

PLENA VORTARO
DE
ESPERANTO
KUN
SUPLEMENTO

PLENA VORTARO

DE

ESPERANTO

VERKITA DE

Profesoro E. GROSJEAN-MAUPIN

Direktoro de la Sekcio : « Komuna Vortaro »

ĉe la Esperantista Akademio

A. ESSELIN, S. GRENKAMP-KORNFELD, Profesoro G. WARINGHIEN

Membroj de la Lingva Komitato

Naŭa senŝanĝa eldono

Kun

SUPLEMENTO Kompilita de

Prof. G. WARINGHIEN

1980

SENNACIECA ASOCIO TUTMONDA

67, AVENUE GAMBETTA, PARIS-20

*Ĉiuj rajtoj rezervitaj por ĉiuj landoj
inkluzive de Sovetlando.*

Copyright by SAT 1934.

ANTAŬPAROLO

Jam de longe la dezirindeco de **PLENA VORTARO** estas de ĉiuj rekonata k Zamenhof mem jam en la jaro 1911 deklaris, ke « ni ekstreme bezonas **PLENAN VORTAREGON** ». Tamen pro la malfacileco k longdaŭro de la tiucela laboro, pro la multaj malhelpoj, kiujn kaŭzas la multnombreco k diverslanda dissemiteco de la Lingvakomitatoj, k precipe pro la manko de la necesaj monaj rimedoj, la afero ŝajnis ĝis tre malproksima tempo nerealigebla.

La kuraĝa iniciatemo de la Direkcio de SAT k la laŭdinda malavareco de diversaj SAT-anoj ebligis la efektivigon de tiu ĉi verko, kiun ĉiuj, k precipe la Lingvakomitatoj, povos facile ekzameni, esplori k pridiskuti tiamaniere, ke, kiam la Esperantista Akademio estonte prenos sur sin, laŭ la deziro de Zamenhof, la eldonon de Oficiala Plena Vortaro, la nuna verko oportune liveros la necesan preparan bazon, sur kiu la oficiala eldono povos starigi.

Efektive la Vortaro, kiun ni prezentas nun al la esperantista publiko, konsistas el du apartaj partoj :

1-e Unu vortaro de la komuna lingvo, verkita nur de la Trio, konsistanta el Prof. GROSJEAN-MAUPIN, Direktoro de la Akademia Sekcio por la Komuna Lingvo, Prof. WARINGHIEN, Lingvakomitato k S-ro ESSELIN, Lingvakomitato, — sub la kontrolo k direktado de Prof. GROSJEAN-MAUPIN ;

2-e Unu teknika vortaro, verkita nur de S-ro GRENKAMP-KORNFELD.

Kiel la Trio estas responda nur pri la parto, kiun ĝi verkis, same S-ro GRENKAMP-KORNFELD estas responda nur pri la parto, kiun li, sen kontrolo de la Trio, prilaboris.

Estàs pritraktitaj de la Trio, la sekvantaj partoj :

1-e Ĉiuj oficialaj vortoj ;

2-e Ĉiuj neoficialaj vortoj ne signitaj per vinjeto aŭ klariga mallongigo ;

3-e Ĉiuj neoficialaj vortoj signitaj per la vinjetoj : ♣, ♡, §, ☉, aŭ per la mallongigoj : (Bb), (G), (Fon), (V), (Ar), (K), (R), (Rk).

Al S-ro GRENKAMP-KORNFELD, Lingvakomitato, apartenas ĉiuj aliaj vortoj. Plie, en kelkaj okazoj, S-ro GRENKAMP-KORNFELD aldonis al oficiala vorto iun specialan, pure teknikan sencon, kiu koncernas la fakojn : , , , , , (Mh), (Sc).

Por precizigi la aŭtorecon k respondecon de ĉiu, ni indikas ke Prof. WARINGHIEN pli speciale verkis la gramatikan parton de la vortaro (afiksoj, prepozicioj, konjunkcioj) k la sinonimojn, k ke Prof. GROSJEAN-MAUPIN zorge reviziis la tutan verkaĵon de la Trio, ofte ŝanĝante, kompletigante aŭ eĉ tute reverkante, precipe en tiu ĉi dua eldono.

Nun ni volas plenumi agrablan devon, kaj ne citante detale la riĉan ekzistantan vortaran literaturon, kiun ni profitis, ni varme rememoras al Prof. CART, Prezidinto de la Esperantista Akademio, k kore dankas al S-roj Prof. AYMONIER, Ing. BOBIN, KREUZ, LA COLLA, MAZZOLINI, Prof. MIGLIORINI, k al aliaj britaj k slavaj samideanoj, kiuj sendis al ni multajn interesajn rimarkojn k sugestojn. Okaze de ĉi tiu dua eldono ni esprimas krome nian sinceran dankon al multaj diversnaciaj, ankaŭ japanaj, samideanoj, kiuj sendis al ni interesajn rimarkojn. Ni citu nur S-ron M.-C. Butler k S-ron S.-H. Scott, kiu bonvolis disponigi al ni la notojn kolektitajn dum plej detala k plej diversa legado. Speciale por la teknika parto, S-ro GRENKAMP-KORNFELD dankas antaŭ ĉio al S-ino FALLOT, ĉefredaktorino ĉe la Internacia Instituto de Intelektala Kooperado, pro ŝiaj bonvolaj multaj traserĉoj efektivigitaj en diverslingvaj sciencaj revuoj, al Prof. MESNY, eminenta sciencisto, kiu bonvolis tralegi multajn el liaj slipoj rilataj al elekto-scienco, al sia amiko LAURAT (Revo), la eminenta ekonomiisto, kiu bonvolis tralegi preskaŭ ĉiujn liajn difinojn pri la ekonomia kaj materialista historioj, k per tio trankviligi lian konsciencon, ke nenie li provis ilin misklarigi; al S-roj BUTLER, D-ro DÖHLER, Generala Ing. ROLLET DE L'ISLE k WÜSTER, kiuj bonvolis afable respondi liajn demandojn. Li ne povas ankaŭ forgesi la *Polan Bibliotekon*, kiu ne nur disponigis al li apartan ĉambron por lia laboro, sed venigis multajn verkojn el aliaj eksterlandaj bibliotekoj k eĉ kelkajn speciale aĉetis.

Fine ni citu la nomon de S-ro LANTI, kiu seninterrompe bonvolis al ni helpadi kaj konsiladi, kaj nur dank' al kies aktiveco, ĉiam sagaca sinteno kaj takto efektivigis la entreprenon.

Kun sincera danko la aŭtoroj akceptos k atentos ĉiujn seriozajn kritikojn k sugestojn, tiel, ke la verko povu pliboniĝi per ĉies helpo.

PARIZO, en decembro 1933.

Prof. GROSJEAN-MAUPIN.
ESSELIN.
GRENKAMP-KORNFELD.
Prof. WARINGHIEN.

KOMUNLINGVA PARTO

Tiu ĉi Vortaro estas destinita por servi ne nur al tiuj, kiuj deziras ĝuste kompreni ĉiujn esprimojn k nuancojn de ia esperanta teksto, sed ankaŭ al tiuj, kiuj volas korekte k bonstile verki ion en esperanto. Por helpi al tia verkado, ni multigis la klarigajn rimarkojn pri la sinonimoj k la komparojn k resendojn al la signifoparencaj esprimoj.

La uzanto facile rimarkos, ke ĉi tiu Vortaro distingiĝas ankaŭ per la multeco de la cititaj ekzemploj. Ni efektive opinias, ke tia abundo estas la plej taŭga rimedo ne nur por montri la ĝenerale regantan uzadon, sed ankaŭ por komprenigi la sencon de la vortoj aŭ esprimoj k por precizigi iliajn nuancojn. En tiu ĉi dua eldono Prof. GROSJEAN-MAUPIN ankoraŭ pliriĉigis la sinonimaron k plimultigis la nombron de la ekzemploj, precipe de la Zamenhofaj. Ankaŭ li plimultigis la Rimarkojn.

Ĉar ni antaŭ ĉio celis la plej eble grandan praktikan utilecon, ni intence preterlasis tiujn el la kunmetitaj derivitaj vortoj, kies senco k kompreno prezentas nenian malfacilaĵon, k ni kontraŭe insistis pri la malfacilaj k hezigitaj punktoj, penante por plene klarigi ilin. Kun aparta zorgo ni pritraktis la metaforajn sencojn kiuj estas unu el la precipaj fontoj por viviĝi k riĉigi la lingvon, kondiĉe, ke ili estu ĝenerale k internacie facile kompreneblaj.

La legantoj bonvolu rimarki, ke ne troviĝas en nia verko propraj nomoj. Sekve ili vane serĉus, ekzemple, klarigojn pri *Koreo*, *Koreujo*, *Koreio*, *Svislando*, *Svisujo*, *Svisio* ks. formoj, troveblaj en la esp. literaturo. Ne estas nia tasko ekzameni la problemon pri unuecigo de landnomaj formoj; la estonto solvos, se solvebla, tiun problemon.

Similan rimarkon ni volas fari pri alia punkto, nome uzo aŭ neuzo de sufiksoj en kazoj, ĉe kiuj bonaj aŭtoroj uzas k aliaj same bonaj forlasas. Cetere, studante la verkaron de Zamenhof, oni konstatas, ke plej ofte la hazardo, la kaprico decidis pri almeto aŭ forlaso de sufiksoj. Oni ja trovas en *Originala Verkaro*, ekzemple, la formojn *eblo*, *ebleco*, *frenezo*, *frenezeco*, *neceso*, *neceseco*, *oportuno*, *oportuneco*, *pentro*, *penraĵo*, *nutro*, *nutraĵo*, *konstruo*, *konstruaĵo*, ks. en kazoj, ĉe kiuj estas neeble klarigi, kiel Zamenhof jen almetis sufikson, jen forlasis ĝin.

Kelkaj aŭtoroj sisteme forlasas la sufikson *ec* ĉe radikoj kun adjektiva signifo. Kiam ili almetas ĝin ĉe tia kazo, estas nur pro eŭfonia konsidero. Ni simple notas tiujn faktojn por averti la legantojn, ke ili ne vane serĉu en la P. V. respondon al demandoj, kiuj rilatas la stilon k estas ekster nia kompetento kiel vortaristoj.

Ni estas konvinkitaj, ke unu el la plej gravaj servoj, kiujn povas fari la P. V. estas efike kontribui al la necesa kribrado, senbalastigo, purigo kaj fiksigo de nia en la lasta tempo tro rapide dikiĝinta k senutile ŝveliginta vortaro. Kvankam la P. V. devas esti antaŭ ĉio konstato k registro, kiu atentigas la uzantojn de esperanto pri la evoluo de la lingvo, pri la ekzisto k interbatalo de la samsignifaj vortoj aŭ formoj, pri la neceseco forigi tian duoblecon, k.t.p., ĝi tamen ankaŭ estas diskreta konsilanto. Ni speciale altiras la atenton sur la signon (Ev.), per kiu ni signas la vortojn k esprimojn, kiujn ni senŝanceliĝe k firme malrekomendas; sed kompreneble ni ne povis meti tiun avertilon apud ĉiuj radikoj, kiuj ne plaĉas al nia persona gusto k kiujn ni ne konsilas. Tia elekto estas la tasko de la Lingvaj Institucioj. Nia plej forvora deziro k espero estas, ke tiu ĉi verko, frukto de multaj jaroj da diligenta k senlaca laboro, senprokraste utilu por antaŭprepari la iompostioman plisimpligon k unuecigon de nia kara lingvo, k ke ĝi pli poste estu iam, konforme al la penso de Zamenhof, solida bazo por estonta Oficiala Plena Vortaro. Tiu-ĉe ni ne forgesu la konsilon de nia Majstro k ni ne tro rapidu; ni memoru ankaŭ la vorton de mondfama lingvisto, kiu favoras al esperanto, Prof. MEILLET: « Ju pli senŝanga, des pli utila estas lingvo ».

Parizo, Decembro 1933.

E. GROSJEAN-MAUPIN.
G. WARINGHIEN.
A. ESSELIN.

TEKNIKA PARTO

Mia tasko por la dua eldono estis simpla : resti en la kadroj de la unua eldono t.e. ne pliŝveligi mian parton, sed ĝin iom pliharmoniigi. Konsekvence mi forigis kelkajn ŝajne tro sciencajn vortojn k enmetis kelkajn pli utilajn.

Kun vera plezuro mi konstatas, ke oni kritikis nur du vortojn. La unua *ŝofero* prenas nun la pli uzatan formon : *ŝoforo*. La alia vorto, kiu ricevis kelkajn kritikojn, sed ankaŭ aprobojn, estas *gazbando*. La kritikoj malaprobaj venis plej parte de tiuj, kiuj malatentis ĝian prononcon.

Se je ĉirkaŭ kvindeko da leteroj, tio estis la solaj rimarkoj pri la vortformoj de mi uzitaj en la TEKNIKA PARTO, tion mi dankas al tio, ke mi nenie sekvis mian personan guston, sed nur certajn regulojn, kiuj jam ekzistas en nia vivanta lingvo por la enkonduko de teknikaj vortoj¹. Mi ne sekvis blinde la unuajn vortarojn, kiuj havis merititan famon, ĉar ili estis la unuaj provoj, sed kiuj enhavas grandan kvanton da eraraj formoj k vortoj. La devo de la nunaj vortaristoj estas ne ruinigi la normalan evoluon de nia lingvo k ne simie k senkritike sekvi la malnovajn vortarojn eĉ kun iliaj evidentaj preseraroj.

La plej ofte uzatajn teknikajn afiksojn mi metis ne en la vortaron, sed publikigas en aparta tabelo. Mi atentigas ankaŭ, ke nur la plej popularaj botanikaj, zoologiaj ke familiaj, ordaj ktp nomoj estas difinitaj en la vortaro, sed ne ĉiuj, kiujn mi uzis en la difinoj.

Mi esperas, ke la esperantistaro akceptos tiun duan eldonon kun la sama ĝojo, kun kia ĝi akceptis la unuan.

Estu tiu dua eldono, brila pruvo, ke esperanto fariĝinte vivanta lingvo k meritante la saman respekton, kiel ĉiu alia lingvo, havas jam belan neŝanĝeman lingvan bazon, — kion pravas ankaŭ la neŝanĝemo de la vortformoj k de difinoj de ĝia TEKNIKA PARTO.

Parizo, en decembro 1933.

S. GRENKAMP-KORNFELD.

¹ Ne ĉi tie estas loko por paroli pri tiuj reguloj.

Sciencaj kaj Teknikaj Afiksoj

(la plej ofte uzataj)

Prefiksoj.

- di-** ☞. Prefikso uzata por formi la nomon de substanco, en kiu la pezo de la oksigeno k de la elektronegativa elemento estas laŭ la rilato 2 : 1 : —*oksido*, —*karbonato*, —*kromato*.

Sufiksoj.

- ac-** ☞. Sufikso uzata por formi la nomon de familio, per ĝia aldono al la radiko aŭ de la tipa genra nomo : *rozo*, *roz—oj*, aŭ de la tipa karakterizilo : *legumeno*, *legumen—oj* ; *umbelo*, *umbel—oj*.
- al-** ☞. Sufikso uzata por formi la nomon de ordo, per ĝia aldono al la radiko de la tipa genro de la ĉefa familio : *poligono*; *poligon—oj*.
- at-** ☞. Sufikso uzata por formi la nomon de acida salo : *klorato* (MCIO³) ; *sulf—oj estas pli acidaj ol sulfitoj*.
- hidr-** ☞. Sufikso uzata por formi la nomon de kombino de metaloido kun hidrogeno : *brom—a*, *jod—a*.
- id-** ☞. Sufikso uzata por montri duelementan kombinon sen oksigeno : *kalia brom—o* (KBr).
- il-** ☞. Sufikso formanta radikalojn : *azot—o*, *karbon—o*.
- it-** 1 ☞. Sufikso uzata por formi la nomon de malpli acida salo ol -ata.
2 ☞. Sufikso por formi la nomon de organa inflamo : *apendico*, *apendic—o* ; *bronko*, *bronk—o*.
- iv-** ☞. Sufikso uzata por formi vortojn kun aktiva kapablo, povo, scio, kontraŭe al la pasiva -*ebi* ; ĝi do havas la signifon : kapabla, pova : *produkt—a* (= produktokapabla, produktopova).
- iz-** ☞. Sufikso uzata por formi vortojn kun la signifo : provizi per, kovri per : *stan—i* (= surkovri per stano).
- oid-** 1 ☞. Sufikso uzata por formi la nomon de subfamilio, per ĝia aldono al la radiko de la tipa genra nomo : *asfodelo*, *asfodel—oj*.
2 ☞. Sufikso uzata por formi la nomon de familio, per ĝia aldono al la radiko de la tipa genra nomo : *sciuro*, *sciur—oj*.
- oz-** ☞. Sufikso uzata por formi vortojn kun la signifo : provizita de, plena de, riĉa je ks : *sabl—a* (= sabloriĉa).

Signifo de la Signoj kaj Mallongigoj

Bildoj kaj signoj de fakoj

♥	Anatomio, fiziologio.	🦋	Zoologio.
🏠	Arkitekturo.	(Ar)	Arkeologio.
🌌	Astronomio.	(Bb)	Biblio.
♣	Vidaj belartoj.	(Bi)	Bionologiaj sciencoj.
🌿	Botaniko.	(Fv)	Fervojo.
💰	Ĥemio.	(Fon)	Fonetiko.
£	Komerco, financo.	(Ge)	Geografio.
🐛	Entomologio.	(G)	Gramatiko, lingvistiko.
📖	Beletro, literaturo.	(H)	Historio.
📏	Fiziko.	(K)	Katolikismo.
📚	Filozofio.	(Ku)	Kuirarto.
📷	Fotografio.	(M)	Materialista doktrino.
⚓	Marferoj.	(Me)	Meteorologio.
△	Matematiko, geometrio, mezuro.	(Mh)	Marksismo, historia materialismo.
🏥	Medicino, farmacio.	(Opt)	Optiko.
👊	Militarto.	(R)	Religioj.
✳	Mineralogio.	(Rk)	Kristanaj religioj.
🌀	Mitologio.	(Sc)	Sciencoj.
🎵	Muziko, danco.	(Sp)	Sporto, ludo.
📻	Radio, elektro.	(Tea)	Teatro.
⚖	Sociologio, politiko, juro.	(Ti)	Tipografio.
⚙	Tekniko, mekaniko.	(V)	Versfarado.

Referencoj de la ekzemploj, nomoj de aŭtoroj

Z	Zamenhof	C	Christaller	F	Fulcher k Long	K	Krestomatio
B	Bein	D	Millidge	G	Grabowski	N	Bennemann
R	Rollet de l'Isle	V	Vérax	Y	Diversaj aliaj vortaristoj.		

Mallongigoj

abs.	absolute, senkomplemente	kc	kaj ceteraj.
adj.	adjektivo.	ks	kaj similaj.
adv.	adverbo.	ktp	kaj tiel plu.
akuz.	akuzativo.	konj.	konjunkcio.
anst.	anstataŭ.	Kp	Komparu.
esp.	esperanto.	LI	Lingvo Internacia.
Ev.	evitinda.	LK	Lingva Komitato.
f	figure, metafore.	ntr	netransitiva.
fam.	familio.	p. p.	parolante pri.
G	genro.	part.	participo.
inf.	infinitivo.	pref.	prefikso.
interj.	interjekcio.	prep.	prepozicio.
(iu) (io)	metita antaŭ la signif- klarigo de verbo mon- tras ke la subjekto estas ĉiufoje persono aŭ aĵo.	pron.	pronomo.
(iu) (io)	metita antaŭ la signif- klarigo de adjektivo si- gnifas: kvalifikante per- sonon aŭ kvalifikante aĵon.	prop.	propozicio.
k	kaj.	Rim.	Rimarko.
		sk	subkomprenu.
		subst.	substantivo.
		tr.	transitiva.
		veg.	vegetaĵo.
		Vd	Vidu.
		x	tr. k ntr.
		Z	Zamenhof.

Signoj

=	enkondukas sencoklarigon aŭ samsignifan espi- mon.		de dubo, ke la komparoj enkondukataj per Kp aŭ Vd koncernas nur la laste pritraktitan vorton
~	servas por anstataŭi la radikon diklitere presi- tan ĉe la komenco de la artikolo.		aŭ signifon, sed ne la antaŭajn vortojn aŭ si- gnifojn.
-	servas por anstataŭi la forestantajn literojn en mallongigita radiko.	Ciferoj	Kiam iu cifero senpere sekvas iun vorton, tio signifas, ke temas nur pri tiu el la diversaj sencoj de tiu vorto, kiu estas montrita en la koncerna artikolo per sama cifero.
()	la parentezoj servas por enteni klarigojn aŭ an- kaŭpormontri, en okazo		

Dupunkto post la mallongigaĵo (f) montras, ke la koncernata vorto estas uzata metafore en ĉiuj sekvantaj ekzemploj.

Antaŭmetita steleto montras la radikojn apartenantajn al la Fundamento.

Granda litero komence de la diklitere presita radiko, kiu estas la temo de la artikolo, montras, ke tiu radiko estas oficiala.

La sinonimaro estas presita per grandaj literoj, kompreneble la sinonimoj jam troviĝantaj en la difinoj ne estas denove cititaj.

Ĉiuj Zamenhofaj radikoj, kiuj ne estas oficialaj, estas signitaj per Z. Tiuj, kiuj estas oficialigitaj, estas nur escepte tiel signitaj.

La nomon de ĥemiaj substancoj sekvas ilia ĥemia formulo.

Plena Vortaro de Esperanto

A

abako. 1 Supera plata parto de kolona-kapitelo. 2 $\triangle$ Speco de kalkulo, konsistanta ĉefe el buletoj ŝoveblaj sur stangetoj. 3. $\triangle$ Geometria desegno, uzata por anstataŭi kalkulon en la solvo de kelkaj matematikaj problemoj.

***Abato** (K). Estro de monaĥejo titolata abatejo.

Abdiki (tr) 1 Forlasi la reĝecon. 2 Memvole forlasi ian altan oficon aŭ rangon. (Kp. EKSIĜI).

abdomeno Parto de la korpo, inter la torako k la pelvo, kiu entenas la intestojn.

***Abelo.** Insekto el fam. de himenopteroj, kiu produktas mielon (*apis*). ~ **ujo.** Korbo aŭ kesteto por loĝigi ~ojn : en ~ujon ne blovuZ (ne incitu koleremulon). ~ **ejo.** Loko, kie ~bredisto aranĝis ~ujojn.

aberracioZ. 1 Diferenco inter la ŝajna k vera situo de astro. 2 (Opt) Disperso de la lumradioj, kiu kontraŭstaras la formigon de preciza bildo.

***Abio.** Arbo konifera (*abies*). Kp PICEO, PINO, LARIKO, CEDRO.

Abismo. 1 Profundegaĵo : la ŝipo, renkontinte glacilavolegon, en~iĝis. 2 (f) Plena, ĝisfunda ruiniĝo : miaj esperoj forfalis en la ~onZ. 3 (f) Plena, esenca neakordigebla malsameco : estas ~o inter ambaŭ opinioj ; fremda animo estas ~o sen limoZ. Kp FAŬKO, FUNDO, MARO, SENFENDAĴO, GLUTEJO.

AbiturientoZ. Mezgrada diplomito, kiu finis la gimnazian kursaron, sukcese plenuminte la koncernan ekzamenon : havi sian ~an diplomon. Kp BAKALAURO.

***Ablativo.** Kazo de deklinacio en hindeŭropaj lingvoj, esprimanta propre la deirpunkton.

Abnegacio. Volonta forgeso pri sia propra utilo aŭ bono. Kp REZIGNO, SINDONEMO, SINOZERO.

aboco. 1 Alfabeto. 2 Alfabetumo. 3 (f) Elementa instruo pri iu scio : ~o de fiziko, de sennaciismo.

Abol(ici)l (tr). Definitive nuligi leĝon aŭ forigi kutimon : sklaveco estis ~ita en Usono nur en 1865.

***Abomeni** (tr). Malamegi pro fizike naŭzaj aŭ morale malplaĉegaj ecoj : ~i odoron, la ostrojn, la mensogon, la militon ; ~i trinki akvonZ ; ni deziras forigi de ni tion, kion ni ~as ; senti~on al, antaŭ, kontraŭ iu, io. ~aZ, ~indaZ. Kaŭzanta ~on, malloga : ~aodoroB, vizaĝoB, agoB ; ~inda homo ; vi ~indigis vian beleconZ ; sin fordoni al la fiaĵoj k ~indaĵoj de sia koroZ. Kp ANTIPATIO.

***Aboni** (tr). Kontrakti por ricevi, antaŭe paginte, dum difinita tempo, gazeton aŭ ian ajn komercaĵon : mi de du jaroj ~as la revuon ; ~igu al mi loĝion en la Operejo ; la revuo havas multajn ~intojn. ~o. 1 Tiucela kontrakto : la prezo de la ~o estas mallekosta. 2 Daŭro de tiu kontrakto : via ~o finiĝas en majo.

Abortl (ntr). 1 Naski antaŭtempe nevivpovan idon. 2 (f) Halti en sia malvolvo, senrezultatigi, fiaski : la senprudenta entrepreno ~is. ~lgl. 1 Kaŭzi ~on. 2 (f) Haltigi la malvolvon, sukceson de io, senrezultatigi, fiaskigi. ~ulo. Nevivpova ido.

* **Abrikoto.** Frukto de arbo el fam. de **amigdalacoj** (*prunus armeniaca*).

abrotano Veg. el la fam. de kompozitoj havanta odoron de citrona ŝelo (*artemisia abrotanum*).

Abrupta. Malagrabla subita, senprepara : *~ e demandi, frapi, aperi*; en la kanto *~ e alternis lirata moleco k raŭka malmoleco*. Kp SKUI.

* **Abceso.** Amaso da puso en organikaj teksaĵoj. Kp FURUNKO.

abselso Unu el la du koordinatoj, kiu servas por difini punkton sur ebena.

absido, Duonronda funda parto de preĝejo, formanta ekstremon de la navo k enhavanta la fiorejon k altaron.

* **Absinto.** Amararoma veg. (*artemisia absinthium*). *~ ajo.* Verda likvoro preparita el *~ o*.

Absoluta. 1 Tute sendependa de ĉiu ajn povo aŭ kontrolo; kies aŭtoritato estas senlima k ĉiopova : *~ a reĝo, povo*. 2 Senkondiĉa, malrelativa, senrezerva, senescepta, senmanka, nepra : *~ a principo, regulo, logiko*; *mi faros vian landon ~ a dezerto*; *~ a manko de singardo*; *mi estis ~ a amiko de via entrepreno*; *~ e nenion kompreni*; *restis nenio ~ e, nek por mordi nek por glutizi*; *~ e* (senkomplemente) *uzata verbo*. 3 Gramatike sendependa de la entenanta frazo : *~ a ablativo, ~ a participo*. 4 Senmiksa, ĉemie pura : *~ a alkoholo*. — **ismo.** Sistemo de regado per *~ a* aŭtoritato.

absolvi (tr). 1 (R) Pardonu k nuligi la pekojn, pekliberigi. 2 Malkondamni, senkulpiĝi, deklari iun senkulpa. Rim. Nekorekta estas la signifo *plenumi* (*kurson*).

Absorbi (tr). Okupi ekskluzive la spiriton aŭ la atenton : *lia laboro ~ as tulan lian penson*; *~ ita per la legado li ne rimarkis mian eniron*; *la esprimo de lia vizaĝo estis ~ ita* B.

Abstini (ntr) 1 Neuzi, pro principo, diversajn aĵojn (alkoholo, tabako, ktp). 2 (K) Neuzi viandon.

abstinenco = abstinado.

Abstrakti (tr). Konsideri parton aŭ econ izolante ĝin el la tuto al kiu ĝi apartenas : *oni nomas substanco tion, kio restas el iu objekto, kiam oni ~ is de ĝi ĉiujn ĝiajn percepteblajn ecojn*. ~ a. Konsiderata aparte de la tuto al kiu ĝi apartenas, malkonkreta : *diskutado ~ a k teoria*; *geometria punkto estas ~ (a) o*.

Absurda. Kontraŭa al la komuna saĝo : *la ideo pri la senfina movo estas ~ a*; *ekzistas grandega nombro da vortoj (fremdaj), kiuj al ĉiuj estas konataj sen ellernado, k kiujn ne uzi estus rekta ~ o*; *oni povas prui tiun geometrian proponon per ~ eco* (pruvante, ke, se oni akceptas ĝin, oni ricevas ~ ajn konsekvencojn). Kp SENSENCA, KONTRAŬRACIA, MEMKONTRAŬDIRA.

Abunda. Estanta en pli ol sufiĉa kvanto : *~ a rikolto, stilo, argumentado, programo*; *~ aj larmoj, haroj*; *saĝo ~ a sed ne profunda*; *miaj okuloj ~ e fluigas akvon*; *kiu ripetas ~ e, lernas plej funde*. Kp RIĈA, MULTA, AMASA, SVARMI. Vd NAĜI, BANI, VERŜI, HAJLO, MARO. ~ **eco.** Malmanko, sufiĉegeco : *~ eco da fruktoj, da pluvo, da vizitantoj, da paroloj*; *paroli el la ~ (eco) de koro* (elverŝante sian koron). **Tro ~ eco, super ~ eco.** Tia kvanto, kian oni ne povas utili. Kp SUPERFLUA. **Mal ~ a.** En pli malgranda kvanto ol la nepre necesa : *mal ~ o de nutraĵoj devigis la sieĝitojn kapitulaci*.

abutmento Fortika masonaĵo konstruita ĉe ambaŭ ekstremoj de ponta arko por kontraŭstari ĝian puŝon.

* **Acero.** Arbo parenca je platano k sikomoro (*acer*).

acetato Salo el vinagra acido k bazo.

aceto = vinagro.

acetilo C²H³O. Radikalo de acetata acido.

acetileno C²H². Bruligebla gasa hidrokarbonido, uzata por lumigado k aliaj industriaj bezonoj.

acetono Senkolora likvaĵo, kunodoro de vinagro, kiun oni produktas per distilo de ligno.

* **Acida.** 1 Havanta akran guston, kiel tiu de vinagro aŭ citrono : *via*

vino estas nur ia abomena ~aĵo. 2 (f) Malagrabla pika : *~a humoro*z, *tono*. ~o. Kombinaĵo de hidrogeno kun metalo, ruĝiganta lakmuson.

Aĉ. 1° Sufikso esprimanta malbonecon, malbonan kvaliton : *ĉevalo*~o (malbona ĉ.); *domo*~o (malbela d.); *rigard*~i (stulte r.); *babli*~i (stulte, vante aŭ malice paroli.) Kp FI.

II° Vortero memstara samsignifa : *~a, senvalora voĉo de publikulino*; *~aĵo*; *lia stato pli k pli ~iĝas*.

* **Aĉeti** (tr). Akiri per mono : *~i firme, kontante aŭ kredite*; *~i ion de, el iu*z; *de~i ion de iu*. ~ebla. Povanta esti ~ata : *~ebla domo, juĝisto*. El~i. Pagi por liberigi iun el kaptiteco fizika aŭ morala : *ĉe la Romanoj, la sklavoj povis sin el~i*; *laŭ kristana kredo, Jesuo el~is la homojn per sia morto*. Sub~i. Delogi per mono, korupti. (Vd ŜMIRI).

* **Ad.** Sufikso esprimanta ĝenerale la agon k uzata por derivi:

1° substantivojn: 1 el substantiva radikoj por signifi pli malpli daŭran agon faritan per la ilo montrata de la radikoj : *martel*~o; *telefon*~o; *bras*~o; *kron*~o; *afiŝ*~o. RIM. 1. La responda verbo estas sensufluke derivata de la substantivo : *marteli* (ne : *martel*~i), *kroni* ktp. 2 el verba radikoj por signifi : a) ĝeneralan k abstraktan ideon de la ago esprimata de la radikoj : *la uzo*~o de la artikolo *estas tia sama, kiel en aliaj lingvoj*z (Kp la uzo de l'artikolo en tiu okazo ne estas korekta); *oni aŭdis muzikon k kant*~onZ; *la ŝtel*~o *estas via profesio*K; *venĝ*~o *estas mia melio*Z; *ĉiuj pozicioj de homa korpo, star*~o, *ir*~o, *sall*~o, *kliniĝ*~o *al ĉiuj flankoj, grimpo*~o *sur ĉiuj muroj, disdon*~o *de salutoj, plenum*~o *de plej diversaj gestoj*Z; *la ir*~o *de la aĵoj*Z. RIM. 2. Pro ĉi tiu senco **ad** servas por nomi la artojn, kapablojn ktp : *la kant*~o *estas tre agrabla okupo*Z (ne : *okup*~o, ĉar temas ne pri daŭra kanto, sed pri la scipovo kanti); *la pentr*~o. b) longdaŭrecon aŭ ripetigon de la ago esprimata de la radikoj : *lia hieraŭa parolo estis tre bela, sed la tro multa parol*~o *lacigis lin*Z; *la paf*~o *daŭris tre longe*Z; *parol*~o (oratorajo) *elokventa; malriĝas ne nehav*~o, *sed tro granda*

dezir~oZ; *don*~o *de almozoj neniam malriĝas*Z.

II° verbojn el verbaj aŭ substantivaj radikoj, por prezenti la agon en sia malvolvo k insisti pri ties daŭro aŭ ripetigo : *martel*~i (longe marteli); *vizit*~i (ofte viziti); *zorg*~i (konstante zorgi); *mi sall*~is *la tutan tagon de loko al loko*Z; *li kur*~is *ĝis li falis*Z; *ĉiun tagon ven*~as *mullaj fremduloj*; *la unuaj esperantistoj paciencie elmet*~is *sin ne sole al konstanta mok*~o, *sed eĉ al grandaj oferoj*Z; *kugloj senĉese fal*~is; *almoze elpel*~i *al si panon*; *la mastrino renkont*~is *sin ĉiam ĝentile*Z; *mi esperas, ke la esperantistoj nun ofte kunven*~os *k korespond*~os *inter si*Z. (Kp RE.) RIM. 3. Tiu ĉi formo servas por traduki la imperfekton de la latinidaj lingvoj. RIM. 4. Kelkaj esp-istoj uzas **ad** kiel memstaran vorteron : *lumbrito* ~is *kuŝi* (plue kuŝis, daŭris kuŝante) *sur tegmentoj*; *ni* ~e (konstante) *progresas*; *la ekonomia vivo de l'homaro* ~e (senĉese, pli k pli) *sennaciig*as; *~e uzata vorto*. (Vd AĈ, AR, EG, ET, UL, k.t.p.)

adaĝo b. Muzikverko, kies movo estas malrapida. ~e. Malrapide.

Adapti (tr). 1 Taŭge, ĝuste kunigi ion materialan al io : *~i tenilon al vazo, seruron al pordo*. 2 (f) Konformigi por specialaj celoj aŭ kondiĉoj : *oni devas ~i sian parolon al la cirkonstancoj*; *tiuj versoj estas malbone ~itaj al la muziko*. Kp ALFARI, ALĜUSTIGI, AKOMODI.

adekvataZ Ĝ. Konforma, egalvalora, taŭge esprimanta.

Adepto. 1 Homo akceptinta doktrinon k interesiganta pri ĝi. 2 Homo lerninta arton aŭ sciencan k okupiganta pri ĝi : *la ~oj de esperanto*. Kp ANO, ALIĜINTO, DISĈIPLO. ~iĝi. Igi iun ~o al io : *mi ~igis mian amikon al nia grupo*. Kp VARBI.

* **Adiaŭ.** Vorto per kiu oni salutas iun, kiam oni foriras de li : *mi diris ~ al miaj lastaj esperoj*; *diri ~ al la mondo surtera*Z (morti); *kapsigni ~on al iu*Z; *ni faris por la foriro de nia prezidanto ~an kunvenon*. ~i (x). Kapsigni ~on al iuZ; *diri ~ al : li ~is ŝin, al ŝi kun larmoj*.

Adieli (tr). Aldoni nombrojn, kvantojn unu al la alia, k kunigi ilin en unu solan : *se ni ~as 4 k 4 ni ricevas 8*. ~o. La supre montrita operacio.

***Adjektivo** (G). Vorto esprimanta la kvaliton, k ĝenerale rilatanta kun substantivo : *en esperanto la ~o havas la finaĵon a* ; *la ~o povas esti aŭ epítela aŭ predikata*.

adjunkto Z. Helpanta oficisto : *~o de urbestro, de direktoro*.

Adjutanto. Oficiro, kiu komunikas al la subuloj la ordonojn de generalo.

***Administri** (tr). Prizorgi la funkciadon de publika aŭ grava privata organizo : *~i societon, distrikton, ministrejon*. ~**antaro**. Grupo de personoj, kiuj ~as ion. ~**ejo**. Loko en kiu sidas administrantaro.

Administracio. 1 Administrantaro. 2 Administrejo.

***Admiri** (tr). Esti ravita per ia beleco aŭ supereco : *~i pejzaĝon, virinon, statuon, muzikon, heroojn, virton* ; *stultulo trovas ĉiam pli grandan stultulon, kiu lin ~as*.

Admiralo. Estro de milita ŝiparo.

Admiralitato. 1 Admiralaro. 2 Admiralejo. 3 Admiraloŝicejo.

admitanco <. Grandeco inversa de l'impedanco de elektra cirkvito.

***Admoni** (tr). 1 Instigi, kuragi per parolo al ia ago aŭ devo : *la instruisto ~is la lernantojn al diligentezo* ; *~i la popolojn al paco* ; *la policano ~is la popolamason disiri* B ; *mi ~as vin sekvi tiun ekzemplon* ; *per lerta ~o (reklamo) alĵuas la mono* Z ; *oni pli facile donas ~on ol monon* Z. Kp REKOMENDI. Vd KVALITO. 2 Inviti iun per parolo, ke i ne faru ion, severe mallaŭdi, riproĉi : *la instruisto ~is la lernantojn pro ilia maldiligentezo* ; *de~i iun de io* Z (malkonsili ion al iu). (Kp AVERTI.) **Re~o**. Kvina libro de la hebrea Leĝo, kie Dio denove ~as la Israelidojn al sia servo.

Adopti (tr). 1 Alpreni, per oficiala, laŭleĝa akto, iun kiel sian propran filon aŭ filinon. 2 (f) Alproprigi al si : *~i opinion, metodon, konduton, manieron, lingvon, kostumon, modon*.

***Adori** (tr). 1 Respektigi k honoregi kiel dion : *la hebrea ~is en la dezerto oran boidon* ; *vivanton ni malhonoras, mortinton ni ~as* Z. 2 Amigi : *~i virinon,*

poezion B ; *ĉiu abomenaĵo havas sian ~anton* Z.

Adreso. 1 Preciza loko, kie iu loĝas. 2 Surskribo sur leterkoverto aŭ pakajo, montranta la nomon de iu k la precizan lokon, kie li loĝas : (f) *ili esprimis sub mia ~o sian favoron por la afero* Esp-o Z. ~**i**. (tr) 1 Skribi adreson sur letero, pakajo. 2 Sendi ion al la loĝejo de iu. 3 Direkti parolon al iu : *~i al iu sian dankon* Z. Kp SIN DIREKTI, TURNI. ~**anto** Z. Tiu kiu adresas. ~**ato** Z, ~**ulo**. Tiu, kies nomon surhavas la letero aŭ pakajo.

adstringa Z. Ĝ. Havanta la econ kuntiri la histojn, kiujn ĝi tuŝas : *aluno estas ~a substanco*.

***Adulti** (ntr). Peki kontraŭ la geedzeca fideleco. **Sang~o**. Seksrilatoj inter proksimaj samfamilianoj.

Advento. La kvar semajnoj antaŭ Kristnasko.

***Adverbo** (G). Nevariebla vorto esprimanta lokon, tempon aŭ manieron : *tie, neniam, tiel, ankaŭ, varme, sencele*.

Advokato. 1 Persono oficiale rajtigita por defendi la juĝejo la interesojn de procesanto aŭ akuzato. 2 (f) Porparolanto : *estu mia ~o antaŭ mia edzino* B.

adzo &. Speco de hakilo uzata de ĉarpentistoj k barelistoj.

***Aero**. Spirebla nesimpla gaso, kiu ĉirkaŭas la teron : *preni iom da freŝa ~o* Z. ~**a**. 1 Konsistanta el aero : *~a veziketo* B ; (f) *gloramo havas esencojn ~an kaj senjundamentan* Z ; *konstrui ~ajn kastelojn* Z (revi pri himeraĵ profitoj). (Kp VENTA, SENBAZA, MALFIRMA. Vd PENDI 3.) 2 Estanta en la aero : *kelkaj vegetaĵoj havas ~ajn radikojn*. ~**uml**. (tr) Pasigi aerondon tra io, por forigi malbonajn haladzojn ; ventoli : *oni zorge ~umu la dormoĉambrojn ĉiun matenon*. ~**ŝtono**. Aerolito.

aerobia <A. Vivanta en aero.

Aerolito. Ŝtono falinta sur teron el la ɛtera spaco.

aerometro Z (Sc). Instrumento por mezuri la densecon de gasoj.

aeronaŭto Z. Tiu, kiu veturas en aerostato.

aeronaŭtiko Z. Scienco pri aerveturado.

Aeroplano. Aparato kapabla sin levi kaj movi en la aero, ne estante pli malpeza ol ĝi, dank' al la premo de la vento sur siaj surfacoj.

aerostatoZ. Aparato, ĝenerale sfer-aŭ cigarforma, entenanta gason pli malpezan ol la aero, k servanta por sin levi k veturi en la aero. Kp BALONO.

* **Afabla.** Plaĉa per ĝentileco, bonakcepto, agrablaj vortoj, komplezo : ~a vorto pli atingas ol fortoZ ; akcepti ~e ; rigardi mal~ez.

afazio ☞. Perdo de la parolkapablo, sen paralizo de la langaj muskoloj.

afekcioZ. 1 ☞ Malsano, malordo en la organaro : li havis por spiri, ĉar la krutaj ŝtuparoj ~is lin. 2 Emociigo, pasia ekscitigo, sentoskua : emociita de la aklamo k ~ita de la murmurado de la gratulantoj. 3 ☞. Senta fenomeno konsiderata nur laŭ la vidpunkto de ĝia agrableco aŭ malagrabeco : tiu vorto sufiĉis por elvoki ~ajn reagojn.

* **Afekti** (tr). Ŝajnigi ion per nenaturaj, nesimplaj manieroj : ~i solenan sintendon, gravan mienon ; ŝi ~adis antaŭ la spegulo ; hipokritulo ŝajnis por kaŝi, ~ulo por paradi. Kp KOKETI, POZI, CEREMONIO, DANDO.

afelio ☞. Punkto de la orbito de planedo, kiu estas plej malproksima de la suno. Kp PERIHELIO, APSIDO.

* **Afero.** 1 Ĉio ajn kio estas en la mondo, konkreta aŭ abstrakta, nedefinite montrata : sen povo kolero estas ridinda ~oZ ; dum mia vojaĝo mi vidis interesajn ~ojn ; gravaj ~oj ; scienca ~o ; pri kiu ~o li parolas ? eĉ la plej nekredoblajn ~ojn li kredasZ. Kp AJO, OBJEKTO. 2 Objekto de posedo, okupo, celo : la ~o ne urĝas ; mi aranĝis la ~on ; nun ni transiru al la ~oZ (la diskutata temo) ; pri kio estas la ~oZ ? ŝaĝa tenas ~on, malsaĝa esperonZ ; mi formetas de mi ĉian oficialan rolon en nia aferoZ ; zorgu pri viaj ~oj ! tio estas alia ~o ; estas lia ~o (tio koncernas lin) skribi al lia patro. 3 Tio, kio estas diskutata antaŭ juĝisto : mi esperas, ke mia ~o baldaŭ venos antaŭ la tribunalo ; krima, sensacia ~o. 4 Komercio, negoco : negocaj ~oj estas severajZ ; ludo aparte, k ~o aparteZ ; tago festa, for ~ojZ.

Afikso (G). Vortero, kiu estas metata antaŭ (= prefikso) aŭ post (= sufikso) la radiko : mal, et, ul, ktp.

afido ☞. G. de malgrandaj hemipteroj, kiu suĉas la sukon de plantoj (aphis).

Afiŝo. Sciigo al la publiko, presita sur papero kaj ordinare gluita sur muro. ~i (tr). 1 Sciigi ion per ~o : li ~is, ke morgaŭ li senpage razos. 2 (abs.) Fiksi ~on : tie ĉi malpermesate estas ~i.

Afilkti (tr). Morale suferigi : lia mensogo kaj perfido ~is ŝin. ~o. 1 Stato de tiu, kiu estas ~ita : mi ne volas fari al mi ~on pro tioZ. 2 Ago ~i. Kp ĈAGRENO, MALĜOJO.

afonio. ☞. Senvoĉeco.

Aforismo. Konkiza, sencoriĉa principo, rilata al scienco aŭ arto. Kp MAKSIMO, PROVERBO, SENTENCO.

Afranki (tr). Antaŭpagi la sendkostojn de letero aŭ pakajo : nesufiĉe ~ita letero estigas monpunon por la adresulo. ~ite. Antaŭpagite ĉe poŝto.

afrikato. (Fon.) Kombino de plosivo k frikativo, ĉe kiu plosiva alteno estas sekvata de frikativa forteno (c, ĉ, ĝ). Kp LABIALO, PLOSIVO, FRIKATIVO.

aftoZ ☞. Sendanĝera ulcereto en la buŝo.

Afusto. Portilo de kanono aŭ mitralilo.

* **Ag1** (ntr). 1 Eksterigi siajn kapablojn, produkti ian efikon, uzante sian forton aŭ kapablon : ~i justeZ, noble, nesingarde, kun koleroZ ; vortojn ŝparu, ~ojn faruZ ; nenia ~o fariĝas sen pagoZ (sen bona aŭ malbona re~o) ; plena libereco de ~adoZ ; ilia ~ado estas danĝeriga por nia aferoZ ; ~ada roloZ ; 2 Konduti iel kontraŭ iu, trakti iun : ~i afable kun (kontraŭZ) iu. **Re~o.** 1 Returna efiko de io, sur kion io alia ~is : la atmosfero, saturita de intergenta malpaco, per neevitebla natura re~o naskis la esperantisman movadonZ. 2 Reakcio 2. **Kun~i** (ntr). Kunlabori. **Sen~ado.** Nenionfarado. (Kp DORMO, MALPENO, MALVIGLA.)

* **Agaci** (tr). Kaŭzi malagrablan, incitan senton ĉe la dentoj aŭ ĉe la nervaro :

frotado de fajlilo ~as; la patroj manĝis nematurajn vinberojn, k la dentoj de la filoj ~iĝisZ.

agaragaro. Gelateno tirata el kelkaj specoj de hindaj algoj, k uzata por apreturi ŝtofojn aŭ por prepari laksigilojn.

agarikoZ G. de fungoj, kies kelkaj specoj estas manĝeblaj, aliaj venenaj (*agaricus*).

Agato. Speco de kvarco, kun diverskoloraj vejnoj, kiu briligas per polurado. Kp ONIKSO.

agavo G. de amarilidacoj, simila al aloo (*agave*).

agendoZ. Kajero en kiu oni notas laŭ ĉiu tago la farotajn aferojn.

Agento. Persono, kiu estas daŭre komisiita de iu por fari ion : *komerca, diplomatia ~o. ~ejo.* Oficejo regita de unu aŭ pluraj ~oj : *leatra, luiga ~ejo.*

Agiti (tr). 1 Moveti rapide kaj ripete, ĉiudirekten rapide skueti; = skui 2 ~u la boteleton antaŭ ol trinki la kuracilon! malpacience li sin ~is; febra ~igo; maro ~iĝas furioze; mi aŭdis ek~on de flugiloj. 2 Naski en animo sinsekvajn sentojn, kiuj ĝin malkvietigas; = skui 3 : *ŝia spirito estis ~ata de malrankviligaj pensoj.* 3 Malkvietigi, inciti homamasojn por politika celo : *li komencis vastan sisteman ~adon per publikaj paroladojZ.* (Kp PROVOKI, PROPAGANDI.) 4 Ĉiuflanke pripensi, ekzameni k diskuti ideon : *li ~is en sia animo grandiozajn projektojn.*

***Aglo.** Rabobirdo (*aquila*). ~eca. Simila al ~o : ~eca nazo, rigardo.

aglomeriz (tr). Kunigi en densan nedisigeman mason.

aglutiniz (tr). 1 Kunigi gluecajn substancojn. 2 (G) Formi vortojn, kunmetante memstarajn vorterojn, kiuj konservas ĉie sian propran signifon : *esperanto estas ~a lingvo.*

agnato Familiano el la vira linio.

agnoski (tr). 1 Rekonu 2 : *ne ĉiuj filozofoj ~as la senlimecon de la universo.* Kp KONFESI. 2 Rekonu 3 : *nur kiam esp-o estas oficiale ~ita de plej multaj registaroj, ni povas pensi pri ŝanĝoj en la lingvo.*

agnostikismo Doktrino laŭ kiu la fundo de ĉio k precipe Dio estas nekonbla. Kp SKEPTIKA.

Agonio. Dolora lasta batalo de mortanto kontraŭ la morto. ~i (ntr). 1 Esti tuj mortonta : *ŝatiri la kreskaĵojn ~antajn de l'soifoB.* 2 (f) Esti tuj finiĝonta : *la tago ~is; tiu brila epoko ~as.* (Kp KADUKA, KREPUSKO, AŬTUNO.)

agorafobio Mensa malsano karakterizata per timo al malplena spaco. Vd KLAŬSTROFOBIO.

***Agordi** (tr). 1 Starigi laŭ la diapazono ĝustan rilaton inter la diversaj sonoj de unu aŭ pluraj muzikiloj : *la violonisto ~is sian instrumenton; violonoj kaj violonceloj ~iĝis.* 2 (f) Inklinigi iun al la agmaniero, emigi iun al io, taŭge humorigi iun por : *li estas ĉiam kritikeme, melanĉolie ~ita; lia animo ~iĝis pieZ; tiuj mensogoj ~is vin maljuste kontraŭ mi.* ~o. 1 Gusta rilato inter la diversaj sonoj de unu aŭ pluraj instrumentoj : *la lastaj ~oj eksilentis.* 2 Emo, humoro : *doni al la interparolo pli ĉiutagan ~onB; tia politika situacio kreas ~ojn momente malfavorajn por nia movado.* Kp TONO. 3 (V) Speco de rimo, en kiu samsonas nur la konsonantaj elementoj : *ondo-abundo; post festo venas fastoZ. ~iloZ.* 1 Diapazono. 2 Ho por ~i instrumenton.

agro. Kulturebla kampo.

***Agrabla.** Kiu plaĉas kaj plezurigas : *la vizito de tiu infano estas ~a; lia vizito estis al mi tre ~a; pli bona estas vorto afabla ol kuko ~aZ; sento de ~ecoZ; estas al mi tre ~e, ke mi havas nun la okazon saluti vinZ.* Mal~a. Malplezuriga, malplaĉa, teda, koleretiga : *mal~aodoro, voĉo, kuko, renkonto.* (Kp NAŬZA, ABOMENA.)

Agrafo. Metalhoketo, kiu enigis en ringeton (agrafingo) por fiksi la randojn de vestaĵo aŭ tuko. ~i (tr). Kunigi, fermi per agrafio.

agrikulturoZ. Agrokulturado.

Agronomo. Agronomiisto.

Agronomio. Scienco pri agrokulturo.

agropiro G. de gramenacoj, kun longaj horizontale diskreskantaj radikoj, kiu multe malutilas al la kulturkampoj (*agropyrum*).

* **Aĝo.** Kiomo de la tempo pasinta depost la naskiĝo : *kia estas via ~oZ ? kioman, kian ~on vi havas ? en la ~o de 8 tagojZ, de 20 jarojZ.* 1 (ntr). Esti atinginta la ~on de : *kiom li aĝas ? li estas dekkvinjara.* ~aZ. Havanta ian ~on : *mi estas pli ~a ol vi ; esti 5 jarojn ~a ; ~uloj de unu monatoZ.* **Plen~a.** Havanta la ~on, kiu donas ĉiujn civitanajn rajtojn. Vd **GRANDA, PROFUNDA.**

Aĝlo. Diferenco inter la nominala k efektiva (laŭkursaj) valoro de la mono.

aĝtoliZ (ntr) £. Spekuli pri la prezosango de la borsaj valoroj aŭ de komercaĵoj.

ailanto ☞. G. de simarubacoj, arbo devena el Ekstremoriento (*ailanthus*).

* **Aĵlo.** Bulba akragusta vegetaĵo uzata kiel spicaĵo k kuracilo (*allium sativum*).

* **Ajn.** Vorteto, kiu almetiĝas apud vortoj demandaj aŭ sendifinaj por insisti pri la nedifiniteco : *la eniro estas libera por iu ~ (aŭ por ĉiu ~) ; iu ~ posedanto de bieno donas al siaj brutoj konvenan manĝonB ; ŝi scias nenion pri io ~ ; donu al mi ion ~ por trinki ; la esperantaj ŝilsiloj donas la eblon al homo de ia ~ nacio luj kompreni la skribaĵonZ ; neniu esprimu, kiun la gazetaro ne akceptas, havas ian ~ ŝancon triumfi ; de kiu ~ flanko la vento blivas, ni estas ŝirmataj ; ĉiu ~ ne estas kapabla fari ĉion ~ ; la spertaj esperantistoj skribas per stilo preskaŭ simila, al kiu ~ nacio ili apartenas ; tiel ni devas agi, kiaj ~ estas niaj politikaj opinioj ; kiam ~ vi venos, mi vin volonte akceptos ; la lingvo internacia fine nepre triumfos, kiom ~ la rutinistoj batalos kontraŭ ĝi ; kiom ~ vi lin batos, li ne iros.* Kp **KIU**, **Rim.** ~a. Ia ~.

aĵuto ☞. Tubeto aŭ specialforma plato lutita al la fino de tubo, kie elfluas la fluidaĵo, por reguligi tiun elfluon.

* **Aj.** 1^e Sufikso esprimanta konkretan, materialan objekton aŭ eksteran montriĝon de sento : *flu~o* (io flua) ; *ov~o* (io farita el ovo) ; *glaci~o* estas dolĉa glaciigita frand~oZ ; *amik~o* (amika faro) ; *rest~o* de la rikoltoZ ; *aparten~oZ* ; *beliĝ~oZ* ; *vendebl~oZ* ; *abomenind~oZ* ; *fer~istoj* k *kupr~istojZ*.

IIe Uzata memstare : *li prenis siajn ~ojn sur la ŝulttron k elirisZ.* **Rim.** 1. Kun

verba radiko **ajo** povas signifi jen antaĵo, jen alaĵo : *nutr~oZ, mang~oZ.* **Rim.** 2. Substantivo formita el adjektiva radiko per la sufikso **aj** (*bel~o*) diferencas de la vorto **ajo** memstare uzata kun akompano de adjektivo (*bela ~o*). La unua esprimo montras esencan konstantan kvaliton ; la dua signifas, ke ia aĵo havas ian okazan neesencan kvaliton.

aĵura. Kvalifikas ion, kie oni intence lasis multajn malplenaĵojn ; puntosimila : *~aj ŝtrumpoj por virinoj ; la ~a silueto de la Eiffelturo ; triangulaĵ ~oj.*

Akacio. Arbo el fam. de papiliaĵoj (*acacia*).

Akademio. 1 Societo, konstanta k oficiala, de sciencistoj, literaturistoj aŭ artistoj : *la franca ~o estis fondata en 1634.* 2 (Ev.) Supera lernejo. ~ano. 1 Membro de scienca, literatura aŭ artistika ~o. 2 (Ev.) Tiu, kiu studis aŭ studas en supera lernejo.

akantoZ. Veg. rimarkinda pro tre larĝaj kaj elegante dentrandaj folioj (*acanthus*) : *la korintordaj kapiteloj estas ornamitaj per ~aj folioj.*

Akapari (tr). 1 Aĉeti kiel eble plej multajn varojn, kaj poste, per reteno, malofiti ilin sur la merkato, por vendi ilin pli kare. 2 Proprii al si, kaŭzante al aliaj malutilon : *la romana imperiestro iom post iom ~is ĉiujn povojn.* Kp **MONOPOLO, TRUSTO, KARTELO.**

* **Akaro.** Tre malgranda insekto, kiu kaŭzas la skabion (*acarus*).

* **Akceli** (tr). 1 Plirapidigi, plifruigi : *ni devis ~i nian returniron ; febro ~as la pulson ; suno ~as la vivon de vegetaĵoj ; per dubo ni ~as danĝeronZ ; tro rapida ~o ne kondukas al celoZ.* 2 Pliprogresegi, sukcesigi, helpi al io : *la aliĝo de scienculoj forte ~us la progreson de esperantoZ ; la artoj ricevis grandan ~on dum tiu epoko.*

* **Akcenti** (tr). 1 Plilaŭtigi la voĉon sur unu silabo de vorto : *en esp-o oni devas ĉiam ~i la antaŭlastan silabon.* 2 Nete k forte prononci ĉiujn silabojn de vorto por reliefigi ĝin. (Kp **INSISTI, MARTELI** 2.) ~o. 1 Plilaŭtigo de voĉo. 2 Neta prononco de la silaboj, por insisti pri ideo : *diri kun ~o.* (Kp **EMFAZO, TONO.**)

***Akcepti** (tr). 1 Konsenti ricevi ion, kion iu donas aŭ proponas : *~i monon donacon, rekompencan*. Rim. : **Akcepti** diferencas de ricevi, per tio, ke ĝi montras la manieron de la ricevo, la spiritan staton de la ricevanto. Vd. PORDO, BRAKO. 2 Lasi eniri iun hejmen : *la malfeliĉa knabino, trovinte nenium, kiu volus ŝin ~i, mortis en arbaroZ*; *sinjorino X ~as ĉiun jaŭdon*; *oni ~as laŭ vizaĝo, oni forlasas laŭ saĝoZ*. 3 Konsenti pri io, allasi ion : *la propono estis ~ita de ĉiuj*; *~i kambion* (sin devontigi pagi ĝin); *~i la batalon*. (Kp PRENI SUR SIN.) 4 Esti trafita de iu ago, kiu modifas la staton de la trafita objekto, povi ricevi econ, ekhavi ian econ : *tiu regulo ~as multajn esceptojn*; *~i tre diversajn formojn*; *por respondi al la demando kien, la vortoj ~as la finaĵon de l'akuzativoZ*; *li ~is seriozan mienonZ*; *la okuloj ~is esprimon de prudento k memkonscioZ*.

Akcesora. Neĉefa, malprecipa, flanka : *~a demando, profito*.

Akelo £. Atesto pri partopreno en la kapitalo de financa societo, valorpapero : *~a societo*. **~ulo**. Kiu posedas *~ojn* : *la leĝo organizas sindikatojn da ~uloj*.

Akcidento. 1 Malfeliĉa, neatendita okazo : *hieraaŭ okazis grava ~o sur la fervojo al Parizo*. 2 § Ne daŭra modifo de la esto aŭ substanco : *koloro, pezo, malmoleco estas ~oj de la materio*.

***Akciptro**. Dumtaga rabobirdo el fam. falkoidoj, simila je la nizo (*astur*).

AkciZo. Imposto, kiun oni devas pagi por mangaaĵoj, trinkaĵoj, materialoj, aŭ por diversaj ŝtataj servoj. **Urba ~o**. Imposto pri diversaj varoj, kiam ili eniras en urbon. Kp DOGANO.

akileo ☞. G. de kompozitaj (*achillea*)

***Akiri** (tr). Havigi al si : *mi ~is tiun pentraĵon je malalta prezo*; *peke ~ita ne estas profitoZ*; *lasu min re~i mian spiron*; *~i domon, prozeliĵojn, amikon, scion, saĝon, potenceon, sukcesonZ, influon*; *la parolanto ~is la plimulton de la voĉoj*; *nenia ofero estus tro granda, se ni povus per ĝi ~i al ni lingvon komunhomanZ*; *tiu propono ~is la aprobon de ĉiuj*; *mi ~is la konvinkon, ke...*; *vi devas ~i por tio la permeson de la Akademio*;

tiu tegendo ~is grandan amplekson; *labor~iZ*; *milit~aĵo*; *rab~oZ*; *ĉas~oZ*; *batal~oZ*; *iun plen~i* (plaĉi tute al iu, gajni ies amikecon, favoron : *la preleganto plen~is siajn aŭdanti-ojn*). Kp ATINGI, GAJNI, KONKERI, KAPTI, PRENI, RICEVI, RIKOLTI.

Aklami (x). Saluti, akcepti, aprobi per favoraj krioj : *~i iun, al iu*; *~e oni nomis lin prezidanto*. Kp KRII, APLAŬDI, OVACII.

***Akno**. 1 Malsaneca ruĝa ŝvelajeto sur la haŭto. 2 Haŭtmalsano karakterizata per ruĝaj ŝvelajetoj. **~ero** = **~o** 1.

akomodiz (tr). Alĝustigi, adapti ion, por ke ĝi povu funkcii : *la homaj okuloj tre rapide ~iĝas al diversaj distancoj*; *sin ~i al nova situacio*. Kp ALKONFORMIĜI.

***Akompani** (tr). 1 Esti aŭ iri kun iu aŭ io : *mi ~is miajn gastojn ĝis ilia domo*; *ĉiun sian vorton li ~is per premo sur la brakon de sia najbaro*; *tiaj malfacilaĵoj ~as ĉiujn kongresojn*; *la filantropio ne ĉiam ~as la riĉecon*; *tiun teatran pozon ~is vizage esprimo, kiu signifis raviteconZ*; *aprobo havas valoron nur se ĝin ~as konformaj agoj*; *tiu ĉi ideo ~adis Esp-on de ĝia naskiĝo ĝis la nuna tempoZ*; *ni promenis en ~o de nia kuzo*. 2 ♪ Kunludi : *mia fratino ~is min per la piano*; *la kantisto ~is sin mem*. **~(ant)aro**. Grupo da personoj, kiuj ~as iun por honoro aŭ gardo.

akonitoZ ☞. Veg. el ranunkolacoj tre venena, uzata en farm. (*aconitum napellus*).

Akordo. 1 Sameco de sentoj aŭ opinioj inter pluraj personoj, aŭ ĝusta konveneco inter pluraj aferoj : *esti en ~o kiel peto k mordoZ* (esti tre malkonkorda. Kp KATO); *kontrakti ~on* (Kp KONSENTO, KONCERTO 2). 2 Samtempa harmonia sonado de kelkaj tonoj; harmonio 1 : *perfekta ~o*. **~1** (ntr). Esti en **~o** : 1 *~i kun iu*. 2 *tiuj koroj bone ~as*. **~igl**. Fari, ke du aŭ pluraj personoj aŭ aferoj iĝu en **~on** : *kaze ~igi vorton kun aliaZ*; *peni por ~igi la naciajn fierecojn* (Kp PACIGI); *~igi horloĝon*. **~igl**. 1 Veni en **~on** : *ili ~iĝas por vin trompiZ*; *kun la kreskado de la tempo ĉio ~iĝasB*; *~iĝema* (konsentema) karaktero. 2 = **~i** : la adjektivo

~igas kun la substantivo; la privata intereso tute ~iĝis kun la ĝenerala.

akordiono *h*. Portebla blovinstrumento, kun klavaro, en kiu oni estigas la sonon alternante tirante k poŝante rektangulan faldblovilon (= harmoniko 2).

***Akra.** 1. Karakterizas ion kies rando estas tranĉa aŭ pika : *tre ~a razilo*; *~aj dentojZ*; *malgranda birdeto, sed ~a ungetoZ*. 2. Karakterizas ion, kies lateroj estigas angulon pli malgrandan ol ortangulo; *pinta, akuta : ~a angulo*; *la bonodora fojno igis ĉiun preterirantan ĉevalon ~igi la orelojnZ*. 3. Impresanta forte k dolorete la sentumojn : *~a malvarmo, sonoZ, kontrastoZ, briloZ, voĉoZ, bojadoB, ruĝo, fajroZ, ventoZ, doloro*; *la pipro estas ~a*. 4. (io) Severege, malmilda : *~a batalo, krizo*; *~aj mokoZ, riproĉojZ*; *~a tonuZ*; *li ~e atakis la pastrojnB*. 5. (io) Sagaca, subtila, penetranta : *~aj okulojZ*; *ŝi observis lin ~e per ŝajne mallevitaj okulojZ*. ~**ajo**.

1. Tranĉrando. 2. Akuta rando; ego : *la ~aĵoj de tegmentoj havas iafaĵoj ornamitajn tegolojn*. ~**igl**. Fari ~a : *~igi malfacilan situacion*; *sperlo saĝon ~igas*; *lernado de Esp-o ~igas la komprenon de la gepatra lingvo*; *tiu deklaro pli~iĝis la disputon*; *la ekonomia krizo pli~iĝis*; *la apetito ~iĝados dum la manĝadoZ*; *maljuneco mal~igas la vidadon*; *post longa uzo mal~iĝas la tranĉiloj*. ~**igilo**. Ŝtono aŭ ilo por ~igi la tranĉilojn.

akuro. Malnova angla unuo de termezurado (proksimume 40 aroj).

akrediti (tr). Oficiale akceptigi (iun) : *ambasadoro ~ita apud la germana registaro*.

akreditivo *£*. Letero per kiu banko aŭ bankiero de unu loko malfarmas al iu ĉe sia korespondanto krediton de fiksita sumo.

***Akrido.** Saltinsekto (*locusta*).

Akrobato. Ŝnurdancisto k gimnastikisto. ~**ajo**. 1. Malfacila gimnastikaĵo. 2. (f) : *lingva ~aĵoZ*; *rimaj ~aĵoj*. (Kp JONGLI 2).

akromata (Opt). Senigita je la abelacio, kiun kaŭzas la kolora disperso.

***Akso.** 1. Linio, ĉirkaŭ kiu turniĝas korpo : *la ~o de nia globo trairas tra ambaŭ polusoj*; *~o de rado*.

2. Centra, al randoj paralela linio : *~o de vojo*. 3. (f) Centra, plej grava organo en iu organizo : *tiu komitato estas la ĉefa ~o de la societo*. ~**ingo**. Parto de la rado, kiu ĉirkaŭas senpere la akson. Kp PIVOTO.

Akselo. 1. Subbrako, kavo sub la ŝultra artikolo. 2. Subbrancaĵo.

Akslomo. Veraĵo evidenta per si mem : *la matematiko baziĝas sur ~oj*. Kp MAKSIMO, PRINCIPO, SENTENCO.

Akto. 1. Dramparto, enhavanta kelkajn scenojn. 2. Oficiala dokumento atestanta ion : *testamento estas lega ~o*. ~**isto**. Oficisto, kiu konservas aŭ skribas la oficialajn ~ojn. **Inter~o**. Tempo inter du ~oj, ĉe la teatro.

Aktiva. 1. Produktanta, laboranta, aganta : *li estas tiel ~a, ke li apenaŭ dormas*; *~a membro*; *ne~a firmo* (ano de komerca societo, kiu pruntedonas kapitalon, ne partoprenante en la administrado de la afero); *vere ~a kuracilo*; *~a propagando*; *~a pruvo de kompatoZ*; *~aj eksplodoj de pasioZ*. 2. (G) Esprimanta agon : « amata » estas pasiva, « amanta » ~a vorto. ~**o**. 1. Posedataj aŭ ricevotaj sumoj : *la ~o de tiu banko malsuperas ĝian pasivon*. 2. (G) Aktiva konjugacio.

Aktoro. Teatra ludisto, tragedia aŭ komedia. Kp HISTRIONO.

AktualaZ. 1. Ekzistanta en nuntempo. 2. Interesanta pro nuneca karaktero : *la demando pri internacia lingvo estas ĉiam ~a*. Kp SENSACIA, FURORO.

akumuli (tr). 1. Pli ol sufiĉe, ekscese amasigi ion : *~ado de kapitaloj, de pruvoj*. 2. (Mh) Uzi parton de la plusvaloro ne por persona konsumado, sed por pligrandigo de la produktiga kapitalo.

akumulatoroZ *<*. Aparato por amasigi provizon da elektro k ĝin redoni laŭvole.

Akurata. 1. Faranta la farotaĵon je la ĝusta tempo, je la interkonsentita horo : *~a oficisto*; *~e veni al la servoZ*; *li venas ĉiun tagon ~e je la oka*; *~e pagiZ*; *la ~eco, kun kiu la suno leviĝas mateneB*; *mi promesas ~e servi al viaj moŝtojZ*; *~e resendi la pruntitajn librojn*; *observi ~ege la interkonsentojn de internacia juro*. 2. (Ev.) Ekzakta : *~e kalkuliZ*.

akustiko *z.* 1 Parto de la fiziko, kiu koncernas la sonojn. 2 Sonaŭdebleco : *la ~o de la salonego estas tre bona.*

***Akuŝi** (tr). 1 Elpuŝi homan idon el la utero : *la patrino ~is belan infanon*. 2 (f) Malfacile produkti ian verkon : *li ~is antaŭ nelonge dikan tezon.* ~*ig* *z.* Helpi la ~on de virino. ~(*ig*) *istino* *z.* Virino, kies profesio estas zorgi la akuŝojn. ~*intino*. Virino, kiu ĵus ~is.

Akuta. 1 Malpli larĝa ol ortangulo : *la trianguloj havas almenaŭ du ~ajn angulojn* (= akra 2). 2 (Pri malsano) prezentanta fortajn simptomojn, rapide graviganta : *li suferas ~an ftizon*. 3 *h* (G) Klara k penetranta kiel la altaj notoj de la gamo : *~a voĉo, ~aj vokaloj.* 4 = akra 5 : *~a observado.*

Akuzi (tr). Aserti iun kulpita pri io. ~*i iun pri sendankemo*; ĉiu ~*alo ne estas kulpulo.* ~(*aj*) *o.* Io, pri kio oni akuzas iun : *li devas respondi pri tri malsamaj ~aĵoj.*

***Akuzativo**. Kazo deklinacia, signita en esp-o per fina *n* k montranta 1 rektan komplementon de verbo : *ne batu la fraton*; *lupo lupon ne manĝas*; *mi konas lin*. 2 Celon de movo (post la prepozicioj alisantaĵi ĉi tiun signifon) : *meti mantelon sur sin*; *la muso kuris sub la lilon*; *la hirundo flugis trans la riveron*; *mi vojaĝas en Hispanujon*; *preni sur sin iun taskon*; *jeti la kulpon sur iun*. Rim. : Oni ne uzas akuzativon post prepozicio signifanta persi mem almonon kiel *al*, *ĝis*. 3 Ĉaspecajneirkonstancajn komplementojn, ĉe kiuj ĝi anstataŭas prepozicion : *morgaŭ mi veturos Parizon* (= *al P.*); *dum la irado hejmen* (= *al hejmo*); *li alvenis lundon*; *mi promenis la tutan tagon*; *cent fojojn mi provis*; *la domo estas 30 metrojn larĝa k 4 etaĝojn alta*. Rim. 1. Mallogike k malkonsilinde estas anstataŭigi per akuzativo prepozicion, kiu havas sencon kontraŭan al la funda k esenca senco de akuz. k kiu signifas formovon, malproksimigon, deiron, eliron, kiel : *el*, *de*, *ekster*. Diru *eliri el urbo*, ne : *eliri urbon*. Rim. 2. Oni renkontas kelkfoje ĉe Slavoj k ĉe Z mem, eĉ en liaj plej lastdataj verkoj, nekutiman uzon de akuzativo por montri la komplementon de substantivo signifanta agon k devenanta de transitiva verbo : *la akuzativo*

estas enkondukita el neceso, sed la uzado ĝin en okazo de senbezono pli multe malbeligas la lingvon ol la neuzado en okazo de bezono; *la Ligo havas la celon zorgadi pri la disvastigado k enkondukado en la tuta mondo unu neŭtralan lingvon*; *akceptu mian koran dankon por la elekto min kiel honoran membron*; *la infanoj mortus de soifo, se la patrinoj ne trinkigadus ilin per enversado al ili akvon en la buŝon el sia propra buŝo*; *operacio konsistanta en farado de truo en la stomako k fermado ĝin poste per vitro*; *la konstanta kalkulado sin al ia speciala gento anstataŭ al la komuna nacio de la lando forte subtenas la gentan ŝovinismon k malpacon inter la samlandanoj*. Kvan-kam teorie pravigebla k kelkfoje oportuna, ĉi tiu konstruo ne estas konsilinda. Oni prefere uzu anstataŭ akuzativo la prepoziciojn al aŭ je, kiuj liveras ankaŭ taŭgan rimedon por ebligi la eviton je la dubasenceco de la prepozicio *de*.

***Akvo** H²O. Fluaĵo, el kiu konsistas la riveroj k maroj : *~o silenta subfosas la bordon*; *el malgrandaj ~eroj fariĝas grandaj riveroj*. ~*a*. 1 El ~o : *~a trinkaĵo*. 2 Vivanta en ~o : *~aj bestoj.* ~*oproviz* *z.* ~*ig* *z.* ~*umi* *z.* Malsekigi surversante aŭ traflluigante : *oni devas ~umi florojn post la sunsubiro* (Vd roso). ~*ujo*. Loko por ricevi k konservi ~on. ~*ofalo*, *fal~o* *z.* Kaskado. ~*okondukilo*. Tubo, tra kiu oni irigas ~on. Sub~*igi*. Kovri per ~o, meti sub la ~on : *la Holandanoj, por sin defendi, sub~igis sian landon*. Sub~*igi*. Profundiĝi sub ~on : *la submarŝipo sub~igis, ĉar ĝi ekvidis kruziston malamikan*. Super~*ig* *z.* (tr) Inundi : *la herbejoj estis super~itaj*. Super~*ego*. Diluvo. Tra~*igi*. Alkonduki ~on sur kulturatan terspacon ; irigacii.

Akvaŭto *z.* Gravuraĵo per morda acido.

Akvarelo. Pentraĵo sur papero per akvofandeblaj koloriloj.

Akvario. Akvujo, ĝenerale vitra, por akvaj vegetaĵoj kaj fiŝoj.

akvatinto. Procedo de gravurado per acido, imitanta la lavumadon.

akvedukto. Masonaĵa kondukilo, subtera aŭ surpanta, kiu kondukas akvon inter du malproksimaj lokoj.

Akvilegio. Veg. el ranunkolacoj (*aquilegia*).

***AL.** 1° Prepozicio montranta : **1** Fizi-kan proksimigon en ia direkto : *kuri ~ iu ; eliri renkonte ~ iuZ ; iri ~ la urbo , ~ la lernejo , ~ la onkloZ* (ĉe la onklon) ; *venos ~ vi mizeroZ ; mi apogos min ~ viZ , ~ la muro ; via koro sin tiru ne ~ pekulojZ ; riveretoj fluas ~ riverojZ ; la suno kliniĝis ~ la okcidento*. **2** Direkton aŭ celon de ia movo, ago, sento, penso, volo : *frapi ~ la pordo ; feli, prezenti ion ~ iu ; elendi la manonZ , direkti sian voĉonZ , levi la okulojn ~ iuZ ; sin turni ~ iuZ ; rigardi ~ la strato ; tiu pordo kondukas ~ la parko ; enirejo ~ ĝardeno ; jen la vojo ~ Parizo ; (f) la kongreso estas en bona vojo ~ efektiviĝo ; sopiri ~ sia hejmo ; deziri bonon ~ iu ; fidi ~ iu ; minaci, flati, kontraŭstari, pardoni ~ iu ; diri, skribi, ordoni, respondi, pagi ~ iu ; amo, abomeno, inklino ~ iu ; montri entuziasmon ~ esperanto ; intencoj ~ bono k malbonoZ ; favora ~ io.* **Rim. 1.** « **Al** ordinare montras nur la celadon al iu loko, dum la akuz. povas enhavi en si ankaŭ la ideon de atingo de la celo. En tre multaj okazoj al povas tre bone esti uzata por esprimi direkton, tamen ne en ĉiuj okazoj oni povas tion fari. En la plimulto da okazoj la diferenco inter **al** k **akuz.** estas malgranda. » (Z) **Rim. 2.** **Al** montras kelkfoje la rezultaton de movo : *disrompi vazon ~ pecoj* (en pecojn. Kp ĝis). **Rim. 3.** Post kelkaj verboj **al** havas senceon simple egalan al tiu de **akuz.** : *danki, helpi, aludi, kompati, obei, aŭskulti iun aŭ ~ iu.* **Rim. 4.** Post kelkaj verboj oni trovas, eĉ ĉe **Z**, uzon de **al** tute kontraŭan al la vera senco : *ursino ~ kiu estas rabitaj ĝiaj infanojZ ; ŝteli, forpreni ion ~ iuZ ; demandi, peti ion ~ iu.* Kp **DE.** Tia uzo, influata de nacismoj, estas evitinda. **3.** Atribuan, destinon, apartenecon : *doni, proponi, komisti, sendi ion ~ iu ; prezentu ~ vi mian embarason ; apliki teorion ~ la praktiko ; konveni ~ iuZ ; kulimigi iun ~ io ; evitigi ion ~ iu ; trinkiĝu ~ ti akvonZ ; kondamni iun ~ mortoZ ; sankta ~ la EternuloZ ; preta ~ ĉio ; bali al si tuberonZ ; akiri ~ si gloronZ ; preni ~ si la liberecon, la rajton fari ion ; pli fari ~ si vestonZ ; mi plantis ~ mi ĝardenojnZ ; mi kolektis ~ mi arĝentonZ ;*

pretigi ~ si manĝaĵon, tranĉi ~ si la piedon ; mulo, ~ kiu oni devas kateni la buŝonZ ; la brutojn ili rabis ~ siZ ; ~ mi apartenas fortoZ ; ĉio bona estas ~ via disponoZ ; knabo lasita ~ si memZ ; vi prenos ŝin ~ viZ. **4.** Koncernatecon, interesecon : *rilati, servi, malutili, plaĉi, cedi ~ iuZ ; ŝi malfermas sian manon ~ la malriĉuloZ ; tio ŝajnas ~ mi bona ; la malamo, kiun li eksentis ~ ŝiZ ; mi konas mian devon ~ mia patro ; ni estis sklavoj ~ ŝaranoZ ; la luno estis kaŝata ~ ni de densaj nuboj ; bone estas ~ tiu, kiu observas la leĝonZ ; ~ malriĉulo ovo kiel ~ riĉulo bovoZ ; estus dezirinde, ke ni estu amikoj ~ ĉiuj nacioj ; ŝi estas malbona ~ ĉiuj ; ne estu tro severa ~ li ; fremda, supera ~ iu ; troa petolo estas danĝera ~ koloZ ; venis fino ~ mia latinoZ ; ne estas piedranto kolego ~ rajdantoZ.* Kp **POR, PRI, KUN, KONTRAŬ.** **5** Adicion, kompletigon : *alligu ilin ~ via koloZ ; aldoni du ~ kvar ; aldoniĝos ~ vi jaroj da vivoZ.* Kp **PLUS.** **6** Gramatikan rilaton inter subst. el verba deveno aŭ kun verba signifo k ties objekta komplemento : *estimo ~ ies virtoj ; la bombardado ~ la haveno deŭigis la Turkajn cedi ; antaŭparolo ~ la verko ; la akcepto ~ la kongresanoj ; post longa observado ~ ŝi ; flegado ~ iu ; provo ~ koloniigado ; tiu letero estas tre grava por la trovo ~ la kulpulo ; temas pri la mortigo ~ la edzino de la maristo (~ la maristedzino. Ne konfuzu kun : la mortigo ~ la edzino fare de la maristo) ; sistema agitado ~ la publika opinio ; kontentigo ~ spiritalaj bezonoj ; subteno ~ iu ; la maldungado ~ laboristoj ĉesis ; la defendo ~ patrujo ; malpermeso de la registaro ~ la pola lingvo ; kiel gravan taskon ili konsideras la klerigadon ~ la membraro.* **Rim.** Tiu pli k pli generaliganta uzo de **al** por anstataŭi post subst. la akuzativon, kiu estus normala post la responda verbo, estas tre utila por eviti la dubasencecon de la prep. **de.** Kp **AKUZATIVO, JE 3, DE 8.** **7** Post adj. aŭ adv. pli malpli precizan rilaton pri metafora proksimeco aŭ malproksimeco : *konforma, egala, malegala, simila, parenca, najbara ~ ; konforme ~ ; spite ~ ; dank' ~.*

II° Vortero kun la sencoj **1, 2, 6** de la prep. : *~aĵo* (aldonaĵo, dependaĵo,

flankajo); ĉiun bonan esprimon, kiu ekzistas en iu ajn lingvo, lingvo arta havas plenan rajton ~igi (proprigi, apartenigi) ~siZ; ili discipline ~igos stajn fortojn al nia granda armeoZ; se gut' ~gulo ~iĝas (kuniĝas), maro fariĝasZ; ~igi al esperantista grupo; al tio ĉi ~iĝas multo da deklinaĵoj neregulaĵZ; al lia antaŭa embaraso ~iĝis nun iom da konfuzaĵZ; al la koreco ~iĝadis videbla nuanco de silenta komparaĵZ.

III^a Prefikso kun la sencoj 1, 2, 4, 6 de la prepozicio: 1 ~veni, ~kuri ~porti, ~esti. 2 ~konduki, ~sekvi, ~rigardi. 4 ~proprigi; ~mezuri veston al iuZ; ~fari; ~ĝustigi. 6 ~doni (doni plie, adicii); ~diri (diri plie); ~meti; la neesprimita subjekto estas facile ~pen-sebla.

aloZ. 1 Ĉiu ekstrema flanko parto de la nazo. 2 Ĉiu ekstrema parto de helico, ŝraŭbo. 3 Ĉiu ekstrema flanko de konstruo. 4 Ĉiu ekstrema flanko de armeo aŭ partio.

Alabastro. Speco de mola ŝtono diafaneta, similanta marmoron.

Alarmo. Signalo por anonci minacantan danĝeron aŭ voki al batalo aŭ helpo: *krii ~on.* ~i (tr). Voki ~ante. ~isto. Pesimista homo, kiu maltrankviligas la publikon, konstante anoncanta minacantajn, plej ofte fantaziajn, danĝerojn. ~a. Danĝerplena, maltrankviliga: la ~a stato de la regno.

* **Alaŭdo.** Kampobirdo (*alauda*).

albo (K). Pastra blanka tola ĝispieda mesvesto.

albatrosoZ G. de procelarioidoj, vivanta sur sudaj maroj (*diomedea*).

Albino. Homo, kies haroj estas blanke senkoloraj pro denaska manko de pigmentoj: la ~oj havas karminruĝajn okulojn.

Albumo. Bindajo en formo de libro, por konservi notojn, fotografiajn, desegnojn, ktp.

albumenoZ Substanco, kiu ĉirkaŭas la embrion, ĉe kelkaj grajnoj, k ĝin nutras dum la ĝermado.

albuminoZ Blanka k viskeca substanco, kiu konsistigas la blankon de

ovo k plej grandan parton de la animalaj k vegetajaj ĉeloj.

albuminurioZ Ĉesto de albumino en la urino (= malsano de Bright).

alburno La unua ligna tavolo ĝenerale blanka, kiu troviĝas senpere sub la ŝelo, k formas ĉiujare novan rondon ĉirkaŭ la basto.

* **Alciono.** Fiŝomanganta marbirdo el fam. de paseroj (*alcedo*).

alĉemilo G. de rozacoj kun verdetaĵ floroj (*alchemilla*).

Aldo. 1 La plej malalta virina voĉo. 2 Violono, intera inter violono k violonĉelo.

aldehido Organika komponaĵo, aroma, likva, senkolora, kiu rezultas el alkoholo, el kiu oni eltiris du atomojn de hidrogeno per oksidigo.

Aleo. 1 Vojo en ĝardeno. 2 Larĝa strato, ombrita per du vicoj da arboj; avenuo.

Alegorio Literatura aŭ plastika prezento, per kiu oni homigas abstraktajn ideojn: la *Justeco kun siaj pesiloj estas ~o*.

alegroZ Muzikaĵo, kies movo estas viva k gaja. ~e. Vive k gaje. ~eto. Muzikaĵo, kies movo estas rapideta. ~ete. Rapidete.

AlenoZ. Kudrilego uzata de ledlaboristoj, ŝuistoj.

alezi (tr). Glatigi la internon de cilindro, tubo, ktp. per speciala ilo. ~ilo. Instrumento por alezi.

alfo Afrika gramenaco, kies trunketojn oni uzas por fabriki mataĵojn aŭ paperon (*alfa*).

Alfabeto. Literaro, literlisto: la *esperanta ~o enhavas 28 literojn; li neniam venkis la ~onZ; li ŝuitas ankoraŭ super la ~oZ.* ~umo. Libro por lernigi ~on al infanoj. Kp. ABOCO.

alfenidoZ Metala komponaĵo, imitanta la arĝenton, uzata interalie por fabriki mangilarojn (= arĝentano).

Algo. Marherbo (*alga*).

Algebro. Scienco de kalkulado pri la kvantoj, reprezentataj per literoj k ne per ciferoj.

AlĤemio. Okulta scienco, kiu per fiemaj procedoj k magiaj formuloj serĉis la ŝtonon de la saĝuloj k aliajn ĥimerojn.

* **Alla.** 1 Diferenca, malsama : *li estas tute ~a ol li estis ; la rezultato estis tute ~a ol ni esperis ; kun la tempo la formo de la lingvo eble estos ~a ol tiu, pro kiu ni nun laborasZ ; nun ŝia rideto estis ~a ol mateneZ ; ~aj domoj, ~aj homojZ ; ~lokeZ ; ~tempe ; ~vorle ; ~vestigi.* RIM. Se **alla** estas akompanata de negacio, oni povas post ĝi uzi indiferente **ol** aŭ **krom** : *la kongreso ne povos elekti ian ~an lingvon krom lingvo artaZ ; mi ne alportados oferojn al ~aj dioj krom la EternuloZ ; la dilettante ne povas esti io ~a krom aldono, ornamo de la vivoZ ; ne scii ~an lingvon krom sia propraZ ; nia tuta vivo estas nenio ~a ol konstanta incensado pro lia honoroZ.* 2 Dua el du personoj aŭ grupoj : *krei malamon inter unuj gentoj k ~ajZ ; unuj ridas, ~aj ploras ; helpiZ, kompreni unu la ~anZ ; tiuj fratoj fariĝis tute fremdaj unuj al ~ajZ.* 3 (pron.) ~a homo, ~ulo, proksimumo : *ne kondamnu ~an, oni vin ne kondamnosZ ; ne moku mizeron de ~a, ĉar baldaŭ venos viaZ.* ~e. 1 Alimaniere : *nekompreneble, li metis ~e la demandon ; paroli ne ~e ol kun ironia ridetoZ.* 2 En kontraŭa okazo ; *se ne : obeu, ~e vi estos punata ; ~e oni pensos, ke ni ĉiuj havas tiun ideonZ.* o~. Io ~a : *liokaj ~oZ ; la sperto baldaŭ montris tute alionZ.* ~lgi. Fari ion ~a, ŝanĝi, modifi : *por ke oni ne rekonu lin, li ~igis sian voĉon* (Kp TRANSFORMI). Inter~e. Inter ~aj aferoj. RIM. La vorto **alla** k ĝiaj derivaĵoj estas nun ofte konsiderataj kiel simplaj vortoj apartenantaj al la tabelo de korelativoj (iu, ia, tiu, tia, ĉiu ktp). Kvankam tia uzado ne estas tute korekta, oni renkontas ofte la vortojn **allu** (iu ~a), **alles** (de iu ~a), **allel** (~maniere), **alle** (~loke), **allam** (~foje).

allanco. Regna interligo.

Alibio. Pruvo, ke akuzito estis aliloke ol ĉe la loko de la krimo, kiam ĝi estis plenumata.

Alligatoro. Amerika krokodilo, kiu atingas eĉ longecon de 5 metroj.

Alineo. 1 Malplena interspaceto, kiun oni metas inter unu frazo k la antaŭa, komencante ĝin ĉe la sekvanta linio.

2 Peco de la teksto entenita inter du malplenaj interspacoj.

aliteracio. Efekta ripetado de sama aŭ parenca konsonanto ĉe la komenco de vortoj aŭ de silaboj : *ordo bezdnas ordonon ; lukti firme, forte, fajre ; samaj aspiroj kaj esperoj ; vibras vok' en vaga vento ; laboro donas liberon.*

alizo ☞. Frukto de alizarbo. ~arbo. Veg. el la fam. de rozacoj (*sorbus aria*).

* **Alko.** Norda cervo kun larĝaj kornoj (*cervus alces*).

alkaloZ ☞. Nomo de kelkaj metalaj oksidoj kun samaj reakcioj (potaso, sodo, kc). ~(**ec**)a. Havanta saman reakcion, kiel ~o. ~oldo. Organika ~eca substanco (kafeino, kokaino, morfino).

Alkoholo C²H⁶O. Fluaĵo ricevita el destilado de vino, greno k diversaj fermentintaĵoj. ~ajo. Trinkajo enhavanta pli aŭ malpli da ~o (= brando). (Kp EBRUIGAJO.) ~ismo. Malsana stato kaŭzita de trouzado de ~ajoj.

Alkovo. Enĉambra litniĉo, iafoje fermebla per kurtenoj aŭ pordo.

Almanako. Libro enhavanta kalendaron, kun astronomiaj sciigoj, priveteraj antaŭdiroj k diversaj informoj.

* **Almenaŭ** (adv.). 1 Ne malpli : *por iri vi bezonos ~ tri horojn.* 2 Se ne aliaj : *eĉ se vi obeas, ~ mi kontraŭstaros tiun ordonon.*

* **Almozo.** Mondonaco, monhelpo al malriĉulo : *petadi ~onZ.* ~l, ~petlZ. (tr) Peti ~e. ~ulo. Homo, kiu petas pri ~o. ~isto. Homo, kiu vivas per ~oj. ~donema. Volonte k malavare donanta ~ojn.

* **Alno.** Arbo el betulacoj (*alnus*).

AlcooZ. Veg., kies rezino estas laksiga (*aloe*).

alojo ☞. Miksaĵo de kunfanditaj metaloj. Kp AMALGAMO.

alongo £. Papera folio, kiun oni aligas alambio sur kies dorsa flanko ne plu estas loko por ĝiroj.

alopatioZ ☞. Medicina doktrino, kontraŭa al la homeopatio, k kuracanta per kontraŭaĵoj.

alopecio ☞. Tuta aŭ parta senhareco.

alozo 𐌺𐌵. Fiŝo el la familio de klupeoj (*clupea alosa*).

alpako 𐌵. 1 Sudamerika speco de lamo. 2 Lano de tiu besto. 3 Teksaĵo el tiu lano.

alsino 𐌵. G. de kariofilacoj (*alsine*).

***Alta.** 1 Granda, laŭ vertikala k suprenira direkto: ~a arbo, monto, domo; de rigardo tro ~a (direktata ~en) malsaniĝas la okulo^z; supreniri ~en^z; jeli ~en en la aeron^z; la luno estis ~e supre^z; rokaĵ muroj staris ~e^z; la neĝo kuŝis ~e ekstere^z; mal~e kliniĝi^B; mal~a reliefo; malŝate rigardi iun de ~e^z. 2 Granda, laŭ metafora senco, nobla, supera: ~a penso, sento, celo, varmo, lernejo, ofico, rango, temperaturo, prezo, ŝato, saĝo; en plej ~a mizero al Dio esperu^z. 3 Enhavanta multajn vibrojn: la tono de tiu piano estas tro ~a por mia voĉo. ***Ajo.** Alta loko, monteto. ~igl. Igi ~a: ~igi la prezojn; ricevi rango-plialtigon; precipe dank'al la lingvo la homo ~iĝis super la bestoj^z; mal~igi la fierecon (humiligi) de iu (Kp LEVI).

altano 𐌵. 1 Artefarita ebena teraso, kiu superas la ĉirkaŭaĵon. 2 Belvidejo.

***Altaro.** Rita tablo, sur kiu estas farataj la religiaj oferoj, la diservo, ktp: li ŝtela de najbaro por doni al ~o^z; bela paro por ~o^z (geedziĝo); ricevi grizan haron ne vidinte ~on^z (maljuniĝi fraŭle).

***Alteo.** 1 G. el fam. malvacoj (*altæa*) 2 Speco uzota en farmacio (*altæa officinalis*).

***Alterni** (ntr). Sin sekvi laŭvice unu la alian, kun pli aŭ malpli da reguleco: la sezonoj ~as; la suno k la luno ~as en la ĉielo; ĉirkaŭ la tablo, oni ~iĝis la virojn k la virinojn (aŭ: kun la virinoj). ~a. ~anta: ~a elektra fluo; ~aj rimoj (ordigitaj laŭ skemo a b a b.)

alternanco 𐌵. Duonperiodo de alterna fenomeno.

Alternativo. Necesa elekto inter du eblaj k kontraŭaj decidoj: esti malica aŭ stulta, ni peni eviti tiun ~on; silenti aŭ morti, jen kio ~o prezentiĝis al la surprize kaptita gardostaranto; sin trovi antaŭ ~o; solvi ~on^z. Kp DILEMO.

alternatoro 𐌵. Mekanika generatoro de alterna kurento per elektromagneta indukto.

altruismo. Malegoismo.

***Aludi** (x). Nerekte paroli pri iu aŭ io, elvokante la ideon, sed ne citante la vorton: la ministro ~is la fusajn packontraktojn; mi tute ne intencis ~i vin, al vi; la partipica finaĵo «ot» ~as estontecon pli ĝuste ol deŝigecon; ĉi tiu fezo k nezorge ligita kravato ~is la liberecon de la kampara vivo^B; doni signojn per la okulo, k ~i per siaj piedoj^z; por saĝulo sufiĉas ~o^z; la muziko ŝajnas al mi ~o al iu sentima, ie ekzistanta jeliĉo^B; en ŝerco k ludo ofte sidas ~o^z. (Vd kovri 6.)

***Alumeto.** Ligna peceto ŝmirita per fosforo aŭ speciala substanco, kiu ekbrulas per frodato.

alumino 𐌵 AL³O³. Alumina oksido.

Aluminio. Al. Blanka, tre malpeza metalo, kun argenta brilo.

***Aluno.** Duobla sulfato de aluminio k de alia metalo (kalio, amonio, ferro, kromo): la kalia ~on oni nomas ofte simple ~o.

aluvio 𐌵. Tavolo da tero alportita k delasita de la akvoj.

alveolo 𐌵. Kavajeto.

alvuso. Fiŝidaro. fiŝidetoj por provizi riverojn k lagojn.

***Aml** (tr). 1 Havi inklinon por iu, ŝati kare iun: li ~as tiun ĉi knabinon pro ŝia beleco k boneco^z; ne bela estas ~ata, sed ~ata estas bela^z; mia plej ~ata^z. Kp FAVORI. 2 Ŝati, volonte uzi ion: ~i kafon, vandon; ~i esti laŭdata^z; kiu ~as honoron, ~u laboron^z; mono ~as kalkulon^z (Kp FRANDI). 3 Volonte fari ion: mi ~as vivi alie ol ĉiuj^z; vid~a turismo^z; mi ~as promeni en arbaro; li ~as danci, fanfaroni pri sia forto^z; vi ~as preni, ~u redoni^z. ~o. Inklino al persono aŭ ideo: havi, senti, porli^z ~on al; oni ne forgesas facile sian unuan ~on^z. (Kp KORINKLINO, KORLIGIĜO, SIMPATIO.) ~aĉl, ~ajiz. (Ev) Sekse ~i, amori. ***ajo** 𐌵. ~afero, ~intrigo. ~ajema. ~intrigema, flirtema, ~induma. ~ajistino. ~donantino, amorantino, amoratino. ~anto. Tiu 1 kiu amike ~as. 2 kiu sekse ~as. 3 kiu ŝatas, amatoro: eĉ por pomo putranta troviĝas ~anto^z. ***atajo** 𐌵. Preferata okupiĝo (Kp ĈEVALETO). ~egl.

Pasie ~i. Kp ADORI 2. ~eti. Iom ~i. ~inda. Meritanta ~on : *por la ge~antoj ĉio estas ~inda en la ~ato*. Kp ĈARMA, PLAĈA. ~indumi (x). Peni por plaĉi al virino : ~indumi iun, kun iuZ (Kp FLIRTI, KOKETI). En~igi. Eksenti fervoran ~on por iu : *en~igi alZ, por iuZ, en iunZ*. Ge~antoj. Paro da inter~antoj. Mal~o. 1 Pasio, kiu inklinigas al malbondeziro aŭ malbonago kontraŭ iu. 2 Forta malinklino kontraŭ io (Kp ABOMENO, ANTIPATIO, NAŬZO, MALFAVORO). Pli~i. Preferi. ~ovendistino. Virino kiu metie amoras, publikulino. Glor~o. ~o al gloro. Hom~o. ~o al niaj kunhomoj, al la tuthomaro. Kp FILANTROPIO. Sin~o. Egoismo.

amalgamZ (tr). ☞. Kunmiksi hidrargon kun metaloj. ~o. Kunmiksajo de hidrargo kun metaloj.

amanito ☞. Tre venena fungo, g. de agarikacoj (*amanita*).

AmaraZ. 1 Maldolĉa por la gusto, kiel galo, aloo, genciano, leontodo, kakao : *por buŝo ~a, por koro dolĉa*. 2 Tiel maldolĉa por la koro, kiel por la lipoj ; akra, malmilda : *morto de patrino estas ~a doloro ; ~a bedaŭro, moko, parolo, kritiko, riproĉo*.

amarantoZ ☞. Jara planto, kies floroj estas malhele karminruĝaj (*amarantus*).

amarilido ☞. Ornama bulba planto, kun grandaj, bonodoraj floroj (*amaryllis*).

amatoroZ. 1 Tiu, kiu amas k kolektas belartulojn aŭ kuriozajojn. 2 Neprofesiulo, dilettanto.

* **Amaso**. Multaombra, generale senorda kolekto, multo da : *la unuaj piramidoj estis nur ~o da ŝtonoj ; la popol~o atakis la reĝan palacon ; ~o da monoZ, da ŝuldojZ ; tiaj proponoj estis faritaj al ni en granda ~oZ (tre multaj) ; en ~o (popol~o) eĉ morto estas pli gajaZ ; al kuko k kaso ĉiam venas ~oZ (Vd NIELO) ; ~e dissemataj mensogoj k kutumniojZ ; ~abuĉado ; ~akunveno*. Kp ALFLUI, SVARMI, ABUNDA, DENSA, KOLEKTIVA. Vd MONTO, MARO. ~igi. Kolekti por fari ~on : ~igi sciigojn ; ~igi aron da kuraĝulojZ (Kp AKAPARI, AKUMULI, AGLOMERI, AGLUTINI).

amazonoZ ☉. 1 Virino el tribo de militistinoj, kiuj ne akceptis virojn inter si. 2 Rajdantino.

ambasadoZ. Ambasadora delegitaro.

Ambasadoro. Oficiala, plej alta reprezentanto, konstanta aŭ ne, de iu regno ĉe alia regno. ~ejo. 1 Palaco de ~o. 2 Administrejo de ~o : *la ~ejoj posedas diplomatian eksterlandecon (eksterteritoriecon)*.

* **Ambaŭ**. Du kune, du same, duopaj : *mi k mia frato estas ~ esperantistoj ; ~ manoj, okuloj ; oni devas fari diferencon inter la ~ kazojZ ; ~dekstra (uzanta ~ manojn kiel dekstran) ; ~flanka ; ~flanke de la pordo staras statuoj ; ~tranka glavoZ*. Rim. Uzo de la artikolo apud **ambaŭ** estas senutila k malkonsilinda.

Ambicio. Gloramo, honoramo : *ekzistas laŭdindaj ~oj*. ~a. Havanta ~on. ~i(x). Esti ~a pri : *mi ne ~as tian gloron, al tia gloro*.

ambloZ. Speciala irmaniero de kvarpeduloj, kiam ili levas samtempe ambaŭ piedojn de sama flanko.

* **Amboso**. 1 Fera bloko, sur kiu forĝisto batas metalojn : *esti inter martelo k ~oZ (troviĝi inter du malamikoj k ricevi ambaŭflanke batojn kaj mala-grablaĵojn) ; pli feliĉa estas martelo insultata ol ~o kompatataZ*. 2 Ostio en la orelo.

Ambro. Parfuma substanco eltirita el intestoj de makrocefalo, odoranta analoge kiel mosko.

Ambrozio. 1 ☉ Ekskluziva manĝaĵo de la dioj. 2 Bongustega manĝaĵo.

Ambulanco. Movebla milithospitalo ; provizora vunditejo.

ameboZ ☞. Malgranda protozoo simila al gelatineca vorto, kiu vivas en akvoj maraj aŭ riveraj, kapabla moviĝi k ŝanĝi sian formon.

* **Amelo**. Substanco ordinare tiritita el grenoj k uzata por rigidigi la tolaĵon.

amenZ. Hebrea vorto, signifanta « tiel estu ! » k uzata kiel lasta vorto de preĝoj : *diri ~ al io (ĝin aprobi) ; se ne estus « se » k « tamen », mi al ĉio dirus ~Z ; ~o diablon ne forpelasZ*.

amend(ament)o. Parta ŝanĝo al leĝo aŭ al diskutata projekto. Kp KOREKTO.

Ametisto. Violkolora juvelŝtono.

* **Amfibio.** Animalo kapabla vivi egale sur tero k en akvo, kiel foko, martestudo.

amfibrano, amfibrako Z. Trisilaba versero, konsistanta el unu longa aŭ akcentita silabo inter du mallongaj aŭ senakcentaj : *doloro*. ~a **verso**. Konsistanta el ~oj : *en sonĝo principon mi vidis*.

Amfiteatro. 1 Antikva ronda konstruo, kun multetaĝaj benkoj, por spektakloj : *sur la deklivoj ~e kuŝas urbo* B. 2 Ĉambrego, ordinare duonronda, kun multetaĝaj benkoj, por aŭskultantoj.

Amforo. Antikva alta botelego el argilo kun pinta bazo k kun du teniloj, por konservi vinon, oleon.

amiantio ☼. G. de melantacoj (*amiantium*).

* **Amiko.** Persono, amata k amanta, kiu estas korigita kun alia pro inklino sed ne pro seksamo, nek pro familianeco : ~on *en ĝojo k ploro* Z ; ~o *estas kara, sed vero pli kara* Z ; ~on *montras malfeliĉo* Z ; ~a *helpo, konsilo, riproĉo* ; ne *ekzistas en komercio ~eco nek ŝerco* Z. ~a**ĵo**. ~a ago, montro de ~eco : *fari ~aĵon al iu* ; *prezentu al via patro miajn ~aĵojn*. **Mal~o**. 1 Persono de kiu oni estas malamata : *estinta ~o estas plej danĝera mal~o* Z. 2 Kontraŭulo, kontraŭbatalanto. 3 Kontraŭmilitanto : *la mal~oj decidis sieĝi la urbon*.

Amnestio. Leĝa ĝenerala punliberigo.

amnezio ☼. Parta aŭ kompleta perdo de la memoro.

* **Amoniaĵo** NH³. Gaso konsistanta el azoto k hidrogeno, ofte uzata en akva solvaĵo.

amonito ☼. Speco de fosilia konko.

Amoro. 1 ☺ Dio de amo : *oni reprezentas ~on sub figuro de flugilhava infano*. 2 Seksa pasio k volupta inklino al iu. ~i. Sekse ami. ~ant(in)o. Kiu sekse amas.

amorfa ☼. Sen regula k difinita strukturo.

Amortizi (tr). 1 Nuligi ŝuldon aŭ ĉioman elspezon por aĉetitaj maŝinoj

aŭ aliaj laboriloj per iom-post-iomaj pagoj. 2 ☹ Malpligrandigi la sinsekvajn oscilojn de vibrado.

ampelopo ☼. Ornama grimpa veg., g. de vitacoj, kies folioj similas tiujn de vinbero (*ampelopsis*).

ampero ☹. Mezurunujo de intenseco de elektra fluo : *unu ~o estas la intenseco de fluo, kiu transportas unu kulombon dum unu sekundo*.

ampermetro ☹. Aparato por mezuri la intensecon de kurento.

* **Amplekso.** Dimensio, grado de grandeco, konsiderata rilate al tio, kion ĝi enhavas : *bildo laŭ natura ~o* ; ~o *de katastrofo, organizo, krizo, ĵeto, balanciĝo, signifo, ideo* ; *tiu principo havas pli grandan ~on ol nure juran* ; *vasta ~o da farita lernado* Z. Kp SPACO, VOLUMENO. (**Mult**) ~a. Havanta grandan ~on : ~a verko, spirito, sciado Z ; *sam~aj grandoj* ; *la agado de nia societo tagon post tago dis~iĝas* (Kp VASTA). ~i (tr). Havi ~on de ; enhavi, enteni : *la ĉielo ne povas vin ~i* Z ; *la registara deklaro ~as ĉiujn nunajn politikajn demandojn* ; *ni ordinare kunlegas tutan serion da vortoj ~ilatan per unu vido*. (Kp ENHAVI, ENTENI, ENVOLVI, ENSPACI, ĈIRKAŬPRENI, ETENDIĜI.)

amplifikatoro ☹. Aparato por pligrandigi la amplitudon de elektraj osciloj k kiujn oni ĝenerale ricevas kun tre malforta intenseco : *ekzistas altfrekvencaj, malaltfrekvencaj, magnetaj, rezistancaj k transformatoraj ~oj*.

amplitudo ☹. Maksimuma valoro de unu alterna grandeco ĉe ĉiu alternanco.

ampolo N. 1 Ventroforma boteleto. 2 Elektra lampo.

Ampuli (tr). Detranĉi membron, organon de vivanta estaĵo.

Amuleto. Objekto, kiu, per supozata magia efiko, ŝirmas kontraŭ danĝero, malsano, sorĉo, ktp.

* **Amuzi** (tr). Agrable k gajige distri : *infanoj bezonas ~on*. Kp GAJIGI, MALENUIGI. ~a. ~anta. ~ilo. Objekto por ~i. Kp LUDILO. ~isto. Profesia gajigisto en cirko, teatro, ktp : *li ne estas artisto, sed nur ~isto*. (Kp ARLEKENO, PUR-

LESKULO, PULĈINELO, KLAŬNO, PAJACO, MISTRIONO.)

***An.** 1° Sufikso signifanta membron de grupo, de nacio, adepton de doktrino, loĝanton de loko : *samido~o*, *Luter~o*, *kalvin~o*, *Amerik~o*; *Pariz~o*.

II° Samsignifa vortero, uzata memstare : *~o de la Berlina grupo*. *~aro*. Grupo, societo. *~ig*l. Eniri en grupon : *~igi al la kongreso*. **RIM.** En la senco de adepto de doktrino **an** estas tute samsenca kiel **ist** 2. La diferenco inter la vortoj *Kristano*, *Mahometano*, *budaisto*, *kalvinisto*, *materialisto* k.s. estas nur malsameco de formo respondanta al la kutimoj de la naciaj eŭropaj lingvoj.

Anagalo. Jara veg., kun ruĝaj aŭ bluaj floroj, venena al birdoj (*anagallis*).

Anagramo. Sangarango de la literoj de vorto, por fari alian vorton : *nomo* — *mono*, *resano* — *ansero*.

Anakronismo. 1 Eraro pri dato de historiaĵo. 2 Afero ne konforma kun kutimoj de difinita epoko : *Shakespeare ~e paroligas Grekojn pri horloĝoj*.

analfabeto *z*. Homo, kiu scipovas nek legi nek skribi.

analitiko *z* Δ . Parto de matematikaj sciencoj, kiu baziĝas sur la apliko de la algebro al la geometrio.

Analizl (tr). Diserigi tutajn, por pli bone esplori ties erojn : *~i hemian solvaĵon*, *frazon*, *libron*. Vd **SINTEZO**.

Analoga. Simila, laŭ kelkaj rilatoj, al alia afero de malsama speco ; parte simila : *la flugiloj de vesperto estas organo ~a*, sed ne simila, je la flugiloj de birdo. *~eco*. Parta simileco de malsamspacaj objektoj.

Analogio. Analogece. *~a*. Konforma al la *~o* : *~a rezono konkludas, pro simileco de du aferoj laŭ unu rilato, pri ilia simileco ankaŭ laŭ aliaj rilatoj*.

***Ananaso.** Frukto de amerika veg. (*bromelia ananas*).

Anapesto. Trisilaba versero, en kiu post du mallongaj aŭ senakcentaj silaboj sekvas unu longa aŭ akcentita silabo : *apostol'*.

Anarĥio, Anarkio. 1 Socia k politika doktrino, kiu baziĝas sur la principo de absoluta individua libereco k sur forigo de ĉia ŝtata regado ; senregeco, senestreco. 2 Senordego. *~a*. 1 Konforma al la *~a* doktrino. 2 Senregula, senordega, ĥaosa : *~a vivmaniero*. *~ismo*. *~o* 1. *~isto*. Adepto de *~ismo* (Kp **KOMUNISTO**, **INDIVIDUISTO**). *~ulo*. Homo kies konduto k vivmaniero estas senregula, senordega.

anarkismo = anarkiismo.

anarkisto = anarkiisto.

***Anaso.** Korta naĝbirdo (*anas*).

anastigmata (Opt). Senigita je astigmatismo. *~o*. *~a* objektivo.

anatemio *z*. Solena eklezia malbeno. *~i* (tr). Solene malbeni iun aŭ ian opinion.

Anatomio. Scienco pri la strukturo de la organismoj.

anĉo *h*. Maldika elasta langeto (plejofte el ligno) kies vibrado produktas sonojn ĉe kelkaj blovinstrumentoj, kiel ekz. la hobojo.

Anĉovo. Malgranda mara fiŝeto, simila al sardeto, kiun oni uzas kiel spicaĵon (*engraulis*).

andanto *h*. Muzikverko, kies movo estas meze rapida. *~o*. Mezrapide.

androgina . Havanta virseksajn k inksesajn florojn.

Anekdoto. Mallonga, kurioza aŭ sprita rakonto.

Aneksi (tr). 1 Aldoni al regno fremdan teritorion. 2 Aligi ion malpli gravan k neĉefan al io ĉefa k pli grava. *~aĵo*. 1 Aneksita lando. 2 Neĉefaĵo, dependaĵo. (Kp **AKCESORA**.)

anelloj . Klaso de ringvermoj.

anemio *z* . Manko de sango, malbona stato de la sango.

anemometro . Instrumento por mezuri la forton k la rapidecon de la vento.

Anemono. Veg. el fam. de ranunkolacoj, kun belaj floroj (*anemona*).

anestezi (tr) . Senigi iun je la sentokapablo helpe de specialaj substancoj. *~o*. Pli aŭ malpli komplete senigo je la sentokapablo, kaŭzita de specialaj

substancoj aŭ de malsano. ~ilo Substanco por anestezi : *kloroformo*.

anfrakto ☆ ♥. Malregulforma kavaĵo.

Angellko. Aroma veg. el fam. de umbeliferoj (*angelica*).

angio ♥ ♣. Organa tubo, tra kiu fluas sango aŭ alia korpa fluidaĵo.

* **Anglio**. Serpentosimila manĝebla fiŝo (*anguilla*).

Angino. Gorĝinflamo.

angoro Z. 1 Malsaneca sento de sufoko kun korpremateco : ~oj de la *agonio*. 2 Sento de sufoko pro timego, maltrankvilego : en *horo de ~o* Z ; plena de ~o k *teruro* Z ; la morto de mia patro naskis en mi *doloran ~on*. ~i (ntr). Senti ~on. ~a. Timplena, premsenta.

* **Angulo**. 1 Nefermita parto de ebena limigita de du sin renkontantaj linioj ĉu rektaj, ĉu kurbaj. 2 Nefermita spaco limigita de du aŭ kelkaj sin reciproke renkontantaj surfacoj : la *veturilo turnis ~en*. 3 (f) Malvasta, malofte vizitata aŭ rigardata loko : en *malproksima ~o sur la kamparo vivis iam...* 4 Nedifinita loko : la *kvar ~oj de la tero*. **Rekt~o**. Ortangula paralelogramo. **Tri~o**. Ebena figuro limita de 3 lateroj.

angviso 𐌸. Nedanĝera rampulo, simila al serpento, sed el fam. de saŭrioj (*anguis*).

* **Angelo**. 1 (R) Ĉiela spirito adoranta k servanta Dion ; ĉiela sendito : *malbona ~o* (Diablo). 2 Bonkorega, tolerema homo : *ŝi estas ~o de mildeco* ; mi ne kredas, ke *neŭtrala fundamento faros el la homoj ~ojn* Z (Vd NIGRIGI) ; *parolo ~a, sed penso pri ŝtelo* Z (Vd HIPOKRITI, KISO).

angeluso Z. 1 Katolika preĝo. 2 Preg-eja sonorado anoncanta tiun preĝon, je la 6-a, la 12-a k la 18-a horoj.

anheli (ntr). Malfacile k forte spiri : ~i *pro kurado*.

anhidra Z 𐌸. Ne enhavanta akvon.

Anilino C⁶H⁷N. Senkolora fluaĵo, tirata el terkara gudro, k uzata en fabrikado de koloriloj.

* **Animo**. 1 Spirita, viviga principo de la homo : oni ofte kontraŭmetas la *nemateriecon de la ~o al la materieco de la*

korpo ; *fordoni sian ~on al la diablo* ; *eligi sian ~on* Z ; tia ~o *forkuris en la pinton de la piedo* Z (li timegiĝis. Vd TREMI, HAŬTO) ; ili *vivas per unu ~o en du korpoj* Z (Vd INTIMA, FIDO). 2 (R) Tiu spirita principo, konsiderata kiel nemateria k disigebla de la korpo post morto k mem senmorta : la ~oj de la *Purgatorio* ; *preĝi por la ~o de iu* ; *vagi kiel turmentita ~o*. 3 (M) Tuto de niaj konsciaj statoj rezultantaj el materiaj movoj. 4 Principo de la sentoj k pasioj, tuto de la moralaj ecoj, bonaj aŭ malbonaj, konsiderata kiel diferenca aŭ kontraŭa je la intelekta principo : *nobla ~o* ; *sonoj ne aŭdeblaj, sed senteblaj por ĉiu ~o sentema* Z ; *staras antaŭ miaj ~aj okuloj* Z ; *kanti per sia tuta ~o* (fervorege) ; *Tolstoj estis pliĝuste granda ~o ol granda intelekto* (Kp PSIKO, KORO). 5 (f) Ĉefinstiganto : li estas la ~o de la *ribelo*, de la *entrepreno* B (Kp MOTORO, KERNO). ~i Z. (tr) 1 Vivigi : ~ita *estajo* ; trovi la *ĝustan vojon al ~ado de la lingvo*. 2 Vigligi : ~i la enuan atmosferon de oficiala kunveno ; ~ita *parolado* K, *diskuto* ; ~itaj *komentarioj*. 3 Inspiri : *poemo ~ita de malamo al la tiranco* ; ~itaj de ĉi tiu spirito ni *proponis...* **Unu~e**. Ĉiukonsente. **Egal~eco**. Konstanteco de humoro (Kp TRANKVILA, FLEGMO, EKVILIBRO).

animalo. Besto 1 ; vivanta estajo, esceptante la vegetaĵojn.

* **Anlzo**. 1 Veg. el fam. de umbeliferoj, kies grajnoj oni uzas por fabriki likvorojn (*pimpinella anisum*). 2 Frukta grajno de tiu veg.

* **Ankaŭ** (adv). Kaj plie, same, egale kiel aliaj : ~ mi estas *esperantisto* ; ne nur... sed ~ ; amiko de amiko estas ~ amiko ; ~ dum *ridado povas dolori la koro* Z ; ~ *diablo tondron suferos* Z. Rfm. **Ankaŭ** devas ĉiam esti metata senpere antaŭ la vorto, kiun oni volas emfazi.

ankilozo Z 𐌸. Senmoveco de artiklo : *sufri je ~o*. ~igo. Operacio aŭ procezo kaŭzanta ~on.

* **Ankoraŭ** (adv). 1 Ĝis la nuna momento : la *lampo ~ brulis* Z ; ~ *neniam mi vidis lin* ; la *sukceso ~ ne estas certa* (Vd CERTA_2) ; mi lin ~ *ne konas* Z ; *virino ~ juna* Z ; esti ~ ĉe la *komenco*

de la vojo Z; nia atendata amiko ~ ne venis; ŝiaj fortoj ~ ne estis ruinigitaj. Kp JAM NE, NE PLU. RIM. Oni metu ankoraŭ antaŭ la nea vorto: ~ neniu plaĉis al ĉiu Z; ~ neniam Z. mi ~ nenion scias Z. 2 Denove, ree, plue: ripetu la lecionon ~ unu fojon; li diris ~ kelkajn vortojn Z; la infano estas ~ pli pala ol hieraŭ Z.

* **Ankro.** 1 Fera ilo kun du hokegoj, kiun oni enakvigas por fiksi ŝipon: jeli, levi ~on. 2 Similspeca objekto por alterigi aerostatojn. ~ (ad) i (ntr). Restadi en loko, kie oni jetis ~on. ~ (ad) ejo. Loko, kie oni povas ~adi, rodo.

anoblo Z G. de koleopteroj, kies larvo manĝas lignon (*anobium*).

anodo Z Pozitiva elektrodo de pilo. Vd KATODO.

Anomallo. Eksternormaĵo, deflankiĝo de la ĝenerala regulo.

* **Anonci** (tr). 1 Antaŭsciigi: mi ~os al vi mian alvenon; la kongresanoj devos sin ~i plej baldaŭ. Kp AVIZI, ANTAŬDIRI, PROFETI, AŬGURI, KONJEKTI. 2 Publike sciigi: ~i per gazetoj. Kp REKLAMI, DISFAMIGI, PUBLICI, HEROLDI, TRUMPETI. 3 Komuniki al la dommaŝto la nomon de vizitanto. ~o. Paroloj aŭ skriboj por ~i: edziĝ~o; komerca ~o.

Anonima. Sennoma: ~a aŭtoro, letero; komerca ~a societo (kies asocianoj ne publikigas siajn nomojn k riskas nur siajn enmetitajn kapitalojn); sin kaŝi sub ~eco.

anormala Z. Nenormala, eksternorma. Kp ANOMALIA.

anso Z. 1 (Ev.) Klinko. 2 Kurba elstara tenilo por preni, porti, tiri, levi, malfermi: ~o de ujo, vazo, kruĉo, korbo, tirkesto, pordo, klapo; ~opolo Z.

* **Ansero.** 1 Palmopieda kortobirdo kun longa kolo (*anser*): celante ~on li trafis aeron Z. 2 (t) Malsaga homo.

* **Anstataŭ.** Prep. signifanta: en la loko de, plenumante la rolon, la taskon de: vi povas uzi citronon ~ vinagron; ne servas larmo ~ armo Z; vi dormas ~ labori; li batis Petron ~ (bati) Paŭlon Z. ~1 (tr). Esti en la loko de; esti uzata ~; plenumi ies rolon aŭ taskon: mielo ~as

sukeron; nenio ~as la sanon; dum mia foresto mia kolego ~os min. ~o. Ago de tiu, kiu ~as. ~a. ~anta. ~e. ~tio. ~igi. Meti en la lokon de; uzi ~; doni al iu la rolon de: ~igi dornobarilon per muro, oficiston per oficistino.

antagonismo Z. Stato de kontraŭbatalaleco: ~aj fortoj.

antagonisto Z. Kontraŭbatalanto, kontraŭulo.

antarkta Z. Sudpolusa.

* **Antaŭ.** 1° Prep. montranta: 1 Lokon pli proksiman rilate al tiu, kiu rigardas, aŭ lokon al kiu rigardas la ĉefa flanko de la objekto, la fronto de io: ~ la domo staras arbo; oni metis ~ mi glason; iru ~ mi, jen mi venas post vi Z; la militistoj venis ~ la urbon Z; li montris rekten ~ si; subite li ekvidis la abismon ~ siaj piedoj; sin jeli ~ la piedojn de iu Z; ~ ni sin elendis la senlima maro; se ĉiu balaos ~ sia pordo tiam en la tuta urbo estos ordo Z. 2 Lokon, rigardatan de iu, = kontraŭvizaĝe de, sub la okuloj de, en la ĉesto de iu, kiu rigardas: paroli ~ la publiko; kliniĝi ~ iu; mi petos la permeson veni ~ viajn okulojn Z; meti ~ iun Z; foriri de ~ iu; cedi, humiligi, tremi, timi ~ iu; respekto, timo ~ iu; kaŝi ion, nenion ~ iu; malkovri sian koron ~ iu; ne jetu perlojn ~ la porkojn Z. 3 Tempon pli fruan ol alia, = pli baldaŭ ol: ne laŭdu la tagon ~ vespero; la kunveno finiĝis ~ la deka; fiereco venas ~ la ĵalo; atendu min se vi alvenos ~ mi; oni devas pagi ~ la fino de la monato; ~ mortigo de urso ne vendu ĝian felon; li forveluris ~ tri tagoj (tri tagojn ~ hodiaŭ, tri tagoj pasis ekde tiam); jam ~ du jaroj li mortis (du jaroj pasis de post tiam); ~ ne longe; ~ ol foriri; ~ ol li foriros. 4 Rangon pli altan ol alia: mi ŝatus vin ~ (prefere ol) li; la pliboneco de esp-o ~ Volapük estas ekster dubo Z; ~ ĉio silentu. RIM. Por eviti konfuzon inter la tempa k loka sencoj de antaŭ oni povas uzi la pli precizajn formojn iam antaŭ aŭ pli frue ol pri tempo k ie antaŭ pri loko, aŭ uzi en la tempa senco ~ ol eĉ kun substantivo, supozante neesprimitan verbon: li venis ~ ol mi; vi cedos ~ ol mi. Sekvata de akuz. antaŭ povas havi nur lokan senco.

IIe Vortero esprimanta ĝenerale pli-proksimecon aŭ plifrucon : **~a**. 1 Loke pli proksima : *pruo estas ~a parto de ŝipo*. 2 Pli frua : *la ~a semajno estis pli bela ol la nuna*. **~e**. 1 Antaŭloke : *~e pasis la prezidanto ; la rajdistoj iradis ~e*. Kp FRONTE. 2 Pli frue : *skribu al mi ~e por anonci vian alvenon ; ~e pripensu, poste agu ; leĝo valoras por poste sed ne por ~e Z ; li donis al ili grandan sumon da mono ~e (anticipe), por ke ili komencu sian laboron Z*. Kp ANTAŬTEMPE, ANTAŬDATE. **~en**. Celante pluen al pli ~a loko : *la aliaj trotis ~en Z ; rigardu ~en ; ~en (iru ~en) por la progreso*. **~i**. (tr) Esti ~a al : *portiko ~as la palacon ; (abs) via horloĝo ~as (trofuas)*. **~ajo**. 1 Loke ~a parto, parto plej proksima al la rigardanto, fronto. 2 Io jam okazinta, ~a fakto. **~igi**. Meti ion ~ io alia. **~enigi**. Igi iri pluen, progresigi : *tia aprobo multe ~enigis nian aferon*. Kp AKCELI, FAVORI. **~enema**. Iniciatema, progresema. Kp ENTREPRENEMA, AMBICIA. **~igl**. 1 Elstari. 2 Antaŭveni, atingi celon pli frue ol. **~eco**. Stato de iu aŭ io, kiu estas loke aŭ tempe ~ alia : *la ~eco de la eltrovo apartenas al li*. **~ulo**. Tiu, kiu ~as tempe : *ni profitas la spertojn de niaj ~uloj*.

IIIe Prefikso esprimanta la samajn ideojn : **~brako**. Parto de la brako inter la kubuto k la mano. **~ĉambro**. Ĉambro tra kiu oni eniras en apartamenton, atendejo. **~diri** (tr). Anticipe anonci estontajon. **~forigi**, **~haltigi**. Haltigi, forigi ion ~ ol ĝi komenciĝis. **~iri** (tr). Iri pli rapide ol. **~juĝo**. Tro rapida nesufiĉe informita juĝo : *formetu tiun ~juĝon Z ; sen~juĝa homo Z*. **~legi** (tr). Laŭte legi en la ĉeesto de. **~pagi** (tr). Pagi pli frue ol la deviga fiksita pagdato. **~plenumi** (tr). Plenumi deziron de iu ~ ol ĝi estis esprimata. **~rimedo**. Rimedo por neebliigi ion. **~sentl** (tr). Malklare esperi aŭ timi ion pro senpruva instinkta divena sento. **~signo**. Signo anoncanta ion anticipi. **~tempa**. Tro frua, okazanta ~ la ĝusta aŭ kutima tempo. **~tuko**. Tuko per kiu oni kovras la aŭtaŭnan parton de la vestoj por ŝirmi ilin. **~urbo**. Parto de urbo plej malproksima el la centro. **~veni** (tr). Veni pli frue ol : *mi ne ~venos vian decidon Z*. **~vidi** (tr). Anticipe koncepti

la estontecon, anticipi ricevi aŭ formi al si ideon pri la estonteco. **~zorgi** (x). Zorgi pri io, kio ankoraŭ ne estas, ankoraŭ ne okazis : *por ~zorgi oni devas ~vidi*. **Mal~**. Prep. kutime uzata nur en loka senco, = en loko pli malproksima je la rigardanto aŭ en loko al kiu estas direktata la dorso, la malĉefa flanko de objekto : *mal~ si li aŭdis krion ; la kato saltis el mal~ la muro ; Dio gardos vin mal~e Z*. Kp POST.

antemo G. de kompozitoj (anthesis).

Anteno. 1 Palpaj fadenformaj organoj trovigantaj sur la kapo de multaj insektoj k krustuloj. 2 Longa k fleksebla stango, kiun oni fiksas al mezo aŭ supro de masto por teni triangulan velon. 3 Konduko, plej ofte el drato, por disradiadi la ondojn de radioelektra sendstacio aŭ por kaptadi la ondojn de aliaj radiostacioj.

antero Vezikforma ujeto de la stameno k kiu enhavas la polenon.

Anticipi (x). Fari, plenumi, preni ion antaŭ la konvena, deviga aŭ kutima tempo ; diri, fidi ion antaŭ ĝia fariĝo : *~i la estonton ne estas ĉiam prudente ; mi ne volas ~i la konkludojn, pri la konkludoj ; ~a pago ; ~e ĝui la estontan feliĉon ; ~e refuti ; ~ema spirito*.

antidoto Kontraŭveneno.

antifono Antaŭpsalmajo kantata parte antaŭ psalmo al tute post ĝi.

antifrazo. Intenca ironia aŭ eŭfemisma uzo de iu vorto aŭ esprimo en senco kontraŭa al ĝia efektiva signifo.

antikristo **Z** (K). Kontraŭulo de Kristo, kiu aperos antaŭ la fino de la mondo k estos venkata de Kristo.

*** Antikva**. 1 Iam ekzistinta k de longe ne plu ekzistanta ; pratempa : *la ~a greka lingvo ; en ~a tempo ; demeti d^o si la ~an Adamon Z* (plibonigi sian konduton). Kp ARKAIKA. 2 Tre malnova, malmoderna : *~a modo*. **~ajo**. Tre malnova objekto : *kolektanto de ~ajoj*. **~eco**. 1 Eco de tio, kio estas ~a. 2 ~a epoko. **~ajisto**. Vendisto de ~ajoj.

Antilopo. Sovaga rapidkura remaŭbesto (antelope cervicapra).

*** Antimono**. Blanka blueta metalo, d^o lamena strukturo, uzata en industrio k medicino.

antinomio *Z.* Kontraŭeco de du principoj aŭ tezoj.

Antipatio. Malsimpatio, malinklino. ~a. Kaŭzanta ~on : ~a homo ; ~a estis al mi tiu kutimo. ~i (x). Havi ~on kontraŭ : ~i iun, al iu. Kp ABOMENO.

antipirino *ŝ.* Blanka amara pulvoro eltirata el terkarmo k uzata kontraŭ febro k neŭralgio.

Antipodo. Loko de la tero, kuŝanta sub niaj piedoj sur la alia duonglobo, k diametre kontraŭa al la loko, sur kiu ni staras : *kiam estas tagmezo en iu loko, estas noktomezo en ĝia ~o.* ~a (f). Tute kontraŭa : ~aj opinioj ; nacio tute fremda k eĉ ~a por ni.

antirino *ŝ.* G. de skrofulariacoj, kies floro similas iomete la buŝegon de leono (antirrhinum).

antisemito *Z.* Malamiko al judoj. ~ismo. Politika doktrino malamika al judoj.

antisepto *Z.* *ŝ.* Procedo per kiu oni detruas en kirurgio la infektantajn mikrobojn per kemiaj substancoj. Kp ASEPTO. ~i (tr). Fari ~on. ~a. 1 Bazita sur la ~o. 2 Kapabla detruila infektantaj mikrobojn, kontraŭmikroba, senmikrobiga.

Antitezo. 1 Retorika figuro, per kiu oni kontraŭmetas du malajn vortojn aŭ ideojn por plireliefigi ilin : *feliĉo venas gule, malfeliĉo venas flue ; en buŝo Biblio, en koro malpio.* 2 Filozofia argumento, kiu oni kontraŭstarigas al tezo por kontroli ĝian pravecon. Kp DIALEKTIKO.

Antologio. Kolekto da prozaj aŭ poeziaj pecoj kompilita laŭ la beletra vidpunkto. Kp KRESTOMATIO.

antonimo (G). Vorto rekte kontraŭsignifa de alia.

antracito *Z.* Plej bonkvalita speco de terkarmo, konsistanta el preskaŭ pura karbono k liveranta grandan varmon.

antrakso *Z.* *ŝ.* Grava profunda inflama absceso de la subhaŭto.

antropoida *ŝ.* Homsimila : ~a simio.

Antropologo. Antropologiisto.

Antropologio. Scienco pri homo k homaj rasoj.

antropometrio. Metodo de polica mezurado de la homa korpo.

antropomorfismo. *ŝ.* Atribuo al la dieco de la formo, pasioj aŭ sentoj de homo.

***Anunclacio** (K). Festo memoriganta la anoncon pri la naskiĝo de Jesuo, faritan de anĝelo al Maria.

anuso *Z.* *♥.* Ekstremito de la intesto el kiu eliĝas la fekaĵoj.

Aorto. La ĉefa arterio, komenciĝanta de la koro.

apaĉo. Danĝera kanajla sentaŭgulo, precipe en grandaj urboj.

apanaĝo *Z.* Bienoj donataj de regnestro al princoj de la reganta familio, k redonotaj ĉe la morto de la ~ulo se li havas nenian idon.

Aparato. 1 Kunajo de objektoj aŭ instrumentoj servanta por plenumi ion : *telegrafa ~o ; aŭtomata disdona ~o ; ~o por distili vinon.* Kp ЕКІПАЖО. 2 Aro da organoj rilatantaj al sama fiziologia funkcio : *la digesta ~o.* 3 Aro da oficaĵoj organizoj por plenumi socian aŭ societatan funkcio : *la ŝtataj administraj ~oj.*

***Aparta.** 1 Malkuna, disigita de, malkomuna : *sendi dokumentojn sub ~a koverto ; mendi du ~ajn ĉambrojn en hotelo ; al ĉiu sanktulo ~an kandelon Z ; ni protestas nur kontraŭ tio, se ~aj (izolaj) personoj volas ŝangi Esp-on Z ; por ĉiu horo de la tago li havis ~an surtulon ; amikeco ~e, negoco ~e Z ; en esp-o la vortoj estas pli naturaj k pli bonsonaj se ili estas ne kunmetitaj sed uzataj ~e Z ; ellerni unu saman akcenton por ĉiuj vortoj estas multe pli facile ol memori por ĉiu vorto ~an akcenton Z ; ~lingvaj k ~moraj gentoj Z.* Kp УНУОРА, ІЗОЛИТА. 2 Speciala, neordinara : *mi legis vian leteron kun ~a intereso ; esprimo akceptita en ~a senco.* Kp УНИКА, ОРИГИНАЛА, ФАКА. ~aĵo. 1 ~a rezervata loko : *ŝi venis supre en la ~aĵon de la virinoj Z.* 2 Karakteriza proprejo, specialaĵo : *tio estas ~aĵo de la slavaj lingvoj.* ~iĝi. Disigi, meti en ~an lokon : *~igi la diversajn sencojn de unu vorto ; la maro ~iĝas Anglujon de la kontinento ; fari ~igon inter la grajno k la pajo ; ~igi la tuberkulozulojn de la ceteraj malsanuloj ; la tuta dorso de la statuo de ~iĝis kiel unu peco Z.*

Apartamento. Komforta, eĉ luksa oĝejo el pluraj ĉambroj.

* **Aparteni** (ntr). 1 Esti ies propraĵo aŭ posedaĵo: *la domo ~as al mia patro Z*; *al ĉiu konvenas, kio al li ~as Z*; *la gratuloj ~as al (estas meritaj de) la tuta kunlaborantaro Z*; (f) *la estonteco ~as al ni Z*. 2 Esti afero de iu, dependi de: *la lingvaj demandoj ~as ekskluzive al la Lingva Komitato Z*. 3 Esti parto de io, iu el...: *li ~as al la laborista grupo*; *tiu ĉi birdo ~as al la gento de paseroj*; *tiu ĉi floro ~as al la aŭtuno*; *tiu provinco ~as al la plej riĉaj*; *li ~as al niaj amikoj Z*. ~**ajo**. Propraĵo, posedaĵo, dependaĵo: *Esperanto estas egalrajta ~ajo de ĉiuj siaj uzantoj*; *tio ĉi estas nur okaza ~ajo de kelkaj lingvoj Z*.

Apatio. Malvigleco, indiferenteco: *kun malespero k ~o lasi fali la manojn Z*. Kp **MARASMO**.

apel(ac)l = apelacii.

Apelacii (x). 1 Alvoki al supera tribunalo kontraŭ verdikto de malpli supera juĝistaro: *la ~a kortumo nuligis la decidon de la tribunalo Z*. (f) Proteste alvoki: *~i la publikan opinion, al la publika opinio, al la hejmo Z*. Vd **INSTANCO**.

* **Apenaŭ** (adv). 1 Ne pli multe ol: *tio kostas ~ kvin frankojn*; *mi restis ~ tri tagojn en Berlino Z*. 2 Preskaŭ ne: *li ~ scias legi*; *ŝi povis ~ reteni siajn larmojn*; *la ventego ~ ne dronigis la ŝipon Z*. 3 Tute juse: *li estis ~ foririnta, kiam vi venis*; *~ ŝi venis al la fonto, ŝi vidis infanon tie starantan Z*; *~ li ricevis la leteron, li tuj sendis la respondon K*; *~ li finis, jen (aŭ jam) li vidis*.

apendico. 1 Akcesora parto. 2 ♥ Tubforma organo, troviganta sur la intesto, ĉe la cekumo.

apendicito ♣. Inflamo de apendico.

* **Aperi** (ntr). 1 Sin vidigi, ekmontrigi, fariĝi videbla: *iu nekonata ~is ĉe la pordo*; *la unuaj floroj ~as en la ĝardeno*; *tempo toleras, sed vero ~as Z*; *post silenta tempo ~os revigliĝo Z*; *kiam povas ~i ia dubo, la rajto de decidado apartenas nur al la LK Z*; *en tiuj okazoj, kie malkompreniĝo povas ~i Z*; *tiu ĉi neceseco ~as nur tre malofte Z*; *nun la unuan fojon nia kongreso ~as sub la oficiala sankcio de registaro Z*; *iujfoje en la kapo de iu sam-*

ideano ~as la sekvanta demando Z; *se ~as iaj demandoj, kiuj koncernas la tutan esp-istaron, tiam kiu havas la rajton ilin solvi? Z* *tiu ideo ~is ĉe li tre frue Z*. Kp **ASPEKTI**, **ŜPRUCI**, **ESTI**, **LEGEBLA**, **BRILI**. 2 Sin montri ia aŭ tia, ŝajni: *~i senkulpa Z*, *pli granda Z*; *~i mensoganto Z*; *miaj rimedoj de solvo ~os eble kiel tro simplaj al la leganto Z*; *Esp-o vere ~as kiel sola kandidato por lingvo internacia Z*; *kiel grandega malhelpo ~os la reciproka envio de la popoloj Z*; *tia ŝanĝo ~as kiel tute neakceptebla Z*. 3 Esti publikigata (pri libroj, gazetoj): *la revuo ~as ĉiumonate*. 4 Sin prezenti ie: *en granda nombro ili ~is por deziri al ni bonvenon Z*; *mi ~as antaŭ vi kiel tradicia malfermanto de niaj kongresoj Z*; *jam la trian fojon vi ~as antaŭ la tribunalo!* ~(**aj**)o. Tio, kio ~as: *lio estas ~o (fenomeno, fakto) tute natura Z*; *en ĉiu lingvo natura sur ĉiu paŝo ni renkontas la sekvantan ~on Z*; *li rigardadis la levigon de la suno, k tiu ~ajo lin ravis*; *fantoma ~ajo*. ~**igi**. Vidigi: *~igi sian koleron Z* (Kp **MALKOVRI**, **MALKAŜI**, **MANIFESTI**, **ELDONI**, **ELŜELIGI**). **Mal~i** (ntr). 1 Fariĝi nevidebla, ne plu esti videbla: *mal~i kiel vaporo Z*, *kiel ŝtono en maron Z* (Vd **PAFI**). 2 Neniigi, ne plu esti: *tiel mal~is tiu granda homo*; *mal~is ilia forto Z* (Kp **ĈESI**, **MORTI**, **PEREI**, **ESTINGIĜI**, **DRONI**. Vd **SCENO**). **Mal~igi** (tr). 1 Nevidebligi (Vd **VUALO**). 2 Neniigi (Kp **EKSTERMI**, **DETRUI**, **FORFANDI**). **Re~anto**. Fantomo de mortinto (Kp **OMBRO**).

aperitivo. Trinkajo, kiu laŭdire ekscitas la apetiton.

aperitl (tr) = malfermi. ~**ajo**. Aperturo.

aperturo Z. Malfermaĵo: *la fenestra ~o fermiĝis Z*; *alrulu grandajn ŝtonojn al la ~o de la kaverno Z*; *gardu la ~on de via buŝo Z*; *~o de sako Z*, de tubo, de pulo Z; *~o por la kapo en mezo de tuniko Z*.

Apetito. Deziro manĝi: *bona ~o estas signo de sano*; *dum la manĝado venas ~o Z*. ~(**ig**)aZ, ~**veka Z**. 1 Ekscitanta la apetiton. 2 (f) Alloga, dezirinda: *~a virino*.

Apio. Veg. el fam. de umbelacoj, sovaĝa aŭ kulturata (*apium*). Kp **CELERIO**.

apika. Krute vertikala : *~a roko* ;
la *ŝipo alfundigis ~e*.

aplanata (Opt). Estanta de tia surfaco, ke ĉiuj lumaj radioj elirantaj el la sama punkto renkontiĝas ĉe la sama fokuso. *~o. ~a objektivo. ~eco*. Eco de *~a* sistemo. *~ismo*. Aro da fenomenoj rezultantaj el *~eco*.

***Aplaŭdi** (x). 1 Montri aprobon per klakfrapo de la manoj : *~i oratoron, al oratoro, spektaklon* ; *fari al iu ~on sur la vangon Z* (vangfrapi). 2 (f) Forte aprobi, samopinii : *mi ~as vian iniciaton, al via iniciato* ; *alian ne mallaŭdu, vin mem ne ~u Z*.

Apliki (tr). 1 Uzi por praktiko teoriajn sciojn : *~i metodon, regulon, leĝon* ; *~i sian sperton, talenton B al la solvo de la sociaj problemoj* ; *kion utilas konsilo ne ~ata ? tiu rimarko ~iĝas al la nuna okazo* ; *puraj k ~itaj sciencoj*. 2 Uzi por speciala celo, en speciala okazo : *~i kuracilon B, severajn rimedojn* ; *~i al iu la faman ekkriion de la poeto Z*. Kp UTILIGI, PRAKTIKI.

aplombo Z. Tre granda memfido, nekongernebleco : *sin prezenti kun ~o* ; *~e aserti maverajon*. Kp AROGANCECO.

apofizo ♥. Osta elstarajo : *akcesora, dorneca, frunta, tempia ~o*.

***Apogi** (tr). 1 Subteni k firmigi objekton pere de alia : *~i trabon ĉe muron* ; *~i muron per traboj* ; *plafono ~ita sur kolonoj* ; *~i la kapon sur la mano(n) B* ; *sin ~i al kolono Z, sur ies brako Z*. 2 (f) Pliaŭtoritatigi : *~i proponon* ; *peti ~on de iu* ; *facile trovi ~on Z* ; *al via talento mankas la ~o de lernado Z* ; *por vendisto mensogo estas necesa ~o Z* ; *li ~as siajn postulojn sur la kutimo* ; *sin ~i sur ies opinio. ~ilo*. Tio, kio servas por apogion aŭ por sin apogi : *~ilo de kaduka muro* ; *(dors)~ilo de benko*.

Apogeo. 1 Punkto de la orbito de astro, ĉe kiu ĝi estas plej malproksima de la tero. Kp PERIGEO, ZENITO, KULMINO. 2 (f) Plej supera, plej alta grado ; egeco : *esti ĉe la ~o de famo, de sukceso*. Kp EKSTREMECO, ZENITO.

apogatur ♪. Melodiornamo, konsistanta el unu noteto sen fiksita daŭro, k akompananta la ĉefan noton.

apokalipso Z. Libro de la Nova Testamento, pri la fino de la mondo. *~a* (f). Mistera, tute malklara : *~aj paroloj*.

apokopo (G). Forlaso de unu aŭ kelkaj silaboj en fino de vorto : *aŭt(omobil)o, fot(ografa)o, tram(veturil)o*.

Apokrifa. Neaŭtentika ; falsa : *~a verko*.

Apologo = fablo.

apologio Z. Parola aŭ skriba defendo k pravigo de io aŭ iu. solene farita : *fari ~on de sia politiko* ; *la ~o de Sokrato*. Kp PLEDADO, LAŬDO, SENKULPIGO.

Apopleksio. Cerba sangalfluo, kiu senigas la malsanulon je la sentoj k movoj, sed ne de la spirado. Kp PARALIZO.

apostato Z. Homo, kiu publike forlasis sian religion aŭ partion ; renegato.

aposteriora. Bazita sur faktoj k spertoj, k ne sur teorio : *Esperanto estas artefarita ~a lingvo*. Kp APRIORA.

Apostolo. 1 Ĉiu el la 12 disĉiploj, kiujn Kristo elektis por prediki evangelion. 2 (f) Fervora, sindona propagandisto : *~o de ideo Z* ; *Zamenhof estis vera ~o de la homamo*. Kp MISIO, PIONIRO.

Apostrofo. Superlinia komoforma signo, montranta la forigon de vokalo. *~i*. 1 (ntr) Meti *~on*. 2 (tr) Elizii : *en esp-o oni povas ~i la a de la artikolo, k la o de la substantivo*.

Apoteko. Butiko, kie oni preparas k vendas medikamentojn.

Apoteozl (tr). 1 Diigi. 2 Gloregi per egaj laŭdoj. *~o*. 1 Diigo. 2 Glorego.

Apozicelo (G). Apudmeto de du substantivoj, el kiuj unu servas kiel epiteto por difini la alian : *Alberto, reĝo de Belgioj* ; *mi ne konas Romon, ĉefurbon de la regno* ; *Priamo estris la grandan urbon Trojo Z* ; *li ricevis la titolon konsilisto. ~i* (tr). *~e apudmeti*.

***Apro.** Sovaga porko (*sus aper*).

apreturo. Speciala glazuro por finpretigi teksaĵojn, ledojn ke. *~i* (tr). Finpretigi per tia glazuro.

***Aprilio.** Kvara monato de la jaro.

apriora. Bazita sur teorio, ne sur faktoj, spertoj : *Volapük estis artefarita ~a lingvo*. Kp APOSTERIORA.

***Aprobi** (tr). 1 Opiniŝ ion bona. Kp KONSENTI, AKCEPTI, AMEN. 2 Deklari ion bona k laŭdinda : *~i agon, ideon ; fari ~an kapmovon* Z. Kp LAŬDI, APLAŬDI, SANKCII. 3 Deklari iun, post oficiala ekzameno, taŭga por ia posteno : *~ita profesoro*. Vd DIPLOMO.

apsido Z. ☞. Punkto kie planedo estas plej proksima aŭ plej malproksima de la suno.

***Apud**. Prep., memstara vortero k prefikso esprimanta la proksimecon, la pli-malpli grandan najbarecon : 1 *~propra domo ŝtelisto ne ŝtelas* Z ; *~plena mangotablo ĉiu estas tre afabla* Z ; *la batalo ~ Solferino*. 2 *li loĝas en la ~a domo* ; *la ĉapelo staras sur la tablo, k la gantoj kuŝas ~e*. 3 *li ~estas al sia patro* ; *~meti*. Kp ĈE, EN.

***Ar**. I^o Sufikso esprimanta kolekton da samspecaj estuloj aŭ objektoj, kiuj estas esence ligitaj inter si k formas unu apartan tuton, unu kolektivon objekton : *hom~o* (tuto de la homoj) ; *maro estas gut~o* ; *ŝip~o* (kolekto da kelkaj ŝipoj formantaj specialan arangon) ; *arb~o* (kolekto da vivantaj arboj kovranta vastan spacon) ; *pro multo da arboj li arb~on ne vidas* (vidas nur detalojn, sed ne la tuton).

II° Memstara samsignifa vortero : *~o*. Grupo, amaso : *~o da dehakitaj arboj* (nura amaso ne formanta apartan tuton). *~igi*. Kolekti, kunvenigi, kungrupigi : *~igi multajn dokumentojn*. *~igli*. Kolektigi : *la polico dispelis la ~igintojn* ; *post lia morto multaj legendoj ~igis ĉirkaŭ lia nomo*. (Kp KUNAĴO, AMAŝO, GRUPO, TRUPO, BANDO, KOHORTO, TAĈMENTO, HORDO, GREGO, ARMEO, LEGIO, KLANO.)

aro Z. Mezurunuo por kampoj en la metra sistemo = 100 kv. metroj.

arao ☞. G. de papagoj (ara).

Arabesko. Ornama desegnaĵo, laŭ la araba maniero, konsistanta el kunplektitaj linioj : (f) *tra la verda foliaro la suno desegnis sur la tero lumajn ~ojn*.

arako Z. Brando eltirita el rizo.

arakido ☞. Oleoriĉa planto, g. de legumenacoj (*arachis*).

***Araneo**. Besteto el fam. de artikuloj, okkrura k okokula, senflugila, kiu teksas

retajon por kapti insektojn (*aranae*). *~aĵo* Z. *~a* reto.

***Aranĝi** (tr). 1 Meti laŭ ĝusta ordo, ordigi : *~i ĉambron, liton* ; *~i librojn en biblioteko* ; *la du armeoj sin ~is kontraŭ la komuna malamiko* Z ; *ord~i* Z ; *vort~o*. 2 Pretigi, organizi, prepari, prizorgi : *~i kongreson, feston, interkomunikigadon, belan akcepton* ; *sin ~i komforte* ; *fari laŭgan ~on*. *~ema* Z. Elturnigema, elpensema, eltrovema. *Al~i* Z. Adapti. *Kun~o*. Kunordigo. *Mal~i*. Malordigi. (Kp KONFUZI, MALHELPI, PERTURBI, RENVERSI, RUINIGI).

araŭkario ☞. G. de koniferoj, kreskanta en tropikaj landoj (*araucaria*).

***Arbo**. Ligna veg. kun alta trunko, branĉoj k folioj (ekz : kverko, platano, pomujo, ĉerizarbo). *~aro*. Vd AR. *~eto*. Arbusto aŭ arbedo. *~etaro*. Kolekto da *~etoj* kune kreskantaj. *~etaĵo*. Arbustotuto, vepro.

Arbalesto. Speco de pafarko, streĉata per risorto k provizita per ligna stango por alceligi la pafon.

arbedo. Veg. kun ligneca malalta trunketo, kiu disbranĉigas tuj de la bazo (ekz : lilako, ribujo, krataĝo).

***Arbitra**. Libervola, propraĉecida, laŭkaprica, senkontrola, despota : *~a ago, juĝo, regulo, povo* ; *ĉiuj vortoj de Volapŭk estis ~e elpensitaj* Z. *~o*. *~a ago : severaj reguloj permesantaj nenian escepton nek ~on* Z ; *agi laŭ sia ~o* Z ; *oni ne povas krei lingvon laŭ sia ~o* Z.

Arbitracio. Decido pri ia grava malkonsento, farita de juĝanto elektita de la disputantoj : *ĉiu internacia malkonsento devus esti finita per ~o*. *~i* (tr). Juĝi per *~o*. *~anto*, *~ulo*. Interkonsentita juĝonto.

arbitraĝo £. Spekulacia operacio, kies bazo estas elprofiti la kurzdiferencen de valorajoj (valorpaperoj, akcioj, devizoj, valutoj ks) en diversaj lokoj por per vendado-aĉeto havi netan profiton. Kp AĈIOTI, SPEKULACII.

arbusto Z. Arbeto malpli alta ol la arbedo, k kies trunketo estas ligneca ĉe la bazo k herbeca ĉe la supro (ekz : berberiso, rubuso, eriko, frambujo) : *dorn~o* Z.

arbuto 𐌸. Frukto de ~ujo. ~ujo. G. de erikacoj, kun ruĝaj beroj (*arbutus*).

***Arêo**. Vergeto kun ĉevalharoj por ludi sur kordaj muzikiloj.

Ardi (ntr). 1 Esti blanke varma, varmega, brulegi : *fajro, fero* ~as. Kp FLAMI. 2 (f) Esti tre pasia, tre fervora, ekstreme viveca : *koro, okuloj* ~as ; *febra volo* ~as en liaj vejnoj ; *interna kolero, ĝojo* ~is sur liaj vangoj (Kp HOLI). ~a. Varmega, pasia, fervora, tre viveca : ~a fajro, suno, ĉevalo, atako, intereso, alento, deziro ; ~aj paroloj ; homo ~a en la diskutado. ~ajo. Io ~anta : *karb~ajo*. ~(ec)o. Stato de tio kio ~as. ~ejo. ~anta fajrejo : (f) ~ejo de agitado (Kp FOKUSO, CENTRO, KERNO, BRULEJO). ~ilo. Inkandeska mufo.

***Ardeo**. Marĉa birdo longkrura, longkola k longbeka (*ardea*).

***Ardezo**. Nigregriza ŝtono, facile disiebla en tavolojn, per kiu oni tegas tegmentojn.

areo Z. Tersurfaco, spaco inter difinitaj limoj : ~o de triangulo ; la inundo kouris milhektaran ~on. Vd TERENO, ARENO, REGIONO.

***Areno**. 1 Loko en la centro de cirklo por bataloj k ludoj. 2 (f) Kampoj de agado aŭ de idea batalo : la politika ~o ; *oriento iĝas ~o de plej gravaj okazaĵoj ; tia demando preparas ~on al mullaj pridiskutadoj*. Kp KAMPO, TERENO, SPORTEJO.

Areometro. Ilo por mezuri la densecon de la fluajoj.

areopago Z. 1 Antikva supera tribunalo en Ateno. 2 (f) Aŭtoritata juĝantaro.

***Arestli** (tr). Kapti iun por lin mal-liberigi : ~i ŝteliston. ~ito. Homo arestila. ~o. Ago de ~anto. ~iĝo. Stato de ~ato.

argano 𐌸. Aparato por levi pezajn materiojn, k ilin movi en la aero.

argentano 𐌸. Kunmetita metalo, imitanta arĝenton.

***Argilo**. Glueca knedebla tero, konsistanta el alumino k silico, el kiu oni faras per kuirado brikojn, tegolojn, vazojn, statuetojn ke.

argono Z 𐌸 Arg. Senodora, senkolora gaso, ekzistanta laŭ tre malgranda kvanto en la tera atmosfero.

argonaŭto 𐌸. Molusko, g. de cefalopodoj, vivanta en varmaj maroj (*argonauta*).

***Argumento**. Rezona pruvo en diskuto : *tiel la granda ~o de niaj kontraŭuloj disfalas ; la ~oj per kiuj oni kontraŭtio ĉi batalas Z ; se niaj ~oj estas malĝustaj, forĵetu ilin Z*. ~i (ntr). Prezenti ~ojn, diskutante k ekpruvante per rezonado.

***Argento**. Ag. Brileblanka valora metalo. ~a. 1 El ~o : ~a kulero, monero. 2 Havanta econ, aspekton de ~o : ~a sonora, sono, brilo, rido. ~i (tr) 1 Surkovri per maldika tavolo de ~o : ~ita kulero. 2 Igi ~aspekta : *la luno ~is la tegmentojn*.

argirolo 𐌸. Arĝento en koloida stato, uzata kiel antisepsaĵo.

Arĥ... Vd ARĤ...

Ario. Muzika ritma melodio.

arlierardo. Taĉmento gardanta la postan parton de armeo ; postgvardio.

aristo. 1 𐌸. Longaj k pintaj ostoj de kelkaj fiŝoj. 2 𐌸 Fadenforma surkreskaĵo de la spiko de kelkaj gramenacoj, hordeo, sekalo ke.

Aristokrato. Homo, kiu apartenas al la nobelaro, al la privilegiitaj klasoj.

Aristokratio. 1 Reĝimo en kiu la politika povo apartenas al la aristokratoj. 2 Aristokrataro.

aristologio 𐌸. G. de ~acoj kun grimantaj tigoj (*aristolochia*).

Aritmetiko. Scienco pri nombroj.

***Arko**. Kurblinio ; parto de cirklo. ~ajo. ~forma konstruaĵo : *triumfa, bonvena ~ajo ; ~ajo de ponto, de tunelo ; (f) la ĉiela ~ajo*. ~ajaro. Arkadaro. ~igi. Igi ~forma : ~igi (fleksi) *branĉon, la brovojn ; la kato ~igis la dorson* (Kp ĜIBO). **Apog~o**. ~o servanta por apogi muron, konstruaĵon : *la gotikaj katedraloj havas grandajn ornamitajn apog~ojn*. **Ĉiel~o, pluv~o**. Sepkolora ~o sur la ĉielo post pluvo. **Paŝ~o**. ~forma batalilo por ĵeti sagojn : (f) *trostreĉi la paŝ~on* (tropostuli). **Pint~o**. Ogivo : *longa pint~a fenestro Z*.

Arkado. Arkajo sur kolonoj, prezentanta sub si malplenajn : *promeni sub la ~oj*. ~aro. Vico da ~oj.

Arkalka. Malnoviĝinta, ne estanta plu en uzado (precipe pri vortoj k esprimoj). Kp EKSMODA.

***Arkaismo.** 1 Arkajajo. 2 Intenca imitado de malnova maniero aŭ stilo.

arkeo Z (Bb.). La ŝipo konstruita de Noa por savi el la diluvo sian familion k ĉiujn specojn de bestoj.

Arkeologo = Arkeologiisto.

Arkeologio. Scienco pri la monumentoj k artoj de la antikva epoko.

arkeopteriko *. Tre kurioza fosilia besto, kies strukturo pravas, ke la birdoj devenas de la lacertoj k la plumoj de la skvamoj.

arkiduko. Membro de la rusa aŭ aŭstria imperiestra familio.

Arkipelago. 1 La maro, kun multaj insuloj, inter Grekujo k Turkujo. 2 Insularo prezentanta geografian unuon.

Arkitekto = arkitekturisto.

***Arkitekturo.** La belarto de la konstruado.

arkitravo Z. Malsupra parto de entablemento.

Arkivo. 1 Kolekto da malnovaj aktoj k dokumentoj : *historiaj ~oj*. 2 Loko kie oni gardas dokumentojn, ~ejo : *formeti ion en ~on* Z (f. flankenlasi. Kp KALENDO, FORGESI, ENTER'GI) ; *jam aparteni al la ~o* B (esti eksmoda). ~isto. Oficisto gardanta, aranĝanta ~ojn.

arkta. Nordpolusa. ~o. ~a regiono.

***Arlekeno.** Gaja burleskulo, origine prezentita de la itala komedio.

***Armi** (tr). 1 Provizi per bataliloj por ataki aŭ defendi : *~i soldatojn per paŝiloj* ; *per falĉiloj ~itaj kamparanoj* ; *ne servas larmo anstataŭ ~o*. 2 Plifortigi per diversaj rimedoj, subtrabajo, laŭcela ilo, ke : *konstruo el ~ita* (subferigita) *cemento* ; *per ne~ita* (nuda, senlorna) *okulo* B. ~ilo. Ĉiuspeca batalilo : (f) *aplombaj mensogoj estas iliaj preferataj ~iloj* ; *doni ~ilojn en la manojn de niaj malamikoj* Z. ~ilejo. Provizejo de ~iloj, arsenalo. ~ajo Z, ŝirm~ilo. ~ilo por sin ŝirmi, kiraso, ŝildo. **Mal~i, sen~igi** Z.

Forigi la ~ilojn de... : *la demando pri ĝenerala mal~ado* (mal~igo).

armaturo *. 1 Metalaj stangoj, pecoj aŭ fadenoj, kiuj plifortikigas masonaĵojn, ĉarpentarojn, fandaĵojn aŭ iun ajn ferlaboron. 2 Ĉarpentaro, kiu subtenas konstruaĵojn dum konstruado. 3 < **magneta ~o**. Fera peco, kiu fermas la magnetan cirkviton. ~o de **konsensatoro**. Nomo de la du platoj aŭ metalfolioj inter kiuj troviĝas izolanta korpo k kiuj kune formas la konsensatoron. ~1 (tr). Provizi per ~o.

Armeo. 1 La tuta militistaro de iu ŝtato. 2 Parto de tiu militistaro, konsistanta el diversaj trupunuoj, korpusoj, regimentoj aŭ aliaj taĉmentoj, sub la komando de unu ĉefgeneral. 3 (f) Multnombra kolekto da homoj aŭ bestoj : *~o de la laboristoj, da akridoj, da pelantoj* Z.

Arniko. Veg. el fam. kompozitoj, kies tinkturo estas uzata kontraŭ kontuzoj (*arnica*).

Arogl Z (tr). Malhumile postuli, pretendi pri io ; nejuste atribui aŭ alproprigi al : *~i al si ian meriton* ; *la sekretario ~is al si la rajton modifi la decidan de la komitato* ; *mi ne ~as al mi kredi ke mi konvinkos vin* ; *vi ~as al vi esperi, ke vi kaptos viron per flatoj* Z. Kp UZURPI.

***Aroganta.** 1 Ofende fiera, impertinenta : *~a fripono, entrepreno, parolo*. 2 Kiu arogas al si. Kp MALRESPEKTA, TROMEFIDA, MALMODESTA. Vd ALTE, KRAĈI.

Aromo. Delikata, agrablaodoro, parfumo, precipe efikanta sur la gustorgano : *~o de teo, de kafo, de vanilo* ; *~o de spicoj k floroj leviĝis al ili* Z ; *ĉiu floro havis balzaman ~on* Z ; *~a likvoro* Z, *aero* Z ; *~aj laŭrarboj* Z, *brandoj* Z ; (f) : *tiuj rakontoj ne povas transdoni la ~on de la realeco* Z ; *~o de romantikeco*. ~ajo. Substanco havanta ~on. ~1 (ntr). Havi ~on. ~igl. Parfumi ion per ~ajo : *bukedoj da floroj ~igis la aeron*. Kp ODORO, SPICO.

aroruto Z. Nutra fekulo eltirita el radikoj de kelkaj tropikaj plantoj.

Arpeĝo. Akordo, kies sonojn oni ne aŭdigas samtempe, sed unu post la alia. ~1 (ntr). Fari ~ojn.

arseno ☿ As. Hemia elemento. Solida metaloido de ferogriza koloro.

arsenalo Z. 1 Armilprovizejo. 2 Armilaro : la bandito kunportis kun si tutan ~on.

* **Arseniko**. 1 Ŝtalgriza solida metaloido, kies komponaĵoj estas tre venenaj. 2 Iu el la venenaj komponaĵoj de ~o.

arŝino Z Δ. Rusa mezuro de longeco (= 0,71 metro).

* **Arto**. 1 Praktika apliko de la scioj k reguloj akiritaj per studo : *medicino, diplomatio, pedagogio, konstruado estas ~oj*; laŭ ĉiuj leĝoj de la ~o Z; *vivon travivi estas ~o malfacila Z*; al la fiŝo ne instruu naĝ~on Z. 2 Prezento de impresoj, sentoj, ideoj laŭ subjektiva originala percepto; belarto : *arkitekturo, pentr~o, skulpt~o, muziko, poezio estas ~oj*; la ~o estas imilo, sed ne simpla kopio de la naturo. 3 Kreado de la homa faro kontraste al la kreado de la naturo : *tiu haveno estas kreita de naturo k aranĝita de ~o. ~a*. 1 Koncernanta ~on 1. 2 Konforma al la reguloj de la beleco, ~oplena, ~ista, ~isma. 3 Farita per homa ~o, sed ne kreita de la naturo : *ĉe la ~a lumo*; *~e daŭrigata juneco*; *~a lingvo. ~ajo*. 1 Iu farita laŭ la reguloj de iu ~o. 2 Bel~a verko. 3 ~efaritaĵo : *~afa hararo*. Kp ARTIFIKO. ~ismo. Delikata sento pri la beleco. ~isto. Tiu, kiu praktikas bel~on. ~efarita. ~a 2. Bel~o. Ĉiu el la ~oj, kiuj celas la belecon : arkitekturo, beletro, muziko, skulptado, pentr~o...

artemizio Z ☿. Aroma amara planto, g. de kompozitoj (*artemisia*).

Arterio. 1 Tubeto, kiu kondukas la sangon el la koro ĝis ĉiuj partoj de la korpo. 2 (f) Trafikvojo.

arteza Z. Karakterizas puton profunde boritan, el kiu akvo elsprucas per si mem : *per ~aj putoj oni kreis en Alĝerio multajn vazojn*.

* **Artifiko**. 1 Arte lerta farmaniero. ~o de jonglisto. Kp AKROBATAJO. 2 Arte lerta kombinaĵo : ~o de advokato. Kp LETURNIĈO. 3 Trompa ruzaĵo : ~o de pikomercisto. Kp INTRIGO. ~i (tr). ~e fari. Sen~a. Sincera, lojala, honesta.

* **Artiko**. 1 Organa ĉarniro, kuniganta du partojn de la korpo, tiel ke ambaŭ

povas moviĝi : *pied~o, vertebra ~o*. 2 Mekanika kunligo de du pecoj, kiuj povas moviĝi ĉirkaŭ la punkto de kunligo. ~ (lg)l (tr). 1 Kunligi per ~o. 2 (Fon) Movi la buŝorganojn por nete aŭdigi sonon : *~igita parolo* (kiu estas disigebla en diferencajn precizajn silabojn). ~iga punkto. Loko en la buŝo, kie sono estas ~igita. Kp POZICIO.

artiklo £. Speco de varo.

* **Artikolo**. 1 (G). Vorteto uzata antaŭ substantivo por ĝin determini : *la difinita ~o en esp-o estas la*. 2 Aparte pritraktata temo en gazeto, revuo, vortaro, enciklopedio. 3 Ĉiu aparta speco de komercaĵoj, varspeco. Kp ARTIKLO.

artikuloj ☿. Nomo de branĉo enhavanta la bestojn, kies korpo konsistas el ringoformaj artikitaj pecoj.

Artilerio. 1 Ĉiuspeca kanonaro servanta por la milito : *armeo abunde provizita per ~o*. 2 Speciala parto de la militistaro, kiu uzas k servas la kanonojn : *baterio, regimento de ~o. ~ano; ~isto. ~a soldato*.

* **Artisoko** ☿. Legoma veg. el fam. kompozitoj (*cynara scolymus*).

* **Artrito** ☿. Inflamo de la artikoj. Kp PODAGRO, REŬMATISMO.

artritismo ☿. Arritema temperamento.

* **Aso**. Ludkarto kun nur unu punkto.

asafetido Z ☿. Malbonodora rezino uzata kiel nerva kuracilo.

asbesto Z ☿. Fibreca mineralo, teksbla, nebruligebla.

* **Asekuri** (tr). 1 Fari kontrakton por kompenso per mono okazebajn riskojn : *~i domon kontraŭ incendio*; *sin ~i kontraŭ akcidentoj, morto*; *~i sian vivon*. 2 (f) Protekti, sekurigi kontraŭ io : *lia sorto estas de nun ~ita*; *laboro ~as kontraŭ mizero*. Kp CERTIGI, GARDI, SENDANGERIGI, ŜIRMI, SUBTENI. ~ (ad)o. Ago ~i. ~o. Kontrakto por ~i. ~a. ~a kompanio, agento, kontrakto. ~isto. Tiu, kiu sin okupas pri ~oj.

asepsa Z ☿. Procedo per kiu oni evitas en kirurgio la alporton de infektantaj ĝermoj. ~a. 1 Bazita sur ~o : *~a metodo*. 2 Libera de mikroboj : *~a instrumento, vundo*. ~i (tr) Uzi ~on.

Aserti (tr). Firme certigi, pretendi, ke io estas vera. ~o. Firma certigo pri io : tia ~o estas iom senprudenta.

Aesor. Helpa kunsidanto de juĝisto. Kp ASISTI.

Asfalto. Speco de bitumo, kiu servas por surkovri stratojn. ~1 (tr). Surkovri per ~o.

asfiksio Z. Interrompo de la vivaj funkcioj per ĉesigo de spirado, sufoko. ~1 (tr). Kaŭzi la sufokon de iu : ~ita per la gasoj.

astodelo ☞ G. de liliacoj, abunda en Grekujo, kun belaj flavaj floroj (*asphodelus*).

***Asigni** (tr). 1 Destini k disponigi sumon por difinita pago : la registaro ~is grandan sumon por la batalo kontraŭ la tuberkulozo; ~i al iu salajron Z. Kp TRANSDONI, ĜIRI. 2 Destini, difini, fiksi : ~i al iu lokon, rolon, rendevuon. ~o. Dokumento per kiu oni ~as. (Kp MANDATO, PAGORDONO).

Asimili (tr). 1 Propriigi al sia korpo sorbitan substancon. Kp ENKORPIGI, DIGESTI. 2 (f) Alpropriigi al sia spirito : ~i ideon, novan metodon. Kp ENSPIRITIGI, ENKAPIGI, ENCERBIGI. 3 Similigi al si, anigi al si : la Romanoj ~is ĉiujn ĉirkaŭantajn popolojn. Kp ANEKSI.

asisti Z (tr). Pro ofica devo ĉeesti por helpi al iu (profesoro, pastro, kuracisto, juĝisto). Kp ASESORO, ADJUNKTO, DIKONO.

asizo اِسْزَا. Kunsido de kriminala tribunalo. ~a. De ~o : ~a tribunalo ne estas konstanta, ĝi estas laŭbezone kunvokata.

askalon(ik)o. Veg. uzata kiel spicaĵo (*allium ascalonicum*).

askarido Z اَسْكَارِي. G. de intestaj parazitaj vermoj (*ascaris*).

asketo Z. Piulo celanta perfektigon per korpaj rigoraĵoj. ~ismo. Sisteme ~a vivo.

askieplado Z. 1 ☞ Planto, en kiu abundas blanka laktosimila suko (*asclepias*). 2 (V) Speco de verso konsistanta el ĥorjamboj.

Asocio. 1 Grava societo por komuna celo. 2 Kunligiteco : ~o de la ideoj. Kp GRUPO, KOMPANIO, LIGO, UNUIĜO.

~1 (tr). 1 Kungrupigi en ~on. 2 Kunligi : Per ~ado de la ideoj Z. ~ito Z, ~ano. Membro de ~o.

Asonanco. 1 Efekta ripeto de sama aŭ simila vokalo : noktuo jam ululis sur forumo; mia mizero, mia mizero, ĉu mi vin finos iam suferi ? 2 Kvazaŭrimo, per neperfekta samsoneco de vortfinaĵoj k nura sameco de la akcentitaj vokaloj. (Ekk : faros — baron; anĝelan — belaj; fervore — humora; senĝena — vengema; muta — suna; lavos — banon; korbato — sorbado) : ~aj versoj. ~ (lg) 1 (tr). Fini per ~oj.

***Asparago.** Legoma veg. el fam. de liliacoj (*asparagus*).

Aspekti (ntr). Ŝajni, ekvidiĝi, vidigi ian aŭ alian eksterajn : Li ~as pale Z, malĝoje, bonfarte; gaje ~antaj domoj Z; bele ~as, kiam oni en societo montriĝas en uniformo Z. Kp APERI, MONTRIĜI, MIENI, ELRIGARDI. ~o. Maniero, laŭ kiu io sin montras : li havas agrablan, mizeran ~on; la kamparo havis ~on de ŝaka tabulo kun verdaj k flavaj kvadratoj B; la pejzaĝo prenas severan ~on; la urbo havis ~on kvazaŭ en festo B. Kp MIENO, EKSTERAĴO. ~e. Laŭ ŝajno, laŭ ~o : malgranda ~e, granda intelekto Z.

Aspergi (tr). 1 (R) Spruciĝi sanktan fluaĵon sur ion aŭ iun : ~i per akvo Z, per oleo Z. 2 Delikate, pluvgutete surŝpruci ion aŭ iun : ~i florojn. ~ilo. Ilo por ~i I.

asperulo Z اَسْپَرُول. G. de rubiacoj (*asperula*).

***Aspido.** Venena serpenteto (*aspis*).

Aspiri (x). Fervore celi, forte deziri : ~i al pli bona sorto, al grandaj faroj Z, pri io Z; ~i la finon de ĉiuj militoj; rigardi k ~i ne devigas akiri Z; ~i al la mano de fraŭlino (Kp SVATI). Ne mankas ~antoj por tiu ofico, sed mankas kompetentuloj. Kp KANDIDATI, AMBICI, PRETENDI, AROGI. RIM. : Oni deziras aŭ celas ion ajn, oni aspiras al io bona, agrabla, supera, oni ambicias ion altan, superan k malfacile atingeblan, oni sopiras pri io perdita.

astako اَسْطَاكو. Rivera kankro el la klaso de krustacoj (*astacus*).

astero Z اَسْتَر. G. de kompozitoj (*aster*).

asterio 𐌺𐌰. Molusko el la klaso de ekinodermoj, havanta formon de stelo (= marstelo) (*asterias*).

asterisko (Ti). Signo kun formo de steleto, uzata en presarto: *.

asteroidoj Z 𐌺𐌰. Malgrandaj planedoj, kiel tiuj, kiuj troviĝas inter la orbitoj de Marso k de Jupitero.

astigmata (Opt). Havanta astigmatikan aberacion. ~eco. Vida malklareco pro malegaleco de okullensa kurbigo.

astigmatismo Z (Opt) = astigmateco.

Astmo. Malsano karakterizata de malfacila spirado kun konvulsioj de la spiraj muskoloj.

Astro. 1 Ĉiela korpo: suno, kometo, planedo. 2 Stelo.

astragalo. 1 𐌺𐌰 G. de legumenacoj (*astragalus*). 2 𐌺𐌰 Modlura ornamo, kiu ĉirkaŭas la supran ekstremon de kolono: ~oj troviĝas ĉefe ĉe romanordaj kolonoj. 3 ♥ La artikaj kalkaneaj surfacoj: malantaŭa k meza.

astrakano. Krispa felo de ŝafidoj, uzata por peltoj, k kies nomo devenas de la urbo Astrakan.

astrolabo 𐌺𐌰. Instrumento por determini la pozicion de astro al tiu de la observanto.

Astrologo = astrologiisto.

Astrologio. Ĥimera arto diveni la estonton laŭ la astroj.

Astronomo = astronomiisto.

Astronomio. Scienco pri la astroj.

***Ataki** (tr). 1 Komenci batalon kontraŭ malamiko: ~i landon, popolon, urbon; *la lastan el amaso ~as la hundo Z*; (f): *ŝipon rompilan ĉiuj ventoj ~as Z*; *uragano ~is la tutan regionon*; ~o de rabistoj; ~i iun per paroloj, skriboj; *demando ofte ~ita sed neniam solvita*. Kp **stedi**. 2 Ekkapti, trafi, frapi (pri sentoj k malsanoj): *la febro, tremo Z, suferego Z, sopiro al la hejmo Z, teruro lin ~is Z*; *la deziro ~is min ke...*; *novaj, ĝis nun nekonataj pensoj ~is la kapon de la juna virino Z*; *jurioza puŝo de pasio ~is ŝin Z*; *krizo ~is la industrion*; ~o de goĝo, rido, pasio, kolero. 3 Ekdifekti, mordi: *rusto ~as feron*. ~ema. Batalema, spitema: ~ema

humoro; (f) *la ~emo* (fortego, torenteco) *de la vento B*.

ataksio 𐌺𐌰. Patologia senordeco de korpaj movoj.

ataŝeo 𐌺𐌰. Oficisto apartenanta al ambasadoreja personaro: *armea ~o*.

Atavismo. Hereda influo de la prapatroj sur la postfiloj.

Ataismo. Doktrino, kiu neas la ekziston de Dio.

Ataisto. Persono, kiu neas la ekziston de Dio.

***Atenci** (tr). 1 Malrespekte krimi kontraŭ iu aŭ io: ~i iun, kontraŭ iu Z; ~i la vivon de iu (provi murdi iun). 2 Malrespekte trakti respektindaĵon: ~i ies rajtojn; ~i la leĝojn, la liberecon; ~i la lingvon (grave malobei la regulojn de la lingvo).

***Atendi** (tr). 1 Resti ĝis iu alvenos aŭ io okazos: ~i amikon, sciigon; *li ~as, ke la okazo venu al lia nazo Z*; ~is, ~is ĝis lin ĉerko etendis Z; ~i la horon de la malfermo; *lia ~o estis trompita*; ~a salono. Vd OKAZO 3, KURIERO. 2 Antaŭvidi ion, esperante aŭ timante: ~i baldaŭan sukceson; *sorto ofte alsendas, kion oni ne ~as Z*; *de nia nuna kongreso ni ne povas ~i gravajn decidojn Z*; *mi ~as de vi favoran respondon*; *tion oni ne povas ~i de lingvo internacia Z*; kontraŭ bato sen~a ekzistas nenia defendo Z. 3 Esti jam okazonta, esti jam preta, destinita por iu: *jam la morto lin ~as*; *granda surprizo vin ~as*. ~ejo. Loko, ĉambro por ~i, ĉe stacidomo, kuracisto kc. **Ne~ite**. Laŭ ne~ita maniero: *ne~ite li aperis*.

***Atenta**. Turnanta k fiksanta sian spiriton al io: *estu ~a pri la leciono*. ~i (x). 1 Turni k fiksi sian spiriton al: ~i la paroladon de oratoro, la spektaktion; ~u pri mia konsilo; ~u la vojon, laŭ kiu vi iris Z; ~u, ke vi ne falu; *okulo ne ~as, dorso eksentas Z*. Kp GARDI, MALDORMI, STREĈI, ZORGI. 2 Rigardi kiel gravan, zorgi, sekvi, obei: ~i la konsilojn donitajn; *mal~i la riproĉojn*. ~igi. Turni la ~on de iu al io: ~igi iun pri surskribo, danĝero. ~o. Ago aŭ stato de tiu, kiu ~as: *meli, turni Z, dediĉi sian ~on al io Z*, sur ion; *mi turnas vian ~on sur tion, ke... Z*; *okupi la ~on de*

iu. Preter ~i. **Z** Ne ~i. **Sen** ~a. Ne ~anta (Vd BLINDA).

***Atesti** (tr). 1 Certigi fakton, kiel vidinto, aŭdinto aŭ eksciinto : ~i la senkulpecon de la akuzito; alvoki iun kiel ~anton. 2 Pruvi, montri : via hezito ~as, ke vi mensogas; per tia ago vi ~is vian perfidon; griza barbo saĝon ne ~as Z. ~o. Ago, vortoj, dokumento, per kio oni ~as ion : alvoki la ~on de ĉiuj, kiuj partoprenis Z; fari ĉe la juĝejo sensacian ~on; ~o pri kapableco, pri bona konduto; ricev~o; unua ~o estas la vesto Z; la statistikoj liveras pri tio elokvanta ~on.

atika. 1 Rilata la antikvajn atenananojn : ~a dialekto. 2 Similanta la puran, elegantan, delikatan stilon aŭ lingvon de la atenananoj. 3 Similanta la spritan, pikantecon ĝentilecon de la atenananoj. ~eco, ~ismo. ~a modo, dir-aŭ farmaniero.

***Atingi** (x). 1 (iu, io). Sukcesi tuŝi ion konkretan, malproksime kuŝantan; ŝanĝante mem sian lokon, aŭ eltendante membron, aŭ jetante ion : ~i la supron de la monto, la urbon; la hundoj kur~is la ŝteliston; eltendante la brakon, li ~is la pomon; la kuglo ~is lin ĝuste en la koro; pli malproksime ol oni povas ~i per la rigardo; nur per unu paŝo li ~is la celpunkton. 2 Okupi spacon ĝis, etendi ĝis iu loko aŭ tempo : la akvo ekstere ~is ĝis la fenestro Z; la tegmento ~is ĝis la tero Z; la inundo ~is tre vastan areon; la arbaro ~as ĝis la lago; la stango ne estis sufiĉe longa por ~i la fundon; ~i la vesperon de sia vivo Z. 3 (f) Sukcesi renkonti aŭ ricevi ion abstraktan : ~i grandecon, altecon, aĝon, altan prezon, gradon, mezuron; ~i rezulton, efektivigon Z, sukceson, la konsenton de iu Z, profiton, rekompencan; oni ne povas kredi ĝis kia grado ~as la facileco de tiu lingvo Z; ilia nombro ~as certan ciferon Z; aŭbla faro pli ~as ol vorto Z; pro sia inteligento k ruzo li ~is la prezidantecon Z; fine mi ~is, ke li prenis la kvitancon Z; ĉiuj oficoj de la Ligo estos egale ~eblaj por viroj k por virinoj. Kp AKIRI, GAJNI, TRAFI. Vd CELO.

Atlaso. 1 Dolĉemola, brila k glata speco de silkajo : (f) ~a haŭto. 2 (Ev.) Kolekto da geografiaj kartoj, k pli ĝenerale da

desegnaĵoj, figuroj por speciala fako : ~o geografia, historia, anatomia, moda.

Atleto. 1 Homo profesie praktikanta la sportojn, kiuj bezonas rimarkindan fortecon. 2 Homo tre forta. ~ismo. ~a arto, profesio.

Atmosfera. 1 Gasa maso ĉirkaŭanta astron. 2 (f) Ĉirkaŭantaj cirkonstancoj, medio: vivi en ~o de malvirto; la traktadoj okazas en favora ~o; la interna ideo de Esp-o ne estas dogmo, ĝi estas ~o; la sufoka ~o de homa malmalo (Kp SFERO). 3 ☐ Mezurunuo de premo pri gasoj, vaporoj.

atolo (Ge). Ringforma insulo formita de koraloj.

Atomo. 1 Plej malgranda, supoze nedividebla ero de materio. 2 Plej malgranda materio konsistanta el pluraj elektronoj turnigantaj ĉirkaŭ unu protono : la korpoj diferencas per la nombro de elektronoj ekzistantaj en iliaj ~oj. ~ismo. Doktrino pri la ~a konsisto de la materio k universo, k ilia formiĝo per kunigo de ~oj.

atonio Z ☿. Malvigleco de la organoj.

atrepsio ☿. Malsano de novnaskitoj, kaŭzata de malordo en la nutrado.

Atribui (tr). 1 Asigni, destini, doni ion al iu kiel lian : ~i al iu la unuan premion en konkurso; ~i la patran domon, kiel parton de la heredaĵo, al la plej aĝa filo; ~i sumon de mil frankoj por la loterio. Kp ALDIFINI. 2 Rigardi, juĝi, opinii ion kiel ies apartenaĵon, aljuĝi : verko ~ita al Homero; ~i al iu iun malkovron; li ne havas ĉiujn meritojn, kiujn oni al li ~as; ~i grandan efikon al nova kuracilo; ~i signifon al vorto. 3 Rigardi, opinii ion kiel kaŭzitan de iu aŭ io, aljuĝi : ~i al iu la malsukceson de la afero; ~i ies morton al akcidento (Kp IMPUTI).

Atributo 1 ☿ ☼. Distingilo, insigno, emblemo de ia metio, korporacio, dio, uzata precipe en belartoj : pesilo estas la ~o de la juĝpovo; rado k globo estas ~oj de la Fortuno. 2 ☿ Esenca konstanta sensanga eco de la substanco. Vd PREDIKATO.

***Atripio**. Legoma veg. el fam. de kenopodiacoj (atriplex).

atrofio Z $\frac{1}{2}$. Malsaneca malkresko de iu organo. Kp KRIPLA. ~ **igl.** Esti en stato de ~o. Kp ABORTI. ~(**igl**)l. Kaŭzi ~on.

atropino Z $\frac{1}{2}$ C¹⁷H²³O³N. Alkaloido, tre venena, eltirata el la beladono, k plilarĝiganta la pupilon.

* **Atuto.** Gajniga koloro en la kartludoj. ~i (ntr). Meti, ludi ~on. **Super**~i (x). Meti superan ~on en la batalon.

* **Aŭ.** Kunordiga konj. montranta du aŭ plurajn alternativojn: *ĉu vi trinkos teon ~ kafon? Jes ~ ne? Diru tion ~ al la patro ~ al la patrino; pomujo ~ (alivorte, alidirite) pomarbo estas vorto egale bonaj; Usono ~ (alinome) Unuigilaj Ŝtatoj.*

* **Aŭdi** (tr). 1 Senti, percepti per la oreloj: *orelojn ili havas, sed ne aŭdas; parolanto semas, ~anto rikoltas Z; bojas hundo kiel ĝi ~as de hundoj Z.* Kp AŬSKULTI. 2 Sciigi per aŭdado: *mi ~is multon pri vi; mi ~is, ke vi rezignas vian postenon.* ~(**ad**)o. 1 Perceptado de sonoj: *unu vido pli taŭgas ol dek ~oj Z.* 2 Kapablo ~i. ~a. Koncernanta la ~adon. ~igl. Produkti ~eblan sonon: *~igis an voĉon; la tondro ~igadis brue frapon post frapo Z.* **Ne~ita** Z. Nekreblebla, senekzempla.

aŭdacl (ntr). 1 Riski fari ion, malgraŭ la danĝeroj aŭ malhelpoj; *maltimi: li ~is eniri (en) la sieĝatan urbon.* 2 Riski fari ion spitante la decaĵojn: *ĉu vi ~os respondi al la admono de via patro? la malkoncentriĝo de nia organizado ebligis ĉiajn ~ojn al niaj kontraŭuloj.* ~a. ~oplena, riskemega, maltima: *~a pamsfeto, revo, paradokso, koketeo, entrepreno, mieno, ŝtelisto.* Kp KURAĜA.

Aŭdienco. Akcepto de oficialulo al vizitantoj: *peti ~on ĉe Z; aranĝi ~on por iu Z; ricevi ~on.*

Aŭditorio. Aŭskultejo, ĉambrego por publikaj lekcioj, lekcioj.

aŭguro Z. 1 Diveno pri estonto, bazita sur flugado aŭ kantado de birdoj (en antikva Romo). 2 Antaŭsigno: *tiu unua sukceso estas bona ~o por la fina venko de nia afero; la korvo estas malbon~a.* ~i (tr). 1 Diveni laŭ ~oj. 2 Antaŭvidi. ~isto Z. Pastro kies rolo, ĉe la antikvaj Romanoj, estis diveni estonton laŭ ~oj.

* **Aŭgusto.** Oka monato de la jaro.

Aŭkelo. Procedo de vendo per publika konkuro, kie la pliproponanto ricevas la aĉeteblojn: *~a vendo, propono.* ~i (tr). Vendi per ~o. ~isto. Komisiito por ~e vendi.

aŭlo. Solenejo, festoĉambrego ĉe universitato. Kp AŬDITORIO.

aŭreolo Z. 1 Luma rondo ĉirkaŭ la kapo de la sanktuloj, ĉe pentraĵoj; nimbo, glorkrono. 2 (f) Prestiĝo, brila famo: *la ~o de la sukceso, de la venko.*

aŭriklo Z ♥. Ĉiu el la du supraj kavajoj de la koro.

aŭrikulo Z. 1 $\frac{1}{2}$ Speco de primolo, kiu floras antaŭ la komenco de printempo (*primula auricular*). 2 $\frac{1}{2}$ G. de maraj limakoj (*auriculus*).

aŭrozo Z. 1 Matena krepusko, matenruĝo. 2 (f) Esperiga komenciĝo: *ĉe la ~o de la vivo; la ~o de novaj tempoj; ~as nova epoko.* 3 Diino de la mateno: *~o kun rozkoloraj fingroj.*

* **Aŭskulti** (tr). 1 Atenti por aŭdi: *kiu bone ~as bone lernas; ne ~inte ne kondamnus Z; ~i sub la pordo, trans la muro Z; kiu ~as, kie li ne devas, tiu aŭdas, kion li ne revas Z.* 2 (f) Obei, sekvi: *li ne volis ~i miajn konsilojn.* (**Brust**)~i. Kuraciste esplori la internajn bruojn de la pulmoj k de la koro. **Sub**~i. Kaŝe ~i.

aŭspicio Z. 1 Antaŭsigno pri estonteco: *la afero sin prezentas sub favora ~o.* 2 Protektado, patronado: *la kongreso okazos sub la ~o de la registaro; eldoniĝis multaj valoraj verkoj sub la ~o de SAT.*

aŭto. Aŭtomobilo. ~isto. Motoristo.

aŭtenta Z = aŭtentika.

Aŭtentika. 1 Neduboble certa, vera, originala: *~a dokumento.* 2 Oficiale certigita. ~igl. Oficiale certigi.

Aŭtobiografio. Priskribo de la vivo de iu persono, skribita de tiu persono mem.

aŭtobuso. Aŭtomobila omnibuso.

aŭtodafeo (K). Punbruligo de herezuloj.

aŭtodidakto Z. Homo, kiu instruis sin mem, sen la helpo de instruisto; meminstruito, memlerninto.

Aŭtografo. Skribajo propramane farita de iu persono mem: *kolekto da ~oj; ~a dokumento.* Kp MANUSKRIPTO.

aŭtografio *Z* ☼. Procedo per kiu oni mekanike reproduktas manskribaĵojn.

Aŭtokrato. Absoluta regnestro. ~ismo. Aŭtokratio.

Aŭtokratio. Sistemo de absoluta regado.

Aŭtomato. 1 Mekanikaĵo, kiu ŝajnas agi propramove, kvazaŭ vivanta estaĵo. 2 Aparato, kiu funkcias per mekanismo sen bezono de homa direktado : *disdona ~o, pes~o.* ~a. 1 Funkciaĵo per mekanismo sen homa direktado : ~a aparato. 2 (f) Farita kvazaŭ mekanike, sen influo de la volo : ~a movo, laboro. ~e. Laŭ maniero ~a, mekanika : ~e ripeti ; *ŝi sin apogis ~e sur lian brakon Z.*

Aŭtomobilo. Senĉevala veturilo movata de motoro. ~isto. Kiu uzas aŭ kondukas ~on.

Aŭtonoma. Politike sendependa, memstara, precipe pri lando, provinco. ~eco. Politika sendependeco.

aŭtonomio *Z* = aŭtonomeco.

Aŭtoro. 1 Verkinto (de libro aŭ de scienca, literatura, belarta verko). 2 Farinto, kreinto, elpensinto : *li estas ~o de sia propra malfeliĉo ; la kun-kulpulo estas punata kiel la ~o mem.* ~signo. Signo montranta la ~on de iu tekstloko ; referenco.

Aŭtoritato. 1 Ordonpovo : ~o de regnestro, de leĝoj. 2 Spirita povo, influo, bazita sur plentidindaj kvalitoj : *li havas grandan ~on sur siaj kolegoj pro sia kompetenteco ; en nia afero povas ekzisti nur ~eco morala Z.* ~a. Havanta ~on 1 aŭ 2 : ~a persono *Z*, decido, raporto ; *laŭ la opinio de aliaj personoj, kies juĝo en tiaj aferoj estas pli ~a ol mia Z ; ~a teksto ; ~a tono Z.* ~(ul)o. 1 Estro. 2 Kompetentulo, fidinda eminentulo : *ŝajnaj ~oj Z.*

***Aŭtuno.** 1 Tria sezono de la jaro, inter somero k vintro. 2 (f) Ekkadukiĝo. (Kp KREPUSKO, VESPERO, VELKI, KLINIĜI).

***Avo.** Patro de patro aŭ patrino : *patrin/lanka ~o Z.*

avalo *Z*. Garantio deambio per akcepta subskribo.

avangardo. 1 Taĉmento gardanta la antaŭan parton de armeo. 2 (f) Pionireco : ~a partio ; ~aj literaturistoj. Kp ANTAŬGVARDO.

avantago. Tio, kio donas ian superecon, preferaĵon, superan profiton aŭ enhavas pli grandan utilon, oportunon : *ĉiu formo de regado havas siajn ~ojn ; la amikeco havas tiun ~on super la parenceto, ke...* ~a. Prezentaĵo ~on : ~aj kondiĉoj, ~a prezo. ~e. Kun ~o : *tiu kuracilo estas ~e anstataŭigita per la nova.*

***Avara.** 1 Monavida, monama, tro monŝpara. 2 (f) Tro ŝparema pri io : *~a je helpo, pri laŭdoj.* ~l (tr). Esti avara pri, agi ~e pri io : *patro ~as, infanoj malŝparas ; ~i al iu nutraĵon B, karesojn B ; ~i la laŭdojn, helpon.* Mal~a. Facile donanta : *pri havo najbara (de najbaro) oni estas mal~a Z ; mal~a je promesoj.* Kp AVIDA, DOMAĜI, ŜPARI.

***Avelo.** Speco de nukso, frukto de avelujo. ~ujo. Arbo el fam. de kupulacoj (*corylus avellana*). Kp JUGLANDO.

***Aveno.** Veg. el fam. gramenacoj, uzata kiel nutraĵo por ĉevaloj k aliaj bestoj (*avena*).

***Aventuro.** Neatendita k riska neordinara okazaĵo. ~ema. Deziranta k serĉanta ~ojn. ~isto. Homo, kiu havas nenium difinitan profesion k trovas vivrimedojn nur en riskoplenaj plej ofte nehonestaj artifikoj. Kp FRIPONO. ~ulo. Homo, kiu spertis multajn ~ojn.

aventurino ☼. Speco de kvarco, entenanta malgrandajn orbrilajn pecetojn.

avenuo. Larĝa strato, ambaŭflanke borderita per arboj, ordinare kun perspektivo al monumento aŭ pejzaĝo.

averio. 1 Difekto al ŝipo aŭ al ĝia ŝarĝaĵo. 2 Difekto okazanta al ĉiuspecaj varoj. ~i (ntr). Ricevi ~ojn : *la ŝipo grave ~is dum la ŝtormo.*

***Averti** (tr). 1 Antaŭsciigi k atentigi iun pri io : *mi ~as vin, ke tion ĉi vi en mia parolo ne trovos Z ; la punkto ~as la leganton mallaŭtigi la voĉon (ke li devas mallaŭtigi la voĉon) ; meti ~on en la klubejo ; ni ~as ilin ne esperi subvencion.* Kp AVIZI. 2 Antaŭsciigi k atentigi iun pri minacanta danĝero aŭ malbono, por ke oni ĝin evitu : *~i iun pri danĝero B, eraro, risko ; la instruisto ~is la knabon, ke li estos punata, se li ne laboros pli diligente ; ~i iun kontraŭ lia malnobla konduto Z ; ~i iun de grava eraro ; li decidis ĉeesti la kunvenon mal-*

graŭ ~oj de siaj amikoj ; mi deklaras por ~o de ĉiuj malkompreniĝoj, ke... Z ; ni forgesas ~on, ni memoras la sperton Z (Kp ADMONI). 3 Malkonsili iun de io ; konsili iun, ke li ne faru ; deadmoni iun de io Z ; dekonduki iun de io : li ~is min, ke mi ne faru la projektitan vojaĝon ; ~u ŝin, ke ŝi ne kantu ; tie ti la komoj ~as la leganton ne rigardi la interkomajn vortojn kiel la objekton de la verbo ; la eldonado de literatura revuo estas dezirinda, sed mi ~as ne ekeldoni ĝin facilanime (ke li ne rigardu... ; ke oni ne ekeldonu...) : min ~is la zorgo, ke min trompo de rabisto ne fordonu al la sklaveco Z ; ne malnobla estas la zorgo, kiu penas min ~i, ke mi ne trompu mian reĝon Z (Kp ADMONI). RIM. En tiu senco estas nepre necese aŭ meti ne antaŭ la infinitivo, por ke oni ne donu averti la 1-an senco, aŭ uzi negativan dependan propozicion ke... ne... ~u.

aviado. Arto aerveturadi per aparatoj pli pezaj ol la aero. ~1 (ntr). Aerveturi per tiaj aparatoj. ~ilo. Flugmaŝino, aeroplano. ~isto. Aerveturisto per ~iloj. Kp AERNAVIGADO, AERŝIPO.

* **Avida.** Fortege deziranta ion : ~a je gloro, al laŭdoj, pri riĉaĵoj ; donu ĵingron al ~ulo, li tulan manon postulas Z ; sang~a Z ; nobla ~eco Z ; mon~a. ~1

(tr). Esti ~a je : ~i ripozon post longa penado ; kiu ~as pli bonan, perdas plej bezonan Z. Kp AVARA, DEZIRI, SOIFI, AMBICII. Vd VENTRO, LEPORO, MARCI-PANO, SVINGI, KAPTI.

aviso ĵ. Militŝipo rapida, nearmita, uzata por transporti leterojn, telegramojn ke.

* **Avizo.** Sciigo, anonco, informo : presigi ~on en gazetoj ; sciigi aferon per speciala ~o ; gasto sen ~o estas agrabla surprizo Z. ~1 (tr). Sciigi pri io.

azaleo 🌸. G. de erikacoj kun grandaj multnombraj belkoloraj floroj (azalea).

azaro 🌸. G. de aristolokiacoj (asarum).

* **Azeno.** 1 Kvarpieda longorela ŝarĝbesto (asinus). 2 (f) Malkleraĉa homo : forveturis ~ido k revenis ~o Z.

Azilo. Rifuĝejo, kie oni trovas sekurecon k flegadon : ~o por malriĉuloj, kadukuloj, frenezuloj.

* **Azoto** N. Simpla, senkolora, senodora, sengusta gaso, el kiu konsistas kvar kvinonoj de la aero k plej granda parto el la organikaj substancoj k teksaĵoj ; ĝi ne brulas k ebligas nek bruladon nek spiradon. ~a acido. Tre morda fluaĵo uzata en industrio k gravurado (Kp AKVAFORTO).

B

ba Z. Interj. esprimanta surprizon.

babao. Kuko kun sekaj vinberoj, surverŝita per rumo.

* **Babil** (x). 1 Intime, familiare interparoli : la senzorge tra~itaj (pasigitaj ~ante) horoj en la drinkaĵo. 2 Tro multe paroli k pri negravaj aferoj ; ~aĉi : li ~as anstataŭ labori ; kiu multe ~as, pensas malmulte Z ; ~adi teoriant sen-sencejaŝon Z ; ne timu tranĉilon, timu ~on Z. (Vd LANGO). Kp PEPI, KLAĈI, MUELI.

babiruso 🐗. Speco de hinda porko (sus babyrussa).

babordo Z. Maldekstra flanko de ŝipo rigardante al la pruo : la ~o estas signita per ruĝa fajro. Kp TRIBORDO.

babuŝo. Speco de pantoflo sen postaĵo nek kalkanumo.

Baclo. Speco de mikrobo kun formo de bastoneto. Kp BAKTERIO.

* **Bagatelo.** 1 Afero negrava, malserioza : li malŝparas la tempon per ~oj. Kp VANTA, SENSIGNIFA. Vd PINGLO. 2 Objekto negrava, malmultekosta. Kp SENVALORA. ~ema. Inkлина okupiĝi per negravaj aferoj. Kp FRIVOLA, PEDANTA.

bajadero. Hinda dancistino.

* **Bajoneto.** Pika k kelkfoje tranĉa mallonga batalilo, kiu adaptiĝas al la tubo de pafilo.

***Baki** (tr). 1 Kuirn en forno, mal-moligante per varmo : *~i panon, viandon, brikojn* ; *ne la dioj mem ~as la potojn Z*. 2 (f) Verki ion, prepari k elfari ion : *mi devis re~i la tutan verkon Z* ; *projektoj el~itaj en rapideco k sen sufiĉa pripenso* ; *multaj nove~itaj esperantistoj, antaŭ ol ili sufiĉe ellernis la lingvon, fariĝas verkantoj k ambicias presigi siajn verkaĉojn. ~isto. Panfaristo.*

bakalaŭro Z. Plej malalta universitata titolo : *la ~o komencis paroli latine Z*. Kp ABITURIENTO. Vd MAGISTRO.

bakanalo. 1 Antikva festo je honoro de Bakuso. 2 Bruega orgio.

bakelito ⚡. Izolanta substanco konsistanta ĉefe el karbolo k formolo, tre ofte uzata en elektro k radio.

Bakterio. Mikroskopa organismo, kiu kaŭzas fermentadon, putradon, puson k diversajn malsanojn ; mikrobo. Kp BACILO.

Balo. Kunveno en kiu oni dancas. ~eto Z. Teatra danco kun muziko k mimiko, sen paroloj.

***Balai** (tr). 1 Forpuŝi la polvon aŭ malpurajn per speciala ilo, konsistanta el fasko da vergetoj aŭ haregoj : *se ĉiu ~os antaŭ sia pordo, tiam en la tuta urbo estos ordo Z* (Vd METIO). 2 (f) Dispuŝi, perforte forigi : *la vento for~as la nubojn, la foliojn ; la venkinla partio ~is siajn kontraŭantojn ; la malnovaj pensmanieroj estas for~itaj. ~aĵo. 1 ~itaĵo. 2 (f) Senvalorajo. (Kp RURO, BALASTO, BAGATELO, FORĴETAJO). ~ilo. Ilo por ~i : *sidi kiel muso sub ~ilo Z* (absolute silenti).*

Balado ♪. 1 Ĉe romidaj popoloj, poemo kun pli malpli fiksa formo (tri aŭ kvar strofoj k duonstrofo). 2 Ĉe la aliaj popoloj, eposa (= rakonta) poeziaĵo kun lirika formo.

balancelo ⚓. Speco de ŝipeto kun granda velo fiksita sur anteno.

***Balanci** (tr). 1 Movi alterne supren k malsupren : *sin ~i sur tabulo B* ; *oni ~as la kapon por jesi k oni skuas ĝin por nei* ; *~i kontente, senkrede la kapon* ; *~i la kapon laŭ la takto de la muziko Z* ; *la pastroj ~adis la fumilojn Z* ; *~igi tien k reen Z* ; *cignoj ~igadis sur la akvo Z* ; *lia animo ~iĝas kiel ŝipeto dum la ventego*. Kp LULI, SYINGI, ŜANCELI.

Vd Danci. ~ilo. Tabulo metita sur ŝtupo aŭ subtenita per ŝnuroj por ~igi.

Balasto. 1 Ŝtonoj, sablo aŭ aliaj pezaj materialoj, per kiuj oni ŝarĝas ŝipojn por konservi ekvilibron, aŭ aerostatojn por plipezi ilin. 2 Samspeca ŝarĝaĵo ŝutita sur fervoja grundo, por firmigi la transversajn trabojn. 3 (f) Senutila superfluaĵo, superflua malfacilaĵo : *plej multaj neologismoj estas nur ~o por la lingvo* (Kp RURO, BALAAĴO). ~i (tr). Ŝargi per ~o. **Sen~igi**. Forigi de io la ~on, malembarasi (Kp KRIBRI, MALPEZIGI).

***Balbuti** (ntr). 1 Paroli kun haltetoj k ripetoj de silaboj : *ofte tiu, kiu ~as parolante, ĉesus ~i kantante*. Kp KARTAVI. 2 Malfacile, kriplige, nedistingeble paroli : *la infaneto apenaŭ komencas ~i* ; *ili posedas la lingvon tre malbone k malfacile ~as anstataŭ paroli flue Z*.

***Baldakeno**. 1 Tapeto formanta tegmenteton super trono, altaro, lito. 2 Kovrila tapeto portata sur stangoj, kiun oni tenas dum solenaĵo super la kapo de religiaj aŭ civilaj altranguloj.

***Baldaŭ**. Adv. Post mallonga tempo : *mi ne atendis vin tiel ~* ; *ĝis ~a revido*.

baleado = baleto.

***Baleno**. Grandega mara mambesto (balæna). Kp MAKROCEFALO, CETACO. ~aĵo. Korneca lameno, garnanta la randon de la supera makzelo de la ~oj, utiligata por firmigi korsetojn, ombrelojn, k en diversaj industrioj.

balgo V. Regule zigzage refaldita ledo, tolo k. s. kuniganta du moveblajn partojn de iu aparato, tiel ke oni povas ilin proksimigi aŭ malproksimigi : *~o da akordiono, de fotografaparato, de fajroblovilo ; intervagona ~o*.

ballisto. Antikva militmaŝino por ĵetado de ŝtonoj, sagegoj, ktp.

Balistiko. Scienco pri la irlinio k rapideco de ĵetitaj aŭ pafitaj korpoj.

Balkono. Plata elstaraĵo ĉe fasado de domo, ĉirkaŭita per balustrado k komunikaanta kun la interno. Kp ALTANO, VERANDO.

Balono. 1 Malplena malpeza bulforma ludilo, kiun oni ĵetas per mano aŭ piedo.

Kp PILKO. 2 Aerostato. 3 Vitra sferforma vazo uzata en kemio. Kp RETORTO.

Balot (x). 1 Montri sian opinion pri io per voĉdono : *~e elektit iun ; la propono estas akceptita ĉe la lasta ~ado ; ~rajta komitato*. 2 Voĉdoni pri kandidato : *~i la prezidanton, pri, por, kontraŭ la prezidanto ; la komitato estas ~ata por 5 jaroj. ~ilo*. Globeto aŭ papero servanta por montri sian opinion ĉe voĉdonado.

balteo V. Rubando, rimeno el ledo aŭ ŝtofo traŝultre portata k servanta por subteni glavon aŭ alian pezaĵon.

balustro V. Ronda, kvadrata aŭ diversforma koloneto ordinare vaziforma en sia mezo. *~aro*. Vico da ~oj.

***Balustrado**. Barilo aŭ apogilo konsistanta el vico da kolonetoj aŭ palisetoj kunigitaj per supra horizontala trabo : *~o de teraso, balkono, ŝtuparo, ĥorejo*.

Balzamo. 1 Bonodora rezino de diversaj vegetaĵoj. 2 Kvietiga kuracilo por korpaj doloroj. 3 (f) Morala trankviligilo, konsolo : *laboro estas ~o kontraŭ ĉagreno. ~a*. Havanta odoron aŭ efikon de ~o : *~a spiro, ~a medikamento* ; (f) *~a konsolo* B. *~i, en~igi* (tr). Enŝmiri, konservi per ~o : *la Egiptoj en~igis la mortintojn*.

Balzamino. Veg. el fam. balzaminacoj (balzamina).

***Bambuo**. Granda arbeka kano el Hindujo, el kies trunko oni faras meblojn, konstruaĵojn (bambusa).

***Bani** (tr). 1 Trempi, meti iun aŭ ion en akvon, fluaĵon, por lavi aŭ kuraci : *~i infanon, ĉevalon ; sin ~i ; Anglujo estas ĉiuflanke ~ata de la maro*. 2 (f) Superverŝi per, malsekigi per : *larvoj ~is liajn vangojn ; ŝi estis ~ata per larvoj ; herbejoj ~ataj de roso* (Kp SATURI, ĈIRKAŬONDI). *~iĝi*. Sin ~i, fariĝi : *~ata : la arboj ~iĝas en la rivero ; oni trovis lin ~iĝantan en sia sango ; pejzaĝo ~iĝanta en la briloj de la suno* B. Kp DRONI, SUPERVERŜI, SATURI. *~o*. 1 Ago sin ~i. 2 Fluaĵo en kiu oni sin ~as : *la ~o estas tro varma. ~ejo*. Domo, ĉambro en kiu oni sin ~as. *~ujo*. Bankuvo. *~urbo, ~loko*. Loko, kie oni kuracas per ~oj (mineralaj, maraj). *~gastoj*. Malsanuloj, kiuj venas en ~urbon por sin kuraci. *Ŝvit~o. ~o en*

seka tre varmigita aero. **Sun~o**. Elmetado de la korpo al la sunradioj. **Fiks~o**. Ĥemia solvaĵo uzata por igi fotografiaĵon nedifektebla de la lumo.

Banala. Ordinare, ofte uzata de ĉiu ajn ; seninteresa pro senoriginaleco : *~aj laŭdoj, ~a esprimo, veraĵo ; la ~aĵoj de la ĉiutaga vivo*. Kp VULGARA, TRI-VIALA, STEREOTIPA, GURDITA, ŜABLONA.

Banano. Mangebla, fingroforma frukto de tropika arbo (*musa paradisiaca*).

***Bando**. 1 Irantaro : *~o da junuloj, da migrantaj birdoj* B. 2 Aro da individuoj obeantaj unu ĉefon, ordinare kun malŝata nuanco : *~o da rabistoj*. Kp GRUPO, HORDO, TRUPO.

Bandago. Longa tola strio por ĉirkaŭvolvi aŭ senmovigi vunditan korpoparton : *hernia ~o*. Kp ZONO, ĈIRKAŬLIGAĴO. *~i* (tr). Garni per ~o : *~i vundon Z, vunditon Z, la piedon Z ; li alvenis kun ~ila kapo*. Kp VINDI.

Banderolo. Rubando el papero por ĉirkaŭligi ion : *gazeto sendita sub ~o kun adreso*.

Bandito. Dangera rabisto.

Banko. Ŝtata institucio aŭ privata firma por financaj operacioj (pruntoj, kambioj, ĉekoj, vendo k aĉeto de valor-aĵoj). *~isto*. Oficisto aŭ estro kiu sin okupas je ~aj aferoj. *~estro*. Direktoro de ~o. *~bileto*. Papera mono eldonita de ~o.

bankedo. Komuna manĝo kun multaj partoprenantoj, plejofte samkorporaciaĵoj aŭ samsocietanoj. Kp FESTENO.

bankiero Z. Bankmastro, bankposedanto.

bankizo. Tre vasta tavololego da glacio en polusaj maroj.

Bankroti (ntr). 1 Ĉesigi la pagon de siaj ŝuldoj en komerco, k lasi deklari tiun staton per juĝo : *~into, ~ulo*. 2 (f) Fiaski, malsukcesi : *lia senlima indulgo ~is Z ; ĉiuj niaj penoj ~is. ~o*. Stato de komercisto, kiu ~is : *intenca ~o, fripona ~o*.

***Banto**. Ornama nodo. Kp KOKARDO, ROZETO.

baobabo Giganta arbo el tropikaj landoj (*Adansonia digitata*).

***Bapti** (tr). 1 Rite kristanigi iun per akvo k doni al li apartan nomon. 2 (f) Doni nomon al iu aŭ io : *~i ŝipon, sonorilegon. ~o. Religia aŭ civila ceremonio per kiu oni ~as. ~ato. Tiu, kiu ricevas la ~on. ~opatro. Tiu, kiu prezentas infanon por ~o, donante al ĝi ĝian antaŭnomon. ~oflo. La ~ito rilate al la ~opatro. ~nomo. Antaŭnomo.*

Bari** (tr). 1 Fermi vojon por malhelpi la traŭron : *~i straton, komunikon, la eniradon al iu Z, la vojon B, la revenon B, la riveron B, la fluon de la rivero. 2 (f) Malhelpi : ~i la progreson al la konkurenco, al la kalamnio ; kio ~as la regan ordonon ? Z kontraŭ ~i la vojon al ĉiuj reformoj. Kp EMBARASI, MALAKCELI, OBSTRUKCI, ŜTOPI, BRIDI. Vd BASTONO, TRABO. ~o. Io, kio ~as aŭ malhelpas : *pro limoj k ~oj malpacas najbaroj Z ; gardu vin du ~oj, lipoj k dentaroj Z (parolu nur singarde) ; esp-o forigas la lingvajn ~ojn ; la Fundamento ne prezentas ian ~on kontraŭ la evolucio de la lingvo Z ; pro multaj materiaj malhelpoj k ~oj la laboro haltis. (Kp MURO). ~ajo. ~o en konkreta k materia senco : konstrui ~aĵon en la rivero (Kp BASTONO, TRABO, BARILO). ~ilo. Palisaro, krado, muro apartiganta lokon de alia : *malantaŭ ~ilo kuraĝo estas facila Z (Kp BARIERO, LIMO, BARIKADO). Ĉirkaŭ ~i. 1 Ĉirkaŭfermi per ~iloj. 2 (f) Ĉiusflanke haltigi, ĉiumaniere malhelpi : la viro regas, sed la virinon ĉio ĉirkaŭ ~as Z. Dis ~i Z. Apartigi per ~o. Plekto ~ilo. ~ilo el densaj vivantaj arboj, aŭ detranĉitaj branĉetoj (Kp HEĜO).

Barako. Provizora konstruo, plejofte el ligno, por loĝigi soldatojn, laboristojn, malsanulojn, rifuĝintojn. Kp BUDO, KABANO, KAJUTO.

***Barakti** (ntr). 1 Forte skui, movi la membrojn, luktante por sin liberigi : *~i en ŝlimo, en akvo ; la kaptito furioze ~is B ; ~i kontraŭ la morto ; ~i kiel fiŝo ekster la akvo Z. Kp SVINGI, TORDIĜI, KONTRAŬSTARI, MALCEDI, REZISTI, LUKTI. 2 (f) Forte penadi : ~i kontraŭ malfacilaĵoj, kontraŭ la cirkonstancoj ; li ~as en kontraŭdiroj ; multaj projektoj ~is en lia kapo Z ; nun en ŝia kapo ~is nova demando Z ; la internacia vivo ~as por sin organizi.*

***Barbo.** Haroj de vango k mentono : *~o de viro, kapo ; falsa, artefarita ~o. ~ajo. Io simila al ~o. ~a. ~hava. ~isto. Barbiro. ~lano Z. ~lanugo. ~ulo. ~hava homo. ~fiŝo. Riverfiŝo el fam. karpoidoj (barbus).*

Barbaro. 1 Necivilizita homo : *la ~oj invadis Eŭropon dum la 5-a jarcento. 2 (f) Krueleco, senkompato. ~a. Karakterizata per necivilizeco, krudeco, maldelikateco, krueleco : ~a lingvo, kondulo, ago, kutimo. Kp SOVAĜA, MALHUMANA. ~ajo. ~a ago.*

barbarismo Z (G). 1 Uzo de vorto ne ekzistanta en la lingvo. 2 Kruda lingva malkorektaĵo. Kp SOLECISMO. 3 Barbareco.

***Barbiro.** Tiu, kiu profesie razas aŭ tondas barbon, tondas k kombas harojn. Kp KOMBISTO, FRIZISTO, RAZISTO.

***Barêo.** Rusa acideta supo el betoj.

Bardo. 1 Kelta poeto-kantisto. 2 (larĝasence) Praa nacia poeto.

***Barelo.** Ronda ventroforma ujo el lignaj kurbaj tabuletoj kunfirmigitaj per feraj aŭ lignaj ringoj kun du plataj fundoj, uzata por enteni vinon, akvon aŭ aliajn fluajlojn : *~o malplena sonas plej taŭte Z (plej fanfaronas senvvaloruloj k senmerituloj. Vd GLORI, RADO). Kp KUVU, SITELO. ~ejo. ~fabriko. ~eto. 1 Malgranda ~o. 2 Cilindra ujo, en kiu troviĝas la risorto de horloĝo ; turniĝa peco de revolvero, entenanta la kartoĉojn. ~isto. ~faristo. ~iĝi Z (f). Ventrodikiĝi kiel ~o.*

Barrello. Skulptaĵo, kies figuroj malmulte elstaras el ebena fono k estas iom platigitaj. Kp ALTRELIEFO.

baremo. Tabelo de antaŭpretaj kalkuloj.

barĝo. Ŝarĝboato, kun plata fundo, uzata sur riveroj.

barlo Z Ba. Metallo arĝenteblanka, fandebla antaŭ la ruĝiĝo ; *densaco 3,78.*

Bariero. Movebla barilo por fermi pasejon.

Barikado. Improvizita baraĵo kontraŭ atako, stratbarilo. ~i. (tr) 1 Bari per ~o. 2 Forte bari, fermi : *~i sian pordon B.*

barito ☞ Ba O. Oksido de bario. ~**papero**. Papero ŝmirita per barita tavolo k uzata por specialaj laboroj fotografaj aŭ en presarto.

Baritono. 1 Vira voĉo inter baso k tenoro. 2 Baritonulo.

barkarolo Z. Venecia kanto de gondolistoj.

***Barko**. Ĉiuspeca senferdeka ŝipeto. **Balen**~o. ~o kun pinteformaj ekstremajoj.

barografo □. Skribanta barometro.

baroko. Arkitektura stilo karakterizata per strangaj neregulaj distorditaj linioj kiu furoris en Italujo dum la 17a jarcento. Kp **рококо**. ~a. Konforma al ~o.

Barometro. Instrumento por mezuri aerpremon.

Barono. Nobela titolo pli malalta ol grafo.

baroskopio □. Pesaparato, uzata por montri fenomenojn de la gasa premo.

barto V. Ĉiu el la elastaj lamenoj, kiuj pendas el la rando de la supra makzelo de baleno k estas uzataj por garni la korsetojn.

Baso. 1 Plej malalta vira voĉo : (f) *ĉiam la profunda ~o de la akvojalo nin akompanadis*. 2 Basulo.

Baseno. 1 Granda pelvo. 2 Akvujo en ĝardeno, parko. 3 Apartigita parto de haveno, ŝmirita kontraŭ la ventegoj. 4 Regiono en kiu fluas rivero kun ĝiaj alflujaj flankriveroj.

basio ☞ G. de sapotacoj, uzata en sapfabrikado (*bassia*).

***Basko**. 1 Pendanta parto, sub la talio, de frako aŭ de alia trunkvesto. 2 Trenaĵo de vesto : *la ~oj de la Sinjoro plenigis la templon* Z.

***Basto**. Plej interna parto de la arboŝelo.

Bastardo. Infano naskita ekster laŭlegaj edzeco. ~eco. Stato de ~o.

***Bastiono**. 1 Fortikaĵo el tero aŭ masonaĵo elstaranta el remparo. 2 (f) Defendilo, ŝirmilo : *la Hungaroj longtempe funkcias kiel ~o de la Kristanismo kontraŭ la Turkoj*.

***Bastono**. Stangeto, ĝenerale ligna, kiu utilas por sin apogi, por bati aŭ

kiel insigno : *kiu bati deziras trovas ~on* Z (Vd **RABIA**) ; (*promen*)~o, *lam*~o, ~o de *policano*, de *marŝalo* ; *ĵeti ~on en la raĉon* Z (estigi malhelpaĵojn). ~i (tr). Bati per ~o. Kp **BRANĈO**, **KANO**, **LATO**, **PALISO**, **TABULO**, **TRABO**, **VERGO**.

***Bati**. 1 (tr). Ektuŝegi iun aŭ ion per rapida forta movo (ordinare per mano, piedo aŭ objekto permane tenata), abrupte trafi : ~i *hundon*, *tapiŝon*, *tamburon* ; ~i *la tablon per la pugno* ; ~i *sian bruston pro pento* ; *la maro furioze ~as la digon* ; *altan arbon ~as la fulmo* Z ; *vojon ~itan herbo ne kovras* Z ; *la pluvo ~as en la fenestrojn* ; *la horloĝo ~as (anoncas per ~sono) la horon* ; (f) *sorto~ita homo*. 2 (ntr). Esti forte k ripede movata : *la horo ĵus ek~is* (estis anoncita per ~sono) ; *lia koro komencis vivege ~i* B ; *lia koreto ~adis per forto spasma* Z. 3 (tr). (Bb) Pun~i, punfrapi. (Kp **PLAGI**, **FRAPI** 5.) ~o. 1 Ago de ~anto aŭ rezulto de la ago : *ricevi ~ojn* ; *doni al iu la ~on de morto* Z. 2 (f) Subita k forta ago, kiu malutilas aŭ doloras al iu, difektas aŭ ruinigas ion : ~o de *l'sorto* Z (malfeliĉaĵo). ~ado. Ago ~i ripete : *la inter~ado longe daŭris* ; ~ado de *tapiŝo* ; ~ado de *lakto produktas buteron* Z. **De**~i, **for**~i. ~i por forigi : *de~i la kapojn al papavoj* Z ; *neniaj mokoĵ de~os nin de nia vojo* Z. **Dis**~i. ~i por disigi : *dis~i muron* ; *el la tero dis~ita de la piedoj fariĝis marĉo* Z ; (f) : *li revenis dis~ita ne nur korpe sed ankaŭ anime* ; ĉiuj liaj revoj estis krude *dis~itaj* ; *dis~i la argumentojn de iu* ; *lia spirito estis dis~ita per kontraŭaj pasioj*. **El**~i. Eligi ~ante : *el~i fajron el ŝtono* Z (Vd **KOJNO**). **En**~i. Pene klopodi por enigi : *en ~i najlon en la muron* ; *malpuraj malsekaĵoj sin kolektis en la en~aĵoj de piedoj k hufoj* Z ; (f) *en~i ideon en la kapon de iu* Z. **Kun**~i. Interfrapi : *kun~i la dentojn* Z. **Re**~i. Trafe kontraŭagi, kontraŭmeti : *re~i ek~on*, *argumenton* B ; *mi povus facile per mal~ulte da vortoj re~i tiujn atakojn* Z. **Tra**~i. ~i por trairi : *tra~i al si vojon* Z en la *neĝo*, en *homamaso*. **Mort**~i. Gismorte ~i.

***Batall** (ntr). 1 Peni por venki iun atakante aŭ defendante, precipe en mi-

lito : la armeo kuraĝe ~is ; la knaboj inter~is per negbuloj ; li fervore ~is k venkis en tiu sporta konkurso. Kp LUKTI. 2 Peni por superi aŭ forigi kontraŭaĵon : ni devis ~i kontraŭ grandaj malfacilaĵoj Z ; li ~is kontraŭ kortuŝiĝo Z. Kp BARAKTI. 3 Ataki aŭ defendi per spiritalaj armiloj : oni povas ~i kontraŭ tio per fortaj argumentoj Z ; ~i por triumfiĝi siajn ideojn. Kp REFUTI, KRITIKI, KONTESTI. ~o. Ago de ~anto : la ~o apud Solferino ; estas en mi ~ado inter du sentoj ; la ~o pro la ekzistado, pri la vivo Z. Kp KONFLIKTO. ~ema. Inklini ~i. ~ilo Z. Ilo, kiu servas por ~i, armilo.

Bataliono. Parto de infanteria regimento, konsistanta el 2 ĝis 4 rotoj.

batato Z G. de konvolvulacoj, kies tuberoj estas manĝeblaj (*batatas*).

Baterio. 1 Artileria grupo kun sia ilaro, konsistanta el kelkaj kanonoj. 2 Grupo da elektraj piloj.

Batisto. Plej delikata tolo el lino.

batrako. = senvestulo.

baŭo Trarabo, longa trabo, kiu trairas ŝipon k kunligas la du kontraŭajn flankojn por pli fortikigi ilin k subporti la ferdekon.

baŭdruĉo. Tre maldika membrano farita el bova aŭ ŝafa intesto.

Bazo. 1 Malsupra subportanta parto de objekto : ~o de turo, de vazo, de statuo, de monto, de triangulo, de vegetaĵo ; argentajn ~ojn li faris sub la tubulojn Z ; el malnova ~o novaj plantidoj kreskas Z. Kp FUNDAMENTO, FONDO, FUNDO, GRUNDO, PIEDESTALO, SOKLO. 2 (f) Esenca, fundamenta principo : ~o de teorio ; la justeco estas la ~o de socio ; volo, laboro, obstino estas la ~oj de sukceso. 3 Substanco, kiu naskas salon per kombiniĝado kun acido. ~i (tr), sur~iĝi. Apogi sur, fundamenti sur, doni kiel ~on al io : ~i konstruon sur la roko ; ~i sian opinion, rifuzon sur io Z ; sin ~i sur la kutimo ; por li la tuta vivo estas ~ita sur la monprofito ; tiu regulo estas ~ita sur praktikaj konsideroj. ~iĝi (ntr). Havi kiel ~on : la turo ~iĝas sur dika masonaĵo ; nia metodo ~iĝas sur la praktiko. Sen~a. Al kiu mankas ~o : sen~aj teorioj, pretendoj (Kp NEPRAVIGITA, NESE- RIOZA, AERA).

Bazalto. Tre malmola nigra vulkana ŝtono.

***Bazaro.** 1 Loko, kovrita aŭ ne, kie estas multaj diversaj vendobudoj, foir- ejo. 2 Magazeno, en kiu oni vendas plej diversajn komercaĵojn, ordinare je mal- kara prezo, ĉiovendejo.

Baziliko. 1 Rektangula apudforuma konstruo kun duonrondaj ekstremaĵoj, servanta kiel juĝejo, borso, kc, ĉe antikvaj romanoj. 2 (K) Titolo privilegie konsentita de papo al kelkaj preĝejoj.

Bazilisko. 1 Fabela serpento, kiu mortigis per nura rigardo. 2 Speco de granda sendanĝera lacerto (*basiliscus ameri- canus*).

beata. 1 Feliĉega 1. 2 (K) Solene proklamita de la Eklezio kiel preskaŭ- sanktulo.

***Bedo.** Ĝardena strio da tero por kulturi florojn aŭ legomojn.

***Bedaŭri** (tr). 1 Ĉagrene senti la perdon de iu aŭ io : ~i la mortintan patrinon, la forpasintan junecon ; nia ~ata prezidanto. Kp MALĜOJI, FUNEBRI. 2 Esti malkontenta pro ia faro aŭ manko : mi ~as mian severecon Z ; ~i la mal- ŝparitan tempon ; mi ~as, ke mi vin ĉagrenas Z, ke mi ne povos vin viziti. Kp PENTI, DOMAĜI. ~o. Sento de tiu, kiu ~as. ~e. Kun ~o, ~ante : mi ~e eksciis lian morton, havis neniun monon. ~inda. Kiu meritas, naskas ~on : ~inda okazajo. ~inde. Laŭ ~inda maniero, domaĝe : ~inde mi ne povos veni.

begonio Veg. ornama kun belkoloraj floroj (*begonia*).

***Beko.** 1 Antaŭa pinta korna ekstre- majo de la buŝo de la birdoj. 2 (f) ~simila ekstremaĵo de kelkaj objektoj : ~o de skribplumo, gas~o (flam~o, flamingo, brulilo). ~i 1 (tr) Piki per ~o : ~i grajnoj Z, la trunketojn de la herboj Z. 2 (ntr) Kanti : se birdo tro ~as, la katon ĝi vekas Z. Kun~iĝi. 1 Sin reciproke piki per ~o. 2 (f) Interkvereli. Ĉapo~o. Elstara antaŭaĵo de ĉapo, ŝirmanta la okulojn ; viziero. Flav~ulo B. Juna sen- spertulaĵo.

bekvadrato Kromsigno nuliganta antaŭan bemolecon aŭ diesecon de tono.

* **Bela.** Plaĉanta al vido, aŭdo, spirito : *~a infano, vazo, kanto, animo, ago; la ~aĵoj de la naturo; studo pri la ~o en artoj.* Kp ADMIRINDA, BRILA, ELEGANTA, GRANDIOZA, POMPA, RAVA. *~eta.* Iom *~a*, pli plaĉa ol konforma al la reguloj de *~eco.* *~ega, super~a.* Ekstreme *~a*, precipe spirite k morale, noble k impone *~a*.

* **Beladono.** Venena veg. el fam. solanacoj (*atropa belladonna*).

beletro = beletristiko : *~isto Z.*

Beletristiko. Literaturo laŭ la artisma vidpunkto, belliteraturo.

belvedero V. Konstruo, teraso aŭ alta loko, el kiu oni ĝuas malproksiman vidaĵon. Kp ALTANO, BALKONO.

bemolo ♭. Kromsigno, duontone malaltiganta la noton. **Du~o.** Kromsigno malaltiganta la noton je unutono.

* **Beni** (tr). 1 Alvoki dian favoron sur iun aŭ ion : *la patro mortante ~is siajn infanojn; la pastro ~is la ŝipon.* Kp KONSEKRI. 2 Respekte dank senti pro io : *la posteuloj ~os nian memoron Z.* 3 (f) Favori : *Dio ~as la laboron per riĉa rikolto, ~is vin per lerteco Z; la naturo ~is tiun landon per sanigaj fontoj; milda lando ~ata de la naturo. ~o.* 1 Ago aŭ vortoj por *~i* : *donaci ~on Z.* 2 (f) Favoraĵo, feliĉigilo, sukcesilo, profitilo : *bona infano estas ~o de Dio B; ili sentas la ~on de paco; el peno iĝas ~o Z; ordo estas ~o por ĉiu entreprenoz.* **Mal~i.** 1 Alvoki la dian malfavoron sur : *mal~i filon, sakrilegiulon.* Kp ANATEMI, EKSKOMUNIKI. 2 Malfavori : *mal~ita lago, lando.*

bendo C = strio 1.

benediktano. Monaĥo, kiu sekvas la regulojn de S. Benedikto, konsilantan la literaturajn k sciencajn studojn. *~a laboro.* Tre granda k paciencpostulanta laboro.

benefico Z. Prezento (spektaklo, sporto, koncerto) profite al iu aktoro aŭ socia, filantropia entrepreno.

* **Benko.** Longa tabula sidilo kun aŭ sen dorsapogilo.

benzeno C_6H_6 . Hidrokarbido, ekstraktata el gudro, ofte uzata por forigi grasajn makulojn.

Benzino. Fluaĵo flamigebla, eltirata el petrolo, uzata por funkciigi motorojn.

benzoo. Aroma balzamo ekstraktata el hinda arbo, uzata kontraŭ piko de kuloj.

benzolo Z C_6H_6 . Komponento konsistanta el benzeno k tolueno, uzata por lumigado k hejtado.

* **Bero.** Mola frukto de diversaj vegetaĵoj (ribo, vinbero, rubuso, frambo, sorpo, kc). **Vin~o.** Frukto, el kiu oni faras la vinon. *~aro.* Kolekto da ~oj sur sama trunketo (Kp GRAPOL).

berberiso Z Ber . Arbusto kun ruĝaj, agrable acidetaj beretoj (*berberis*).

bergamoto Z Ber . Speco de oranĝeto, el kiu oni ekstraktas bonodoran oleon (*citrus bergamia*).

beriberio Ber . Malsano, ofta en varmegaj landoj, kaŭzata per mangado de senvitaminaj manĝaĵoj ekz. de polurita rizo.

Berilo. Juvelŝtono, speco de smeraldo kun koloro de marakvo.

berilio Z Be . Malofta ĥemia elemento, metalo.

* **Besto.** 1 Vivanta estaĵo kapabla senti k sin movi, sed ne posedanta racian : *la ~a, vegetaĵa k minerala regnoj.* Kp BRUTO, ANIMALO. 2 (f) Homo stulta k kruda kiel *~o* : *~aj inklinoj, ~a krimo, buĉado Z; nur tiam povos malaperi tiajn ~aĵojn Z.* Kp BRUTULO, IDIOTO, SENSAĜULO, SOVAĜULO.

* **Beto.** Veg. kun dika radiko, el fam. kenopodiacoj : 1 Nomo de genro (*beta*), kiu entenas diversajn specojn : *mangebla ~o, suker~o, ~o por brutoj.* 2 Nomo (*beta ruber*) de la plej konata speco, la mangebla karminruĝa *~o*.

bet(e)lo Bet . 1 Speco de hinda grimpa piproarbo (*piper betle*). 2 Ebriiga maĉaĵo el *~aj* k aliaj folioj, uzata de kelkaj aziaj popoloj.

betono Z. Cemento miksit kun ŝtonetoj k sablo. **Fer~o, subferigita ~o, armita ~o.** ~o fortikigita per internaj feraj stangoj, tre uzata por la nunaj konstruoj.

betoniko Bet . Veg. el fam. de labiacoj (*stachys betonica*).

* **Betulo.** Blankligna arbo kun tre. flekseblaj branĉoj (*betula*).

bevelo C. Klintrancita rando : ~e *trancita spegulo*. ~1 (tr). Klintranci.

* **Bezoni** (tr). 1 Suferi pro manko de io necesa, kion oni ne posedas : ~i *monon, ripozon*; ~i *ripozi, iri, trinki*. Kp **DEZIRI**. 2 Esti en stato, kiu postulas ion kiel necesan, laŭcelan aŭ utilan : *ni antaŭ ĉio ~as plej severan unuecon* Z; *la klasikaj verkistoj ofte ~as komentariojn* Z; *pri tio ni ne ~as paroli* Z; *ni ne ~as aldoni sufikson* Z; *ni ne ~as timi, ke oni ilin reciproke konfuzos* Z; *ni ne ~as decidi, ke oni uzu ekskluzive nur la nominalivon* Z; *tio ~igas multe da tempo* (Kp **MALHAVI**, **POSTULI**, **NECESIGI**, **URĜI**). ~o. 1 Sufero pro manko de io necesa : ~o *leĝon ne obeas* Z; ~o *estas plej forta ordono* Z. 2 Tio, pro kies manko oni suferas : *havi grandajn, malmultajn, moderajn ~ojn*. 3 Stato, kiu postulas ion, kiel necesan, laŭcelan aŭ utilan : *klareco estas ~o de normala spirito*; *en okazo de ~o, de sen~o* Z. ~a Z. ~ata, mankanta sed necesa : *por vino bona ŝildo* (reklamo) *ne ~a* Z; *5 jaroj estis ~aj por venki ilin* (Vd **AVIDI**). ~ajo. ~o 2. **Sen~a**. Ne~ata, nenecesa : *sen~a radiko*; *tio ĉi estas sen~a timo* Z; *tio ĉi sen~e ligus nin* Z; *malpermesi la uzadon de tiu ĉi formo estas tute sen~e* Z.

Biblo. La sankta libro de hebreoj k kristanoj.

Bibliografio. Listo da aperintaj libroj aŭ da fontolibroj uzitaj por verki ion.

Biblioteko. 1 Kolekto da libroj. 2 Sranko por libroj. 3 Ejo, ĉambro en kiu oni konservas librojn.

Biciklo. Durada velocipedo. ~eto. ~o kun du egalaj radoj.

* **Bieno.** 1 Kampara terposedaĵo. 2 (f) Propraĵo : *la internacia lingvo neniel usurpas la ~on de la naciaj lingvoj*. Kp **TERENO**, **KAMPO**, **REGIONO**.

* **Biero.** Fermentinta trinkaĵo el hordeo k lupolo.

Bifstekoj. Maldika rostita tranĉaĵo da bovaĵo.

bigamio Z. Stato de viro havanta samtempe du edzinojn, aŭ de virino havanta samtempe du edzojn. ~ulo. Tiu, kiu vivas ~e.

Bigoto. Homo ekscese fervora en plenumo de la eksteraj religiaj devoj, pedante k afekte pia. Kp **PIETISTO**, **FANATIKA**, **HIPOKRITA**.

bilo Z. Komerca, negocebla valor-papero.

Bilanco. Tabela kalkulo, laŭ aktivo k pasivo de la financa stato de firmo. ~1 (tr). Starigi ~on : ~i *konton*. Kp **INVENTARO**, **SALDO**.

Bilardo. 1 Ludo, ludata per eburaj globoj sur tablo tegita per drapo. 2 Tiu tablo mem.

bilboko. Ludilo konsistanta el borita globeto alligita per ŝnureto al bastoneto, per kiu oni devas pikkkapti la globeton.

Bildo. 1 Videbla aspekto de la objektoj : *tiu montara pejzaĝo prezentas plej plaĉan ~on*. 2 Videbla aspekto de objekto resendata de akvo aŭ spegulo : *rigardi sian ~on en spegulo*; *la rivero spegulas la ~on de la luno*. 3 Videbla aspekto de objekto reprezentata per desegno, pentrado, skulptado : *libro kun belaj ~oj*. 4 Tio, kio similas, imitas, simbolas : *al li naskiĝis filo laŭ lia ~o k simileco* Z; *li estas la vivanta ~o de sia patro* B; *tiuj mildaj kamparaj ludoj estas la ~o mem de la paco*; *rakonti ion klar~e* Z (plastike). 5 Reprezentaĵo de objekto en la imago : *mi ĉiam revidas en spirito la ~on de tiu lerura tago*; *mi ~igis al mi lian plezuron*. 6 Metaforo : *~oplena stilo*. Kp **FIGURO**, **IKONO**, **ILUSTRAJO**, **KOPIO**, **PORTRETO**, **FAKSIMILO**.

Bileto. Surskribita paperfolieto, kiu rajtigas por eniro, partopreno, ricevota mono : *fervoja, teatra, loteria ~o*; *bank~o* B.

bilĝo ⚓. La plej malsupra parto de la holdo.

bilono Z. 1 (Angla-germana sistemo) miliono da milionoj (= mil miliardoj). 2 (Ev.) (Franca sistemo) mil milionoj (= miliardo).

bimetallismo £. Mona sistemo bazita sur duobla normo k en kiu la valora rilato inter la oro k arĝento estas precize fiksita.

* **Bindi** (tr). Kunkudri la foliojn de libro k surmeti sur ilin rigidan kovrilon. ~ajo. Librokovrilo.

Binoklo. Malgranda dutuba teleskopo uzata en teatro aŭ dum ekskursoj, dulorneto. Kp LORNO, NAZUMO, OKULVITRO.

binomo Δ. Esprimo konsistanta el du termoj kunligitaj per la signo plus aŭ minus.

biografo. Tiu, kiu verkis biografion.

Biografio. Rakonto pri la tuta vivo de iu persono.

biologo. Biologiisto.

Biologio. Scienco pri la fenomenoj de la vivo k de ĝiaj diversaj formoj.

biontologio. Scienco pri la vivantaj estaĵoj.

biplano ✱. Aeroplano havanta du parojn da aloj. Vd MONOPLANO.

***Birdo.** 1 Dupieda, flugilhava, ovnaska vertebrulo, kovrita de plumoj : *ĝi estas ankoraŭ ~o sur la tegmento* Z (neefektivigita revo. Vd CERTA 2). 2 (f) Ridinde afekta homo : *bela birdo* Z (dando).

Bireto. Oficiala kvarangula aŭ ronda kapvesto, portata de pastroj, kardinaloj, juĝistoj, profesoroj.

Bis. Ekkrio por peti ripetadon (= refoje l Ankoraŭ unu fojon !).

***Biskvito.** 1 Speco de pano aŭ de kuko, dufoje aŭ longe bakita, ĝis plena sekeco : *soldata ~o*. 2 Senglazura porcelano aŭ fajenco : *statueto el ~o*.

***Bismuto** Bi. Flavblanka metalo uzata en medicino.

bistro Z. Kolorilo nigrebruna, farita el fulgo. ~a. Bruna kiel ~o.

Bisturio. Sekcilo, ĥirurgia tranĉilo.

bito †. Ligna aŭ gisa ŝtupo uzata por fiksi ŝnurojn aŭ ĉenojn sur la ŝipo.

Bitumo. Nigrebruna terpeĉo. ~1 (tr). Kovri aŭ ŝmiri per ~o.

Bivako. Kampa haltejo sub libera ĉielo. ~1 (ntr). Stari ~e : ~i sur la kampo Z.

blazono V . Amerika sovaĝa bovo (bisonus).

blago Z. Ŝerca mensogo. ~1 Z (ntr). Ŝerce, mistifike mensogi.

***Blanka.** Havanta koloron de neĝo, eburo aŭ lakto. ~o. ~a koloro aŭ kolorilo. ~(a) o. Io ~a : *vestita en*

grizaĵo k ~aĵo ; ov~aĵo (senkolora, ~iganta per kuirado, albumina parto de ovo). ~eta. Dube~a, duon~a. ~igl. Fari ion ~a : *nigran kornikon sapon ne ~igos ; ~igi muron ; ~igi kanablon ĉe suno ; de zorgoj ~igas la haroj* Z. ~ulo. Homo el ~kolora raso.

blanketo Z. Subskribo metita malsupre de senskriba papero, kiun oni donas al iu, lasante al li plenpovon.

Blasfemi (x). 1 Insulte ofendi Dion aŭ religion. 2 Insulte malbeni : ~i kontraŭ iu per *koleraj vortoj* Z. ~o. Vortoj de ~anto.

***Blato.** Hejma nokta insekto el klaso de ortopteroj (*blatta*).

Blazono. Insignoj de nobelo, urbo, regno, gildo. Kp ŜILDO, HERALDIKO.

***Blekl** (ntr). 1 Krii (p. p. bestoj) : *ŝaf~i, ĉeval~i, ran~i, kokin~i*. 2 (f) Kolere aŭ plore kriegi. ~o. Krio de besto. Kp GRUMBLI, PEPI, BOJI, MUĜI, MIAŬI, TRILI, HENI, GRUNTI, KLUKI, ULULI.

blendo Z. 1 ☞ Natura zinka sulfido. 2 ☞ Ŝtalaj platoj, kiujn oni fiksas sur militŝipo aŭ sur militmaŝino por ŝirmi ĝin kontraŭ pafaĵoj. ~1. (tr) Provizi je ~oj.

blenoragio ☞. Mikroba mukopusa inflama elfluo de l'uretro.

blenoreo Z ☞. Kronika blenoragio, venera malsano karakterizata per inflamo kun elfluo ĉe la seksorganoj.

***Blinda.** 1 Senigita je vidkapablo : *li estas ~a de sia naskiĝo*. 2 (f) Perdinta la kapablon ĝuste k kritike juĝi : *la amo k la kolero estas ~aj ; ~a imitado, obeado ; ~a konfido kondukas al perfido* Z. ~e. 1 Kiel ~ulo. 2 Sendistinge, senkritike, trafe-maltrafe : *~e kredi, sin feli ~e antaŭ la danĝeron ; la stilo Esp-a ne imitas ~e la stilojn de aliaj lingvoj* Z ; *~e pafi, eble trafi* Z. ~igl. 1 Senigi momente aŭ definitive je la vidkapablo : *la eksplodo ~igis laboriston ; rekte rigardi la sunon ~igas*. 2 (f) Konfuzi la juĝkapablon, senigi je sagaco : *~igita de pasio, de rutino* Z, *de particeco, de siaj teorioj*.

blito ☞. G. de kenepodiacoj, legomo simila al kardono, kun manĝeblaj folioj (*blitum*).

Bloko. Peza, unupeco maso da materio (ligno, ŝtono, teksaĵo ke). Kp MASIVA, KOMPLEKSA, BARIKADO, ŜTIPO. ~1 (tr) 1 Bari por ~oj. 2 Blokad. Rul~o. Ilo por levi aŭ mallevi pezaĵojn, kiu konsistas el rado turniganta sur akso, k ĉirkaŭkavigita por glitigi ŝnuron. Kp PULIO.

Blokado. Ĉirkaŭsiegado, ĉirkaŭbaro de fortikaĵo, urbo, haveno per seninterrompa gardo, por malhelpi la eniron de necesajoj. ~1 (tr). Ĉirkaŭsiegi.

***Blonda.** Flava (p. p. haroj), havanta koloron mezan inter ora k helbruna.

***Blovi.** 1 (ntr) Puŝi, ekmovi la aeron iamaniere : la vento ~as B; ~i sur la varman supon, sur la fajron por ĝin eksciti, en fluton, per trumpeto Z, per la korno de ribelo Z. 2 (tr) Puŝi la aeron sur aŭ en ion : ~i la supon Z, la teon Z, trumpeton Z; (f) tiu espero ~as freŝan forton en niajn brustojn; re~i en iu la fajron de l'engemo Z. ~o, ~ado. Puŝo de aero : neĝa blovado B (neĝa ventego). ~aĵo. La aero, spirajo, odoro, kiu estas eligata aŭ alportata de la ~ado (Kp PARFUMO, HALADZO, AROMO). ~ilo. Speciala ilo por ~i : ŝi reuigligis la fajron per ~ilo (Kp BALGO). Dis~i. for~i (tr). Forigi ion per ~o : la vento for~is la nubojn Z, mian ĉapelon; dis~i la iluziojn de iu. Tra~o. Fluo da aero, kiu trairas ejon aŭ lokon de iu flanko al alia kontraŭa : la tra~oj estas ĉiam danĝeraj por la sano. Plen~i (tr). Ŝveligi, pufigi per ~o : plen~i sapan vezikon; plen~ita velo B; plen~i la lipojn Z (malŝate); plen~i sin de malhumileco Z. Spir~i (ntr). ~i elspirante. ~eksciti (tr). Eksciti ~ante : ~eksciti fajron. ~estingi (tr). Estingi ~ante : ~estingi kandelon.

***Blua.** Ĉielkolora, lazura : ~a kiel ceĵano, kobalto, safiro, turkiso. ~o. ~a koloro aŭ kolorilo : Prusa ~o, marista ~o. ~(a)~o. Io ~a, ~a makulo, ~a parto : bati ~aĵon al iu Z; ~aĵo sub la okulo Z.

blufi Z (ntr). Fanfaroni por trompi, ĉarlatani : ĉio estas nur ~o Z. Kp BLAGI, BOMBASTO, EMFAZI, MISTIFIKI, BRILBLINDIGI. Vd POLVO.

Bluzo. Ŝirma manikhava vesto por la supra parto de l'korpo, ĝis la talio aŭ la genuo; mallonga kitelo.

***Bo.** Prefikso montranta la proedzigan parencecon : bofrato (frato de la edzo rilate al lia edzino, aŭ frato de la edzino rilate al ŝia edzo); ~parentiĝi kun iu Z.

***Boao.** 1 Granda serpento, ne venena, sed danĝera pro sia premsufokanta fortego (boa constrictor). 2 Longa virina peltaĵo, kiu ĉirkaŭvolvas la kolon kiel serpento.

boaco = norda cervo (rangifer).

boardi ⚓. Zigzage navigi pro la kontraŭa vento.

***Boato.** Barko kun kvadratforma postajo. Kp ŜIPETO.

***Bobeno.** 1 Cilindroforma ilo sur kiu oni ĉirkaŭvolvas fadenon. 2 < Speciala arango konsistanta el cilindro ĉirkaŭvolvita per elektra fadeno. ~ego. Granda ~o por ĉirkaŭvolvi ŝnuregon ĉirkaŭ ĝin (Kp KAPSTANO). ~1 (tr). Volvi ĉirkaŭ ~o (Kp VINDI). Glit~o. Navedo.

boĝto (Sc). Speciala kvarrada veturaparato, kiu subportas ambaŭ ekstremajojn de vagono aŭ lokomotivo.

***Boji** (ntr). 1 Hunde bleki : hundo ~as, homo vojas Z (oni ne devas zorgi senkaŭzajn insultojn). 2 (f) Atake, ofende parolaci : li neniam estas kontenta k ~as kontraŭ ĉiu k ĉio.

Bojkoti (tr). 1 Are rifuzi havi iujn ajn komercajn rilatojn kun iu. 2 Are rifuzi dungadon aŭ dungigon.

bokalo ☞. Vazo el vitro, fajenco ktp, kies aperturo estas larĝa k kolo tre mallonga.

Boksl (ntr). Pugnolukti. ~o. Arto, sporto de pugnolukto.

bolardo ⚓. Fera paliso sur kajmuro uzata por aligi la ŝipon.

***Boli** (ntr). 1 Varmigi (p. p. fluaĵo) ĝis svarma formiĝo de vaporaj veziketoj, kiuj krevas ĉe la supraĵo : pura akvo ~as je la temperaturo de 100 gradoj. Kp ŜAŬMI, ARDI. 2 (f) Esti en stato de forta malkvieto k ekscitiĝo : la maro ~as B; ~i de kolero B, senpacienco, pro ĝojo; la popolo, preta ribeli, ~as B; ~is terura tumulto B; lia sango ~is de pasio B; ~antaj paroloj; ~as kolero en lia koro; la batalo ~is en lia animo (Kp ARDI, FULMI, EKSPLODI). 3 Esti tre

vigla, fervori : *la laboro ~is eĉ dum la nokto B* ; *estis plena je ~anta energio* ; *trabori la bruston plenan de ~anta vivo Z*. ~**igl.** Varmigi fluajon ĝis ~igo.

boleto ☼. G. de fungoj, el kiuj pluraj specoj estas manĝeblaj (*boletus*).

bolido ☼. Meteoro, kiu trafrante la atmosferon postlasas luman trenaron k alproksimiĝas sufiĉe al la tero, por ke oni distingu ĝian amplekson. Kp AEROLITO.

bolŝevismo. 1 Sistema pri organizado de revolucia internacia movado politika, kies ĉefaj karakterizoj estas : marksismo kiel doktrina bazo ; celado al starigo de proletara diktatoreco ; la partioj aŭ naciaj sekcioj estas konsiderataj kiel armeoj komandataj de internacia stabo ; la partianoj obeas severan, soldatecan disciplinon. Tiu politika tendenco naskiĝis en la rusa socialdemokrata partio, ĉefe sub la influo de Lenin, k konkeris la ŝtatan potencon en Sovetio dum la jaro 1917. La termino originas de rusa vorto laŭ ĝia senco de plimulto. 2 En Sovetio, sinonimo de komunismo. 3 Senmoraleca politika taktiko, sin bazanta sur la jezuita diro, ke la celo pravigas la rimedojn.

bolŝevisto. Adepto de bolŝevismo.

bolto Z ☼. Metala ŝraŭbo kun larĝa kapo. ~i (tr). Kunligi per ~oj. ~**ingo.** Spirale truita metalpeco, kiun oni ŝraŭbas sur la ~o por ĝin alfiksi.

boluso ☼. Granda pilolo, kiu pezas pli ol kvindek centigramojn. Kp GRANOLO, PILOLO.

Bombo. Eksploda metala globo aŭ kesto. Kp GRENADO, OBUSO.

Bombardi (tr). 1 Daŭre kanoni ion. 2 (f) Ripete senpaciencie direkti postulojn al iu : ~i iun per leteroj ; sub la konstanta ~ado de tiuj personoj, kiuj postulis ŝanĝojn, mi fine cedis Z.

Bombasto. Ŝvelparolo, tropompeco, trograndigo en la parolo. Kp EMFAZO, FANFARONAĴO, PARADO, PATOSO.

bombikso Z. ☼ Insekto el ordo de papilioj, el kies kokono oni fabrikas la silkon (*bombyx*).

* **Bombono.** Malgranda franda sukeraĵo.

* **Bona.** 1 Posedanta la karakterizajn ecojn de sia speco ; konforma al sia celo, destino, al la regulo, al la devo ; taŭga

laŭregula : ~a ŝtofo, instruisto, aparato ; ~a konduto ; ~a civilano ; ~a stilo.

2 (io) Feliĉa, favora, profita : ~an tagon, vojaĝon ! en ~a horo Z ; ~a novaĵo, ideo ; ~a afero ; plej ~a estos se vi ĝin forgesos Z. 3 Humana, kompatema, helpema : ~aj sentoj, ~a koro, ~a homo.

4 Afabla : estu tiel ~a k proksimiĝu ; havi la ~econ... i Z. ~o, ~aĵo. Io ~a : ne repagu ~on (bonfaron) per mal~o ; la homoj senĉese celadas al sia ~o Z (utilo, feliĉo) ; tio estas tre grava por la ~o (sukceso) de nia afero Z ; ~o posedata ne estas ŝatata Z ; pli~o estas malamiko de ~o Z ; en ĉiu mal~o estas iom da ~o Z (Kp PROFITO, PREFERAĴO, AVANTAĜO) ~ulo. 1 Virtulo : la ~uloj k la mal~uloj.

2 ~kora k simplanima homo. ~e.

1 En ~a maniero : ~e labori ; ~e al ni estas, ke vi alvenis Z ; ~e fari al iu Z ; ~e (sufiĉe, plene, tre) scii Z ; kiu ~e (komforte) sidas, tiu lokon ne ŝanĝu Z ; pli~e (prefere) flegiĝi ol rompiĝi Z. 2 Konsentite, mi aprobas : nu ~e, iru Z ; nu, ~e, mi sekvas vian konsilon (Kp JA, JES).

Pli~igl. Meti en pli ~an staton, forigante difektojn : pli~igi aparaton, metodon (Kp KOREKTI, REFORMI, AMENDI). **Re~igl.** Meti denove en ~an staton, ripari : re~igi difektitan maŝinon, eraron Z. **Mal~igl.** Fari ion mal~a, difekti ion : akcidento mal~igis la veturilon ; alkoholo mal~igas la sanon (Kp VENENI). ~trovi (tr). Opinii ion ~a : laŭ via ~trovo (plaĉo). ~veni (ntr). Esti akceptata kun kora kontenteco : tio estas al mi tre ~vena Z ; estu ~venintaj en mia domo ! ~veniĝi (tr). Saluti iun, certigante al li, ke li estas akceptata kun kora kontenteco. ~voli (tr). Afable voli, favore voli : ~volu akcepti tiun donacon. **Mal~avida** Z. **Mal~farema**, malica.

bonzo. Budaisma pastro.

* **Bori** (tr). Fari tratraŭn per pinta ilo : ~i ion, ~i truon en io ; la muroj estas tra~itaj per kugloj ; (f) ~anta (akra, ŝira) doloro, ĉagreno ; eterna vico da aŭtomobiloj pacience ~as sian vojon tra la moviĝanta kaoso. ~ilo. Pinta tranĉranda ilo por ~i. Rim. Neĝusta estas la senkomplementa uzo de bori en la nura senco de enigi, enpenetriĝi, kavigi, ĉar bori ĉiam enhavas la ideon pri tratraŭo.

boro (B). Simpla elemento, metaloido.

borago . Vila veg. kun bluj floroj, uzata en medicino (*borrago*).

***Borakso**. Natria salo de boro.

***Bordo**. Strio da tero tuŝanta etendaĵon da akvo : *~o de rivero* Z, *de lago, de maro* ; (f) : *troviĝi ĉe la ~o de senfundaĵo* B (esti preskaŭ ruinigita) ; *sur la ~o* (tute proksime de. Kp *sojlo*) *de la morto* *vidonas savon al la fremdulo* Z ; *malriĉa en sen~an* (senliman, senhelpan) *solecon ĵetita vi-rino* Z. Kp RANĉO, PLAŬDEJO, KAJO, STRANĉO. **Al~iĝi**. Atingi la ~on naĝante aŭ ŝipante. **Al~iĝejo**. Loko aranĝita por la al~iĝo de ŝipoj. **Super~iĝi**. Elverŝiĝi super la ~o, superakvi la ~on (Kp *INUNDI*).

Bordelo. Prostituejo, malĉastejo.

***Borderl** (tr). 1 Kunfaldi k kunkudri la randon de ia tuko ; garni per galono randon de vesto, tuko. 2 Ĉirkaŭgarni ian objekton per io : *tablo, vazo ~ita per kupra rondo* ; *granita ~aĵo de trotuaro*. 3 Esti, stari ĉe la rando, ĉe la limo de io : *arboj ~as la vojon* ; *strato ~ita de scivolaj rigardantoj* ; *la ĉielo estis delikate ~ita de la vesperrulo* B. Kp GARNI, GARNITURI, KADRI, PASAMENTI.

***Borso**. 1 Ejo destinita por financaj aŭ komercaj spekulacioj. 2 La spekulaciaj operacioj mem : *la ~o estas firma, malvigla*.

Bosko. Belaranĝita arbareto en parko.

bostono . Speco de valso, origina el Ameriko, karakterizata per modera moviĝo.

***Boto**. Alta leda piedvesto, kiu atingas ĝis genuo : *najbaro ne ĝemas, kiam ~o nin premas* Z ; *la afero ne marŝas per sepmezaj ~oj* (eksterordinare rapide). ~eto. Piedvesto meza inter ~o k ŝuo, iom superanta la maleolon. ~isto. Faristo de ~oj k aliaj piedvestoj : *ĉe ~isto la ŝuo estas ĉiam kun truo* Z.

Botaniko. Scienco pri la vegetaĵoj. ~isto. Tiu kiu ŝin okupas pri ~o.

botaŭro . G. de ardeoidoj, rimarkinda pro sia tre laŭta bleko (*botaurus*).

***Botelo**. Vazo plej ofte vitra, kun mallarĝa kolo. Kp KARAFO, FLAKONO. **Trans~iĝi**. Elverŝi en alian ~on.

***Bovo**. Remaĉanta kornbesto (*bos domesticus*). ~aĵo. Viando de ~o.

Braceleto. Ornamentaĵo portata ĉirkaŭ la manradiko, la brako, aŭ la kruro (ĉirkaŭbrako, brakringo, krurringo).

braĝo = karbeto.

brajlo. Speciala skribo por blinduloj, elpensita de Braille (Braj).

brajll (tr) . Faldi velon sur la jardon.

***Brako**. 1 La supera membro ĉe la homo : *ni iris ~o en ~o* Z (f. en plena akordo) ; *ŝi paŝis ĉe (sub Z) la ~o de sia edzo*. 2 Parto de tiu membro ekde ŝultro ĝis kubuto. 3 (f) Parto de objekto, kiu etendiĝas, flanke de ĝi kiel ~o : *~o de cirkelo, de argano, de kandelabro* Z, *de lustro, de helico, de levilo, de apogseĝo, de rivero* (Kp ALO, BRANĉO). **Sub~o**. Akselo. **Antaŭ~o**. Parto de la supera membro, ekde kubuto ĝis mano. ~ringo. Braceleto. ~seĝo. Komforta seĝo kun dors- k ~apogilo (Kp FOTELO, KANAPO). Ĉirkaŭ~i, en~iĝi, brakumi (tr). Ĉirkaŭiĝi per ambaŭ ~oj.

brakleĉfalo (Sc). Homo, kies krania larĝo egalas al ĝia longo. Vd *DOLIKOCE-FALO*.

***Bramo**. 1 Riverfiŝo el fam. de karpoidoj (*abramis brama*). 2 Tria, plej supera parto de masto.

Bramano. Hinda pastro de Bramao. ~ismo. Religio de Bramao.

***Brano**. Grenŝelo apartigita de la faruno per muelado.

***Branĉo**. 1 Ligna stangeto, kiu kreskas el la trunko aŭ el aliaj branĉoj. Kp VERGO, BASTONO. 2 (f) Io, kio dispartigas el la ĉefparto, kiel ~o el trunko ; dividaĵo, fako : *la diversaj ~oj de scienco* Z, *komerco* ; *la ~oj de rivero* ; *la ~oj de la montaro* B ; *sep~a kandelabro*. Kp ALO, BRAKO, FORKO, FILIO. ~aĵo Z. ~fasko. **Dis~iĝi**. Disdividiĝi.

***Brando**. Alkohola trinkaĵo, farita per distilado de fruktoj, grenoj, vino.

***Branko**. Spirorgano de la fiŝoj.

brankardo. Portilo por malsanuloj, vunditoj, tenata de du homoj.

***Brasiko**. Legoma veg. el fam. de kruciferoj (*brassica*). **Flor~o**. Speco de ~o kun densaj manĝeblaj floroj (*brassica*

botrytis) (Kp BROKOLO). ~**napo**. Speco de ~o kun tubera manĝebla radiko (*brassica napobrassica*). ~**rapo**. Speco de ~o kun tubera manĝebla trunko simila rapon (*brassica rapa*). **Burĝon~o, Brusel~o**, Speco de ~o kun manĝeblaj burĝonoj (*brassica gemmifera*).

* **Brava**. 1 Preta por kontraŭstari danĝeron; sentima, kuraĝa : *kontraŭ musoj ~ulo, kontraŭ homoj timulo* Z; *estas sciate en la tuta urbo, ke vi estas ~ulino* Z. 2 Preta por plenumi sian devon; honesta, senartifika, lojala. 3 Preta por fari komplezon al aliaj; bonkora. ~**e**. 1 ~amaniere. 2 Bone! (por aprobi k aplaudi).

bravisime Z. Tute brave 2.

Breĉo. Trarompajo, trafendego, mankluko en muro, roko, plektobarilo : *ripari la ~on de ŝipo; fermi la ~ojn en la murego* Z; (f) *ŝtopi la ~on en la budĝeto*. ~**eto**. Randompajo, rompdifekto, skrapdenteto ĉe la rando de vazo, kruĉo, telero, glaso, tranĉilo ks. ~(ig)l. Fari ~on : ~itaj ŝtonegoj B; niaj vicoj baldaŭ ~iĝis. ~**et**(ig)l. Fari ~eton : *reakrigi ~etitan tranĉilon*.

bredi C (tr). Kulturi k eduki bestojn (bovojn, ĉevalojn, birdojn kc) por la uzado de la homo.

breloko Z. Ornama pendaĵo de poŝhorloĝa ĉeno.

bremso N. Mekanika aparato por malakceli, haltigi aŭ reguligi movon aŭ funkcion de maŝino : *aerprema ~o por trajnoj*. ~i (tr). 1 Haltigi aŭ malrapidigi ion per ~o. 2 (f) Moderigi, reteni : *mi devis ~i tiun junulan riskemon*. Kp BRIDI. ~**ŝuo**. Malmola maso, kiu, ĉe ~ado, frotas sur la moviĝan pecon por haltigi aŭ plimalrapidigi ĝian movon.

* **Breto**. Horizontala tabulo por surmeti objektojn : ~oj de etaĝero, de ŝranko. ~**aro**. Etaĝero.

breviero Z. 1 Latina preĝolibro por katolikaj pastroj, enhavanta la devigajn preĝojn difinitajn por ĉiu tago de la jaro. 2 (f) Konstante k volonte relegata libro.

* **Brido**. Kaprimeno por konduki ĉevalon aŭ alian beston. ~i (tr). 1 Surmeti ~on al. 2 (f) Moderigi, kvietigi,

obeigi : *devo k volo ~as ĉiujn pasiojn; ~i sian buŝon* Z. Kp TENI, BUTONUMI, REGI, KATENI, BREMSI. **Sen~a** Z. 1 Libe-rigita el ~o. 2 (f) Senmodera, senlima, trolibera : *sen~a kolero, ambicio, fantazio, pasio*. **Sen~igi**. 1 Demeti ~on. 2 (f) Lasi plenan liberecon : *la sen~igita popolo faris buĉadon* Z.

Brigado. 1 Parto de armeo enhavanta ĝenerale du infanteriajn regimentojn. 2 Organizita propracela aro.

brigo ⚓. Velsipo kun du mastoj k kvadrataj veloj.

* **Briko**. 1 Longkvadrata peco el bakita argilo, uzata por konstrui : *dronanto domon proponas, savito ~on eĉ ne donas* Z (post la danĝero oni forgesas la promesojn). 2 Ĉiu ~forma aĵo : ~o de ŝapo. Kp ŜTONO, TEGOLO. ~**eto** Z. Malgranda ~o (speciale el kunpremita pulvoro de terkarbo).

* **Brili** (ntr). 1 Eligi aŭ resendi helan lumon : ~as suno, oro, spegulo, polurita metalo, blanka neĝo; liaj okuloj ~is pro plezuro; ne ĉio ~anta estas diamanto Z; ne ĉio utilas, kio brilas Z (Vd oro). Kp FAJRI, FLAMI, FLAGRI, FULMI, GLIMI, LUMI, HELI. 2 (f) Altiri la atenton per sia prospero, eleganco, lukso : ~anta sukceso, festo, societo, stato, sano. Kp FLORI. Vd JUVELO. ~o. Hellumo sendata de io : ~o de fajro, de kvarco; ĉe la ~o de la luno; (f) : *ni ne lasu nin trompi per la ~o de la vortoj; ~eto de kontenteco ŝteliris trans lia vizaĝo*. ~**a**. ~anta : ~a festo, kuraĝaĵo, venko, stilo; ~e glorigi iun B. **Re~i**. Lume speguligi : *la steloj re~is en la lago*.

* **Brilanto**. Facetita diamanto.

Broĉo. 1 Pinglo refaldita tiele, ke ĝia pinto krotiĝas en hoketo aŭ ŝirma ingeto. 2 Ornama juvelo provizita per samspeca pinglo. Kp AGRAFO, BUKO.

* **Brodi** (tr). Kudrornami teksaĵojn per reliefaj desegnaĵoj. ~**aĵo**. Brodita desegnaĵo. ~**teksl**. Traplekti diverskolorajn metalajn aŭ silkajn fadenojn, por formi desegnaĵojn.

* **Brogi** (tr). 1 Trempi ion en bolanta akvon aŭ surverŝi per bolanta akvo. 2 Brulvundi iun per bolanta fluajo : *propra supo ~as, fremda allogas* Z; ~ito eĉ sur malvarman akvon blovas Z (Vd

KORNIKO, SPERTO). ~ajo Z. Akvo en kiu oni kuiris viandon (Kp BULJONO).

broki ☉ (tr) = brodtekxi. ~ato. Teksaĵo ~ita per argentaj aŭ oraj fadenoj.

Brokantl (x). 1 Aĉeti k vendi okazajn nenovajn k malmulte valorajn objektojn. 2 Komercaĉi. Kp KOLPORTI.

brokolo ☼. Speco de italdevena flor-brasiko.

Bromo (Br). Ĥemia elemento, metaloido, kies komponaĵoj servas en medicino k en fotografado.

Bronko. Ĉiu el ambaŭ kanaloj, kiuj sekvas post la trakeo k kondukas la aeron en la pulmojn.

Bronkito. Bronka inflamo.

* **Bronzo**. Kunfandajo de kupro k stano, al kiu oni ofte aldonas alian metalon. ~a. 1 El ~o : ~a vazo. 2 Simila al ~o : ~a koro (malmola kiel ~o); ~a vizago (~kolora). ~i (tr). 1 Surkovri per tavolo da ~o. 2 Doni al io aspekton de ~o : la suno ~as la haŭton. ~ajo. Objekto el ~o, plej ofte artisma.

* **Broso**. Ilo farita el haregoj aŭ vergetoj plantitaj sur tabuleto, por forigi per froto la malpuraĵojn. ~i (tr). Froti ion per ~o : ~i vestojn, tapiŝojn, barbon, dentojn, harojn. Kp BALAI, SENPOLVIGI, PURIGI, SKRAPI.

Broŝuro. 1 Maldika presaĵo, kunkudrita sed ne bindita. 2 Libro kunkudrita aŭ kungluita sed ne bindita. ~i (tr). Kunkudri foliojn de presaĵo.

* **Brovo**. Arkforma superokula hararo : kuntiri, kunŝovi la ~ojn Z.

* **Brul** (ntr). 1 Aŭdigi konfuzajn sonojn sen harmonia eco : ~as la vento tra la arboj, la ondoj de la maro; ~as militkrioj tra la mondo; ŝuldoj ne ~as, tamen dormon detruas Z. Kp PLAŬDI, KRAKI, KLAKI, EKSPLODI, TONDRI, TUMULTI, SIBLI, SUSURI, MUĜI, SONORI, TINTI, ZUMI, GRINCI, KNARI, ĈIRPI. 2 ~e krii pro kolero, protesto. 3 (f) Klopodi por atentigi la publikon : oni multe ~as pri tiu libro; se eĉ la tuta mondo ~os pri nia afero Z. ~o. 1 Aro da konfuzaj sonoj : ne faru tian ~on! ~o de rompo; ~o metala, plaŭda, raspa; paŝ~o; ~o de susurado de folioj. 2 (f) Sensacia famo :

la alveno de la ambasado kaŭzis mullan ~on; multe da ~o por nenio; pli da ~o (fanfaronado) ol da fano Z (Kp FRAKASO). ~a. 1 ~anta, laŭtega : ~a kunularo. 2 (f) Sensacia, altiranta la atenton : ~a sukceso Z; fari ~an reklamon. ~ero (Fon). Ĉiu fonemo konsistanta el aervibrado de senregula periodeco (ekz. s, ŝ, f, ĥ, p, t, k). (Kp KONSONANTO, SONORO).

* **Bruli** (ntr). 1 Konsumiĝi per fajro : la ligno, la kandelo ~as; fajro ~etas sub la cindro; (f) la afero ne ~as Z (ne urĝas). 2 Esti varmega kiel fajro : via mano ~as de febro; fero ~e varmega Z. 3 (f) Esti en forta eksciteco : ~i de amo, de scivolo, de deziro B, pro senpacienco Z. Kp ARDI, FLAMI, FLAGRI. ~o. Stato de ~antaĵo. ~ego. Granda ~o, kaŭzanta difektojn k perdojn. Kp INCENDIO. ~a. 1 ~anta. 2 ~igebla : ligno estas bona ~a materialo Z. ~igl. 1 Konsumiĝi de fajro : ~igi lignon, paperon, herzulon, domon (Kp CINDRIGI). 2 ~vundi : ne estingu fajron, kiu vin ne ~igas Z. Ek~igl. Ekflamigi ion : ek~igi fajron, kandelon. ~ebla Z, ~igebla. Povanta ~i. ~ema. Facile ~anta. ~umo. Inflamo. ~ilo. Parto de lumigilo aŭ varmigilo el kiu eliĝas la flamo. ~difekti, ~vundi (tr). Vundi, difekti per fajro aŭ varmego : li ~vundis sian fingron ĉe la suno.

* **Bruna**. Malhele kaŝtankolora. Sun~o. Malhela koloro de la haŭto, kaŭzita de elmetado al sunaj radioj.

* **Brusto**. Parto de la korpo, ekde kolo ĝis ventro, enhavanta la pulmojn k la koron. Kp BUSTO, SINO, TALIO, TORSO.

* **Bruto**. 1 Kvarpieda hejma paŝtobesto (bovo, ĉevalo, porko, ŝafo). 2 (f) Homo krudaĉa, senbride perfortema, sensaĝa : ~e bati iun. ~aro. Kolekto da samspecaj paŝtobestoj (Kp GREGO). ~igl. Igi iun ~a : alkoholo ~igas la homon.

buo ⚓. Nagbarelo, flosanta ilo alfiksitā ĉe la fundo, en maro aŭ rivero, k uzata por signali ian danĝeran lokon aŭ por alligi ŝipon.

* **Bubo**. Petola knabeto. ~aĉo. Malbonedukita ~o.

* **Bubalo**. Speco de sovaĝa bovo kun dikega kapo (Bos bubalus).

* **Buĉi** (tr). 1 Mortigi brutojn por homa nutrado. 2 (f) Amase aŭ kruele mortigi : *~as la lupo, oni ankaŭ ĝin ~os* Z ; *milito estas ~ado, kiu senhonorigas la homaron* ; *virina langa ~as sen sango* Z. **~ejo**. 1 Loko kie oni ~as la brutojn. 2 Loko kie okazis kruela eksterma batalo.

* **Budo**. Senluksa barako aŭ butiketo el lignaj tabuloj : *ĝardeno ~o por kulturiloj* ; *postena soldato ~o* ; *~o de ŝuflikisto* ; *butika ~o* Z. Kp KABANO, KAJUTO.

budaismo. Religio fondita de Budao dum la 5-a jarcento antaŭ Kristo.

budaisto. Ano de la budaismo.

Budĝeto. Antaŭkalkulo de la jaraj en- k elspezoj de ŝtato, urbo, firma aŭ privatulo. 2 La tuta sumo de la jaraj en- k elspezoj.

Buduario. Eleganta intima saloneto, kie virino vestas sin aŭ akceptas kelkajn intimajn amikojn.

* **Bufo**. Verukhaŭta besto el fam. de senvostuloj, simila je rano (*bufo*).

* **Bufedo**. 1 Meblo provizita per manĝaĵoj disponeblaj por invititoj aŭ klientoj ĉe teatro, balo, stacidomo. 2 Ejo, kie staras tiu instalaĵo.

bufro Z. Puŝrisortego por moderigi la kunpuŝigojn de vagonoj.

buĝeto = budĝeto.

* **Buko**. Diversforma ringo, ordinare metala, kun movebla pinglo por fiksi zonon, rubandon kc. **~i** (tr). Fiksi per ~o : *~i rimenon, sakon*. **~dorno**. Pinta movebla pinglo, adaptita al ~o, k kiu servas por fermi ĝin, trapikante rimenon aŭ rubandon. Kp AGRAFO, BROĈO.

* **Bukedo**. 1 Kunligajo da detranĉitaj floroj : *~o da, el stringofloroj*. 2 (f) Aro da belajaĵoj : *~o da belaj virinoj, da agra-blaj versoj*.

* **Buklo**. 1 Spirale volviganta fasketo da haroj : *blondaj ~oj*. Kp. TUFO. 2 Ringforme kurbigita fadeno, rubando, ŝnuro. Kp BANTO, MAŜO, NODO. **~a, ~iĝa**. Spirale volviganta. **~(ig)l** (tr). **~eformi** : *~itaj haroj* Z. Kp FRIZI, KRISPI.

Bukso. Arbeti ĉiam verda el fam. eŭforbiacoj, kiu facile akceptas per ton-

dado ĉian formon, k kies flavkolora, malmolega ligno servas por fari glitbobenojn, kranojn ktp (*buxus*).

* **Bulo**. Peco da ia ajn materio kun proksimuma formo de globo, sfero : *~o el tero, pasto, viando, neĝo, papero, pano* ; *la nuboj kun~iĝis en unu solan grandan mason* Z. **Faden~o**. ~forma volvaĵo da fadeno. Kp MASO, PILKO.

* **Bulbo**. 1 Legomo el fam. de ajlacoj, prezentanta tuberon super la radikoj, k havanta akran guston ; cepo (*allium cepa*). 2 Malsupra parto de la trunketo de kelkaj herbecaj vegetaĵoj tuberiganta super la radikoj sed subtere aŭ ternevele : *~o de lilio, de tulipo*. 3 (f) ~oforma objekto : *oni de malproksime rekonis la ~ojn de la rusaj preĝejoj*.

buldogo Z. Speco de hundo kun elstarantaj makzeloj, pli malgranda ol la dogo (*canis frigator*).

bulleo. Papa dekreto.

buleno ⚓. Ŝnuro fiksita ĉe la mezoj k flankoj de velo k kiu servas por devigi ĝin al oblikvigo k akcepto de la vento.

* **Bulĵono**. Nutra fluaĵo farata el boligitaj legomoj kun aŭ sen viando. Kp BROGAĴO.

* **Bulko**. Paneto, pankuko el pli malpli delikata faruno.

bulteno. Perioda informilo de societo.

Bulvardo. 1 Ĉirkaŭrempara promenejo interne de urbo. 2 Larĝa strato borderita per arboj. Kp ALEO, AVENUE.

bumo ⚓. Ligna masteto uzata por plilongigi maston.

* **Burdo**. Insekto abelsimila el klaso himenopteroj (*bombus*).

* **Burĝo**. 1 Civitano, urbano. 2 Mezklasulo, ne nobelo nek riĉulo, kvankam ne proleto nek malriĉulo. 3 Homo havanta kapitalon k ekspluatanta laboristojn, kapitalisto. 4 Homo politike neprogresema, ne deziranta ŝanĝi la sociordon (Kp FILISTRO).

* **Burĝono**. Ŝvela volvaĵo de veg., el kiu elvolviĝas la folioj k la floroj. Kp BUTONO, ĜERMO : *(f) ofte la senco de iu vorto diferencas de alia nur per la bildo, kiun ĝi entenas ~e*. **~i** (ntr). 1 Naski ~ojn, ekkomenci montri foliojn aŭ elorojn. 2 (f) Ekkomenci prosperi : *vigla*

esperantista movado ~as nun en la urbo (Kp EKBRILI, EKFLORI, ĜERMI).

Burleska. Ekstravagance komika, kontrastiganta la noblecon de la temo kun la trivialeco de la stilo : ~a poemo. Kp GROTESKA. ~ulo. Pajaco, gajigisto (Kp HISTRIONO, ARLEKENO).

Burnuso. Longa araba mantelo kun kapuĉo.

burokrato. Rutinema, aroganta skrib-oficisto : la ~aj formalajoj, ĉikanoj. ~aro. 1 La tuta klaso de la ~oj. 2 Povo, influo de la ~oj.

busprito Z ⚓. Masto, kiu elstaras el la ŝipo k kiu portas fibon.

Busto. 1 Supera parto de la homa korpo, kun la kapo k la brusto. 2 Skulptaĵo prezentanta ĉi tiun parton, ofte sen la brakoj. Kp TORSO, TRUNKO, TALIO.

* **Buŝo.** 1 Kava parto en la kapo de homo aŭ besto, per kiu ili sin nutras : ~o de homo, bovo, leono, hundo, rato. 2 Sama parto de la homa kapo, konsiderata kiel servanta por paroli : en ~o Biblio, en koro malpilo Z ; ne movi la ~on (tute silenti) ; ŝtopi, fermi al iu la ~on (silentigi) (Vd LIPO, LANGO). 3 (f) Enira aŭ elira aperturo : ~o de forno, de rivero en la maro (Kp FAŬKO, ENFLUEJO). ~a. 1 De la ~o. 2 Parola, voĉa : ~a interparolado, literaturo Z. 3 (Fon) Dum kies prononco la velo estas levita k baras la pasejon inter la ~o k la naza kavaĵo : ~a vokalo (Kp NAZA). ~ego. ~o de

grandaj bestoj. ~umo. Ilo por teni ferma la ~on de bestoj k malhelpi la mordojn : (f) la gazetaro portas ~umon (ne povas libere paroli). En~aĵo. Transversa stangeto, kiun oni ŝovas en la ~on de ĉevalo por direkti ĝin per alfiksitaj bridoj. Plen~o. Kvanto, kiun povas enteni la ~o.

* **Buŝelo.** Mezuro por grenoj k ŝuteblaj materioj (angla = 36,5 litr., franca = 10 l.).

buteo ⚡. Rabobirdo, fam. de fal-koidoj (*buteo*).

* **Butero.** Grasa substanco eltirita el lakta kremo per tratado : vivi kiel kuko en ~o Z (sate k glate) ; ĉio iris kiel sur ~o (glate). ~lgl. Sangi en ~on.

* **Butiko.** Teretaĝa ejo, senpere alirebla el la strato, kie oni vendas podetale. Kp BAZARO, BUDO, MAGAZENO.

* **Butono.** 1 Plata aŭ globforma peceto el korno, metalo aŭ ŝtofo, uzata por kunteni partojn de vestoj aŭ de aliaj objektoj, k kelkfoje nur por ornamo : ~o de jak, de sako, de manumo, de ŝuo. 2 Io simila ~on : prem~o de elektra sonorilo. 3 Burgono de floro ; florkapeto. ~(um)l (tr). Kunigi per ~oj, enigante ilin en la destinitajn fendetojn : ~umi surtuton pro malvarmo ; (f) ~umi iun malvaste Z (severe obeigi iun). Mal~(um)l. Disigi partojn de vesto eligante la ~ojn el la fendoj. ~truo. Fendeto por enigi la ~on.

C

Caro. Regnestro en slavaj landoj.

* **Cedi** (ntr). 1 Ne kontraŭstari : fine la malamika armeo ~is ; al tiu ĉio ~as, kiu monon posedas Z ; hakilo estas tranĉa, sed la branĉo ne ~as Z ; la rutino fine ~is al la sana prudento ; ~i al nacia kutimo, al siaj pastoj, al la admonoj, al peto Z, al la deziro B, al la kaprico de iu B, al via insistado Z ; la febro ~is ; la nokto ~is al griza vintra tagiĝo Z ; la tago ~as al la nokto Z ; la sento de persona indeco ne ~is en ŝi antaŭ la timo de mizero Z ; mi ~as, ke vi estas prava. Kp

OBEI, KLINIĜI, SUBIĜI, FLEKSIĜI. 2 (tr) Lasi al iu ion, kion oni okupis, posedis aŭ pretendis : ~i sian lokon, seĝon B, la tronon, siajn rajtojn ; (f) : la espero ~is lokon al plena disreĝiĝo ; ŝia antaŭa paleco ~is la lokon al flama ruĝo B. Kp REZIGNI, SIN RETIRI, ALLASI, TRANS-DONI, MALOKUPI, PERMESI, KONCESII, ABDIKI. ~o. Ago de tiu, kiu ~as : mi ne povas fari pliajn ~ojn ; disciplina ~o de la malplimulto al la plimulto Z ; oni povas riproĉi al tiu traduko tro da ~o al la apartaj kutimoj de la rusa lingvo. ~aĵo.

Tio, kion oni ~as. ~ema. Inklina ~i, akordigema. Mal~l. Rifuze kontraŭstari, rezisti (Kp LUKTI, BARAKTI).

* **Cedro** 🌲. Granda arbo el fam. koniferoj (*abies cedrus*).

cedrato 🌲. Fruko de ~ujo : *kandila ~selo, konfilitaj ~oj*. ~ujo. Speco de citronarbo (*citrus cetra*).

cefalopodoj 🐙. Klaso de moluskoj, kies kapo estas cirkaŭata de brakoj servantaj por kapti k porti la nutraĵon alla buŝo (= kapopieduloj). Kp POLPO, SEPIO.

* **Cejano**. Kampa veg. kun blua floro, el fam. kompozitoj (*centaurea cyanus*).

cekumo ♥. La unua parto de la dika intesto tuj post la maldika.

* **Cell.** 1 Aldirekti jeton, pafon aŭ atakon por trafi ion : ~i anseron, trafi aeron Z ; ~i leporon per pafilo Z ; ~i al leporo ; ĉu tio ~as min ? oni ~as mian vivon Z. 2 (f) Aldirekti rigardon, deziron aŭ klopodon al io, peni por atingi, por plenumi ion : *nia ekskurso ~is la akvoĵalon ; ĉiuj okuloj ek~is lin ; ~i justecon, sukceson, profilon, al proĵito ; ~adi ĉiuj al unu vero, al unu feliĉo Z ; la Esp-ismo ~as reciprokan komprenadon inter ĉiuj homoj Z ; la Esp-ismo ~as nur al tio, ke ia taŭga k vivipova komprenilo inter la popoloj ekzistu Z ; ~i mortigi iun Z (Kp INTENCI, ASPIRI, DEZIRI, AMBICI). ~o. ~ataĵo, ~itaĵo : la libro tute taŭgas por sia ~o ; oni ofte kulpigas nin pri ~oj, kiujn ni neniam havis Z (Kp PROGRAMO). ~ado. Penado por atingi ~on : *mi klarigis al vi, kio devas esti ~ado de niaj kongresoj Z. Laŭ~a*. Konforma al la ~o, ~taŭga, konvena. ~e. Laŭ~e : *ŝerce dirite, ~e trafite Z. Sen~a*. Senutila, vana : *sen~a diskutado B ; sen~aj klopodoj ; sen~a vivo estas frua morto Z. ~ilo*. Gradigita, ofte truita, plateto, metita ĉe la malantaŭa parto de pafiltubo, por alĝustigi la klinon de la pafilo al la distanco de la trafotaĵo. ~tabulo. Trafota tabulo, kiu servas en pafekzercoj. ~grajno. Buleto fiksita ĉe la antaŭa ekstremajo de pafiltubo, k servanta por direkti la pafilon al la ~o, per rigardado tra la ~ilo.*

celebri Z (tr). Plenumi laŭkutime ian ceremonion : ~i feston Z, datrevenon, meson. Kp SOLENI, OFICI, FESTI.

Celerio. Legoma kulturita apio (*apium graveolens*).

celoidino 🍷 📷. Speco de kolodio uzata en la fabrikado de la impresigema tavolo de fotografa papero.

celuloido Z. Facile flamiĝa komponaĵo el kamforo k nitrocelulozo, el kiu oni fabrikas diversajn objektojn.

Celulozo. Solida substanco, el kiu precipe konsistas la vegetaĵoj.

cembro Z 🌲. Arbo el la fam. de koniferoj (*pinus cembra*).

* **Cemento**. 1 Speciala mortero el pulvoro de argilaj k kalkaj ŝtonoj, kiu sekigante fariĝas tre malmola k nepenetrebila de la akvo : *Portlanda ~o ; (f) lingo ne povas esti simpla kolekto da vortoj, sed devas havi ~on k vivon Z*. Kp BETONO. 2 🍷 Pulvoro el ligna karbo, kiun oni aldonas al la fandata fero por ĝin ŝtaligi. 3 ♥ Ekstera tavolo de la dentradikoj. ~1 (tr). 1 Firme kunigi per ~o. 2 (f) Firme kunigi, firmigi : *forta solidareco ~is nian grupon*. 3 🍷 Modifi la konsiston de metalo, plej ofte de fero, intermetante ĝin kun karboligna pulvoro en mufloj k lasante ĝin sub la efiko de tre alta temperaturo.

Cendo. Monero, centono de dolaro, de guldeno.

cenomano ✖. Geologia etaĝo en la sekundara epoko.

cenotafo V. Tombosimila monumento memoriganta mortinton.

* **Cent.** Dekfoje dek. *Po~o, el~o*. Valoro aŭ taksado difinita rilate al la nombro 100. RIM. Oni tre ofte povas uzi indiferente ambaŭ vortojn ; oni tamen preferu la vorton *po~o*, kiam oni precipe atentis la ripetigon de la *po~a* nombro ; sed oni preferu la vorton *el~o*, kiam oni precipe atentis la apartigon de la *el~a* nombro k de la tutaĵo : *la nombro de la naskigoj estis 2 po~oj de la loĝantaro ; ili produktas 30 pliajn po~ojn ol antaŭe ; la pinoj konsistigas 60 el~ojn de la tuta arbaro ; la arbaroj apenaŭ kouvras 4 el~ojn (centonojn) de la regna teritorio ; li devis pagi 10 el~ojn de la kostoj ; el la lernantoj nur malgranda el~o finas la studadon ; 20 el~oj de la membroj estas kamparanoj ; tiom granda el~o da originalaĵoj ankoraŭ neniam estis atingata (Kp*

PROCENTO). ~uma. Centezimala. **Jar~o Z.** ~jaro Z. Periodo de 100 jaroj.

centaŭro Z. Mitologia estaĵo, duon-homa k duonĉevala.

centaŭreo ☞ G. de kompozitoj uzata por tizanoj (*centaurea*).

centavo Z. Monero uzata en Sudameriko, centono de « peso ».

centezimala Z. Bazita sur sistemo en kiu la koncernata tuto estas dividita laŭ cent egalaj partoj; centuma : ~a *termometro*.

centliaro. Terena mezurunuo. = kvadrata metro.

Centigramo. Centono de gramo.

Centilitro. Centono de litro.

Centimo. Centono de franko.

Centimetro. Centono de metro.

Centro. 1 Geometria punkto egal-distanca al ĉiuj punktoj de la rondo. 2 Meza parto de objekto aŭ loko : ~o *de rado, de korto, de urbo* (Kp MEZO, AKSO, PIVOTO). 3 Ĉefa punkto, fokuso, plej aktiva parto : ~o *de komerco, de societo, de ribelo*; *Londono fariĝas unu el la plej gravaj ~oj de nia afero Z.* (Kp KERNO, KORO, ANIMO, ESENCO). 4 Modera partio, kiu sidas meze inter la ekstremoj. ~a. Estanta en ~o : ~a *punkto, kvartalo, regantaro*. ~i Z, ~igi Z, al ~igi, kun~igi. Centralizi, koncentrigi.

Centralizi (tr). Kunigi en komunan punkton : ~i *la komercon de la diamantoj*; ~i *administradon B.*

centrifuga. 1 ☐ Movanta, aganta el la centro, decentrokura : ~a *forto*. 2 ☞ ~a **infloresko**. Infloresko ĉe kiu la centra floro elvolviĝas la unua.

centripeta. 1 ☐ Movanta, aganta al la centro, alcentrokura. 2 ☞ ~a **infloresko**. Infloresko ĉe kiu la eksteraj aŭ la mal-supraj floroj elvolviĝas la unuaj.

Cenzuri (tr). Kritike esplori k kontroli presajojn, precipe laŭ politika k morala vidpunktoj. ~isto. Oficisto komisiita por ~i. Rim. Uzo de la vorto **cenzuro** kun la signifo de taksocifero en ekzameno aŭ lerneja kurso estas evitinda germanismo.

cepo = bulbo Z.

Ceramiko. Arto baki teron, k fari potojn aŭ kahelojn.

* **Cerbo.** 1 Organo konsistanta el maso da mola substanco, entenata en la kranio k formanta la centron de nerva sistemo. 2 (f) Spirito, menso, penso : *venis al mi en la ~on, ke... Z*; *tia ~o iris promeni Z* (li estis tute distrita). (Vd KAPO.) ~eto. Maso da nerva substanco, kiu estas sub la posta parto de la ~o. ~ajo. Besta ~o, konsiderata kiel manĝaĵo. ~ujo. Kranio. ~umi (ntr). Penege streĉi sian penson, spiriton pri io : *ne valoras ~umi pri tia bagatelo*. En~igi. Profunde firmigi en la menson. Sen~ulo. Senpripensa homo. **Osto~o Z.** Mola substanco, similanta la ~an substancan k entenata en iaj ostoj (Kp MEDOLO).

cerbero. 1 Mitologia trikapa hundo gardanta la subteran mondon. 2 (f) Tre severa k malafabia pordisto.

cerealo ☞. Nomo de plantoj, kiuj produktas manĝeblajn grajnoj : *hordeo, aveno, sekalo, tritiko, ktp*. Kp GRENO.

cerebelo = cerbeto.

cerefolio. ☞ Aroma herba veg. el fam. umbelacoj (*cerefolium sativum*).

Ceremonio. 1 Eksteraj formoj de religia aŭ civila solenajo : *edziĝa ~o*. Kp ETIKETO, FORMALAĴOJ, RITO, LITURGIO. 2 Eksteraj formoj, iomete ĝenaj, de ĝentileco en neintimaj interrilatoj : *ne ĝenu vin, do lasu ĉiajn ~ojn*; ~a *vesto, ~ema homo*. Kp AFEKTO. Sen~a. Senetiketa, senĝena, familiara : *sen~a vizito*; *tiuj vortoj estas simple sen~a mensogado Z.*

cerezino Z ☞. Speco de minerala vakso.

cerio Z ☞ Ce. Hemia elemento. Malofta metalo mola k griza.

* **Certa.** 1 Nedubanta : *mi estas ~a pri tiu informo, pri la sukceso*; *mi estas ~a, ke la Esp-istoj alte taksos la gravecon de tiu fakto Z*; *mi ne estas ~a, ĉu vi revenos B.* Kp KONVINKITA. 2 Nedubebla : *la informo, la sukceso estas ~a*; ~ajo *k leĝo kiel amen en preĝo Z*. 3 (Nur antaŭ la subst.). Difinebla sed ne difinita, ĉar oni ne volas aŭ ne bezonas difini : *mi konas ~an gazeliston, kiu... ; ~aj personoj opinias, ke... ; en ~aj okazoj oni devas esti tre singarda*. Rim. Pli bone estas en tiu senco uzi la esprimojn *iu, la aŭ kelka, loma*, por eviti konfuzon kun la senco *1 k 2*. ~e. En ~a maniero : ~e

kiel duoble du kvar Z (Vd OMBRO). ~eco. 1 Stato de iu, kiu kredas posedi la veron: *pli da okuloj, pli da ~eco* Z; *oni ne havas absolutan ~econ*, ĉu la evoluo de la homo okazis ĉie laŭ sama maniero; *kun ~eca tono de voĉo* B (Kp APLOMBO). 2 Eco de io, pri kio oni ne povas dubi: ~eco de iu aĵo; *ofte la ~eco de historia fakto estas malfacile kontrolebla*. ~igi (tr). 1 Aserti, ke io estas vera, ~a: *mi ~igas vin, ke li venos* B, *ke li mensogis*; *li penis ~igi al si en la animo, ke...* (Kp ATESTI, PROMESI, GARANTII). 2 Fari ion nedubebla, firmigi, senŝanceligi: ~igi la funkciadon, *seninterrompon de io, la feliĉon, la sorton* B, *la savon de iu*; *tiu ruĝo ~igas la venkon* (Kp ASEKURI). Mal~a, ne~a, sen~a. 1 Dubanta. 2 Dubebla (Vd BIRDO, PASERO, HOKO, SUPO, FIŜO, NEBULO, MANO, DEMANDO, PALPI).

cerumeno ♥. Flava substanco sekreciata en la orelo.

ceruzo ☞ 2 $PbCO_2 + Pb(OH)_2$. Blanka plumba oksido, uzata en pentrado kiel kolorilo.

* **Cervo**. Sovaga remaĉbesto, kies viro portas grandajn disbranĉigitajn kornojn (*cervus*). **Norda** ~o. Speco de ~o vivanta en polusaj regionoj k uzata kiel junĝesto (*cervus rangifer*).

cerviko ♥. Plimallarga parto de organo: *denta ~o*.

cetacoj ☞. Ordo de mamuloj al kiu apartenas: baleno, makrocefalo, kaĉaloto.

* **Cetera**. Ĉiu restanta, ĉiu alia; ĉiu, kiun oni ankoraŭ ne menciis: *unuj jesas, aliaj neas, ~aj silentas*; *la ~aj lingvoj havas akcenton malregulan* Z. ~e. Krom tio, aliflanke. ~o. Ĉio restanta: *faru vian aferon, Dio zorgos ~on* Z.

cezio Z ☞ Cs. Hemia elemento, mola metalo de la alkala grupo.

cezuro (V). Vortfiniĝo ĉe difinita loko, en versoj, kelkfoje ebliganta paŭzeton.

* **Ci**. 1 Pronomo de la dua persono en ununombro, uzata por alparoli iun sen ceremonie. 2 Kelkfoje alparolante al Dio.

ciano Z ☞ CN. Radikalo. Senkolora, tre venena gaso, formita de karbono k nitrogeno.

cibeto Z. 1 Moskodora graseca substanco, sekreciata el glando de iu speco

de afrika kato. 2 ☞ Besto produktanta tiun substancan; ~kato (*civetla viverra*).

cicero (Ti). Preslitero, kies grandeco estas dekdupunkta, k servas kiel unuo de tipografia mezuro.

cidaro Z. 1 Mitro de la juda ĉefpastro. 2 Turbano de la persaj reĝoj.

Cidonio. Lanuĝŝela manĝebla frukto de ~arbo. ~arbo, ~ujo. Arbo el fam. pomacoj (*cydonia*).

Cidro. Fermentinta trinkaĵo el suko de pomoj; pomvino.

* **Cifero**. 1 Skribsigno de nombroj: arabaj, romanaj ~oj. 2 Nombro: *la ~o de la vunditoj estas alla*. ~plato. Plato de horloĝo kun ~oj por signi la horojn.

Cigano. Homo el vaganta gento devena el Hindujo, konata en Eŭropo sub diversaj nomoj.

* **Cigaro**. Longforma kunvolvajo el sekigitaj tabakfolioj por fumi. ~ingo. Tubeto en kiu oni metas ~on por fumi. ~ujo. Skatoleteto en kiu oni konservas aŭ portas ~ojn.

* **Cigaredo**. Cilindreto da fumtabako, envolvita en maldika papero.

* **Cigno**. 1 Granda, ordinare blanka naĝbirdo, kun longa fleksebla kolo (*cygnus*). 2 (f) Harmonia poeto, aŭtoro: *kanto de ~o* Z (lasta plej bela verko de aŭtoro).

Cikado. Sudlanda hemiptera insekto, kiu faras grincan bruon per frotado de la subventraj membranoj (*cicada*).

* **Cikatro**. Restanta signo de vundo post resaniĝo. ~igi. Fermigi, postlasante ~on.

Ciklo. Ĉiam egala periodo, post kiu ripetigas en sama ordo samaj fenomenoj: *la ~o de la lunfazoj estas 19 lunaj jaroj*; *la festoj faru sian ~on* Z. 2 Aro da poemoj rilataj al sama temo: *la ~o de Karlo la Granda, de la Ronda Tablo*. 3 Velocipedo. ~isto. Velocipedisto.

ciklameno ☞. Daŭrviva, ornama veg., g. de primolacoj (*cyclamen*).

cikloldo Δ. Kurbo naskita de punkto apartenanta al iu cirklo, kiu ruliĝas sur fiksa rektolinio. Vd EPICIKLOIDO.

Ciklono. Turniĝanta antaŭeniranta uragano, kirloventego. Kp TROMBO.

Ciklopo. Mitologia giganta forĝisto, kun unu sola okulo en la frunto. ~a. 1 De ~o. 2 Kolosa.

* **Cikonio.** Granda longpieda migranta birdo, ofte nestanta sur tegmentoj k kamentuboj (*ciconia*).

* **Cikorio.** Veg. el fam. kompozitoj, kun manĝeblaj folioj, k kies rostitajn radikojn oni uzas por miksi kun kafe (*cicorium*).

Cikuto. 1 Venena veg. el fam. umbelacoj (*cicuta*). 2 Venena suko el tiu veg. : la Atenanoj kondamnis Sokraton trinki ~on.

clio. 1 ☿ Rigidaj haroj, kiuj troviĝas sur la korpo de iuj insektoj, aŭ ĉe randoj de vegetajaj organoj. Kp OKUL-HARO. 2 ♥ Moveblaj harformaj elstarajoj de protoplasmo, kiuj troviĝas ĉe iuj ĉeloj.

Cilindro. 1 Longforma, ronda, k rekta geometria figuro havanta kiel bazojn du egalajn rondojn. 2 Samforma objekto : ~a ĉapelo ; rul~o por enpremi ŝtonojn sur vojoj. 3 Samforma ujo en kiu sin movas piŝto : *pumpila, molara* ~o.

* **Cimo.** Plata, malbonodora insekto (*cimex*). Lit~o. Speco kiu troviĝas precipe en litoj, k pikvundas homojn (*c. lectularius*).

cimatio ♣. 1 Modluro konsistiganta la supran parton de kornico. 2 Modlura ornamo, kiun oni fiksis ĉe muro proksimume je la nivelo de la okuloj, k kie oni kutimas pendigi en ekspozicioj la plej belajn pentraĵojn.

* **Cimbalo.** Muzikilo, konsistanta el du metalaj diskoj, kiujn oni frapas unu kontraŭ alia.

* **Cinabro** HgS. Ruĝa sulfido de hidrargo, uzata kiel kolorilo.

* **Cinamo.** Aroma ŝelo de tropika arbo el fam. laŭracoj, uzata kiel spicaĵo (*cinnamomum*).

* **Cindro.** 1 Grizkolora brulrestaĵo : ~oj de ligno, karbo, papero, herboj. 2 Korporestaĵo de la mortintoj : *paco al liaj ~oj!* ~igi. Meti per brulo en staton de ~o, tute forbruligi : *domo ~igita de brulego ; ~igi kadavron.* ~ulino Z. Malpura servistino.

Cinika. 1 Apartenanta al antikva sektion de filozofoj, kiuj afekte malŝatis

la komforton k sociajn decregulojn : ~a doktrino, filozofo. 2 Senhonte maldeca ; senhontega ; montranta indiferentecon k malŝaton por ĉiu ajn noblaĵo : ~a parolo, konduto ; *afekti ~econ, ~ismon.* ~ulo. ~a homo : *Diogeno estas la plej fama el la ~uloj.*

* **Cipreso.** Rezina piramidforma arbo el fam. koniferoj (*cupressus*).

ciprino 🐟. Genro de riverfiŝoj, kies tipo estas la karpio (*cyprinus*).

* **Ciro.** Ŝmiraĵo por brilpoluri la ŝuojn. ~i (tr). Brilpoluri.

Cirko. Rondforma, ĉirkaŭfermita loko, por rajdaj, akrobataj k burleskulaj spektakloj.

* **Cirkelo.** Ilo kun du moveblaj, ĉarnire kunigitaj brakoj, uzata por desegni rondojn, aŭ mezuri liniojn.

cirklo Z. 1 Rondo 1 : la kanalo k la ŝoseo ĉirkaŭis duon~e la dezerton B. 2 Rondo 2.

cirkonferenco = rondo 1.

* **Cirkonstanco.** Detala apartaĵo, kiu akompanas fakton, flankfakto : *favora ~o ; tio dependas de la ~oj ; pro~a lego ; malpli gravigaj ~oj.* Kp KONDIĈO, OKAZO. ~aro. La tuto de la ~oj, kiuj karakterizas situacion (Kp KONJUNKTURO).

Cirkuli (ntr). 1 Rondire moviĝi : la sango ~as de la koro al la koro tra la pulmoj. 2 Ire k reire moviĝi : *amaso da homoj k veturiloj ~as en la urbo ; estas malpermesite staradi : ~u !* 3 Pasi de lu al alia : *mono, varoj ~as ; ripeti unu el la komunuzaj frazoj, kiuj ~as en la mondo Z ; famo, epidemio ~as.* ~ado. Movo de io, kio ~as : *vigla ~ado de homoj.* Kp TRAFIKO.

* **Cirkulero.** Komuna aviza letero dissendata al multaj personoj.

cirkumeldi Z (tr) (R) 📧. Ĉirkaŭtrandi prepuicion.

Cirkumflekso (G). Supersigno, kiu formo de akuta angulo, kiu en uzas por ŝanĝi la sonon de kelkaj vokaloj aŭ konsonantoj.

cirkvito ⚡. La tuto de kondukiloj, aparatoj k maŝinoj, tra kiuj trafluas la elektra kurento.

ciruso (Me). Tre maldensaj nuboj, aspektantaj kiel plumaro.

Cisterno. 1 Rezervujo por pluvakvo, ordinare subtera. 2 Rezervujo por nafto.

* **Citi** (tr). 1 Laŭvorte ripeti, skribe aŭ parole, vorton, frazon aŭ tekston, fragmenton de iu verko : *la supre ~ita vorto*. 2 Aparte signi, montri iun aŭ ion, mencii : *neeble estas ~i ĉiujn nomojn ; oni ~as lin pro lia boneco ; mi povas ~i al vi interesan fakton*. ~(**aj**)o. La ripetita teksto. **Re~i** Z. Laŭte, laŭvorte k iom mekanike ripeti ion parkere lernitan : *re~i lecionon* (Kp DEKLAMI).

Citadelo. Plej fortika rezistejo en urbo.

citizo ☼. G. de legumenacoj, arbo kun flavaj floroj, ŝatataj de la kaproj (*cytissus*)

* **Citro**. 1 Antikva korda muzikilo, speco de liro. 2 Muzikilo, kun plata ligna teksto k metalaj kordoj, kiujn oni gratas por ludi.

* **Citrino**. Hele flava, acidsuka frukto de ~ujo. ~ujo. Arbo el fam. aŭrantiaĵoj (*citrus*).

Civila. 1 Nemilitista : ~aj vestoj, ~a kuraĝo. 2 Neeklezia : ~a edziĝo. 3 Ne politika, sed privata : ~aj rajtoj ;

~a juro (nekriminala). ~ulo. Nemilitisto k nekleriko.

* **Civilizi** (tr). Morale, intelekte, socie mildigi, kulturi, klerigi, plidelikatigi barbarajn gentojn : *la Grekoj ~is la antikvan mondon ; esperanto celas atingi la tutan ~itan mondon*. ~(**ad**)o. Ago ~i. ~(**ec**)o. Stato de ~itoj. Kp KULTURO.

Civilizacio. Civilizeco.

Civito. 1 Aŭtonoma urbo, konsiderata kiel politika tuto. 2 Tutajo de la urbanoj posedantaj la politikajn rajtojn. 3 Tutajo de la regnanoj posedantaj la politikajn rajtojn. ~ano. Homo ĝuanta la politikajn rajtojn, ano de la politika korpo, ĉu en sendependa urbo, ĉu en regno : ~anaj sentoj k devoj Z ; inter~ana milito. ~ismo. ~ana virto. **Mond~aneco**. Kosmopolitismo.

cizeli (tr) ☼. Prilabori, skulpti metalon per speciala marteletto : *ĉizante oni forigas pecetojn de metalo, ~ante oni premfrapas la metalan supraĵon*. ~ilo. Malgranda marteletto por ~i. Kp ĈIZI, GRAVURI.

* **Colo**. Malnova malgranda mezuro de longeco, proksimume 25 milimetroj : (t) li ne lasis defali eĉ unu ~on de siaj pretendoj Z.

Ĉ

ĉabrako Z. Subsela kovraĵo de ĉevalo.

* **Ĉagreni** (tr). 1 Kaŭzi malplezuron al iu, kontraŭstarante al liaj intencoj aŭ deziroj : *tiu perdo de tempo ~is min ; ~ila, ke oni lin tiel trompis Z ; se ni ne trovos pli bonan esprimon, tio ne devas nin ~i Z*. Kp INCITI, ĈIKANI, TEDI. 2 Malĝojigi, aflikti, morale dolorigi : *tiu morto tre ~is min ; ~ila vizaĝo Z*. Kp TURMENTI. ~a. ~anta : *la modo estas por mi tre ~a afero*. ~igi. Senti ~on : *li kulimis al la orienta malrapideco k li tute ne ~igis k ne perdis la tempon B*. Kp BEDAŬRI, PENTI. ~(**ig**)o. Sento de liti, kiu estas ~ita : *ĉe ~o de la koro Z ; por unu ~o, por alia festeno Z ; ofte grandan ĝojon akompanas grandaj ~oj B* ; bedaŭro k ~o ŝuldon ne kovras Z (Kp MALBONHUMORO).

ĉako Z. Alta rigida kapvesto, uzata en iuj armeoj.

* **Ĉamo**. Montara remaĉbesto el fam. antilopoj kies haŭto servas por fari delikatan ledon. Kp ŜAMO.

* **Ĉambelano**. Oficisto, zorganta pri la interna loĝejo de suvereno.

* **Ĉambro**. 1 Ĉiu el la apartaj ejoj de loĝejo, komunikigantaj per pordoj. Kp KAMERO, KABINETO, ĈELO. 2 Ejo en kiu kunvenas diversaj oficialaj institucioj. Kp SALONO, SOLENEJO, AŬLO. 3 Tiuj institucioj mem : ~o de deputitoj ; komerca ~o. ~isto. Servisto, kiu sin okupas pri purigo k bonordo de privataj loĝ~oj. **Antaŭ~o**. 1 Parto de loĝejo, ĉe la enirejo, kie oni demetas la mantelojn, ĉapelojn, pluvombrelojn, ktp. (Kp KORIDORO, VESTIBLO). 2 Salono, en kiu la

vizitantoj de oficialulo aŭ eminentulo atendas la akcepton.

* **Ĉampano.** Franca tre konata ŝaŭm-vino, elpensita de Dom Pérignon, benedikto, en la 18-a jarcento.

* **ĉampiono.** 1 Porbatalanto de partio, doktrino, societo ke. 2 Venkinto en sportkonkuro, rekordulo : *li atingis la ~econ pri piedpilk.*

* **Ĉano.** Elstaranta peco de pafilo, per kiu oni frapas la kartoĉon por ĝin eksplodigi.

* **ĉantaĝi** (x). Trudpostuli de iu monon aŭ favoron per skandalminaco.

* **Ĉapo.** Kapvesto sen elstara rando k sen viziero : *bekhava ~o*; *pli kara kapo ol ~o* 7. Kp kuro. **Verto** ~o. Ronda duonsfera ~eto kovranta nur la verton, uzata de katolikaj pastroj.

* **Ĉapelo.** Kapvesto kun elstara ĉirkaŭ-rando.

* **Ĉapitro.** Dividaĵo de libro, dokumento ke, signita per iu titolo aŭ numero.

* **Ĉar.** Konj. montranta, ke la propozicio, kiu sekvas ĝin, estas la motivigo aŭ klarigo de la antaŭiranta aŭ postiranta prop. : *mi ridas ĉar vi grimacas*; *ĉar vi ne obeas, mi punos vin*; *ĉar ni decidis kunvenadi ĉiujare, tial ni devas klarigi al ni, por kio ni kunvenas* 2. Kp TIAL KE, NOME, KAŬZE, EFEKTIVE.

* **Ĉaro.** 1 Antikva durada veturilo por kurludoj, bataloj, en kiu oni ne sidis, sed ĉiam staris. 2 Ŝarĝveturilo: *jungi sian ~on* 2. 3 Solena radveturilo: *junebra ~o.*

* **Ĉarlatano.** 1 Migranta foira vendisto de kuraciloj. 2 Trompisto trouzanta la publikan kredemon, brue serĉanta la popularecon. ~1 (ntr). ~e agi.

* **Ĉarma.** Delikate plaĉa k loga pro sia agrableco : *~a virino, vizaĝo, ornamo, vesto, rakonto, kamparo.* ~o. Logo de tio, kio estas ~a. ~i (tr). Delikate plaĉi k logi : *ŝi ~as ĉiujn per sia amindeco k spriteco*; *penetraĵo ~anta la okulojn.* Kp RAVI. ~igi. Havigi ~on al io : *agrabla babilado ~igis la vojaĝon.*

* **Ĉarniro.** Kunajo de du pecoj moveblaj ĉirkaŭ unu komuna akso. Kp ARTIKO, PORDHOKO.

* **Ĉarpenti** (tr). 1 Prilabori lignon aŭ feren por konstrui : *~i kolonojn* 2. Kun-

meti trabojn por fari konstruojn : *malforte ~ita domo.* 3 (f) Forte konstrui : *homo fortike ~ita*; *bone ~ita drumo.* ~ajo. Kunmetaĵo el lignaj aŭ feraj pecoj por subteni konstruaĵon (Kp TRABARO, ARMATURO, SKELETO). ~isto. Homo, kies metio estas ~i.

* **Ĉarpio.** Fadenajo el diserigita eluzita tolaĵo por surkovri vundojn (nun ne plu uzata).

* **ĉarto.** 1 Mezepoka dokumento konsentanta privilegion. 2 Kontrakto fiksan ĝeneralajn principojn por la rilatoj inter diversaj partoj de la socio. 3 †. Kontrakto inter la luanro k la luiganto de ŝipo por la transporto de komercaĵoj.

* **Ĉasi** (tr). 1 Persekuti bestojn por ilin kapti aŭ mortigi : *~i kuniklojn, perdrikojn, aprojn, fiŝojn...* 2 (f) Konstante fervore peni por akiri ion : *~i profiton* 2, *monon, honorojn, famon.* ~isto. Homo, kiu profesie aŭ sporte ~as. ~hundo. Hundo dresita por ~ado. **Ŝtel** ~i. Kaŝe, senrajte ~i.

* **ĉasio** ☞. Suba parto de veturilo, kun aksoj k radoj. Vd FRAMO, KADRO.

* **Ĉasta.** 1 Pura, senpeka pri seksaj aferoj : *~a junulo, konduto.* 2 Ne ekscitanta voluptajn dezirojn : *~a romano.* Kp VIRGA, DECA, VIRTA. **Mal** ~i. Sekse diboĉi, mal~e konduiti.

* **Ĉe.** 1^a Prepozicio montranta: 1 Tujan apudecon, senperan proksimecon, samlokecon, tuŝecon : *sidi ~ tablo*, *~ la fajro* 2, *~ la fenestro* 2; *stari ~ la flanko de iu*; *esti maldika ~ la koksoj* 2; *ringece krevis ~ la barelo* 2; *se ~ iu elfalis la haroj* 2; *sin sidigi ~ la tablon*; *mi loĝas ~ la strato* N; *li estis ~ si en la domo* 2; *konsenti logi ~ (en la domo de) iu* 2; *li lasis sian veston ~ mi* 2; *ŝteli ~ ŝtelisto estas malfacile*; *morgaŭ mi iros ~ mian onklon* (en la domon de mia onklo); *venu ~ min morgaŭ*; *mi rapidis ~ lin*; *~ la malsupro de la monto* B; *~ rando de arbaro*; *sidi ~ la maro* 2; *restu tajloro ~ via laboro* 2; *li estas profesoro ~ la universitato*; *esti en favoro ~ iu* B; *insisti ~ iu* 2; *~ la komparativo oni uzas la konj-n ol* 2; *~ ni* (en nia lando) *ne vivas venenaj bestoj* 2; *~ bonaj aŭtoroj* 2. 2 Samtempecon : *~ la sunsubiro*; *~ malbona vetero*; *~ la komenco* 2; *~ lia alveno*; *li estis kaptita ~ l'fresta*

faro, kun la peko en la mano Z. 3 Interilalecon inter la cirkonstancoj : labori ~ luma de la lampo ; ~ tablo malplena, babilo ne fluas Z ; dormi ~ malfermitaj fenestroj ; plezuri ~ muziko ; li ne kuragiĝas paroli ~ la alesto de la mastro ; li ekscitiĝas ~ la plej malgranda bagatelo ; ~ la du supozoj, vi estas malprava ; ~ tiu okazo ; ~ tiuj vortoj ; mi ridos ~ via malfeliĉo Z ; ~ ekzistado (supozante ekzistadon) de lingvo internacia, ĉiuj tradukoj estus farataj nur en tiun ĉi lastan Z ; ~ manko de ; ~ sia rapideco, li forgesis sian ĉapelon ; ~ la leĝo de internacieco granda arbitro en la elekto de vortoj ekzisti ne povas Z ; eĉ ~ la plej bona volo mi ne povas akutimigi al tia ideo Z. 4 Kontraston inter iu cirkonstanco k la priparolata ago, = malgraŭ : ~ tiuj belaj paroloj, li donis nention ; ~ tro ĝentila ekstero mankas ofte sincero Z ; ofte ~ vesto velura suferas stomako Z ; ni trenas veturilon kiel bovoj, k ~ tio ni multe deklamas pri sendependeco Z.

II* Prefikso kun la senco I : ~esti (alesti) ; havi ion ~mane (tute pretan sub la mano).

* Ĉefo. Tiu, kiu estas ĉe supera, unua rango, precipe pro honoro, havante ordonpovon aŭ ne : ~o de oficejo, ~ministro, ~redaktoro, ~urbo, ~vojo, ~verko, ~artikolo. Kp ESTRO, MASTRO. ~a. Precipa, plej grava. ~e. Precipe. ~i (ntr). Esti ĉe unua rango. ~ulo Z. Precipa persono.

* Ĉeko. Mandato, kiu rajtigas iun ricevi monon el la banka konto de la subskribinto. Kp KAMBIO, TRATO.

* Ĉelo. 1 Ĉambreto, malgranda ejo ĉiuflanke fermita : ~o de malliberejo, de monaĥo, vaks ~o de abeloj. Kp KABINETO, KAMERO, KARGERO, ALVEOLO. 2 Ero de la organika teksaĵo, kiu konsistigas vegetaĵojn k bestojn. 3 Unua ŝtupo en kelkaj partiorganizoj. ~aro. Organika teksaĵo ; histo.

* Ĉemizo. Subvesto, plej ofte tola, kiun oni ordinare portas sur la haŭto.

* Ĉeno. 1 Ligilo, plej ofte metala, el interkunigitaj ringoj : ~o de hundo, de poŝhorloĝo ; ora kol~o kun ornamendaĵo. Kp KATENO. 2 (f) Sinsekvo da samspecaj objektoj aŭ aferoj : ~o da montoj B, da

insuloj B, ~o da ideoj ; tio estos ~o de zorgoj k suferoj Z ; seninterrompa ~o da veluriloj B ; la ~o de la generacioj. ~ero. Ĉiu aparta ringo de ~o (Kp MAŜO). ~l Z (tr) en~lgi Z. Ligi per ~o. El~lgi Z. 1 Liberigi de ~o : el~igita hundo. 2 (f) Senbridigi : el~igita kolero ; milito el~igis ĉiujn malvintojn.

* Ĉerizo. Bongusta frukto de ~ujo. ~ujo. Arbo el fam. rozacoj (cerasus).

* Ĉerko. Kesto en kiun oni metas la korpon de mortinto. Kp TOMBO, SARKOFAGO. ~a. 1 De ~o. 2 (f) Funebra, malĝojiga : ~a tono. ~veturilo. Veturilo por transporti la mortintojn.

* Ĉerpi (tr). 1 Preni fluaĵon el iu loko aŭ ujo : ~i akvon el fonto, puto, kruĉo ; longe ~as la kruĉo, ĝis ĝi fine rompiĝas Z. 2 (f) Elpreni, eltiri : ~i dokumentojn el la fonto mem ; ~i librojn el la biblioteko ; ~i el fremda monujo B ; el la tempo pasinta ni ~as instruon por la tempo venonta Z ; ~i utilon el vojaĝo, el kurso ; ~i inspiron el io Z ; el tiuj periodaj festoj ni ~as kuraĝon por pluaj laboroj Z ; el tio ni povas ~i la konkludon, ke. El~i (tr). 1 ~i el : el~i vinon el la barelo. 2 Ĝisfine ~i, tute preni, plenkonsumi : el~i la tutan vinon de la barelo ; eldono, libro nun el~ita ; la programo, mia pacienco estas el~ita ; tiu peniga suprenirado lacegigis k lute el~is miajn fortojn ; mia tuta mono el~igis ; lia solvo ne el~is la problemon ; el~i ĉiujn eblecojn. For~i. El~i 2. Kp SEKIGI, ELSUĈI, FORUZI, ELTRINKI, KONSUMI, LACEPELI, TROSTREĈI. ~eto. Plenkulero : ~eto da akvo. Z

* Ĉesi (ntr). Ne esti plu, ne agi plu, ne daŭri plu, interrompiĝi : la kurso, pluvo Z, bruo ~is Z ; li ~is paroli, esperi Z, labori Z ; kia bruo ! ~u, mi petas ; ~u honoru min per tiu titolo Z ; venos la tempo, kiam la homoj ~os esti lujoj unuj kontraŭ aliaj Z ; tiam ili ~is paroli pri reformoj Z ; aliaj formoj ~as esti uzataj Z ; ne ~i kun siaj demandoj Z. Kp HALTI. ~lgi. Fari, ke io ~u, ke iu ~u agi ; interrompi, fini : la instruisto ~igis la kurson ; la laboristo ~igis sian laboron Z ; la vento ~igis la pluvon ; oni petas la kongresanojn, ke ili ~igu la babiladon ; ne ~igi siajn demandojn Z ; tiam la uzado de tiu vorto

estos absolute ~igita Z. Kp ESTINGI, ROMPI, SUPOKI, HALTIGI. ~iĝl. Komenci ~i, iom post iom ~i : ~iĝis la pluvo Z. **Sen~a.** Daŭra, konstanta, neinterrompita : *sen~a pluvo, sen~e babilodi.*

* **Ĉevalo.** Kvarpiedulo, uzata kiel jungk rajdesto : (f) *amata ~eto Z* (amataĵo, preferata okupiĝo). Kp MANIO. ~**povo,** vapor~o ☼ (HP aŭ CV). Konvencia unuo de forto en mekaniko, egala je la teoria forto necesa por levi 75 kg ĝis 1 m dum 1 sekundo.

Ĉevrono Z. Ĉiu el la trajtoj oblikve fiksitaj ambaŭflanke de la tegmenta ĉeftrabo por subteni tegmenton.

* **Ĉi.** 1 Adverba vorteto uzata antaŭ aŭ post montraj adjektivoj, pronomoj k adverbaj por esprimi plejproksimecon en spaco aŭ en tempo : *tiu ~, ~ tie, ĉio ~.* 2 Prefikso samsenca : ~*kune Z* ; ~*sube* ; ~*apude* ; ~*flanke* ; ~*foje* ; ~*okaze* ; ~*rilate* ; ~*landa Z* ; ~*jara* ; ~*tiea Z.* Rim. Z uzas ĉi anstataŭ **ĉitie** : ~ *ne estas akvo Z* ; *servistoj ankaŭ ~ estis Z* ; *ankaŭ ~ mi forlasas homojn Z.* Analogie oni pli k pli uzas ĉi anstataŭ **ĉittu**, **ĉittun**, **ĉittuj**, **ĉittujn**, kio eble ne estas konsilinda, krom poezie.

* **Ĉia** (kolektiva adj). De ĉiu speco, kvalito : ~ *homo povas tion fari* ; ~ *dono estas bono Z* ; *ĉi meritis ~n laŭdon Z* ; *ne ~n penson metu sur la langon Z* ; *ĉe ~ vetero.* ~**okaze.** Kia ajn estas la okazo, en ĉiuspeca okazo.

* **Ĉial** (adv). Pro ĉia motivo, ĉia kaŭzo : *tio estas ~ konsilinda.*

* **Ĉiam** (adv). 1 En ĉiu tempo : *mi trinkas ~ mian kafon sen sukero.* 2 En la tuta pasinta tempo : *li ~ serĉis la veron.* 3 En tuta la estonta tempo : *mi restos por ~ via amiko.* ~**a.** Konstanta : *mia ~a amo al vi* ; *por~a adiaŭo Z.*

Ĉiĉerono. Gvidisto por fremduloj.

* **Ĉie** (adv). En ĉiu loko : *li vojaĝas ĉien, k ~ oni lin renkontas* ; *nenie semata, ~ trovata Z.*

* **Ĉiel** (adv). Laŭ ĉia maniero : *ili ~ helpis al ni.*

* **Ĉielo.** 1 Blua, ŝajne arkaja spaco, kiu etendiĝas super nia kapo, k en kiu sin movas la astroj : *belo sennuba ~o* ; (f) (*glor*)altigi iun ĝis la ~ (Kp ΑΠΟΤΕΟΙ). 2 (Rk) La restadejo de Dio,

anĝeloj k sanktuloj : *al li ŝajnas, ke li estas levita al la ~o* (plene feliĉa) (Kp PARADIZO). 3 Dio : *la ~o faru, ke...* ; *volu la ~o, ke...* ~**iro** (Rk) 1 Mirakla leviĝo de Jesuo al la ~o. 2 Kristana festo ĉi tion memoriganta.

* **Ĉies** (nevariebla pron). De ĉiu, kiu apartenas al ĉiu : *esperanto estas ~ proprajo Z* ; *klopodi pri ~ favoro estas pleje malsaga laboro Z* ; ~ *okuloj kun teruro deturniĝis Z* ; ~*voĉa elekto.* Vd NENIU, Rim.

* **Ĉifi** (tr). Difekti ion per kunpremo, krispetigante ĝin : ~i *veston, teksaĵon, paperon* ; *la fumo leviĝis kiel ~ita rubando* ; ~itaj *haroj.* ~**aĵo.** Io ~ita (Kp ĈIFONO).

* **Ĉifono.** 1 Difektita, eluzita peco da teksaĵo, da vesto, kc. Kp ĈIFAĴO. 2 Senvalora ŝirpeco, senvalorajo : ~a *vesto Z* ; *sanga ~o de mortinta besto K* ; *la politikaj traktatoj ofte fariĝas nuraj ~oj.* ~**isto.** Metia kolektanto de ~oj. ~**ulo.** Homo vestita per ~oj. ~**figuro.** ~a figuro proksimume simila homon, starigita en ĝardeno por fortimigi la birdojn.

Ĉifro. Sekreta interkonsentita skribsignaro : *skribi ~e, per ~o* ; ~a *telegramo.* ~t (tr). Transskribi ion en ~on. Vd DEĈIFRI.

* **Ĉikani** (tr). 1 Fari al iu malpravajn kontraŭaĵojn, malhelpojn, malagrablajojn. Kp ĈAGRENI, TURMENTI. 2 Tro subtila kritikaĉi, pedante disputadi. Vd HARO.

* **Ĉio.** Kolektiva pronomo, uzata nur pri aĵoj, k montranta, ke oni konsideras la tuton de la koncernataj aferoj : *ne ~ brilanta estas diamanto Z* ; *al ~ oni povas alkulimiĝi Z* ; ~, *kio servas al la fratigado de la gentoj, apartenas al la verda standardo Z* ; *li amas sian monon pli ol ~n en la mondo* ; *mi faris ~n, kion mi povis* ; ~*pova Z* ; ~*pardona Z* ; ~*nsciado Z* ; ~*npova.*

* **Ĉiom** (adv). Tutkvante ; ĉio, laŭ kvanta rilato : *donu al la lupo iom, li postulos ~* (Kp AVIDA) ; ~ *li prenis.* ~**a.** Tutkvanta, tuta.

* **Ĉirkaŭ.** 1° Prepozicio signifanta : 1 En la spaco runde kuŝanta ĉiufleke de io : *la tero rondiras ~ la suno* ; *la popoloj, kiuj loĝis ~ ili Z* ; *li kolektis ilin ~ si Z* ;

danci kiel kato ~ poto Z; kapti iun ~ la korpo Z; meti sakon ~ siajn lumbojn Z. 2 Proksimume samtempe kun: ~ la vespero Z; ~ majo ni foriros Z; ~ la tempo de la edziniĝo Z; ~ la mezo de la jarcento Z. 3 Proksimume ĝis la nombro, cifero, kvanto de: ili estis kun li ~ 400 viroj Z; ili loĝis tie ~ dek jaroj Z; li havas ~ 60 jaroj; la vesto kostas ~ cent frankoj.

IIe Adverbo samsignifa kiel la prepoz. 3: li havas ~ 60 jarojn; la invititoj estis en la nombro de ~ 30 homoj Z; la vesto kostas ~ cent frankojn; estos kredinde sufiĉe por ~ du semajnoj Z; la koncerto daŭris ~ 3 horojn B; nia infanterio marŝas dum unu tago ~ 13 egiptajn mejlojn B.

IIIe Vortero samsignifa kiel la prepoz. 1: ~a. Estanta ~ io. ~e. 1 Ronde ~ io: ~e de la domo, de la ĝardeno, de la urbo; li militis ~e kontraŭ ĉiuj siaj malamikoj Z; danci ~e en la salono Z; ĉiuflanke rigardi ~en Z; sendi ~en Z; la akvo versiĝis ~en de la allaro Z. 2 Proksimume, parolante pri nombro, kvanto: la reĝo kunvenigis la profetojn, ~e 400 homojn Z; tio kostas ~e tri frankojn; li ~e havas 60 jarojn. ~1 (tr). Esti ~ io: galerio ~is la korton; urbo ~ita de muro Z; la patro estis ~ita de la tuta familio; (f) lia nomo estas ~ata de gloro. ~ajo, ~ejo, ~o. Spaco aŭ regiono ~ io: promeni en la ~ajo de la urbo (Kp NAJBARAJO). ~igi. Igi ~ita: ~igi ion al io Z. ~igi urbon per trupoj; (f) ~igi iun per sia protekto (Kp ENFERMI, ENVOLVI, ZONI, SUPER-ŜUTI).

IVe Prefikso kun la senco 1 de la prep.: ~iri (tr). Iri ~e: li ~iris la korton; (f) komencis ~iri strangaj famoj; ili ~manĝos ĉiujn arbojn Z. Kp VAGI. ~kolo. 1 Ligilo metata ~ la kolon de besto. 2 Ornamaĵo portata ~ la kolo (Kp ĈENO, RINGO). ~mano. Braceleto. ~preni. Meti la brakojn ~ io aŭ iu: ~preni amikon, arbon (Kp ĈIRKAŬ-BRAKI, ENBRAKIGI).

ĉirpi Z (ntr). Eligi akran k malagrablan sonon, kiel iuj insektoj, precipe cikado k grilo. Kp GRINCI, PEPI, ZUMI.

* Ĉiu. 1 (singulare k plurale). Nedifina kolektiva pron. signifanta: esceptante nenium k sendistinge: ~(j) diras ke...;

li estas sola kontraŭ ~j; mi pli ŝatas lin ol ~n alian; ankoraŭ neniu plaĉis al ~ Z; facile komprenas ~, kiu nur deziras kompreni Z; ~j enterigitaj estas plenaj de meritoj Z; mi ne volas tiujn aŭ tiujn librojn, mi volas ~jn. 2 (singulare k plurale) Nedifina kolektiva adj. samsignifa: ~ homo estas mortema; ~ vulpo sian voston laŭdas Z; ~j anoj ĉestis; ~okaze (= en ~j okazoj); ŝi legis ~n libron, kiun ŝi povis ricevi Z; ni ~j kunvenis por preparoti la aferon. 3 (nur singulare) Nedifina disdivida aŭ apartiga pron., signifanta senesceptan dispartigon k montranta, ke la persono aŭ afero pri kiu temas, estas konsiderata individue, aparte de la kolektivo al kiu ĝi apartenas: ~ havas sian propran guston Z; ~j forkuris, ~ al sia tendo Z (Vd NENIU, RIM.); ~ por si, por ~j Di' Z; ~ forĝas sian sorton Z; mi ne nomos ~n el ili aparte Z; la diversnaciaj tradukoj de ~ el ili. 4 (nur singulare) Nedifina disdivida aŭ apartiga adj. samsignifa: mi donis 3 pomojn al ~ infano; por ~jaro estas horo Z; ~medalo du flankojn posedas Z; ~tage (= en ~tago); grandajn oferojn postulas la lernado de ~lingvo natura Z; ni devas taksi ~n homon laŭ liaj meritoj Z. RIM. Kiam la pronomo ĉiu ne anstataŭas antaŭan difinitan substantivon, ĝi havas nedifinitan senceon, k reprezentas nur personojn: ~(j) diras ke...; ~ havas sian propran guston Z; ~ estis junulo, ~ estis pekulo Z. Tiu ĉi rimarko valoras por iu, neniu, tiu.

* Ĉizi (tr). 1 Prilabori delikate malmolajn materiojn (ŝtono, ligno, metalo), per ~ilo, frapante sur ĝin per martelo k forigante ioman materion: sur marmora labulo estas ~ita lia nomo. Kp SKULPTI, ĈIZELI.. 2 (f) Zorgege prilabori literaturan verkon: ~i versojn; artisme ~itaj esprimoj. ~ilo. Ŝtala ilo, longa k plata, kun tranĉa ekstremaĵo, uzata por prilabori malmolajn materiojn, k havanta ordinare lignan tenilon. ~ileto. Malmolanda samspeca ilo, speciale uzata de metalĉizistoj k juvelistoj.

* Ĉj. Sufikso almetata post la unuaj literoj de vira propra nomo por formi karesan derivaĵon: Petro, Peĉjo; Nikolao, Nikolĉjo, Nikĉjo, Niĉjo; patro, paĉjo.

* **Ĉokolado**. Bongusta nutraĵo farita el kakao k sukero.

ĉoto 𐌸𐌹𐌸. G. de akantopteroj, fiŝo kies kapo estas piramidforma (*cottus*).

* **Ĉu**. Konj. uzata en rekta aŭ nereakta demando, kiam neniu alia demanda vorto estas en la frazo, k nur por montri ian dubon : ~ vi venos ? ~ (estas) vere ? ~ ne (estas vere) ? mi ne scias ~ mi povos veni ; ~ pro timo, ~ pro fiereco li nenion respondis ; ~ li koleras, ~ li ri-

das, li ne havas trankvilon Z ; li ekstermiĝos, ~ li estas fremdulo, ~ li estas indigeno Z ; ĉiu suĝikso ĉiam konservas egalan signifon, tute egale ~ ĝi estos uzata en la fino de alia vorto aŭ memstare Z. RIM. La vorto ĉu ni devas, kiom eble, uzadi nur en senco demanda, ankaŭ en la senco de necerteco au de dubo. Sed mi neniam konsilus uzi ĝin tute senbezono anstataŭ jen k aŭ (Z. Ling. Resp.). Kp aŭ, JEN.

D

* **Da**. Prep. uzata por rilatigi kun iliaj komplementoj la vortojn, kiuj esprimas precizan aŭ neprecizan kvanton, nombron, mezuron, pezon : *glaso ~ akvo, dekduo ~ pomoj ; ~ ĉevaloj ili havis 736 Z ; unu kilogramo ~ teo, dekdu jaroj ~ laborado ; peco ~ ŝtofo ; spaco ~ tero Z ; 60 paĝoj ~ teksto ; plenmanoj ~ cindro Z ; sistemo ~ signoj Z ; multe ~ papero, pli ~ akvo, guto ~ veneno, dika tavolo ~ fojno ; hajlo ~ kugloj ; svarmo ~ veturiloj Z ; torentoj ~ lumo ; sen ia ombro ~ dubo ; nokto pasigita inter torento ~ larmoj k flamoj de honto Z. RIM. 1 La mezurvorto estas kelkfoje neesprimita : mi faros, ke ~ vidvinoj ĉe ili estos pli ol ~ sablo ĉe la maro Z ; la neĝo falas, same kiel se ~ ĝi pluvus. RIM. 2 Oni uzas **da**, kiam la antaŭa vorto respondas al la demando : **kiom multe** ? *Bukedo ~ rozoj montras ian kvanton da floroj ; bukedo de rozoj atentigas pri la speco de la floroj, ne pri ilia kvanto ; peco ~ pano Z (Kp elpreni pecojn de riĉaj ŝtofoj Z). Oni ne devas uzi da : 1° antaŭ la artikolo la : kvaronjaro estas parto ~ jaro Z. (Kp kvaronjaro estas parto de la jaro Z.) 2° Antaŭ la mezurvortoj : 50 markoj ~ rekompenco, mil frankoj ~ rento. (Kp sumo de 50 liroj.) 3° Antaŭ la demonstrativaj aŭ posedaj adjektivoj : mi dezirus iom ~ kuko (Kp mi dezirus iom de tiu ĉi kuko) ; multo ~ partianoj kolektiĝis (Kp ĉiuhore kreskas la nombro de niaj partianoj Z).**

dafno 𐌸𐌹𐌸. Genro de timeleacoj, arbedo (*daphne*).

* **Daktilo**. 1 Bongusta frukto de ~arbo (*Phoenix dactylifera*). 2 (V) Verspiedo,

konsistanta el unu longa (aŭ akcentita) k du mallongaj (aŭ senakcentaj) silaboj : *tiu ĉi* (— ~ ~).

Dalio. Ornama vegetaĵo kun diversformaj floroj de tre brilaj k diversaj koloroj (*dahlia*).

dalmatiko (K). Diakona vesto por diservo.

daltonismo Z 𐌸𐌹𐌸. Nekapablo de ĝusta kolorperceptado.

* **Damo**. 1 Atuta disko de la ~ludo. 2 Figuro de reĝino en la kartludoj. ~oj, ~ludo. Ludo por du personoj, ludata sur tabulo dividita laŭ cent kvadratoj alterne nigraj k blankaj, sur kiu oni puŝas disketojn.

damao 𐌸𐌹𐌸. Remaĉanta mambesto, genro de cervoidoj, kun palmoforma kornaro k makulpunktita haŭto (*dama*).

damagi = domagi 3.

* **Damasko**. Speco de silka ŝtofo, unufoje teksita en urbo Damasko.

damaskeni 𐌸𐌹𐌸. Inkrusti orajn aŭ arĝentajn fadenojn en metalon : ~ita klingo, ŝtalo.

damni (tr). Kondamni je infero.

* **Danci** (ntr). Ritme movi la membrojn, ordinare kun akompano de muziko : ~i antaŭ iu sur piedoj k manoj Z (flategi iun) ; ~i valson ; (f) la ŝipeto ~as sur la ondoj (Kp SALTI, BALANCIĜI). ~o. Ritma movado de la membroj. Kp POLKO, MAZURKO, KVADRILO, BALO, BALETO. ~arto. Arto ~i. Ŝnur~isto. Akrobato, kiu marŝas k ~as sur streĉita ŝnuro.

* **Dando.** Viro, kies precipa zorgo estas elegante observi modon. ~1 Z (ntr). Konduti kiel ~o. Kp PARADI, PAVI, KOKETI.

* **Dangero.** Ebleco de malbono, de malfeliĉo : *Veni, fali en ~on; meti en ~on de morto; eviti ~on; ~o pendas super iu B, minacas iun B; tiam la estonteco de nia afero estos absolute ekster ~o Z.* Kp RISKO. Vd HARETO. ~a Z. Enhavanta, prezentanta ~on : ~a vojo, situacio, malsano, homo, najbaro. ~1 (ntr). Esti ~a : *por virta orelo ne ~as vorto malbela Z.* En ~igl. Meti en ~on (Kp ŜANCELI). **Sen~a.** 1 Ne prezentanta ~on : *sen~a malsano; pri tio pli sen~e estas silenti.* 2 Ne estanta en ~o ; sekura ; ekster~a Z : la publika sen~eco estas certigata de la policanoj.

* **Danki** (x). 1 Esprimi per vortoj ŝuldan senton pro ricevita servo : *mi ~as vin, al vi, pro (por) via komplezo.* 2 Montri per faro ŝuldan senton pro ricevita servo ; reciproki servon pro ricevita servo : *li ~is al mi per donaco; ŝi ~is al li per ampleza rigardo; vi ~as al mi per perfido B.* Kp REPAGI, REKOMPENCI. 3 Konscii, ke oni havas la moralan devon reciproki al iu ricevitan servon : *mi tre ~as al li pro lia helpo.* 4 Ŝuldi : *al tiu neatendita cirkonstanco mi ~is la vivon; la tutan nian civilizon ni ~as nur al la posedado de lingvo Z.* ~o, ~ado. Vortoj aŭ faroj por ~i : *~on pro tio, ke vi venis al mi Z; ili meritas nian ~adon.* ~emo. Inklino al ~ado, ~a sento : *~emo estas malofte virlo.* ~a. Konscianta, ke oni ŝuldas al iu reciprokecon pro ricevita servo, k preta esprimi pro vortoj aŭ pravi per faroj sian ~emon : *esti tre ~a al iu; ~a rigardo.* **Sen~a.** 1 Ne havanta aŭ ne montranta ~an senton. 2 Ne kompensanta la penon : *sen~a laboro.* ~e al, ~al Z, ~e (akuz Z). Per la servo farita de iu, pro la faro de iu, la efiko de io : *~al mia amiko, mi sukcesis; ~al mia bastono, mi ne falis; ~e la interveno de tiu vorto Z.*

darto ☞. Nomo de kelkaj haŭt-malsanoj, kiuj estas nekomunikeblaj, malrapide kuraceblaj, sencikatraj, facile reaprantaj, ofte heredaj k jukantaj.

* **Dato.** Preciza tempo de ia okazaĵo : *la ~o de la kongreso ne estas ankoraŭ*

fiksita; freŝ~a, nov~a gazeto. ~1 (tr). Meti la ~on sur io : *~i leteron.* ~reveno. Ĉiujara sam~a memorigo pri io. ~igl. Esti komenciĝinta ĉe ia ~o aŭ tempo : *tiu modo ~igas jam de ok jaroj.* Rim. Estas nekorekta la uzo de la vorto **dato** por signifi alion ol priteman indikon.

* **Dativo** (G). Deklinacia kazo, kiu signifas ĝenerale atribucion.

* **Daturo.** Tre venena veg., el fam. solanacoj (*datura*).

daŭbo ☞. Ĉiu el la kurbigitaj tabuletoj, kiajn oni uzas por fari la korpon de barelo.

* **Daŭri** (ntr). 1 Fariĝi dum ia tempo, konsumi ian tempon, estadi : *la milito ~is 4 jarojn; ne ĉiam ~as bona vetero nek homa sufero Z.* 2 Konservigadi dum longa tempo, ne forpasi dum longa tempo : *lia gloro ~os tra la jarcentoj; ŝia fervoro ~as malgraŭ ĉiuj malhelpoj; belo pereas, virto ~as (Kp vivi).* 3 Esti plue, ne esti finita, plue fariĝi kiel antaŭe, restadi en sama stato, ne ĉesi, ne halti : *samaj malbonoj ~us ekzisti; la diskuto ~is ankoraŭ, kiam ni alvenis; malgraŭ la striko la fabrikado ~is; tiel ~i ni ne povas Z (Kp PERSISTI, TENIĜI).* ~o. Tempo dum kiu io ~as : *en la ~o de (dum) la pasinta jaro Z, de multaj jaroj Z, de momento Z.* ~a. 1 ~anta : ~a sukceso ; *jar~a vegetaĵo (kiu ~as nur dum unu jaro).* 2 (Fon) Kies teno ~as ioman tempon k povas esti ~igata : *frikativoj estas ~aj sonoj.* ~eco. Stato de tio, kio ~as. ~e. 1 Plue estante en sama stato, kiel antaŭe, ne finigante : *Esp-o ~e vivas k floras Z; mi ~e suferis; ~e resti.* Kp KONTINUE, ŜENĈESE, ĈIAM. Rim. Malkonsilinda estas la uzo de **daŭre** samsence kiel **plu**, ĉar ili ne estas sinonimaj : *~e labori* signifas propre **longtempe labori**, sed korekte ĝi ne povas signifi **daŭrigi la laboron, plue labori.** 2 Dum longa tempo, malmomente : *neniam la civitoj ~e kuniĝis por formi pli grandan unuon; ~e loĝi, kreski.* ~igl. 1 Igi ~a : *la vento ~igas la froston.* 2 Plue fari, ne ĉesi : *~igi la laboron Z; la artikolo estas ~igota; la ~igo de la libro aperos post 3 monatoj; ~ige rideti Z, skribi; envio estas ~igilo de malamo (Kp SUBTENI, NUTRI, KONSERVI).* Rim. Z. admonas : ** Oni povas diri : la laboro ~as*

(= estas plue, ne estas finita), sed oni ne povas diri : *mi ~as labori* (= mi estas plue labori, mi ne estas finita labori). Ankaŭ ne estas bone diri, kiel mi mem bedaŭrinde faris kelkfoje : *mi ~igas labori* (= mi igas esti plue labori). Oni devas diri : *mi ~igas mian laboron* (= mi igas mian laboron esti plue) aŭ : *mi laboras plue.* **Mal~a, sen~a, ne~a.** Ne~anta : *ne~a pluvo* (Kp MOMENTA, PASANTA, EFEMERA. Vd VEZIKO).

dazipo ⁴⁸. G. de malgrandaj mambestoj, kies dorso estas kovrita de skvama karapaco (*dasipus*).

* **De.** 1^a Prep. montranta : **A)** Rilatante al verbo : 1 La punkton de la spaco, kie komenciĝas movo, la malproksimigon, la deiron, k metafore la malsimilecon, la devenon : *foriri ~ iu loko*; *veluri ~ Parizo ĝis Berlino*; *desalti ~ ĉevalo*; *la vazo falis ~ la tablo*; *puŝi ion ~ si*; *ti mezuris la larĝon ~loke de la pordego ĝis la korto Z*; *savu min ~ miaj malamikoj*; *viŝi ~ sia vizaĝo la ŝviton*; *ili diferencas ~ ni nur per la koloro*; *deveni ~ nobela gento*; *ricevi ~ iu donacon, gratulon*; *la helpo venis ~ li*; *salutu lin ~ mi*; *forkuri ~ antaŭ iu Z*; *eliris ~ apud li ĉiuj Z*; *sin levi ~ ĉe la tablo Z*; *ŝi prenis mian filon ~ ĉe mi Z*; *preni ~ super la kapo de iu Z*; *ekstermi popolon ~ sur la tero Z*. Kp FOR DE, DELOKE DE, EL, DEVENE DE, KAŬZE DE, KOMISIE DE. 2 La punkton de la tempo, kie komenciĝas ago : *~ nun*; *~ mateno ĝis vespero*; *~ du jaroj li malsanas*; *~ tiu tempo Z*; *~ tempo ~ siaj plej junaj jaroj Z*; *~ eterne*; *~ post la apero de homo Z*; *konsekrita al Dio ~ el la ventro de sia patrino Z*. Kp DE POST, TUJ DE, EKDE, DETEMPE DE. 3 La metaforan devenon, la kaŭzon : *tremi ~ febro*, *paliĝi ~ kolero*; *dispremita ~ timo*; *la aĉro resonis ~ bruvo terura*; *~ kantado senpaga doloras la gorĝo Z*; *ili malaperis ~ subita teruro Z*; *ili ebriiĝis, sed ne ~ vino Z*; *la tero pleniĝis ~ maljustaĵoj Z*; *ne satigas la okulo ~ vidado Z*. Kp PRO, KAŬZE DE. 4 La aganton de la ago esprimata per pasiva aŭ pasivsenca verbo : *li estis ĉirkaŭita ~ la tuta familio Z*; *ŝi estas amata ~ ĉiuj*; *dika branĉo rompiĝis ~ la vento*; *la tero estas kovrita ~ neĝo Z*; *la tablo estis kovrata ~ la ser-*

vanto per tapiŝo. Kp FARE DE, DE LA FLANKO DE, INICIATE DE, PER. 5 La apartenecon : *~ kiu estas tiu libro* (al kiu apartenas tiu libro, aŭ kiu estas la aŭtoro de)?; *tiu dependas ~ la cir-konstancoj*.

B) Rilatante al subst. : 6 La pose-danton : *la libro ~ Petro*; *la genio ~ Zamenhof*; *la palaco ~ la reĝo* (reĝa p.); *la kanto ~ la birdoj* (birda k.); *la ĉirkaŭaĵoj ~ la urbo*; *li estas la fiero ~ sia patro*. 7 La posedatan econ aŭ la rilaton inter du substantivoj, el kiuj la dua estas mezuro de la unua : *ĉevalo ~ blanka koloro* (blankkolora ĉ.); *potoj ~ kruĉoj ~ plej diversa formo k granda B*; *floroj ~ nekomparebla odoro B*; *homo ~ granda talento* (grandtalenta h.); *sakoj ~ diversaj grandecoj*; *bestoj ~ sama speco* (samspecaj b.); *libroj ~ sama valoro*; *afero ~ duba karaktero*; *sumo ~ mil funtoj*; *alto ~ dudek metroj*; *ni iru vojon ~ 3 tagoj en la dezerto Z*; *daŭro ~ tri monatoj*; *alingi la aĝon ~ okdek jaroj*; *vi faris eraron ~ tri frankoj*. 8 Difinitan limigitan apartaĵon de pri-parolata aŭ jam priparolita aĵo : *donu al mi pecon ~ tiu kuko Z*; *akceptu duonon ~ la kuko, kiun mi aĉetis*. Kp DA. 9 La aganton de la ago, kiun esprimas subst. derivita de verbo : *la amo ~ la gepatroj al siaj idoj*; *la ekspluatado ~ la homo al (aŭ je) la homo*; *la mortigo al (aŭ je) la edzo de lia edzino*; *la konkero al (aŭ je) Anglujo de la Normanoj*. Kp FARE DE. 10 La objekton de la ago, kiun esprimas subst. derivita de verbo : *mortigo ~ homo estas krimo*; *la preparo ~ la venonta kongreso*; *la prezentado ~ Hamleto en Antverpeno*; *la enkonduko ~ esp-o en la programojn*; *mi dankas pro la komuniko ~ via letero*; *multaj estas la elpensintoj ~ lingvoj internaciaj*. RIM. La uzo de **de** 9 k 10 post verba subst. naskas kelkfoje konfuzon : *la nutrado ~ la infanoj ~ ilia patrino estas la plej sana*; *la akcepto ~ la kongresanoj ~ la urbestaro okazis hieraŭ*; *mortigo ~ la edzo ~ lia edzino*. Por tion eviti oni povas uzi du rimedojn : 1) Anstataŭigi **de** 9 per prepozicia esprimo : *nutrado ~ la infanoj fare ~ ilia patrino*; *akcepto ~ la kongresanoj fare ~ l'urbestaro*. 2) Anstataŭigi **de** 10 per **al** aŭ per akuz. aŭ ĝia anstataŭo. **Je** : *nutrado la infanojn (aŭ*

je la infanoj, aŭ al la i.) ~ ilia patrino ; akcepto la kongresanojn (aŭ al, aŭ je la kongresanoj) ; la bombardo al la haveno devigis la Turkojn cedi ; premila ~ la vidado je tiuj kompatinduloj li svenis ; ekspluatado al malsuperaj rasoj ; solvo al la problemo ; konfisko al gazetoj ; bezono al plorado. 11 Simple la gramatikan dependecon kun iom malpreciza senco : la prezo ~ pano ; sukceso ~ entrepreno ; utileco ~ esp-o ; konkludo ~ la parolado ; ŝtono ~ falpuŝigo ; sub la masko ~ homamo. RIM. Pro la multisenceco de de estas ofte konsilinde enstataŭigi ĝin, se eble, per pli preciza prep. (en. el, pri, pro, super, kontraŭ, antaŭ ke) : la kongreso en Göteborg ; la fruktoj el la ĝardeno ; la konkludo el la leciono ; la enspezoj el la festo ; la elspezoj pro la festo ; la ministro akceptis la honorprotektecon super la kongreso ; la problemo pri la senarmigo ; doni pruvojn pri sia kuraĝo ; la modo pri tio pasis jam ~ longe Z ; la preparoj por la festo, ktp.

C) Rilatante al adj. aŭ adv. : 12 montras simple la gramatikan dependecon : glaso plena ~ akvo ; esti kontenta ~ io ; (mal)proksima ~ ; meze ~ ; norde ~ , kaŭze ~ ; helpe ~ , komence ~ , kondiĉe ~ , sekve ~ ; for ~ l'okuloj, for ~ l'koro. Kp JE.

II* Vortero kun la senco 1 aŭ 2 : ~lgi. ~meti, apartigi, disigi. ~lgi. Apartigi. Ek~. Eke ~.

III* Prefikso kun la senco 1 aŭ 2 : ~meti, ~fali, ~sali, ~veni, ~vojigi, sin ~eni ; ~post ; ~tempe ~ Z ; ~loke ~ Z (ekmalproksimiĝe ~ , ekirante ~).

Debato. Diskuto laŭ ordigita maniero en oficiala kunveno (kongreso, parlamento ktp) : la leĝo estis akceptata sen longaj ~oj. ~1 (tr). Oficiale diskuti.

Debeto. Tuto de ĉiuj sumoj ŝulditaj de iu al komercisto : via ~o atingas ĝis 1.700 dolaroj. ~1 (tr). Enskribi en konton la ŝuldojn de iu ; malkrediti : oni ~as la klienton per ĉio, kion li ricevas, k oni kreditas lin per ĉio, kion li pagas.

debito Z. Facila podetala aŭ pogranda vendado de varo : tiu komercaĵo havas grandan ~on.

debitoro Z. Ŝuldanto.

debuti Z (ntr). 1 Sin prezenti unuafoje antaŭ la publiko : tiu aktoro ~is kun

granda sukceso. 2 Unuafoje elpaŝi, agi ; komenci : li ~is en tute malalta posteno ; nia ~o, la unua lernolibro de nia lingvo, eliris en lingvo rusa Z.

*Decl (ntr). 1 Esti konforma kun la sociaj kutimoj, kun la gentilaj moroj, kun la reguloj de bonedukiteco k moraleco : ~as, ke vi vizitu vian instruiston ; ne ~as fumi tie ĉi ; kiaj ceremonioj ~as Z ? 2 (Ev) Konveni : al li ~as ne gratulo, sed mallaŭdo ; la krono, kiu ~as al la belo Z ; tiu koloro ne ~as al la brunulinoj. Kp TAŬGI, KONGRUI. RIM. Post decl oni uzas indikativon, se oni esprimas simplan juĝon aŭ konstaton : ne ~as, ke vi tiel laŭte krias. Sed, se oni volas esprimi malpermeson aŭ ordonon, oni uzu la u-modon : ne ~as, ke vi tiel laŭte krii. ~a. ~anta. 1 : ne estas nun ~a tempo por viziti lin ; elektu pli ~ajn esprimojn ; akcepton ~an ni al li faros Z ; la simpla ~eco ordonas al vi silenti ; mal~a vesto. 2 : tio estos por li ~a puno Z ; ~a rekompenco ; en ĉio devas esti observata la ~a mezuro ; esp-o jam ĝajnis por si ~an postenon en la interpopolaj rilatoj ; tio ne estas ~a kaŭzo por fieriĝi Z. Kp KONFORMA. ~e. En ~a maniero. 1 : ~e akcepti iun ; ofiĉisto en ~e butonumita uniformo B ; vestita malriĉe sed ~e. 2 : mi lernis ~e lin ŝati ; lernante fremdajn lingvojn, ni ne havas la eblon ~e fordonni nin eĉ al unu el ili Z.

*Decembro. La dekdua k lasta monato de la jaro.

*Decidi (tr). Definitive fiksi post pripenso opinion, juĝon aŭ volon : mi jam de longe tion ~is Z ; mi ~is, ke vi ... Z ; li ~is transloĝigi ; oni ~is organizi kurson ; ni ~is ne paroli plu pri iaj reformoj Z ; oni ~is por li la plej facilan rolon ; (f) : la loto ~os inter vi ; ĉe tiu malsano, unu horo povas ~i inter vivo k morto Z ; la ~ita loko de ŝia sorto Z. Kp SOLVI, DIFINI, DESTINI. ~lgi. 1 lgi ~anta : mi ~igis mian amikon veni en la teatron ; nur monmanko ~igis nin halti. 2 Igi ~ata : tio ~igis la militon. ~lgi. 1 Igi ~anta ; ek~i : post longa ŝanceliĝo, li fine ~igis. 2 Igi ~ata : la entrepreno rapide ~igis. ~(ig)a. Estiganta ~on : ~a batalo, venko, voĉo de la prezidanto, pruvo, motivo, cirkonstanco. ~o. ~ado aŭ ~aĵo : fari ~on Z ;

ŝangi sian ~on; *jugista ~o* (Kp VERDIKTO); *ĉiujn siajn argumentojn ili penadis konformigadi al tiu antaŭefarita ~o Z*; por la ~o de la demando estas kreita komitato Z; *tiu demando iom post iom per la uzado ricevis ~on pli difinitan Z*; *mi ne povis ~e (certe) diri, kian formon ni devas uzi Z*; *li restis kun klinita kapo, sen~e*. **Antaŭ~o.** ~o, kiun oni faris antaŭ ĉia diskuto aŭ pripenso (Kp ANTAŬJUĜO). ~**ema.** Inklina ~i, kiu facile ~as, sensanceligema : *~emo estas ĉefa kvalito de regnestro* (Kp ENERGIA, ORDONEMA, AŬTORITATA, DOGMEMMA).

Decigramo. Dekono de gramo.

Decilitro. Dekono de litro.

Decimala. Bazita sur sistemo en kiu la koncernata tuto estas dividita laŭ dek egalaj partoj.

Declmetro. Dekono de metro.

* **Deĉifri** (tr). 1 Speciale transskribi tekston de ĉifro en klaran lingvon. 2 Pene legi malbone skribitan tekston aŭ malklare esprimitan penson : *~i papiruson*; (f) *sur lia indifera vizaĝo ŝi pentis ~i lian deziron* (Kp DIVENI, KONJEKTI).

* **Dediĉi** (tr). 1 Tute fordoni al, plene oferi por : *~i multajn jarojn al la lernado de lingvoj Z*; *sin ~i al la politiko*; *~i grandan parton de la revuo al la literaturo*; *~i plenan atenton al iu problemo Z*; *la tuta kunsido estis ~ata al tiu diskuto*; *Z ~is sian vivon al la realigo de sia ideo*. 2 Meti sian verkon sub la honora patronado de iu : *~i poezion al amatino*. 3 Donaci ekzempleron de sia verko al iu, respektive skribante sur ĝin lian nomon : *~i libron al recenzisto, al amiko*. ~o. 1 ~ado. 2 Por~a surskribo.

Dedukti (tr). Fari konkludon el la tuto pri la partoj, el la specaro pri la specoj, el ĝenerala principo pri konsekvencoj : *silogismo estas ~a rezonado*. Kp SINTEZO, DEMONSTRI.

* **Defendi** (tr). Helpi, protekti iamaniere kontraŭ atako : *~i urbon kontraŭ la sieĝantoj*; *~i per armiloj, agoj, parolado*; *li ~is sin mem, sen ia helpo*; *ne ~as oro kontraŭ doloro Z*; *la tasko de advokato estas ~i la akuzitojn antaŭ la tribunalo*; *la delegito fervore ~is la projekton Z*; *~i opinion, preten-*

dojn; *al li ne mankas ~o kontraŭ ofendo Z*; *mi estas sen~a Z*.

defensivo ¶. Defendo de milita pozicio kontraŭ atakanta malamiko. Vd OFENSIVO.

defili Z (tr). 1 Provoki al batalo aŭ konkurso : *~i iun pri kuro, bilardo, duelo*. 2 Spiti, maltimi, maleviti : *~i la danĝeron*.

Deficito. Sumo, kiu mankas por ke la enspezoj egalu la elspezojn en bilanco.

defili (ntr) ¶. Parade marŝi antaŭ iu estro aŭ estraro.

Definitiva. Malprovizora, neŝangebla, decida, finofara : *~aj kondiĉoj*; *~a respondo, prezo*. Kp LASTINSTANCA. ~**igl.** Igi ~a : *post la ~igo de la lingvo Z*. Kp SOLVI, FIKSI, FIRMIGI, DECIDI, DIFINI.

deflacio £. Malplimultiĝo de la papermona kvanto en la cirkulado. Vd INFLACIO.

* **Degeli** (ntr). 1 Malglaciigi, malfrostigi, fluidigi de varmo, fandiĝi : *la ~o de la neĝo*; *la suno ~igas la stratojn*; *~a vetero*. 2 (f) Iom post iom malgrandigi, malaperi : *atentinte la utilecon de la afikŝoj, Z rimarkis, ke la vortaro pli k pli ~as en liaj manoj Z* (Kp SOLVIĜI, FORDISIĜI, FORFLUGI, FORLUI, FORPASI, DISNENIĜI, PERDIĜI).

* **Degeneri** (ntr). Perdi la originajn kvalitojn : *ĉiuj ili estas ~intoj*; *libereco ne devas ~i en anarkion*; *la ~o de Romanoj ebligis la barbarajn invadojn*; *alkoholo ~igas la rasojn*. Kp PUTRI.

* **Degradi** (tr). Senigi iun je lia rango, malaltigi ies rangon : *~i oficiron, oficiston*; (f) ~a ago.

dehiski (ntr) ¶. Malfermiĝi per la natura disigo de la valvoj : *~a frukto*. ~**(ad)o.** Ago, per kiu perikarpo malfermiĝas por eligi grajnon, antero polenon.

deismo Z §. Doktrino, kiu asertas la ekzistadon de Dio, bazante sin nur sur raciaj pruvoj k malakceptante revelacion ; = diismo. Vd TEISMO.

* **Dejori** (ntr). Plenumi sian servon laŭ difinita tempo : *li nun ~as dum la nokto*. Kp SERVI, OFICI. ~**o.** Difinita tempo fiksita por la plenumo de ofica servo : *mia ~o komenciĝos je la kvara horo*. Kp DEVO, FUNKCIO, OFICO, TASKO.

* **Dek.** Duoblē kvin : *mi havas ~ fin-grojn* ; *~ da homoj* ; *iam la Eklezio ricevis la ~onaĵon de ĉiuj rikoltoj*.

Dekadenco. Komenco de ruinigo, de malfortigo, de malprosperigo : *~o de literaturo* ; *la ~o de la Roma Imperio*. Kp KADUKIGO, AGONIO, KREPUSKO, AŬTUNO. ~1 (ntr). Esti en stato de ~o. ~igl. Igi en staton de ~o : *alkoholo ~igus popolojn*. Kp DEFALI, DEGENERI, KLINIĜI, MALPROGRESI.

Dekagramo. Dek gramoj.

Dekalitro. Dek litroj.

Dekametro. Dek metroj.

Dekano. 1 (K) Unuarangulo de eklezia distrikto, konsistanta el kelke da paroĥoj. 2 (Protestantismo) Administranto de eklezia distrikto. 3 Ĉefprofesoro de universitata fakultato.

dekanti (tr) ☞. Forverŝi likvaĵon el ujo, lasante en ĝi la funde falintaj nnesolvaĵojn.

Deklami. 1 (tr). Laŭte prononci, kun artisme taŭga tono : *~i versojn*. 2 (abs). Per sonoraj senenhavaj frazoj emfaze k patose paroli : *oni multe ~is pri sendependeco Z*.

Deklari (tr). Oficiale aŭ publike sciigi : *en la aldono al la Dua Libro Z ~is, ke li forlasas siajn aŭtorrajtojn pri esp-o* ; *ĉiuj ~is sin kontraŭ la propono*. ~o. Deklaracio.

Deklaracio. Deklaritaĵo : *la ~o de la esp-a Akademio difinas la rolon de la Lingvaj Institucioj*.

* **Deklinacio.** Aro de la modifoj, kiujn en kelkaj lingvoj ricevas substantivo, pronomo aŭ adjektivo laŭ ĝia sekso (genro), nombro k gramatika rolo ; kazaro : *esp-o havas dukazan, k latino seskazan* ~on. ~1 (tr). Eldiri la kazaron de iu vorto.

* **Deklivo.** Oblikva, klinita supraĵo rilate al la horizontalo : *kruta ~o de monto*.

dekolti ☞. Longe boligi en akvo vegetaĵojn por solvi ĝiajn solveblajn substancojn.

Dekolti (tr). Nudigi la kolon, gorĝon aŭ ŝultrojn : *ŝi estis maldece ~ita*.

dekor(ac)i (tr) = dekoracii.

Dekoracio. 1 Artismaj ornamaĵoj de ĉambro, domo, ĝardeno, urbo : *nia standardo estas ~o por niaj kongresoj Z*.

2 Pentritaj toloj prezentantaj vidaĵon de la loko, kie okazas teatra sceno. 3 B = ordeno 2. ~1 (tr). Artisme ornamita salono ~ita per freskoj.

dekremento √. Nombro, kiu karakterizas la amortizon de osciloj. **Logaritma** ~o. Logaritmo de l' rilato de la amplitudo de unu oscilo al la sekvanta oscilo.

Dekreto. Oficiala ordono de plej supera ŝtata reganta povo (kontraste al leĝo) : *eldoni ~on*. ~1 (tr). Ordoni per ~o.

* **Dekstra.** Troviganta ĉe la flanko kontraŭa al tiu de la koro : *~a mano*. ~e. Ĉe la ~a flanko : *~e staras statuoj* ; *turniĝu ~en*. ~ano, ~ulo. Persono apartenanta al la konservativaj aŭ reakciaj partioj, kiuj sidas en Parla-mentejo ~e de la prezidanto. **Mal~ulo.** 1 Kiu uzas kutime mal~an manon anstataŭ ~a. 2 Apartenanta al la antaŭenemaj partioj, kiuj sidas mal~e de la prezidanto. ~uma ☞ Δ. Turniĝanta aŭ volviĝanta laŭ la direkto de horloĝa montrilo.

dekstrino ☞. Amela gumo.

Delegi (tr). Sendi iun, kiel reprezentanton : *nia societo ~is tri membrojn al la kongreso*. Kp DEPUTI, KOMISI, MISII. ~ato, ~ito. ~ita persono.

Delegacio. Delegitaro.

* **Delfeno.** Mara mambesto el fam. de balenoj (*delphinus*).

delfinio ☞. G. de ranunkolacoj (*delfinium*).

* **Delikata.** 1 Plaĉa per sia altkvalito k nevglareco : *~a manĝo, vino, parfumo, plezuro, esprimo, nuanco, koloro, punto, ridelo* ; *~aj trajtoj, manieroj* ; *~ledaj ŝuoj*. Kp RAFINITA, SUBTILA, NOBLA. Vd POLURI. 2 Neforte k neakre impresanta niajn sentumojn aŭ nian spiriton : *~a fajfo, bruo, tuŝo, paŝo, diferenco, deklivo, vento, kiso* ; *~a sono de l' pluvo falanta sur molan teron B* ; *~a nebulo*. Kp MILDA, DOLĈA. 3 Facile rompebla, facile difektebla : *~a teksaĵo, vazo, aparato* ; *~a kiel aranea reto* ; *feliĉo estus ~a floro* ; *~a aĝo, sano, haŭto*. Kp MALFORTA, MALDIKA. 4 (f) Facile malbonigebla, postulanta subtilan spiriton k grandan zorgon por sukcesi : *mi ne povas diskuti kun virino pri tiel ~a*

afero; ~a punkto, situacio, cirkonstanco. Kp TIKLA. 5 Facile impresebla, sentema, akresenta: ~a orelo, pesilo, spirito; ~a konanto de karakteroj. Kp SUBTILA, SAGACA. 6 Taktoplena, diskreta, netroiganta, ne ofendema: ~a laŭdo, montri siajn ~ajn morojn Z. 7 Malfacile kontentigebla; elektema, rafinita; tro~a (Kp POSTULEMA, FRANDEMA). Mal~a. 1 Malplaĉa per sia malaltkvalito k vulgareco, kruda. 2 Forte k akre impresanta. 3 Fortika, malfacile difektebla. 4 Malakresentema, malsubtila, malfacile impresebla. 5 Sentakta, nediskreta, troigema, ofendema. Mal~ulo. Krudulo (Kp ŜTIPO, BRUTA). ~e. 1 Nekrude, netroce, milde: la vojo iris ~e supren; ~e klini la kapon; herboj ~e ondantaj; li ~e premis ŝian ŝultron. 2 Subtile. 3 Taktoplene: trakti iun ~e. Mal~e. Krude: li mal~e tiris min antaŭen (Vd MALKARESI).

delikto ځا. Kontraŭleĝa puninda ago, malpli grava ol la krimo (= krimeto, punindaĵo.) Kp KRIMO, PEKO, KULPO.

* **Deliri** (ntr). Esti en stato de nedaŭra spirita malordo kaŭzita de febro, malsano, aŭ ebriceco, k karakterizata per halucinaciaj imagoj k malkonsekvencaj senkonsciaj paroloj: *ame ~i Z. ~o.* Stato de tiu, kiu ~as. ~aĵo. Senordaj, sensekvaj, malsagaj k duonfrenezaj paroloj, similaj al tiuj de iu, kiu ~as pro febro: *tiu artikolo estas nur ~aĵo.*

delkredero 2. Garantio prenita sur sin pri solvenceto aŭ pagokapableco de iu.

delto Z (Ge). Triangula insulo formita de disbranĉigo de rivero ĉe ĝia enfluo en la maron: ~o de Nilo.

deltoido ♥. Muskolo levanta la brakon.

Demagogo. Politikisto, kiu pro propra utilo flatas la popolon k ekscitas ties pasiojn, anstataŭ eduki ties prudenton.

Demagogio. 1 Klopodo por iĝi estranto de la popolo, ekscitante ĝiajn pasiojn per belaj vanaj paroloj aŭ promesoj. 2 Senbrida superregado de demagogoj.

* **Demandi** (tr). Peti pri sciigo, informo: ~i iun pri lia nomo, pri la farto de iu Z, pri la ĝusta vojo, pri konsilo, pri ordonoj B; ~i konsilon de iu Z; ~i ies permeson Z; ~i la opinion de iu Z; sin ~i ĉu... Z. ~o. 1 Vortoj de ~anto. 2 Problemo,

temo pridiskutota: la ~o pri internacia lingvo Z; estas nur ~o pri la tempo; ~o pri vivo aŭ morto Z; la ~o estas pri... (aŭ: ĉu...) ; fari, eldiri, starigi Z, meli Z, levi Z, prezenti, adresi Z, direkti, solvi, decidi ~on Z; ĝi havas ankoraŭ signon de ~o Z (estas tute ne certa. Kp BIRDO); ~a pronomo, signo. RM. Oni zorgo evitu la eraran uzon de **demando** en la signifo de **peto**.

demarŝo ځا. Diplomata paŝo, ago (noto, buŝa deklaro ks), por atingi iun difinitan celon: la *finance malforta registaro faris ~ojn por atingi novan eksterlandan prunton*.

dementi ځا. Malkonfirmi, nei aŭ regustigi fakton aŭ intencon: la *registaro ~is mensogajn komunikojn de eksterlandaj ĵurnaloj*.

demisil = abdikado 2.

Demokrato = demokratiano.

Demokratio. 1 Reĝimo en kiu la politika povo apartenas, jen pere, jen senpere al la popolo k en kiu estas plej fortaj la sendistinge egaligaj tendencoj. 2 Demokrataro.

* **Demono**. 1 (R) Diablo. 2 (f) Homo, havanta tre malican karakteron.

demonstri (tr). Plene k nepre pruvi per dedukto: la *Eŭklida postulato ne estas ~ebla. ~o* = demonstracio 1.

Demonstracio. 1 Nepra pruvo per dedukto. 2 Perfekta elpruvo. 3 (Ev) Manifestacio.

Demonstrativo (G). Montra pronomo aŭ adjektivo.

* **Denaro**. Speco de antikva malgranda roma monero.

denominatoro Δ. Malsupra termino de frakcio aŭ de raportoj. Vd **NUMERATORO**, Kp **DIVIDANTO**.

* **Densa**. Karakterizas ion, kies eroj, tre proksimaj unuj al aliaj, estas multnombro enhavataj en malgranda volumeno: ~a arbaro, laŭbo, nebulo, pluvo, mal-lumo, solvaĵo, hararo, trupo, popolamaso; ~foliaj arboj; tro mal~a aere sufokas la homon; mal~aj spikoj Z; ~e loĝata lando; vesto ~e brodita per oro; la grizeco ~e arĝentis liajn harojn. ~eco. 1 Eco de tio, kio estas ~a. 2 □ Rilato, de la maso de io al ĝia volumeno. ~aĵo,

Loko en arbaro, kie la arboj k arbetoj estas ~aj. ~igl. Igi ~a : ~igu la vicojn !

* **Dento.** 1 Elstara osteto, en buŝo de homoj k bestoj, kiu servas por mordi k maĉi la nutraĵojn : *trancĵaj, kojnaj, muelaj ~oj* ; la ~oj *klakas* ; *kunfrapi la ~ojn* ; *montri la ~ojn* (f. minaci) ; *nuksoj venis kiam ~oj elfalis* Z (Vd MALFRUA) ; la ~o de *Ptempo formordis la piramidojn*. 2 Elstara pinto aŭ tranĉaĵo ĉe la rando aŭ la supraĵo de objekto : ~o de *kombilo, rado, segilo, muro, roko, monto*. ~a. 1 De ~o : ~a *enajlo*. 2 ~hava : ~a *rado*. ~ego. Longa ~o, kiu eliras el la buŝo de iuj bestoj (elefanto, apro). ~aro. Tuto de la ~oj : *li havas falsan ~aron*. ~(igl). ~oforme tranĉi aŭ aranĝi la rondon de io : ~ita *rado, muro, falbalo, folio* ; la *pintoj de la montaro segil~is la horizonton* (Kp BREĈETI, FESTONI). Tri~o. Forko kun tri ~oj. ~ingo. Kavajeto en la makzela osteto, entenanta la radikon de ~o. ~okarno. Karno de la makzeloj ĉirkaŭanta la ~ojn (Kp GINGIVO). ~ostango. Stango provizita per ~oj, por kroĉi.

dentalo (Fon). Konsonanto aŭ kvazaŭvokalo, kies bruonon naskas la fermo aŭ la malvastigo de la buŝkanalo per alproksimigo de la longa pinto al la dentoj (t, d, s, z, l, n, c, ĉ, ĝ). Kp LABIALO, PALATALO, VELARO.

* **Denunci** (tr). Sciigi juĝiston aŭ aŭtoritatulon pri ies krimo aŭ kulpo.

Departemento. 1 Sekcio de ministrejo : ~o *pri fervojoj*. 2 Franca administra distriktaro, estrata de prefekto.

Depeŝo. Urĝa sciigo, sendita per rapida vojo, precipe per telegrafo.

Deponi (tr). Konfidi al iu multvaloraĵon gardotan : ~i *monon en banko* Z, *en ŝparkaso, pakafon en stacia pakgardejo*, *provizon da manĝaĵoj en la kabano* ; *ili ~u la vestojn en la ĉambro* Z ; ĉiu *traktato devas esti ~ita en la Sekretariejo de la Ligo* ; ~ilaĵon *trompe forpreni* Z.

depoto ¶. Parto de la trupunuoj, kiu restas dum la milita tempo en la garnizono.

deprimi (tr). Senenergigi, tute malvigligi k senkuraĝigi : *li estas ~ita de sia malsukceso*.

* **Deputi** (tr). Elekti k sendi kiel reprezentanton en parlamenton : ĉiu *moderna demokratio havas ~itaron*. Kp DELEGI.

Derivi (tr). Devenigi vorton de alia pli simpla : la *vorto « homaro » ~igas de « homo »* ; ~ita *vorto*.

dermo ♥. La suba tavolo de la haŭto. Vd EPIDERMO.

dermatologo (Sc). Scienculo, kiu studas ~ion ; specialisto en la ~io.

dermatologio ¶. Parto de la medicino, kiu pritraktas haŭtmalsanojn.

dermatozo ¶. Ĝenerala nomo de haŭtmalsanoj.

dermito ¶. Inflamo de la dermo (= haŭtinflamo).

* **Des.** Adv. uzata antaŭ pli k malpli responde al ju por montri ke io varias paralele k depende de alio : *mi ~ pli lin ŝatas*, *ju pli mi lin konas* ; *ju pli oni posedas*, ~ *pli oni avidas* Z ; *ju pli da mono*, ~ *pli da zorgo* Z ; *ju pli da akcidentoj*, ~ *pli alta la prezo* Z ; *ju pli rapide*, ~ *pli bone* ; *homo estas ~ pli feliĉa*, *ju malpli da bezonoj li havas*. RIM. Kelkfoje la dua parto de la komparo montrata per ju pli ne estas esprimata, k **des** akceptas tiaokaze sencon similan al tiu de **tiom** : ~ *pli bone* Z ! *Li rifuzis la postenon ~ pli, ke ĝi estis senpaga* ; *mi ne volas ripeti miajn vortojn*, ~ *pli, ke ĉiu el vi facile mem trovos la respondojn* Z.

* **Desegni** (tr). 1 Imiti per krayonaj, plumaj aŭ penikaj strekoj la formon, sed ne la koloron de io ; aperigi la konturojn de io : la ~(a)ĵoj de *Rembrandt*. 2 (f) Montri, priskribi la ĉefajn trajtojn de io, la distingilojn de io : *li ne estas tiel terura kiel oni lin ~as* B ; *li mallonge ~is la ĉefajn liniojn de sia projekto*. Kp LINIO, FIGURO, BILDO, SILUETO, SKIZO, KONTURO, PENTRI, STREKI, TIRI. ~igl. 1 Esti ~ita. 2 Montri siajn konturojn : la *montoj ~igis ne tre klare* B.

Deserto. Lasta parto de eŭropaj manĝoj, konsistanta el fromaĝo, fruktoj k dolĉaĵoj.

desinfekti Z (tr) ¶. Mortigi mikrobojn aŭ miasmojn en loĝejo, vestoj, tolaĵo ktp : ~i *ion (per io)* (= malinfekti). ~ilo. Aparato por ~o.

desmodio G. de legumenacoj (desmodium).

Despoto. Regnestro, kies aŭtoritato estas absoluta, aŭtokrata, tirana. ~ismo. Regado de ~o. Kp DIKTATORO.

Destini (tr). 1 Antaŭfiksi la celon aŭ la uzon de io : li ~is testamente siajn librojn al la urbo; donacoj ~itaj por iu Z; ~i lokon por ia objekto; vagonaro ~ita por Vieno; ni ~is tiun daton por via parolado. Kp DEFINI, ASIGNI, DEDIĈI, DISPOŬI. 2 Antaŭdecidi la sorton de iu : la sorto ~is al li vivi modeste; ~i ian sorton por iu B; ĉiu homo estas ~ita por morto; la patro ~is lin por komerca kariero. Kp DECIDI. 3 Antaŭdecidi ion : tiel ~is la sorto Z; la sorto ~is, ke mi vivu Z; la limoj al li ~itaj de la naturo Z; tia eksperimento estas ~ita al malsukceso.

~o. 1 Ago destini. 2 Antaŭfiksitaĵo, antaŭdifinita sorto, celo, uzo : la ~o de Romo estis konkeri la mondon; la ~on de tiu testamentaj postlasaĵo oni ne rajtas ŝanĝi (Kp SORTO, FATALO, ALVOKIĜO). Antaŭ~(ism)o. Religia doktrino, laŭ kiu la sorto de ĉiu homo estas fatale fiksita de Dio antaŭ lia naskiĝo.

* **Detalo.** 1 Malgranda parto, konsiderata kontraste al la tuto : *zorge raportu pri ĉiuj ~oj; mi forĝis multajn ~ojn de la afero.* 2 Malgravaĵo, akcesoraĵo : *droni en ~oj Z; bagatelaj eksteraj ~aĵoj Z; la ĉiutagaj ~aĵoj.* ~ado. 1 Preciza k aparta konsiderado pri ĉiuj partoj de tuto : *fari la ~adon de konto.* 2 Pomalgranda vendado (Kp DEBITO). ~a. 1 Poparta, iompostioma : *repreni ~e, kion oni donis mal~e.* 2 Enhavanta ĉiujn ~ojn, preciza k kompleta : *~a analizo de verko B; ~a fakturo, rakonto.* 3 Vendanta pomalgrande : *~a komerco.* 4 Akcesora, malgrava : *~a eraro.* ~isto. ~vendisto. Mal~a. 1 Generala, sen~a : *rakonti laŭ mal~aj trajtoj.* 2 Pogrand. ~l (tr). 1 Komplete fari, konsiderante aparte ĉiujn partojn : *li ~is la historion de esp-o de 1887 ĝis 1900.* 2 Pomalgrande vendi : *tie ĉi oni ne ~as la ŝtofpecojn.*

detekti Prui la ĉeeston de elektraĵ ondoj per ~ilo. ~ilo. Aparato por prui la ĉeeston de elektraĵ ondoj : *ekzistas diversaj ~iloj : kristala, magneta, valva ktp.*

detektivo Z. Ano de sekreta polico, eĉ privata; kaŝpolicano.

detektoro = detektilo.

Determini (tr). 1 Precize fiksi ion ne-certan : *~i la sencon de iu vorto, la kaŭzon de iu akcidento, la distancon inter tiu k lero, la specon de vegetaĵo B, la motivojn de ago.* Kp DEFINI, ENKLASIGI. 2 (G) Pli-precizigi la sencon de apuda frazero : *la artikolo ~as la substantivon; verbo ~ita de adverbo.*

determinismo Doktrino, laŭ kiu ĉio en la universo, eĉ la homaj voloĵ, estas la nepre necesa rezulto de antaŭaj kondiĉoj. Kp FATALISMO.

* **Detru**l (tr). Ruinigi, pereigi, nuligi, nenigi : *~i urbon; la pluvo ~is la rikoltojn; lia morto ~is ĉiujn niajn projektojn; ~i la sanon, la konkordon, la trankvilon B; ~i ĝis la fundo de l' fundamento Z; tiuj vortoj ~os ĉiujn niajn ĝisnunajn akirojn Z; ~ita estas ĝia potenco Z; niaj ~itaj esperoj Z; tiaj fortoj estis ~itaj Z; kia granda homo detruigis Z! tiu profunda plano ~iĝis Z; lingvo internacia ne celas ~i la lingvojn naciajn; ne~ebla konvinko.* Kp EKSTERMI, FORIGI, FALIGI, MALKONSTRUI, RENVERSI, POLVIGI, CINDRIGI, ROMPI, FRAKASI, ABOLICI, FORSTREKI, FORVIŝI, DISBATI, RUINIGI, KONSUMI, FORBALAI, MORTIGI. Vd HUNO, VANDALO. ~o. Ago ~i : *milito kaŭzas ĉiam senprofitajn ~ojn; tio estas ~ado nur por ~emo; la ~iĝo de la urbo.* ~a. ~anta.

* **Devi** (ntr). 1 Ne povi ne fari ion pro ia materia neceseco, praktika bezono, morala leĝo aŭ fremda sintrudanta volo : *ĉiu vivanto ~as mortl; lernolibron oni ~as ne tralegi sed tralerni Z; tiun el demandon ~as decidi instrui laĵ homoj Z; la mebloj estis aranĝitaj bonorde kiel ~as esti Z; por ĉiuj rilatoj intergentaj oni ~as uzi lingvon neŭtralan Z; kiu volas mensogi, ~as bone memori Z; terur-
ran nokton ~is mi travivi Z; mi ~as sendi tiun leteron antaŭ morgaŭ; kiu ~as, tiu povas Z; filo ~as obei la patron; vi ~as paroli pli laŭte; pri gustoj oni disputi ne ~as Z; oni ne ~as havi tro da konfido al si mem Z; nenian trinkaĵon el vinberoj li ~as trinki Z (estas malpermesite, ke li trinku); tial ni neniam ~as (estas malpermesite, ke ni) paroli en niaj kongresoj pri aferoj politikaj Z; mi ne ~as malatenti tion Z; se ni ne*

trovas pli bonan esprimon, tio ne ~as nin ĉagreni Z; ili ne ~is lasi rimarki, ke ili nenion vidas Z; ĉu tiu di ideo estas aktiva aŭ pasiva, tion ĉi la sufikso aj lute ne ~as montri al ni Z; mi certigas vin, ke kun mi vi ~as nenion timi Z; ni ne ~as miri, ke tia sistemo ne povis trovi amikojn Z. Kp ŜULDI, BEZONI, NEPRE. 2 Kelkfoje ĝi montras la certecon aŭ eĉ nur la probablecon; = certe ...i, probable ...i: li ~is koleri, ĉar li neniam skribas al mi post de tiam K; kiel ravita vi ~as esti Z; tiu sciigo ~as esti falsa; li ~as esti freneza; se ĝi ne fariĝos nun, ĝi ~as jam iam fariĝi en estonteco Z; tiuj argumentoj ~is ŝajni al tiuj homoj tiel same infanaj kiel al ni nun ŝajnas iliaj tiamaj kontraŭparoloj Z; prezentu al vi, kiel tiuj arboj ~is brili en la suna lumo Z. ~o Z, ago~o Z. Faratoja necesa pro leĝo, moralo aŭ konveno: plenumi sian ~on B; la unua ~o de homoj estas ne malutili reciproke; mi konas mian ~on al mia estro (Kp DEĴORO, TASKO, OFICO, JUGO, REGULO, DISCIPLINO). ~lgi. Altrudi ion al iu: ŝi ~igis ŝin manĝi en la kuirejo Z; mi ~igos lin konfesi sian mensogon; la scienco ~igis la naturon, ke ĝi montrusiajn limojn Z; titimis ~ontigi sin al pagado de grandaj sumoj Z (altrudi al si en la estonteco la pagadon) (Kp SUBIGI, CEDIGI). ~igo. Altrudo. ~iga. Postulata de la leĝoj, moralo aŭ konvencio: ĝi estas ~iga formalaĵo. Sin~igo, mem~igo. Altrudo al si mem de ioma modereco en deziroj aŭ bezonoj: la sin~igo estas la komenco de la ĝentileco k eĉ de la moralo. Ne~iga. Laŭvola.

devil Z (ntr) 1 (Sc). Devojiĝi de la normala pozicio, direkto: ~o de l'estomako, de l'kompasmontrilo. 2 (f) Dekliniĝi de la regula konduto: ŝi ~is de la virta vojo B. Kp DETURNIĜI, DEVOJIĜI, FLANKENIĜI. ~a angulo □. Angulo formata per la direktoj de la radio antaŭ k post la ~ado.

*Devizo. 1 Mallonga frazo, akompananta blazonan insignon. 2 Mallonga frazo, montranta principon de konduto adoptitan kiel distingilon de privata persono, firmo, korporacio: «libereco, galeco, frateco» estas la ~o de la franca Respubliko. 3 & Kambio aŭ ĉeko en fremda valuto, pagebla je difinita loko eksterlande k negocata en borso.

devono ☆. Unu el la malsupraj formacioj de la primara epoko k konsistanta el kelkaj etaĝoj.

*Dezerto. Regiono en kiu tute mankas vegetaĵoj k loĝantoj: voki, prediki en ~o (senutile peni por konvinki). ~a. Simila al ~o, senhoma. ~ulo. Ermito.

*Deziri (tr). 1 Konscie emi al io, aspiri posedon aŭ ĝuon de io: ~i dormon; ~i aŭdi muzikon; kiom la koro ~as Z (abundege); havi ~on por io. 2 Esprimi al iu bonvolan esperon, ke li ĝuu ian feliĉaĵon: ~i al iu bonan farton, feliĉan vojaĝon, feliĉon Z; ~esprimoj por novjaro. Kp AVIDI, BEZONI, SOPIRI, ENVII, AMBICI, BRULI, SOIFI. ~ego. Pasia, senbrida ~o. Bon~i. ~i 2: akceptu miajn sincerajn bon~ojn!

*Dio. 1 ☉ Mita supernatura estaĵo. 2 (R) Supernatura, eterna, perfekta k ĉiopova spirita estaĵo, kreinto k gvidanto de la universo: ~o volu, ke... (mi tre deziras, ke...) 3 & Principo de ekzistado, unueco k komprenebleco de universo. 4 (M) Estaĵo elpensita de la homa imago por klarigi al si la ekziston de la mondo. ~a. 1 De ~: la ~a potenco. 2 Perfekta, kvazaŭ ĝi estus de ~: ŝi havis ~an voĉon, ~ajn formojn. ~ismo & = deismo. ~patrino (Rk). Maria, patrino de Jesuo. ~servo. Kulto, meso.

Diabeto. Malsano karakterizata per neasimilado k perurina ellasado de sukero.

*Diablo. 1 (R) Estro de malbonaj anĝeloj, kiuj ribelis kontraŭ Dio: ne pentru la ~on sur la muro Z. Kp SATANO. 2 (Rk) Unu el la ribelintaj anĝeloj: la ~oj vin prenus Z; al ĉiuj ~oj Z. Kp DEMONO. 3 (f) Tre malica homo.

diabelo (Sp). Ludilo konsistanta el bobeno, kiun oni movigas, ĵetas supren k rekaptas per ŝnuro havanta tenilon ĉe ĉiu ekstremo.

Diademo. 1 Larĝa rubando tenanta la harojn de virinoj, ofte ornamita per juveloj. 2 Reĝa krono.

Diafana. Trairebla per lumradioj, sed ne travidebla: ~a ŝtofo, ondo, vazo Z, emajlo; (f) ~aj manetoj.

diatizo ♥. La longa parto de osto inter ĝiaj du ekstremoj: apofizo k epifizo.

Diafragma. Muskolo apartiganta la bruston de la ventro.

Diagnozo. Ekkono de malsano per ĝiaj simptomoj. ~1 (tr). Difini malsanon laŭ ĝiaj simptomoj.

Diagonalo. Rekta oblikva linio, iranta de unu angulusupro al alia, interne de poligono. Kp DIAMETRO, TRANSVERSA.

diagramo. 1 (Sc) Grafika desegno, kiu helpas klarigi iun fenomenon. 2 < Grafiko prezentanta la variojn de algebra funkcio de fizikaj grandoj.

diakil(ono)o ☿. Plastro el aglutina substanco.

Diakono (Rk). Kleriko helpanta al sacerdoto.

Dialekto. Speciala formo, kiun ricevas iu lingvo en iu regiono : *ni devas gardi la lingvon de pereiga disfalo je diversaj ~oj Z* ; *la latina lingvo dis~iĝinte naskis latinidajn lingvojn*. Kp IDIOMO, ĴARGONO, SLANGO.

Dialektiko. 1 ☿ Arto konvinki per metoda rezonado. Kp LOGIKO, METODOLOGIO. 2 (Mh) Teorio uzata de Marks k lia skolo por klasigi la historiajn faktojn k por klarigi la evoluon de la realo rigardata kiel konstante transiranta de iu difinita ekvilibro, nomata tezo, al rompiĝo de ekvilibro, nomata antitezo, ĝis nova ekvilibro, nomata sintezo, stariĝas. 3 Tro subtila rezonmaniero (Kp CERBUMADO).

dializo ☿. Hemia analizo bazita sur la propreco de iuj korpoj povantaj facile trapanetri la porajn membranojn.

Dialogo. 1 Interparolado. 2 Literatura verko en formo de interparolado. ~1 (ntr). Interparoli.

diamagneto (Sc). Korpo, kiun magneto forpuŝas.

* **Diamanto.** Juvelŝtono, el pura kristaliginta karbono. ~a. 1 El ~o. 2 Brila, kiel ~o : *~aj rosaj gutoj*. Kp BRILANTO.

Diametro. Rekta linio, pasanta tra la centro de rondo k kuniganta du punktojn de ĝia ĉirkaŭlinio.

Dianto. Veg. el fam. de kariofilacoj, kies pluraj kulturataj specoj havas belajn florojn k fortan iom pipran bonodoren (*dianthus*).

Diapazono. Ilo per kiu oni aŭdigas senŝanĝan noton, laŭ kiu oni agordas la muzikilojn.

diapozitivo 📷. Pozitiva fotografa kopio sur vitro.

diareo ☿ = lakso.

diantrozo ♥. Movebla artiklo.

diaso ✨. Unu el la mezaj formacioj de la sekundara epoko.

diaŝtazo ☿. Fermento, kiu alligas amelon en dekstrinon.

diastolo ☿. Periodo de kordilatiĝo inter du sistoloj.

diatermo ☿. Metodo de speciala varmokuracado per alttensia elektra fluo.

diatezo ☿. Emo de la organismo al ofta samspeca malsaniĝo.

diatona ♯ (pri gamoj). Konsistanta el tonoj k duontonoj.

* **Diboĉl** (ntr). Malvirte, malĉaste, malsobre vivi : *la vento ~is* (furiozis, senbridiĝis) *sur la kampoj B*. Kp ORGIO. **For~i** (tr). Perdi per ~o : *li for~is ĉion, ĝis la lasta ĉemizo Z*. ~ejo. Loko, kie oni povas ~i (Kp BORDELO, DRINKEJO).

Didaktiko. Arto instrui : *~a poemo estas versa verko en kiu oni traktas teknikan temon*.

* **Didelfo.** Saltanta mambesto, kies inoj havas sur ventro poŝon por porti la idojn (*Didelphus*).

dielektriko <. Substanco, kiu ne kondukas elektran fluon. ~a. Havanta econ de ~o.

dierezo. 1 Dusilabiga prononco de diftongo : *ofte la francoj ~e prononcas la diftongon aŭ*. 2 Signo montranta tiun prononcon ; tremao.

dieso ♭. Kromsigno duontone altiganta la noton. **Du~o**. Kromsigno je unu tono altiganta la noton.

Dieto. Speciala nutromaniero : *observi severan ~on* ; *~o vegetara*.

* **Difektl** (tr). Kaŭzi malbonan staton de io, tiel ke ĝi iĝas malpli taŭga, malpli valora : *~i al si la brakon* ; *unu ovo malbona tutan manĝon ~as Z* ; *unu mal-amiko pli ~as ol cent amikoj protektas Z* ; *~i vazon, meblon, maŝinon* ; (f) *~i la sanon, virton Z, ĝojon Z, honoron Z, famon, rajtojn de iu Z* ; *facile ~ebla aparato* ; *lia gloro estas ne~ebla Z*. Kp KRIPLIGI, MALUTILI, KONFUZI, VUNDI, PUTRIGI,

VENENI, SUBFOSI, FUŝI, SABOTI, ROMPI, HAKI. ~o. Malbona stato de io, kio estas ~ita; manko, malperfektaĵo: *en ĉiu objekto troviĝas ~o Z* (Vd FLANKO 2); *~oj de domo kaduka Z*; *la forigo de akuzativo estus granda ~o por la fleksebleco, riĉeco k precizeco de la lingvo Z*; *fari ~on al iu Z*; *ŝi falis sed ĵaris al si nenian ~on Z*; *lia karaktero havas grandan ~on* (Kp AVERIO, VUNDO, KRIPLAJO, MAKULO, BATO, ROMPO, ĈIBO). ~igi: *mia pluvombrelo ~igis de vento*; *nenie rompiĝas aŭ ~igas la kontinueco inter la lingvo malnova k nova Z*. ~igema. Delikata 3. Sen~a. Ne~ita (Kp TAŬGA, NETUŜITA, BON(STAT)A, VIRGA).

* **Diferenci** (ntr). Esti malsama: *~i de, je iu, per, pri, pro io*; *ili forte ~as inter si per la saĝo Z*; *ĉiuj tiuj projektoj abisme ~as de Esp-o*. Kp DEKLINIĜI, VARIĜI, KONTRASTI, DISTINGIĜI, DEVIĜI, DIVERĜI. Vd MARO, FENDO, ABISMO. ~o. Malsameco: *oni devas fari ~on inter ambaŭ okazoj Z*; *malgrava estas la ~o inter profitemo k profitemeco*. Kp DISTANCO, NUANCO, MALKONSENTO. ~a. Malsama: *li estas tre ~a je (de, ol) sia frato*. Kp DIVERSA, ALIA, MALPROKSIMA, FREMDA, ANTIPODA. ~igi. 1 Igi malsama. 2 Distingi, malkonfuzi: *~igi la verbojn laŭ transliveco k netransliveco*; *~igi la juston de la maljusto*.

diferenci (tr) Δ. Kalkuli la ~alon de funkcio.

diferenci Δ. Infinitesima elemento de la variado de funkcio. Vd INTEGRI.

* **Difini** (tr). 1 Precize mallonge klarigi la signifon de iu vorto: *la sufikso um ne havas ~itan sencon*; *la adjektivo ~as la substantivon k la adverbo ~as la verbon*. 2 Precize mallonge konigi la karakterizajn ecojn de io: *havi ~itan formon*; *ni iras al celo klare ~ita k nepre atingota Z*. 3 Precize k daŭre antaŭfiksi iun aferon por aparta celo: *~i salajron, premion, rendevuon*; *en la ~ita tempo B*; *oni ne devas ~i severajn regulojn por tiuj delatoj Z*; *~i komitaton por esplori aferojn*; *niaj infanĵaroj ofte ~as nian estontan vivon*. Kp DETERMINI, DESTINI, FIKSI, ASIGNI, ATRIBUI. ~a artikolo (G). Artikolo montranta, ke iu vorto jam renkontiĝis en la antaŭa teksto aŭ estas

sufiĉe konita de la (aŭdanto aŭ) leganto. Sen~a modo (G). Infinitivo.

difrakto □. Fleksebleco, deviigo de la lumaj radioj, kiam ili renkontas maldifanajn korpojn.

Difterito. Infekta gorĝa malsano karakterizata per formiĝo de falsaj membranoj sur la muka haŭto, kiuj alĝiigante al la spiraj kanaloj malhelpas la spiradon; krupo.

Diftongo (Fon). Kombino de du malsamaj vokaloj, unusilabe prononcataj, kies unu estas sonanta k la alia konsonanta: aŭ, eŭ, aj, ej, oj, uj.

difuzi Z (ntr) □ ☞. Ĉiudirekten disvastiĝi. ~o. Fenomeno en kiu gaso, lumo, varmo disiĝas al ĉiuj direktoj.

* **Digo**. Remparo starigita por ŝirmi lokon kontraŭ inundo de rivero aŭ maro: (f) *ilia sango estas tro bolanta, rompanta ofte ~on de prudento Z*. ~1 Z, en~igi (tr). 1 Bari per ~o. 2 (f) Malakceli, haltigi. Kp KONTRAŬSTARI, MALHELPI, BRIDI, MODERIGI.

* **Digesti** (tr). Igi nutraĵon asimilebla, solvante ĝin per specialaj sukoj, kiujn stomako k intestoj sekrecias. ~iga. Faciliganta la ~on.

digitalo Z ☞. G. de skrofuliacoj. Tre venena planto, kies floroj similas formon de gantofingro, uzata en medicino por malrapidigi la korbatojn (*digitalis*).

digitalino ☞ C⁵⁵H⁵⁸O¹⁴. Venena alkaloido de la digitalo.

Digno. 1 Respekto, kiun oni meritas per sia konduto: *la ~o de lia vivo akiris al li ĉies estimon*; *havi la senton de sia ~o Z*; *mi trovas al vi situacion indan je via ~o*. 2 Konscio pri la respekto, kiun oni meritas, memrespekto: *eksplozo de virina ĵiereco k de homa ~o Z*; *kun ~oplena teniĝo Z*; *mia ~o devigis min forlasi la prezidantan postenon*. ~a. 1 Meritanta la respekton: *~a socia pozicio Z*. 2 Konscia, ke oni meritas la respekton.

* **Dika**. Granda laŭ la tria dimensio, kiu estas nek larĝeco, nek longeco: *~a homo, libro, krajono, ŝnuro, mantelo, ventro*; *mal~a folio*; *~aj gutoj de ŝvito Z*; *la ~eco de tiu tabulo estas ducentimetra*; (f) *mal~a voĉo*; *~e skribita Z*; *greno ~e muelita*; *kie mal~e, tie rompiĝas Z*;

Arunka viro Z; *viando* ~a *mano* Z. Kp GRASA. ~*ĝl*. Iĝi ~a (Kp BARELIĜI, ŜVELI).

diklina ☞ (pri plantoj). Havanta nur unueksajn florojn.

diklorido ☞. Kombinaĵo konsistanta el du atomoj da kloro je unu atomo da metalo.

* **Diktl** (tr). 1 Laŭte paroli vortojn, skribotajn de iu alia : ~i *versojn*; *skribi sub ~ado de iu* Z; *li faris dek erarojn en la ~aĵo* B. 2 Ordone altrudi : *ili prelendis ~i leĝojn al la tuta esperantistaro* Z; *tial la trusto povas ~i la prezojn*. 3 (f) Montri ion kiel necesan : *la singardo ~is al ni tiun konduton*; *faru, kion ~as al vi la koro*; *la humaneco ~is al mi mian devon*; *reguloj k limoj ~ataj de la cirkonstancoj*.

Diktatoro. Eksterordinara provizora estro de ŝtato, kiu absoluta povo. Kp DESPOTO, AŬTOKRATO, TIRANO, ARBITRA.

dilati (tr) □. Plilarĝigi, plivastigi. ~o. Fenomeno en kiu la amplekso aŭ la volumeno de gasa, likva aŭ solida substanco pligrandigas. ~*ĝl*. Plivastigi, plilarĝigi.

Dilemo. Rezoŭto prezentanta alternivon inter du kondiĉoj k kontraŭaj asertoj, kiuj ambaŭ kondukas al sama konkludo : *enfermi sian kontraŭulon en ~o*.

Diletanto. Persono, kiu sin okupas pri arto aŭ scienco neprofesie k celante nur sian plezuron. Kp AMATORO. ~*ismo*. Spirita stato de tiu, kiu serĉas nur sian plezuron en la sciencaj aŭ artaj okupoj, neniel celante veron aŭ ĝeneralan utilon.

* **Diligenta**. Konstante k zorge laborema : ~a *lernanto*; *nia ~a kolegaro ne laciĝas en laboro paca* Z; *mal~a mano malriciĝas* Z; ~e *atentu*; *ili ~e pasis la noktojn en gaja festenado* Z; *la horoj treniĝas mal~e*; *la ondoj malfortiĝis k fariĝis kvazaŭ mal~aj* B. Kp AGEMA, FERVORA, ZORGEMA, ATENTA. Vd ABELO, FORMIKO.

dilui (tr) □ ☞. Maldensigi solvaĵon per diluilo.

Diluvo. Superakvego, inundego : *la Biblia ~o*; *antaŭ~a monstro*.

diluvio ☞. La plej malsupra etaĝo de la kvaternara epoko; laŭ kelkaj geologoj ĝi estas la rezulto de la diluvo.

* **Dimanĉo**. Unua tago de la semajno, morgaŭo de sabato, k ripoztago por kristanoj.

Dimensio. Ĉiu el la tri direktoj, laŭ kiuj oni mezuras korpojn : larĝeco, longeco, alteco (aŭ dikeco).

diminutivo Z (G). Vorto derivita de alia per sufikso, kiu malgrandigas aŭ malgravigas la enhavatan ideon : ~a *sufikso en esp-o estas -el*.

dinamo Z ☞. Maŝino de rotacia indukto, kiu aliformigas mekanikan energion en energion elektran.

Dinamiko. Parto de la mekaniko traktanta pri la rilatoj inter la fortoj k la movoj, kiujn ili produktas.

dinamismo Z ☞. Doktrino kiu samigas materion kun forto.

Dinamito. Eksplosiva substanco, konsistanta el nitroglicerino k neŭtra substanco.

Dinamometro. Instrumento por mezuri la forton de homo, besto aŭ motoro.

dinamotoro ☞. Elektra maŝino, kiu povas funkcii samtempe kiel motoro k kiel generatoro por kontinua fluo.

dinaro. Jugoslava monunuo.

Dinastio. Sinsekvo da regnestroj el sama familio, heredantaj la tronon unu de alia.

dinornito ☞ ☞. Grandega fosilia birdo, dufoje pli granda ol homo, simila al hodiaŭaj stilzbirdoj k renkontata en la Aŭstralia pleistoceno : ~o *finpereis nur antaŭ ducent jaroj*.

dinosaŭroj ☞ ☞. Fosiliaj rampuloj, karakterizataj per malgranda kranio k per forte disvolvitaj malantaŭaj ekstremaĵoj. Oni ilin renkontas en diversaj grandecoj de grandeco de kato ĝis kvinmetra alto k dudekkvarmetra longo : ~oj *vivis en la triaso, liaso, juraso k kretaceo de la sekundara epoko*.

dinoterio ☞ ☞. G. de fosiliaj mamuloj simila al elefanto, sed iom pli granda.

diocezo. Katolika aŭ anglikana eklezia distrikto, regata de episkopo. Kp EPARKIO.

dlodo <. Duelektroda lampo.

dioptrio (Opt). Konverĝebleco de lenso, kies fokusa distanco egalas unu metron.

dioptriko (Opt). Parto de la fiziko, kiu pritraktas la refrakton de lumaj radioj tra diversaj medioj.

dipleksa < (pri sendaparato). Povanta efektivigi samtempe du malsamajn sencojn sur du malsamaj ondlongoj.

diplodoko 𐀓𐀗 𐀓𐀗. Fosilia rampulo apartenanta al la ordo de dinosaŭroj, kiu atingis eĉ la longon de dudek kvar k la alton de kvin metroj, kun antaŭaj ekstremaj pli mallongaj k pro tio moviĝinta salte.

Diplomo. Oficiala dokumento atestanta rajton, privilegion aŭ rangon titolon: *pergamena, papirusa* ~o; ~o pri nobeligo; ~o de profesoro; post sukcesa ekzameno li ricevis la ~on de abituriento. ~i (tr). Aljuĝi ~on al: ~ita instruisto.

Diplomato. 1 Diplomatiisto. 2 (f) Ruzulo, havanta kvazaŭ ~an lertecon. ~a. De ~o: ~a ruzo, karaktero.

Diplomatio. 1 Branĉo de la politiko, koncernanta la rilatojn kun alilandaj registaroj. 2 Diplomataro.

dipsako 𐀓𐀗. G. de ~acoj, kies dornojn oni uzas por kardi ŝtofon (*dipsacus*).

dipteroj Z 𐀓𐀗. Klaso de insektoj, kiuj posedas nur du flugilojn.

diptiko. Fermebla pentraĵo sur tabulo, konsistanta el du kunfaldeblaj partoj.

***Diri** (tr). Konigi sian penson per vortoj, esprimi: ~i libere sian opinion Z; ~i koran dankon al iu Z; el la buŝo multaj vortoj eliras, sed ne ĉiuj ion ~as Z (estas signifoplenaj, gravaj); se oni povas tiel ~i Z; mi ~is al mi, ke popolo povas erari Z; ~i al si en la pensoj Z, en sia koro Z; oni rajtas ~i liun verkon tiel perfekta kiel povas esti homa faraĵo; (f) la senco ~as al ni, ke la sufikso estas necesa Z; la nerefuteblaj leĝoj de la logiko ~as al mi, ke tio estas la sola vojo Z. Kp **SCIIGI**, **ASERTI**, **PAROLI**, **RAKONTI**, **RIMARKIGI**. ~o. Tio, kion oni ~as. **Al~i** (tr). ~ante aldoni. **Antaŭ~i** (tr). Anonci okazontajojn. **Dis~i** (tr). ~ante disvastigi (Kp **BABILI**, **PERFIDI**, **DISPORTI**, **DISANONCI**, **DISTRUMPETI**). **El~i**

(tr). Vortigi, formuli, esprimi. **Kontraŭ~i** (tr). Esprimi kontraŭan opinion, kontraŭdiskuti. **Kvazaŭ~i**, **duon~i** (tr). Alude diri. **Laŭ~e**. Konforme al la komuna ~o. **Oni~o**. Komuna ~o, famo. Kp **KLAĈO**. **Popol~o**. Proverbo.

direklo Z. 1 Direktantaro, estraro. 2 Ejo okupata de direktantaro.

***Direkti** (tr). 1 Irigi iun laŭ la ĝusta vojo al difinita celo: ~u la *pelantojn* al la *inspektoro*; *sin ~i alie* Z. Kp **TURNI**, **ORIENTI**, **GVIDI**, **PREZENTI**. 2 Turni aŭ movigi ion al difinita celo (p. f.): ~i ĉaron, aŭtomobilon, pafilon, pafon, ŝipon B; ~i la rigardon Z, la okulojn Z, la paŝojn B, atenton, peton B, demandon, leteron al; ~i sian parolon al iu Z; ~i siajn klopodojn al io; unua paŝo iron ~as Z; for~i sian ĉaron; kuŝi kun la piedoj ~itaj al la pordo Z; surskriboj ~itaj kontraŭ la ministro, kontraŭ Italujo Z; mi ne scias, kien mi devas ~i la suspekton Z; ~i la interparoladon al alia temo B; leĝo ~ata kontraŭ la socialistoj; homo projektas, Dio ~as Z. Kp **CELI**, **ADRESI**, **GVIDI**, **KONDUKI**, **PILOTI**. 3 Gvidi k kontroli la konduton de iu: ~i lernantojn, paroĥanojn; ĉiu sin ~as, kiel la kap' al li diktas. Kp **ADMINISTRI**, **REGI**. 4 Gvidi k kontroli la funkciadon de io, ne kiel helpanto sed kiel ordonpova estro: ~i *entreprenon*, *laboron*, *studojn*, *mastrumadon*, *orkestron*, *diskulon*, *firmon*, *gazon*, *konsciencon*. Kp **KONDUKI**, **ADMINISTRI**, **REGI**. **Sin ~i al**. 1 Sin movi al io konkreta: *sin ~i al la urbo*, al sudo Z, orienten. 2 Celi al io abstrakta: *ne sukcesinte, mi ~is min al la industrio*. Kp **SIN TURNI AL**. ~iĝi al. 1 Esti movata al. 2 (f) Celi al: la aleo ~iĝas al la urbo; lia penso ĉiam ~iĝadis al tiu problemo Z. ~o. 1 Alcela linio: *montri al iu la ~on*; laŭ ~o al Z, en ~o al Z; multo da provoj estis farita en tiu ĉi ~o Z; turni en alian ~on; tiu okazajo donis la ~on al ĉiuj miaj estontaj celadoj Z. 2 Instrukcio por la rimedoj, kiuj kondukas al difinita celo: la kongreso difinis ~ojn al la plenumanta komitato. 3 Ago de tiu kiu ~as: li laboras sub mia ~o. ~a. ~anta. ~ado. ~o 3. ~ilo. Ilo por ~i ŝipon, veturilon, biciklon. ~listo. Homo, kiu, manovrante la tiucelan ~ilon, irigas ŝipon laŭ la difinita ~o.

Direktoro. Direktisto de ofico, institucio, gazeto : *~o de banko, liceo.*

direktorio **Z** *دائرة*. Konsilantaro havanta specialan publikan mision.

direktriko **Δ**. 1 Rekto, kiu, kun punkto nomata fokuso, determinas konikon. 2 Linio sur kiu sin apogas alia moviganta linio k kiu direktas ĝin.

***Dis.** 1° Prefikso esprimanta malkunigon, dividon, forigon en diversajn direktojn : *~ŝiri paperon ; ~ĵeti flugfoliojn ; ~semi grajnoj ; ~peli birdojn ; ~kurigi malamikojn ; ~sendi cirkuleron ; ~bati muron ; ili tute malkonsentas k ~opinias ; ~membrigo de la ideoj en memstarajn vortojn Z ; ~vastiĝo de opinio ; ili ~etendis la manojn ; ~babili, ~doni, ~fali, ~flugi, ~liberigi, ~pecigi, ~plekti, ~polviĝi, ~porti, ~rabi, ~specigi, ~starigi, ~ŝpruci, ~trumpeti, ~versi, ~dividi, ~frakasi, ~rompi.* RIM. Tiu prefikso havas kelkfoje sencon tre proksiman al tiu de **mal** aŭ **sen** : *~volvi (malvolvi) ; ~faldi (malfaldi) ; ~revigi (senrevigi) ; ~harmonia.*

II° Samsignifa vortero uzata memstare : *~a.* Maldensa, dismetita, disemita : *la ~aj dometoj de la vilaĝo ; la trupoj atakis laŭ ~a ordo ; la lampegaj lumis ~e en la nokto* (Kp SPORADA). *~eco.* Malkuneco, aparteco, malproksimeco, diferenco, malamikeco : *la intergenta ~eco Z. ~igi.* Apartigi, dividi, malkunigi : *li ~igis la batalantojn ; la suno ~igis la nubojn ; ~igi interligon Z ; fremdaj elementoj ~igis la socion B ; oni devas ~igi tiujn du proponojn* (Kp DISMETI, DISĴETI, DISSEMI). *~iĝi : ni ~iĝis en diversajn flankojn Z ; post alktutimigo doloras ~iĝo Z.*

Disciplino. 1 Deviga regularo k lernita oboe necesa por la bonordo de iu anaro : *militista, monaha ~o ; mi al ĉiuj instruis ~on Z ; ~a cedo de la malplimulto Z ; ne dekliniĝi de la ~a vojo Z ; ~e aligi siajn fortajn al la komuna armeo Z.* 2 Reguloj rekomendindaj por certigi la bonan funkciadon de la homaj kapabloj : *intelektla, scienca ~o.* *~emo.* Volonta absoluta oboe al iu regularo : *~emo estas nepre necesa en nia movado.* *~l* (tr). Alktutimigi iun obei al *~o : li baldaŭ ~is la lernantojn ; ~i siajn impulsojn.*

Disĉiplo. 1 Tiu, kiu studas sub instruanto. 2 Tiu, kiu sekvas ies doktrinon : *Platono estis ~o de Sokrato.*

Disenterio. Infekta inflamo de la intesto, kaŭzanta daŭran lakson.

diserti (ntr). Prezenti detalan metodon studadon pri scienca, filozofia aŭ literatura temo : *la profesoro ~is pri Kant.* *~aĵo.* Verko traktanta pri scienca, filozofia aŭ literatura temo.

disertacio **Z** = disertajo.

Disko. 1 Metala ronda plataĵo, kiun la antikvaj grekoj uzis en la ĵetludoj : *Diskobolo estas statuo de ~ojetanto.* 2 Objekto ~on simila : *~o de suno, de fervoja signalo.*

***Diskonti** (tr). Pagi al iu por bilo aŭ kambio antaŭ la pagtempo, deprenante procentojn pro la antaŭtempa pago. *~o.* 1 Ago de tiu, kiu ~as bilon : *~obanko.* 2 Procentaĵo deprenita pro la antaŭtempa pago : *kiam la kapitaloj abundas, la bankoj malaltigas la ~an procenton.*

Diskreta. 1 Diranta nur, kion konvenas diri ; scianta konservi sekreton : *la sendoto estu ~a k fidela ; la plej ~a amo lasas ĉiam elaperi sian sekreton.* 2 Faranta nur, kion konvenas fari, modesta, nesintruda, taktoplena, ne troiganta : *~a malaprobato ; li faris ~an uzon de sia aŭtoritato ; lia konduto en mia domo estis ĉiam ~a* (Kp SINDETE-NEMA). 3 (f) Delikata, neforta, netroa : *~a parfumo.* **Mal~a.** 1 Senkonsidere babilanta. 2 Sentakta, malmodera, sinttruda. 3 Troa.

diskriminanto **Δ**. Determinita funkcio de la koeficiento de duagrada ekvacio : *nuligo de ~o signifas, ke la ekvacio havas duoblan radikon.*

diskurso **Δ**. Ordigita, iom longa parolado celanta konvinki. Kp ORACIO.

Diskuti (ntr). Interargumenti pri malsamaj opinioj : ekzameni opinion, argumentante pri ĝia praveco aŭ malpraveco : *~i kun iu pri politiko, religio, pri la situacio ; oni longe ~is pri tiu propono.* Kp DISPUTI, POLEMIKI, DEBATI. **Pri~l** (tr). Samsence : *~i proponon, la politikon de la partio.* Kp REFUTI, KONTESTI. (**Kontraŭ**) **~ebila.** Ne povanta esti akceptata sen *~o.* Kp DUBA. *~inda.* Estanta inda je *~a* klarigo. Kp SERIOZA.

disoci (tr) Σ . Parte aŭ progrese malkomponi : la liberigitaj substancoj nomiĝas $\sim$ atoj.

disonanco **Z.** 1 Malharmonia agordo. 2 (f) Manko de harmonio, malakordo : la plej malgrandan $\sim$ on de la koloroj ŝi tuj rimarkis ; profunda $\sim$ o inter la karakteroj.

Dispepsio. Malfacila k doloriga digesto.

dispersi (Opt). Kaŭzi $\sim$ on. $\sim$ o. Fenomeno konsistanta el tio, ke refraktigante la fasko de blanka lumo malkomponiĝas en diverskolorajn radiojn. $\sim$ a **angulo.** Angulo formata de ekstremaj radioj, kiuj iras ĝis la ekstreĵoj de la spektro. $\sim$ eco. La propra intenseco, kiun havas medio dum la okazo de $\sim$ o.

* **Disponi** (x). Uzi, laŭ sia plaĉo, iun aŭ ion : vi povas $\sim$ i pri mi ; mi $\sim$ as malmultan tempon ; ĉu tiuj seĝoj estas ankoraŭ $\sim$ eblaj ? mi estas al via $\sim$ o ; havi sub sia $\sim$ o $\sim$; ĉiu ano $\sim$ as nur unu voĉon. Kp **DECIDI**, **ESTRI**. Vd **PROPOŬI**, **MANO**. $\sim$ igl. Meti ion sub (je) ies $\sim$ o : $\sim$ igi ĉambron al societo.

* **Disputi** (ntr). Malpaci akre diskutante : $\sim$ i kun iu $\sim$; ili inter $\sim$ is pri la rango ; $\sim$ ema virino ; la loto ĉesigis la $\sim$ ojn $\sim$; kvietigi $\sim$ on $\sim$; sin miksi en malpropran $\sim$ on $\sim$; havi ne $\sim$ eblan aŭtoritatecon $\sim$. Kp **KVERELI**, **POLEMIKI**, **KONFLIKTI**, **KONTESTI**. **Pri $\sim$ i** (tr). Akre diskuti pri io.

Distanco. Longo de interspaco : $\sim$ o de la tero al la luno ; en $\sim$ o de kelkaj paŝoj de li. **Paf $\sim$ o**, **traf $\sim$ o**. $\sim$ o ĝis kiu oni povas trafi per paf.

distiko (V). Versduo : elegia $\sim$ o (konsistanta el heksametro kun pentametro).

* **Distill** (tr). Purigi substancojn vaporigante per varmo ĝiajn vaporigemajn erojn k poste refluigante la vaporojn per malvarmo : $\sim$ i brandon ; $\sim$ ita akvo ; $\sim$ ilo.

* **Distingi** (tr). 1 Rimarki diferencon inter objektoj, personoj aŭ ideoj : $\sim$ i ion de io $\sim$, disde io, el io ; $\sim$ i petroselon de cikuto, veron de malvero ; $\sim$ i la bluan de la verdo ; oni povas $\sim$ i tri periodojn en tiu epoko ; morto ne $\sim$ as (sendiference traktas), ĉiujn egale atingas $\sim$; via Dio $\sim$ is vin el inter la popoloj $\sim$. Kp **MALKONFUZI**. 2 Klare, precize, nete percepti : lia mallumo regis,

ke oni ne multe povis $\sim$ i $\sim$; li ne povis $\sim$ i, ĉu ...as $\sim$; ne povi $\sim$ i la fizionomion de iu $\sim$; pro la nebulo ni ne $\sim$ is la detalojn de la pejzaĝo. 3 $\sim$ igi : la idealeco, kiu lin tiel bele $\sim$ as $\sim$. $\sim$ igl. Konigi ion aŭ iun kiel diferencon de alia aŭ eminentan inter la aliaj : lia ĉapo $\sim$ igis lin inter ĉiuj liaj kamaradoj (Kp **DIFERENCI**, **APARTIGI**, **KONTRASTIGI**, **KARAKTERIZI**, **MARKI**, **SIGNI**). $\sim$ igl. 1 Sin montri diferencon de aliaj : inter la mebloj $\sim$ igis malnova tablo ; lia punca kapuĉo akre $\sim$ igis ĉe la profunda nigreco de la haroj $\sim$. 2 Sin montri klare k precize : la ruinoj nete $\sim$ igas sur la monto. 3 Sin montri diferencon de alia per ia supereco, merito ; esti supera, eminenta : tiu sistemo $\sim$ igas per ekstrema simpleco $\sim$; en la lernejo li $\sim$ igis per sia talento por matematiko. (Kp **BRILI**, **KONTRASTI**, **ELRELIEFIGI**). $\sim$ (ig)a. Klare, nete diferencigante ; kiu precize karakterizas : la $\sim$ iga eco de bona komedio estas, ke ĝi ridigas. $\sim$ igl. 1 Sin montranta diferencon de ceteraj : la dua $\sim$ iga eco de lingvo arta estas ĝia fleksebleco $\sim$. 2 Sin montranta supera, eminenta, bonega. Kp **ELSTARA**, **RELIEFA**, **MALVULGARA**. $\sim$ inda. Meritanta pro ia supereco, ke oni $\sim$ u lin : li estas unu el la plej $\sim$ indaj pentristoj ; $\sim$ indaj servoj, meritoj, kvalitoj. $\sim$ ilo. Signo, per kiu oni povas $\sim$ i : klareco estas $\sim$ ilo de bona stilo. Kp **DIFERENCIĜILO**, **KARAKTERIZAJLO**. $\sim$ (ig)ulo, $\sim$ indulo, $\sim$ ito $\sim$. Malvulgara, eminenta homo (Kp **ELITO**. Vd **KREMO**, **FLORO**).

distordo. 1 (Opt) Σ . Aberacio konsistanta el tio, ke bildo, kiu estas iom malproksime de la ĉefa akso de lenso aŭ de ne enfokusigita objektivo, estas kurbe reproduktata. 2 Σ Aliformiĝo de elektra aŭ magneta kampo sub la influo de alia kampo aŭ de okaza kaŭzo. 3 Σ Neĝusta reprodukto de sono ĉe ricevado en radio-telefonio.

* **Distri** (tr). 1 Malhelpe deturni la spiriton de ĝia okupiĝo : la lernantojn $\sim$ is zumado de muŝo ; la urba bruoj tro $\sim$ as min. Kp **MALABSORBIGI**, **MALATENTIGI**. 2 Deturni la spiriton de ĝiaj prizorgoj, agrable okupante, amuzante ĝin : mi provis min $\sim$ i en la societo $\sim$; la kuracisto diras, ke mi devas $\sim$ i min. Kp **MALSTREĈI**, **MALENUIGI**, **MALLACIGI**.

3 (Ev.) Disigi : en la ĉambro estis ~ilaj multe da seĝoj Z. ~igi. **1** Esti malatentigata. **2** Esti amuzata. **3** (Ev.) Disiĝi : ili ~iĝis en la tutan landon Z ; la espero ~iĝis kiel fumo Z. ~iĝema. Ne kapabla fiksi sian atenton aŭ neatenta pro tro profunda medito : la grandaj sciencistoj estas ofte ~iĝemaj.

distribul Z (tr). Disdividi, disdoni, dispartigi : li ~is grandajn sumojn al la mizeruloj ; laleterportisto ~as la leterojn ; ~i laboron inter ĉiuj.

* **Distrikto**. Precize limita teritorio havanta apartan administran unuecon. Kp GUBERNIO, PROVINCO, DEPARTAMENTO, KANTONO, KVARTALO.

disurlo ☞. Malfacileco en urinado.

Ditirambo. **1** Lirikaj entuziasma poemo.

2 (f) Entuziasmaj laŭdoj.

divalent ☞. Metaloj, kies unu atomo substituiĝas en kombiniĝo al du atomoj de hidrogeno : hidrargo, kupro, plumbo, zinko. Vd VALENT.

Divano. **1** Turka sofo. Kp KANAPO. **2** Turka ŝtata konsilantaro.

* **Diveni** (tr). Malkovri per supozoj, rezonoj aŭ hazarde ion, kion oni ne scias : ~i ŝaradon, enigmon, penson, intencojn, sekretojn ; mi ne povas ~i la kaŭzon ; por tion ~i ne necesas peni. Kp KONJEKTI, SUPOZI, SUSPEKTI, HIPOTEZO. ~isto. Pastro, ĉe la antikvuloj, kiu antaŭdiris la estonton. Kp PROFETO, AŬGURO. ~prove. Fidante al la hazardo, laŭ la ŝanco de l'trafo ; trafe maltrafe ~prove elekti Z.

diverĝi Z (ntr) △ □ (pri direktoj, linioj aŭ radioj). Malproksimiĝi unu de la alia : kiam fasko da paralelaj radioj trairas vitran lenson, kies rando estas pli dika ol la centro, la fasko ~as t. e. ĉiuj ĝiaj radioj malproksimiĝas unuj for de la aliaj. ~o. Fenomeno ~i. ~a fasko. Fasko da radioj, kiu ~as. ~igi. Igi ~a. ~iga lenso. Lenso, kiu ~igas la faskon da paralelaj radioj, kiuj trairas ĝin. ~lgeco. Mezurata propeco, kiun havas lenso por ~igi. Vd KONVERĜI.

* **Diversa**. **1** Malsamspeca : laŭ ~a maniero ; ŝtonoj de ~a grandeco ; monpapiroj de ~a valoro ; homoj de ~a eksteraĵo, de ~aj specoj Z, agoj k karakteroj ; tiun ĉi flankon ~aj esp-istoj povas klarigi al si en la plej ~a maniero k en la

plej ~aj gradoj Z ; ~gentaj loĝantoj Z ; ~konsista Z. Kp ALIA, DIFERENCA, MOZAIKA, KALEJDOSKOPA. **2** (Nur plurale). Kelke da malsamaj : ni aĉetis ~ajn ilojn ; ~aj detaloj Z, cirkonstancoj Z, lokoj Z. Kp PLURAJ. ~eco. Malsameco : la ~eco de la klimatoj. ~igi. Igi ~a. (Kp VARIIGI, ŜANĜI, DIFERENCIIGI).

* **Dividi** (tr). **1** Fari partojn el tuto, apartigi partojn de tuto : ~i la kukon en 6 partojn, laŭ 6 partoj ; ~i la homojn en 2 taĉmentojn Z ; ~i 10 per 2 ; la brovojn ~is profunda sulko Z ; Francujo estas ~ita en departementoj ; ~i sian tempon inter diversaj taskoj Z ; la diverslingveco ~as la homan familion ; ~a sufikso ; ~ebla nombro ; la homaro ~is sin batali Z ; Nilo ~igas en kelke da brakoj B ; la popolo ~iĝis en 2 klasojn B ; la korporacio sub~iĝis laŭ la diversaj medioj Z. Kp ON, DIS, FENDI, DUGI, TRANĈI. **2** Disdoni al ĉiu sian parton : la patro ~is la pomojn inter la infanoj. Kp DISTRIBUI, DISPARTIGI. **3** Preni ĉiu sian parton el komuna tuto : ~i heredon kun fratoj ; kiu ~as kun ŝtelisto, tiu malamas sian animon Z ; ~i kun iu la mizeron Z, ĉiujn danĝerojn de la vojo. Kp PARTOPRENI. ~ajo. Parto (Kp FAKO, BRANĈO, SEKCIO).

dividendo Z £. Jara neta profito de kompanio aŭ akcia entrepreno ĉu societo k kiu estas dividata inter la kompanianoj aŭ akciuloj.

Divizio. **1** Parto de armeo (ĝenerale 4 regimentoj). **2** Parto de administracio.

diverti ☞. Fuĝi el militista servo kun la intenco ne plu reveni al ĝi.

* **Do**. **1** Konj. montranta la logikan sekvon, la konkludon ; = sekve. **2** Konj. montranta la surprizon : kion do vi volus ricevi ? kie do li estas ? **3** Konj. uzata por insisti : venu do ; aŭskultu do ; demandu do tiun homon.

docento Z. Instruanto en universitato ne ricevinta titolon de profesoro. **Privat** ~o, **libera** ~o. Privata klerulo, kiu ricevis permeson fari kurson en universitato k estas salajrata nur de la kursanoj mem.

Dogo. Speco de forta hundo kun fortikaj makzeloj k pendantaj lipoj.

Dogano. **1** Imposto starigita pri iuj komercaĵoj, kiam ili eniras teritorion,

limimposto. Kp AKCIZO. 2 Administracio zorganta pri la ~aferoj. ~ejo. Oficejo, ĉe kiu oni pagas limimposton. ~isto. Oficisto de la ~a administracio.

* **Dogmo.** 1 Punkto de religia aŭ filozofia doktrino, kiun oni ne povas pruvi k senpruve devas kredi : la ~o de la Triunuo ; la senmorteco de la animoj estas ~o de la Platona filozofio. 2 (t) Principo, kiun oni ne rajtas kontraŭdiskuti. ~a. 1 Apartenanta al ~o. 2 Ne permesanta kontraŭdiskuton. ~emo. Emo aserti aŭtoritate sen sufiĉa kritiko. ~ismo §. Doktrino asertanta la eblecon de la kono pri la absoluto. ~aro. Doktrino.

doĝo Z. Venecia aŭ Ĝenova respublikestro.

Doko Z. 1 Havena baseno ĉirkaŭita de kajoj por ŝarĝi k malsarĝi la ŝipojn. 2 Apudkaja magazeno por provizore konservi la elŝipigitajn komercaĵojn. 3 Akva aŭ seka baseno, en kiu oni riparas la ŝipojn.

Doktoro. 1 Titolo de persono ricevinta la plej altan universitatan rangon. Kp ABITURIENTO, LICENCIULO, MAGISTRO. 2 (Ev) Medicina doktoro, kuracisto. 3 Homo, kiu instruas doktrinon : la ~oj de la Eklezio.

Doktrino. Aro da principoj k sistemaj teorioj, kiujn iu religio, filozofio aŭ scienco instruas : la ~o de Epikuro, de la katolika eklezio. Kp DOGMARO.

Dokumento. Skribajo aŭ signifa objekto, kiu servas kiel pruvo k atesto : ~oj pri la origino de la milito ; genealogiaj ~oj Z. Kp ARKIVO. ~1 (tr). 1 Pruvi per ~oj. 2 Provizi per ~oj.

Dolaro. Monunuo de Usono.

* **Dolĉa.** 1 Agrable impresanta guston, kiel sukero aŭ mielo : ~a pomo, suko, vino ; ~aĵoj (sukeraĵoj) ; mal~a (amara. Kp VERMUTO, ACIDA) kiel absinto. 2 Agrable por la sentumoj : ~a melodio, voĉo, bonodoro Z, tapiŝo, ŝtofo, fantazio Z, veluro ; lia parolo fluis ~e k agrable ; ~e dormadi Z. Kp ĜUIGA, ĈARMA, PLAĈA, GLATA, VELURA. 3 Agrable por la korsento, milda, malsevera, karesa : ~a homo, vizaĝo ; ~aj (karesaj) vortoj ; flustri ~aĵojn al amatino (Kp MALAKRA, GLATA, MIELA, MODERA, FACILA, KVIETA, DELIKATA 2) ; mal~a sento de neplenumita espero Z ; mal~igi la vivon al iu.

dolĉamaro ☞. Speco de solano kun violaj floroj (solanum dulcamara).

dollikocefalo (Sc). Homo, kies kranio estas plilonga je unu kvarono ol ĝia larĝo : Skandinavo estas ~oj.

* **Dolori** (tr). (io) Sentigi al iu tre malagrablan korpan aŭ spiritan impreson. (Rim. 1 Oni uzas tiun sensufiksitan formon se oni precipe konsideras aŭ atentigas la subjektivan senton k la konscion de la estigata doloro) : ne ~as frapo sur fremda kapo Z ; tia operacio tre ~as Z ; ili batis min sed tio min ne ~is Z ; dum la frosta vetero mia reŭmatismo min ~as ; min ~as ĉitie Z ; la kruro ~as min, al mi ; ~as lin la malfavoro B ; forte min ~as la nepovado helpi vin Z. Senkomplemente : mia kruro ~as ; miaj ostoj ~is dum la vojaĝo B ; ankaŭ dum ridado povas ~i la koro Z. Kp SUFERIGI, TURMENTI, ĈAGRENI, AFLIKTI, DOLORIGI. ~igl. (iu aŭ io) Kaŭzi al iu tre malagrablan korpan aŭ spiritan impreson. (Rim. 2 Oni uzas tiun sufiksitan formon se oni precipe konsideras aŭ atentigas la objektivan kaŭzon de la doloro) : kurante mi ~igis al mi la piedon ; ĉu mi ~igis vin ? espero prokrastita ~igas la koron Z (Rim. 3. Oni ofte uzas la simplan vorton dolori anstataŭ dolorigi).

~o. 1 Tre malagrabla korpa impresio : senti en la brusto akran, mordantan Z, kruelan ~on. Kp SUFERO. 2 Tre malagrabla spirita sento, malplezuro, afflikto : havi ~on en la animo B ; rigardi kun ~o la reciprokan fremdecon, kiu dividas inter si la filojn de sama lando Z. ~a. 1 Sentiganta ~on : ~a vundo, dento ; tre ~a estas por ĝojanto refalo tro subita en malĝojon Z ; vi ne puŝu tiel ~e Z. 2 Esprimanta ~on, estigita de ~o : ~a krio ; ~ege plori Z. ~iga. ~iganta : ~ige surtrieti la piedojn de iu Z ; la knabo maldelikate k ~ige premis la paseron en la manoj Z. ~igli. Senti ~on. Sen~a. Sentiganta nenian ~on. Sen~iga. Foriganta la ~on.

* **Domo.** 1 Konstruo, kie loĝas homoj : mi restos hodiaŭ ~e Z ; iri ~en Z ; ~aj ŝuoj ; ~besto. Kp KABANO, KAJUTO, BARAKO, PALACO. 2 Hejmo. 3 Nobela, eminenta familiano : edzoligigi kun ~o de nobelo Z (Kp DINASTIO). ~ano. 1 Kunloĝanto en iu ~o, sam~ano. 2 Kunvivanto en iu hejmo, samhejmano.

***Domaĝo.** 1 Bedaŭrindaĵo : *kia ~o ! estas ~o, ke vi perdis vian libron.* 2 (Ev.) Malprofito, difekto : *la hajlo kaŭzis grandajn ~ojn ; ripari la ~ojn kaŭzitajn de la milito ; post ~o venas saĝo Z ; domo brul~igita.* Kp MALBONAĴO, PERDO, AVERIO. ~a. Bedaŭrinda : *tio estas ~a afero.* ~e. Bedaŭrinde : *estas ~e, ke ; kiel ~e !* ~i (tr). 1 Timi bedaŭrindaĵon, difekton, pardon pri io ; deziri ŝpari, konservi, ne elspezi, ne difekti ion : *li ne aĉetis la libron, ĉar li ~is la monon Z ; li ne eliris en la pluva vetero, ĉar li ~is sian veston ; kiu ~as groŝon perdas la tutan poŝon Z ; pafu, k ne ~u sagojn ; ne ~i sian penon ; li forkuris, ĉar li ~is sian viron* (Kp MALOFERI, AVARI). 2 Timi malutili al iu, timi ofendi aŭ dolorigi iun, indulgi iun : *pro spritaĵo li eĉ patron ne ~us Z.* 3 (Ev.) Difekti : *brulego multe ~is la urbon.* Kp DAMAĜI.

***Domeno.** 1 Speco de mantelo kun kapuĉo, uzata precipe en maskobaloj. 2 Speco de ludo konsistanta el 28 tabuletoj, kiujn oni devas kunigi laŭ la nombro de punktoj skribitaj sur ili.

domicillo ^{g+g}. Loko, kie oni havas siajn ĉefaferojn ĉu okupon k kiu estas konsiderata kiel lastima laŭleĝa restadejo.

dominikano. Ano de ordeno fondita de sankta Dominiko.

***Doni** (tr). 1 Meti en posedon aŭ je dispono de iu, ĉu provizore, ĉu definitive : *~i ludilon al infano ; ~i al iu salajron, rekompencan ; ~i al iu por manĝi kaj trinki ; ~i doton, nomon, garantian, sian voĉon, ekzemplon, edukon, helpon, favoron, honoron, atenton, konsenton, liberecon, pruvon ; ~i balon, feston ; la semo ~os fruktojn ; nur senvaloraj objektoj ~is (liveris) por tiu dekoracio la materialon ; ~i (etendi) al iu la manon B ; kolero pravecon ne ~as ; la ĉielo ~u ke...* Kp DONACI, OFERI, KONSENTI. 2 (f) Estigi, rezultigi, fari agon : *~i rezultaton Z ; la semoj ~is (produktis) trunketojn Z ; ~i (fari) signojn per la okulo Z ; ~i baton, vangofrapon ; ~i al iu sur la nazon Z ; ~i lecionon, juĝon, laŭdon, raporton, sankcion, punon, instrukcion, ordonon, komision, la tonon ; ~i profiton ; ~i bonan impreson pri ; ~i esperon, kontentigon, antaŭenpuŝon, karakteron de, vidon al ; tiuj formoj ~us grandan*

konfuzon Z ; tiuodoro ~as kaptturnigon ; tia elparolado ~as nenian malkomprenigon Z ; se simila lingvo eĉ povus esti finita, ĝi nenion ~us Z ; en la ~ita (difinita, tiama, konsiderata) okazo Z ; la ~itaĵoj de la problemo. **Al~i.** ~i, meti, fari, diri plie, krom tio, kion oni jam ~is, metis, faris, diris : *nenion al~u al via respondo ; al~i al vorto la finon N ; tagoj al~igas al tagoj k la situacio ne ŝanĝiĝas ; ĵus aperis la kvara al~o al la Fundamento* (Kp ALVICIGI, ALIGI) ; *esti al~ita al iu* (esti preta servi ĉiukaze al iu). **Al~iteco.** Emo servi ĉiukaze al iu (Kp SINDONEMO). **El~i.** Publikigi k vendigi ian aĵon verkon : *el~i vortaron ; el~isto ; la dua el~o estas jam elĉerpita* (Kp APERIGI). **Dis~i.** ~i al multaj, distribui : *dis~i promesojn Z.* **For~i.** Tute k definitive ~i : *li for~is al la grupo sian tutan profiton ; sin for~i al la propagando, al sporto, al siaj pasioj ; kun plena amo ŝi for~igis al la objekto de sia laborado Z* (Kp FORLASI, DEDIĈI). **Re~i.** 1 ~i returne al la ~into ion, kion oni ricevis : *li ankoraŭ ne povis re~i la pruntitan monon ; re~i salutojn Z, bondezirojn Z* (Kp RECIPROKI, REPAGI). 2 Rekompenci : *oni re~os al li laŭ lia konduto.* (Kp REPAGI). 3 Puni per samo pro tio, kion oni suferis : *mi re~os al vi ĉiujn ofendojn viajn ; tio estas justa re~o Z* (Kp REPAGI). 4 Kopii, reprodukti : *la portreto ĝuste re~as lian fizionomion ; tia stilo re~as lian karakteron.* (Kp SPEGULI). **Trans~i.** ~i al iu ion ricevan de alia : *mi trans~is al ti vian leteron ; trans~i hereditan bienon.* **Ofer~i.** Oferti. **Sin~(em)a.** Preta servi ĉiukaze al iu aŭ al io, ne zorgante pri sia intereso : *tia amiko estas pli sin~a ol frato ; la sin~o de Z al esp-o estas admirinda ; sin~a klopodado.*

***Donaci** (tr). Senkompense doni, kiel ateston de bonvolemo, amikeco, favoro, ktp : *miu patro ~is al mi belan libron ; oni povas multe ~i k ne esti amata ; al ĉevalo ~ita oni buŝon ne esploras Z.* Kp DOTI, OFERI. ~o. ~itaĵo : *noujaraj ~oj ; doni, fari ~on ; elokvento estis en ti natura ~o.* ~e. ~e ricevi, ~e prezenti. ~ema. Volonte ~anta (Kp MALAVARA).

***Dorloti** (tr). 1 Ameme k karese trakti iun k tro indulgi ties dezirojn aŭ kapricojn : *~i infanon ; sin ~i* (trudlikate sin flegi) ; *kiu volas panon, ne ~u la manon Z*

(ne ŝparu penon); *li ekde infaneco kutimiĝis al ~igado*. Kp MALHARDI, SIBARITO. **2** (f) Superŝuti per favoroj : *lando ~ata de la naturo*. **3** (f) Daŭrigi tro indulge malbonaĵon ĉe iu : *~i la fierecon, la maniojn de iu* (Kp NUTRI). **4** (f) Daŭrigi en si ion revatan trovante el ĝi plezuron : *~i esperon*; *nur fantaziuloj povas ~i tiun ĥimeron* (Kp NUTRI).

* **Dormi** (ntr). **1** Esti en stato de korpa k spirita senaktiveco, kiu ordinare okazas dum ĉiu nokto, k estas necesa por ripozigi la homojn k la bestojn : *nia sukceso ne lasas ilin ~i Z*; *~i ŝtonan* (profundan) *~on B*. **2** (f) Ne agi, resti senaga, kvieta : *la longe ~intaj semoj komencis doni la unuajn trunketojn Z*. **~o**. **1** Stato de ~anto : *~o estas duonmorto*. **2** Senaktiveco, senprogreso (Kp LETARGIO, MARASMO, STAGNO). *~egi* (ntr). Profunde *~i*. **~eti** (ntr). Duon~i. **~igl**. **1** Igi iun ~anta : *la patrino lulante ~igas la infanon*; *~igi pacienton per kloroformo*. **2** (f) Trompante trankviligi : *~igi la suspektojn de iu B*. **En~igl**. *~igi 1* : *se eĉ tiu ĉi ideo en~igadus je tutaj dekjaraj, ĝi jam neniam mortos Z*. **For~i** (tr). Perdi pro la ~o : *for~i la okazon Z*. **Mal~i** (ntr). Sin deteni de ~o dum la kutima ~otempo : *li mal~is jam tri noktojn apud la malsana patro*. **Tra~i** (tr). Pasigi ~ante : *tra~i la nokton*. **Sen~eco**. Malsana stato, en kiu oni ne povas ~i. **~omalsano**. Infekta malsano karakterizata de konstanta ~emo; beribero.

* **Dorno**. **1** Natura pikilo de vegetaĵoj : *neniu rozo sen ~o*. **2** Pikilo simila al ~o : *buko~o*. **3** (f) Malhelpaĵo, malplezuro. **~a**. **1** Plena je ~oj : *kiel ~a kano en la mano de ebrulo, tiel estas sentenco en la buŝo de malsaĝulo Z*. **2** (f) Plena je malhelpaĵoj k malplezuroj. **~eĵo**. ~arbetaro.

* **Dorso**. **1** Malantaŭa parto de la homa korpo, de ŝultroj ĝis pelvo : *montri, turni la ~on al iu* (f. montri sian malŝaton); *mortigi iun de post la ~o*; *post la ~o de iu* (f. perfide, kaŝe); *viajn malamikojn mi turnos al vi ~e Z*; *fali ~en Z* (Vd DRAŜI). **2** Supera parto de la korpo de bestoj, de kapo ĝis vosto : *grimpi sur la ~on de ĉevalo*; *la kato ĝibigis la ~on*. **3** (f) Malantaŭa parto de objekto : *~o de klingo, de libro, de mano, de seĝo, de folio*. **4** (f) Supera kurba parto

de objekto : *la nuda ~o de l'monto*; *la ŝaŭmaj ~oj de la ondoj*. **~direkte**, **~en**. Returni : *la anasoj iris ~en Z*.

* **Doto**. Havaĵo, kiun edzino havigas per la edziĝo al sia edzo, aŭ edzo al sia edzino : *bela vizaĝo estas duono da doto Z*; *~aj havaĵoj*; *sen~a filino*. **~1** (tr). **1** Doni ~on al iu : *li riĉe ~is sian nepinon*. **2** (f) Havigi iajn kvalitojn : *naturu lin ~is per lirika temperamento, per tre saĝa spirito*; *riĉe natur~ita lando* (Kp BENI, FAVORI).

Dozo. **1** Difinita kvanto de medikamento : *provu unue malgrandajn ~ojn*. **2** (f) Difinita kvanto de io : *ioma ~o de poezio Z*; *ŝi posedas sufiĉan ~on de prudento por kompreni*; *ĉe plej malgranda ~o da honesteco k bona volo Z*. **~1** (tr). Mezuri la kvanton de iu medikamento : *oni devas tre prudente ~i la venenajn kuracilojn*.

dragl (tr) ☼. Skrapante forigi ŝlimon, sablon aŭ ŝtonojn el la fundo de maro aŭ rivero per ~maŝino. **~maŝino**. Speciala skrapmaŝino konsistanta el metalaj ujoj fiksita sur unu senfina ĉeno, k kiuj movigate elskrapas la fundon k suprenlevas la elskrapaĵon.

Dragono. Soldato de malpeza kavalerio, kiu povas batali rajde aŭ piede.

* **Drako**. **1** Fabela besto, kiun antikvuloj imagis kun flugiloj, ungegoj k serpenta vosto. **2** Ludilo por infanoj, konsistanta el malpeza skeleto kovrita per papero aŭ ŝtofo, kiun oni levigas en aero tirante ĝin kontraŭ la vento. **3** Aparato, similrimede leviganta, uzata por sciencaj celoj.

Drakmo. **1** Antikva greka monero. **2** Nuna greka unuo de mono k pezo.

drakona Z. Severeĝa, kiel la leĝoj de Drakono.

drakunkolo. ☼. Aroma ĝardena veg., uzata kiel spicaĵo (*artemisia dracunculus*).

Dramo. **1** Teatra verko. **2** Teatra verko, kie la tragika elemento miksiĝas kun la komika : *la ~oj de Ŝekspiro*. **3** (f) Terura okazo (Kp TRAGEDIO, FATALO, KATASTROFO). **~a**. **1** Teatra. **2** Miksita je tragiko k komiko. **3** (f) Tre emociiga : *~a situacio*. **~igl**. Igi ~a : *la romantikaj poetoj ofte ~igis sian vivon*.

dramaturgio Z. **1** Arto de teatra verkado. **2** Teorio pri tiu arto.

* **Drapo.** Teksaĵo el lano uzata por vestoj : *kia ~o, tia vesto Z.*

* **Drapiri** (tr). Ornamo, kovro per pendanta, multfaldita ŝtofo : *~i liton, fenestron ; la ~aĵoj de solena estrado ; la grekaj statuoj estas admirinde ~itaj ; (f) la ĉielo subite ~iĝis per malhelaj nuboj. Kp TAPETI, DEKORI, GARNITURI.*

drasta Z. 1 Fortege efikanta (p p kuraĉilo). 2 (f) Fortege impresanta, produktanta fortan efekton : *~a esprimas, ~a sceno (Kp ENERGIA).*

* **Draŝi** (tr). 1 Bati la grenon por eligi la grajnoj : *~i fojnon Z (vane peni). 2 (f) Forte bati, bategi : ~i al iu la dorson Z (Kp TANI) ; ~i pianon ; agu anstataŭ senĉese ~i nur vortojn (Kp VANA).*

* **drilo.** Instrumento por ~i, konsistanta el du bastonoj kunigitaj per rimeno, el kiuj la pli longa servas kiel tenilo k la malpli longa k pli dika kiel batilo. ~eĵo. Loko, el seka k malmola tero, kie oni ~as. ~aĵo. ~ita greno. ~maŝino. Maŝino por ~i.

drato Z ☼. Metalfadeno. **Pikilo-o.** Metalfadeno garnita per pikiloj, k servanta por bariloj.

dradnaŭto ⚓. Speco de granda militŝipo.

dreliko Z. Speco de maldelikata tolaĵo, por sakoj, laborvestoj ktp.

dreni Z (tr). Sekigi tro malsekan grundon per subteraj tuboj. ~ilo. Subtera tubo, por elfluigi akvon el tro malseka grundo.

* **Dresi** (tr). Instrui beston por iu celo : *~i hundojn por ĉaso ; ~i leonojn ; cirka ~isto ; la plej malfacila ~ado estas tiu de la katoj. Kp EDUKI, EKZERCI, MALSOVAĜIGI.*

driado Z ☉. Arbara nimfo.

drilo ☼. Boraparato konsistanta el stango en kiu estas fiksita borilo k kiu povas rapide turniĝi ĉu per arĉo kies ŝnuro ĉirkaŭas pulieton, ĉu per ŝraŭbo borita stangeto, kiun oni glitigas laŭlonge de la stango havanta tiam helican ŝraŭbo-ajon.

* **Drinki** (tr). Malmode trinki ebrigaĵon : *~i vinon ; ~i kiel funelo ; li malsanas ĉar li ~adis la tutan semajnon ; ~emulo malriĉiĝas ; post~a kapdoloro Z. For~i* (tr). Perdi per ~ado : *for~i sian monon. ~eĵo. Trinkejo de alkoholaĵoj.*

drivi (ntr) ⚓. Flosi laŭ la puŝo de la fluo aŭ de la vento devianta el la difinita vojo.

* **Drogo.** Substanco uzata en ĉemio k farmacio.

Dromedaro. Unuĝiba kamelo (*camelus dromedarius*).

* **Droni** (ntr). 1 Perei per sufokiĝo en akvo : *~anto eĉ herbeton kaptas avide Z. 2 Sipperei per subakviĝo, enabismigi : la ŝipo ~is kun la tuta ŝipanaro. 3 (f) Enprofundiĝi k malaperi aŭ perdiĝi : ~i en amaso da kusenoj ; ~antaj en koto reloj ; domo ~anta en silento k duonlumo B ; la voĉo ~is en bruoj ; ~i en krepusko B, nebulo, mallumo, malproksimo ; en azia lukso ~is la energio de l'faraonoj B ; lute ~inta epoko. 4 (f) Embarasiĝi k implikiĝi, esti superŝutata k embarasata per io : ~i en ŝuldoj Z ; ~i en detaloj Z ; ~i en laboroj ĝis super la oreloj Z. 5 (f) Enprofundiĝi k esti ekskluzive okupata per : ~i en medito B, en revoj, en siaj pensoj, en malespero B, en larmoj, en enuo, en admiro B. ~iĝi. 1 Igi ~anta 1 k 2 : por ~igi hundon, oni nomas ĝin rabia Z ; ~igi ŝipon (Kp SUBAKVIGI, MERGI, ALFUNDIGI, ENABISMIGI). 2 (f) Enprofundiĝi : ~igi la manojn en la sangon de iu ; la infano ~iĝis en la longaj haroj de l' hundo siajn malgrandajn manetojn B ; ~igi glavon en ies bruston B ; la brilo de la luno ~iĝis la montetojn kvazaŭ en vasta argenta bano ; tiu kvartalo ~iĝas en luksegaj ĝardenoj. 3 (f) Malaperigi, ĉesigi : la tondra ruliĝado de aŭtomobiloj ~igas (superbruas, senaŭdigas) ĉiujn aliajn bruojn ; la ribelo estis ~igita en sango. Sin ~iĝi. Sin mem mortigi per subakviĝo.*

droso ⚓. Ŝnuro aŭ ĉeno ĉirkaŭvolvanta la direktilan radon de la ŝipo k kiu movas la direktilon.

droŝko. Speco de rusa veturilo, fiakro, lukaleŝo : *preni (lui) ~on Z.*

druido. Pastro ĉe la antikvaj Keltoj.

drupo ☼. Karna frukto havanta nur unu kernon : *ĉerizo, pruno (= kerno-frukto).*

* **Du.** Unu k unu. ~ono. Unu el la 2 egalaj dividoj de tuto : *je la tria (horo) k ~ono ; ~onfunto ; ne havi ~onon da penso en la kapo Z ; komenco bona, laboro ~ona Z ; ~one fari ion (fuŝi). ~obla 1 ~foje pli granda : ~obla profilo ; ~obla sumo da mono Z ; ricevi ~oble pli Z. 2 Konsistanta el ~ partoj : ~obla*

kaverno Z ; ili *faris la surbrustafon* ~*obla* Z. 3 ~*foja* : ~*obla frapo* Z. ~*oniganto* Δ. Rekto, kiu dividas angulon en ~*egalajn* angulojn.

dualo (G). Speciala nombro, kiu en kelkaj lingvoj (greka, hebrea) estas uzata kiam oni parolas pri du personoj aŭ du aferoj. Kp SINGULARO, PLURALO.

Dualismo. 1 Religia aŭ filozofia sistemo, akceptanta du principojn por klarigi la ekziston de l'universo, kiuj sin kontraŭbatalas eterne k estas nepre neakordigeblaj : *la maniĥeismo estas religia* ~o ; ~o *de la materio k de la spirito* ; (f) *la homo ĉiam portas en si ~on de tendencoj*. Vd MONISMO. 2 Politika sistemo, laŭ kiu du sendependaj ŝtatoj havas nur unu regnestron.

* **Dubl** (x). Ne esti certa pri io, ne scii, ĉu ĝi estas vera aŭ ne : ~i *ion* Z, *pri io* Z ; ~i *la utilecon de io* Z ; mi ~as, ĉu li akceptos ; mi forte ~as, ĉu iu serioze konsilus enkonduki tian grandan rompadon en nian aferon Z ; mi ~as, ĉu troviĝos iu, kiu konsilus solvi la aferon alie Z ; neniu ~os, ke konstanta regulo estas mil fojojn pli bona Z ; ni ne povis ~i, ke oni devus sen ia ŝanceliĝo akcepti Z ; ĉu vi ne ~as pri via sukceso ? kiu ~as, sin delenu ! Kp SIN DEMANDI, ŜANCELIĜI, HEZITI, SKRUPULO. ~igi. 1 Igi iun ~anta. 2 Igi ion necerta : ~igi la venkon. ~o. Intelektala stato de tiu, kiu ~as : senti ~on pri io ; esti en ~o pri Z ; esti atakita, kaptita de ~o ; tio forigas ĉiujn ~ojn Z (Vd RISKO). ~a, (pri) ~ebla. Pri kio oni povas ~i : ~a *formo*, rezultato ; la respondo ne povas esti ~a ; tre ~a plibonaĵo Z ; en ĉiuj ~aj okazoj, oni preferu la nominativon Z ; la deziro al la paco estas ne~ebla realo (Kp NECERTA. Vd VIANDO, SELAKTO). ~inda. Pri kiu oni ne povas ne ~i : ~inda aserto, fideleco, venko. **Ekster~a** Z, **Sen~a** Z. Pri kiu oni ne povas ~i : *garantio de sen~a sukceso* Z. **Sen~e**. Tute certe : *sen~e vi pravas*.

Duelo. Antaŭkonsentita batalo inter du personoj pro privata malpaco : *inviti iun al ~o* ; ~atestantoj. ~i (ntr). Batali ~e : ~antoj.

Dueto. Muzika komponaĵo por du voĉoj aŭ instrumentoj.

* **Duko**. Nobelo, kies titolo estas meza inter tiu de markizo k tiu de princo.

Arkl~o, ĉef~o. Titolo de la membroj de la iamaj imperiestraj familioj de Aŭstrujo k Rusujo.

Dukato. Malnova ora monero.

* **Dum**. I^e Prep. montranta la tempon, en kies daŭro io okazas : *fleksu arbon ~ ĝia juneco* Z ; *apetito venas ~ la manĝado* Z ; ~ la parolado li dormis. Kp ĈE 2, EN 3.

IIe Konj. montranta : 1 La tempon, kiam io okazas (= en la tempo, kiam) : *forĝu feron, ~ ĝi estas varmega* Z ; ~ vi estos feliĉaj, vi havos multajn amikojn ; ~ vi paroladis li dormis. RIM. Kelkaj uzas en tiu senco **dum kiam**, kio estas senutila nekonsilinda taŭtologio. 2 Agon aŭ okazon kontraŭan al tiu, kiun oni priparolas (= kontraste kun tio, ke) : *vi estas juna ~ mi estas maljuna* ; ~ *Esp-o daŭre vivas, Volapük jam longe estas mortinta* Z ; ~ la naciaj lingvoj estas rigidaj, esp-o kontraŭe estas senfine fleksibla. RIM. Kelkaj uzas en tiu senco **dum ke**, kio estas iom duba esprimo. Kp ĈE 4, KONTRAŬE, SED.

IIIe Prefikse uzata kun la senco de la prep. : ~viva membro, rento ; ~nokta irado.

IVe Vortero memistare uzata : ~a Z. 1 Samtempa. 2 Provizora, intertempa, ĝisa. ~e (adv). 1 Intertempe, ~ tiu tempo : *ili sin preligis, ni ~e babilis* ; ~e oni alvenis al la manĝejo Z. 2 Provizore, ĝise : *ni ~e lasu flanko tiun demandon* Z ; estas pli prudente akcepti ~e la lingvon en ĝia nuna formo Z. 3 Kontraste kun tio ; kontraŭe ; malgraŭe ; tamen : *principoj k postuloj puŝis k malhelpis unu la alian, ~e en la teorio ili ŝajnis al mi tute bonaj* Z ; ~e lingvo arta, anstataŭ tiu haosa, donas al vi sole nur ses vortetojn Z. RIM. Estas mal-korekta k nepre evitinda la uzado de la adv. **dume** en la senco de la konj. **dum**.

dumpingo ډمپنگ. Vendo de iu produkto je pli malalta prezo eksterlanden ol enlande : *en la nuna epoko, ~o estas tre disvastigita en multaj landoj*.

duno. Apudmara sabla monteto.

* **Dungi** (tr). Interkonsenti kun laboristo, servisto aŭ oficisto por havigi al si lian servadon laŭ difinita salajro : ~i *artistinon* ; *asekuri siajn ~itojn kontraŭ akcidentoj* ; mi mal~is lin pro malhonestecc. Sin ~igi. Interkonsenti kun ~anto.

duodeno ♥. Parto de la maldika intesto troviganta malantaŭ la stomako.

duodenito ♣. Inflamo de la duodeno.

duplekso <. Rilatanta al sistemo de senfadena aŭ fadena telegrafio aŭ telefonio k kiu ebligas al ĉiu stacio efektiviĝi samtempe la sendon k la ricevon de komunikoj.

duplikato Z. Kopio, dua ekzemplero de dokumento: ~o de fakturo, de naskigatesto.

duro Z. Hispana k portugala argenta monunuo, valoranta kvin pesetojn.

duramatro ♥. La plej ekstera k la plej forta el la tri meningo, kiuj envolvas la cerbon. Vd PIAMATRO.

Duŝo. Sprucigo de akvo sur iun parton de la korpo: pluvo~o. preni ~on. ~i (tr). Sprucigi akvon sur iun.

E

* **Ebena**. 1 Epiteto karakterizanta sprajon, kies ĉiuj punktoj estas proksimume ĉe sama nivelo, prezentanta nek kavajojn nek elstarajojn: la supraĵo de la maro estas hodiaŭ ~a; mal~a regiono. Kp PLATA, GLATA. 2 (f) Facila, prezentanta nenian malhelpaĵon: flua k ~a stilo. Kp GLATA. ~o Δ. Supraĵo, kiun ĉiupunkte tuŝas ĉiu rekta linio, kiu havas kun ĝi du komunajn punktojn: tra tri punktoj povas pasi nur unu ~o. ~(aj)o, ~ejo. Loko aŭ lando ~a: la ruslanda ~o estas plilongigaĵo de la vastega nordazia ~o; Tibeto estas alt~aĵo. ~igl. Igi ~a 1 k 2: ~igi vojon; ĉio tie estis ~igita kun la tero Z; ~igi ĉiujn malfacilaĵojn (Kp GLATIGI). ~bati Z. ~igi balante.

* **Ebl**. 1° Sufikso montranta, ke io povas esti farata (pasiva ideo), k kiu ordinare povas esti taŭge aldonata nur al radikoj transitivaj: manĝ~a fungo; brulig~a materio Z; facile plenum~atasko; problemo nur internacie solv~a; travid~a vitro; neleg~a skribo; nekred~a afero; kie ne estas konsil~e, tie ne estas help~e Z; nelacig~e labori; mi kred~e (versajne) ne povos veni; vid~eco; fand~eco; nebrulig~eco; vojo ne reven~a Z.

II° Samsignifa memstare uzata vortero: ~a. Povanta esti, okazi: la supozo estas ~a sed malmulte verŝajna; ne~a estas la sukceso; estas ~e (tio estas ~a) ke; respondu kiel ~e plej rapide; mi tute ne deziras, ke la Akademio donadu al ni kiom ~e pli da decidoj Z. ~igl. Igi ~a: esper~e mi ~igos al li la vojaĝon, la edziĝon; tiu hipotezo ~igas kompreni la evoluadon; ~igi, ke iu faros (aŭ faru)

ion. (Kp PERMESI). ~e. Eventuale, okazeble, povas esti ke: ~e li venos; ~emi povos helpi al vi. ~(ec)o. Eventualeco: ekzistas nenio ~o respondi tiun demandon Z; mi ne havas la ~on forveturi; la sufiksoj donas la ~on el unu vorto fari aliajn vortojn; pro la lingva diverseco ni ofte ne havas la ~on komprenigadi kun similaj al ni homoj Z.

* **Ebono**. Speco de bele nigra k tre malmola ligno. ~a. 1 El ~o: ~a skatolo. 2 ~kolora: ~aj haroj. ~ujo, ~arbo. Arbo produktanta ~on (diospyros ebenus). ~arto. Arto konstrui meblojn aŭ similaĵojn laŭ procedoj, kiuj malebligas, ke ties paneloj estu influataj de normala temperaturo. ~isto. Metiisto kiu konstruas meblojn laŭ ~artaj procedoj.

ebonito <. Kaŭĉuko malmoligita per vulkanizo, uzata kiel izolilo en elektraj aparatoj.

Ebria. 1 Epiteto karakterizanta iun, kies cerbo estas konfuzata de alkoholo: duonmorte ~a; por ~ulo ne ekzistas danĝero Z; vera opinio montriĝas en ~o Z. Kp DRINKI, MALSOBRA. Vd VAPORO, GLASO. 2 (f) Epiteto karakterizanta iun, kies cerbo estas konfuzata de pasio aŭ emocio: ~a de goĵo B; ~a pro la venko; lin ~igis la sukceso B; ~(ec)o de amo, de entuziasmo. Kp DELIRO, FRENEZO. ~igaĵo Z. ~iga trinkaĵo.

ebulo ♣. Speco de sambuko, kies floroj k beroj estas uzataj en medicino (sambucus ebulus).

Eburo. Blanka k malmola substanco, kiu konsistigas la dentegojn de elefanto. ~a. 1 El ~o: ~a statueto. 2 Kies koloro

aŭ ŝajno similas tiun de ~o : ~aj ŝultroj de virino ; ~aj dentoj.

* **Ec.** 1° Sufikso esprimanta abstraktan ideon de kvalito aŭ stato : *mol~o*, *blank~o*, *bon~o*, *bel~o*, *cert~o*, *sol~o*, *infan~o*, *hom~o*, *reĝ~o* ; la alt~o de tiu altaĵo ne estas granda ; sian amik~on li pruvis per multaj amikaĵoj ; penetrem~o ; senkler~o ; ventanim~o Z ; la reĝo prenis sur sin la protektant~on super nia kongreso Z ; silk~aj (havantaj la kvalitojn, aspekton, naturon de silko) haroj ; lign~a trunketo ; vitr~a rigardo ; dezert~a silento Z ; mi donas al vi unu pecon prefer~e antaŭ viaj fratroj Z.

11° Samsignifa memstara vortero : ~e (en sia ~o) kiel prezidanto li akceptis ; peko k eraro estas ~oj de l'homaro Z ; ~aro (karaktero, esenco, naturo) (Kp TRAJTO, DISTINGILO).

* **Eĉ.** Adv. signifanta : ne nur sed plie ; sed krom tio : kontentigi ĉiujn ~ angelo ne povas Z ; ~ kiu plej bone pafas tamen iam maltrafas Z ; ~ sur la suno troviĝas makuloj Z ; ~ signo ne restis, kie urbo estis ; kaj mi ~ diros ke ; ~ se mi volus halti, mi ne povus Z ; mi ne diros ~ unu vorton Z (absolute nenium vorton).

edelvelso Veg. el la fam. de kompozitoj, kies floro estas laneca k kreskas sur altaj montoj (= neĝofloro) (*gnaphalium leontopodium*).

edemo Ŝvelo kaŭzata per enfiltrigo de sero (= akvoŝvelo).

Edeno. 1 Plezurplena ĝardeno kie, laŭ la Biblio, Dio lokis Adamon k Evan 2 (f) Plezurplena loko.

* **Edifi** (tr). Doni bonan ekzemplon al iu, inspiri piajn aŭ virtajn sentojn : lia fervoro ~is ĉiujn ĉestantojn ; homo kies vivo ~as ĉiujn ; ~a prediko ; mi ne amas la ~ajn moralajojn.

Edikto. Leĝfortia ordono de regnestro. Kp DEKRETO, UKAZO.

edinolo Hemiaĵo uzata por rivelbano.

edro Ebena limiganta volumenaĵo : ekzistas ankaŭ duon~o, du~o, tri~o, kvar~o ktp. **Mult~o.** Solido limigita de ĉiuj flankoj per ebenoj. **Mult~a.** Havanta formon de mult~o. Kp FLANKO. SURFACO, FACO.

* **Eduki** (tr). 1 Direkti la elvolvigon de fizikaj, moralaj k intelektaj kapabloj de infano aŭ junulo : oni ~is lin kiel idealiston ; sin dediĉi al ~ado de junuloj. Kp ZORGI, VARTI, KULTURI, DISCIPLINI, GVERNII, INSTRUI. 2 Dresi beston : ~i tigron Z, hundon, papagon. Kp MALSOVAĜIGI, INSTRUI. 3 Instrui iun pri la manieroj k kutimoj de ĝentileco k dececo. 4 Flegi vegetaĵon : ~i hederon Z ; vegetaĵoj ~itaj en oranĝerioj Z. ~isto. Homo, kiu profesie ~as infanojn aŭ junulojn aŭ bestojn. (Kp INSTRUISTO, PEDAGOGO, MENTORO, DRESISTO). **Bon~iteco.** Kvalito de tiu, kiu obeas la kutimojn de ĝentileco k dececo.

* **Edzo.** Viro laŭleĝe ligita kun virino por kunvivado k fondo de familio. ~ino. Same ligita virino : preni al si kiel ~inon ; ~o k ~ino estas ge~oj. ~(in)igl. 1 Fari iun ~(in)on per laŭleĝa aŭ religia ligo : li ~inigis ŝin al si Z ; ~iga ceremonio Z, promeso Z (Kp FIANĈIGO), formulo Z, ringo Z. 2 Doni kiel ~(in)on : la gepatroj ~igis la filon B. ~(in)igl. (kun, al). Igi ~(in)o. ~igo. 1 Laŭleĝa ligo de viro kun virino : ~igo laŭ koro ; fari ~igopeton al knabino Z (Vd MANO) ; ~igo pro amo flamanta al sako sonanta Z ; malsamranga ~igo (Kp MEZALIANCO) ; ~igofesto. 2 (Rk) Sakramento, kiu sanktigas la unuiĝon de viro kun virino k havigas al ili dian helpon por kristane vivi. Inter~igi Z, ge~igi, kun~igi. Igi ge~oj : inter~igi kun iu Z. Eks~igi. Laŭleĝe rompi la ~igan ligan. ~eco. Stato de ge~oj : la ligo de ~eco Z. ~eca. Rilata al ~eco : ~eca juro ; ~ece feliĉa ; ~eca (laŭleĝa) infano. Sen~(in)eco. Fraŭleco.

Efektio. Forta impresio farita sur la koron aŭ spiriton, precipe de belarta verko, spektaklo, kc. : tiu parolado faris eksterordinaran ~on ĉe la aŭskultantoj ; aspiri sensacian ~on Z ; ili ne esperas atingi praktikan celon, sed volas nur fari ~on ; lum~oj en pentraĵo ; grand~a frazo, titolo. Kp FURORO, DRASTA.

* **Efektiva.** Reale ekzistanta, estanta ne nur ŝajna : en okazo de ~a neces(ec)o ; vi faris al mi ~an surprizon ; li estas ~a (funkcianta) generalo. ~e. 1 Verfakte, reale : mi dubas ĉu li estas ~e rajtigita. 2 Adverbo anoncanta, ke la sekvanta frazo konfirmas aŭ motivas la antaŭan jusan aserton : Volapük ne povis sukcesi,

~e ĝi postulis tro grandan penadon por la memoro k la lernantoj devis ktp. Z (Kp ĈAR, PRUVE). ~ajo. la realaĵo : anstataŭ niaj belaj revoj ni spertis teruran ~aĵon Z. ~eco. Eco de tio, kio estas reala, fakte ekzistas : en ~eco Z (~e). ~igi. Realigi, plenumi : ~igi intencan, idean, planon, la pacon ; tio estas ne~igbla utopio Z (Kp ATINGI, AKIRI, ELFARI). ~iĝi. Realigi, plenumiĝi : la kongreso fine ~iĝos tiun ĉi jaron ; la bela revo de l' homaro ne tuj ~iĝos ; kiel hirundo forflugas, tiel senforta minaco ne ~iĝas Z.

Efemera. Unutaga, nedaŭra, rapide pasanta : beleco de rozoj estas ~a ; la proponataj sistemoj estas nur nepripensitaj ~aĵprovoj. ~o. Insekto el ordo de nevropteroj, kiu vivas nur unu tagon en matura stato (ephemera).

efemeridoj ☼. Astronomiaj tabeloj sciigantaj la pozicion de planedoj por ĉiu tago de la jaro.

eferveski (ntr) ☼. Boli produktante eligan gason en ia likvaĵo : kiam acido atakas iujn substancojn ĝi ~as. ~a. Kaŭzanta ~on : ~a pulvoro. ~o. Ago de tio, kio ~as ; rezulto de tiu ago.

* **Efiki** (ntr). Havi efektivan rezultaton : la ripozo bone ~is al li, sur lin ; se la jodo malbone ~as ĉe vi, ni uzos alian medikamenton ; niaj klopodoj fine ~is ; pli ~as riproĉo ĉe saĝulo ol cent batof ĉe malsaĝulo Z ; la ŝanĝoj en la nuna kontrakto ~os tuj post kiam ili estos aprobitaj de la Liganoj. ~a. ~anta : ~a kuracilo, rimedo, helpo, klopodo, ekzemplo, admono ; simplaj sed ~aj maŝinoj Z ; sen~a kuracilo, konsilo, kolero ; pli ~e ol bato pelas malsato Z (Kp AKTIVA, ENERGIA, FORTA, DRASTA). ~a kaŭzo ☼. Kaŭzo, kiu fakte ~as (kontraste al la cela kaŭzo). ~o. 1 Ago de tio, kio ~as, ~a povo : mi senlis la sanigan ~on de la sunaj radioj. 2 Rezultato de tiu ago : ofte de kaŭzo senenhava venas ~o plej grava Z ; teruraj estas la ~oj de la novaj venenaj gasoj (Kp EFEKTO). ~(e)o. Kvalito de io ~a : kuracilo de granda ~eco ĉe artrituloj ; ago havas ĉiam pli da ~eco ol parolo.

efloreski (ntr) ☼. Pulvoriĝi sur la supraĵo de substanco. ~o. Fenomeno ~i. ~a. ~anta.

efluvo. 1 ☐ Elradiado kiel fizika aperaĵo, kiu ofte produktas videblajn feno-

menojn. 2 ☐ Elektra malsargo, kiu sin manifestas ĉirkaŭ kondukilo troviĝanta en la aero, sekve de l'jonizo de la atmosfero, kiam la elektra tensio sur la surfaco de tiuj ĉi kondukiloj atingas tre altan valoron.

* **Eg.** 1° Sufikso esprimanta plej altan gradon de grandeco aŭ intenseco, ordinare kun specialigo de la ideo enhavata en la radikvorto : bel~a, vent~o, buŝ~o, pet~i, puŝ~i, rid~i ; pafil~o ne estas granda pafilo sed kanono. Kp TRE, MULTE.

II° Vortero uzata memstare : ~a. Plej forta, plej intensa, ekstrema : ~a entuziasmo. ~eco. Plej alta grado. Kp KULMINO, ZENITO, PAROKSISMO. RIM. Estas eraro kredi, ke la sufiksoj eg k et simple k ĉiufoje egalvaloras la vortojn forta aŭ granda k malforta aŭ malgranda. Efektive ili montras la plej altan aŭ plej malaltan gradon en ideo aŭ afero diferenca je tiu, kiun montras la nura radikoj. Pro tio la vortoj kunmetitaj per eg k et ordinare respondas al tute alia nacilingva vorto ol la simpla radikvorto.

* **Egala.** 1 Havanta saman grandon, samajn dimensiojn, saman kvanton, saman valoron, kiel tio, kun kio oni ĝin komparas : du kvantoj, ~aj je tria, ~as unu la alian ; nenio, kion oni povas deziri, estas ~a al saĝo Z ; ne respondu al malsaĝulo, por ke vi mem ne fariĝu ~a al li Z ; ne~aj pesiloj Z ; 2 Ne varianta k restanta ĉiam la sama, kiaj ajn estas la cirkonstancoj : ~a animo ; ~a humoro, paŝo, pulso, voĉo. 3 Simila, sama (Ev) : nomo ~a sed esenco mala Z ; la senco de tiu prep. estas ĉiam ~a Z ; ĉiu litero estas elparolata ĉiam ~e Z. 4 Prezentanta nenian motivon por esti preferata, t.e. indifera : ~e ĉu vi estas riĉa aŭ senhava Z ; ~e kiam li venos, kien li iros ; lute ~e ĉu ia prepozicio starus aŭ ne Z. ~i (x). Esti ~a al : suspekto pruvon ne ~as Z ; tia merito ne ~as al liaj pretendoj. ~igi (tr). Igi ~a : ~igi la ŝancojn. Sen~a. Unika, nekomparebla. ~pezo. Ekvilibro : (f) sub la influo de diversaj aŭditaj opinioj, ili perdis la ~pezon Z. Tagnokt~eco. Ekvinokso. ~animeco. Konstanteco de la humoro.

Egido. 1 ☉ Sildo de la greka diino Palaso (Pallas). 2 (f) Ŝirmo, protekto : esti sub ies ~o.

eglefino Z ☼. Speco de gado (gadus aeglefinus).

Egoismo. Ekskluziva memamo, kiu igas nin serĉi en la vivo nian propran plezuron aŭ profiton : *~aj pensoj, celoj, agoj.*

Egoisto. Egoismulo : *~aj emoj, pensoj ; ~a karaktero.*

egopodio G. de umbelacoj kun nur unu speco (*aegopodium podagraria*).

egreto Tufo da surkapaj plumoj de iuj birdoj (= plumtufo).

eĝo Δ . 1 Rekto komuna al du apudaj edroj. 2 Longforma altaĵo ; kresto.

* **Eĝo.** 1 Ripetiĝo pli malpli klara de sono haltigita de supraĵo, kiu ĝin resendadas al la orelo. Kp **resoni**. 2 (f) Ripetiĝo de diro, opinio, famo : *li estas nur ~o de sia majstro ; min atingis nur kelkaj ~oj de la ĵusaj diskutoj ; ~e resoni Z ; (f) plej multaj el tiuj novekreitaj vortoj forflugis sen ~e en la neniaĵon.*

* **Ej.** 1° Sufikso montranta lokon difinitan por io aŭ karakterizatan per io : *lern~o, dorm~o ; hund~o, bov~o ; herb~o ; dens~o ; loĝ~o ; kuir~o ; ĉeval~o, preĝ~o ; deven~o Z ; senak~o ; komenc~o, naskiĝ~o ; vagonara alir~o.*

11° Samsignifa memstara vortero : *malvasta ~o ; mi amas la ~on de via domo Z.* Rim. **ejo** diferencas de **ujo** per tio, ke **ujo** estas efektiva, materia, fizika objekto, entenanta ion, kiel meblo, kesto, sako, ktp, dum **ejo** estas loko, spaco, karakterizata per io konkreta aŭ abstrakta.

* **Ek.** 1° Prefikso signifanta 1 Komenciĝantan agon : *subite ni ~vidis la maron ; ~sonis la sonoriloj ; se homo ~aŭdas ion konatan Z ; kiam vi ~parolis, ni atendis aŭdi ion novan, sed ni trompiĝis Z ; ~bruligu kandelon ĉar estas jam mallume Z ; ~de (komencante tuj post) tiu dato.* Rim. En tiu senco la prefikso **ek** (komenco de ago) ludas, ĉe la netransitivaj verboj, la saman rolon kiel la sufikso **iĝ** (veno en staton) : *~sidi aŭ sidiĝi, ~stari aŭ stariĝi, ~kuŝi aŭ kuŝiĝi ; ~dormi, ~droni.* 2 Momentan, nedaŭran agon : *~krii Z ; mi ~sallis de surprizo Z ; du ~briloj de fulmo trakuris tra la malluma ĉielo.* Rim. : En tiu senco la prefikso **ek**, same kiel ĝia kontraŭo **ad**, estas uzata kiel konjugacia afikso, por precizigi la sencecon de la perfekto : ĝi prezentas la agon kiel simplan k nedaŭran temperon, k tradukas

la francan « simplan pasinton » k la grekan « aoriston » : *tio ĉi ~enuigis la virinon ; ŝi ~brulis per envio ; la vento ~ŝancelis la akvon.*

11° Memstare uzata vortero kun la senco 1 : *~e de.* Komencante tuj post. *~a.* Komenciĝi : *post la raportoj ~is vigla diskutado.* *~igl.* Komenci : *temas pri la ~igo de grava agado.*

ekarto. 1 Δ Diferenco de la proksimuma valoro de iu granda al la ekzakta : *~o de la observo.* 2 $\uparrow$ (pri kompasoj) Sumo de la anguloj de deklino k devio : *la angulo formita de la kompasas montrilo kun la astronomia meridiano estas la ~o de kompasoj.* 3 ∇ Distanco inter la celita k trafita punkto : *oni distingas jenajn ~ojn : horizontalan, laŭdirektan, altecan, laŭdistancon k vertikalan.*

ekaŭdatoj Familio de la plej konataj specoj kiel rano kaj bufo (= sen-vostaj amfibioj).

ekio G. de boragacoj, planto kun bluaj k blankaj floroj (*echium*).

ekimozo Surkorpa kontuza makulo subplena per sango.

ekino G. de ekinodermoj, mara animalo manĝebla, simila al kaŝtano.

ekinodermoj Klaso de animaloj kies ĉefaj genroj estas kovritaj de dornoj : *karakteriza tipo de ~oj estas ekino.*

Ekipl (tr). Provizi iun aŭ ion per ĉiuj necesaj iloj : *~i soldaton, turiston, armeon, ŝipon ; la fabriko estas ~ita per plej modernaj maŝinoj.* *~aĵo.* Aro de ĉiuj iloj destinataj por ŝipo, armeo, fabriko ke. **Ŝip~isto.** Homo, kiu ~as ŝipon je siaj kostoj, k ĝin uzas por komercado.

ekiamsio Malsano de virino ofta dum la lasta tempo de ŝia gravedeco aŭ tuj poste k karakterizata per konvulsiaj, epilepsiaj spasmoj k per albuminurio.

eklektika Z. Elektanta el diversaj sistemoj la opiniojn, kiuj ŝajnas plej oportunaj aŭ plej veraj por elfari sian propran sistemon. *~ismo.* $\S$ Sistemo de la ~uloj.

Eklezio. 1 Tuto de anoj de iu kristana religio : *katolika, evangelia ~o.* 2 (K) La katolika ~o : *la papo estas la estro de l'~o.* 3 Kristana pastraro, ekleziularo. *~ulo Z.* Pastro. *~ano.* Adepto de ia kristana religio.

Eklipso. Nedaŭra ŝajna malapero de astro : *parta, plena ~o de l'suno. ~a lumturo* ☯. Turo kun intermitaj lumbriloj. ~1 (tr). 1 ☯ Nedaŭre kaŝi. 2 (f) Ŝajngi malpli rimarkinda la superecon de iu pro sia propra supereco : *li ~as ĉiujn konkurantojn.*

ekliptiko ☯. Orbito, kiun faras la tero ĉirkaŭ la suno dum unu jaro.

Eklogo. Poemeto, kie oni paroligas paŝtistojn. Kp IDILIO.

ekonomo Z. Administranto de domo aŭ bieno. Kp INTENDANTO.

Ekonomio. 1 Sistema k ŝparema ordo en mastrumado aŭ administrado de domo, bieno, institucio, regno : *hejma, socia, monda, agrikultura ~o.* 2 Scienco pri produktado k disdividado de la riĉaĵoj. 3 Situacio de institucio aŭ regno laŭ vidpunkto de riĉeco k materia prospereco : *~a konkurado Z ; ~a krizo.* 4 Atingo de celo per plej simplaj k plej efikaj rimedoj ; ŝparado : *la scienco estas ~o pri pensado ; la reguleco de la lingvo enkondukas grandegan ~on en la nombro de la vortoj, kiujn oni bezonas lerni Z ; ni uzu niajn fortojn ~e k saĝe Z.*

ekonomiko = ekonomio 2.

ekrano Z. 1 Diversforma mebleto, kiun oni uzas por sin ŝirmi kontraŭ ardo de fajro. 2 Objekto, kiu haltigas varmon, lumon, radiojn : *elektra ~o.* 3 Blanka tuko, aŭ nura blanka tabulo, sur kiu oni projekcias luman bildon de objektoj : *kinematografia ~o. ~ego.* Mebleto el fald-eblaj platoj por sin ŝirmi kontraŭ aerfluo en ĉambro, aŭ por apartigi ian parton de ĉambro.

* **Eks.** I^e Prefikso signifanta, ke oni forlasis profesion, okupon, staton ; iama, estinta k ne plu estanta : *~kapitano, ~oficisto, ~fabrikanto, ~reĝo, ~kutima, ~edziĝi.*

IIe Samsignifa memstara vortero : *~a.* Estinta : *tiu urbo estas ~a forlikaĵo de la Romanoj. ~igi.* Senoficigi, forliberigi. ~igi. Memvole aŭ kontraŭvole forlasi sian oficon (Kp ABDIKI, DEMISII, REZIGNI).

* **Ekscelenco.** Honora titolo por ministroj k altranguloj.

ekscenriko ☯. Disko, ringo aŭ cilindra stango, kies rotacia akso ne okupas la centron : *a disko, ringo, stango.*

ekscerpio ☯. Defenda rimedo por prokrasti la finon de la proceso aŭ por kritiki ĝian formon.

Eksceso. 1 Stato de tio, kio transpasas la moderecon ; ega troeco : *ĉia ~o estas malbono ; mi ne povas kredi je la ~o de mia feliĉo ; ~o de malseko.* 2 Ago transpasanta la limojn de modereco, sobereco, justeco, humaneco ; maljustaĵo, tiranaĵo, malhumanaĵo : *~o de tirano ; ~oj en la manĝado.* Kp SUPERMEZURO, EKSTREMO. ~a. Transpasanta la moderecon, ege troa.

* **Ekscelti** (tr). 1 Igi tre intensa la funkcion de iu korpa organo aŭ ian korpan senton : *~i la nervojn, la apetiton, la soifon ; kurado ~as koron.* Kp STIMULI, PLIVIVIGI, PLIVIGLIGI. 2 Igi eksterkutime forta ian movon de la animo : *~i la fervoron, aktivecon, atenton, scivolemon, koleron, envion de iu ; li estis ~ita per la brando.* Kp INCITI, AKCELI, AGITI 2, INSTIGI, FAJRO 2. 3 (f) Igi pli intensa la aktivecon de io : *~i la fajron Z.* Kp VIGLIGI, BLOVI. ~igi. Igi ~ita, malkvietiĝi : *li estas tre ekkolerema, k ~igas ĉe la plej malgranda bagatelo Z ; ~igi kiel bolanta lakto Z. ~eco.* Stato de tiu aŭ tio, kiu estas ~ita : *ĉarma tono de ĝoja ~eco regis en la domo ; granda konfuzo k ~eco skuis la tutan urbon.*

ekscitatoro ☯. Aparato por produkti elektran eksciton aŭ kurenton de ekscito.

e(k)skludi = ekskluzivi.

Ekskluziva. 1 Eceptanta ĉion aŭ ĉiun alian : *~a societo, privilegio, rajto de kopio, superregado de la ĉefaj lingvoj.* 2 Eksterlasanta aŭ formetanta la menciitan aferon aŭ personon : *la prezo de la manĝo estas ~a je, de la vino ; ambaŭ teorioj ne estas reciproke ~aj.* Kp INKLUZIVA. ~e. 1 Eceptante ĉion alian : *sin dediĉi ~e al la botaniko ; havi sencon ~e aktivan Z ; uzi Esp-on ~e por celoj praktikaj Z.* Kp NUR, UNIKE. 2 Eksterlasante la menciitan aferon aŭ limon : *ni lernis ĝis la 9-a ĉapitro ~e ; la bileto validas por 20 tagoj ~e je (de) la dimanĉoj.* Kp EKSTER, KROM. ~1 (tr). Esti ~a pri, eksterlasi : *la prezo de la manĝo ~as la vinon ; la bileto estas nepre persona k ~as la transdonadon al alia persono (Kp ECEPTI, FORIGI, KONTRAŬI, MALPERMESI. Vd ENHAVI, ALLASI).*

Ekskomuniki (tr). 1 (K) Forpeli el la eklezio. 2 (f) Solene forpeli el iu partio.

ekskorlacio Z 𐌸. Haŭta skrapvundeto. ~1. Skrapvundeti la haŭton.

ekskrecio ♥. Funkcio per kiu la neutilaj (sekreĉiitaj) restaĵoj de la animalo estas eligataj el la korpo. ~1. Malplenigi per ~o. ~a. Rilatanta aŭ servanta al ~o.

Ekskremento. Restaĵo de la digestitaj nutraĵoj, eligitaj el la ventro. Kp FEKO, MALPURAĴO, REKREMENTO, FEĈO. ~a. 1 De ~o. 2 (f) Malestiminda, malŝatinda : ~a animo Z. Kp KOTA.

* **Ekskurso**. Longa plezura aŭ esplora promenado : *scienca, enmonta, geologia* ~o.

e(k)skuzi (tr). Prezenti motivon aŭ pretekston por senkulpiĝi iun aŭ malpligravigi la riproĉataĵon : ~i *sian foreston*; *sin* ~i *pri io*. ~o. Motivo aŭ preteksto por senkulpiĝi iun aŭ malpligravigi la kulpon : *prezenti efektivan* ~on; *vi akceptu niajn* ~ojn.

eksilbriso. Surskribo aŭ bildo, kiu iun surmetas sur la libroj de sia biblioteko, por montri, ke ili estas lia propraĵo.

ekspanso Z. 1 𐌸 𐌺 Plivastigo, plietendiĝo : *kolonia* ~o *de ŝtato*. **Politika** ~o. Plivastigo de la povo aŭ de politika influo. **Ekonomia** ~o. Ekkonkero de debito en fremdaj landoj. 2 𐌸 Dilatigo aŭ dispremiĝo de gaso aŭ de vaporo en aparato aŭ maŝino : *vapormaŝino kun triobla* ~o.

* **Ekspedi** (tr). Sendi al difinita adreso, loko : ~i *leteron, komercaĵon, armeon*. ~o. 1 ~ado. 2 ~itaĵo.

ekspedicio Z. 1 Aro da soldatoj aŭ ŝipoj, senditaj por porti militon en iun malproksiman landon. 2 Aro da homoj aŭ ŝipoj senditaj por esplori malproksiman regionon por komerca aŭ scienca celo : ~o *al la norda poluso*.

Eksperimento. Metoda provo por kontroli aŭ pruvi iun hipotezon per observo de intence produktita fenomeno : *la* ~oj *de Pasteur pri la spontanea nasko*; *kun lingvo natura neniuj kuraĝas fari iajn* ~ojn Z. ~i (tr). Fari ~ojn. ~a. Bazita sur ~oj : *fiziko estas* ~a *scienco*. Vd LABORATORIO.

eksperto = ekspertizisto.

ekspertizi Z (tr). Komisie esplori aŭ taksu iun aferon, kiel faka spertulo : *la*

ministro petis ~on *de tri profesoroj pri la demando*. ~isto. Faka spertulo, komisiita por proponi decidon pri iu duba afero aŭ por taksu la valoron de io.

ekspliki (tr). Klarigi k komprenigi ion, montrante ĝian signifon, ĝian naturon, ĝiajn kaŭzojn aŭ motivojn : ~i *tekston malfacilan*.

* **Eksplodi** (ntr). 1 Forte k brue skui aeron, pro subita plivolumeniĝo de gaso : *dinamilo facile* ~as. Kp EKFLAMI, FLAGRI. 2 Brue diskrevi, pro granda interna premo de l' gasoj : *bombo, mino, vapormaŝino, torpedo* ~as. Kp DISROMPIĜI, DISSALTI, DISSPLITIĜI. 3 (f) Subite k brue eksterigi fortan senton aŭ pasion, kiun oni ne povas plu deteni : ~i *de furiozo, de kolero, pro ĝojo, per rido B, per larmoj*; *li* ~is, *dirante, ke...* Z; *li penis trankviligi la* ~ojn *de sia edzino B*. 4 (f) Subite k brue komenciĝi : *la milito* ~is *neatendite*; ~as *ĝojo Z, striko, ribelo, katastrofo, krio*. ~o. 1 Brua subita plivolumeniĝo de naskiĝantaj gasoj : ~o *de lumgaso, de mingaso*; ~omotoro. 2 Brua subita diskrevo pro interna premo de gasoj : ~o *de kaldronego, de vulkano*. 3 (f) Subita brua eksterigo de forta sento aŭ pasio : ~o *de kolero, ĝojo, amo*; *voĉo plena de flamecaĵ* ~oj. 4 (f) Subita brua komenciĝo : ~o *de milito, ribelo, kriego*. ~aĵo. Substanco, kiu povas ~i : *dinamito, nitroglicerino estas* ~aĵoj. ~ema. 1 Facile ~anta : ~emaj substancoj. 2 (f) Facile incitiganta : ~ema karaktero; *li estas* ~ema *kiel pulvo Z* (Kp FLAMIĜEMA, FULMA, BOLI). ~ig1. Kaŭzi ~on; fari, ke io ~as : *unu fajrero sufiĉas por* ~igi *pulvon*; ~igi *bombon, koleron, ribelon*. ~iglo. Aparato per kiu oni ~igas minon, torpedon ktp.

Ekspluati (tr). 1 Uzadi ion, valorigante ĝin por sia profito : ~i *minejon, fervojon, firmon, gazeton*; *malbone* ~ita *kolonio*; ~i *bienon, fabrikon*; (f) ~i *sian kapablon*; *ŝi ne scias* ~i *sian influon al la ministro B*; ~i *la publikan sciivolemon*. 2 Troprofiti el ies laboro, ne donante justan kompenson : ~i *proletaron*; *la premata k* ~ata *popolo B*; ~i *la klientojn* (Kp ELSUĈI, SENPLUMIGI. Vd UNGEGO). 3 Trouzi : ~i *ies paciencon*. ~egi B. ~i 2 k 3.

eksponi (tr) 1 𐌸. Mekanike elmeti plakon aŭ alian impresigeman substancon

al la luma efiko. 2 Prezenti klare k detale iun temon por taŭge komprenigi ĝin : *~o de la motivoj Z.*

eksponecialo Δ . Funkcio kies valoroj varias laŭ geometria progresio, kiam la varianto varias laŭ aritmetika progresio (= ekspONENTA funkcio).

ekspONENTO Δ . Nombro skribata dekstre de nombra aŭ algebra kvanto k montranta ĝis kia potenco ĝi devas esti altigata (= potenciganto).

Eksporti (tr). Transporti en eksterlandon por vendado la komercaĵojn aŭ produktaĵojn de iu lando : *~i petrolon. ~ (ad) o.* Ago *~i. ~ (aj) o.* *~itaj komercaĵoj.*

ekspozi (tr) = ekspozicii.

* **Ekspozicio.** 1 Publika prezentado, elmontrado de diversaj produktoj de industrio, k arto : *~o de pentraĵoj, de tolaĵoj, de aŭtomobiloj; universala ~o.* 2 Kolekto da *~itaj* objektoj. 3 Ejo, kie oni *~as. ~i* (tr). *~e* prezenti.

Ekspresa. 1 Tre rapida (pp vagonaro). 2 Sendita por speciala celo (pp kuriero, letero, komunikajo). *~o.* 1 Rapidira vagonaro, kiu haltas nur ĉe ĉefaj stacioj. 2 Speciala kuriero : *sendi leteron per ~o B.*

Ekstazo. Raviĝo de la animo, kiu momente kvazaŭ perdas konscion : *preĝa, ama, admira ~o.* Kp ENTUZIASMO. *~i* (ntr). Esti en stato de *~o*.

ekstemporalo Z. Lerneja ekzerco, farata improvize, senprepare.

* **Ekster.** 1^e Prepozicio montranta : 1 Objekton, malinterne de kiu staras alia objekto, = male de *en* : *mi staras ~ la domo k li estas interne; li baraktas kiel fiŝo ~ la akvo Z;* (f) : *la estonteco de nia afero estas absolute ~ danĝero Z; tio estas ~ dubo; ne rezonu pri tio, kio estas ~ via melio Z.* Kp EL, FOR, DE. RIM. Nelegika k ev. estas la uzo de akuz. post *~*, malgraŭ multaj Z-aj ekzemploj, ĉar la komplemento de tiu prep. neniam montras la celon aŭ direkton de la movo : *iri ~ la urbon Z, elsendi iun ~ la tendaron Z; elporti ion ~ la urbon Z; eliri ~ la pordon Z.* 2 Objekton, kiu oni apartigas de tiuj, pri kiuj oni asertas ion (= krom, esceptante) : *~ tio, el la diritaj vortoj, ni povas ankoraŭ fari aliajn vortojn; ni ĉiuj estas kulpaj, ~ (= sed ne) Aleksandro;*

~ li, ĉiuj mortis; ~ tiaj okazoj li vivis sola B; li ne vidis ~ la milito alian rimedon. Kp ESEKTE, EKSKLUSIVE, INKLUSIVE.

IIe Vortero kun la senco 1 de la prep. *~a.* 1 Estanta *~* objekto, en la parto de la spaco, kiu komenciĝas tie, kie finiĝas la objekto : *la ~a mondo (kio estas ~ la homo); ~a korto de domo; ~a (nur ŝajna) pieco.* 2 Estanta en la parto de objekto, kiu direktiĝas al la supredirita parto de la spaco : *~a flanko de domo, vazo, muro. ~e.* 1 En *~a* loko, en la parto de la spaco *~a* al iu objekto : *oni konstruis ~e remparon; li kuris al la viro ~en Z; ŝi flugis super la urbo ~en Z; ni iris ~en el la urbo (aŭ prefere : ni iris ~ la urbo).* 2 En la parto de objekto, kiu direktiĝas al la ĉirkaŭanta spaco : *tiu objekto estas bela, sed nur ~e. ~o, ~ajo.* *~a* parto : *li ne imponas per ~ajo, sed estas ja granda scienculo Z; ne juĝu pri afero laŭ ĝia ~o Z; esti sen~aja Z* (ne imponi per sia *~ajo*) (Kp ŜAJNO). *~iĝi.* Eliri : *~iĝi el veturilo Z. ~ulo.* Lernanto loĝanta *~ la lernejo.*

IIIe Prefikso havanta la senco 1 de la prep. : *~urba gastejo Z; ministro por ~landaj aferoj Z; ~leĝa; ~ordinara Z; ~danĝera Z; ~duba Z.*

* **Ekstermi** (tr). Plene pereigi, tute detru, nenigi : *la fajro ~os la palacojn Z; ~i popolon; ~i urbon; ~i la memoron pri Z; ~i malbonan kutimon; ili ~iĝis kiel seka pajo Z; ĉiuj pereos de glavo k de malsato ĝis ili tute ~iĝos Z; ~anta fajro Z.* Kp BUĈI, ELRADIKIGI, FORVIŝI, DISPOLVIGI, CINDRIGI.

* **Ekstra.** 1 Plia krom la kutima nombro : *~a eldonaĵo Z, trajno, kelnero, laboro.* Kp ALDONI. 2 Eksterordinare bonkvalita : *~avino, ĉokolado.* Kp DELIKATA, RAFINITA.

Ekstrakto. 1 Elemento eltirita el malsimpla substanco. Kp TINKTURO, ESENCO. 2 Eltirajo el libro, verko. *~i* (tr). 1 Eltiri specialan elementon el malsimpla substanco : *~i gudron el la ŝtonkarbo; ~i azoton el la aero* (Kp DISTILI, INFUZI, DEKOKTI). 2 Apartigi pecon el libro aŭ generale eron el multeco. 3 (f) Eltiri konsekvencon el io : *el liuj ekzemploj oni povas ~i ĝeneralan regulon.*

ekstravaganco Z. Ago aŭ parolo kontraŭa al la komuna saĝo, sensenca strang-

ajo : kelkaj lirikaj poetoj faras el sia arto harmonian ~on. Kp DELIRO, FRENEZO, PETOLO. ~a. 1 Kontraŭa al la komuna saĝo, sencece stranga. 2 ~e aganta, faranta ~ojn. ~1 (tr) ~e kondukti.

* **Ekstrema**. 1 Estanta ĉe la finfino, plej malproksima : ~a *Oriento* ; *deputito el ~a maldekstro* ; *homo de ~a maljuneco*. 2 Estanta ĉe la plej alta grado : *ni sentas nek la ~an varmon, nek la ~an malvarmon* ; ~a *plezuro, mildeco, lerteco* ; ~igi *teorion* ; *en ~a okazo, en ~a situacio* (en okazo de ekstrema bezono, supozante la plej malfavoran okazon). ~e. Treege, plej : *kordo ~e streĉita* ; *ni ~e bezonas plenan vortaregon* Z. ~o, ~ajo. La plej malproksima fino, parto : ~o *de membroj, de ŝipo*. ~o, ~eco. La plej alta grado : *malaj ~oj estas proksimaj* ; *peli, puŝti stajn postulojn ĝis ~o* ; *la dioj gardu nin de tia ~o ! la ĝis ~eco streĉita kordo krevis* Z.

eksudi (ntr) 𐀓. Eliri kiel ŝvito tra histo : *la sango ~as kelkfoje tra poroj*. ~o. Ago de tio, kio ~as. ~ajo. Likvaĵo, kiu ~as.

ektoplo ♥. Kontraŭnorma lokiĝo de organo : *testika ~o*.

ektroplo Z 𐀓. Renversa eksteriĝo de palpebra mukmembrano. Vd ENTROPIO.

Ekvacio. Matematika egalajo enhavanta almenaŭ unu nekonatan nombron : *algebra ~o*.

Ekvatoro. Imaga ronda linio limanta la geometrian ebenon rektangle kruciĝantan kun la turniĝa akso de la tero k dividanta la terglobo en du duonferojn.

ekvatorialo * 𐀓. Teleskopo turniĝanta ĉirkaŭ akso paralela al la tera akso, kun sama angula rapideco kiel la tero k kiu ebligas observi la movon de la astroj.

Ekvilibro. 1 Egalpezo ; stato de korpo, kiu, altirata de egalaj sed kontraŭaj fort-oj, restas senmova : ~o *de pesilo* ; ~o *de flosanta korpo* ; *firma, nefirma ~o* ; *esti en ~o* ; *rompi, perdi ~on*. 2 Stato de fort-oj, kiuj sin reciproke nuligas : *elektro en ~o sur la supraĵo de korpo*. 3 (f) Bonorda egaleco de potenco aŭ de valoro inter kontraŭaj aferoj : ~o *de spirito, de humoro* Z ; *estigi ~on inter enspezoj k elspezoj* ; ~o *de la budĝeto* ; *politika, eŭropa ~o*. ~1 (tr). Esti egalpeza kiel. ~igl. Meti en staton de ~o : ~igi *budĝeton*. ~isto. Cirka artisto, speciale

lerta por konservi la ~on en gimnastikaj ludoj. Kp ŜNURDANCISTO, JONGLISTO.

ekvinokso * 𐀓. La tempo de l'jaro, kiam okazas egaleco de la nokto kun la tago (= tagnokta egaleco) : *printempa, aŭtuna ~o*. ~a punkto. Punkto de la ĉiela sfero, ĉe kiu okazas la intersekco de la ekvatoro k de la ekliptiko.

ekvipolenta Δ. Havanta la saman longon k direkton.

ekvalento Z. 1 (Sc) Δ Egalvaloro aŭ egala amplekso : *mekanika ~o de la varmo* ; *mekanika efiko de unu kalorio ~as 425 kilogramojn*. 2 𐀓 Kvanto da simpla substanco, kiu povas en kombinaĵo anstataŭi alian substancon produktante saman efikon aŭ ludante saman rolon : *hemia ~o*.

Ekzakta. Science ĝusta k severe preciza : ~a *difino, senco, kalkulo* ; ~aj sciencoj (matematikoj) ; ~a *rakonto, reprodukto*. Kp SENERARA.

ekzalti Z (tr). Levi senton de la animo ĝis alta grado de intenseco, tre eksciti : ~i *fervoregon, imagon de iu* ; ~ita *kapo, spirito*. Kp FLAMIGI, PASIGI, ENTUZIASMO, FRENEZO, FERVORO, EKSTAZO.

* **Ekzameni** (tr). 1 Zorgeme rigardi, detale esplori : ~i *demandon, problemon, aferon* ; ~i *ne devigas preni* Z. 2 Provi per demandoj la sciojn de kandidato : *la kandidato estis ~ita pri la hemio*. ~o. 1 Detala esploro. 2 Kontrolo de la scioj de kandidato : *trapasi, eleni ~on* ; *fari sian ~(ig)on* Z ; *sukcese trapasi, plenumi ~on* ; *sukcesi ~on* ; *sin prezenti al ~o*.

ekzantemo Z 𐀓. Ruĝaj makuloj sur la haŭto, kiuj aperas ĉe diversaj infektaj malsanoj : *tifa ~o*. Kp EKZEMO, ERUPCIO.

ekzegezo Z. Klariga metoda interpreto de teksto (historia, jura, teologia ktp). ~isto. Fakulo pri ~o, speciale pri ~o de la Biblio.

* **Ekzekuti** (tr). Leĝe mortigi krimulon : *prokrasti la ~on*. ~isto. Homo kies metio estas ~i. **Elektro** ~i. ~i per elektro.

Ekzemo. Haŭta malsano karakterizata per veziketoj k skvametiĝo de epidermo.

* **Ekzemplo**. 1 Ago aŭ konduto konsiderata kiel imiteblaĵo : ~o *proponas sed ne ordonas* Z ; *mian proponon mi prezentis nur kiel ~on* Z ; *seki ~on* ; *doni bonan*

~on de humileco; li fariĝis instrua ~o en la buŝo de la saĝuloj Z. 2 Peco de teksto, kiun oni citas por konfirmi gramatikan aŭ filologian klarigon: la utileco de portaro kuŝas grandparte en la ~oj. 3 Fakto, afero prezentata kiel konfirmo por iu aserto aŭ okazo: tiu krimo estas ~o de sovaĝa krueleco, estas sen ~o. Kp KAZO. ~e. Jen konfirmanta ~o. Sen~a. Neniam antaŭe farita aŭ okazinta, senkompara, senegala.

* **Ekzemplero.** 1 Ĉiu el la kopioj reproduktantaj iun unikan tipon: ~o de libro, de gazeto; bela ~o de gravuraĵo. 2 Ĉiu el la estuloj de sama speco: malforta ~o de konko; li estas kurioza homa ~o B; ne sufiĉas unu ~o por ke ni povu ĵuĝi ĉiujn aliajn.

* **Ekzercl** (tr). Lertigi per la praktiko: ~i soldatojn; sin ~i en parolado Z; ~i sian oreton Z, sian langon, muskolojn, fingrojn; ~i sian spiriton per la rezonado, sian memoron; vere ~ita aktoro; niaj kongresoj estas ~anta k edukanta antaŭparolo (enkonduko) por la estonta historio de la homaro Z. Kp DRESI, PRAKTIKI, HARDI. RIM. La esprimoj ~i lingvon, ~i ian lernotajon aŭ similaj estas nepre malkorektaj ĉar la verbo ~i, konforme al sia ĝusta signifo, povas havi kiel rektan komplementon nur ian lernantan personon aŭ plilertigantan organon aŭ beston. ~o. Io por ~i sin aŭ aliajn: gramatikaj, korpaj ~oj; ~o de legado. ~ado. Ago ~i: ~ado povas ŝanĝi eĉ la naturon mem Z. ~aro. Libro enhavanta aron da ~oj. ~iĝi. Sin ~i: ĉiutage ~iĝi Z; ~iĝi en esperanta parolado Z; oni multe devas ~iĝadi antaŭ ol veni al perfekteco. ~iteco. Lerteco akirita de l' ~igado.

ekzergo ♂. 1 La spaco rezervata sur medaloj, moneroj aŭ similaĵoj por meti sur ĝi surskribon. 2 La surskribo mem.

* **Ekzili** (tr). Devigi iun foriri el sia patrujo, malpermesante, ke li tien revenu Alenanoj ~is Temistoklon; nenium ni ~u, ĉar malpia estas la ~o! Kp ELPELI, FORPUŝI, PROSKRIBI.

* **Ekzisti** (ntr). Efektive k nune esti: mi pensas, do mi ~as; homoj ne ĉiam ~is; socio ne povus ~i sen leĝoj; tiu monumento ne ~as plu; ni ne ~as honoro sen laboro; nia societo ne vivas, ĝi nur ~as. Kp VEGETI. ~ado. 1 Stato de tio, kio ~as: ni ricevis la ~adon de niaj gepatroj;

nei la ~adon de komploto. 2 Vivo de l'homo: esti sen rimedoj por ~ado; malglora ~ado; akiri ~adon por si k por la familio Z; treni sian senesperan ~adon Z. ~aĵo Z. 1 Estaĵo: ĉiu viva ~aĵo Z. 2 Estulo, vivulo.

ekzore(iz) i (tr) (K). Preĝi por forpeli la diablon: ~aĵo. Tiucela preĝo.

ekzot(ik)a. Devenanta el tre malproksima fremda lando.

* **El.** 1^a Prepozicio montranta: 1 La limigitan spacon aŭ la objekton, de kies interno io sin movas eksteren: forpeli iun ~ la domo; eliri ~ la urbo; flago pendis ~ la fenestro; depost lia reveno ~ Hispanujo Z; vi prenos edzinon por mia filo ~ tie Z; atakoj de la nomadoj ~ la dezerto Z; ni bezonas krudaĵojn ~ eksterlando; inter la fremduloj estis unu kantisto ~ nordo Z; ne gutas mielo ~ la ĉielo Z; li ŝtelis juvelojn ~ la trezorejo; tiri ~ kesto; ĉerpi ~ puto; trinki ~ glaso; voĉlegi ~ malnova libro Z; forstrecki ~ teksto; (f) per tio li estis iom skuita ~ siaj revoj Z; lelerio sendita ~ tre malproksime; l'animo via brilas ~ l' okuloj Z; la tipoj ridetadis ~ (kontrastante kun) la nigra barbo Z; la steloj eklumis ~ la klara etero Z; ~ sub la kanapo la muso kuris sub la liton Z; ~irigi iun ~ sub la jugo Z; belaj rakontoj ~ trans la montoj Z; ~iris fajro ~ antaŭ la Eternulo Z; ŝi forkondukis lin ~ inter la filoj de la reĝo Z; Dio parolis ~ meze de la fajro Z. 2 La antaŭan staton de io, kio ŝanĝiĝis k aliĝis: ĉio fariĝis ~ polvo k refariĝis polvo; ili forĝos ~ siaj glavoj plugilojn Z; veki ~ dormo; tiri, eliri ~ embaraso; ekŝiĝi ~ la servo; levi sin ~ mizera situacio; ŝiri ~ iluzio; ~ la neceseco oni devas fari viron Z; sendube via gloramo faras por vi ~ Danujo malliberejon Z; kio fariĝis ~ vi? Kp DE, EN 5. 3 La abstraktan originon, la kaŭzon de sento aŭ ideo, la bazon de rezono: rakonto ~ la Biblio; vortoj ~ la Fundamento; monumento ~ la antikva tempo; sciigi ~ la gazetaro; mi ne scias ~ kia kaŭzo Z...; tio fariĝis ~ (pro) simpla senhelpa neceseco k ne ~ ia lingva leĝeco Z; fari ion ~ (pro) simpla kaprico Z; krii ~ la tuta gorgo Z; ami, bedaŭri ~ tuta koro; ni ~ tio vidas, konkludas, ke; ~ tiu reformo rezultis, ke; ~ la dirita regulo sekvas, ke...; ili vivadis

~ ŝparo; li tion desegnis ~ la memoro; mi donos al vi pocentan profiton ~ la vendado; traduki ~ la latina lingvo. Kp DE, PRO. 4 La aron, kies unu eron oni tiras aŭ abstraktas; la devenon de parto apartigita de la tuto: unu ~ ili Z; du ~ la plej fortaj; la plej fortaj ~ ĉiuj; kelkaj ~ la ĉefoj Z; restis iom ~ la viando Z; doni al iu ~ sia pano; la ĉefa ~ la devoj estas fari malbonon al neniu; de tie oni ĝuas vidaĵon ~ la plej kuriozaj; tio estas la lastaĵo ~ nia havo Z; ŝi kantas plej bone ~ ĉiuj; ~ du malbonaĵoj elektu la malpli grandan; miaj kolegoj ~ la oficejo Z; ŝi perdis la klientaron ~ la altaj sferoj Z; kolektiĝis al li ~ la Izraelid-oj granda amaso Z. Kp INTER. 5 La materialon, kiu konsistigas ion; la erojn de tuto: kolzono ~ perloj; statuo ~ marmoro; mantelo ~ veluro; manĝo ~ verd-aĵo Z; pudingo ~ pomoj; domo ~ brikoj; vesto ~ flanelo; legmento ~ verdaj folioj; plekti kronon ~ floroj Z; vortaro ~ ĉirkaŭ mil vortoj Z; haremo ~ dek virinoj; (f) nia urbo havas pasinton ~ gloro; (f) mia ĵojo estis kovrata de malhela uvalo ~ mal-ĝajeco; la tuta trezoro ~ scienco amasigita de la homaro; heredaĵo ~ tradicioj; miksaĵo ~ timo k respekto; aro ~ eminentaj personoj (Kp DA); la verko konsistas ~ kuin partoj.

IIe Vortero uzata memstare kun la senco 1 de la prep.: ~e. Ekstere: ĵeti ion ~ en Z; la pluva akvo versiĝis en siajn suojn k ~ en Z. ~igi. ~irigi, ~jeti, ~lasi: ~igi (Kp ELBATI) fajreron ~ ŝtono; ~igi (Kp ELTIRI) kortuŝajn sonojn ~ sia violono; la forno ~igas (Kp ELRADII, ELSENDI, DISVASTIGI, PRODUKTI) ĉirkaŭen agrablan varmon Z. ~igl. ~iri.

IIIe Prefikso montranta: 1 Direkton de la interno eksteren: ~veturi; ~tiri karbon ~ minejo; ~bati najlon ~ tabulo Z; ~veni; ~meti; ~preni Z; ~tranĉi; ~ĉizigi en la roko loĝejon por si Z; ~doni rezulton, libron; ~diri koran saluton; ~paroli Z (prononci); ~paŝi Z, ~ŝiri Z; ~premi vinberojn Z; ~voki rememoron; ~lerigi trezoron; ~ĉenigi hundon Z. 2 Ĝisfinan plenumon de ago: ~trinki botelon; ~lerni (tute plene lerni); ~kreski Z; ~fini; ~ĉerpi (ĉerpi, ĝis nenio restas); ~koni; ~lab-ori Z (labori ĝis perfekteco); ~aŭskulti Z (ĝisfine); ~pagi Z (tute pagi); ~mortigi;

~porti Z (ĝisfine toleri); ~uzi Z (uzi ĝis ekstreme, difekti per la uzado); ~frotita Z (forigita, difektita per la frotado); ~trinki Z; ~bruli Z; ~baki Z; neniu povas liajn okulojn ~teni Z. RIM.: Por esprimi tiun sencon oni pli taŭge uzas la prefiksojn **fin-** aŭ **tut-**, aŭ **for**, kiuj ne estas dubencaj (finlerni, fintrinki, tut-pagi, forĉerpi, ktp). 3 Ricevon, akiron de io per la ago montrita de la radikoj: ~peti (ricevi per petoj); ~flati Z, ~almozi panon Z; ~forĝi mensogon Z; ~aŭdi iun Z (plenumi lian peton); ~devigi monon el iu Z; ~pensi Z; ~trovi Z; sin ~turni (eliri ~ malfacila situacio); ~kalkuli (ricevi rezulton per kalkulo). RIM.: En tiu senco la prefikso **per** estas ankaŭ ofte uzebla, k preferinda (perflati, perlabori, peralmozi, permilili).

elo Z. Angla biero.

* **Elasta**. 1 Epiteto kvalifikanta ion, kio facile kuntrigigas, etendigas aŭ aliformigas pro premana aŭ tiranta forto, k reprenas sian antaŭan formon, kiam tiu forto ĉesas: *la gasoj estas tre ~aj*; *~a vergo, ŝelko, risorto*; *~aj paŝoj* B. 2 (f) Facile fleksebla k adaptebla al la cirkonstancoj: *la signifo de la afiksigo devas resti ~a*; *la lingvo iom post iom pli ~igas* Z. Kp MALRIGIDA, ADAPTIĜI, RISORTO. Vd KAŬ-ĈUKO.

elatero ☞. Torditaj k elastaj filamentoj, kiuj fiksas ĉe la placento la sporojn de la hepatikoj k ilin forĵetas rektigante.

elaterio ☞. Koroda likvaĵo de ekbalioj.

elatro ☞. G. de koleopteroj (elater).

* **Elefanto**. Plej granda el la nunaj kvar-pieduloj, vivanta en Afriko k Azio, k havanta longan fortan rostron, kiun ĝi lerte uzas kiel manon: *fari el muso ~on* Z (troigi).

elefantlazo ☞. Malsano, kiu igas la haŭ-ton raspece malglata simile al tiu de elefanto k kiu kelkfoje kaŭzas ŝvelon de la ĉela histo.

Eleganta. Gustoplene distinginda: *~a homo, vesto, mantelo, stilo, verkisto*; *~a* (simpla k klara) *demonstracio*. ~ulo. Homo ~a (Kp DANDO).

Elegio. Malgranda lirika poemo, kun melankolia aŭ sopira karaktero. ~a. 1 Rilatanta al ~o: *~a poezio*. 2 Plorema kiel ~o: *~a tono*.

* **Elekti** (tr). 1 Preni el du aŭ el multaj, pro prefero : *~i seĝon, amikon, vinon* ; *el du malbonoj plej malgrandan* ~u ; *li bezonas nur ~i inter multaj ~indaĵoj* ; *~i loto* Z ; *sen~e* (hazarde, trafe maltrafe). Kp KRIBRI. 2 Montri per voĉdonado preferon por iu kandidato : *~i deputaton, prezidanton, papon* ; *~i iun prezidanton* ; *multaj vokitoj, sed ne multaj ~itoj* Z ; *la ~antaro estis multnombra* ; *li estas tro juna k ne estas ~ebla* (Kp BALOTI). ~o. Ago de tiu, kiu ~as : *fari ~on inter...* ; *ni devas observi plej severan ~on* Z ; *havi liberan ~on inter...* Z ; *ni ne havas ~on* ; *la periodo dum la ~oj*. (El) ~ita. (Adjektive uzata pri persono aŭ afero.) Apartenanta al la bonaj k preferindaj : *~ila societo* ; *plej ~itaj libroj* (Kp ELITO). ~ema Z. Subtile rafinanta k malfacile kontengigebla ĉe la ~ado : *tro ~ema ricevas nenion* Z (Kp POSTULEMA, DELIKATA 7. Vd BONO).

Elektro. Unu el la formoj de la fizika energio, kiu montriĝas per lumaj, varmaj k mekanikaj fenomenoj. ~a. 1 Produktata de ~o : *~a fajrero, lumo* ; *~aj fenomenoj*. 2 Rilata al ~o : *~a maŝino, kondukilo*. ~igi. Igi ~a, funkciigi per ~o : *oni ~igis la fervojon en nia lando*. ~(um)i. 1 Igi korpon kapabla produkti ~ajn fenomenojn : *~(um)i sukceson per jrotado*. 2 Meti sub la influo de ~o, kuraci per ~o : *en la ~oterapio oni ~(um)as la malsanulojn*. 3 (f) Eksciti, entuziasmigi, movigi, skui : *Zamenhof ~(um)adis la kongresanaron per siaj paroladoj*. □ ~(a centr)ejo. Ejo, kie oni produktas ~an energion por lumigado, tramvojoj, industria bezono ktp. ~a fajrero. Fajrero, kiu estiĝas inter elektrodoj apartigitaj per dielektriko, se la tensio estas sufiĉe alta : *por estiĝi fajreron en la aero ĉe la distanco de elektrod-
oj je 1,5 cm., estas necesa tensio de ĉirkaŭ 17,000 voltoj, krome dependa de la formo de elektrod-
oj*. ~a fluo. Fluo de ~o laŭlonge de kondukilo. ~a forno. Forno, kiu donas dank' al ~a fluo, necesan varmon. ~a streĉo. Tensio. ~aj unuoj. Mezurunuoj por ~aj grandoj : *ampero, farado, ĵulo, volto, vato* ktp. ~isto. Specialisto en la ~oscienco aŭ ~otekniko. Vd ŜARGO.

elektrismo. Aro de la elektraj fenomenoj.

elektrizi < = elektr(um)i.

elektrodo <. Unu el la kondukantoj, kiun oni mergas en la elektroliza bano : *ekzistas du ~oj* : *katodo (negativa) k anodo (pozitiva)*.

elektrodinamiko <. Parto de la fiziko, kiu pritraktas la fenomenojn de la reciproka efiko de magneta kampo k de elektraj fluoj. ~a. Rilata al la dinamikaj fortoj kreitaj de la elektra fluo aganta sur sin mem aŭ sur aliajn kurentojn : *kiam kurentoj kreas ĉirkaŭ si magnetan kampon, du kurentoj sin altiras aŭ forpuŝas kiel du magnetoj*.

elektrodinamismo <. Aro da fenomenoj kreitaj de la elektraj fluoj.

elektrodinamometro <. Aparato, kiu metita en elektrodinamikan efikon inter du cirkvitoj, servas por mezuri kurenton, tension aŭ alian elektran forton.

elektroforo Z <. Aparato de elektrostatika indukto, kiu servas por produkti malgrandajn ŝarĝojn de statika elektro.

elektroĥemio < ☞. Parto de la ĥemio, kiu pritraktas la ĥemiajn efikojn de la elektro. ~a. Rilata al la ĥemia transformado de substancoj per elektra fluo.

elektrolito <. Nomo donata al ĉiu substanco malkomponebla per la elektra fluo.

elektrolizi Z <. Malkomponi substancan per elektra fluo en ĝiajn konsistigajn elementojn aŭ almenaŭ en du aŭ plurajn elementogrupojn.

elektromagneto <. Artefarita magneto konsistanta el fera stango ĉirkaŭ kiu estas volvita elektra faden k kiu magnetiĝas, kiam la kurento trafluas la volvaĵon. ~a (pri fenomenoj). Rilata al la reciproka efiko de elektra kurento sur magneton aŭ elektromagneton, ĉu per vario de la magneta alterno al la indukto de elektromotora forto ĉu de kurento. ~a kampo. Elektra k magneta kampo produktita per ~aj ondoj.

elektromagnetismo <. Parto de la elektra scienco, kiu pritraktas la reciprokajn efikojn de kurentoj sur la magnetojn.

elektrometro <. Aparato por mezuri la diferencojn de potencialo. Kp ELEKTROSKOPO.

elektrono <. Infinitesime malgranda ero de atomo ŝargita per negativa elektro. Vd ATOMO, PROTONO.

elektroskopo <. Instrumento por konstati la elektron k. difini ĝian pozitivecon aŭ negativecon. Kp ELEKTROMETRO.

elektrostato <. Parto de la fiziko, kiu pritraktas la fenomenojn aŭ la elektrajn ŝarĝojn, kiuj manifestiĝas per ripoza aŭ statika stato. ~a. Rilata al la elektro produktata per statikaj maŝinoj.

elektroterapio Z &. Kuracado de mal-sanecaj afekcioj per elektro.

elektrotipo &. Kupraĵo, sur kiu oni reproduktis per elektrolita surfundado, gravurojn aŭ reliefe tipografiajn kompostajojn.

elektrotipio &. Apliko de la galvanoplastiko al la metalizo de presklišoj.

Elemento. 1 Unu el la kvar fundamentaj substancoj (aero, fajro, akvo k. tero), kiuj laŭ kredo de la antikvuloj konsistigis la universon: *la ekstere furiozantaj ~oj*. 2 Unu el tiuj kvar substancoj rigardata kiel medio taŭga por la vivo: *barakti kiel fiŝo ekster sia ~o*; (f) *li estas en sia ~o kiam li parolas pri sociologio*. 3 Substanco supozita simpla, k konsistanta el samsubstancaj eroj: *la hemiistoj eltrovis ĉirkaŭe 60 ~ojn*. 4 Ĉiu el la konsistigaĵeroj de taŭĝo: *vortoj estas la ~oj de parolo*; *la ~oj de elektra pila*; *la intelektaj ~oj de la socio*; *fremdaj ~oj alfluas en la landon B*; *tiu rezono enhavas en si ~on de necertezo*. 5 Ĉiu el la plej necesaj k plej simplaj principoj de scienco, per kiuj oni komencas la instruadon pri ĝi: *~oj de fonetiko, gramatiko, fiziko*. ~a. 1 Konsistiga k simpla, nemalkomprenebla: *la ~aj korpoj*. 2 Fundamenta, baza: *la ~aj fortoj de la vivo*. 3 Komenci, plej simpla, unuagrada: *~a lernolibro de aritmetiko*; *~a lernejo*; *balali por la plej ~a homa libereco* Z; ~e simpla.

elevatoro Z &. Aparato por suprenlevi ŝarĝojn, varojn, eĉ ŝipojn: *~o konsistas principe el senfina ĉeno*. Vd ARGANO, KAPSTANO, VINĈO.

Elfo. Aera koboldo de la skandinavia mitologio. Kp GENIO, FEO.

Eliksiro. 1 Kuracilo en formo de alkohola solvaĵo. 2 (f) Solvaĵo posedanta miraklajn ecojn: *~o de la juneco*.

elimo &. G. de gramenacoj (*elimus*). **Sabla** ~o. Herbo kreskanta en sablo (*elimus arenarius*).

elimini Z (tr). 1 & Iom post iom forigi el la korpo malutilajn substancojn: *~i venenon el la sango*. Kp EKSĤREMENTO. 2 Forigi, malaperigi, malakcepti: *~i nekonatan el ekvacio*; *~i hipotezon, nomon el listo*; *~i ekzamenalon, kandidaton*.

Elipso. 1 (G) Forigo de unu aŭ kelkaj vortoj, kiujn oni ne juĝas nepre necesaj por la kompreno: *en la frazo « mi vidis lin, sed ne vin » oni faras ~on de la verbo en la dua propozicio*. 2 Kurba fermita linio, en kiu la sumo de la distancoj de ĉiuj ĝiaj punktoj al la fokuso(j) estas ĉiam konstanta: *la planedoj laŭiras ĉirkaŭ la suno tre longformajn ~ojn* (Kp OVALO, ORBITO).

elipsoido Δ. Solido kreita per la revoluo de duonelipso ĉirkaŭ unu el siaj aksoj: *la tero havas la formon de platigita ~o*.

elito C. Plej bona parto el la aro, plej elektitaro: *la ~o de la armeo, de la scienculoj*; ĉiu socio bezonas intelektan ~on; ~a karaktero, animo. Kp EMINENTA, DISTINGINDA, STABO, KREMO.

elito &. Ĉiu el la eksteraj surflugiloj, kiuj kovras la alian, veran paron da flugiloj ĉe multaj insektoj.

elizeo Z. 1 Fabela lando, kie laŭ la antikvaj kredoj, la herooj, la virtuloj loĝis post la morto en eterna printempo: *la ~aj kampoj*. 2 Paradizo 2: ĉiuj ~aj scenoj de mia infaneco Z. Kp EDENO.

Ellzil (tr). Forigi la finan vokalon de vorto: *en esp-o nur la substantivo k la artikolo povas esti ~ataj*.

* **Elokventa**. 1 Posedanta la talenton facile, konvinke k bele paroladi: *~a oratoro*; *la ~eco estas anima kapablo, kiu igas nin estrojn super la koro k spirito de aliaj*; *la tro konstanta ~eco enuigas*; *sciui ~i, sciui ankaŭ silenti* Z. 2 Bela k konvinka: *~a parolado, stilo, rigardo*.

elzeviro (Ti). 1 Libro presita de Elzevir'oj: *la konata familio de presistoj Elzevir estis establita en Nederlando en la 16-a k 17-a jarcentoj*. 2 Malgrasa prestiparo simila al tiu uzita en ~oj: *~aj literoj, ~a skribo*.

* **Em**. 1^e Sufikso montranta inklinon aŭ kutimon al io: *labor~a, koler~a, babil~a, mang~a; tim~a Z; dorm~a Z; erar~a; fals~a buŝo Z; pur~a Z; ver~a Z; muzik~a Z; virt~a Z; gast~a Z*;

ekonomi~a Z; dogm~a Z; altrudiĝ~a, batal~a; singard~a Z, kred~eco; drink~ulo Z; mort~ulo Z. RIM. 1 Kun adjektiva aŭ substantiva radiko oni povas ankaŭ uzi sufikse anstataŭ **em** la radikon **am**, kiu tamen pli insistas pri la konscieco k volateco de la inklino: *verama, varmama, gastama, ekonomama, glorama.* RIM. 2 La adjektiva finaĵo **a** k la sufikso **ec** donas al la sufikso **em** la sencon de daŭra aŭ kutima inklino: *koler~a; ŝpar~a Z; nelaciĝ~a spirito Z; kiel rapid~aj bildoj de magia lanterno Z; ŝi forpuŝadis tiujn dubojn de si kiel ion tro altrudiĝ~an, tro pezan por ŝiaj fortoj Z; kred~eco.* Male la simpla substantiva finaĵo **o** prefere donas al **em** la sencon de nedaŭra, pasanta inklino: *senti dorm~on, vom~on.*

II° Vortero memstara signifanta prefere nedaŭran inklinton al io: *mi estas ~a akcepti vian proponon; mi estas ~a al akcepto je via propono; havi ~on al io; mi estas laca k ~as dormi; lia sintenado ~igis min al pardono* (Kp TENDENCO).

* **Emajlo.** 1 Vitrosimila diverskolora glazuro, per kiu oni kovras potojn, fajencon, metalon: *nedifekteblaj estas la ~aj koloroj.* Kp LAKO. 2 Speco de brila natura glazuro, kiu ŝirmas la dentojn. ~1 (tr). Kovri per ~o.

emani (ntr). (Sc) (plej ofte pri gasoj k radio) Eliĝi nevideble. ~o. Ago per kiu eligemaj (vaporigemaj) substancoj ~as el la korpoj. ~aĵo. 1 Tio, kio ~as. 2 ~anta gaso: *nitono estas radiuma ~aĵo.* ~igi (ion). Eliĝi: *radiumo ~igas energion.*

Emancipi (tr). 1 Liberigi el la patra aŭ kuratora povo. 2 (f) Liberigi iun el la dependo de supera aŭtoritato: *la universala voĉdonado ~is la popolon; dum la Renesanco ~igis la spiritoj; vi devas ~i vin el tiu stulta modo; la ~ado de la sklavoj, de la virinoj* (Kp MALSKLAVIGI, EGALRAJTIĜI).

* **Embaraso.** 1 Geno al la movoj, al la agado, kaŭzita de materiaj malhelpoj: *~o de strato, de veturiloj, de stomako.* 2 Situacio el kiu oni ne povas facile eliri, ŝanceliĝo en la decido: *esti en granda mona ~o Z; ~o de riĉeco Z; eltiri iun el ~o B; por forigi ĉiujn ~ojn, uzu nur la lastan formon Z; ĉiuj rimarkis lian ~on; senfina ~o montrigis en ĉiuj liaj trajtoj Z;*

la ~oj de la ŝtalo (Kp SENELIRA, EKSTREMA, OBSTRUKO, IMPLIKI, ŜTOPI. Vd HELPI, FINO). ~1 (tr). 1 Geni la movojn, la agadojn per materiaj malhelpoj: *tiu pakajo ~as min; veturiloj ~as la straton; mal~i ĉambron.* 2 Meti iun en situacion, el kiu li ne povas facile eliri: *la dismembrigo de la lingvo neniom ~as la lernanton; tiu demando multe ~is lin; li ~igis en mensogon; ~ile respondi B* (Kp KONFUZI, KONSTERNI). ~a. 1 Kaŭzanta ~on: *la elekto de taŭga formo estas ofte ~a.* 2 ~oplena, vidiganta ~on: *havi ~an mienon.*

embargi (tr) ڍڙڙڙ. Malpermesi provizore al ŝipo la elveturon el la haveno aŭ ĝian malsargigon.

emberizo Z ڄڙ. G. de paseroj (*emberiza*).

Emblemo. Figuro de objekto aŭ estulo konvencie reprezentanta abstraktan ideon: *verda stelo estas ~o de esp~o; pesilo estas ~o de la justeco.* Kp SIMBOLo, ATRIBUTO, INSIGNO, ALEGORIO.

embolo ڄڙ. Ensanga koagulaĵo kaŭzanta la ~ion.

embolio ڄڙ. Sangovaza obstrukcio kaŭzita de ensanga koagulaĵo: *~o de pulma arterio povas kaŭzi la morton.*

embrazuro Z. 1 ڄڙ Internaj flankoj de fenestro aŭ de pordo. 2 = fenestroniĉo. 3 ڄڙ Aperturo en muro, ŝipo aŭ fortikaĵo, tra kiu oni pafas (Vd KRENELO).

* **Embrío.** 1 Unua formiĝo de vivanta estaĵo en la utero de la patrino, kiam ekaperas la unuaj organoj. Kp GERMO, FETO. 2 (f) Komenco kruda skizo de ideo, teorio, projekto.

embriogenio (Sc). Serio da formoj per kiaj pasas ĉiu organismo ekde embrio ĝis la naskiĝo.

embriologo (Sc). Scienculo, kiu studas la ~ion; specialisto en la ~io.

embriologio Z (Sc). Scienco, kiu pri-traktas la disvolvigon de organismoj ekde ilia stato de embrio ĝis ilia naskiĝo.

* **Embusko.** 1 Loko, kie oni sin kaŝas por surprize ataki malamikon: *fali en ~on.* 2 Sinkaŝado por surprize ataki malamikon: *li felike evitis ĉiujn ~ojn kontraŭ sia sukceso; fari ~on.* Kp INSIDI, KAPTILO, ENFALILO. ~1 (x). Resti

kaŝita, atendente por surprizi malamikon : *~i iun Z, kontraŭ iu Z. ~lgi.* Postenigi *~e* : *li ~igis 20 soldatojn post la turo. ~lgi.* Sin kaŝi *~e* : (f) *virino ~iginta poste de sia ventumilo B. ~ejo. ~o I.*

emerĝi (ntr) □ (Opt). Eliri (el io) : *kiam radio ~as el iu medio, ĝi estas nomata ~anta radio; la ~a ebena estas ebena normala je la ~a fako de la medio, k kiu entenas la ~antan radion; la ~a angulo estas formata de la ~anta radio kun la normalo ĉe la ~a punkto.* Kp (EL)MERG(IĜ)I.

emerito Z. Oficisto, kiu post difinita tempo de servado, ricevas pension : *~a profesoro; ~a salajro Z, pensio; ~e vivi Z; li ĝuas sian ~econ.* Kp VETERANO.

emerituro Z. Emerita pensio.

emetiko ☞. Antimona aŭ kalia tartrato, kies solvaĵo estas uzata por vomigado.

Emfazo. Pli forta prononcado de la parolo; insistita pligrandigo, afekta aŭ ne, en la tono k esprimmaniero; solena, pompa tono : *li deklaris kun ~o, ke li estas delegito; troa ~o efikas ridige.* Kp PATOSO, ŝVELPAROLO. RIM. **Emfazo** ne enhavas saman malfavoran nuancon, kiel **bombasto.** ~1 (tr). Diri *~e* : *li ~is tiujn vortojn* (Kp AKCENTI, SUBSTREKI, RELIEFIGI).

emfizemo ☞. Malsano kaŭzata de la dilatigo de histo aŭ organo pro gasa dispremo : *haŭta, pulma ~o.*

Eminenco. Titolo de kardinaloj : *lia ~a Moŝto.*

* **Eminent.** 1 (iu) Supera, distinginda pro sia rango, merito, talento aŭ scio : *~a oratoro, profesoro, sciencisto; ~e inteligenta.* Kp UNUARANGA, FAMA, GLORA. 2 (io) Supera, distinginda pro sia altkvaliteco : *~a servo, afero Z, rolo, rango, kapablo; ~a instruiteco; ~e taŭga, grava.* Kp ELSTARA, RIMARKINDA. ~ulo. Persono ~a (Kp LUMO 4, KORIFEO, HEROO). ~ularo. Tuto de la ~uloj (Kp ELITO).

Emocii (tr). Forte tuŝi, movi la animon : *~i iun ĝis larmoj; ĉiuj estis ~itaj Z* (Kp SKUI). ~o. 1 Kortuŝo : *tiuj paroloj estigis grandan ~on en la ĉeestantaro; dolora ~o montrigis sur ŝia vizaĝo.* 2 ☞ Ĉiu ajn afekcia stato. ~a. Kortuŝanta : *~a rakonto, situacio, gesto. ~lgi.* Esti movita, kortuŝita de io : *li ~igis antaŭ tia mizero.* Kp AGITI, EKSCITI, AFEKCIO.

emplemo ☞. Pusa amasiĝo ĉefe enpleŭra. Vd PLEŬRO.

empiro ♣. Stilo de meblaro, kreita dum la regado de Napoleono la 1-a.

Empirio. 1 ☞ Sperto konsiderata kiel bazo de filozofio k scienco. 2 Nescienca rutina metodo bazita sur nura praktika nesufiĉe kontrolita sperto. ~a. 1 Bazita sur metoda scienca sperto. Kp POSTEKS-
PERIMENTA, APOSTERIORA. Vd SPEKULATIVA, TEORIA. 2 Bazita sur senscienca rutina sperto. ~ismo. 1 Filozofia doktrino, laŭ kiu ĉiuj ideoj devenas de la sperto (Vd RACISMO). 2 Empirio 2. ~aĉa. Empiria 2. ~isto. Sekvanto de ~ismo. ~ulo. Homo fidanta la rutinan k krudan sperton.

empirismo Z = empiriismo.

empiristo Z = empiriisto.

Emulsio. Lakteca fluaĵo, kiun oni eltiras el olehavaj grajnoj.

emulsino ☞. Fermento analoga al la diastazo, kiun oni trovas en migdaloj.

* **En.** 1° Prepozicio montranta : 1 La lokon, interne de kiu estas io aŭ iu : *mia onklo loĝas ~ Berlino; mi sentas min sana kiel fiŝo ~ akvo; mia koro tremas ~ mi; ~ malproksimeco oni ekvidis blujajn montojn; la infano kuris ~ la korto; la suno rebriĝas ~ la klara akvo; (f) mia amo restas ĉiam ~ la limoj de la infana devo; (f) ~ la lingvo esp-o ni vidas la estontan lingvon de la tuta mondo; (f) ~ tiu propono kuŝas la solvo de la problemo.* 2 La lokon, internen de kiu almoviĝas iu aŭ io : *iri ~ teatron, meli ion ~ sian poŝon; la infano kuris ~ la korton; ĵeti ~ sakon; skribi ~ libron Z; la birdo flugas ~ la ĉamboron Z; sablero ĵulis ~ mian okulon; fali ~ kaptilon.* 3 La tempon, dum kiu fariĝas ia ago : *mi parolos al vi ~ tempo pli oportuna Z; ~ la tago, kiam mi vidis ŝin, mi ŝin amis; ~ la venonta jaro, mi vizitos Germanujon Z; ~ unu vespero, mi ĉion verkis; ~ la daŭro de unu monato; ~ malbona vtero Z (Kp ĈE, JE, DUM).* 4 La staton, kiu karakterizas objekton; unu el la cirkonstancoj, inter kiuj fariĝas la ago : *dangere estas lasi lin plu ~ tia libereco Z; la forto grandigas ~ premateco; mi vagis ~ granda mizero Z; ili venis ~ granda nombro (grandnombre); lernigu la manieron, ~ kiu oni devas vivi inter ĝentilaj*

personoj Z; paroli ~ alia maniero Z; kien vi iras ~ tia izoleco ?; ~ granda kolero; ~ konsento; ~ akompano kun iu; mia pulso ~ takto batas; malfermi la pordon ~ la plena larĝo Z; li kuris malsupren ~ (per) kelkaj saltoj; vi manĝos vian panon ~ (ĉe) la ŝuito de via frunĝo; ~ liaj okuloj Z (laŭ lia juĝmaniero, opinio); disflugigi kiel polvo ~ vento Z; morti ~ turmentoj; en (je) la nomo de; ŝiaj haroj estis kunvolvitaj ~ (per) pezaj plektoj; ~ longaj girdandoj pendis mirindaj kreskaĵoj Z; punktoj k bantrozetoj kuniĝis ~ (laŭ) mirinda bonordigita senordeco Z (Kp LAŬ, ĈE, PER, JE). 5 La finan staton de ŝanĝiginta objekto, la rezulton de aliĝo: fendi ŝtipon ~ 2 partojn B; li rompis la vazon ~ pecetojn; la fumo longiĝis ~ mirindajn fantomojn; kunpremi la manon ~ pugnon; traduki libron ~ alian lingvon; la lando estis dividata ~ 9 provincojn; miloj da voĉoj kunfandiĝis ~ grandegan harmonion; la glacio forĝitis ~ brilajn larmojn; la milito kondukis mullajn ~ mizeron; lia malkaŝemeco aliformiĝis ~ arogantecon Z (Kp EL 2).

II° Memstara vortaro kun la senco 1 aŭ 2 : ~a. Interna. ~e Z. Interne. ~igl Z. Penetrigi : ŝi ~igis la manojn en siajn densajn harojn Z. ~igli. Penetri, enprofundiĝi : kiam fratof batalas, fremdulo ne ~igu Z (Kp SIN MIKSI, INTERVENI. Vd NAZO); la gazetoj ne trovas necesa ~igi en tion, pri kio ili skribas Z.

III° Prefikso kun la sencoj 1 k 2 de la prepozicio : 1 la libro ~havas 30 ĉapitrojn (Vd HAVI); la ĉambro ~tenis 40 personojn (Vd TENI, FERMI). 2 ~gluli, ~skribi, ~bloui, ~brakigi, ~vicigi, ~kasigi, ~terigi, ~loĝigi, ~ŝiptigi, ~dormigi.

enant ☞. Herbeca planto, g. de umbelacoj (*œnanthe*).

enantemo ☞. Surmukmembrana erupcio.

encefalo ♥. La tuto de organoj, kiujn enfermas la kranio.

encefalito ☞. Inflamo de la encefalo.

encikliko. Papa cirkulero pri iu punkto de doktrino.

Enciklopedio. Verko, enhavanta la resuman tuton de la homaj konoj pri unu aŭ ĉiuj sciencoj, ordinare farata en formo

de vortaro. ~a. Resumanta la tuton de la homaj konoj pri unu aŭ ĉiuj fakoj : ~a vortaro, spirito.

end-. Proponata neoficiala sed multe uzata sufikso, signifanta : kion oni devas ...i ; kiu devas esti ...ata : *sekv~a* (kion oni devas sekvi, sekvota) ; *tiu letero estas tuj respond~a* ; la frazo estas kompletig~a jene ; mi skribos al vi pri la far~a laboro ; la prezo estas antaŭe pag~a. RIM. Ne konfuzu : leg~enda kun legend~a.

endemie Z ☞. Malsano reganta konstante en iu lando aŭ regiono. ~a. Havanta karakteron de ~o ; enlanda, loka. Kp EPIDEMIO.

Endivio. Legomo, speco de cikorio (*cichorium endivia*).

endokardo ♥. Interna membrano de la koro. ~ito. ☞. Inflamo de ~o.

endokarpo ☞. Membrano, kiu envolvas la grajnoj. Vd EPIKARPO, PERIKARPO.

endoplasmo ☞. Interna iom pli malproksime de ĉela surfaco troviĝanta parto de protoplasmo.

endoskop ☞. Instrumento por ekzameni kavojn kies aperturo estas mallarĝa : oni ekzamenas vezikojn per ~o.

endoterma ☞. Karakterizanta ĥemian reakcion ĉe kiu la varmo estas konsumata.

Energio. 1 Forto de la volo, streĉita al iu celo, k persista por ĝin atingi : li ĉiam montris grandan ~on. 2 Fizika forto, kapabla je iu laboro : elektra ~o ; muskola ~o. ~a. 1 Posedanta ~on : ~a karaktero, estro. 2 Forte impresanta, drasta 2 : ~a esprimo, muziko. ~ismo. Kosmologia sistemo, en kiu oni konsideras la ~on, k ne plu la materion kiel la substancon de la fizika mondo.

enfil (tr) ☞. Pafi laŭlonge : per artilerio aŭ maŝinpaŝiloj oni ~as la malamikajn poziciojn.

* **Enigmo**. 1 Malfacila proponata divenotaĵo : klarigi, solvi ~on. Kp LOGOGRIFO. 2 (f) Malklara, malfacile komprenebla afero : la ~oj de la naturo ; lia karaktero estas por mi ~o (Kp MISTERO). ~a. Malfacile komprenebla : ~a vorto, rigardo, frazo (Kp SFINKSA).

Enketo. 1 Juĝa aŭ oficiala esploro. 2 Metoda esploro pri ia okazaĵo aŭ opinio. ~i (x). ~e esplori.

enotero ☞. G. de ~oidoj, manĝeblaj k ornarnaj herboj (*œnothéra*).

ento ☞. Abstraktaĵo konsiderata kiel reala ekzistaĵo.

entablemento ☞. Parto de konstruo, kiu apogiĝas sur la supro de kolonoj k ilin kunligas : ~o konsistas el arkitravo, friso k kornico.

enterito ☞. Inflamo de la maldika intesto.

entjero Δ. Nefrakcia nombro.

Entomologio. Scienco pri la insektoj.

entozooj ☞. 1 Internaj parazitaj animaloj. 2 Intestaj vermoj.

* **Entrepreni** (tr). Komenci la plenumadon de grava tasko, kiun oni prenis sur sin : ~i la tradukadon de la Biblio Z ; ~i ekspedicion, vojaĝon Z ; ni ne ~os konvinki tiun ĉi publikon Z ; ~ema homo. ~o. 1 Ago de tiu, kiu ~as. 2 ~itaĵo : ĉiuj liaj ~oj prosperas. 3 Firmo, kiu plenumas difinitajn taskojn. ~isto. Homo, kiu profesie ~as laborojn por aliaj personoj : ~isto por masonado, domkonstruado, transportado ktp.

entropio ☞. Turniĝo de la palpebro al la okula globo. Vd EKTROPIO.

* **Entuziasmo.** Admira aŭ espera fervorego : ĉiu eltrovinto parolas kun ~o pri sia eltrovaĵo ; la ~o forprenas la kritikan kapablon ; blinda ~o. Vd VIBRI. ~a. Plena je ~o : ili estas ~aj al (por) esp-o. ~igl. Plenigi je ~o : tiu spektaklo ~igis lin. ~(em)ulo. Facile ~iganta homo : la ~uloj estas tre bezonataj por la homa progresado.

* **Enui** (tr). Malplezuri pro senintereso aŭ neokupiteco : mi ~is la tutan tagon, atendante vin. Kp OSCEDI. ~o. Stato de ~anto : la laboro estas plej bona kuracilo kontraŭ ~o (Kp TEDO, SPLENO, MELANKOLIO). ~a. De ~o (Kp GRIZA). ~igl (tr). Kaŭzi ~on : lia parolado ~igis ĉiujn ; tiu sencela vagado baldaŭ laciĝas k ~igas ilin Z. ~(ig)a. Kaŭzanta ~on : ~iga viro, libro, teatraĵo ; monotona, terure ~iga sono Z ; malfacila k ~a laborado Z ; scienco havas semon ~an sed frukton bonĝuan Z.

enuklei (tr) ☞. Eltranĉi kunradike tumoron aŭ okulon.

enukleacio ☞. Metodo de enuklea eltranĉo.

enverguo ⚓. 1 Largo de la vela parto fiksita al la vergo. 2 Largo de la velaro sur ŝipo. 3 ☞. Longo de la etenditaj flugiloj de birdo.

* **Envil** (x). 1 Deziri havi tion, kion alia posedas : ~i ion al iu Z ; kion oni ne scias, tion oni ne ~as Z ; la princoj povis ~i al ili B ; elokventeco, kiun multaj ~us al li. 2 Senti malĝojon k malamon kontraŭ iu, kiu posedas ion, kion oni mem malhavas : ~i iun pro io Z ; ~i la riĉulojn ; ne ~u la malvirtulojn ; pli bone estas ~igi ol kompatigi Z. ~o. Stato de ~anto : feliĉo k riĉo ~on elvokas Z ; la reciproka ~o de la popoloj Z. ~ema. Inklina al ~o. ~inda. Meritanta ~on : ~inda feliĉo. Kp ĴALUZI, AVIDI.

eoceno ✱. La plej malsupra geologia etaĝo de la terciara epoko.

eozino ☞. $C^{20}H^{12}K^{2}Br^{4}O^5$. Ruĝa substanco tre koloriga, uzata en la fotografio.

epakto ☞. Aĝo de la luno ĉiujare je la unua de januaro.

eparkio Z. Distrikto regata de episkopo en la greka eklezio ; diocezo.

ependimo ♥. Epitelio de la cerba k mjela kavo.

ependimito ☞. Inflamo de la ependima kanalo.

epicikloido Δ. Kurbo naskita de cirkla punkto ruliĝanta sur la periferio de alia cirklo. Vd CIKLOIDO.

Epidemio. Infekta malsano, samtempe atakanta multajn personojn en unu loko. ~a. Havanta la karakterojn de ~o : la pesto estas ~a ; (f) ~a entuziasmo, idioteco Z.

Epidermo. Ekstera preskaŭ travidebla tavolo de la haŭto.

Epifanio. Kristana festo de la Tri Reĝoj.

epifizo ♥. Dika fino de longa ostoj. Vd APOFIZO, DIAFIZO.

epiforo ☞. Senĉesa nevola eliĝo de larmoj.

epigastro ♥. Superventra parto de la abdomeno : ~a kavo.

epigloto ♥. Laringa valvo fermanta la eniron de la spira kanalo, kiam oni ion englutas.

epigono . Perianto de la ina organo de la muskoj.

Epigrafo. 1 Mallonga surskribo, metita sur konstruaĵo por indiki ĝian destinton, daton ktp. 2 Devizo (Kp SENTENCO, MOTO).

Epigramo. Mallonga versareto esprimanta satiran kritikon.

epikarpo . Ekstera parto de la perikarpo. Vd ENDOKARPO, MEZOKARPO, PERIKARPO.

epikura Z. Rilatanta la doktrinon de la greka filozofo Epikuro. ~ano. Adepto de ~ismo (precipe laŭ la 2-a senco). ~ismo. 1 Doktrino de Epikuro, ke feliĉo konsistas en sendezireco. 2 Doktrino, false atribuita al Epikuro, ke la feliĉo estas ĝui la voluptojn de la vivo; ŝatado de nuraj korpaj ĝuoj.

Epilepsio. Malsano karakterizata de la perdo je l' konscio k de konvulsioj.

epilobio . G. de enoteracoj (*epilobium*).

Epilogo . Fina parto de verko, malo de prologo.

epiornito . Granda fosilia birdo, simila al struto k vivinta en Madagaskaro.

* **Episkopo.** 1 Katolika diocezeŝto. 2 Anglikana diocezeŝto. 3 Greka eparĥiestro. ~ujo, ~lando. Eklezia distrikto regata de episkopo. Ĉef~o. Ĉefo de ~oj de iu provinco aŭ lando.

epistolo Z . 1 Beletra versa letero: *la ~oj de Horacio*. 2 Apostola letero en la Nova Testamento.

epistrofo . Nomo de la dua kola vertebro, havanta vertikalan apofizon k sur kiu turniĝas kranio.

epitafio Z. Tomba surskribo.

epitelio . Ĉelaĵo, kiu surkovras la suprajn de mukozoj.

Epiteto. (G) Adjektivo, aldonata senpere al substantivo, por ĝin kvalitigi: *bela homo, granda domo*. Kp PREDIKATO.

epitomo Z. Resumo, mallongigo de lerneja libro.

Epizodo. 1 Akcesora agado, ne streĉe ligita kun la ĉefa temo, en rakonto aŭ poemo: *la ses lastaj libroj de Eneido estas plenaj je ~oj*. 2 Aparta kurioza fakto en historia aŭ grava okazintaĵo:

~oj de kongreso; kortuŝa ~o de la Revolucio (Kp INCIDENTO). ~a . Malĉefa, akcesora: *~a rolo, tasko, okazaĵo*.

epizootio Z . Epidemia malsano ĉe animaloj: *ĉiu animala speco havas siajn ~ojn*.

* **Epoko.** 1 Jararo prezentanta gravan momenton en la historio. 2 Jararo prezentanta apartan propran karakteron: *antaŭhistoria ~o; mez~o* (inter la moderna k antikva ~oj). ~faranta. Historio aparte grava: *la eltrovo de la presarto estas ~faranta momento en la homa historio*.

* **Epoletio.** Militista sursultra ornamajo, ordinarne montranta la rangon.

Epopoeo . Longa versa rakonto pri herooj: *Iliado, Eneido, Rolandkanto, Nibelungkanto estas ~oj*.

eposo Z . La rakonta poezio: *la romanoj estas prozaĵ ~oj*.

* **Er.** 1^e Sufikso signifanta unu el la konsistigaj elementoj de tutaĵo: *sabl~o Z, fajr~o Z, mon~o Z, neg~o Z, polv~o Z; hakado de ligno donas lign~ojn Z; el malgrandaj akv~oj (gutoj) fariĝas grandaj riveroj Z; de ŝafo senlana et lan~o taŭgos Z*.

IIe Memstara samsignifa vortero: ~o. Peceto, elemento: *~eto da pano Z*. Kp PARTO, GUTO, FLOKO, FRAGMENTO, PECETO, ATOMO. Dis~igi. Disigi en elementojn (Kp DISMEMBRIGI, ANALIZI).

ero Z, **erao**. Difinita epoko, de kiam oni komencas la kalkuladon de la jaroj; tempokalkulo, jarkalkulo: *~o de la Olimpiadoj, de la fondaĵo de Romo; kristana ~o; ~o de l' Hegiro*.

erantido . G. de ranunkolacoj (*eranthis*).

* **Erari** (ntr). 1 Deflankiĝi de la ĝusta vojo, perdi la ĝustan vojon: *ne ~u sur la vojo; ni longe ~is en la arbaro; malsaĝeco de homo ~igas lian vojon Z; ~as for la penso al mia familia domo Z*. Kp VACI. 2 Deflankiĝi de la vero, malĝuste opini: *vi ~as, sinjoro; ~i en kalkulo, en gramatiko; nur tiu ne ~as, kiu neniam ion faras Z; la aspekto ~igis lin (Kp TROMPIGI, MALPRAVI)*. 3 Deflankiĝi de la moralaj devoj, peki: *la ~inta filo. ~o*. Malvera opinio, kaŭzita de nescio; malĝusta opinio; malkorektaĵo: *pro ~o ne*

praviĝas la ŝaro Z; *peko k ~o estas ecoj de l'homaro Z*; *peko pro, per ~o Z*; *gramatika ~o (Vd HARO)*; *kiu forŝetas la instruon restos en ~o Z*; *mi ne farus la ~on se li estus tuj dirinta al mi la veron Z*; *pres~o*; *rebonigi Z*, *korekti ~on. ~a.* Enhavanta ~o(j)n, malgusta, malkorekta: *~a leksto, rezono, kalkulo, respondo, metodo*; *la frazo estas ne tute bonstila, sed ne rekte ~a Z. ~ema Z.* Povanta ~i: *la papo estas ne ~ema pri la dogmo. ~igi Z.* Konduki en ~on (Kp TROMPI, BLINDIGI). ~lumo Z. Lumeto vaganta sur la marĉoj, produktata de malkomponiĝo de organikaj substancoj.

erbio ☞ Er. Ĥemia elemento, metalo : *atoma pezo : 167,7.*

erbino ☞ Er²O³. Erbia oksido.

erco (Sc). Neprilaborita metalo, metalhava ŝtonaĵo, minaĵo. Kp MINAĴO.

ergo ☼. Laborunuo respondanta al la laboro produktata de unu dino, kies apoga punkto translokiĝas je 1 em al la direkto de la forto.

ergino ☞. Substanco formata en organismo per influo de malsanigaj agantoj k aganta kontraŭ ili.

ergografo ☼. Aparato por noti la laboron per ergoj.

ergologio (Sc). Scienco, kiu pritraktas la raciigon de la laboro.

ergometro ☼. Instrumento por mezuri la laboron per ergoj : *~o estas ankaŭ uzata en la medicino por mezuri la laboron de muskolo.*

ergoto. 1 ☞ Parazita fungo, kiu kreskas sur kelkaj gramenacoj k malsanigas ilin. 2 ☞ Pinta ungo kreskanta malantaŭ la piedo ĉe kelkaj animaloj : *koka ~o.*

ergotino ☞ ☞ C³⁵H³⁹N⁶O⁵. Alkaloido ekstraktata el ergoto k uzata en farmacio kontraŭ hemoragio.

ericino ☼. G. de tagpapilioj (*erycina*).

Eriko. Arbo el la familio de erikacoj, kun rozaj aŭ blankaj floroj, kreskanta en sablaj teroj (*erica*).

* **Erinaco**. Malgranda insektomanĝanta mambesto, kies haŭto estas kovrita de pikiloj (*erinaceus*).

eringio ☼. G. de umbelacoj, kreskanta sur vojbordoj (*eryngium*).

erioforo ☼. G. de ciperacoj, uzata por ornamaj lagetojn (*eriphorum*).

eritrozino ☞ ☞. Ruĝa substanco tre koloriga, uzata en histologio k fotografio.

erizimo ☼. G. de kruciferoj, uzata kiel kontraŭskorbuto k puriga medikamento (*erysimum*).

Erizipelo. Infekta malsano, karakterizata de febro k inflamo de la haŭto, precipe k plej ofte de la vizaĝa haŭto.

* **Ermeno**. Eta kvarpiedulo, el la fam. de musteloj, kun multvalora blanka pelt (*putorius herminea*).

* **Ermito**. 1 Piulo vivanta en soleco. 2 (f) Homo, kiu sisteme evitas la aliajn, k izole vivas. ~ejo. Loko, kie vivas unu aŭ pluraj ~oj.

Erotika. 1 ☞ Temanta pri la amo, parolante pri literatura verko : *~a versaĵo, poemo*. 2 Esprimanta seksan volupton.

erotomanio ☞. Cerba afekcio karakterizata per malĉastaj ideoj.

erozio ☼. Geologia difektiĝo de la rokoj, kaŭzata de la akvo. ~a. Rilatanta al ~o aŭ produktita de ĝi. ~i (tr). Fari ~on al.

* **Erpi** (tr). Skrapi kampon, disrompante la terbulojn per tiucela instrumento : (f) ~i la maron Z (provi neeblian aŭ vanan, senefikan faron). ~ilo. Fera denta instrumento por ~i.

Erudicio. Multsciececo pri detaloj k dokumentoj en ia faka scienco. ~ulo. Homo posedanta ~on : *ne ĉiu ~ulo estas scienculo.*

erudito = erudiciulo.

eruko ☼. G. de kruciferoj, kun flavaj, fortodoraj floroj, kulturata pro ĝiaj folioj mangataj kiel salato.

Erupcio. 1 Vulkana elsputo. 2 Aperoj sur la haŭto de makuloj, aknoj, veziketoj kc. ~i (ntr). Fari ~on.

erupti = erupcii.

* **EŒepti** (tr). Apartigi k ne kunkalkuli ; intence preterlasi ; malakcepti : *~i iun el kunveno* ; *~i iun de, el komuna leĝo* ; *ĉia konkurado estus por ĉiam ~ita Z* ; *ĉeladon al Lingvo Internacia ne devas ~i eĉ la plej varmega blinda ŝovinismo Z* ; *se ni ~os ian krianan erarpaŝon, ĉiu devas konsenti ke Z.* Kp EKSKLUZIVI. ~o. ~itaĵo : *gramatika ~o* ; *ne ekzistas regulo sen ~o Z. ~a.*

Eksterordinara : li okupis gravan postenon, dank'al ~aj kapabloj ; en momento de ~a sincereco. ~e (abs). En ~a maniero ; per, pro ~o. ~e de. Kun ~o de, ~(ant)je... (akuz.) : ~e de ti, ĉiuj estis ĝojaj ; li pardonis al ĉiuj, ~e de sia filo (aŭ ~e sian filon). Kp KROM, EKSTER, EKSKLUZIVE, FLANKELASI. ~e se. Krom se ; sed ne se : mi venos, ~e se pluvas. **Sen**~e. Nepre, absolute ; ne farante, ne havante ~on.

* **Esenco.** 1 Tio, kio konsistigas la propran naturon de io : bruo potenca, nula ~o Z ; homo estas laŭ sia ~o sociema estaĵo ; mi ne tute klare komprenis la ~on de via demando Z ; la tuta ~o de lingvo estas bazila antaŭ ĉio sur interkonsento Z ; la ~o k celo de niaj kongresoj Z. Vd **ŜANGI**. 2 Ĉefaj, plej gravaj ecoj de io : al homo, kiu ne konas la ~on de la muziko, ŝajnas ke nenio estas pli facila ol ludi fortepianon Z ; la diferenco de la lingvoj prezentas la ~on de la diferenco de la nacioj Z (Kp **PRINCIPO**). 3 Densigita eliraĵo el iuj substancoj ordinare bonodoraj aŭ aromaj : naturaj (roza, citrona ktp) aŭ artefaritaj ~oj. ~a. 1 Konsistiganta la propran naturon de io : ~aj karakteroj de ia speco ; ~aj elementoj de ŝtono. 2 Estanta plej grava en io : la ~a devo de homo estas vivi laŭ la racio ; problemoj ne~a Z ; estas ~e aĝi kun rapideco (Kp **PRECIPA**, **FUNDAMENTA**).

* **Eskadro.** Aro da militŝipoj sub komando de admiralo.

eskadrono Z. Parto de kavaleria regimento, komandata de oficiro havanta rangon inter kapitano k subkolonelo ; skadr(on)o.

eskapi (x). Sukcese eviti per forkuro : ~i ion, de io, el io.

eskarpo Z ☉. Interna tera aŭ masonaja deklivo de fosaĵo aŭ fortikaĵo. **Kontraŭ**~o. La ekstera deklivo de fosaĵo aŭ fortikaĵo.

Eskorti (tr). Akompani iun por lingardi, helpi, honori ; akompani kaptiton por malhelpi lin forkuri : princo ~ita de sia gardio ; la policianoj ~is la arestilojn. ~o. ~antaro.

esotera Z ☿. Intime, aparte instruata al la adeptoj : la ~a doktrino de Aristotelo. **Mal**~a. Publike al ĉiuj instruata.

* **Esperi** (x). Kredi, ke tio, kion oni deziras, realiĝos : ~i venkon, feliĉon, heredaĵon ; ~i ion, al io, pri io ; ~i al iu Z (fidi al iu por la realigo de deziro) ; ~i ion de iu ; ~i ricevi pagon ; mi ~as, ke vi venos (aŭ : ke vi venu), ke ni sukcesos, ke nia voko ne restos vana Z ; li ~is, ke ili sukcesus. Kp FIDI, ATENDI, ANTAŬVIDI, DEZIRI, SOPIRI. ~o. 1 Ago ~i : meli sian ~on sur ; perdi ~on ; ~o logas, ~o mensogas Z ; ~o panon ne donas Z. 2 ~ataĵo : doni grandajn ~ojn ; detrui, vanigi ~on. 3 Persono aŭ afero pri kiu oni multe ~as : lia filo estas lia sola ~o Z. ~eble. Laŭ tio, kion oni povas ~i : ~eble li venos. ~iga. Donanta ~ojn, promesplena, bonaŭgura : ~iga florado, debuto ; mult~iga infano. **Mal**~i (tr). Tute perdi ~on : mi mal~is pri mia savo (Vd **PESEMISMO**). **Mal**~igi, **sen**~igi. Senigi je ~o.

Esperanto. Lingvo internacia kreita de Zamenhof en 1887. ~isto. Persono, kiu scias k uzas ~on. ~isteco Z. Scio k uzado de ~o. ~ismo Z. 1 Penado disvastigi en la tuta mondo la uzadon de lingvo neŭtrale homa Z. 2 Dirmaniero speciala al ~o : tiu formo jam de tre longe uzata fariĝis ~ismo Z.

* **Esplori** (tr). Zorge peni por precize ekkoni ion per ekzameno, observo aŭ eksperimento : ~i aferon, fenomenon, mal-sanulon, akuzilon ; al ĉevalo donacita oni buŝon ne ~as Z ; ĉiunokte la fiŝkaptisto rigarde ~as la aspekton de l' ĉielo B ; ~i nekonatan landon ; ~i, kion kaŝas la koro de knabino ; por fremda koro ne ekzistas ~o Z (Vd **ABISMO** 3) ; ~a komitato ; ~ema rigardo. Kp **ENKETI**, **STUDI**, **SIN** **INFORMI**, **SERĈI**, **EKZAMENI**, **SONDI**.

* **Esprimi** (tr). Montri sian penson aŭ senton per paroloj, gestoj aŭ aliaj aŭdeblaj aŭ videblaj signoj : se mi volas ~i direkton, mi uzas akuzativon Z ; liaj rigardoj ~is teruron ; ~i koran dankon Z, sian favoron Z, opinion, deziron, ĝojon, kontentecon, doloron (Kp **ELDIRI**). ~o. 1 Montro de penso aŭ sento per paroloj aŭ gestoj : malĝoja ~o kuŝis sur ŝia frunto. 2 Dirmaniero : tiu ~o estas malklara, internacie nekomprenebla.

* **Esti** (ntr). 1 Verbo esprimanta la ekziston : mi pensas, do mi ~as ; Dio diris : ~u lumo Z ; la homo konsideru tion,

kio li ~as, rilale al tio, kio ~as; sen regalo ne ~as bala Z. 2 Verbo esprimanta la fakton, ke iu aŭ io troviĝas en iu loko aŭ situacio : *~i en urbo, en dubo, en embaraso; neniu ~is Z (ĉeestis)*. 3 Verbo uzata por kunigi la predikaton kun la subjekto : *riĉeco ~as frato de fiereco; pri havo najbara oni ~as malavara* Z; *~is silento en kampoj* Z; *kio ~as (okazas) al vi ?* Z; *~is vespero* Z. RIM. La esprimo **tio estas**, ofte mallongigite skribata **t.e.**, estas ordinare uzata adverbe, samsignife kiel **nome** 2 : *la simpla esp-isteco, t.e. la simpla lernado k uzado de esp-o, nenium devigas aliĝi al ia ideo* Z; *la akuzativo montras direkton, t.e. movadon al ia loko* Z; *por la hodiaŭa tago mi ricevis duoblan pagon, t.e. dek frankojn* Z; *por esprimi direkton ni aldonas la finaĵon n, t.e. la finaĵo, kiu signas la akuzativon*. 4 Verbo uzata por formi la kunmetitajn tempojn : *~i amata; vi ~os punata; laŭ la projekto de la inĝenieroj tiu ĉi fervojo ~as konstruata en la daŭro de du jaroj, sed mi pensas, ke ĝi ~os konstruata pli ol tri jarojn* Z; *ĉiuj jam de longe ~is foririntaj, kiam mi alvenis*. 5 Verbo uzata kun adverbo aŭ samsenca esprimo por esprimi impreson, kiun oni sentas : *ĉie ~as varme, sed hejme pli ĉarme* Z; *~as al mi agrable revidi vin; ~as al mi bone, komforte tie ĉi; kiel ~as al vi ? (= I kiel vi fartas ? 2 en kia stato vi ~as ?)* : *~is al ŝi kiel se.....us* Z. ~aĵo. 1 Tio, kio ekzistas, vivas : *ĉiu viva ~aĵo* Z. 2 ~ulo. ~ulo. Ekzistanta, vivanta homo aŭ besto. ~ant(ec)o. Nuna tempo. ~int(ec)o. Pasinta tempo. ~ont(ec)o. Venonta tempo. ~igi. Kaŭzi, formi, produkti (Kp NASKI, ALPORTI, ALVOKI, VEKI, KREI, VENIGI, OKAZIGI, KAŬZI, PRODUKTI, STARIGI, TEKSI). ~iĝi. Iĝi ekzistanta. Al~i, apud~i, ĉe~i (x). ~i en iu loko, kiam io okazas : *ĉe~i kunvenon; ĉe~i en, ĉe kunveno; en ĉe~o amata, en for~o insultata* Z; *multnombra ĉe~antaro*. For~i (ntr). ~i malproksima, ne ĉe~i : *mi for~is dum du tagoj; for~i el oficejo; ~i kondamnita for~ante; la for~anto ĉiam estas malprava* Z. Mal~i (ntr). Manki. Ne~o. Neekzisto : *kontraŭ ne~o ne helpas protesto* Z.

Establ Z. (tr) Fondi k arangii organizon por ke ĝi povu funkcii k daŭri. Kp STARIGI, INSTALI, MALFERMI, FONDI.

~(aĵ)o Z. Daŭre funkcianta organizo. Kp INSTITUCIO, INSTITUTO, ENTREPRENO, FIRMO. ~ejo. Restadejo de funkcianta organizo.

Estetiko. 1 Parto de la filozofio, kiu temas pri belo en naturo k en artoj. 2 ~eco, konformeco al la reguloj pri beleco : *esp-o estas plena je harmonio k ~o Z*. ~a. Konforma al la sento de la belo : *~a spektaklo; bone deklamita, kun ~a tono*.

* **Estimi** (tr). Alte taksi ies moralan aŭ spiritan valoron : *oni ŝatas la talenton, oni ~as la honestecon* B; *se vi sciis, kia li estas, vi lin pli ~us; ~i iun, la meriton de iu, la farojn de iu*. ~o. Ago ~i k rezultato de tiu ago : *bona ~o valoras pli ol oro k arĝento; lia merito altiris al li la ~on de la kompetentuloj*. ~inda. Meritanta ~on. Mal~i. Malalte taksi ies moralan aŭ spiritan valoron : *saĝon k instruon la malsaĝuloj mal~as* Z; *mi mal~as lin pro lia mensogemo*.

* **Estingi** (tr). 1 Ĉesigi bruladon : *~i fajron, brulegon*. 2 Ĉesigi lumadon : *~i lumon, kandelon, lampon; la lumilo ~iĝis; la vespera ĉielruĝo ~iĝas; la roza brilo ~iĝis en la ĉielo* Z. 3 (f) Ĉesigi k kvietigi la ardon aŭ eksciton : *~i soifon, deziron; kiu fervoro komencos ~igi*. 4 (f) Ĉesigi, malaperigi : *pardono ~as pekon* Z; *~i ŝuldon; ~iĝis ilia bonkoreco k iliaj riĉetoj; lia revado ~iĝis ĉe la brilo de nova pasio; ĉiutage ~iĝas multaj homaj vivoj* Z; *lia memkonfido ~iĝis* B; *tiu familio ~iĝis; ~iĝanta voĉo, rigardo, okulo* (Kp SUFOKI, PASI, VELKI, MORTI, FORIĜI, NENIĜI, FORVIŝIĜI, ELVAPORIĜI). **Brul~isto**. Fajr~isto.

* **Estro**. Iu, kiu estas ĉe supera k unua rango, k posedas efektivan ordonpovon : *el la ~o vi fariĝos sklavoj; regn~o, urb~o, polic~o, ŝip~o, lernej~o, labor~o Z, cent~o Z, gardist~o Z*. Kp ĈEFO. ~ado. Ago ~i. RIM. Ne konfuzu kun **estrado**. ~eco. Ordonpovo de ~o : *la kadukulejo, kiu estas sub lia ~eco* Z. ~aro. Aro da ~oj : *la ~aro de kongreso, de firmo, de societo*. ~i (tr). Esti ~o super, regi : *~i firmojn; en sia hejmo ~as karbisto* Z; *~igi iun super la lando* Z (Kp KOMANDI, MASTRI, DIREKTI, GVIDI).

Estrado = podio : *ĉirkaŭkradila ~o Z*. **estuaro** (Ge). Golfo formita per enfluo de rivero.

* **Eĥafodo.** Alta subĉiela planko, sur kiu oni ekzekutas krimulojn.

* **Et.** 1° Sufikso esprimanta la malplej altan gradon de grandeco aŭ intenseco, plej ofte kun specialigo de la radikvorta ideo (Vd EG): *dom~o, urb~o, tranĉil~o, plugil~o, glob~o*; en nia lando troviĝas ne montoj, sed mont~oj; lag~o, bru~o, pek~o; donac~oj subtenas amikecon Z; rid~i ne estas iom ridi, sed esprimi ĝojon per nuraj movoj de okuloj k de lipoj; bel~a, varm~a (preskaŭ, sed ne plene varma); ruĝ~a; kano romp~ita Z. RIM. Et estas ofte uzata kun karesa senco, anstataŭ ĉj, nj: *patr~o, patrin~o Z, man~o Z*.

II° Samsignifa memstara vortero. ~a. Malgranda, malintensa: *granda nubo, ~a pluvo Z; la plej ~aj detaloj; ~aj parumoj B; ~burĝo; ~komerco; ~anima; ~skale*. RIM. Per tiu ĉi neordinara pseŭdoprefiksa kunmeto oni reliefigas la abstraktecon k metaforecon de la eteco. Etburĝo ne estas malaltstatura burĝo, sed homo kies burĝeco estas malaltranga. ~ulo Z. Malgrandulo. ~igl Z. Malgrandigi.

* **Etaĝo.** Samnivela parto de domo: *sur la dua ~o Z. Inter~o. ~o inter ter~o k unua ~o. Bel~o. Unua ~o, ĉef~o. Subter~o, kel~o, ~o sub la nivelo de la tero. ~igl. Arangi laŭ ~oj: urbo ~igita sur la monto.*

etaĝero. Mebleto konsistanta el kelkaj bretoj, fiksitaj unu super alia, k ordinare pendantsanta ĉe la muro.

etapo = stadio 2, 3 k 5: *la regimento faris hodiaŭ longan ~on.*

* **Etato.** 1 Tabelo de la nomoj k salajroj de oficistoj. 2 Detala tabelo.

* **Etendi** (tr). 1 Malvolvi laŭ la longo, longigante en unu direkto: *~i la brakojn al la ĉielo Z; ~i la manon al iu Z; ~i ruhandon, ferfadenon; ~i la membrojn; ~i la kapon tra la fenestro, super la ŝultro de iu Z; ~i sian rigardon malproksimen*. Kp STREĈI. 2 Doni, prezenti ion ~ante la brakon: *~i ringon al iu B*. 3 Malvolvi ĉiudirekten, kovrante pli ampleksan spacon: *~i tolaĵon sur ŝnuro por ĝin sekigi; ~i la flugilojn; ~i flagojn, tendon, kurlenon, mantelon; ~i ĵumnubon antaŭ la fronto; ~i tapiŝon sur*

tablo(n), tapeton sur muro(n); ~i relon, velon B; li ~is siajn batalionojn sur la kampo; ~i paŝon sur la tero (Kp STERNI).

4 Plilongigi aŭ pliampleksigi metalon, malplidikigante ĝin: *~i oron per martelado, per fadenigilo; bat~i foliojn de oro Z*. 5 (t) Disvastigi ĉiudirekten: *la maro kuŝis ~ita antaŭ ŝi Z; la vento dis~as la bonodoron de floroj B; oni devas ~i la regulon al ĉiuj similaj okazoj; ~i sian programon. Sin ~i. ~i siajn membrojn*. 2 ~igl. 1 Malvolviĝi laŭ la longo: *sur ambaŭ bordoj ~iĝis seninterrompa vico da dometoj B* (Kp STERNIĈI, KUŜI). 2 Malvolviĝi ĉiudirekten: *la branĉoj ~iĝis ĉirkaŭ la tuta frontono Z; longa ombro ~iĝis sur la plafonon Z; nebulo ~iĝis super la valo; dolĉa parfumo ~iĝis tra la aero; bonodoro dis~iĝis Z*. (Kp DISVASTIĈI). 3 Okupi vastan spacon aŭ tempon: *la grenkampoj ~iĝas ĝis la horizonto; la nemezurebla maro ~iĝis antaŭ li Z; la Pireneoj ~iĝas inter Francujo k Hispanujo; tiu periodo ~iĝas de 1884 ĝis 1900*. 4 (t) Disvastigi ĉiudirekten: *la sciigo ~iĝis rapide; la interesoj, la konkurenco nun ~iĝas al la tuta mondo. ~aĵo*. Io ~iĝanta iom vaste laŭ ĉiu direkto: *granda ~aĵo da akvo. ~ebla*. Povanta esti ~ata: *kupro estas ~ebla metalo*.

* **Etero.** 1 Senpeza elasta substanco, kiun oni supozas penetri ĉiujn korpojn k transsendi la diversajn formojn de energio. 2 Tre facile vaporiganta fluaĵo, devenanta de efiko de acido sur alkoholo.

* **Eterna.** 1 Havanta nek komenciĝon nek finiĝon: *Epikuro supozis ~ajn atomojn; la ~ulo Z; ~eco*. 2 Havanta nenian finon: *inter ili komenciĝis ~a milito Z; nek ĝojo nek malĝojo daŭras ~e Z; en la daŭro de multaj miljaroj ill ~e bataladis inter si Z; la ~a dormo (morto); por ~e (senfine); ~igi diskutadon, ies nomon, ies virtojn*. Kp ĈIAMA. 3 Kies finon oni ne antaŭvidas: *la ~a Urbo (Romo); la rango de la ~aj neĝoj; ~an dankemon ĵuri al iu*.

Etiko. Scienco pri la moralo: *bedaŭrinde la tekniko progresas pli rapide ol la ~o. ~a. 1 Koncernanta ~on: ~aj principoj. 2 Morale bona: ~a ŝaro*.

etikedo = etiketo 3.

Etiketo. 1 Ceremoniaro de solenaĵoj. 2 Reguloj de la eksteraj manieroj en mondumo. 3 Karteto, fiksita sur objekto, por montri la enhavon, prezon, destinton, adreson ktp.

etilo ☞ C²H⁵. Radikalo, kiu kombiniĝas en multaj organikaj komponaĵoj.

etileno ☞ C²H⁴. Senkolora gaso, kiun oni ricevas per distilado de la karbo.

Etimologio. 1 Scienco pri la deveno de la vortoj : *~a vortaro*. 2 Deveno de vorto : *oni ne konas la ~on de multaj vortoj*.

Etiologio ☞. Studo pri la kaŭzoj de la malsanoj.

etmoldo ♥. Nomo de frunta ostoj.

Etnografio. Scienco pri la popoloj, iliaj moroj, vivmaniero, legendoj ktp.

etnologo (Sc). Scienculo studanta la ~ion ; specialisto en la ~io.

etnologio Z (Sc). Branĉo de la antropologio, kiu esploras la originon k la parencecon de popoloj.

etologio Z (Sc). Scienco pritraktanta la devenon de la moroj k de la moralo.

etudo Z. 1 ♪ Muzika verko kreita por ekzercoj : *~oj de Chopin (Sopen)*. 2 Pentraĵo aŭ desegno rapidefarita por ekzerco, provo, studo, sen zorgo pri detaloj.

eŭdiometro Z ☞. Aparato por la analizo k sintezo de gasoj.

eŭdiometrio Z ☞. Metodo de la analizo per eŭdiometro.

eŭfemismo Z. Perifrazo, dirmaniero por mildigi la krudecon de la ĝusta vorto : « *senfina dormo* » estas ~o anstataŭ « *morto* ».

eŭforbio ☞. G. de ~acoj, kies radikoj efikas laksige (*euphorbia*).

eŭforblacoj ☞. Familio de dukotiledonaj unupetalaj plantoj.

eŭgeniko (Sc). Scienco pri la plej bonaj kondiĉoj al la reproduktado de l' homo.

eŭkallipto ☞. Arbo, g. de mirtacoj (*eucalyptus*).

Eŭkaristio. (K) Sakramento, kiu laŭ la katolika dogmo, vere k substance enhavas la korpon, sangon, animon k diecon de Jesu-Kristo, sub la ŝajnoj de pano k vino. Kp KOMUNII.

Eŭnuko. Kastrita gardisto de orientaj haremoj.

eŭroplo ☞ Eu. Ĥemia elemento, tre malofta metalo ; *atompezo* : 152,0.

evakui (tr). ☞ Malokupi lokon : *~i landon, fortikajon, hospitalon* ; la *malamiko ~is la okupitan teritorion*. ~o. Ago ~i aŭ rezulto de tiu ago : la *rapida ~o devigis nian armeon lasi la artilerion al malamikoj*. Kp MALOKUPI, VAKUIGI.

Evangelio. 1 Unua parto de la Nova Testamento enhavanta rakontojn atribuitajn al Mateo, Marko, Luko k Johano pri la vivo, agoj k predikoj de Jesuo. 2 La tuta Nova Testamento. 3 La instruoj de Jesuo. 4 (f) Instruo pri iu doktrino prezentata kiel nediskutebla vero. ~a. 1 Konforma al ~o : ~a moralo ; ~a tono, rigardo. 2 Protestanta.

evento. Difinita, sufiĉe grava okazaĵo.

Eventuala. Povanta okazi, depende de necertaj cirkonstancoj : la ~aj profitoj de la afero. ~e. En okazo de bezono : *skribu, ~e telegrafu*. ~(a)j)o. ~a fakto. Kp EBLA, OKAZO, HAZARDO.

Evidenta. Tiel klara k senduba, ke ĝi ne bezonas pruvon : la *vero ne estas ĉiam ~a por la spirito* ; ~a eraro. Kp CERTA, VIDEBLA, OKULFRAPA, PALPEBLA. ~eco. Klareco, kiun prezentas la vero al la spirito estigante la certecon : la ~eco de la geometriaj demonstracioj. ~e. Tute sendube.

evikeli (tr) ☞. Senigi je la posedo de bonafide akirita havo.

* **Eviti** (tr). 1 Peni ne renkonti iun : *~i la babilulojn*. 2 Peni ne esti trafita de io : *~i frapon, danĝeron, morton, eraron* ; ankoraŭ neniu ~is la sorton Z ; li ~igis (ŝparis) al mi multajn erarojn. Kp FORKURI, SIN FORSAVI. ~ema. Penanta ~i la malfacilaĵojn : ~ema respondo ; li ~eme respondis la demandojn Z (Kp MALPRECIZA, SINGARDA). ~ebla. Kiun oni povas ~i : *ne~ebla* (Kp NEPRE. Vd KONDAMNI) estas la morto. Mal~i (tr). Kontraŭstari, kontraŭiri, spiti : *kuraĝe mal~i la danĝeron*.

Evolui (ntr). 1 Iompostiome disvolviĝi ; regule k laŭnature kreskadi aliformiĝante : *esp-o ~as laŭ natura k rekta vojo* Z. 2 Pasi tra diversaj iompostiomaj ŝanĝoj : *kun la tempo, lia karaktero ~adis ĝis ekstrema mildeco*. ~o. 1 Iompostioma laŭnatura disvolviĝo k aliformiĝo : ~o de la

bestoj, plantoj, lingvoj; la teorio de la ~ado. 2 Iompostioma ŝanĝigo: *la ~o de la lingvaj teorioj, de la militaj metodoj* (Kp PROCESO 2).

Evolucio. Evoluo. ~1. Evolui.

evonimo 𐌸. Arbedo, g. de celastracoj (*evonymus*).

Ezofago. Tubo kondukanta la nutraĵon de la gorgo ĝis la stomako.

* **Ezoko.** Manglebla riverfiŝo (*esox*).

F

* **Fabo.** Legoma veg., kun grandaj grajnoj, vicigitaj en longa ŝelo, interne lanuga (*faba*). ~eto. Fazeolo.

fabacoj. Fam. de vegetaĵoj, kies tipo estas fabo, ankaŭ nomata papiliacoj aŭ legumenacoj.

* **Fabelo.** 1 Fantazia rakonto pri mirigaj aventuroj: ~oj de Andersen, de Perrault. 2 (f) Mensoga rakonto: *tio estas ~o de maljunaj avinoj por luli infanojn*. Kp MITO, LEGENDO, MIRRAKONTO. ~a. 1 Apartenanta al ~o: ~aj vortoj Z, tempo; ~a estaĵo. 2 Eksterordinara, nekredibla: ~a riĉeco. Kp MIRAKLA, MIRIGA.

* **Fablo.** Fantazia rakonto, kies agantoj estas plej ofte bestoj aŭ senvivaj objektoj, k pruvanta moralan instruon: ~oj de Ezopo, de La Fontaine. Kp APOLOGO.

* **Fabriko.** Ejo, en kiu oni produktas pogrande komercaĵojn: ~o de drapo, ŝuoj, ludiloj, medikamentoj. ~1 (tr). Produkti komercaĵojn en ~o. ~ado. Ago ~i. ~anto. Posedanto k estro de ~o. Kp MANUFAKTURO.

faco 𐌸 (Sc). Generale ebena parto de la supraĵo de objekto, limigita de geometria figuro: ~o de glitbalvo, de martelo. Kp EDRO, FLANKO, LATERO, SURFACO.

* **Faceto.** Malgranda glata supraĵo: ~o de brilanto, de kristaloj, de prismo. ~1 (tr). Fari ~ojn sur: ~i diamantojn.

* **Facila.** 1 Senpene farebla: ~a laboro B, tasko, problemo, lingvo, vojo B, spiro; ~aj versoj (kiuj ŝajnas senpene faritaj k fluantaj). 2 Senpene eltenebla; apenaŭ sentebla, neintensa: ~a (milda) vento Z, klimato, riproĉo; ~a (neforta) rideto, saluto Z, dormo. ~e. Laŭ ~a maniero: mi ~e malvarmumas; ~e forgesi, pardoni, paroli; esp-o estas ~e lernebla.

~igi. 1 Igi ion ~e farebla: ~igi al iu la laboron. 2 Mildigi, kvietigi: ~igi la koron; rakontu al mi vian malĝojon, per tio vi eble ~igos vian animon Z (Kp MALPEZIGI, SENŜARĜIGI. Vd RICEVI). **Mal-~aĵo.** Io pene farebla aŭ plenumebila; malhelpaĵo (Kp BARO, FROTPUNKTO, IMPLIKO, DORNO). ~anima Z. Senpripensa, senkonsidera, neserioza. ~pieda. ~e movanta la piedojn, ~e iranta.

fado 𐌸. Fenomeno konsistanta el sinsekvaj plimalfortigoj aŭ plifortigoj de aŭdeblo en radioreceviloj.

* **Fadeno.** 1 Longa maldika ŝnureto el kuntorditaj fibroj, uzata por kudrado aŭ teksado: ~o el lino, kotono, lano, silko; enkudriligi ~on; ŝirigis la ~o sur la bobeno Z (la afero malsukcesis); ~o iras kien kudrilo ĝin tiras Z (li devas obei); (f) nia savo pendas nur sur ~o malforta Z; (f) teni ĉiujn ~ojn en sia mano (ĉion direkti); la kolumo iom dis~igis (malteksigis) sur la rando Z. 2 Longa maldika fibro: arĝentaj ~oj montriĝis sur liaj tempioj. 3 Longa maldika cilindra vergeto el metalo: ora ~o; sen~a telegrafado (Kp DRATO). 4 (f) Sinsekva interligiteco: perdi la ~on en la parolo Z (ĉesi kompreni aŭ ĉesi povi sin esprimi pro malatento aŭ forgeso pri la celita senco): ~o de la ideoj; ~o de la rakonto; ĉiuj fakoj de la scienco estas ligitaj inter si per neŝireblaj ~oj (Kp ĈENO, SEKVO, KONSEKVENCO). ~aro. Bulo, volvaĵeto da ~oj.

faetono Z. Malpeza malkovrita kaleŝo sen pordetoj. Kp KALEŜO, FIAKRO.

* **Fago.** Arbo el fam. kupuliferoj, uzata por hejtado k por fabrikado de mebloj, k el kies semoj oni povas ekstrakti bonegan oleon (*fagus*).

fagocito 𐌸. Ĉelo, kiu englutas k detruas malsanigajn mikrobojn.

fagopiro. ☞ G. de poligonacoj, kies grenon oni uzas por fari mangeblan farunon (*fagopyrum*). Kp POLIGONO.

Fagoto. Ligna blovmuzikilo, kun langeto k klapetoj, por ludi la malakutajn partiojn. Vd FLUTO, HOBOJO.

fajo Z. Dika silkaĵo de plej bona kvalito.

* **Fajenco.** 1 Speco de argila tero, el kiu oni faras potojn. 2 Objekto, bakita k glazurita, farita el tiu tero. ~ajo. ~o 2.

* **Fajli** (x). 1 Estigi plej akutan muzikan sonon, blovante tra lipoj, beko aŭ speciala ilo : ~as infano, merlo. 2 Estigi akutan intensan nemuzikan sonon per ia ajn rimedo : ili ~is tra la fingroj Z ; la vento ~as B ; la lokomotivo ~is ; la ~ado de kugloj ; mok~i aktoron. 3 (f) Sibli 1. ~ilo. Malgranda ilo por ~i. Kp FLUTO. ~ilego. Granda ilo uzata sur ŝipoj, en fabrikoj ktp.

* **Fajli** (tr). 1 Malkrudigi aŭ glatigi ĉu metalon, ĉu lignon, skrapante ĝin per speciala ilo. 2 (f) Delikatigi, perfektigi, detale finpretigi lun verkon : dum longaj jaroj Z obstine ~is sian lingvon (Kp POLURI, RAFINI). ~ajo. Metalaj deskrapaĵoj, devenantaj de la ~ado. ~ilo. Ilo, provizita je multo da strietoj, per kiu oni ~as.

* **Fajro.** 1 Fenomeno konsistanta en brulkonsumado de diversaj substancoj, kun produktado de lumo k varmo : fari (ekbruligi) ~on Z ; bloveksiti la ~on Z ; dezertigi landon per ~o k glavo Z ; tro akra ~o estas sen daŭro Z. Kp FLAMO, ARDO. 2 (f) Entuziasmo, granda fervoro, ardeco : en la ~o de la kolero ; diskuti kun ~o ; reblovi en iu la ~on de la venĝemo Z. Kp VERVO, FLAMO. Vd INCITI. ~a. De ~o, simila al ~o, havanta eon de ~o : ~a ardo, brilo B, deziro B ; ~aj okuloj, rigardoj ; la internaĵo de la tero konsistas el ~a fandita maso. ~e. En ~a maniero : ~e ami, paroli. ~i (ntr). Bruli kun ~o. ~ero. Arda parteto 1 eljetita de brulanta korpo. 2 produktata per frotado de du malmolaj korpoj. 3 eligata de elektrumita korpo : elektra ~ero. ~ilo Z. Malgranda ilo por produkti ~erojn per frotado de silikŝtono k ŝtalpeco, aŭ per alia procedo. ~ostango. Pikilo por eksciti ~on. ~oprenilo Z. Dubraka ilo por preni brulantan materion. ~ejo. Loko, en kiu ~o

brulas. ~ujo. Parto de forno aŭ kameno destinita por enteni la ~on. (Art)~ajo. Arta ~o, konsistanta el raketoj k petardoj, kiujn oni ekbruligas en festoj (Kp ILUMINAĴO, PIROTEKNIKAĴO). ~ajlsto. Tiu, kiu faras art~aĵojn. ~estingisto. Ano de korporacio, speciale komisiita por estingi brulegojn ; brulestingisto, fajrobrigadano.

* **Fako.** 1 Aparta dividaĵo de meblo, kesto aŭ objekto, difinita por enteni aĵojn aŭ personojn, apartigante ilin : ~oj de skribotablo, de ŝranko, de vojaĝkofro ; ~meblo ; fum~o (Kp KUPELO de vagonaro. 2 (f) Aparta branĉo de scienco, arto, industrio, komerco, kc : literatura ~o ; politiko ne estas mia ~o ; divers~a komerco (Kp SEKCIO, KLASO, REGIONO, ĈELO, PROFESIO). ~isto, ~ulo Z. Tiu, kiu sin okupas pri aparta teknika ~o (Kp SPERTULO, EKSPERTIZISTO, KOMPETENTULO).

Fakiro. Hinda mahometana piulo celanta perfektigon per korpaj rigorajoj.

fakoĉero ☞ G. de porkoj el Afriko, kiu havas kvar kojndentojn.

Faksimilo. Ekzakta reproduktaĵo de skribo, desegno. Kp KOPIO, IMITAJO, FOTOGRAFAJO.

Fakto. Tio, kio efektive okazas : esp-o vivas, tio estas ~o ; la historiaj ~oj. ~e. ~o estas ke, efektive, reale. RIM. Sekvata de dupunkto, tiu adverbo samsignifas kiel « jen la pruvo, konfirmo, pravigo » (Kp EFEKTIVE, KONFIRME, NOME, PRUVE, ĈAR).

Faktoro. 1 Komerca komisiita agento. 2 Ĉiu el nombroj, kiujn oni multiplikas unu per alia, por ricevi la rezulton. 3 Kaŭzo de fenomeno aŭ de rezultato : ~o de sukceso ; la vera ~o de la evoluo de esp-o estas preskaŭ ekskluzive la gazetaro.

faktorio Z. Kontoro de komerca kompanio en malproksimaj fremdlandoj aŭ en kolonio. Kp AGENTEJO.

* **Fakturo.** Detala noto pri la kvanto k prezo de venditaj komercaĵoj. ~i (tr). Enskribi sur ~on.

Fakultato. Ĉiu el la diversaj fakoj de Universitato : la ~oj beletra, scienca, jura, medicina.

* **Fali** (ntr). 1 Rapide k plejofte nevole malleviĝi, iri de supre malsupren pro la

propra pezo : renkontinte ŝtonon mi preskaŭ ~is ; ~i en riveron, en kavaĵon, en kaptilon Z (p. f.), sur la genuoj, sub la radojn de omnibuso ; ~i svene ; lasi ~i la manojn Z (f. perdi la kuraĝon) ; la muro ~is (dis~is) ; la botelo ~is el mia mano ; ~as pluvo, la folioj ; la sceneja kurteno ~is (malleviĝis) ; ~antaj haroj, vestoj (pendantaj malsupren) ; la suno jam ~as Z (malleviĝas, subiras) ; la krepusko, la nokto ~as B (alvenas) ; ~i al iu al la kolo Z, ~i sur la kolon al iu Z (sin amike ŝeti sur) ; ~i sur iun kun glavo Z (sin malamike ŝeti sur) ; ili ~puŝiĝas k ~os Z. 2 (f) Transiri de pli alta aŭ pli bona stato al pli malalta aŭ pli malbona : ~i en malfeliĉon Z, mizeron, malesperon, danĝeron Z, malfavoron Z, timon Z, pekon Z, malsanon, deklamadon ; kiel malalten mi ~is Z ; ~inton ĉiu atakas Z ; re~i en la rutinon, en la malmolan realecon ; la tuta lando ~is en la manojn (sub la potenco) de la malamikoj ; li ofte ~is (enprofundiĝis) en medito ; la varmo, aerpremo, febro, prezoj ~is (malpliĝis) ; lia aroganteo ~is antaŭ la juĝisto ; nova streĉigo de la momente ~inta energio ; la entrepreno, la movado, tiu teorio, modo ~is (malsukcesis) ; la ministraro ~is (devis ekŝiĝi). (Kp MALSUKCESTI, MALPROSPERI, FIASKI, DEKADENCI, FORFALI.) 3 (f) Ruiniĝi, perej : multaj homoj ~is en la batalo ; ambaŭ gazetoj ~is post unu jaro Z ; la popolo ~as sub la ŝarĝo de la impostoj ; la romana imperio ~is tre malrapide ; ĉiuj miaj esperoj ~is ; lia tuta libertinismo ~is antaŭ la vereco de l'fakto B (Kp DIS~I, FOR~I, MALAPERI. Vd ABISMO). 4 (f) Rapide trafi iun aŭ ion, plejofte parolante pri okazanta malfeliĉaĵo : mizero Z, insulto Z, malbeno, teruro ~is sur lin Z ; sur lian verton ~os lia krimo Z ; profunda dormo ~is sur lin ; la pesto ~is sur la landon ; lia rigardo Z, suna radio ~is sur min Z ; la pliboneco de esp-o antaŭ volapük ~as al ĉiu en la okulojn Z ; la elekto, loto ~is sur lin ; sur vin ~as la ŝarĝo, tasko, devo zorgi pri tio (Kp TRAFI, RENKONTI, FRAPI, BATI, AKIRI, AKCEPTI). ~igi. 1 Renversi, igi ~inta : ~igi arbon, muron, infanon ; esp-o ~igas la lingvobarojn ; la krizo ~igis agrikulturon en malbonan situacion. 2 Lasi ~i : ~igi ankron, senespere la brakojn. 3 De~igi ion, pluvigi, ŝuti : ~igi pomojn de arbo ; ~igi kuglojn

sur la malamikojn. ~eti Z, duon~i, ~ŝanceliĝi Z (ntr). Preskaŭ ~i farinte mispaŝon. ~(ig)ilo. 1 Kaŭzo de ~o. 2 (f) Kaŭzo de malhelpo, de malsukceso, de ruiniĝo ; ŝtono de ~puŝigo Z. De~i (ntr). 1 ~i de supre : la folioj Z, fruktoj, haroj, dentoj de~as. 2 ~i de alte (f) : de~i de siaj esperoj, pretendoj ; la prospero de la regno multe de~is ; la de~o de la romana imperio estis malrapida (Kp DEKADENCI, DEGENERI, DEVOJIĜI, DEGRADIĜI. Vd SITELO). 3 Malfideliĝi, apostatiĝi, malaniĝi, forlasi partion, deturniĝi de, ribeli kontraŭ : la Izraelidoj de~is de la Eternulo Z ; de~i de la religio de siaj patroj Z ; Moab de~is de Izrael post la morto de Aĥab Z ; revenu, de~intaj infanoj ! Z tiu popolo havas koron de~eman k neobeeaman Z. De~ajo. 1 De~inta parto de io. 2 Forĵetaĵo. Dis~i (ntr). Diserigante ruiniĝi, perej : pro la tertremo multaj domoj dis~is ; la kadavro jam dis~is en putraĵon ; dis~o de societo, entrepreno, regno ; ni devas eviti la dis~on de la lingvo en dialektojn Z (Vd ARGUMENTO). En~i (ntr). 1 ~i en ion profundan : en~i en kavaĵon, truon, riveron. 2 ~i en malbonan staton : en~i en malsanon Z, danĝeron, mizeron Z, malesperon Z, deklamadon Z. 3 Rapide sin ŝeti en ion. Kp ENPENETRI, INVADI. 4 Kaviĝi : en~inta brusto B ; en~intaj okuloj Z, vangoj Z. En~ejo, en~ujo Z, en~llo Z. Kaptilo. For~i (ntr). ~i k malaperi, ~i k perej : la esperojn de mia vivo mi vidis for~i en la abismon Z ; mi pensis pri tiuj miloj da kadavroj for~intaj sur la batal-kampo. Sub~i (ntr). 1 Fleksiĝi, malleviĝi sub io tro peza : la branĉoj sub~is sub la neĝo. 2 (f) Ne kapabli kontraŭstari al, cedi al, esti subpremita, venkita de : li sub~is sub la malfeliĉo ; mi ne sub~is al la malbona sorto Z.

Falango. 1 Macedona batalarango, konsistanta el taĉmento da soldatoj armitaj per longaj pikiloj k ordigitaj laŭ profundaj vicoj. 2 Anaro organizita por batalo (Kp REGIMENTO, LEGIO). 3 Ĉiu el la artigitaj partoj, el kiuj konsistas fingro.

falaro G. de gramenacoj (*phalaris*).

falaropo G. de stilzbirdoj el la arkta regiono (*phalaropus*).

* **Falballo.** Krispe faldita strio el ŝtofo almetita ĉe jupo aŭ robo por ornamo ĝin.

* **Falĉi** (tr). 1 Detranĉi herbon k grenon per ~ilo : ~i grenon ; ~a (irareira) movado ; pri~i kampon. 2 (f) Buĉi, amase k rapide mortigi : la pafado ~is multajn rekrutojn ; la tempo ~as la homajn vivojn. ~illo. Longa, larĝa, iom kurba ŝtala klingo, fiksita al longa ligna tenilo, k servanta por detranĉi herbon k grenon : ~ilo estas atributo de Tempo. ~ileto. Malgranda ~ilo, duonronde kurba kun mallonga tenilo, por detranĉi grenon aŭ herbon. ~maŝino. Maŝino anstataŭanta ~ilon por rapide k grandakvante ~i rikoltojn.

* **Faldi** (tr). Duoble aŭ pluroble fleksi tukon, paperon k ĝenerale ion ajn maldikan k iom vastan, almetante unu sur alian la diversajn fleksaĵojn : ~i leteron, tukojn por ilin loki en ŝrankon ; ~i paperon en formo de akordiono ; zorge ~ita vesto ; ~i la frunton ; duige (aŭ duoble) ~i ; kvaroble ~i paperfolion. Kp SULKIGI, KRISPIGI. ~o, ~ajo. La ~ita parto : robo kun multaj ~oj ; gladi ŝtofon por forigi la ~ojn ; (f) : ni povas rigardi en la plej kaŝitajn ~ojn de lia koro Z ; la ~o de la kutimo. ~eblo. Kiun oni povas facile ~i : ~eblo seĝo ; ~eblo aparato. ~umli (tr). ~i teksaĵon per daŭraj paralelaj regulaj ~oj : ~umita jupo. Dis~i, mal~i (tr). Dismeti, etendi la ~itajn partojn, malvolvi, disvolvi : mal~i la gazeton por tralegi ĝin ; (f) : la lingvo ankoraŭ ne dis~is ĉiujn siajn eblaĵojn ; dis~igas la luksego de la somero. Re~i (tr). 1 Supren ~i : re~i la manikon ĝis la kubuto. 2 Pluroble ~i, zigzage fleksi (Vd AKORDIONO, BALGO).

* **Falko.** Taga rabobirdo servanta por ĉasi malgrandajn bestojn (falco).

* **Falsi** (tr). Trompe ŝangi, aliigi la staton aŭ konsiston de io ; trompe imiti la ŝajnon de io : ~ila lakto, vino ; ~i dokumenton B, la veron ; oni poste ~is la sencon de miaj vortoj Z. ~a. 1 ~ita : ~a dento, hararo (Kp NENATURA, ARTAĴA). 2 Malvera, neaŭtentika : ~a aserto, kalkulo, pentraĵo, subskribo. 3 Ĥ Negusta : ~a noto ; ~e kanti. 4 ~ema : ~a aŭstanto Z, lango Z. ~igli Z. ~i. ~ema Z. Malsincera, mensoga (Kp HIPOKRITA, JEZUITA).

falseto Ĥ. Akresona kapvoĉo.

falto Z. Haŭtsulketo.

* **Famo.** 1 Publikaj, rondirantaj, neprecizaj diroj ; onidiroj Z : kuras la ~o ke Z ; kurigi Z, disvastigi ~on Z ; tiu ~o trakuras la urbon (Kp FLUGI) ; mi eksciis laŭ la ~diroj, ke... Kp KLAĈO. 2 Granda diskonateco ĉe la publiko pri iu aŭ io : havi bonan, malbonan ~on. Kp RENOMO, REPUTACIO, GLORO. Vd TRUMPETI, REKLAMI. ~a. Tre konata : ~a aŭtoro ; ~ulo Z ; larĝe ~a gloro Z ; ~e konata scienculo, elpensajo. ~eco Z. Vasta konateco. (Dis)~igi, ~ecigi. Vaste konatigi. ~emulo Z. ~avida homo. Mis~igi. Malfavore diskonatigi (Kp NIGRIGI). Sen~ulo Z. Nekonata homo.

* **Familio.** 1 Aro formata de la patro, patrino k infanoj : vivi en ~o. 2 La tuta parenkaro ĝenerale : aparteni al nobela ~o. 3 (G) Grupo da specaroj (gentoj, genroj) : ~o de rozacoj ; lingvoj de la hindeŭropa ~o. ~a. Rilata al ~o ; de ~o : ~a domo, vivo, simileco B ; ~aj ĝojoj.

Familiara. Intime senceremonia : ~a esprimo, stilo, gesto, tono ; ~aj manieroj B ; li estas tro ~a kun siaj superuloj. ~ulo. Persono, kiu konstante k senceremonie interrilatas kun alia. Kp INTIMA, SENĜENA.

Fanatika. Blinde fervora k senindulge ekscesanta en religio, politiko aŭ doktrino : ~a monaĥo, ~a senkompato ; ~eco, ~ulo. Kp ZELOTO.

* **Fandi** (tr). 1 Fluecigi per varmo solidajn korpojn : ~i metalon B, vakson, buteron B, neĝon. 2 ~e fabriki, ~e muldi : ~i sonorilegon, kanonon, statuon. ~igli. 1 Fluecigi per varmo : vako ~igas de fajro ; ~iganta kandelo (Kp DEGELI, SOLVIĜI). 2 (f) Kormoligi, morale malfortigi : ~igi pro (aŭ de) kompato ; ŝia animo ~iĝis pro plezurego ; lia fiereco ~iĝis en la humiliĝoj Z. 3 (f) Malaperi kunkonfuzigante : ĉio ~iĝis en pala krepusko ; la nuboj ~iĝas kun la horizonto ; pli aŭ malpli frue la ideoj de la esp-ismo k pacifismo tute kun~iĝos Z (sendiferencigos) ; kun~iĝo de nacioj en pli larĝan unuon ; ~igantaj (harmonie intermiksita) koloroj (Kp FORFLUI, PERDIĜI, DISNENIĜI). Dis~i, for~i (tr). Malaperigi : lumaj radioj dis~is la

rigidecon de siaj trajtoj Z; tia kondulo for~is la antaŭjuĝojn de la nobelaro Z; la tempo for~is tiun rigidan indiferentecon.

fandango *h.* Hispana popola danco akompanata de kastanjetoj.

fanerogamoj *h.* Branĉo al kiu apartenas ĉiuj plantoj, kiuj sin reproduktas per floroj. Vd KRIPTOGAMOJ.

Fanfaro. 1 Muzikistaro, kiu uzas nur kuprajn muzikilojn. 2 Gaja ario por kupraj muzikiloj: ĉasa, militista ~o.

* **Fanfaroni** (x). 1 Sin glori pro afektataj meritoj, kiujn oni ne posedas: ~i pri kuraĝo Z, potenco Z; ~i kuraĝon Z, potencon Z; ~i per citatoj Z; ~i per dono, kiun oni ne faras Z; li ~is, ke neniu povos lin venki Z. Kp AROGI, PRETENDI. Vd SONI, KNARI. 2 Sin mem bombaste laŭdi: ne ~u irante, ~u revenante Z; ~i per sia riĉeco Z. Kp FIERI, SIN GLORI, PARADI, PAVI, BRUSTOŝVELL. ~ado. Sint-enado de ~ulo: li tion faris nur pro ~ado. ~aĵo. Ago de ~ulo: tiu minaco estas nur ~aĵo. ~ulo. ~anta homo (Kp MALMODESTA, AROGANTA).

fantasmagorio. 1 Arto por aperigi fantomojn per optikaj iluzioj en mal-luma ĉambro. 2 (t) Efektoj produktataj per iluziigaj rimedoj en beletro k belartoj.

Fantazio. 1 Krea imagpovo: tio *flamigis sian infanan ~on*. 2 Kaprica sendirekta k senregula vagado de la imago: li ĉiam havas iajn ~ojn Z (Kp EKSTRAVAGANCO). 3 Kaprica vagado de la imago ekster la realo k eblo: oni parolis pri tio kiel pri ia dolĉa ~o Z; senenhava ~o Z (Kp DELIRO, ILUZIO, ĤIMERO, REVO, SONĜO, UTOPIO, FABELO, MITO. Vd AERO). ~a. 1 Imagoplena. 2 Kaprica, sendirekta, senregula: ŝi plektis ~ajn kronojn el floroj Z; ~a vesto. 3 Nereala, senbaza, nur imagita: ~a rakonto; tio estas ne ia ~a revo, sed apero tute natura Z. ~l (tr). 1 Kaprice imagi: ~i strangan rakonton (Kp PREZENTI AL SI). 2 ~e verki, fari: amuza sceno ~ita de Aristofano. ~ulo. Homo tre kaprice k strange aganta. Kp ORIGINALO.

* **Fantomo.** 1 Aperlo de mortinto sub videbla sed ne palpebla figuro; spirito 2: la ~o de la patro en Hamleto; ~a aperaĵo; lian palan vizaĝon la luno ~e

prilumis. Kp VIZIO. 2 (f) Nura ŝajno, sen realeco: li estas senpova ~o de reĝo; post tiu longa malsano li estis nur la ~o de si mem; postkuri la ~on de la gloro (Kp ILUZIO, ĤIMERO). ~l (ntr). Aperi kiel aŭ kvazaŭ ~o.

* **Fari** (tr). 1 (Bb) Estigi ion, eligante ĝin el la nenio; krei: k Dio ~is la grandajn lumojn k la stelojn Z. 2 Estigi objekton, eligante ĝin el materio; produkti, fabriki: ~i tablon, maŝinon, paperon, bieron, statuon, ŝlosilon, domon, muron, vojon. (Kp PRETIGI). 3 Estigi verkon eligante ĝin el spirito; doni formon, verki: ~i verkon, romanon, versojn, tragedion, tradukon (Kp KOMPONI. Vd KOMPILI). 4 Plenumi agon; estigi efikon; okazigi rezulton: ~i siajn klasikajn studojn, klasojn, sian taskon, sian devon; ~i kurson, paroladon, ŝtelon Z, rabon Z, vengon Z, krimon, atakon, meson, miraklon; ~i sukcesan kuracadon, profitan aferon; ~i komerecon, melion; ~i feston Z, Paskon Z; havi multon ~otan (por ~i); dirite, tuj ~ite; kontraŭ ~o ~ila ne helpas medito Z; ~i ordon Z; tio nenion ~as Z (estas indiferenta); ~i makulon Z, rondon Z; ~i (formi) golfeton; ~i vundon al iu, difekton al io; ~u al li nenion mal-bonan; (f) ~i al si la vojon (Vd TRABATI); ~i doloron, timon Z, embarason, favoraĵon, fidelaĵon Z, perfortaĵon Z, maljustaĵon, petolaĵon; ~i honoron, komplezon, plezuron, surprizon; ~i eraron, diferencon, distingon inter; ~i bonan mienon Z; ~i (prezenti) demandon; ~i (alpreni) decidon; ~i (konduki) militon; ~i (eltiri) konkludon; ~i (plenumi) servon Z; ~i (interkonsenti) kontrakton, pacon; ~i (ekbruligi) fajron, lumon; 5 k 7 ~as (estas, rezultigas) 12; du botoj ~as paron; 60 minutoj ~as unu horon (Kp EFIKI, EFEKTIVIGI, KAŬZI, FORMI). 5 Igi ...a, doni ian econ al iu aŭ io, pasigi de iu stato en alian: oni ~is lin generalo; tio ~is lin ĝoja; ~i iun mokataĵo Z; mi ~os el viaj urboj dezerton Z; ~i al si oporlune Z (komforte k senceremonie sin aranĝi); ~i el neceseco virton Z. 6 Agi iamaniere: ~u laŭ via plaĉo; ~u al ili (agu pri ili) kiel vi volas; mi ne sciis kion ~i pri li, pri ĝi (kiamaniere agi); mi ne ~is laŭ mia koro Z (Kp KONDUITI); pento~i Z (penti). 7 Agi (absolute): kiu multe parolas, ne multe ~as Z; kritiki

estas facile, ~i malfacile Z; ne parolu, sed ~u; li ~as nenion; nenion~anto; neni~anto. ~o. Tio, kion oni ~as: juĝu laŭ ~oj, ne laŭ paroloj B; inter diro k ~o estas maro Z; pli da bruo ol da ~o; lupo ŝanĝas la harojn (mienon) sed ne la ~ojn Z. ~ado. Daŭra produktado = ~ado de mebloj; vin~ado, vort~ado, vers~ado. ~e de. ~ita de (montras la aganton): la ekspluatado de la homo ~e de la homo; ili konsentis pri reguligo de salajroj k labor-kondiĉoj ~e de la ministro; tia fiuzo de l'gastigemo ~e de niaj societanoj estas tre bedaŭrinda; dum vizito al nia sidejo ~e de tiuj fremdaj kolegoj; kelkaj membroj postulas la administradon de la filioj ~e de la asekuritoj mem. Rm.: Ofte oni povas eviti la substantivon uzante alian parolturnon: postulas, ke la filioj estu administrataj de la asekuritoj mem (Kp FLANKO 5, FLANKE DE 3, AGE DE, DEVENE DE.) ~ajo Z, ~itaĵo Z. Tio, kio estas ~ita de iu; produkto de la laboro; (el)laboraĵo; verko. ~ebla. Povanta esti ~ata, efektivigebla, realigebla. ~isto. Tiu kiu profesie ~as, produktas: pan~isto, brand~isto, vers~isto (Vd IST 1). ~igl² Z. Igi, ke iu ~u ion: ~igi al si novan veston. ~igl¹ Z. 1 Esti ~ata, okazi: subite ~igis nokto; mi ne memoras, kiel tio ~igis. 2 Veni de iu stato en alian; igi: li ~igis malsana (li malsaniĝis); ~igi soldato, esperantisto; en infano vidigas, kiel homo ~igos Z; kio ~igis el (aŭ pri) mi? ~igo Z. Okazaĵo. Al~i Z (tr). Alĝustigi, taŭgigi por, konformigi al: bone al~ila vesto; al~i stenografian sistemon al (por) esp-o (Kp ADAPTI). El~i Z (tr). Tute, komplete ~i. Bon~i Z (ntr). Bonvole helpi proksimumon: bon~anto ofte ricevas nur maldankon. Mal~i Z (tr). Malestigi, detrui ion: mal~i dum la nokto la laboron de la tago. Sen~a Z. Neni~anta: Dion fidu, sed sen~e ne sidu Z; resti sen~e Z.

farado <. Praktika mezurunuo de elektrostatika kapacito: ~o estas kapacito de elektra kondensatoro, kiu sub tensio de unu vollo entenas unu kulombon. Vd ELEKTRAJ UNUOJ.

faradizi (tr) ☞. Kuraci per induktaj kurentoj.

farandolo p. Provencdevena danco, dum kiu la dancantoj sin tenas permane en longa vico.

farao Z. Reĝo en antikva Egiptujo.

farbo Z. 1 Koloriga substanco; kolor- (ig)ilo: mirindaj kreskaĵoj, tiaj, kiajn oni vidas pentritajn per ~oj k oro sur la rando de malnovaj libroj Z. 2 Ŝmirajo, kolorilo por refreŝigi aŭ akcenti la vizaĝkoloron: ŝmiri al si la vizaĝon per ruĝa ~o; la aktoroj uzas multajn ~ojn (Kp ŜMINKO). ~i (tr). Kolorigi: la boato estis ~ita ruĝe k blanke Z; bele ~ita virina vizaĝo.

farĉo Z. Hakita k spicita viando, legomaĵo aŭ fruktaĵo por enmeti internen de manĝaĵo. ~i (tr). 1 Plenigi per ~o: ansero ~ita per prunoj k pomoj Z. 2 (f) Plenigi per multo da: liaj kritikoj estas ~itaj (superplenaj) per eraroj; teksto ~ita per ŝablonaj esprimoj.

* **Faringo**. Kava parto inter la buŝo k la ezofaga tubo.

fariseo Z, **farizeo** B. 1 Ano de juda sekto, kiu afektis eksteran piegecon. Kp PIETISTO. 2 (f) Homo afektanta eksteran, nur ŝajnan piecon k morseverecon: mi ne toleros lian ~ismon k mensogemon B. Kp HIPOKRITULO.

* **Farmi** (tr). Lue preni laŭ kontrakto por difinita tempo, teron, bienon por ĝin kulturi k uzi je sia propra risko k profito (~e preni). Kp EKSPLUATI. ~o. ~a prenado: ~bieno, ~lomo. ~anto, ~isto, ~ulo. Tiu, kiu ~as bienon. ~igi. Lui sian bienon al ~anto (~e doni).

Farmacio. Scienco pri medikamentoj k ilia preparado. ~isto. Tiu, kiu praktikas ~on. Kp APOTEKO.

farmakologio Z ☞. Teorio pri la medikamentoj k ilia uzo.

farmakopeo Z ☞. Farmacia kodo, kiu pritraktas kiamaniere oni preparas la medikamentojn.

Farso. Vulgare komika, neserioza teatraĵeto. Kp BURLESKA.

* **Farti** (ntr). Esti en bona aŭ malbona stato, rilate al la funkcioj de l'organismo: kiel vi ~as? Bon~o. Stato de bona funkciado de l'organismo; sano.

* **Faruno**. Muelaĵo el grenoj, post apartigo de brano: tritika, hordea, sinapa ~o; ~o el linsemo. ~ajo. ~a manĝaĵo.

Fasado. Fronto de konstruaĵo, enhavanta la ĉefan enirejon.

fascio ♥. Celara aŭ fibreca membrano, tre maldika k kiu surkovras kelkajn viscerajn membranojn.

fasciolo ♀. G. de parazitaj bestetoj, kiu vivas en la hepato (*fasciola*).

fascino Z. Fasko el branĉetoj por fari barojn, ŝtopplenigi fosaĵojn ktp, precipe uzata en militarto. Kp GABIO.

* **Fasko**. 1 Aro da kunigitaj samspecaj longformaj objektoj : ~o da rafanetoj Z, branĉoj, floroj, pajlo, haroj, ŝlosiloj, pafiloj, muskolfibro; ornama plum~o. 2 Ligajo da vergetoj ĉirkaŭ hakilo, kiu estis emblemo de la publika povo, ĉe antikva Romo. 3 Aro da lumaj radioj devenantaj el sama lumfonto : luma ~o. 4 (f) Kunigo k unuigo : kunigi en ~on ĉiujn disigitajn fortojn. Kp GARBO, KVAŝTO, TUFO, PENIKO.

* **Fasono**. 1 Formo, maniero, laŭ kiu estas farita vesto : eleganta, laŭmoda ~o de robo. Kp MODO. 2 Laboro, per kiu oni donas formon al vesto : mi pagis tricent frankojn por la ŝtofo, k kvarcent por la ~o. Kp KONFEKCIO. ~1 (tr). Doni ~on al vesto : bele, krude ~ita mantelo (Kp TAJLORI, ALTRANĈI).

* **Fasti** (ntr). 1 Ne manĝi, sin deteni de manĝado. 2 (R) Sin deteni de viando aŭ de iuj nutraĵoj pro pieco. ~o. 1 Ago ~i : post festo venas ~o Z (malfeliĉo sekvas feliĉon); por riĉulo ~o, por malriĉulo festo Z. 2 Tempo de la ~o : la granda ~o Z (~o antaŭ la Pasko).

faŝismo. 1 Itala politika movado celanta la organizadon de la ŝtato sub severa disciplino laŭ korporacia grupigo de la produktistoj por plipotencigo de la nacio. 2 (Mh) Itala politika sistemo iniciatita de Mussolini por per diktatoreco disbati k detruai la socialistan k komunistan tendencojn, kiuj dangerigis la kapitalistan reĝimon en la lando post la fino de 1' mondmilito.

faŝisto. Adepto de faŝismo.

fato Z = fatalo.

Fatala. 1 Neevitebla, nepre okazonta : la ~aj dekretoj de l'sorto. 2 Tre malfeliĉiga, malbonŝanca, kaŭzanta pereon, ruinigon : ŝi portis tiun ~an ringon ; ~a pasio. ~o. Antaŭfiksita, neevitebla superaga leĝo de la okazantaĵoj : super ni regas neŝangebla ~o Z ; tiel ordonis la ~o ;

la ~o destinis al li ĉiajn mizerojn ; persekutita de la ~o. RIM. : Oni uzas la vorton **fatalo** prefere pri malbona ŝanco. Kp SORTO, DESTINO, FATO, FORTUNO. ~ajo. Malfeliĉajo, malbonŝanco. Kp KATASTROFO, PLAGO. ~ismo ♀. Doktrino, laŭ kiu ĉio estas neeviteble antaŭfiksita malgraŭ ĉiu ajn kontraŭstaro de la homa volo : ~isme rezignacii (Kp DETERMINISMO, ANTAŬDESTINISMO).

fatamorgano Z = miraĝo.

* **Faŭko**. 1 Buŝego de sovaĝaj rabaj bestoj : ~o de tigro, serpento Z. 2 (f) Larga malluma aŭ timiga aperturo : ~o de kaverno, minejo, tunelo, fornego, kanono ; la intermonto larĝe malfermis sian ~on B. (Kp FENDEGO). 3 Aperturo de vazo : ~o de glaso, de botelo. 4 (f) Abismo, senfundaĵo : ~o de la morto Z, de la ondegoj. ~1 (ntr). Esti larĝe malfermita : ĉirkaŭe ~is profundaj fendegoj Z, abismoj.

faŭno Z. 1 ☉ Kaptopieda kampara diaĵo. 2 La bestaro de iu regiono, terspaco, epoko.

* **Favo**. Kaphaŭta malsano, kaŭzata de parazito k karakterizata per krustoj. Kp SKABIO, PLIKO. ~a. 1 De ~o : ~aj krustoj. 2 Malsana pro ~o : unu ~a ŝafo tulan ŝafaron infektas Z. ~ulo. 1 Malsanulo pro ~o. 2 (f) Fihomo.

* **Favora**. 1 (iu) Bonvola, helpopreta, indulga (ofte pro aparta arbitra prefero) : estro ~a al (por) siaj subuloj. Kp KOMPLEZA. 2 (io) Helpotaŭga, faciliga, sukcesiga : ~a vento, vetero, cirkonstanco ; ~a argumento (Vd PLEDI) ; tiu grundo estas ~a por greno. ~o. 1 Bonvola, ~a inklino (ofte pro aparta arbitra prefero) : aliri la ~on de iu ; trovi ~on ĉe iu Z. 2 ~a ago, helpo ; ~ajo : superŝuti iun per ~oj ; peti ~on ; suferi mal~on (Kp KOMPLEZO, PROTEKTO, PATRONADO, INTERESO). ~1 (x). 1 Esti ~a al : ~i iun, al iu ; ~i ian entreprenon, al entrepreno ; kiun ~as la sorto, por tiu eĉ koko estas ovoporta Z ; la dioj ~is vin per granda virto B ; ni estis ~itaj per bela vetero (Kp AKCELI. Vd RIDI, KARESI, BENI). 2 Esti prefere ~a al : ~i siajn amikojn, al siaj amikoj. ~ato. Tiu, kiu guas apartan ~on. ~igl. Igi ~a : rekomendi ~igon al la disvastigo de humanismo. ~koreco, kor~o. 1 Bonvola bonkora sento al iu. 2 (Rk). Graco.

Fazo. 1 Perioda aspektoŝanĝo en turno de astro : *la ~oj de la luno*. 2 Ĉiu el la difinitaj sinsekvaj statoj en la evoluado de fenomeno : *~oj de malsano, de milito*. Kp STADIO.

* **Fazano.** Birdo el fam. kokoj, kun belkoloraj plumoj ĉe la viro (*phasianus*).

Fazeolo. Manĝebla amelhava legoma veg., fabeto (*phaseolus*).

* **Feo.** Fabela estaĵo kun supernatura povo : *artistinaj rakontoj pri ~inoj*; (f) *~a (mirinde bela) iluminado*. Kp KOBOLDO.

* **Febro.** 1 Malsana stato, karakterizata per plirapidigo de la pulso k plialtigo de la korpa temperaturo. 2 (f) Forta eksciteco, pasia ardo : *monludo, politika ~o B*; *la militista ~o infektis ĉiujn landojn*. ~a. 1 Kaŭzata de ~o : *~aj signoj*. 2 (f) Arda : *~a malpacieneco, laboro, deziro*. ~i (ntr). 1 Esti en malsana stato. 2 Esti en maltrankvila arda stato de animo. ~ulo. Malsanulo je ~o.

* **Februaro.** Dua monato de la jaro.

* **Feĉo.** 1 Ŝlima, kaĉa surfundaĵo de fluaĵoj : *~o de biero, de vino*. Kp REKREMENTO, SEDIMENTO. 2 (f) Plej malbona, plej malestiminda parto : *~o de la homaro*.

federi (tr) = federacii : *Belgujo estas nia ~ito*. ~o. Federacio.

Federacio. Ligo, unuiĝo, kungrupiĝo de memstaraj ŝtatoj, societoj aŭ organizoj por komuna celo. ~i (tr). Kunigi per ~o.

fekl (ntr) Φ . Eligi ~ajon. ~(ad)o. Ago ~i. ~aĵo. Eligita ekskremento.

fekulo. Manĝebla ameleca pulvoro, ekstraktelebla el grenoj, faboj, terpomoj kc. Kp FARUNO, AMELO, GRIO.

fekunda. 1 Naskipova : *~a virino*; *~igi floron*. 2 Multe naskinta : *~a ŝafino*. 3 (f) Fruktozona, multefrukta, multe produktanta : *~a tero, ideo, verkisto*; *~igi lerĝon per sterkaĵo*.

* **Felo.** Kruda besta haŭto kun aŭ sen haroj : *la ~o lanadon ne valoras Z* (Vd KOSTO, KANDELO). Kp HAŬTO, PELTO, LEDO. ~isto. Pretigisto de ~oj. **Sen~igl.** Detiri la ~on : *sentanigu, sed ne sen~igu Z* (ne tro ekspluatu). ~sako. Pretigita ~o por enteni fluaĵon : *konsumigis la akvo de la ~sako Z*.

felandrio Φ . Speco de enanto (*œnanthe phellandrium*).

feldspato $\star$. Mineralo konsistanta el alumina silikato k alkalo, trovebla en granitecaj rokoj.

* **Feliĉa.** 1 (iu) Sentanta animan plenkontentecon : *~a homo*; *mi estas ~a vin renkonti*; *havi ~an mienon B*. Kp ĜOJA, BEATA. Vd ĈIELO. 2 (iu) Favorata de la sorto; sukcesanta, bonŝanca : *~a en siaj entreprenoj*; *~a je monludo*; *al ~ulo eĉ koko donas ovojn Z* (Vd RIDI). 3 (io) Plenkontentiganta la animon : *~a vivo*; *deziri al iu ~an feston*; *~a karaktero*. Kp ĈARMA, RAVA. Vd PARADIZO. 4 (io) Favora, sukcesa, bonokaza : *~a renkonto, situacio, cirkonstanco*; *~a akuŝo*; *la operacio havis ~an sekvon*; *alkondukti aferon al ~a fino Z*; *kelkaj ~aj ideoj kuragiĝis min Z* (Kp PROSPERA). ~o. 1 Sento, stato de plenkontentecon : *ne estas sur la tero senmanka ~o*; *nemiksita ~o Z*; *~o de koro Z*; *la naskiĝo de filo estis por ti granda ~o*; *ebria de ~o Z*; *sopiri je perdita ~o*. 2 Bonŝanco : *la ~o lin akompanas*; *havi ~on ĉe virinoj Z*; *ne veku mal~on, kiam ĝi dormas Z* (Vd VEZIKO). 3 ~a okazaĵo : *~o fieriĝas, mal~o saĝiĝas Z*; *ne ĉiu havas egalan ~on*; *mal~o malofte venas sole Z*; *erareco en kelkaj naciaj tradukoj ne prezentas grandan mal~on Z*. ~e. 1 En ~a maniero : *~e vivi*; *la naĝanto ~e atingis la bordon*. 2 Bonŝance, malbedaŭrinde, maldomaĝe : *~e tiu periodo daŭris ne longe Z*; *~e la akcidento ne estis grava*; *~e estas, ke ~igl. Fari iun ~a : lia edziĝo, liaj infanoj, liaj sukcesoj tute ~igis lin*. ~ego. Ekstrema ~o : *la ĉiela ~ego de la dioj*. **Mal~a.** Adj. esprimanta la malon de ~a. (Kp MIZERA, KOMPATINDA, VENENITA, ĈAGRENA). **Mal~e.** En mal~a maniero; malbonŝance, bedaŭrinde, domaĝe : *mal~e estas, ke vi rompis al vi la brakon*; *vorto mal~ekreita Z*.

Felletono. Malsupra parto de gazeta folio, en kiu oni publikigas popece romanon, daŭrigante ĝin en pluraj sinsekvaj numeroj, aŭ kiu entenas periodajn artikolojn pri literaturo, scienco kc.

feloldoj Φ . Fam. de mamuloj, kies tipo estas la kato.

felpo Z. Velursimila teksaĵo, kun pli longaj plate kuŝantaj haroj.

* **Felto**. Ŝtofo ne teksita, farita el kungluitaj k kunpremitaj haroj aŭ laneroj.

Feminismo. Doktrino k movado, kiu celas havigi al la virinoj la egalecon kun la viroj laŭ la socia, ekonomia, jura k politika vidpunktoj.

Feministo. Partiano de feminismo.

* **Femuro**. Parto de la homa malsupra aŭ besta malantaŭa membro, de genuo ĝis kokso : ~osto. Kp KRURO, GAMBO, TIBIO, SURO.

feno Z (Me). Varma suda vento.

* **Fendi** (tr). 1 Dividi malmolan materion laŭ ĝia longeco : ~i *stonegon per kojnoj* ; ~i *lignon* ; troa sekeco ~is la teron ; du~ita hufo ; vaste ~ita buŝo ; (f) la ŝtata konstruaĵo komencis ~igi B ; (f) ~i la koron (tre malĝojigi) ; ~i haron (Vd HARO). Kp TRANĈI, SEGI, HAKI, ŜIRI, KREVIKI, SPLITIGI, ROMPI, FRAKASI. 2 (f) Dividi la partojn de amaso, ĝin rapide trairante : la *hirundo*, la *sago* ~as la aeron ; la *ŝipo* ~as la ondojn ; li ~is la popolamason ; la *krioj* ~is la aeron ; la ekspreso ~as la nokton ; fulmoj senĉese tra~is la mallumon. Kp DISIGI, TRAKURI. ~o. 1 Mallarĝa laŭlonga truo : ~o en muro, en vazo. Kp BREĜO. 2 (f) Aparteco, malsameco : estas profunda ~o inter ambaŭ sistemoj. Kp DIFERENCO, ABISMO, SKISMO. ~ego. Interkrutejo. Kp FAŬKO.

fendro ☼. Ŝirmilo, kiun oni starigas antaŭ la kameno por malhelpi, ke la brulanta karbo falu sur la plankon.

* **Fenestro**. 1 Aperturo en muro de konstruaĵo por enlasi lumon k aeron, ordinare garnita per vitraĵo. 2 Kadro(j) garnita(j) per vitraĵo(j) por fermi tian aperturon. ~eto. Tre malgranda ~o (Kp LUKO, GIĈETO). Montra ~o. ~o en butikoj por elmontri la komercaĵojn. ~okruceto. Ĉiu el la fostetoj, kiuj kruce dividas ~on. ~opordo. Pordo provizita per ~o.

fenikoptero Z . G. de stilzbirdoj kun rozkoloraj k ruĝaj plumoj (*phoenicopterus*).

Fenikso. 1 ☉ Fabela birdo renaskiĝanta el sia cindro. 2 (f) Persono super-ega, unika en sia speco (ofte ironie uzata).

* **Fenkolo**. Aroma legomo el fam. umbeliferoj (*foeniculum*).

fenolo ☿ C⁶H⁶O aŭ C⁶H⁵(OH). Solida korpo, senkolora, de akra, malagrable odoro, kristaliganta en belajn pintojn k ekstraktata el karba gudro : ~o estas bona desin/ektilo.

Fenomeno. 1 Perceptebla per la sentumoj apero ; natura okazaĵo : astron-omiaj, fizikaj, spiritaĵoj. 2 (f) Malofta, eksterordinara, stranga afero : renkonli vin estas vera ~o B (Kp MIRAKLO). ~a. Malofta, stranga, eksterordinara : ~a aventuro, floro, estulo (Kp MONSTRA).

* **Fero** Fe. Malmola forĝebla metalo, tre uzata en multaj industrioj : forĝu ~on dum ĝi estas varmega Z (ne ellasu la okazon). ~a. 1 De ~o, el ~o. 2 (f) Senceda, severa, neindulga : ~a volo, konstanteco ; teni tun per ~a mano Z (Kp BUTONUMI) ; ~a disciplino, leĝo, realo ; ~a (nelacigebla) pacienco. ~eca, ~hava. Enhavanta ~ajn substancojn : ~eca tero, akvo. ~(a)j o. Objekto el ~o : malnovaj ~aĵoj ; huf~o. ~ajisto. Meti-isto, kiu faras aŭ vendas ~ajn objektojn. ~lado. 1 ~a plato. 2 Stanita ~a plato. ~rubo. Malnova neuzebla ~aĵaĉo. ~vo-jo. 1 Relvojo por vagonoj, tramveturiloj. 2 Sistemo por transporti homojn k pakajojn per relvojo k vagonaroj : la ~vojaj kompanioj.

* **Ferdeko**. Planko kovranta la tutan kavon de la ŝipo, aŭ formanta super ĝi etaĵojn : du~a, tri~a ŝipo.

Ferio. Libera tago, dum kiu oni ne estas devigata labori. Kp FESTO.

ferli (tr) ⚓. Volvi velon k alligi ĝin sur jardon. ~o. Ago ~i k rezulto de tiu ago.

* **Fermi** (tr). 1 Meti ion en staton, kiu malebligas eniron aŭ eliron : ~i ĉambron, domon, havenon, pordon, barilon, tir-keston ; ~i enirejon per barilo, breĉon per tabuloj ; ~i libron ; ~i la manon, lipojn, okulojn ; kun ~itaj dentoj ; tio ~is la buŝon al miaj kontraŭuloj (f. ~silentigis ilin) ; ne~ita (publika) letero ; ne~ita vundo ; ~i iun en ĉambro ; (ĉirkaŭ)~i ĝardenon per krado ; ~i la landlimojn al la trafiko ; ~ata (ekskluziva) societo, sekto ; ~o de teatro, de muzeo. Kp ŜLOTI, HERMETIKA. 2 (f) Ĉesigi : ~i kunvenon B, kongreson Z, diskuton ; ĉiuj rimedoj estas ~itaj (fariĝis neuzebaj) por vi Z ; ~i la marŝon, procesion (esti la lasta en) ; tiu

balo brile ~is la serion da festoj (Kp KRONI). **Mal~i** (tr). 1 Meti en staton, kiu ebligas eniron k eliron: *mal~i siajn brakojn al amiko*; *mal~ita letero* (kiun oni mal~is por legi); *mal~afo* (aperturo) de pulo, groto, en muro; de tie *mal~igas beta vido al la maro*. 2 (f) Komenci: *mal~i balon B*, kongreson Z, baloton; nova periodo *mal~igas* (Kp INAŬGURI). **En~i** (tr). Meti en ion ~itan; teni ~inte en io: *en~i iun en ĉambro*; *zorge en~i la provizojn*; *en~u la katon*; *peza en~ita aero*. (Kp ENŬLOSI, ENTENI.) **~ita** (Fon). (Silabo) finiganta per konsonanto aŭ per konsonanta kvazaŭvokalo: « jam, kaj » estas ~itaj silaboj. **Mal~ita** (Fon). (Silabo) finiganta per sonanta vokalo aŭ kvazaŭvokalo: « du, la » estas *mal~itaj silaboj* (Kp VASTA).

fermato h. Signo, kiu haltigas momente la movon k montras, ke la daŭro de la noto k de la silento, super kiu ĝi estas lokita, povas esti plilongigata.

* **Fermento**. Organika substanco, kiu kaŭzas malkomponigon de la organikaj korpoj. ~IZ (ntr). Malkomponiĝi sub influo de ~o: ~inta trinkaĵo, pasto. ~ado. Malkomponiĝo per ~o: ~ado de vino produktas vinagron. ~ema. Facile ~anta.

ferolo f. G. de umbelacoj (*ferula*).

ferotipio f. Arto brilantigi foto-grafajon.

* **Fervoro**. Diligenta agemo, ardo por iu aŭ io: *religia, politika ~o*; *~a esp-isto*; *~e labori*. ~I (ntr). Esti ~a: *tro ~i estas danĝere*. ~igi. Fari iun ~a. Kp VARMO, FLAMO, ENTUZIASMO, VIGLECO, FEBRO, BOLI.

* **Festo**. Publikaj aŭ privataj ceremonioj k plezuroj por soleni iun okazaĵon: *Paska ~o*; *~o de la 1-a de Majo*; *nom~o de iu persono*; *foira ~o*; ~olago. Kp SOLENO, FERIO. ~i (x). Fari ~on pro: *~i ~on Z*, geedziĝon, jubileon, datrevenon; *~i iun per festeno*; *~u al mi tri fojojn ĉiujare Z* (Kp CELEBRI, SOLENI, GLORI).

* **Festeno**. Luksa k abunda manĝo: *edziĝa ~o*. Kp BANKEDO, REGALO. ~i (ntr). Ĝui ~on (Kp FRANDI).

Festono. 1 Ornama arkoforma girlando el kunplektitaj floroj, folioj, branĉetoj.

2 ♣ Ornamajo imitanta arkoformajn girlandojn. 3 Ornamajo de rando de ŝtofo formita per regulaj arkoformaj dentetoj, ordinare broditaj: *elegante ~ita ĉemizo*.

festuko f. G. de gramenacoj (*festuca*).

feto h. Nomo de l'embrio ekde la tempo, kiam ĝi vidigas trajtojn de estajo k ĝis la tempo, kiam ĝi forlasas la uteron de la patrino. Vd EMBRIO.

Fetiĉo. 1 Objekto respektigata de sovaĝuloj kiel sidejo de magia povo, aŭ kiel loĝejo de diaĵo. Kp IDOLO. 2 Objekto, kiun superstiĉaj homoj konsideras kiel bonŝanciga. Kp AMULETO, TALISMANO. 3 (f) Persono, konsiderata kiel netuŝebla, nekritikebla. ~ismo. 1 Religia rilato inter homo k ~oj. 2 (f) Blinda admira fido al iu persono.

fetoro Z. Malagrablega, naŭzaodoro. Kp HALADZO, MIASMO.

Feŭdo. Mezepoka nobela bieno donita de supera sinjoro al vasalo laŭ difinitaj kondiĉoj: *~a bieno, sinjoro, reĝimo*. ~ulo. Vasalo. ~oĉefo, ~estro. Supera sinjoro, rilate al vasalo. ~ismo. ~a reĝimo.

fezo Z. Turka ĉapo el ruĝa aŭ blanka drapo, kun pendanta nigra peniko.

FI. I° Interjekcio esprimanta malestimon k abomenon: *fi al vi!* II° Prefikso esprimanta malestimon: ~komercisto Z; ~buŝo Z; ~insektoj Z. III° Samsignifa memstara vortero: *~a nuanco, senco, tono*; *~aĵo Z*; ~eco. RIM.: Kvankam fi k aĉ povas en multaj okazoj esti prekaŭ indiferente uzataj, ili tamen diferencas inter si per tio, ke aĉ estas prefere objektiva, dum fi estas prefere subjektiva; aĉ povas montri simple, ke iu aŭ io estas malbonkvalita, netaŭga, aŭ ke oni opinias ĝin tia; fi esprimas individuan malŝatan aŭ abomenan senton de la parolanto.

Flakro. Luebla kaleŝo je dispono de publiko. **Motor** ~o. ~o movita per motoro. Kp DROŝKO.

* **Flanĉo**. Persono, kiu promesis formale edziĝon: *~o k ~ino estas ge~oj*. ~(in)igi. Fari iun ~(in)o: *la patro ~igis sian filon*. ~(in)igi. Promesi geedziĝon al iu: *~igi kun iu*.

Flasko. Plena malsukceso: *renkonti ~on Z*. ~i (ntr). Plene malsukcesi. Kp

FALI, BANKROTI, ABORTI, ENTOMBIĜI, RUINIĜI.

* **Fibro.** Maldika fadeno, kiu, en laŭlonga kunmeto kun samspecaj fadenoj, konsistigas la teksaĵojn de la homaj, bestaj k vegetajaj korpoj : muskolaj B, lignaj ~oj; ~oj de silka fadeno; (f) kontraŭ tiu mensogo mi protestas per ĉiuj ~oj de mia koro Z.

fibrino Z ☞. Organika substanco, kiu estas en la sango k limfo, k kiu disiĝas el tiuj likvaĵoj en formo de filamentoj. **Vegetaja** ~o. Substanco analoga al la animala ~o k kiun oni trovas en gluteno.

fibromo ☞. Tumoro el fibra histo.

fibulo. 1 Prahistoria aŭ antikva broĉo. 2 Arkforma formebla pinglo kun ŝirmita pinto (Kp AGRAFO). 3 ♥ Osto troviĝanta kontraŭ la tibio, ĉe la malantaŭa parto de la kruro.

* **Fidi** (x). Plenkredi je la kapablo, servo, helpo de iu, aŭ je la efiko de io: ne maltrankviliĝu k ~u al mi, mi bone plenumos la komision; ~i nur propran okulon Z; plene ~i pri medikamento; li tro ~as al siaj fortoj, je sia saĝo; mi ~as vian vorton Z; ne ~u heredon, ~u posedon Z (~u havataĵon pli ol havataĵon); ~igi (igi ~anta) iun Z. Kp KONFIDI, KREDI. ~o. Sento de ~anto: la ~o pri la sukceso; perdi la ~on al Dio; meti sian ~on sur iun Z; trompi la ~on de iu Z. ~inda Z. Inda je ~o: ~inda persono, metodo, konsilo. **Mem~o** Z. ~o je si mem, je sia saĝo, kapablo (Kp FIERECO, AROGANTECO, MALHUMIL-ECO). **Bon~o.** Senartifika, tute ~inda sincereco. **Mal~i** (x). Tute ne ~i.

* **Fidela.** 1 Plenumanta kun konstanta akurateco k sindoneco la faritajn promesojn; ne trompanta la konfidon de iu; ne perfida: ~a servisto B, disĉiplo, edzino, partiano, hundo; stari ~e ĉe siaj principoj; konservi ~econ al iu Z. Kp LOJALA. 2 Konforma al originalo aŭ al vero, ekzakta: ~a traduko B, rakonto, raporto, memoro, historio; ~e ripeti la diritajn vortojn. ~ulo. Homo ~a, precipe al sia religio. **Mal~iĝi.** Sin montri mal~a (Kp DETURNIĜI, DEFALI, APOSTATIĜI, PERFIDI, TRANSKURI).

* **Fiera.** 1 Konscia pri siaj meritoj: modesta, sed nobla, ~a homo; kun ~a

kuraĝo; ni estas ~aj pri tiu nomo de utopistoj Z; vi rajtas esti ~a pri tia filo; fari mienon ~an al ludo mizera Z (ŝajni sin kontenta pri tio, kion oni ne povas eviti); ~a kastelo Z. 2 Malhumila, tro sinŝatanta, aroganta: humila kun la superuloj, k ~a kun la subuloj; mi rompos vian ~an obstinecon Z; ~e rigardi de supre Z, de alte la aliajn Z; la riĉigo tiel ~igis lin, ke li ne plu min salutas (Kp VANTA, MEMFIDA, FANFARONI, MALMODESTA. Vd ALTE, NAZO). ~**(aj)o.** Tio, pro kio oni estas ~a: tiaj herooj estas la ~o (~indaĵo, gloraĵo) de Italujo Z. ~**(ec)o.** Eco de ~ulo: kun ĝojo k ~eco mi konstatas, ke vi ĉiam montris al mi konfidon Z; antaŭ la pereco iras ~eco Z; malaltigi ies ~econ Z. ~**ulo.** Homo ~a (Vd PAVO). ~**i** (ntr). Esti ~a: li ~as pro sia forteco; en feliĉo ne ~u Z; kiu riĉiĝas, liu ~igas Z (Kp FANFARONI, PARADI). ~**inda.** Epiteto esprimanta ion pri kio oni prave povas ~i: tio ne estas ~inda; lio ne estas ~indaĵo Z (Kp GLORO, HONORO).

fifro p. Malgranda ligna blovinstrumento simila al fluto (= fluteto).

* **Figo.** Sukerdolĉa mola frukto de ~arbo. ~**arbo.** Arbeto el fam. moracoj (figus).

* **Figuro.** 1 Videbla ekstera formo de estaĵo aŭ objekto: subite virina ~o ekstaris antaŭ mi; ŝia lula ~o estis senmova Z; nun ŝi per sia lula ~o elŝoviĝis en la lumon Z; (f) li estas grava ~o de la angla literaturo. 2 Reprezentado de estaĵo aŭ objekto per belarto: ~oj de dioj; sankt~o Z. 3 Liniaro, sistemo de punktoj, linioj k supraĵoj: geometriaj ~oj. 4 Metafora esprimo: retorikaj ~oj. ~**a.** Metafora: vorto uzata laŭ la ~a senco. ~**i** (tr). 1 Prezenti, reprodukti formon, ~on de estaĵo aŭ objekto: la statuo, pentraĵo, bildo ~as personon, leonon, floron, vazon. 2 (f) Havi nur la eksteran ŝajnon de: li ~as kiel estro, sed efektive estas nur subulo. ~**anto** (Tea). Akcesora neparolanta aktoro.

Fikcio. Arbitra kreaĵo de la fantazio: poezia ~o; fabelaj ~oj. Kp MITO, FABELO. ~**a.** Imagita, nereala, nur ŝajna, konvencia: ~a rakonto, heroo; ~a bilanco; bankbiletoj estas nur ~a mono; komitato havanta forton ne ~an sed efektivan Z.

Fiksi (tr). 1 Firme senmovigi almetante al io: ~i flagon ĉe fenestro, ankron ĉe la fundo, tabulon per najloj, najlon en muro, rompitan membron per bandaĝo. Kp ALLIGI, ALKROĈI, NAJLI, ALFORĈI. ALGLUI, FIRMIGI. 2 (f) Igi senmova, neŝanĝanta: ~i la okulojn Z, la atenton sur io; ~ita rigardo Z; ~i (precizigi) regulon, sencon de vorto, netuŝeblan fundamenton Z; ~i sian konvinkon; ~i prezon, rendevuon; ĉe la ~ita horo, dato. Kp DEFINI. 3 Igi fotografajn nedifekteblajn de la lumo. ~a. Nemovebla, neŝanĝanta: ~a aparato; ~aj rigardoj; manĝo laŭ ~a (antaŭ~ita) prezo (Kp KARTO); ~a koloro de ŝtofo; festo okazanta je ~a dato; ~e rigardi al iu en la okulojn Z, en la vizaĝon Z. ~eco. Eco de tio, kio estas ~a. ~igi. Igi ~ita: (f) liu sceno ~igis en mia memoro.

Fiktiva = fikcia.

* **Filo**. Virseksa ido, rilate al la gepatroj. ~igi. Igi iun sia ~o, adopti. **Duon~o**. ~o de antaŭa edziĝo, rilate al la nova edzo aŭ edzino.

filadelfo G. de ~eoj, arbeto kun blankaj k tre bonodoraj floroj (*philadelphus*).

filamento. 1 Tre maldika metalfadeno. 2 Metala, tre delikata fadeno, kiu, varmigi de elektro, produktas lumon en la lampo. 3 Anatomia elemento, tre maldika, fadenforma. 4 La malsupra parto de stameno. ~eca. Havanta karakteron de ~o.

filanto G. de eŭforbiacoj (*phyllanthus*).

Filantropo. Humanulo, homaramanto, bonfarema homo.

Filantropio. Humaneco, homaramo, bonfaremo. Kp KOMPATO, HELPEMO.

filatelo Z, **filatello** Z. Konado k kolektado de poŝtmarkoj. ~isto. Kolektanto de poŝtmarkoj.

filharmonio Z. Nomo de diversaj muzikaj aŭ koncertaj societoj.

Fililo. Institucio, societo, firmo dependa de alia ĉefa firmo; subfirmo.

filigrano Z. 1 Delikata ajura teksaĵo el oraj aŭ arĝentaj fadenoj: korbo el ora ~o; (f): la lunaj radioj brilis tra la ~o (reto) de la brancaro B; la ~oj

(ajuraj skulptaĵoj) de la preĝejo turo. 2 Travidebla desegno, marko en papero: ~o de bankbileto. ~i (tr). ~e prilabori, formi ~on: kadro ~ita laŭ la maŭra stilo.

* **Filiko**. G. de kriptogamoj kun belaj grandaj verdaj folioj (*jilix*).

filistro Z. 1 Tiu, kiu ne estas studento de universitato, aŭ ne militisto; fiburĝo. 2 Homo sen idealo, kiu zorgas nur pri la ĉiutagaj, vulgaraj aferoj, k estas indiferenta pri la altaj, noblaj ideoj (Kp PROZA, SENPOEZIA).

filmo 1 Impresebla membrano el celuloïdo aŭ el simila substanco uzata por fotografado aŭ ~ado. 2 Banderolo de impresblaj ~oj. 3 Banderolo de rivelitaj ~oj, kiujn oni projekcias sur ekranon en kinematografio: oni ludis belan ~on en nia kinejo. ~i (ion aŭ iun). Fotografi sur kinematografan ~on: ~i dramon, komedion, scenon, konatan artiston. ~ludi. Ludi por ~o. ~aktoro, ~artisto. Aktoro, artisto, kiu ludas por ~oj. ~kaseto. Speciala kaseto por la uzado de ~oj en fotografilo: por ~kasetoj oni uzas plat~ojn. **Karto~o**, **rul~o**. Cilindroforma volvaĵo de ~o k nigra papero, dank' al kiu oni povas ŝargi la fotografilojn en plenumo.

filoksero Z Tre malgranda insekto detruanta vinarbedojn (iam *phylloxera*, nun *peritymbia vastatrix*).

Filologo = filologiisto.

Filologio. Scienco, kiu helpe de la historio, literaturo, arkeologio, mitologio, popollegendaro, esploras la lingvojn kiel organojn de la spirita vivo de la popoloj. ~isto. Scienculo kiu studas la ~on.

Filozofo. 1 Scienculo, kiu esploras k pritraktas la filozofion. 2 Praktike saĝa k trankvilanima homo, kiu pacience toleras la malfeliĉaĵojn. ~i (ntr). 1 Esplori k pritrakti la filozofion. 2 Saĝe k trankvile vivi tolerante kun pacience la malfeliĉaĵojn.

Filozofio. 1 Scienco pri la esencaj plej ĝeneralaj principoj k kaŭzoj de la estado. 2 (en germanlingvaj landoj) Tuto de ĉiuj natursciencoj (fiziko, ĥemio, zoologio, botaniko kc) k moralaj sciencoj (historio, filologio, psikologio kc). ~i (tr) = filozofi.

* **Filtr** (tr). 1 Pasigi tra penetrebla tavolo fluojn por ĝin purigi, k eligi la

restantajn solidajn pulvorecajn partojn, feĉojn ktp. Kp KRIBRI. 2 Traigi la lumon tra ekrano por haltigi parton de la kolorradioj. ~ilo. Aparato por ~i : *papera ~ilo*; *Pasteur'a ~ilo*; ~ilo por *kajo*. ~igi. 1 Klarigi aŭ purigi per ~ado (Kp TRAFLUETI). 2 (f) Diserĝe trairi kvazaŭ tra ~ilo : *lumo ~igas tra kurtenoj de fenestro*; *flustra interparolado ~igis tra la fermita pordo*.

fimbrillo . Delikata filamento, kiu provizas la receptaklon de kelkaj kompozitoj.

* **Fin** (tr). 1 Ĉesi fari, ne daŭrigi plue ian agadon : *~u do, mi petas Z*! *ĉu vi ~is ? mi ~is labori*; *la laboristoj ~is sian laboradon*; *mi ~is la verkadon de mia libro*; *~i paroli Z*, ludi, danci; *estas tempo ~i vian revadon*; *~i vivi*; *~i sian vivon Z*; *~i la diskutadon, la bruon*. 2 Tutfari, plenumi, konduki ian aferon ĝis la punkto aŭ momento, kiam ĝi estas kompleta k ĉesas : *mi ~is mian labor(a)~on, verkon, taskon, raporton*; *~i la klasojn de la gimnazio Z*; *li komencis de la plej maljuna kaj ~is per la plej juna Z*; *la kurso, kunsido estas ~ita*; *~ila pentraĵo*; *unu, du, tri, kvar, ~ita la far' Z* (ĉio estas ~ita l); *la reston vi poste al mi ~os Z* (~os rakonti) (Kp DETRUI, EKSTERMI, ESTINGI, RUINIGI, FALIGI, RENVERSI, ABOLICI, NULIGI). RIM. La radiko **fin** estas ankaŭ kunmetite pseŭdosufikse uzata en tiu ĉi senco 2 : *~labori*, *~konstrui*, *~ĉerpi*, *~pagi*, *~verki* (Kp TUTE, EL). 3 Konsistigi la lastan parton de io : *komuna kantado ~is la kunvenon*; *tiu konkludo ~as inde vian paroladon*; *kapitelo ~as la kolonon* (Kp FEMI, KRONI). ~o. 1 Ĉeso de agado : *la ~o de kantado*; *meti ~on al la diskutado, al iu stato Z*, al la milito; (f) *Cezaro havis malfeliĉan ~on (morton)*. 2 Lasta parto de io, en tempo aŭ spaco : *de unu ~o de la tero ĝis alia*; *de la komenco ĝis la ~o*; *la ~o de libro, de kanto*; *logi en la ~o de la mondo (tre malproksime)*; *la du ~oj (ekstremaĵoj) de bastono*; *ŝi kunpremis en ambaŭ manoj la ~ojn de la tuko Z*; *la ~etoj de ŝiaj piedoj Z*; *venis ~o al mia latino Z* (farinte ĉion, kion mi povis, mi tamen ne povas eliri el embaraso); *bona vino al la ~o Z* (plej bona venas la lasta); *je la ~o de la*

monato (Kp EKSTREMAJO, VESPERO, VOSTO). ~a ~anta 1, 2, 3 : *la ~a bato Z*; *la ~a vorto apartenas al li*; *la ~aj notoj de muzikaĵo* (Kp DECIDA, LASTA). ~e. 1 Ĉe la ~o (tempe aŭ luke), laste : *longe ŝtelas ŝtelisto, tamen ~e li pendas Z*; *unue marŝis muzikistaro, poste la urbestro k ~e la kongresanoj*; *~e, sed certe ne malplej grave Z*. 2 Post longa atendado : *~e vi alvenas ! ~aĵo. 1 ~o 2*. 2 (G) Lasta variebla partelo de vorto, kiu ŝanĝiĝas laŭ la gramatika rolo (seksa, nombro, kazo, modo, tempo aŭ persono) : *la ~a silabo aŭ ne estas en esp-o ~aĵo, sed nur vort~o* (Kp FLEKSIO). ~igi (ion de iu). Komisii iun por ke li finplenumu ian taskon : *~igi la komencitan kurson (helpe) de alia instruanto*. ~igi. 1 Ĉesi : *kio komenciĝis, tio ankaŭ ~iĝos Z*; *~iĝanta vivo, ceremonio, epoko, eklipso*; *~iĝo de la mondo* (kiam ĉio vivanta estos mortinta) (Kp MORTI, ESTINGIĜI, RUINIĜI, PASI, FORKURI, FORFLUI, VELKI, AGONII). 2 (per io) Havi kiel ~an parton, en la tempo aŭ spaco : *la korpo ~iĝas per fiŝa vosto*; *per tio ne ~iĝas ankoraŭ la fleksebleco de la lingvo Z*; *la koncero ~iĝas per kantado de himno*; *la entrepreno ~iĝas per fiasko*. El~i (tr). Tut~i. Sen~a. 1 Havanta nenion ~on, en tempo aŭ spaco; senlima, senmezura : *la eterna silento de tiuj sen~aj spacoj timigas min*; *la sen~eco, la sen~aĵo*. 2 Tede, supermezure longa : *li faras ĉiam sen~ajn predikojn*. 3 Kies unu ekstremaĵo estas alligita al la alia, tiel ke la tuto formas flekseblan cirklon : *sen~a ĉeno, rimeno*. ~ofara. Lasta, definitiva, pereiga : *doni la ~ofaran (mortigan) baton al iu Z*. ~ita. 1 Ĉesinta. 2 Tute plenumita, perfekta, definitiva. 3 Δ Havanta limon aŭ mezuron. Ne~ita. 1 Ne ankoraŭ ĉesinta. 2 Ne tute plenumita, neperfekta, nedefinitiva. 3 Δ Havanta limon aŭ mezuron, sed povante tamen senĉese pligrandiĝi : *matematiko uzas nombrojn ~itajn k ne~itajn, sed ne sen~ajn* (Kp NEDIFINITA).

Finalo. Fina parto de muzikaĵo.

Financo. 1 Monaj rimedoj, pri kiuj disponas iu ŝtato aŭ privatalejo; stato de la en- k elspetoj : *havi prosperajn ~ojn*; *la gazeto falis pro manko de ~oj Z*; *ministro pri la ~oj*. 2 Fako de tiu, kiu sin okupas pri ~aj aferoj; arto profitigi

monon : *~o dependas de industrio k reciproke*. Vd BUDĜETO, BILANCO, KAPITALO, EKONOMIO. *~a*. Rilata al *~o* : *la ~aj malfacilaĵoj de la aŭtoro prokrastis la eldonon*. *~i* (x). *~e* subteni : *~i entreprenon, al entrepreno, propagandon, esploron*. *~isto*. Specialisto pri *~aj aferoj*, kondukanto de gravaj *~aj aferoj* (Kp KAPITALISTO, BANKISTO, BANKIERO. Vd ŜTELI).

* **Fingro**. 1 Ĉiu el la moveblaj ekstremajoj de la manoj k piedoj ĉe la homo k besto : *la dika Z, montra Z, longa Z, ringa Z, malgranda Z ~oj; marŝi sur la ~oj de la piedoj; (f) meli la ~on sur ion Z* (serĉante trafi ion); *oni tuŝas knazaŭ per ~o* (evidente vidas) *la ekonomian faktoron; bruligi siajn ~ojn* (f. kompromiti sin, sperti malagrablaĵojn. Kp LIPHARO) *en ia afero*. 2 Largo de *~o*, rigardata kiel proksimuma mezuro : *la kuglo pasis je du ~oj de lia vizaĝo; (f) ne estas eĉ duon~o da simileco Z*. *~ingo Z*. Ĉapeto, en kiun kudrante oni enmetas la ekstremaĵon de *~o* por ĝin firmi.

finialo ♣. Florsimila ornamo finanta pintaĵon.

* **Firma**. 1 Ne mola, ne cedanta sub la premo; konsistanta el forte kunigitaj eroj : *~a viando; ~a tero*. Kp DENSA, REZISTA. 2 Forte fiksita, neŝanceblebla : *~a paŝo Z, konstruaĵo, muro, apogilo; sidi ~e sur la selo* (Kp FORTIKA, SOLIDA, KOMPAKTA, STABILA. Vd MASONI). 3 (f) Certa, konstanta, malfacile ŝangebla : *~a situacio, ofico Z; ~a decido Z, volo B, karaktero; ~a voĉo Z; ~e elleni atakon; ~e starigita paco; tio ~igas la pacon, la kurajo, mian opinion; ~igi ĉe iu la opinion, ke... Z*. Kp KONSTANTA, DAŬREMA, PERSISTA, NESKUEBLA, NEROMPTEBLA. Vd KONFIRMI, GRUNDO, FERA.

* **Firmo**. 1 Nomo de komerca entrepreno, ekz. « Centra Esp-a Librejo ». 2 Komerca entrepreno mem : *konata fidinda ~o*.

firmamento. Ĉiela arkajo.

firsto ♣. La plej alta konvekso tegmentosupro. Kp EĜO, SUPRO. *~olinio*. Tegmenta suprolinio.

Fiska. 1 Ŝtata trezorejo, regna kaso. 2 Ŝtata administracio, kies tasko estas la

enkasigo de la impostoj. *~a*. Rilata al *~o* : *~a leĝo*.

* **Fistulo**. Daŭra absceso kun konstante fluanta puskanalet.

* **Fiŝo**. Vertebra besto, kun brankoj k naĝiloj, vivanta en akvo : *la manĝota ~o estas ankoraŭ en la rivero Z* (Kp NECERTA). *~isto*. Tiu, kiu bredas, kaptas aŭ vendas *~ojn*. *~(kapt)l, ~ĉasi* (tr). Provi kapti *~ojn* : *~kaptisto*. *~hoko*. Hoko por *~kapti*.

fitoterapio ☯. Kuracado per plantoj.

Fiziko. Scienco, kiu studas la proprecojn de la korpoj k la fenomenojn, kiuj okazas ĉe ili ne ŝangante ilian molekulan strukturon. *~a*. 1 Rilata al *~o* : *la ~aj leĝoj*. 2 Materia, korpa (kontraste al morala, spirita) : *~aj bezonoj; la ~a mondo; la ~a k morala flankoj; respondi al ĉiuj aparte estas por mi ~e neeble Z*.

fizlografio (Sc). Scienco pri lando laŭ la fizika rilato.

fiziologo = fiziologiisto.

Fiziologio. Scienco pri la organoj k funkcioj de la vivantaj estaĵoj.

Fizionomio. 1 Tuto de la vizaĝaj trajtoj kun ilia esprimo : *plaĉa ~o; dankoplena ~o; ~o de jeliĉulo*. 2 (f) Karakteriza aspekto de iu afero : *ĉiu popolo havas sian apartan ~on; priskribi la ~on de proceso, de urbo, de lando; Esp-o havas sian propran spiriton k ~on Z; la traduko bedaŭrinde ŝanĝis la ~on de la verko; la homoj plej volonte akceptas la proponojn, kiuj havas instruitan (sciencan) ~on Z*.

fizioterapio (Sc). Scienco pri la kuracado per fizikaj faktoroj : *helioterapio, hidroterapio, aeroterapio* ktp.

Fjordo. Mallarĝa, longa k tre profunda golfo, kies bordoj estas krutaj : *~oj de Norvegujo*.

* **Flago**. Peco de kolorita tolo, adaptita al stango, kiu servas kiel ornamo en festoj aŭ por fari signalojn : *la esp-a ~o; la ŝipoj elmetis la ~ojn*. Kp STANDARD. *~l*. Ornamis : *diverskoloro ~itaj ŝipoj Z*.

Flagri (ntr). 1 Eligi tremantan rapide movigantan flamon : *la flamo de la kandelo ~adis en la aerblovo Z; ~antaj torĉoj; de tempo al tempo la flamo ek~adis en la lanterno Z; granda vento komencis*

~igi la lampojn; strioj de lumo, kvazaŭ flugiloj de venimueliloj, ~is per senĉese rondirantaj fulmoj; pluvego da fulmoj trafendis la mallumojn per terura ~ado; (f): la pasioj, la ribelo ~as (ardas, bolas, eksplodas); ilia gajemo ne ~as k elsprucas kiel okazas en sudlandoj. 2 Intermite treme k skue brili: ŝiajn vestojn malklare k ~ante lumigis la flamo de l' fajro B; ŝiaj okuloj larme ek~is; ruĝe ~is erikejoj. 3 Rapide tremi, skuigi en aero, flirti (p.p. malpezaj objektoj): flagoj ~is ĉe la fenestroj. 4 Subite ekflami kun fajreroj: pulvo ~as (Kp EKSPLODI). ~eti. 1 Eligi tremantan rapide movigantan lumeton: pale, malbrile ~etis kelkaj kandeloj; ~elo de estingiganta lampo. 2 Intermite treme k skue brileti: tremanta luna lumo ~etas sur la lago. 3 Malforte flirti, malpeze ŝvebi (p. f): sur tia vizaĝo ~etis rideto. Kun~ado. 1 Ĝenerala brulego. 2 (f) Ĝenerala konfliktego, tumultego.

flaĝoleto *ĉ*. Malgranda ligna blovinstrumento.

flakono Z. Boteleto por parfumoj, medikamentoj, likvoroj, plej ofte fermita per ĝustege adaptita ŝtopilo el sama materio. Kp KARAFo.

flakurtio *ĉ*. G. de ~acoj, kies fruktoj estas manĝeblaj (*flacurtia*).

* **Flamo.** 1 Hela brilo, produktata de gasoj eligantaj el brulanta materialo: ~o de ligno, karbo, gaso, papero, lampo, fajro, incendio; esti en ~oj (brulegi); trafi el la fajro sub ~on Z (fali en ankoraŭ pli malbonan situacion). 2 (f) Eksciteco, ardo, pasio: en la ~o de kolero (Kp FAJRO, EKZALTECO, FERVORO, ENTUZIASMO). ~a. 1 Brulanta kun ~o. 2 (f) Arda, pasia: ~a ĉevalo; ~a deziro, kapo Z, amiko de esp~o Z; ~a amikeco, stilo; ~aj okuloj. ~i (ntr). Esti en ~a stato (p. f.): pro nesingardo de iu fumanto la arbaro ~us; ~as la ruĝo de l' sunleviĝo; ~i per kolero Z; ~i por virino B; lia vizaĝo ek~is pro honto, pro ofendita fiero; ribelo subite ek~is (Kp ARDI, BRULI, FLAGRI). (Ek)~i. Meti en ~an staton (p. f.): ek~igi fajron, lampon; ek~igi dezirojn, ribelemon en la koroj. ~iĝi. Ek~i (p. f.): ~iĝi pro amo, kolero, fervoro. ~iĝema. Facile ~anta: ~iĝema substanco, karaktero Z. ~ingo. Ekstremaĵo de tubeto, ĉe kiu brulas la gaso; lumingo, gasbeko.

flamberg *ĉ*. Speco de longa glavo.

* **Flano.** Mola kuirita miksaĵo el lakto, ovoĵ k sukero, kiun oni ankaŭ ofte etendas sur torto: maco~o ŝmirita per oleo Z.

* **Flanelo.** Maldika delikata teksaĵo el lano.

flango *ĉ*. Elstaranta randaĵo por fortikigi pecon aŭ por ebligi ĝian kunigon kun alia: tuba ~o; ~o fiksita, movebla, surluita, surnilita, surŝraŭbita; ~a bolto, ~oŝraŭbingo.

* **Flanko.** 1 Dekstra aŭ maldekstra parto de io: ~o de la korpo; stari ĉe la ~o de iu; paŝi ~o ĉe ~o Z; havi sabron ĉe la ~o Z; ~o de vojo, armeo, ŝipo (Vd BABORDO); ŝi elkreskis ĉe mia ~o; meti la manojn al la ~oj (koksoj). 2 Ĉiu el la partoj aŭ supraĵoj de iu objekto: antaŭa k dorsa ~o de paperfolio, de monero; ekstera k interna ~o de pordo, de muro; (f) ĉiu medalo du ~ojn posedas Z (ĉio havas bonajn k malbonajn). 3 Ĉiu direkto, konsiderata aparte de la aliaj: tedita, li turnis sin al alia ~o; ĉe (aŭ sur) la ~o de la sunleviĝo; vi ĉirkaŭis ilin de ĉiuj ~oj B; ŝi ne sciis en kiu ~o oni devas serĉi Z; ŝi direktis sin en la alian ~on Z; ni disigis en diversajn ~ojn; li lumigis per la lanterno en ĉiujn ~ojn. 4 (f) Ĉiu speciala aspekto de iu afero: preni, konsideri ion el la plej bona ~o; tio estas lia malforta ~o Z (vundebla loko); malforta ~o de argumento; ĉe ambaŭ ~oj, tiu afero estas malbone komencita. 5 (Ev. ĉar dubasenco) (f) Partopreno de iu en ia faro: tio estas granda peko de via ~o Z; tiu sciigo venas de bone informita ~o; por gardi nian lingvon kontraŭ anarkio de la ~o de apartaj personoj Z; tio estis prudenta de la ~o de la konsilisto Z; tio ne estis malnoblaĵo de la ~o de la proponintoj Z; malgraŭ ĉia balulado de la ~o de la rutinuloj Z; tiu projekto eble bezonas klarigojn de mia ~o Z; de mia ~o Z (pri tio, kio koncernas min); la malŝeliĉo estis tute sur mia ~o Z ~a. 1 Estanta ĉe ~o: ~a parto de domo; ~aj statuoj ĉe pordego; ~a vojo (disiganta de alia). 2 (f) Malĉefa, negrava: ~aj detaloj, konsideroj; ~a persono. ~aĵo. 1 ~a parto: la ~aĵoj (aloj) de la kastelo. 2 Akcesora, malgrava afero: tio estas nur ~aĵo en la diskuto. ~o. 1 Sur sia propra

~o : ~e kuŝi ; ~e porti saketon ; mia~e.
 2 Aparte de iu konkreta objekto, neapude : mi ~e sidis, nek aŭdis, nek vidis Z.
 3 Aparte, ekstere de la afero : se geedzoj sin batas, fremdulo restu ~e Z ; ni devas nin teni ~e de tiu afero Z ; lasi ~e (ne enkalkuli, ne priatenti, preterlasi, nezorgi) ; ne lasu ~e tiun demandon. ~en.
 Al la ~o, eksteren, malapuden : ~en (iru) ! (foriru, cedu la lokon) ; ~en meti ; ~en paroli (Tea) (alparoli personon ne estantan sur la scenejo). ~e de.
 1 Ĉe la ~o de iu aŭ io ; ĉe, apud : ~e de la faraonoj k ofte super ili estis la pastroj B ; stari ~e de la estro ; sidi ~e de la fenestro.
 2 Aldone al io, krom io : ~e de tiu fabriko oni fondis filion ; ~e de tio, oni devas ankaŭ diri, ke... 3 (Ev. ĉar dubasenca). Fare de : por eviti persekutojn ~e de la registaro ; tio postulas ĝeneralan akcepton ~e de la publiko. ~i Z (x).
 Esti ĉe la ~o de iu aŭ io : taĉmento de kavalerio ~is la infanterion ; palaco ~ita de du turoj. ~igi Z, de~igi Z, for~igi Z.
 1 Deklinigi de iu loko, vojo ; devojigi.
 2 (f) Deklinigi de iu devo, temo ; eksterte-migi : mi ~igadis de tiuj ĉi reguloj nur tie, kie tion ĉi postulis apartaj cirkonstancoj Z ; de~iga respondo, demando Z.
 Dis~igi Z, Dividiĝi, disiĝi.

* **Flari** (tr). 1 Percepti odorojn per la nazo : ~i odoron de tabako, de brulaĵo.
 2 Esplori odorojn per la nazo, ~esplori, pri~i : ~i florojn, viandon ; hundo ~as sur la vojo. ~o. Kapablo ~i, ~a sentumo. ~ado. Ago ~i : per mallonga ~ado blinda hundo tuj rekonas sian mastron. ~tabako. Pulvora tabako por la nazo. En~i. Ennazigi : en~i tabakon Z.

* **Flati** (x). 1 Provi plaĉi al iu, provi logi aŭ igi favora iun per troaj laŭdoj : ~i iun, al iu Z ; ~i ies ambicion ; ~aj vortoj ; ~a portreto ; rolo tre ~a sed tre ŝarĝa Z ; ĉirkaŭ~adi k ĉirkaŭflirti virino Z. Kp KARESĜ. 2 Esti tre agrabla al : tiaj interrilatoj ~is lian ambicion Z ; mi estis tre ~ita de la favora akcepto, kiun vi faris al mi Z ; mi ne ~as min (ne havas la eble iluzion esperon), ke mia koro estas sama, kiel tiu B ; ili ~is al si, ke ilia ruzo sukcesis ; vi ~as al vi, ke vi falos kiel herooj Z. ~anto, ~ulo. Homo, kiu emas ~i.

* **Flava**. Samkolora kiel interna bulo de kokino, citrono, oro, matura tritiko.

~eta. Iom, proksimume ~a. ~o. La ~a koloro. ~ulo. 1 Homo el ~a raso. 2 Laboristo kontraŭa al la klasbatala politiko. Ovo~(a)~o. ~a nutra parto de ovo. ~malsano. Malsano devenanta de la galo, k karakterizata per la ~iĝo de la haŭto (= iktero).

* **Flegi** (tr). 1 Prizorgi malsanulon, k igi lin observi la kuracadon. Kp VARTI. 2 (f) Prizorgi ion : ~i ĝardenon, vojon, sian popularecon, siajn interesojn ; ~i la rilatojn inter ambaŭ landoj ; tiu teatro ~as la klasikan arton. ~istino. Virino, kies metio estas ~i malsanulojn.

* **Flegmo**. Malvarmsango, trankvila sinreganta senpasieco, neemocio : diskuti kun ~o ; ~a homo B, tono, karaktero. Kp APATIO, INDIFERENTECO.

flegmono 𐌿. Etendita pusa inflamo (= abceseĝo).

* **Fleksi** (tr). 1 Kurbigi, arkigi : ~i ferĵadenon ; ~i la branĉojn flanken Z ; ~u arbon dum ĝia juneco Z (ne lasu pasi la ĝustan momenton !) ; ~i la korpon, la brakon ; li malrapide paŝis, ~ita de mal-espero ; (mult)~ita (multkurba, serpentuma) vojo Z. 2 (f) Cedigi, obeigi : ~i la junajn spiritojn sub disciplino ; ~i la venkilon sub severa leĝo ; vian obstinecon mi ~os (Kp HUMILIGI, MALFERIGI) ; ~i la linguon laŭ sia gusto. ~a Z. 1 ~ita. 2 ~ebla : ~aj vermoj Z, brakoj Z. ~o, ~ajo. ~ita parto de io : la rivero havas multe da ~oj Z ; la ~aĵoj de la vojo. ~igi. 1 Kurbigi : pli bone estas ~igi ol rompigi Z ; ~igi sub peza ŝarĝo ; branĉoj ~iĝas pro pezo de la fruktoj ; tie ~iĝas la vojo. 2 (f) Cedi, submetiĝi : ~iĝi antaŭ la forto, sub la destino ; lia kuraĝo ~iĝis ; Esp-o kreskante regule, neniam ~iĝante (dekliniĝante, misformiĝante) aŭ kripliĝante Z. ~iĝo. Movo, per kiu io ~iĝas : ~iĝo de risorto ; ĉe la ~iĝo de la rivero. ~ebla. Epitetoto karakterizanta ion, kion oni povas ~i, aŭ iun, kiun oni povas cediĝi : kano estas ~ebla (Kp MOLA, ELASTA) ; (f) ~ebla lingvo, stilo ; ne~ebla karaktero (Kp FERA). ~iĝema. Facile ~ebla : longa ~iĝema kolo de cigno Z. Genu~i (ntr). Surgenuiĝi.

Fleksio (G). Modifoj de vorto laŭ deklinacio k konjugacio. Kp FINAJO. ~a. Karakterizaz vorton, kiu povas modifiĝi laŭ deklinacio aŭ konjugacio. Sen~a.

Karakterizas vorton, kies formo ne ŝanĝiĝas.

fleso 𐌿. Speco de pleŭronekto (*flesus*).

* **Fliki** (tr). 1 Ripari almetante pecon por kovri truon (precipe pri vestoj) : *~i ŝiritan robon, difektitan ŝuon* ; *~i truon en tegmento Z* ; *mullpece ~ila pantalono* ; *surkudri pecon por ~i mantelon*. 2 (f) Fuŝe, mallerte ripari ion : *~i rompitan amikecon* ; *~i la karton de Eŭropo, la pacon*. ~**ajo**. Surkudrita (aŭ surmelita) peco k riparita parto. ~**isto**. Tiu, kiu metie ~as. ~**aĉi** (tr). Senzorge, mallerte ~i.

flikteno 𐌿. Inflama veziketo sur haŭto aŭ mukmembrano.

flinto (Opt) 𐌿. Speco de tre refraktiga vitro.

* **Flirti** (ntr). 1 Delikate moviĝi en la aero tien k reen, flugi ĉirkaŭ io tien k returnen : *la papilioj ~is ĉirkaŭ floroj B* ; *la flagoj ~as en la aero, en la vento Z* ; *gaje ~anta plumaĵo Z* ; *gracie ~antaj dancistinoj* ; *tra la branĉoj ~adis sunradioj* ; *la flamoj ~is (flagris)* ; *tasi ~is lajn rigardojn* ; *ŝi estas ĉirkaŭ~ata de siaj longaj haroj k de sia verda luko Z*. 2 Amindumi kvazaŭ flugetante de unu al alia k ne celante edziĝon : *ŝi havas stian preferilan ~anton* (Kp KOKETI). ~**ema** Z. 1 Volonte ~anta. 2 (f) Malkonstanta, malserioza.

* **Floko**. Peceto, tufeto da maldensa k malpeza materio, kiu balanciĝas en aero, malrapide falante : *~oj de lano B*, *neĝo Z*, *fulgo, vato* ; *~aj nuĥoj*. Kp **ERO**, **GUTO**.

* **Floro**. 1 Parto de veg., ordinare kolora k odora, enhavanta la reproduktajn organojn : *bukedo da ~oj* ; *doni (naski) ~ojn Z* ; *~poto* ; *~desegna ŝlofo*. 2 (f) Brila prospero : *en la ~o de la juneco, de beleco, de siaj jaroj*. ~**1** (ntr). 1 Naski ~ojn : *la vegetaĵoj ~as en printempo*. 2 (f) Brile prosperi : *vivu k ~u B* ! *~anta sano, aĝo, vizaĝo, knabina kapo Z* ; *en la ~antaj lagoj de Romo* ; *la artoj longe ~adis en Grekujo* ; *la komerco ~as* ; *la gajeco de l' vivo en mi neniam plu re~os Z*. ~**ado**. 1 Stato de tio, kio naskas ~ojn ; tempo en kiu naskiĝas ~oj : *tiu vegetaĵo havas malfruan ~adon*. 2 (f) Tempo de brila prospero. **Ek~1** (ntr). Komenci ~i. **For~1** (ntr). Perdi siajn florojn ; velki. ~**folio** = petalo.

Floreno. Aŭstra monero.

* **Floso**. 1 Kunajo, aro da arbar trunkoj jetitaj en riveron, por ke la fluo ilin transportu. 2 Similspeca trabaro, konstruita por transporti homojn aŭ diversajn materiojn. ~**1** (ntr). Surakviĝi, resti sur akvo, kuŝi sur fluaĵo ne enprofundiĝante, naĝi pro malpezeco en maniero de ~o, maldroni : *la barelo ~as* ; *~anta bastono, ŝpruinaĵo* ; (f) *super la ebenajoj ~is (ŝvebis) opalkoloraj nuboj*. Kp **NAĜI**. ~**igi** Z. 1 Fari ke io ~u, meti en ~an stacion. 2 ~e transporti : *~igi lignojn* ; *~igitaj arboj*. **Rim.** : Z uzis kelkfoje la formon **flosi** kiel transitivan anstataŭ **flosigi**. ~**ado**. 1 Per~a transportado. 2 Stato de tio, kio ~as. ~**isto**. Tiu, kiu kondukas ~on. ~**ilo**. Objekto au ilo, kiu ~as, servanta por montri nivelon aŭ rapidecon de fluo, aŭ por subteni ion en akvo : *kork~ilo de hokfadeno por fiŝkapti*. ~**linio**. Nivelo ĝis kiu enakviĝas ŝipo.

* **Flui** (ntr). 1 Moviĝi seninterrompe malsupren laŭ deklivo (pp fluaĵoj) : *la rivero rapide ~as* ; *akvo ~as en riveron, tra truo de barelo B* ; *sango ~as en la korpo, el vundo* ; *liaj larmoj torrente, rivero ~is* ; *fandita bronzo ~as en la modelilon*. 2 Amase, seninterrompe direktiĝi ien : *mono ~as al riĉulo, bataĵoj al malriĉulo Z* ; *ŝiaj abundaj haroj ~is en grandaj bukloj super la ŝultroj* ; *el tiu nebulo rivero ~is nehomaj kriegoj B* ; *en la landon al~is pli k pli fremdaj elementoj B* ; *al~as fremdaj friponoj Z* ; *rigardi la preter~antan homamason*. 3 (f) Facile k glate trapasi de iu loko aŭ momento al alia : *la vivo en la urbeto ~is unutone B*, *trankvile* ; *lia parolo ~as dolĉe k agrable* ; *la tempo ~is gaje* ; *en la aero ~isodoro de violoj Z* ; *el ŝiaj haroj ~is ebrigaodoro* ; *benoj ~is sur la landon Z* ; *ondo da malvarmeta vento ~is (enblovis) en la ĉambron Z*. Kp **VERŝIĜI**, **KURI**, **FLUGI**, **RULIĜI**. ~**o**. 1 Movo de tio, kio ~as : *la ~o de la rivero estas rapida* ; *naĝi kontraŭ la ~o* ; *sen~a akvo* ; *la ~o de la tempo, de la okazoj, de l' rememoroj*. 2 Io, kio amase k seninterrompe samdirektiĝas : *~o da homoj rapidas al la festo* ; *tiu regiono tre altiras la ~on de la turistoj* ; *diversaj ~oj da opinioj* ; *mi ne povas kontraŭstari al la ~o Z* ; *li lasis sin kapti de la ĝenerala*

~o B; nova ~o da pensoj regis lin Z; elektra ~o; la al~o de fremduloj detruis la unuecon de la raso B. (Kp ONDO, RIVERO, TORENTO).

~a. 1 ~anta : ~a akvo.

2 (f) Facilmova, facila, senhezita, rapida : ~a stilo; ~e paroli Z; feliĉo venas gute, mal~eliĉo venas ~e Z. ~ajo. 1 Io ~eca

(Kp FLUIDA, LIKVA). 2 Io, kio ~as (p. f.). ~aja, ~eca. Kvalifikas unu el la 3 statoj

de la materio, inter la solida k la gasa, k karakterizas substancon, kiu pro granda

movebleco de la molekuloj prenas la formon de la ujo entenanta ĝin, sed kies

volumenon kunpremado povas apenaŭ ŝanĝi. ~ejo. Kavaĵo pli malpli profunda,

en kiu ~as rivero. Al~o k for~o. Tajdo, movo de leviĝo k de malleviĝo de la maro,

kio alterne surkovras k malkovras siajn bordojn. De~ilo. Kanaletio servanta por

for~igi la pluvon, la malpurajn akvojn : legmenta, strata de~ilo Z.

Dis~il (ntr). 1 ~i ĉiudirekten. 2 (f) Disiĝi, disvastiĝi : sonoj de flutoj dis~is

en la silento; en la urbo dis~as paroloj alarmaj; la tuta popolo dis~is sur la

placoj k la stratoj; en la mallumo dis~is (malaperis) la suproj de la kolonoj B; la

koloroj k formoj dis~as en neesto B; vi dis~iĝas kiel saŭmo sur la maro Z (Kp

DISFLUGI, DISIRI, PERDIĜI). El~1 (ntr). 1 ~i el io : fonto el~as el la monto. 2 (f)

Eliĝi el io : el tiuj du faktoj jam per si mem el~as la konkludo, ke Z; el~os

multaj profitoj el tiu fonto Z. En~ejo. Loko, kie rivero ~as en alian riveron aŭ

en maron. Kun~(iĝ)l. 1 Kuniĝi intermiksante siajn akvojn : Rejno k Mozelo

kun~iĝas. 2 (f) Kuniĝi : ĉio kun~as en unu melodion; espereble fariĝos iam kun~iĝo

de la homoj en unu ĉiuhoman popolon Z. Kun~ejo. Loko, kie du riveroj

kun~iĝas. Super~a. Superanta la bezonon, superabunda : spesmilo super~a

poŝon ne ŝiras Z; tiamaniere grandega nombro da vortoj fariĝas super~a por la

lernado Z; de super~o malboniĝas la ĝuo Z; pri tio mi trovas super~e tie ĉi

detale paroli Z (Kp SUFFIĈEGA, MALMANKA). Tra~etl (ntr). Traguteti : pluvo tra~etis

tra fendo de la tegmento.

* Flugi (ntr). 1 Sin movi en la aero per tiucelaj membroj, kiel la birdoj k insektoj.

2 Sin movi en la aero per tiucela aparato (aeroplano), ĝenerale pli peza ol aero.

3 (f) Rapide trapasi de iu loko aŭ momen-

to en alian : dikaj nuboj ~is en la ĉielo; la rigardo ~adas super bluaj vastaĵoj;

~ema kiel vento Z; li venis kun turbano k ~etanta beduena mantelo Z; estis tia

ventego, ke la tegoloj de~is de la tegmento Z; al li ~as (sin direktas) mia

kora danko Z; la polvo dis~as; dis~antaj haroj; la novaĵo rapide dis~is tra la

lando; en la aero dis~is akraj krioj; murmuro de surpriziĝo el~is el la buŝoj,

tra~as inter la ĉeestantoj; tra~i senzorge la vivon; tiu penso tra~is tian spiriton;

stranga ideo tra~is al li tra la kapo; la famo trans~is el unu buŝo en alian Z;

jeli preter~antan rigardon sur iun Z. Kp FLUI, KURI, ŜVEBI, NAĜI, FLOSI.

~o, ~ado. Movo de io aŭ iu ~anta. ~ilo. 1 Membro de la ~bestoj ĉe ambaŭ

flankoj de la korpo, k kiun ili movas por sin porti en la aero : ~ilo de birdo,

insekto; disfaldi, disvastigi Z, disvolvi la ~ilojn Z. 2 Simila k samcela parto de

~aparato : ~iloj de aeroplano (Kp ŜVEBILO). 3 Tio, kio etendiĝas duope aŭ

kvarope ĉe ambaŭ flankoj de iu aĵo; = alo : ~iloj de nazo, helico, muelilo,

konstruaĵo, kastelo, armeo (Kp FLANKAĴO, LOBO). 4 Tio, kio povas svingiĝi kiel ~ilo :

~ilo de pordo Z (Kp KLAPO). ~ila. ~ilhava. ~drako, ~ludilo. Aparato aŭ

ludilo alligata per ŝnuro k supreniĝanta en aero per tirado kontraŭ la vento.

~pendi, ~gliti (ntr) = ŝvebi. For~1 (ntr). 1 Foriri ~ante. 2 (f) Malaperi,

foriĝi : jam de longe for~is mia juneco; la dormo for~is de liaj okuloj. Alte~a

(f). Idealema, nobla, altespirita : alt~aj pensoj; alte~aj kvazaŭsciencaj frazoj Z.

Preter~e. Preterpase, rapide, senatente aŭ sendetale.

* Fluida. Karakterizas fluecan aŭ gasan substancon, kies molekuloj malmulte

alteniĝas inter si k facile glitas unu sur alian. ~(a)lo. ~a korpo : akvo k aero

estas ~aĵoj. ~igl. Meti en ~an staton : ~igi glacieron B, neĝon; la vintro mal~igis

la riverojn (Kp FANDI).

fluktui (ntr). 1 (Sc). Al~k reflui : ulceroj ~as. 2 (f) Alterne vari : ~ado de la

opinioj, de la borskursoj (Kp ŜVEBI 5).

fluoro Z ☞ Fe. Ĥemia elemento, verdeteflava gaso, malkomponenta akvon k

formanta kombinaĵojn kun ĉiuj elementoj esceptante oksigenon.

fluoreski (ntr) (Opt). Lumi dum la prilumigo. ~a. Havanta econ ~i. ~eco. Propreco ~i : *eco estas nur dum prilumiga fosforeskeco*. Kp FOSFORESKI, REFLEkti.

fluso ⚔. Tempo de la tajdo, dum kiu la maro altiĝas : *la maksimuma altiĝo de la maro dum la ~o nomiĝas altmaro*. **Mal~o**. Tempo de la tajdo, dum kiu la maro malaltiĝas : *la maksimuma malaltiĝo dum la mal~o nomiĝas malaltmaro*. ~i (ntr). Fari ~on. Kp TAJDO, ALFLUO, FORFLUO.

Flustri (x). 1 Mallaŭte paroli : ~i kelkajn vortojn al iu Z ; ~i kun iu pri io ; ~i al iu en la orelo ; *lia voĉo estas nur ~o en uragano*. Kp SUFLORI. 2 (f) Mureti, brueti (io) : *riverelo ~as sur la ŝtonejoj* ; *~antaj ondoj Z* (Kp SUSURI). 3 (f) Paroli per ~o. ~o (Fon). Parolmaniero, meza inter la voĉo k la spiro, kiu konsistas el daŭra bruero, produktata de la spirblovo, kiam ĝi frotas sed ne vibrigas la malfermatajn voĉkordojn. ~a (Fon). Karakterizata per ~o : ~a vokalo, konsonanto.

* **Fluto**. Muzikilo, konsistanta el ligna aŭ metala tubo kun truoj k klavetoj, en kiun oni lipblas per flanka truo. ~i (tr). Muziki per ~o aŭ kvazaŭ per ~o : *la merlo ~as sian kanton*.

foblo ⚔. Kronika malsano karakterizata per timo : *aero~o, akvo~o*.

folno ⚔. Malgranda mambesto, speco de mustelo (*mustela foina*).

* **Folro**. Granda komerca kunveno, je perioda dato, por elmontri k vendi varojn. ~ejo. Loko en kiu okazas ~o. Kp BAZARO, MERKATO.

* **Fojo**. Ĉiu el la okazoj, kiam io fariĝas : *li sonis tri ~ojn* ; *konstanta regulo estas mil ~ojn pli bona Z* ; *je la unua ~o Z* ; *por la lasta ~o* ; *unu ~on por ĉiam Z* ; *solvi per unu ~o ĉiujn malfacilaĵojn Z* ; *ĉiu~e, kiam vi venos, oni akceptos vin plezure* ; *vi ĉiun ~on faras la saman eraron* ; *oni devas mult~e legi tekston por ĝin bone memori*. ~e Z. En nedifinita tempo : *~e estis reĝo...* (Kp IAM). ~e..., ~e. Jen..., jen : *~e ŝi ridis, ~e ŝi ploris*. **Re~e**. Denove.

* **Fojno**. Matura herbo, kiun oni falĉas k sekigas ĉe la suno por ĝin konservi kiel

nutraĵon por la brutoj. **Post~o**. ~o el dua rikolto en sama jaro.

* **Foko**. Mara amfibia felhava mambesto (*phoca*).

* **Fokuso**. 1 Punkto, kie kuniĝas la radioj senditaj de unu lumfonto, post ilia traĵo tra optika sistemo. 2 Δ Difinita(j) punkto(j), kiu(j) servas por determini aŭ konstrui la kurbon de elipso, parabolo aŭ hiperbolo. 3 (f) Centro, ĉefa punkto : *tiu placo estis iam la ~o de la urba vivo* ; *~o de la epidemio* ; *tuberkuloza ~o* ; *~o de la konscio* ; *en~igi la atenton, la intereson* (Kp KERNO).

folado ⚔. G. de maraj moluskoj, kiu vivas en rokaj (= borkonko) (*pholas*).

foldo Z. Entaĵo, entranko farita laŭlonge en lignaĵo, metalpeco : *labirinta, piŝtringa ~o*. ~i (tr). Fari ~on. Vd KANELO, MODLURO, RABOTI, MORTEZO. **En~igi**. Loki iun pecon en ~on. **Gilt~o**. ~o por ion enŝovi k movi en ĝi : *glit~o por tabulo, tirkesto, kuliso*.

* **Folio**. 1 Tre diversforma organo de arboj k aliaj vegetaĵoj, ordinare verda k maldika, kiu kreskas sur branĉoj aŭ trunko, k servas por asimili la karbonacidon de la aero, necesan por la nutrado de la vegetaĵo. 2 (f) Maldika, plata objekto, plimalpli komparebla kun arba ~o : *kupra, ora, stana ~o* ; *paper~o* ; *~oj de libro*. Kp PLATO, PLAKO. ~aro. La tuto de la ~oj de vegetaĵo. ~i (ntr). Naski ~ojn. ~i Z, ~umi (tr). Transturni la paĝojn de libro por rapide traŝrigardi k dise traŝlegi ĝin. ~igl. Platigl metalon en ~on : *~igita argento Z*. **Flug~o**. Unu~a aŭ malmult~a presaĵo, ne broŝurita, ordinare uzata por propagando aŭ reklamo. **Tri~o**. Herbo kun tripartaj ~oj, el fam. fabacoj, kiu servas por nutri brutojn (*trifolium*).

foliklo. 1 🍌 Frukto, kiu estas formita de unu karpela folio, k faldita tiamaniere, ke ĝi havas nur unu fendon, kiu malfermiĝas ĉe la matureco. 2 ♥ Nomo de diversaj saketformaj organoj, haroj, glandoj : *dento~o, har~o, viziĝecaj ~oj de l'ovario, limfa ~o, intestaj ~oj*.

foliolo 🍌. 1 Involukra folio. 2 Ĉiu folieto (foliero) sur komuna pedunklo, el kiuj konsistas kunmetita folio : *la foliaĵ de akacio konsistas el ~oj*.

folkloro ☞. Popollegendaro, popol-fabelaro. Kp EPOS, TRADICIO.

fomento Z ☞. Apliki varman kuracilon sur malsanan korpoparton por mildigi, kvietigi ĝian doloron. ~o. Ago ~i. ~ajo. Tio, kion oni ~as. ~a. Havanta ecojn de ~ajo : ~aj kompresoj.

fono Z. Efektive ebena aŭ pro malproksimeco ŝajne ebena parto, el kiu io elreliĝas aŭ elkontrastas : la dometo ĉarme aspektis sur la ~o de folioričaj arboj ; oni vidis ŝian profilon sur la ruĝeta ~o de la flamo Z ; sur la ~o de la horizonto desegniĝis ruinoj ; la trunkoj desegnis sin nigre k klare sur la blanka neĝo~o ; verda stelo sur blanka ~o ; ora ĉeneto balanciĝis sur la malhela ~o de lia surfuto ; la ~o de tiu romano estas Germanujo ; (t) en la bruoj, sur la ~o de interparoladoj oni povis distingi sonojn de flutoj k kriojn de la ĉefoj B. Kp FUNDO.

* **Fondi** (tr). 1 Krei, starigi organizon : ~i institucion, societeton B, foiron, premion, urbon, familion ; kiel ~into de Esp-o mi ricevis mullajn gratulajn leterojn Z ; ~o de laborista klubo. 2 (t) Motivi, bazi : tiu opinio estas ~ita sur nesciado de la historio Z ; sensencaĵo ~ita sur nenio Z (Kp FUNDAMENTO). ~ajo. Establejo kreita por speciala, ordinare socia, celo, k provizita per sufiĉa kapitalo aŭ rento por povi daŭre funkciadi. Sen~a. Senbaza, senmotiva : sen~a postulo, gusto Z.

fonemo (Fon). Ĉiu el la unuopaj, aparte distingeblaj sonoj de la lingvo : ekz. a, b, ŭ, k, h.

Fonetiko. 1 Parto de la lingvistiko, scienco pri la lingvaj sonoj. 2 = fonetismo : esp-o praktike kombinas en siaj vortoj la grafikon k la ~on. ~a. 1 Rilata al ~o : ~aj studoj. 2 Konforma al ~o : ~a ortografio.

fonetismo. Sona konsisto de la vortoj, kompare kun la skriba. Kp FONETIKO, GRAFISMO.

Fonografo. Aparato, kiu registras ĉiuspecajn sonojn (voĉo, kanto, muziko), k povas ilin reprodukti laŭvoje.

fonogramo £. Depeŝo ekspedita telefone.

fonometro Z ☐. Instrumento por mezuri la intensecon de la sonoj.

fonoskopo ☞. Instrumento havanta mikrofonaŭdo k aŭdilon, k per kiuj oni povas mem kompari la intensecon de la voĉo.

* **Fonto**. 1 Loko, kie akvo aŭ alia fluaĵo eliras el la tero : ĉe la ~o de rivero ; ĉerpi akvon el la ~o ; ~o de petrolo B ; subtera ~o ; la ~o senakuĝis Z. 2 La elfluaĵo mem : varma, abunda ~o ; ~o da akvo Z ; (t) miaj okuloj estas ~o da larmoj Z ; kapti, aĉeti ~on. 3 Origino de materia forto : ~o de lumo, de energio. 4 (t) Origino, deveno, kaŭzo : ĉerpi dokumentojn el la ~o ; aŭtoritata ~o de informoj ; mi konas la ~on de tiuj mensogoj ; tiuj militoj estis la ĉefa ~o de la inspiro de la poetoj ; troa ambicio estas ~o de malĵelo ; ~o de profito, de enspezoj ; monaŭdo estis ~o de mullaj militoj ; pro elsekiĝo de la materialaj ~oj Z (rimedoj). ~oplumo. Speciala skribilo enhavanta provizon da inko. ~1 (ntr). 1 Eliĝi el ~o (Kp SPRUCI). 2 (t) Deveni de : oni miras, ke tia verko povas ~i el la cerbo de moderna homo.

* **Fontano**. 1 Loko aŭ konstruaĵo, el kiu artefare elfluas akvo : per statuoj ornamita ~o. 2 Konstruaĵo kun artefarita tubarango, kiu alten ŝprucigas akvon.

fontanelo Z ♥. Mola parto de la kranio ĉe tre junaj infanoj.

* **For**. 1° Adv. signifanta : 1 Malaperon k perdiĝon en malproksimo : ~ de l'okuloj, ~ de la koro Z ; pasinta doloro ~ el memoro Z ; ~ vi(n) ! ~ la manoj(n) ! ~ la revoj(n) ! ~ plezuro(n) ! ĉiu espero estas ~ ; la digo estis ~ k la torento povis libere elfluegi. 2 Malproksimecon : Marta staris jam kelke da paŝoj ~ de ŝi Z ; ve al tiu, kiu devas vivi ~ de la gepatroj k de la gefratoj Z ; sur la kampo, ~ de l' mondo Z ; fikse rigardantaj ~ antaŭen sur la nigra oceano ; la libretoj estis dissenditaj ~ en la mondon ; tio estas ~ de mia intenco.

II° Vortero signifanta : 1 Malproksimecon : ~a. Malproksima : li loĝas en ~a angulo de Siberio ; nia plej ~a kolonio ; la ~a horizonto ; ~aj veloj glitis sur la maro ; ~a estonteco ; en seskilometra ~eco troviĝas ruinoj. ~e. Malproksime : mi loĝas pli ~e ; la stacidomo estas ~e je

duonhoro; li elendis al la amiko la brakojn de ~e. ~en. Malproksimen: rajdi multe da mejloj ~en Z; ili diskuris ~en; vojaĝi ~en; tiun demandon li juĝas de punkto tre alla k ~en videbliganta. ~ajo K. Malproksimaĵo: li malaperis en la ~ajo.

2 Malaperon k neniigon: ~igl. Malaperigi, neniigi: ~igi makulon, breĉon, mankon; multaj ĉagrenoj k suferoj povus esti ~igataj, se... Z; por ~igi ĉiujn dubojn Z, embarasojn Z (Kp EKSTERMI, LIKVIDI, FORVIŝI). ~igl Z. Malaperi, neniigi: iom post iom re~igis akvo de sur la tero Z.

IIIe Prefikso havanta la sencojn 1 k 2 de la adv., sed plej ofte la unuan: 1 ~akrigi. ~igi akrigante: ~akrigi la breĉetojn Z. ~aĉeti. Malaperigi la varojn el la merkato aĉetante ĉiom. ~argumenti. Argumentante senpravigi k senvalorigi. ~beni. ~igi per beno: ~beni al iu la pekojn Z. ~decidi Z. Decidi la ~igon, ~lason de io, rezigni pri io. ~danci. ~drinki Z. ~labori, ~ludi, ~dormi. ~igi, perdi, forgesi, dancante, drinkante ktp: ~drinki sian ĉagrenon, sian monon; ~dormi la okazon Z, la tutan tagon. ~difekti Z. Difekti objekton: ~igante ion de ĝi. ~direkti. Deturni: ~direkti sian ĉaron Z. ~eskorti. ~konduki eskortante. ~frostigi. Detruigi per frosto. ~froti. ~igi frotante. ~leki. ~igi lekante: la fajro ~lekis la akvon Z. ~malaperi. Tute malaperi. ~mangi. Tute konsumi mangante. ~pafi. ~igi pafante: per sia mallerteco li nur ~pafis la birdojn; (f) li pafis sin for Z (subite malaperis). ~preni. Preni por ~igi. ~putri Z, ~putriĝi Z. Tute putriĝi, neniigi aŭ senvalorigi putriĝante. Antaŭ~igi. Eviti, malebligi per antaŭa singardo: antaŭ~igi akcidenton.

2 ~esti. Esti malproksime, ne ĉeesti: ~estanto ĉiam estas malprava Z. ~kapti Z. Malproksimen konduki kiel kaptiton. ~klini. Malproksimigi klinante, deturni: ~klini branĉon; (f) ~klini la koleron de iu Z. ~meti Z. Meti malproksimen, malproksimigi. ~ofendi. ~puŝi iun ofendante. ~porti Z. Porti malproksimen. ~teni. Teni malproksimigante: tio ~tenas de esp-o multajn personojn Z. ~vagi. Malproksimen vagi: ~vagis flanken ĉiam liaj pensoj al la gepatra domo Z. ~veturi Z. ~iri veturante.

forceps 𐌱. Hirurgia instrumento uzata en malfacilaj okazoj de akuŝado (=akuŝilo).

fortifikulo Z 𐌱. G. de ortopteroj, kies abdomeno finiĝas per du pinĉiloj (fortifcula).

* **Forgesi** (x). 1 Ne plu memori pri; ne plu konservi memoron pri: ~i la pasintan malfeliĉon, instruon, ies nomon B, rendevuon; ~i pri io Z; ~u mian konsilon, averton; ne ~u min. Kp VIŝI, FORFLUGI. 2 Ne atenti pri, ne zorgi pri, preterlasi: ~i nomon en la listo B; ~i siajn promesojn, siajn devojn; oni facile ~as la ricevitaĵajn bonfarojn; formeti la aferon en la keston de ~o Z (Kp ENTOMBIGI, ENTERIGI. Vd ARKIVO, KALENDO). 3 Lasi, restigi objekton pro malatento: mi ~is hejme la monujon; ~i sakon en vagonaro. **Mem~o, sin~o.** Abnegacio, malegoismo: en tiu okazo li montris plenan sin~on. **Ne~ebla.** Inda je memoro: ne~ebla amiko, okazo.

* **Forĝi.** (tr). 1 Prilabori metalon per fajro k martelo, precipe feron k ŝtalon: ~i kradon, hufieron; ~ejo Z; ~isto Z. 2 (f) Prepari, estigi per sia penado: ĉiu ~as sian sorton Z; ~i vorton Z. 3 (f) Hardi, malmoligi: la malfeliĉo ~as la karakteron. Al~i (tr). 1 Fiksi al io per ~ado: al~i manington al sabro. 2 (f) Senmovigi ĉe iu loko, daŭre restigi: la malsano al~as lin al la lito Z, al la ĉambro; pro surprizo li restis kvazaŭ al~ita sur sia loko; diversaj monaĵ aferoj al~is lin al la urbo; al~i sian rigardon al aŭ sur ion aŭ iun Z; al~i al si la rigardon de la publiko Z (Kp ENRADIKIGI, ALGLUI, FIKSI, FIRMIGI). **Kun~i** (tr). 1 Kunigi per ~ado. 2 (f) Firme k daŭre kunigi: kun~i sin al amiko Z (Kp ALGLUI, ALLIGI).

* **Forko.** 1 Ilo provizita ĉe sia ekstrem-aĵo per du aŭ pluraj longaj dentoj, k servanta por piki ion, kion oni volas preni k levi. 2 (f) Parto de io, kio disbranĉigas, kiel du dentoj de forko: ~o de arbo, branĉo, relo; voj~o (vojkruciĝo) (Kp BRAKO, BRANĈO, KRUCO). ~eto. Sama, pli malgranda, ilo, uzata por mangado. ~ego. Sama ilo, kun fortikaj dentoj, uzata por levi fojnnon, garbon, herbofaskon ke. ~igl. Disbranĉigi kiel ~o: la kanalo dis~igis laŭ du direktoj. **Son~eto.** Diapazono.

* **Formo.** 1 Ekstera aspekto : la ~o de meblo, vazo, membro, placo ; en ~o Z, sub la ~o de triangulo Z, de piramido, de sonorilo ; doni al io la ~on de sfero ; ricevi, akcepti Z, preni la ~on de. Kp FIGURO, LINIARO, FASONO, ARANĜO. 2 Maniero de la ekstera montriĝo : la ~o de regado ŝanĝiĝis post la milito en multaj landoj ; la unuan fojon ŝi nun eldiris en ~o de laŭta plendo tion, kion ŝi portis en si de longe Z ; la gramatikaj ~oj (Kp SPECO). 3 Maniero de la ekstera montriĝo konsiderata kontraste al la enhavo, al la esenco : la poeto donis al tiu banala temo originalan ~on ; la ~o de tiu parolado estas agrabla, sed la enhavo estas bagatela ; la riproĉo estas prava, sed ĝia ~o estas tro akra (Kp REDAKTO, STILO, FORMULO). 4 Konformeco al la bonedukaj manieroj, al dececo, konveneco, aŭ al la legaj formalajoj : akurate observi la ~ojn ; mi protestas nur pro ~o. ~a. Nur laŭ la ~o 3 k 4. ...~a (en kunmetaĵo). En ~o de, en ~o ...a, havanta ~on de ...o, aŭ ~on ...an : faden~a, arko~a, pir~a, long~a, bel~a Z. **Plen~a Z.** = formala 4 ; meritanta sian nomon : havi plen~an kapdoloron Z ; plen~a vojo tie trakondukas Z ; pri tio mi havis kun li plen~an disputon Z. **Unu~a Z.** Havanta nur unu ~on, senŝanĝa, nevaria, maldiversa (Kp UNUTONA). ~i (tr). 1 Krei, fari, estiĝi ion, donante al ĝi difinitan ~on, aranĝi laŭ difinita ~o : ~i polon el argila tero B ; ~i rondon per cirkelo ; ~i societon ; la fluo ~is profundan kavon ; pro la multeco de la pasaĝeroj oni devis ~i duan vagonaron ; ĉiu povas el unu vorto ~i diversajn aliajn Z ; ~i al si juĝon pri io Z. 2 Konsisti, estiĝi ion, alprenante al si ian difinitan ~on, sin prezenti sub ia difinita ~o : la vaporoj ~as nubojn B ; la popolamaso ~is longan vicon antaŭ la teatro ; ĉe tiu loko la strato ~as angulon ; la bordo de Nilo ~is bulvardojn B ; la timon ~is kanalo B ; la egipta popolo ~is kvazaŭ unu personon B ; la virinoj ~is pli ol du trionoj de la ĉestantoj ; ĉenajo da moneroj ~is belan kolringon ; la dekstraj partioj ~as tri grupojn en la Parlamento ; la infanoj ~is rondon ĉirkaŭ la patrino ; la bazon por tiu riĉeco ~as la abundo de karbo ; ~i kvadraton ☐ (sin ordigi kvadrato) (Kp PREZENTI). 3 Havigi per edukado k instruado iajn kvalitojn k

kutimojn, prepari al ia profesio aŭ metio : tiu instituto ~as bonajn inĝenierojn ; homo ~ita per libroj (Kp PREPARI, EDUKI, KULTURI). ~iĝi. Estiĝi laŭ difinita ~o ; ricevi ~on : granda kavaĵo ~iĝis sub la domo ; la societo ~iĝis en la jaro 19... ; el tiuj oficistoj ~iĝis iom post iom la hereda aristokrataro B. ~ado. Ago ~i : ~ado de societo ; vort~ado (vortfarado). ~aĵa Z. Formala, laŭ~a Z. ~itaĵo. Produkto. ~ilo, ~ujo. Kava modelilo, en kiun oni verŝas molan materion, kiu malmoligante konservas la ~on de la modelilo : ~ilo por kuko, statuo, fromaĝo, glaso, papero (Kp MATRICO, MULDILO). Ali~i Z, ali~igi Z. Doni alian ~on ; trans~i : ali~ila frazon, sian veston ; ĉirkaŭis ŝin nokta mallumo, kiu maltrankvilecon ali~igas en timegon Z (Kp ŜANĜI, ALIGI, METAMORFOZI). Ali~iĝi. Ricevi alian ~on : ĉio iom post iom ali~igas en la mondo ; la malharmonio ali~igas en harmonion Z ; senĉesaj ali~iĝoj prezentiĝadis antaŭ ŝiaj okuloj Z. De~i (tr), fuŝ~i, mis~i, ~odifekti. Malaperigi la donitan ~on, doni malbonan ~on, defaligi de la bona ~o. Re~i (tr). Doni alian pli bonan ~on : re~i la socion, la lingvon Z, la regularon ; fari re~ojn ; re~isto Z, re~emulo Z. Trans~i Z. Ali~i. Trans~ismo ☞. Doktrino kiu kialigas la diferencigon de la vegetajaj k bestaj specoj per trans~iĝo de primitiva tipo, kiu dum jarmiloj evoluadis adaptiĝante al la medio.

formacio Z. 1 ★ Speciala aranĝo de la tavoloj de la tero, rilate al unu geologia epoko. 2 ☐ Diversa aranĝo, laŭ kiu ordigas la eroj de korpuso aŭ armeo : batala ~o ; la sanitaraĵ ~oj.

Formala. 1 Rilata al la formo, sed ne al la esenco de la afero, laŭforma, priforma : la reformistoj traktadas tiun principon tro ~e Z ; mia demando estas nur ~a, sed ne tuŝas la principon ; la ~aj diskutoj ne interesas min. 2 Laŭkutima, laŭregula, laŭleĝa ; konforma al konvencio, al dececo : ~a kontrakto B ; prezenti ~an raporton Z ; li plenumis ĉiujn ~ajn detalojn de la edziĝa ceremonio. 3 Farita laŭ ceremonia formo : ~a vizito ; poste okazis ne~a festo k balo ; ~a akcepto de vizitantoj. 4 Plenprecize esprimita, en preciza formo, plenforma, nepra : ~a

ordono, devo, volo; oni deziras ~e vian opinion. ~a**jo**. Precize difinita maniero, formo, laŭ kiu oni devas agi por obei la kutimon, regulon, leĝon: *mondumaj, juraj ~aĵoj; ŝi traserĉis la meblojn nur pro ~aĵo*. ~ismo **Z**. Tro pedanta atento k oboe al la ~aĵoj; ~emo.

formaldehido H^2CO . Organika kombinaĵo, senkolora gaso kun neagrable incitante odoro: ~o estas *forta desinfektilo*.

Formato. Dimensio de libro, laŭ alteco k larĝeco: *duonfolia ~o, kvaronfolia, okonfolia* (kies tipa paperfolio estas faldita laŭ du, kvar aŭ ok folioj); (f) *verkisto de granda ~o* (eminenta).

* **Formiko**. Insekto vivanta en societoj, el la klaso de himenopteroj (*formica*): ~a *energio, persisto; meli bastonon en la ~ejon* (f. Maltrankviligi senzorgan anaron).

formingo **p**. Antikva sentuŝila kordinstrumento, iom simila al liro, citro.

formolo H^2CO . Akva solvaĵo de formaldehido.

Formulo. 1 Resuma simbola skribformo esprimanta rezulton de algebra kalkulo aŭ scienca leĝo: *la ~o de la akvo estas H^2O ; la mekanika ~o de la akcelo de la pezeco*. 2 Preciza dirformo, fiksita de la leĝo aŭ kutimo: ~o de naskiĝa akto, de petskribo; ~o de juro **B**, de ĝentileco. 3 Preciza, mallonga dirformo: *prezenti proponon laŭ taŭga ~o*. ~aro. Kolekto da ~oj. ~i (tr). 1 Esprimi per ~oj 1 k 2: ~i la komponon de la aero. 2 Mallonge, precize vortigi ion: ~i demandon, deziron **Z**, sian opinion; io ankoraŭ ne precize ~ita, sed de ĉiuj bone sentata... **Z**. Kp REDAKTI, FORMALA, FORMO, TEKSTO.

* **Forno**. 1 Masonita fajrujo por baki panon, fandi metalojn, kuiri potojn, kalkostonojn, brikojn, aŭ por aliaj industriaj celoj. 2 Fajrujo por kuiri manĝaĵojn. 3 Fajrujo por hejti ĉambron, loĝejon: *vivi inter ~o hejtita k tablo kovrita **Z*** (larĝe k komforte). ~ego, ajt~o, fand~o. ~o por fandi metalminajojn. ~osida **Z** (f). 1 Frostotima. 2 Hejramo.

fornikso ♥. Volbo, arkaja parto: cerba ~o (interna parto de la kranio); konjunktiva ~o, vagina ~o.

forsto. Metode flegita arbaro.

* **Forta**. 1 Kapabla venki kontraŭstaron k produkti grandajn efikojn materiajn aŭ moralajn: ~a homo, luktisto, nacio, motoro, registaro; ~a helpo, volo **B**, esprimo; kontraŭ ~a mano la leĝo estas vana **Z**; li en ĉio estas ~a **Z** (multkapabla); ~korulo **Z**. Kp POTENCA. 2 Nefacile rompebla, solida, fortika: ~a muro, fortikaĵo, ŝnuro, teksaĵo, papero; ~a sano, pozicio. Kp FIRMA. 3 Altgrada, intensa; posedanta en alta grado siajn karakterizajn ecojn: ~a sento, kolero, intereso, bezono, dozo, fulmolondro, streko, profilo, utilo, diferenco; en plej ~a grado **Z**; ~a malsano, febro, varmo, tuso, koloro, lumo, odoro, voĉo; ~a kafo, biero, vino, cigaro. 4 (Fon.) Kvalifikas la konsonantojn aŭ kvazaŭvokalojn prononcatajn pli intense. 5 (V) Kvalifikas la silabojn aŭ tempojn, prononcatajn pli intense ol la najbarajn. ~e. 1 En ~a maniero: ~e bati. 2 Multe, tre: ~e malpura **Z**; ~e goji, dubi **Z**, deziri **Z**, voli **Z**, sin amuŝi **Z**; mi ~e volus sciigi, kiel **Z**. ~o. 1 Kapablo venki kontraŭstaron k produkti grandajn efikojn: ~o de vivo, volo **B**, spirito; ~o de la esperanta movado; kie regas la ~o, tie silentas la rajto **Z**; ~oj de la naturo **B**; per ĉiuj ~oj **Z**, per la tula ~o, per propraj ~oj **Z**; perdi, streĉi la ~ojn; kiu havas ~on, havas rajton **Z**; larmoj kun neretenebla ~o verŝiĝis sur ŝiaj vangoj; la malnova dialekto restas en sia plena ~o **Z**; militaj, maraj ~oj. 2 Solideco, forteco, malfacila rompebleco: ~o de ŝnuro, de sano; hodiaŭ ~o, morgaŭ morto **Z**. 3 Alta grado, intenseco: ~o de febro **B**, de vino. 4 ☐ ☒ Ĉia kaŭzo kapabla produkti, modifi aŭ nuligi movon. ~ega. Malmodere, senbride ~a. Mal~a. Kontraŭo de ~a en ĉiuj sencoj: ĉiuj vortoj estas mal~aj **Z**; en mal~a grado **Z**; mal~a en la kalkulado **Z**, en la muziko **Z** (Kp KADUKA, ŜANCELIĜA, SENRADIKA, PALA, MALSANA, VELKA). Mal~aĵo. Mal~a flanko (precipe f., pri la karaktero): li havis la strangan mal~aĵon, ke li ...is **Z** (Kp TIKLA). Mal~igi. Igi mal~a: malsano mal~igis lin; fremdaj elementoj mal~igis la unuecon de la socio **B** (Kp SUBFOSI, FROSTIGI, SENSANGIGI, KONSUMI). Mal~igi. Igi mal~a: la vento, la entuziasmo mal~igas (Kp ESTINGIĜI, LACIĜI, KVITIĜI). Per~i

(tr). Per ~o devigi, trudi, akiri: *per~i virinon Z, infanon*. **Per~a**. Trudita per ~o: *per~a morto*; *per~a amo estas plej ~a malamo Z*; akiri *per~e la regadon*; altrudi *per~e sian opinion Z*; *si per~e sin kvietigis k aperigis rideton sur siaj lipoj Z*; kion sorto ne donis, tion *per~e ne ser~u Z*; nur al *per~o cedas per~o*; fari *per~ajon al Z* (Vd ŝtata). **Per~eta Z**. Malmilda. **Super~i** (tr). Esti pli ~a ol.

* **Fortepiano**. Granda muzikinstrumento kun horizontalaj kordoj k klavaro. Kp PIANO.

* **Fortika**. 1 Havanta firman, rezistan konsiston; malfacile rompebla, difektebla, venkebla: ~a masonaĵo, *fadeno, membro*; ~a atleto; ~a sano, volo, argumento (malfacile refutebla); ~a firmo, amikeco Z, drapo; ~e ligi; vitro k felico ne estas ~aj Z. Kp FORTA, FERA, ŜTALA. Vd ROKO. 2 Provizita per remparoj: ~a urbo, loko. ~igi. Igi ion ~a, aŭ pli ~a: ~igi muron, palacon, vilaĝon; ~igi la amon Z; ~igado de lingvo internacia Z. ~aĵo. ~a konstruaĵo por defendi lokon, urbon kontraŭ armeo.

fortuno Z. 1 Diino de la ŝanco. 2 Bona sorto. Kp DESTINO, HAZARDO, FATO.

Forumo. 1 Placo de antikva Romo, kie la popolo pritraktis la publikajn aferojn. 2 Loko, kie oni diskutas pri publikaj aferoj; centro de la publika vivo. 3 (f) Juĝopovo de la publika opinio: *sin prezenti antaŭ la ~o de la scienco*.

* **Fosi** (tr). 1 Fari kavaĵon eltirante teron: ~i teron B, rokon, sablon; ~i kanalon Z, kav(aĵ)on Z, pulon B, tombon; ~i ~on Z; dis~i la teron Z; duone dis~ita pavimo el brikoj Z. Kp KAVIGI, BORI, PLUGI. 2 Ser~i ion kaŝitan, farante kavaĵon. 3 (f) Profunde esplori demandon: *filozofie ~i en teorioj Z*. ~ado. Ago ~i. ~aĵo. ~ita, ordinare longa kavaĵo. Kp PUTO, TOMBO, MINEJO, SULKO, GALERIO, ŜAKTO, TRANĈEO. ~ilo. Ĉia ilo por ~i: *pik~ilo* (pioĉo); *plat~ilo* (ŝpato). **En~i** (tr). ~i por enterigi. **El~i** (tr). 1 = ~i. 2 Elterigi, eltiri per ~ado: *el~isto de oro*. **Sub~i** (tr). 1 Subtere ~i. 2 (f) Kaŝe prepari la ruinigon, la malsukceson de; perdis malutili al, nevideble iom post iom difekti: *tia metio sub~as la sanon*; *la trolaboro, la ĉagreno sub~as lin*; *sub~i per kalumnioj la*

reputacion de iu; kelkaj personoj komencis sub~adi la aŭtoritaton de niaj kongresoj Z; tiaj komplotoj sub~is la potencon de la regno. **Ser~i** ~1 (tr). 1 = ~i 2. 2 Ser~i ion kaŝitan: *ser~i en sia poŝo Z*.

fosfo ☿. Plimallongigita nomo de fosforo, uzata nur en la nomoj de ĉemiaj kombinoj: ~ato, ~ito.

fosfato ☿. Salo de ~a acido.

fosfaturio ☿. Eligo de tro da fosfatoj en la urino.

* **Fosforo**. F. Ĉemia elemento, metaloido, facile ekbruligebla, uzata interalie por fabriki alumetojn. RIM. Por formi la ~ajn komponaĵojn, oni uzas en ĉemia la mallongigon **Fosfo**, ekz. *fosfato, fosfito, fosfido*.

fosforeski (ntr) □. Lumi en mallumo ĉu propre ĉu post prilumigo. ~a. Havanta ecojn de ~o. ~o. Fenomeno ~i. Kp FLUORESKE, REFLEKTI.

fosf(or)ito ✱. Natura kalcia fosfato.

fosillo ✱. Nomo donata al ŝtonigintaj vegetaĵoj aŭ animalaj restaĵoj aŭ postsignoj, kiujn oni trovas en teraj tavoloj pli fruaj ol la nuna geologia epoko. ~a. Rilata al ~o, havanta econ de ~o. ~igi. Farigi ~o.

* **Fosto**. 1 Trabo el ligno aŭ fero, vertikale starigita por subteni ion k uzata en ĉarpentado: *ambaŭflankaj ~oj de pordo, fenestro, de portebla ŝtupelaro*. 2 Pinta trabo el ligno aŭ fero, vertikale starigita en tero: *montra ~o de vojkruciĝo*; *~oj de ĵerfadena barilo*; *enakvaj ~oj por subporti konstruaĵon*. Kp STANGO, PALISO.

foti = fotografi.

fotele B = brakseĝo.

fotoglitiko ☿. Arto gravuri helpe de la lumo (= lumgravuro). Vd FOTOGRAVURI, GLIPTIKO.

Fotografi (tr). Fari bildojn de objektoj aŭ personoj per ĉemia agado de la lumo sur impreseblan tavolon, sternitan sur vitra aŭ celuloida plato, kun helpo de speciala aparato, nomata senluma kamero: ~i monton, familion. ~aĵo. Bildo farita per ~ado. ~i(ist)o. Persono, kies profesio estas ~i. ~ilo. Aparato por ~i. ~arto. Arto ~i.

fotografio . Fotografarto k ĉiuj kun ĝi ligitaj laboroj.

fotogravuri (tr) . Produkti per fotografa procedo gravuritajn klišojn. Kp FOTOGLIPTIKO.

fotokromio . Procedo de fotografio donanta bildojn en naturaj koloroj.

fotolitografio (Ti). Litografa presarto en kiu la desegno estas transigata sur la ŝtonon per fotografaj metodoj.

fotometro . Instrumento por mezuri la intensecon de la lumo.

fotosfero . Luma k gasa atmosfero, kiu ĉirkaŭas la sunon.

fototelegrafi . Distance transsendi bildon per elektraj kurentoj aŭ elektromagnetaj ondoj. Kp TELEFOTOGRAFII.

fototipio . Procedo permesanta ricevi reliefajn klišojn el kiuj oni povas reprodukti bildojn per presarto.

* **Frago**. Fruka bongusta bero de l' *~ujo*. *~ujo*. Veg. el fam. de rozacoj, kies beroj estas mangataj kiel deserto aŭ konfitaĵo (*fragaria*).

* **Fragmento**. 1 Rompepeco de objekto : *~o de vazo, vitro, ostlo*. 2 Aparta parto, peco de literatura verko : *citi nur ~ojn de poemo*. Kp *ERO, SPLITO, STUMPO*. *~(ig)l* (tr). Disigi en *~ojn* : *~igi la malfacilaĵojn por pli facile ilin solvi*. *~a*. Disigita en apartajn, ne sufiĉe kunligitajn partojn ; al kiu mankas unueco : *~aj konoj* ; *~a* (hakita) *frazo, stilo*.

fragmito . G. de gramenacoj, uzata por fabriki balailojn (*phragmites*).

* **Fraĵo**. Ovoj de fiŝoj kaj ranoj. *~i*. Demeti sian *~on*.

frajti (tr) *£*. Ekspedi komercaĵon, ŝarĝon kontraŭ pago per kiu ajn transporta rimedo : *oni ~as ŝipe, aerplane, fervoje, omnibuse*. *~igi*. Ekspedigi per *~o*. *~(ad)o*. Ago *~i* : *ekzistas diversspecaj ~oj* ; (*fervoj*) *~o, omnibusa ~o, aeroplana ~o, ŝip~o*. *Ŝip~o* = kargo. *~aĵo*. Objekto ekspedata *~e*. (*Ordinara*) *~aĵo*. *aĵo* ekspedata per ordinara, kutima rapideco. **Rapida** *~aĵo*. *aĵo* ekspedata per pli rapida ol ordinara rapideco. **Ekspresa** *~aĵo*. *aĵo* liverata al adresato tuj post ĝia alveno al destinita loko. *~isto*. Tiu, kies profesio estas *~i*.

~iganto. Tiu, kiu *~igas* per helpo de *~isto*. *~letero*. Formularo, kiu enhavas ĉiujn detalojn de la ekspedata komercaĵo k kiu akompanas ĝin. Kp. *ĉARTO, KARGO*. Vd *FRETO*.

* **Frako**. Vira ceremonia vesto kun du mallargaj postaj baskoj. *~ulo*. Homo per *~o* vestita. Kp *JAKO, SURTUTO, REDINGOTO, ĴAKETO*.

* **Frakasi** (tr). 1 Perforte k brue disrompi, dispecetigi : *~i vazon, ĉaron Z, la denlojn de iu Z* ; *kurante en la mallumo li ~is sin je la muro Z*. Kp *POLVIGI*. 2 (f) Plenvenki malamikon, okazigante al li grandajn perdojn : *~ita armeo*. 3 (f) Tute detruiri, ruinigi : *~i nacion Z* ; *ĉion tempo ~as* ; *la kruela realo ne ~is lian kuraĝon* ; *ĉiuj pruvoj de la reakcio ~igis* ; *mia fido, mia espero tute ~igis* (Kp *ROMPI, EKSTERMI, NENIIGI*). 4 (f) Afliktegi : *~i la koron de iu Z* ; *tiu rememoro ~as min Z*. 5 (f) Plene refuti : *~i argumenton* (Kp *NULIGI*). *~o, ~ado*. 1 Disrompo, dispecetigo. 2 *~bruo* ; *granda ~o en malgranda glaso Z* (granda bruoj por nenio) ; *eliri sen ~o el granda embaraso Z* ; *bruo de batilo estas en la lando k granda ~ado Z*.

Frakcio. Kvanto esprimanta unu aŭ plurajn partojn de la unuo dividita en egalaj partoj. *~igl*. Dividi en *~ojn*. Kp *ONO, PARTUMO*.

* **Frakseno**. Bela arbo el fam. oleacoj, kies fleksebla ligno estas uzata por fari tenilojn, meblojn, bastonojn ktp ; ties folioj servas por prepari sanigan trinkaĵon (*frazinus*).

framo . Kadroforma ĉefparto, trabaro de objekto, kiu portas la aliajn diversajn pecopartojn : *~o de braksegilo* ; *~o de mekanika segilo* ; *fenestro~o*. Vd *ĈASIO, KADRO*.

* **Framasono**. Ano de iu kultura societo kun sekretaj ritoj, ekzistanta en multaj landoj k celanta la kunhelpojn inter siaj membroj k ĝenerale la plibonigon de la moraleco, frateco k justeco en la socio.

* **Frambo**. Bongusta manĝebla bero de *~ujo*. *~ujo*. Arbeto el fam. rozacoj (*rubus idaeus*). Kp *RUBUSO*.

francismano. Ano de ordeno fondita de Sta Francisko.

* **Frandi** (tr). Tre ŝati, plezure mangi ion kiel delikatan bongustaĵon : *~i*

bombonojn, likvorojn, pastecon; la infanoj ~is la kukon; *la vermoj* ~u lin Z; (f) *la tiutempaj Grekoj tre* ~is la pirataĵojn. Kp GUSTUMI, SIN REGALI, MANĜEĜI. ~a (io). 1 Delikate loganta la guston. 2 (f) Tre alloga: *tiel* ~an titolon Z *ambicias multaj homoj*. ~ema (iu). Tre ŝatanta bongustaĵojn. ~ajo. Delikataĵo, kiu logas la guston.

* **Frangolo.** Arĥeto el fam. ramnacoj, kies beroj k ŝelo estas uzataj kiel laksigilo (*rhamnus frangula*).

* **Frango.** Ornamentaĵo el pendantaj faden-oj por borderi randon de vesto, meblo kc. Kp KVASTO, PENIKO, GALONO. ~i (tr). Ornamo per ~oj.

Franko. Franca monunujo enhavanta 100 centimojn.

frankolino ^{fr.} G. de birdoj, simila al la perdriko (*francolinus*).

* **Frapo** (tr). 1 = bati 1: ~i iun per bastono, per kuglo; ~ita de la fulmo; ~i vazon por ĝin rompi; ~i al si la kapon, la ventron; ~i al iu la vangojn; ~i birdon sur la bekono Z; malseka aero ~is iliajn vizaĝojn Z; ~ita de la radioj de la suno, li ĝuis trankvilan plezuron Z. 2 Batante produkti sonon: ~i tamburon, cimbalon; ~i ĉe Z, je la pordo Z, sur la pordon de iu; oni ~as; kiu ~as, al tiu oni malfarmas Z; la maro ~as ĉe la rokoj; lia koro ~is kun granda rapideco Z; lia pulso, la tempioj forte ~is pro emocio; kun~i la manojn (klaki per la manoj) (Kp BATI 2, PLAŬDI, APLAŬDI). 3 (f) Subite k forte atentigi, mirigi: ~i la atenton, la okulojn Z; ~(ant)a ekzemplo, argumento, simileco; ~ante bela, pala Z. 4 (f) Malmilde trafi, subite tuŝegi: *kvazaŭ tiuj vortoj* ~us ŝin per la rememoro Z; penso, kiu ~is ŝian kordon Z; lin ~is teruro Z; ~ita de blindeco (Kp FALI SUR, KAPTI, EMOCII, SKUI). 5 (Bb) Punbati, puni: *ili estis ~itaj de la Dia kolero*; la Eternulo ~is la popolojn per granda ~o Z (Kp BATI 3, PLAGI, VIPI). ~o. Ago de ~anto, aŭ rezulto de tiu ago: oni aŭdis tri ~ojn sur la muro; vango~o Z; tiu morto estis por li neatendita ~o. ~ado. Ago de ~anto: *almozula ~ado ĉe multaj pordoj*. ~ilo. Ilo por ~i: ~ilo de pordo, horloĝo, sonorilego (svingilo). ~iĝi. Ektuŝegi, puŝtuŝegi kontraŭ io: ~iĝi kontraŭ tablo, muro; ĉu vi ~is aŭ ~iĝis? Z

Inter~iĝi, kun~iĝi. Esti malmilde trafita, malmilde intertuŝegigi: *liaj dentoj inter~iĝis*. **Sun~o.** 1 Haŭta inflamo kaŭzita de suna varmego. 2 Cerba malsano kaŭzita de suna varmego.

* **Frato.** 1 Virseksa ido de samaj gepatroj, rilate al samdevenaj idoj: (f) *mensogo k ŝelo estas du ~oj* Z. 2 Ano de kelkaj religiaj ordenoj k de kelkaj societoj. 3 (f) Persono, kiun oni amas kiel ~on, k kiu reciprokas tian amon: *amiko jariĝas ~o en mizero Z*; milit~o. ~a. De ~o: ~a amo. ~eco. 1 Parenceco inter ~oj. 2 Ama, helpema, kvazaŭ~a sento al iu, aŭ ĝenerale al la tuta homaro; homamo. **Duon~o.** Virseksa ido nur de sama patro aŭ nur de sama patrino, rilate al la sampatraj aŭ sampatrinaj idoj. **Inter~iĝi.** Interrilati kvazaŭ~e, kun ~aj sentoj. **Lakto~o, nutro~o.** Ido mamnutrita de fremda patrino, rilate al la propraj idoj de ĉi tiu lasta.

fraterkulo ^{fr.} G. de palmipodoj el arktaj regionoj (*fratercula*).

fratrio. Ĉe antikvaj Grekoj religia k socia grupo de kelkaj familioj, simila al la itala kurio. Kp TRIBO.

* **Fraŭlo.** Ne edziginta viro. ~ino. Ne edziniginta virino. ~eco. Stato de needzeco. Kp KNABO, JUNULO.

Frazo. 1 Kunajo da vortoj prezentanta kompletan sencon: *tiu ~o estas tro longa k ne klara*; *tiu vorto estas subjekto de la ~o*; (f) *muzika ~o*. 2 Afektaj, belsonaj, senkernaj, malmultsignifaj paroloj: *grandaj ~oj, malgrandaj agoj*. (Kp EMPAZO, BOMBASTO, AFEKTO, PATOSO). ~aro. 1 Kunajo da ~oj. 2 Kolekto da modelaj antaŭpretaj ~oj. ~i (ntr). Paroli per afektaj, malmultsignifaj ~oj. ~isto. Tiu, kiu kutimas ~i: *~ista sensecaĵo Z*. **Ĉirkaŭ~o.** Dirmaniero, laŭ kiu oni esprimas ideon, personon aŭ objekton ne rekte per la propra vorto, sed per aludo aŭ karakteriza detalo, ekz. « la reĝo de Olimpo » anst. « Jupitero »; « la ĉefurbo de Italujo » anst. « Romo ».

Fregato. 1 Malnova militŝipo kun tri mastoj k kvadrataj veloj. 2 Mara palmopieda birdo, kies flugo estas tre rapida (*tachypedes*).

frekvenco ^{fr.} [◊] [◊] Nombro de periodoj (aŭ cikloj), kiuj okazas en unu sekundo.

Alta ~o. Frekvenco karakterizita per elektromagneta ondo aŭ per kurento induktita de tiu ĉi ondo en cirkvito.

frekvencometro □ ◁. Aparato por mezuri principe la ondlongon k fakte la frekvencon de radioelektraj ondoj.

frekventi (tr). Ofte venadi, vizitadi, ĉeestadi; kutime interrilati kun: ~i personon, lokon, kurson, muzeon, teatron; tre ~ita promenejo; ~i eminentulojn.

* **Fremda**. 1 Alilanda, eksterlanda: la ~aj lingvoj, homoj, landoj, kutimoj; ministro por ~aj aferoj. Kp EKSZOTA, TRANSMARA. 2 Ekstera k senrilata al la koncernata persono aŭ afero; malpropra, aliula: tiuj fratoj fariĝis tute ~aj unuj al aliaj Z; ~a malfeliĉo ne instruas Z; diskuto tute ~a je la temo; li estas ~a al nia societo; al homo nenio homa devas esti ~a; ĝentileco estas al li ~a; ne dolorigas frapo sur ~a kapo Z (Vd NAJBARA); el ~a poŝto oni pagas facile Z; reciproka ~eco dividas inter si la naturajn filojn de sama lando Z; vivi ~ule en iu lando Z; pli k pli larĝigas la ~iĝo inter la patro k liaj infanoj.

* **Freneza**. 1 (iu) Perdinta la prudenton pro mensa malsano: hospitalo por ~uloj. 2 (iu) Perdinta la sinregadon pro pasio; malsaĝega: li estis ~a pro faluzo, ĝojo; li atingis tian gradon de ~eco, ke li volis sin mortigi. Kp FURIOZA. 3 (io) Malsaĝega, sensenca: ~a amo, deziro, elspezo B; tio estas nur mullekosta ~aĵo. Kp MANIO, EKSTRAVAGANCO, DELIRO. Vd ZUMI, MUŜO. ~A (ntr). Esti ~a. ~igl. Igi iun ~a: la kolero ~igis lin. ~igl. Fariĝi ~a: ~iĝi de malamo, pro envio.

frenologio (Sc). 1 Scienco pri cerbo k kranio. 2 Arto konkludi el formo de kranio pri intelektaj kapabloj: la ~o ne plu havas konsideron laŭ la nuna stato de l' scienco.

Fresko. Pentraĵo per akvaj koloriloj sur freŝa stukajo de muro: ~e pentri.

* **Freŝa**. 1 Pro juseco bonkvalita, bonstata: ~a pano B, viando, ovo, akvo, aero. 2 Nedifektita de maljuseco, de eluziteco: homo ankoraŭ ~a malgraŭ longa vojaĝo; ~aj batalantoj; ~a vesto; ĉiam ~a estas la memoro pri lia morto; ~a entuziasmo. 3 Jusa, ne malnova: ~a modo, tombo Z; ~data informo; plej ~aj

novajoj de gazeto; krimulo kaptita ĉe l' ~a faro Z; ĉu vi ricevis ~aĵojn (~ajn sciigojn) pri li? ~eco. Stato de io ~a. **Re~igi**. Fari ion denove ~a: fliki k re~igi vestojn B; re~igi la kolorojn de pentraĵo, la aeron en la ĉambro, la memoron pri farita promeso; sin re~igi (sin meti en bonan, ~an staton); re~iga spirita bano. **Re~igaĵo** Z. Trinkaĵo. **Mal~a**. Tute ne ~a (Kp ARKAĴKA, MALNOVA, VELKA, KADUKA).

freto ☞. Listelforma, ronda aŭ plata ornamo, ortangule kurbigita: ekzistas ~oj konkavaj, konveksaj aŭ nur pentrataj. ~A (tr). Fari ~on. Kp GILOŜO, MEANDRO. Vd FRAJTO.

frez ☞. Prilabori, entajli lignon, metalon per ~ilo: ~i foldojn. ~ilo. Speciala ilo provizita per diversspecaj dentetoj simile al fajlo, muntita sur turniganta akso k per kiu oni mordas lignon, metalojn: cilindro, dentrada, helica, kava ~ilo. ~maŝino. Maŝino por ~i: portigna, pordentrada ~maŝino.

frikativo (Fon). Daŭra konsonanto, produktata per malvastigo de la buŝkanalo, tra kiu la spirblovo eliras nur naskante frotan bruon (f, v, s, z, ŝ, ĵ, ĥ). Kp LABIALO, PLOSIVO, AFRIKATO.

* **Fringo**. Paserbirdo kun varikoloraj plumoj k diketa beko (*fringilla caelebs*).

* **Fringelo**. 1 G. (*fringilla*) el paserbirdoj enhavanta multajn specojn (fringo, kanabeno, kardelo, kanario, kc.). **RIM**. La teknikaj vortaristoj ne interkonsentas pri la preciza signifo de tiu vorto. 2 Z Speco el paseroj kun citronkolora plumaro (*fringilla spinus*).

* **Fripono**. Ruza malhonestulo: vizago de Katono, sed virto de ~o Z. ~A 1 (ntr), Agi ~e. 2 (tr). Propriĝi al si per malhonestajoj: ~i monon de (al) iu. Kp KANAĴLO, TROMPISTO.

Friso. 1 Arkitektura ornamaĵo inter la arkitravo k la kornico. 2 ☞ Ornama aranĝo ĉirkaŭ vazo, aŭ supre de pordo, kamento. 3 (Tea) Pentritaj strioj pendantaj ĉe la supro de la scenejo por reprezenti plafonon aŭ ĉielon. Kp DEKORACIO, KULISO.

Friti (tr). Kuri mangajon en bolanta oleo aŭ graso: ~itaj terpomoj, fiŝoj. ~aĵo. ~ita mangajo. ~ilo. Pato por ~i:

elsalti el la ~ilo en la fajron Z (f. por eviti malbonon sin jeti en alian. Vd PLUVO). Kp ROSTI, BAKI.

fritilario *☞*. G. de liliacoj, kies ĉefa speco estas t. n. imperiestra krono (*fritillaria*).

Frivola. 1 (io) Malserioza, bagatela, vanta: *~aj aferoj, pensoj; ~a konduto*. Kp VENTA. 2 (iu) Inklina al malseriozaj, vantaj aferoj: *~a virino* (Kp VANT-ANIMA, FACILANIMA).

Frizi (tr). Krispe, bukle kombi harojn, volante ilin ĉirkaŭ varmigita ilo: *~i harojn, barbon, plumojn; arte ~ita kapo, virino. ~aĵo. ~ita buklo. ~llo*. Ĥera ilo preniforma, por *~i. ~isto*. Kombisto, barbiro.

Fromaĝo. Mankaĵo farita el kazeigita lakto.

frondo *☞*. Organo, kiu portas la reproduktan aparaton ĉe la plejmulto de la senkotiledonaj plantoj: hepatiko, filiko, likeno: *~o respondas al la tigo k folioj ĉe la kotiledonaj plantoj*.

Fronto. Antaŭa, laŭlarĝa, kvazaŭ-frunta parto de objekto: *~o de konstruaĵo, de palaco, de armeo; ~a fenestro; ~artikolo de gazeto* (tiu ĉe la plej antaŭa loko; ĉefartikolo.) Kp FRUNTO, FRONTONO, PASADO. *~e*. Sur la *~a* flanko. *~e al*. Kontraŭrigarde al, vidalvide al. *~i* (ntr). Sin turni prezentante *~on* kontraŭ io aŭ iu por batali: *~i kontraŭ malamikon, danĝeron, malbonsancon; nia domo ~as kontraŭ* (rigardas al) *parko. Al~i* (tr). *~i kontraŭ: al~i danĝeron, malsanon*.

Frontono. Triangula aŭ duonronda ornamajo, ĉe la antaŭa parto de konstruaĵo, super pordo, portiko aŭ fenestro. Kp FRONTO, PASADO.

Frosto. Malalta temperaturo, malvarmo, kiu glaciigas akvon: *la ~o ĉion detruis en la ĝardeno; tremi pro ~o; (f) eksenti ~on en la dorso* Z (ektimi). Kp GLACIO, FRUĜNO. *~a*. Glaciĝe malvarma: *~a vetero, vento; la ~aj dezertoj de la poluso; hodiaŭ estas ~e. ~i* (ntr). *Esti ~e: ofte ~as ankoraŭ en marto; ~as al mi en la piedoj. ~iĝi*. 1 Fari ion glaciĝe malvarma, glaciĝi: *vintra vento ~igas nin ĝisoste; malvarmo ~igis la riveron; ili fosis penego en la ~igita tero. 2 (f) Haltigi: tiuj vortoj ~igis la entuziasmon*.

~iĝi. 1 Esti malmoligita, rigidigita aŭ difektita de la malvarmo: *rivereto, tero, floroj ~iĝis; la ~iĝintaj fingroj ne plu povas teni la plumington. 2 (f) Esti haltigita: ilia gajeco ~iĝis ĉe tiu terura vido*.

Froti (tr). Plurfoje tien k reen prem-ŝovi ion sur io: *~i la haŭton per harmuĝo post bano; ~i pargeton B; ĉiuj vazoj brilis spegulsimile ~purigitaj Z; ~avi tukojn*. Kp GRATI, SKRAPI, VIŜI, POLURI. *~o*. 1 Ago *~i*. 2 Rezisto de du objektoj, kiuj ŝoviĝas unu sur alia; inter~igo: *~punkto* (f: malfacilaĵo). *De~i* (tr). 1 *~ante forigi: la surskribo sur la tomba ŝtono preskaŭ tute de~iĝis Z. 2 Supraĵe skrapdifekti*.

Frua. Okazanta plej tuje, plej proksime de la taŭga, difinita deirtempo: *ĉe, en ~a mateno Z, ~matene; en lia ~a juneco; ~aj, ~maturaj fruktoj; tro~a (antaŭtempa) morto* (Vd JUNA). *~e, ~tempe Z*. En *~a tempo: ~e leviĝu k ~e edziĝu Z; kiu pli ~e venas, pli bonan lokon prenas Z; la horloĝo iras tro ~e Z; la komitato devas disendi kiel eble plej ~tempe inviton Z; ne pli ~e ol (ne antaŭ) matene li venis hejmen Z; ne pli ~e ol kiam Z (ne antaŭ ol); oni ne devas tro ~e janĝaroni* (Vd LAŬDI, MOKI, RIDI, MANO, URSO, VENKO, VESPERO, TRIUMFI). **Mal~a**. Okazanta nur post la taŭga, difinita limtempo: *en la mal~a nokto (mal~e en la nokto); mal~aj rikoltoj (tro mal~e maturiĝintaj); por mal~a (tro mal~e veninta) gasto restas nur ostoj Z; la horloĝo iras tro mal~e Z; plibone mal~e ol neniam Z* (Vd KATO, MUSTARDO, MOMENTO, DENTO, IDEO). **Mal~(iĝ)l**. Okazi aŭ alveni tro mal~e: *pardonu, ke mi mal~as; la horloĝo mal~as* (ne sufiĉe rapidas aŭ montras tro mal~an horon). **Mal~iĝl**. Fari, ke io okazas mal~e, kaŭzi prokraston: *la malbona vetero mal~igis la rikoltojn; tiu akcidento mal~igis nian alvenon*.

Frugilego. Birdo el fam. de korvoj (*corvus frugilegus*).

Frukto. 1 Produkto de la vegetaĵoj, devenanta de la floro k enhavanta la semon; ekz. pomo, ĉerizo, frago, glano: *laŭ la ~o oni arbon ekkonas Z; porti (produkti) fruktojn Z. 2 Ĉiu produkto devenanta de la tero aŭ de la vivantaj estuloj: la ~oj de la tero, de brutaro;*

la infano, ~o de la patrino ventro. 3 (f) Rezultato : lernado sen ~oj ne restas Z ; mizero estas ofte ~o de mallaboremo ; la lasta kongreso donis gravajn ~ojn ; la ~oj de la sperto de miljaroj Z ; ~o de l' imago Z. ~i (ntr). 1 Doni ~ojn aŭ idojn : la Izraelidoj ~is (multigis) k diskreskis Z. 2 (f) Doni rezultaton, sukcesi : la plano bone ~is. ~igl. Igi multe ~a : ~iga superakvo. ~odona, ~oporta. Riĉa, donanta multajn ~ojn. Kp FEKUNDA. Sen ~a Z. 1 Ne ~odona. 2 Vana, senrezultata. ~uzo 𐌸𐌹𐌸𐌴. Lega rajto laŭ kiu iu povas utiligi aferon, posedaĵon, heredaĵon, prenante por sia profito nur la produktaĵojn aŭ rentojn, sed ne tuŝante la bienon aŭ la kapitalon.

* **Frunto.** 1 Superokula parto de la vizaĝo inter la tempioj : *sulkigi la ~on* B ; *rigardi ~en* (rekte en la vizaĝon) ; *montri al li amikan ~on* (vizaĝon). 2 Simila parto de la kapo ĉe bestoj. Kp FRONTO. ~ajo. Frontono.

* **Ftizo.** Tuberkulozo, precipe de la pulmoj.

fugo Z 𐌴. Muzika verko, kies temo ludita de unu instrumento estas ripetata de la aliaj : *la ~oj de Bach*.

fugi (x). Forkuri por sin savi de reala aŭ imagita danĝero : ~i danĝeron ; ~i antaŭ malamiko, brulego ; ~i el la urbo, el malliberejo, en fremdlandon, tra la kamparo. **Trans~into.** Homo, kiu forlasis sian partion por transiri en alian (Kp TRANSKURINTO, DEFALI 3).

Fuko. G. de maraj algoj (*fucus*).

fukso 𐌴. G. de enoteracoj, kun belaj pendantaj floroj (*fuchsia*).

fukfino Z 𐌴. Anilina ruĝaĵo.

full (tr). Premegi drapon por igi ĝin pli densa k pli fortika, aŭ harojn por fabriki felfon.

fulardo Z. 1 Malpeza silka teksaĵo por vestoj, kravatoj ktp. 2 Silka koltuko.

* **Fulgo.** Nigra densa materio lasita de fumo en kamentuboj : ~okolora. Kp BISTRO. ~igl. Nigrigi, makuli per ~o : ~igita kameno.

fulgulo 𐌴. Sovaga anaso de bela nigro k kun flavruĝa kolo k kapo (*fuligula*).

fuliko 𐌴. G. de stilzbirdoj, kiu vivas apud marĉoj (= akvokoko) (*fulica*).

* **Fulmo.** 1 Atmosfera fenomeno konsistanta el elektra malŝarĝo inter nuboj kun brilo k bruoj. 2 Aparta aspekto de tiu fenomeno, konsistanta el granda rapidasanta fajra strio inter nuboj ; ~obrillo : *allan arbon batas la ~o* Z ; *ekbrilis sur la ĉielo grandaj zigzagaj ~oj* ; *liaj okuloj fletis ~ojn* B ; *en la daŭro de ~o* ; *kun ~a rapideco*. 3 (f) Subita k maldaŭra ekbrilo : *ek~oj de genio, de saĝo*. 4 (f). Timinda puno. ~i (ntr). Ekbrili, p.p. ~o : *ek~as* ; (f) : *~as lancoj* Z ; *~a (holanta) knabego* Z ; *~anta rigardo* ; *en la pupiloj ~etadis briloj* Z ; *sur ŝiaj lipoj senĉese tremadis ~etanta rideto* Z. ~obati, ~ofrapo (tr). Trafi per ~o. ~oforigilo, ~oŝirmilo. Pinta fera vergo starigita sur la supro de konstruaĵo por ĝin ŝirmi kontraŭ la ~o. ~otondro. Nedaŭra pluvego kun ~oj k tondroj : *kiu semas venton, rikoltas ~otondron* Z. Kp URAGANO, ŜTORMO.

* **Fumo.** 1 Speco de vapora nebulo enhavanta materiajn solidajn erojn k eliganta el brulanta korpo : ~o de ligno, pajlo, tabako ; ~o de pipo, de brulego ; *sen~a karbo, pulvo* ; *ne ekzistas ~o sen brulo* Z (ne estas efiko sen kaŭzo. Vd TERNO). 2 (f) Senvalora efemeraĵo : *gloro estas nur ~o*. ~i. 1 (ntr) Ellasi ~on ; *ligno, kameno* Z, *lampo, vulkano ~as* ; (f) *~as (bolas, eksplodas, fulmas) via kolero kontraŭ ili* Z ; *~igi incenson* Z. 2 (tr) En- k elspiri tabakan aŭ aroman ~on : ~i cigaron, pipon, el pipo ; *estas malpermesite ~i ĉi tie*. ~igi. ~i I : *post longaj jaroj da kvieto la vulkano rekomencis ~igi*. ~ado. Ago ~i. ~aji Z (tr). 1 Satiri per ~o por konservado : *~ajla ŝinko, haringo*. 2 Nigrigi per ~o : *~ajla vitraĵo*. ~tubo. Tubo, tra kiu eligas la ~o de fajrujo, forno, kameno ktp.

fumario 𐌴. G. de ~oidoj, al kiu apartenas amaraj k sangopurigaj herboj (*fumaria*).

* **Fundo.** 1 Plej profunda malsupra parto de io kava : ~o de putro, maro, valo, vazo, barelo ; *detruita ĝis la ~o de l' fundamento* Z ; *renversi ion la ~on supren* ; *li esploris iom la ~on de la glaso* Z (li estas ebrieta) ; *al kavo sen~a ŝtopado ne helpas* Z. 2 Plej malantaŭa parto de io : ~o de ĉambro B, koridoro, scenejo, arbaro. 3 Efektive aŭ ŝajne plej malantaŭa parto de tio, kion oni vidas, konsiderata

kontraste al la antaŭaj partoj : *~o de pejzaĝo, horizonto, pentraĵo* (Kp FONO). 4 Supraĵo de teksaĵo, sur kiu kontraste elvidiĝas desegnitaj aŭ broditaj ornamaĵoj : *ruĝa strio, verda stelo sur blanka ~o* (Kp FONO). 5 (f) Plej intima, kaŝita parto : *danki el la ~o de la koro ; en la ~o de sia koro li malamas ŝin*. 6 (f) Plej esenca parto de io : *la ~o de la homa saĝeco* (Kp BAZO, FINO, FUNDAMENTO, KERNO). 7 (f) Plej alta grado de malboneco : *la ~o de la mizero B, de la malvirto* (Kp EGECO, EKSTREMO, ZENITO, PLEJ SUPRA PUNKTO). *~a*. 1 Estanta en la *~o* : *~a akvo, ŝlimo, feĉo, fiŝo*. 2 (f) Penetranta la esencon de la afero : *~aj konoj ; ~a klarigo* (Kp KERNA, PROFUNDA). *~e*. 1 Ĉe la *~o* : *~e de la maro*. 2 (f) Plene, plendetale : *~e scipovi lingvon*. *Gis~e*. 1 Gis la *~o*. 2 (f) *~e* 2 : *esplori gis~e la aferon*. *Sen~aĵo* Z. Abismo. *Sur~aĵo*. 1 Ŝlimo el solidaj materioj, kiuj amasiĝas sur la *~o* de fluajoj (Kp FEĈO, SEDI-MENTO, REKREMENTO). 2 (f) Plej malbona, plej malestiminda parto : *la sur~aĵo de la logantaro* Z.

* **Fundamento**. 1 Masonaĵo servanta kiel bazo por konstruaĵo. Kp GRUNDO. 2 (f) Esenca bazo, ĉefa principo : *la ~o de Esperanto ; la ~oj de la ŝtato, de leŭrio ; sen~a propono Z, motivo* Z. *~a*. 1 Apartenanta al la *~o* : *~a ŝtono* B. 2 (f) Esenca, baza : *~a regulo, principo, argumento ; tion oni devas ~e (ĝisfunde) esplori* Z. *~i* (tr). Firme starigi, bazi : *konstruaĵo bone ~ita ; ~i metodojn sur la sperto*. Kp FONDI.

* **Funebro**. 1 Malĝoja sento pro ies morto, pro malfeliĉego : *estas granda ~o en la domo, en la tuta lando*. 2 Eksteraj montroj de tia malĝojo ; *~a ceremonio : oni faris al li imponan ~on ; la ~o daŭris unu jaron* B ; *multaj personoj ĉeestis la ~on*. 3 Vestoj de *~o* : *survesti, porti ~on pri iu* Z. *~a*. 1 Malĝoja pro morto, malfeliĉego : *~a sento, mieno, rakonto*. 2 Rilata al *~o* : *~a vesto* Z, *procesio* Z, *ceremonio* ; *~e vestita*. *~i* (x). 1 Interne senti *~on* : *~i la morton de iu* B ; *~i pri iu* Z ; *~i pri, pro la morto de iu ; ~i la perditan feliĉon, pro la perita feliĉo*. 2 Ekstere montri *~on* : *~i iun, pro iu* Z, *pri iu* ; *~i per longa ceremonio la filon, la morton de la filo*.

* **Funelo**. Ilo, kies supra parto estas konusforma, k finiĝanta per rekta tubo, uzata por versi fluajon en barelon, vazon, botelon kc.

* **Fungo**. Kriptogama veg. sen klorofilo, el kiuj iuj specoj estas manĝeblaj k aliaj venenaj : *ŝimo estas ~elo*.

funguso Fungosimila elkreskaĵo, kiu kreskas el la interno de vundo aŭ de absceso.

funiklo. 1 ♥ La arterio k la du vejnoj, kiuj kunligas la feton al la placentoj (= umbilika ŝnuro). 2 Organo, kiu kunligas la ovolojn al la placentoj.

Funkcii (ntr). 1 (iu) Agi plenumante oficon, difinitan daŭran komisiitan servon : *~i kiel urbestro, sekretario, agento*. 2 (io) Plenumi la propran difinitan taskon, parolante pri organo, maŝino k ĝenerale ĉiu ajn ilo aŭ organizo : *la koro, la kruro, la maŝino ne regule ~as ; la maŝino ne plu bone ~as ; la entrepreno, fabriko, societo, estraro, kurso, kunveno ~as ankoraŭ ; la teatroj ne ~os hodiaŭ*. *~o*. 1 (de iu) Aparta fako, ofico organizita por plenumi difinitan servon ; kampo de agado, en kiu oni plenumas difinitan servon : *la publikaj ~oj ; la ~o de administranto, redaktoro ; la kasisito rezignis sian ~on*. 2 (de io) Aparta servo de organo, maŝino kc, konforma al ĝia destino : *la ~o de la stomako estas digesti ; esp-o bonege plenumas en la praktiko ĉiujn ~ojn, kiujn ni povas postuli de lingvo internacia* Z ; *la diversaj ~oj de vorto en la frazo (subjekto, predikato, komplemento)*. 3 Δ Kvanto kiu varias depende de alia. *~ado*. Ago de tiu aŭ tio, kiu *~as* ; agado celanta plenumi difinitan servon : *la ~ado de horloĝo ; la ~ado de la kurso ĉesas dum somero ; la banko ĉesigis sian ~adon ; la diverslingveco tre ĝenas la ~adon de internaciaj kongresoj ; la komisiono postulas la mal~adon de ĉiuj armilfabrikoj*. *~ulo*. Homo komisiita por plenumi daŭran difinitan oficon, *~on* ; oficisto : *ŝtata aŭ privata ~ulo*.

* **Funto**. Mezuro de pezo diversvalora laŭ la landoj (proksimume duono de kilogramo). Vd STERLINGA.

furo Ĉasputoro (*putorius furo*).

* **Furaĝo**. Ĉiu rikoltita herba veg., verda aŭ sekigita, servanta por nutri brutojn.

Furio 1 ☉ Infera diino de venĝo : *la tri ~oj*. 2 (f) Furioza virino.

furiero ㊦. Suboficiero, kiu zorgas pri la logigo k nutrigo de la soldatoj dum la restado en fremda loko (= loĝejpreparisto).

* **Furioza**. Pasie, freneze, senbride kolera : *~a homo, hundo, ago*. Kp sovaĝa. ~eco. Stato de iu ~a. ~i (ntr). Esti ~a : *la komercisto ~is; (f) la vento, la batalo, la persekutoj ~as*.

Furoro. Momenta, ĉien disvastiganta modo, favoro, sukceso. ~i (ntr). Esti en ega favoro, esti tre pasie disvastigata : *danco, akto, kiu ~as*.

* **Furunko**. Malgranda dolora absceso de la haŭto.

furzi (ntr). Ellasi intestajn gasojn, plej ofte kun bruoj k malbonodoro.

fusilo ㊦. Portebla pafilo, konsistanta el ligna afusteto k ŝtala tubo, pli longa ol tiu de karabeno : *militista, ĉasa ~o*.

Kp KARABENO, PAFILO. ~isto. Soldato armita per ~o. Kp FUZILIERO.

fusto 1 ㊦ Parto de la kolono inter la bazo k la kapitulo. 2 ☉ Parto de iuj objektoj, je kiuj oni kaptas, tenas mane : *~o de pafilo, kandelabro, pokalo*. Kp ANSO, BASTONO, ŜAPTO, TENILO, TIGO, TRUNKO.

* **Fusteno**. Ŝtofo el lino k kotono.

* **Fuŝi** (tr). Malbone fari pro intenco aŭ nevolo senzorgeco ; fariĉi : *la tajloro ~is mian veston; vi ~is la kuiradon; la lernanto ~is sian taskon*. Kp SABOTI. ~ajo. ~ita tasko, objekto : *tia libro estas nur ~ajo*. ~ulo, ~isto. Homo kiu kutime ~as. ~palpi. Difekti palpante, maldelikate palpi. ~uzi. Difekti uzante, malbone uzi. Kp MIS, aĉ.

futbalo (Sp). Piedpilko.

* **Futo**. Mezuro de longo, diversa laŭ la lando, proksimume triono de metro.

futuro (G). Verba tempo esprimanta estontan agon aŭ staton. Kp PREZENS, PRETERITO, PERFEKTO.

fuzi (ntr). Longe flagradi sen eksplodo. **fuziliero** Z. Fusilisto.

G

gablo Z ㊦. Cilindra korbo sen fundo plenigita per tero k uzata plej ofte de artilerio por rapida aranĝo de redutoj. Kp FASĈINO.

* **Gado**. G. de marfiŝoj, kies ĉefaj specoj estas moruo k merlangoj (*gadus*).

gadolinio ㊦ Gd. Ĥemia elemento, malofta metalo, kies atomepo estas 157,3.

gafo ㊦. Stango, kiu surtenas la skunvelojn.

gagato ㊦. Speco de nigra lignito, uzata por juveloj.

* **Gaja**. 1 (iu) Estanta en viva, facilanima k bonhumora stato, k montranta sian kontentecon per eksteraj signoj ; ridhumora, ĝojmena : *~a homo, ~a urbo Z; ~e vivi; mal~a spirito; morte mal~a Z* (Kp ĜOJA). 2 (io) Kaŭzanta tian staton, ~iga : *~a kanto, vetero, koloro,*

rakonto, spektaklo; sur la kameno brulis ~a fajro Z. ~i (ntr). Esti ~a (Kp RIDI, PLEZURI). **Mal~i**. Esti mal~a (Kp FUNEBRI). ~igl. Fari iun aŭ ion ~a : *~igi ĉiujn per spritaj ŝercoj; ~igi la lecionon; ~igu vin Z*. ~lga. ~iganta : *~iga spektaklo; grimaca ~igista vizago* (Kp KOMIKA, BURLESKA, RIDIGA).

gajako ㊦. G. de zigofilacoj, arbo (*guajacum*). ~ligno. Tre malmola k oleca ligno de ~o.

gajakolo ㊦ C⁷H⁸O². Etero, kiun oni ekstraktas el rezino de gajako k el kreozoto de fago.

* **Gajlo**. Tubero kreskanta sur la folioj de kelkaj vegetaĵoj, precipe de kverko k rozujo, k kaŭzita de piko de insekto.

* **Gajni** (tr). 1 Akiri ion bonan per sia penado : *~i monon, premion, batalon, sperton, salajron, la vivrimedojn, sian*

vivopanon, ies favoron, konfidon, ties korojn; ~i *ion el io* Z. 1 Akiri ion bonan per favoro de la sorto: ~i *en loterio* Z, *en kartludo* B; ~i *veton*; ~i *proseson*; *kiu ne riskas, liu ne ~as* Z. Kp ATINGI, RICEVI, PROFITI, ENSPEZI, RIKOLTI, KONKERI. ~o. 1 Ago ~i. 2 ~itajo. Mal~i (tr). Perdi: *mal~i batalon, vetkuradon*.

* **Galo.** Maldolĉa, verde flava sekrecio de la hepato: (f) *inciti la ~on al iu* Z (koleretigi iun). ~a **veziko.** Parto de la hepato, en kiu kolektiĝas la ~o.

Gajanto. Veg. el fam. amarilidacoj kun malgrandaj blankaj sonorilformaj floroj, floranta en la fino de la vintro (*galanthus*).

galanta Z. Seksĝentila, flirtema, amindumema; uzanta kontraŭ la virinoj rafinitajn ĝentilecon, kun la deziro plaĉi al ili k akiri ilian favoron: *kun danda aplombo k dolĉe ~a tono* Z.

* **Galanterio.** Akcesoraj objektoj de vestajaro k tualetoj (rubandoj, kombiletoj, pudriloj, ruĝigiloj ke).

Galantino. Malvarma manĝaĵo farita el pecetigita kuirita porka aŭ kokida viando garnita per sia propra gelateneca suko.

galbulo G. de ~oidoj, birdo vivanta en tropika Ameriko (*galbula*).

galeno Z PbS. Natura plumba sulfido, metalaspekta, grizeblua, uzata por detektoroj.

galeopitkeo G. de ~oidoj (*galeopithecus*).

Galero. 1 Rema k vela militŝipo en antikva k meza epokoj. 2 Samspeca ŝipo uzata por punlaboro pro gravaj krimoj. 3 Punlaboro: *kondamnita je ~oj*. 4 (f) Ege peniga laboro.

* **Galerio.** 1 Longa kovrita eksteraĵo de domo, uzata kiel promenejo aŭ rigardejo: ~o *de monaĥejo*; *korto kun graciaj arkadaj ~oj*. Kp KORIDORO. 2 Tre longa salono plej ofte uzata por elmontri artaĵojn aŭ kuriozaĵojn. 3 Kolekto da artaĵoj aŭ kuriazaĵoj: ~o *de pentraĵoj* B *pri naturscienco*. 4 Subtera koridoro, trajto: ~o *de minejo* B, *de subtera fervojo*. 5 Ĉirkaŭloko por la publiko ĉe altaj etaĝoj en teatro. ~eto. Balustradeto ornamanta la supron de meblo: *mahagona litelo, ĉirkaŭita de ~eto* Z.

galio G. de rubiacoj (*galium*).

galicismo Z. Franclingva aparta dirmaniero.

galmatio Z. Konfuzega, senseca, tute nekomprenebla diraĵo aŭ skribaĵo.

galinulo G. de raloidoj, parenca al fuliko (*gallinula*).

galiumo Z Ga. Ĥemia elemento, malofta metalo.

* **Galono.** Dika mallarga rubando el oro, arĝento, silko aŭ alia ŝtofo por ornamo aŭ borderi veston, ĉapelon, kurtenon, uniformon. ~i (tr). Ornamo, borderi per ~o: ~ita *vesto*; *or~ita oficio*, *lakeo*.

Galopo. 1 Plej rapida kurmaniero de ĉevalo. 2 (f) Tre rapida kuro. ~e. ~ante: *la buboj ~e forkuris* B. ~i (ntr). ~e *kuri*. Kp TROTO, PAŜO, AMBLO.

* **Galoŝo.** 1 Piedvesto, plej ofte kaŭĉuka, kiun oni metas sur la ŝuoj por ŝirmi kontraŭ malsekeco. 2 Speco de leda ŝuo kun ligna plandumo. Kp LIGNOŜUO.

galvana Z Rilatanta al elektra kurento produktita de pilo aŭ al io produktata de tia kurento: ~a *elektro*, *kurento*. ~aĵo. ~a klišo reproduktita reliefe per ~oplastiko. ~ismo. 1 Elektraĵ fenomenoj produktataj de Ĥemia energio. 2 Parto de la elektroscienco, kiu pritraktas fenomenojn de la ~a fluo.

galvanizi (tr) 1 Surkovri ion per maldika tavolo de metalo helpe de elektroliza kontinua kurento: *oni ordinare ~as metalajn surfacojn per zinka tavolo*, *tiele defendante ilin kontraŭ rustiĝo*. 2 Submeti al kontinua kurento. Kp ELEKTRI, FARADIZI.

galvanometro Z Aparato por mezuri la intensecon de malfortaj elektraĵ kurentoj k montri ilian direkton per devio de magneta montrilo.

galvanoplastiko Z Arto k procedo apliki galvanan kurenton por kovri objekton per maldika tavolo de metalo.

galvanoskopo Aparato por pruvi la ĉeeston k la direkton de elektra kurento: ~o *estas malpli preciza galvanometro k nun malmulte uzata*.

galvanoterapio Apliko de galvanismo al kuracarto.

* **Gamo.** Serio de la sep muzikaj notoj vicigitaj laŭ ilia natura ordo en la intertempo de unu oktaŭvo.

* **Gamaŝo.** Senplanda piedvesto por ŝirmi la supron de la ŝuo k la malsupran parton de la kruro. Kp TIBINGO.

gambo. Tuto de la suba membro de homo. Kp KRURO.

gambito (Sp). Taktiko en ŝakludo, dum kiu oni oferas komence figuron por akiri per tio favoran situacion.

gamelo ♣ ♠. Soldata aŭ ŝipana mangovazo.

gango (Ge). Tereca maso, kiu envolas mineralon, multekostan ŝtonon. Kp GEODO.

Ganglio. Tubero, kiu troviĝas en difinitaj punktoj de la limfaj tubetoj k de la nervoj, k defendas kontraŭ infektoj ŝveligante k retenante la mikrobojn.

gangliono ♥. Limfa glando.

Gangreno. 1 Detrua iom post iom etendiga putriĝo de la parto de vivanta korpo. 2 (f) Morala infektiĝo, malvirteco. ~ (lg) 1 (tr). Igi ~a, kaŭzi ~on : ~ila membro, spirito, mondo.

* **Ganto.** Vesto por la mano : *jeti al iu la ~on* B (f : alvoki al batalo, defii) ; *levi la ~on* B (f : akcepti la batalon, la defion). Kp MUFO. ~i (tr). Surmeti ~on al iu : *sin ~i*. **Fer~o.** ~o el ferlamenteoj, uzata de mezepokaj kavaliroj. **Duon~o.** Speco de ~o kovranta la manon nur ĝis la dua falango de la fingroj.

gapi (x). Senpense, naive k iom stulte rigardadi, malfermegante okulojn k buŝon : *~i la pasantojn* ; *~i al io, al iu* ; *~a admiro*. **~vagi.** Sencele promeni interesiĝante pri strataj bagatelajoj. **~ulo.** Tiu, kiu emas ~i.

* **Garantii** (x). 1 Promesi la farigon de io sub sia propra respondeco : *~i promeson, kontrakton, ŝuldon, prunton* ; *~i pri, por prunto B, por areŝtito B* ; *~i la kvaliton de varoj* ; kiu ~as, trankvilon ne scias Z. 2 Firme aserti ion vera k certa : *mi ~as la fakton* ; *li ~is al mi, ke li venos* ; *ni ne povas ~i la ĝustecon de tiu informo* ; *mi donos klarigon, ne ~ante, ke mia klarigo taŭgos por ĉiuj okazoj Z* ; *mi tute ne ~as pro tio, kia ŝi fariĝos en la estonteco Z*. 3 Igi ion certa : *tiu metodo*

~as rapidajn progresojn ; *la vivo k la tempo ~is al nia lingvo naturan forton Z* ; *la sukceson ~as al ni lia konata energio Z* ; *la nomo de la aŭtoro ~as la valoron de la verko*. 4 Gardi kontraŭ io, evitigi ion : *edziĝo najbara ~as de eraro Z*. ~o. 1 Promeso k respondeco de tiu, kiu ~as : *doni sian ~on* ; *veni ion kun, sen ~o* ; *disputo pri ĉio, sed sen ~o Z* ; *kui donis ~on, tiu pagu la ŝuldon Z*. 2 (f) Certigo : *konkordo estas la plej certa ~o de senduba sukceso Z*. ~a. ~anta : ~a kapitalo. ~ajo. Objekto aŭ mono asignita por plifirmigi la akceptitan respondecon : *oni postulis dela administranto ~ajon de dudek mil frankoj*. ~anto. Tiu, kiu ~as. ~ulo. Persono, transdonita al malamiko kiel ~ajo. Kp PRIRESPONDI, KAŬĈII, ASEKURI.

* **Garbo.** 1 Fasko da falĉita greno. 2 Simila dika kunligajo da detrancitaj vegetataj trunketoj : *~o da pajlo, fojno, floroj*. 3 (f) Aro da longaj aĵoj : *tutaj ~oj da rapidaj, oraj, blindigantaj radioj Z* ; *tiuj pensoj, kvaŭzaŭ ~o da fulmoj, trakuris la kapon de Marta Z*. Kp FASKO. ~ejo. Loko por konservi ~ojn (Kp GRENEJO). ~igi Z. Arangi k ligi ~e.

* **Gardi** (tr). 1 (iu) Atenti, zorgi por eviti minacantan danĝeron aŭ eblan malbonon al iu aŭ io : *~i iun kiel la globon de la okulo Z* ; *li lokis ~anton por ~i la vojon Z* ; *~i iun kontraŭ malrespekto, perforto Z* ; *sin ~i kontraŭ surprizoj Z*, *superakvoj B* ; *kontraŭ sufero mi vin ~os* ; *dubo ~as kontraŭ risko Z* ; *~u min kontraŭ miaj amikoj, kontraŭ miaj malamikoj mi ~os min mem Z* ; *Dio ~os vian piedon kontraŭ reto Z* ; *kontraŭ tia odoro oni devas ~i sian nazon* ; *~u vin de tia malpaciĝo* ; *~u vian piedon de la vojstreko de pekuloj Z* ; *~i reĝon, urbon, trezoron, postenon, ŝafaron* ; *kui sin ~as, tiu sin savas Z* ; *bone ~anta hundo* ; *mi zorgas pri ŝi, sed ŝi mem tute ne zorgas pri ŝi k tute ne sin ~as Z* ; *ŝi estis por mi ĉiam kara ~atajo Z* ; *~i (prizorgi) la interesojn de iu* ; la Lingva Komitato estas kreita nur por ~i la ekstreme necesan kontinuecon en nia lingvo Z ; *sin ~i, ke ne ...~u* (zorge eviti fari danĝeran aŭ malbonan agon) ; *~u vin, ke vi ne falu Z*, *ke vi ne plu faru tian eraron Z* ; *ont ordonis, ke mi min ~u Z*, *ke neniu vidu min Z*. 2 (iu) Atenti, zorgi, por eviti, ke

iu faru malbonon aŭ kaŭzu dangecon : *~i krimulon, malliberulon ; kiu ~as sian langon, tiu ~as sian animon kontraŭ malfeliĉoj Z ; ~u vin* (☞ *atentu*). 3 (io) Servi por evitigi dangecon aŭ malbonon ; ŝirmi : *remparo ~as la urbon ; tuko ~is la nukon kontraŭ la suno ; la netuŝebleco de la Fundamento ~as la unuecon de la lingvo Z*. 4 (iu) Konservi por baldaŭa uzo ; teni nedifektita aŭ neŝanĝita por difinita destino : *~i kandelon por la nokto Z ; ~i lokon por plua enskribo ; ~u miajn vortojn en via memoro Z ; ~u miajn konsilojn, moralinstruojn en via koro Z ; ~u vian monon, mi ne bezonas ĝin ; kiu ~as prudenton, tiu trovas bonon Z*. 5 Konservi, reteni : *~i sekreton, pozon, dokumenton ; ~i fidelecon al iu, la memoron pri bonfaro ; mi ~as la esperon, ke venos pli favoraj tempoj ; ~i sian personan dignon Z, sian junecon, favorecon ; ~i sian opinion, konvinkon. ~o. 1 Ago ~i. 2 ~antaro. ~e. 1 ~ante, por ~i. 2 ~eme : *sin teni tre ~e Z ; tre ~e porti paketon. ~(ad)o. Ago ~i : esti sub la ~o de iu Z ; meti iun sub ies ~on Z ; la komitato ekzistas por la ~ado de la intereso de la tuta Esperistaro Z ; fari nokto~on. ~isto. Homo kies okupo, ofico estas ~i : *kampo~isto ; ĉas~isto ; ~isto de muzeo ; antaŭ la pordego troviĝis ~istejo Z. ~ostari, ~estari* (ntr). Dejori starante ĉe posteno. ~ostaranto. Soldato, kiu dejoras ~ante ĉe sia posteno, ~osoldato. Antaŭ~i (tr). Antaŭŝirmi : *prudento antaŭ~as de Z, kontraŭ malfeliĉoj Z ; kinino antaŭ~as de febro ; infanoj antaŭ~itaj kontraŭ difterio per injektoj ; antaŭ~a homo Z* (Kp ANTAŬSAVI). Sin~(em)o. Atento, prizorgo, detenemo pri siaj agoj aŭ paroloj por eviti malbonon ; saĝeco, per kiu oni senkulpe k sendangere kondutas : *havi sin~on kontraŭ la fajro ; oni devas kutimi al granda sin~o por trapasi la stratojn de la modernaj urbejoj. Sin~a Z, sin~ema. Havanta sin~on : sin~a kontraŭ Z, pri Z, kun Z ; ni ĉiuj devas esti tre sin~aj en la lingvaj demandoj ; aranĝi sin~econ Z. Sen~ulo Z. Nesin~ulo.***

Gardenio. Arbeto el fam. rubiacoj, kun belaj dikpetalaj floroj (*gardenia*).

* **Gargari** (tr). 1 Tralavi, finlavi (pp glaso, teleroj, tukoj) per nura multa

akvo, sen sapo : *oni devas ~i la flanelon per tre klara akvo. 2* Tralavi la buŝon aŭ la gorgon per iu fluaĵo, kiun oni skuas en ĝi. 3 (f) Konfuze prononcati ion kvazaŭ ~ante la gorgon : *li el~is kelkajn nekompreneblajn vortojn. (Kp BALBUTI). ~aĵo, ~ilo. Medikamento por ~i al si la gorgon.*

gargoĵo ☙. Elstaranta kanaleteto, ofte skulptita kun formo de vomanta besto aŭ homo, el kiu la akvo de tegmentoj falas eksteren, distance de la muroj. Kp DEFLUILO.

Garni (tr). 1 (iu) Almeti ion al objekto por ĝin ŝirmi aŭ plifortigi : *~i muron per pikiloj, vitron per kadro, barelon per feraj ringejoj, fendon per cemento, brakseĝon per tego. (Kp PROVIZI). 2* (iu) Almeti ion al objekto por ĝin kompletigi laŭ ĝia destino : *~i bibliotekon per libroj, fenestron per vitraĵo, veston per butonoj ; ~i tablon, teleron ; bifesto ~ila per legomoj ; ~i vazon per floroj. (Kp PROVIZI, EKIPI). 3* (iu) Almeti akcesoraĵon al objekto por ĝin ornamati : *~i ĉapelon per plumoj ; li ~is la domon per mullekostaj statuoj Z. 4* (io) Servi por ~i : *kadro ~anta spegulon ; brodaĵoj, kiuj ~as robon ; juvelo ~ila per diamantoj k safiroj Z. (Kp PROVIZI, GARNITURI). ~aĵo, ~ilo. Tio, kio ~as : *ŝia kostumo havis ~aĵon el sambukaj floroj Z.**

Garnituro. Akcesoraĵo por ornamati ; ornama garnaĵo : *~o de vesto ; vesto el veluro vinruĝa, kun riĉa ~o da kremkoloraj punktoj ; kamen~o. ~i* (tr). Almeti ~on ; orname garni : *~i ĉapelon.*

Garnizono. 1 Militistaro gardanta fortiĉojn, urbon aŭ daŭre loĝanta en ĝi : *restigi Z, starigi Z ~on ; resti ~e en urbo Z ; ~a urbo ; urboj, kie staras malgrandaj ~oj Z. 2 ~ejo.*

Garolo. Birdo el fam. de korvoj (*garrulus glandarius*).

* **Gaso.** Aersimila fluidaĵo, kies molekuloj tre malmulte alteniĝas inter si k ĉiam emas disiĝi (aero, hidrogeno, lumiga ~o, ktp). ~a. Estanta en stato de ~o. ~eca. Havanta la naturon de ~o. ~igl. Igi ~a, meti en ~an staton. Lum~o. ~o por lumigi, produktita per distilado de karbo. ~beko. Ekstremaĵo de tubo, ĉe kiu eliĝas k brulas lum~o ;

flamingo, brulilo. ~**mufo**. Speco de ĉapeto, teksita el asbesto, kiun oni metas sur ~bekon por pliintensi la lumon de la flamo, kiu igas ĝin ardanta. ~**ujo**. Granda rezervujo por lum~o ĉe la fabriko. ~**mezurilo**. Aparato por reguligi la fluon k registri la kvanton de la distribuita lum~o. **Min~o**. Flamigema k eksplodema ~o en la karbominejoj. Kp **VAPORO**.

gasometro **Z** ☼. Granda rezervujo por gaso k eliganta ĝin sub konstanta regula premo.

* **Gasto**. 1 Vizitanto amike k senpage akceptata de dommastro ĉe la hejmo aŭ ĉe la tablo : ~o en tempo malĝusta estas ŝtono sur brusto **Z** ; se oni amas la ~on, oni zorgas la paston **Z** ; ~o kiel fiŝo baldaŭ fariĝas malfreŝa **Z** ; por ~o ne petita mankas kulero **Z** ; estu bona (bonvenanta) ~o ; (f) lignaj vilaĝoj, kie la fajro estas ofte lerura ~o. 2 Vizitanto pagante akceptata en hotelo aŭ restoracio. ~l (ntr). Esti ~o : ĉe la pastro ni ~as **Z**. ~**igl**. Akcepti kiel ~on : ricevi ~igon ĉe iu ; en~igi en hotelo **Z**. ~**iganto**. Tiu, kiu akceptas hejmen ~on. ~**ejo**. Malgranda, malluksa hotelo aŭ restoracio. ~**ama**, ~(**ig**)**ema**. Ŝatanta akcepti ~ojn k afable trakti ilin : ~ama homo ; (f) ne~ama k dezerta lando **Z** ; ĝui la ~amecon (~igon) de iu **Z**.

gasterosteo ☼. G. de dolĉakvaj fiŝoj, kiu konstruas neston k havas dornojn sur sia dorso (= dornfiŝeto) (**gasterosteus**).

gastornito ☼ ☼. G. de grandaj fosiliaj birdoj.

gastronomo **Z** = gastronomiisto.

gastronomio **Z**. Sperta ŝatado pri delikataj manĝaĵoj. Kp **FRANDI**.

gastropodoj ☼. Klaso de moluskoj, kies tipo estas heliko.

gastrostomio ☼. Operacio por starigi daŭran stomakan haŭt-aperturon. Vd **GASTROTOMIO**, **LAPAROTOMIO**.

gastrotomio ☼. Operacio, dum kiu oni malfermas stomakon elekstere k celas la forigon de fremda korpo aŭ tubero. Vd **GASTROSTOMIO**, **LAPAROTOMIO**.

gaŭlito ☼. Geologia etaĝo de la sekundara epoko.

gavialo ☼. G. de krokodiloj (*gavialis*).

gavoto **Z**. Eksmoda ceremonio franca danco.

Gazo. Delikata travida teksaĵo el silko, lino ktp.

* **Gazelo**. Tre eleganta, sveltkrura, rapidkura remaĉulo el fam. de antilopoj (*antilope dorcas*).

* **Gazeto**. Perioda presaĵo sciiganta la aktualaĵojn : duonmonata, semajna ~o ; ĉiutaga ~o (jurnalo). **Viva ~o**. Improvizata teatro, sceniganta aktualaĵojn, plej ofte satire. ~aro. Tuto de la ~oj en iu loko aŭ lando : la ~aro amike akceptis la aperon de nia revuo **B**. ~isto. Homo, kiu profesie skribas en ~oj. ~istaro. Tuto de la ~istoj en iu loko aŭ lando. Kp **REVUO**, **BULTENO**, **INFORMILO**.

* **Ge**. 1^e Prefikso montranta la kunecon de ambaŭ seksoj : ~patroj (patro k patrino) ; ~edzoj (edzo k edzino) ; ~fratoj (frato k fratino aŭ fratoj k fratinoj) ; ili amas sin ~frate ; ~sinjoroj (sinjoro k sinjorino aŭ sinjoroj k sinjorinoj) ; ~mastroj.

IIe Samsignifa vortero : ~a. Rilata al ambaŭ seksoj : ~a lernejo. ~igo. Seks-kunigo. ~igl. Sekskunigi.

gehenno **Z** (Bb). Infero.

gejsero (Ge). Natura ŝprucfonto de varma akvo.

geko **Z**. G. de lacertoj (*platydictylus*).

gelato ☼. Duonsolida, tremanta maso, kiu konsistas el malvarmigataj solvaĵoj de gelateno aŭ el iuj plantaj substancoj. ~igl. Fariĝi ~o.

* **Gelaten**. Azota substanco malflueca sed mola, kiun oni ekstraktas el la ostoj k kartilagoj de bestoj. ~aĵo. 1 Suko el besta substanco, kiu enhavas ~on k malvarmigiante fariĝas malflueca sed mola : ~aĵo de boido, de fiŝo ; ŝinko garnita per ~aĵo. 2 Suko elpremita el fruktoj, kiu, sukerite k malvarmigiante, fariĝas malflueca sed mola kiel ~o : ~aĵo el pomo, riboj. ~eca. Havanta la aspekton de ~o.

gelo ☼ $C^6H^{10}O^5$. Substanco simila al gelateno, ekstraktata el iuj alĝoj k uzata kiel kulturmedio por bakterioj.

Gemo. 1 Ĉiuspeca multvalora juvelŝtono. 2 (f) Perlo 3. ~isto. Tiu, kiu komercas ~ojn.

Genciano. Herba veg. treege amara, kun blua floro, uzata por fari infuzaĵojn, likvorojn (*gentiana*).

Genealogio. Tabelo de deveno k parenceco de la membroj de gento : *fari, starigi la ~on de familio* ; *la ~o de David, de rasĉevalo*. ~a. Rilata al ~o : (f) ~a arbo (kies trunko estas la unuaj gepatroj, k branĉoj la posteuloj).

generi Z (tr) (p.p. virseksulo). Produkti vivantan samspecan kiel si estajon ; naskigi : *Abraham ~is Jakobon* ; *de li devenis la tuta ~o Z* (idaro). ~ado. Ago ~i : *homa, besta, vegeta ~ado* ; *spontanea ~ado* (produktado de vivo, okazanta laŭ kelkaj scienculoj sen antaŭa ĝermo). ~a. Rilata al ~o : ~aj organoj.

* **Generacio.** Tuto de la proksimume samagaj homoj vivantaj dum la sama tempo periodo kalkulata laŭ la mezkvanta daŭro de la tiama homa vivo : *la nuntempa ~o malamas la militon B* ; *Esp-o travivis jam tutan homan ~on Z* ; *k mortis Jozef k ĉiuj liaj fratoj k tiu tuta ~o Z* ; *oni kalkulas proksimume kvin ~ojn en unu jarcento* ; *ĉar riĉeco ne daŭras eterne, k krono ne restas por ĉiuj ~oj Z* ; *liaj heroaj faroj transrakontiĝas de ~o al ~o*.

Generalo. Militestro supera al kolonelo, kiu komandas brigadon, divizion, korpuson aŭ armeon. Ĉef~o. Plej supera ~o, kiu komandas la tutan militistaron k ĉiujn aliajn ~ojn de lando aŭ liganaro.

generatoro. 1 Aparato aŭ maŝino, kiu produktas kontinuan aŭ alternan elektran energion de alta aŭ malalta frekvenco aŭ tensio : *kiam oni parolas pri elektra ~o temas en realeco nur pri transformiĝo de mekanika, katoria aŭ ĥemia energio en elektran*. 2 Maŝino produktanta energion : *gas~o, glaci~o*.

genezo Z. 1 La unua libro de la Biblio, rilata al la origino de la mondo. 2 (f) Origino, deveno : *skizi la ~on de la ideo pri lingvo internacia*.

Genio. 1 Antikva diaĵo, kiu zorgas pri la destino de ĉiu homo : *la Romanoj oferis al siaj ~oj*. 2 Fabela estaĵo, feo, koboldo ke : *bonaj, malbonaj ~oj*. 3 Plej alta grado de la homaj kapabloj ; superega inteligento : *por krei lingvon internacian estis necesa la ~o de Zamenhof B* ; *jam ne unu universala ~o, kiu*

povus reformi la mondon, forputris ja en la senĵeligejo Z ; *se tia ~o ne superas en tio ĉi mian Z*. (Kp TALENTO, SPRITECO, NATURDOTO). ~a. Havanta ~on : ~a homo, spirito, verko, eltrovo ; *kiel ajn ~a la sistemo estus Z* ; ~ulo.

Genisto. Arbeto veg. el fam. fabacoj, kun flavaj floroj (*genista*).

* **Genitivo** (G). Deklinacia kazo, kiu montras posedon, kvaliton, la tuton, de kiu oni prenas parton ktp, ordinare tradukita en esp-o per la prepozicioj de k da.

* **Genoto.** Eta raba besto el fam. de ursoj kun bela valora felo (*genetta*).

genro. 1 (G) Seksa karaktero de substantivo aŭ pronomo : *vira, ina, neŭtra ~o* ; *la gramatika ~o ne ekzistas en esp-o*. 2 Grupo da zoologiaj aŭ botanikaj specoj, kiuj prezentas komunajn karakterojn ; specaro, gento, grupo.

* **Gento.** 1 Grupo da kelkaj familioj devenaj de unua sama prapatro, kune vivantaj k ordinare regataj de unu sama estro ; subdivido de nacio ; popoloeto : *la sovaĝaj ~oj de Afriko* ; *la ~o de Jakob* ; *la hebreaj ~oj* ; *la romanaj patriciaj ~oj* (Kp FAMILIO, KLANO, TRIBO, FRATRIO). 2 Raso : *la homa ~o* ; *la germanaj ~oj*. 3 Subdivido de familio en zoologio k botaniko (= specaro, genro) (Kp vico, KLASO, ORDO).

* **Genuo.** Antaŭa parto de la artiklo kuniganta la femuron kun la kruro : *preni infanon sur la ~ojn*. (Sur)~l (ntr). 1 Fleksi la ~ojn. 2 Sur~iĝi.

geodo Minerala, kavforma maso, sfereca, interne kovrita de kristaloj. Kp GANGO.

Geodezio. Scienco per kiu oni difinas la grandon kaj formon de la tero aŭ de parto de la tero.

geofiziko (Sc). Scienco pri la fizikaj leĝoj de la tero.

geografo = geografiisto.

Geografio. Scienco, kiu pritraktas la aspekton de la diversaj regionoj de la tero : *nomoj propraj k ~aj ricevis en la vortaro apartan lokon* ; ~a karto.

Geologo = geologiisto.

Geologio. Scienco, kiu studas la solidan ŝelon de la tero k la fenomenojn rilatan-tajn al ĝia konsisto.

geometro (Sc). 1 Scienculo studanta la geometrion; specialisto en la geometrio. 2 Tiu, kies profesio estas mezuri la kampojn (= kampomezuristo). Kp GEO-DEZISTO. 3 G. de noktaj papilioj (*geometra*).

Geometrio. Scienco, kiu pritraktas la liniojn, surfacojn k solidojn (volumenojn): *Eŭklida* ~o (bazita sur la postulato de Eŭklido); *priskriba* ~o (ebliganta la precizan ebenan reprezentadon de spaca figuro); ~isto.

georgino Z = dalio.

geotrupo G. de koleopteroj, vivanta en sterkaĵoj (= sterkoskarabo) (*geotrupes*).

gepardo G. de sovaĝaj feloidoj (= ĉasleopardo) (*acinonyx brookes*, antaŭe *cynailurus*).

Geranio Veg. el fam. geraniacoj, kun belaj brilkoloraj floroj (*geranium*).

gerbilo G. de malgrandaj mambestoj, musoidoj (*gerbillus*).

gerleno Snurego konsistanta el kelkaj haŭseroj.

germaniumo Ge. Hemia elemento, malofta metalo, kies atomepo estas 72,5.

Gerundio. 1 (Latina gramatiko) Deklinaciebla infinitivo, rigardata kiel substantiva formo de verbo. 2 (Latinidaj, angla, esperanta gramatikoj). Speco de senŝanga participo, kun senco de dependa proponicio tempa aŭ kaŭza: en la frazo « *audinte tian mensogon, li ekstaris* » la vorto « *audinte* » estas ~o.

* **Gesto**. Ĉiu montra, esprima movo de la korpo, precipe de kapo, brako, mano: *jesa* ~o, *nea* ~o; ~o de kolero, surprizo. ~1 (ntr). Fari ~on. ~adi (ntr). Fari multajn rimarkeblajn ~ojn. ~ema. Inklina ~adi parolante. Kp MIMIKO.

geumo G. de rozacoj (*geum*).

gibi (tr) Pasigi jardon de unu flanko de masto sur la alian.

gliĉeto. Fenestreto en pordo, mureto kc, destinita por interparoli aŭ pasigi ion. Kp LUKO.

Giganto. Homo eksterordinare, ne-normale granda; grandegulo: la *mitologioj* ~oj. Kp KOLOSO, TITANO. ~a. Grandega: ~a homo, monto, laboro; mi

vidis ~an virinan figuron Z; *iliaj abelaj klopodoj k iliaj ~aj projektoj* Z (Kp KOLOSA, MAMUTA).

gildo Z. Komerca aŭ metia korporacio.

giloŝi (tr). Ornami per retaje interplektitaj strekoj surmetalan aŭ surpaperan desegnaĵon. ~ (ad) o. Ago aŭ arto tiel ornami. ~ (aj) o. Tia ornamo.

Gilotino. Maŝino por senkapigi kondamnitojn. ~1 (tr). Senkapigi per ~o. Kp EKZEKUTI.

gimnasto = gimnastikisto.

Gimnastiko. Arto pri ekzercado de la korpo per taŭgaj movoj por ĝin plifortigi k lertigi: *instrui* ~on; ~aj ludoj, *ekzercoj*. ~1 (ntr). Fari ~ajn ekzercojn. ~isto. Spertisto en ~o (Kp SPORTISTO, AKROBATO).

Gimnazio. Mezgrada lernejo (diversmaniere organizita laŭ la landoj) = liceo. ~a diplomo = abituriento. Kp KOLEGIO 3.

gimnosperma 1 (pri ovolo aŭ grajno) Evoluanta sur karpelfolio restinta pli malpli malfermita. 2 (pri plantoj). Produktanta grajnojn en ne tute fermita ovario. ~oj. Subbranĉo de ~aj plantoj, unu el la du grandaj dividoj de fanerogamoj.

gimnostoma (pri muskoj). Havanta senvalvan urnon.

gimnoto G. de ~oidoj, simila al angilo, k elvokanta elektrajn fenomenojn: la elektraj malŝargoj de ~o povas paralizi sufiĉe grandan beston (*gymnotus*).

gineceo. 1 (ĉe antikvuloj) Aparta loĝejo por la virinoj en la hejmo. Kp HAREMO, SERAĴLO. 2 Inaj organoj de floro.

ginekologo Scienculo studanta la ginekologion; specialisto en la ginekologio.

ginekologio Parto de la medicino, kiu pritraktas la seksajn organojn de la virino, ilian fiziologion k malsanojn.

gingivo Karno, kiu ĉirkaŭas la radikon de dentoj (= dentkarno).

ginostemo Kolono formita de kunigitaj stamenoj k stiluso ĉe orkideaj floroj.

gipaeto G. de falkoidoj, simila al vulturo (*gypaetus*).

* **Gipso**. Pulvorigita kalka ŝtono, uzata en konstruado por ŝmiri aŭ tegi murojn. ~i (tr). 1 Ŝmiri, tegi per ~o : ~i *plafonon*. Kp *stuki*. 2 Miksi ~on al io, surŝuti per ~o : ~i *vinon por ĝin klarigi, kampon por ĝin plibonigi*.

Girlando. Ornama kunplektaĵo el floroj k folioj, en formo de kurba ĉeno : ~oj da artaj rozoj Z. Kp *festono*.

giroskopo ☼. Aparato konsistanta el peza rado tre rapide rotacianta : la ~o *estis inventita en la jaro 1852 de Foucault (Fuko) k servas kiel eksperimenta pruvo de la tera rotacio*.

gisi ☼. Fandfari, elfandi feron, verŝante fermaĵon kun karbo en specialajn fornegojn. ~ado. Ago ~i : *seksabla, verasabla ~ado; tera ~ado*. ~(a)j)o. Produkto el la pritrakto de fermaĵo per karbo, forĝebla per martelo.

gisto. Feĉo de fermentanta biero, uzata kiel fermento.

* **Gitaro**. Muzika kvar- aŭ seskorda instrumento, per kiu oni ludas pinĉante la kordojn.

glabelo ♥. Spaco inter la nazo k brovoj.

glaco ☼. Fandverŝita travidebla vitro plej ĝenerale polurita sur ambaŭ surfacoj k uzata precipe por speguloj, montrofenestroj (= spegula vitro). Kp *vitro*, *domvitro*, *spegulo*.

glacea Z. Briligita per glatigo (p.p. papero, ledo ktp) : ~aj *gantoj*. ~igi. Briligi per glatigo. Kp *glazuro*.

* **Glacio**. Akvo malfluidigita, solidigita per malvarmo : la *rivero forŝulas ~on; artefarita ~o*; (f) : *konstrui kastelon sur ~o Z* (Vd *AERO*); *ŝia alveno disrompis la ~on* (ĉesigis la interĝenetecon) de la *ĝisnuna rigida konservacio Z*; *mielo sur longo k ~o* (indiferenteco) en koro Z. Kp *frosto*. ~a. 1 Karakterizata per ~o : ~a *praepoko*; ~aj *maroj*. 2 Malvarmega : ~a *vento*; (f) : ~a (malardega, malpasiega) *vizaĝo*; ~a (malfavorega, malfabilega) *akcepto*; la ~a *tavolo da antaŭjuĝoj de la mondo estas nun rompita Z*. ~aro, ~ejo. Konstanta amaso da ~o en montaroj. ~ujo, ~ŝranko, ~tenejo. Kesto aŭ ejo destinita por konservi ~on. ~aĵo. Frandaĵo farita el sukero k ~igita kremo kun bongustaj aldonaĵoj : *vanila, ĉokolada ~aĵo*. ~igi. 1 Malfluecigi,

solidigi fluaĵon per malvarmo : la *frosto ~igas la lagon*. 2 Meti en malvarmegan staton : la *ekstera frosto ~igas min, miajn fingrojn*; (f) *tute ~igita de teruro*. ~igi. 1 Malfluecigi pro malvarmo : la *rivero ~igas*. 2 Veni en malvarmegan staton : la *soldatoj ~igas dum la nokta gardostaro*; (f) la *rideto ~igas* (haltis, malaperis) sur *ŝiaj lipoj B*; ~igi de limo. ~pluvo. Pluvo, kiu glitige ~igas tuŝante la teron (Kp *hajlo*, *neĝo*, *glitveturo*). ~insulo, ~monto. Pecego da ~o izole naĝanta en polusaj k apudpolusaj maroj (Kp *BANKIO*). ~uml. Glacegi. ~rompilo. Ŝipo speciale ekipita por rompi la ~on.

glacio ☼. Neabrupta deklivo, natura aŭ artefarita, kiu etendiĝas antaŭ fortikaĵo, paflinio ktp.

* **Gladi** (tr). Glatigi per varmega ilo, ĝin premŝovante tien k reen (sur tukoj, vestoj ktp) : (f) *tiel dirante, ŝi ~is per la mano la silkun litkovrilon*. ~ilo. Fera ilo por ~i. ~istino. Virino, kies metio estas ~i.

Gladiatoro. Batalanto kontraŭ homo aŭ besto en la cirkoj ĉe antikva Romo.

gladiolo ☼. G. de iridacoj (*gladiolus*).

* **Glano**. Frukto de kverko. Vd *GRAJNINGO*, *NUKSO*. ~pendaĵo. Kvasto.

* **Glando**. Organo, kies funkcio estas produkti sekrecion : *ekstera, interna ~o*.

glareolo ☼. G. de maraj stilzbirdoj (*glareola*).

* **Glaso**. Vitra vazo por trinki : ~o *de, por biero, vino, mozelvino, ĉampano*; ~o *da* (mezuro, kvanto) *vino*; li *esploris iom la fundon de la ~o Z* (estas ebrieta). Vd *SUPER*. C 3.

* **Glata**. 1 Malraspa, sen elstarajoj sur la supraĵo; sur kiu la fingro facile glitas : ~a *vitro, ŝtofo, haŭto*; la *akvo fariĝis ~a kiel spegulo Z*; ~a *kiel manplato*; finita k ~igita Z (tute preta); ~e *kombitaj haroj B*; ~e *razi iun*; *Esav estas harkovrita k Jakob estas homo ~a Z*. 2 (f) Senobstrukca, senembarasa : ~a *vojo* (p. f.); *vojo ~a kiel bilardo*; inter la ~aĵoj *de la valo estas via parto Z*. 3 (f) Facila, progresanta sen malhelpoj aŭ baroj : ~a *laboro, stilo, parolo*; *vivo ~e ne fluas Z*; mi *esperas, ke ĉio ~e pasos B*; *vivi sate k ~e Z*; ~e *travivi la tagojn*; la *aĵero ne iras ~e Z* (Vd *TUBERO*); por

~e mensogi oni spriton bezonas Z; la adaptiĝo al la novaj kondiĉoj ne plenumiĝis tute ~e; li ~e venkis en la konkurso (Vd RELO, BUTERO). 4 (f) Karesa, dolĉa, lerte flata: virino, kies paroloj estas ~aj Z; per sia ~a buŝo la adullulino lin entiris Z; la buŝo de malĉastulino elverŝas mielon k ŝia gorgo estas pli ~a ol oleo Z; gardu vin kontraŭ ~a longo de fremdulino Z; ~e komplimenti iun. ~gli. Igi ~a: ~igi sian barbon; karese ~igi (ordigi) al knabo la harojn; la vento plugas k ~igas akvajn montojn B; ~igi (trabati) la vojon al iu; ~igi (reguligi) sian stilon; ~igi la malfacilaĵojn; lia malfacila vizaĝo iom ~iĝis Z. Mal~a. Raspa, maldolĉa por la tuŝo; obstrukca; malfacila: mal~a lano, vojo, verk, vivo; mal~aj versoj.

glaŭcio ☞. G. de papavacoj (glaucium).

glaŭkonito ☆. Speco de verda mineralo.

* **Glavo**. 1 Ĝenerala nomo de ĉiuj manuzeblaj hak- aŭ pikbataliloj konsistantaj el longa klingo k mallonga ténilo. Kp SABRO, SPADO, RAPIRO, PONARDO, BAJONETO. 2 (f) Pulpovo: la ~o de la Leĝo. ~ingo. Ŝirma ingo, en kiu oni enigis la klingon de ~o. ~bati, ~otranĉi, ~oplki (tr). Frapi, tranĉi, piki per ~o.

Glazuro. Vitrigebla ŝmiraĵo, per kiu oni kovras la potojn aŭ porcelanaĵojn por fari ilin nepenetreblaj k glatbrilantaj. ~l(tr). Ŝmiri per ~o: ~ita terpoto.

glekomo ☞. G. de labiacoj (glechoma).

glicerio ☞. G. de akvaj gramenacoj (glyceria).

glicerido ☞. Ĝenerala nomo de glicerinaĵoj: margarino, stearino (= glicerinetere).

glicerilo ☞ C³H⁵. Radikalo.

Glicerino. C³H⁵O³. Densa, dolĉa fluaĵo, ekstraktata el graso, k uzata por ŝmiri la haŭton, fabriki eksplodaĵojn ktp.

glicino ☞. Nomo de iu rivelilo.

glicineo ☞. G. el familio de legumenaĵoj, kies plej konata speco, nomata ĉina ~o, distingiĝas per pendantaj traŭboj da belaj helviolaj floroj (wistaria).

Glicirizo. Veg. el fam. de fabacoj, el kies radikoj oni ekstraktas dolĉan sukron, uzatan kontraŭ tuso aŭ en medikamentoj (glycyrrhiza).

Glikozo. Sukera substanco troviĝanta en vinbero, amelaĵo ktp.

* **Gilmo**. Mineralo kun metaleca brilo, kiu facile tavoliĝas per diafanaj lamenteoj: verda ~o el Siberio, roza ~o el Ameriko. ~brili (ntr). Brilegi kiel ~o: la neĝo ~brilas sub la suno.

gliptiko ☞. Arto gravuri sur multekostaj ŝtonoj: egiptoj estis en la antikvaj tempoj majstroj en la ~o; ekzistas dupecaj ~oj: intaĵo k kameo. Vd GEMO, FOTOGLIPTIKO.

gliptodonto ☞. G. de grandegaj fosiliaj sendantaj mambestoj, vivinta en la kvaternara epoko de Ameriko.

gliro ☞. G. de malgrandaj roduloj (= dormomuso) (glis).

* **Gliti** (ntr). 1 Facile surŝoviĝi sur glata aŭ grasa supraĵo: oni ~as kiel sur sapo; ŝtono ~as sur la glacio; mi lasis min ~i en la kavaĵojn; molekuloj de fluidaĵo facile ~as unu sur alia; dehakitaĵo arboj ~is laŭlonge de la deklivo; fiŝoj ~as en akvo, birdoj en aero; de~i de la ĉevalo B. 2 Antaŭeniĝi sur glata supraĵo, konservante sian ekvilibron: la infanoj ~is gaje sur la nova glacio. 3 Perdi la starecon k ekvilibron, marŝante sur glata supraĵo: mia piedo ek~is sur la vaksita pargeto, k mi falis. 4 (f) Pasi senbrue, facile, nerimarkite: la servistoj senbrue ~is inter la manĝantoj; centoj da bildoj ~is tra liaj pensoj Z; senvole ~is miaj okuloj al mia ŝranko; lian koron tra~as mallumaj nuboj Z; li tra~is inter la ĉeestantaro; la pejzaĝo rapide preter~is antaŭ liaj okuloj; ili ~as (falas) iom post iom en profundan mizeron (Kp ŜVEBI, FLUI, FLUGI, NAĜI, PRETERPORTIĜI). ~(ad)o. 1 Ago ~i: ~ado de sportistoj; fali pro ~ado. 2 (Fon) Preskaŭ neperceptebla transiro inter du sinsekvaj distingeblaj pozicioj de la voĉorganoj. ~(ig)a. 1 Tiel glata aŭ grasa, ke oni ~as marŝante sur ĝi aŭ ekkaptante ĝin: ~a pargeto, angilo; okazon kapitu ĉe l'kapo, ĉar la vosto estas ~a Z; ~iga substanco. 2 (f) Evitema, elturniĝa, malfacile kaptebla: spiritoj ~igaj, kiel serpenta korpo Z; angile ~aj argumentoj. ~ilo. Ilo ~anta aŭ servanta por ~i. 1 ~veturilo. 2 ~ŝuo. El~i Z; for~i Z (ntr). 1 Foriĝi ~ante: fiŝo el~as el la mano; el lia mano ĉiu monero

el~as Z (li estas tute malŝparema). **2** (f) Foriĝi nerimarkite, ellasiĝi : *el~i el domo, el ĉambro* ; (f) tiu vorto senvole *el~is* el lia buŝo ; *el~iĝis* el sub ŝiaj piedoj la fundamento de ŝia materiala ekzistado Z ; la povo *for~is* el liaj manoj ; el sub la ŝajno de gentileco *el~is* (aperis, elvidiĝis) ĉiumentem la malŝato B ; tiu demando *el~is* la registarojn (la registaroj ne atentis tiun demandon). **En~l** (ntr). Eniri ~ante : ili *singarde en~is* tra la truoj B ; la polvo *en~is* en la kestoj ; *diversaj malordoj en~is* en la kortegon B. ~*fali*. ~i 3. ~*umi* Z, ~*kuri* Z. ~i 2.

* **Globo**. Sferforma, bulforma korpo aŭ objekto : *ronda balono estas ~o* ; *ler~o* ; *kartona geografio ~o* ; *okul~o* ; ~o de bilardo. ~*a*. ~forma : ~e kunvolvita tuketo Z. ~*eto*. Malgranda ~o : *aer~eto* ; *sangaj ~etoj* ; *farmaciaj ~etoj*. **Faden~o**. Volvajeto da fadeno. **Plat~o**. Mondo-karto.

globulario ☼. G. de ~acoj kun blujaj floroj, havantaj laksigan proprecon k tre oftaj en Eŭropo (*globularia*).

* **Glori** (tr). (iu) Honori iun donante al li grandan famecon, konigante ĉien lian indecon, publikigante sian admiron ; laŭdegi : ~i la heroinoj ; ~i scienculon per statuo ; ~i la belajn agojn, genian poeton, Dion ; *estu ~ata la nomo de Dio ! kiu nenion valoras, plej multe sin ~as* Z (Vd BARELO, RADO) ; *sin ~i pro sia riĉeco* (Kp FANFARONI, FIERI, VANTA). ~**o**. **1** Famobriilo ; admiro de la plejmulto por ies merito, talento, genio : *sen laboro nenia ~o* Z ; la ~o estas la suno de la mortintoj ; oni ne pagas per ~o al sia tajloro Z ; *konfesi, laŭdi, prikanli ies ~on* ; bona ~o pli valoras ol oro Z. **2** ~iga persono aŭ afero ; fierindaĵo : li estas ~o de la nacio Z (Vd ESPERO 3, ĈOJO 2). ~**a**. **1** Posedanta ~on : ~a poeto, scienculo. **2** Donanta ~on, ~iga : ~a venko, okazo, laboro, kanto. ~**e**. Laŭ ~a maniero : ~e morti ; ne ~e estas serĉi sian ~on Z. ~**igi**. Esti la kaŭzo de la granda fameco, ĉiekonateco de iu aŭ io : la grandaj scienculoj ~igas la naskiĝtandon ; lia verko ~igas lin pli ol la laŭdoj. **Mal~l** (tr). Misfamigi ; diskonigi la malbonan famon de iu aŭ de io : *mal~i triponon*. **Mal~o**. Malbonfamo, malŝato de la plejmulto por ies morala aŭ intele-

kta valoro : *akiri, meriti mal~on* ; *disanonci ies mal~on*. **Mal~a**. Havanta mal~on. **Mal~igi, sen~igi**. Esti kaŭzo de malbonfamo por iu : *lia konduto en tiu okazo tute mal~igis lin*. **Mal~iga**. Donanta mal~on. ~**krono**. Aŭreolo 1.

gloso Z. Noto, klariganta la sencon de vorto malklara aŭ malofta. ~**aro**. Vortaro pri arkajaj aŭ specialaj vortoj.

gloto ♥. Kavoforma parto de laringo inter la voĉaj kordoj. ~**a** plosivo (Fon). Kraketo, produktata de la abrupta fermiĝo k malfermiĝo de la gloto antaŭ la ellaso de vokalo, per kiu la nordgermanoj faras la altenon al vokalo komencanta vorton.

* **Gluo**. Duonflueca ŝmirajo, kiu sekigante kapabligas forte kunigi du objektojn : ~o el araba gumo ; *farun~o* ; *fiŝ~o* ; ~(e)c)a substanco ; ~aĉu haŭto de angilo. ~**l** (tr). Kunigi per ~o : ~i aŝiŝon sur muron ; (f) ~i sian atenton al io. Kp MASTIKI, LUTI. **Al~l** (tr). ~i objekton al pli granda : *al~i postmarkon*. **Al~igi** (p. f.) Forte aliĝi, kunigi per si mem kun alia objekto : *la birdo al~iĝis al la kaptilo* ; *mia longo al~iĝis al mia palato* Z ; *ŝiaj okuloj al~iĝis al li* Z ; li al~iĝis per sia tuta koro al tiu lando Z ; lia animo al~iĝis al ŝi Z ; la malnova kutimo al~iĝis al li (Kp ALFORĈIĜI, ALLIGIĜI, ALFIKSIĜI, ALFIRMIĜI, ALKROĈIĜI). **Kun~l** (tr). **1** ~i kune du objektojn : *kun~i disŝiritajn pecojn de telero*. **2** (f) Kunteni. **Kun~iĝemo**. Kunteniĝemo. **Mal~l** (tr). Disigi du ~itajn objektojn.

glumo ☼. Ĉiu el la braketoj, kiu ŝirmas ekstere spiketon de gramenaco. Vd LODIKILO, PALEO.

* **Gluti** (tr). **1** Malsuprenigi ion tra la gorgo en la ezofagon k stomakon : ~i viandon, bieron, pilolon B ; *senmaĉe ~i* ; *ĵiŝo pli granda malgrandan (en)~as* Z. **2** (f) Malaperigi profunde en si : *la maro (en)~is la ŝipon* ; *la ocean' el bord' elirinta sovaĝe ~as l'ebenafon* Z ; *densaj nuboj ~is la sunon* ; ~i per la okulo (avide rigardi, deziri) ; tiu entrepreni ~is grandajn kapitalojn Z ; tiu tradukado en~as neproduktive multon da laboroj Z ; li baldaŭ (en)~is multajn sciojn (rapide k maldetale lerni). **For~l**. Malaperigi ~ante : (f) : *for~i* (malklare duone

prononci) la vortojn *z*; li silentis, for-
~ante siajn timojn. ~o. 1 Ago ~i : fari
malbonan ~on *z*; lusi pro malĝusta
en ~o *z*. 2 Kvanto de tio, kion oni ~as
per unu fojo; ~kvanto : li ĉion formangis
per tri ~oj. ~ema. Avide manĝanta,
manĝema. ~ejo *z*. 1 Gorgo. 2 (f)
Abismo (Kp FAŬKO).

gluteo. Sidvango.

gluteno ☞. Glueca substanco, tre
nutra, kiu troviĝas en la faruno de
cerealoj.

gnejs ✱. Skisteca rokaĵo el kristaloj,
kiuj konsistas el kvarco, feldspato k
glimo.

gneto ☞. G. de ~acoj (*gnetum*).

Gnomo. Fabela malgranda estaĵo,
gardanta trezorojn en la interno de la
tero. Kp KOBOLDO, FEO.

gnomono *z* ☞. 1 Malnova sunhorloĝo
kun vertikala ombrojetilo. 2 La ombroj-
etilo mem.

* **Goblo.** Malgranda bongusta riverfiŝo
(*gobio*).

goelete *z*. Malpeza dumasta velŝipo
(= skuno *z*).

golo (Sp). Rezulto de sporta ludo ating-
ata per jeto de pilko en la celon. ~ejo.
Kadro tra kiu devas esti ĵetata la pilko
por atingi ~on. ~ulo. Tiu el la trupo,
kiu gardas la ~ejon, por eviti la enjeton
de la pilko.

* **Golfo.** Parto de maro eniganta en la
teron : ~o de Botnio, de Finlando.

Gondolo. Longa, plata barketo, kun
ambaŭ ekstremaj levitaj en formo de
cignokolo, movata per stangoj aŭ remiloj,
k uzata en Venezio. ~isto. ~veturigisto,
~kondukanto.

gongo p. Orienta instrumento kon-
sistanta el metala disko, kies resonado
estas tre forta.

gonokoko ☞. Mikrobo kaŭzanta la
blenoreon.

* **Gorgo.** Interna kava parto de la kolo,
per kiu oni glutas k spiras : *tralavi*
(gargari) la ~on *z*; *krii* *z*, *ridi* *z* plen ~e,
el la tuta ~o *z*; *teni* iun ĉe la ~o; ~*premi*
iun (~preme sufoke mortigi); *meti*
tranĉilon al ies ~o *z*; *freŝa* *mielo* estas
dolĉa por la ~o *z*; (f) la morto jam tenas

lin ĉe la ~o; ĝi jam staras al mi en la
~o *z* (tedegas min).

Gorilo. La plej granda simio el Afriko,
el fam. de antropoidoj. Kp ŜIMPANZO.

Gotika. Franca arkitektura stilo de la
12-15-a jarcentoj, karakterizata per vol-
boj apogitaj sur ogivkruciĝo k akrepintaj
arkajoj.

graco (Rk). Spirita helpo senmerite
donita de Dio al homo por saviĝo;
Difavoro.

* **Gracia.** Plaĉa per facilaj k harmoniaj
movoj aŭ bele proporciaj formoj : ~a
virino, *vazo*, *stilo*; ~aj *lipoj* *z*. Kp
DELIKATA. ~e. Laŭ ~a maniero : ~e
prezenti tason al vizitanto; li *saltas* ~e,
kiel *urso ebria* *z* (ironie). ~eco. Kvalito de
iu aŭ io ~a : ~eco de infana vizaĝo, de
antikva statufragmento. Mal~a. Havanta
senharmoniajn movojn aŭ formojn. ~o
☉. Nomo de tri antikvaj diaĵoj, reprez-
entantaj la plej graciecan belecon.

gracila = svelta.

* **Grado.** 1 Mezuro de kvalito, forto,
intenso : *krimo*, *kiel virlo*, *havas siajn*
~ojn; *eleganteco de alta ~o*; la *plej alta*
~o de amo, *teruro*; ~o da *bonstato*, da
perfekteco, da *kapableco* *z*; *malforta ~o* *z*;
sufiĉa ~o *z*; ĝis *kia ~o* *z*; li *malsaniĝis*
en tia ~o, ke oni *malesperas* *lin savi*; ~o
post ~o (iom post iom); ~oj (Rango, sed
philargense) *de ofico*, *de honoroj*; (G) ~oj *de*
komparo (pozitivo, komparativo k super-
lativo). Kp ŜTUPO. 2 Ĉiu el la egalaj
dividoj de cirklo, termometro, skalo ke :
5 ~oj *super la nulo*; 39 ~oj *de febro*;
kioma ~o da malvarmo estas ? angulo de
45 ~oj. ~igi. 1 Distribui laŭ la ~oj de
io, vicigi : ~igi la *ekzercojn en lernolibro*.
2 Dividi per ~oj, marki ~ojn sur io :
~igi *termometron*. ~a *z*. 1 Relativa :
diferenco ne esenca, sed ~a. 2 Iompostioma,
malsubita. Laŭ ~e *kiel* (aŭ *kiom*). Pro-
porcie *kiel* (Kp LAŬ LA MEZURO KIEL,
LAŬ TIO KIEL, ĜUSTE TIOM KIOM).

* **Grafo.** Nobela titolo supera al barono
k malsupera al markizo.

grafiko *z*. 1 Arto reprezenti objektojn
per desegnaj linioj. 2 Grafismo. ~aĵo.
Scienca desegno, servanta por la tekniko
k reprezentanta la fenomenojn aŭ iliajn
abstraktajn rilatojn per geometriaj figuroj
(skaloj, kurblinioj ke) : ~aĵo *pri varioj*

de temperaturo, trafiko, kc. (Kp SKEMO, DIAGRAMO). ~a Z. Koncernanta la reprezentadon de objektoj per desegnaj linioj : la ~aj artoj (skribo, desegno, gravuro).

grafismo. Skriblitera konsisto de la vortoj kompare kun la sonprononco. Vd FONETISMO.

Grafito. Grizenigra, mola speco de karbono, uzata precipe por fabriki kraĵojn.

grafologo Z = grafologiisto.

Grafologio. Arto ekkoni la karakteron de iu per ekzameno de lia skribo.

grajlo. (Me) Speco de hajlo en formo de tre malgrandaj grajnoj.

* **Grajno.** 1 Malgranda semo, precipe de greno : ~o de trikilo, *aveno, rizo, pizo, pipro*; ~o (kerneto) *de pomo, piro*; ~ajo el freŝaj ~oj Z. Kp SEMO. 2 Malgranda globa ajo, komparebla al ~o : ~o de hajlo, pulvo; sur la fundo de la rivero troviĝas ~oj da oro Z; ~eto da vitro penetris en lian okulon Z; ~etoj de sablo Z; ~oj de kolono. Kp ERO. 3 (f) lometo da : estas tamen en la aĵero ~o da vero; li ne havas en la kapo eĉ unu ~on da saĝo Z. Kp GUTO, OMBRO. ~igl. Fari ~ojn el la maso. ~igl. Kreski aperigante sem~ojn. Dis~igl. Deŝiri la ~ojn : dis~igi spikon, vinberaron. ~ingo. Speco de kaliketo fikse tenanta parte enigitan ~on; kupulo : la glano estas entenata en ~ingo. ~oledo. Malglata ledo, kvazaŭ kovrita per ~oj; ŝagrino.

grajpo †. Kurba stango alligita al kilo. **Antaŭa** ~o. ~o kiu kunligas la kilon al la antaŭkilo. **Malantaŭa** ~o. ~o kiu kunligas la kilon al la malantaŭa kilo.

grakl Z (ntr). 1 Bleki kiel korvo. 2 Estigi raŭkan bruon en la gorgo, eligante mukon.

Gramo. Pezunuo en la metra sistemo (= 1 ke. da distilita akvo).

* **Gramatiko.** 1 Scienco pri la lingvaj reguloj : ĝenerala ~o (scienco pri la reguloj komunaj al ĉiuj lingvoj); kompara ~o (scienco pri la samecoj k malsamecoj de pluraj lingvoj, devenintaj el unu sama, kiujn oni komparas k klarigas unu per alia); historia ~o (studanta la historion de la formiĝo de la lingvoj); priskriba

~o (priskribanta nur la nunan staton de la reguloj). 2 Libro klariganta tiujn regulojn : aĉeti latinan, esperantan ~on. ~isto. Spertulo en ~a scienco.

gramenacoj ☼. Fam. de unukotiledonaj herbecaj plantoj : *aveno, hordeo, maizo, sekalo, tritiko*.

gramofono ☼. Fonograf-aparato reproduktanta la sonojn per diskoj.

* **Granato.** Frukto de ~arbo, kun multaj internaj rozkoloraj ĉeloj k abunda dolĉa suko. ~arbo, ~ujo. Arbusto el fam. mirtacoj (*granatum punica*).

* **Granda.** 1 Superanta la ordinaraĵajn dimensionojn : ~a (vasta) *tablo, vazo, ĉambro, kampo, maro*; ~a (alta) *monto, turo, homo, besto*; ~a (longa) *rivero, bastono, daŭro*; *ĵiŝo pli ~a mal~an englutas Z*; ~a *telero, malplena kulero Z*; ~a *kapitalo*. Kp AMPLEKSA, KOLOSA, GIGANTA, ELEFANTA, MAMUTA. 2 Superanta la ordinaran gradon, intensa, altkvalita : ~a *vento, kunveno, kvanto da akvo*; ~a *poeto, verko, talento*; *Ludoviko, Frederiko la ~a*; ~a *doloro, kuraĝo, gloro, ĝojo, kolerio, feliĉo, fiereco, honto, miro, profilo, riĉeco, valoro, venko, malvenko*; ~aj *malbonoj, ~aj rimedoj Z*; ~a *ofico, ~aj zorgoj Z*. Kp FORTA, POTENCA, TROA, PROFUNDA, EMINENTA, GRANDIOZA, GRAVA, NOBLA. ~igl. Kreski. ~ulo, ~sinjoro. Altranga nobelo. ~egulo. Giganto. ~aĝa Z. Jam tre maljuna. ~anima. Posedanta noblajn moralajn ecojn super la ordinara grado. **Mal~a.** 1 Ne atinganta la ordinaraĵajn dimensionojn : *mal~a arbo, skatolo* (Kp ETA, MIKROSKOPA, LILIPUTA, MINIATURA). 2 Malaltgrada, malaltkvalita : *mal~a animo, bruo* (Kp BAGATELA). **Mal~egulo.** Tre malaltkreska homo (Kp PIGMEO, ETULO, NANO). **Po~e, pomal~e** (aĉeti, vendi). Laŭ granda aŭ malgranda kvanto.

Grandioza. Frapante, impone granda : ~a *vidaĵo, monumento, ceremonio, manifestacio, rezultato, servo, elpensajo, stilo*; ~a *iluminado*; ~a *diverseco de niaj ideoj Z*; *eldoni ~an pazigraŝan provon Z*. Kp MAJESTA, POMPA. **Mal~a.** Troŝpare, nenoble malgranda : *mal~a festo*; *mal~aj antaŭjuĝoj*.

* **Granito.** Tre malmola erupcia rokaĵo konsistanta el miksaĵo da glimo, kvarco k feldspato. ~a. 1 El ~o : ~aj *pavimeroj,*

muroj. 2 (f) Obstinega : lia ~a kapo ne enlasas alian opinion.

granolo *ŝ*. Malgranda pilolo, kiu ne pezas pli ol kvin centigramojn. Vd **BOLUSO**, **PILOLO**.

graplo *ĵ*. Speco de malgranda ankro kun multaj brakoj.

grapolo. Kunajo da floroj aŭ fruktoj pendantaj laŭlonge k ĉirkaŭflanke de komuna trunketo : *~o de akacio, lilako, vinbero, ribo, da vinberoj, da riboj*. Kp **SPIKO**, **BERARO**, **PENIKO**, **FASKO**.

* **Graso**. 1 Ŝmirtaŭga k facile fandebla substanco en la korpo de bestoj. 2 Similnatura substanco el diversa deveno : *oleo estas vegetaĵa, vazelino minerala ~o*. Kp **LARDO**, **SEBO**, **BUTERO**, **MARGARINO**, **VEGETALINO**. **~a**. 1 Konsistanta el *~o*, natursimila al *~o* : *~a parto de viando* ; *~a makulo* ; *~a ŝmiraĵo*. 2 Havanta multe da *~o*, dika : *~a viando, ansero* ; *~dika homo* *Z*. 3 (f) Bone sterkita, fruktodona : *~a grundo, kampo*. **~igl**. 1 Fari ion *~a* : *~igi porkon*. 2 Fari ion *~a*, ŝmiri per *~o* : *~igi paton, ŝuojn, pafilutubon*. 3 (f) Sterki : *~igi teron, ĝardenon*. **~igl**. Igi *~a* : *la porkoj tre facile ~igas* ; (f) la akciuloj *~igas* (riĉigas) per altaj dividendoj. **~igaĵo**. Sterko. **Mal~a**. 1 Havanta malmulte da *~o* : *la sep malgrasaj bovinoj el la Biblio*. 2 (f) Malmulte fruktodona, malbone sterkita : *mal~a grundo* (Kp **MALRIĈA**).

* **Grati** (tr). Froti malforte k supraĵe per akra aŭ raspa objekto : *~i per ungo la haŭton, kiam ĝi jukas* ; *ĉevalo ~as la teron per sia hufo* ; *hundo ~as ĉe l' pordo* ; *la maliberulo ~is sur la muro versojn k bildojn* *Z* ; *~i* (ludi gratante) *mandolinon, gitaron* ; *en unu sako du katoj, ĉiam mordoj k ~oj* *Z* ; *inter la dornoj li ricevis kelkajn fortajn ~ojn* *Z*. Kp **SKRAPI**. **~vundi**. Vundi *~ante* : *~vundi al iu la vizaĝon*.

grateni (tr). Surkovri mangaĵon per panraspitaĵo kun butero, k baki ĝis-brune : *~ita terpoma kaĉo*. **~aĵo**. *~ita mangaĵo*.

gratifik(ik)l (tr). Doni laŭvolan kromsalajron aŭ rekompencan mondonacon : *~i iun per 100 frankoj*. **~o**. Kromsalajro, mondonaco.

gratifikacio *Z* = **gratifik(ik)o**.

* **Gratuli** (tr). Esprimi al iu per ĝentilaj vortoj sian kontentecon pro sukceso aŭ feliĉo okazinta al li : *mi sincere ~as vin pro via elekto* ; *~i telegrafe la junajn geedzojn*. Kp **KOMPLIMENTI**, **BONDEZIRI**. **~o**. Vortoj por *~i* : *prezenti al iu siajn ~ojn*. **~a**. Esprimanta *~on* : *~aj paroloj, ~a letero*.

* **Grava**. Atentinda pro sia granda influo aŭ siaj grandaj sekvoj : *~a persono, oficisto, okazo, kunveno* *Z*, *motivo* *Z*, *decido, malsano, helpo, dokumento* ; *tiu ĉi ~a ligo restos por mi memorinda* *Z* ; *unueco estas la plej ~a bazo de lingvo internacia* *B* ; *aŭskultu, ĉar mi parolas ~aĵon* *Z*. Kp **SERIOZA**, **SIGNIFA**. **~e**. Laŭ grava maniero : *~e vundita* *Z* ; *ne (estas) ~e!* *Z* *~i* (ntr). Esti *~a* : *sed tio ne ~as!* *~as*, *ke vi mem iru saluti la urbestron*. **~eco**. Eco de io *~a* : *oni ne povas malgrandigi la ~econ de tiu demando* ; *vi vidas nun la ~econ de tiu leĝoprojekto*. **Mal~a**. Bagatela, ne meritanta atenton. **Mal~aĵo**. Ne atentinda bagatelajo. **Malpli~igi**. Fari malpli *~a* : *malpli~igi sian kulpon per peno*.

* **Graveda**. Portanta idon en la utero : *ŝi estas ~a de nur tri monatoj* ; (f) : *nigraj nuboj ~aj je pluvo* (pretaj elasi pluvon) ; *decido ~a je multaj sekvoj*. **~igl**. Fari ion *~a* (Kp **NASKIGI**, **PATRINIGI**). **~igl**. Farigi *~a* : *la filinoj de Lot ~igis de sia patro* ; (f) : *monto ~igis, muso naskigis* *Z* (grandioza peno, eta efiko. Kp **ETA**) ; *oni ~igas per malhonestajo, k naskas krimon* *Z* ; *tiu ~igis malbonon k naskis mensogon* *Z* (Kp **NASKI**, **AKUŝI**).

graviti (ntr). 1 (Sc) Celi, pezi al centra punkto. 2 *~i* Sin movi konforme al la leĝo de la reciproka altiro de korpoj en la universo. **~o**. 1 Forto de *~anta* korpo. 2 Forto laŭ kiu la korpoj sin altiras reciproke.

* **Gravuri** (tr). 1 Desegni sur ligno, ŝtono, metalo kc per pinta ŝtala ilo aŭ per acido. Kp **ENSKRIBI**, **ENTRANĈI**, **ĈIZI**, **GILOŝI**, **STREKI**. 2 (f) Fari fortan k longedaŭran impreson sur la spiriton : *~i ion en sian memoron, en la koro* ; *versoj ~igas pli facile en la memoro ol prozo*. Kp **ENSKRIBI**, **NOTI**, **GARDI**, **KONSERVI**, **ENSTAMPI**, **ENRADIKIGI**. **~aĵo**. Desegnaĵo per *~ado*. **~ilo**. Ŝtala ilo por *~i* ; grifelo.

grefti (tr). 1 Enigi vivantan branĉeton aŭ burĝonon en alian vegetaĵon, tiel ke ĝi plue kresku, = inokuli 2 : *~i arbon, sovaĝan pomujon, rozujon*; *~i branĉon sur alispecan trunkon*. 2 Transporti vivantan parton de animala korpo sur alian : *~i glandon, haŭtpecon*. *~aĵo*. En *~ita* branĉeto aŭ burĝono.

grego Z. 1 Brutaro : *~o da bovoj Z*; *la nobeloj traktis ilin kiel ~on*. 2 (f) Senorda kunanaro. Kp **ORDO**, **BANDO**, **TRUPO**, **ARO**. *~a*. De *~o*, karakterizanta *~on* : *~a sento*. *~ejo Z*. Loko, kie oni gardas *~on*.

grejso ✱. Speco de roka ŝtono, konsistanta el silikaj grajnetoj aglomeritaj en kalkeca aŭ silikeca maso (= sabloŝtono). Vd **GNEJISO**.

***Greno**. 1 Veg. el fam. gramenacoj, kies semoj estas panigeblaj (tritiko, aveno, maizo, rizo kc) : *konsumi sian ~on antaŭ ĝia maturiĝo Z* (antaŭelspezi estontajn enspezojn); *turka ~o* (maizo). 2 Semo de tiuj vegetaĵoj, grajno. *~ejo*. Parto de domo, kie oni konservas draŝitan *~on*.

***Grenado**. Ferglobo, plenigita je pulvo k garnita per meĉo aŭ eksplodigilo, kiun oni ĵetas per mano aŭ speciala ĵetilo, por ke ĝi eksplodu meze de la malamikoj. Vd **OBUSO**. *~isto*. Soldato speciale destinata por ĵeti *~ojn*.

grenato. Malhele ruĝa juvelŝtono, kapabla gravuri la kvarcon. Kp **RUBENO**. *~kolora*. Vinruĝa : *~(kolor)a robo*.

***Grio**. Nomo donita al la grajnoj de greno, kiam ili estas senigitaj je ilia ŝelo k maldelikate pistitaj. *~aĵo*. Kaĉo el *~o*.

grifo Z. 1 Mitologia flugilhava besto kun kapo de aglo k korpo de leono. 2 Nomo de diversaj rabobirdoj.

***Grifelo**. Pinta ŝtala ileto, oblikve tranĉita ĉe unu el siaj ekstremajoj, kiun la gravuristo uzas por desegni sur metalplaton. Kp **CIZELILO**, **ĈIZILO**.

grifono B. Speco de hundo kun longaj hirtaj haroj. Kp **PUDELO**.

***Grilo**. Nigra saltanta insekto, el fam. de ortopteroj, vivanta en fendoj, sub ŝtonoj k ofte en la varmaj partoj de domo, k aŭdiganta akran bruon per la frotado de la flugiloj : *la krikrio de l' ~oj*; (f) *ia*

~o zumas al li en la cerbo (li estas frenhezeta, havas strangajn ideojn). Kp **KAPRICO**, **MUŝO**.

***Grimaco**. Vola aŭ nevola streĉo de la vizaĝaj muskoloj, kiu misformas la trajtojn donante al ili neordinaran k ofte ridindan aspekton : *~o de moko, de doloro*. *~i* (ntr). Fari *~ojn* : kiu *~as per la okulo kaŭzas suferon Z*; *~anta masko*. *~ema*. Kutimanta *~i*.

Grimpi (ntr). 1 Pene transloki sian korpon sur oblikva aŭ vertikala supraĵo per helpo de piedoj k de manoj : *~i sur arbon, rokon*; ili *~is tra la kamenlubo malsupren Z*. 2 Pene supreniri sur altan lokon : *~i sur altan turon*; *sur ~i monton*; *ŝi en ~is la boaton*. 3 Suprenrampi sin al kroĉante al io : *~anta rozujo, pizo*. *~ema*. Karakterizas vegetaĵon, kiu nature *~as*. *~iga*. Karakterizas vojon, kiu devigas la vojirantojn *~i*. *~ulo*. Besto kiu emas *~i*.

***Grincli** (ntr). Eligi akran malagrablan k tre akutan sonon pro kunfrotiĝo kun alia malgranda objekto : *fero ~as sur vitro B*; *ŝlosilo ~as en seruro*; *~as orgeneto, grilo, maŝino B, segilo Z, dentoj Z*; *~i per la dentoj Z*. Kp **KNARI**, **KLAKI**, **ĈIRPI**. *~igi*. Fari, ke io *~u* : *~igi la dentojn al iu Z*.

Gripo Z. Febra epidemia malsano, karakterizata per kapdoloro, lacegeco en ĉiuj membroj k nazkataro.

***Griza**. Havanta koloron mezan inter blanko k nigro; cindrokolora, senkolora : *~a barbo, vetero, nubo, nebulo*; *~hara maljunulo*; *la polvo ~igis la foliojn*; *li rapide ~igas*; *~e/lava* (lankolora); *gloro por junuloj estas ilia forto, k ornamo por maljunuloj estas ~eco Z*; *~aj* (f senplezuraj, enuaj) *tagoj*. Kp **PALA**. *~o*. *~a koloro*. *~(a)jo*. Io *~a*.

Grogo. Varma trinkaĵo farita el brando, sukero k akvo.

***Groso**. Frukto de *~ujo*. *~ujo*. Arbeto el fam. saksifragoj, kun manĝeblaj lanugaj beroj (*ribes grossularia*) Kp **RIBO**.

***Groŝo**. Tre malgranda monero en diversaj landoj : *nuda k kruda, sen ~o en poŝo Z* (lute mizera). Kp **SOLDO**, **CENDO**.

***Groto**. Artefarita aŭ kurioza kaverno

Groteska. Ridinde stranga, precipe pri aspekto aŭ formoj : *~a karikaturo, gesto, sintenado, danco, vizaĝo, homo*. Kp BURLESKA.

* **Gruo.** 1 Granda, longakrura migranta birdo (*grus cinereus*). 2 Longstanga levmaŝino : *ĉirkaŭ ĉiuj insuloj krakis ~oj kun siletoj* B (Kp ARGANO).

grumo Z. Juna lakeo, precipe en hoteloj k kafejoj.

Grumbli (ntr). Obtuze murmuri pro malkontenteco. Kp GRUNTI. *~ulo*. Homo, kiu kutimas *~i*.

Grundo. 1 Tero, konsiderata laŭ sia ĥemia konsisto, sia kvalito por kulturo, sia firmeco por konstruo aŭ alia uzado : *sabla, malseka ~o* ; en la malseka argila *~o oni vidis la postesignojn de la piedoj de la anasoj Z* ; tiu *~o* netaŭgas por greno, por dancado ; la geologo esploris la konsiston de la *~o* ; (f) : *prepari favoron ~on por la propagando* ; ni do restu sur la firma *~o* de la konstatitaj faktoj. Kp FUNDO, TERENO. 2 Fundo 3 : *pentraĵoj sur ora ~o Z*.

grunti Z (ntr). Bleki kiel porko. Kp GRUMBLI, RONKI.

* **Grupo.** 1 Aro da samspecaj objektoj, kunigitaj por sama celo : *~o da pentraĵoj, da dokumentoj, da argumentoj*. 2 Aro da personoj, kiujn io komuna kunigas : *~o da laboristoj, da rigardantoj* ; *~o da infanoj kune ludantaj* ; *~o politika* (da deputitoj samopiniaj) ; *statua ~o* ; *marŝi po~e* (Kp BANDO, TRUPO, HORDO, PARTIO). 3 (Fon) Aro da ofte kunigitaj literoj : *la ~oj br, kv, ~igi*. Arigi en ~ojn : *~igi la argumentojn en tri kategoriojn* ; la fotografisto *~igas la klientojn* ; la tuta Esp-istaro *~igis ĉirkaŭ sia standardo Z*. 4 (Bi) Specaro, genro. *~aĉo*. Malestiminda *~o* (Kp KOTERIO).

Gruzo. Sablego el dikaj grajnoj, dispecigitaj ŝtonetoj. Kp SILIKO, PIRITO.

guano Z. Sterko de maraj birdoj de Sud-Ameriko, tre forta grasigaĵo.

guaŝo. Pentraĵo, en kiu oni uzas farbojn miksitajn kun gumo k mielo.

gubernatoro Z = guberniestro.

Gubernio. Administra parto de lando aŭ kolonio. *~estro*. Administranto de *~o*. Kp DEPARTEMENTO, PROVINCO, DISTRIKTO.

* **Gudro.** Nigra glua substanco, restaĵo el distilado de keno aŭ karbo. *~i* (tr)

ŝmiri per *~o* : *~i ŝipon Z, ŝnuron ; ~ila pavimo de strato*.

* **Gufo.** Nokta raborbirdo el fam. de strigoj (*bubo maximus*). Kp NOKTUO.

gulo *гу́л*. G. de musteloidoj (*gulo*).

Guldeno. Aŭstra k nederlanda monero ; floreno.

* **Gumo.** Glua suko el iaj arboj, kiun oni uzas por glui, apreturi, briligi, aŭ kiel dolĉigaĵo en bombonoj, pasteloj, ke : *araba, elasta ~o ; lak~o ; skrap~o* (gumo preparita por forforli kraĵonajn aŭ inkajn strekojn). Kp KAŬĈUKO, SIKORO. *~i* (tr). Ŝmiri aŭ densigi per *~o* : *~i poŝtmarkon, trinkaĵon*.

gumiguto Z. Speco de sekigita flava rezina gumo, uzata kiel kolorilo k ankaŭ kiel laksigilo.

* **Gurdo.** Malgranda portebla orgeneto kies klavaron aŭtomate funkciigas cilindro turnata per manturnilo. *~i* (tr). 1 Ludi per *~o* : *la mizerulo ~is melankolian arion*. 2 (f) Fari aŭtomate, maŝine, rutine, kvazaŭ turnante senpense la turnilon de *~o* : *~itaj* (banalaj, malmulte signifaj, tede ripetitaj) *frazoj*.

gurnardo *гу́рд*. Speco de triglo (*trigla gurnardus*).

* **Gusto.** 1 Eco de ia substanco (manĝaĵo aŭ trinkaĵo), kiu kaŭzas agrablan aŭ malgrablan sentumajon sur la lango k la palato : *~o de viando, fumo ; sala, sukera, malplaĉa ~o ; fremda manĝo havas bonan ~on Z* (Vd kiso). 2 Kapablo ricevi de ia substanco agrablan aŭ malgrablan sentumajon per la lango k la palato : *li havas bonan, delikatan, difektitan ~on* ; oni neniam povas fidi *lian ~on*, ĉar li troŝatas la salaĵojn ; la organo de la *~o*. 3 (f) Eco de la karaktero, kiu kaŭzas, ke la homoj trovas plaĉon aŭ malplaĉon en io aŭ iu ; karakteriza ŝatmaniero : *kiom da homoj, tiom da ~oj Z* ; ĉiu havas sian propran *~on Z* ; pri *~oj* oni disputi ne devas Z ; tio estas demando de *~o Z* ; ŝati aŭ neŝati leatron estas afero de *~o* ; agi laŭ persona *~o* ; esti laŭ la *~o* de iu Z (plaĉi al) (Vd ELEMENTO 2, MUELIO, VOKITA). 4 (f) Sagaca k ĝusta sento pri la kvalitoj k mankoj de arta verko ; bon*~o*, bel*~o* : *lia kritikado montras seneraran ~on* ; oni povas distingi la naturan k la akiritan *~ojn*.

~1 (ntr). 1 (io) Kaŭzi agrablan aŭ malagrablan sentumajon sur la lango k palato : *tiu manĝaĵo bone, abomeninde, acide* ~as. 2 (io). (f) Esti agrabla aŭ malagrabla ; kaŭzi plaĉon aŭ malplaĉon : *post longa laboro bone* ~as la dormo ; *en malsana malbone* ~as la plej karaj okupiĝoj. ~igl. 1 Doni ~on al manĝaĵo ; spici : *bona saŭco* ~igas fiŝon ; *malsato plej bone* ~igas la manĝon. 2 (f) Igi agrabla ; *tiu pruvo* ~igis al li la sportojn. ~umi (tr). 1 Intence esplori, provi ~on de io : ~umi manĝon, vinon. 2 (f) Ĝui aŭ sperti ion : ~umi plezuron, maldolĉon ; *vi volis* ~umi noblecon Z. **Bon** ~a. 1 (io) Agrabla por la palato aŭ la spirito : *bon* ~a viando, vesto, meblaro, dramo. 2 (iu) Posedanta estetikajn ~on : *bon* ~a kritikisto. **Sen** ~a 1 (io) Indiferenta por la palato aŭ la spirito ; senkaraktere, seninteresa : *sen* ~a manĝo ; azoto estas senkolora, senodora k *sen* ~a gaso ; *sen* ~a ŝerco, laŭdo, poemo. 2 (iu) Ne posedanta estetikajn ~on. **Vin** ~umisto. Profesia spertulo, komisiita por ekprovi la ~on k kvaliton de la vinoj : *bona vin* ~umisto rekonas la originan landon je la unua sorbo, la grundon je la dua k la jaron je la tria.

guŝo. Longforma unuĉambra duparta grilnuĵo de la fabacoj (Kp KAPSULO 4, SILIKVO).

* **Guto.** 1 Globeto, malgranda ero, kiu defluas el fluaĵo : ~o de pluvo, de sango, de ŝvito ; eĉ ~o malgranda, konstante frapante, traboras la monton granitan Z ; ŝviti per dikaj ~oj ; *verŝi* ~on post ~o. 2 Malgranda kvanto da fluaĵo : ~o da vino, da akvo, da veneno ; restas ankoraŭ kelkaj ~oj en la fundo de la glaso ; *sen* ~oj malgrandaj maro ne ekzistus Z ; maro estas nur ~aro Z. 3 (f) Iometo da io abstrakta : estas neniu ~o da senko k logiko en tiuj spritaj mokaĵoj Z (Kp ERO, GRAJNO. Vd ARO, ALIĜI) ; pli helpas ~o da feliĉo ol barelo da saĝo Z. ~1 (ntr). Deflui, fali po ~e : de la rozfolioj ankoraŭ ~as roso ; larmoj ~is de ŝiaj vangoj ; ne ~as mielo el la ĉielo Z (neniu akiro sen laboro. Kp ROSTI) ; subite ek ~is pluvo ; pluvo tra ~as tra la tegmento ; malpacema virino estas kiel konstanta ~ado Z (Kp ŜVITI). ~igl. Faligi ~ojn, verŝi po ~e : la folioj post la pluvo ~igas la akvon per milkoloraj perloj.

~e, po ~e. ~o post ~o, iom post iom malrapide : *verŝi po* ~e ; *feliĉo venas* ~e, *malfeliĉo venas* flue Z.

Gutaperko. Rezina gumo, simila al kaŭĉuko, k uzata precipe por tegi elektraĵajn kablojn.

guturalo (Fon). Nomo, kiun kelkaj fonetikistoj donas al la velaroj.

* **Guverni** (tr). Direkti k prizorgi la edukadon de infano, kunvivante kun ĝi. ~ist(in)o. Vir(in)o, kies profesio estas ~i.

guzlo Z ĥ. Gitarforma unukorda instrumento uzata ĉe kelkaj slavaj popoloj.

* **Gvardio.** 1 Militista taĉmento komisiita por observi k gardi : *meli* ~on ĉe ĉiujn pordegojn de la urbo. 2 Plej bonaj regimintoj, speciale elektitaj por la gardo de regnestro. **Antaŭ** ~o. Avangardo. **Post** ~o. Ariergardo.

* **Gvidi** (tr). 1 Montri al iu la vojon ĝustan, irante kun li k helpante al li por atingi la celon, kiun li intencas trafi : ~u k konduku min Z ; ~i blindulon, vizitantojn, fremdulojn en urbo, en muzeo ; ~i ekskursantojn sur la monto ; (f) aliajn li ~as k mem ne vidas Z. 2 (io) Montri la linion ĝuste kondukantan al la celo, direkti la movon al la celo : la pafiltubo ~as la okulon al la celpunkto ; la polusa stelo ~is la iradon de la esploristoj ; kompasoj ~as la maristojn ; diversaj markoj ~is ilin sur la ĝusta vojo. 3 (f) (iu aŭ io) Montri, sciigi al iu la konduton kondukantan al la celo : ~i la publikan opinion ; la lipoj de piuloj ~as multajn Z ; liaj pasioj ~is lin. 4 (f) (iu) Montri, sciigi per siaj spertaj konsiloj, kiamaniere afero plej bone funkcias : ~i ies konduton, konsciencan ; ~i esperantan kurson. Kp DIREKTI, KONDUKI. **Sin** ~1. 1 Trovi la direkton : la maristoj sin ~as per la kompasoj ; sin ~i per palpadon en la mallumo ; ĉiu sin ~as, kiel li vidas Z (Kp ORIENTI). 2 Esti ~ata : sin ~i per naciaj gustoj, per simpatioj aŭ antipatioj Z, per severaj principoj Z, per kaprico Z, per ekstera ŝajno Z ; la lingvo esp-o sin ~is per tiu ĉi leĝo Z. ~ (ad) o. Ago de iu aŭ io, kiu ~as : ekskurso sub la ~ado de la esp-ista grupo ; per ~ado de ŝnuro, kompasoj ; ĉiu laboras laŭ sia propra ~o Z ; ~ado de kurso ; riĉeco sen ~o, kiel ĉevalo sen brido Z. ~a. ~anta 2 : ~a

punkto, modelo Z, principo. ~ilo. 1 Io, kio servas por ~i : ~ilo de pafilo (butoneto montranta la rektan linion al la celo) ; ~ilo de ciklo Z (pli ĝuste : direktilo) ; (f) tiu principo servas al li kiel ~ilo dum lia tuta vivo ; plej bona ~ilo estas la

lango Z (ĉar ĝi ebligas informiĝi). 2 ~folio, ~libreto : la organiza komitato publikigis kompletan ~ilon pri la kongresa urbo. ~isto. Homo, kiu profesie ~as turistojn. ~libro. Libro por ~i vojaĝantojn.

Ĝ

ĝangalo. Hinda marĉbarbaro, loĝata de multaj sovaĝaj bestoj.

* **Ĝardeno.** Loko, ĝenerale apuda de domo, priplantita per utilaj aŭ porplezuraj vegetaĵoj : *flor~o, legom~o ; publika ~o* (Kp PROMENADEJO, KORSO) ; ~kulturo. Kp PARKO. ~a. Rilata al ~o : ~a palisaro ; ~aj (nesovaĝaj) floroj ; ~a kulturo (pli intensa ol tiu de kampo). ~isto. Homo metie zorganta pri ~oj. ~urbo. Urbo, laŭ kies plano la domoj estas dise aranĝitaj inter herbejoj k arboj, k ĉirkaŭitaj per ~o. Stud~o, eksperiment~o, botanika ~o. ~o destinita por la scienca studo pri la vegetaĵoj.

ĝazbando b. Moderna dancorkestro amerikdevena, karakterizata per aldono de strangaj diversspecaj instrumentoj.

* **Ĝemi** (ntr). 1 Esprimi doloran senton per plendaj, ne artikigitaj sonoj : la vundito mallaŭte ~is ; aŭdiĝis en la nokto korskirantaj ~oj. Kp LAMENTI, SOPIRI. 2 (f) Aŭdigi plendan delikatan bruon, similan al ~o : la rivereto ~as sur la ŝtonoj ; la turtuoj ~as en la arboj ; ~blovo de la vento ; ~o de la melankolia pluvo tra la folioj. Kp MURMURI, PEPI. **Ek~i** (ntr). Profunde spiri pro laceco aŭ malĝojo. **Plor~i** (ntr). Aŭdigi spasman bruon de gorgo, pro grava doloro fizika aŭ morala : plor~i ĉe la tombo de la filo (Kp SINGULTI).

Ĝemelo. Ĉiu el la idoj naskitaj ĉe la sama akuŝo ; dunaskito.

* **Ĝeni** (x). 1 Malfaciligi aŭ malhelpi ies movojn ; maloportuni al iu, malkomfortigi iun : ĉu la pakajo ~as vin ? ne ~u la iradon, al la irado ; tiu senĉesa bruo ~as min ; ne ~u vin pro mi ; malfeliĉo sin ne ~as, faru geston, tuj ĝi venas Z. Kp EMBARASI, OBSTRUCCI, BARI. 2 Mal-

faciligi ies agojn aŭ decidojn pro moralaj malhelpoj : via ĉesto ~is lin ; havi mienon tre ~itan Z ; tre ~as min, ke mi devas fari tiun viziton, tiun klopodon ; li forte sin ~is saluti tiun friponon Z (li malvolonte, sindevige salutis) ; eble ili sin ~as fari al mi malagrablaĵon Z (sin ~as, por ne fari ; ili malvolonte faras ; ili hezitas fari) ; oni ofte sin ~as eldiri (sin ~as por ne eldiri ; malvolonte, timeme, hezite eldiras) libere sian opinion, por ne kontraŭbatali publike la majstron Z (Kp KONFUZI, KONSTERNI, ENUI, PENI, TEDI, HONTI, TIMI, HEZITI). RIM. Ĉar sin ~i kun infinitivo estas dubasenca (1 sin~i por fari ; 2 sin~i por ne fari), estas rekomende uzi ĉiam post ĝi por aŭ por ne, laŭ la senco. ~(a)j)o. Maloportunaĵo, embaraso : la diverseco de la lingvoj estas granda ~o por la, internaciaj rilatoj. ~a Z. Maloportuna, malhelpanta, embarasanta, malagrabla, ĉagrena : jen tre ~a afero, okazaĵo, prokrasto. ~(at)eco Z. Sento de tiu, kiu sin~as : lia ~ateco faris lin iom ridinda, k mallerta ; ~eca mieno Z, rideto. ~ulo. Teda, malhelpanta altrudulo. **Sen~a.** 1 Ne ~anta sin kontraŭ aliaj, senceremonia, intimeca : sen~a homo, junulo ; sen~a invito, kunveno, manĝo (Kp NEGLIĜA, FAMILIARA). 2 Ne~ata, ne~ita : ŝi penis aperiĝi sen~an rideton Z (Kp LIBERA). 3 Ne sufiĉe ~anta sin kontraŭ aliaj ; tro senceremonia ; malkonvena ; senhonta ; sen~aĉa ; tro sen~a : sen~a konduto, vesto ; sen~e paroli kontraŭ iu (Kp MALRESPEKTA, AROGANTA, CINIKA, IMPERTINENTA). **Sin~a.** 1 Sin ~anta por aliaj : li estas afable sin~a por ĉiuj k ĉiam preta helpi (Kp SINDONEMA, KOMPLEZEMA). 2 Tro ~anta sin kontraŭ aliaj ; nesufiĉe memfida ; hontema ; ne-

postulema : li restas ĉiam sin~a antaŭ la fraŭlinoj, antaŭ la profesoro ; almozpelanto sin~a restas kun sako malplena Z ; timema sin~ado Z (Kp DISKRETA).

Gendarmo. Polica soldato, ĝenerale rajdanto.

Generala. Rilatanta senescepte al tuto aŭ al la plej granda parto el personoj aŭ objektoj ; neaparta, neindividua : ~a kunveno, regulo, opinio ; ~aj ideoj ; ~a malarmado ; mi sendas al vi mian ~an prezaron ; ~a pardono. ~igi. Fari, ke io havu ~an amplekson : ~igi regulon, doktrinon, leĝon, kutimon.

* **Gentila.** Observanta la sociajn decojn, bonmaniere afabla : ~a homo B, kondulo, ago ; ĉe tro ~a ekstero mankas sincero Z ; ~e donu al ŝi trinki. Kp BONTONO. **Mal~a.** Tute ne ~a : mal~a k fiera knabino (Kp AROGANTA, IMPERTINENTA, KRUDA). ~aĉa. Flate tro ~a. **Mal~ulo.** Homo malafable kruda. ~homo. Homo rimarkinda per sia delikata ~eco k elegantaj manieroj.

gentlemano Z = ĝentilhomo.

* **Ĝermo.** 1 Komenco formo de l' embrio, reproduktanta vegetaĵoj aŭ bestoj : ~o de pizo, kverko, haro. Kp BURĜONO. 2 (f) Komenco elemento de progresonta afero : havi la ~on de malsano, de ĉiuj malvirtoj ; tiu ideo estas la ~o de la tuta sistemo ; tiu eltrovo portas en si ~ojn de vera revolucio en la industrio ; tia malsameco enhavas la ~on de multaj disputoj. ~1 (ntr). 1 Aperigi ~on komencante kreski : la semoj jam ~is. 2 (f) Komenci disvolviĝi, formiĝi : la deziro ~is en mi ; delonge tiu ideo ~is en lia cerbo ; literaturo nur ekkomencas ~i en tiu lando ; la ~ado de la virtoj en la koro ; el la reciproka ekkono k kompreno ~as la paco (Kp EKAPERI).

ĝeto Ĵ. Ambaŭflanka konstruo, kiu bordas la ŝanelon de haveno por ŝirmi ĝin kontraŭ la ondoj.

Ĝl. Pronomo de la tria persono en singularo, por montri ajon aŭ estulon, kies sekson oni ne bezonas precizigi : la tranĉilo tranĉas bone, ĉar ~ estas akra Z ; la infano ploras, ĉar ~ volas manĝi Z ; ĉu ~ estas vi ? jes, ~ estas mi ; ĉu ~ estas ebla, ke... ~a. Apartenanta al ~ : domo k ~aj depend-

ajoj (Kp TIES). RIM. Z Konsilas uzi la vorton **ĝl** nur por anstataŭi objekton aŭ aferon, same kiel li anstataŭas personon, sed ne uzi tiun ĉi pronomon ĉe senpersonaj k senobjektaj esprimoj kiel *pluvas ; hodiaŭ estas varme ; estas eble ke ; tio estas ebla*. Kelkfoje Z uzas **ĝl** anstataŭ **tio** : *mi konvinkigis, ke la materialo por la portaro devas esti romana-germana, ŝanĝita nur tiom, kiom ĝin postulas la kondiĉoj de la lingvo Z ; ĝl estas tiu nokto, kiu estas dediĉata al la Eternulo Z*.

* **Ĝibo.** 1 (ĉe bestoj) Dorsa natura elstarajo, kaŭzita de grasamaso : ~oj de kamelo. 2 (ĉe homo) Dorsa aŭ brusta nenormala elstarajo, kaŭzita de kurbeco de la spino aŭ de la brustosto (sternumo) : la du ~oj de Pultinelo ; propran ~on neniu vidas Z (Vd KRITIKI, TRABO, NAZO). ~ajo. Konveksaĵo en objekto (Kp TUBERO). ~ulo. Homo havanta ~on. ~igi. Kurbigi : timigite la kato ~igis la dorson.

Ĝino. Angla grenobrando aromigita per juniperaj beroj.

Ĝiri Z (tr) £. 1 Meti subskribon sur la dorsa flanko de bilo,ambio aŭ ĉeko k per kiu oni cedas ĝin k ĝian valoron al citita persono aŭ al ĝia prezentonto : ~i kambion al iu. 2 Transpagi iun sumon el sia konto en la konton de iu alia : K-do B ~is hodiaŭ per ŝtata banko la sumon de 20 rubloj en la konton de SAT. ~o. 1 Subskribo de ~anto. 2 Ago ~i. ~ajo. 1 Ĝirita papero : bilo,ambio,ĉeko. 2 La ĝirita sumo. ~ato. La posta havanto de bilo, ĉeko,ambio. ~llo. Transpagilo. Kp SUBSKRIBI, RESPONDECI. Vd DEBETI, KREDITI, TRANSPAGI.

* **Ĝirato.** Granda duhufa remaĉulo el Afriko, kun tre longa kolo (camelopardalis giraffa).

* **Ĝis.** I° Prepozicio montranta la punkton de la spaco aŭ de la tempo, aŭ la mezuron, kiun la ago atingas, sed ne transpasas aŭ preterpasas : li vidas nur ~ la pinto de sia nazo Z ; tute ruĝa li estas de la kapo ~ la piedoj ; li veturis de Berlino ~ Parizo en fiakro ; ~ ĉi tie aliru sed ne plu Z ; mi ne forgesos lin ~ mia morto ; mi restos ~ morgaŭ ; li restas senokupa de maleno ~ vespero ; la proceso estas prokrastita ~ semajno ; ~ kiam (~ kia momento) vi juĝos maljuste

k privilegios la malvirtulojn Z ? ~ antaŭ kelkaj jaroj la japana popolo devis kaŝi sian vizaĝon, kiam la imperiestro pasis ; ilia kalkulo kreskis en la daŭro de tri tagoj ~ kelkaj centoj da frankoj ; la kolonoj havis 4 ~ 5 etaĝojn da alto B ; mi ekstermos de la homo ~ la bruto Z ; de majesta ~ ridinda estas nur unu paŝo Z ; mi sidas en laboroj ~ super la oreloj Z (Kp AL). RIM. : Kelkfoje oni povas uzi preskaŭ indiferente la prep. **ĝis** aŭ **antaŭ** : li ne skribis ~ hodiaŭ, aŭ : li ne skribis antaŭ hodiaŭ. Tamen **antaŭ** estas ĝenerale preferinda, ĉar pli preciza, dum **ĝis** estas ofte dubenca : li certe alvenos ~ (prefere : antaŭ) dimanĉo ; la tasko nepre devas esti finita ~ (prefere : antaŭ) la komenco de la monato ; mi dubas, ĉu la aranĝoj estos pretaj ~ (prefere : antaŭ) la Kongreso (Kp ANTAŬ 3).

IIe Konj. dependiga, signifanta « ĝis la momento, en kiu » : longe ĉerpas la kruĉo, ~ fine ĝi rompiĝas Z ; mi ne kredis al la diroj ~ mi venis Z ; mi atendas, ~ venos tempo pli oportuna ; mi ne trankviliĝos tiel longe ~ la demando estos solvita Z ; ni batalos por nia ideo, tiel longe ~ ĝi pli aŭ malpli frue estos plene efektiviĝata ; oni ne devas atendi ~ la domo renversiĝas Z. RIM. : **Ĝis** kiam, kelkfoje uzata anstataŭ la simpla konj. **ĝis**, estas senutila pleonazmo. En la citita ekzemplo de Z la vorto **ĝis** estas prepozicio, ne konjunkcio, k **kiam** estas adverbo.

IIIe Prefikso uzata kun la senco de la prepozicio : ~iri (Kp ATINGI) ; ~nuna (de la plej malnova ~ la nuna ; antaŭa) : fine mortis nia plej kara samideano k amiko, kiu estis la animo de niaj ~nunaj kongresoj Z ; ~vivi (atingi vivante) : la plimulto de ni ne ~vivos tiun momenton Z.

* **Ĝoĵi** (ntr). Senti vivan plezuron en la animo : mi ~as vin vidi ; mi ~as, ke vi restas ; ~i pri ies sukceso B, malŝeliĉo ; naskinto de saĝulo ~os pro li Z. Kp ĜVI. ~o. Viva plezuro de la animo : havi ~on de io, pro io, pri io ; kaŭzi ~on al iu ; difekti, fuŝi ies ~on ; amiko en ~o k ploro Z ; vivi en ~o k plezuroj (Vd GAJVIVI) ; saĝa filo estas ~o (~igaĵo. Kp ESPERO, GLORO) por sia patro ; por malsaĝulo estas ~o jari malbonon Z. ~a.

Sentanta aŭ montranta ~on : ~a homo, koro, vizaĝo, rideto, krio, lumo, festo ; ~aj petoluloj. Kp GAJA, KONTENTA. ~igi. Igi ~a : laboro lacigas, sed akiro ~igas Z ; saĝa filo ~igas la patron Z ; suna vetero ~igas la koron ; ~iga sciigo. **Mal~i** (ntr). Senti vivan malplezuron en la animo, afliktiĝi : mal~i pro la morto de amiko B ; koro scias sian propran mal~on, k en ĝia mal~o ne partoprenas fremdulo Z ; nek ~o nek mal~o daŭras eterne Z ; akiri la mal~an (ne envidindan) gloron de subfosanto Z ; envidemulo mal~igas sian domon Z (Kp FUNEBRI, MALESPERI, MALLUMA, NUBA).

* **Ĝui** (tr). 1 Senti egan plezuron, precipe sentuman, pro la posedo de io : ~i belan spektaklon, naturon, delikatan manĝon, freŝan aeron B, ĉeston de amiko, belan promenadon ; ~i la vivon Z, ~i volupton Z ; ŝiaj karesoj ~igas vin en ĉiu tempo Z ; estos al mi ~e lin revidi Z ; kiu venas plej frue, sidas plej ~e Z (komforte) ; mi ~as konstatante tion. Kp ĜOJI, FRANDI. 2 Posedi aferon, de kiu oni havas utilon aŭ plezuron : ~i profiton, gasligon, superecon, rajton, liberecon, konfidon de iu ; ~i grandan estimon en la sciencaj sferoj ; ~i sorton B, sukceson, prosperon, muzikon, sanon, ripozon, trankvilon, afablan gastemon, interparoladon, diversajn favorojn, rabaton, la samajn laborkondiĉojn, altan salajron ; tiuj kantoj ~as la amon de la popolo. Kp PROFITI, SPERTI, UZI. ~(ad)o. 1 Ekstrema plezuro pro la posedo de io : vivi en ĝojo, ~o k bruo ; la domo estis ~o por la okuloj Z ; aŭskulti kun ~o Z ; flugis for la ĝojo de l' juneco, la ~ado de l' unuaj jaroj Z. Kp ĈARMO, RAVIĈO, VOLUPTO. 2 Posedo de io, de kio oni havas utilon aŭ plezuron : retrovi la ~adon de la libereco. ~amo. Inklino al volupto.

* **Ĝusta**. 1 Severe konforma al la vero aŭ regulo : ~a sentenco, ago B, esprimo B ; kiu estas verama, tiu diras tion, kio estas ~a Z ; ~a pesilo, horloĝo, vorto, vojo Z, kalkulo, respondo ; mal~a lingvistika metodo. 2 Severe konforma al sia celo : multe da fianĉoj, sed la ~a ne venas Z ; vort' en ~a momento faras pli ol argento Z ; li estas la ~a homo por tio ; ĉiuj konfesas, ke la esenco de nia lingvo estas ~a ; ~alfarita vesto ; ~eco de pafjo ; spriit' en

tempo ne~a estas tre malbongusta Z; ~atempe Z (Vd VOKI, TEMPO). ~e. 1 Konforme al la vero aŭ taŭgeco: ~e difini vorton; la ~e nomita rimo estas la samsoneco de du akcentitaj vokaloj k de ĉiuj fonetikaj sekvantaj elementoj; por ~e vidi k juste juĝi Z; tio ne estas malfamo, por ~e diri. 2 Tute precize: ~e antaŭ monato li mortis; ~e pro tio mi ne volas respondi; li sidigis ~e antaŭ mi; ~e en la sama lago ili alvenis; li estas ~e la sama homo, kiun mi renkontis. ~ajo. Io konforma al la vero

aŭ al sia celo: fari la ~afon en ~a tempo; mia buŝo parolos ~afon Z. ~igl. Fari ion aŭ iun ~a: ~igi la horloĝon, la kravatton Z (~e aranĝi); ne penu ~igi blasfemanton, penu ~igi saĝulon Z; drinkinte li povos forgesi la leĝojn k li mal~igos la juĝon de la prematoj Z (Kp ORDIGI, REGULIGI). Al~igl. Alkonformigi (Kp AKOMODI, ADAPTI, KONVENIGI, AKORDIGI). (Re)~igl. Fari ~a per korekto: re~igi eraron, sciigon (Kp REBONIGI, RIPARI).

H

* **Ha.** Interjekcio esprimanta surprizon, doloron aŭ, ĝenerale, ian emocion: *ha! kia originalulo vi estas! ha, fine vi alvenas!*

* **Hajlo.** Glaciiginta, grajnome dense falanta pluvo: (f) ~o da kugloj Z. ~1 (ntr). 1 Fali (p.p. ~o). 2 (f) Fali dense kiel ~o. ~ero Z. ~ograjno. ~eto, ~neĝo. Maldikgrajna ~o, malmola k maldiafana. Kp PRUĜO.

* **Haki** (tr). 1 Frapi por tranĉi per batoj de diversformaj pezaĵ iloj: ~i arbon, bovokorpon; de~i (faligi ~ante) kverkon; ~i per glavo B; ~i pajlon, viandon (distranĉi en pecetojn). 2 Maldelicate tranĉi kvazaŭ per batado de ~ilo: *el~i sian vojon tra arbaro; vojo tra~ita en ŝtonegoj; ĉirkaŭ~i (malkrudigi, prepare formi) statuon; (f): ~ila voĉo, prononco, parolo (spasme interrompita, ne interligita); li diris per glacie malvarma, akre ~ata tono Z; ~ila stilo (tro mallongfrazo, sen sufiĉa interligiteco); ~maniere paroli. 3 Difekti aŭ detrui kvazaŭ per batado de ~ilo: la hajlo ~is la rikoltojn, la grenojn; (f) troa laboro sub~is lian ŝarton. ~o. ~ilbato: unu ~o kverkon ne faligas Z; ~o post ~o estas la plej efika atako Z (atingi celon per ripetitaj penoj k provoj). ~ado. Ago ~i: ~ado de ligno donas lignerojn Z (oni devas akcepti sen surprizo la konsekvencojn de siaj agoj). ~ilo. 1 Instrumento por tranĉi, konsistanta el larĝa, dika, peza klingo kun mallonga tenilo: ~ilo de arb~isto, ĉarpentisto; ~ileto de hejlisto, de lignoŝufaristo; ~ilo estas tranĉa, sed*

ne cedas la branĉo Z (malgraŭ liaj penoj li ne sukcesas venki la baron). 2 Diversforma fraptranĉa instrumento por distranĉi en pecetojn: ~ilo por pajlo, viando. Arbo~isto. Metiisto, kiu faligas arbojn.

* **Halo.** 1 Malfermita tegmentita vendejo: *vin~o, drap~o; (analogie) ~o de stacidomo. 2 Ĉambrego: fest~o, honor~o; granda ~o de hotelo. Kp SALONO, SOLEN~EJO, AŬLO.*

* **Haladzo.** Malbonodora, pli malpli venena gaso eliganta el korpo aŭ objekto; miasmo: *mortiga, naŭza, sufoka ~o; marĉa, ŝtrata ~o; ~o de forno, fumo, sulfura bano, militaj gasoj; memmortigo per ~o B; la venintoj eksentis la ~on de la samovaro B. ~1 (ntr). Eligi ~on (Kp ELSPIRI, ŜVITI). ~a. Malbonodora, naŭza, putra: ~aj vaporoj de sulfuro; malluma ~a kajuto B; venenaj muŝoj putrigas k ~igas la oleon de parfumisto Z.*

Halebardo. Longa pinta lanco kun fera ekstremaĵo, simila al hakilo.

haleluja Z. Hebrea vorto, signifanta «laŭdu Dion», uzata interjekcie ĉe la fino de kelkaj religiaj kantoj.

haloo. 1 ☛ Luma cirklo, ringo, kiu ĉirkaŭas ofte astrojn: *suna, luna ~o. 2 ☛ Luma difuzo, kiu ĉirkaŭas la fotografin figuron de brilanta punkto ricevita sur impresbla plako. Kontraŭ~ilo. Sirmilo kontraŭ la ~o.*

halogeno ☞. Ĝenerala nomo donata al kloro, bromo, jodo k fluoro (= salformanto, salnaskanto).

* **Halti** (ntr). Ĉesi agi, iri, moviĝi ktp : *la soldatoj ~is post longa marŝado; la vagonaro ~as dek minutojn ĉe tiu stacio; ~u!* (ne iru plue); *jam de hieraŭ mia horloĝo ~is; kiu tro rapide saltas, tiu baldaŭ ~as Z*; (f) *ŝia rigardo ~is sur unu el ili*. Kp PAŬZI, RIPOZI, INTERMITI, STRIKI, FROSTIĜI. ~**adi**. Restadi ~ante : *la policanoj kriis al la homamaso : ne ~adu!* ~**ejo**. Loko, kie oni ~as (Kp STACIO, ETAPO, STADIO). ~**igi**. Ĉesigi agi, iri, moviĝi ktp. : ~igi veturilon, vagonaron, trupon, ĉevalon, maŝinon, larminojn, propagandon; li ~igis iun pasanton, por demandi lin pri la vojo; la ekkrioj ~igis la oratoron; li kuris al la abismo k oni ne ~igis lin. 2 Senmoviĝi, fiksi : ~igi sian rigardon sur iu, io; ~igi la spiron (Kp PARALIZI). ~**igilo**. Ilo por ~igi : 1 (pp veturiloj) (Kp BREMSO). 2 (f) : *tio estis ~igilo por lia fervoro* (Kp BRIDO). ~**igŝuo**. Ligna aŭ fera peco, servanta por ~igi per frotpremado sur la rado. **Antaŭ~igi**. Malhelpi, ke iu evitindaĵo okazu : *antaŭ~igi la revenon de malsano*. **Sen~a**. Senĉesa, seninterrompa : *sen~a laborado; sen~a vagonaro* (kiu iras rekte al la destinita loko, ne ~ante dumvoje); *sen~e propagandi; nia afero kreskas regule k sen~e Z* (Kp KONSTANTA, KONTINUA, DAŬRA).

haltero Z. Mallonga stango, kies ekstremajoj estas enforĝitaj en du ferglobojn, kiun oni movas por ekzerci la brakajn muskolojn.

halucino, halucinacio Z. Stato de ne-daŭra frenezeco, en kiu oni perceptas ian sentumajon, kvankam ekzistas neniu ekstera objekto kapabla ĝin produkti; senteraro. ~**a**. Kaŭzita de ~o, simila al ~o : ~a teruro; (f) ~a filmo; ~a parado de fantomoj. ~**ato, ~aŭlo**. Malsanulo, kiu sentas ~ojn. ~**i** (tr). Senterarigi iun, kaŭzi ~on al iu. ~**igi** (ntr). Senti ~ojn.

Hamako. Ŝnura reto aŭ tolaĵo, horizontale pendigita per siaj du ekstremajoj k formanta porteblan liton, en kiu oni kuŝas, aŭ sin balancas.

* **Hamstro**. Malgranda dentskrapanta mamulo el fam. de musoj, vivanta en Nordgermanujo k Sovetujo (*cricetus frumentarius*).

hanso Z. Komerca asocio de negocistoj aŭ urboj : *leŭlona ~o; ~a urbo*.

* **Haro**. Fadenforma epiderma elkreskaĵo, pli malpli dense kovranta la korpon de bestoj k de homo : *londi ~ojn; kombi al si la ~ojn; maldika kiel ~o; la ~oj de negroj similas stupon; blonda, griza ~aro; la ~arango de la virinoj multe ŝanĝiĝis de kelkaj jaroj; (f) disendi, displitigi harojn (subtilaĉe diskuti); lia vivo estas sur ~eto Z, pendas de, el ~eto Z* (estas en ekstrema danĝero); *li estas ~plena kiel urso; ~stariga eraro*. Kp FADENO, FIBRO, FILAMENTO, PERUKO, HARTUBERO, BUKLO. ~**aro 1 Z** Peruko. 2 Kap~oj. ~**ego**. Dika ~o de iuj bestoj : ~egoj de apro, de ĉevala vosto. ~**ligo**. Kunplektitaj tufoj da longaj kap~oj. **Kol~aro**. Longaj pendantaj ~oj ĉe kolo de iuj bestoj (leono, ĉevalo). **Lip~oj**. ~oj ĉe la supra lipo : *bruligi al si la lip~ojn Z* (agi nesufiĉe singarde k devi penti pri tio). **Okul~oj**. ~oj ĉe la rando de palpebroj. **Sen~a**. Ne havanta ~ojn, perdinta la ~ojn : *sen~a kapo, maljunulo* (Kp KALVA). **Vang~oj**. ~oj kreskantaj ĉe la vangoj.

* **Hardi** (tr). 1 Meti brulvarmigitan ŝtalon en malvarman fluaĵon por ĝin pli malmoligi k pli elastigi : *bone ~ita glavo*. 2 Malmoligi : ~i gipson, cementon. 3 (f) Igi nesentema, krudigi, fortigi : ~ita kontraŭ la frosto, la malsano; mizero ~as korojn; maljunulo ~ita en malfeliĉoj; *bone ~ita soldato; favorkoreco k veremeco ~as reĝon Z; obstine ĝi paŝas, provita, ~ita, nia bravega anaro Z; ~iginta krimulo. ~(It)eco*. Kvalito de io ~ita : ~eco de ŝtalo, gipso, karaktero, volo. **Mal~i** (tr). 1 Brulruĝigi ~itan ŝtalon k lasi ĝin malrapide malvarmigi, por nuligi ĝian ~an malmolecon. 2 Moligi, malfortigi : *la riĉeco mal~as la kuraĝon*.

Haremo. 1 Apartamento rezervita ĉe la mahometanoj al la edzinoj; virinejo. Kp GINECEO, SERAĴLO. 2 La aro de tiuj edzinoj : *Salomono havis ~on el tricent virinoj*.

* **Haringo**. Marfiŝo, da kiuj sennombraj aroj venas ĉiujare de la glacia maro (*clupea harengus*).

harmono **h**. En akustiko, ĉiu el la flankaj sonoj produktataj de vibranta kordo, kune kun la ĉefsono.

Harmonio. 1 Samtempaj sonoj agrablaj por la orelo : *~o de voĉo, de versoj ; ~aj kantoj.* Kp BELSONEKO, AGORDO, MELODIO. 2 (f) Arango de la diversaj partoj de tuto, tiel ke ĉiu el ili akordas kun la aliaj : *~o de l'Universo ; ~o de bone komponita disertacio.* Kp SIMETRIO, PROPORCIECO, ORDO, AKORDO. 3 (f) Interakordo, paco inter pluraj personoj : *la ~o de edzoparo ; konfuzi la ~on de la ŝtato ; en nia societo plene regas ~o B ; en malsata familio mankas ~o Z ; ŝafaro ~a lupon ne timas Z.* Kp KONKORDO, KONSENTO. ~1 (ntr). Esti en ~o kun : *niaj animoj ~is Z ; tio malmulte ~as kun via nobla spirito ; tiuj tapetoj bone ~as kun la meblaro.* ~1gl. Arangi laŭ ~o, krei ~on inter : *~igi la kolorojn.*

Harmoniko. 1 Scienco pri la harmonio. 2 Portebla blovinstrumento kun klavaro, en kiu oni estigas la sonon alterne tirante k puŝante rektangulan faldblovilon ; tir~o, akordiono. 3 Muzikilo konsistanta el klavaro da metalaj aŭ vitraj lamenoj (frap~o) aŭ el vico da truoj garnitaj per vibrantaj lamenoj, tra kiu oni blovas (buŝ~o, blov~o).

Harmoniumo. Malgranda transportebla orgeno.

* **Harp.** Granda triangula muzik-instrumento, staranta sur sia bazo k provizita per vertikalaj diverslongaj kordoj, kiujn oni pinĉas k vibrigas per ambaŭ manoj : *pinĉi ~on.* ~1 (ntr). Ludi ~on.

harpalo 🐉. G. de karaboidoj (*harpalus*).

Harplo. 1 ☉ Fabela monstro, simbola ventegon k kiun oni prezentis kun virina vizaĝo k vultura korpo. 2 (f) Virino kun treege malakordigema karaktero. 3 Speco de amerika falko (*thrasaetus harpyia*).

Harpuno. Sagforma lanco provizita per longa ŝnuro k uzata por kapti grandajn fiŝojn, balenojn ktp. ~1 (tr). Trapiki per ~o.

haŭbizo Z. Mallonga kanono, destinita por pafi laŭ granda celangulo.

* **Haŭto.** 1 Ekstera membrano, kiu tegas tute la korpon de homo k de multaj bestoj : *serpentoj ĉiujare deŝetas la ~on ; ~ego de porko ; sub~a piko ; vento al*

mi ekflugis sub la ~o Z (pro timo) ; sin streĉi el la ~o Z (kunigi ĉiujn siajn fort-ojn). Kp LEDO, FELO. 2 Maldika kovraĵo similanta ~on : *~eto sur la supraĵo de lakto ; ~eto de persiko, d pruno.* Kp TAVOLETO, ŜELETO. ~ero. Skvameto, kiu elfalas el la ~o, plej ofte el la kap~o. **Sen~igi.** Senigi je la ~o : *sen~igi la kranion de la malamikoj ; sen~igi porkon, angilon B ; (f) senlanigu, sed ne sen~igu Z (uzu, sed ne trouzu).*

* **Havi** (tr). 1 Porti : *~i bastonon ĉe la mano k ĉapelon sur la kapo ; arbo ~anta foliojn, fruktojn.* 2 Posedi, disponi ion kiel proprajn : *~i domon, monon, lilon, ĉambron, ĉevalon, riĉaĵojn ; ~i panon freŝan, plumon por skribi ; ne rifuzu al via proksimulo, se vi ~as (sk. tion kion li bezonas) ĉe vi Z ; vi ne ~os per kio pagi ; ~i (ricevi) ion de iu ; (f) ~i ion dirotan, ion por diri ; ~i respondon tute prelan.* 3 Posedi, prezenti ian konkretan karakterizaĵon, ian propran aspekton : *~i barbon, dikan korpon, ĉiujn dentojn ; domo ~anta tri etaĝojn ; Parizo ~as belajn monumentojn ; tiu libro ~as sescent paĝojn ; la diamanto ~as belan brilon ; ~as rompilatan brakon, la manojn malpurajn (n) ; ~i fortan fundamenton ; parko ~anta muron.* 4 Posedi apartan abstraktan econ ; esti a ; esti en ia ŝtato ; sperti iun senton : *ne ĉiuj homoj ~as egalan karakteron ; ~i aĵablecon, kapablon, indon, meriton, mankon, saĝan spiriton, bonan apetiton ; ~i ĝojon, ĉagrenon, esperon, malamon, febron, kapdoloron B, bonan intencon, timon, honton, la forton fari ; ~u fidon ! ~i tridek jarojn B ; ~u ĝojon de via edzino Z ; tablo ~anta unu metron da longo ; tiu vorto havas signifon de mezuro Z ; la kongreso ~as nenion komunan kun la politiko Z.* 5 Esti en interrilato, en kunestado kun : *~i patron, du filojn, servistojn, gastojn, kamaradon, estron ; ~i iun kiel amikon.* 6 Generale interrilati kun io : *kiun daton, kian veteron ni ~as hodiaŭ ? ~i proceson kun iu ; ~i plenumotajn devojn ; ~i multe da amikoj ; ~i sufiĉe por trinki.* ~1(a)0. Tio, kion oni posedas : *li malŝparis grandan parton de sia ~(a)0 ; ~o, kiun vi rabis de malriĉuloj, estas en via domo Z ; pri ~o najbara oni estas malavara Z (Vd LEDO).* **Bon~o.** 1 Sufiĉeco da ~o ; duonriĉeco

ebliganta komfortan vivon. **2** **E** Dispon-
ebla ~aĵo ĉe konto aŭ bilanco. ~**igl**.
Helpi al iu por ke li ricevu aŭ atingu ion,
alporti, doni, liveri : ~**igi al infano**
belajn bildojn ; ~**igi al iu** situacion,
konfidon ; ~**igi al si** monon, plezuron.
En~**1** (tr). ~i en si : tiu vortaro en~as
ĉiujn komune uzatajn vortojn ; mia
ĵurnalo en~is artikolon pri esp~o ; la
vilaĝo en~as kvindek domojn ; la palaco
en~as (entenas) trezorojn de arto ; la
praa hindeŭropa nacio kredeble en~is
rasojn diversajn (Kp **ENTENI**, **ENFERMI**,
ENVOLVI, **ENKALKULI**, **AMPLEKSI**). **En**~**o**.
Tio, kio estas en~ata : la en~o ne povas
esti pli ampleksa ol la en~anto ; tabelo de
en~o. **En**~**eco** **Z**. Kvanto, kiun en~as
aŭ povas en~i io : en~eco de botelo,
de ŝipo. **For**~**1**. Ne posedi k ne bezoni :
oni povas for~i lin **Z**. **Mal**~**1**, **ne**~**1** (tr).
Ne posedi ion bezonatan, suferi pro manko
de : tiun vortaron neniu praktika esp~isto
povas mal~i. **Sen**~**ulo**. Homo sen ~o,
mizerulo. **Senen**~**a**. Malplena (plej ofte
f.) malgrava, sensenca, vanta : senen~a
diskuto, argumento ; ofte de kaŭzo senen~a
venas efiko plej grava **Z** ; kial do vi parolas
senen~aĵon ? **Z** (Kp **SENSIGNIFI**, **VANTA**,
FANTAZIA). **Sen**~**igi**. Senigi iun de sia
~o (Kp **SENMONIGI**, **MALRICIĜI**, **ELSUĈI**,
RUINIGI, **PERDIGI**). **Sen**~**igi**. Perdi sian
~on : pro tiu terura brulego li tute
sen~iĝis (Kp **RUINIGI**). **Sur**~**1** (tr)
Porti sur si : sur~i ĉapelon, veston ;
la koverto sur~is multajn poŝmarkojn ;
nia domo sur~as ardezan tegmenton.
Rim. : **Hava** estas ofte uzata kiel sufikso,
kun la senco ~anta, provizita per :
flugil~a, mon~a ; ŝton~a vojo ; sablo~a
grundó. Kp **KUN B 1**, **PLENA**, **RIĈA**, **OZ**.

* **Haveno**. **1** Nature aŭ arte ŝirmita
loko ĉe bordo de maro aŭ rivero, kie la
ŝipoj povas rifuĝi, efektivigi sian en-
ŝarĝadon k elŝarĝadon ktp : milita,
komerca ~o ; feliĉe alveni ĉe la ~on
(p. f.). Kp **RODO**, **BASENO**, **DIGO**, **VARFO**.
2 (f) Rifuĝejo : lia domo estis ~o por la
persekutatoj ; serĉi ripozan ~on en
monaĥejo.

Hazardo. **1** Neantaŭvidebla ŝanco,
prospera aŭ malprospera okazo : ~o estas
malbona gardo **Z** ; la ~o de la milito, de
la ludo ; la blinda ~o ; per ~o k ne pro
malamika intenco mi vundis lin ; mi ~e

renkontis lin. Kp **RISKO**, **LOTO**, **LOTERIO**.
2 Nekonata forto, imagata kiel super-
natura estaĵo, kiun oni rigardas kiel
kaŭzon de la okazaĵoj, kies efektivan
kaŭzon oni ne konas : ni kutimas nomi ~o
la interkruciĝon de kelkaj neinterdependaj
vicoj da kaŭzoj. Kp **SORTO**, **FORTUNO**,
DESTINO. ~**1** (tr). Forlasi al la ~o :
kiu nenion ~as, nenion gajnas. ~**a** (io).
Bazita sur ~o, dependa de ~o : ~a
batalo, kartludo, riĉiĝo, malfeliĉo ; ~a
solvo de problemoj ; ~e riski monon (Kp
RISKEMA, **NECERTA**).

He. Ekkrio por alvoki, alturnila atenton.

Hebreo. Antikva nomo de la semida
popolo, kiu fiksiĝis en lando Palestino k
konsideris Abrahamon kiel sian pra-
patron. Kp **JUDO**.

* **Hedero**. Grimpanta vegetaĵo el fam.
de araliacoj, dediĉita de la antikvuloj al
Bakuso, kiu alteniĝas per kroĉradiketoj
al arboj k muroj, kiujn ĝi kovras per sia
ĉiamverda foliaro (*hedera helix*).

hedisaro **H**. G. de legumenacoj, herbo
(*hedysarum*).

Hegemonio. Superregeco de iu popolo :
bataladi pri ~o **Z**.

heĝo. Barilo konsistanta el vivantaj
arbetoj, kies branĉoj interplektiĝas.

* **Hejmo**. Propra aparta domo aŭ
loĝejo, kie oni vivas konstante k mastre ;
familia restadejo : vagulo ne havanta
~on **B** ; li estis el~igita el sia lando **Z** ;
konstanta fiks~a loĝanto **Z**. Kp **DOMO**,
FAMILIO, **MASTR(UM)AJO**, **PENATOJ**. ~**a**.
1 De ~o, rilata al ~o : ~a lando, lingvo ;
nia lingvo estas al ili ~a **Z** (malfremda) ;
~a (negliĝa) vesto ; ~a dometo estas kiel
patrineto **Z** ; ~aj diaĵoj. Kp **FAMILIARA**,
INTIMA. **2** Vivanta. ĉe ~o : ~aj bestoj,
katoj, ŝafinoj **Z**. Kp **MALSOVAĜA**. ~**e**.
En sia ~o : ĉu s-ro N. estas ~e ? reveni
~en ; senti sin kiel ~e (ne ĝeni sin, sidli
komforte) ; al ŝi fariĝis en la koro an-
koraŭ pli agrable k ~e **Z** ; tiu ĉi ideo en la
publiko ne estas tiel ~e (kutime akcept-
ata), kiel ĝi devas esti **Z**. ~**eca** **Z**. Kvazaŭ
~a (Kp **KOMFORTA**. Vd **NESTO**). ~**ama**,
~**osida**. Ŝatanta restadi ~e. **Sen**~**ulo**,
Vagulo (Kp **NOMADO**, **MIGRI**). ~**vec**.
Dolora sopiro al ~o (Kp **NOSTALGIO**).

* **Hejti** (tr). Varmigi per tiucela aparato
fornon, ĉamburon, loĝejon : ~i kamenon ;

~i apartamenton per gasaj ~iloj; la forno ĉesas ~i Z; forno forte ~ita de la bakisto; ~i lokomotivon; la centra ~ado (kun unu fajrujo k pluraj ~otubaroj). ~isto. Homo, kies metio estas ~i loĝejon aŭ maŝinon.

Hekatombo. 1 Buĉfero el cent bovoj, ĉe antikvuloj. 2 (f) Amasmortigo de multaj homoj: la ~o de la mililo (Kp MASAKRO).

heksaedro Δ = sesedro.

Heksametro (V). 1 Verso, konsistanta el ses piedoj, inter kiuj la kvar unuaj povas esti spondeoj aŭ daktiloj, la kvina estas ĉiam daktilo k la sesa spondeo. 2 Sespieda laŭakcenta verso, laŭpove imitanta la antikvan ~on.

Hektaro. Kvadrato, kies ĉiu latero estas longa je cent metroj; cent aroj.

Hektogramo. Cent gramoj.

Hektolitro. Cent litroj.

Hektometro. Cent metroj.

* **Hela.** 1 Donanta aŭ ricevanta vivan lumon, tre luma, lumplena : ~a fajro B, ĉielo, vetero, tago B; ~a ĉambro; la varma k ~a radio de l' suno; sur la ~a fono lumigata de la lampo aperis B...; la steloj ~e lumis Z; mal~a arbaro, muro, karcero, nokto, vetero. Kp SERENA, BRILA, LUMA, KLARA 1. 2 Lume kolorigita, vivkolora, pli proksima al blanko ol al nigro : ~a, mal~a ruĝo; la ~e blua ĉielo; mal~e oraj haroj. Kp PALA. 3 Laŭte brile sonora : la laŭta, ~a voĉo de la koko B. Kp KLARA 2. ~eco. Eco de io ~a : ni havas ~econ nokte, kiam brilas luno Z. ~igi. Igi ion ~a : la lampo ~igas la ĉambron; dis~igu la fajron Z (igu ~a ekscitante ĝin); ~igi fotografafon per bano; tiu sciigo mal~igis la ĝojan feston. ~iĝi. Iĝi ~a : la vetero ~iĝas; lia zorgoplena vizaĝo ~iĝis; mal~iĝinta koloro. RIM. : La esenca senco de **hela** estas la lumeco, tiu de **klara** estas la distingebleco; tial oni ne uzas **hela** pri la penso aŭ spirito.

heleboro Z ☿. G. de ranunkolacoj, ornama planto, kies radiko estas venena (**helleborus**). **Nigra** ~o (**helleborus niger**). Kp VERATRO.

heleno. Antikva nomo de la hindeŭropaj triboj, kiuj fiksĝis en Grekujo. ~ismo. ~a koncepto pri civilizo.

helianto ☼. G. de kompozitoj, kun granda flava floraro (= sunfloro) (**helianthus**). **Tubera** ~o. (= terpiro) (**helianthus tuberosus**).

heliantemo ☼. G. de cistacoj, kun belaj, orflavaj floroj (**helianthemum**).

Helico. 1 Ŝraŭbforma duoble kurba linio ĉirkaŭanta cilindron. 2 Ŝraŭbforma aparato, kiu irigas ŝipon en akvo aŭ flugmaŝinon en aero.

Heliko. Surtera molusko kun spirala konko (**helix**). Kp LIMAKO.

helikrizo ☼. Ĝenerala nomo de plantoj, ĉefe el la fam. de kompozitoj, kies involukro estas kolora k kiuj ne ŝanĝiĝas dum longa tempo. (**helichrysum**).

helikso ♥. Elstaro, kiu borderas la orekonkon.

heliostato (Opt). Instrumento, kiu permesas projekcii la radiojn de la suno al unu fiksita direkto malgraŭ la moviĝo de la tero.

Heliotropo. 1 Veg. el fam. boragacoj kun bonodoraj violaj floroj (**heliotropium**). 2 Speco de amorfa kvarco.

hellumo Z ☿ He. Ĥemia elemento. Gaso trovata en gasoj ekstraktataj el kelkaj maloftaj mineraloj k kies atomezo estas 4,00.

* **Helpi** (x). 1 (iu) Faciligi ies agadon, partoprenante ĝin : ~i unu la alian Z; se via tasko estas tro longa, mi ~os vin; li ~is la infanon, al la infano porti la pezan sileton; li tre multe ~is la disvastigon (aŭ al la disvastigo) de la lingvo; nek ~ebla, nek konsilebla Z (senrimede perdita, ruinigita); li ~is al mi la tradukon (aŭ : li ~is min por la traduko) de tiu malfacila teksto. Kp APOGI, SUBTENI. 2 (iu) Havigi al iu rimedon kontraŭ malfacilaĵo aŭ malbono (dangero, peniga laboro, mizero ktp) : oni konsilas k konsolas, sed ~i ne volas Z; ~i senlaborulon; ni neniel povas ~i al ŝi; vi ne povas ~i miajn embarasojn. Kp DEFENDI, PROTEKTI. 3 (io) Faciligi ion al iu, esti utila por, efika por aŭ kontraŭ io, rimedi kontraŭ io : kontraŭ kalumnio ~as nenio Z; ne ~is petoj nek minacoj Z; ne ~os riĉo en la tago de nia morto; ĉiuj miaj admonojoj Z, penoj de p cigo nenion ~is Z; mensogaj vortoj, kiuj

neniom ~as Z; *kion* ~as (neniel utilas) nun tro malfruaj plendoj ? Z al *fiŝ'* kuirita akvo ne ~as Z (kiam oni estas perdita, ~o ne plu utilas); (f) la cirkonstancoj ~is min; la silento multe ~as la medilon. Kp AKCELI, FAVORI, PROGRESIGI. ~I al si. Trovi rimedon por eliri per propraj fortoj el embarasa situacio: *ed en fremda lando li al si ~as*; kiamaniere ~os al si la sinjorino en la mondo ? Z ne scii ~i al si (resti en senelira situacio); ~i al si per io Z (uzi ion por sin ~i). ~anto, ~isto. Tiu, kiu ~as alian, sed ne anstataŭas. ~o. Ago de ~anto: ne rifuzu al mi vian ~on B; krii ~on, pro ~o; peti ~on de iu; serĉi ~on de iu, ĉe iu. ~a. ~anta, donanta ~on en okazo de bezono: ~a mono, trupo, lingvo. ~e. Laŭ ~a maniero: *ĉe lia alvoko, ni kuris ~e* (por ~i) al li; la vento blovas ~e (favore). ~ema. Volonte ~anta (Kp KOMPLEZEMA). ~ilo. Rimedo por ~i: *esp-o estas bona ~ilo por la lernado de la naciaj lingvoj*. Kun~i (tr). Kunlabori, doni ~on en komuna afero: *kun~i ion*, por io, kun iu; *kun~anto* por la kompilo de vortaro (Kp KONTRIBUI, KONTINGENTI, KOTIZI). Mal~i (tr). 1 (iu) Malfaciligi ies agadon per diversaj kontraŭagoj: *pardonu, eble mi mal~as vin* ? la policano diris al li, ke li mal~as la pasantojn B; *renversita aŭtomobilo mal~is la cirkuladon*. Kp EMBARASI, ĜENI, MALOPORTUNI, TEDI. 2 (io) Malfaciligi aŭ malebligii ion: *la varmego mal~is, ke mi finu la laboron*; *nenio mal~as, ke...*; *bruo mal~as la aŭdadon*; *lia foriro neniom mal~as la traktadojn*; *la netuŝebleco de la Fundamento ne mal~as al la lingvo perfektigadi Z*; *la nokto mal~as nin vidi Z*. Kp BARI, KONTRAŬI, BRIDI, ĜENI, SUFOKI, ESTINGI, HALTIGI. Mal~o. Malfaciligo, malfacilaĵo: *multaj mal~oj rezultas el la lingva diverseco*; *meti al iu mal~ojn sur la vojo(n)* (Kp BARO, BASTONO, TRABO, DORNO, TUBERO). Mal~a. Malfacila, ĝenanta: *en nia agema tempo la poezio estas preskaŭ mal~a Z*. Sen~a. 1 Kvalifikas iun, al kiu mankas ~o: *sen~aj k sensaĝaj bestoj Z*; *stari sen~e*. 2 Kvalifikas ion, kion oni ne povas plibonigi; neriparebla: *tio okazis el simpla, sen~a neceseco Z*.

helvelo ☞ G. de ~acoj (*helvella*).

hematito ☆. Tre ofta mineralo, ruĝa oksido de fero, ekzistanta en multaj varioj k specoj, de belaj kristaloj ĝis grajnetaj masoj.

hemerokal(id)o ☞ G. de liliacoj, planto rimarkinda pro belo de siaj floroj (*hemerocallis*).

hemlono ☞. Speco de sovaĝa azeno vivanta en Okcidenta Azio: *~o estas transira besto inter la azeno k ĉevalo (equus hemionus)*.

hemipteroj ☞. Ordo de suĉinsektoj kun du paroj da flugiloj, kies ekstera paro estas ofte korneca. ~a. Apartenanta al ~oj.

hemisfero (Sc) plej ofte ☞. 1 Ĉiu el la duonpartoj de sfero (= duonsfero). 2 Ĉiu el la du partoj de la tero dividitaj per la ekvatoro. 3 Ĉiu el la du partoj de la ĉiela sfero dividita per la ekvatora ebena. ~a. Havanta formon de ~o.

hemoglobino ☞. Ruĝa substanco troviganta en la sango: *oksidigo de la ~o en la pulmoj regeneras la sangon*.

hemoragio ☞. Sangelfluo, sangado. ~a. Karakterizata per ~o.

hemoroidoj ☞. Vejnaj varikoj de l'anuso, kiuj sangadas. ~a. 1 Rilata al ~oj. 2 Havanta formon de ~oj.

heni (ntr). Bleki kiel ĉevalo.

* **Hepato**. Granda glando, kiu produktas galon k glikozon: *ĉe la homo la ~o troviĝas en la supera parto de la dekstra flanko de la abdomeno*; *oleo el ~o de moruo*. ~aĵo (Ku). ~o de iuj bestoj uzata kiel nutraĵo: *~aĵo de bovido*; *gras~aĵo* (~o de ansero aŭ anaso, tre grasigita per speciala nutraĵo k plena senmoveco); *pasteĉo de gras~aĵo*.

hepatiko ☞. Speco de anemono el la fam. de ranunkolacoj (*anemone hepatica*).

herakleo ☞. G. de umbelacoj (*heracleum*).

heraldiko Z. Scienco pri blazono.

* **Herbo**. Mola vegetaĵo, kies aeraĵ partoj restas ĉiam verdaj k mortas ĉiun jaron: *tritiko, aveno, rizo, plantago, petroselo, laktuko estas ~oj*; *malbona ~o froston ne timas Z*; *medicinaĵ ~oj*; *~oriĉaj pastejoj*; *~omang(ant)aj bestoj*. ~aĉo. Malbona ~o, malutila por la kulturado. ~aro, ~ejo. Loko, kie kreskas

sovaĝaj aŭ kulturitaj paŝtoj. **~ero.** Ĉiu el la trunketoj de ~o. **~obedo.** Belaranĝita bedo kun ~o en parko, ĝardeno ktp. Kp RAZENO, GRAMENACOJ. **~okolekto.** Kolekto de vegetaĵoj sekigitaj k ordigitaj laŭ scienca klasifiko.

herbario Z. Herbokolekto.

*** Heredi** (tr). 1 Laŭleĝe ricevi ion de mortinto : *~i ion de iu ; de lia patro li ~is nur ŝuldojn ; ~anto ; kun~anto.* 2 (f) Havi post siaj parencoj aŭ antaŭuloj, ĝui post ili aŭ same kiel ili : *~i la gloron de siaj praavoj ; ~ila kutimo ; honoron ~as saĝulo* Z. 3 Havi post siaj parencoj pro denaska transigo : *~i de sia patro tuberkulozon, inklinon al matematiko.* **~(a)jo.** Tio, kion oni ~as : *riĉa ~ajo ; dividi ~on kun siaj fratoj ; ~ajo el gloro, virto, memorindaĵoj ; (f) tiu leĝo estas nur ~ajo de la antaŭaj registaroj* (Kp POSTLASAJO, RESTAJO). **~a.** *~ita aŭ ~ota : ~a bieno, propraĵo ; ~a malsano ; ni ne devas ~e nutri por senĝinaj generacioj intergentan disecon* Z. **~igl.** Fari, ke iu ~u ion : *~igi ion al iu Z ; ~igi iun pri io ; saĝulo ~igas siajn nepojn.* **Pri~a.** Rilata al ~eco ; *pri~a leĝo, rajto.* **Sen~igl.** Senigi iun je la atendita ~ajo : *sen~igi maldankan filon.*

*** Herezo.** 1 Doktrino aŭ opinio kontraŭa al iu religia dogmo k tial kondamnita de iu eklezio : *~a kredo, aserto.* 2 (f) Opinio tute kontraŭa al la komune akceptataj ideoj : *tio, kion vi diras, estas ~o en medicino.* Kp PARADOKSO, MENSOGO. **~i.** Esti ~ulo, ~e opinii. **~ulo.** Homo, kiu kredas aŭ predikas ~on : *en mezepoko oni bruligadis ~ulojn* (Vd AUTODAFEJO). **Ĉef~ulo.** Homo, kiu iniciatis ~on.

Hermafrodit. Havanta samtempe la naskorganojn de ambaŭ seksoj : *~a besto, floro.*

hermet(ik)a Z. Perfekte fermita : *~a fermo ; ~e ŝtopita botelo.*

herminio G. de noktuoidoj, kiu similas velkintan folion (*herminia*).

*** Hernio.** Tubero produktita de parto de intesto, kiu eligis tra fendo de la ĝin kovranta membrano k formis ŝvelaĵon sub la haŭto : *entordita ~o* (kie la intesto estas streĉe premita de la randoj de la fendo).

*** Heroo.** 1 Duondio, filo de dio k homino aŭ de homo k diino : *Heraklo estis ~o.* 2 Homo nobla pro sia naskiĝo, rango, kuraĝo aŭ talento : *ne estas ~o por sia servisto ; ministoj estas ofte nekonataj, humilaj ~oj ; tiuj ~oj de la spirito estas la fiero de la lando Z ; la ~oj de la scienco ; ~a konduto.* 3 Ĉefa persono de historio, aventuro, rakonto aŭ teatraĵo : *la ~oj de « Iliado » ; la ~o de la « Revizoro » estas nur fripono.* **~ajo.** Ago inda de ~o. **~eco.** Kvalito karakterizanta ~on.

Heroldo. Regna militisto aŭ oficisto, kies rolo estas anonci gravaĵojn (proklamo de kronado, de milito ktp) : (f) *li estas ĉiam la ~o de sia propra gloro.* Kp KURIERO. **~i** (tr). Kvazaŭ ~o diskonigi : *~i la famon de eltrovinto ; (f) la suno ~is la festan tagon* (Kp DISFAMIGI, DISTRUMPETI, GLORI).

hetajro. Alte kulturita k altsocieta prostituitino.

heterogena Z (Sc). De malsama naturo, de malsama deveno : *~aj ecoj, principoj ; korpo konsistanta el ~aj elementoj.* Vd HOMOGENA.

Hetmano. Generalo de kozakoj.

Heziti (ntr). Pro dubo ŝanceliĝi, halti ; ne scii certe, ĉu oni faros aŭ diros ion, aŭ ne : *~i inter du decidoj, partioj ; ~i kun respondo Z ; ~i pri la finado ; ~i deklamante rolon ; mi ~as preni sur min tiun taskon ; tiu rimarko forte ~igis min ; sen~e paroli, deklari ; ~aj respondoj, paŝoj ; ~ema karaktero.* Kp ŜANCELIĜI, TIMI, PALPI.

Hiacinto. Bulba veg. el fam. de liliacoj, kies floroj estas diverskoloraj k forte bonodoraj (*hyacinthus*).

hiato (Fon). Senpera sinsekvo de vokaloj ordinare pli malpli malagrabla por la orelo, ekz. « la arbo ; amata infano ; apelacii ».

hibisko G. de malvacoj, rimarkinda pro siaj grandaj, belaj floroj (*hibiscus*).

hibrido Z   Planto aŭ animalo, devenanta de du malsamaj specoj aŭ rasoj : *~oj estas nur malofte fekundaj.* **~a.** Devenanta de du malsamaj specoj, de du rasoj.

Hidro. 1 Fabela serpento kun sep aŭ naŭ kapoj, el kiuj ĉiu, kiam oni

ĝin tranĉis, estis tuj anstataŭata de alia.
2 Speco de polipoj (*hydra*).

* **Hidrargo** (Hg). Metalo argentosimila, fluida je la ordinara temperaturo, k uzata por fabrikado de termometroj k speguloj : (f) *li estas vera* ~o Z (senĉese moviĝas).

hidrato ☞. Nomo donata al ĉiu substanco, kiu povas esti konsiderata kiel kombinaĵo de akvo kun alia substanco. ~a. Kombinita kun akvo. ~igl. Formi ~on, kombini substanco kun akvo.

hidraŭliko Z (Sc). Scienco pri la fortoj k efikoj produktataj de akvo. ~a. 1 Rilata al akvo. 2 Funkcia per akvo : ~a *brems*, *maŝino*, *premilo*. 3 Malmoliganta en akvo : ~a *kalko*.

hidroaeroplano ☞ = hidroplano.

hidrocefalo ☞. Malsano kaŭzata per amasiĝo de akvo en la nervaj centroj, ~a. 1 Rilata al ~o. 2 Karakterizata per ~o : ~a *infano*. ~ulo. Malsanulo karakterizata per ~o.

hidroelektra ☞ (pri elektra maŝino). Movata per akvo : ~a *pilo*, *maŝino*.

Hidrofobio. Timido de la akvo, kiu karakterizas iujn malsanojn.

* **Hidrogeno**. H. Gaso plej malpeza, senkolora, kies kombinaĵo kun oksigeno produktas la akvon : *la atomo de ~o estas la fundamento de preskaŭ ĉiuj ĥemiaj elementoj*.

hidrokarbido ☞. Substanco konsistanta el hidrogeno k karbono (= hidrogena karbido) : *acetileno*.

hidrometro (Me). 1 Instrumento por mezuri la rapidon de akva alfluo. 2 Instrumento por mezuri la premon de akvo.

hidrometrio Z (Me). Scienco pri la mezurado de akvaĵoj.

hidroplano ☞. Aeroplano, kiu leviĝas de sur la akvo k malleviĝas sur ĝi. Kp AEROPLANO, BIPLANO, MONOPLANO. Vd AEROSTATO, AVIADO, BALONO.

Hidrostatiko. Parto de la fiziko, kiu studas la ekvilibron de la fluidaĵoj.

Hidroterapio. Medicina sistemo de kuracado per akvo.

Hieno. Nokta raba mamulo el Afriko k Azio, sin nutranta per kadavraĵoj (*hyaena*).

Hierarĥio, Hierarkio. Klasifiko de rangoj, oficoj, postenoj laŭ gradiga ordo : *militista, eklezia, katolika* ~o ; *malofta estas la lando, kie la militistaj oficoj estas melitaj en la ~on pli malsupre ol la civilaj*.

hieratika. Rilata al la sanktaĵoj, paŝtraĵoj : ~a *sintenado* (senmova, kiel tiu de la egiptaj pastroj).

* **Hieraŭ**. Adverbo, signifanta « en la ĵus antaŭa tago, unu tagon antaŭ la nuna » : ~ *nokte* (aŭ : en la ~a *nokto*) : la ~o ; ne bedaŭru ~an (sk. tagon) *ne alendu morgaŭan, ne forlasu hodiaŭan Z*. **Antaŭ** ~. Du tagojn antaŭ la nuna.

Hieroglifo. 1 Skriba sistemo, kiu uzas figurojn de homo, bestoj, vegetaĵoj, objektoj por reprezenti ideon aŭ sonon : *egiptaj, meksikaj* ~oj (Kp IDEOGRAFIO, FONETIKO 2). 2 (f) Nelegebla skribo, nekomprenebla stilo : *tio estas por mi puraj* ~oj.

Higleno. Scienco studenta la rimedojn por konservi la sanon. ~a. 1 Rilata al ~o : ~a *traktado*. 2 Saniga, konforma al ~o : ~a *vivo* B, *promenado*.

Higrometro. Instrumento por mezuri la malsekecon de la aero.

higroskopio (Me). Instrumento permesanta juĝi proksimume la malsekon de l' aero. Kp HIGROMETRO.

hilumo ☞. Kunliga punkto inter la placentoj k ovo, per kiu la grajnoj ricevas sian nutraĵon de sia planto.

himenio. 1 ♥ Membrano de la vulvo ĉe virgulinioj. 2 ☞ Membrano ĉirkaŭanta florbutonon k kiu disŝiriĝas ĉe ĝia ekfloro.

himenio ☞. Membrano kovranta la receptaklon de la fungoj k kiu portas la sporojn.

himenopteroj ☞. Ordo de insektoj karakterizata ĉefe per du paroj da membranecaj flugiloj k kies supra paro estas pli longa : *abelo*.

Himno. Kantota poemo por honoro Dion, diaĵojn, heroon, idealon kc. : la ~o de la *esp-istaro*. Kp PSALMO, KANTIKO.

hingo = pordhoko.

hiperbolo Z. 1 △ Kurbo, kies distanco ĝis du fiksitaj punktoj prezentas konstantan diferencon. 2 ☞ Retorika figuro, per kiu oni trofortigas esprimon por pli forte efekti, ekz. : *li estas morte ebria ; tondra*

voĉo; *glaciiginta de teruro* (Kp SUPERLATIVO).

hiperboloido Δ. Surfaco, kies ĉiuj ehenaj sekcaĵoj paralelaj al akso estas hiperboloj: *rolacia* ~o; *unupeca, dupeca* ~o.

hiperiko Z ☿. G. de gutiferacoj kies floroj, infuzitaj en oleo, estas uzataj kontraŭ vundoj (*hypericum*): *la brando havis almiĝojn de* ~o Z.

Hipertrofio. Nenormala trograndiĝo de organo.

Hipnoto. Arte kaŭzita dormo, dum kiu la dormanto pli malpli perdas propran volon k olas aŭtomate al la volo de dormiganto. ~a. Rilata al ~o: ~a dormo; ~aj procedoj. ~ismo. Scienco pri ~o. ~igi. Dormigi per ~aj procedoj.

hipocikloido Δ. Kurbo naskita de punkto de cirklo, kiu ruliĝas interne de alia cirklo. Vd CIKLOIDO, EPICIKLOIDO.

Hipodromo. Loko por ĉevalaj vetkuroj aŭ rajdaj ekzercoj.

hipohondrio Z ☿. Nerva malsano, karakterizata per malgaja stato de la animo kun senkaŭza timo pri la sano. ~ulo. Homo, suferanta la ~on.

hipokaŝtano. Bela arbo, el fam. sapindacoj, kies nemangebla frukto similas kaŝtanan (*castulus hippocastanum*).

* **Hipokrifli** (tr). 1 Ŝajnigi ne posedatan virton aŭ meriton: ~i amikecon, honestecon; *promesojn belajn ili* ~as Z. Kp AFEKTI, KOMEDIJ, KISO. 2 (abs) Ŝajnigi virton aŭ piecon, esti nesincera: *li* ~is *dum sia tuta vivo*. ~a. ~anta: ~a konduto, rigardo, respondo; *cinikismo estas ofte* ~eco. ~ulo. ~anto (Kp KOMEDIANTO, FARISEO).

Hipopotamo. Granda dikhaŭta senhara mamulo, kun malaltaj kruroj, kiu vivas en riveroj k lagoj afrikaj (*hipopotamus*).

Hipoteko. Rajto donita al kreditoro pri nemovebla havo, kiel garantiaĵo de ia ŝuldo: *preni, doni* ~on; *ŝipi* ~o; ~a akto. ~i (tr). Ŝargi nemoveblan havon per ~o: *li* ~is ĉiujn siajn domojn.

hipotenuzo Z Δ. Latero kontraŭa al la ortangula triangulo: *la kvadrato de* ~o *egalas la sumon de la kvadratoj de la du aliaj lateroj*.

Hipotezo. Nepruvita supozo, provizore akceptata por klarigi k komprenigi konstatitajn faktojn, sed kontrolota per pluaĵ eksperimentoj: *la ekzisto de etero estas nur* ~o; *sciencia* ~o *plej ofte konsistas en la supozo de nekonata leĝo, de kiu oni devenigas eksperimentotajn konkludojn*. ~i (tr). Metode supozeti.

Hirta. 1 Rekte staranta (p.p. haroj aŭ similaĵoj): *la* ~aj *pikiloj de otakata histriko*. 2 Konfuze malordigita, malglata: ~a barbo; (f) ~a stilo. ~igi. Igi ion ~a: 1 *la kato timante* ~igas *siajn harojn*; *la kolero* ~igas *la plumojn de la koko*; 2 *la vento dis*~igas *la kapon de la infanoj*.

* **Hirudo**. Dika vermo, kiu suĉas la sangon de bestoj, k kiun oni uzas en medicino por eltiri malgrandan kvanton da sango: *meti* ~ojn *al iu*; *ĝi helpas kiel* ~' *al mortinto* Z.

* **Hirundo**. Migranta birdo el la ordo de paseroj (*hirundo*): *unu* ~o *prin-* *tempon ne alportas* Z (oni povas nenion konkludi el ununura ekzemplo).

hisi ♪. Suprentiri per ŝnuro: ~i k mal~i *flagon*.

* **Hiskiamo**. Venena veg. el fam. solanacoj, uzata kiel dormigilo (*hyoscinus niger*).

Hisopo. 1 (Bb). Nekonata vegetaĵo, citata en la Biblio kiel tre malgranda k bonaroma. 2 Veg. el fam. de labiacoj kies mielsimila suko estas uzata en medicino (*hyssopus officinalis*).

histo ♥. Organika ĉela teksaĵo.

Histerio. Nerva malsano, karakterizata per sufokiĝoj, konvulsioj ktp kun patologiaj mensaj k korpaj simptomoj, sed sen perceptebla fiziologia difekto.

* **Historio**. 1 Scienco studanta kronologie la pasintajn okazaĵojn de la homaro k la sociajn faktojn: *geografio k kronologio estas la du okuloj de la* ~o; ~a verko, senpartieco; ~isto. 2 Rakonto pri gravaj memorindaj okazaĵoj, kronologie aranĝitaj: *antikva* ~o; *la* ~o *de la Centjara milito, de Jesuo*; *la* ~o *de mia vivo* (Kp KRONIKO). 3 Rakonto pri aparta k iom ampleksa okazaĵo, kiu trafis iun: *la* ~o *de la korvo kun vulpo*; *la eksterordinaraj* ~oj *de E. Poe*; *en la tuta mondo neniu scias tiom multe da* ~oj, *kiel la dio de dormo* Z; *belaj* ~oj *por infanoj* (Kp

FABELO, ROMANO, NOVELO). 4 Tuto de la sinsekvaj statoj de estaĵo, kiu ŝanĝigas (Kp EVOLUO, PROCESO 2). **Pra** ~o, **antaŭ** ~o. Parto de la arkeologio, kiu studas la pratemon, pri kiu ni havas neniujn skribitajn dokumentojn. ~a. 1 Rilata ~on : ~a verko. 2 Registrita de la ~istoj, efektiva : ~a fakto. 3 Pri kiu oni posedas skribitajn dokumentojn : ~aj tempoj. 4 Registrinda de la ~o, tre grava, decida : ~a momento.

* **Histriko**. Dentskrapema mamulo, kies haŭto estas kovrita de longaj pinglegoj (*hystrix*).

histriono Z. 1 Burleskulo amuzanta la publikon per vulgaraj k krudaj komikaĵoj. 2 Aktoraĉo.

* **Ho**. 1 Interj. esprimanta la surprizon, indignon, doloron : ~! *kia ridinda vesto!* ~ *ve!* *li mortis*. 2 Interj. signifanta alvokon : ~ *vi, granda fonto de l' amo k vero Z!*

Hobojo. Muzika ligna blovinstrumento kun duobla langeto k klavoj.

* **Hodiaŭ**. Adverbo signifanta « en la nuna tago » : ~ *vespere*; ~ *estas festo*; ~ *por mono, morgaŭ senpage Z*; ~ *forto, morgaŭ morto Z*; en la ~a tago.

* **Hoko**. 1 Kurbigita, ĝenerale pinta ferpecko, uzata por altiri al si ion aŭ por pendigi ion sur ĝi : *pendigu vian mantelon sur la ~o*; *kurbiĝu ~o laŭ postuloj de l' loko Z*. Kp AGRAFO, KROĈILO. 2 Kurbigita ferpecko, fiksita ĉe la pordokadro, en kiu eniĝas k turniĝas kroĉilo fiksita ĉe la pordokladego : *la pordo delevisiĝis de la ~o k pendis malrekte Z*. 3 Fiŝ~o : *ankoraŭ la ezoko ne estas sur la ~o Z*; *kapti fiŝon sur ~on Z*. ~a. Kurba kiel ~o : ~a nazo. ~1 (tr). Kroĉi per ~o : ~i fiŝon. ~fadeno, ~ŝnuro. Fadenoprovizita per ~o(j) por fiŝkapti. ~stango. Bastono kun ~o ĉela ekstremajo. Fiŝ~1 (tr). Fiŝcasi per ~fadeno.

hokeo (Sp). Pilka ludo, ĉe kiu la pilko estas puŝata k batata per specialaj kurbobastonoj t. n. ~iloj : *la regularo de ~oludo similas tiun de la piedpilka ludo*. ~ilo. Speco de kurbigita bastono uzata ĉe la ~a ludo.

hola Z. Interj. por haltigi iun parolantan aŭ pasantan, aŭ por alvoki.

holdo Z. ŝ. Interna plej malsupra parto de ŝipo; ŝipkelo.

* **Homo**. Dumana mamulo, karakterizata per vertikala teniĝo, racia inteligenteco k parolkapablo (*homo sapiens*). Kp VIRO. ~a. De ~o : *la ~a parolo*; ~aj *kadaŭroj*. Kp HUMANA. ~aro. La ~a gento. ~aranismo. Doktrino postulanta, ke ĉiu rigardu k amu ĉiulandajn homojn kiel siajn fratojn. ~ama. Zorganta pri la feliĉo de l' ~oj. ~ido. Ido de la speco ~o (Kp INFANO). ~ino Z. Ino de la speco ~o (Kp VIRINO). ~evitulo. ~o, kiu malŝatas k evitas aliajn ~ojn. ~mangulo. Kanibalo. ~plena, mult~a. Enhavanta multajn ~ojn; loĝata de multaj ~oj : ~plena strato; mult~a lando. Ĉiu~a. Universala. Kavern~o. Praa ~o, kiu loĝis en kavernoj. Komun~a. Interesanta ĉiujn ~ojn. Sen~a. Neloĝata de ~oj. Sen~igl. Senigi je loĝantoj : *pesto k milito sen~igis la tutan landon*. Super~o. ~o havanta eksterordinare superajn kvalitojn.

Homeopatio. Kuraca sistemo, konsistanta en aplikado al malsanuloj de malgrandegaj dozoj da medikamentoj, produktantaj ĉe sana individuo la simptomojn de malsaneco analoga al tiuj, kiun oni volas kuraci. ~a. 1 Rilata al ~o : ~a metodo. 2 Malgrandega : ~a dozo.

homogena Z. 1 (Sc) Kies ĉiuj partoj havas saman naturon, konsiston : ~a *fandaĵo*. 2 Δ (pri polinomo). Kies ĉiuj termoj estas samgradaj. Vd HETEROGENA.

homologa. 1 Δ Kies flankoj ĉe similaj figuroj respondas al si k kuŝas kontraŭ egalaj anguloj. 2 ∞ Kies strukturo havas la saman ĥemian serulon k la samajn ĥemiajn ecojn : ~a serio; ~aj *elementoj*. 3 ♥ Samforma, samstruktura, sed servanta al diversaj celoj fiziologiaj ĉe malsamaj bestoj aŭ vegetaĵoj : *la piedoj de kvarpiedulo k la naĝiloj de fiŝo estas ~aj organoj*. ~eco. Kvalito, propreco de tio, kio estas ~a.

Homonimo. Vorto, kiu havas la saman formon kiel alia, sed malsaman senson : ekz. *ero* (elemento de objekto) k *ero* (jarkalkulo). Rim. : Por eviti konfuzon inter iuj ~oj, Z en la Bb metis apostrofon post la radiko de la pli malofta ~o : *tritiko ĝis cent kor'oj k vino ĝis cent bat'oj Z* (kor'o k bat'o estas nomoj de hebreaj mezuriloj).

* **Honesta.** 1 Konforma aŭ konformiĝanta al la honoro; honorinda; virta: ~a amiko. ago, nomo **Z**, intenco **Z**; la ~uloj vin laŭdas; ne kredas fripono, ke ~uloj ekzistas. **Kp** BRAVA, LOJALA, FIDINDA. 2 Severe respektanta fremdan proprumajon; ne trompema: ~a komercisto; mal~a pano neniam profitas.

* **Honori** (tr). (iu) Trakti iun kun ĉiuj signoj de granda respekto; montri sian respekton aŭ atestimon al iu per eksteraj signoj: ni ~as la memoron de nia majstro; festo por ~i la memoron al iu **Z**; ~i iun per ordeno, titolo, donaco; oni devas ~i la gepatrojn; ni ĉiuj ~as tiajn agojn; li ~is min per sia amikeco **B**; ~i kadavron de malamiko; ~i enterigon per sia ĉeesto **B**; ŝi ne ~is ilin per sia atento.

~o. 1 Atestimo, granda respekto, kiun oni meritas per la neriproĉindeco de sia karaktero, per la nobleco de siaj agoj, aŭ per la ŝatateco de siaj verkoj: ne ekzistas ~o sen laboro **Z**; la saĝo donas al vi ~on; akiri, serĉi, trovi, ĝui, ricevi, atingi ~on **Z**; perdi ~on; estas ~o por homo ĉesigi malpacon; pli bona estas virto sen oro, ol oro sen ~o **Z**; li scias la principojn de ~o **Z**; ĉu mi havas la ~on paroli al s-ro N. ? per mia ~o **Z**! (**Kp** DIGNO, GLORO). 2 Signo de tiu estimo k respekto: faru ~on al Dio el via havo **Z**; la soldatoj donis al mi ~on per la pafiloj **Z**; ~o ne donas, kion stomako bezonas **Z**; manko de ~o ne estas mal~o **Z**; ceremonio por ~o al V. Hugo; ekstere ~o, interne doloro **Z**; li estis la ~o de sia patrujo (li ~igis sian patrujon). ~a. 1 ~iganta: ~a titolo, ofico **B**, guardio; ~a edzakumpananto; ~a medalo; ~a profesio, ago, konduto, karaktero. 2 Havanta titolon nur por ~o sed plenumanta neniel la oficon: ~a profesoro, prezidanto (**Kp** TITOLA). ~e. Laŭ ~a maniero: levigi ~e al la mortintoj; doni balon ~e al iu; ~e trakonduki la vizitanton tra la salonoj; estas pli ~e forgesi tiun moron ol ĝin sekvi **Z**. ~igi. Esti la kaŭzo, kial iu estas ~ata; esti ~o por: lia ĉeesto ~igis nin; liaj verkoj ~igas lin; tia konduto vin ~igas. ~iga. ~a 1: la ŝarĝo estas peza sed ~iga. ~inda. Meritanta ~on: ~inda familio; mia ~inda kolego; la ~indeco de lia filo estas difektita de tiu akazaĵo. ~igno. Morala digno, kiun naskas deziro de fremda estimo k respekto: la ~digno de

juĝisto estas zorgo k senpartie esplori la aferojn; mi venĝis mian ~(dign)on, k tiun de mia patro; esti stimula per la ~digno. **Mal~i**, sen~igi. Esti kaŭzo, kial iu perdas estimon k ~on: tia buĉado mal~as la civilizitan mondon **Z**; malvirteco, ne malriĉeco mal~as homon; tiu kondamno sen~igis lian familion (**Kp** MALGLORI). **Mal~a**. Mal~anta: mal~a ago; ricevi mal~an nomon **Z**. **Sen~a**. Perdinta ĉian ~dignon, malestimata: sen~a fripono, virino (**Kp** MALBONFAMA).

honorario **Z**. Neperioda salajro por iu servo de personoj praktikantaj liberalan profesion: ~o de kuracisto, de advokato. ~1 (tr). Pagi ~on al iu.

* **Honti** (x). Senti malagrablan konfuzigon k humiligon, pro konscio je malhonorajo, malhonestajo, maldecaĵo: vi devus ~i vian tenigon aŭ pri, pro via tenigo; kiu ~as nenion, ne timas Dion **Z**; mi ~as, ke mi tiel longe prokrastis mian viziton; ne ~u penti pri faro, ~u persisti en eraro **Z**; la membro de unu nacio humiligas antaŭ la membro de alia nacio, parolas lian lingvon, ~ante la sian **Z**.

~o. 1 Sento de ~anto: ruĝigi pro ~o **B**; kie timo, tie ~o **Z**; fari ~on al iu. 2 Io, kion oni ~as aŭ devus ~i; ~indaĵo: lia ~o ne elviŝigos; li estas la ~o de sia familio; mi ne transvivos tiun ~on; tia malpureco estas ja ~o (**Kp** MAKULO, MALGLORO). ~ema. Facile k plej ofte senkaŭze ~anta: tiu timema k ~ema knabino ruĝigas antaŭ ĉiu nekonata persono. ~igi. Fari, ke iu ~u: iĝi mallaboreman lernanton; kunulo de malĉastulino ~igas sian patron **Z**. ~indaĵo. ~o 2: li fariĝis ~indaĵo por siaj najbaroj **Z**. **Seks~emo**. ~emo pri seksaj aferoj. **Sen~a**. Ne facile sentanta ~on: sen~a virino, vizaĝo; sen~e mensogi (**Kp** CINIKA, IMPERTINENTA).

hop **Z**. Interjekcio por inviti al salto.

* **Horo.** 1 Dudekvarona parto de la tago: kioma ~o estas **Z**? kvaron~o aŭ ~kvarono; la ~montra ombro de la sunhorloĝo **Z**. 2 Difinita momento de la tago: estis la ~o, kiam la leonoj iras por trinki; oni donas por manĝi je ĉiu ajn ~o; je lia lasta ~o (la momento de morto); last~a sciigo de gazeto (ricevita je lasta momento, ĵus antaŭ la presado). ~aro, ~libro. Libreto, en kiu oni sciigas

la ~ojn, kiam okazas diversaj faktoj : *fervoja, tajda ~aro. ~montrilo.* Turniganta vergeto por indiki la ~on ĉe horloĝo. *Ĉiu~e.* Je ĉiu ~o : *vi devas trinki ĉiu~e da kulerojn de tiu medikamento. Po~e.* Por ĉiu ~o : *la seruristo postulas dek frankojn po~e.*

hordo Z. 1 Nomadaro, nomada popolo. Kp TRIBO. 2 Nomada bandoŝto la *Eternulo sendis sur Judujon ~ojn da Haldeoj* Z. 3 Senorda, sendisciplina k malbonfara bando.

* **Hordeo.** Grena unujara vegetaĵo el fam. gramenacoj, kies grajnoj estas uzata por fari krudan panon, por nutri bestojn aŭ por fabrikii bieron (*hordeum*).

Horizonto. 1 Ĉirkaŭa linio, kie finiĝas nia vidkapablo, k kie la tero ŝajnas kunigi kun la ĉielo : *antaŭ liaj okuloj etendiĝis vasta ~o ; la suno staris proksime al la ~o* Z. ; *malaperi de la ~o ; (f) : diversaj teorioj k projektoj aperas k iuj malaperas de la ~o ; la politika ~o nubigis.* Kp PERSPEKTIVO, PEJZAĜO, FONO. 2 (f) Limigita regiono, el kiu ne eliras la spirito ; amplekso de la penso : *tio plivastigis lian spiritan ~on ; la ~o de liaj homoj ne transpasas la limojn de ilia malvasta lando ; tiu scienca eltrovo malfermas novajn ~ojn ; griza, sen~a vivo.*

* **Horizontala.** Paralela al la supraĵo de senmova akvo, rektangule kruciĝanta kun la vertikala linio de la loko : *~a ebenajo ; ~a pozicio.*

* **Horloĝo.** Aparato por mezuri la tempon k montri la horojn : *sabla, suna ~o ; poŝ~o, mur~o ; jen grincas la vek~o ; mia ~o montras la dekan ; streĉi ~on. ~isto.* Homo, kiu fabrikas aŭ zorgas la ~ojn.

hormino Z. G. de labiacoj, longviva herbo kun grandaj bonodoraj floroj, kulturata kiel ornama planto (*horminum*).

Horoskopio. Observado pri la situacio de iuj planedoj aŭ stelaroj, je la horo de naskiĝo de infano, laŭ kiu la astrologoj pretendis antaŭdiri la estontan sorton de tiu infano : *starigi ies ~on.* Kp AŬGURO, PROFETAĴO.

Hortensio. Arbo el fam. de saksifragacoj, kun belaj longdaŭraj floroj (*hydrangea hortensia*).

* **Hortulano.** Birdo el ordo de paseroj, kies karno estas tre delikata (*emberiza hortulana*).

Hospitalo. Ejo, kie oni kuracas, ordinare senpage, malriĉajn malsanulojn. Kp SANATORIO.

* **Hostio** (K). Senfermenta rondforma oblato, konsekrola aŭ konsekrita dum la meso. ~ujo. Sanktigita vazo por konservi konsekritajn ~ojn. ~montrilo. Ornamita ~ingo, ĝenerale similanta radiantan sunon, uzata por prezenti la Eŭkaristion al adoro de fideluloj.

* **Hotelo.** Domo, kie la vojaĝantoj povas pagante loĝi k plejofte ankaŭ manĝi ; gastejo. ~isto, ~mastro. Pose-danto aŭ administranto de ~o.

hu Z. Interj. por inciti aŭ insulte timigi, ofte ŝerce.

hubo Z. Δ. Iama kampomezuro, havanta ĉirkaŭ 10-15 hektarojn.

* **Hufo.** Korna piedbazo de multaj bestoj : ~o de ĉevalo, bovo, porko, kapro. ~fero. Arkforma plata ferpeco, kiun oni najlas al la piedoj de ĉevaloj k muloj por eviti difektiĝon de la ~oj. ~feri (tr). Najli feron al ĉevalo. ~obati (ntr). Forte bati per ~piedo. **Unu~ulo.** Besto, kies ~o estas nature nefendita : *ĉevalo k ĉiuj ĉevalparencaj bestoj (azeno, zebro kc), estas unu~uloj, bovo, porko, kapro estas du~uloj.*

Humo. Nigrebruna tero, konsistanta el malkomponiĝintaj vegetaĵoj, uzata kiel sterko ĉe ĝardenkulturo.

Humana. Posedanta la kompatemon, helpemon, homamon, kiuj estas la plej noblaj kvalitoj de la homo : *oni ne povas esti justa, se oni ne estas ~a ; ne~a kruelaĵo. ~eco.* Eco de ~a homo. ~igi. Igi iun ~a : *~igi militistojn, sovaĝulojn. ~ismo.* Doktrino, serĉanta en la helen-latina civilizo la plej bonan rimedon por ~igi k klerigi la homaron (Kp KLASIKA, HELENISMO). ~isto Z. Fakulo studanta la helenlatinan civilizon k la antikvajn klasikajn literaturojn.

Humero. Osto de la brako, liganta la kubuton al la ŝultro.

* **Humila.** 1 (iu) Volonte sin malaltiganta ; malfiera : *~a antaŭ, kun, kontraŭ polenculoj ; ~a servisto ; ne iras*

hakilo al' kolo ~a Z; *la ~eco antaŭ la naturo estas signo de vera scienculo*. **2** (io) Montranta, pruvanta malfierecon, respekton: *~a letero, voĉo, peto*. Kp MODESTA. Vd ŜAFO, LAKEO. ~**igl.** **1** Igi iun ~a: *la misteroj de la mondo devus ~igi nian spiriton*. **2** Ofende montri al iu, ke li devas esti ~a: *gardu, ke vi ne ~igu lin per viaj arogantaj paroloj*; *~igi ies fieregecon*. ~**igl.** Sin malaltigi antaŭ iu aŭ io: *li ~igis antaŭ sia Dio Z*; *la malgrandaj nacioj devas ofte ~igi antaŭ la grandaj*; *~igi al sia sorto, al la forto de la cirkonstancoj Z* (Kp OBEI, REZIGNACII, SUBMETIĜI). **Mal~a.** **1** (iu) Publike k senmotive sin altiganta pro tro bona opinio pri si mem, aroganta, trofiera: *mal~a majstro, kortegano, oficisto*; *de mal~eco venas malpaco*; *mal~eco estas kara plezuro Z*. **2** (io) Montranta, pruvanta mal~econ: *mal~a teniĝo, rigardo, projekto* (Kp MALTIMA, MALRESPEKTA).

* **Humoro.** **1** Kutima aŭ okaza stato de la temperamento aŭ de la spirito; animstato: *melankolia, milda, akra, acida Z*, *trankvila, gaja ~o*; *kreiĝas iom post iom internacia ~o malfavora al la milito*; *bon~ulo*; *nun li ne ŝerceme ~as*; *mal~bon~igi iun*; *kontraŭ doloro helpas bona ~o Z*. **2** Originala k milda gajemeco, speco de ŝerco, precipe ĉe anglaj aŭtoroj, laŭ kiu verkisto elmetas kun seriozeco k scienca ŝajno satirajn burleskajn: *~a parolo, rakonto*; *~aĵo*; *~isto*; *~plena libro*. Kp HUMURO.

humuro = humoro 2.

* **Hundo.** Hejma kvarpieda besto, tre inteligenta k fidela (*canis domesticus*): *~o estas plej bona amiko de homo*; *~o gardanta du pordojn restos malsata Z* (oni ne povas servi du mastrojn samtempe); *eĉ kontraŭ la suno ~o bojas sen puno Z* (tion oni diras al iu, kiu miras, ke oni lin kritikis); *oni lin konas kiel makulharan ~on Z* (Vd LUPO); *~o bonrasa estas bona por ĉaso Z* (li havas la kvalitojn aŭ la mankojn de siaj parencoj aŭ avoj); *mordantaj ~oj kuras ĉiam kun vundoj Z* (malpaculon ĉiu batas); *bojanta ~o ne mordas Z* (kiu multe minacas, ne estas la plej damera); *ne timu ~on bojantan, timu ~on silentantan Z* (id.); *por ~on dronigi oni nomas ĝin rabia Z* (oni ĉiam trovas pretekston por malutili malamaton). ~**a.** **1** De ~o: *~a mordo*. **2** (f) Mizera; konvena por besto, ne por homo: *~a vivo Z*. ~**herbo.** Agropiro.

Hura. Interj. de ĝoja aŭ aproba aklamado. ~o. ~krio. ~**l** (x). ~**krii**.

hurdo. Ajura plata plektaĵo el salikaj branĉoj aŭ metalfadenoj por sekigi fromaĝojn, fruktojn aŭ por aliaj uzoj.

huril (ntr) = ululi 2.

* **Husaro.** Soldato de malpeza kavalerio, kies uniformo similas tiun de hungaroj.

* **Huzo.** Granda sturgo (*acipenser huso*).

Ĥ

Kameleono Z = kameleono.

* **Kaoso.** **1** Laŭ la greka koncepto pri mondogrino, konfuza stato de ĉiuj elementoj de la universo, antaŭ la organizado al ili de la dioj. **2** (f) Senorda konfuzo: *~o de ruinoj*; *plena ~o en diskuto*; *internacia lingvo estas nepre necesa por forigi la lingvan ~on Z*; *bolanta ~o da vanaj imagaĵoj*. ~**a.** **1** Rilata al ~o. **2** (f) Senorda: *~aj rokoj, ideoj*.

* **Kemlo.** Scienco studenta per analizo k sintezo la konsiston de la materiaj substancoj k la fenomenojn ĉe kiuj

ŝanĝiĝas la interna strukturo de la korpoj. ~**aĵo.** ~a produkto.

* **Kimero.** **1** Mitologia monstro, kies buŝoj vomis flamojn. Kp HIDRO. **2** (f) Neefektivebla utopio: *longtempe multaj kredis, ke artefarita lingvo estas ~o*; *~a projekto* B. Kp ILUZIO, REVO, FANTAZIAJO. Vd AERA, KASTELO, DORLOTI, LULI.

Ĥirurgo Z . Ĥirurgiisto.

Ĥirurgo Z . **1** Parto de la medicino pritraktanta la kuracadon de malsanoj per operacioj. **2** Arto kuraci malsanulojn

per operacioj. ~isto. Specialisto en ĥirurgio.

* **Ĥolero.** Epidemia malsano, preskaŭ ĉiam mortiga, karakterizata per gravaj intestaj malordoj, intensa malvarmigo k spasmaj kuntiriĝoj de membroj.

* **Ĥoro.** Aro da personoj, kiuj akorde k samtakte dancas, movas la membrojn, kantas aŭ parolas : ~oj de nimfoj ; la ~oj de la Opero, de la greka tragedio ; ~aj popoloj societoj. ~ajo. Kanto

speciale verkita por esti kantata de ~o. ~ejo. Loko de la preĝejo, kie kantas ordinare la preĝeja ~o. ~estro. Gvidanto k direktanto de ~o. ~jambo. Verspiedo, konsistanta el du mallongaj aŭ senakcentaj silaboj metitaj inter du longaj aŭ akcentaj (— ~ ~ —).

Ĥoreo ☿. Nerva malsano, karakterizata per senĉesaj konvulsiaj senvolaj movoj : elektra, falsa, fibretara, hereda, histeria, paraliza ~o.

I

* **Ia.** Nedifina adjektivo, signifanta : « de ne precize difinita speco ; de mi ne scias kia kvalito » : *vi devis elekti ~n vorton pli simplan Z ; tie mi sentis min ~ fremdulo Z ; via vino estas nur ~ abomena acidaĵo Z ; tie ĉi estas ~ kaŝita afero Z ; li intencas ~n friponaĵon Z ; ĝi estas ~ speco de malbona antaŭseno Z ; tiuj mal-facilaĵoj estas alkondukitaj (limigitaj) al ~ unu aŭ du reguloj Z ; tiu artikolo estas nur ~ kolekto da kalumnioj ; mi ĵuras per ĉiuj dioj, se ~j ekzistas B ; ni ne estas ~j teoriaj fantaziuloj Z ; multe helpi al vi per ~j bonaj konsiloj mi ne povas, ĉar mi neniam ankoraŭ partoprenis en ~ kongreso Z ; timigita de ~ ŝajnaĵo Z ; la dramo havis lokon en ~ urbeto de Italujo Z ; al la patrino estas necese havigi ~n negrandan komforton Z ; neniu povas diri, ke mi havas ~n ritalon al la afero Z ; sen ~ kaŭzo ; sen ~ ŝanceliĝo Z ; tiu ĉi ĉapitro havas nun intereson nur historian, se ĝi havas ~n Z. Rim. **1a** montras nur la kvaliton, la naturon, la specon, la econ, sed neniel la individuecon. Tamen ĉi tiu diferencigo estas ofte indiferenta ; tial Z rimarkigas, ke « ofte oni povas sen eraro diri **la, kia, nenla** anstataŭ **iu, kiu, neniu** ».*

* **Ial.** Adverbo, signifanta : « pro ia kaŭzo » : *strange, la mondo ~ rigardas nin senkonfide ; niaj leteroj ~ ne estas alvenintaj.*

* **Iam.** Adverbo, signifanta : **1** en ia tute ne difinita tempo : *ni, esperantistoj, devas labori pli energie ol ~ (~ ajn) ; se mi vin ~ portis en la koro, vivu Z ; el ĉiuj,*

*kiuj ~ min ĉirkaŭis, vi estas la plej brava Z ; tiun sinjoron mi vidis ~ ajn ; ~ k ~ (de tempo al tempo). 2 En ia pasinta tempo : ~ ni havis reĝon ; ~ ni estis amikoj, sed lia konduto fremdigis lin al mi. 3 En ia venonta tempo : kio vivas, necese devas ~ morti Z ; mi ne povas esperi, ke li ~ sukcesos ; alingu min morto, se ~ eĉ la ombro de sopiro povos min tiri al alia viro Z ; ~ poste venos la venko Z ; ~ mi faros ĝin, sed mi ne scias kiam. Rim. 1 Kiam en la propozicio estas jam ia nea vorto, **iam**, laŭ la 12-a regulo de la gramatiko, anstataŭas **neniam**, sed gardas ties sencon : *li al neniu helpis ~ ; neniu ~ ion aŭdis pri la najtingalo Z ; mi ekbruligos por li ĵunebran torĉon, kiam ankoraŭ neniu reĝo havis ~ Z. Rim. 2 Ĉar iam havas egale estintan k estontan sencon, tiu adverbo povas en kelkaj okazoj esti dubasenca. Por forigi tiun konfuzon, oni povas, laŭ la okazo, aldoni al **iam** la adverbojn **antaŭe** aŭ **poste**. Tamen en plej multaj okazoj la tempo de la verbo sufiĉas por forigi ĉian dubon. ~a. ~ estinta : ~a oficiro (eksoficiro) ; ~aj bestoj, de longe malaperintaj. Rim. Kvantkam **lama** povas teorie havi ankau la sencon **iam estonta**, ĝi tamen estas, pro praktika oportuneco, efektive uzata nur parolante pri pasinteco.**

* **Ibiso.** Longkrura birdo, manganta serpentojn k aliajn rampulojn, pro kio ĝi estis rigardata kiel sankta de la antikvaj Egiptanoj (*ibis*).

* **Id.** 1° Sufikso esprimanta ĝeneralan ideon de naskiteco : *kio estas hom~o ? Z*

princ~o (filo de princo); *hund*~o (naskito de hundino); *bov*~o estas *nematura bovo* Z; *la filoj, nepoj k pranepoj de reĝo estas reĝ*~oj Z; *la Hebreoj estas Izrael*~oj, ĉar ili devenas de Izrael Z; *la Napoleon*~oj esperis longe ricevi denove la tronon de Francujo Z; *brut*~o Z; *kreskaĵ*~o Z, *planti*~o Z.

II* Memstara samsignifa vortero. **1** Naskito, infano, filo : *geedzoj kun mullaj* ~oj. **2** Postulo; postnepo post multaj generacioj : *ni estas ĉiuj la* ~oj de Adam. **3** (f) Disĉiplo : *la* ~oj de Apolono, de Orfeo, de Platono, de Lutero, de sankta Bruno. ~aro. **1** Aro de la homoj devenantaj de sama praavo. **2** Postularo. **3** Disĉiplaro.

Ideo. Abstrakta koncepto de la spirito pri objektoj aŭ ecoj; pensajo, komprenajo : *havi nenian* ~on pri la muziko, pri justo k maljusto; *vera, falsa, ĝusta, klara, malklara* ~o; *per asociado de la* ~oj; ~oĉeno (~asocio); *estas neeble havi* ~on pri tia riĉaĵo Z; *ĉiuj tiuj* ~oj dancas, valsas en mia cerbo; *venis al mi en la kapon la* ~o, ke...; *bona* ~o venas post la perejo Z; *la* ~op ri arbo, Dio, lingvo internacia; *ni ne scias el kia lingvo Z prenis la* ~on de la nedifina prepozicio je; *entuziasmiĝi, batali, morti por* ~o; *la doktrino de Platono pri la* ~oj. Kp IMAGO, KONCEPTO, IDEALO. ~a. **1** Imago; ekzistanta nur en la spirito, sed ne en la realo : *la* ~a mondo; ~a riĉeco (Kp AERA, ĤIMERA, VANA, SUBJEKTIVA). **2** Idealea (Ev). ~ismo. Filozofia sistemo, laŭ kiu la materia mondo estas ŝajno, ekzistanta nur en nia spirito, ne en la realo (Kp SUBJEKTIVISMO). ~isto. Adepto de la sistemo de ~ismo. Sam~ano. Tiu, kiu havas komunan ~on, komunan celon kun aliaj : *la esperantistoj sin salutas ordinare per la vorto « sam*~ano».

Ideala. Konforma al la ideo, kiun ni havas pri la perfekteco : ~aj formoj; ~a beleco, perfekteco; ~a virino. ~o. La plej alta perfekteco, kiun oni povas imagi sed neniam plene atingi : *la* ~o revita de la poeto; *konstanta paco estas plej nobla* ~o de la homaro. ~igi. Doni al io aŭ iu ~an karakteron : *ne estas bone tro* ~igi la mondon k la homojn, ĉar tiu preparas kruelajn elreviĝojn. ~ismo, ~eco. **1** Celado al ~o, al perfekteco; senzorgo pri

la reala vulgara vivo (Kp SPIRITUALISMO). **2** Ideismo (Ev). **3** Koncepto pri arto kiel tradukanto de ia ~o, ne kiel sklavema imitanto de la realo (Kp REALISMO). ~isto Z. **1** Homo, kiu celas al ~o, ne zorgante pri la krudaj faktoj de la vivo (Kp REALISTO). **2** Ideisto. (Ev) Sen~a. Ne zorganta pri ~o, atenta nur pri la materia flanko de la mondo.

Identa. **1** Tute simila; sama : *esti* ~a kun io Z; *ambaŭ vortoj estas* ~aj Z; *la du kongresoj prenis* ~ajn decidojn; *la moralaj ecoj ne estas* ~aj ĉe ĉiuj homoj. Kp EGALA. **2** Ĝuste unusola, unusama k ne alia ol tiu, pri kiu temas; mema : *tio povas eble esti bazita sur tiu interna ideo, sed neniam esti rigardata kiel* ~a kun ĝi Z. ~eco. **1** Plena simileco; sameco : *la* ~eco de ambaŭ projektoj estas evidenta; ~eco pri la ideoj. **2** Eco de persono, kiu estas vere ne alia ol li asertas esti aŭ ol oni kredas, ke li estas; memeco : *starigi la* ~econ de akuzito; *pruvi sian* ~econ (Kp LEGITIMADO). ~igi. **1** Igi aŭ opinii ion ~a kun alia : *oni ne devas* ~igi registaron de iu ŝtato kun la popolo mem B; *la aktoro devas* ~igi sin kun la persono, kiun li ludas; *oni ne devas* ~igi iun ajn politika-religian kredon kun esp-o nek la liberpenskon kun ateismo Z. **2** Trovi la veran individuecon de iu aŭ io : ~igi krimulon, kadavron; ~igi pentraĵon (trovi ĝian aŭtoron); ~igi nomon de loko (trovi la antikvan respondantan nomon). ~igi. Igi ~a kun iu aŭ io : ~igi kun sia modelo, rolo; *lia vivo preskaŭ* ~igis kun tiu granda entrepreno.

Ideografio. Sistemo de skribado, en kiu oni reprezentas ne la sonojn de la vortoj, sed la ideojn mem helpe de ĉiuspecaj signoj, desegnoj ktp : *la ĥinoj uzas ĝisnun* ~an skribadon. ~aĵo. Desegno aŭ signo reprezentanta ideon : *la ciferoj estas veraj* ~aĵoj.

Ideologio. **1** Scienco pri la deveno k formiĝo de la ideoj. **2** Idearo de iu : *mistika* ~o; *la* ~aj faktoroj ludas grandan rolon en la historio.

* **Idilio.** **1** Poemeto pri laŭnatura, kampara vivo, k plejofte pri naivaj amoj de pastisto : *la* ~oj de Teokrito, Vergilio; (f) ~a vivo, pejzaĝo. **2** Trankvila k naiava amo : *la sennuba* ~o de tia infanaĝo. Kp EKLOGO.

Idiomo. Lingvo propra al nacio aŭ provinco : *la ~oj de la Centreŭropo*. Kp DIALEKTO, JARGONO, SLANGO, ~aĵo. Idiotismo.

Idioto. 1 Homo senigita je inteligenteco pro cerbahj difektoj : *alkoholismo ĉe la patro igas ofte la infanojn ~oj*. 2 Homo tute ne inteligenta ; malsaĝega. ~eco. Stato de ~o. ~igi. Igi iun ~o : *la kutima ebrieco ~igas*.

Idiotismo. Nelogika aparta vortokonstruo, propra al iu lingvo sed ne al aliaj : *ankaŭ en Esp-o troviĝas diversaj nemultaj ~oj Z* ; *lingvo absolute logika k tute sen ~oj estus lingvo sen viva k tro peza Z*.

* **Idolo.** 1 Statuo, figuro de diaĵo, kun formo de estulo aŭ de objekto, k honorata per kulto : *~o el ligno, argento, oro* ; *la kulto de la ~oj* ; *la paganaj ~oj*. 2 (f) Persono aŭ afero, al kiu oni fervorege servas, kvazaŭ per kulto : *ŝia filino estis ŝia ~o, k tion malmulte meritis* ; *tiu politikisto iĝis la ~o de la popolo* ; *la mono estas lia ~o*. ~ano. Adoranto de ~oj.

* **Ie.** Adverbo signifanta « en iu loko » : *mi iam rekontis vin ~, sed mi ne plu memoras kie* ; *la malvivan korpon li ~n trenis for* ; *ni iros ~n en la montaro por ekskursi*.

* **Iel.** Adverbo signifanta « laŭ ia maniero » : *ĉu mi povas ~ helpi al vi ? neniu havas la rajton ~ tuŝi vian kapon Z*. ~e. Emfaza samsenca formo : *~e, iome, duone malbone Z*.

* **Ies.** Nevariebla pronomo, signifanta « de iu », « apartenanta al iu » : *subite li aŭdis ~ voĉon* ; *ĝoĝi pri ~ malfeliĉo Z* ; *esti objekto de ~ atento Z* ; *sieĝi ~ pordon Z*.

* **Ig.** Sufikso almetebla al ĉiaj radikoj k esprimanta per si mem la agon de ia kaŭzo, ne precizigante la manieron, kiel efikas tiu kaŭzo, per peto, ordono, trudo aŭ interna neceseco.

Ie Kun neverba radikoj, **Ig** signifas : « agi tiamaniere, ke iu alia estu en la stato esprimata de la radikoj ; fari, ke iu estu ia aŭ iel » ; alivorte oni devas ĉiam subkompreni antaŭ la sufikso la finaĵojn ~a aŭ ~e :

A) Kun ADJEKTIVA radikoj : *akr~i* (~i akra), *ali~i*, *apart~i*, *bel~i*, *blank~i*, *blind~i*, *cert~i*, *dik~i*, ktp ; *laboro*

lac~as ; *kiu tro sin prav~as*, *tiu sin mem kulp~as Z* ; *tiu flamo lumas, sed tute ne varm~as* ; *la prudento neces~as nin venki la naturon Z* (~as necese, ke ni venku).

B) Kun ADVERBA, PREPOZICIA aŭ AFIKSA radikoj : *al~i* (fari ke iu venu al, meti ion ĉe ion, almeti ion) ; *dis~i* (igi disen) ; *el~i* (fari, ke io estu el) ; *en~i* ; *for~i* ; *sur~i*, ktp ; *ni devas labori por kun~i, ne por dis~i*.

C) Kun SIMPLA SUBSTANTIVA radikoj, **Ig** aldonigas al la adjektiva formo derivita de la radikoj : *entuziasm~i* (~i entuziasma) ; *flam~i* (~i flama) ; *glaci~i*, *pint~i*, *publik~i*, *rajt~i* (traktaton), *regul~i*, *ruin~i*, ktp ; *tiu ŝonto ŝton~as objektojn*. Rim. 1 : Kun kelkaj substantivoj, kiuj montras mem kvaliton pli ĝuste ol objekton, **Ig** subkomprenigas antaŭ si la finaĵon -o : *an~i* (igi ano) ; *edz~i* (igi edzo) ; *fianĉ~i*, ktp. Rim. 2 : Kelkaj verboj signifantaj « meti ion en la staton montratan de la radikoj » aŭ « doni al io la formon montratan de la radikoj » estas senpere derivitaj per la sufikso **Ig** el substantivaj radikoj : *amas~i* (meti en staton de amaso, aranĝi en maniero de amaso) ; *kruc~i* bastonojn (aranĝi en formo de kruco) ; *garb~i* grenon Z ; *foli~i* argenton Z ; *natur~i* beston (laŭ-natur~i, aranĝi tiel ke ĝi konservu naturan vivantan aspekton) ; *ord~i* (laŭ-ord~i, aranĝi laŭ ordo) ; *pec~i* (meti en staton de pecoj) ; *polv~i Z* ; *seri~i* (aranĝi laŭ serioj) ; *vic~i* (aranĝi laŭ vicoj) (Kp Ie, D, c). Rim. 3 : El aliaj substantivaj radikoj oni sammaniere derivas per la sufikso **Ig** sen prefiksa prepozicio verbojn signifantajn « havigi al, provizi per, garni per » (Kp 12) : *bukt~i* hararon ; *gust~i* manĝon ; *korp~i* ideon (oni uzas ankaŭ **en**korp~i. Kp D) ; *leĝ~i* popolon Z (doni leĝojn al) ; *lim~i* kampon (doni limojn al) ; *rajt~i* senditon (doni rajton al) ; *rim~i* versojn ; *tru~i* ladon (provizi per truoj) ; *vort~i* decidon (doni vortan esprimon al). Rim. 4 : Konforme al la principo permesanta forlason de afikso, kiu ne estas nepre necesa, la esperantistaro pli k pli kutimas forigi ĉe la verboj aluditaj en Rim. 2 k 3 ne nur la prefikson sed ankaŭ la sufikson **Ig** en la okazoj, kiam la derivita verbo evidente povas havi nur unu sencon : *embarasi*,

niveli, animi, balzami, bridi, bukti, digi, jiguri, formuli, gudri, kadri, limi, loki, lumi, maski, makuli, nodi, numeri, ombri, ori, sulfuri, vaksi, vuali, zoni, ktp. Kp la analogajn verbojn senpere derivitajn de nomo de ilo : *martelo-marteli*. Oni ankaŭ rimarku, ke la mala responda verbo konservas ambaŭ afiksojn : *senanim~i, senbrid~i, senmask~i*, ktp (Kp I^e, 1) RIM. 2).

D) Kun SUBSTANTIVA RADIKO ANTAŬITA DE PREFIKSA PREPOZICIO, **ig** havas diversajn sencojn, laŭ la speco de la prefikso, sed la substantivo estas ĉiam la komplemento de tiu prepozicio. **a)** Kun loka prepozicio, **ig** signifas : « meti en la lokon esprimatan de la radiko » : *albord~i* (venigi al la bordo) ; *alcentr~i* (puŝi al la centro) ; *devoj~i* (forklini de la vojo) ; *elartik~i* (el~i el la artiklo) ; *elnod~i* ; *enbalzam~i* (meti en balzamon) ; *endig~i* (meti en digojn) ; *endorm~i, enkadr~i, enkaŝe~i, enkor~i, enkas~i, enlim~i, enlit~i, enman~i, ensabl~i* (ŝipon), *enŝip~i, enter~i, entomb~i* ; *interdig~i* (meti inter digojn) ; *subakv~i* (meti sub akvon) ; *surkruc~i* (meti sur krucon) ; *surter~i*, ktp. **b)** Kun prep. esprimanta senecon aŭ forigon, **ig** signifas : « senigi je la objekto esprimata de la radiko » : *senakv~i* (sen~i je akvo) ; *senbrid~i, senbukl~i, mallum~i, senmask~i, senor~i, senplum~i, senpolu~i, detron~i, senual~i, dezon~i*, ktp. **c)** Kun prep. esprimanta la manieron (laŭ, en f.), **ig** signifas : « meti en la staton esprimatan de la radiko » : *endanger~i* (meti en danĝeran situacion) ; *laŭlini~i palisojn* (Kp I^e, C, RIM. 2). RIM. 1 : Ĉar kelkaj verбай radikoj ne ebligas, ke oni devenigu de ili verbojn kun maniero aŭ seniga signifo, oni devas tiri tiajn verbojn el la responda substantiva formo : *alfin~i* Z (kondukali fino ; rad. fini), *endorm~i* (meti en dormon ; rad. dormi) ; *malbril~i* (senigi je brilo ; rad. brili) ; *sendev~i* (liberigi iun je devo) ; *senesper~i* (forpreni esperon de iu) ; *senmov~i, sensent~i, senvid~i*, ktp. Kiam la substantiva formo estas sufikshava, tiu sufikso ordinare malaperas en la kunmetado : *enloĝ~i* (enloĝ(ej)igi, meti en loĝejon ; rad. loĝi) ; *envelur~i* (meti en veturilon ; rad. veturi) ; *senarm~i* (senigi je armiloj ; rad. armi) ktp. (Kp RIM. 3). RIM. 2 : Ĉar tiu formo de

vortfarado per **sen** estas ordinare pli klara k pli drasta ol la formado per **mal**, oni ofte kreas analogiajn derivaĵojn, kvankam ekzistas pli simpla kontraŭaĵo k neaĵo per prefikso **mal-** : *seninfekt~i* (malinfekti) ; *sensigel~i* (malsigeli) ; *senŝargi~i* (malŝargi) ; *senvest~i* (malvesti) ; *senarm~i* (malarmi), ktp. RIM. 3 : Oni atentu ne konfuzi du ŝajne similajn sed efektive tute malsamajn formojn de kunmetado, kiuj ambaŭ konsistas el prefiksa prepozicio aŭ adverbo, substantiva radiko, k sufikso **ig**. La unuan tipon, en kiu la subst. estas komplemento de la prep., ni priparolis supre (I^e, D) ; la alian tipon prezentas vortoj kiel *kunord~i, subord~i, dispec~i, kunamas~i*, kies formado estas tute malsimila, ĉar en ili la subst. ne estas komplemento de la prep., sed tiu ĉi prep. aŭ adv. estas prefikse aldonita al jam aparte ekzistanta verbo rekte derivita de subst. per la suf. **ig** (Kp I^e, C), tiamaniere, ke oni devas analizi tiajn vortojn ne jene : *kun-ord-igi* = *igi kun ordo* ; *sub-ord-igi* = *igi sub ordo* ; *dis-pecoj-igi* = *igi dise de pecoj*, sed jene : *kun-ordigi* = *ordigi-kun* (igi en ordon paralele kun io alia) ; *subordigi* = *ordigi-sub* (igi en ordon sub io alia, depende de io alia) ; *dis-pecigi* = *pecigi-dis* (dise meti en staton de pecoj), kc.

IIe Kun VERBA radiko **ig** signifas : « agi tiamaniere, ke iu alia faru la agon esprimatan de la radiko » :

A) Kun netransitivaj verboj, **ig** subkomprenigas antaŭ si la partizan sufikson -anta (aŭ -inta) ; alivorte ĝi servas por transktivigi netransitivajn verbojn : *abort~i* (igi iun abortanta) ; *brul~i, ĉes~i, daŭr~i, dev~i* (fari ke iu devu), *dorm~i, enu~i, est~i, fal~i, ĝoj~i, halt~i, ir~i, kur~i, kuŝ~i, kulim~i, mort~i, pas~i, pend~i, pere~i, rapid~i, sid~i, star~i, sufer~i, spruc~i, ven~i*, ktp. RIM. : Kiel pri multaj verboj, la subjekto povas direkti la agon sur sin mem (resendaj verboj) : *sin mort~i, sin sid~i, sin star~i*, ktp.

B) Kun transitivaj verboj, **ig** subkomprenigas antaŭ si la partizan sufiksojn -anta (aŭ -inta) aŭ -ata (aŭ -ita) ; alivorte ĝi havas senceon jen aktivan, jen pasivan. **a)** Aktiva senco : *sci~i amikon pri novaĵo* Z (igi amikon scianta) ;

*trink~i ĉevalon je akvo; vi vane penas kred~i min, ke tio estas vero Z; vi min manĝ~os, mi vin trink~os Z; tondro kampulon memor~as pri Dio Z; la patrino dev~is ŝin manĝi en la kuirejo Z; ili lern~is sian langon paroli malveron Z; ĉio konjekt~as min, ke...; la ideoj pens~as, la sentoj ag~as; mi decid~is mian amikon veni en la teatron; pli bone estas envi~i ol kompat~i Z, ktp. b) Pasiva senco: sci~i novaĵon al amiko Z (igi novaĵon sciata); trink~i akvon al ĉevalo; mi manĝ~is kokinin al miaj gastoj; humileco pardon~as eĉ grandajn krimojn Z; li sent~os al vi sian skurĝon Z; ili kompren~is la neordinaran desegnon; kion la magistrato anonc~as al mi per vi? marĉandado aĉeton ne dev~as Z; tiu afero decid~is la militon; kolor~i muron; hav~i panon al iu; kon~i sci~on; abon~i gazeton al iu; aŭd~i sian voĉon; disting~i iun, ktp. Rim. 1: Kvankam iu sama **ig**-verbo povas esti jen aktiva, jen pasiva, ĝi ne povas havi siajn du komplementojn en akuzativo, sed unu el ili devas esti konstruata kun prepozicio; oni ne povas diri: «sci~i amikon novaĵon», sed oni devas uzi unu el la du supre montritaj konstruoj. Rim. 2: La supraj reguloj aplikigas al la verboj derivitaj per **ig** de verboj jam kunmetitaj kun prefikso: la pluvo malsoif~as (igas malsoifanta) la teron Z; vi elhak~is (igis elhakata) al vi lombon Z; li elĉiz~is (igis elĉizata) en la roko loĝejon por si Z (Kp I^o D, Rim. 3). Rim. 3: Kvankam la pasiva senco estas pli ordinara k olta, la **ig**-verbo povas kelkfoje esti dubasenca. Por forigi ĉiun dubon, oni povas, laŭ la konsilo de Z, esprimi antaŭ la sufikso **ig** la partecipan sufikson, ekz.: la farmisto mangant~is aŭ mangat~is siajn kokinojn; konant~i amikon pri libro, konat~i libron al amiko. Esprimado de tiu sufikso estas necesa, kiam oni volas precizigi, ke la ago okazos en la estonteco: sin devont~i al la pagado de grandaj sumoj Z. Rim. 4: Kelkaj espistoj, precipe german- k anglingvaj, ŝajnas rigardi la sufikson **ig** kiel necesan karakterizilon de ĉiu transitiva verbo k inklinas superflue k taŭtologie aldoni ĝin al simplaj transitivaj radikverboj, kiuj tute ne bezonas ĝin; ekz. anstataŭ la simplaj korektaj formoj *elekti*, *konvinki*, *minaci*, *fini*, *sin vesti*, ktp, k samsence*

kiel ili, oni uzas la formojn *erarajn elekt~i*, *konvink~i*, *minac~i*, *fin~i*, *sin vesti~i*, *tromp~i*, *konfuz~i*, *sufok~i*, *prepar~i*, *konsol~i*, *montr~i*, *vek~i*, ktp. Jam en jaro 1909 s-ro Boirac, prezid. de la Akad., protestis kontraŭ tiuj malkorekteco. Oni ankaŭ atentu, ke tia troa uzado de **ig** kun verba transira radiklo tute diferencas de la neceso, sed en dubaj okazoj tute korekta almeto de tiu suf. al substantiva radiklo (Kp I^o, C, Rim. 3). Oni povas ankaŭ uzi la sufikson **igl** kiel memstaran verbon (Kp IV°).

III° De ĉiuj verboj derivitaj per **ig**, oni povas regule devenigi:

A) Substantivojn, kun la senco: «ago -igi», aŭ «-igaĵo», ekz.: la *mort~o* je Cezaro; aprobi la nul~on de kondiĉo; kondamnita je pend~o; estu trankvila, mi donos al vi kontent~on.

B) Adjektivojn, kun la senco: «-iganta, povanta -igi», ekz.: *san~a aero*; *mort~a frapo*; *ruin~ema filino de Babel Z*.

C) Adverbojn, kun la senco: «laŭ -iga maniero», ekz.: *enu~e paroladi*; *dev~e rideti*.

Rim.: Ĉe tiuj derivitaj adjektivoj k adverboj, la sufikso estas ofte malmulte utila, k tial forlasita: *disting(~)a*, *dolor(~)a*, *lim(~)a*, ktp.

IV° **Igl** (tr). Uzata memstare, havas la saman senco kiel la sufikso (Kp Ĉe la komenco); ĝi diferencas de **fari**, per tio, ke **fari** signifas, ke io estas ŝanĝata de ia ekstera kaŭzo, dum **igl** nenion precizigas pri la kaŭzo, k havas sekve pli vastan amplekson: li ~is *fari* al si veston; mi ~is rakonti al mi la novaĵon; ŝiaj hipokrite mallevitaj okuloj ~is supoziti. Rim.: Kvankam la ordo de la vortoj estas sufiĉe libera en esp-o, oni kutimas, pro klareco, meti inter **igl** k la infinitivo la subjekton de tiu infinitivo, k post la infinitivo ties komplementon: tiu **el** brava konduto de nia junularo ~os lin riprensi, k faros lin pli cedema B; kolero de reĝo estas kuriero de morto, sed homo saĝa ~as ĝin pardoni Z; kio do ~is ilin vagadi Z? ĉu ne ekzistas alia bono por la homo, krom manĝi k trinki k ~i sian animon ĝui plezuron de sia laborado Z? la bezono de viaj servoj ~is min vin voki Z; la amuzo ~is min forgesi pri la horo; mi ~is lin forkuri; la farmisto ~is siajn

amikojn manĝi la kokinojn ; trovi rimedojn por ~i la mondon komenci uzadi la lingvon Z. **Ige** (uzata memstare). Adverbo signifanta la kaŭzecon, k montranta la aganton : ĉio okazis ~e de tiu virino ; la malvenko de Anibalo ~e de Scipiono ; la fando de Romo ~e de Romulo (Kp AGE DE, FARE DE).

ignamo Z. Manglebla radiko de dioskoreoj.

Ignori (tr). Ne voli scii ; intence ne atenti ; konscie preterlasi : saĝulo ~as ofendojn Z ; la aeroplano ~as la landlimojn ; nia movado jam ne estas ~ebla. Kp ENTERIGI. Vd OKULO, KONSPIRO, STRUTE.

igvano 𐌔𐌿. G. de grandaj lacertoidoj, brilkolora k kies karno estas tre ŝatata.

igvanodonto 𐌔𐌿 𐌶. Grandega fosilia reptilio, vivinta en la kretaceo.

* **Iĝ**. Sufikso almetebla al ĉiaj radikoj, esprimanta per si mem ŝanĝon de stato, ne precizigante ĉu la kaŭzo de tiu ŝanĝo estas ekstera (trudo, nepersona forto) aŭ interna (konscia aŭ senkonscia volo, evoluo ktp) ; ĝi povas sekve esprimi tute egale agon pasive toleritan (*spegulo romp~as*) aŭ aktive periton de la subjekto sur sin mem (*mi sid~as* ; ĉiuj pret~as al nia komuna festo Z ; grup~i ĉirkaŭ sia standardo Z ; klin~i antaŭ falsaj aŭtoritatoj Z ; ne deklina~i ae sia vojo Z ; li iom jet~is malantaŭen Z ; star~i Z ; lev~i Z).

1° Kun ne verba radiko, **iĝ** signifas : « vole aŭ nevole transiri en la staton esprimatan de la radiko ; akiri, alpreni ian novan kvaliton » ; alivorte oni devas ĉiam subkompreni antaŭ la sufikso la finajojn -a aŭ -e :

A) Kun ADJEKTIVA radiko : *akr~i* (iĝi akra) ; *ali~i*, ktp (Kp IG) ; *larvoj virinaj baldaŭ sek~as* Z.

B) Kun ADVERBA, PREPOZICIA aŭ AFIKSA radiko : *al~i* (veni al, sin meti al) ; *al~i al ia ideo* Z ; *dis~i* (iri disen) ; *kun~i en la domo de siaj gepatroj* Z, ktp.

C) Kun SIMPLA SUBSTANTIVA radiko, **iĝ** aldonigas al la adjektiva formo derivita de la radiko : *entuziasm~i* (= iĝi entuziasma), ktp. RIM. 1 : Kun kelkaj substantivoj, kiuj montras mem kvaliton pli ĝuste ol objekton, **iĝ** subkomprenigas antaŭ si la finajon -o : *an~i* (iĝi ano) ; *edz~i*, *fianc~i*, ktp. RIM. 2 : Pro sia

pasiva senco, la sufikso **iĝ** servas por derivi de substantivoj senpersonajn verbojn esprimantajn precipe komencon de divido de tempo : *tag~as* (tago komenciĝas) ; *malen~i*, *krepusk~i* ; *post longa vintro ree printemp~os* ; *jam aŭlun~as k bruas la vento*. RIM. 3 : Konforme al la ĝenerala principo permesanta forlason de ĉiu ne tute necesa afikso, oni ofte formas senpere, sen prefiksa prep., el simpla substantiva radiko verbon signifantan tre larĝence « veni en la staton aŭ situacion de ; esti aranĝita en maniero de, laŭ la formo de ; ricevi la formon aŭ aspekton de ; esti provizita, garnita, kovrita per ». Ekz. : *amas~i* (veni en la staton de amaso, ricevi la aspekton de amaso) ; *embaras~i* (veni en embarasojn) ; *korp~i* (ricevi korpon) ; *kruc~i* (ricevi formon de kruco) ; *mask~i* (sin kovri per masko) ; *mont~is akvo* Z ; *ond~i* (preni ondan formon) ; *ord~i* (ricevi ordan staton) ; *pac~i* (veni en pacan staton) ; *perl~i* (guti laŭ formo de perloj) ; *sulk~i* (ricevi sulkojn) ; *tru~i* (ricevi truojn) ; *vual~i* (esti kovrata per vualo), ktp.

D) Kun SUBSTANTIVA RADIKO ANTAŭITA DE PREFIKSA PREPOZICIO **iĝ** havas diversajn sencojn, laŭ la speco de la prep., sed la substantivo estas ĉiam komplemento de tiu prep. **a)** Kun loka prefiksa prep. **iĝ** signifas : « vole aŭ nevole veni en la lokon esprimatan de la radiko » : *albord~i* (veni al la bordo) ; *devoj~i* (eliri el la vojo) ; *enkaleŝ~i*, *enlit~i* (sin meti en kaleŝon, en la liton) ; *ensabl~i* (esti puŝata en sablon) ; *enŝip~i* (eniri en ŝipon) ; *entomb~i* (esti metata en la tombon) ; *envic~i* (sin meti en la vicon) ; *subakv~i*, *surmar~i*, *surter~i*, *surlag~i* (sin meti sub akvo(n), sur maro(n), tero(n) aŭ lago(n)) ; *surkruc~i* (esti krucumata), ktp. **b)** Kun prefiksa prep. esprimanta sencon aŭ forigon, **iĝ** signifas : « ne plu havi, perdi la objekton esprimatan de la radiko » : *mallum~i* (perdi sian lumon) ; *senfoli~i* (perdi siajn foliojn) ; *senmask~i* (forigi sian maskon) ; *senplum~i* (perdi siajn plumojn) ; *detron~i* (esti pelata for de la trono) ; *senvual~i* (ne plu havi vualon), ktp. RIM. 1 : Ĉar kelkaj verbaj radikoj ne ebligas, ke oni divenigu de ili verbojn esprimantaj la manieron aŭ la sencon, oni devas ilin tiri de la substantiva

responda formo : *endorm~i* (transiri en dorman staton ; rad. dormi) ; *enpens~i* (esti absorbita en pensoj) ; *elrev~i*, *disrev~i* (eliri el siaj revoj pro kontraŭa realaĵo) ; *senmov~i*, *sensent~i*, *senvid~i* (perdi aŭ momente neuzi la kapablon sinmovi, senti aŭ vidi) ; *senzorg~i* (momente formeti siajn zorgojn), ktp. Kiam la substantiva formo estas sufiks-hava, tiu sufikso ordinare malaperas en la kunmetado : *enloĝ~i* (eniri en loĝejo(n)) ; *envetur~i* (eniri en veturilo(n)). RIM. 2 : Ĉar la formo de vortfarado per **sen** estas ordinare pli klara k pli forta, oni ofte derivas verbojn per tiu prefikso (ekz. *senvest~i*) prefere ol uzi la verbon formatan per **mal** kun resenda pronomo (*sin malvesti*). RIM. 3 : Oni ne konfuzu du ŝajne similajn sed efektive tute malsamajn formojn de kunmetado, kiuj ambaŭ konsistas el prefiksa prepozicio aŭ adverbo, substantiva radiko k sufikso **iĝ**. La unuan tipon, en kiu la substantivo estas komplemento de la prepozicio, ni priparolis supre (I^e, D) ; la alian tipon prezentas vortoj kiel *deflank~i*, *enradik~i*, kies formado estas tute malsimila, ĉar en ili la substantivo ne estas komplemento, de la prepozicio k oni devas analizi ne jene : *de-flanko-iĝi = iĝi de flanko* ; *en-radiko-iĝi = iĝi en radiko*, sed jene : *de-flankiĝi = flankiĝi de* ; *en-radikiĝi = radikiĝi en* (Kp 1G, 1^e D, RIM. 3).

IIe Kun **VERBA** radiko, **iĝ** signifas : «vole aŭ nevole transiri al nova stato esprimata de la radiko, kaj rezultanta de ago farita de iu ajn, inkluzive de la subjekto» :

A) Kun netransitivaj verboj, **iĝ** subkomprenigas antaŭ si la partician sufikson -anta (aŭ -inta) : *li falis sub la radojn de veturanta vagonaro, k mort~is Z* ; *mia ĉapo, flugante, pend~is sur la branĉoj de la arbo Z* ; *ĉes~i Z, dorm~i, dron~i, kuŝ~i, sid~i, star~i, ktp.* RIM. 1 : Kiam oni volas precizigi la aŭtoron de la ago, oni devas uzi **iĝ**-kun resenda pronomo : *sin dronigi, sin kuŝigi, sin mortigi, sin sidigi, sin starigi*, ktp. RIM. 2 : Ĉar transiro al nova stato ne facile distingigas de komenco de tiu nova stato, oni povas indiferece uzi la prefikson **ek**-kun la sama senco kiel **iĝ**-ĉe la netransitivaj verboj. Tiu uzo estas eĉ rekomendinda : *ekstari* (prefere ol *star~i*) ; *eksid* (prefere ol *sid~i*) ; *ekkuŝi* (prefere ol *kuŝ~i*).

B) Kun transitivaj verboj, **iĝ** subkomprenigas ĉiam antaŭ si la partician sufikson -ata (aŭ -ita) ; alivorte, ĝi servas por netransitivigi transitivajn verbojn : *jen montr~is tero Z* ; *la koro al mi prem~as Z* ; *profundaj planoj detru~as Z* ; *laŭ sia laboro laboristo taks~as Z* ; *kio vend~as kaŝite, vend~as profite Z* ; *homo ne povas kompreni la aferojn, kiuj far~as sub la suno Z* ; *sur turkan lapiseton met~is la manĝaro* ; *venis la tempo, kiam la kanabo sem~as k la tero kouv~is de semo* ; *li ekscit~as kiel bolanta lakto Z* ; *sub la sankta signo de l' espero kolekt~as pacaj batalantoj Z* ; *fin~i, komenc~i, nask~i, renkont~i, romp~i, trov~i, vid~i*, ktp. RIM. 1 : Kiel oni vidis per la ekzemploj, la **iĝ**-verboj estas kelkfoje uzataj kun senco de pasiva verbo. Kvankam la ideoj esprimataj de tiuj du formoj estas tre proksimaj, ekzistas tamen la diferenco. La **iĝ**-verbo prezentas la statsangon laŭ ĝia daŭro, dum la pasiva verbo (esti -ata, -igata) prezentas tiun sangon kiel finitan k jam anstataŭitan de nova stato. RIM. 2 : Kvankam, ĉe komenco de la lingvo, oni trovas kelkajn maloftajn ekzemplojn de **iĝ** uzata kun transitiva verbo k subkompreniganta antaŭ si la partician sufikson -anta (*ĉiuj sciigis pri tio Z* ; *por ke la publiko povu kon~i tiun lingvon ĉiuflanke Z*), ĝi estas nun ordinare anstataŭigita en tiu senco per la prefikso **ek** : *li ĉion eksciis, kiam li vek~os*.

IIIe De ĉiuj verboj derivataj per **iĝ** oni povas regule devenigi :

A) Substantivojn, kun la senco : « stato de -iganto » : *aliform~o de vesto, amas~o da homoj, malamik~o, blind~o, cikatr~o, paŝt~ejo Z*, ktp.

B) Adjektivojn, kun la senco : « iĝanta, povanta -igi » : *balune~a foliario, ĉagren~a mieno, disting~a junulo*, ktp.

C) Adverbojn, kun la senco : « laŭ -iga maniero » : *distr~e respondi, edz~e kunvivadi, ekscit~e babili*. RIM. : Ĉe tiuj derivitaj adjektivoj k adverboj, la sufikso estas ofte malmulte utila, k tial forlasita aŭ anstataŭata de la pasiva sufikso **it** : *malfru(it)a, komenc(it)a, decid(it)e* ; *ekscitite babili, distrite respondi, ĉagrenita mieno Z*.

IVe **Iĝi** (ntr). Uzata memstare havas la saman senco kiel la sufikso (Kp ĉe la komenco) ; ĝi diferencas de **fariĝi** per

tio, ke **fariĝi** signifas, ke la subjekto ŝanĝigas pro la influo de ekstera kaŭzo, dum **iĝi** tute ne precizigas la kaŭzon, k havas sekve pli vastan amplekson : *kun la tempo la vivo ~as pli bona* (ne : *far~as*, ĉar neniu faras ĝin pli bona) ; *iom post iom lia karaktero ~is tre malgaja k mal-konfidema* ; *la ĉielo ~as malhele ruĝa*, poste violkolora, k fine grizblua. Rm. : Tiu diferenco ne estas ĉiam severe obeata.

* **ĤĤiokolo**. Gluo fabrikata el flosveziko de kelkaj fiŝoj.

ĤĤlosaŭro **☆**. G. de grandegaj saŭroj, vivinta en maroj dum la sekund-ara epoko.

ikono (Rk). Sankta bildo, pentraĵo (sed ne statuo), kiun la ortodoksuloj honoras per kulto.

iktero . Malsano karakterizata per flaviĝo de la haŭto k de la okula konjunktivo : *simpla, infekta, katara, obstrukcia ~o* (= flava malsano).

* **Il**. 1° Sufikso signifanta ĝenerale tion, kio servas por efektiviĝi ion k 1 montranta la instrumenton, aparaton aŭ organon servantan por plenumi la agon esprimatan de la radiko : *per hak~o ni hakas*, *per seg~o ni segas*, *per fos~o ni fosas*, *per kudr~o ni kudras*, *per lond~o ni tondas*, *per sonor~o ni sonoras*, *per fajf~o ni fajfas* Z ; *kavaliro sen arm~oj estas birdo senflug~oj* ; *lum~o ne lumigas sian bazon* ; *buler~o, detru~oj, direkt~o, fajl~o, glad~o, haltig~o, ilumin~o, klak~o, lud~o, pes~o, pez~o, pendig~o, pik~o, rigl~o, ŝprucig~o, ŝtraŭbturn~o, viŝ~o, verŝ~o*, ktp. Rm. : Kelkaj verboj esprimas agon, por kies plenumado oni povas aŭ devas uzi plurajn instrumentojn. La korespondaj **il**-vortoj montras egale ĉiuj ajn el ili, k havas sekve malprecizan sencon : *manĝ~o* povas esti, laŭ Z, telero, kulero, tranĉilo, forketo, glaseto aŭ teler-tuketo ; *lum~o* estas torĉo, kandelo, gasbeko aŭ elektra lampo ; *paf~o* montras jen karabenojn, jen fusilon, jen revolveron, jen pistolon ; *milit~o* estas ĉio ajn, kio servas por militi, ktp. Estas do ofte necesa anstataŭigi la **il**-vorton per la propra nomo de la instrumento. 2 Kiam la radiko ne allasas ideon de objekto aŭ instrumento, la sufikso **il** montras, pli ampleksiĝe, la rimedon aŭ procedon uzatan por plenumi la agon esprimatan

de la radiko : *abon~o, voĉdon~o, pro-pagand~o, kurac~o, incit~o, malpacig~o, transport~oj, komunik~oj, pruv~o, kunvok~o* ; *la sola ebla solv~o de la problemo* Z ; *al malvero ne mankas kour~o* Z ; *plend~o* Z, *sufer~o* Z, *terur~o* Z, ktp. Rm. : Estas ĝenerale rekomendinde ne uzi la sufikson **il** anst. **aj** por nomi substancon, ŝtofon. Tamen tiu regulo ne estas absoluta, ekz. *kurac~o* Z, *ruĝig~o* Z, *kolorig~o* Z.

Il^e Uzata memstare, **ilo** = instrumento, aparato : *ilo ne devas fariĝi celo*.

ileo ♥. Parto de la maldika intesto.

Ilekso. Arbeti, ĉiam verda, kun brilglataj k pikaj folioj k ruĝaj beroj (*ilex aquifolium*).

* **Il**. Persona pronomo de la 3-a persono en pluralo, por ĉiuj seksoj.

iliclo . G. de magnoliacoj (= stelanizo) (*illicium*).

ilumo ♥. La plej granda osto el la tri ostoj, kiuj formas la koksoston. Vd **iskio**, **PUBOSTO**.

* **Ilumini** (tr). Ornami per lumiloj domojn, stratojn, parkojn, kc, okaze de festo. ~(**ad**)o. Ornama festa lumigado. ~ilo. Ornama lumilo. Kp **ARTFAJRAJO**, **LANTERNO**, **LAMPIONO**.

Ilustri (tr). 1 Ornami tekston per bildoj aŭ desegnaĵoj rilataj al ĝi : ~i *libron* ; ~ita *revuo*. 2 Ornami per bildoj : ~ita *poŝtkarto*. 3 (f). Klarigi ideon per komparaĵoj aŭ ekzemploj : ~i *regulon per multaj ekzemploj* ; ~i *sian penson per metaforoj k figuroj*. ~aĵo. 1 Desegno, kiu ~as. 2 Ekzemplo, kiu klarigas.

Iluzio. 1 Eraro de sentumoj, pro kiu ni rigardas falsajn ŝajnojn kiel realajn : *vidaj, aŭdaj ~oj* ; *teatra ~o*. Kp **MIRAĜO**. 2 Eraro de la spirito, pro kiu ni rigardas falsajn revojn kiel efektivaĵojn : *fari al si ~ojn* Z ; *la ~oj de la juneco* ; *tio estas nur ~o* ; *tio estis lasta mortpiko al miaj ~oj* ; *nenia ~o devus plu vin flati*. Kp **FANTAZIO**, **SONĈO**, **DELIRO**, **FIKCIO**, **HALUCINO**, **ĤIMERO**, **UTOPIO**. Vd **SABLO**. ~a. Estanta nur ~o, kaŭzanta falsan ĝojon : ~a *promeso*, *projekto*, *espero*. ~i (tr). Kaŭzi ~on : *ne ~u vin per tro granda espero* Z (Kp **MISTIFIKI**). ~iĝi. Esti en stato de ~o (Vd **KANO**). **Sen~iĝi**. Eltiri el ~o (Kp **ELREVIGI**, **DISREVIGI**).

Vd DISBLOVI). **Sen-ĝi**. Perdi ~on (Kp ELREVIĜI). ~**isto**. Amuzisto, kiu lerte trompas la rigardantojn per falsaj ŝajnoj k rapide faritaj jonglaĵoj (Kp JONGLISTO, PRESTIDIGATORO).

* **Imagi** (tr). 1 Ree prezenti al si en la spirito antaŭe viditajn bildojn, antaŭe perceptitajn sentumojn aŭ antaŭe spertitajn sentojn tiel intense, ke ni kredas ilin vidi, percepti aŭ senti : *tio estis pli terura ol ĉio, kion oni povas ~i ; ~u (al vi) la timigan bruladon ; ~u mian gojon ĉe liu vido ; ~u vin sur mia loko, kion vi farus ?* (Kp KONCEPTI, PENTRI). 2 Krei bildojn aŭ scenojn ne ekzistantajn en realo, kombinante elementojn tiritajn el la memoro : *oni ne scias kion ~i por lin distri ; la poeto ~is, ke post sia morto Jeanne d'Arc reaperas antaŭ la reĝo ; ~i alian finon por la komedio ; ĝi estas nur ~ila rakonto* (Kp SUPOZI, FANTAZII). ~o, ~ado, ~emo, ~povo. Kapablo ~i : 1 havi viglan, malfortan ~on. 2 Malsanulo pro ~o ; lia ekscitita ~o faris al li pelotajon Z ; tiu poeto havas drastan ~adon. ~(a)j)o. 1 Antaŭe vidita bildo aŭ antaŭe spertita percepto aŭ sento intense reaperanta en spirito : *la vortoj elvokas en nia spirito pli aŭ malpli precizajn ~aĵojn ; en fundo de la arbaroj min sekvas la ~aĵo de mia amato* (Kp BILDO 5). 2 Nereala bildo aŭ sceno konstruita de la spirito : *la realo ofte superas ĉiujn ~aĵojn ; tiuj fantomoj estas ~oj* de tempo estonta, de tempo tute nova Z ; tiu historio estas bazita nur sur ~aĵoj* (Kp FANTAZIO, REVO, NIMERO, ILUZIO, UTOPIO). ~a. 1 Concernanta la ~on : *la ~a povo, forto*. 2 Ekzistanta nur en la ~o ; nereala, falsa : *~a malsano ; ~aj sulcesoj ; ni volas vivi en la penso de aliaj homoj per ~a vivo*. ~ema. Havanta grandan k facilan ~povon : *~ema fabelisto, mensogulo*. **Ne~ebla**. Ne povanta esti ~ata, superanta ĉian ~aĵon : *ne~ebla sufero, krueleco*. **Rim.** : **Imago** havas sencon pli ampleksan ol **fantazio**, kiu estas nur la speco de **imago**. Krome **fantazio** enhavas preskaŭ ĉiam la ideon de kaprico, amuzo, pelolado, kiun ne havas **imago** : *oni fantazias fabelon aŭ kabaretan viugazeton, sed oni imagas romanon aŭ dramon intrigan*. **Imagi** diferencas de **koncepti** per tio, ke **imagi** supozas ĉiam konkretan reprezenton, dum **koncepti**

koncernas abstraktan ideon : *la senfinecon de la spaco aŭ la kvardimensiecon de la mondo oni povas koncepti, sed ne imagi*.

Imamenta ✕. Karakterizas, rilate al iu estulo aŭ estularo, ĉion, kio estas entenata en ili k ne rezultas de ekstera supera agado ; samspeca, samnatura : *la ~a justo* (rezultanta de la natura ordo de la mondo) ; *laŭ Spinoza Dio estas ~a en la mondo* (Vd PANTEISMO). Kp TRANSCENDA.

* **Imiti** (tr). 1 Agi same, kiel alia persono, ordinare rigardata kiel modelo : *simie ~i iun ; moki iun ~ante liajn gestojn ; ~i la patron, akloron ; ~u lian ekzemplon ; ~i Vergilion, Ciceronon* (~i iliajn verkojn). 2 Fari objekton tute similan al alia objekto, rigardata kiel modelo : *~i statueton, romanon, ies subskribon, diamanton, malnovan modon ; tiu dramo estas ~ila de multaj fremdaj verkistoj ; rakonto ~ila laŭ, el malnova legendo*. Kp KOPII. ~(ad)o. Ago ~i : *bona ~ado de aktoro al lia modelo*. ~aĵo. Objekto aŭ verko ~anta alian : *~aĵo de konata verko, de juvelo, de oro* (Kp FAKSIMILO, FALSAĴO).

impedanco □ ◁. Ŝajna elektra rezistanco de cirkvito, kiun trafluas alterna kurento (= rezultanta rezisto).

Imperativo. 1 Gramatika modo per kiu multaj lingvoj esprimas la ordonon en sendependa propozicio (ekz. : *venu ! ne faru tion !*) ; la ~o tradukiĝas en esp-o per la u-modo, kiu estas pli larĝsenca k esprimas ĝenerale deziron aŭ volon en sendependaj aŭ dependaj propozicioj (Kp SUBJUNKTIVO, VOLITIVO). 2 (f) Ordona, nepra formulo de morala devo : *la ~o de la konscienco*. ~a. 1 Filata al la gramatika ~o : *~a modo, formo*. 2 Nepre trudanta, deviganta : *~a ordono, devo ; ~a mandato* (Kp NEPRA, ABSOLUTA).

Imperfekto. Verba tempo, uzata en kelkaj lingvoj (latina, franca kc), k montranta : 1 pasintan agon, konsideratan kiel okazantan samtempe kun alia pasinta ago. En esp-o tiu ideo tradukiĝas jen per simpla preterito (*kiam mi eniris, li fumis*), jen per preterito de la helpverbo k prezenta participo de la radikverbo (*ĉe la sama momento, kiam ŝi ploregis, li estis ridetanta*). 2 longedaŭran aŭ kutlman pasintan agon. En esp-o tiu ideo tradukiĝas ordinare per preterito de la

verbo, al kiu oni aldonas la sufikson **AD** : *tie ŝi sidadis k observadis la junan reĝidon ; kiam estis suno, ili elendadis k sekigadis la velojn ; ofte la fratinoj ĉirkaŭprenadis unu la alian k suprenagadis super la akvon* **Z.** **RIM.** : Kelkaj gramatikistoj ne logike difinas la nomon **~o** por la sola verba ĉirkaŭfrazo **estis -anta**.

* **Imperio.** 1 Granda regno, bazita sur militforto, enhavanta ordinare diversajn venkitajn popolojn, k kies estro sin rigardas kiel superan al la reĝoj : *la Roma, Japano, Germana, Aŭstra ~o ; la ~o de Hindujo ; la Napoleona ~o.* 2 La tuto de granda regno kun siaj kolonioj : *la Franca, Brita ~o ; akiri al si gravan kolonion ~on.* **~a.** Apartenanta al ~o : *~a lando, kolonio, krono, titolo.* **~1** (tr). Regi, kiel ~o ; superpotenci : *dividu k ~u ! la romana ~ado iam elendiĝis super Anglujo.* **~estro.** Plej alta titolo inter la regnestroj : *la Reĝo de Granda Britujo k ~estro de Hindujo.* **~ismo.** 1 Doktrino de la partianoj de ~a formo de regado (Kp **ABSOLUTISMO**, **FAŝISMO**). 2 Doktrino, agado de tiuj, kiuj celas por sia patrujo superregadon super fremdaj landoj ; mondregemo. 3 (Mh) Lasta evolustadio de la kapitalismo. **~isto.** Partiano de ~ismo ; ~ismiano.

Imperialo. Surtegmenta fako de veturilo aŭ vagono, aranĝita por sidigi veturantojn.

Imperialismo = imperiismo.

Imperialisto = imperiisto.

imperiumo. Ĉe la antikvaj romanoj, plej supera leĝa aŭtoritato : supera povo ordoni super la armeoj k en la ŝtato : *civila, milita ~o.*

Impertinenta. Maldece aŭ arogante malrespekta : *~a homo, konduto, letero, parolo, tono, rigardo ; ne havi sufiĉe da inteligento por konvene paroli, nek sufiĉe da prudento por silenti, jen la kaŭzo de ĉia ~eco.* Kp **MALĜENTILA**.

Impeti (ntr). 1 Forte k vive sin ĵeti antaŭen : *la ondoj ~as kontraŭ la bordo.* Kp **SIN SVINGI**. 2 (f) Arde, fervore aspiri al iu celo : *li per tuta koro ~is al repaĉigo ; ŝia animo senĉese ~is al Dio.* **~o.** 1 Forta k viva antaŭenĵetigo ; eksalto : *la nekontraŭstarebla ~o de la arabaj kavaliroj ;*

rompi la ~on de rivero per digoj. Kp **EKSvingo**. 2 (f) Fervorego ; arda aspiro al iu celo : *ataki, paroli kun ~o ; la ~oj de nobla animo ; doni al la propagando la ĝis nun mankantan ~on.* Kp **IMPULSO**, **TORRENTCO**, **VERVO**. **~a.** Karakterizata per ~o : *~a kuro, stilo, gajejo ; ŝi ~ ĉirkaŭprenis sian fratinon ; fontano ~e ŝprucanta.* **~ega.** Perforte ~a : *~ega loĝanto, venlo, kolero, karaktero ; ~ege protesti.*

impliĉi (tr). Logike enteni, enhavi en iu ion ne formale esprimatan : *la ideo de ordo ~as la ideon de ordiganta inteligento ; tiuj kromaj ecoj ne estas esencaj por la difino, sed ili estas ~itaj en ĝi ; mullaj ĉiutagaj lingvaj faktoj ~as malfacilajn problemojn ; ~ita kondiĉo, senco ; tio ~ite rezultas el la regulo.* **Mal~1** (tr). Komplete k klare esprimi elementon de tuto : *estas prudente mal~i ĉiujn klaŭzojn de kontrakto ; mal~anta formulo ; mal~ita kondiĉo.*

* **Impliki** (tr). 1 Malfaciligi aŭ malhelpi la movojn de iu aŭ io, senorde ĉirkaŭvolvante fadenojn aŭ ĉirkaŭplektante malliberigilojn : *~i siajn piedojn en ŝnurvolaĵojn ; ~i ĉevalon per piedligiloj ; ~i fiŝojn en reton ; virŝafo ~iĝis per la kornoj en la arbetoj Z ; birdoj ~iĝintaj en kaptilon Z ; bulo da inter~itaj fadenoj Z ; ~itaj haroj B ; faldoriĉa k ~a teksafo Z.* Kp **ĈIRKAŬTORDI**, **ĈIRKAŬVOLVI**, **VINDI**, **LIGI**, **ĜENI**, **OBSTRUKCI**, **BRIDI**. 2 Malfaciligi, malhelpi la agadon de iu aŭ la efikon aŭ solvon de io per komplikaj, senordaj, k kunfuzaj : *~i iun en proceson, en malagrablan aferon B ; ~i kalkulon B ; ~i regulon per tro mullaj detaloj ; tiu okazo ~is miajn projektojn Z ; per sia pekado malbona homo sin ~as Z ; malvirtuloj ~iĝas en (ne povas eliri el) la malfeliĉo Z ; sed tie ĉi li ~iĝis, konfuziĝis k estis devigata iom silenti B ; ni ne ~u la lingvon per tro mallarĝaj reguloj k ligiloj ; li volis konjekti la direkton, sed tuj liaj pensoj ~iĝis B (Kp **BARI**, **ĜENI**, **EMBARASI**, **BRIDI**). 3 = impliki. **~eco.** Stato de io ~ita : *la ~o de fadenoj, kun kiuj ludis la katoj ; la ~o de senpripense balotitaj leĝoj (Kp **LABIRINTO**).* **~aĵo.** Afero ~ita : *la proceduro estas eksterordinara ~aĵo ; tio povas okazigi internaciajn ~aĵojn.* **Mal~i** (tr). Ordigi, klarigi konfuzajn.*

Imponi (x). Trudi al iu cedeman respekton, obeeman admiron pro sia supereco : *forta volo ~as ĉiujn, al ĉiuj* ; *trompe ~i al iu per fanfaronado* ; *la ministro esperis ~i la popolon per ilia publika aresto* ; *pro sia ŝajna kompetenteco li ~is al la simpluloj*. ~a. ~anta : ~a manifestacio ; ~a monlo, ruino, vidoj, verko, monumento ; ~aj ordenoj Z (Kp MAJESTA, GRANDIOZA, SOLENA, OKULFRAPA). ~eco. Eco de iu aŭ io ~a (Kp PRESTIĜO, AŬTORITATO).

Importi (tr). Venigi, enporti en landon komercaĵojn aŭ aliajn aĵojn el eksterlando : ~i varojn, grenon, novan industrion, modon, morojn, ideojn. ~a. Rilata al ~ado : ~a komerco, statistiko.

Imposto. Deviga kontribuio de regnanoj al la ĝeneralaj bezonoj de ŝtato, urbo ktp : *pagi pezajn ~ojn* ; *pagi sian ~on per mono, per naturaĵoj*. Kp TRIBUTO, AKCIZO, DOGANO, DEPAGO. ~i (tr). Leĝe meti ~on sur iun aŭ ion : ~i vinon, alkoholaĵojn ; ~i fortan depagon al provinco, lando. Lim~o. Dogano 1. Sang~o. Devigo de la milita servado.

Impotentia Z. Senigita je virseksa kapablo : *la ~eco estas motivo por ekседziĝo*. Kp KRIPLA, INVALIDA.

Impozi (tr) (Ti). Aranĝi tiamaniere la diversajn enpaĝigitajn kompostaĵojn de folio, ke ili estu laŭvice, kiam la folio estas faldita.

* **Impreso**. 1 Influo, efiko, farita sur la sentumoj, la koro aŭ la spirito : *senti ~on de malvarmo* ; *sub la ~o de teruro, li forlasis la postenon* ; *tiu parolado, pentraĵo, virino faris sur min potencon, profundan ~on, nur malforlan ~on* ; *nia nombro faris ~on*. Kp EFEKTO, IMPONO. 2 Fizika efiko de lumradioj sur fotografa plato : *tempo de ~o*. ~1 (tr). Estigi, fari ~on sur : *la akcidento, kongreso profunde ~is lin* ; *tiu ceremonio ~is min neforgeseble* ; *favore, melankolie ~i iun* ; *tia aserto ~as kiel paradokso* ; *oni havis la ~on kvazaŭ ĉio dormas Z* ; *~ita de la admono* (Kp GRAVURI). ~a. Faranta fortan ~on : ~a spektaklo, rakonto, propagando. ~ebla, ~igema. Povanta esti facile ~ata : ~igema karaktero, knabo ; ~igema fotografa plato (preparita por ricevi la efikon de la lumradioj).

Impresario Entreprenisto de cirkaj, teatraĵ, ĉiuspecaj spektakloj aŭ koncertoj.

Improviz (tr). 1 Tuj k senpreparate verki : ~i paroladon, versaĵon, muzikon. 2 Senpreparate organizi ion : ~i manĝadon por neatenditaj gastoj ; ~i ekskurson, balon, akcepton ; *li estis lerta ~anto de ludoj por la infanoj*. ~e. Senpreparate : ~e ludi rolon de la teatro ; ~e akompani per piano. ~aĵo. Io verkita aŭ organizita senpreparate. ~isto. Homo, kiu kutimas verki aŭ rulludi senpreparate.

Impulso. 1 Ekpuŝo de fizika forto, kiu ekmovas ion : *la ~o estas donita de la motoro al la maŝino* ; *milda ~o de favora vento*. Kp IMPETO, SVINGO. 2 Ekpremo de instinkto aŭ de la anima tendenco, kiu instigas senvole k senkontrolle al ia ago : *li ne povas rezisti al sia unua ~o* ; *la ~o estis pli forta ol lia volo* ; *agi laŭ sia propra ~o* (Kp INSTIGO, INICIATO, INCITO 2). ~1 (tr). Doni ~on al : 1 la vaporo ~as la piŝton (Kp MOVI, FUNKCIIGI). 2 ~ita de sia konscienco. de la kolero ; *la movado estas nun ~ata precipe de la junuloj* (Kp PELI, PUŜI). ~a. Donanta ~on : ~a forto, motivo. ~igema. Facile sekvanta ~on, nesinreganta : ~igema karaktero, virino.

Imputi Z (tr). 1 Atribui sumon al ia konto : ~i ŝuldon de societo sur la disponeblaj profitoj ; *tiu elspezo devas esti ~ita sur la pasintjara bilanco* (Kp ALKALKULI). 2 Atribui ion al la dividparto de iu : ~i meblojn, pentraĵojn, domon en la heredan parton de iu (Kp ALJUĜI). 3 Atribui al iu la prirespondecon de io : ~i al iu krimon, malsukceson, heroaĵon, verkon ; ~i la akcidenton al la mallerteco de la kondukisto (Kp KULPIGI).

Imuna. 1 Tute ŝirmita kontraŭ infekta malsano. 2 Ne respondeca antaŭ la leĝo, ŝirmita per leĝa privilegio. ~eco. Stato de iu ~a : 1 ~eco kontraŭ tifoida febro povas esti akirita per serumo. 2 ~eco de la Parlamentanoj. ~igi Z. Fari iun ~a : *vakcino ~igas kontraŭ variolo*.

* **In**. 1^e Sufikso esprimanta ĉe a estajoj la sekson organizitan por naski idojn : *patr~o, frat~o, hund~o, ĉeval~o, kok~o* ; *amal~o, bel(ul)~o, virg(ul)~o*.

Il^e Samsignifa vortero u ata memstare : **Ino**. Estajo de ido:aska sekso : *virbestoj k iliaj ~oj Z* ; *1 plej danĝera*

homo - malbona ~ en domo **Z.** **Ina.** 1 Havanta la sekson de ino : ~aj floroj, organoj. 2 (V) Karakterizanta rimon finiĝantan per neakcentita silabo : oro, koro (Kp **VIRA**).

Inaŭguri (tr). Solene malfermi, komenci : ~i ekspozicion, monumenton, kurson, novan metodon. Kp **INICIATI**. ~o, ~ado. Solena malfermo, komenco : fari ~on **Z.** ; ~ado de la tomba monumento de D-ro **Z** okazis en Aŭgusto 1927.

Inaŭguracio = inaŭgur(ad)o.

incendio = brulego.

Incenso. 1 Nomo de kelkaj specoj de rezinoj, brulantaj kun bonodora fumo k uzataj en religiaj ceremonioj. Kp **ODORFUMO**, **PARFUMO**, **OLIBANO**. 2 (f) Aĝebleco de laŭdoj, de flataĵoj. ~1 (tr). 1 Honori iun aŭ ion bruligante ~on : ~i pastron, altaron, ĉerkon. 2 (f) Laŭdi, flati : konstanta ~ado **Z.** ~ilo **Z.** Speco de balancebla parfumbriulo.

inciidi (ntr) □ (Opt). Fali sur surfacon : kiam radio ~as sur iun surfacon, tiu radio estas nomata ~anta radio ; la ~a ebena estas ebena, normala al la surfaco, k kiu enenas la ~antan radion ; la ~a angulo estas la angulo formata de la ~anta radio kun la normalo ĉe la ~a punkto, t. e. ĉe la punkto, kie la radio trafas la surfacon.

incidento **Z.** Flanka k akcesora negrava fakto, ordinare iom malhelpa, kiu okazas dum la irado de pli ampleksa afero ; interokazaĵo : oni ne devas trogravigi la ~ojn de la konferenco.

* **Inciti** (tr). 1 Koleretigi : urson eviti, duonpatrinon ne ~u **Z.** ; la ~ita pastro ne lasis sin distri de staj ideoj **B.** ; ~i hundon, abelojn ; diskuti kun ~ita voĉo. Kp **TURMENTI**, **ĈAGRENI**, **SPITI**, **PROVOKI**. 2 Vive k malmilde eksciti ian movon de la animo : ~i koleron, senton, ĵaluzon, fieron **B.** , envidon, deziron, pasion ; mi vidas, ke mia silento ~as vian malsaton ; ~i kverelon, ribelon ; malbone kaŝita ŝtelistoj ~as **Z.** ; lia modesteeco estis ~ilo por liaj malamikoj ; senhontaj virinoj log~adis la pasantojn **Z.** Kp **INSTIGI**, **NASKI**, **VEKI**. 3 Vive k malmilde eksciti la funkcion de korpa organo aŭ ian sentumaĵon : ~i la nervojn ; tro kruda lumo ~as la okulojn ; ~i la galon (f : kolerigi) ; ~i la soifon, la doloron ; la ~anta blankeco de la

neĝo ; ~anta flaveco de la sabla dezerto **B.** Kp **AGITI**, **AGACI**. 4 Eksciti la aktivecon de io : ~i la fajron **Z.** ; la ~itaj (furiozaj) ondoj de maro. ~ado. Ago ~i : 1 ekbulo de nazo aperigas sangon k ~ado de kolerio kaŭzas malpacon **Z.** ; la ~ado de ŝovinismaj sentoj kondukas al milito. 2 : ~ado de la vidnervo per la ajn procedo naskas ĉiam dolorajn sentumaĵojn. ~ (ec)o, ~ (ig)-o. Stato de iu aŭ io ~ita. ~igema, ~ebla. Facile ~iganta : ~igema karaktero, humoro ; la ~eblaj bubaloj. **RIM.** : **Inciti** enhavas ĉiam en si ideon de malmildeco, akreco, krudeco, eĉ malagrableco ; oni do ne devas uzi ĝin sendistinge anstataŭ **eksciti**, kiu enhavas esence nur la ideon de plivigligo.

Incizivo ♥. Ĉiu el la antaŭaj dentoj, kiu servas al distranĉo de nutro (= tranĉodento).

* **Ind.** 1^e Sufikso esprimanta, ke io aŭ iu prezentas sufiĉajn kondiĉojn, por ke oni direktu al ĝi aŭ al li la agon esprimatan de la radiko ; ĝi ordinare estas aldonata al radiko de transitivaj verboj : kred~a (meritanta esti kredata) aserto ; laŭd~a ofero ; pun~a kulpo ; leg~a libro ; rid~a diplomato ; mir~a (meritanta, ke oni miru pro ĝi) okazo ; tiu ĉi grava tago restus por mi ĉiam memor~a **Z.** ; tim~aĵo **Z.** ; kri~aĵo **Z.** ; kred~eco de atestanto, de rakonto ; lia rid~eco superas ĉian imagon. **RIM.** : Kvankam **Ind** per si mem ne esprimas ideon de devigo, tamen ĝi prezentas ofte en sia pasiva senco nuancon tute proksiman k kelkfoje egalvaloran ĝe tiu ideo. Efektive nepardon~a kulpo estas kulpo, kiu ne meritas pardonon, k sekve, kiu ne devas esti pardonata. Ekz. : malsano kaŝ~a por la mondo **Z.** (kiun oni devas kaŝi) ; konstrui sur diletanlecon sian fizikan ekzistadon estas nefareble k nefar~e **Z.** (ne povas k ne devas esti farata) ; Eneo estas konsider~a kiel la plej pura modelo de l' vera Romano, ktp. Same ankaŭ la partecipa finaĵo **ot** prezentas ofte senco de devigo analogan al tiu de la sufikso **ind**, ĉar la ideo de estonteco konfuziĝas en multaj okazoj kun tiu de devigo. En tiaj okazoj oni povas indiferente uzi **ot** aŭ **ind** : jen estas la sola metodo sekvoja aŭ sekv~a ; por plenumi tiel noblan taskon ne estas uzotaj aŭ uz~aj dungatoj ; mi tion ne povas fari sen ofero de utiliga

tempo konservi aŭ konservota por resanigeblaj soldatoj. Kelkaj uzas la neoficialan sufikson **end-**, kiu havas nur la sencan de devigo : *restas ankoraŭ multo fareda antaŭ ol ni triumfos.*

II° Vortero memstare uzata, proksimume samsignifa : **Inda.** 1 Meritanta ion : *~a je kredo, puno, pri laŭdo, por rekompenco ; la okazo estas ~a je detala prikskribo ; ne estas ~e perdi tempon por tio Z.* 2 Sammerita, samvalora kiel : *filo ~a je sia patro Z ; mi fariĝis ~a vin Z.* 3 Meritoplena, honorinda : *~a ĉefo, karaktero, sintenado.* Kp **DIGNA.** **Indi** (tr). Meriti. **Ind(ec)o.** Eco de tio aŭ tiu, kiu meritas esti trafita de la ago esprimanta de la radikio : 1 Merito : *grajno da malbono por la okulo de l' mondo ofte kovras la ~on de plej bona homo Z.* 2 Respekto, kiun oni konscias meriti per sia konduto ; digno : *ne respektante nian ~on Z ; pun~an krimon vi lasis sen konvena puno, kian postulis via ~o Z ; preni ~ecan mienon Z.* 3 Valoro : *mia vivo ne havas por mi ~on Z ; la reĝido konsideris, ke lia kapablo havas pli grandan ~on, ol ĉio, kion oni povus doni dote al alia fraŭlino Z.* **Indigl.** Igi ~a : *lia pentol ~igis lin je pardono.* **Malinda.** 1 Ne meritanta ion : *li estas vere mal~a je rekompenco.* 2 Ne digna : *mal~a viro, konduto, ago.* **Senindulo.** Homo sen valoro k merito.

Indekso. 1 Indika tabelo, ordigita laŭ alfabeto ordo : *~o de propraj nomoj ; historia ~o.* Kp **KONKORDANCO, REPERTUARIO, LISTO.** 2 (K) Listo de la libroj, kies legadon malpermesas la katolika eklezio.

Indio ☞ **In.** Ĥemia elemento, argento-blanka metalo, kies atomepo estas 114,8.

Indiano Z. Amerika ruĝhaŭtulo.

Indico. 1 Signo, kiu gvidas al io, kiu permesas trovi aŭ supozi ion ; duonpruvo, duonmonstro : *trompaj ~oj ; tiu ruĝiĝo estis la ~o de lia konfuzo ; oni trovis ~ojn de lia krimo.* 2 Δ Nombra cifero, akompananta algebran nombron k lokata apud ĝi dekstre k malsupre. 3 □ Rilato de la sinuso de la incida angulo al la sinuso de la refrakta angulo. 4 ☞ □ Nombro, karakterizanta substancon laŭ ĝia Ĥemia aŭ fizika eco k kiun oni metas apud ĝi en krampoj aŭ parentezoj.

Indieno Z. Maldensa kotona kolorde-segnita teksaĵo.

* **Indiferenta.** 1 Prezanta nenium motivaĵon por prefero, por intereso : *prenu ĉi tiun aŭ alian libron, la elekto estas ~a por mi ; depost la morto de lia filo ĉio fariĝis ~a por li ; bagatelaj detaloj tute ~aj ; la opinio de la publiko estas ~a por tiu artisto ; ~e (estas), ĉu li venos aŭ ne, kiam li venos, kiel li agos.* Kp **SENDIFERENCA, TUTEGALA.** 2 Havanta nenium preferon, nenium intereson pri io aŭ io : *homo ~a pri, por ĉio Z, kontraŭ io Z ; ~a spirito, koro ; li rigardis tiun spektaklon kun ~aj okuloj ; li traveturis la plej belajn landojn kun plena ~eco.* Kp **MALVARMA, GLACIA, APATIA, FLEGMA, INERTA, SENZORGA.** ~e. 1 Tute same, tutegale, senprefere : *li ~e traktas plej diversajn aferojn.* 2 Ne sentante intereson ; seninterese : *~e vidi la fremdan mizeron ; ~e rilati al la sciencoj, al sia tasko.*

Indigo. Malheleblua kolorilo, ekstraktata unuatempe el la ~ujo. ~ujo. Arbo el tropikaj landoj produktanta bluan kolorilon. ~okolora, ~a. Havanta la bluan koloron de ~o.

* **Indigni** (ntr). Senti k ekmontri koleron k malestimon pro maljustaĵo aŭ malnoblaĵo : *ĉiuj ~is pro, pri tia konduto ; li forte ek~is kontraŭ ili Z.* ~o. Sento de ~anto : *esprimi sian ~on.* ~a. Esprimanta ~on : *~a tono, rigardo.* ~e. ~ante : *li forĵetis ~e tiun malhonestan proponon.* ~igl. Kaŭzi, naski ~on : *lia mallojala konduto ~igas ĉiujn ; ~iga trompo, perfido* (Kp **OFENDI, HARSTARIGA**). ~igajo, ~indaĵo Z. Afero, kiu meritas ~on.

Indigeno. Landano, kiu devenas de la praloĝantoj de la lando.

Indiki (tr). Precize konigi al io la bezonatan sciigon : *li ~is al mi la lokon de la poŝtoficejo ; grandliteraj afiŝoj ~as la vojon ; ~i la horon, la tagon de kunveno ; ~i al lernanto bonan lernolibron ; ~i al io kuraciston ; la barometro ~as la aerpremon ; la termometro ~is 30 gradojn da varmo ; la finaĵo « n » ~as la akuzativon ; veni je la ~ila horo ; ~i rimedon por io ; vi forĝesis ~i vian novan adreson.* Kp **MONTRI, SCIIGI, INFORMI, MARKI.** ~o. Ago ~i, aŭ ~ajo : *peti ~on de io ; tiuj ~oj sufiĉas al ni ; la temperaturo de la korpo estas grava ~o por la kuracisto ; mi sekvis la ~ojn de la kuirlibro* (Kp **MONTRON, RECEPTE**).

Indikativo. Verba modo montranta la agon aŭ staton kiel realaĵon ne dependantan de iu ajn kondiĉo aŭ volo : *en esp-o oni ĉiam uzas ~on, kiam ne estas speciala motivo por elekti alian modon.*

Indikatoro ☼. Aparato, kiu servas al indiko de tensio, premo, laboro ktp de maŝino : *la vorto ~o estas ĉefe rezervata por ~oj de fazo, kurento aŭ de frekvenco, por aliaj mezuraparatoj oni diras ĝenerale indikilo.*

Individuo. 1 Ĉiu organizita estaĵo, homa, besta aŭ vegetaĵa, rigardata kiel unuo aparte de sia speco aŭ grupo : *abelujo enhavas grandan nombron da ~oj, ordigitaj laŭ tri seksoj ; nacio ne konsistas el ~oj, sed el familioj.* 2 Persono ne konata aŭ ne nomata (ofte kun fia senco) : *jen stranga ~o ; ĉu vi konas tiun ~on ? ~a.* Propra al ~o, persona, aparta : *~a opinio, gusto, laboro ; la ~a libereco estas garantiita al ĉiuj regnanoj ; bona instruado ofte bezonas esti ~a ; la artikolo montras, ke ni parolas pri objekto ~e difinita Z.* ~eco. Eco, kiu karakterizas ~on : *ĉiu homo havas sian propran ~econ.* ~ismo. Doktrino, laŭ kiu ĉiu homo devas agi k vivu por propra, ~a celo, sendepende de aliaj homoj k konsenti al la sociaj neces-ecoj k al kolektiva kunagado nur laŭ propra decido. ~isto. Partiano de ~ismo, ~ismano.

Individualismo = individuismo.

Individualisto = individuisto.

Indukti (tr). 1 Rezoni, konkludante el apartaj faktoj al ĝenerala leĝo, el specoj al specaro, el efikoj al kaŭzo : *el tio, ni povas ~i, ke...* Kp DEDUKTI. 2 < Produkti elektran fluon per distanca efiko de magneto aŭ de alia apuda elektrofuo. ~a. Karakterizata per ~o : 1 ~a rezonado, metodo. 2 ~a bobeno, fluo.

* **Indulgi** (x). 1 Malsevere trakti ies kulpon aŭ pekon, esti pardonema kontraŭ iu, erarinta : *~i pekintan filon ; ~i al, kontraŭ iu ; ~i kulpon, pri kulpo ; ~u lin pro lia peno ; forta kolero devas esti punata, ĉar se vi ĝin ~os, ĝi fariĝos ankoraŭ pli granda Z ; esti ~ata Z.* Kp KOMPATI, PARDONI. 2 Milde agi kontraŭ iu, ne ofendi, montri konsideron al, domagi : *oni devas ~i la orelojn de la infanoj B ; la kalumnio ~os eble vian puran nomon Z ; li ne ~as vian rangon*

nek oficon Z ; ~i venkitan malamikon ; (f) la krizo ~is nian landon. ~o. 1 Mal-severeco, pardonemo : *peti ~on ; meriti ~on de iu.* 2 Respekta konsidero, modereco kontraŭ iu aŭ io : *havi ~on kontraŭ malsanulo ; oni devas lernigi la infanojn montri ~on al la maljunuloj.* ~ema. Inklina al ~o. **Sen**~a. 1 Severa, ne pardonema (Kp RIGIDA, FERA, KRUELA). 2 Senrespekta, senkonsidera (Kp KRUDA, MALĜENTILA).

Indulgenco Z (K). Plena aŭ parta antaŭliberigo je la punoj merititaj pro pekoj, konsentita de la Eklezio laŭ difinitaj kondiĉoj (fasto, preĝo, almozo ktp) : *gajni, meriti ~ojn.*

* **Industrio.** 1 Arto, metio aŭ plej ĝenerale aparta agado per kiu oni produktas riĉaĵojn aŭ plivaloraĵojn per transformado de krudaj materioj : *la ~o de fero, minoj, libro, ledo.* 2 Tuto de la artoj k metioj per kiuj oni produktas riĉaĵojn per transformado de krudaj materioj, kontraste kun terkulturo k komerco : *la ŝtato devas interakordigi la bezonojn de terkulturo k ~o ; lando kun prospera, naskiĝanta ~o.* ~a. 1 Rilata al ~o : *~a ekspozicio, societo, lernejo, laboristo ; ~aj artoj, produktoj.* 2 Havanta fortan ~on : *~a lando, urbo ; ~igo de l' kolonioj.* ~isto, ~ulo. Profesiulo, kiu mastras aŭ direktas ~an aferon.

Inerta. 1 Ne havanta propran movon : *~a ŝtono, kadavro.* 2 (f) Ne agema, ne havanta iniciatokapablon, senenergia : *~a spirito ; resti ~a antaŭ la danĝero ; ~a (pasiva) kontraŭstaro.* ~eco. 1 Natura eco de la materio, laŭ kiu korpo emas daŭrigi k persistigi sian staton de movo aŭ senmovo. 2 (f) Manko de iniciato, ne-agemeco, senenergio : *al ĉiuj admonoĵ li respondas per ne venkebla ~eco* (Kp APATIO, SPLENO, MARASMO). ~forto, ~eca forto. Forto posedata de iu ajn korpo k kontraŭanta al ĉiu ŝanĝo ĉe moviĝo aŭ senmoviĝo.

* **Infano.** 1 Homido, rilate al la gepatroj : *por patrino ne ekzistas ~o malbela Z ; ~ino Z.* 2 Homido kontraste al plenkreskinta homo (ĝis la 12-a jaro proksimume) : *en ~o vidiĝas, kia homo fariĝos Z ; gardejo por ~oj.* Kp IDO, KNABO, NASKITO, BUBO. ~a. 1 Rilata, apartenanta al ~o : *~a ludo, vesto, pupo,*

klaso. 2 Naive sensperta k senprudenta : *~a argumento Z, senzorgeco. ~istino.* Servantino komisiita por varti *~ojn* ; vartistino. **Mir~o.** ~o havanta mirigajn kapablojn : *Mozarto estis vera mir~o. Suē~o.* Juna ~o, ankoraŭ mamnutrata : (f) *la suē~a periodo de nia lingvo Z.*

Infanterio. Parto de la militistaro, kiu batalas k ordinare translokiĝas piede. *~ano.* Soldato de ~o.

* **Infekti** (tr). 1 Komunikii al iu ĝermojn de malsano : *infanoj ~itaj de siaj kamaradoj en la lernejo ; ~i vundon per kontakto ; ~i iun per flizo ; muŝoj k ratoj estas ofte kaŭzo de ~ado ; unu fava ŝafo tutan ŝafaron ~as Z.* 2 (f) Komunikii malvirton aŭ malbonaĵon : *~i la morojn de la popolo ; tiu doktrino ~is la tutan landon ; la hodiaŭa mondo estas ~ita de envio k egoismo ; ĝi ~is vin per la manio fariĝi granda homo Z* (Kp VENENT). 3 (f) Komunikii k plivastigi iun ajn kutimon, senton aŭ pensmanieron : *ni devas ~adi la mondon per nia kara ideo Z ; la rido ~is min ; ~i iun persiagaja humoro Z* (Kp INOKULI, INSPIRI). *~a.* Kapabla komuniki ĝermojn de malsano : *~a organo, malsano ; la plibonigemeco fariĝas ĉiam pli ~a Z. ~aĵo Z.* Substanco produktita de mikroboj, kiu transdonas la malsanon de individuo al alia (Kp VIRUSO). **Mal~i, sen~igi** (tr). Detruii la malsanigajn ĝermojn, forigi la ~ajnkaŭzojn : *mal~i vestojn, apartamenton* (Kp IMUNA, ANTISEPSA).

* **Infero.** 1 Ĉe la antikvuloj, subtera loko, kie loĝis la animoj, bonaj aŭ malbonaj, de la mortintoj : *Vergilio rakontas viziton de Eneo en la ~o.* 2 (K) Loko, kie la kondamnitaj animoj de la pekuloj suferas eternan punon : *iru en la ~on* (f : ne plu incitu min) *kun viaj pruvoj Z !* 3 (f) Loko, situacio, en kiu oni forte suferas : *tia domo, vivo estas ~o. ~a.* 1 Filata al ~o : *la ~aj turmentoj ; la ~aj pordegoj.* 2 (f) Havanta la malbonegecon de la ~o ; multsuferiga : *~a karaktero. krueleco, malico, bruo Z ; tio postulas ~an paciencon k senĉesan ekzercigadon Z.*

Infinito Δ. Senlima grando, senlima malproksimo. *~a.* Senlime granda, senlime malproksima (= mal finita). *~igi.* Fari senlime granda, malproksima. *~igi.* Fariĝi senlime granda, malproksima. Vd INFINITEZIMO.

infinitezimo Δ. Senlima malgrando. *~a.* Senlime malgranda. *~a kalkulo.* Parto de la matematiko, kiu entenas la diferenccian k integralan kalkulojn k kiu prilaktas la ~ojn. *~a kvanto.* Kvanto varianta k kiu povas fariĝi pli malgranda ol ĉiu kvanto donita. Vd INFINITO.

Infinitivo. Verba modo, esprimanta la agon aŭ staton laŭ plej ĝenerala, sendifina maniero ; i-modo : *~o estas kvazaŭe verba substantivo.*

inflacio £. Troa plimultigo de l' papermona kvanto en la cirkulado : *la postmilita ~o en diversaj landoj estis la kaŭzo de multaj ekonomiaj krizoj.* Vd DEFLECIO.

Inflamo. Malbona stato de iu organo de la korpo, karakterizata de plialtigo de la temperaturo, ŝvelo, ruĝeco k doloro ; = brulumo : *la medicinistoj uzas la suŝikson-ito por nomi la ~ojn ; bronkito, laringito, ktp. ~i* (ntr). Esti en stato de ~o. *~igi.* Kaŭzi ~on.

infloresko ☼. La aranĝo de la floroj sur la tiĝo de planto.

* **Influ** (x). Morale aŭ materie efiki al iu aŭ io : *la varioj de vetero ~as al la nervoj ; la malsano ~is lian humoron ; mi volas neniel ~i vin ; bonaj ekzemploj pli forte ~as ol admonoj B ; tiu argumento tre forte ~as sur mia(n) decido(n) ; ~i la sorton de la lando B ; li estas ĉiam ~ata de sia plaĝa frato ; tiuj gramatikaj formoj ~as unu la alian ; la homa volo senĉese ~as sur la lingvaj(n) aferoj(n) ; oni kredis iam, ke la astroj ~as super la sorto ; facile ~ebla homo. ~o. Efiko al iu aŭ io : *la ~o de la majstro super liaj disĉiploj ; havi ~on sur iun Z ; sub la ~o de agitatojn Z. ~o de la puno al la kulpinto ; posedi grandan politikan ~on ; ĝui grandan ~on ĉe la ministro ; la ~o de la luno al la tajdoj ; ~o de varmo k pluvo sur la rikoltoj ; ~o de tro brila lumo sur la okulo. ~a.* Havanta ~on : *~a oratoro ; sen~eco de la gramatiko sur la portaron Z.**

Informi (x). Doni al iu sciigojn aŭ klarigojn pri io de li ne ankoraŭ konata : *ni havas la honoron ~i vin, al vi, ke ni malplialtigas niajn prezojn ; ~u lin, ke la libro estas elĉerpita ; senprokraste ~i iun pri la akcidenta morto de lia filo ; ~i kandidaton pri la programo ; bonvolu ~i min, ĉu vi akurate ricevis la jarlibron ?*

bone ~ita homo, gazeto. Kp **SCIIGI**, **KONIGI**, **AVIZI**, **ANONCI**. ~o. Io, pri kio oni ~as : *doni, liveri al iu ~ojn pri io ; preni ~on Z ; oficejo de ~oj Z.* ~a. Donanta ~ojn : ~a *bulteno, oficejo Z ; ~aj gazetoj* (kontraste al la politikaj gazetoj). ~ado. Ago ~i. ~igi. Esti ~ita, ricevi ~ojn aŭ serĉi, peti ~ojn, fari la neceson, por esti ~ata pri io : *iru k ~igu pri tio, kio okazis en la urbo ; mi venos ĉi tien mem por ~igi Z ; ĵurnalista ~igado* (Kp **ENKETI**, **ESPLORI**, **STUDI**). ~ilo. Skribaĵo, bulteno per kiu oni povas ~igi. (**Gazet**) ~isto. Tiu, kiu profesie serĉas k liveras ~ojn por gazeto. **Rim.** : **indiki** signifas : « doni al iu, kiu petas, konkretan sciigon, ekz. nomon, numeron de domo ktp. ». **Informi** signifas : « doni al iu, kiu nenion petas aŭ nenion precize atendas, sciigon pri novaĵo, okazaĵo ktp. ». Oni **indikigas** al si ion, pri kies ekzisto oni estas certa, sed kion oni ne povas per si mem trovi. Oni **informigas** pri ĉio, kio povis okazi aŭ kio povas ekzisti en tia aŭ tia afero. Oni petas k ricevas **indikojn** pri io, pri kies ekzisto aŭ realeco oni scias, sed pri kies precizaj cirkonstancoj oni ne povas mem serĉi sciigon ; oni petas k ricevas **informojn** pri ĉio, kio povas okazi aŭ ekzisti sed pri kies okazigo aŭ ekzisto oni ne scias. Plie, la **indikoj** estas ĝenerale konkretaj apartaj sciigoj (nomo, numero, horo, strato, ktp), dum la **informoj** koncernas pli ampleksajn k mal-simplajn aferojn aŭ okazaĵojn.

* **Infuzi** (tr). Verŝi bolantan akvon aŭ fluajon sur ian substancon por ke tiu fluajo prenu la esencajn sukojn el tiu substanco : ~i *teon, kamomilon, kafon*. Kp **DEKOKTI**. ~ajo. Solvaĵo ricevita per ~ado.

* **Ing.** 1° Sufikso signanta objekton, en kiu unu alia objekto aŭ membro estas parte enigita k fiksita, ĝenerale per sia ekstremaĵo : *bastoneto en kiu oni fiksas plumon por skribi estas plum~o ; tubeto en kiu oni tenas cigaron por ĝin ĵumi estas cigar~o ; kandel~o Z, fingr~o Z, pied~o Z, flam~o Z*, ktp. Kp **UJ**.

11° Samsignifa memstara vortero : **ingo**. Objekto, kiu servas por surkovri, ŝirmi alian objekton parte enigitan en ĝi : ~o *de glavo*. **Eningigi**. Meti ion en (ĝian) ~on. **Ellingigi**. Eligi ion el (ĝia) ~o : *el~igi glavon*.

ingredienco Z. Ĉiu aparta substanco, kiu konsistigas miksaĵon, trinkaĵon, medikamenton ktp. Kp **ELEMENTO**, **ERO**.

* **Ingvono**. Parto de la korpo inter la malsupro de ventro k la kokso : ~a *hernio*.

* **Inĝeniero**. Homo, kiu per helpo de sciencaj metodoj kondukas k direktas teknikajn laborojn (konstruadon de maŝinoj, vojoj, pontoj ktp, aŭ ekspluatadon de terbieno) : ~o *pri agronomio, minejoj, metalurgio ; ~o en fabriko de ĥemiaĵoj*.

Inhali (tr) ☞. Enspiri vaporon aŭ gason porkurace : ~i *eteron*. ~(**ad**)o. Ago ~i aŭ la rezulto de tiu ago. ~ajo. ~ata gaso, vaporo. ~ilo. Aparato por ~i.

Inhibicilo ☞. Nerva fenomeno, kiu malpligas aŭ ĉesigas funkcion de organisma parto.

inici (tr). Enkonduki iun en konon pri iu afero pli malpli sekreta (religio, sekto, scienco ktp) : ~i *iun pri la sekretaj ritoj de Osiris ; ~i disĉiplon en la filozofion ; tiu libro estas bona matematika ~ilo ; la infanoj ~ataj al la metia laboro*. Kp **ENSEKRETIGI**, **MALPROFANIGI**, **LERNIGI**, **INSTRUI**.

* **Iniciati** (tr). Esti la unua, kiu proponas aŭ faras ion : ~i *novan metodon, eksperimentojn, kuracilon ; li malmite ~is en, pri tiu afero*. Kp **KOMENCI**, **ENTREPRENI**, **DEBUTI**, **LEVI**, **INSTIGI**. ~o. Ago de tiu, kiu ~as : *lia ~o sukcesis ; preni sur sin la ~on de la afero*. ~emo. Kapablo de tiu, kiu emas ~i : *homo sen ~emo ; ~ema karaktero*.

iniciativo Z = iniciat(em)o.

iniciatoro Z = iniciatanto.

injekti Z 1 (tr) ☞. Enŝpruciĝi per speciala ilo likvaĵon sub la haŭton aŭ en kavon de la korpo : ~i *ion al iu ; ~i morfion al malsanulo*. 2 ☞ Enŝpruciĝi likvaĵon. ~o. Ago, procedo ~i aŭ la rezulto de tiu ago. ~ajo. ~ata likvaĵo. ~ilo. 1 ☞ Instrumento kun akrepinta, tre maldika fin-tubo, por ~i. 2 ☞ Aparato por ~i : ~o *pumpiloj ; peraera, perakva, pervapora ~ilo*.

injektoro ☞. Speciala pervapora injekt-ilo por enigi akvon en kaldronon de vapor-maŝino per la premo mem de la vaporo de tiu kaldrono.

* **Inko.** Kolora fluaĵo uzata por skribi, presi aŭ desegni : *nigra, ruĝa* ~o. ~**ujo.** Malgranda vazo por ~o. **Ĥina** ~o Z. Speciale nigra kolorilo por desegni. Vd LAVUMI, TUĈI.

Inkandeski (ntr)   Varmiĝi ĝis blankarda stato. ~a. Varmiĝinta ĝis blankarda stato, estanta en blankarda stato : ~a *korpo, lampo, lumo*. ~o. Fenomeno ~i. ~**igi.** Fari ~a.

* **Inklina.** Daŭre aŭ nedaŭre impulsata al io de natura movo de la animo : ~a *al virto, por studo, al obeo, al kontraŭdiro, por matematiko*; *mi estas ~a akcepti vian proponon ne fari tion* Z. ~**I.** (ntr) Esti ~a, havi, senti ~on al : *mi ~as akcepti*; *oni tro ~as forgesi*; *mi ~as al la opinio, ke...* ~o. Natura daŭra aŭ nedaŭra impulso de la animo al io aŭ iu : *infana ~o restas ĝis la fino* Z; *li havas ~on al la maldiligenteco*; *havi (kor)~on por iu* Z; *edziĝo pro ~o (pro amo)*; *deziro k ~o ordonon ne obeas* Z; *havi la ~on entuziasmiĝi* Z. Kp TENDENCO, INSTINKTO, EMO, VOLONTE. ~**igi.** Fari iun ~a al : *tio, anstataŭ ~igi (favorigi) ilin al nia afero ankoraŭ pli ilin malproksimigas de ni* Z; *sincera pentol ~igas la mastron al pardono*. Kp KLINI, TIRI. ~**igi.** Iĝi aŭ esti ~a al : *mi ~igas sekvi vian konsilon*; *ili kor~igis unu al la alia* Z. **Mal~a.** Sentanta naturan movon de la animo forpuŝantan de io : *li estas mal~a al, kontraŭ ĉiaj oficialaj ceremonioj*; *mal~a por plenumado de tiaj faroj* Z; *mi ne estas mal~a ekscii ion de la misteroj de supera mondo* Z (Kp ABOMENANTA, MALEMA, ANTIPATIA).

Inkluziva. Klareprime enhavanta en si : *la prezo estas ~a de la sendkostoj*. ~e. Enhavante la koncernatan aferon aŭ limon : *mi forestos de lundo ĝis ĵaŭdo ~e (enkalkulante ĵaŭdon)*; *ekzistas diversaj aŭdaj signoj ~e de la parolo (inter kiuj estas la parolo)*; *la prezoj estas kalkulataj ~e aŭfrankon*; *li donis al David ankaŭ siajn militajn vestojn ~e sian glavon* Z. ~**I.** (tr). Klareprime enhavi en si : *tiu prezo ~as la manĝojn k la trinkaĵojn*; *la akcepto en la kunvenon ~as kompreneble la voĉdonrajton*. Kp IMPLICI.

Inkognito. Diplomacia fikcio, per kiu altrangulo vojaĝas sub fremda nomo k evitas al si la oficialajn ceremoniojn : *la gazetoj anoncas, ke la reĝo alvenis ~e al Parizo*.

Inkrusti Z (tr). Ornami la supraĵon de objekto per enigitaĵoj pecetoj de alia materialo : *kesteto ~ita per argento*. ~**aĵo.** Desegno farita sur objekto per ~ado : *meblo kun ~aĵoj de perlamo, eburo, ktp.*

Inkubo Z 1 (K). Diablo, kiu prenas formon de viro por kunigi kun virino. 2 Peniga aŭ teruranta sonĝo kun sento de premeiganta pezo.

Inkvizicio. Eklezia institucio k tribunalo, starigita por serĉi k juĝi herezulajn k sorĉistojn, kiujn ĝi punis helpe de la civila povo per brulado.

Inkvizitoro. Membro de la inkvizicia tribunalo.

* **Inokuli** (tr). 1 Enigi vivantan branĉeton aŭ burĝonon en alian vegetaĵon, tiel ke ĝi plue kresku (Kp GREFTI). 2 Intence (ordinare por antaŭŝirmado aŭ kuracado) enkonduki en iun vivantan organismo la mikrobon de iu infekta malsano : ~i iun kontraŭ la variolo (Kp VAKCINI). 3 (f) Komunikal iu ian senton, kutimon : ~i saĝon al iu Z; *lia patro ~is al li la kulton de Danto*; ~i en ies animo la abomenon al la milito B; *la mahometanoj ~is multe el sia civilizo al la negroj* (Kp INFEKTI, INSPIRI).

* **Insekto.** Multspeca klaso de senskelataj sespiedaj bestetoj, kiuj preskaŭ senescepte ricevas la definitivan formon nur post pluraj metamorfozoj : *muŝo, papilio, formiko, akrido estas ~oj, sed araneo ne estas ~o*. La ĉefaj subdividoj (= ordoj) de la klaso de ~oj estas : lepidopteroj (papilioj), himenopteroj, koleopteroj, himenopteroj, dipteroj. **F1~o,** ~**aĉo.** Parazita malpura besteto (pulo, pediko kc).

inserti (tr). 1 Enigi unu parton de planto en alian : ~i stamenojn sur la ovarion. 2 Alfiksi, enfiksi unu parton de korpo kun la alia. Kp GREFTI. ~o. Ago ~i; stato de tio, kio estas ~ata : *muskola, ligamenta, surosta ~o*. ~**aĵo.** ~ata parto.

* **Insidi** (x). Prepari sekretan ruzan kombinaĵon por trompi k malutili iun : *ne ~u kontraŭ la domo de virtulo* Z; ~i kontraŭ la virto de virino, kontraŭ ies bonfamo; *neniu vidas kio lin ~as* Z (ni ne antaŭvidas la malfeliĉon, kiu nin minacas). Kp EMBUSKI. ~o. Io, per kio oni

~as : la demandoj de la juĝisto estis plenaj je ~oj (Kp ARTIFIKO, RETO, KAPTILO).

~a. Enhavanta ~ojn : ~aj karesoj, demandoj, rezonoj, atakoj ; virino plena je ~a k subtila ĉarmo. ~ema. Inklina ~i al aliaj : ~ema fiadvokato ; procesma k ~ema individuo (Kp ĈIKANEMA). RIM. : Embuski havas esence la signifon de milita aŭ perarmila atako celante la malliberigon aŭ la mortigon de iu. Insiĉi koncernas nur la neperfortajn atakojn kontraŭ ies honoro, feliĉo, riĉeco, ktp. Artifikio diferencas de insido per tio, ke ĝi difinas nur malgravajn, detalajn trompaĵojn kiel falsan pesadon, mensogon ktp : krome oni kombinas artifikon pli por sia propra profito ol por aliula malprofito, dum per insido oni celas ĉiam k antaŭ ĉio la malutilon de aliulo.

* Insigno. 1 Tuto de la emblemoj, difinitaj per heraldiko, kiuj servas kiel distingigaj signoj al iu nobela familio, al urbo ktp ; blazono. 2 Distingiga signo de rango, ofico, societo ktp : la esp-isto alprenis verdan stelon kiel ~on. Kp ATRIBUTO, EMBLEMO, SIMBOLO.

Insiĉi (ntr). Persisti ĉe sia opinio aŭ postulo : ne ~u pri via peto, kiun ni ne povas konsenti ; estas necese ~i pri tiu regulo ; oni devas ~i pri la graveco de la unueco en la internacia lingvo ; li ~is ĉe li, ke li prenu Z. Kp AKCENTI, EMFAZI, RELIEFIGI, SUBSTREKI, URĜI, TRUDI. ~ (ad) o. Ago ~i : li tedas nin per sia ~ado. ~a. ~anta : ~a peto ; ~e ripetita reklamo ; sen~e diri.

Inspekti (tr). Kontroli laŭ ricevita komisiono la funkciadon de io aŭ la agadon de iu : ~i lernejon, ŝipon, armeon, fabrikon ; ~i laboristojn, oficistojn. Kp EKZAMENI, KONTROLI, REVIZII. ~anto, ~isto Z. Oficisto komisiita por ~i.

Inspektoro = inspektisto.

* Inspiri (tr). 1 Estigi en ies koro aŭ spirito ian senton aŭ malprecizan ideon : ~i heroaĵon, bonan ideon, planon, projekton al iu ; eĉ el malliberejo li ~as siajn fidelulojn ; ideoj ~itaj de aktualaj cirkonstancoj ; Z estis ĉiam ~ita de la plej pura homano ; la ĉiutaga vivo ~as tiun poeton ; ~i amon, respekton, timon, kuraĝon, ĝojon, bedaŭron al iu ; mia opinio ne estas ~ata de blinda simpatio ; tiun esprimon ~is al li lia patra lingvo ;

tiuj principoj ~is la kongreson ; la komitato laboris sub la konstanta kontrolado k ~ado de Z. Kp INFLUI, INSTIGI, SUGESTII, DIKTI 3, SUFLORI, KONSILI. 2 Havigi al iu superhomajn aŭ belajn admirindajn ideojn : la profetino estis ~ita de Apolono ; Moseo ~ita de Jehovo ; Muzoj ~is Homerono ; min io el supre ~is Z ; rigardo, mieno ~ita ; la ~iteco de la Profetoj estas certigita de la Eklezio ; (f) lerta k ~ita mano de talenta desegnist Z. ~o. Io, kion iu ~is al alia : agi laŭ ies ~o ; la dia ~o ; la popolaj kantoj estas la ĉefa fonto de lia ~o (~iteco) (Vd ĈERPI).

Install (tr). Starigi, meti ion en la destinitan lokon k ĝin taŭge aranĝi por ke ĝi bone funkciiu : ~i maŝinon, novan ilaron, elektron, bankambron ; ~i fontanon sur placo ; oran bovidon li ~is en Dian Z ; ~i kurson, fabrikon, hospitalon, bibliotekon ; bone ~ita oficejo ; ~i firmon eksterlande. Kp ESTABLI, FONDI, NESTO, ARANĜI, ORGANIZI. ~aĵo. Tuto de la aranĝoj faritaj por la funkciado de iu afero : viziti la ~aĵon de fabriko, minejo, kazerno, foiro ; rimarkindaj ~aĵoj por malsanuloj.

Instanco. 1 Grado de juĝa povo : tribunalo de unua ~o, de apelacia ~o ; konduki aferon ĝis la plej alta ~o ; last~e. 2 Aŭtoritato posedanta juĝan aŭ decidan povon : la magistrato k ĉiuj publikaj ~oj de la urbo akcelas la entreprenon ; tiaj plej altaj ~oj eble iam decidis alie ; la publika opinio estas la lasta ~o en politiko ; transigi ideon al la ~o, kiu povas ĝin efektivigi.

* Instigi (tr). Per ekscitoj k admonoj puŝi iun al ia ago : la oficiro ~is la soldatojn al rapida marŝo B ; ~i ĉevalon per vipo ; miaj amikoj ~is min anigi al la asocio ; ~i homon kontraŭ homo Z ; ~i iun al batalo, ribelo, kontraŭstaro, pacienco ; ~i ribelon, strikon, interpaciĝon, la diligenton de iu ; (f) : tiu espero ~is lin energie labori, forlasi la urbon ; la malfacilaĵoj renkontitaj dum la vojaĝo ~is lin lerti esp-on ; al tiu esploro min ~as sciivolemo ; la nuba velero ~is min kunpreni la pluvombrelon ; nur interesaj libroj ~as la legemon k la aĉetemon. Kp IMPULSI, INSPIRI, STIMULI, ADMONI, PELI, PUŜI, PREMI, URĜI, INFLUI, VEKI, KURAĜIGI, SUGESTII, SUFLORI, KONSILI, INVITI, INICIATI, INKLINIGI, INCITI. ~o. Ago

~i: *agi laŭ la ~o de iu*; *sub la ~o de la instinkto de memkonservo* Z. **Mal~i.** Deadmoni iun de io, malkonsili ion al iu. **Sub~i.** Ne rekte, alude ~i. **Rim.** : Inter la supre montritaj sinonimoj, **admoni**, **instigi**, **stimuli** enhavas en si la ideon de celado al ia ago, dum **influi**, **inklinigi**, **inspiri** ne enhavas tiun ideon. **Admoni** k **instigi** montras, ke oni penas por decidigi iun al ia ago, dum **stimuli** signifas nur « peni por ke iu jam aganta agu pli vigle ». Inter **admoni**, **impulsi** k **instigi** ekzistas tiu diferenco, ke **impulsi** povas havi kiel subjekton nur ian senton (*la kolero*, *amo impulsas lin*), dum **admoni** k **instigi** koncernas decidigantan personon alian ol la admonito aŭ aferon eksteran je la instigito. Plie, **admoni** enhavas la ideon de paroloj necesaj por decidigi, **impulsi** atentigas pri la subita komenco de la decidigo. Oni **admonas** prezentante logikajn motivojn k persvadajn parolojn, kontraŭe oni **instigas** per ekscitado de sento, k oni estas **impulsata** de nepripensita, preskaŭ senkonscia forto de la animo. Fine oni **admonas** nur al bonaĵoj aŭ noblaĵoj, dum oni **instigas** aŭ **konsilas** al ĉiaj faroj, eĉ al la malbonaj. **Influi** koncernas ĝeneralan efikon de iu aŭ io al iu, ne celante ian precizan agon aŭ animstaton. **Inklinigi** signifas « havigi al iu ian precizan animstaton, taŭge humorigi, agordi iun al difinita sento ». Same kiel **impulsi**, **inklinigi** ordinare ne havas personon kiel subjekton (*lia sento inklinigas min al pardono*). **Inspiri** signifas « havigi al iu ideon aŭ senton » sed ne « decidigi iun al ia ago ».

Instinkto. Aŭtomata aktiveco, ekzistanta precipe ĉe la bestoj, kiu evidentiĝas per nevolaj, nelernitaj k neperfekteblaj agoj : *la kruelaj ~oj de la tigro*; *la mirinda ~o de la abelo*, *kastoro*, *formiko*; *la migrantaj birdoj sin orienas per nekomprenebla ~o*; *~o de memkonservado* Z, *memkonserva ~o* (~o per kiu la besto aŭ la homo faras la agojn necesajn al konservado de sia vivo); *kvazaŭ kondukita de natura ~o*; *~a movo* (ne regata de la volo). Kp **IMPULSO**, **INTUICIO**.

Instituto. Daŭra publika aŭ privata organizo, fondaĵo : *la publikaj ~oj de lando*, *urbo*; *la juraj ~oj*; *la hospitaloj*, *la lernejoj estas plej utilaj ~oj*; *la Lond-*

ona komerca ĉambro estas lutmonde konata ~o. Kp **INSTITUTO**.

* **Instituto.** Nomo de diversaj institucioj, precipe uzata pri altlernejoj, aŭ korporacioj sciencaj k artistaj : *~o de hemio*, *de inĝenierarto*, *de komerco*; *la franca ~o* (tuto de la francaj kvin akademioj); *franca ŝtata ~o de junaj blinduloj*, *surdmululoj*. Kp **ESTABLEJO**, **INSTITUCIO**, **EDUKEJO**.

* **Instrui** (x). 1 Transdoni al iu sciencajn metodajn konojn aŭ utilajn precizajn sciojn : *dancu la dancisto*, *k muziku la muzikisto*, *sed ~u nur la ~ituloj* Z; *~i infanon pri gramatiko*; *~i gramatikon al infano*; *~i al iu la leĝojn* Z; *li ~is mian brakon streeĵ pafarkon* Z; *oni ~is ŝin danci k paradi*; *mi ~os vin*, *kion vi devas paroli* Z; *~i al iu*, *kiel (li povos) sukcesi*; *mi ~os (montros)*, *kio estas moki min* Z; *~i iun per sia ekzemplo*; *por ke la ~itaj lingvistoj povu tuj kompreni la tekstojn* Z; *la ~ita mondo* Z; *bone*, *tre alle ~ita homo* Z; *tiaj ~aj (de ~itulo) paroloj tre imponas* Z. 2 (f) (pp okazajoj) Montri al iu la laŭcelan konduton : *nin ~as eraro*, *kiun faras najbaro* Z; *~ita de la malfeliĉo*; *praktika sperto nin ~as*, *ke...*; *tio ~os al vi la singardemon*. Kp **LERNIGI**, **KLERIGI**, **EDUKI**, **INSTRUKCI**. ~(**ad**)o. Ago, arto de tiu, kiu ~as : *doni ~on*; *preni de io ~on* Z; *nova metodo por ~ado*; *la ministro de la publika ~ado*; *ricevi bonan ~adon*. ~(**aĵ**)o. Kono, scio ~ita al iu : *kano (batado) k ~o donas saĝon* Z; *la buŝo de la saĝulo semas ~on* Z; *aŭskulti*, *observi*, *malŝati ies ~ojn*; *profili la ~ojn de profesoro*; *laŭ la plej fresaj ~oj de la scienco*; *aŭskulti la ~ojn de la vivo* Z, *de la historio*; *tiu terura ekzemplo servu al vi kiel ~o* (Kp **LECIONO**, **ADMONO**, **PREDIKO**). ~(**itec**)o. Tuto de la akiritaj konoj, scioj; stato de ~ita homo: *havi ampleksan ~itecon*; *saĝon k ~on malpiuloj malestimas* Z. ~a. ~anta, ~oplena : *~a leciono*, *ekzemplo*, *rakonto*, *libro*. ~ejo. Lernejo. ~iĝi. Iĝi ~ita : *~iĝi sen profesoro*; *per fremda sperto neniu ~iĝas*; *~iĝu*, *juĝistoj de la tero* Z. ~isto Z. Homo, kiu profesie ~as (Kp **PROFESORO**, **DOCENTO**, **LEKTORO**). ~itulo Z. Homo bone ~ita (Kp **KLERULO**). **Moral~o.** ~o pri la moralaj devoj, pri la konduto. **Mem-**

~**it(ul)o**. Homo, kiu ~is sin mem sen ~isto; aŭtodidakto. **Pri~a**. Rilata al la ~ado, pedagogia: **pri~a metodo, programo; pri~a seĝo** Z (katedro pri pedagogio).

* **Instrukcio**. Tuto de la ordonoj k klarigoj, ordinare donitaj de superulo al subulo, pri agmaniero aŭ konduko de afero: *seki la ~on de la ĉeĝo; baldaŭ aperos la ~o pri la aplikado de tiu nova leĝo; doni al ambasadoro sekretan ~on*. Kp **DIKRETO**, 2, **KONSILIO**.

Instrumento. Fabrikata objekto, speciale destinita por fari ian agon aŭ laboron: *hirurgiaj, terkulturaĵaj, muzikaj ~oj; blou~o* (muzikilo, en kiu sonoro estas produktata per blovado); *kord~o* (muzikilo, en kiu sonoro estas produktata per vibrado de kordoj); *frap~o* (muzikilo, en kiu sonoro estas produktata per frapado). Kp **APARATO**, **MAŜINO**, **ILO**.

* **Insulo**. Terparto, ĉiuflanke ĉirkaŭata de akvo. ~**aro**. Grupo da ~oj; arkipelago. ~**ano**. Loĝanto de ~o. **Duon~o**. Terparto ĉirkaŭata de akvo escepte de unu flanko, per kiu ĝi kuniĝas kun la kontinento: *la itala duon~o*.

* **Insulti** (tr). Maldece agi kontraŭ iu per ofendaj paroloj: *li koleras k ~us; kiam pasanto jam trinkis, li la puton ~as Z; la patrino ŝin ~as, ke ŝi ne volas labori Z; ŝia patrino ~is ŝin, kial (demandante kial) ŝi revenis tiel malfrue Z; ne rapide ~i, volu aŭskulti Z*. Kp **OFENDI**, **MALLAŬDI**, **RIPROĈI**, **HUMILIGI**. ~**o**. Vortoj per kiuj oni ~as: *superŝuti, superfeti iun per ~oj Z; ~aj paroloj; ~o ne alĝuiĝas Z* (Vd **VANGOFRAPO**). ~**(it)aĵo**. Iu aŭ iu, kiun oni ~as: *ni fariĝis mokataĵo k ~aĵo por niaj ĉirkaŭantoj Z*. ~**ema** Z. Volonte ~anta.

Intaĵo ☉. Gliptikaĵo kun konkava gravuro. Vd (EN) **TAĴO**, **KAMEO**.

Integra. Materie tute kompleta; el kiu oni forprenis nenium parton: ~a *kvanto, sumo, liveraĵo; konservi la ~econ de la lando; la ~eco de deponaĵo*.

Integri (tr) Δ. Fiksi la integralon de la diferenciale: ~i *funkcion*. Vd **DIFERENCIALO**, **INTEGRALO**.

Integralo Z Δ. Neapartigebla, nedivid-ebla tuto. Vd **DIFERENCIALO**, **DIFERENCII**, **INTEGRI**.

Intelektio. Kapablo pensi k kompreni: *homo estas animalo naturdotita je ~o; la bestoj posedas ian specon de ~o; la internacia vorto ~o devenas de du latinaj vortoj, kiuj signifas elekto inter*. Kp **INTELIGENTECO**, **MENSO**, **SPIRITO**, **RACIO**, **SAĜO**, **PRUDENTO**, **SAGACO**. ~**a**. Rilata al ~o: *la ~aj kapabloj, fortoj; homo havas ne nur korpajn sed ankaŭ ~ajn bezonojn; ~aj motivoj (kontraste al la sentaj); malgranda aspekte, sed granda ~e Z*. ~**ulo** Z. Homo, kiu sin okupas k interesiĝas pri ~aj aferoj, kiu precipe laboras per ~o.

Inteligenta. Facile komprenanta k vigle pensanta: ~a *infano, lernanto, servisto; li ne estas tre ~a rilate al sia aĝo; (li) ~aj rigardoj, respondoj*. Kp **SAĜA**, **SAGACA**, **PRUDENTA**, **SPRITA**. ~**eco**. Kapablo facile kompreni k vigle pensi: *plenumi sian taskon kun ~eco; havi grandan ~econ pri la negoco; tiuj plej altaj reprezentantoj de la monda ~eco*.

* **Intenci** (tr). Konscie k klare ekvoli fari ion en nedifinita tempo: ~i *fari ion Z; li ~is plibonigi sian konduton, sed lia volo estas tro malforta; ~i malbonon Z, malicon Z, ian friponaĵon; jam de longe mi ~as viziti vin, sed mi nescias, ĉu mi povos dum tiu ĉi monato*. Kp **CELI**, **PLANI**, **PROJEKTI**, **VOLI**, **PROPONI** AL SI. ~**o**. Konscia movo de la volo celanta ion: ~o *en la koro de homo estas profunda akvo, sed homo saĝa ĝin elterpos Z; havi Z, prepari Z bonajn, malbonfarajn ~ojn Z; ~oj fortikiĝas per konsilo Z; malkaŝi sian ~on al amiko; estas for de mi tia ~o*. ~**a**. Konscie volita: *tio estas ~a mallertaĵo; ~a fuŝado; bon~a sed vana klopodo; tut~e mi parolas laŭte*. **Sen~a**. Nekonscie, nevole farita: *sen~a mortigo; mi devas ŝajni sen~a Z (aganta sen~e); pardonu, ke mi puŝis vin, ĉar mi tion faris tute sen~e*.

Intendanto. 1 Persono komisiita por mastrumi domon, bienon de riĉulo aŭ nobelo: ~o *de la princa palaco*. 2 Oficisto direktanta gravajn publikajn servojn: *militista ~o* (komisiita por provizado k administrado de la vivrimedoj por armeo); ~ino *ĉe la ministrejo por higienoj; fabrika ~ino* (zorganta la higienon de laboristoj k de iliaj infanoj).

Intensa. Karakterizas ion, kies efiko estas altgrade energia: ~a *malvarmo,*

febzo, sono, frosto, lumo, koloro, emocio, bedaŭro, kulturo, laboro, trafiko. Kp FORTA, AKTIVA, VIGLA, VIVA. ~eco. Alta grado de aktiveco : ~eco de varmo, lumo ; elektra ~eco ; la ~eco de la febro malaltigis. ~igi. Pliiigi la aktivecon ; plifortigi la efikon : estas necese ~igi la laboron por fini la konstruon en la difinita tempimo ; ~igi la lumon, la elektran fluon, la propagandon, la protestojn (Kp AKCELI, INSISTI).

* **Inter.** 1° Prepozicio montranta : 1 La pozicion de iu aŭ io en la spaco, kiu apartigas du aŭ plurajn personojn aŭ objektojn : ~ la fenestro k la pordo estas tablo ; ~ Francujo k Polujo kuŝas Germanujo ; rompu la murojn ~ la popoloj Z ; esti ~ martelo k amboso (Vd AMBOSO) ; sur la kameno ~ du potoj staras fera kaldrono ; ~ la mano ĝis la buŝo ofte disverŝigas supo Z ; la rivero fluas ~ du vicoj da salikoj ; esti enfermita ~ kvar muroj ; la vojo iris en la mondon, ~ la misterajn altaĵojn k nekonatajn spacojn, ~ la barojn k danĝerojn Z ; enŝovinte la kapon ~ la arbetojn B ; dum du tagoj li restis ~ vivo k morto ; heziti ~ du devoj, ~ sia devo k sia amo. Kp MEZE DE. 2 La pozicion de io en la tempo, kiu apartigas du aŭ plurajn momentojn aŭ faktojn : venu ĉe min ~ la dekdia k la kvara ; ~ la leviĝo k la subiro de la suno. 3 La situacion de iu aŭ io en aro da personoj aŭ objektoj ; = en la mezo de, en la nombro de : ~ lupoj krii tupe Z ; eĉ ~ piuloj ne mankas pekuloj Z ; vivi ~ kamparanoj ; li estas la plej juna ~ la konkurantoj ; estas al mi plaĉe ~ vi ; ili dividis ~ si la profiton ; ~ aliaj aferoj ŝi devis ĉerpi akvon ; se vi pistos malsaĝulon en pistujo ~ griĝo, lia malsaĝeco de ti ne apartigos Z ; elekti ~ pluraj ; oni lasis lin ~ la mortintoj ; Dio rekolektos vin el ~ ĉiuj popoloj, ~ kiujn li disŝetis vin Z ; vi ne povos eliri ~ ilin Z (Kp KUN, EL 4). 4 La rilatecon, kiu kunigas du aŭ plurajn personojn akordigantaj aŭ malakordigantaj : tagmanĝo ~ amikoj ; ~ ni dirite (vi ne devas tion diri al aliaj) ; libere komunikiĝadi ~ si Z ; la judoj edziĝas ~ si ; la konsento ~ proksimaj nacioj ; komuna devas esti ĉio ~ geedzoj ; la loto decidis ~ ili k ĉesigos la disputon Z ; Dio juĝos ~ ni ; mensogoj k kalumnioj arte kreas malamon ~ unuj gentoj k aliaj Z ; semi malpacon ~

fratoj Z ; la milito ~ Romo k Kartago ; ~e de la fratinoj kreskis la fileto Z.

II° Prefikso kun sencoj 1, 2 k 4 de la prepozicio : sed oni devas distingi du kazojn, laŭ tio se la radikoj, kiu sekvas **inter** en la kunmetitaĵo, estas ties komplemento aŭ ne.

A) La komplemento de **inter** estas la sekvanta radikoj : 1 ~kolon(ej)o (spaco ~ du kolonoj) ; ~rip(aj)o (viandpeco ~ du ripoj) ; ~linio (spaco ~ du linioj) ; ~ferdeko, ~etago, ~foliigi, ktp. 2 ~akto (tempo ~ du aktoj) ; ~regado (tempo ~ du regadoj), ktp. 4 ~nacia (kiu estas ~ diversaj nacioj) ; ~homa lerteco.

B) La komplemento de **inter** ne estas esprimita : 1 ~aĵo (aĵo ~ du objektoj) ; ~aldoni (aldoni ~) ; ~irejo ; ~spaco ; ~rompi (rompi ion ~ du punktoj) ; ~miksi ; ~meti. 2 ~tempo (tempo ~ du okazoj) ; ~ago (ago ~ aliaj agoj) ; ~rompi (rompi ian daŭron ~ du momentoj) ; ~okazaĵo. 4 ~helpi (helpi por starigi akordon ~ du aŭ pluraj personoj) ; ~parolo, ~konsento, ~vidiĝo (parolo, konsento, vidiĝo ~ du aŭ pluraj personoj). 5 Per pliampleksigo de tiu lasta senco, **inter** estas uzata fine por montri reciprokecon : sin ~helpi (helpi unu al la alia) ; ~sekvo (serio da objektoj aŭ okazoj, kiuj sin sekvas unu la alian) ; ~transmeti (ŝanĝi la reciprokecon ordon de du aferoj) ; sin ~akuzi, ~ami, ~frapi ; sin ~ligi, ~buĉi ; ~kruciĝi, ~plektiĝi.

Interdikto Z (K). Eklezia puno, kiu malpermesas al pastro doni la sakramentojn k fari la meson.

* **Interesi** (tr). Eksciti la atenton de iu : 1 (iu) Donante al li profitan partoprenon en iu afero : ~i iun en komerca, industria societo ; sin ~i en entrepreno ; ~ita oficisto. 2 (iu aŭ io) Tusante aŭ koncerne lian utilon aŭ bonon : per kio tiu afero povas vin ~i ? neniel ĝi min ~as ; la nova leĝo ~as multajn industriojn, ĉiujn komercistojn ; tiu eltrovo ~as la sciencan ; tio ~as vian reputacion, vian sanon ; la tekstos estos disdonata al la ~atoj. 3 (iu) Favorigante lin al iu : tiu matricia familio ~as multajn personojn ; sin ~i al iu. 4 (iu aŭ io) Ekvokante scivolemon : ĉu la libro ~is vin ? la lingvistikaj demandoj ~as multajn esp-istojn B ; la meĥaniko tre ~as lin ; elektu vi heroon

laŭgan por nin ~i; ~i infanon pri matematiko, per rakontoj; oratoro, kiu scias ~i siajn aŭskultantojn; ni laŭte kantadas esp-ajn kantojn k per ĉi tio ~as la publikon. ~o. 1 Profitparto en komerca afero: posedi grandajn ~ojn en societo, entrepreno; tiu ofiisto havas ~on en la profitoj; mi havas ~on zorgi pri la profitoj de la firma Z; li defendas la ~ojn de usona kapitalo. 2 Ebleco akiri bonon, utilon aŭ profiton: la tuta esp-istaro havas grandan ~on pri la oficiala enkonduko de sia lingvo en lernejoj; la ~o de la mondo estas havi unu helpan lingvon, ne du aŭ tri; tion postulas la ~o de la afero Z; en via propra ~o atentu tiun averton; ili devis batali por siaj subpremantoj kontraŭ la ~oj de sia propra nacio; en la ~o de la Aziaj popoloj; mi devas gardi miajn monaĵn k moralajn ~ojn; maldefendi la ~ojn de sia lando; servi la ~ojn de sia klaso; tio estas sen ~o por mia decido; pro konkurantaj ~oj ili troviĝadis en konstanta malpaco Z. 3 Deziro akiri bonon, utilon aŭ profiton: la persona ~o tro ofte kondukas la homojn Z; ne ekzistas kareso sen ~o Z; li parolas el la koro, ne pro ~o Z. 4 Favana sento, simpatio por iu, volonta atento pri io; ~igo: mi havas grandan ~on al, por tiu familio; mia konsilo estas nur pro ~o al via sano; renkonti grandan ~on; li sukcesis ligi la ~on de la lernantoj (Kp ZORGO). 5 Ebleco ekveki ies scivolemon: tiu libro havas grandan, neniun ~on; la leganto trovas fortan ~on en tiu romano. ~a. ~anta: ~a romano; propono ~a por la industrio. ~egli (tr). Pasie ~i iun. ~igl. 1 Fari ion ~a: por pli~igi la gazeton. 2 Igi iun ~ata: ~igi la komercan ĉambron pri esp-o. ~igl, sin~i. Igi ~ata (ĉiusence): 1 ~igi en la profitoj. 2 Ni ĉiuj ~igas en tiu demando. 3 Mi ~igas pri li Z. 4 ~igi pri libro, pri oratoro (Kp SEKVI). ~igo. Stalo de iu ~ata; ~o 4: vigla diskutado post la raporto evidentigis profundan ~igon de la delegitoj koncerne la esp-ajn aferojn. Sen~a. Ne~anta: lia opinio estas tute sen~a por mi (Kp INDIFERENTA, MALGRAVA, BAGATELA, BANALA. Vd GURDITA). Sen~igo. Indiferenteco pri (Kp SENFEROVORECO, FLEGMO).

interezo. 1 كسب Kompenso, kalkulita en procentoj, kurante pagota krom la ĉefa ŝuldo de ŝuldanto por la fruktuze de

fremdaj valoroj. 2 (Mh) Parto de la plus-valoro, aperanta kiel kompenso kalkulita en procentoj, kurante pagota krom la ĉefa ŝuldo de ŝuldanto por la fruktuze de fremdaj valoroj. Kp RENT(UM)O, PROFITO, (EN)SPEZ(AR)O, KVOTO, VALORO, KUPONO.

interferi (ntr) □. Kaŭzi ~on: kiam oni reflektigas sur du metalaj ebenoj reflektiloj, formantaj angulon de preskaŭ 180°, luman faskon, tiamaniere, ke, post reflektigo, okazu du faskoj sin tranĉantaj laŭ tre akra angulo, la radioj renkontiĝante ~as; kiam oni ricevas ilin sur blanka ekrano, aperas brilaj k malbrilaj strioj nomataj ~aj franĝoj. ~o. Plimalfortiĝo de la lumo kaŭzata en kelkaj okazoj per interkruciĝo de lumaj radioj. ~a. Kaŭzanta ~on: ~aj franĝoj, strioj. ~aj franĝoj. Mallumaj strioj, kiuj aperas en luma interfero. ~igaj speguloj. La speciale aranĝitaj speguloj, per kiuj oni reflektigas la radiojn de la fasko, por ke ~o okazu.

* **Interjekcio** (G). Ekkria senflekcia vorto, esprimanta subitan ekmovon de la animo; ekz.: Ho! Ve! Fi! For!

* **Intermiti** (ntr). Periode interrompiĝi, k rekomenciĝi ordinare post egalaj intertempoj: la febro ~as. ~o. Periodo, dum kiu io ~anta interrompiĝas: li reprenis sian laboron dum la ~oj de lia malsano. ~a. ~anta: ~a fonto, febro, pulso; lumuro kun ~aj ekbriloj. ~e. Laŭ ~a maniero: la luno ~e brilis inter la nuboj.

* **Interna.** 1 Enhavata aŭ okazanta en la limoj de objekto, de korpo aŭ de iu fermita spaco; malekstera: ~a parto de urbo, domo, korpo, ventro, kesto, frukto; ~a flanko de muro, pordo; ~a malsano, doloro; ~aj organoj de maŝino; ~a korto (tute ĉirkaŭita de konstruaĵoj); ~a maro (enfermita meze de granda terparto aŭ de kontinentoj, ekz. Mediteraneo, Kaspia maro); ~a lernanto (loĝanta en la lernejo). 2 Okazanta en la limoj de lando, kontraste al la eksterlando: ~a milito (intercivitana); ministrejo pri ~aj aferoj (enlandaj). 3 (f) Koncernanta la spiritajn, moralajn ecojn, kontraste kun la korpaj, materiaj: la ~a vivo (spirita); la ~a kulto (kontraste kun la ekstera k videbla); la ~aj sentoj, fortoj; la ~a ideo de esp-o. ~e. En ~a parto: 1 tiu frukto estas ~e putra; iri ~en de Egiptujo Z; el, de

~e Z; ~e prenota medikamento; ~e de domo. 3 li kliniĝas antaŭ li, k li mokas ~e; fieroco k zorgo batalis ~e de ŝi Z. ~o. La ~a parto, spaco: ~o de domo, ŝipo, lando. ~ajo. Tio, kio estas enhavata en la ~o de io: la ~aĵoj de la homo, de bestoj; mia ~aĵo ĝojas Z. ~agi. Meti en la ~on de, igi ~a: ~igi lernantojn; ~igi fremdulojn dum la milito. ~igi ion en la spirito de iu; ~ulo. ~a lernanto. ~lando. La ~a parto de lando, plej malproksima de la marbordo.

Interpelacio Z, Interpelaco. Publika demando farita de deputato en parlamento al ministro por ricevi klarigojn pri la agoj de la registaro. ~1 (tr). Direkti ~on al ministro.

Interpoli (tr) 1 Δ. Kalkuli funkcion en la intervalo de du observoj. Vd EKSTRA-POLI. 2 ♀ Enkonduki senaverte en tekstojn vortojn, frazojn aŭ eĉ longajn partojn, kiuj ne apartenas al la originalo.

Interpreti (tr). 1 Traduki al fremdulo ion el lingvo de li nekomprenata: la kunveno daŭris kvin horojn, sed la diskutado daŭris efektive nur unu horon, ĉar estis necese ~i ĉiun paroladon. 2 Klarigi ion dubencan k malfacile kompreneblan: ~i tekston, leĝon, sonĝon (Kp KOMENTARIU). ~o. Vortoj per kiuj oni ~as: duba ~o de teksto (Kp GLOSO, KOMENTARIO). ~isto. Homo, kies profesio estas ~i al fremduloj: la interparolado estis afabla, tiom almenaŭ kiel ĝi povas esti, kiam oni interparolas per ~istoj.

* **Interpunkcio.** Signoj, kiuj servas por apartigi la frazojn aŭ la diversajn partojn de la frazo: uzi la Z-an ~on; ~o estas skribo de la silentoj en la parolado. Kp KOMO, PUNKTO, KRAMPO, SIGNO, CITILO. ~1 (tr). Apartigi per ~aj signoj la frazojn aŭ erojn de frazo.

Intervalo. 1 h Interspaco disiganta du notojn: disonancaj ~oj. 2 Δ Inter-tempo, interspaco.

Intervjuo. Interparolado de gazetisto kun fama persono por demandi lin pri lia vivo, agoj aŭ opinioj k raportoj en gazeto. ~1 (tr). Demandi iun per ~o.

* **Intesto.** Digesta tubo ĉe homo k bestojn, lokita en la ventro k kondukanta de stomako ĝis anuso.

* **Intima. 1** Karakterizata per profunde komunaj sentoj k plena konfido k senĝeneco: ~a amiko; vivi kun iu en ~a amikeco Z; ~aj interrilatoj; ~a interparolado; (f) Esp-o estas al li same ~a (malfremda, senĝene uzata) kiel la gepatra lingvo. Kp FAMILIARA, HEJMECA. 2 Ekzistanta tute interne; ne aperanta ekstere; nepublika: ~aj sentoj, konvinkoj; la ~a vivo; ~aj aferoj; ~a (senceremonia) vizito, festo. ~eco. Eco de io ~a: vivi en granda ~eco kun iu; ~ece briletis la teleretoj Z. ~ulo. Persono alligata al alia per reciprokaj sentoj k plena konfido (Kp KONFIDO, KONFIDENCULO).

* **Intrigi (ntr).** Ruze aranĝi kombinojn por sukcesigi aŭ malsukcesigi aferon: ~i por ricevi oficon, postenon; ~i por, kontraŭ iu. ~o. 1 Ruza agado por sukcesigi aŭ ne aferon: en politikaj aferoj pli ofte sukcesas ~oj ol meritoj; havi am~on kun edzinigita virino. Kp KOMBINO, ARTIFIKO, RUZAJO, LERTAJO. 2 Sinsekvo da implikajoj, kiuj formas la bazon de teatra verko aŭ romano: simpla, malsimpla ~o.

Introspekto § Metoda memobservo de la konscio.

Intuicio Z. Kono senpere kvazaŭinstinkte akirita de la spirito sen bezono de rezonado aŭ pruvo: li per genia ~o ekkaptis novan sciencan leĝon. ~a. Karakterizata per ~o: ~a kono, veraĵo; ~a karaktero; li nur ~e, ne komprenante sin mem, konstruis novan teorion.

Intuo Y §. Senpera k tuja ekkonsciado de iu pensobjekto kaptita en ĝia individua realeco k konita en ĝia kompleto.

Inundi (tr). Kovri per nenormala superfluo da akvo: la rivero ~is la kampojn, detruante la rikoltojn; la ~o kovris la tutan ebenafon. Kp SUPERBORDIĜI, SUPERVERŝI.

Invadi (tr). 1 Perforte eniri k ekokupi fremdan landon: la malamikaj armeoj ~is la landon; (f) la pesto ~is la landon. 2 Grandnombre eniri iun lokon: la popolamaso ~is la domon; la gaja junularo ~is la dancejon; domo, ŝipo ~ita de ratoj; (f) nokto ~is la teron Z; la akvo ~is la kampojn; ĝardeno ~ita de herbaĵoj; la politiko ĉion ~as. ~o. Ago ~1

la *voj* de la *Barbaroj* detruis la *Roman imperion*; *~o* de *akridoj*.

Invalido. Homo, kiu ne plu kapablas plenumi sian laboron, servon, oficon pro krupleco aŭ malforteco: *laborista, militista ~o*. Kp IMPOTENTA, KADUKA, STUMPIGITA. *~eco*. Stato de *~o*: *asekuro kontraŭ ~eco*.

inventi (tr). Krei, elpensi ion novan per la forto de la spirito: *~i maŝinon, novan metodon, procedon, mudon, kombinon*. Kp ELTROVI. *~o*. Ago *~i*: *~o de la presado. ~(a)j*. Io *~ita*: *patento pri ~o. ~isto*. Homo, kiu sin okupas pri elpensado de novaj *~aĵoj*.

inventaro Z. Detala etato, en kiu estas sinsekve enskribitaj ĉiuj objektoj, varoj, valoroj apartenantaj al iu persono, societo, firmo. *~i* (tr). Starigi *~on*: *~i siajn komercaĵojn*.

Inversa. Estanta en mala, kontraŭa pozicio aŭ direkto rilate al alia: *la antipodoj estas rilate al ni en ~a pozicio; la guidisto erarinte pri la vojo returniris en ~a direkto; ~a bildo; ~a rilato* (rilato de du kvantoj, kies unu pligrandigas laŭ la mezuro kiel la alia malpligrandigas); *la korpoj sin altiras laŭ ~a rilato de la kvadrato de sia distanco. ~e*. En *~a* maniero: *la akvo speglas ~e la objektojn; moni piston de supre malsupren k ~e*. Kp RENVERSE, RETURNE. *~igi*. Meti en *~an* pozicion aŭ direkton: *~igi bildon, elektran fluon, la rolojn*.

inversio Z (G.). Arango de frazo, kiu ne prezentas la ordinaran ordon: *~o estas aŭta en poeziaĵoj*.

investi Z (tr). 1 Solene enoficigi: *~i ambasadoron Z, episkopon, novan direktoron*. 2 *£* Elspezi monon, kapitalon por produktodona celo kiel ekz. por plibonigi laborejon, alkonstrui novan domon, alĉeti novajn maŝinojn ktp: *ĉiu serioza industria entrepreno bezonas ~ojn*.

investituro Z. Mezepoka rajto de reĝoj elekti k investu la episkopojn.

* **Inviti** (tr). 1 Afable peti iun, ke li veni: *~i iun al balo, al ia amuzo Z, koncerto, festeno, ceremonio; ~i al danco, por danci; ~i amikon, gaston en sian domon; mi ~is vin al mi Z; malafable akcepti la ~ilojn de sia edzo; anstataŭ sur la tronon min ~i, vi eble min elpelus el la*

regno Z. 2 Afable peti, instigi, ke iu faru: *~i iun fari paroladon; oni ~is lin rakonti siajn vojaĝojn; li ~is ilin manĝi panon Z; al mi li komisiis, ke mi ~u vin aŭteŝti ankaŭ al la prezentado Z; (t) la belvelero ~as (logas) al promenado; bela lapiŝo ~as sidi Z. ~o*. Ago, vortoj de tiu, kiu *~as*: *fari, akcepti ~on; ~a letero; mizero faras viziton ne atendante ~on Z*.

involukro *☞*. Aro da folioj, kiuj akompanas floron aŭ infloreskon: *folioloj akompanas ĉefe infloreskon de umbelo ĉe umbelacoj k de kapitulo ĉe kompozitoj*.

* **Io**. Nedifina pronomo, montranta iun objekton, aferon, ideon: *pli bona ~ ol nenio Z; kiam vi ekparolis, ni atendis aŭdi ~n novan Z; ~ mankas en la skribilaro; ĝi ne estas ankoraŭ ~ grava Z; saĝulo scias ~n, sed neniu scias ĉion Z; mi aŭdis, ke li pro ~ forveturis Z*. Rm.: *Io* neniam estas uzata pri personoj. Sed oni ĝin uzas kelkfoje plurale kiel substantivo: *lia potenco konsistas el diversaj ~j, el kiuj ĉiu aparte ne estas grava, sed ĉiuj kune donas al li grandan forton Z*. En tia okazo, la korelativa relativa estas **kiu**, kiel por substantivoj, k ne **kio**, kiel por la pronomo,

* **Iom**. 1 Adverbo montranta nedifinitan sed plej ofte, en praktiko, malgrandan kvanton aŭ nombron: *donu al mi ~ da teo, ~ da pano; preni ~ el la sango Z; mi volus havi ~ de tiu kuko, ~ el via riĉeco; ~ da tempo; en ĉiu malbono estas ~ da bono Z*. Vd GUTO, GRAJNO, ERO, OMBRO, FLOKO. 2 Adverbo montranta nedifinitan sed plej ofte, en praktiko, malaltan gradon aŭ mezuron: *post du horoj la formo estis nur ~ varmela Z; ~ malfrue; mi ankaŭ aŭdis k mi ~ kredas Z; per helpo de vortaro mi komprenis ~ vian leteron Z; ~ post ~ Z* (laŭ nepercepteblaj gradoj. Kp GUTO, PAŜO, NESTO); *kun la tempo, la formo nova ~ post ~ elpuŝis la formon malnovan, kiu fariĝos arkaismo Z. ~a*. Nedifina adjektivo, montranta neprecizan malgrandan kvanton aŭ nombron: *~aj aŭskultantoj protestis; ~post~a evoluo; ~post~a unuiĝo de la homaro Z* (Kp PLURAJ, KELKAJ).

* **Irl** (ntr). 1 Movigi de iu loko al alia: *~i paŝe, galope, piede, ŝipe, ĉevalo; pied~i, ŝip~i; la ĉevalo, veturilo, aeroplano, rivero ~as rapide; ~i sur la strato,*

sur la maro, tra la aero, laŭlonge de la rivero; el interne de la nubo ~is tre hela flamo Z. 2 Moviĝi al iu difinita loko aŭ celo: ~i en la urbon, en la lernejon, al la fonto; ~adi ofte en la teatron Z; ~i al la patro, de la patron; ~i al la kongreso, al la diservo; ~i hejmen; kien vi ~as? ~i ĉe la kuracisto, ĉe la notario; la rivero ~as al la maro; ~i promeni; ~i ĉerpi akvon, ~i renkonte al iu; ~i sian vojon; ~i rekte laŭ la vojo Z; ~i laŭ la vojo de la prudento Z; multe ~ata strato; tra la fenestro la vaporo ~as sur la korton; (f) de tie ~as du ŝoseoj al la haveno B; (f) la vojo ~as (kondukas) al la urbo; (f) la muro ~as (etendiĝas) de la domo ĝis la lago. Kp PAST, PAŜT, MARŜT, VETURIT, RAJDI, MIGRI, VOJAĜI. 3 Funkcii per interna movo: la horloĝo ~as bone laŭ la minuto Z; ĉu la maŝino ~as? 4 (f) Prospere aŭ malprospere progresi: kiel ~as la proceso, la entrepreno, la komerco? sen mensoga rekomendo ne ~os la vendo Z; ĉio glate ~os Z; la fratiĝado de la homaro ~ados antaŭen ĉiam pli k pli potence Z. ~ (ad) o. 1^e Ago ~i: 1 bileto por ~o k re~o; fari longan ~adon. 2 la ~ado al Budapeŝto per rivero estas ĉarma k rir-o-iga; (f) ni ne povas tie ĉi analizi tiun ~on de la pensoj Z; la ~o de la okazintaĵoj en la mondo Z. 3 bona ~ado de maŝino; igi motoron en ~adon. 4 la ~ado de la societo, de la aferoj, de la negoco estas malvigla. IIe Maniero laŭ kiu iu aŭ io moviĝas: gracia, malpeza, flirtanta ~ado. ~ejo. Ĉiu ajn loko aŭ vojo laŭ kiu oni povas ~i (Kp PASEJO, PROMENEJO, KORIDORO, KOMUNIKEJO). ~igl. 1 Fari, ke iu aŭ io moviĝu de unu loko al alia: mi ~igos vin sur rekta vojstrekto Z; ~igi velurilon; la motoro ~igas la aŭtomobilon. 2 Fari, ke io funkciu: ~igi motoron; la rivero ~igas la muelilon; mi ne povas ~igi tiun horloĝon. 3 Ebligi, ke iu aŭ io ~u: tiu vojo ~igas al la urbo. ~ebla. Laŭ kiu oni povas ~i: ~ebla vojo. ~iloj Z. Longaj stangoj provizitaj per altelfiksita pied-apoga hoko, kiujn oni uzas por marŝi starante alte super la tero k por trapasi marĉojn; paŝstango, stizlo. Al~i (x). Moviĝi por atingi iun aŭ ion: al~i al la bordo; al~i la bordon; al~i amikon por lin gratuli; oni povas diversmaniere al~i la problemon. Kp ALPAŜI, ALPROKSIMIĜI, ATINGI, VIZITI. Antaŭ~i (x).

~i antaŭ io aŭ iu: muzikistaro antaŭ~as la procesion. Antaŭen~i (ntr). ~i celante antaŭen; (f) progresi: ni devas ĉiam antaŭen~i ne timante la malhelpojn; antaŭen~a metodo, reformisto. Ĉirkaŭ~i (x), rond~i (ntr). Moviĝi ĉirkaŭ io aŭ iu, formante rondon, kurban fermitan linion: la tero ĉirkaŭ~as la sunon; la sango rond~as en la korpo. De~i (ntr). ~i komencante de iu loko, punkto: la aeroplano de~is de Romo; la de~punkto de ekskurso, de elpensajo. Dis~i (ntr). ~i en diversajn flankojn: post la fino de la kunveno ni tuj dis~is; tie la vojo dis~as en kvar direktoj. Ek~i (ntr). Komenci ~i: doni la signalon de la ek~o en velkurado. El~i (ntr). 1 ~i eksteren el iu loko: el~i el la ĉambro; el~i renkonte al iu; el~i el velurilo; el la kaldrono el~as vaporo; la ĉambro, la fenestro el~as (rigardas al, donas vidon al) sur korton Z, sur parkon, sur straton; el la ĉefa konstruo el~as du aloj; la glavoj el~is el la ingoj; kiu rabi el~as, ofte nuda revenas Z; (f) el~ante el tiu principo, oni konkludas, ke...; la el~o de Hebreoj el Egiptujo; (f) oni ne vidas el~on el tiu mizero B; la el~ejo estas dekstre post la ŝtuparo; la strato finiĝas per senel~ejo (vojo fermita ĉe unu ekstremajo); (f) tiu situacio estas vere senel~a (tiel implikita, ke oni ne povas el~i el ĝi). 2 Elpaŝi 3, fari publikan paŝon: mi estis ankoraŭ tro juna por el~i publike kun mia laboro Z; unu ĉirkonstanco igis min prokrasti mian publikan el~on kun la lingvo Z. En~i (x). ~i internen de iu loko: en~i en la ĉambron; en~i la ĉambron; (f) en~i novan vojon, epokon; glavo pendis en la glavingo ĉe lia lumbo k facile povis el~i k en~i Z; en~i (aniĝi) (en) societon, komitaton Z; en~i en (ekokupi) oficon; nur la vortoj, kiuj sukcesis en~i (en) la ĉiutagan literaturon povas vivi daŭre; en~i facile en la memoron Z; (f) espero en~is en ŝian koron Z; (f) la racio ne en~is ilian cerbon; (f) la prezidanto ne permesis al la oratoro en~i tiun kampon; malpermesita en~o; la en~ejo estis obstrukcita per homamaso (Kp ENĜI). For~i (ntr). ~i for de iu loko: for~i de la urbo; for~i por libertempo; la servantino for~is serĉi la kruĉon; for~u de homo malsaga; miaj ordonoj ne for~u de viaj okuloj Z; forpelu ilin for~os malpaco Z. Laŭ~i (tr). ~i laŭ-

longe de io : *laŭ~i bordon, riveron, post-signojn*. **Preter~i** (tr). Pasi laŭlonge k flanko de io, k ĝin lasi post si : *preter~i arbaron*; *ni preter~is tri vilaĝojn survoje*; *li sidis por rigardi la preter~antojn*. **Re~i** (ntr). 1 ~i k veni returne al la deira loko : *~a k re~a bileto*. 2 Iridenove, duafoje : *mi re~os al vi la proksiman semajnon*. **Sub~i** (tr). ~i sub ion : *sub~i tegmenton, branĉaron*; *la suno sub~as* (sk. la horizonton); *de la sunleviĝo ĝis la sunsub~o*. **Sur~i** (tr). ~i alten sur ion : *sur~i tegmenton, ŝtuparon, arbon, monton* (Kp GRIMPT). **Supren~i** (tr). ~i ĝis la supro de io : *supren~i ŝtuparon Z, etaĝon*; *li tuj malsupren~os* (Kp LEVIĜI). **Tra~i** (tr). ~i trae de io, de unu flanko al alia : *oni devas tra~i korton por en~i en la domon*; *tra~i naĝante la riveron*; *netra~ebla vojo*; *tra~ejo* (pasejo). **Trans~i** (tr). 1 Movigi transen de io, pli malproksimen ol io : *la vagonaro ĵus trans~is la limon de la regno*; *mi trans~is la Rubikonon Z* (reziĝis pri la eblo reiri). 2 (f) Metafore translokigi, pp abstraktaĵoj, kiujn oni samigas al konkretaj objektoj : *multaj Volapükistoj malkaŝe trans~is al esp-o Z*; *super tiuj faktoj ni povus silente trans~i al la tagordo Z*; *la heredaĵo trans~is en fremdajn manojn*; *ŝia amo trans~is al la konkuranto Z*; *lia senbrideco trans~as ĉiujn limojn Z* (estas ja troa, tute ne tolerebla). 3 (f) Iĝi en alian staton, ŝanĝiĝi : *trans~i de ĝoj' al doloro Z*; *subite lia voĉo trans~is en rapideman tonon Z*, *en malklaran murmuradon Z*; *la tuta lando trans~is en posedon de l' venkinto Z*, *sub la prusan regadon*. **Trans~a**. 1 Nedaŭra, pasa, provizora, transita. 2 (G) Transitiva.

Iredenta. Celanta liberigon de la tuta nacia teritorio. ~ismo. Politika doktrino de tiuj, kiuj obstine celas la nacian liberigon.

Irido. Vegetaĵo kun grandaj ornamaj ordinare violaj floroj, el kies radikoj oni faras bonodoran pudron (*Iris*).

Iridio ☿ Ir. Ĥemia elemento. Grize-blanka, tre malmola k fortika metalo, trovata kun plateno en kelkaj mineraloj, tre malfacile prilaborebla k fandebla, uzata ĉe produktado de diversaj mezuriloj, por pintoj de ŝtalaj instrumentoj ktp.

irigac(i)o. Alkonduko de akvo per tuboj, kanaloj ktp, sur la supraĵoj de tro seka grundo. ~i (tr). Alkonduki akvon sur kulturatan terspacon.

Iriso. Ronda, kunstreĉebla, diverskolora membrano en la okulglobo, kun centra truo por enlasi la lumradiojn.

Ironio. Moka dirmaniero, laŭ kiu oni esprimas ian penson tute kontraŭan al tio, kion oni intencas komprenigi : *liaj komplimentoj estas nur ~oj*; *Swift k Voltaire estas majstroj pri ~o*; (f) ~o de la sorto (okazo strange kontrasta kun la atenditaĵoj). ~a. Karakterizata per ~o : *~aj laŭdoj*; *kun ~a k malestima rideto*; *~a gesto, frazo*; *~e paroli*. ~i (ntr). Paroli ~e : *ĉu vi seriozas aŭ ~as ?* Kp MOKI, ŜERCI.

iskio ♥. Ostoj, kiu kun la pubosto k iliumo formas la koksoston, la zonon de la pelvo. Vd ILIUMO, PUBOSTO.

iskiatiko ♣. Iskia neŭralgio.

islamo Z (R). Mahometana doktrino k religio, mahometismo.

Ism. Sufikso signifanta : 1 Doktrinon aŭ sistemon (religion, filozofian kc) de iu persono k de ties sekvantoj : *platon~o*, *mahomet~o*, *kristan~o*, *kartezi~o*, *marks~o* (doktrinoj de Platono, Mahometo, de la Kristanoj, Kartezianoj, ktp). 2 Doktrinon aŭ sistemon rilatan al iu temo : *spirital~o* (doktrino pri la spiritoj de mortintoj); *util~o Z* (doktrino pri la utilo rigardata kiel ĉefprincipo de homa konduto); *militar~o* (doktrino pri la neceseco de la militistoj); *imperi~o*; *car~o*; *kast~o*; *esperant~o*, *liberpens~o*, *helen~o*. 3 Manieron, laŭ kiu oni kutime parolas aŭ agas : *angl~o* (dirmaniero speciala al Angloj); *german~o*, *franc~o*, *latin~o*, *ital~o* ktp; *diletant~o*; *prozelit~o* *paroh~o*; *kanibal~o Z*; *vandal~o* (destruemo); *alkoholismo* (stato karakterizata per kutima trinkado de alkoholo). RIM. : Ne konfuzu la vortojn kunmetitajn per la sufikson **ism** kun aliaj memstaraj internaciaj vortoj, ĉe kiuj la finaĵo **ism** apartenas al la radikoj : *turismo*, *grafismo*, *kateĥismo*, *barbarismo*, *solecismo*.

* **Ist**. Sufikso esprimanta : 1 Personon, kiu profesie, daŭre, prefere aŭ ofte sin okupas pri la afero difinita de la radikoj : *dent~o* (kuracisto pri dentoj); *art~o*

(homo okupata pri arto); *garden*~o, *leter*~o, *poŝt*~o, *tranĉil*~o, *fals*~o Z, *kudr*~ino, *hejt*~o, *serv*~o, *makler*~o, *mar*~o, *ŝtel*~o; *komerc*~aro; *paf*~a societo; *verk*~o *verkas librojn k skrib*~o simple transskribas paperon Z; li estas mensog~o k malnoblulo Z; granda parol~o estas duba far~o Z. 2 Adepton aŭ subtenanton de iu teorio, skolo, doktrino (ismano): *buda*~o, *esperant*~o, *utopi*~o. RIM.: Laŭ tiu lasta senco **ist** estas samsenca kiel **an** k al ĉiu *ism*-vorto respondas *ist*-vorto, eĉ kiam **ism** estas finaĵo k ne sufikso: *turismo*, *turisto*; *monoteismo*, *monoteisto*; *ŝovinismo*, *ŝovinisto*.

Istmo. Mallarĝa terkolo inter du maroj, kuniganta du terpartojn: ~o de Panama, de Suez.

Iterbio ☞ Yb. Ĥemia elemento. Malofta metalo, kies atomepo estas 173,5.

Itrio ☞ Y. Ĥemia elemento. Malofta metalo, kies atomepo estas 89,33.

* **Iu.** 1 Nedifina pronomo uzata por montri personon aŭ ajon, konsideratan individue k aparte inter aliaj samaj: ~i *venis*; ~i *tion diris al mi*; mi *restigos ~jn el la homoj ĉi tie* Z; *tion diris al mi* ~, kiu bone *tion scias*. --- Tiu ~ *mensogis* Z; li *estas ja pli minista ol ~ ajn*. Vd ĈIU RIM. 2 Nedifina adjektivo, uzata por montri ke la persono aŭ objekto estas konsiderata kiel simpla unuo inter aliaj samaj: ~j *homoj havas apartajn kapablojn por la matematiko*; mi *legis tion en ~ libro mia*. RIM. **Iu** montras la individuecon de

homo aŭ objekto kontraste kun la tuto de samaj aliaj. **Ia** montras la specialan kvaliton de homo aŭ objekto kontraste kun la malsamaj kvalitoj de la aliaj.

* **Izoli** (tr). 1 Apartigi de la aliaj, malhelpante ĉiajn komunikojn aŭ rilatojn: ~i *leprulon* B, *tuberkulozulon*, *frenezulon*; ~i *monumenton*; ~ita *domo en kamparo*; *sin* ~i *en sia funebro, laboro*; la *kalumnio* ~is *lin for de liaj amikoj*; *suferoj ne venas ~ilaj* Z; ~i *frazon de la kunteksto* (Vd MURO, BARO). 2 ☞ Ĉesigi ĉiun kontakton kun korpoj kondukantaj la elektron: oni *devas zorgi ~i la kondukilojn*. 3 ☞ Apartigi korpon for de la Ĥemiaj elementoj, kun kiuj ĝi estas kombinita. ~a. ~ita: *vivi en ~a domo*; *vivi ~e, sen amikoj*. ~i (it) **eco**. Stato de io aŭ iu ~a. ~ilo ☐. Subportilo el ~anta substanco por ~i elektran kondukilon.

Izomorfa. 1 ☐ Havanta la saman formon kiel la alia. 2 ✱ Kristaliganta laŭ la sama aŭ tre simila formo.

Izoterma. 1 ☐ Havanta la saman meznombran temperaturon. 2 (Ge) (pri linio). Pasanta tra ĉiuj lokoj de la tero, kiuj havas la saman meznombran temperaturon. ~o. ~a linio.

Izotopa ☞ (pri kombinoj). Konsistanta el la sama Ĥemia kvanto, sed kies atomepo diferencas.

Izotropa ☐ (pri korpo). Posedanta la samajn fizikajn proprecojn en ĉiuj direktoj.

J

* **Ja.** 1 Adverbo por plifortigi, akcenti, plifirmigi, sendubigi aserton, jesigon aŭ certigon (pli forta ol **sendube**): *vi ~ scias, ke...*; *sed mi ~ estas pli laborema ol ŝi*; mi ~ *skribos al li*. Kp EFEKTIVE, SENDURE. 2 Adverbo uzata por cedi pri io vera, sed el kio oni devenigis malĝustajn konsekvencojn; en tiu senco **ja** estas ofte sekvata de **sed** aŭ **tamen**: *li estas ~ mia amiko, sed mi ne aprobas lian konduton*; *li ~ estas plene kulpas, tamen oni devas lin kompati*.

Jado ✱. Malmola k polurebla minerala silikato el alumino k kalko, k kies koloro estas verda aŭ verdeta.

Jaguaro. Raba amerika katparenca besto kun flava nigre makulita felo (*felis onca*).

Jahurto. Lakto kazeigita per speciala fermento, tre saniga por la intestoj; = jogurto.

Jaĥto Z ⚡. Eleganta, luksa, malpeza promenshipo.

* **Jako.** Ekstera vira vesto, malferm-iganta ĉe la antaŭa parto, manikhava, kovranta la korpon ekde la ŝultroj ĝis proksimume la koksoj : la ~o estas la ordinara senceremonia vesto de la okcidentaj eŭropanoj. ~eto. Mallonga ~o : ~eto de kelnero.

Jakobeno Z. Fanatika radikalulo.

* **Jam.** Adverbo signifanta : 1 Depost nun ; ekde nun ; senplie ; senalie ; senplua atendo : mi ~ havas mian ĉapelon, nun serĉu vi vian Z ; ~ estas tempo iri domon Z ; ni iras al nia celo ~ kun plena trankvileco Z ; riĉigadi la lingvon per novaj vortoj oni povas ~ nun Z ; ĉu vi forgesas ~, ke vi kristano estas ? 2 Tuj depost tiam ; tuj ekde tiam : post unu horo la forno estis ~ varma ; ~ de tri tagoj mi ne fermis la okulojn ; vi bezonas nur meti en la leleron iun vortareton, k la adresulo vin ~ komprenos Z ; kiel longe (depost kiam) vi estas ~ fosisto ? Z ; ~ dek jarojn (depost dek jaroj) li loĝas tie ĉi ; tia uzado estus ~ arbitraĵo k kondukus al haoso Z ; post unu sola duonhoro li ekposedas la tutan gramatikon k al li restas ~ nur la simpla k facila akirado de provizo da vortoj Z ; vi bezonas nur simple ekpensi pri la esenco de tiu ĉi frazoj k vi ~ komprenos, ke ili (la kritikoj) ne havas eĉ la plej malgrandan fundamenton Z. 3 Antaŭ nun : se li ~ venis, petu lin al mi Z ; ĉu vi ~ trovis vian horloĝon Z ? li ~ kelkfoje demandis pri vi ; mi ~ diris al vi, ke mi foriras. 4 Antaŭ tiam : kiam vi venis, li ~ diris (estis dirinta) al mi la veron Z ; kiam via domo estis konstruata, mia domo estis ~ longe konstruita Z ; mi ŝin enbrakigis, sed ŝi ~ mortis. 5 Pli frue ol oni atendas aŭ atendis : post semajno eble vi trovos ~ ian sciigon ; la verko estas ~ preta ; li kredas sukcesoj k ~ ridetas. RIM. : Z. uzas iafoje **jam** kun aparta senco, kiu ekzistas en la slavaj k germana lingvoj sed ne estas konforma al la ĝenerala uzado de la ceteraj : en tiu okazo **jam** kun futuro signifas *fine* ; pli malpli baldaŭ : ili estas iom malbonedukitaj, sed kun la tempo ili ~ solidiĝos ; ili tion ne povas ankoraŭ fari bone, sed la afero ~ iros ; ne ploru, vi iel ~ venos lien. Tia uzo estas tute nerekomendinda. **Jam... ne.** Tiu esprimas havas la sencen de **jam** 1 k 2 sekvata de **ne** : ve, multaj el niaj pioniroj ~ ne vivas Z ; centoj da miloj da radiketoj subtenas nian

arbon, kiu ~ (de nun) ne timas la venton Z la naciaj lingvoj havas akcenton malregulan k malfacilan, kiun ili ~ (de nun) ŝanĝi ne povas ; li ne estas sufiĉe klera, sed lerni nun li ~ (depost tiu momento) ne havas la eblon ; eĉ se ni volus nun halti, ni ~ ne povus Z ; vidante la particeon de la prezidanto, li ~ (depost tiam) ne parolis (li tute ne parolis) ; kiu okazon forŝovas, ĝin ~ ne retrovas Z. Kiel oni vidas per tiuj lastaj ekzemploj **jam... ne** ne samsignifas ĉiam kiel **ne... plu** : sed ĝi montras precize ŝanĝon de stato, speciale neefektivigintan deziron aŭ intencon. **Ne... jam.** Tiu esprimo estas, laŭ la konsilo de Z, evitinda, k anstataŭigota per **ankoraŭ... ne.**

jambo Z (V). Versero konsistanta el du silaboj, el kiuj la unua estas mallonga aŭ senakcenta, k la dua longa aŭ akcenta (~ —).

janiĉaro Z. Iama korpogardisto de la turka sultano.

* **Januaro.** Unua monato de la jaro, laŭ la Gregoria kalendaro.

* **Jaro.** Divido de la daŭro : tempo dum kiu la tero faras kompletan rondiron ĉirkaŭ la suno (proksimume 365 tagoj k 1 kvarono) : per la saĝo aldoniĝos al vi ~oj da vivo Z ; kiom da ~oj vi havas ? kiom ~a vi estas ? mi estas dek ~a ; griza pro mull~eco ; cent ~a jubileo ; cent ~ulo. ~cento. Daŭro de 100 ~oj : la scienco multe progresis dum la XIX ~cento. ~libro. Libro onhavanta ĉiujn interesajn sciigojn pri la ĵus pasinta ~o. Ĉiu ~a. Revenanta aŭ rekomenciĝanta ĉiun ~on : ĉiu ~a vegetaĵo, ceremonio. Duon ~o, ~duono. Sesmonata duono da ~o. Super ~o. ~o enhavanta 366 tagojn.

jardo. 1 Angla mezurunuo de longo egala al 0,917 de metro. 2 $\ddagger$. Ligna stango al kiu estas fiksata velo.

* **Jasmeno.** Arbeto el fam. oleacoj, kun bonodoraj floroj (*jasminum*).

jaspo ✱. Malmola k nediafana ŝtono, simila al agato, havanta multkolorajn striojn k makulojn. ~1. Farbi multkoloro imitante la kolorojn de ~o : ~i la randojn de libro.

* **Je.** Komuna prepozicio, kies senco estas nedifinita k kiun oni ĉiam povas uzi, kiam la senco ne montras klare, kia

prepozicio konvenas. Oni tamen devas uzi ĝin kiel eble plej malofte, k preskaŭ nur en la sekvantaj okazoj : 1 Antaŭ la komplemento de adjektivo : *mia vivo estas plena ~ zorgoj ; ili prenis decidon tute kontraŭan ~ tiu, kiun oni esperis ; ĉiuj estas kontentaj ~ si mem ; mi juĝis lin malkapabla ~ ia alia laboro ; mi esperas, ke nia trupo estas sufiĉe libera ~ tiuj mankoj Z ; mi ne estas inda ~ tiu honoro ; mia domo estas proksima ~ la arbaro ; riĉa ~ brutoj Z ; avida ~ gloro ; simila ~ la patro ; utila ~ la homaro.* 2 Antaŭ la nereakta komplemento de verbo, precipe kiam tiu verbo havas jam rektan komplementon : *li kulpigis sian kamaradon ~ tiu friponaĵo ; bone estas se vi tenos vin ~ unu afero ; la ŝiprompigo lasas sin ~ labulo Z ; la reĝo velis kun li ~ ses berberaj ĉevaloj Z ; estas bone konsenti ~ tiu ĉi provo Z ; ĉu vi ne kompatas ~ maljuna servisto ? mi ne kalkulis ~ tiu malhelpo ; ili troviĝas senigitaj ~ ĉio kara al si ; kredi ~ Dio ; jen ~ kio mi persistas ; malpacinte kun sia edzino, li eksedziĝis ~ ŝi Z ; koniĝinte ~ tiu nobla homo, mi tuj amikiĝis ~ li Z ; la avo mortis ~ ia nekomprenbla malsano ; la libraro estis okupita ~ enskribado de ciferoj k notoj en grandan libron Z ; malsaniĝi ~ la lepro ; konsisti ~, ludi ~, atenti ~, kompari ~, kontentigi ~ Z, sininteresi ~ Z ; partopreni ~ Z ; mi ridas ~ lia naiveco Z ; la pozon duonkuŝan ŝi ŝanĝis ~ pozo sida Z.* 3 Antaŭ la objekta komplemento de substantivo el verba deveno : *havi rajton ~ io Z ; la akcepto ~ la kongresanoj okazis en la universitatoj ; dum atendo ~ la pramo ili promenis ; tiu eco povas doni utilitan pravilon ĉe diferencigado ~ brilantaj veraj de malveraj ; la disvenko ~ Hispanujo de Amerikanoj estis la komenco de unu nova pli prospera periodo por Hispanujo.* Kp AL 3, D. 8, AKUZATIVO. 4 Antaŭ cirkonstanca komplemento de tempo, mezuro ke : *~ la tria (horo) ; ~ l' mateno ; ~ la lasta fojo ; ~ kioma horo foriras la vagonaro ? la abono finiĝas ~ la fino de julio ; muro alta ~ kvin metroj ; vi estas certe ~ duono da kamo pli alta ol mi Z ; mi estas ~ unu jaro pli juna ol vi Z ; la kanalo havas longon ~ 10 kilometroj ; preni iun per la mano ~ la kolo ; ~ unu vespero la alilandulo sidis sur sia balkono Z ; ŝi retiriĝis ~ kelke da*

paŝoj Z ; ~ kiu prezo vi havas ĉambron ? ili ne volis aĉeti ~ kredito ; la unuaj neĝflokaj dense falas teren ~ (kun) grandega ĝojo de la junularo ; junuloj ofte suferas ~ (pro) absoluta manko de singardo Z ; Ezopo vestiĝis ~ (per) sako ; li diŝiris la vestojn ~ pecoj (en pecojn) ; li ekdormis ~ elerne Z.

* **Jen.** Adverbo uzata por anonci ion, pri kio oni atentigas : *~ mi (estas) ! ~ floroj por vi ; ~ kiom mi ŝuldas ; ~ kion mi faros ; ~ tiajn ekzemplojn vi devas sekvi ; ~ vi havas Z (tio ĉi koncernas, trafas vin) ; sed ili preferus ankoraŭ longajn jarojn havi ~ (kiun oni kontraŭas al vi, pri kiu mi parolis) ĉi tiun favoran sinjoron, kies koro estas plena de kompato B ; ~ tio min haltigas Z ; vi serĉas la princon ? ~ li estas Z ; ~ estas la tempo por agi ; ~ por unu fojo ŝi malgajiĝis ; ~ Ofelio perdis la prudenton Z.* **Jen... jen.** Iufoje, alfoje : *~ marŝante, ~ kurante li venis al la domo ; ŝi kutimas havi ĉe sia zono ~ rozon, ~ diamanton Z ; ~ li veturis tra arbaroj, ~ meze tra urbo Z (Kp FOJE, IAM).* ~a. Montra adjektivo, signifanta « tiu sekvanta » : *ankoraŭ pli mallonga vojo estas ~a Z.* ~e. Tiel, kiel oni tuj diras : *li parolis al li ~e ; ni ~e aranĝos la aferon Z.* ~o. Tio ĉi, kio sekvas ; tiu sekvantaĵo : *mi volas komuniki al vi la ~on B ; via unua afero, kiam vi venos en la urbon, devas esti ~o Z.*

* **Jes.** Interj. uzata por konsenti, aprobi, permesi : *ĉu vi venos ? ~, mi venos ; ĉu mi povas eliri ? ~ ; ĉiuj estis ~opiniaj pri tio Z.* ~a. Konsentanta, aprobanta, permesanta : *~a respondo.* ~1 (x). Diri ~, konsenti : *~i demandon ; al mia demando, li kap~is.* ~igi. Konfirmi : *li ~igis al mi sian alvenon (Kp CERTIGI, ASERTI).* **Mal~1.** Nei.

Jesuo, Jezuo. 1 (Rk) Juda profeto, kiun la kristanoj rekonas kiel fondinton de ilia religio, k ĝenerale kiel filon de Dio aŭ eĉ Dion mem. 2 (K) Dua persono de la sankta Triunuo, kiu por reaĉeto de la homaro mortis sur kruco en Jerusalemo.

Jezuito. 1 Membro de la religiula societo (propranome kompanio) fondita de Ignaco de Lojola. 2 (f) Timinda hipokritulo.

Jodo I. Simpla korpo, havanta formon de folietoj blue grizaj kun metala brilo,

uzata en medicino k fotografado : *~a tinkturo*.

jodoformo ☞. Kontraŭsepsa substanco konsistanta el karbono, jodo k hidrogeno : laodoro de *~o* estas *algluigema k malagrabla*.

jogurto = jahurto.

jono ☞ ◻. Nomo de molekulo aŭ de atomo, kiu gajnis aŭ perdis elektronojn. *~izi*. Produkti *~ojn*.

jonkvilo ☞. Ornamenta planto kun blankaj k flavaj floroj el la fam. de amarilidacoj (*narcissus jonquillia*).

* **Ju**. Adverbo, uzata antaŭ **pli** k **malpli**, responde al **des**, por montri ion de kies vario dependas la vario de alio : *~cerbo pli prudenta, des lango pli silenta Z*; *~laboro pli publika, des pli granda la kritiko Z*; *~pli da juroj, des pli da suspekto Z*.

Jubileo. 1 Solena pekabsolvo, kiu la papo konsentis unue po ĉiuj cent jaroj, poste po ĉiuj kvindek k hodiaŭ po ĉiuj dudek kvin. 2 Festo, per kiu oni solenas la centan, kvindekan aŭ iafoje eĉ la dudek kvinan datrevenon de iu grava fakto : *25-jara ~o de esp-o*; *festi ~on*; *la kvarcentjara ~o pri la eltrovo de Ameriko*.

Judo. Viro, kiu devenas de la antikvaj Hebreoj, aŭ havas la saman religion kiel ili. *~ejo*, *~kvartalo*. Parto de urbo, kie oni iam devigis la *~ojn* loĝi. *~eco*, *~ismo*. Religio k religia civilizo de la *~oj*.

Judaismo = judismo.

* **Jugo**. 1 Transversa ligna peco, kiu oni ligas ĉe la kornoj aŭ sur la kolo de la bovoj, por ilin jungi. 2 Transversa lanco, ligita al du aliaj fiksitaĵoj en la tero, sub kiu la antikvaj Romanoj devigis la venkitojn trapasi. 3 (f) Sklaveco, servuto, trudo de la ajn aŭtoritato : *iri sub ~on Z*; *forskui, defeti la ~on Z*; *kurbigi sub la ~o de la despotismo Z*; *la ~o de la deĉoj, devoj, leĝoj*; *~o propravola ne estas malmola Z*; *la popolo sin liberigis de (aŭ el) sub la absolutista ~o*. Vd **MALLIBERA**, **KATENO**, **KARCERO**, **TIRANECO**, **DESPOTECO**, **PREMI**. **Sub~igi**. Sklavigi, subpremi.

* **Juglando**. Nukso de *~ujo*. *~ujo*, *~arbo*. Arbo el fam. *~acoj*, kiu produktas oleorican manĝeblan nukson, k kies lignon oni uzas por meblofarado (*juglans regia*).

* **Juĝi**. 1 (tr) Laŭleĝe k jure decidi, ĉu iu estas kulpas aŭ ne, prava aŭ ne : *~i juste*; *homo, kiun oni devas ~i estas ~oto*; *la proceso, kiu estis ~ita hieraŭ*; *~i kiel arbitraciulo*; *ne ~u, tiam vi ne estos ~ata Z*; *li ~u inter vi k mi*; (f) *la historio lin ~os senindulge*. Kp **ARBITRACII**. 2 (x) Esplori aferon, libron ktp, k esprimi sian opinion pri tio : *la recenzistoj severe ~is la verkon*; *~i pri ies konduto*; *ŝajnon ne fidu, ~i ne rapidu Z*; *arbon oni ~as laŭ la fruktoj Z*; *ne ~u pri afero laŭ ĝia ekstero Z*; *pri propra afero neniu ~as libere Z*; *~i ion perfekta, iun tro severa*. Kp **TAKSI**, **ŜATI**, **KHITIKI**, **EKZAMENI**, **MEZURI**. *~(ad)o*. Ago *~i aŭ rezultato de tiu ago* : *peti la ~on de iu Z*; *elabori al si tute klaran ~on pri io Z*; *kiom da ~antoj, tiom da ~oj Z* (Kp **KAPO**); *mond(fina, lasta ~o Z*; *propra~e Z*; *fripuna aĉestanto mokas ~on Z*; *elparoli, eldiri ~on favore por iu*; *tiu ideo devas trairi la ~on de la publiko Z*; *kiu komencas ~on (proceson) iras sub jugon Z*; *konsideri personojn ĉe ~ado ne estas bone Z*. *~a*, *~ista*. Jura : *~a afero Z* (proceso), *disputo Z*, *decido, ministro*; *~e balali kun iu Z*. *~ejo*. Loko, kie oni *~as* : *~eja servisto Z* (Kp **TRIBUNALO**, **KORTUMO**, **AREOPAGO**, **FORUMO**). *~isto*. Homo, kies oficiala ofico estas *~i* : *arbitracia ~isto Z*; *paciga ~isto*. **Al~i** (tr). Asigni al iu ion. Kp **ALSKRIBI**, **ATRIBUI**, **ALDIFINI**. **Pri~i**. *~i 2* : *proponi ion al la pri~o de la publiko Z*.

juĵubo ☞. 1 Frukto de zizifo. 2 Suko ekstraktata el zizifo. *~arbo*. Vulgara nomo de zizifo.

* **Juki** (tr). Kaŭzi al iu malagrablan impreson en la haŭto, kvazaŭ de multaj incitetaj piketoj pro kiuj oni sentas la bezonon sin grati : *grati la ~anlan vangon*; *la ŝtrumpo ~as min*; *la mano lin ~as Z* (f. li volonte batus); *grati iun, kie ~as al li* (f. flati ĉe la malforta flanko).

* **Julio**. Sepa monato de la jaro.

* **Juna**. 1 Ne ankoraŭ grandaĝa; ekzistanta de relative nelonga tempo : *~a virino, knabo, ĉevalo, folio*; *ternu ~a, vi scias mal~a Z*; *la pli ~a filino*; *gratuli la ~ajn geedzojn*; *la ĉilia esp-a movado estas tre ~a*; *~ularo Z*; *~ulaj jaroj Z*. Kp **NOVA**. 2 Havanta la kvalitojn de la *~eco*, vigecon, ardon, freŝecon ktp :

oni povas esti ~a ĉe la kvardeka jaro, k mal~a ĉe la dudeka; ŝi ~iĝas depost sia edziĝo; ~aj pizoj Z. 3 Ne havanta ankoraŭ la kvalitojn de matura aĝo: ~a vino, bovido (Vd LAKTO, ŜELO). ~eco. Tempo de la vivo inter la infaneco k matura aĝo: en sia plej delikata ~eco; afekti la ~econ; la ~eco rapide forpasas; (f) tio estis ankoraŭ la ~eco de la mondo. Mal~a. Grandaĝa; ekzistanta jam de relative longa tempo; mal~a avo, amiko, vino, amikeco, hundo, arbo, monumento; aspekti kiel mal~a pomo Z; mal~ulaj faltoj Z; ~eco ne scias, mal~eco ne povas Z; la ĉagrenoj mal~iĝas B; la nacioj mal~iĝas kiel homoj (Kp KADUKA, RUINA, INVALIDA, KRIPLA, MALNOVA, ARKAÏKA).

* Jungl (tr). Alligi tirontan beston aŭ motoron al la tirota objekto: ~i ĉevalon al velurilo; li ~is sian ĉaron Z; la soldatoj sin ~is al la kanono; ne ~u la bovon malantaŭ la plugilon Z; ~i lokomotivon al vagonaro; kiu sin en~is, devas tiri Z; (f) por efektiviigi tiun planon oni ~is ĉiujn plej eminentajn fortojn de la lando; (f) la homa spirito ~is (obeigis) la naturajn fortojn. ~ilaro. Aro de la rimenoj, ŝnuroj ktp uzataj por ~i. (Kun) ~(it)aĵo. ~itaj bestoj.

* Junio. Sesmonato de la jaro.

* Junipero. Ĉiam verda arbeto el fam. koniferoj, kies beroj estas uzataj por aromigi brandon (juniperus).

Junko. Herbeca unukotiledona veg. kun rondaj, rektaj k flekseblaj trunketoj, kreskanta en malsekaj grundoj, uzata por fari maton, korbojn ktp (juncus).

Junkro Z. Juna nobelo.

junto ☉. 1 La kuniga interspaco inter du kunigitaj ŝtonaj, brikaĵoj, metalaj aŭ lignaj pecoj, kiun oni plenigas per gluo,

mastiko, mortero. 2 La kunigo mem. Vd FOLDO.

* Jupo. Virina vesto kovranta la mal-supran parton de la korpo, ekde la zono: la ~oj pro modo mallongiĝis; ~a (de la edzino) regado. Sub~o. ~o portata sub la ekstera ~o.

Juro. Leĝoscienco: studi la ~on; roma, kanona ~o. Kp RAJTO, PRAVECO. ~a. Konforma al la leĝo; ordonita de la leĝo. ~isto. Specialisto en la ~aj k juĝaj aferoj.

* Justa. 1 Konforma kun la leĝo k juro: ~a juĝo, decido. Kp RAJTA, LEĜA, LEGITIMI. 2 Respektanta egale k senpartie la rajtojn de aliaj homoj, k haviganta al ĉiu lian apartenaĵon: ~a homo, kondulo, divido, parolo, aĝo; mal~a profilo. Kp ĜUSTA, PRAVA. ~eco. 1 Karaktero de tio, kio estas konforma je la juro: mi dubas pri la ~eco de via postulo; doni, fari ~econ al iu Z. 2 Morala virto, pri kiu oni respektas la rajtojn de proksimumo: praktiki la ~econ; nur per ~eco staras forlike la tronoj Z; kaŝitajn donacojn akceptas malvirtulo por deklini la vojon de la ~eco Z. Mal~a. Ne ~a: mal~a profilo, trezoro, homo, puno, milito; mal~aj suspektoj, pretendoj. Mal~aĵo. Mal~a aĝo: suferi, toleri, vengi mal~aĵon. Kp DIFEKTO, DOMAĜO. Mal~eco. Manko de ~eco: la mal~eco incitas lin; (f) la mal~eco de la sorto.

juto. 1 ☉ G. de liliacoj, hinda teksebla planto. 2 ☉ Teksebla materialo ekstraktata el ~o: hindoj teksas siajn vestojn el ~o.

* Juvelo. 1 Ornamaĵo, ĝenerale malgranda, tre multekosta pro la materio (oro, arĝento, gemoj) aŭ la prilaboriteco. 2 (f) Multvalorajo (Kp TREZORO, PERLO). ~isto. Homo, kiu prilaboras k vendas ~ojn. ~ejo. Vendejo de ~oj. ~ujo. Skatolo por ~oj.

J

jaboto Z. Muslina aŭ punta ornamaĵo, almetita ĉe la surbrusta fendo de la ĉemizo aŭ korsajo.

jako Z. 1 Vira ceremonia vesto, kovranta la supran parton de la korpo, de la ŝultroj preskaŭ ĝis la genuoj, k kiu enhavas baskojn ĉirkaŭantajn tute la kor-

pon; redingoto. 2 ☉ Konektilo por simpla, duopa aŭ multopa kondukilo, plej ofte uzata pro sia oportuno en la telefonio. Kp KONTAKTILO, KONTAKTINGO.

Jaketo. 1 Vira vesto, kun baskoj rondigantaj ĉe la antaŭa parto k malkovrantaj la antaŭaĵon de la femuroj. 2 Virina jaketo.

* **Jaluza.** 1 Sentanta doloran maltrankvilon pro la timo pri perdo aŭ difekto de iu sia posedaĵo, kiun oni pro tio fervore prizorgas : *~a pri sia famo, situacio, pri siaj rajtoj ; nia Dio estas ~a Dio* Z. 2 Sentantan doloran suspektoplenan maltrankvilon pri la fideleco de amata persono : *~a kiel tigro ; amo k ~o estas gefratoj* Z ; (f) ĉiu nacio *~e volas konservi sian suverenecon.* ~1 (ntr). Esti ~a : *~i pri* Z, pro io, al, kontraŭ iu.

Jamboreo. Vorto pruntita el sudafrika lingvo por esprimi grandan internacian kunvenon de skoltroj.

Jargono. 1 Lingvo fuŝita pro nesciado ; lingvaĉo. 2 Lingvaĉo, konsistanta el pli malpli kripligitaj vortoj pruntitaj el diversaj lingvoj, k uzata de allingvanoj por faciligi la interkompreniĝon pri ĉiutagaj aferoj : *la mediteraneaj maristoj uzas ~on, kie miksiĝas franca, itala k araba lingvoj.* 3 Konvencia lingvo, konsistanta el intence kripligitaj aŭ fremdaj vortoj, k uzata de samprofesiaĵoj por ne esti komprenataj de la profanoj ; slango : *la ~o de la ŝtelistoj, ciganoj, aktoroj, gimnazianoj ktp.*

* **Jaŭdo.** Kvina tago de la semajno, rigardante dimanĉon kiel la unuan : *en la tri ~a semajno* Z (neniam).

jeleo = gelatenaĵo.

* **Jeti** (tr). 1 Rapide formovi de si ion tra la aero en alian lokon : *~i akvon sur straton ; ~i ludkubetojn, sagojn al iu ; ~i iun en riveron ; ~i leteron en paperkorbon ; ~i ŝalon sur siajn ŝultrojn ; trafi du celojn per unu ~o ; la ~o (loto) estas farita* Z ; (f) *~i la kulpon sur iun* Z. 2 Rapide direkti parlon de sia korpo al iu flanko : *~i la brakojn antaŭen ; kun la kapo ~ita posten* B ; *~i la okulojn sur ion.* 3 Rapide direkti ian agon, efikon al io : *~i la rigardon ĉirkaŭen* Z ; *~i flugan rigardon sur iun* Z ; *pasante ~i vorton al iu* B ; *la suno ~is oblikve siajn radiojn ; la montoj ~is (etendis) longajn ombrojn sur la ebenaĵo* B ; *tiu fakto ~as plenan lumon sur la aferon ; ~i ofendon al iu en la vizaĝon* Z ; *~i kalumniojn* B, miskrediton sur iun. 4 Rapide estiĝi ian senton ĉe iu : *~i timon en iun, teruron sur la landon.* 5 Malmilde, vivege puŝi : *~i iun kontraŭ muro ; la ŝipo estis ~ita de la ventego sur la rokojn ; tiu sciigo ~is*

sangon al ŝiaj vangoj ; (f) ~i teruran krion B ; *~i iun teren ; sin ~i al la spegulo* B ; *sin ~i vizaĝaltere* Z ; *sin ~i sur iun* Z (por ataki lin) ; *sin ~i sur la lilon, lacegita ; ~i sin tien k reen en la seĝo* Z ; *ame sin ~i al la kolo* Z, *sur la kolon* Z, *en la brakojn de iu ; ~i iun en la ĝujan, en la mizeron* Z ; *tiu morto ~as nin en funebrojn ; ~i la loĝantaron en grandan timon* B ; *febre sin ~i al la laboro* B ; *sin ~i en la diboĉon ; (f) li ~is siajn regatojn al la konkero je Hindujo ; ~fermi pordon* Z. ~egi Z. Fortege ~i. ~igl. Sin ~i, iĝi ~ita : *li ~iĝis surgenuen ; ondo da sango ~iĝis en ŝian kapon* Z ; (f) *tio ~iĝas en la okulojn, al okuloj (estas tute evidenta).* ~igadi. Sin malmilde k ripete movi, turni : *~igadi sur la plankon* Z ; *li ~iĝadis en sia lito pro febro ; pasioj, kiuj antaŭe dormis profunde, nun estis vekitaj k furioze ~iĝadis* Z. De~1 (tr). Faligi de si, lasi fali de si. Dis~1 (tr). ~i disen : *dis~i monerojn al buboj ; la domoj kuŝas dis~ite en la valo* Z ; *apartaj dis~itaj ekzemploj* Z ; *la dis~iteco de la laboro* Z *kaŭzis prokraston* (Kp DISSEMI). Ek~1 (tr). Subite ~i. El~1 (tr). ~i eligante : *el~i kraĉon, fajron ; (f) el~i la koleron* Z ; *socia el~ulo* Z (pario) ; *vi ne devas el~i (elspezi malspare k senutile) tri spesmilojn por la edziniĝa krono de via filino* Z (Kp ELSPUTI, ELVOMI, ELKRAĈI, ŜPRUCIGI). For~1 (tr). ~i por forigi : *for~i malpurajn, malbonan pomon ; for~i konsilon* Z, instruon Z, la malĝojon Z, la preĝon de iu Z ; (f) *mi for~is (rezignis) mian unuan projekton* Z, *tiujn utopiojn* Z. El~aĵo, For~(ind)aĵo. Senutila senvalor-aĵo : *pajlo, cindro k ĉiaspecaj for~aĵoj* Z ; (f) *el~aĵo de la homaro* Z (Kp BALAAĴO, FAJLAĴO, KĤAŬMO, RUBO, FEĈO, REKREMENTO, ELKRAĈAĴO, VOMAĴO, MALŜATINDAĴO). ~lanco. Armilo, simila je lanco, kiun oni ~as de malproksime. Ŝton~ilo. Aparato por ~i malproksimen ŝtonetojn.

jibo ♣. Triangula velo, kiu troviĝas sur la antaŭa parto de ŝipo.

jokeo Z. Homo, kies metio estas rajdi en ĉevalaj vetkuroj.

* **Jongli** (ntr). 1 Lerte ĵeti en aeron diversajn objektojn k rekapti por ilin tuj reĵeti. 2 (f) Lerte ludi : *~i per la rimoj.* Kp AKROBATI. ~isto. Profesia ~anto,

lerta amuzisto. Kp ILUZHISTO, PRESTIDIGITATORO.

julo ⚡. Praktika unuo de elektra laborenergio valoranta 0,102 kg : en elektrodinamiko unu ~o estas laboro efektivigita per elektra kvanto de unu kulombo fluinta sub tensio de unu volto. Vd ELEKTRA(J) UNUO(J).

* **Juri** (tr). Atesti jen Dion, jen iun aŭ ion, kiun oni opinias sankta, ke oni diras la veron aŭ plenumos promeson : li ~is al mi, ke li ne trinkos plu ; ~u al mi fidel-econ k obeadon Z ; ~i ~on Z ; pri nenio oni povas ~i Z (esti certa) ; ~i per la nomo de l' patrino B, per la tombo de l' patro ; ~inta oficisto. ~o. Atesto aŭ promeso, pri kiu oni ~as : kie ~on vi aŭdas, malbonon suspeklu Z ; tion li rakontis, postulante ~on pri diskreteco ;

se la sango bolas, tiam lango la ~ojn ne avaras Z ; rompi sian ~on. ~a. Konfirmata per ~o : ~a interkonsento ; ~a promeso. Je ~i, kun ~i (ntr). Konspiri : je ~i kontraŭ iu Z. ~ligi Z. Ligi per ~o. ~peti Z. Peti per ~oj : ~i ~petis, ke mi lin forpelu. ~rompi. Ne plenumi sian ~on aŭ fari falsan ~on.

Juraso ✖. Unu el la supraj formacioj de la sekundara epoko.

Jurnalo. Ĉiutaga gazeto. ~isto. Profesia kunlaboranto de ~o.

* **Jus**. Adverbo signifanta « ĝuste antaŭ nun aŭ antaŭ tiam » : mi ~ alvenas ; ~ batis la tria horo, kiam ni eniris en la urbon ; ĝuste pri tio mi ja ~ parolis Z. ~a. ~ okazinta : plej ~a (~ aperinta) numero de jurnalo (Kp FREŜA).

K

kabo. Terkapo, promontoro.

Kabalo. Mistika k mistera doktrino devenanta de la hebrea tradicioj modifitaj de la orienta magio.

Kabano. Malriĉa dometo, konstruita el krudaj k ne ĉiam solidaj materialoj : ~o de kampulo, de montano ; ter~o ; ~oj de sovaĝuloj. Kp KAJUTO.

Kabareto. Trinkejo aŭ vesperkunveno, kie poetoj k kantistoj diras siajn proprajn verkojn ; humora literatura kunveno.

kabineto Z. 1 Ĉambro destinita al intelekta laboro : ~o de kuracisto B, oficisto ; antaŭ la apero de esp-o mullaj aseritis, ke lingvo ne povas esti kreita en ~o Z ; ~aj provoj Z (Kp LIBRA, RETORTA). 2 Speciala ĉambro, kie oni ekspozicias sciencajn aŭ artajn kolektojn por studo : ~o de naturoj Z (Kp GALERIO). 3 Ministraro : la ~o eksigis.

Kablo. 1 Ŝnurego el vegetajaj aŭ metalaj fadenoj, por movi ŝarĝegojn : tren~o de balono. 2 Fasko da kupraj fadenoj, tegitaj per izoliloj, por konduki elektron : ~odepeŝo.

Kalorioleto. Durada unuĉeala kaleŝo, malfermita ĉe la antaŭa parto k provizita per faldebla leda kovrilo.

* **Kaĉo**. 1 Manĝaĵo havanta aspekton de mola pasto k farita precipe el faruno miksitaj kun lakto aŭ el legomoj longe kuiritaj k duonfluécigitaj per akvo : ~o da ĵazeoloj, terpomoj ; faruna ~o por infanoj ; tro da kuiritoj ~on difektas Z (malbona rezulto pro tro multaj kunlaborintoj). (Kp BULJONO, GRIO, SUPO, MAR-MELADO, KOMPOTO). 2 (f) Malbone preparita manĝaĵo : kiu ~on kuiris, liu ĝin manĝu Z (ĉiu devas prirespondi pri siaj faroj) ; el ĵaraĉo ĵariĝas ~o Z. 3 (f) Io simila al ~o : kota, sanga ~o (Kp ŜLIMO).

kaĉaloto ⚡ = makrocefalo.

Kadavro. Korpo de mortinta homo aŭ besto : ~a palo kovris lian vizagon. Kp SKELETO.

Kadenco. 1 Harmonia kombino de la vortaj sonoj, precipe en prozo : ~igi frazon. 2 Harmonia sinsekvo de taktoj finantaj muzikan frazon. Kp RITMO, TAKTO, MELODIO.

Kadeto. Aristokrata junulo studenta en oficira lernejo.

kadmio Z ⚡ Cd. Ĥemia elemento. Blanka metalo, kies atompezo estas 112,40, uzata por alojaj k pro siaj saloj.

* **Kadro**. 1 Borderaĵo, ordinare kvadrata sed ankaŭ diversforma, el iu ajn

materialo, per kiu oni ĉirkaŭigas pentraĵon, spegulon, fenestron ktp : *la orla* ~o mirinde reliefigis la nigran figuron de la maljunulino (Kp GARNITURO). 2 Vidaĵo, kiu ĉirkaŭas ion : *la urbo kuŝis en* ~o el freŝa verdaĵo ; *la palaco liveris bonegan* ~on al nia kongreso (Kp FONDO). 3 Ĉio, kio ĉirkaŭas ian okazaĵon ; cirkonstancoj ĉirkaŭantaj ĉefan pasaĵon : *la disdonado de la diplomoj okazis samtage, en la* ~o de adiaŭa vespero aranĝita je la honoro de nia fremda samideano ; *la historia* ~o de tiu citaĵo estas sufiĉe konata. 4 Difinitaj limoj de la reguloj k celoj de iu organizo, doktrino aŭ verko : *establi novan organizon en la* ~o de nia asocio ; *tiu agado okazas ekster la* ~o de nia ofico ; *ni proponas nur krei neŭtralan eksterlan* ~on, kiu povus unuigi inter si ĉiujn memstare pensantajn homojn Z ; *la naciaj* ~oj ; *krevis la malnovaj* ~oj de la sciencoj. -1 Z (tr), en -1gl. 1 Ĉirkaŭigi per ~o : *en -1gi fotografajn ;* ~i fenestron per cedro Z ; *ore -1ta kameo* Z. 2 Ĉirkaŭi, kvazaŭ ~o : *la herbejo estis en -1gita de altaj montoj Z ;* *blue -1taj okuloj* Z. RIM. : Estus preferinde uzi **enkadrigi** en la 1-a propra senco, k **kadri** en la 2-a metafora.

kadrato (Ti). Malgranda vergo, havanta kvadratan sekcon, iom pli malalta ol preslitteroj k uzata por apartigi kompositajn vortojn, por intermeti preslitterojn ktp. ~eto. Malgranda k mallarga ~o.

kaduceo. Vergo provizita per du flugiletoj, ĉirkaŭ kiu volvigas du serpentoj, atributo de Merkurio.

* **Kaduka**. 1 Baldaŭ falonta, ruiniga (io) : ~a dometo Z, barilo Z, muro ; *malhela k* ~a urbo apud la Rejno (Kp ŜANCELIGA, KLINGANTA, VERMOTRUA, VELKA, PUTRA, ŜIMA). 2 Baldaŭ mortonta, malforta, malsanema pro maljuneco (iu) : *mia patro estis neniel* ~a, *kiam li mortis* Z ; ~ulo ; *la surdeco estas unu el la plej oftaj -1aĵoj de la maljunuloj ;* ~ulejo. 3 Baldaŭ finiĝonta, malaperonta, nedura, nefirma (io) : *sur la nubo la suno pentris -1ajn ĉielarkajn figurojn* B ; *la lago kuŝis sub* ~a nebulo B ; ~aj esperoj B ; *homaj intencoj estas -1aj kompare kun la dekretoj de l' ĉielo* B ; *sen mi viaj aferoj estus tre -1aj* Z ; ~a vidpunkto ; *la entreprenado estas en* ~a stato. 4 (io) Perdinta sian juran efikon pro transpaŝo de difinita templimo,

senvalidiĝinta : ~a klaŭzo. ~eco. Stato de iu aŭ io ~a (Kp KREPUSKO, AGONIO). ~ega. Senkonsciiginta pro granda maljuneco. ~egeco. Senkonsciiga malsano de la maljunuloj. ~1gi. Igi ~a : ~iĝinta morale k mense Z (Kp VELKI, KONSUMIĜI).

* **Kafo**. 1 Semgrajnoj de ~arbo. 2 Trin-kajo preparita el tiuj grajnoj. ~arbo, ~ujo. Araba arbo el fam. rubiacoj (*coffea arabica*). ~ejo. Loko, kie oni trinkas ~on k aliajn sensoifigaĵojn. ~kruĉo. Vazo por fari aŭ enteni la ~trinkaĵon. ~ujo, ~skatolo. Ujo por konservi la ~grajnojn.

kafelino ☞ ☞. Alkaloido ekstraktita el kafo, uzata en la medicino por fortigi k stimuli la koron aŭ nervojn.

kaftano Z. Longa drapa vesto de Judoj k Turkoj.

* **Kaĝo**. 1 Portebla loĝejo, el metal-fadenoj aŭ lignaj vergetoj, en kiu oni konservas vivajn birdojn aŭ malgrandajn bestojn. 2 Portebla aŭ fiksa granda loĝejo, el feraj stangoj k kradoj, por enfermi sovaĝajn bestojn aŭ homojn.

* **Kahelo**. Plato el ia ajn materio, krom ligno, kiun oni uzas por pavimi aŭ tegi internon de domo, fornon ktp. Kp CERAMIKO, FAJENCO.

* **Kaj**. Konj. liganta du frazojn, poziciojn aŭ vortojn havantajn saman gramatikan rolon, k signifanta « plie, aldone ». RIM. : Kelkfoje **kaj...** **kaj** estas uzata anstataŭ **tiel...** **kiel** : ~ mi ~mia *frazo* Z.

Kajo. 1 Terbenkego, firmigita per muro, laŭlonge de rivero aŭ ĉe la marbordo, uzata kiel strato aŭ elŝipiĝejo. 2 Alta trotuaro konstruita laŭlonge de fervojo por ebligi al la pasaĝeroj facilan en- k elvagonigon : *la staciaj -1oj*.

* **Kajero**. Kunigaĵo da kelkaj paperfolioj, falditaj aŭ ne : ~o por skriblernado ; *tiu libro enhavas dek -1ojn kune binditajn ;* *eldoni libron per apartaj -1oj* Z.

kajto = drako 2 k 3.

* **Kajuto**. Sursipa ĉambreto, por ŝipanoj aŭ pasaĝeroj. Kp BUDO.

Kakao. Grajno, entenata en la frukto de la ~ujo, k el kiu oni faras la ĉokoladon. ~ujo. Arbo el la fam. de malvacoj (*theobroma cacao*).

kakatuo G. de papagoj, kun plumoj de vivaj koloroj (*cacatua*).

kakto G. de ~acoj, ekzotika planto, grasa k dorneca (*cactus*).

* **Kalo**. Loko en la haŭto, precipe ĉe piedoj aŭ manoj, malmoliginta pro la frotado. ~a. Havanta ~ojn : ~aj manoj de laboristoj.

kalandro G. de kurkulioidoj, koleoptero, kiu mangas la tritikajn grajnoj (*calandra*) (= grenskarabo).

kalandri (tr) Glatigi tolajojn, ŝtofon, paperon per specialaj rulcilindroj, por doni al ili brilecon. ~o. Ago ~i. ~ilo. Maŝino por glatigi k brilantigi ŝtofojn, glaciegi paperon : ~iloj estas formataj el tri rulcilindroj : du kartonaj k unu metala.

kalcio Ca. Ĥemia elemento. Metalo flaveblanka, kiun enhavas la kalko.

kalcini (tr). Cindrigi per forta varmigo nefandebajn substancojn : ~ita magnezo.

* **Kaldrono**. 1 Granda metalvazo por kuiri, boligi ktp : ~o ridas pro potu, k mem estas kola ; ne batalu pot' el tero kontraŭ ~o el fero (ne ataku pli fortajn ol vi). 2 (Ge) Rondvalo. ~ego. Granda ujo, kie oni vaporigas akvon, por funkciigi vapormaŝinojn.

Kalejdoskopio. Optika aparato, enhavanta tri spegulojn k multajn diverskolorajn vitropecetojn, k donanta simetriajn bildojn, kiuj ŝanĝiĝas ĉe plej malgranda movo de l' aparato : (f) konfuzaj ideoj ~as (senĉese ŝanĝigante pasas, svarmas) en lia kapo.

kalendo Unua tago de la monato ĉe la Romanoj : *formeti gis la grekaj ~oj* (prokrasti la aferon ĝis la tago de sankta Neniamo). Ne ekzistis ~oj en la greka kalendaro).

Kalendaro. 1 Sistemo pri kalkulo k divido de la tempo : la franca revolucio provis starigi novan ~on anstataŭ la Gregoria. 2 Libreto aŭ tabelo, montranta la dividojn de la jaro laŭ sezonoj, monatoj ktp : poŝ~o ; ŝirfolia ~o.

Kalendulo. Vegetaĵo el fam. kompozit-oj, kun flavaj floroj (*calendula*).

* **Kaleŝo**. Kvarrada, kunrisorta, ĝenerale kovrita veturilo por personoj : vojo neirebla por ~oj. ~ego

* **Kalkuli.** 1 (tr) Operacii per nombroj por trovi alian serĉatan nombron : *~i konton, la procenton de sumo, la distancon inter tero k suno; ~i per la memoro; amikon karesu, sed ~i ne forgesu Z; ni amu nin frate, sed ~u akurate Z* (guste, precize). 2 (tr) Nombri; determini kvanton; serĉi la nombron da objektoj : *~i la nombron de la steloj en stelaro, sian monon, la voĉojn por k kontraŭ B; ~i per fingroj.* 3 (tr) Meti en ian kategorion; konsideri kiel; taksi, ŝati : *~i kiel devon Z; ~i iun profiton kiel nenion Z; ne ~ante ion; ~ante plej alte Z* (maksimume); *ĝi povus esti ~ata al la plej gravaj el ĉiuj kongresoj, kiuj iam ekzistis Z; kontuzitaj kubuloj ne estas ordinare ~ataj al belajoj Z; la ideoj de Kolombo estis ~ataj kiel infanaĵo Z; malmultaj preseraroj, al kiuj mi ~as ankaŭ du-tri erarojn kontraŭ la akuzativo.* 4 (ntr) Fidi iun; konfidi al iu : *se mi estos devigata forlasi por kelkaj jaroj nian aferon, mi ~as je vi, mi esperas, ke vi ne lasos ĝin fali Z; mi ~as sur vi por helpi min.* 5 (ntr) Fiksi sian konduton laŭ la valoro de iu persono aŭ objekto : *li estas malamiko, kun kiu ni devas ~i; la kongreskomitato ne ~is kun vizito al la muzeoj; ni devas ~i kun la kutimo Z.* ~o. 1 Operacio per nombroj : *bonaj ~oj, bonaj kunuloj Z; erara ~o; ~o pri probablecoj.* 2 Nombrado : *mono amas ~on Z; ni ne faru ~on de tiaj kulpoj, ties ~o estus tro longa.* 3 Konto : *la librojn mi presis je mia propra ~o k risiko Z; bonvolu meti en mian ~on la pagon por tiuj ĉi ekzempleroj Z; li prenas ĉion je ~o* (kredite), *k eĉ unu kopekon ne volas pagi Z; kelnero, donu al mi la ~on; ni devas antaŭ ĉio preni en ~on (atenti, konsideri) la montrojn de la sperto Z.* 4 Ŝparo, modereco en la elspezoj : *kiu vivas sen ~o, baldaŭ estos almozulo Z* (Kp MEZURO, PESO, SINGARDO, KONSIDERO). 5 Preciza koncepto : *multaj homoj ne kutimas donadi al si precizan ~on pri siaj simpatioj k antipatioj Z.* Al~i (tr). 1 Aldoni per ~o : *li timas, ke oni al~os lin mem al la nombro de tiuj malsaĝuloj Z.* 2 Atribui, imputi : *je la demando, al kiu popolo oni al~as min, mi respondas Z.* De~i, el~i (tr). Depreni de konto : *de~i la rabaton.* (Kp SUBTRAHI) Kun~i. (tr) Kunigi en ~ado. En~i (tr). Enhavi, enteni : *la federacio en~as dek grupojn;*

la kataluna literaturo estas tiu, kiu en~as plej abundajn tradukojn; en~ante ion (Kp KUNE KUN, PLUS). Pri~i (tr). Antaŭmezuri, pripensi : *ŝi ne pri~is sian agon Z.*

Kalomelo Hg²Cl². Hidrarga protoklorido, uzata kiel laksigilo aŭ kontraŭvermilo.

kalorio □ <. Unuo de varmokvanto. **Granda** ~o. La varmokvanto necesa por varmigi 1 kg da akvo je 1° C. **Malgranda** ~o. La varmokvanto necesa por varmigi 1 g da akvo je 1° C.

* **Kalsono.** Tola aŭ kalikota pantaloneo, portata sub pantalone aŭ jupo. **Ban** ~o. Pli mallonga ~o, uzata en kelkaj landoj por sin bani.

* **Kalumni** (tr). Malutili al ius honoro aŭ ŝatateco per mensogaj akuzoj : *~ante konstante, oni eĉ anĝelon nigrigas Z.* ~o. Ago aŭ vortoj de ~anto : *se ~o eĉ pasas, ĝi ĉiam ion lasas Z; serpenton oni povas eviti, ~on neniam Z; kontraŭ ~o helpas nenio Z* (Kp koro).

Kalva. 1 Perdinta la kapharojn : *kapo malsaga nek grizigas, nek ~igas Z* (Kp ALOPECIO). 2 Senvegetaĵa : *~a monto* (Kp NUDA).

Kalvario Z. 1 Monteto apud Jerusalemon, sur kiu Jesuo estis krucumata. 2 (K) En la preĝejo, serio da pentraĵoj aŭ skulptaĵoj, prezentanta la ~an vojon, kiun Jesuo sekvis de la Tribunalo ĝis la ~o, k kiun la popola pieco dividis laŭ 14 momentoj, nomitaj stacioj. 3 (f) Tre malfeliĉa k turmenta vivo.

Kamarado. 1 Tiu, kiu loĝas kutime en sama loko ol alia, k tial familiariĝas kun li; kunvivanto : *lerneja ~o; lit~o; ĉambro~o; li estas frato~o kun ĉiuj ministroj Z; ~o de malsaĝulo fariĝas malsaga Z* (Kp KOMPANIANO). 2 Samokupulo, kolego, ktp : *voj~o Z.* ~i (ntr). Esti ~o : *mi kun li delonge ~as.* RIM. : La **kamaradecon** naskas la kunvivado, la **kolegecon** la samokupado. La rilatoj inter **kamaradoj** estas pli trivialaj ol tiuj inter **kolegoj**. Amikeco povas ne ekzisti inter **kamaradoj** nek familiareco inter **kolegoj**.

kamarilo. Kortega intriguanta kunularo (Kp KLANO, KOTERIO, PARTIETO, SEKTO).

* **Kamblo.** Laŭformula pagordono aŭ pagpromeso de difinita sumo, je vido aŭ

je fiksita dato, prezentota ĉe indikita adreso. La ~o estas negocebla laŭ specialaj komercaj leĝoj k kutimoj, ofte ĝirebla, k ĝia plenumo estas severe protektata de leĝoj.

kambrio ✱. La supra geologia formacio de la primara epoko.

Kameo. Juvela ŝtono reliefe skulptita, en kiu oni utiligas la diversajn kolorojn de la tavoloj por nuanci la diversajn partojn de la skulptaĵo.

* **Kamelo**. Remaĉanta mamulo, altkrura, kun unu aŭ du ĝiboj ĉe la dorso, vivanta en Azio k Afriko (*camelus*).

kameleono . G. de lacertoidoj kun kolorŝanĝema haŭto (*chameleo*).

Kamelo. 1 Arbeto el fam. teacoj, devenanta el orientazio, kun belaj floroj (*camellia*). 2 Floro de tiu arbeto.

* **Kameno**. Parto de ĉambro, kie oni aranĝis por hejlado, kuirado aŭ aliaj celoj, masonitan aŭ metalan aparaton, konsistantan el fajrujo k fumtubo : *fari fajron sur la ~o Z*; *du sinjoroj en unu bieno, du mastrinoj ĉe unu ~o neniam vivas sen reciproka malbena Z*. Kp FORNO. Vd KAPUĈO. ~**skraplsto**. Homo, kies metio estas purigi ~ojn k fumtubojn je fulgo. ~**tubo**. Fumtubo por ~o.

* **Kamero**. 1 Senfenestra ĉambro : *la porkisto ricevas mizeran ~on apud la porkejo*. 2 Senluma kesteto : *~o de fotografaparato*. 3 Organika kavo : *~eloj de la koro* (aŭrikloj k ventrikloj) (Kp ĈELO).

kamerlingo Z (K). Kardinalo administranta la Eklezion, dum vako de la Sankta-Sego.

* **Kamforo**. Blanka aroma substanco, vaporigema, ekstraktata el la ~arbo, k uzata en medicino k kontraŭ tineaĵoj. ~**arbo**, ~**ujo** (*laurus camphora*).

* **Kamizolo**. 1 Manikhava subvesto el lano aŭ kotono, kovranta la supran parton de la korpo, ĝis la lumbaj. 2 Speco de jak : *la nigra ~o de la patricioj Z*; *la flavleda ~o de la rajdoservisto Z*. Kp TUNIKO, JAKO.

* **Kamloto**. Dika k maldelikata lanŝtofo.

* **Kamomilo**. Herbo el fam. kompozitoj, kies floroj estas uzataj en medicino (*chamomilla*).

* **Kampo**. 1 Terpeco, ebena aŭ preskaŭ ebena, kulturita aŭ kulturebla : *tritikaĵ k*

hordeaj ~oj; *~aj floroj Z*; (f) *la neĝaj ~oj Z* (Kp AGRO). 2 Loko en kiu io okazas : *batat~o*; *~o de l' mortintoj Z*. 3 Loko, inter kies limoj efikas ia ago : *operacia ~o* (parto de la korpo, kiun trafas operacio); *magneta ~o* (parto de la spaco, kiun regas magnetismo) (Kp MEDIO). 4 Sumo de la aferoj, kiujn atingas ia agado : *~o de laboro, de aktiveco*; *la ~o de la historio prezentas multegajn enigmojn*; *tiu temo malfermas ~on al* (eblicas) *plej granda fantazio*; *prepari ~on por mondopaco* (Kp ARENO, TERENO, SPACO, REGIONO). ~**aro**. Aro de la ~oj, kontraste al la urboj. ~**arano**, ~**ulo**. Terkulturisto, loĝanta en ~oj, ofte maldelikata k malklera. ~**(ad)l Z** (ntr). Loĝi en ~oj, stariginte provizorajn loĝejojn aŭ tendojn por trupo aŭ armeo : *la Romanoj ~is en tiu valo*; *la skoltoj ~as en la arbaro*. ~**(ad)ejo**. Loko, en kiu oni ~as; tendaro.

Kampanjo. Sistema agado por difinita celo : *entrepreni energian ~on por la popolklerigado*.

kampanlo . Turo memstara aŭ surstaranta konstruon k en kiu oni lokas sonorilojn aŭ horloĝon.

kampanulo Z . G. de ~acoj kun sonorilformaj floroj, tre ofte renkontata en arbaroj, ĝardenoj (*campanula*).

kampeo . 1 Arbo el Suda Ameriko, kies ligno liveras ruĝan linkturon. 2 Nomo donata al la peza k malmola ligno de tiu arbo.

* **Kano**. Alta herbo el fam. gramenacoj, kies trunketoj iĝas per sekigado fortikaj, k estas uzataj kiel bastonoj, iloj aŭ meblomaterialo : (f) *sin apogi sur rompita ~o* (iluzie kalkuli pri neefektiva helpo, vane fidu senpovan helponton). **Sukero**. Speco de ~o, kies suko donas sukeron.

* **Kanabo**. Alta herbo el fam. kanabacoj, el kies fadenoj oni faras ŝtofojn, teksaĵojn aŭ ŝnurojn (*cannabis*).

Kanabeno. Birdo el ordo de paseroj (*linaria cannabina*).

* **Kanaĵlo**. Senhonora homo; malnobla fripono. ~**aro**. Aro da malestiminduloj. **Proto~o** Z. ~ego.

Kanalo. 1 Artefarita plejofte subĉiela kondukejo por akvo : *urbaj ~oj por malpuraĵoj B*; *la Suez'a ~o*; *strat~eto* (apud

(trotuara defluilejo). 2 Organa tubo : *spir~o* ; *buŝ~o* (formita de la malfermita buŝo k ĝin sekanta *spir~o*). 3 (f) Pero, perado : *knigi sian opinion per la ~o de la revuo*.

Kanalizi Z. Provizi per kanaloj.

* **Kanapo.** Larga apogseĝo por pluraj sidantoj. Kp soro.

* **Kanario.** Flava kanthirido el ordo de paseroj (*passer canarius*).

* **Kancelario.** 1 Loko, kie oni metas sur diplomatajn aktojn aŭ politikajn dokumentojn la sigelon de la ŝtato, k oni konservas ilin : *papa ~o* ; *juĝeja ~o* ; *~a stilo*. 2 La ~a administracio mem : *la ~o rifuzis aprobi la projekton*. 3 Loko en oficejo, en kiu oni akceptas la klientojn, konservas aŭ esploras la dokumentaron ; sekretariejo : *banka ~o* (Kp KONTORO).

* **Kancellero.** Ministro aŭ ŝtata ĉefoficisto, al kiu estas konfidentaj la ŝtataj sigeliloj k kiu zorgas precipe la juĝan administracion.

kancero ☿. Malofte kuracebla tumor.

* **Kando.** Purigita, kristaligita k preskaŭ diafana sukero.

* **Kandelo.** Lumigilo, konsistanta el cilindra seba, stearina aŭ vaksa maso, ĉirkaŭanta meĉon : *vaks~o Z* ; *seba ~o Z* ; *gardu ~on por la nokto Z* (ŝparu, ĉar eble vi bezonos pli poste) ; *al ĉiu sanktulo sian ~on Z* (respektu ĉiujn respektindulojn) ; *fari rabon k ŝtelon por oferi al Dio ~on Z* (esti nur ŝajne k ekstere pia) ; *la tuta ludo ne valoras ~on Z* (la rezultato ne valoras la penon) ; *de malgranda ~o forbrulis granda kastelo Z* (malgranda kaŭzo, granda efiko) ; *perdi la ~on* (la saĝon) *el la kapo Z*. ~ingo. Ilo por fiksi ~ojn dum ilia brulado k lumigado.

Kandelabro. Luksa plurbranĉa kandelingo.

Kandidato. 1 Homo, kiu aspiras al ofico, posteno aŭ titolo k oficiale konigas sian aspiron : *~o al parlamento*, *al la posteno de direktoro*, *al la gimnazia diplomo* ; (f) *esp~o estas nun la sola serioza ~o en la mondo Z*. 2 (en protestantaj landoj). Homo, kiu aspiras al pastreco. ~i (x). Klopodi por atingi aspiritaĵon : *~i al, pri io* ; *~i ambasadorecon* (Kp AMBICII, CELI, DEZIRI).

kanelo Z ♣. Longa rekta ornama sulko. ~i (tr). Ornami per paralelaj ~oj : *~itaj kolonoj Z*.

kanĝuruo ㄅㄢˊ. Vulgara nomo de la makropo.

Kanbalo. Ano de iuj sovaĝaj triboj, kiuj manĝas homan karnon.

kanino. Kojndento.

kanjono. Vasta k profunda valo, kies bordoj estas krutegaj, kiel la valo de Kolorado. Kp RAVINO, FAŬKO.

* **Kankro.** Speco de riveraj manĝeblaj krustuloj (*astacus*) : *li scias, kie la ~oj pasigas la vintron Z* (li estas tre ruza) ; *~a pinĉilo*.

Kanono. 1 Cilindra metala tubo pretigita por enteni pafaĵojn (obusojn, mitralon), kiujn eljetas la eksplodo de pulvo, k portita de movebla aŭ nmovebla afusto ; pulvopafilego : *kampa, ŝipa, sieĝa ~o*. ~i (tr). Pafi iun aŭ ion per ~o. **Strek~o.** ~o, kies tubo estas interne strekita por pliprecizigi la pafadon. 2 (K) A. Eklezia regulo, koncernanta la kredon k disciplinon. B. Ekleziaj katalogoj de la sanktuloj aŭ de la testamentaj libroj. (En) ~igi. Solene enskribi iun en la ~on de la sanktuloj aŭ beatuloj.

Kanoniko (K). Honora titolo donebla de episkopo al pastro alligita al katedralo por reciti la publikajn preĝojn k konsili la episkopon.

kanonizi B (tr) = enkanonigi.

kanoto Z. 1 Promena plezura boato. 2 = boato.

* **Kanti** (tr). 1 Eligi voĉmodulitajn harmoniajn sonojn aŭ vortojn, ofte kiel signo de ĝojo : *la ŝuisto ~is la tutan tagon* ; *~i arion* ; *ofte ~as la buŝo kiam ploras la koro Z* (Vd DOLORI). Kp DEKLAMI. 2 Eligi kriojn aŭ sonojn harmonie modulitajn (pp birdoj) : *la najtingalo ~as sian amdoloron Z*. Kp BLEKI, ĈIRPI, PEPI. 3 (f) Estigi mildan harmonian murmuron (pp aĵoj) : *la akvo ~as boligante* ; *la radŝpinilo ~is en la silenta ĉambro*. Kp SUSURI, FLUSTRI. 4 Glori per versoj ; versfaradi honore al iu aŭ io : *mi ~os Vian forton Z* ; *mi ~os al Vi per harpo Z* ; *Vergilio ~is Eneon* ; (abs.) *amo k printempo igas la poetojn ~i*. Kp LAŬDI. ~o. Ago ~i aŭ ~itaĵo : *la malnova ~o jam forgesita en la oreloj k ni*

resonas Z; la libro de la *~oj* de Heine; la *Alia ~o* (ama poemo el la Biblio). *~eti* (tr). *~i* duonvoĉe, mallaŭte, ne klare prononcante la silabojn. *~isto*. 1 Tiu, kiu profesie *~as*. 2 Poeto. *Pr~i* (tr). *~i* 4. *Re~ajo*. Parto de *~o*, kiun oni re~as post ĉiu strofo.

kantarelo ☞ G. de agarikakoj; manglebla, ofta, oranĝkolora fungo (*cantharellus*).

* **Kantarido**. Skarabo forte odoranta, kies veneno vezikigas la haŭton, uzata en medicino por vezikplastroj (*lytta vesicatoria*).

Kantato. Lirika poemo taŭga por esti muzike kantata.

kantiko. Pia edifa kanto.

kantino Z. Butiko, destinita por speciala aro da personoj, kie oni vendas trinkaĵojn k manĝaĵojn al soldatoj, laboristoj, lernantoj, malliberuloj, pensiuloj, loĝantaj aŭ laborantaj ĉiuj en sama establero.

Kantono. 1 Divido de la francaj subdepartementoj; subdistrikto. 2 Ĉiu el la regnoj formantaj la Svisan konfederacion.

kantonmento. Domhava loko, kie trupoj instaligas por iome restadi. Kp KAMPADEJO. *~i* (ntr). Restadi *~e*.

* **Kantoro**. Preĝeja kantisto.

kanulo Z ☞ T. Tubo, kiun oni aligas al ŝprucigilo aŭ ofte uzas ĉe kelkaj operacioj.

* **Kanvaso**. 1 Lina aŭ kanaba tolo, tre larĝmaŝe k retece teksita, sur kiu oni faras brodaĵojn aŭ punton. 2 (f) Skizo, ĝeneralaj trajtoj: *jen la ~o laŭ kiu ni povus labori*.

kanzono. Versaĵo, plejofte gaja, sprita aŭ moka, konsistanta el egalaj strofoj finiĝantaj per rekantaĵo k destinita por esti kantita: *la ~oj de Béranger*; *la vin~oj de Horacio*.

kaolino ☞. Blanka argilo, el kiu oni fabrikas porcelanon. *~a*. Estanta el *~o*. *~iĝi*. Iĝi *~o*, transformiĝi en *~on*.

kaoso = ĥaoso.

* **Kapo**. 1 Parto de la animala korpo, supra ĉe la dupieduloj k antaŭa ĉe la kvarpieduloj, enhavanta la cerbon k la organojn de pluraj sentumoj: *levi, mallevi la ~on*; *krei la tutan lingvon de l' ~o ĝis la piedoj* Z (komplete); *kun la ~o antaŭe(n) Z, malsupren Z*; *la sama afero, sed kun la ~ al tero Z* (renversite); *ĉio staris sur la ~o Z* (estis renversita); *~jesi,*

jese balanci la ~on Z; *skui la ~on Z* (nei); *kiu ~on posedas, kombilon jam trovos* (se oni posedas la gravajon, oni trovas facile akcesorajon); *~o majesta, sed cerbo modesta Z*; *~doloro*; *trans~a salto*; *~loko Z*, *~a parto de lito Z*. (Kp KRANIO). 2 Tiu sama korpa parto, konsiderata kiel sidejo de inteligento k saĝo: *~o estas por tio, ke oni zorgu pri ĉio Z*; *kalkuli en la ~o Z*; *streĉado de la ~o Z*; *mi havas aliajn aferojn en la ~o Z*; *saĝa ~o duonvorton komprenas Z*; *pro ~o malsaĝa suferas la kruroj Z* (se oni havas malbonan memoron, oni devas kuri pli ol unufoje); *rompi al si la ~on Z* (f. cerbumi); *kiel ~rompaj estas la devoj de urbestro Z*! *multo en ~o, sed nenio en poŝo Z*; *tio venis al mi en la ~on* (mi ekpensis pri tio); *enskribi, enmeti, bone noti, bone ŝlosi ion en la ~o Z*; *frenezan ideon enpreni al si en la ~on Z*; *enbati ion en sian ~on Z* (zorgi por bone memori ion), *en ies ~on Z*; *en~igi ion al iu* (memorigi); *ordigi al iu la ~on Z* (mal-milde riproĉegi) (Vd LAVO, PREDIKO, SAPUMI, TANI); *havi bonan ~on* (esti inteligenta); *malplen~ulo* (stultulo); *li ne havas ~on de ministro Z* (li ne estas tre lerta); *Vd PULVO*; *perdi la ~on B*; *havi iom da vaporo en la ~o Z* (esti ebrieta); *turni la ~on de la virino B* (enamigi ilin al si); *mi metos ilian konduton sur ilian ~on Z* (mi respondigos ilin pri ilia konduto) (Kp PENSO, CERBO, KONSCIO, REZONO, PRUDENTO). 3 Tiu parto konsiderata kiel signo de individuo; persono, unuo: *kiom da ~oj, tiom da opinioj Z*; *prikalkuli laŭ~e Z* (laŭ la nombro de la personoj); *tagmanĝo je dek frankoj po~e* (popersono). 4 Supra, plej alta parto de objekto: *~o de pinglo B*, *papavo Z*, *spiko Z*, *brasiko Z*, *arbo*; *metala ~o de bastono Z*, *de pafilo Z* (kolbo); *~o de domo Z*, *de kolono Z* (kapitelo); *sen~igita tremolo*; *esti ĉe la ~loko* (frontono) *de io*; *la artikolo estas presita ~e* (supre) *de la paĝo* (Kp FRONTO, FASADO). 5 Plej antaŭa parto de io: *~o* (antaŭaĵo, pruo) *de ŝipo Z*; *li marŝis ĉe la ~o de la irantaro*. 6 Ter~o. (kabo). *~eto*. 1 Florburgono, butono. 2 Pordoprenilo. *~opiede*. Karakterizas la pozicion de du personoj aŭ objektoj, kies iu havas la ~on en la loko, en kiu la alia havas la piedojn. *~rompa Z*. 1 Kolrompa, mortiga: *~rompa salto Z*. 2 Cer-

bostreĉa. ~turniĝo. Malsaneca sento pri nefirmeco en la spaco, k pri manko de ekvilibro, pro kiu ŝajnas turniĝi la objektoj ĉirkaŭ la malsanulo : *havi* Z, *ricevi* Z, *senti* ~turnon Z.

* **Kapabla.** Povanta fari ion ; havanta la ecojn aŭ plenumanta la kondiĉojn necesajn por fari ion : ~a al ĉio B, *por iu tasko, al heroeco, je krimo* ; ~a depostuli monon per skandalminaco ; ~a direktoro ; ~ulo ; ne~a (Vd SPIKO). ~(ec)o. Ecoj, kondiĉoj necesaj por fari ion ; *Dio donis oficon, Dio donos ~on Z* ; mi memoros vin, ĝis mia kapo perdos la ~on de ĉia memorado Z ; *havi ~on por desegnado Z* ; antaŭ~o por la kantarto Z. ~1 (tr). Esti ~a je io.

kapacito. 1 (Sc) □ Gasa, likva aŭ solida materiokvanto, kiun povas enteni ujo : ~o de uzo. 2 ◁ Elektrokvanto. ~o de kondukilo. La konstanta rilato, kiu ekzistas inter la ŝargo de la kondukilo (elektrokvanto) k la elektra potencio al kiu ĝi estas altigata. Vd FARADO.

* **Kapelo.** 1 (K) Malgranda preĝejo, kiu estas nek paroĥa, nek prioreja : *tiu supre sur la monto, la silenta ~eto Z*. 2 Parto de preĝejo, enhavanta altaron. 3 Ĉambro, en privata domo, destinita por Diservo : ~ano (pastro dungita por diservi en tia ĉambro). 4 Aro de la muzikistoj, ludantaj aŭ kantantaj en ~o ; preĝeja ĥoro : ~estro = ĥorestro.

kapeli Z (tr). Korsare kapti malamikan ŝipon. ~isto. Korsaro 2.

kapilaro (Sc). Harforma angio, organo, kies interna diametro estas treege malgranda. ~a. Rilata al ~o : ~a aktiveco, analizo, hemio. 2 Havanta formon de ~o : ~aj tuboj. ~eco □. Propeco de ~aj tuboj rilate al likvaĵoj, kiuj ilin trafluas : *la suprenfluo de la suko en la plantoj estas fenomeno de ~eco*.

Kapitalo. 1 Parto de la riĉaĵoj uzata por produktado ; profiton donanta proprumaĵo ; tuto de la provizaĵoj k iloj, t. e. laborrimedoj : (f) *enmeti en stajn verkojn grandan ~on da tempo, laboro, povoscado k ekzerciteco Z*. 2 Sumo de posedata mono, konsiderata kiel ĉefaĵo, kontraste kun la rento, konsiderata kiel akcesorajo. 3 (Mh) Valoraro (produktiloj, laborforto k mono), kiun propr(a)ulo ne uzas por

sia persona laboro k kiu kreas plusvaloron, dank' al la fakto, ke ĝi estas monopolo de la ekspluatanta klaso : *dum sia rondira cirkulado la ~o senĉese formiĝas* : *mono, varo, mono ktp. Konstanta ~o* (Mh). Produktiloj, krudaĵoj, helpmaterialo. **Variebla ~o** (Mh). Konsumiloj de la salajrularo (valoro de la laborforto). **Socia ~o** (Mh). Sumo de ĉiuj ~oj funkciaj en la homa socio. **Individua ~o** (Mh). ~o funkcia en entrepreno k apartenanta ĉu al unu ~isto ĉu al ~ista societo. **Fiktiva ~o** (Mh). Monsumo ne funkcia en la produktata aŭ cirkulada procezo, sed donanta interezon : *ŝtataj obligacioj. Financa ~o* (Mh). 1 ~o subiganta la industrian k komercan ~on (Hilferding). 2 Interpenetrado de banka k industri-komerca ~oj ĝis tiom forta grado, ke ĝi kondukas al koncentrigo de produktado k sekve al monopoloj (Lenin). Krome ekzistas ankoraŭ i. a. : **Industria, komerca ~o** (Mh). Donanta profiton. **Mona, prunt(edona) ~o** (Mh). Donanta interezon. ~isto. 1 Homo posedanta ~on. 2 (Mh) Homo, kiu utiligas sian ~on por havigi al si renton, laborigante proletojn (Kp PLUTOKRATO).

* **Kapitano.** 1 Ŝipestro. 2 Rotestro.

* **Kapitelo.** Ornama skulptaĵo, kiu elstaras ĉe la supera parto de kolono : *dorika, jonika, korinta ~o*.

kapitolo Z. Antikva citadelo de Romo.

* **Kapitulaci** (ntr). 1 Venkite transdoni sin k sian armeon aŭ fortikaĵojn al la malamiko, je precizaj kondiĉoj fiksitaĵ kune kun li : *la sieĝiloj ~is post kvar monatoj*. 2 (f) Rezigni, forlasi entreprenon : *Don Juan post kvardeko certe devus ~i pli ol unu fojon B*.

kapoko. Speco de kotono kun mallongaj fibroj, produktata de hinda arbo el fam. bombacoj (*criodendron anfractuosum*), k uzata por kusenoj, matracoj, ktp.

kapolo. Multekosta konveksforma ŝtono, polurita sed ne facetita.

* **Kapono.** 1 Kastrita koko, kiun oni grasigas por ĝin manĝi. 2 (f) Kastrito : ~voĉo.

* **Kaporo.** 1 Arbeto el fam. kaporacoj, kies burĝonojn oni konservas en vinagro k uzas kiel spicaĵon (*capparis spinosa*). 2 ~a burĝono.

Kaporalo. Plej malsupera infanteria suboficiro : *bona ~o revas esti generalo Z* (oni rajtas esti ambicia).

* **Kapoto.** Granda dika kapuĉhava mantelo.

* **Kapro.** Duhufa kvarpieda remaĉula dombesto kun kornoj k barbo ĉe la mentono (*capra*) : *tro nutrata ~o fariĝas kiel apro Z* (feliĉo fierigas) ; *barboriĉa kiel ~oviro* ; *propeka Z*, *pekporta ~o* (kiun la hebrea ĉefpastro ŝargis per ĉiuj pekoj de Israel).

* **Kapreolo.** Cervoparenca remaĉulo, loganta en Eŭropo k Azio (*capreolus*).

* **Kaprico.** 1 Subita, nekonstanta, neantaŭvidebla k senmotiva volo : *infana ~o* ; *ŝi estas plena je pacienco por viaj ~oj Z* ; *~oj de grandsinjoroj k mulgego da kreditoroj Z*. Vd MUŜO, GRILLO. 2 Neantaŭvidebla, ŝajne senkaŭza, stranga ŝanĝo : *~oj de la modo, de la fortuno* ; *la ~oj de la elektra forto B*. ~a. Aganta laŭ ~oj : 1 ~a fianĉino restos eterne fraŭlino Z. 2 ~a pluvo B ; ŝia kostumo konsistis el paro da grandegaj ~aj ŝuoj, kiuj ĉiam direktadis sin alie ol ŝiaj piedoj Z. Kp FRENEZA, STRANGA, ARBITRA, FANTAZIA. ~e. En ~a maniero. ~i (ntr). Havi ~ojn : ĉe stomako malsana ne ~as palato Z.

kaprifolulo Z = lonicerio.

kaprikorno ☾. Unu el la zodiakaj stelaroj.

kaprimulgo 𐌗𐌿𐌸. G. de noktaj paseroj kun larĝa beko (= noktohirundo) (*caprimulgus*).

kapriolo Z. Salto en aero, laŭ kapra maniero. ~i (ntr). Aersalti ; salti multe k malpeze.

kapsiko 𐌗𐌿𐌸. G. de solanacoj, kies frukto estas uzata kiel spicaĵo (*capsicum*). Vd PAPRIKO.

kapstano Z ☼. Vertikala vinĉo kun horizontalaj stangoj : *oni levas la ankron de ŝipo per ~o aŭ vindoso*. Vd ARGANO, KRIKO. Kp VINĉO, VINDASO.

* **Kapsulo.** 1 Skatoletforma objekto. 2 Metala ujeto kun formo de duonsfero. 3 Ujeto el gelateno aŭ oblato, uzata por enteni malbongustajn medikamentojn. 4 𐌗 Nomo de la perikarpoj, kiuj spontanee malfermiĝas, kiam ili estas sekaj.

* **Kapti** (tr). 1 Jeti subite la manon sur ion aŭ iun ; subite preni, ekpreni ion per

rapida movo : *dronanto eĉ herbeton ~as aŭde Z* ; *kiu ~as tro vaste, konservas malmulte Z* ; *li volis frakasi la statuon, sed lia amiko ~is lian brakon Z* ; *~i ĉapelon de la hoko* ; *~i sin per ambaŭ manoj je la kapo* ; *~i la penikon por pentri Z* ; *subite aperis viro, kiu ~is ŝin ĉirkaŭ la korpo k volis ŝin kisi Z* ; *~i iun per la mano, ies manon* ; *voli ~i oleon per mano Z* ; *fari ~an movon per la buŝo Z* ; *ŝi malfermis la lipojn por ~i aeron* ; *~i aeron* ; *~i fortan pozicion* ; *multajn amikojn la morto ~is* (rabis, forprenis) *dum la pasinta jaro Z* (Kp PRENI, POSEDI, TIRI). 2 Sukcesi atingi k firme teni iun, kiu provas forkuri : *~i ŝteliston* ; *~ordona letero* ; *ne ~ita, ne punita Z* ; *lupo dormanta ŝafon ne ~as Z* ; *~i birdon per reto, en retan Z*, *vulpon per ~ilo* ; *la hoketo ~is Z* (sk. la fiŝon) ; *milit-~ilo* ; *revenigi la for~ilojn Z* ; *iri en (for)-~itecon Z* ; *konduki iun en ~itecon Z* ; (f) : *~i per fotografilo interesan grupon* ; *~i la okazon* (Kp RABI, OKUPI, TRAFI). 3 Sukcesi havigi al si ion nematerian : *mi ne povas ~i en ĝi la sencnon Z* ; *tiu parolado ~is ĉiujn korojn* ; *mian atenton ~is speciale tiu fakto* ; *min ~is ia dubo* ; *~i la rigardojn* ; *li lasis sin ~i de la ĝenerala fluo B* (Kp PRENI, TIRI, RABI). 4 Eniĝi en iun, infekti iun (p. p. malsanoj k sentoj) : *limo, teruro, kolero, rido ~is lin* ; *agonio ~is la malsanulon Z* ; *terura milito ek~is preskaŭ la tutan Eŭropon* (Kp OKUPI, INVADI). 5 Neatendite trafi, surprizi : *~is nin pluego neatendita B* ; *la aerŝipo estis ~ata de ventego* ; *la aŭtomobilo, ~ata de ekspresa vagonaro, dissplitiĝis*. 6 (f) Delogi, logtrompi : *virina rideto pli ~as ol reto Z* ; *mi lasis min ~i de tiuj trompuloj Z* ; *lasi sin ~i per lertaj vortoj Z*, *per flatoj Z* ; *~i la koron de iu Z*. ~(a)j)o. Akiro. ~ema. 1 Avida. 2 Artifika, insida. ~ilo. Aparato por inside ~i bestojn aŭ homojn (Kp RETO, ENFALILLO, INSIDAJO). ~iĝi. Esti ~ita per iu aŭ io : *ilia piedo ~iĝis en la reto, kiun ili metis Z* ; *~iĝi per sia vorto Z* (esti devigata plenumi promeson) ; *li ~iĝis per la ĉarmo de tiu virino*. Ek~i (tr). Provi ~i. En~i (tr). Faliĝi en ~ilon. Re~i (tr). ~i ion, kion oni lasis forgliti : *li re~is sian ŝalantan ganton* ; (f) *per forto de la volo ŝi re~is la forglitantan memkonscion Z*.

* **Kapuceno.** Franciskana monaĥo, primitive almozetanta, kun bruna robo k

pinta kapuĉo : kun barbo tiel longa, kiel tiu de ~o.

* **Kapuĉo.** 1 Kapvesto, alkudrita al mantelo : ~o monahon ne faras Z (ne juĝu laŭ ekstero. Vd vesto). 2 Io simila al ~o : kamen~o. (tegmento kun formo de renversita funelo, masonita super la fajrujo en la malmodernejaj kamenoj k servanta kiel enirejo al la fumtubo).

* **Kara.** 1 Amata : ~a patrino ; nia ~memora majstro ; ~(ul)ino ; esti ~a al iu Z, por la koro de iu Z. 2 Altesatata, grandvalora : ĉiu por si mem estas la plej ~a Z ; ~a eslas dono en minuto de bezono Z ; sia estas pli ~a ol najbara Z ; vi ŝtelis de mi ~an horon Z. 3 Multekosta, altpreza : ~a loĝejo ; tro ~a arango por mal~a tagmanĝo Z (Vd KANDELO) ; pli~iĝo de la vivo ; pli~igi la varojn ; pagi ~e Z ; kosti ~e Z, mal~e Z ; tempo de ~eco Z.

* **Karabeno.** Milita pulvopafilo, pli longa ol pistolo, k kies tubo estas interne strekita.

* **Karafo.** Vitra aŭ kristala larĝbaza botelo uzata por akvo aŭ vino. Kp FLAKONO, BOKALO.

karakoli (ntr). Rajdi fantazie, kun multaj saltetoj k returnigoj.

* **Karaktero.** 1 Aro de la distingigaj, individuigaj trajtoj ; ecaro : la ~o de la vera virto estas la modesteco ; ~on al kanto donas la tono Z ; miaj opinioj k verkoj havas ~on absolute privatan Z ; tiu stilo havas specialan ~on Z ; kelkaj ne komprenas la ~on de nia afero Z ; glumarko trafe esprimanta la ~on de la kongresurbo ; sen~a kapo, pejzaĝo, skulptaĵo. 2 Aro de la moralaj kvalitoj, kiuj distingigas animon : nobla, maldelikata, afabla ~o ; forteco de ~o Z ; la ~oj de la Shakespeare'aj herooj estas profunde studitaj.

Karakterizi (tr). 1 Montri, difini la karakteron de io : oni povas ~i la 19-an jarcenton kiel la jarcenton de la historio ; ne ekzistas eĉ unu epileto, kiu ~us la belecon de Heleno Z. 2 Konsistigi, estigi la karakteron de io : la artifikita parolo ~as la homon. Kp SIGNI, STAMPI. MARKI, DISTINGI. ~a. ~anta : ~a trajto, gesto ; la litero n estas ~a por la akuzativo.

Karamboli (ntr). 1 En la bilarda ludo, tuŝi per sia globo la du aliajn. 2 (f)

Kolizii : pramo ~is kun vaporsipeto k subakvigis. ~o. 1 Ago ~i. 2 (f) Kolizio.

Karamelo. Rostita bruniĝinta sukero.

karapaco ~~kar~~. Osteo, korneo aŭ kalkeo ŝelo, kiu ĉirkaŭas la korpon de multaj animaloj kiel ekz. tiun de testudoj aŭ krustacoj : la ~o de krokodilo estas nedifektebla per kuglo. Vd KIRASO, KRUSTO, SKVAMO, ŜELO.

* **Karaso.** Mangebla fiŝo, el fam. de karpoj (*carassius vulgaris*).

Karato. 1 Unuo de mezurpezo, uzata por perloj k diamantoj (= 205 miligramoj). 2 Parto de pura oro, pezanta unu dudekvaronon de la tuta pezo : oro je 12,15 ~oj (= kies 12 aŭ 15 partoj estas el pura oro, k 12 aŭ 9 el alia materio) ; oro je 24 ~oj (= nepre pura).

Karavano. 1 En Oriento aŭ Afriko, aro da pilgrimantoj aŭ komercistoj, kun iliaj ŝarĝbestoj, vojaĝantaj kune pro sendanĝereco aŭ oportuneo. 2 Grupo da kunvojaĝantoj. ~ejo. Haltejo por ~oj.

* **Karbo.** 1 Malmola nigra substanco, konsistanta el preskaŭ pura karbono, devenanta nature aŭ arte de ligno, k uzata por hejti : ligno~o ; ŝton~o aŭ ter~o ; konservas eĉ ~o la strukturon de l' arbo Z (oni konservas ĉiam signojn de sia deveno) ; blanka ~o (fluakvo uzata por produkti elektron) ; nigraj ~igitaj traboj ; la macoj ~iĝis en la forno Z. 2 Ardo, ekbruliganta ligno : ~oj ekflamis de Dia buŝo Z ; ardantaj k brulantaj ~oj Z ; sidi kvazaŭ sur flantaj ~oj B (senpaciencege. Kp PINGLO). ~eto. Duonkonsumita, facile ekbruligebla ligno~o ; braĝo. ~desegnaĵo. Desegnaĵo farita per ~krajono 1. ~krajono. 1 Peco da ligno~o uzata por desegni. 2 ~peco, cilindra aŭ prisma, uzata kiel pozitiva poluso en elektraĵoj. ~min(ej)o. Loko, kie oni eliras ~on el tero.

karbolo ~~kar~~ = fenolo.

Karbono C. Ĥemia elemento, el kiu precipe konsistas karbo, grafito, diamanto, k kiu troviĝas en ĉiu vivanta estaĵo, vegetaĵo aŭ animalo.

karbunklo. 1 ~~kar~~ Infekta malsano karakterizata per danĝera pustulo : la ~o estas plej ofte transigata per piko de muŝo. 2 ~~kar~~ Komunikebla malsano de plantoj, ĉefe ĉe cerealoj, dum kiu iuj organoj estas

anstataŭataj de nigra aŭ bruna pulvoro. Vd **KARBUNKOLO**. ~a. Rilanta al ~o : ~a *bacilo*.

karbunkolo Z ☆. Helruĝa rubeno aŭ grenato. Vd **KARBUNKLO**.

Karcero. Mallarĝa k malluma ĉelo de malliberejo, kelkfoje eĉ subtera kamero por punitoj aŭ kondamnitoj : *meti iun en ~on* Z ; *en~igi ribelulon*.

* **Kardo**. Multdorna herbaĉo el fam. kompozitoj (*carduus*).

kardamino ☼. G. de kruciferoj (*cardamine*).

kardano ☼. Sistemo de alligo aŭ pendigo de objekto interne de du ringoj, kiuj turnas unu en la alia k dank' al kio la enigita objekto ne balanciĝas : *oni utiligas la ~on en la fabrikado de ŝipkompasoj, lampoj ks.*

* **Kardelo**. Birdo el ordo de paseroj (*fringilla carduelis*).

kardio ♥. Enira aperturo de la stomako.

Kardinalo (K). Ĉiu el la 70 elektistoj k konsilistoj de la papo, ordinare elektitaj inter la pastroj k episkopoj.

kardono ☼. G. de kompozitoj, manĝebla legomo (*cardunculus*) (= hispana artiŝoko).

kareno ⚓. La malsupra parto de ŝipo, kiu troviĝas sub la akvolinio : *la ŝip~oj estas ordinare kovrataj per kupro*.

* **Karesi** (tr). 1 Delikate k ame tuŝeti : *selante ĉevalon, oni ĝin ~as* Z (oni devas flati tiun, de kiu oni postulas ion al li malagrablan) ; ~i *siajn lipharojn* Z ; (f) ~i *al iu la barbon* Z (flategi. Kp **LEKI**) ; ~i *kontraŭ la haroj* Z (malflati, malplaci) ; (f) ~i *iluzion* (dorloti 4) ; (f) *la lumo ~as la murojn* ; *la ondoj ~is la dezertan bordon*. 2 Plezurigi, feliĉigi : *tiu koloro ~as la rigardon, la okulojn* ; *min mono neniam ~is* Z ; *viaj konsoloj ~as mian vunditan animon* Z. 3 Favori, protekti : *kiun la sorto ~as, al tiu ĉio sukcesas* Z (Kp **DORLOTI**). ~o. Ago ~i : *ne ekzistas ~o sen intereso* Z ; *ursa (mallerta) ~o* Z. ~a. ~anta : ~a *tuŝo, kiso* ; ~aj *vortoj*. **Mal~i** Z. Malmilde trakti.

kargo ⚓. Ŝarĝo de varoj sur ŝipo : *la ~a prezo estas difinita en ĉarto subskribita de ŝipmaŝtro k de la ~anto* ; *la ŝipkapitano*

estas responda pri la ~o. ~1 (tr). Lui ŝipon por ŝarĝi ĝin per ekspeditaj varoj. ~anto. Tiu, kiu ~as. ~boato. Speciala boato por transporti varojn. **Sensarĝa** ~o. Mono pagita por neŝarĝitaj varoj. Kp **FRAJTO**.

Kariero. Profesio, okupo, al kiu oni sin dediĉas ; ĉefa celo de la agoj : *la ~o de la artoj, de la sciencoj* ; *la diplomatia ~o* ; (f) *la ~o de la gloro*. ~ismo. Kondutmaniero de ambiciulaĉo, kiu konstante k senskrupte celas la plilevigon k sukceson en sia ~o : *egoismo k ~ismo*. ~isto. Tia homo : *for duvizaĝuloj k ~istoj el nia movado*.

kariko Z ☼. G. de ~acoj (*carica*).

Karikaturo. Groteska desegnaĵo, prezentanta la ĉefajn trajtojn de iu facile rekoneblajn sed malbeligitajn k difektitajn per komika troigo. ~1 (tr). Desegni ies vizaĝon per ~o.

Kariofilo. 1 Arbo el fam. mirtacoj (*caryophyllus aromaticus*). 2 Najloforma sekigita florburgono de tiu arbo, uzata kiel spicaĵo.

Kariolo. Durada malpeza nekovrita veturilo.

karit(at)o (K). Supernatura virto, per kiu oni amas Dion super ĉio k la proksimumon kiel sin mem pro amo al Dio.

karlino ☼. G. de kompozitoj, speco de kardo (*carlina*).

karmezino Z. Malhela ruĝo.

* **Karmino**. Rozruĝa kolorilo, ekstraktata el la koĉenilo : (f) ~aj *lipoj*.

Karno. 1 Mola fibreca substanco, troviĝanta sub la haŭto de la animaloj, konsistiganta la muskolojn k kontrastanta kun la haŭto k la ostoj : *mi hokas al vi la akraĵn spronojn en la ~on* Z ; *la hundoj formangiĝas la ~on de Izebel* Z ; ĉeesti kun ~o k ostoj (proprapersono) ; *la bestoj dis~is la kadavraĵon* Z ; ~orica *besto* ; *sen~a skeleto* ; ~oŝira *tigro* ; ~okoloraj *ŝtrumpoj* ; (f) *tranci rekte en la ~on* Z (akre k trafe kritiki). Kp **VIANDO**. 2 Tiu substanco, konsiderata kiel karakterizo de l' homa naskigado : *nek ~o k sango, sed la koro faras nin patroj k filoj* Z ; *iri la vojon de ĉiu ~o* Z (morti) ; *laŭ la kristanoj Jesuo estas en~iĝinta Dio*. 3 Mola fibreca substanco, lokita sub la ŝelo de l' fruktoj, konsiderata kontraste kun la kerno(j) : *la*

~o de persiko, de melono. ~ulo Z. Mortemulo. **Dent**~o. Parto de la buŝa ~o ĉirkaŭanta la radikojn de la dentoj.

* **Karnavalo**. Tempo, dediĉata al amuzaj aĵoj, kiu iras de la festo de l' Tri Reĝoj, ĉis la Cindromerkredo, precipe dum la lastaj tagoj antaŭ la granda fasto.

* **Karoo**. Unu el la kvar specoj de ludkartoj, distingebla per malgrandaj ruĝaj kvadratoj : ~a aso.

* **Karobo**. Manĝebla frukto de ~arbo. ~arbo. Arbo el fam. fabacoj (*ceratonia siliqua*).

* **Karoto**. Veg. el fam. umbelacoj, kun manĝebla ruĝa radiko (*daucus carotta*).

* **Karpo**. Bongusta riverfiŝo (*cyprinus carpio*).

karpeo ♥. Ostaro de la manradiko.

* **Karpeno**. Arbo el fam. kupulacoj, kies ligno estas uzata por mebloj (*carpinus betulus*).

* **Karto**. 1 Kartonfolieto, uzata kiel korespondilo : *poŝt-o* ; *ilustrita* ~o (kies unu flanko prezentas desegnaĵon aŭ fotografajon). 2 Kartonfolieto, oficiala aŭ ne, kun surskriboj ĉu presitaj, ĉu manskribitaj, uzata kiel rekonilo : *vizit*~o (~o kun nomo k adresoj) ; *balotrajtita* ~o ; *legitimita* ~o ; *porcirkula* ~o (Kp **BIL-ETRO**). 3 Kartonfolieto, sur kiu estas presita aŭ skribita tabelo de la manĝaĵoj disponeblaj ĉe restoracio, kun la prezoj apude : *manĝi laŭ la* ~o (kiam la kliento elektas manĝaĵojn sur la ~o, k pagas sekve varian prezon). (Kp **MENUO**, **FIKSA**.) 4 Maldika kartonfolieto, rektangule tranĉita, prezentanta sur unu flanko kolorajn gravuraĵojn, uzata por ludi diversajn ludojn : ~aro (aro da 32 aŭ 52 ~oj) ; *meti ion sur la* ~on Z (riski) ; *mi sentis, ke mi metas sur la* ~on la tutan estontan trunkvilecon mian Z ; *meti ĉion sur la lastan* ~on (riski la lastan ŝancon) ; *la vivo staras sur la* ~o Z (en ekstrema situacio) ; *blindulo ~ojn ludi ne devas* Z (oni estas responda pri siaj eraroj) ; *niaj esperoj disfalis kiel dometo el lud*~oj. 5 Folio el kartono aŭ papero, sur kiu estas figurita la surfaco de l' tera globo, aŭ de unu el ĝiaj partoj (= geografia ~o, land~o), aŭ la ĉielo kun ĝiaj astroj (= astronomia ~o). ~aro. Atlaso 2.

* **Kartavi** (ntr). Prononci la literon « r » per la gorgo.

kartelo Z £ كرتلا. Interkonsento de organizoj por komuna kunagado. ~o **ekonomia** baziĝas sur kontrakto de produktantoj en la celo forigi la liberan konkuradon k influi la prezojn laŭ komuna reguligo de produktado k debito. ~o **politika**. Interkonsento de politikaj partioj por komuna kunagado. Kp **KONZERNO**, **TRUSTO**.

* **Kartilago**. Fortika, elasta, fleksebla organika teksaĵo.

* **Kartoĉo**. 1 Cilindra ujeto, el kartono aŭ metalo, entenanta pulvoŝargon k plumberojn, uzata por ĉasafiloj. 2 Kunmetaĵo de kuglingo k de kuglo, uzata por pistoloj, revolveroj, karabenoj k militpafiloj. ~ego. Kunmetaĵo de obusingo k de obuso uzata por rapidpafaj kanonoj. Kp **PULV-UJO**, **PRAJMO**.

Kartografio. Arto verki geografiajn kartojn.

* **Kartono**. 1 Pli aŭ malpli dika folio, farita el paperpasto pistita, gluita k sekigita sub premilo : *glui fotografajon sur* ~o. 2 Simila pasto, uzata por fabriki aliajn objektojn : ~a pupo, masko.

Kartuŝo. Ornamo, ĉirkaŭanta, plataĵeton, sur kiu ĝenerale estas skribaĵo, nomo, titolo, devizo, insigno.

* **Karuselo**. 1 Festa turniro, kie kavaliroj aŭ rajdistoj turniĝe k artisme manovras : (f) *haosaj pensoj* ~as (kirligas) en lia kapo. 2 Porinfana amuzilo, konsistanta el lignaj rajdbestoj k seĝoj, metitaj sur granda ronda plataĵo, kiu turniĝas ĉirkaŭ sia akso.

* **Kaso**. Monkesto : *regna* ~o ; *vivi de ŝparita* ~o Z (mono) ; *kiu rompis la glason, tiu ordigu la* ~on Z (sk pagante la perdon, ĉar ĉiu devas prirespondi pri siaj faroj). Kp **POŜO**, **SAKO**. ~ejo. Ĉambro, destinita por enspezado k elspizado de mono, k en kiu oni konservas la ~on. ~isto. Oficisto, kiu en- k elspezas monon en ~ejo ; societano, kies tasko estas kolekti la kotizojn k prizorgi la monon. **En**~igi (tr). Enspezi monon.

kasacil (tr) كاساچيل. Leĝe nuligi tribunalan juĝon, dekreton, proceduron, verdikton : *la* ~a kortumo ~is la verdikton de la unua

instanco. ~o. Leĝa nuligo al tribunala juĝo, dekreto, proceduro, verdikto.

* **Kasero.** Metala kuirpoto kun tenilo.

kaseto . Plata skatolo, ordinare ligna aŭ metala, por plako aŭ filmo k kiun oni ŝovas en kamaron. ~o **kun turnebla ŝovkovrilo.** ~o kies ŝovkovrilo per ĉarniroj aligita ne estas tute eltirata dum la fotografado, sed malantaŭ la ~o turnata. **Almet** ~o. ~o, kiun oni ne ŝovas en la foliojn de la kamero, sed nur alpremas al ĝi. **Duobla** ~o. ~o ŝargebla per du plakoj aŭ platfilmoj. **Filmpak** ~o. ~o ŝargebla per filmpakoj. **Kartoĉfilma** ~o. ~o por kartoĉfilmoj, ŝargebla ordinare eĉ ĉe taglumo. **Sanĝ** ~o. ~o ŝargebla per difinita aro da plakoj. ~ujo. Ujo por konservi k kunporti aron da ~oj.

* **Kasko.** Metala aŭ leda kapŝirmilo por soldatoj.

kaskado Z. Malgranda akvofalo : (f) *senĝina* ~o da demandoj.

kaskedo. Ĉapo kun viziero.

Kasto. En kelkaj nacioj, ĉiu el la sociaj klasoj, kiuj ne miksiĝante unu kun alia, formas la bazon de la politika k religia kastotributo. ~ismo. Politika sistemo bazita sur la ~oj.

Kastanjeto. Ligna aŭ ebura klakilo, rinda k konkava, kiun oni alligas duope al la fingroj por sonigi ilin, frapante ilian konkavan flankon unu kontraŭ alia.

* **Kastelo.** 1 Fortikigita loĝloko, defendita per fosaĵo, remparoj k turoj (Kp CITADELO). 2 Luksa sinjora domo en la kamparo : (f) *konstrui ~ojn en aero* Z, *sur glacio* Z (revi himeraĵojn projektajn).

* **Kastoro.** Belfela mamulo, kun larĝa plata vosto, socie vivanta k lerte konstruanta surakvajn loĝejojn.

* **Kastri** (tr). Senigi homon aŭ beston je naskigpovo, fortranĉante la seksajn glandojn : *la ~itoj soprane kantas* B.

kasuaro . G. de kurantaj birdoj el Aŭstralio, simila al struto k kies plumoj servas kiel ornamo (*casuarius*).

* **Kaŝi** (tr). 1 Forigi ion de ies okuloj, metante ĝin en sekretan lokon, aŭ kovrante ĝin per io : *oni ~is lin de Atalja* Z ; *ŝi forkuris k ~is sin en la plej proksima arbaro* Z ; *~i oran ringon por ke oni ĝin*

ne trovi Z ; *ŝi fremdan vundon ~as vesto* Z (ni ne scias pri la suferoj de proksimumo) ; *neĝo ~as nur ĝis printempo* Z (nenio restas longe sekreta) ; *la lumo estas ~ata al mi per la kurtenoj* Z ; *~i al si la vizagon post la manoj* ; *ĵeti ~itan rigardon en libron* Z (Kp MASKI, KOVRI, ŜLOSI, VUALI). 2 Forigi ion de ies scio, ne dirante aŭ ne esprimante tion : *~i aĉeron, siajn projektojn, siajn pensojn* ; *saĝulo ~as sian ofendon* Z ; *saĝa homo ~as scion* Z ; *tiuj belaj paroloj ne povas ~i la fakton* ; *~i ion antaŭ iu* Z ; *sin ~i de iu* ; *pli bona estas riproĉo ne ~ita ol amo ~ita* Z ; *akcepti ~itajn donacojn* Z ; *tuso k amo ne estas ~eblaj* Z ; *senco~aj* (enigmaj) *frazoj* (Kp IGNORI, SEKRETI, MENSOGI, SUFOKI, FORSILENTI, HIPOKRITI). ~ (It) e. 1 Sin ~ante : *kio vendigas ~ite, vendigas plej profite* Z. 2 Neesprimante. ~ejo Z. Loko, kie oni ~as sin aŭ ion. ~ema Z. Havanta inklinon por ~i siajn pensojn ; sekreta. ~ilo. Objekto malantaŭ kiu oni ~as sin aŭ ion (Kp KOVRILO, EKRANO, PRETEKSTO). **Mal~i** (tr). Diskonigi, klare sciigi ~itaĵon aŭ ~indaĵon : *la tempo ĉiam mal~as la veron* Z ; *sian intencon Dio mal~as al la piuloj* Z ; *kui mal~as sekretojn estas kiel kalumniantoj* Z (Kp REKONI, KONFESI, MONTRI, APERIGI, REVELACII, PUBLIKIGI, MALKOVRI, MANIFESTI, SENVUALIGI, SENMASKIGI). **Mal~o.** 1 Ago mal~i. 2 (R) Supernatura inspiro per kiu Dio konigas ion al iu ; revelacio. **Mal~a.** 1 Diskonita : *lia honto fariĝis tro mal~a, por ke mi povu akcepti lin hejme* Z (Kp FAMA). 2 Sin mal~anta ; lojala : *mal~a konduto* (Kp SINCERA).

* **Kaŝtano.** Mangebla frukto de ~arbo : *~hara fraŭlino* Z (kun ~koloraj harojj). ~arbo, ~ujo. Arbo el fam. kupulacoj (*castanea vesca*).

* **Kato.** Hejma musĉasanta mamulo kun bela felo (*felis domestica*) : *kiam ~o promenas, la musoj festenas* Z (kiam mastro foriras, ne sin ĝenas la servantoj) ; *danci kiel ~o ĉirkaŭ poto* Z (peni por plaĉi) ; *vivi kun iu, kiel hundo kun ~o* Z (malamike) ; *kiam ~o jam formangiĝis, ĵorpelado ne helpas* Z. ~a. Rilata al ~o, propra al ~o : *~aj paŝoj* ; *~aj* (flataj) *manieroj*.

Katafalko. Funebra parada podio, sur kiu oni metas la ĉerkon de mortinto, kiun oni volas honor.

kataklismo (Sc). Naturkatastrofo, kaŭzanta tre gravajn difektojn k ŝanĝojn sur la surfaco de la tero.

Katakomb. Subteraj galerioj uzitaj kiel tombejo aŭ ostejo.

Katalepsio. Nerva patologia stato, karakterizata per inertece de la volaj muskoloj k perdo de sentpovo.

Katalogo. Tabelo de objektoj ordigitaj laŭ difinita ordo : *~o de pentraĵoj, de libroj, de muzeo*. Kp LISTO, TABELO, BIBLIOGRAFIO, REPERTUARIO. *~i* (tr). Registri en *~o* : *~i bibliotekon*.

* **Kataplasm**. Kuracilo, konsistanta el varma, mola k malseka maso da medicinaj substancoj, entenita en maldensa ŝtofo, k metata sur korpa parto.

* **Kataro**. Muka fluo pro inflamo de muka membrano : *~o de l' nazo, de l' intesto*, ktp. Kp MALVARMUMO.

* **Katarakto**. Maldiafaniĝo de l' okul-lenso, kaŭzanta kuraceblan blindecon.

Katastrofo. Subita malfeliĉega okazaĵo : *fervoja ~o* ; *tio povas ~e efiki al la vivstato de la laboristoj*.

Katedro. Surpodia seĝo por predikantoj aŭ profesoroj.

Katedralo. Episkopa preĝejo : *hispana proverbo diras, ke por konstrui preĝejeton, oni devas projektii ~on*.

Kategorio. Ĉiu el la klasoj, en kiuj oni ordigas samspecajn personojn, objektojn aŭ faktojn : *la gramatikaj ~oj ~a. 1* Rilata al *~o*. *2* Senkondiĉa, firma, nepre, postula, tute klara : *~a lono, rifuzo* ; *~e respondi, aserti, paroli Z*.

Kateĥismo, Katekismo. 1 Elementa lernolibro, prezentanta per demandoj k respondoj la ĉefajn punktojn de religio. 2 Elementa ia ajn lernolibro, konsistanta el demandoj k respondoj : *~o de politika ekonomio*.

Kateĥisto, Katekisto. Instruanto pri kateĥismo 1.

Kateĥizi, Kateklizi (tr). Instrui la religiajn elementajn principojn : *la misiistoj ~as la nigrulojn*. Kp PREDIKI.

* **Kateno**. Fortika ĉeno uzata por ligi la malliberulojn k malhelpi ilin forkuri : *havi ~ojn sur la piedoj Z*. *~i* (tr), en *~ig*. 1 Ligi per *~o* : *~i krimulon, beston*. 2 (f) Ligi per morala, spirita

devigo (danko, ŝuldo, logo ktp) : *kiu donacon prenas, tiu sin ~as Z* ; *ili sidis en mallumo, ~itaj de misero Z* ; *kial do ni devas senbezone ~i nin Z ?* *kiu sian langon ~as, Dio lin benas Z* ; *en lingvaj demandoj ĉiu superflua decido malutile ~as Z* ; *dangere en ~igi la lingvon Z* ; *tro rapida edziĝo, porĉiama ~iĝo Z*. 3 (f) Ligi per kvazaŭmateriala altireco : *li staris, kvazaŭ ~ile al la tero* (Kp FORĈI) ; *~is min tiu grandioza spektaklo (mi ne povis foriri rezignante tiun spektaklon)*.

katizl (tr) ☼. Doni apreturan gluon, brilecon al ŝtofo. *~o*. Ago *~i* aŭ la rezulto de tiu ago : *~on oni prijaras per hidraŭlika maŝino*. **De** *~i*. Forpreni, forigi la apreturan gluon, brilecon de ŝtofo.

katodo ⚡. Negativa elektrodo de pilo. Vd ANODO.

Katolika. Propra al la kristana Romana eklezio, kies estro estas la papo : *~a dogmo, kredo, preĝejo, eklezio, pastro*. *~o*. Ano de la *~a* religio. *~ismo*. *~a* doktrino, dogmaro.

* **Katuno**. Malpeza kotona teksaĵo, ĝenerale surpresita per koloraj desegnaĵoj : *indieno, kalikoto, kretono, nankeno, perkato estas ~oj*.

Kaŭĉo. Monsumo, kiun oni deponas, aŭ kiun oni promesas pagi por garantii la plenumon de interkonsento aŭ kontrakto farita de si mem aŭ de alia : *doni, havigi ~on* ; *liberigi akuzilon per, kontraŭ ~o*. *~i* (tr). Doni *~on* por iu.

Kaŭĉŭko. Elasta gumo, konsistanta el preparita suko de kelkaj amerikaj aŭ afrikaj arboj aŭ lianoj : *sulfur ~o* (ĉo prilaborita per sulfuro, k pli malmola ol la kruda) ; *~a mantelo*. Kp GUTAPERKO.

Kaŭri (ntr). 1 Sidi sur la kalkanoj : *la malfeliĉa knabino ~is en angulo de la ĉambro* ; *~e sidiĝi Z*. 2 Sidi kuntirigante por sin kaŝi aŭ por eksalti : *la tigro ~is en la altaj herboj*. *~iĝi*. 1 Sidigi sin sur kalkanoj. 2 Kuntiri sin.

kaŭstika ☼ ☼ (pri substanco). Brulanta, kaŭteriza, mordanta : *~aj rimedoj*. *~aĵo*. *~a* substanco. *~eco*. Eco de tio, kio estas *~a* : *la ~eco de acidoj*. Kp BRULI, FROTI, KAŬTERIZI, KORODI, MORDI, RODI.

* **Kaŭterizl** (tr). Vundi per fajro aŭ kaŭstikaĵoj por kuracaj celoj. *~ilo*.

Mefianika rimedo por brulkuraci la karnon. ~ajo. Hemia rimedo por sama celo.

* **Kaŭzo.** 1 § Tio, pro kio io estas aŭ igas tia, kiel ĝi estas : la unua ~o (antaŭ kiu oni povas koncepti nenian alian) ; la efika ~o (la fenomeno necese antaŭa al alia) ; la cela ~o (la celo, kiun celas inteligenta ~o). 2 Tio, pro kio io okazas ; kialo : ~o de milito, de malsano ; ne esti sen ~o Z ; ~e de tio Z (pro tiu ~o) ; la proceso al kiu tiu ĉi bela loko donas la ~on Z ; tiam min malbena ne mia ~a (kies ~o ne estas mi) subite min apartigis de la amatoj Z. 3 Tio, pro kio oni faras ian agon : mi havis multajn ~ojn, agante tiel ; havi plenan ~on por ...i Z ; mi ekvidas nun la ~on de lia kolero ; doni al iu ~on por plendi Z. Kp FONTO, RADIKO, ĈERMO, MOTIVO, PRAVIGO. ~i (tr). Esti la ~o de ; estigi, okazigi : tiu vorto ~is la malpaco ; ~i doloron Z, laboron Z, bedaŭron al iu ; tiaj kompleksaj servoj ~as multajn elspesojn ; akcidento ~ita de aŭtomobilo. Kp ESTIGI, NASKI, KREI, KUNTRENI, VENIGI, ENPORTI, ALPORTI, SEKVI, REZULTATIGI, INSTIGI, VOKI, VEKI. ~eco §. Rilato inter la ~o k ĝia efiko : ~eco pri ~eco (laŭ kiu ĉio, kio ekzistas, havas ~on).

* **Kavo.** Malplenaĵo en solida materio aŭ en organo : ~oj en tero, en arbo, en pano, en fromaĝo ; peli pavon, fali ~on Z (malsukcesi) ; ~vojo (profunde fosita en tero) ; kot~aĵo ; rado~oj (faritaj de veturilaroj en ne pavimita vojo) ; ~ego en monto (Kp PROFUNDEGAJO, ABISMO) ; la ĉarmaj ~etoj de fraŭlinaj vangoj Z ; kor~etoj (Kp KAMERO) ; okul~oj ; internaj naz~aĵoj (Kp NAZTUOJ) ; man~o Z. Kp FOsaĴo, TRANĉo, KAVERNO, TROGO. ~a. ~oforma aŭ enhavanta ~ojn : ~a vojo, relo, dento ; ~aj okuloj, vangoj ; ~eca (kaverna) voĉo. ~i (ntr). Esti ~a. ~igi Z. Igi ~a aŭ estigi ~ojn en : trinki el sia ~igila mano Z ; pluvo ~igis la teron ; ~igi vojon, pajlŝecon ; ~itaj trunkoj Z ; (en)~igintaj vangoj, okuloj. Dis~aĵo. Malregulforma natura ~aĵo. Mal~a. Konvekso.

Kavalerio. Parto de armeo konsistanta el rajdsoldatoj.

* **Kavaliro.** 1 En antikva Romo, civitano apartenanta al tiu el la tri klasoj, kiu

estis meza inter la pleba k la patricia. 2 En mezepoko, nobelo ricevinta la ~econ. Kp KAVALERIANO. 3 Tiu, kiu havas la malpli altan gradon de ordeno : ~o de la Honora Legio (Kp OFICIRO, KOMANDORO). 4 Unu el la ŝakfiguroj, prezentanta ĉevalon. ~eco. 1 Militista institucio, kun religia k heroa karaktero, starigita ĉe la feŭda nobelaro, k trudanta al siaj anoj maltimon antaŭ la danĝero, lojalecon, protektadon al malfortuloj k ĝentilecon al virinoj. 2 Eco, titolo de ~o. ~a. Propra aŭ rilata al ~o : ~a armilaro ; ~aj poemoj. ~eca. Havanta la heroan karakteron de la mezepoka ~eco : ~eca konduto, sindonemo. ~ajo. 1 ~eca ago. 2 Z Ordeno.

kavalkado Z. Pompa ceremonia aŭ plezura promenado de rajdantaro.

* **Kaverno.** 1 Natura profunda subtera kavo : la antaŭhistoriaj homoj loĝis en ~oj. Kp GROTO. 2 Malsaneca kavo en organo : ~oj de la pulmo ĉe tuberkulozo ; ~o en arbo Z. ~a. 1 Prezentanta ~on : ~a arbo Z, ŝtonego, dento, pulmo. 2 Obtuze sonora kiel ~o : ~a blovo, sterloro, voĉo (Kp TOMBA, ĈERKA).

* **Kaviaro.** Frandaĵo farita el salita sturĝa frajo.

* **Kazo.** 1 (G) Ĉiu el la diversaj formoj, kiujn en kelkaj lingvoj alprenas substantivo, pronomo aŭ adjektivo, laŭ ĝia gramatika rolo : en esp-o ~oj ekzistas nur du : nominativo k akuzativo Z (Kp DEKLINACIO). 2 Difinita aparta okazo : en tiu ~o mi prenas pluvombreton ; la leĝo ne antaŭvidis tiun ~on.

* **Kazeo.** Densa solidiĝinta ne fermentinta parto de lakto, el kiu oni faras fromaĝon. ~igi. Solidiĝi, igi ~o. ~igaĵo. Fermento, ĝenerale ekstraktita el stomako de junaj ankoraŭ laktonutritaj remaĉuloj, kiu servas por ~igi lakton.

kazelo Z ☞. Albumina substanco de la lakto. Vd LEGUMINO.

Kazemato. Arkaja subtera ĉambro en citadelo aŭ fortikaĵo.

Kazerno. Konstruaĵo destinita por loĝi soldatojn.

Kazino. Konstruaĵo por publikaj kunvenoj k amuzaĵoj (dancoj, monludoj ke) precipe en kurac- aŭ banurboj.

kazulisto. Teologiisto, kiu studas la solvojn de konsciencaj duboj.

kazulistiko. Parto de la morala teologio, kiu temas pri la konsciencaj malfacilaĵoj.

* **Ke.** Dependiga konjunkcio, enkondukanta : 1° Kompletigajn propoziciojn, kun rolo : 1 de subjekto : *estas al mi tre agrable*, ~ *mi havas la okazon nun saluti vin* Z ; *ne bone estas*, ~ *la malsanuloj ĵumas tian fortan tabakon* Z ; 2 de apozicio : *tiun supozon*, ~ *li estas trompisto*, *mi tuj pruvas al vi* ; *mi faras al vi donacon*, ~ *el via buŝo eliros perloj* Z ; *malgraŭ tio*, ~... ; 3 de predikato : *lia penso estas*, ~ *ni devas akcepti la inviton* ; 4 de objekta komplemento : *mi sentas*, ~ *la morto baldaŭ min vokos* Z. Rim. 1 : Post verboj signifantaj « diri, kredi, pensi » k la analogaj, Z kelkfoje subkomprenas la konjunkcion : *vi scias ja*, *vi ilin al mi donis* ; *kredu*, *mi dediĉas la lutan mian animon nur al mia reĝo* ; *mi diras al vi*, *ŝi ricevos enterigon kristanan*. Rim. 2 : Post la konj. **ke** oni povas trovi ĉiujn modojn laŭ la senco : *zorgu*, ~ *la reĝo ricevu la leterojn* Z ; *ne ekzistas eĉ la plej malgranda kaŭzo*, ~ *aperus ia nova lingvo*, kiu elpuŝus *esp-on* Z.

II° Cirkonstancajn propoziciojn, kun rolo de komplemento : 1 de kaŭzo : *mi estas furioza*, ~ *mi staras kiel malpravulo*, *dum mi estas prava* Z ; *mi ĝojas*, ~ *vi bone fartas* ; *mi dankas*, ~ *vi venis*. Rim. : En tiu senco **ke** estas ordinare precizigita per **tial**, **pro tio**, **pretekste** : *ĉiuj ŝatis esp-on tial*, ~ *ĝi alproksimigas la homajn korojn* Z ; 2 de celo : *ekzistas ezoko*, ~ *fiŝo ne dormu* Z ; *trapiku lin*, ~ *li momente falu* Z ; kiu mi estas, ~ mi iru al *ŝarango* Z ? Rim. : En tiu senco **ke** estas ordinare precizigita per **por** : *al ĉiuj anoncu*, *por* ~ *ĉiuj sciu* Z ; 3 de rezulto : *la muroj estis ornamitaj per grandaj pentraĵoj*, ~ *estis plezuro ĉion tion vidi* Z ; *paca silento*, ~ *ne blovas eĉ vento* Z ; kio estas al la popolo, *ke ĝi ploras* Z ? Rim. : En tiu senco **ke** estas ordinare precizigita per **tiel**, **tiamaniere**, **tia**, **tio** : *mi tiel kuris*, ~ *mi ne povas retrovi la spiron* ; 4 de kondiĉo : *supoze* ~ *estas dioj*, *tiuj dioj estas bonaj* ; *mi morgaŭ foriros*, *kondiĉe* ~ *vi min akompanos*. Rim. : Oni neniam uzu **ke** en la tempaj cirkonstancaj frazoj (Kp **kiam**, **ĝis**, **dum**, **ol**), nek antaŭ u-modo en ordona aŭ dezira ĉefpropozicio : *Dio volu* Z.

* **Keglo.** Ĉiu el la lignaj kolonetoj, kiujn oni penas vete renversi, ĵetante inter ili lignan globon. ~ **aro.** Ludo per ~oj.

kelranto ☞. G. de kruciferoj (*cheiranthus*).

keljo ☞. Ligna aŭ metala peco, ĝenerale kojnoforma, uzata anstataŭ najlo, por perforte ŝtopi truon aŭ rigide kunfiksi du partopecojn : *algustiga*, *duobla*, *kalkana*, *konkava*, *kvadrata*, *ronda* ~o. ~1. Ligi aŭ fiksi per ~o.

* **Kelo.** 1 Subtera ĉambro, en kiu oni konservas provizojn, vinon, nutraĵojn, karbon, ktp : *li havas nek ĉelon nek ~on* Z (li estas senhejmulo) ; *malfermita ~o tentas al ŝtelo* Z. 2 (f) La tuta provizo da vino entenata en la ~o : *li estis fiero de sia ~o* Z. ~1sto. Servisto, kiu zorgas speciale pri la vinprovizoj.

kelidonio ☞. G. de papavacoj, kies suko estas flava k kaŭstika : *la kaŭstika suko de la ~o estas uzata kontraŭ la verukoj* (*chelidonium*).

* **Kelka.** 1° Nedifina nombra adjektivo, kiu signifas : 1 (singulare) Nedifinitan kvanton de tuto, kies dividoj ne estas esprimeblaj per nombroj : *metu ~an ordon en vian paroladon* Z ; *antaŭ ~a tempo* Z ; *kun ~a hezitado* Z ; *en ~a maniero* Z, *rilato* Z ; *doni ~an klarigon* Z ; ĉiu, kiu opinias, *ke respondo pri lia demando povus havi ~an intereson por aliaj personoj*, *volu... Z* ; *en tiaj okazoj*, ~a libereco alportas al ni nenian malutilon Z ; ~tempa ĉeso ne estas forgeso Z (Kp IU, IA, IOMA). 2 (singulare) Nedifinitan, sed difineblan kvanton = certa 3 : ~a nombro da novaj vortoj Z ; *falis ~a nombro el la soldatoj* Z. 3 (plurale) Nedifinitan kvanton da pluraj nombreblaj aferoj, kontraste kun la tuto aŭ kun pli granda kvanto : *atendu nur ~ajn (malmultajn) minutojn* ; *ni prenos simple ~ajn ekzemplerojn* Z ; ~aj homoj sentas sin la plej feliĉaj, *kiam ili vidas la suferojn de siaj najbaroj* ; *tiuj ~aj (malmultaj) novaj esp-istoj deziris dikti leĝojn al la tuta popolo esp-ista* Z ; ~aga ekzerciĝo Z (Kp IU, DIVERSAJ, IOMAJ, PLI OL UNU).

II° (plurale) Samsenca nedifina nombpronomo : ~aj pensas, *ke... ~e*. Analoge kun **MULTE**, **IOM** **ke**, tiu adverbo estas uzata kun la senco de subst. mon-

tranta nedifinitan sed ne tre grandan kvanton : *nur ~e da homoj sidis en la ĉambro ; ~e da ni Z ; permesu diri al vi ~e da vortoj Z ; mi volis doni al ŝi ~e da violoj Z* (= ~on da aŭ kelkajn) ; *oni ne povas tion fari laŭ mendo en la daŭro de ~e (malmulte) da semajnoj Z ; li donis al la almozulo la ~e da spsedekoj, kiujn li havis Z ; dum la ~e da minutoj de ĉi tiu rigardado Z ; ili ellernis tiun lingvon en la daŭro de iaj ~e da semajnoj Z*. Rm. 1 : Oni donis arkaŭke al **kelkaj**, **kelke** da la sencon de **pli ol unu, pluraj** : *dum ~e da semajnoj li maljuniĝis je ~e da jaroj B*. Rm. 2 : **Kelka** estas iafoje pleonasme uzata kiel prefikso por insisti pri la nedifiniteco de la kvanto : *~iuj ; ~iom ; mia laboro valoras ~oble pli, ol kiom vi donas al mi por ĝi Z*. La formo singulara **kelkiu**, uzata kun la senco de **iu** estas tute malracia, ĉar **kelkaj** montras ĉiam pli ol unu, k **kelka** ne povas esti uzata pri nombrebaj aferoj.

* **Kelnero**. Servisto, kiu alportas la trinkaĵojn aŭ manĝaĵojn al la klientoj de kafejo aŭ restoracio.

kemlo = ĥemio.

* **Keno**. Rezinoriĉa ligno : *~a torĉo*.

Kepo. 1 Militista ĉapo, kun larĝa viziero. 2 Simila kapvesto por lernantoj kc.

* **Kero**. Unu el la kvar koloroj de ludkarto, signita per ruĝaj koroj.

kermeso. Granda publika festo en Flandro.

* **Kerno**. 1 Tre malmola ligneca tego de la grajno en la interno de iaj fruktoj (pruno, abrikoto, persiko kc). 2 Tiu grajno mem : *~o de migdalo, nukso*. 3 (f) Centra, esenca parto de io : *mi trovas la ~on de la vero Z ; li trovis la vojon penetrantan ĝis la mistera ~o de ĉiuj aferoj ; la ~o de la festo estis la parolado de la prezidanto ; la malproksimeco de la civilizaj ~oj ; tio estas precize la ~o de la demando ; la ~o (plej bona parto. Kp **SUKO**, MEDOLO) de la popolo*. ~a (f) Esenca, fundamenta : *tiel ~a diro ! la ~a ideo entenata en tiu vorto estas... ~eca*. Fortika, sukplena, drasta : *~eca stilo Z*. ~eto. Unu el la malgrandaj ~oj en la interno de kelkaj fruktoj (piro, pomo, orango, citrono). (Kp GRAJNO 2.)

* **Kerubo**. 1 (Bb) Supernatura estaĵo, en formo de flugilhava virbovo kun homa kapo. 2 (K) Anĝelo de la dua ĉiela ĥoro, kiun oni prezentas en pentraĵoj aŭ skulptaĵoj per flugilhava kapo de infano. Kp **SERAFO**. 3 (f) Ĉarma infano.

* **Kesto**. Ujo, ĝenerale ligna k kvarangula, por enteni diversajn aĵojn : *poŝta ~o ; tir~o* (fako, ingigita en ŝranko, tablo, komodo kc, k laŭvole elirebla).

* **Kla**. 1 Ekkria k demanda adj., kiu montras la kvaliton, naturon, specon en sendependa prop. : *~ bruo ! ~ amaso ! Z ~ malsaĝulo mi estas ! Z ~ granda homo detruigis Z ! ~ j nekalkuleblaj riĉaĵoj estas disverŝitaj en la granda regno de la naturo ! Z ~ n uniformon li portis ? ~ n respondon donis la mastrino Z ? ~ j estas la kondiĉoj ?* 2 Ekkria k demanda adj. montranta la kvaliton, naturon, specon en dependa prop. : *vi scias, ~ estas nia celo Z ; ekrigardu, ~jn okulojn li havas, nigrajn aŭ ne Z ; mi ne scias, ~ n komprenon vi havas pri la libereco Z ; li ofte ne povas diri, ~ n formon ni devas uzi Z*. 3 Relativa adj. kun sama signifo : *mi donis al vi la libron tian, ~ ĝi estis ; ~ naskiĝis, tia grandiĝis Z ; ~ patro, tia filo Z ; tiu sufikso donas al vi la eblon esprimi ĉian profesion, ~ nur povus aperi en via cerbo Z ; mi konas vin tiel longan tempon, ~ n povas ampleksi mia memoro Z ; tio estis brulofero, ~ estis farata ĉe la monto Sinaj Z ; postulu kontentigon, ~ n ajn vi volas Z ; ~ ajn estos la rezulto, mi persistos*.

* **Kial**. 1 Demanda adv. signifanta « pro kia kaŭzo ? » : *~ vi ne respondis al mi ?* 2 Demanda dependiga konj., kun sama signifo : *li diris al mi, ~ li tiam ne volis respondi ; la kaŭzo, kial mi faris tion, estas...* 3 Vortero signifanta kaŭzon, motivo : *ĉiu tial havas sian ~ Z ; jen la ~o de tiu decido ; en ĉi tiu ~o kuŝas ĉiuj aliaj ; doni al iu evit~ojn*. ~igl. Kompenigi ion montrante ĝiajn ~ojn.

* **Kiam**. 1 Demanda adv., signifanta « en kiu tempo ? » : *~ vi foriros ?* 2 Dependiga konj., signifanta « en la tempo, dum kiu » : *~ oni estas riĉa, oni havas multajn amikojn Z ; ĝi blekas nur, ~ ĝi malsatas ; de la momento, ~... ; de la tago, ~... ; de ~Z ; post ~ ; ĉiun fojon, ~...*

* **Kie**. 1 Demanda adv., signifanta « en kiu loko ? » : *~ li estas ?* 2 Relativa adv..

signifanta « en la loko, en kiu » : ~ jukas, tie ni gralas Z ; ~ estas sufero, estas ankaŭ espero Z ; li loĝas tie, ~n eĉ birdo ne flugas Z ; mi flankigadis de tiuj ĉi reguloj nur tie, ~ tion ĉi postulis apartaj cirkonstancoj Z (Kp TIAM, KIAM) ; en tiaj okazoj, ~ vi ne scias, ĉu... Z ; laŭ la krio de la koko, tuj spirito ĉiu, ~ ajn li vagas, rapidas hejmen Z ; ~n kudrilo iras, tien ĉadenon ĝi tiras Z.

* **Kiel.** 1 Ekkria k demanda adv., signifanta « kiamaniere ? kigrade ? » : ~ bela ŝi estas ! ~ vi fartas ? ~ estas via nomo ? Z 2 Konj. signifanta « sammaniere al, ne alie ol, sammaniere ol, samgrade ol, en tia maniero kia, kompare al, same je » k enkondukanta komparon : barakti ~ fiŝo ekster la akvo Z ; la popoloj interproksimiĝos ~ unu familio Z ; ~ ponardo en mi penetras ĉiu vorto Z ; la estro estas por siaj soldatoj ~ bona patro Z ; ni staras unu apud alia ne ~ fremduloj, sed ~ fratoj Z ; li estas ~ ekzilita Z ; ili ĵariĝos ~ tute ne ekzistintaj Z ; proponi sin ~ servistino Z ; ŝi kuris ~ rabia Z ; ni sentas nin ~ samgentanoj Z ; la estrino de la nacioj ĵariĝis ~ vidvino Z ; li propagandis ~ unua tiujn ideojn Z ; ~ esp-istojn tiu ĉi batalado ne povas vin tuŝi Z ; elektii la lingvon francan aŭ anglan, ~ pli vastigitajn en la mondo Z ; senti sin tute ~ hejme ; li komprenas predikon ~ bovo muzikon Z ; liu ĉi terura ekzemplo servu al vi ~ instruo ; ~ rekompencon li petis nur glason da vino ; ni rigardis tion ~ nian devon ; estis al ŝi ~ se (= kvazaŭ I) ŝi paŝus sur akrajn tranĉilojn Z ; li eksaltis, ~ se oni lin pikus. 3 Nerekte ekkria, demanda aŭ duba konj. kun signifo de maniero aŭ grado : terure, ~ mi volas mangi Z ; ŝi ĵaris tion por vidi, ~ granda estos la ĝentileco de tiu knabino Z ; antaŭ ol mi transiros al la klarigo de tio, ~ mi solvis la problemon Z ; ~ ajn (kvankam tre) malfacila estas nia tasko, ni persistos ; ~ ajn (eĉ se tre) malmulte vi pagos, mi estos kontenta ; ~ ajn ĉiu el niaj aŭskultantoj ritalas al tiu aŭ alia formo de lingvo internacia, ni dubas, ĉu troviĝos inter ili eĉ unu, kiu dubas la utilecon mem de tia lingvo Z ; ~ ajn la afero estos, en ĉiu okazo ti devos ja ...i Z ; ~ ajn eksterordinare teruraj ŝajnis iaj epizodoj, ili ne povis egali la abomencon de tio ĉi ; venu ~ eble plej baldaŭ (tiel baldaŭ kiel estos

eble) ; mi deziras ĉapelon ~ eble plej malpezan. 4 Korelativa konj. respondanta al tiel, tia, tiom : mi estas tiel forta (aŭ : same forta) ~ vi ; mi obeos tiel, ~ mi promesis ; ni ne estas tiel naivaj, ~ pensas pri ni kelkaj personoj Z ; li kuris (sk tiel), ~ rapide li povis ; tiel baldaŭ, ~ ili nur povas Z ; tio estas ja pli profita, tiel por ilia gloro, ~ por ilia poŝo Z ; neniam oni vidis tian malfeliĉan sorton, ~ mia Z ; mi ĝojas, ke vi havas tian saman opinion, ~ mi Z ; la uzado de la artikolo estas tia sama, ~ en la aliaj lingvoj Z ; li meritas havi tiajn filojn, ~ vi estas Z ; li havas tiom same da talento k kapablo, ~ mi Z. Rm. 1 : Ĉar post kiel la verbo estas ofte subkomprenata, oni iafaje bezitas pri la kazo de la sekvanta subst. Por forigi ĉiun dubon, oni nur restarigu la subkomprenatan ideon : mi elektis lin ~ prezidanto (ĉar mi estas prezidanto ; la prezidanto estas la sama persono kiel la subjekto) ; mi elektis lin ~ prezidanton (por fari el li prezidanton ; la prezidanto estas la sama persono kiel la komplemento) ; mi faros vian idaron ~ polvo de la tero Z (tiel multenombra kiel estas). Rm. 2 : Se oni volas akcenti, ke la eco montrita de la komparo estas neefektiva, oni uzu prefere kvazaŭ : ni akceptis lin ~ reĝon (ĉar li estas efektive reĝo) ; ni akceptis lin kvazaŭ reĝon (kvankam li ne estis efektive reĝo). ~a = kia (kun pli da insistito) : antaŭ ĉio demandu, ~aj Danoj loĝas en Parizo, de kia speco Z. ~e. Formo pli akcentita de la adv. ~.

* **Kies.** 1 Demanda senfleksia pronomo, signifanta « de kiu, de kiuj ? » k montranta la apartenecon : ~ lombo tio ĉi estas Z ? ~ tiuj ĉi soldatoj ? — De la Norvego Z ; pri ~ morto vi plendas ? 2 Nerekte demanda pronomo, kun sama signifo : scias la kato, ~ lardon ĝi mangi Z : mi demandas lin, ~ verkon li tradukis. 3 Relativa pronomo, signifanta « de kiu, de kiuj », k montranta apartenecon : la lando, ~ gastoj ni estas Z ; ~ panon oni mangas, ties agojn oni laŭdas ; malproksimaj landoj, ~ lingvojn ni ne komprenas Z ; por kio do tiuj reformoj, ~ sola propono estas jam danĝera por nia afero Z ; dum 3 jaroj, post ~ finiĝo ili estis komencontaj Z. Rm. 1 : Kies ne estas ordinare sekvata de la artikolo ; tamen oni trovas ĉe Z : de mi, ~ la amo estis sankta, ŝi mal-

alligis al pekulo ; kc. RIM. 2 : Kiam **kies** estas komplemento de subst. dependanta de prep., oni metas ĝin inter la prep. k la subst. : *jen estas la signoj, per ~ potenco ni atingos la celon* Z ; *la serpento, de ~ mordo mortis via patro, nun portas lian kronon* Z. RIM. 3 : En la es-serio nur **kies** k **ties** povas egale resendi al personoj aŭ objektoj, dum **ies**, **nenies**, **ĉies** resendadas ordinare nur al personoj : *mi travivis minulon, ~ terurecon mi ne povas priskribi al vi*. RIM. 4 : En tiu sama serio **kies** k **ties** povas esti indiferente singularaj aŭ pluraj, dum **ies** estas ordinare nur singulara k **ĉies** nur plurala : *jen montrigis altaj bluaj montoj, sur ~ suproj britis la neĝo* Z ; *niaj samideanoj, ~ vortoj eble ŝajnis al vi tro fabelaj* Z.

* **Kilo**. Malsupra ĉeftrabego, iranta de la antaŭa ĝis la posta parto de ŝipo k sur kiu sin apogas la tuta ĉarpentaĵo : *la ~ estas kvazaŭe la spino de la ŝipo*.

Kilogramo. Milo da gramoj. ~ **metro**. Unuo, esprimanta la laboron necesan por levi unu ~ on je unu metro.

Kilometro. Milo da metroj.

kilovato ⚡. Unuo de potenco valoranta mil vatojn. Vd ELEKTR(AJ UNUOJ).

kilovolto ⚡. Unuo de elektra tensio aŭ de potenciala diferenco valoranta mil voltojn. Vd ELEKTR(AJ UNUOJ).

kimero = ĥimero.

kimono. Nacia japana vesto.

kino. 1 V Kinkono 2. 2 Kinematografo : ~oprezentado. ~ejo, ~oteatro. Kinematografejo.

kinematiko ⚙. Parto de la mekaniko pritraktanta la movojn k tute nekonsideranta la fortojn, kiuj ilin elvokas.

kinematografo Z. Aparato, projekcianta sur ekranon fotografajn lumbildojn, kies multeco k rapideco naskas iluzion de efektiva movo. ~ejo. Loko, en kiu oni povas vidi ~ajn bildojn ; filmeatro. ~aĵo. Filmo. ~i (tr). Projekcii ~ajn bildojn.

Kinino. Senkolora kristala substanco, ekstraktita el la ŝelo de kinarbo, k uzata kontraŭ febro.

kinkono. 1 🌺 G. de rubiacoj, el Peru, kiu liveras amaran k kontraŭfebran ŝelon. 2 🍷 La ŝelo de la ~o : *la ~o estas eksplu-*

atata pro siaj teraŭpikaj proprecoj. Vd KININO, KINKONINO.

kinkonino ☞ 🍷. Alkaloida substanco de la kinkono : *la ~o estas uzata en la medicino plej ofte kiel ~a sulfato*. Vd KININO, KINKONO.

* **Kio**. 1 Demanda pronomo por neŭtraĵoj : ~ okazis ? pri ~ estas la demando ? 2 Nerekte demanda pronomo por neŭtraĵoj : *neniu scias, ~ morgaŭ lin trafos* Z ; *li demandis ŝin, ~n ŝi faras tie ĉi, tute sola* Z ; *rigardu, ~ eliras el la buŝo de via fratino* Z ; *mi klarigis al vi, ~ devas esti la celado de niaj kongresoj* Z. RIM. : En tiu senco, oni neniam esprimas la antaŭaĵon **tio**. 3 Relativa pronomo uzata anstataŭ **kiu**, kiam ĝia antaŭaĵo estas a) **lo**, **tio**, **ĉio** (esprimata aŭ ne) ; b) antaŭa tuta prop. ; c) substantivigita adjektivo kun nedifina signifo : *mi volas, ke tio, ~n mi diris, estu obeata* ; *sorto ofte alsendas, ~n oni ne atendas* Z ; *~ mia, tio bona* Z ; *la urbo faris ĉion, ~n ili povis por ke ni elportu la plej bonan rememoron* Z ; *~ ajnestos l' unua vidoto, ĝi estos al Dio oferota* Z ; *pri ~ ajn prudenta vi al mi parolos, viaj vortoj ne perdiĝos* Z ; *la naturo konservas sian moron, ~n ajn la honto dirus* Z ; *ŝi posedis fenomenan memoron, ~ ŝin kapabligis traduki sen notoj plej longan paroladon* ; *nun li havis tempon por ekzerci la soldatojn, ~ estis lia plej amata okupo* B ; *li ridas konstante, ~ estas netolerebla* ; *la kongresaj kunsidoj okazos en unu sola domo, ~ multe helpas al la bona arango* ; *la plej bona, ~n oni povas fari, estas... Z* ; *mi promesis ne kaŝi antaŭ vi eĉ la plej malgrandan, ~n mi povas ekscii pri la sorto de via frato* Z ; *la sola, ~ mirigis ilin, estis tio, ke ili facile komprenis la lingvon* Z ; *tio estus la plej terura, ~ povus al mi okazi* Z ; *tio estis la plej agrabla, ~n oni povis al ŝi donaci* Z ; *la sola, ~n ili deziras, estas nur, ke oni lasu ilin trankvile vivi* Z ; *la unua, ~n ili aŭdis, estis... Z* ; *la blanka, ~n li vidis, estis nur ŝaŭmo sur la akvo* K. RIM. : En tiu senco oni povas subkompreni la antaŭaĵon **tio** nur kiam ĝi estas je la sama kazo kiel **kio** : *redonu, ~n vi prenis*.

* **Kiom**. 1 Ekkria k demanda adverbo, signifanta « kia(n) nombro(n), kia(n) kvanto(n) ? ! » : *vi ~ havas da jaroj ? ~ da lingvoj vi parolas ? ~ da soldatoj tie ĉi pereis ! ~ ofte li tion diris ! ~ mi*

ŝuldas ? ~ ofte ni kune promenis ! ~ multe vi suferis Z ! ~ da tempo k laboroj estas perdala por la ellernado de fremdaj lingvoj Z ! ~ multe vi donus por tio, se vi povus vidi Z. 2 Nerekte demanda konjunkcio, kun sama signifo: diru al li, ~ da gastoj venos; mi volus scii, ~ de la ŝtofo ili pretiĝis Z; mi volus scii, ~ estas vera via humileco B; la malgranda faritaĵo malaperas ĉe la rigardo, ~ fari restas Z.

3 Relativa konjunkcio, signifanta « (tiel granda nombro aŭ kvanto), kiel » : ~ da kapoj, tiom da ĉapoj Z; ~ da homoj, tiom da gustoj Z; mi havas tiom da mono, ~ vi; mi prenas kiel atestantojn vin ĉiujn, tiom ~ vi estas Z; ĉiuj donas al mi prunte (tiom), ~ mi volas Z; tiom malproksime, ~ iras la rigardo; kolekti ĝin ĉi en tia kvanto, ~ li bezonas por manĝi Z. 4 Relativa konjunkcio, signifanta « laŭ la mezuro, laŭ kiu... » : ~ mi vidas, vi havas nur unu filon; la apero, ~ mi komprenas, al nia land' malbonon antaŭdiras Z; mi estas je unu jaro pli juna, k tamen je ~ mi estas pli saĝa ol vi Z ! ĝi estas pli da malbono, ol ~ mia kapo povas elpensi Z; la azeno jam ne iros pli rapide, ~ ajn vi lin batos Z; ~ ajn ni rompis al ni la kapon, ni ne povis kompreni Z; la lingvo esp-~ malgraŭ sia absoluta reguleco k facileco penis, ~ nur eble, konservi la neŝanĝitan formon de la vortoj Z. Rim. : La esenca senco de kiel estas la maniero, tiu de kiom estas la mezuro. Sed ĉar kiel signifas ankaŭ la gradon, k kiom la metaforan mezuron, oni vidas, ke la du konjunkcioj povas kelkfoje esti sendiference uzataj (Kp KIEL EBLE PLEJ Z; KIOM NUR EBLE Z). ~a. Adjektivo, demandanta pri kvanto, nombro, rango de : ~a ĥoro nun estas Z ? sur ~a etaĝo li loĝas ? sur ~a paĝo troviĝas tiu vorto ? ~jara vi estas ?

kiosko. Ĝardeno paviloneto.

* **Kiraso.** 1 Metala, iafaje leda armajo, ŝirmanta la bruston k dorson : ~o de kavaleriano. 2 Aro de la ŝtalaj platoj fiksitaĵ sur militŝipo, por ĝin ŝirmi kontraŭ pafaĵoj (Kp BLENDAJO). 3 Osta, kornea aŭ kalka tegajo, kiu ŝirmas la korpon de testudoj, krustuloj kc. (Kp KARAPACO). ~1 (tr). Provizi per ~o : menso ~ila de (obstina en) antaŭjuĝoj k fiereco.

Kirli (tr). Komunikali al fluaĵo rapidan turnmovon, kiu ĝenerale naskas ŝaŭmon ;

ronde forte agiti : ~i ovojn B, kremen; la uragano ~is la ondegojn de la maro; la folioj pelitaĵ de l' vento ~e flugis. Kp VIPI. ~iĝi. Turniĝi rapide kun ŝaŭmo : la maro ~iĝis sub la vento; polvo, neĝeroj ~iĝas en la aero; (f) la pensoj ~iĝis en lia cerbo. ~(aĵ)o. Rapida, ŝaŭmiganta rondturno : ~aĵoj el flamo k cindro kouras la stratojn; akvo~o Z; vento~o Z; ~ov-entego (Kp CIKLONO); (f) ~ego da tumult-aj emocioj.

Kirŝo. Speco de ĉerizbrando.

kirurgo = ĥirurgio Z.

kirurgio = ĥirurgio Z.

* **Kisi** (tr). 1 Tuŝi per la lipoj por esprimi amon aŭ respekton : ~i la manon al iu Z; ~i iun sur la vangoj; ~i krucifikson; batu malbonulon, ti vin flatos, ~i, li vin batos Z. 2 (f) Milde, delikate tuŝeti : la ondoj al~as la kolonojn; la branĉoj ~as la klaran spegulon de la akvo Z; la lastaj radioj de la suno silente ~is la supron de la montoj. ~o. Ago ~i : 1 ordonita ~o havas guston maldolĉan Z; interŝanĝi ~ojn; premi ~on sur la vangon de iu Z; kovri iun per ~oj Z; sendi perfin-gran ~on al iu Z; ~o de Judaso Z (amikaĵo de perfidonto); 2 la arbaron jam tuŝis la flava ~o de aŭtuno B.

* **Kitelo.** Vasta manikhava vira vesto el vulgara ŝtofo, kovranta de ŝultro ĝis genuoj; longa bluzo.

* **Kiu.** 1 Demanda pronomo uzata sen ia resendo al apuda substantivo k mon-tranta personon : ~ venis ? 2 Demanda pronomo uzata por resendi al apuda substantivo k montranta personon aŭ objekton : ~ el ni kapablus tion ? el tiuj libroj ~n vi prenos ? 3 Demanda adjektivo pri personoj aŭ aĵoj : ~ lernanto tion faris ? ~n daton ni havas hodiaŭ ? pri ~ libro vi parolas ? 4 Relativa pronomo pri personoj aŭ aĵoj : ~ vivos, tiu vidos Z; plej bone ridas, ~ laste ridas Z. Kp KIA. Rim. : Kvankam Z ne ĉiam obeis tiun regulon, estas nepre konsilinde uzi **kiu** ajn k ĝenerale ĉiujn korelativajn vortojn komencantajn per **k**, kiam ili estas akompanataj de la insista nedifinita vorteto **ajn**, nur en dependa prop. kompletiganta la sencon de alia sendependa memstara prop., k uzi en la sendependaj mem-signifaj propozicioj nur la formojn komencantajn per **i** aŭ **ĉi** : 1 ~ ajn venos,

vi ne enlasu (lin); ~ ajn volas, tiu ankaŭ povas; ~ ajn tion diras, mi restas dubanta; de ~ ajn flanko la vento blovos, ni estos ŝirmataj; tiu homo, ~ ajn li estas, ne estas malsagulo; la spertaj esperantistoj skribas per stilo preskaŭ simila, al ~ ajn nacio ili apartenas Z; en ~ ajn loko li sin kaŝos, oni fine trovos lin; ~ ajn ajn argumentojn vi prezentos, vi ne konvinkos min; ~ ajn vi estas, vi devas obei la leĝon. 2 Donu al mi iun ajn libron; mi povos suprengrimpigi sen la helpo de iu ajn; li pli sincere funebriĝis ol iu ajn el la parencoj; la esperantaj ŝlosiloj donas la eblon al ĉiu homo de iu ajn nacio tuj kompreni la skribaĵon; mi ne permesos tion al iu (aŭ ĉiu) ajn; iu (aŭ ĉiu) ajn povos eniri, se vi lasos la pordon neŝlosita; vi scias pli bone ol iu (aŭ ĉiu) ajn, ke...; nian lingvon ĉiu povas libere uzi por iu (aŭ ĉiu) ajn celo.

klabo V. Tubera bastono, pli dika ĉe unu ekstremajo ol ĉe la alia, malnova kontuza armilo.

Klaĉi Z (ntr). Babili dissemante malicaĵojn: *~i kontraŭ iu; ŝi estas terure ~ema. ~o*. Dissciigita malbonvola diraĵo: *mi ne konfidas al la urbaj ~oj B*.

kladonio G. de likenoj, uzata en teraŭpiko: *la ~o estas la ĉefa manĝo de norda cervo (cladonia)*.

***Klafto**. Rusa mezurunuo de longeco (= 1 m. 95).

Klaki (ntr). Aŭdigi sekan mallongan sonon per rapida kruda movo de iu kontraŭ io: *~i per la manoj, per la fingroj Z, per la lango Z; ~as vipo, vangofrapo, dentoj, pordo, beko de cikonio, ekpafo, bato, pluvo (sur vitroj), moneroj (sur metal-plato); tondro~egoj. Kp KNARI, KRAKI, PLAĈDI, ŜMACI. ~leto*. Kastanĵeto. ~ĉapelo. Alta ĉapelo, povanta platiĝi, por ke oni ĝin portu sub la brako.

klano. 1 En la sovaĝaj societoj, grupo da individuoj, kiuj konsideras sin kiel parencoj unu al aliaj, sed kiuj rekonas ekskluzive tiun parencecon per tio, ke ili havas saman totemon. Kp TRIBO, GENTO. 2 Partietaco, intrigantaro. Kp KOTERIO, SEKTO, KAMARILLO.

klanguilo G. de migrantaj anasoj (clangula).

***Klapo**. 1 Diversforma kvazaŭporda ŝtopilo el ligno aŭ metalo, destinita por

enlasi (aŭ ellasi) fluaĵon aŭ gason. 2 Ĉiu el la moveblaj partoj de dupeca konko; valvo. 3 (f) Moderigilo: *mankas ~o en lia kapo Z* (li estas malsaga). ~ego. Movebla parto de pordo, pordoflugilo. *Sav~o. ~o*, kiu en kaldronego de vapormaŝino malfermiĝas per si mem sub forta premo, por lasi eligi parton de la vaporo, k malhelpi tiel eksplodon de la kaldronego: (f) *la vulkanaj estas la sav~oj de la tera globo*.

***Klara**. 1 Malkonfuza, pura; tra kiu oni povas distinge vidi: *~a akvo, rivero, vino, lumo; trankvilaj kaj ~aj okuloj; el ~a (sennuba) ĉielo tondro ekbatis Z. Kp HELA 1, DIAFANA, PRECIZA, NETA, KRISTALA. 2 (pp sono) Ne obtuza, maltraŭka; distingeble sonanta en la orelo: ~a voĉo. Kp HELA 3. 3 (f) Facile komprenebla; distingebla por la spirito: ~a stilo, spirito, esprimo, penso; ne tute ~aj instinktoj Z; ne~a demando; konserveu ~econ de la kapo Z; havi ~econ pri io Z. Kp EVIDENTA, PRECIZA. RIM.: **klara** ne povas kvalifiki personon. ~e. Distingebla: 1 por la okulo: *tra maldensa pinaro, oni povis vidi tute ~e flavajn murojn. 2 por la orelo: ~e akcenti la vortojn Z; 3 por la spirito: ~e rememori ion Z; tiuj sentoj ne~e aperis en lia konscio B. ~igi*. Igi ~a; malkonfuzi: 1 *~igi feliĉan vinon; kun okuloj mal~igitaj de larmoj; 2 tusi por ~igi sian voĉon; 3 ~igi malfacilan tekston, enigmon, problemon, proponon; ĝis la afero ~iĝos Z* (Kp KOMPRENIGI, KOMENTARII, EKSPLIKI, MALVOLVI). **Mal~a**. Konfuza por la okulo, orelo aŭ spirito: *en akvo mal~a oni fiŝkaplas facile Z; mal~aj okuloj Z; mal~aj konturoj de montaro; mal~a ideo Z, rifuzo Z, esprimo; ties vizaĝon k vestojn mal~e lumigis la flamo; mal~igi rivereton Z; movmal~igi la akvon Z; mal~igi la prudenton de iu B* (Kp NEBULA, NUBA, ENIGMA, SFINKSA, MISTERA, HIEROGLIFA, APOKALIPSA, KABALA).*

klarlono h. Latuna blovmuzikilo kun akuta sono, uzata ofte ĉe infanterio. ~a. Havanta sonon de ~o: ~a voĉo. ~i (ntr). 1 Produkti sonon per ~o. 2 Alvoki soldatojn signale per ~o: *oni ~is la leviĝon, tagmezon, prepariĝon al formarŝo, amasiĝon, enkaserniĝon*.

***Klarneto**. Muzika ligna blovinstrumento kun beko, langeto k klavoj.

* **Klaso.** 1 Dividaĵo de popolo laŭ iuj civilaj aŭ politikaj kondiĉoj : *la tri ~oj de P patricioj, kavaliroj k plebanoj en la antikva Romo.* 2 Aro da personoj havanta samajn ekonomiajn interesojn, morojn, kutimojn : *la reganta, la meza, la laborista ~o*; *la ~atalo*; *bon~a Z*, *alt~a homo Z*. 3 Aro el ĉiuj lernantoj, kiuj sekvas iun gradon de studkurso : *la altaj, malaltaj ~oj.* 4 Aro da personoj aŭ objektoj, kunigitaj laŭ rango, kvalito aŭ naturo : *tiu libro celas ĉiujn ~ojn da legantoj*; *tiuj varoj formas apartan ~on*; *unua~a ingeniero, vagono*; *botanika ~o* (Kp **SPECO**, **KATEGORIO**, **GRUPO**). 5 Kurso 1 : *fari siajn klasikajn ~ojn Z.* (**En**) **~igi.** Klasifiki.

Klasifiki (tr). Aranĝi, grupigi laŭ klasoj : *~i siajn notojn, kolekton*; *la agadon de la firmo oni povis ~i sub tiu speco de skermado... Z.* **~o.** Metoda disdonado laŭ klasoj : *botanika, ĥemia ~o.*

Klasika. 1 Rilata al la lernejaj klasoj : *~aj libroj.* 2 Rilata al la greklatina antikva literaturo, konsiderata kiel bazo por klerigado : *~aj aŭtoroj*; *~a eduko.* 3 Konforma al la tradiciaj reguloj k sekve modela, imitinda : *~a poeto, stilo.*

klaŭno Z. Cirka burleskulo.

klaŭstro ♣ = Klostro. **~ofobio** ♣. Mensa malsano karakterizata per timo al fermita spaco. Vd **AGORAFOBIO**.

klaŭzo ۞ ۞. Speciala rezervo, kondiĉo, enskribita en kontrakto, traktato, interkonsento, lega akto.

* **Klavo.** Tabuleto aŭ butono, kiun oni premas por funkciigi muzikan instrumenton aŭ alian aparaton : *~o de piano, de skribmaŝino*; *ne trafi la ĝustan ~on* (f. maltrafi). **~aro.** Vico da ~oj de instrumento : *~aro de orgeno.*

klaviko ♥. Ostio, iom kurba, liganta la sternumon kun la skapolo.

kleo ♢. Signo lokata ĉe la komenco de la notliniaro por montri la nomon de ĉiu noto k ĝian altecon. Kp **ŜLOILO**.

klemato Z. = klematido.

klematido ♣. G. de ranunkolacoj, solve grimpanta (*clematis*).

* **Klera.** Instruita ; kapabla pro instruado ĝuigi klare k rekte ; kulturita : *akademie ~a homo Z*; *observi la ĝustan*

mezuron estas arto, kiu montras altan ~econ Z; *artisma Z*, *artista Z*, *muzika ~eco Z*; *nun finiĝas mia ~eco Z* (Vd **FINO**); *scienccon oni ne mendas, ~econ oni ne vendas Z.* **~igi.** Fari iun ~a : *la ~igantoj de la popolo Z*; *elemente ~igita homo*; *talento ne sole natura, sed ankaŭ ~igita Z*; *ek~igi iun pri matematiko*; *ministro por publika ~igado.* **Mal~a.** Tute kruda, ne instruita (Kp **ANALFABETO**).

kleriko Z. Iu, kiu apartenas al la eklezia hierarkio ; ekleziulo.

klerikala B. Favana al la klerikaro k al ĝia superregado : *~a partio*; *kontraŭ~a agitado.* **~ismo.** Politiko favana al la klerikaro.

Klento. 1 En la antikveco, plebano sinmetinta sub protektado de patricio.

2 Persono, kiu konfidas kutime siaj aferojn al aferisto (notario, advokato ktp) aŭ sian sanon al kuracisto : *la ĵuĝistoj senkulpigis mian ~on*; *~aro de dentisto.* 3 Persono, kiu aĉetas kutime ĉe iu komercisto : *~o de viandisto, de banejo, de restoracio*; *mult~a butikoj.*

klifo Y. Marborda alta krutaĵo.

kliko. 1 ♣. Malgranda dentforma intermetilo ĉu por haltigi la movon de dentrado ĉu por ebligi ĝian turniĝon nur en unu direkton. 2 Bandaĉo.

* **Klimato.** Tutajo de la atmosferaĵ k veteraj kondiĉoj de iu regiono : *modera ~o.* **Al~igi.** Kutimiĝi al iu ~o.

* **Klini** (tr). 1 Oblivigi ion vertikalan ; fleksi malsupren aŭ flanken : *~i la kapon, la frunton antaŭ iu*; *sin salute ~i*; *gracia ~o de la kapo Z*; *mi ~as min antaŭ vi Z*; *la nego ~is al la tero la branĉojn de l'abioj B*; *sin ~i malantaŭen k rigardi la plafonon*; *~ita sub la ŝarĝo de la jaroj*; *arbo ~ita de la vento*; *(al)~i la oreton al iu Z.* 2 (f) Emigi, inkliniĝi, cediĝi : *~i al pardonemo la animon de la reĝo Z*; *mi ~is mian koron por plenumi viajn leĝojn Z*; *plena sako ĉiun mastron al vi ~os Z*; *devi sin ~i (cedi) antaŭ la cirkonstancoj Z.* **~igi.** 1 Stari nevertikale : *~igi ĝis la tero antaŭ iu Z*; *ador~igi Z*; *~igintaj krucoj B*; *~iginta turo de Pizo*; *la veturilo ~iĝis k trafis en kavon.* 2 (f) Malleviĝi, kiel io ~iganta ; proksimiĝi al sia finiĝo : *la suno ~iĝas al la horizonto*;

la jaro ~igis al sia fino Z; ~igi al la tombo Z; la tago jam forte ~igis Z; la imperio ~igis al sia ruino. Kp KADUKA. 3 (f) Cedi: li ~igis respektu antaŭ la lego B; en juĝo ne ~igu al la opinio de la plimulto Z; ~igado antaŭ ŝajnaj aŭtoritatoj Z. De ~i (tr). Flankenigi, deturni, deleni: ili vane penas de ~i nin de nia vojo Z; kaŝitajn donacojn akceptas malvirtulo, por de ~i la vojon de la justeco Z; de ~i la koron de la Izraelidoj de la transiro en la landon Z. De ~igi. 1 Flankenigi (de la ĝusta vojo). 2 Flankenigi de vero aŭ justo: de ~igi de la bona konduto, de la reguloj Z, de sia juro Z. De ~igo. 1 Flankenigo: de ~igo de la magna montrilo. 2 Malobservado de la reguloj aŭ de la moralo: ĉiuj liaj de ~igoj estos pardonitaj; per nede ~iga irado rekte antaŭen Z; li sende ~ige iris al la elektita celo Z. For ~i (tr). Aligi la direkton de io, malproksimigi ĝin de si: for ~i la kapon Z, sian oreleon Z, pilkon; (f) for ~i ies koleron, riproĉojn, koron Z; for ~i la rajton de fremdulo Z; for ~igi de la virto Z, de la ordonoj Z. ~rando. Oblikve tranĉita rando de plata objekto: ~rando de spegulo, de ĉizilo (Kp BEVELO).

Klingo. Metala plata parto de instrumento aŭ armilo, destinita por tranĉi aŭ piki: ~o de tranĉilo, glavo, ĉizilo, hakilo.

Kliniko. Sekcio de hospitalo, kie majstro instruas siajn disĉiplojn, farante antaŭ ili diagnozojn ĉe la litoj de malsanuloj.

klinko V. Peco de pordofermilo, konsistanta el metala dika lameno, pivot-fiksita ĉe unu ekstremaĵo, kiu oni povas levante aŭ mallevante enigi en hokon fiksitan ĉe la pordokadro. Kp ANSO 1.

* **Klistero.** Laksiga aŭ nutra fluajo, enŝprucigita en la rektan inteston tra la anuso. ~i Z. Doni ~on: ~ilo Z.

Kliŝi (tr). Fari ~on de io. ~(a) o. 1 (Ti) Reliefa reprodukto sur metala plato de la stampo de kompostajo el moveblaj karakteroj. 2 Fotografia negatavo fiksita sur vitro aŭ membrano k servanta por fari pozitivajn kopiojn. 3 (f) Tro uzata senoriginala esprimo: tiu frazo estas nur ~ajo (Vd GURDITA. Kp BANALA).

klitro ♥. Tubereto troviganta ĉe la antaŭa parto de virinaj seksorganoj.

klivi (tr) ✱ ☼. Fendi mineralon laŭ natura direkto de ĝiaj tavoloj. ~o. Ago ~i aŭ la rezulto de tiu ago.

Kloako. 1 Fosaĵo, en kiu kolektigas la hejmaj malpuraĵoj k ekskremento. 2 Kanalo, ordinare subtera, tra kiu elfluas la malpuraĵoj k ekskremento de urbo. 3 (f) Loko, kie multigas plej mallaŭdindaj faroj: tiu urbo, ~o de ĉiuj malvirtoj. 4 ♥. Ĉe rampuloj k birdoj, la ekstremaĵo de la intesta kanalo, formanta poŝon.

* **Klopodi** (ntr). Uzi sian kapablon k emergion por efektiviĝi ion per ĉiuspacaj provoj: li pensis k ~is pri la malfeliĉa logantaro B; li ~as ĉe la ministro pri sia domo k kampo Z; ~i por fondi societon, por ricevi subvencion, trovi loĝejon; multe ~i por atingi neniun rezulton; ĉiu ~u nur en sia metio Z. ~o. 1 Zorga k pena agado por realigi entreprenon k venki eblajn kontraŭaĵojn: la ~o trovi lanterniston falis sur la konsulo de Usono B; mi estas en ~oj de l' kapo ĝis piedoj Z. 2 Maltrankviliga prizorgo, maltrankvileto: mankis al Petro ~oj, li aĉetis al si domon Z; pli da havo, pli da ~oj Z; tute vane vi faras al vi multe da ~oj pri la uzado de la artikolo Z; ne faru al vi la ~on, mi trovas mem la straton. ~a. Peniga, zorga: ~a laboro. Rim.: **Cell okupiĝi, klopodi, zorgi** estas sencoparencaj, sed **cell** insistas pri la deziro al la atingotaĵo, **klopodi** pri la eksteraj agoj, paŝoj k provoj necesaj por sukcesi, **okupiĝi** pri la streĉo de la atento k la absorbiĝo de la spirito, **zorgi** pri la maltrankvileta atento k la prirespondeco koncerne la farotaĵon.

Kloro Ch. Ĥemia elemento, gaso verdet-flava, kun forta sufokaodoro, uzata por blankigo, seninfektigo ktp.

klorofilo ☞ ☼. Verda substanco de la ĉeloj de l' folioj k herboj, asimilanta karbonon: la lumo estas necesa por produkti la ~on.

kloroformo ☞ ☞. Likva senkolora substanco, konsistanta el karbono, kloro k hidrogeno k kiun oni uzas por anestezi. ~i (tr). Anestezi per ~o. ~ado. Ago ~i.

klorozo Z ☞. Malsano de la sango ĉe maturigantaj knabinoj, kaŭzata de malpliigo de hemoglobino k de ruĝaj globetoj, k karakterizata de palo de la haŭto k

manko de l' fortoj. ~a. Rilatanta al la ~o.

klostro **V** Arkadaro ĉirkaŭanta la internan korton de monaĥejo; ĉirkaŭ-korta galerio.

* **Kloŝo**. 1 Ujo, ĝenerale vitra k sonoril-forma, por kovri k ŝirmi fromaĝon, horloĝon, delikatan vegetaĵon ktp. 2 Sam-forma objekto : *la jasmenaj floroj malfermis siajn blankajn ~ojn* Z.

* **Klubo**. 1 Politika societo (Kp sov-eto). 2 Aristokrata societo por interparolado, amuzo ktp.

Kluki (ntr). Krii kiel la kokinoj : (f) *rid~i*. **Kluk** ~i Z (ntr). Fari bruon de fluaĵo eliranta el botelo.

klupeoj Fam. de fiŝoj, kies ĉefaj tipoj estas haringo k sardinio.

kluso Ĉiu el la faŭkoj ĉe l' antaŭo de ŝipo, tra kiu pasas kabloj k ĉenoj.

* **Kluzo**. Baseno, fermebla per pordo-similaj akvobariloj, uzata por levi aŭ mallevi ŝipojn inter du partoj de rivero aŭ kanalo, en kiuj la akvo ne estas samnivela.

* **Knabo**. Infano virseksa. ~ino. Virinseksa infano.

Knari (ntr). Eligi sekan k akran bruon de skrapado aŭ frotado : *~as plumo sur papero* ; *~as seka felo* Z, *rado* Z, *pordo* Z, *londilo* Z, *novaj botoj* Z, *motoro*, *neĝo sub la piedoj* Z ; *la malnova planko ~as* ; *~as la vehorloĝo* ; *~anta voĉo* B ; *~antaj mevoj* (Kp **GRAKI**) ; *la ~ado estas bruo malpli akuta ol la grincado*. Kp **GRINCI**, **KRAKI**, **KLAKI**. ~ilo Z. Brua ilo, konsistanta el ligna tabuleto, kiu ~as turniĝante ĉirkaŭ la tenilo.

* **Knedi** (tr). 1 Premante k kirlante miksi per la manoj farunon k akvon por fari paston. 2 Premadi k prilabori per la manoj pastecan substancon por doni al ĝi ian formon : *~i argilon*, *potojn* ; (f) *~i* (masaĝi) *la muskolojn* ; (f) *la cerbo de la infanoj estas facile ~ebla* (edukebla). (f) *li ~is lian animon per instruo k humiligadoj* ; *princo hela, ~ita el mildo k plaĉo*. ~ujo. Ujo, en kiu la bakisto ~as la panon.

koaguli Z (tr). Kazeigi : *~iginta sango*.

* **Koakso**. Porohava hejtajo, tirata el terkarmo varmigita en fernita ujo por

apartigi de ĝi la lungason k la sulfurajn k bitumajn erojn.

koalicii Z (ntr). Fari momentan atakan interligon kontraŭ komuna malamiko : *la regnoj, kiuj ~is kontraŭ Napoleono* ; *~o de diversaj partioj kontraŭ la minist-raro*.

kobajo G. de malgrandaj mamuloj el Suda Ameriko, ofte uzata de la medicin-aj rondoj por vivisekcio.

* **Kobalto** Co. Metallo, kies diversaj kombinaĵoj donas bluan koloron.

kobitido G. de ciprinoidoj (*cobitis*).

* **Koboldo**. Fabela estaĵo gardanta la trezorojn de la montoj. Kp **GNOMO**, **PEO**.

* **Koĉenilo**. Insekto, el kiu oni ekstraktas bele ruĝan koloron (*coccus*).

koĉero Z. Kaleŝkondukisto.

kodo Z. Kolekto da leĝoj : *civila, kriminala, komerca ~o*.

kodekso Z. Kolekto de la farmaciaj formuloj akceptitaj de la medicina Fakultato.

Kodicilo. Aldona paraĝrafo kompletiganta, modifanta aŭ nuliganta testam-enton.

Koeficiento. Nombro, kiu, metite post algebra kvanto, montras kiomfoje oni devas ĝin multobligi.

Kofro. Granda, ŝlosebla kesto, el ligno k ledo, por enteni vestojn k aliajn aĵojn, kiujn oni transportas vojaĝe. Kp **VALIZO**.

kohera Z. Kunteniĝanta.

kohorto Z. 1 Dekono de la romana legio. 2 Multnombra aro da homoj : *kontraŭ tuta ~o eĉ Herkulo estas malfora* Z.

Koincidi (ntr). 1 Okazi en la sama momento kiel alia fakto : *lia alveno ~os kun mia deiro*. 2 Okupi la saman lokon (pp linioj, surfacoj, volumenoj).

* **Kojno**. Angulforma ligna aŭ metala peco, kiun oni enigas en lignaĵon aŭ ŝtonon por ĝin fendi, aŭ kiun oni ŝovas sub pezan objekton por ĝin levi : *oni elbatas ~on per ~o* Z (f. la novaj ĉagrenoj forgesigas la antaŭajn. Vd **VUNDO**). ~forma skribo. Orienta skribo konsistanta el ~osimilaj signoj.

kojlo Parto de la dika intesto malantaŭ la pekumo.

kojoto 猯. G. de amerikaj sovaĝaj bestoj, simila al iupo.

* **Koko.** Korta birdo, kun bongusta viando, kies viro distingiĝas per ruĝa kresto, akraj krurungoj k sonora bleko (*gallus*); ĝi estas la tipo de la fam. de kokoj aŭ galinacoj : *al feliĉulo eĉ ~o donas ovojn Z*; *vivi kiel ~on en butero Z* (tre komforte, kiel grasigita ~o); *trompita ~o* (trompita edzo). (Kp **KOKRI**.)

kokao 可可. G. de linacoj, arbusto el Peruo : *la folioj de ~o havas stimulan efikon, analoge al tiuj de kaf- k tearbo (coca)*.

kokaino 可卡因. Alkaloido ekstraktata el la per etero senfortigitaj folioj de kokao : *la ~o estas tre ŝatata anesteziilo. ~ismo.* Malsana stato kaŭzata de trouzo de la ~o.

Kokardo. 1 Insigno en formo de disketo aŭ banteto, kiun oni portas ĉe la ĉapelo. 2 Banto el rubando, uzata de virinoj kiel ornamo.

kokelgo 鶉. Osto finanta la spinon (= lasta vertebro).

* **Kokeĉnelo.** Utila insekto el ordo de koleopteroj, kun duonsfera korpo k beletaj rondaj makuletoj sur ĝia kiraso, manganta la survegetaĵajn pedikojn (*coccinella*).

kokeriko C. Kokokrio. ~1 (ntr). Krii (pp koko).

* **Koketa.** 1 (iu) Penanta plaĉi, precipe al personoj de alia sekso, per elegantaj vestoj k logaj manieroj; ornamama k flirtema : *~a maljunulino*; *ŝi ŝajnis sin ~e naiva Z*; *~e rideti B* (Kp **GALANTA**). 2 (io) Rimarkinda pro loga eleganteco : *~a antaŭtuko, vesto, meblaro, hejmo*; *la urbo havas ~an aspekton.* ~1 (x). Peni plaĉi, precipe al personoj de alia sekso, per sia eksteraĵo k konduto : *vane ŝi ~is la malvarman junulon B*; *~i al, kun iu*; *ŝi estas laciĝa pro siaj ĉiamaj ~adoj* (Vd **SIRENO**). **RIM.** : **galanteco** aperas precipe en agoj k konduto, **koketeco** en vestoj k gestoj. **Galanteco** estas aktiva; **koketeco** pasiva : tial **galanta** karakterizas pli ofte la virojn, **koketa** la virinojn.

kokleario 耳聾. G. de kruciferoj, uzata kiel stimula, kontraŭskorbata medikamento (*cochlearia*).

* **Kokuŝo.** Infekta malsano, karakterizata de konvulsia tuso.

Kokono. 1 Fadeno envolvajo, kiun ŝpinas preskaŭ ĉiuj larvoj de lepidopteroj, k en kiu fariĝas la lasta metamorfozo : *~o de silka raŭpo* (uzata por fari silkfadenojn); *boberi ~on.* 2 Tiu envolvajo k la larvo tie entenita (Kp **PUPO**).

* **Kokoso.** Grandega manĝebla nukso de la ~arbo, kies interno entenas specon de lakto. ~arbo. Alta arbo el fam. palmoj (*cocos nucifera*).

kokri Y (tr). Trompi sian edz(in)on : *~ita edzo.* Kp **KOKO**, **ADULTO**.

* **Kokso.** Ĉiu el la du simetriaj partoj de la korpo, ekstere elstarantaj, kie la femuro estas kunligita kun la trunko : *kun la manoj al la ~oj*.

koksalgio 痛風. Tuberkuuloza malsano de la koksa artiklo : *malbona higieno kaŭzas la ~on.*

* **Kolo.** 1 Parto de la korpo kuniganta la kapon kun la trunko : *havi gracion, ĝirafan* (tro longan) ~on; *jeli sin sur la ~on de iu Z* (por montri sian amon); *mi metis braceletojn sur viajn manojn k ~ĉenon sur vian ~on Z*; *mizero piedojn sanigas, ~on elastigas Z*; *riski sian ~on Z* (vivon); *~rompa* (tre laciĝa) *laboro Z*. Kp **GORĜO**, **NUKO**. 2 Longa mallarĝa ~forma parto de objekto : *~o de botelo Z*, *retorto, veziko*; *~o de la femurosto*; (*f*) *mar~o*; *ter~o* (istmo); *mont~o* (monta trapasejo). ~umo Z. Parto de *vesto* ĉirkaŭanta la ~on : *~umo de ĉemizo, surluto*; *tola, punta ~umo*.

kolapso 昏倒. Malsano karakterizata per sensinkopa, sed rapida malpliigo de fortoj aŭ funkcioj : *la ~o estas ofta k grave simplomo de venenigoj*; *cerba, kora ~o*.

kolbo 霰. La malantaŭa parto, plej ofte ligna, de pafilo aŭ de pistolo, per kiu oni alŝultrigas aŭ tenas ĝin.

* **Kolbaso.** Besta intesto, plenigita per hakita spicita viando el porko. **Trip~o.** ~o plenigita per tripoj. **Sang~o.** Besta intesto plenigita per porkaj graso k sango kun bulboj.

kolĉiko 芍药. G. de bulbaj k venenaj liliacoj, kreskanta aŭtune sur la herbaĵoj (*colchicum*).

kolĉikino ☞. Alkaloido, trovata en la semoj de l' kolĉiko : la ~o estas uzata en la medicino kontraŭ la reŭmatismo k podagro.

koledoko ♥. Kanalo, kondukanta la galon en la duodenon.

* **Kolego.** 1 Ĉiu el tiuj, kiuj plenumas saman oficon, profesion aŭ metion, konsiderata rilate al la aliaj : *kuracisto tre ŝatata de siaj ~oj* ; *viaj estroj estas periduloj k ~oj de ŝtelistoj Z.* 2 Ĉiu el la anoj de sama societo aŭ asocio, konsiderata rilate al la aliaj anoj ; samrango : *li estas mia ~o en la Akademio* ; *kiaj ~oj, tiaj kutimoj Z* ; *ne estas piediranto ~o al rajdanto Z.* 3 Tiu, kiu studas aŭ laboras kune kun aliaj ; kunlernanto, kunpenanto : ~o de vojo Z, de universitato ; *nia diligenta ~aro en laboro paca ne laciĝos Z* ; *li estis la ~o de mia tuta vivo.* Kp KAMARADO, KUNUJO. ~**amo**, ~**emo**. Pensmaniero komuna al la diversaj membroj de ~aro, kontraste k kontraŭe al tiu de alia ~aro. Kp KORPORACIEMO. ~**eco**. Rilato inter ~oj : *rafloj de ~eco Z.*

Kolegio. 1 Aro da personoj plenumantaj religian oficon : *la ~o de la pontifikoj, de la aŭguroj, de la kardinaloj.* 2 Supera lernejo, universitato : *la Franca ~o* ; *la ~oj de Kembridge.* 3 Duagrada lernejo, malpli grava ol liceo aŭ gimnazio.

* **Kolekti** (tr). 1 Venigi plurajn personojn en unu saman lokon por ia komuna celo : *~i siajn amikojn ĉirkaŭ si B* ; *~u al mi miajn fidelulojn Z* ; *ŝi embuskas kiel rabisto k ~as ĉirkaŭ si malhonestulojn Z* ; *la vizitaĵoj ~itaj ĉirkaŭ la kameno estis ĝojaj B* ; *la kokino ~as siajn idojn sub siaj flugiloj* ; *~i trupojn, armeon, lernantojn, kongreson, konsilantaron* ; *tiu societo ~as la inteligentularon* ; *du pentraĵoj ~is ĉirkaŭ si amason da admirantoj Z* (Kp ARIGI, MOBILIZI). 2 Kunmeti apartajn objektojn por komuna destino ; arigi disaĵojn : *kiu groŝon ne respektas, ricecon ne ~as Z* ; *~i trezorojn, flugfoliojn, librojn, pentraĵojn, poŝtmarkojn, citaĵojn, sentencojn* (Kp KOMPLI) ; *la dense ~itaj tegmentoj Z* ; *kiu povas ~i la venton en siajn mankaĵojn Z* ? ~i sciigojn, informojn, spertojn ; (f) : *fine mi povis ~i miajn senordajn pensojn B* ; *estis neeble ~i (ordigi) siajn pensojn Z* ; *~i sian kuraĝon Z, siajn fortojn Z.* 3 Levi de tero k kunigi por forporti kun si : *~i pecetojn*

de rompita vazo ; *~i pajlon Z, lignon, mortintajn branĉojn por hejtado Z* ; *la formiko ~as dum la rikolto sian manĝon Z* ; *~i mortintojn sur batalkampo.* 4 Ŝiri de la trunko k kunigi por forporti kun si : *~i florojn Z, vinberojn Z, pomojn, la grenon* ; *~ado de fruktoj Z* (Kp RIKOLTI, DESIRI). 5 Depostuli de privatuloj la monon, kiun ili ŝuldas al la ŝtato, laŭ la budĝeto : *~i impostojn. ~o.* Aro da ~itaj personoj aŭ objektoj : ~o (amaso) *da homoj Z* ; *~o de 20-30 personoj Z* ; *~o da libroj, da legoj* ; *botanika ~o* ; *~o da medaloj, jar~o de gazeto* ; *tiu frazo estas nur bele sonanta ~o da vortoj Z.* ~**isto Z.** Oficisto, kiu ~as la impostojn. ~**igi.** Sin ~i aŭ esti ~ita ; kunveni, kunigi, amasiĝi : *amaso da zumanaj insektoj ~igis ĉirkaŭ ni* ; *~igis kongreso el fakuloj Z* ; *la larmoj ~igis en siaj okuloj Z* ; *sub la sankta signo de l' espero ~igas pacaĵ batalantoj Z* ; *li mortis k al~igis al sia popolo Z* ; *baloj k ~igoj sekvis unu la alian Z* ; *la ~igojn de la akvo Dio nomis maro Z* (Kp KUNFLUI, GRUPIĜI). **En~i** (tr). Kunigi en unu tuton por konservi are : *en~i grenon Z, vinberon Z, ovoj Z* ; *ni similas al akvo, kiu estas verŝata sur la teron, k kiun oni ne povas en~i Z* ; *en~ado de fruktoj Z.* **For~i** (tr). Kunigi k forporti, tiel ke nenio plu restu sur la loko. **Ŝir~i** (tr). ~i 4 : *ŝir~i florojn Z.*

Kolektiva. 1 Kuniganta plurajn personojn por komuna agado : *~a verko, protesto, vizito.* Kp OPA, KORPORACIA. 2 (G) Kuniganta plurajn personojn aŭ objektojn sub komuna nomo : *~a vorto.* ~**o.** Aro da personoj komune agantaj aŭ laborantaj aŭ kunigitaj per komunaj interesoj. ~**ismo.** Socia sistemo, kiu starigas la ~an propeccon de ĉiuj produktrimedoj, anstataŭigas la kapitalistan konkuradon per socia organizo de la laboro, k dispartigas la ~ajn produktojn proporcie je la kvanto de la plenumita laboro.

koleopteroj ☞. Ordo de insektoj, kies flugiloj estas kovritaj de rigidaj organoj t. n. elitroj, kiuj ŝirmas ilin, kiam la insekto ne flugas.

* **Koleri** (x). Senti fortan agiton de la animo kontraŭ iu, kiu ofendis aŭ mal-kontentigis nin : *~i iun Z, kontraŭ iu Z* ; *la batalantoj ~kriis.* Kp BOLI, FLAMIĜI, EKSPLODI, FURIOZI. ~**o.** Sento de tiu, kiu

~as : milda respondo kvietigas ~on ;
~o estas mallonga frenezo ; eksciti, inciti
ies ~on Z ; montri, aperigi sian ~on Z.
~igi Z. Fari, ke iu ~u. ~etigi. Piki,
inciteti. Sen~igi. Trankviliĝi ; forlasi sian
~on.

kolĥozo. Rusa kamparana mastruma kolektivo.

* **Kolibro.** Birdo de tropika Ameriko, kun arkforma beko k brile multkoloraj plumoj, la plej malgranda el la konataj birdoj.

Koliko. 1 Intesta doloro. 2 Interna spasma doloro : hepata, rena ~o.

* **Kolimbo.** G. de naĝbirdoj (*colymbus*).

kolirio ☼. Medikamento aplikata sur la malsanan konjunktivon de l' okulo.

Kolizii (ntr). 1 Renkontiĝi k fortege tuŝegi sin reciproke : la ekspresa vagonaro ~is kun vara trajno. Kp KARAMBOLI. 2 Komenci interbatali : la trupoj ~is kontraŭ la ribelantoj. 3 (f) (pp cirkonstancoj aŭ sentoj). Neakordiĝi, kontraŭi, konflikti : tia entrepreno ~us kun la lego ; la honoro ~is en li kun la timo B. ~o. Ago ~i : ~o de vagonaroj, de partianoj, de interesoj, de sentoj ; la eterna k freneziga ~o de vortoj k formoj en la materialo de artefarita lingvo Z ; ~oj de gentoj en unu lando Z ; la formoj venas en ~on unu kun la alia Z.

Kolodio. Viskeca, senkolora densa fluajo, ricevita per solvado de fulmokotono en etero, uzata en ĥirurgio k en fotografado.

* **Kolofono.** Speco de rezino uzata por froti la haregojn de la arĉoj, por ke ili skrapetu la kordojn.

koloido ☼. Nomo de likva substanco, kiu tre malfacile trairas organajn membranojn : la gumoj, albumino, gelateno, kolodio. ~a. Havanta la proprecon de ~o : ~a elektrolito, hemio, muelilo.

kolokinto ☼. Speco de kukumo, tre amara k laksiga (*cucumis colocynthis*).

* **Kolombo.** Kortbirdo meza inter galinacoj k paseroj (*columbus*). ~umi (ntr). 1 Aŭdigi la karesan murmuron, karakterizan de la ~oj ; kveri. 2 (f) Amindume interparoli. Kp RUKULI.

* **Kolono.** 1 Vertikala peco el ligno, ŝtono, fero kc, generale finiĝanta per

kapitelo, k servanta kiel subtenilo aŭ kiel ornamo de konstruaĵo : cilindra, kvarangula, dorika, korinta, ionia ~o ; lanterna ~o Z ; (f) la ~oj de la ŝtato. 2 Monumento, konsistanta el izolita ~o el marmoro, bronzo ktp : la Trajana ~o ; la Herkulaj ~oj (ĉe la antikvuloj, ambaŭ promontoroj de markolo de Gibraltaro) ; ~o de malhonoro (al kiu oni ligis la kondamnitojn). 3 Ĉiu ajn aĵo ĉu solida, ĉu flueca, ĉu gasa, kun formo de ~o : ~o de akvo, de hidrargo, de fumo supreniranta. 4 Aro da objektoj metitaj unu sur alia k formantaj vertikalan kolonon : ~o da libroj, da fromaĝoj. 5 Vertikalaj paralelaj dividoj de presitaj paĝoj. 6 ☼ Trupoj laŭlonge ordigitaj dum marŝado. ~aro. Vico da ~oj. Sur~aĵo. Entablemento.

Kolonelo. Regimentestro.

Kolonio. 1 Aro da fremdaj nacioj fikse loksiantaj en lando, kiun ili okupis aŭ en urbo, kiun ili fondis : ~o komunista de Aŭstraliaj elmigrantoj Z. 2 Urbo fondita aŭ lando fikse okupata de fremdaj nacioj : Marsejlo estis greka ~o. 3 Aro da samnacionoj loĝantaj eksterlande en sama urbo aŭ regiono : la germana ~o en Parizo. ~igiti, ~i Z (tr). Fondi ~on en : Rusoj ~is Siberion.

* **Koloro.** 1 Aparta impresoj farita sur la okulo de la diversaj elementoj de lumradio resenditaj de iu korpo sendepende de ĝia formo : la sep ~oj de la ĉielarko ; la ~o de vesto, haroj, kartoj, okuloj, haŭto ; kiam nokto vualas, ĉiuj ~oj egalas Z ; sento de feliĉeco, kiu montras al ili ĉion kun la plej agrablaj ~oj (ŝajno, aspekto) ; (f) homoj de ĉiuj politikaj ~oj (opinioj, partioj). 2 Karaktero de sonoro produktata de la harmonioj, kiuj akompanas la fundamentan tonon, k varianta laŭ la speco k la kvalito de la instrumento aŭ de la voĉo. 3 Karaktero de stilo, produktata per la elekto pri la vortoj, per iliaj arango, ritmo k sonoro : la malofteco de la adjektivoj donas al lia lingvo tre kuriozan ~on. 4 Karaktero de intelekta verko, produktata per la elekto pri la priskribitaj sentoj, detaloj kc : romantika, klasika ~o de romano ; loka ~o ; la laboro de la intelektuloj donas ~on k vivon al la kulturo Z. ~a. Havanta ~on : roz~a ; ŝanĝ~a ; sang~a ; mult~a ; mik~a Z (diversa~a) ; tri~a ; indiferenta, pala k sen~a.

oficiala parolo Z. ~i (tr). Doni ~on al, ~aŭzi ~on ĉe : *la grenoj flave ~as la kampon* ; *la suno ~as la nubojn* ; *la tempo grize ~is liajn harojn* ; (f) *la ~kompananta muziko ~as la tutan dialogon*. ~igi. Surŝmiri ion (desegnon, travuraĵon, paperon, tolajojn ke) per ~iloj. ~(ig)ilo. Substanco uzata por ~igi (Kp FARBO). ~isto. Pentristo, kiu ~mas reprodukti la ~on pli ol la liniojn de la objektoj. ~igisto. Homo, kies metio estas surŝmiri desegnaĵojn, manuskriptojn ktp per ~iloj. **Dom~igisto, mur~igisto.** Homo, kies metio estas ~esmiri la murojn.

koloraturo Z. ~. Artista laŭvola ornamado de la kanto per triloj.

Koloso. Grandega homo, statuo aŭ objekto : *la Rodesa ~o* ; *familio el ~arboj*. ~oj Z. Kp GIGANTO, TITANO. ~a. Flavanta eksterordinarajn proporciojn aŭ ecojn : ~a statuo, ~a urbo, ~a entrepreno ; *~okoraŭ antaŭ 50 jaroj inter la japanoj kaj ~europeanoj ekzistis ŝajne ~a malsameco* Z. (Kp MAMUTO, ELEFANTA, GIGANTA, TITANA).

kolostro ♥. La unua lakto de ino, donata al sia ido tuj post ĝia naskiĝo.

* **Kolporti** (tr). Disporti komercaĵojn por ilin detale vendi.

* **Kolubro.** Speco de nedanĝera serpento (*coluber*).

koluzio Z. Sekreta, plej ofte kondamnda, interkonsento.

Kolzo. Veg. el fam. kruciferoj, kies floroj donas oleon uzatan precipe por brnado (*brassica napus oleifera*).

* **Komo.** Interpunkcia signo (,) indikanta, ke oni devas apartigi partojn de propozicio aŭ propoziciojn unu de la alia, intermetante tre mallongan paŭzon. **Punkto~o.** Interpunkcia signo (;) indikanta iom pli longan paŭzon ol ~o inter partoj de frazo.

komao ☞. Malsaneca dormo kun malalto de sentokapablo k de memvola movkapablo. ~a. Rilatanta al ~o : ~a stato.

* **Komandi** (x). 1 Estri militistaron : ~i roton ; *ĉiun demandi, sed mem al vi ~u* Z. ; ~anto de citadelo B. 2 Militiste ordoni ; doni signalon por movo aŭ manovro : *la kapitano ~is : haltu ! ~o*. 3 Ago estri militistaron : *la ĝeneralo*

prenis la ~on al (super) la trupoj. 2 Mallonga milita ordono : *je la ~o « marŝu ! » moviĝis la roto*.

Komandito. 1 Sumo disponigata al komerca societo de ano, kiu ne partoprenas en la administrado. 2 Komerca societo en kiu parto de la anoj, ne partoprenante en la administrado, riskas nur sian monon k ne respondas pri la funkciado de la societo. ~anto. Ne aktiva firmano.

komandoro Z. Tiu, kiu havas, en ordono, gradon superan je tiu de oficiro : ~o de la Honora legio, de la Malta ordeno. Kp KAVALIRO, OFICERO.

komatulo ☞. G. de asterioidoj (*comatula*).

* **Kombl** (tr). Malkonfuzi, purigi, ordigi per ~ilo : ~i barbon, harojn ; *sin ~i* ; ~i hundon. ~ilo. 1 llo el korno, celuloide, metalo ke, kun longaj maldikaj dentoj por malkonfuzi, purigi, ordigi la harojn. 2 Analoga ilo, kiun uzas la virinoj por fiksi aŭ ornami sian hararon. **Mal~i** (tr). Malordigi la ~itajn harojn : *la vento ~is mal~is*. **Dis~i** ☞. ~i per speciala ~ilo linajn aŭ kanabajn fibrojn por purigi ilin.

* **Kombini** (tr). 1 Kunigi plurajn elementojn laŭ difinita ordo, lerte aranĝi : ~i literojn, ciferojn, kartojn. 2 ☞ Unuigi molekulojn de du aŭ pliaj substancoj laŭ difinita proporcio por formi novan ~on. 3 Interarangi ideojn por konduki al konkludo, aŭ rimedojn por estigi rezulton : ~i planon, projekton, manovrojn, dramatan intrigon (Kp TEKSI, ŜPINI). ~(ad)o. Ago ~i. ~(a)jo. 1 Rezultato de ~o. 2 ☞ Homogena, nur ĉemie disigebla kunajo (Kp KOMPONAJO, KUNMETAJO, MIKSAJO, SOLVAJO).

Komedio. 1 Teatraĵo, kiu ekscitas la ridon prezentante komikajn personojn aŭ amuzajn eksterordinarajn cirkonstancojn : *la ~oj de Aristofano, Moliere* ; *karaktera ~o* (kiu prezentas ridindajn malvirtutojn) ; *intriga ~o* (kiu prezentas amuzajn aventurojn) ; *mora ~o* (prezentanta maniojn proprajn je iu tempo aŭ lando). Kp DRAMO, FARSO, REVUO. 2 (f) Aranĝo malsincera por trompi per falsa ŝajno ; ŝajnigo, hipokriteco : *perfidulo, ludanta la ~on de lojaleco* B. ~a. 1 Rilata al ~o : ~a aktoro, teatraĵo, verkisto, sceno, karaktero. 2 Malsincera, hipokrita :

oni diros, ke ni aranĝis ~an elekton Z. ~i. 1 (ntr) Ludi ~on. 2 (tr) Hipokriti.

* **Komencl** (tr). 1 Fari la unuan parton de afero aŭ de ago : ~i konstruon, laboron, poemon ; ~i legi, disputi, paroli ; mi ~as per tio, ke mi diras Z ; ~ante de decembro 1906 Z ; ~is neĝi Z ; multe ~ite, malmulte plenumite Z ; li ~is sian paroladon per sonoraj frazoj. 2 Jus troviĝi en nova stato : mi ~is maljuniĝi B ; la vespero ~is mallumiĝi. 3 Konsistigi la unuan parton de io : tiu vorto ~as la frazon ; la verseto, kiu ~as la Biblion. Kp ENTREPRENI, INICIATI, EKI, ENIRI VOJON. ENVOJIGI, ALPAŝI AL, MALFERMI, VEKI, INAŬGURI. ~igi. Fariĝi ~ata ; eniĝi en sian unuan parton : la teatraĵo ~igas ; la jaro ~igas je la unua de januaro ; tiu jaro ~iĝis per milito. Kp NASKIĜI, EKSPLODI. ~i(ĝ)o. 1 Ago ~i : plej granda efiko kuŝas en la ~o Z ; ĉiu ~o estas malfacila Z. 2 Stato de tio, kio ~igas : ni ne ĉeestis la ~igon de la spektaklo ; je la ~o de la mondo ; ~o de vojo ; tuj de la ~o (Kp EK, DE, UNUA PAŜO, ELEMENTO, BURĜONO, ĜERMO, EMBRIO, AŬRORO, PRINTEMPO, SKIZO, PROVO, SOJLO).

komenti B (tr) = komentarii.

* **Komentario**. 1 Serio da rimarkoj k notoj por komprenigi pli facile la malfacilaĵojn de teksto aŭ verko. 2 (plurale) Historia memorlibro : la ~oj de Cezaro. ~1 (tr). 1 Klarigi per ~o : ~i la Biblion, Homer-on, la kriminalan kodon. 2 Doni pri ies penso, opinioj aŭ intencoj signifklarigojn : nia celado estas ofte malĝuste ~ata Z ; perfide ~i ies konduton. Kp TRADUKI, KLARIGI, INTERPRETI.

* **Komercl** (ntr). Profesie interŝanĝi varojn, produktaĵojn, celante monprofiton : kiu volas ~i, tiu saĝon bezonas Z ; Anĝlujo ~as kun la tuta mondo. ~o. Profesia klopodo por la interŝanĝo de varoj : pogranda, pomalgranda ~o ; ne ekzistas en ~o amikeco nek ŝerco Z. Kp NEGOCO, AĜERO. 4. ~a. Rilata al ~o : ~a valoro de objekto ; ~aj kontraktoj ; ~a ĉambro (komitato da ~istoj elektitaj por studi la ~ajn interesojn). ~aĵo = varo. ~eĵo. Loko, kie oni interŝanĝas ~aĵojn (Kp MERKATO, FOIRO, BAZARO). For~i (tr). Forvendi : eble mi devos el la vestoj ion for~i Z.

Kometo. Astro, kies vojo ĉirkaŭ la suno estas tre longforma elipso, k kiu kuntrenas longan luman strion, kun formo de vosto aŭ hararo.

* **Komforto**. Ĉio, kio igas la vivadon pli facila, la loĝadon pli oportuna, la hejmon pli ripoziga ; ĉio, kio malpliigas penon k laciĝon en la ĉiutaga vivo : la ~o ne ĉiam kuniĝas kun la lukso B (Vd BUTERO, FORNO, SATE). ~a.(io). Provizita je ~o, haviganta ~on : ~a domo, seĝo, vivo ; ~e sidi ; senti sin ~e ; ĉu vi estas ~e ? ĉu estas ~e al vi ? (Kp OPORTUNA, FAVORA). ~igi. Havigi ~on al iu : sin ~igi en sia seĝo ; ŝi venis por pli ~igi la malfeliĉan beston.

Komika. Ridiga, amuza : ~a aventuro, gesto, aspekto, situacio ; li ~e tiris sian ĉapelon. Kp KOMEDIA, RIDINDA. ~eco. Eco de ~a persono aŭ situacio : la ~eco de la aventuro estas, ke...

Komisaro. Tiu, kiu estas komisiita de ŝtato aŭ privata organizo por plenumi specialan nedaŭran funkcion : ~o de la registaro apud la Parlamento (por klarigi k apogi specialan leĝoprojekton) ; ~o de balo, de festo (komisiita por ĝin prepari k prizorgi) ; ~o de ekspozicio Z.

* **Komisil** (tr). Konfidi al elektita persono plenumon de ago, laboro aŭ klopodo, kiun li devas zorgi k prirespondi : ~i al la sekretario publikigon de protokolo B ; ~i al komitato la kreadon de nova lingvo estus tiel same sensence, kiel ~i al komitato verki bonan poemon Z ; ~i lun por aĉeti kelkajn librojn, por reprezenti grupon en kongreso ; ~i postenon al iu. ~o. 1 Tio, por kio iu estas ~ita ; li bone plenumis ĉiujn miajn ~ojn ; por fari reformojn en esp-n, la Delegacia Komitato ricevis ~on nek de la esp-istoj, nek de siaj propraj delegintoj Z ; mi parolis en ~o (~ite) de mia registaro ; multaj amikoj petas min sendi al ili en ~on grandan nombron da libroj Z (kun ~o vendi ilin, t. e. kredite). ~e. En ~o de salutulo lin ~e de mi (Kp EN LA NOMO DE). ~isto. Tiu, kies metio estas plenumi la ~ojn de aliaj personoj : strata ~istulo ; ~isto por la transporto de la pakaĵoj, varoj. ~itaro = komitato, komisiono. ~ulo, ~ita peranto : vere vi prenis lerian ~ulon Z.

Komisiono. Aro da personoj komisiitaj por esplori ian difinitan demandon aŭ

plenumi ian difinitan taskon. Kp komitato.

komisuro. 1 ♥ Punkto, kie du similaj partoj kunigas : *lipa, palpebra* ~o. 2 ♣ Kuniĝa punkto de du karpeloj.

* **Komitato.** Grupo da personoj, elektitaj por konsistigi specialan kunvenon, kiu havas difinitajn direktantajn k plenumantajn taskojn : *la Lingva* ~o ; *la konstanta* ~o de la Kongresoj. **Plenumo.** Aro da personoj, kies tasko estas apliki la decidojn de kongreso, de superaj instancoj aŭ plenumadi la praktikajn taskojn de iu asocio.

* **Komizo.** Helpa salajrulo, kiu zorgas la vendadon en komercfirma aŭ la aferojn en banko.

* **Komodo.** Meblo, atinganta alton de la brusto, k konsistanta el tirkestoj, metitaj unu super alia, por konservi tolaĵojn, galanteriojn ke.

kompakta Z. Densa k nedisigema : ~a amaso, grundo ; *mal*~a tero Z ; *mal*~a aera k lamsimila floro Z.

Kompanio. 1 Kuniĝo da personoj kune direktantaj komercan aŭ industran aferon : *firma X.* k ~o ; *fari* ~on kun iu (Kp asocio). 2 Tiu komerca aŭ industria afero mem : *akcia* ~o ; *fervoja, asekura* ~o (Kp societo). 3 Roto Z. 4 Akompanado 1 : *ŝi iris kun sia malgranda infano en* ~o de du ĉambristoj Z ; *en* ~o eĉ morto faciligas Z ; *neniam antaŭe li estis en tia nedukita* ~o Z ; *tute ne estas agrable havi* ~on kun vi Z. ~ano Z. Asociano. ~ulo Z. Akompananto : *tia festena* ~ulo, kiu ~is al li Z.

* **Kompari** (tr). 1 Interrilatigi du aŭ plurajn objekton por determini iliajn similaĵojn aŭ diferencaĵojn : *se oni* ~as la nunajn esp-ajn verkojn kun tiuj de la unuaj jaroj, oni trovas diferencojn en la portaro, sed plenan similecon en stilo Z. 2 Rilatigi tion, pri kio oni parolas, kun io analoga, por igi la ideon pli impresanta, pli drasta aŭ pli poezia : *oni ofte* ~as la junecon kun printempo ; *Homero* ~as la homojn kun la ŝalantaj folioj de arbaro. ~o. Frazo, en kiu oni ~as : ~o ne estas pruvo Z ; *en* ~o kun tio Z. ~(ad)o. Ago ~i : *la* ~ado tie ĉi ne estas ebla ; gradoj de ~ado (komparativo k superlativo). Ne~ebla Z, sen~a Z. Sola en sia speco, pro

sia malofteco aŭ perfekteco : *ne*~ebla beleco ; *sen*~a homo Z, juvelo (Kp ORIGINALA, KERN, ESENCA).

komparacio. (G) Sistemo, per kiu lingvo esprimas la diversajn gradojn de komparado.

Komparativo. Gramatika rimedo, per kiu oni modifas adjektivon aŭ adverbon, por signifi, ke la eon esprimatan de ili posedas laŭ diversaj gradoj du komparataj objektoj aŭ personoj, aŭ ke unu sama objekto aŭ persono posedas tiun eon pli aŭ malpli aŭ samgrade ol alian komparatan eon : *supereca* ~o (esprimata per adv. : pli... ol) ; *malsupereca* ~o (esprimata per adv. : malpli... ol) ; *egaleca* ~o (esprimata per adv. : tiel... kiel, same kiel).

Kompaso. Instrumento konsistanta el magneta montrilo, libere turniĝanta ĉirkaŭ pivoto k konstante montranta la nordon.

* **Kompatil** (x). Senti kortuŝon pro ies malfeliĉo k deziron ĝin malakrigi : ~i iun Z, al iu, ies doloron ; pli feliĉa estas martelo insultata ol ambo ~ata Z ; *virtulo* ~as (indulgas, ŝparas) la vivon de sia bruto Z. Kp KONDOLENCI. ~o. Sento de ~anto : *mi ne volas baton, mi ne volas* ~on Z ; *rideto de* ~o Z (malŝata ridi) ; *eksentil* ~on al iu Z ; *granda* ~o moligis ilian koron (Kp KORO 2). ~ema. Inklina al ~o (Kp BONKORA). ~igl. Fari, ke iu ~u al vi : *pli bone estas enviigi ol* ~igi Z. ~inda Z. Meritanta ~on ; malfeliĉa : *ĝi estas vera* ~indaĵo Z. Sen~a Z, mal~ema. Ne inklina al ~o pro fiereco k egoismo : la *sen*~a morto diris sian kruelan vorlon Z (Kp SENKORA, KRUELA, SEVERA).

kompendio Z. Mallongigo de la tutaĵo de scienco aŭ doktrino. Kp RESUMO.

Kompensi (tr). 1 Havigi al iu profiton por anstataŭi k kontraŭpezi suferitan malprofiton aŭ penon : la *asekura kompanio* ~as la perdojn kaŭzitajn de la brulo B ; la *kostoj de la vojaĝo estos* ~itaj al la delegitoj. Kp KOVRI 7, REKOMPENCI. 2 (f) Egalvalori : la *enspezoj* ~as la *elspezojn* ; la *intereso de la enhavo* ~as la *mallertecon de la stilo*. ~(aj)o. Sumo aŭ objekto donita por ~i : la ~o atingis dek mil frankojn ; tio estas konvena ~o pro tiaj suferoj. ~ilo ◀. Aparato por restarigi ekvilibron en elektra cirkvito.

kompensatoro < = kompensilo.

Kompetenta. 1 (iu) Kapabla solvi ian aferon aŭ plenumi ian taskon aŭ oficon, pro sufiĉaj tiurilataj konoj : ~a kritikisto, profesoro, komitato; pri laboroj maldiligenta, pri festoj plej ~a Z; li estas ~a kiel besto pri argento Z (Vd SPIKO); li estas multe pli ~a en aferoj militaj ol en literaturo Z; (f) sole ~aj tiam devos esti la leĝoj ellaboritaj de la plimulto Z. 2 (io) Devenanta de ~ulo; plenumita kun ~eco : ~aj (fidindaj) informoj; ~a esploro Z; oni povas trovi tiun ŝtofon en ~aj (koncernaj) magazenoj Z. ~eco. Eco de ~a homo aŭ afero : en tiu afero mi posedas nenian ~econ Z; afekti ~econ; la verkoj, kiujn mi eldonos persone, ne devas havi pli da ~eco (fidindeco), ol la verkoj de iu alia Z (Kp AŬTORITATO). ~ulo. ~a homo : kun kvin aŭ ses teknikaj vortoj, oni kredigas sin ~ulo (Kp FAKULO, SPECIALISTO. Vd INSTRUI, METIO).

Kompli (tr). Verki ne originale, kunigante en unu aron tekstojn pri komuna temo, kolektitajn el diversaj fontoj : ~i dokumentojn, libron. Kp VERKI, REDAKTI, PRILABORI, STUDI. ~o. Ago ~i : ~o donas iajfoje verkon pli bonan ol la originalo B. ~(aj)o. ~ita verko.

kompleksa Z. Enhavanta en si plurajn malsamajn elementojn; malsimpla : ~a ideo, demando, karaktero. Kp KONFUZA. ~o. 1 Tutaja da malsamajoj unuigitaj por unu sama celo : la vivo estas ~o da fortoj batalantaj kontraŭ la morto. Δ 2 Nombro formita de kelkaj neredukteblaj unuoj. 3 Aro da rektaj, kiuj dependas de tri parametroj.

Komplemento. 1 (G) Substantivo, determinanta verbon, substantivon, adjektivon, pronomon aŭ adverbon, k kompletiganta ĝian sencon : en la frazoj « li amas ŝin, la domo de patro, fremda al ĉiuj, unu el ili, en la urbo » la vortoj ŝin, patro, ĉiuj, ili, urbo estas la ~oj de la vortoj amas, domo, fremda, unu, en. **Rekta, senpera** ~o. ~o kunigata sen prep. al sia determinato. **Nerekta, pera** ~o. ~o kunigata per prep. al sia determinato. **Objekta** ~o. ~o montranta la celon de la ago esprimata de la verbo : en esp-o la objektaj ~oj povas esti egale rektaj (obei iun) aŭ nerekta (obei al iu). **Cirkonstancia** ~o. ~o montranta unu el la cirkonstancoj de

la ago aŭ stato esprimata de la verbo : en esp-o ekzistas cirkonstancoj ~oj rektaj (la tutan tagon li dormas), k nerekta (dum la tuta tago li dormas). 2 = kompletigaĵo.

Kompleta. Karakterizas ion, al kiu mankas neniu el la eroj, kiuj devas ĝin konsistigi : ~a teleraro, traduko, kolekto, vortaro; ne~a objekto Z, kaŭzo Z; (f) ili bedaŭrinde akceptis en la familon ~an vagiston Z. Kp PLENA 2, TUTA, SENMANKA, PERFEKTA. ~o. 1 Io ~a : ~o da vestoj Z; ~o da mebloj; sin prezenti en plena ~o Z. 2 ~o da vestoj : li surhavis belan ~on el blua drapo. ~eco. Eco de io ~a : prezenti ion en plena ~eco. ~igl. Fari ion ~a : ~igi siajn sciojn Z, kolekton, verkon; la ora senfino de la maro ~igis tiun grandiozan pejzaĝon; ~iga kurso (por ~igi la instruon).

kompletiva (G). Karakterizas dependan propozicion, kiu ludas rolon de subjekto, predikato aŭ objekto de la dependiga verbo (Vd KE).

* **Komplezo.** Ago per kiu oni penas plaĉi al iu, helpante aŭ farante servon aŭ havigante profiton : faru al mi la ~on ...i Z; por amiko ~o neniam estas tro peza Z; havi ~ojn por iu. ~a Z, ~ema Z, Inklina fari ~ojn : ~ema malsaĝulo estas pli danĝera ol malamiko Z (Kp SERVEMA, INDULGA). ~1 (tr). Fari ~on : ĉu vi ~us traduki al mi tiun vorton ? ~u al li per via protektado Z; la revolucio postulis viktimojn por ~i (kontentigi) la sangavidon de ĝiaj adeptoj (Kp BONVOLI, VOLONTI).

Komplikl (tr). Embarase, malfacilige malsimpligi : oni ne devas ~i la gramatikon de internacia lingvo; jen kio ~as la aferon; ~itaj leĝoj; la politikaj ~aĵoj; la ~aĵoj de la socia vivo Z. ~a. Embarasige malsimpla : ~a maŝino, deklinacio, intrigo, situacio (Kp KONFUZA, KOMPLEKSA, IMPLIKITA). ~igl. Igi ~a : la malsano danĝere ~igas; la ~igoj kŝanĝiĝoj de la vivo Z.

Komplimento. 1 Gratulaj flataj vortoj adresata al iu : fari ~on; adresi al iu ~on pro lia sukceso; diri ~ojn al virino; okazi ~o ne iras al testamento Z. 2 Gentilaj ceremoniaj formuloj : vi aŭble tion diras pro ~o Z; manieroj k ~oj apartenas al la akcepta saluto Z. ~1 (tr). Fari al iu ~on ! k 2 : ~i iun pri lia kuraĝo; ~u lin komisie de mi Z; li estas ~ema k flatema,

Komploto. Sekreta ligo por malica aŭ krima celo kontraŭ iu : *la ŝtelistoj faris ~on inter si.* Kp **KONSPIRO.** ~**i** (ntr). *Fari ~on.*

Komponi (tr). 1 Harmonie aranĝi la diversajn partojn de literatura, belarta aŭ muzika verko : *bone ~ita libro, pentraĵo ; tiu genio nesciis ~i.* Kp **KONSTRUI** 2. 2 Verki muzikaĵon : ~i operon. 3 (G) Kunmeti plurajn vorterojn aŭ vortojn en unu vorton : *esp-o konsistas nur el simplaj k ~ilaj vortoj.* 4 Kunigi la ĉiemiajn elementojn de io (Kp **SINTEZO**, **KOMBINO**). **Mal~i** (tr). Analizi, diserigi : *mal~i la erojn de vorto ; mal~i la molekulojn.* ~**isto.** Muzikisto, kiu ~as.

* **Komposti** (tr). Reprodukti tekston, kunmetante la tipografiajn literojn necesajn por ĝin presi.

Kompoto. Mankaĵo farita el fruktoj kuiritaj kun sukero, akvo aŭ vino, ks.

kompozicio Z. Muzika verko : *ludi improvizilan ~on* Z.

kompozitoj ☞. Fam. de dukotiledonaj unupetalaj plantoj, kies floroj formas unu aŭ plurajn aranĝojn sur la sama receptaklo : *laktuko, kamomilo.*

* **Kompreni** (tr). 1 Havi ĝustan ideon pri la signifo de io : ~i vorton, lingvon, tekston, instruon Z, retoraĵon Z, sentencon Z ; li ~as predikon, kiel bovo muzikon Z ; ~i france B ; *saĝa kapo duonvorton ~as* Z ; *mi ne multe ~as en muziko* Z. 2 Havi ĝustan ideon pri la esenco aŭ kvalito de io : *malsaĝulo diris vorteron, saĝulo ~as la tutan aferon* Z ; ~i sian devon, la gravecon de sia kulpo ; ~i la proksimecon de la danĝero ; ~i la veremon k juston Z. 3 Havi ĝustan ideon pri la kaŭzo aŭ kialo de io : ~i fenomenon, ies konduton ; *mi ne povas lin ~i ; mi ~as lian maltrankvilon.* ~**eti** Z. Duonkompreni, diveni. ~**emo**, ~**povo** = inteligenteco. ~**aĵo**. Koncepto, ideo, ~itaĵo. ~**eble**. 1 Laŭ ~ebla maniero : *li, kvankam fremdulo, ĉiam ~eble parolis.* 2 Mem~eble, memsekve : *ĉar mi devas foresti, mi ~eble ne povos viziti vin morgaŭ.* ~**igi**. Klarigi, kialigi, ekspliki. **Inter~igi**. Sin ~i reciproke. ~**ilo** Z, ~**igilo** Z. Rimedaro por inter~igi. **Erar~i, fuŝ~i, mis~i** (tr). Malbone ~i ; erari pri la senco de vorto aŭ

ago : *la malkonsento estas kaŭzala de mis~o.* **Sub~i** (tr) (G). Ne esprimi tion, kion la vortarango aŭ la kunteksto ebligas neesprimi : *en la frazo vi havas vian ĉapelon, k mi la mian, la vorto havas estas sub~ata en la dua prop.*

* **Kompreso.** Plurfoje faldita tola peco, kiun oni metas sur vundon aŭ doloran korpoparton por firmigi bandaĝon, kolekti puson, mildigi brulumon ktp.

Kompromiso. Interkonsento aranĝita dank' al reciprokaj cedoj de du kontraŭuloj pri la diskutitaĵo : *finveni al ~o ; fari Z, aranĝi, kontrakti ~on ; ne serĉu vanajn ~ojn, kiuj flikas unu lokon krevingante alian* Z. Kp **AKORDO**, **INTERCEDO**.

Kompromiti (tr). Meti en riskoplenan situacion, endanĝerigi : ~i la interesojn, famon, sanon de iu ; *facilanimaj paŝoj, kiuj ~os Esp-on en la okuloj de saĝaj homoj* Z ; *li estas ~ita en tiu krima afero ; vi senbezone ~as vin ; trovi ~antajn postsignojn.*

* **Komuna**. 1 Rilata al pluraj samtempe : ~a amiko, ĉambro, letero, tero, kunveno ; *malĝeliĉo ~a estas malpli premanta* Z (Vd **KOMPANIO**) ; *pli bone estas loĝi sur angulo de tegmento ol kun malpacema edzino en ~a domo* Z ; *sciencaj kongresoj havas nenion ~an kun la politiko ; ni volas havi nenion ~an kun tiu homo ; punkto ~a al du rektaj linioj ; ~a silabo (laŭvole longa aŭ mallonga).* 2 Rilata al la plejmulto : ~a ideo, opinio, lingvo (kontraste kun la teknika) ; ~a leĝo ; *la ~a saĝo* (kapablo distingi veron de malvero, almenaŭ tiom, kiom povas ĉiu ajn normala homo) ; *la ~a (publika) atento ; ~uza frazo* Z (Kp **ĜENERALA**, **SOCIA**, **VULGARA**, **BANALA**, **TRIVIALA**). ~**e**. Kune : *amo k puno loĝas ~e* Z ; *lingvo ~ehoma* Z. **En~e** Z. Ĝenerale, ordinare. ~**eco**. Eco de io ~a : *~eco de lingvo kreas ~econ de kulturo k de sentoj ; ~eco de la bienoj ; vivi en malvasta ~eco* Z. ~**ismo** (Mh). Sociopolitika doktrino, kiu celas anstataŭi kapitalismon, detrui la individuan proprumon k bazi la ekonomian vivon sur ~eco de l' havo. Kp **ANARKISMO**, **BOLŜEVISMO**, **FAŜISMO**, **SOCIALISMO**. ~**isto**. Adepto de ~ismo. ~**umo**, ~**o**. 1 Malgranda administra distrikto, kies centro estas urbo aŭ vilaĝo. 2 Ĉiuspeca societo bazita

sur ~eco de vivo k interesoj : ~umo de Israel Z, de liber kredanoj Z ; preĝeja ~umo B ; la homa ~umo ; la revolucia pariza ~(um)o ; religia ~umo. ~uma. Rilata al ~umo 1 : ~umaj aferoj, paŝtejoj ; ~uma lernejo.

* **Komunio** (Rk) Partopreno al sakramento de Eŭkaristio. ~i (tr). Doni la ~on. ~iĝi. Ricevi la ~on. For~iĝi. Ekskomuniki.

* **Komuniki** (tr). 1 (iu) Igi ion komuna inter si k alia homo, konigante ĝin al li ; konigi, sciigi : ~i al iu novaĵon, siajn projektojn, ideon ; ~i al kunlaboranto dokumentojn. 2 (io) Transmeti, transdoni, transigi : la piŝto ~as sian movon al la rado ; la brulrestaĵoj ~is la fajron al la planko ; la infektitaj vestoj ~is la malsanon al la mizerulo ; ili ~is al ni sian gajecon (Kp INOKULI, INFEKTI). ~(ad)o. Ago ~i : ~(ado de sciigo, de movo ; interrompi, transi la ~(adon telefonan. ~(aj)o. Io ~ita : ricevi ~on pri io ; li havas ~(aj)on por fari al vi. ~ilo. Rimedo por ~i aŭ por ~iĝi : la telefono, radio k kino estas pli efikaj ~iloj ol la gazetaro ; la ~iloj en Berlino estas tre oportunaj. Vd PONTO, ARTERIO, VOJO. ~iĝi. 1 (io) Igi ~ata : tiu sciigo rapide ~iĝis. 2 (iu) Igi ~anta kun iu ; interrilati kun iu per ideoj, profitoj, interesoj ktp : ~iĝi inter si Z ; ne ~iĝu kun malĉastulinoj Z ; la advokato povas ĉiam ~iĝi kun la kulpigito ; ~iĝi kun ribeluloj Z. 3 Interrilati per senbara trairejo : tiuj ĉambroj ~iĝas kun aliaj per malgrandaj koridoroj ; teorio pri ~iĝantaj vazoj. ~iĝo. Interrilato : organizi ~iĝojn inter la armeo k la ŝiparo ; ~iĝo inter du personoj, du tramvojoj, du urboj ; la fortikiĝintaj ~iĝoj inter la homoj turnis ilian atenton al la demando pri internacia lingvo Z (Kp TRAFIKO). ~(iĝ)ejo. Trairejo, per kiu ~iĝas du lokoj. ~(iĝ)ema. Inklina ~i kun aliaj homoj : lanternisto estas ordinare homo maljuna, malgaja k ne ~iĝema B. Inter~iĝi. Fari, ke du aŭ pluraj personoj aŭ objektoj ~iĝu : li inter~iĝis la du kontraŭulojn ; la kanalo inter~iĝas la riveron kun la lago ; inter~iĝa skriba lingvo Z. Sen~iĝa. Tute izolita : sen~iĝa lando Z.

komuti Z (tr). 1 * ~ Direkti elektran kurenton ĉu en la cirkvito mem, ĉu en

alian cirkviton. Vd KONEKTI, KUPLI, MUNTI. 2 (Fv) Direkti vagonaron aŭ trajnon sur alian relvojon (= enreliĝi, flankigi). ~o. Ago ~i. ~ilo ~. Elektra aparato kun duopa aŭ multopa kontakto, kiu ebligas direkti laŭvole elektran kurenton ĉu en la cirkvito mem, ĉu en alian cirkviton. ~ilaro ~. Plato aŭ tabulo, sur kiu estas fiksitaj ĉiuj ~iloj, interrompiloj k mezuriloj de elektra kondukilaro (Rel) ~ilo (Fv). Pinta movebla durelo troviganta ĉe fiksa punkto de branĉigo de relvojoj k kiu ebligas direkti vagonaron de unu relvojo sur alian (= enreliĝilo, flankilo). ~(ec)a ~ (pri operacio). Kies rezulto ne dependas de la ordo de l' objektoj, al kiuj oni aplikas tiun operacion.

komutatoro ~ = komutilo.

* **Koni** (tr). 1 Havi pli malpli kompletan k klaran ideon pri io aŭ iu : ~i bone la staton de la aferoj Z ; mi ne ~as lian nomon, tiun fakton ; la kompasoj ne estis ~ata de antikvaĵoj ; en la vilaĝo neniu ~as (aŭdis pri) Esp-on ; mi ~as mian nesciadon ; mi ~as al li nenium malvirtulon ; ~i ĵus aperintan libron, la proprecojn de substanco, la homan koron, la mondon ; deziro legojn ne konas Z. Kp SCI, KONCEPT. 2 Havi sciencan k detalan ideon pri io : ~i la matematikon, historion, la klasikajn aŭtorojn ; la literatura lingvo estas al vi videbla ~ata Z. Kp SCI, SCIPovi. 3 Esti akirinta per sperto ideon pri io ; esti spertinta ion : ~i urbon, metion ; kiu paŝton donas, malsaton ne ~as Z ; ~i la amon, la ĵaluzon, la ekzilon ; li ne ~as la laciĝon ; (f) se edzino ordonas, domo ordon ne ~as Z ; ŝlosilo uzata ruston ne ~as Z ; tiu industrio ne ~as konkurencon k senlaborecon. Kp ĈUI, SUPER. 4 Havi ideon pri la karaktero ; pli malpli intime interrilati kun iu : ~u vin mem ; ni reciproke nin ~as, klarigon ne bezonas Z ; oni lin ~as kiel blankan lupon (tre bone) ; bone ~u viajn ŝafojn Z ; mi ~as lin proksime Z, intime ; ~i (sekse rilati kun) virinon Z ; mi ~is lin lakeo, antaŭ ol li fariĝis financisto ; mi ne volas plu ~i vin (vi estas de nun fremda por mi) ; mi ~as miajn homojn Z (mi scias ilian valoron). ~ato. Persono, kun kiu oni havas rilatojn : li estas jam malnova ~ato al mi.

~ateco. Eco de io aŭ iu ~ata de pli malpli multaj : lia ~ateco estas monda, universala ; fari ~atecon kun iu (interligi kun) ; ~ateco ne estas hereda Z (Kp FAMO, RENOMO). ~igl. Igi iun aŭ ion ~ata de iu aŭ de multaj : mi ~igos al vi mian advokaton ; ~igi al iu la dokumentojn B ; lia sonora voĉo ~igis lin en la tuta urbo ; li ~igis la motivojn de sia decido ; ~igi urbon al iu. ~igl. Igi ~ata de iu : ~igas majstro laŭ sia laboro Z ; ~igas birdo laŭ flugo k homo laŭ ago Z ; dum niaj kongresoj, oni ~igas kun tre multaj samideanoj (Kp EKKONI. Vd iō. B. Rim. 2). ~(ad)o. Pli malpli kompleta k klara ideo, kiun oni havas pri io aŭ iu : akiri ~adon de Dio Z. Ek~ (tr). Igi ~anta ; distingi : laŭ la frukto oni arbon ek~as Z ; eĉ knabon oni povas ek~i laŭ liaj faroj Z ; valoron de objekto oni ek~as post difekto Z ; oni ek~as bonon per la vido k malsaĝulon per lia rido Z ; agi sen ek~o (trafe maltrafe). Re~ (tr). 1 Memori, ke oni jam ~as iun aŭ ion ; ekrimarki la identecon de : mi re~as lian skribon ; re~i iun sub la masko B ; ŝanĝi la tutan lingvon ĝis plena nere~ebleco Z. 2 Malkaŝe konsenti pri la vereco, ĝusteco aŭ justeco de io ; ne plu nei ; ne plu kontesti pri : li sendiskute re~is sian kulpon ; mi re~as ke miaj klopodoj fiaskis ; multaj internaciaj asocioj jam re~is la taŭgecon de esp-o ; estas fakte vero nun de ĉiu re~ila (Kp KONFESI, DEKLARI). 3 Oficiale aŭ malkaŝe konsenti pri la ecoj, merito, titolo, oficialeco de io aŭ iu : ŝtate re~ila institucio ; ŝanĝojn oni povas fari en nia lingvo nur kiam ĝi estos re~ata de la regnoj Z ; oni re~as lin kiel la plej grandan poeton de lia jarcento (Kp AGNOSKI). Re~(ad)o. Ago re~i 1, 2 k 3 : oni ne devas trooftigi la re~ojn en teatraĵo ; esp-o trovis re~on ĉe la urbestro ; lia sinofera laboro ne trovis re~on en la publiko.

Koncentra. Havanta komunan centron ; samcentra : du ~aj rondoj B ~igl. Kunigi dense ĉirkaŭ komuna centro ; alcentrigi : ~igi trupojn, ŝipojn ; ~igo de kapitato ; (t) ~igi sian atenton ; (t) ni ~igu niajn klopodojn k penadojn sur la junularon ; ~igi (plidensigi) solvaĵon (Kp KOLEKTI, AKUMULI, FOKUSIGI). ~igl. Kunigi dense ĉirkaŭ komuna centro : la loĝantoj de tero iom post iom ~igos en la

regionoj subekvatoraj Z ; ĉiuj rigardoj ~igis al li ; tie ~igis la tuta komerco ; en tiu oficejo ~igas la laboroj Z ; (t) komence liaj pensoj ~igis sur la mono B. Rim. La Scienca Revuo, la Teknika Komisiono (Scienca Gazeto, dec. 1913) k la kompetentaj teknikistoj Verax k Wüster unuvoĉe rimarkigas, ke la adjektiva radiko **koncentra**, malprave enkonduka de la la aldonon, estas tute samsignifa, kiel **samcentra**, k sekve tute senutila. Kontraŭe estus tre taŭga la verba radiko **koncentri**, kun la signifo « plidensigi solvaĵon, pligi la kvanton de solvita substanco en solvaĵo ».

Koncepto §. Abstrakta k ĝenerala ideo : la ~o pri tempo, pri spaco ; la moderna ~aro ; en la animo de l' princo, aperis malklara sed potenca ~o pri la ŝtato B ~i (tr). Formi ~on : la homo bezonas percepti antaŭ ol ~i ; nur tion oni povas esprimi klare, kion oni klare ~as. Rim. Oni nepre ne uzu la vorton **koncepto** en la senco de **malneto**. ~ado. Kapablo ~i (Kp INTELEKTO, IMAGO).

* **Koncerni** (tr) (io). Havi specialan rilaton kun iu aŭ io ; aparte-tuŝi, interesi iun aŭ ion ; esti la afero de iu, la temo de io : lio ne ~as vin (Vd NAZO) ; ŝi rigardis flanken per malsata rigardo, kiu ~is kelkajn mokemajn junajn virinojn Z ; la redaktado de la raporto ~as la sekretarion ; la uzado de la akuzativo ~as la sintakson ; ni silentas, ĉar ni ne sentas nin ~itaj (trafitaj) ; leĝo ~anta la teatrojn ; la regnoj ne ~alaj en la konflikto ; la ~ata objekto (parolata). ~a. 1 Adj. karakterizanta tion, pri kio estas la temo, la afero ; tiutema ; supredirita ; ~ata : pro tro malfrua ekscio pri la ~a aranĝo, ni povis nenion provi ; la bela landa scenejo, kie okazos la ~a solenaĵo, certe venigos multajn samideanojn. 2 Tiucela, konvena, kompetenta ; ~anta : nia komitato, interkonsente kun la ~aj societoj, intervenis en 21 kongresoj ; klerigan laboron oni povis komenci nur kiam jam estis ~a literaturo ; la ~aj organizoj de nia movado provu fari la unuajn paŝojn ; geedziĝo registrata en ~a institucio. 3 Responda, respektiva : tiuj nomoj estas skribitaj laŭ la ~a nacia skribmaniero ; ĉiu sendinto ricevos ~an kvanton da belaj

poŝtkartoj. ~e. Rilate al : li skribis al mi, ~e tiun aferon ; ili sidis, plenkreskuloj k tamen infanoj ~e sian koron Z. Kp PRI.

Koneerto. 1 Muzika kunveno, dum kiu oni ludas plurajn kantaĵojn aŭ instrumentajn komponaĵojn : *ludi, doni ~on ; (f) eĉ la senprudentaj birdoj muzikas sian ĉielan ~on Z. 2 (f) Akordo de opinioj aŭ ideoj : oni aŭdas nur ~on de laŭdoj pri li ; la Eŭropa ~o havas kiel bazon la akordigon de Germanujo k Francujo ; aŭdigi sian voĉon en la Eŭropa ~o. ~1 (ntr). Fari ~on. ~kafejo. Ejo, kie oni povas trinki, aŭskultante ~on (Kp VARIETEO).*

koncesii Z (tr). Oficiale tutcedi, leĝe forlasi al iu la liberan disponon pri io : *~i fervojon, minejon, leron en kolonio ; tiajn privilegiojn oni ~as malfacile (Kp REZIGNI). ~o Z ٤٦٣. Privilegio, rajto donita de ŝtato por ekspluati ion : por vendi tabakon aŭ alkoholon oni bezonas en preskaŭ ĉiuj ŝtatoj ~on.*

koncilio (K). Episkopa kunveno, por solvi demandojn pri dogmo k disciplino.

koncipi (tr). Formi en si post fekundigo la germon de vivanta estaĵo ; naskontiĝi, embriigi, filigi : *laŭ la katolika dogmo, la Dipatrino estis ~ita senpeke.*

Koniza. Esprimanta la ideojn per plej malmultaj vortoj : *~a stilo, verkisto, lingvo, raporto. Kp LAKONA. ~eco.* Eco, kiu konsistas en la forlaso de ĉio, kio ne estas utila por la senco.

*** Kondamni (tr).** 1 Juĝe deklari iun kulpa k difini la merititan punon : *~i iun al monpuno, al morto Z, al la ĵugokostoj ; (f) mi estas ~ita (nepre devigita) longan tempon vagadi en la nokto Z ; (f) mi estis ~ita de la malsano resti du semajnojn en la lito ; (f) ĉiuj niaj tiucelaj projektoj estas ~itaj al malsukceso ; (f) viaj kalkuloj estas ~itaj al malĝusteco (neeviteble, nepre malĝustaj). Kp VERDIKTI. 2 Jure deklari ion sufiĉa motivo, por ke la farinto estu leĝe punata : *~i malbonan libron ; la kodo ~as la malveran ateston ; estas agoj, kiujn la moralo ~as, sed kiujn ne ~as la leĝo. 3 Deklari iun malprava, ion riproĉinda : ne aŭskultinte ne ~u Z ; ~i projekton, parolon malican ; vi ~as vin mem per tiu konfeso ; tiu doktrino estas ~ita de la faktoj, de siaj konsekvencoj. Mal~1 Z. Absolvi.**

kondensatoro. 1 Aparato konsistanta el du tutoj de kondukiloj ĝenerale plataj, izolitaj unu de la alia per dielektriko, k uzata por koncentrigi elektron. 2 Simpla aŭ duobla lenso, per kiu oni konverĝigas la lumon sur malgrandan surfakon.

Kondicionalo (G). Verba modo, esprimanta agon, kies plenumo dependas de ia kondiĉo, aŭ estas nur probabla : *la ~o finiĝas en esp-o per us.*

*** Kondiĉo.** 1 Ekstera cirkonstanco, al kiu persono aŭ objekto estas submetata, k de kiu dependas lia aŭ ĝia stato : *la viv~oj multe plibonigiĝis ; la ekonomiaj ~oj ludas grandan rolon en la sociaj rilatoj ; esti en bonaj, malbonaj ~oj por labori, verki, instruiĝi ; vegetaĵo metita al favoraj ~oj de temperaturo. 2 Cirkonstanco, fakto, de kiu dependas la efektiviĝo de io : la unueco estas la ĉefa ~o de nia sukceso ; fari el io la unuan ~on de io Z ; la ~oj de bona regado ; plenumi la ~ojn postulatajn por konkursi ; la ~oj (donitaĵoj) de problemo. 3 Deviga interkonsentita aranĝo, de kies respekto dependas la valideco de kontrakto : *diskuti la ~ojn de afero, de kapitulaco ; trudi, suferi severajn ~ojn ; meti siajn ~ojn al io ; meti la ~on, ke ...u Z. Kp PREMISO. ~a. 1 Dependanta de ~o : ~a promeso B, aĉeto. 2 Interkonsentita, konvencia : la oferoj estu enportataj ne sub ilia nomo, sed sub iaj ~aj literoj aŭ signoj Z ; la lingvo internacia prezentus pure ~an rimedon de reciproka komunikigado Z. 3 Esprimanta ~on : ~a modo (kondicionalo). ~e, ke. Kun liu ~o, ke... : mi venos, ~e ke la vetero estos bela B ; ~e ke ...u Z (Kp SE). ~1 (tr). 1 (iu). Meti kiel ~on en kontrakto, trudi kiel ~on : la arbitracio povas esti petata, aŭ ~ita per antaŭa traktato. 2 (io) Kun-treni, sekvigi kiel ~on : la aliĝo al la socio ~as la akcepton de ĝiaj statutoj. Sen~a. Neptra, absoluta.**

*** Kondolenci (x).** Esprimi sian simpatiaĵon al iu k sian malĝojon pro ties malfeliĉo aŭ funebro : *~i la vidvinon B, al vidvino. Kp KOMPATI. ~o.* Malĝoja simpatio pro ies malfeliĉo aŭ funebro : *prezenti, esprimi al iu sian sinceran ~on.*

Kondoro. Amerika vulturo (*vultur gryphus*).

kondotiero. En mezepoko k renesanco, itala aventurema bandestro de dungataj soldatoj.

* **Konduki** (tr). 1 (iu) Irigi iun kun si al iu loko, direktante lin laŭ sia propra plaĉo : *~i iun al la fenestro, al urbdomo, en la teatro, sur vojo malbona Z*; *~i infanon per la mano*; *~i blindulon, vizitantojn*; *~i ĉevalon per la brido*; *~i aŭtomobilon, maŝinon*; *en broditaj vestoj ŝi estas ~ata al la reĝo Z*; *la soldatoj ~is la arestitojn tra la stratoj Z*; *mi ~os vin laŭ la vojo de saĝo Z*. Kp DIREKTI 1, GVIDI 1. Vd NAZO. 2 (io) Ebligi al io, iu la iradon al ia loko : *kanalo ~as la akvon en la lagon B*; *aleo da arboj ~as al la domo*; *pordo ~anta el la ĉambro en la ĝardenon*; *la vojo ~as al la deserto Z*, *tra arbaro B*; *la arbaro ~is al la maro Z*; *la metaloj bone ~as la elektron*; *tia medio ~as lin en multajn diversajn mediojn*. 3 (iu) Alvenigi per sia propra agado iun aŭ ion al nova stato : *jen kien vi ~is lin per viaj konsiloj*! *~i la landon al pereob*, *aĉeron al sukceso, sian laboron al feliĉa fino Z*. 4 (io) Ebligi al iu alvenon al nova stato : *diboĉado ~as al malsano*; *espero k pacienco ~as al potenco Z*; *tro da libero ~as al mizero Z*; *tiuj provoĵ ~is al nenia rezultato Z*; *mensogo malproksimen ne ~as Z*. 5 (Iu) Agigi iun aŭ funkciigi ion laŭ sia propra volo, gardante por si la estrecon (= direkti 4) : *~i maŝinon, veturilon, la popolojn, la homojn*; *la plimulto el la virinoj lasas sin ~i de sia koro*; *~i armeon, regimenton, ĥoron, militon Z*, *batalon Z*, *entreprenon, firmon, proceson, la maŝtrajon de la domo Z*, *interparoladon Z*, *rezonadon*; *prudente ~i aĉeron*; *mi ne ~as apartan libron por ĉiuj enspezoj k elspezoj Z*; (f) *~i la dancojn Z* (havi la ĉefan voĉon. Vd TONO). (Kp GVIDI 4.) ~isto. Homo, kiu profesie ~as veturilon, lokomotivon, aŭtomobilon ks.; konduktoro. ~ilo. 1 Ilo por ~i aŭtomobilon, ŝipon ke.; direktilo. 2 Ilo por ~i bestojn; rimeno, ŝnuro. 3 Korpo aŭ substanco, kiu ebligas al io la trairon tra si : *elektra ~ilo*. Al~i (tr). 1 Alvenigi al iu aŭ al si : *ordonu al viaj servistoj al~i azenojn de Libujo Z*. 2 ~i al io, k ĝin atingi : *la natura iro de la ideoj al~is lin al la penso, ke Z*; *li sukcesis al~i sian laboron ĝis la fino, al feliĉa fino Z*; *tiuj malfacilaĵoj estas al~itaj* (limigitaj, resu-

mitaj) *al ia unu aŭ du mallongaj reguloj Z*; *la tuta demando al~iĝas nur al tio, ĉu esp-o estos akceptita sensaĝe Z*. De~i (tr). 1 ~i flanken de io : *de~i iun de la ĝusta vojo* (Kp DEFLANKIGI, DEVOJIGI). 2 Malkonsili, deadmoni : *de~i amikon de malnobla ago B*. En~i (tr). 1 ~i al io k enirigi en ĝin : *la lakeo en~is junan sinjoron en la kabineton*. 2 (f) Enigi ion novan en uzadon; uzi k apliki novaĵon : *apartaj artaj rimedoj en~as grandan ekonomion ĉe la lernado de la vortoj Z*; *en~i novan modon, radikon en nia lingvo Z*; *tiu ĉi sistemo postulas tro grandan pripensadon por povi esti en~ita en la ordinaran interkomunikigon kun malproksimaj popoloj Z*. For~i (tr). ~i malproksimen de io : *for~i iun de sia domo*; *la planko estas tiel aranĝita, ke ĝi for~as la pluvon*. RIM. : **Direkti** k **konduki** povas esti indiferece uzataj pri veturiloj k pri gravaj aferoj (entreprenoj ktp). Sed pri vivuloj ekzistas tia diferenco, ke la **kondukanto** akompanas, la **direktanto** ne. Inter **direkti** aŭ **konduki** k **gvidi**, la diferenco estas, ke la **direktanto** aŭ **kondukanto** estras, dum la **gvidanto** nur helpas. Fine **gvidi** supozas, ke la **gvidato** ne konas la ĝustan vojon, kiun konas nur la **gvidanto**.

konduktanco <. Propreco konduki la elektron inverse al la elektra rezistanco. Vd REZISTANCO.

konduktoro Z = kondukisto.

* **Konduti** (ntr). Agi iamaniere en siaj rilatoj kun aliaj homoj : *~i bone, malbone, neriproĉinde, glorie*; *~i kolere, aĵable, malame kontraŭ iu*; *li ~is ĉiam ĝentile al mi*. Kp TRAKTI. ~o. Maniero, laŭ kiu oni ~as : *havi bonan ~on*; *ŝanĝi sian ~on*; *malbon~a Z*. Kp SINTENO.

koneksa. Interligita; proksime interrilata kun analoga afero : *tio estas ~aj demandoj, kiujn oni ne povas aparte studi*.

konekti (tr) ✱ <. Kunligi aparatojn, maŝinojn aŭ elektrajn pecojn per drata kondukilo : *~i aŭ mal~i kuplilon*. Vd KOMUTI, KUPLI, MONTI. ~o. Ago ~i aŭ la rezulto de tiu ago : *aŭtomata ~o*.

konfederi = konfederacii.

Konfederacio. 1 Daŭra asociigo de apartaj ŝtatoj, sendependaj pri ilia interna politiko, k formantaj unu kolektivan

ŝtaton pri la ĝenerala ekstera politiko : la ~o de Usono, Suisujo. 2 Aro da statute ligitaj federacioj de sindikatoj aŭ similaj organizoj. Kp AŬTONOMA, FEDERACIO, LIGO, ALIANCO. ~I (tr) Kunigi per ~o. ~igi (ntr). Eniri en ~on.

Konfekcio. Vesto, produktata en fabriko laŭ proksimumaj dimensioj, k ne laŭ la ĝusta mezuro de ĉiu kliento.

Konferenco. Kunsido, plejofte diplomacia, por interkonsiliĝi pri gravaj aferoj.

konfervo ☞ G. de verdaj algoj, el la fam. de ~acoj, vivanta endolĉa akvo (conferua).

* **Konfesi** (tr). 1 Malkaŝe deklari ion mallaŭdindan, aŭ malpravan, kion oni faris : ~i ŝuldon, kulpon, krimon, eraron, forgeson ; filo ~is, patro forgesis Z ; li estas areŝtata, turmente demandata, k pro timo ~as Z. 2 Malkaŝe diri : mi ~as, ke li terure tediŝ min ; li ~is al ŝi sian amon ; mi devas ~i, ke oni longtempe ankoraŭ penas antaŭ ol atingi la celon ; ~i la meritojn de iu ; ni vidis ~ita de ĉiuj nian lojalecon Z ; personoj, kiuj de la mondo esperantista estas ~ataj (rekonataj) kiel plej bonaj verkistoj Z ; oni ne povas ~i ~i tiun planon ĝusta (Kp AGNOSKI). 3 B (K) Memvole deklari siajn pekojn al pastro, por ke ili estu pardonataj. 4 Rekoni kiel sian : ~i iun kiel sian filon, amikon, majstron ; la ~antoj de unu sama religio estas samreligiaj Z. ~ (ad) o. 1 Deklaro de ~anto : post ~o venas forgeso Z ; en viaj rigardoj kuŝas ~o Z. 2 = Konfesio.

~ejo (K). Ligna meblo, kie sidas la pastro por aŭskulti ~antojn. **For~I** (tr). Deklari ke oni forĵetas tion, kion oni kredis aŭ amis : for~i siajn erarojn, la teatron, siajn suspektojn. **Mal~I** (tr). 1 Rifuzi la aŭtorecon de io mallaŭdinda : mal~i ŝuldon, kulpon ; ĝis la fino la akuzito mal~is la krimon. 2 Repreni, mal-rekoni aserton ; ne voli konsenti pri io : mal~i evidentajn, eraron, la gloron de iu ; ke via libro estas bona, mi neniam mal~is Z ; la pliboneco de Esp. ne estas mal~ata Z ; sendubaj k nermal~eblaj (ne kontesteblaj) faktoj Z. 3 Rifuzi rekoni kiel sian : mal~i sian amikon, patrujon, religion, sian subskribon, sian verkon. ~igi, ~preni, ~ricevi (tr) (K). Aŭskulti la pekojn de ~anto por absolvi lin.

konfesio. Ĉiu el la kristanaj religioj konsiderata kontraste al la ceteraj.

* **Konfidi.** 1 (x) Plenkredi je honesteco aŭ kompetenteco de iu : senlime ~i iun, al iu Z ; kiu ne ~as, tiu ne bedaŭras Z ; ~u, sed vidu Z ; ~i al tio, kion la praktiko montras Z ; ~i al la promesoj de iu ; en mia luta domo li estas ~ato Z ; tiam ni povos ~e transdoni la sorton de nia afero Z (Kp RIMI). 2 (tr) Plenkrede transdoni iun aŭ ion al prizorgado k fideleco de iu : forveturante la gepatroj ~is la infanon al la vartistino B ; vi la gajnon de la veto ~is ne al lute ĝusta mano Z ; ~i komision al iu ; la al mi ~ilan havon mi bone administris Z ; ~i al iu regadon de provinco ; ~i semojn al la tero. 3 (tr) Forlasi al diskreteco de iu ion, kion li devas silenti : ~i sin Z, sekretojn, sian malĝojon al iu Z ; ~i al amiko siajn timojn, jurecojn, projektojn ; ~atino de viaj junecaj revoj Z (Kp KONFIDENCI). ~o. Sento de tiu, kiu ~as : akiri, ĝui, perdi ies ~on ; ~o naskas ~on Z ; tro da ~o kondukas al perfido Z ; havi plenan ~on al iu Z ; havi estimon k ~on por iu Z ; kun ~o neniam rapidu Z ; de vi ~on mi esperis Z. RIM. : **Fidi** I koncernas precipe la praktikajn kapablecojn de iu, dum **konfidi** I koncernas la moralan valoron de iu.

Konfidenco. Sciigo, kiun oni konfidas al iu, k kiun li ne devas malsekretigi : diri, fari al iu siajn ~ojn ; ricevi, preni, alliri la ~ojn de iu ; ~a letero. ~I (tr) = konfidi 3 : ~i siajn sentojn, sekretojn al amiko (Kp SEKRETI). ~ema. Facile diranta siajn ~ojn ; malkaŝema, komunikema (Kp BABILEMA, VANTANIMA, KORELVERŝEMA).

* **Konfirmi** (tr). 1 Igi iun pli firma en ia opinio ; forigi ies dubojn aŭ hezitojn pri io : tiuj faktoj ~as min en mia konvinko, ke... ; ~i iun en siaj esperoj, kredo ktp. ; ~itaj ateistoj ; en tiu rido da li trovis ~on de siaj timoj Z. 2 Plicertigi ion, deklarante ĝian sendubecon : la majstro, la okazo ~is la supozon de la juna esploristo ; ~i novaĵon, opinion ; tia atesto ~as la vian ; post tiu parolado, alia S-ro ~is la gravan utilon de esp-o (Kp JESI, ASERTI, AŬTENTIKIGI). 3 Oficiale plicertigi ion, deklarante ĝian aŭtentikecon : ~i testamenton, diplomatan traktaton (Kp SANKCII). 4 (Rk) Doni al iu la sakramenton de ~o, kiun nur episkopo rajtas doni. ~e. Laŭ ~a maniero : li ~e

skribis al mi pri tio. Kp JESE. RIM. : Komencante proponcion, tiu adverbo samsignifas kiel « jen la pruvo, la konfirmo, la pravigo » k servas ankaŭ por montri, ke tio, kio sekvas, pruvas, konfirmas aŭ pravigas tion, kio antaŭe estas ĵus asertita : *mi supozas, ke li foriris el Francujo, k ~e mi ricevas de li leteron el Parizo* (Kp FAKTE, NOME, PRUVE). **Mal~i** (tr). Malkaŝe certigi la malverecon de io (Kp REFUTI, KONTESTI).

konfirmacio Z = konfirmo 4.

Konfiski Z (tr). 1 Atribui per dekreto al la Ŝtata Trezorejo la proprajn de iu por lin puni : *~i la bienojn de elmigrantoj ; ~i kontrabandojn.* 2 Forpreni de iu laŭ rajtigita aŭtoritato ion malpermesitan : *~i libron al lernanto B, tranĉilon al infano ; ~i nefreŝan viandon en la bazaro B.*

* **Konfiti** (tr). Prepari fruktojn, restadigante ilin en densa siropo, kiu ilin penetras k konservas.

Konflikto Z. Malkonsento, kaŭzita de kontraŭeco de deziroj aŭ opinioj : *~o de intereso, pasioj ; ~o kun la propra konscienco B ; ~o inter du regno B ; ~o pri juĝorajto inter du tribunaloj ; armita ~o ; veni en ~on kun gramatiko Z* (Kp MALAKORDO, BATALO, KOIZIO, ANTAGONISMO). **~i** (ntr). Esti en ~o.

* **Konforma.** 1 Karakterizas ion, kies formo estas ekzakte simila al tiu de alia objekto konsiderata kiel modelo ; samforma : *kopio ~a al la originalo ; la fizika organizo de la homo estas ~a al tiuj de aliaj mamuloj ; (f) miaj deziroj estos ĉiam ~aj al la viaj ; estas inter ili mirinda ~eco pri la gustoj k la opinioj.* 2 Karakterizas ion, kio ekzakte rilatas kun tio, kion iu ordonis aŭ io trudis ; laŭa : *mia konduto estis ~a al viaj ordonoj ; niaj agoj estu ~aj al niaj diroj, principoj ; oni decidis tion ~e kun, je la leĝo ; ~e al tiu deklaro Z, al la ĝisnuna moro Z.* 3 Speciale taŭga ; ĝuste alcela : *tiuj vesloj estas ~aj al vi k bone aspektas Z ; ĉu tiaj konsiloj estas ~aj al la naturaj bezonoj k la natura irado de nia lingvo ? Z tiuj profesioj montriĝis ne~aj por vi Z ; stilo ~a al la temo ; cel~a (tute taŭga por sia celo) ; ~eco de la kulturoj kun la grundo* (Kp KONCERNA, KONVENA). **~igl.** 1 Doni al io difinitan formon, similan al tipo (Kp ALĜUSTIGI, ADAPTI, AKOMODI).

2 Fari ion ~a al ies ordonoj aŭ al necesoj : *ni devas ~igi nin al la ekzistantaj lingvaj kutimoj Z ; niaj artikoloj devas esti ~igitaj al la bezonoj k gustoj de la gazetoj Z ; harmonie inter~igitaj objektoj Z ; al~igi sin al la volo k opinio de la aliaj Z ; ilia agado ne ~igis al la statuto ; lia filozofio tute ne al~igis al la real vivo* (Kp AKORDI, RESPONDI, SEKVI, OBEI, OBSERVI). 3 Fari ion speciale taŭga : *~igi sian parolon al la publiko, al sia celo ; ~igi dieton al temperamento de malsanulo.*

* **Konfuzi** (tr). 1 Kunigi k miksi, tiel ke oni ne plu distingu diferencojn ; maldordigi, kompliki : *la Mozo k la Rejno ~as siajn akvojn ; eble la varmego ~as viajn pensojn B ; ~i la vidon de iu ; tiaj vortoj, kvankam ~itaj, tamen ne frenezon montras Z ; li estis ~ita en la homamaso inter la plebanoj ; la subaĉeto blindigas la okulojn de saĝuloj k ~as la aferojn de justuloj Z ; ~i (malklarigi) la demandon ; ĉio ~igis en lia spirito ; ĉiurangaj homoj ~igas en la abismo de la morto ; inter~itaj haroj Z, voĵetoj Z.* 2 Intermiksi unu kun alia du personojn aŭ du objektojn, kiuj havas ian similon ; maldistingi : *tiuj samformaj vortoj havas tre malsamajn signifojn, tial ni ne bezonas timi, ke oni iam ilin reciproke ~os Z ; ili similas tiel, ke oni ~as ilin ; en la mallumo ĉiujn objektojn oni ~as facile* (Kp KUNFANDI). 3 Hontigi aŭ senaplobigi iun, perdigi al iu memcertecon per malkovro de lia kulpo : *~i krimulon per siaj demandoj B ; prenite ĉe l' freŝa furo li ~igis.* 4 Maltrankviligi, konsterneti iun per neatendita trafo ; senaplobigi, sendecidigi, perpleksigi : *~i la kapojn Z (opiniojn) ; tiuj unultagaj projektoj de internacia lingvo ~as la publikon Z ; tio ĉi ne devas nin ~i, ĉar ni batalas ne pro la formo, sed pro la ideo Z ; pensinte pri la malfacila afero k skuinite ~ite la kapon Z ; mi preĝis al vi en mia ~iĝo Z ; ŝiaj viglaj okuloj montris ~ilecon Z* (Kp EMBARASI, KONSTERNI). **~o.** Stato de iu aŭ io ~ita : 1 Tio faras ~on en la magazeno Z ; en la ~o de tiu biblioteko oni nenion povas trovi ; la Eternulo sendos sur vin malbonon, ~on k malsukceson en ĉiuj entreprenoj de via mano Z (Kp RAOSO, SALATO). 2 La babilona ~o de la lingvoj estas granda malhelpo Z ; tiu neologismo elvokas ~ojn kun aliaj vortoj Z. 3 Via ~o estas

konfeso. 4 Sur ŝia vizaĝo aperis miro, aflikto k ~o Z; al lia antaŭa embaraso aligis iom da ~o k eĉ malpacienco Z. ~a. 1 Tiel senorda, ke oni nenion povas distingi; implika: *malfacila* k ~a *malreguleco de la akcento* Z; ~a *murmuro, bruo de voĉoj*; (f) ~aj *ideoj, rememoroj*; ~a *parolo, stilo*; *Esp. perfektigados per vojo natura, sen~a k sendanĝera* Z. 2 Maltrankvila, senaplomba, perpleksa, hontigita: *li restis ~a antaŭ la pecoj de la rompita vazo*. Rm.: Oni uzas plejofte **konfuza** en la senco 1, k **konfuzita** en la senco 2. ~aĵo. Io ~a: oni renkontas en la lingvoj naturaj multegajn malfacilaĵojn k ~aĵojn Z. **Mal~i** (tr). Malmiksi, ordigi, malimpliki, klarigi: *mal~i haŭson da libroj, siajn ideojn, malsimplan demandon* (Kp **DISTINGI**). **Ne~ebla**. 1 Ne povanta esti maldistingita de: *la du kvalitoj estas ne~eblaj*. 2 Ne povanta esti maltrankviligita; ĉiamflegma: *ne~ebla krimulo* (Kp **APLOMBO**).

kongesto ☞. Malsaneca alfluo de l' sango en iun korpoparton: *cerba, pulma ~o* (= sangalfluo). ~a. Rilatanta al ~o. ~i (tr). Produkti ~on en io: *la varmego ~as la cerbon*.

Konglomerato Z. 1 Maso konsistanta el mineralaj rompitajoj nature kuncementitaj. 2 Maso konsistanta el kunigitaj ne samspecaj partoj.

Kongregacio Z. 1 Religia societo el pastroj aŭ monaĥ(in)oj, ne (distingante la ~ojn de la ordenoj laŭ propra katolika senco). 2 (K) Religia societo el pastroj aŭ monaĥ(in)oj ligitaj per promesoj (votoj), kies rompo estas grava peko, sed, laŭ la kanona juro, ne nuligas la rezultatojn de la malpermesita faro. 3 (K) Aparta komisiono el kardinaloj aŭ ekleziuloj, starigita de Papo en Romo, por prizorgi specialajn aferojn: *la ~o pri Ritoj, pri la Indekso*. 4 (K) Societo da laikoj celanta piam celojn.

Kongreso. Solena kunveno de samcelanoj aŭ samprofesiaj, el unu aŭ el diversaj landoj, por diskuti komunajn literaturajn, sciencajn, politikajn, ekonomiajn demandojn. ~i Z (ntr). Fari ~on, kunveni ~e.

kongrui Z (ntr). Esti interkonforma kun: *la atesto ~as kun la asertoj de la akuzito*; ~antaj datoj; *la faktoj ne ~as*

kun tiu hipotezo (Kp **TAŬGI, KONVENI, RESPONDI**).

konio ☞. Speco de cikuto (*conium maculatum*).

koniferoj Z ☞. Fam. de lignecaj plantoj, kiuj produktas strobilojn: *abio, pino*.

koniko ☐. Duaorda kurbo.

Konjako Z. Franca fame konata brando, ekstraktata el vino.

* **Konjektli** (tr). Elmeti opinion, konkludon aŭ klarigon bazitan nur sur probaĵoj: *la rezultatojn oni eĉ ne povas ~i*; *la homa spirito emas ~i pri tio, kion li ne scias*. Kp **SUPOZI, DIVENI, SUSPEKTI**. ~o. Supoza sed ne certa opinio, konkludo aŭ klarigo: *oni vane faris ĉiujn eblajn ~ojn pri lia morto*. ~ebla. Probable: *lia sukceso estas ~ebla*.

konjugi Z = konjugacii.

* **Konjugacio**. 1 Sistemo de la diversaj verbaj formoj, per kiu lingvo esprimas la cirkonstancojn de ago: *la malregula ~o en ĉiuj lingvoj ne devigas nin enkonduki malregulan ~on en nia lingvo Z*; *en la naturaj ~oj vi havas por ĉiu tempo k modo tujajn seriojn da formoj, k apartajn formojn por ĉiu persono k nombro Z*. 2 Ago ~i verbon. ~i (tr). Laŭvice almeti al verba radikulo la diversajn afiksojn, kiuj servas por esprimi la ŝanĝojn de persono, nombro, tempo, modo k voĉo.

* **Konjunkcio** (G). Senfleksia vorto uzata por kunigi vortojn, propoziciojn aŭ frazojn. **Kunordiga** ~o. ~o, kiu kunigas samfunkciajn elementojn, ekz. *kaj, sed, aŭ* kc. **Subordiga** ~o. ~o, kiu dependigas unu prop-n de alia, ekz. *ke, kvankam, se* kc.

konjunktivo Z. 1 (G) = subjunktivo. 2 ♥. Mukmembrano, kiu surkovras la malantaŭan surfacon de la palpebroj k la surfacon de la okulglobo.

konjunktivito Z ♥. Inflamo de konjunktivo.

konjunkturo Y. Cirkonstancaro.

* **Konko**. 1 Kalka tegajo de iuj moluskoj: ~o de heliko, mitulo, ostro. 2 Diversaj ~oformaj objektoj: ~o de la orelo; marmora ~ego de fontano.

Konkava Z. Duonsfere kava: *la ~a supraĵo de okulvitro por miopulo*. Kp **KONVEKSA**.

Konkeri Z (tr). 1 Akiri per milito k perforte estrigi : *ili ne povis ~i Jerusalemon Z* ; la Romanoj *~is la tutan antikvan mondon* ; la *~o al Anglujo de la Normanjoj*. 2 (t) Akiri per granda penado : *~i la koron de virino, la publikan estimon, la gloron*.

konklavo. (K) Kunveno de la kardinaloj por elekti papon.

* **Konkludi** (tr). Tiri per rezono logikajn konsekvencojn el argumentoj, principoj aŭ faktoj : *el tio, kion ni scias, ni povas ~i, ke...* ; *~i el aparta fakto generalan principon*. ~o. Fina konsekvenco de rezonado (Vd **ELFLUI**). ~e. Kiel ~o (Kp **FINE**, **DO**). ~iga. Ebliganta ~on.

Konkordo Z. Kora aŭ morala plenakordo ; harmonio de sentoj k opinioj inter pluraj personoj : *kie regas ~o, regas ordo Z* ; *~o malgrandajon kreskigas, mal~o grandajon ruinigas Z* ; pli valoras *~a ovo, ol mal~a bovo Z*. Kp **KONSENTO**, **SIMPATIO**.

konkordanco. Indekso de ĉiuj vortoj de iu verko (speciale pri Bb) kun cito de ĉiuj lokoj, kie la vorto estas uzata : *~o de l'Ekzercaro*. Kp **REFERENCO**.

konkordato. Kontrakto inter papo k regno pri la respektivaj rajtoj de la ŝtato k de la eklezio.

Konkreta Z. Esprimanta realaĵon ; perceptebla per sentumoj : *~a vorto, riĉo, rezultato* ; *formon ~an al nia batalado ni donis Z* ; ĉiu *~a religio herediĝas senfine en maniero aŭtomata, sed abstrakta senreligiigo ne povas ~esli heredata Z* ; montri *~e sian dankon* ; nia standardo la unuan fojon *~e aperis en Bulonjo Z*. Kp **ABSTRAKTA**. ~igi. Igi pli facile imagebla, donante ~an formon : *~igi ideon per vortbildoj* ; tiu revo *~iĝis en bela libro* ; niaj kunvenoj k kongresoj estas la plej klara *~igo de Esp-ismo*.

konkubino B. Virino vivanta kun viro, kun kiu ŝi ne estas edzinigita ; kromvirino.

* **Konkuri** (x). Vetbatali kontraŭ alia por atingi antaŭ li difinitan celon ; peni por superi alian : *~i iun, kun iu per talento, klopodoj* ; *~i kontraŭ iu por akiri ies favoron* ; *~i kun iu pri vakanta ofico* ; (t) : *~antaj interesoj Z* ; la muziko *pene*

~adis kun la rapida dancado Z ~(**ad**)o. Vetbatalo inter pluraj personoj : *lojala ~o B* ; *~o pri profito* ; *~ado al feliĉo, en militpreparoj* ; la *katizo de la intergenta malamo ne estas la ~ado ekonomia Z*. ~e. Kiel ~antoj ; vete : *ili ~e paroladis* ; ĉiuj *~e rapidas al la pordo Z*.

Konkurencio Z. Komerca konkurado : la *~o trudas ĝustan prezon al la varoj* ; *~i (x) iun, kun iu*.

* **Konkurso**. Antaŭarĝita konkuro, laŭ difinitaj reguloj, kun apartaj ĵugantaro k premioj : *~o inter lernantoj* ; *kur~o, rem~o* ; *estigi, malfermi ~on por tri vakantaj postenoj* ; *~a ekzameno B*. Kp **TURNIRO**. ~i (x). ~e konkuri. **RIM.** : En **ekzameno** oni atentis nur la individuajn valorojn de la kandidatoj, en **konkurso** oni atentis pri ilia relativa valoro.

* **Konscil** (x). Senpere scikoni sian propran sentadon aŭ penson : *~i ion Z*, pri io ; *~i sian fortecon Z* ; ni *~u bone la tutan gravecon de la hodiaŭa tago Z* ; la *malsanulo ne plu ~as*. ~o. Senpera scikono, kiun la menso havas pri siaj statoj k agoj : *kiam oni svenas, oni perdas la ~on* ; kun *~o de sia senkapableco Z* ; *denove ricevi la ~on Z*. ~a. Karakterizata per ~o : *~a ago* ; *~a pri kulpo* ; li *parolis kun modesteeco* ; *~e mensogi Z* ; ne blinde, sed *~e akcepti reformojn Z* ; *sen~e vi agis, ~e vi pagos Z*. **Sen~igi**. Perdi la ~on ; sveni. **Sen~a**. Karakterizata per manko de ~o : *sen~a frenezulo* ; por peko *sen~a puno nenias Z* ; *sen~a imitado de la ekzistantaj lingvoj Z*. **Re~igi Z**. Reakiri la ~on.

* **Konscienco**. Konscio, kiun havas la homo pri la morala bono k malbono, pri la morala devo : *pli bona pura ~o ol malpura potenco Z* ; la *~o lin ne turmentas Z* ; lia kulpo peze kuŝis sur lia *~o Z* ; kovri la buŝon (silentiĝi la riproĉojn) de sia *~o Z* ; agi kun pura *~o Z* ; *~o trankvila estas bona dormilo Z* ; *~riproĉo* ; *~dubo (skrupulo)*. ~a. Obeanta al sia devo, akurate zorgega : *~a laboristo, observanto Z* ; fari *~e sian taskon* ; *~eco k precizeco en plenumado de ordonoj* ; kun tre zorga *~eco Z*.

Konsekri Z (tr). 1 (Rk) Solene enoficigi per religiaj ritoj pastron aŭ reĝon. 2 (Rk) Destinii aĵojn por dia servado per religiaj ritoj : *~i preĝejon*.

* **Konsekvenco.** 1 Tio, kio logike sekvas el starigita principo : *refuti doktrinon per ĝiaj ~oj* ; rimarku tiun ĉi artifikan ~on, tiun ĉi amuzan konkludon de la najbareco de korpo al la harmonio de spirito Z. Kp KONKLUDO, SEKVO, REZULTO, DEDUKTO, KOROLARIO. 2 Logika aŭ racia interligiteco inter faktoj aŭ ideoj : *vivi laŭ la neŝanĝebla ~o de naturo* ; *paroladi sen ordo k ~o* ; *havi ~on en la ideoj.* ~a. 1 Logike aŭ racie interligita kun tio, kio antaŭas : *~a konkludo* ; *ago ~a kun la precedencoj* ; *tio ĉi estas nur ~a sekvo de liaj opinioj Z.* 2 Karakterizas iun, kies ĉiuj agoj, aŭ ion, kies ĉiuj elementoj logike interligiĝas : *~a homo, konduto* ; *tie ĉi la lingvo germana ĉesas esti ~a Z.* ~e. Laŭ ~a maniero : 1 la esp-ismo celas la reciprokan sinkomprendadon k ~e ankaŭ estimon k amon inter ĉiuj gentoj k nacioj Z (Kp KONKLUDO, SEKVE, DO). 2 Timante nek ĝenon, nek mokon, li agas ~e laŭ la ideoj, kiujn li konsideras ĝustaj. **Mal~a.** Havanta nenium ~on : *mal~aj ideoj, metaforoj* ; *mal~a stilo, konduto.* **Ne~o, sen~o.** Io, kio ne logike interligiĝas kun antaŭaĵoj : *oni devas aŭ ridi aŭ plori je tiuj ridindaj sen~oj Z* ; *lute ne kapabli ion fari por levi sin el la malestiminda situacio, k samtempe ne kapabli pacienco toleri la batojn k ofendojn, kiujn donas tiu situacio, kia ne~o Z !*

* **Konsenti.** 1 (x) Samopinii pri vereco, praveco aŭ taŭgeco de io ; havi komunan manieron senti aŭ pensi pri io : *~i ion Z*, *pri io* ; *ĉiuj homoj ~as, ke du k du estas kvar* ; *de ĉiuj ~ita veraĵo* ; *mi prenas kiel ~ile, ke la spaco estas senfina* ; *mi ~as, ke vi estas prava Z* ; *ili ~iĝis inter si, ke ... Z* (Kp AKORDI 1, APROBI). 2 (x) Malrifuzi fari ion : *vane vi tentos, mi ne ~os Z* ; *li ~is logi ĉe tiu homo Z, sin submeti al kuracado B* ; *ĉar ni zorgas pri la feliĉo de nia infano, ni ~as doni ŝin al vi B* ; *mi ~us tian pagon, se oni akceptus min kune kun mia filineto Z* ; *ŝi senpripense ~is la perfidan peton* ; *« tiel estu », ~is li fine* ; *li ne ~as tro suferi pro siaj ideoj* (Kp OBEL, CEDI). 3 (tr) Akcepti doni, volonte doni : *~i donacon, peton Z*, *favoron Z al iu* ; *~i pruntan, kreditan* (Kp CEDI, JESI). ~o. 1 Akordo inter pluraj personoj aŭ aĵoj pri io : *veraĵo akceptita de la universala ~o* ; *tiuj ĉi horloĝoj iras en preciza ~o Z* (Kp PACO). 2 Volonta jeso pri deziro

aŭ opinio de iu : *silento estas ~o Z* ; *kontrakto supozas la ~on de la du partioj* ; *doni sian ~on al edziĝo.* 3 Volonta malrifuzo : *la ~o pri tiu privilegio estas tute provizora.* ~a. Karakterizata per ~o : *eĉ ses homoj ne havas hodiaŭ ~an opinion pri tio* ; *la ne~aj homoj preĝoj Z* ; *~e gesti* (montri per gesto, ke oni ~as). ~ebla. Karakterizas ion, kion oni povas facile k racie ~i : *tiu konkludo estas la sola ~ebla.* **For~i** (tr) Rezigni. **Inter~i** 1 (ntr). Esti en akordo ; akorde agi : *perfide, sekrete inter~i Z.* 2 (x) Arangi kontrakton kun iu pri difinita punkto ; interakcepti : *ili inter~is la prezon, pri la prezo* ; *esti en inter~o kun iu Z* ; *pli valoras inter~o ol juĝa dokumento Z* ; *inter~ita signo* (Kp KONDIĈA). **Mal~i Z.** 1 (ntr) Havi diferencajn, kontraŭajn opiniojn aŭ dezirojn : *okazas ofte, ke fratoj mal~as inter si* ; *internacia mal~o* (Kp DISKUTO, KONFLIKTO). 2 (x) Malakcepti, rifuzi proponon aŭ peton : *li mal~is, ke oni lin esploru* ; *ni esperas, ke ili ne mal~os, se mi hodiaŭ sciigos publike, ke... Z* ; *mal~i kun iu pri io* (Kp MALPACI, KVERELI, ĈIKANI, PROCESI, PROTESTI, BATALI). **Rim.** : **Akordi** esprimas naturan kutiman komunecon de opinioj ; **konsenti** signifas saman komunecon, sed pri speciala punkto, k akirita nur post hezito aŭ diskutado.

* **Konservi** (tr). 1 Zorgi, ke io ne difektigu aŭ ne perdiĝu ; malebligi pereon de io : *li sukcesis ~i de putriĝo la kadavron B* ; *malproksima antikveco, pri kiu nenia historio ~is al ni eĉ la plej malgrandan dokumenton* ; *ili ne povis ~i sian animon viva Z* ; *~i sekreton, la varmon, librojn, arkivojn, deponaĵojn* ; *okultvitroĝ, kiuj ~as la vidadkapablon* ; *oni ~is nur unu alon de la konstruaĵo* ; *li devis zorgi pri loko, kie li povus ~i siajn ormonerojn por gardi ilin de ŝtelistoj.* 2 Ne perdi ; daŭrigi posedi ; havi ankoraŭ : *kiu kaptas tro vaste, malmulte ~as Z* ; *~i la pacon, la ordon, sian rangon, sian tutan forton aŭ potencon, sian valoron, sian junecon, sian belecon, la vivon Z, siajn dentojn* ; *la ĉielo ~is ankoraŭ postesignojn de la matenruĝo B* ; *~i sian opinion, konvinkon, agrablan memoron pri tio, amikajn rilatojn kun iu, tradician moron, sian seriozecon* ; *la konferenco ~is ĉiam pure teknikan karakteron* ; *~i al iu fidelecon Z,*

*sian favoron; la finiĝoj, prefiksoj k sufiksoj estas tute memstaraj vortoj, kiuj ~as ĉiam egalan signifon Z; ĉu vi ~os vian koleron por ĉiam Z? ~i ion en la memoro; ~u klarecon de la kapo k prudenton Z. ~**(ad)o**. Ago ~i: por la ~ado de nia vivo plej bone taŭgas la mango vegetarana; esti komisiita por la ~ado de monumentoj, pentraĵoj; instinkto de mem~ado. ~**ajo**. Io, ĝenerale manĝaĵo, kion oni ~is: fari ~aĵojn el fiŝoj. ~**anto**, ~**isto**. Homo, kies profesio estas ~i gravajn aferojn (librojn, arkivojn ke) (Kp KURATORO 3). ~**ejo**. Loko, kie oni ~as diversajn aferojn: ~ejo por manĝaĵoj, varoj. Kp ARKIVO, DOKO. ~**ema**. Ne ŝatanta ŝanĝojn. ~**ujo**. Skabolo, kesto, en kiu oni ~as ion (Kp KOLEKTUJO). RIM. **Konservi** estas ŝirmi kontraŭ la naturaj detrufortoj (morto, ruino, forgeso); **gardi** estas ŝirmi kontraŭ ĉiuspecaj danĝeroj. Krome oni **konservas** ion, oni **gardas** ion aŭ iun.*

Konservativa Z. Politike k sociale konservema; kontraŭa al ŝanĝoj k reformoj.

Konservatorio Z. Supera lernejo celanta konservi la tradicion de muzikaro.

***Konsideri** (tr). 1 Atente ekzameni objekton aŭ ideon laŭ ĉiuj ĝiaj detaloj: ~i la aferon de alia vidpunkto; ~u la sekvojn de via ago antaŭ ol agi; li ~is, ke tia kapablo havas pli grandan indon ol ĉio, kion oni povus doni dote al alia fraŭlino Z; malpli esperu, pli ~u Z! sen~aj vortoj B (Kp RIGARDI, MEDITI, PRIPENSI, EKZAMENI). 2 Zorge atenti ion, kiel motivon decidigan por la ago: jam nun ni pelas vin ~i tiun karavanon por viaj kongresaj vojaĝaraĵoj; eble oni ~os tiun ĉi instigon (sugestion) ĉe venontaj eldonoj; ili ~is, ke ne estas inde perdi tempon por la lernado de lingvo Z; nun li devas ~i rezignon de sia ofico; ~i personojn (k ne nur pravecon de la partioj) ĉe juĝado estas nebone Z; li bone povis eksigi de la negocoj, ~ante, ke li enspezis duonmilionon da markoj; li foriris, ne ~ante la doloron de siaj gepatroj; ~e ion Z, al io (Kp ŜATI). 3 Atribui al iu aŭ io ian econ; rigardi kiel; opinii, taksi: ŝi ~adis tiun ĉi ringon kiel ringon de fianĝigo K; oni ne povas ~i neekzistantaj tiujn faktojn; li ~as sin kiel kompetentulon; se iu societo ne respondis post du monatoj, ĝi estas ~ata kiel akcept-

inta (Kp KALKULI). ~**(ad)o**. 1 Funda esploro de iu ideo: longa ~o savas de sufero Z; ~oj pri la grandeco k dekadenco de Romanoj; li fine konsentis post mallonga ~o B; li daŭrigis siajn metafizikajn ~adojn Z; ŝi malofte zorgadis pri abstraktaj ~adoj. 2 Speciala atento al iu motivo de ago: tiu regulo estas bazita sur pure praktikaj ~oj Z; pro ~o rilate vin, pro ~o al vi mi ne akuzos vian filon; la ~oj de leĝo, de juĝdecido. ~**ema** B. Serioza k pripensema.

***Konsili** (tr). Montri al iu tion, kion oni opinias, ke li devus fari: la kuracisto ~is al mi iri en ŝvitbanejon Z; la montritaĵoj naŭ vortojn mi ~as bone ellerni Z; oni ~as k konsolas, sed helpi ne volas Z; ne~ebla karaktero Z (kiu ne volas esti ~ata); nek helpeme, nek ~eble Z (pp tute embarasita situacio, pri kiu oni povas nek helpi, nek ~i); kie ~eble, tie helpeble Z (oni ĉiam povas helpi tiujn, kiuj lasas ~i al si). Kp INSTIGI. ~**o**. 1 Indiko donita al iu pri tio, kion oni opinias, ke li devus fari: saĝulo aŭskultas ~on Z; montroj k ~oj estas facilaj Z; post dorma trankvilo venas bona ~o Z; peti ~on de iu Z (Kp AVIZO, AVERTO, ADMONO, INSTRUO). 2 Proponita agmaniero, rimedo: kontraŭ ĉiu malfacilo ekzistas ~o Z (Vd TEDO); ni ne scias alian ~on ol prokrasti la aferon; ne ekzistas saĝo, ne ekzistas prudento, ne ekzistas ~o kontraŭ Dio Z. 3 ~antaro: kunvoki la ~on Z. ~**anaro**, ~**antaro**, ~**listaro**. Aro da personoj komisiitaj por ~i estron de regno, armeo, distrikto ktp: la ~listaro de la Ligo de Nacioj (Kp KOMISIONO, KOMITATO). ~**iĝi**. Peti de iu, ke li ~u, konsulti: li ~iĝis kun siaj servistoj Z. **De~i**, **mal~i** (tr). ~i iun, ke li ne faru ian agon, averti 3.

***Konsisti** (ntr). 1 Esti kunmetita el pluraj partoj; havi kiel erojn: la bieno ~is el kelkaj centoj da hektaroj da semtaŭga tero; unu minuto ~as el sesdek sekundoj Z. 2 Havi kiel ĉefan, kernan parton: lia speciala okupiĝo ~is en... Z; la afero ~as ne en rapideco, sed en certeco Z; muziko ne ~as en sola frapado de klavoj B; vidu, en kio ~as lia granda forto Z; nia ĉefa zorgado devas ~i en tio, ke ni ... Z. ~**o**. Maniero, laŭ kiu ia tute estas kunmetita: lia ajn estus la ~o de

la kongreso Z; krimeco k malsaĝo eniras la ~on de tiu plejeble bona mondo. ~a. ~iga: la ~aj paroloj de la vortoj Z. ~igl. 1 Estigi, kunigante kun aliaj samspecaj eroj, malsimplan tutajon: la substancoj, kiuj ~igas la homan korpon; ĉiuj libroj, kiuj ~igas tiun bibliotekon, estos vendataj. 2 Doni al tutajo, partoprenante ĝin, specialan karakteron aŭ novan ecaron, pro sia propra graveco: nur la intenco ~igas la krimon.

Konsistorio Z. 1 (K) Kunsido de Papo k kardinalaro por pritrakti gravajn aferojn de la eklezio. 2 Supera konsilantaro en la protestantaj eklezioj.

* **Konsoli** (tr). 1 (iu) Mildigi ies ĉagrenon, bedaŭron, doloron k reesperigi lin per afablaj kuragigaj paroloj: ni provis ~i la kompatindan orfon. 2 (io) Malakrigi, mildigi ies doloron aŭ bedaŭron: malmulte da aferoj ~as nin, ĉar malmulte da aferoj nin afliktas; Kalipso ne povis ~igi pri la foriro de Uliso; ~igas mizerulo, se li ne estas sola; ~a espero, iluzio; ne~ebla doloro. ~o. Paroloj aŭ ago de ~anto: mi akceptas dankeme viajn ~ojn.

konsonanco. 1 ĥ Akordo de du aŭ pluraj sonoj en harmonia unuo: oktavo estas la plej simpla el la ~oj. 2 (Fon.) Samsoneco en la fino de vortoj aŭ frazoj.

* **Konsonanto.** 1 (G) Ĉiu litero ekster la vokaloj. 2 (Fon) Bruero, akompanata aŭ ne per sonora vibrado de voĉkordoj; la ~oj estas kompare la plej malvastaj el la sonoj; ili diferencas de la sonantoj per tio, ke ili estas nesilabigaj. Kp SONANTO, PLOSIVO, FRIKATIVO, AFRIKATO. ~a. Nesilabiga.

* **Konspiri** (ntr). 1 Komploti en politika afero: ~i por renversi la registaron. 2 (f) Celi al komuna malamika celo: ~is kontraŭ ti amikeco, amo k socio; kontraŭ vesto malbona ~as ĉiu ŝtono Z; la ĉielo ~as kontraŭ ni B. ~o. Politika komploto: fari ~on; (f) arangi kontraŭ iu aŭ io la ~on de silento (ignori k intence tute prisilenti); disrompi la ~on de silento.

* **Konstanta.** 1 Karakterizas ion, kiu ne ĉesas esti la sama; senŝanĝa, senĉesa, ĉiamdaŭra: la ilekso kun ĝia malluma ~a verdaĵo Z; ~a pluvo, gutado Z; ili turmentigas per ~aj duboj Z; lia malfeliĉo estis tiel ~a, ke ĝi povis superstiĉigi

ĉiun B; ~a mokado Z, progresado; la loko de mia ~a loĝado ne estas ankoraŭ pozitive decidita Z; ~a arbitracio, armeo; ĉiu litero havas prononcon tre klaran k ~an Z; resti en ~a loko Z. Kp SENHALTA, DAŬRA, NEPASA, KONTINUA. 2 Karakterizas ion, kiu neniam ŝanĝas siajn sentaŭ pensmanierojn: la esperantisto devas esti atenteblaj k ~aj Z; en sia ~a amikeco. ~e. 1 Senĉese, daŭre: ne sama la vento blovas ~e Z; la homaro ~e k senfine perfektigadas Z; loĝi ~e. 2 Senĉese, ripete: ~e al mi venas novaj demandoj Z; ~e kriadi; kiu ~e lokon ŝanĝas, neniam sin aranĝas Z. 3 Neniam ŝanĝante siajn sentojn: ĉu estas viro, kiu amas ~e? (Kp PERSISTE).

* **Konstati** (tr). Rekoni fakton kiel senduban: la kuracisto povis nur ~i la morton B; la protokolo ~as, ke li forestis en la momento de la krimo; estas ~ite, ke...

konstelacio Z. ~o. Grupo da steloj, prezentanta ian figuron k havanta specialan nomon: la ~o de la Virgulino, da la Granda Ursino.

* **Konsterni** (tr). 1 Maltrankviligi, malspritiĝi, konfuzi, embarasi, senaplombigi iun, surprizante lin k malordigante liajn kutimojn aŭ projektojn; miregigi, senkonsiligi: tiu respondo, spektaklo ~is lin; via akcepto ~us eĉ pli memfidajn; tio ~as niajn lingvajn kutimojn Z; misteroj, kiuj ~as eĉ saĝulojn. Kp KONFUZI. 2 Premegi iun kvazaŭ per katastrofo; malĝojegi, malvigligi, senkuragigi: la sciigo pri lia morto ~is ĉiun liajn amikojn; io ~anta k terura fariĝis en la lando Z. ~(ig)o. Stato de iu ~ita: la malsimpleco de tiuj demandoj jeltis ~on en lian spiriton; mi preskaŭ svenis de ~igo Z; tio klare montras la ~econ de la situacio. Rm.: Plejofte la subjekto de la verbo konfuzi estas persono, k la subjekto de konsterni estas afero.

konstipi (tr) ☿. Kaŭzi la mallakson; mallaksigi: incitaj nutroj ~as. ~a. Kaŭzanta la mallakson: cidonio estas ~a. ~o. Ago ~i k la rezulto de tiu ago. ~eco. Malfacilo feki. ~igi. Esti mallaksa.

Konstitucio Z. Aro de fundamentaj leĝoj, kiuj difinas la formon de politika reĝimo. ~a. 1 Rilata al ~o: ~aj leĝoj. 2 Posedanta ~on: ~a lando. ~rompe. Ŝtatrenverso.

* **Konstrui** (tr). 1 Starigi sur la tero masonaĵon aŭ ĉarpentaĵon : *~i domon, ponton, podion, turon, altaron* Z; *~i kastelejojn en la aero* (Vd AERA); *kiu ĉe l' vojo ~as, tiun ĉiu instruas* Z; (f) : *~i neston* Z, *vojon* Z, *ŝipon*. 2 Aranĝi erojn de tuto laŭ ia ordo : *~i frazon* B, *ideojn, libron, verkon, poemon*; *bone ~ita homo* B; *bestoj ~itaj kiel la homo* Z; *bonege ~itaj organoj de voĉo* Z; ĉiu lingvo natura ~iĝis blinde per la vojo de amasiĝado de la plej diversaj k pure okazaj cirkonstancoj Z (Kp KOMPONI 1). 3 (f) Organizi ion abstraktan laŭ difinita formo : *~i sian fizikan ekzistadon sur io* Z; *tiu tutmonda amo, kiu ĉion ~as, konservas k feliĉigas* Z; *oni provas ~i la ĉiropan unuecon k la pacon de l' mondo*; *nia ligo ne povis esti ~ita sur tiuj samaj principoj, kiel aliaj societoj* Z. 4 (G) Regule kunmeti vorton kun alia vorto aŭ speciala formo de vorto : *oni ~as ĉiujn esp-ajn verbojn kun la helpa verbo « esti »*; *tiu prepozicio latine ~iĝas kun la akuzativo*. ~o. 1 Ago ~i : *la ~o daŭris tri jarojn*; *nenia ~o povas esti sen bruo* Z; *alporti sian briketon al ~o* Z, *sian ŝtonon por ~o* Z. 2 Maniero, laŭ kiu io estas ~ata : *la ~o de la regno* Z; *lio venas de la ~o de niaj organoj* Z; *vi nescias la ~on de tiu verbo*. 3 ~(it)ajo : *ni ekvidis allan ~on*; *en la granda blanka ~o* Z; *~o de l' korpo* Z, *de lingvo* Z; *ruiniĝe renversi la tutan ~on de la morala mondo* Z. **Mal~i** (tr). Disfaligi ~(aj)on. **Pri~i** (tr). Garni per ~aĵoj : *pri~i monton* Z. **Sub~ajo**. Bazo, fundamento de ~ajo.

Konsulo Z. 1 Ĉiu el la du unuĵaraj registroj de la antikva roma Respubliko. 2 Diplomacia agento komisiita por protekti en fremda lando la aferojn de la samregnanoj.

Konsulti Z (tr). Demandi specialiston por koni lian opinion pri io; konsiliĝi kun kompetentulo : *~i advokaton, kuraciston, orakolon*; (f) *~i sian konsciencan*. ~iĝa. Rajtanta doni sian opinion pri demando, sed ne decidi pri ĝi : *~iĝa komitato* (kontraste kun balotrajta).

* **Konsumi** (tr). 1 Detruu iom post iom la substancon de io; malrapide k grade neniigi, perdiĝi : *la fajro ~as la lignon*; *la vermoj ~as la meblon*; *~i sian heredaĵon*; *~i la tempon de iu per mal-*

saĝa babilado B; *multe da tempo k energio estas vane ~itaj per tiu lernado* Z; *mal-salo ~os tian forton* Z; *mi ~os* (for~os) *mian koleron sur ili* Z; *tiu eldono estas ~ita*; *la eldonado de la gazeto ~as sen-reste niajn monrimedojn*. Kp PEREIGI, PERDIGI, ELSPEZI, ELĈERPI, CINDRIGI. 2 Iom post iom detruu ion, prenante ĝian substancon por sinnutrado aŭ por persona uzado : *~i kandelon, viandon, panon*; *~i sian antaŭan grason* Z (vivi el ŝparitaĵoj); *~i sian grenon antaŭ ĝia maturiĝo* Z; *~i la provizojn* B; *oni jam ~is multan inkon por klarigi tiun punkton*. Kp FORMACI, FORUZI, ELSUĈI, MORDI. 3 Pereigi iun iom post iom per malrapida k konstanta senfortiĝado : *li estis ~ita* (lacega) *pro lia kuro* B; *~i sian koron per vanaj afliktitaĵoj* Z; *la envio ~as lin*; *~ata de la laboro, la malsano* B, *la varmego* Z; *~ita vizaĝo*; *lia ~iteco mal-trankviligas la edzinon*. Kp VELKIGI, LACEGIGI, LACEKONSUMI. ~anto. Tiu, kiu ~as vivrimedojn : *la doganimpostoj ŝirmas la produktanton malprofite al la ~anto*. ~iĝi. 1 Iom post iom perdiĝi, neniigi : *la faruno en la vazo ne ~iĝis* Z; *vi ĝemos en la fino, kiam ~iĝos via karno k korpo* Z. 2 Iom post iom perdi siajn fortojn : *~iĝi per malsano, de mal-ĝojo, en vana serĉado, en duboj* (Kp KADUKIĜI, VELKI). **For~i** (tr). Ĉis plena neniigo ~i : *for~i la fortojn* Z; *la homoj estus for~ataj de envio k zorgoj* Z; *for~i sian malamon super iu* (sin venĝi, ĝis la malamo tute finiĝos).

Konto. Komerca skriba kalkulo pri ŝuldoj aŭ havoj de aparta persono : *reguligi sian ~on* (pagi la ŝulditon); *enskribi sumon en ies ~on* B; *malfermi ~on al iu*; *havi kuranlan ~on ĉe sia bankiero, ĉe la poŝto*; (f) *komerci je sia propra ~o* B (estante la prirespondanta mastro); (f) *reguligi la ~ojn kun iu* (trakti iun laŭ lia merito; sin venĝi); *la popolo postulos ~on de la regantoj* (postulos, ke ili pravigu siajn agojn); *ŝuldi ~on al iu* (devi pravigi sian konduton antaŭ li). ~(registri)isto. Homo, kies ofico estas kalkuli la ~ojn.

Kontakto Z. 1 Intertuŝo de du objektoj : *la skabio komunikigas per ~o*; *elektra ~o*; *okaza ~o de du fadenoj*; *la ŝipo restis konstante en ~o kun radiostacioj*.

Kp TANGENTECO. 2 (f) Interrilato : *mi ĉiam agis en plena ~o kun li ; li ĉiam batalis por fari ~on inter nia k okcident-eŭropa civilizo ; per tiaj ~oj inter la diversaj grupoj oni bone disvastigas la esperantismon.* Kp KOMUNIKI. ~1 (x). Havi ~on kun ; intertuŝi : ~i ion, kun, al io. ~igl. Estigi ~on inter du objektoj. ~ilo ☉. Malgranda cilindroforma metalpeco, en kiun oni enŝovas jakon por estigi duoblan konekton en telefona cirkvito. ~ingo. Metala peco ĉefe en uja formo, en kiun oni metas la elektran lampon k tra kiu alfluas la kurento (Vd JAKO 2).

* **Kontanta.** Tuj pagata : *pagi per ~a mono ; (f) akcepti belajn parolojn por ~a mono Z* (kiel veraĵoj) ; *vendi, aĉeti ~e.* Kp KREDITE.

* **Kontenta.** Deziranta nenion alian ol tio, kion oni havas : *~a per Z, pro, pri sia sorto ; esti ~a ne estas io alia ol ripozi en sia deziro k eviti deziri superfluaĵojn ; pli valoras ~a spirito ol granda profito Z ; ~ulo estas pli feliĉa ol homo plej riĉa Z.* Kp ĜOJA, FELIĈA, SATA. ~igl. 1 Fari iun ~a : provi ~igi siajn kontraŭparolantojn Z ; ~igi ĉiujn eĉ anĝelo ne povas Z ; ~igi la katon k kune la raĵon Z ; li kun tia rimarko ~igis sin Z ; ili ~igis sin trankvile eliri el la ĉambro Z ; doni al iu Z, postuli de iu ~igon (kompensan rebonigon) pri io Z. 2 (f. io) Konformiĝi al io abstrakta, obei al iu regulo, bezono, k.s. : *Esp-o prudente ~igas tiun principon Z ; ~igi deziron, bezonon, sian malsaton Z, la scivolon de iu ; ~ige solvi malfacilaĵon.* Kp SATIGI, KOMPLEZI, PLENUMI. Vd ŜUO. ~igl. Deziri nenion alian ol tion, kion oni havas : li ~igis per tiu ĵaro Z ; li ~igis farante, per tio ke li faris Z (li nur faris. Kp LIMIGI) ; ~igi per vantaj paroloj Z.

kontesti (tr). Diskute malakcepti aserton aŭ postulon : *ne~ebla pruvo.* Kp MALKONSENTI, RIFUZI.

Kontinento Z. Ĉiu el la grandaj dividajoj de la tero, kiujn la oceanoj disigas unu de alia, k kiun oni povas trapasi ne transirante maron.

kontingenca ☿. Karakterizas ĉion, kio povas indiferece ĉu okazi, ĉu ne okazi ; malnecesa, hazarda. ~ismo. Doktrino, laŭ kiu la leĝoj de l' universo estas ne absolutaj, sed ~aj.

kontingento Z. Nombro, parto, kiun oni devas liveri ĉiufoje : *ĉiu provinco liveris sian ~on da greno ; pagi sian ~on al la bankedo ; ~o de la armeo (nombro da soldatoj postulata ĉiujare).* ~1 Z (tr). Liveri ~on : ~i eldonon de akcioj, festenon, komunan donacon (Kp KONTRIBUI, KOTIZI).

Kontinua Z. Konsistanta el eroj, kiuj formas seninterrompan, senmankan vicon : 1 En tempo : *~a pluvo, elektra fluo, febro, bruo ; fulmoj ~e zigzagas.* 2 En spaco : *~a muro ; ~a linio ; ~aj rimoj* (ordigitaj laŭ la ordo : a a b b c c). (Kp ALTERNA, KRUCO.) Kp KONSTANTA, SENĈESA, SENHALTA, DAŬRA. ~eco. Neinterrompita interligo de partoj aŭ periodoj : *~eco de la spino ; rompo de ~eco ; la ~eco de tiu bruo estas netolerebla ; nia lingvo, dank' al la reguleco de sia progreso, neniam perdas la ~econ kun la lingvo de tempo pli frua Z.* ~1 (ntr). Esti ~a : la kolekto ~as de la unua jaro ĝis hodiaŭ. ~igl. Z. Fari, ke io estu ~a : li ~igis la laboron de siaj antaŭintoj (Kp DAŬRIGI).

* **Kontoro.** Loko, en kiu funkcias iu ofico de komerca, industria afero : *la ~o de la fabriko.* Kp OFICEJO, KANCELARIO, KASO, FAKTORIO. ~isto. Homo, kiu laboras en ~o.

Kontrabando Z. Sekreta importado de komercaĵoj, kiuj estas malpermesitaj, aŭ pri kiuj oni ne pagis la doganon : *praktiki la ~on ; milita ~aĵo ; ~isto.*

Kontrabaso Z. Plej granda arĉa instrumento havanta plej malakutan tonon, speco de trikorda violonego.

kontradmiral ㊦. Supera oficira rango en la maristaro, sub la vicadmiral.

* **Kontrakti** (x). Interŝanĝi laŭleĝajn skribitajn promesojn por komuna entrepreno : *~i liveradon por la armeo B ; ~i pacon, pri paco, akordon, traktaton, vendakton ; la altaj ~antoj* (la partoprenantaj registaroj). ~o. Laŭleĝa skribita interŝanĝo de promeso, interpromeso, konvencio : *~o pri vendo, farmoluo ; ~o pri edziĝo.*

kontrakturo ☿. Malsana stato, en kiu muskoloj restas senvole pilmalpli daŭre streĉitaj : *tetano kaŭzas fortan ~on* (= streĉigideco).

Kontralto Z. La plej malakuta el la virinaj voĉoj.

kontramarko. 1 £ Dua marko stampita sur pakaĵo, varo, sur objektoj el argento k oro. 2 Dua orda numero skribita sur fakturo aŭ mendilo. 3 Bileto liverata en teatroj, kinejoj k. a. al tiuj, kiuj momente eliras, k donanta la rajton denove eniri.

Kontrapunkto Z. Teorio de la muzika klasika komponado, donanta regulojn por harmonia kunmetado de voĉoj en melodio, tonoj kontraŭ tonoj.

Kontrasto Z. Malsameco, maieco de du objektoj aŭ ideoj, kiuj reciproke pli klare distingiĝas pro la apudmetiĝo mem : *~o de la ombro k de la lumo ; ĉiu ~o vekas atenton ; kiam oni el ardanta forno saltas en glacian akvon, oni ne povas senti la ~on tiel forte kiel mi Z.* 1 (x). Esti en *~o* kun, reliefe distingiĝi de alia objekto per *~o* : *~i ion, kun Z, al, kontraŭ io ; kun la grizaj muroj forte ~is la blankaj tukoj ; ŝia ele figuro akre ~is la fonon ŝin ĉirkaŭantan B ; la ruĝaj beroj bele ~is el la malhele verda foliaro.* 1 *~gi.* Fari, ke du objektoj *~u.*

* **Kontraŭ.** 1° Prepozicio montranta : 1 Lokon, kiu estas antaŭ iu persono aŭ objekto, sed apartigita de ĝi per libera interspaco : *la urbdomo staras ~ la katedralo ; la du mimikistoj sidigis unu ~ la dua K ; li distranĉis ilin laŭ la mezo k metis ĉiujn partojn unu ~ la alia Z ; vilaĝoj kuŝas sur la dekstra k maldekstra bordo, unu ~ la alia.* Kp (KONTRAŬ)RIGARDE AL, (VID)-ALVIDE AL, KONTRAŬVIZAĜE AL, KONTRAŬFLANKE AL, FRONTE AL. 2 Personon aŭ objekton, kun kiu oni komparas alian : *supereco de homo ~ bruto ne ekzistas Z ; multlugu vin miloble ~ via nuna nombro ; tiuj popoloj vivas sub regado, ~ kiu ili preferus la Turkan.* 3 Objekton, por kiu oni ŝanĝas ion : *Damasko donis komerce al Tiro grenon ~ armiloj ; du kamaraĵoj aĉetis de li la birdon ~ kelke da spesdekoj Z ; ~ dek suisaj frankoj mi sendas serion da aŭstraj poŝtmarkoj ; ŝanĝi varojn ~ varoj (Kp POR, ANSTATAŬ).* 4 Personon aŭ objekton al kiu estas direktata ago aŭ sento : *ŝi elliras siajn blankajn manojn ~ la ŝipo Z ; frapi sin ~ muron Z ; levi la vizaĝon ~ la plafonon Z ; ŝi levis ~ la junan virinon siajn okulojn Z ; vi estas tro bona ~ mi ;*

agi fieri ~ iu ; ankaŭ ŝi ne estas indiferenta ~ li Z ; ~ neniu oni devas esti maljusta ; esti favore agordita ~ iu ; kiel li agis ~ mi, tiel mi agos ~ li Z ; se iu ŝtopas sian oreilon ~ kriadu de maldicito, li ankaŭ vokos k ne estos aŭskultata Z ; malobeemaj vi estis ~ la Eternulo Z. 5 Objekton, kies naturan pozicion, direkton aŭ tendencon oni inversigas : *ne karesu la kulton ~ la haroj Z ; naĝi ~ la fluo ; agi ~ la kutimoj, la leĝon ; paroli ~ sia penso, konscienco.* 6 Objekton aŭ personon, al kiu estas direktata malamika, malutila, malfavora aŭ malhelpa ago : *kuracilo ~ febro ; panon vi donas al ili ~ ilia malsato Z ; ~ malfeliĉo baroj ne ekzistas ; dubo gardas ~ risko ; li savis Danielon ~ leonoj Z ; kion vi volas, ke mi faru ~ tio Z ? diskuti pri la por k la ~ ; eĉ ~ pastra prediko troviĝas kritiko Z ; ~ peko batalu, sed pekanton ne tuŝu Z ; militi, elpaŝi Z, ribeli, konspiri, komploti, iri, marŝi, batali, ekpafi ~ iu(n) ; ~ tuta kohorto eĉ Herkulo estas malforta Z ; ŝi levas la bastonon ~ lin Z ; kiu ne estas ~ vi, estas kun vi ; la komitato nenion havas (riproĉas) ~ Suisujo Z ; lia agado indignigis ĉiujn ~ li ; gardu min Dio ~ miaj amikoj, ~ miaj malamikoj mi gardos min mem ; ~ min mem sin turnis mia ruzo Z ; mi levas ~ vin nacion, kiu premos vin Z ; Kaino levigis ~ sian fraton k mortigis lin Z ; ~ ĉi tiun leĝon protestas la laboristaro ; mi ricevis nenium plendon ~ li Z.*

II° Pref. kun la sencoj 5 k 6 de la prep. : *~igi, ~stari* (malcedi al) ; *~batali* (tr) ; *~meti* (tr) ; *~paroli ion al iu ; ~veneno ; ~vole.*

III° Vortore samsignifa : *~a.* Estanta kontraŭ iu aŭ io ; mala, malfavora, malamika, malhelpa : *~a direkto ; ~a signifo ; ~a flanko ; ~a propono ; ni estas ~aj al via projekto ; estas multaj ~aĵoj en lia konduto ; kiom da ~aĵoj k ĉagrenoj povus esti evitataj, se en la turismo estus enkondukata internacia lingvo ; akra k profunda ~eco (Vd ANTIPODO, ARISMO) ; ~ulo (malamiko, konkuranto).* Kp MALECO, KONTRAŬDIRO, KONTRAŬSTARO, ANTAGONISMO, OPOZICIO, KONTRASTO, MALHELPO, BARO. *~e.* 1 Antaŭe, sed aparte de io aŭ iu : *la preĝejo staras ĉe la placo, k la urbdomo staras ~e.* 2 Male, en inversa pozicio, direkto, senco

aŭ intenco : la vento blouis ~en; mi tre bone fartas, ŝi ~e estas ĉiam malsana; paroli ~e de sia konscienco. Kp SPITE AL. ~i (ntr). 1 Esti ~a al. 2 Agi ~, malhelpi al, bari. 3 ~diri al.

Kontribui Z (x). 1 (iu) Alporti sian parton al komuna laboro aŭ ofero : ĉiu civitano devas ~i al la publikaj kostoj; ~i por ia verko. por ia fando; mi devas peni iom ~i al la solenaĵo Z; ~i belan eron, per bela ero en la programo; ~i artikolojn al gazeto. Kp KUNPENI, KUNHELPI, KUNLABORI, KONTINGENTI, KOTIZI. 2 (io) Esti unu el pluraj elementoj, kies ĉiu speciale utilas por komuna rezultato : lia kurago ~is por la venko; tio multe povus ~i al la interpopola repaciĝo; pentrinda lago ~as al la romantikeco de la loko. Kp KUNEFIKI, KUNUTILI. ~aĵo. Tio per kio iu ~as : en la nuna numero la leganto trovas kelkajn el la ~aĵoj ricevitaj en la literatura konkurso. ~anto, ~isto. Tiu, kiu regule ~as al verko, gazeto ktp. Rim. : **Kunlaborado** estas pli daŭra, pli grava k pli intima ol **kontribuado**. **Kontribui** insistas pli pri la komuna celo, **kontingenti** pri propra aparta parlopreno.

Kontribucio Z. Sumo pagata de venkita popolo al la venkinto, kiel repago por la difektiĝoj k militaj elspezoj.

Kontroll (tr). 1 Administracie ekzameni ion, por scii ĉu tio estas ekzakte k laŭregule farita : ~i kontojn de banko, la biletojn en la teatro; la ŝtato severe ~as la enmigradon; kvankam la formiko ne havas estron nek ~anton, ĝi kolektas dum la somero ĝian manĝon Z. 2 (f) Detale esplori ion por scii ĉu tio estas konvene farita : ~i fakturon, kalkulon; estas necese ~i tiun fakton, aserton antaŭ ol decidi; kapabla edzino ~as la iradon de la aferoj en sia domo Z; la Lingva Komitato estas komisiita por zorgi la konservadon de esp-o k ~i ĝian evoluon; ~i la nombron de la membroj; la Eternulo starigis vin pastro, por ke vi estu ~anto super ĉiu frenezulo, kiu prezentas sin kiel profeton, k vi metu lin en karceron Z; drinku tutajn tagojn, sed ~u viajn agojn Z; ni devas ~i tiun vorton, ĉar alie li nin batos per silaboj Z. 3 Esplori, ĉu io estas konforma al supozo : oni iras al la kongresoj por ~i, ĉu oni ĝuste elternis la lingvon; mi volas definitive ~i, ĉu mi povos. . . B; li

ĉirkaŭrigardis por ~i, ĉu vere minacas lin danĝero B. ~o. 1 Administracia ekzameno pri reguleco aŭ ekzakteco de io : la Liganoj komisiis la Ligon por la ĝenerala ~o pri la plenumado de la interkonsentoj; ~o pri la spezoj; la supera kortumo havas ~on super la tuta ŝtata maŝinaro. 2 Detala esplorado, ĉu io estas tia, kia ĝi devas esti : ne kredu al parolo sen propra ~o Z; se vi sendis malsaĝulon, sendu ~on Z (sk post li). ~ebla. Povanta esti ~ata : facile ~eblaj faktoj Z; tio estas nur ne~ebla aserto.

* **Konturo**. Linio, kiu limigas ekstere objekton : la ~o de vazo, mam; verda makulo kun klaraj ~oj B; oni vidis klare la ~ojn de ĉiuj montoj; ĵari ~ojn per grifelo Z; tra la nebulo oni ~e vidas arbojn. Kp SILUETO, SKIZO. ~i (tr). Desegni la ~on de : la tranĉe ~ila arba muro; en la malproksimo ~iĝis la turpinto de preĝejo.

* **Kontuzi** (tr). Difekti pli aŭ malpli profunde organikan teksaĵon, ne ŝirvundante la haŭton : ~itaj kubutoj Z; la bastono ~is al li la dorsan; ~a (ne-tranĉa) instrumento; ĵari al iu ~ojn; (f) mia sento pri justo estis profunde ~ila.

konuro 𐌕𐌚𐌾𐌰. G. de papagoj, kun longa pinta vosto (conurus).

* **Konuso**. 1 Surfaco naskita de hipotenuzo de ortangula triangulo, kiam oni turnas tiun triangulon ĉirkaŭ unu el la lateroj de la orta angulo. 2 Solido formita el tia surfaco, limigita per ebena perpendikulara al ties akso. 3 Objekto, havanta formon de ~o : suker~o; ~o el lumradioj; ~formaj funeloj.

* **Konvalo**. Veg. el fam. liliacoj kun bonodoraj sonorilformaj floretoj; majfloro (convallaria).

Konvekso Z. Prezanta elstaran duonsferan kurbecon; malkonkava : la ~aĵ speguloj malgrandigas la objektojn.

* **Konveni** (ntr). 1 Bone adaptiĝi al difinita situacio aŭ al preciza cirkonstanco : la jako ~as al mi (havas la ĝustan mezuron); tiu respondo ne ~as (ne estas trafa. Vd ŝNURO); ĉu tiu ŝtopilo ~as al la botelo? tiu apartamento ne povas ~i por vi; la ĉemizoj estis multkolora, kiel ~as por la matena tualetto B; tia vido ~us nur al kampo de milito Z; la

verda koloro ~as bone al la blondulinoj. Kp TAŬGI, DECI, KONGRUI. 2 Bone adaptiĝi al ies sentoj, karaktero aŭ socia stato : *al mia kor'* ~as nun funebri Z ; *la rubandoj* ~as al la junularo, k la varmaj peltoj al la maljunuloj Z ; *kio* ~as al ŝciuro ne ~as al vulturo Z ; al malsaĝulo ne ~as alta parolado Z. 3 Deci : ne ~as resti side, dum maljunula virino ne trovas lokon por sidigi ; oni akceptis lin kun la respekto, kiu ~as por ambasadoro B ; li tuj ekregis sin, kiel ~as al reĝa filo B. ~a. ~anta : 1 Tiu ĉi momento ne estas ~a por revoj ; serĉi en la vagonaro ~an kupeon ; trovi ~an por si okupon B ; por funebro tiuj ruĝaj ŝuoj certe estis ne ire ~aj Z ; ~a tempo por efektiviĝi ion ; tiu ĉi esprimo estus pli ~a por alta okazo (Kp KONFORMA, OPORTUNA). 2 Por via aĝo la pajlokolora vesto ne estas ~a Z ; ni rekompencos vin per plej ~a rekompenco Z. 3 (deca) Ĉar li estis en uniformo li opiniis ne ~a laŭte krii Z ; ili melis la piedojn sur la tablo, ĉar ili opiniis, ke ĉio estas ~a por ili Z ; severa moralisto trovas mian sinceron ne ~a B ; tiujn scenojn li ne konsideris ~aj por la okuloj de juna virino. ~e. Guste, ekzakte, proporcie, trafe, oportune : ~e plenumi sian taskon ; ~e ŝati iun. ~eco. 1 Eco de tio, kio estas ~a 1 k 2 : ~eco de esprimo, vesto, loĝejo. 2 Dececo : la reguloj de ~eco B ; nur por ~eco li rigardis la desegnaĵojn B. RIM. : Deel rilatas al generalaj reguloj, k tial estas ĉiam uzata senkomplemente ; **kon-****veni** rilatas al aparta situacio, k tial estas plejofte uzata kun komplemento ; sed tiu distingo ne estas ĉiam precize observata.

Konvencio Z. 1 Interregna, internacia kontrakto : ~o gardanta la aŭtorajn rajtojn ; la poŝta ~o de Bern ; ~a klaŭzo. Kp TRAKTATO, INTERKONSENTO. 2 Tio, kio estas starigita per esprimita aŭ ne-esprimita konsento inter la homoj ; interakceptitaj fiktitavaĵoj : sociaj ~oj (Vd DECECO) ; teatraj ~oj ; ili baras al si la sanan naturon per sensencaj ~oj Z ; ~a valoro de la papermono ; ~a alfabeto, jargono (Kp KONDIĈA). 3 (H) Nacia eksterordinara konstituciiga kunveno : la Franca ~o ; ~ano.

konvergiz (ntr). Celi al sama punkto : la sunaj radioj, trapasinte konveksan lenson, ~as al ĝia fokuso B. **Mal**~l. Diverĝi.

konversi (tr) £. Ŝanĝi publikan valorpaperon je la sama malpli rentumita.

Konversacio Z. Familiara, ordinare nur distriga interparolado : la legado de bonaj libroj estas kvazaŭ ~o kun plej kleraj personoj de la pasintaj jarcentoj. ~l (ntr). Familiare interparoladi kun iu.

* **Konverti** (tr). 1 Alkonduki iun al alia religio ol tiu, je kiu li kredis : ~i sovaĝulojn al kristanismo ; li ~igis fus antaŭ la morto. 2 Rekonduki iun al la religio, kiun li ĉesis kredi : ~i pekinton. 3 (f) Alkonduki iun al nova opinio : mi estas tro maljuna por esti ankoraŭ ~ita al tiuj novaj doktrinoj. Kp PROPAGANDI, VARBI, PROZELITO.

* **Konvinki** (tr). Fari per pruvoj aŭ rezonoj, ke iu akceptu ion kiel veran aŭ pravan : la pruvoj ~as nur la spirito, sed ne la koron ; la praktiko ~is min, ke... Z ; ~i iun pri kulpo, krimo (plenu pruvi iun kulpa pri) ; esti ~ita pri ies senkulpeco ; ĉu vi scias, kiam mi ~igis, ke mi estas maljuna B ? proprokule ~igi pri io. Kp PRUVI, PERSVADI, ARGUMENTI, EVIDENTIGI. ~o. Stato de spirito, al kiu io estis pruvita kiel vera : mi venis al la firma ~o, ke... Z ; tiu la religiajn ~ojn de neniu Z ; rokojfirma ~o ; ~aj pruvoj, faktoj, dokumentoj ; nia afero ~e montris sian fortecon k sanecon Z. ~iteco Z = ~o. ~igi. Akiri ~on : proprokule ~igi pri io.

Konvolvulo Z. Volvegrimpanta herbo el fam. konvolvulacoj, kun belaj funelformaj floroj (convolvulus).

* **Konvulsio.** 1 Subita nevola streĉo de muskoloj, kiu akompanas iujn malsanajn statojn de nerva sistemo : ~o de infano ; ~a tusado. 2 Fortega skuado de la vizaĝaj trajtoj aŭ de partoj de la korpo kaŭzita de forta emocio : la ~o de malespero streĉis lin ; la brakoj etendiĝis supren per ~a movo ; mano ~e kunpremita. Kp SPASMO. ~l (ntr). Havi ~on.

konzerno £. Organizo de financa interligo inter memstaraj, sendepende restantaj entreprenoj. Kp KARTELO, TRUSTO.

konzolo ♣. 1 Elstaranta ŝtona, metala aŭ ligna peco, kurbigita laŭ S-formo, fiksita al muro, k destinita por subporti balkonon, kornicon, statuon ktp. 2 Ornamenta meblo, metita ĉe muro, k destinita

por subporti vazojn, kalikojn, statuetojn ktp.

koopera. Karakterizas ĉefe asocion da laboristoj, kiuj anstataŭ doni al mastro sian laboron kontraŭ salajro, komunigas siajn ŝparaĵojn k sian laboron por praktiki mem industrin, al kies profitoj aŭ perdoj ĉiu el ili partoprenas : *~a societo.* ~1 (ntr). Partopreni ~an asocion. ~ado. Ago k sistemo de ~antoj.

kooperativo. Koopera societo : oni distingas ~ojn pri produktado k ~ojn pri konsumado.

koordinato Z. 1 Δ Unu el la nombroj, kiuj estas necesaj por difini la situon de punkto. 2 (Ge) Longitudo aŭ latitudo.

***Kopeko.** Rusa tre malgranda monero: *unu~a kandelobuligis Moskvon Z* (eta kaŭzo, granda efiko. Vd kulo). Kp GROŜO, PFENIGO, CENTIMO, CENDO.

***Kopli** (tr). 1 Reprodukti tekston per unu aŭ pluraj ekzempleroj : *~i libron, lerton, dokumenton.* 2 Reprodukti belartan verkon : *~i pentraĵon, statuon.* 3 Speguli : *la arboj ~igis en la rivero Z.* 4 Reprodukti sur papero pozitivan bildon de negat. 5 Imiti : *~i la gestojn de iu, la voĉon de aktoro Z.* ~(a)j)o. ~itaĵo : *li mem faris plurajn ~ojn de sia manuskripto ; tia traduko donas malĝustan ~on de la tradukita verko Z ; tiu pentraĵo estas nur mallerta ~o.*

***Koro.** 1 Muskola organo, kun formo de renversita konuso, kiu estas centro k ĉefa aganto de cirkulado de sango : *senti batojn ĉe l' ~o ; la sango alfluas al la ~o ; eĉ pinglo povas ~on trapiki Z ; tio premas la ~on* (pro fizika aŭ morala angoro). 2 Tiu organo, konsiderata kiel sidejo de la sentoj (deziro, ĝojo, sufero) : *havi, kiom la ~o deziras Z ; frakasi, rompi Z, ŝiri Z, trabori Z, fendi Z, mueli ies ~on Z ; kio iras el ~o, venas al ~o Z* (konfido naskas konfidon) ; *se okulo ne vidas, ~o ne avidas Z ; malŝargi la ~on Z ; se la ~o tiras vin Z* (se tio plaĉas al vi) ; *alpreni ion al la ~o Z* (tutkore interesiĝi pri io) ; *ami Z, ĝoji, ridi Z, labori el (per Z) la tuta ~o Z ; ~o aroganta, ĝoja, kontenta, malica, malmola, milda, prudenta, saĝa, suferanta Z ; mia ~o neniel emas al rido Z ; peza ŝarĝo falis al mi sur la ~on Z ; havi ~on* (kuragon aŭ kompatemon) ; *ĉu vi havas iometon da ~o k*

konscienco Z ? homoj sen ~o Z ; havi bonan ~on Z (kompatemon), *puran ~on Z ; ~o el oro Z ; ~prema, ~ŝira, ~kreviga spektaklo* (Kp ANIMO, KAPO SENTOKAPABLO). 3 Tiu organo, konsiderata kiel sidejo de amo, de pasio : *belecon taksas ne okulo, sed ~o Z ; edziĝi laŭ ~o Z ; doto ~on ne varmigas Z ; for de l' okuloj, for de la ~o Z.* 4 Centro, ĉefa punkto : *pom~o ; li loĝas ĉe la ~o de la urbo ; penetri ĝis la ~o de la tempo Z ; Parizo estas la ~o de Francujo B* (Kp KERNO). ~a. Venanta el ~o ; amika, sincera, favora : *~a akcepto, saluto, danko ; ~e sindona amiko ; mi salutas vin tul~e ; preĝu ~e k laboru fervore Z.* ~favori (tr). Bon~e kompati iun. (Kp FAVORA). ~tuŝi (tr). Eksciti ies sentojn ; emocii : *~tuŝa rakonto.* Bon~a. Kompatema. Sen~a. Senkompatata, kruela.

Koralo. Kalca arboforma produktaĵo de iuj polipoj, pli malpli hele ruĝa, ordinare fiksita al submaraj rokoj, k el kiu oni faras juvelojn : *braceleto el ~o ; laĉo de ~etoj.* ~a. 1 El ~o : *~aj insuletoj, juveloj.* 2 ~kolora : *~a buŝo, ~aj lipoj.*

***Korano.** Sankta libro de Mahometanoj.

***Korbo.** Portebla ujo el kunplektitaj salikvergetoj, bastorubandoj, pajlaj aŭ junkaj trunketoj, metalfadenoj ks, por enteni diversajn objektojn : *~o por pano, da fruktoj Z ; pano estas alportita, ~o estu forĵetita Z* (ni ne bezonas plu tiun, kiu jam faris al ni servon).

korbelo ♣. Elstara pendanta konstruajeto almetita al konstruo k subportata de antaŭigantaj apogiloj : *~e konstruita tureto ; (f) ~a roko.*

***Kordo.** Fadeneto el bestaj intestoj aŭ el metalo, uzata por iuj muzikaj instrumentoj, k kiun oni vibrigas jen per fingroj (gitaro, harpo), jen per arĉo (violono), jen per marteletoj (fortepiano) : *~aj instrumentoj ; (f) la propono tuŝis ~on* (animan inklinon) *de ni mem ĝis hodiaŭ ne rimarkitan Z* (Vd KREVI).

kordono Z. 1 Plektogalono, ŝnurpasamento, uzata por garni vestojn : *la ~o de kardinala ĉapelo Z.* 2 Larĝa rubando, traŝlitre portata kiel honorsigno de iuj ordenoj : *~o de la Honora Legio Z.* 3 Kontinua vico : *~o da arboj ĉirkaŭ placo.*

4 Vico da soldataj postenoj por gardi limon aŭ por malhelpi penetron de epidemio : *rajdistoj arangas ~on ĉirkaŭ la arbaro Z.*

koregono *ᄒ*. G. de salmoidoj (*coregonus*).

* **Korekti** (tr). Regustigi la erarojn aŭ rebonigi la difektojn de iu aŭ io : *sin ~i* ; *~i taskon de lernanto, presprovaĵon, la prononcon de fremdulo, kalkulon, fotografian kopion* ; pli facile estas malbonon eviti ol *~i Z.* ; (f) *plia esploro ~is mian opinion*. Kp REBONIGI, RETUŜI, AMENDAMENTI. ~o. Ago, rimarko de ~anto : *~oj en presprovaĵo B.* ~a. Enhavanta nemian eraron aŭ difekton : *~a eldono, teksto, desegno* ; la *~eco de la lingvo devus esti la unua zorgo de ĉiu verkisto* ; *por~a tabelo*. **Mal~a**. Enhavanta eraron (Vd DIFEKTI, MAKULI, MALBELIGI, MALBONIGI). ~isto. Homo, kies metio estas ~i preserarojn en presejo. **Pur~i** (tr). Provi plibonigi ies konduton per puno ; edukpuni : *pun~i malician infanon* ; *pun~ejo*. **Sur~i** (tr). ~i skribante ĝustan formon sur neĝustan : *estas malpermesite sur~i oficialajn dokumentojn*.

Korelativa Z (G). Reciproke respondanta, interrespondanta : *tia estas ~a al kia, tiom al tiom ktp.*

* **Korespondi** (ntr). Rilati al iu per interŝango de leteroj : *mi tre longe ~is pri tiu demando kun miaj kolegoj*. **Rim.** : La uzado de **korespondi** kun la senco de **respondi** 3 (esti proporcia, simetria je io) estas malkonsilinda.

korlandro Z *ᄒ*. G. de umbelacoj, aroma planto, uzata en preparado de kelkaj likvoroj (*coriandrum*) : *manao estis blanka kiel semo de ~o Z.*

Koridoro. 1 Trairejo komunikiganta ĉambrojn de sama etaĝo, de sama apartamento : (f) *Egiptujo estas ~o inter du montoj B.* 2 Galerio 1 : *korto ĉirkaŭita per ~o apogita sur kolonoj B.* 3 Galerio 4.

Korifeo Z. 1 Estro de ĥoro en antikva komedio aŭ tragedio. 2 Estro de kanta aŭ dancia ĥoro en moderna opero. 3 (f, ofte ironie) Plej grava, plej fama persono ; ĉefrolulo, ĉefa instiganto : *la ~o de l' opozicio*.

korimbo *ᄒ*. Infloresko, ĉe kiu la longo de la pedunkloj estas diversa, sed tamen

la portitaj floroj atingas la saman altan k imitas umbelon. ~a (pri floroj). Kreskanta ~e. ~oforma. Havanta formon de ~o (~oport) a. Havanta florojn laŭ ~a arango.

* **Korko**. 1 Spongeca k malpeza ŝelo de speciala kverko, uzata por fari ŝtopilojn, fosilojn, ŝuplandojn ktp. : *flosi kiel ~o*. 2 Ŝtopilo el tiu materio : *~tirilo*. ~i (tr). Ŝtopi per ~o.

kormorano *ᄒ*. G. de palmipedoj, sin nutranta per fiŝoj : *en Ĥinujo oni dresas ~ojn al fiŝkaptado (phalacrocorax)*.

* **Korno**. 1 Longa konusa malmola elstarajo, rekta aŭ kurba, kiu kreskas sur frunto aŭ alia parto de kapo de remaĉuloj (precipe viraj) : *~o de virŝafo, rinocero* ; *preni la bovon per la ~oj Z* (f. iri rekte k decide al la plej malfacila afero) ; *~obati, ~ofrapi* ; *~havaĵ bestoj*. 2 ~a substanco. 3 Bova ~o, uzata kiel ujo aŭ muzikilo : *li prenis la ~on kun oleo k sanktoleis Salomonon Z* ; *trinki, blovi el ~o*. 4 Speco de muzika blovinstrumento (Kp Ĉas~o). 5 (Bb) Potenco k fiero : *la nacioj levis sian ~on kontraŭ Izrael Z* ; *li aligis la ~ojn de viaj kontraŭuloj Z* ; *li rompis ĉiujn ~ojn de Izrael Z* ; *dehaki la ~ojn de la nacioj Z*. ~eca. Farita el substanco simila al ~o : *~eca kombilo, tabakujo*. ~aro, ~obranĉaro. Branĉformaj ~oj de cervo k sam-specaj bestoj. **Ĉas~o**. Kupra blovinstrumento, spiralforma, kies unu ekstremajo estas garnita per buŝingo, k alia formas funelforman konuson. **Paper~eto Z**. Pinta papersaketo. **Su~o**. Duono de ~o, segita laŭ la longo, kies larĝa parto servas por glitigi kalkanon en ŝuon. **Unu~ulo, du~ulo**. Besto kun unu aŭ du ~oj.

Korneo. Travidebla antaŭa membrano de okulo.

Korneto. Speco de trumpeto kun klavbutonoj.

* **Kornico**. 1 Elstara, supra, kvazaŭkrona parto de surkolonajo (entablemento) aŭ de piedestalo de kolono aŭ meblo. 2 Ornama elstarajo inter muro k plafono. 3 Randelstarajo de fenestro : *sur la ~oj de fenestro staris floroj Z*. 4 (f) Mallarĝa vojeto, kiu borderas profundegajon flanke de monto : *estis neniu vojeto, sed apenaŭ*

rimarkebla ~o, *tute apude de la abismo* Z.
Kp KORBĖLO.

Korniko. Birdo el'fam. korvoj (*cornix*) : ~o vundita eĉ propran voston timas Z. Vd BROGI, SPERTO.

kornuso ☼. G. de lignecaj plantoj (*cornus*). ~frukto. Frukto de la ~o, ruĝa k adstringa.

Korolo. Parto de la floro, konsistanta el unu aŭ pluraj petaloj, entenanta la seksajn organojn.

korolaro Z Δ. Konsekvenco de teoremo.

* **Korpo.** 1 Ĉe homoj k bestoj, aro de la materialaj partoj, kiuj konsistigas la organaron : *tio ĉi estas saniga por via* ~o Z ; *la* ~o estas morta, *la animo estas senmorta* Z ; *fortika, malsana* ~o ; (K) *la* ~o de Jesu-Kristo (eŭkaristio) ; (f) *se ili povis al la nomo de ilia projekto ellabori ankaŭ sinteni povantan* ~on Z... Kp KARNĖ, KADAVRO, ORGANISMO. 2 La tuta persono : *la* ~ogardistoj Z (gardantaj la personon de regnestro) ; *ili vivas per unu animo en du* ~oj ; *li ĉeestis per propra* ~o. 3 Ĉiu aro. da materialaj eroj : ĉiuj ~oj havas dimension k pezon ; *organika, neorganika* ~o ; *solida, fluida, gasa, simpla, komponita* ~o (Kp MATERIO, ŜTOFO, SUBSTANCO, ELEMENTO). ~a. Rilata al ~o : ~a puno B. (En)~igl. Fari, ke io havu ~on ; prezenti ion abstraktan sub ~a, konkreta formo : *skulptisto ~igas siajn revojn ; lingvo internacia en~igas en si homfratigan ideon* Z ; *li sola en~igas la tutan aktivecon de l' grupo.* (En)~igl. La katolikoj kredas, ke Dio en~igis en Jesuo ; tiuj fremdaj esprimoj en~igis en la lingvo (Kp PERSONIĜI, ENKARNIĜI, ASIMILIĜI, KONKRETIĜI).

* **Korporacio.** Societo, aro da samprofesiaj : ~o de ŝuistoj, panistoj, medicinistoj, k. s. ; mi akceptis la decidon, ke la esp-istoj ne deziras esti ~e organizitaj Z. Kp GILDĖ, HANSO, SINDIKATO. ~emo. Interdefendemo de la membroj de ~o.

korpulent Z. Korpampleksa, vastkorpa, dikventra : *interne sidis la ~a figuro de virino de matura aĝo* Z.

* **Korpuso.** Plej ampleksa divido de armeo, havanta ĉiujn kategoriojn de armiloj.

korpusklo (Sc). Tre malgranda peco de materio : tre malgranda korpo, estaĵo : *la infuzoroj estas* ~oj. Vd INFINITEZIMA.

korso Z. Larĝa strato aŭ aleo plantita per arboj k servanta kiel publika promenejo en urbo.

Korsaĵo. Parto de virina vesto, kovranta la buston : *dekollita* ~o.

Korsaro. 1 Ŝipo armita de privatuloj, kun konsento elde registaro, aŭ de registaro mem, por rabi dum milito komercajn malamikajn ŝipojn : *apenaŭ ni estis du tagojn sur la maro, forte armita* ~o komencis ĉasi nin Z. 2 Estro de tia ŝipo. 3 Ano de tia ŝipo. Kp PIRATO. Vd KAPERI.

Korseto. Laĉebla virina subvesto, kelkfoje garnita per balenajoj, por subteni la bruston : *la* ~o estas kontraŭhigiena.

* **Korto.** Sentegmenta spaco, ĉirkaŭita de konstruoj, muroj aŭ bariloj apud domo : *ŝi malsupreniris sur la korton* Z ; *oni malfermis la pordegon k la veturilo eniris en la* ~on Z ; *en sia* ~o ĉiu kok' estas forta Z ; *staras la morto jam en la* ~o Z (tre proksime). ~ego. Ĉirkaŭantaro de regnestro aŭ princo : ~ega konsilanto. ~egano. Persono apartenanta al la ~ego. ~umo. Supera juĝistaro. **Bldo** ~o. Speciala ~o rezervita al la hejmaj bestoj.

korundo ✱. Multekosta ŝtono el pura alumino, la plej malmola post la diamanto : *ekzistas multaj varioj de nepura* ~o : safiro, smeraldo, smirgo ktp.

Korupti (tr). 1 Maljuste akiri ies favoron per mono, donacoj aŭ promesoj : ~i juĝiston B ; *ne~ebla oficisto.* Kp SUBAĈETI. Vd ŜMIRI. 2 Morale putrigi, morale difekti, malvirtigi, defaligi, malbonigi, aĉigi : *simpluloj ne ~itaj de la civilizo ;* ~i la stilon ; *troviĝas grajno de* ~o en tiaj plezuroj ; *la homaj karakteroj havas plej ofte signojn de disfalo k* ~o ; *la spiritalaj k korpaj ~iloj de nia epoko.*

koruso V = fiore.

* **Korvo.** Nigra birdo el ordo de paseroj sin nutranta el putraj viandoj (*corvus*) : ~o al ~o okulon ne pikas Z (tripojoj ne interbatalas) ; *ŝiaj* ~enigraj haroj Z.

Korveto. Malnova trimasta milita ŝipo, meza inter brigo k fregato.

kosinus Δ. Sinuso de la komplementa angulo.

kosmo *Z.* Tutmondo, universo.

Kosmetiko. 1 Arto higieno flegi la haŭton, la harojn k la dentojn. 2 Ingreديو uzata de tiu arto.

Kosmogonio. Teorio, doktrino pri origino de universo.

Kosmografio. Scienco, studanta la movojn de astroj k la astronomian sistemon de universo.

kosmologio *Z.* Scienco pri la ĝeneralaj leĝoj regantaj la universon. Vd **KOSMOGONIO**, **KOSMOGRAFIO**.

Kosmopolito. 1 Homo, kiu rigardas la tutmondon kiel sian patrujon; mond-civitano, homarano. 2 Homo, ordinare riĉa k monduma, kiu pasigas sian vivdaŭron vojaĝante tra diversaj landoj: ~a *aventuristo*. ~eco, ~ismo. Doktrino k vivmaniero de ~o (Kp **SENNACIISMO**, **HOMARANISMO**).

* **Kosti** (tr). 1 Esti akirebla nur je difinita prezo: *tiu libro ~as du frankojn*; ~i dek markojn po metro, ĉiometre; la reklamo ~is dek mil dolarojn; ~i neniom, nenion. 2 Esti akirebla, atingebla, nur dank' al iu peno: *kio multe ~as, multe valoras Z*; *senpaga estas la morto, sed ĝi ~as la vivon Z*; la milito ~is la vivon de multaj miloj da homoj; *tiu libro ~is al mi multajn laborojn k lacojn*; la konfeso ~is al li multe B; ĉiu paŝo antaŭen ~as doloron k suferon Z. ~o. Sumo aŭ ofero necesa por akiri ion: *la ~oj de la vojaĝo*; *ne valoras la faro la ~on de l' preparo Z* (Vd **KANDELO**, **FELO**); *per mia propra ~opago mi fariĝis saĝa. ~a, multe~a*. Altprezo, kara 3.

* **Kostumo.** Maniero sin vesti; vesto propra al iu nacio, klaso, tempo, ofico, cirkonstanco: *la ~o de l' antikvaj Romanoj*; *klerika, militista, ceremonia, negliĝa ~o*; *la kongresanoj dancis en naciaj ~oj*.

koŝo *⚓*. Fera ringo, kies rando havas foldon por loki ĉirkaŭantan ŝnuron.

koŝera. Kvalifikas mangaĵojn preparitajn laŭ la juda rito.

* **Koto.** 1 Tero, polvo miksitaj kun malpuraj akvoj de stratoj aŭ vojoj: *fali en ~on*; *kui ludas kun ~o malpurigas la manojn Z* (p.; f. kamarado de malnoblo fariĝas mem malnoblo); *trafi per la vizago en la ~on Z* (p.; f. ridinde mal-

sukcesi); ~vadi. Kp **ŜLIMO**, **MARĈO**. 2 (f) Honto, malnoblaĵo, malgloro, malglora stato: *malpuraj animoj, kneditaj el ~o*; *li falis en la ~on de la plej malnoblaj pasioj*; *vivi en ~o Z*; *superŝuti iun per ~o Z* (malnoblaj insultoj); ~animulo. Kp **FORJETINDAĴO**, **ŜAŬMO**, **RUBO**. ~a. Karakterizata per ~o: *novembra ~a tago*; ~a vetero Z; *kaldrono ridas pri poto, k mem estas ~a Z*. ~1 (ntr). Feki: *ne ~as besto en sia nesto Z*. ~ŝirmilo. Parto de veturilo destinita por ŝirmi veturantojn kontraŭ ~o.

kotangento *Δ*. Tangento de la komplementanta angulo.

koterlo. Aro da personoj, kiuj ŝatas k laŭdas nur tion, kion iu el ili faris; ekskluziva partietako: *politika, beletra ~o*. Kp **KLANO** 2, **KAMARILLO**.

kotiledono *♀*. Parto de la grajno, renkontata ĉe la embrio de fanerogamoj, k kiu liveras aŭ preparas la nutron al la embrio dum la ĝermado. ~a. Rilata al ~o; havanta ~on: *ekzistas unu, du- k plur~aj plantoj*.

kotiljono *♂*. Speco de komuna diversfigura danco, kies arango dependas de la dancgvidanto.

Kotlzi (ntr). Pagi sian parton por komuna elspezo: *la lernantoj ~is por donaci memorafon al la instruisto*. ~o. Ago ~i, rezulto aŭ kosto de la ago: *multaj societanoj ne repagis la kotizon, kvankam ĝi estas malalta*. Kp **KONTINGENTI**, **KONTRIBUI**.

Kotleto. Rostita peco el ripviando de ŝafo, bovido, porko.

* **Kotono.** Teksebla blanka delikata lanugo ĉirkaŭvolanta la grajnoj de ~arbo k el kiu oni fabrikas tolsimilan ŝtofon: ~a *drapo*, ~hava *ŝtofo*. Kp **KATUNO**. ~arbo, ~ujo. Arbetlo el fam. malvacoj (*Gossypium*). **Fulm~o**. Kombita ~o preparita kun azotacido k flagranta kiel pulvo.

kotorno. Ŝuo de antikvaj tragediaktoroj, kun tre alta plando.

* **Koturno.** Flavgriza kampobirdo el fam. galinacoj, parenca je perdriko, sed pli malgranda (*Coturnix*).

* **Kovi** (tr). 1 (pp ino de birdoj) Sidi sufiĉan tempon sur ovoj por havigi al ili konstantan varmon k ebligati maturigon de la embrio: *kokino ĉirkaŭita de sia*

~ilaro. **2** Plej zorge gardi k flegi : la patrino ~as sian filon. **3** (f) Kaŝe konservi ion por ke ĝi aperu poste ; kaŝe prepari : la cindroj ~as la fajron ; ~i perfidon ; mute ~ata doloro ; lia koro ~as malmamon k envion. ~ejo. **1** Loko, kie birdino ~as ovojn (Kp NESTO). **2** (f) Naskejo, centro, plej aktiva punkto : ~ejo de konspiro. El~1 (tr). **1** Elovigi, elŝeligi idojn post sufiĉa ~ado. **2** (f) Ekaperigi, naski : libereco el~as grandajn entreprenojn Z.

* **Kovertō.** Refaldita gluebla papera folio, formanta rektangulan fermeblan saketon, en kiun oni povas meti leteron k sur kiu oni skribas la adreson.

* **Kovri** (tr). **1** (iu) Garni ion per io, kion oni metas aŭ etendas sur ĝin : ~i pladon, kaserolon, la kapon per tuko ; sin ~i per lana mantelo ; mi bele ~is mian liton per multkoloraj teksaĵoj Z ; ~i domon per tegoloj. Kp VESTI, ENVOLVI, VINDI, DRAPIRI, TAPETI. **2** (io) Garni ion, estante metita aŭ etendita sur ĝi : ĉapelo ~is la kapon ; nigra lana tuko ~is ŝiajn harojn Z ; infano ~ita de varma robo ; ŝtuparo, pargeto ~ita de ŝvelmola tapiŝo Z ; korto ~ita per ŝtona planko Z ; la tabloj estis ~itaj de verda tuko (Kp TEGI). **3** (iu) Dismeti, disjeti ion sur ion, laŭ pli malpli granda kvanto : ~i iun per polvo, la tablon per pladoj ; ŝi ~is sin per juveloj ; ~i paperon per desegnaĵoj, murojn per pentraĵoj, surskriboj ; ~i pecon da pano per tavolo da butero Z ; ~(ad)i iun per kisoj Z ; (f) ~i sin, sian nomon per gloro Z, per honto ; ~i iun per moko Z (Kp ŜUTI). **4** (io) Esti dismetita, disjetita sur io, laŭ pli malpli granda kvanto : la malrapide falanta neĝo ~is iom post iom la kadavron ; la stratojn ~is dika tavolo da neĝo Z ; kiam la tero min ~os... Z ; vojon balitan herbo ne ~as Z ; printempaj floroj ~is la tombon ; nebulo ~as la ebenafon ; granda popolamaso ~is la tutan placon ; la akridoj ~os la supraĵon de la tero Z ; la tablon ~as libroj, floroj ; tero ~ita de plej riĉaj kreskaĵoj B ; la muroj estis ~itaj de grandaj makuloj de malsekeco Z ; arboj ~itaj de fruktoj ; fingroj ~itaj de kaloj B ; lepro~ita kiel neĝo Z ; polvo~itaj botoj ; kapoj ~itaj de abundaj harligoj Z ; tablo ~ita (sk de mangajoj) faras amikojn Z ; esprimo de mortiga ofendo ~is ŝian vizaĝon Z ; pal-

eco Z, ruĝo ~is ŝian frunton Z ; ~igi per honto Z. **5** (iu) Kaŝi metante sur ion : ŝi ~is al si per la manoj la orelojn Z ; ~u al vi la okulojn per via manplato Z ; (f) : ŝi penis ~i sian eksciton... Z ; kiu ~as kulpon, tiu serĉas amikecon Z ; amo ~as ĉiujn pekojn Z ; sin ~i (defendi, protekti) per ia rajto Z (Kp VUALI, ŜIRMI). **6** (io) Kaŝi metite sur io : pezaj nuboj ~is la ĉielon ; la esprimon de ŝiaj okuloj oni ne povis vidi, ĉar ili estis ~itaj per okulvitroj Z ; masko ~as vizaĝon ; ĉambro ~ita de krepusko Z ; (f) : miajn okulojn ~is la maltrankvilo pri la edzino B ; nebuloj ~as la rigardon Z ; kaŝita malĝojo ĉiam ~as mistere vian koron Z ; paroli per vortoj ~itaj Z (kiuj subkomprenigas tion, kion oni ne volas klare esprimi ; Kp ALUDI). **7** Kompensi : ~i la deficiton Z ; tio ne sufiĉas por ~i la kostojn ; ĉiuj elspozoj ~igis ; bedaŭro k ĉagreno ŝuldon ne ~as Z ; ni devas nin demandi, ĉu la utilo de la ŝanĝo ~os la malutilon Z. ~(a)j)o. Io, kio ~as : lit~o ; dika nega ~afo ; ~afo el pajo, el tegoloj (Kp TAVOLO, TEGO, TEGUMENTO, STERNAĴO). ~o Z. ~ilo Z. Ĉio, kion oni uzas por ~i ion ajn, k precipe : **1** Movebla parto, kion oni metas aŭ mallevas sur aperturon de vazo, kesto, kofro ktp, por ĝin fermi. **2** Panelo el ligno, kiu estas adaptita ekstere aŭ interne k povas malfermiĝi kontraŭ la fenestro. **3** Lana aŭ kotona teksaĵo ; kiun oni metas sur liton por konservi varmon : etendu la piedojn, kiam via ~ilo permesas Z (Kp TAPIŜO). **4** Papera, kartona, leda ekstera parto de libro : ~o de libro Z. **5** (f) : defaligi la ~ilon de la okuloj Z ; mi neniam ~ilon (ŝirmilon, pretekston) faris el la pastra rajto Z. RIM. : ~aĵo estas pli ĝenerala ol ~ilo, kiu montras apartan ilon aŭ rimedon por difinita celo. Mal~1 (tr). **1** Malgarni ion de tio, kio ĝin ~is : salutante sur la strato oni mal~as la kapon B ; mal~i poton, skatolon, stajn ŝultrojn (Kp DEKOLTI) ; la maro mal~as la bordon. **2** Malkaŝi, konigi ion kaŝitan : mal~i al iu sian sekreton ; se Dio sin mal~us al la homoj... (Kp REVELACII) ; la kliento estis mal~ita k pli parolema Z. **3** Fine trovi ion kaŝitan aŭ nekonatan : oni mal~is lian kaŝejon ; mal~i la aŭtoron de libro, la instiginton de komploto ; mi penis por mal~i lian penson en liaj okuloj ; Kolombo petis de la reĝo, ke

li estu farita vicreĝo de la nove mal~otaj landoj Z. 4 Esti la unua, kiu ekvidas aŭ ektrovas ion ĝis tiam nekonata : mal~i trezoron, fonton, minon, manuskripton, korpon, planedon, la leĝojn pri la pezo~forto (Kp **ELPENSI**, **ELTROVI**, **INVENTI**).

Kozako. 1 Nomada rabisto. 2 Dum la cara tempo, kavaleria soldato, rekrutita en la popoloj el la sudorienta parto de Rusujo. 3 Malmolkora, kruela homo.

Krabo. Dekpieda markrustulo, kies kelkaj specoj estas manĝeblaj (*cancer*) : sur la bordo malaltaj fortikaĵoj platiĝis kiel ~oj.

Krabro. Vespego (*vespa crabro*).

* **Kraĉl** (tr). Eljeti salivon aŭ pulman mukon el la buŝo : *ne ~u en puton, ĉar ni trinki bezonas Z*; ~i sur iun Z, sur ion (kiel signo de malestimo); ~i sangon B; (f) la naturo el~u min kiel eksterminda beston, se mi rompos tiun ĉi juron Z; (f) ĉiudimande la urbo kvazaŭ el~as sian tutan loĝanturon en la ĉirkaŭaĵoj; kiu supren ~on ĵelas, sian barbon al ĝi submetas Z; ~ujo. Kp **SPUTI**.

* **Krado.** Aro da lignaj aŭ feraj stangoj, interspace kunigitaj per transversaj sam-specaj stangoj, k servanta kiel forta barilo : la ~oj de parko, domo, fenestro, monaĥejo, malliberejo; kameno ĉirkaŭita de arte aranĝita ~aĵo Z. ~1 (tr). Provizi per ~o : (f) mikskolore (ita) ŝlofo Z. **De~1 Z** (tr). Apartigi per ~o. ~a Z, ~eca. Prezentaanta intencajn interspacojn, same kiel ~o : tra la ~a aperturo de la pordego Z. ~roŝtilo. Kuireja aparato, konsistanta el paralelaj ferstangoj, sur kiujn oni metas vianon aŭ fiŝon, por ĝin ekroŝti per vigla fairo.

* **Krajono.** Maldika koloneto el grafito aŭ alia mineralo, entenata en ligna bastoneto, k uzata por skribi aŭ desegni.

* **Krakl** (ntr). Eligi sekan bruon de ŝirado, krevado aŭ rompado : la hela fajro gaje ~adis Z; ~is pafo post pafo Z, vipo, vangofrapo Z, tamburo Z, muelilo Z, motoro; li ~is per la vipo Z; la pezaj radoj ~is obtuze Z; vento ~igas k rompas arbojn; sekaj folioj, neĝo ~adas Z; kun ~anta (rid~anta) tono de gajigisto Z; li mensogas tiel, ke la muroj ~as Z; la pordo fermiĝis kun laŭta ~o; estis ~o, kvazaŭ la ĉielbarilo krevis Z; (f) tiam

ek~is (eksplodis) la milito; kiam la Habsburga imperio dis~is (dispecigis), la ĉeĥa popolo iĝis sendependa regno; la ~oj de la tondro Z; la ~ado de la teleroj k pladoj en la kuirejo Z; ~manĝeti macojn Z. Kp **KLAKI**. ~eti (ntr). Eligi mallaŭtan ripetitan ~on : la salo ~etis en la fajro; la hajlo ~etas sur la tegmento; ~etigi sukerajon en siaj dentoj Z.

* **Krakeno.** Malgranda seka nesukerita kuko, kiu krakas sub la dento. Kp **KRINGO**.

krambo ☘. G. de manĝeblaj kruciferoj (*crambe*).

kram(p)fo ☘. Speco de spasma kun subita k dolora kuntiriĝo de muskoloj. Kp **KONVULSIO**, **SPASMO**.

* **Krampo.** 1 Fera kurba peco, kun unu aŭ pluraj pintoj, kiu, en ĉarpentaroj aŭ masonaĵoj, servas por haltigi, kunigi aŭ forte fiksi : kunigi du trabojn per ~o B. Kp **УКОК**. 2 Tipografia signo montranta komencon k finon de parentezo : kelkaj vortoj estas enbrakigitaj de ~oj. ~1 (tr). 1 Fiksi per ~oj : ~i ĉarpentarojn. 2 (f) Forte alkrōĉi : forpelita sur la ŝtonegojn, ĵometo da verdaĵo sin ~is al la malpli altaj lokoj B. **Inter~igi**. Meti frazon aŭ frazeron inter ~oj. **Kuniga ~o**. Tipografia signo, kun duobla kurbo, kiu servas por vertikale kunigi plurajn vortojn.

* **Krano.** Aparato adaptita al ekstrem-aĵo de tubo, k provizita per turnebla fermilo, kiu povas laŭ la direkto de sia turniĝo ebligi aŭ nebligigi elfluadon de fluaĵo aŭ gaso. **El~1 Z** (tr). Elverŝi per ~o.

* **Kranio.** 1 Osta skatolo, kiu entenas k ŝirmas la cerbon de la vertebruloj : aŭtomobilo krevigis al li la ~on; kapoj diferencas, ~oj egalas Z (sk post morto); long~ulo, rond~ulo. 2 (f) Kapo : en ĉiu ~o regas aparta opinio Z; granda ~o, sed interne nenio Z.

kranko ☘. Ortangula peco el fero aŭ ligno, fiksita sur akso por turni radon, akson de maŝino ktp : per turnado de l' ~o oni transformas ĝian rektlinian movon en cirklan; ~o kun kuliso; man~o; frunta, sekuriga ~o.

krasulo ☘. G. de ~acoj, kun bonodor-antaj floroj kaj dikaj folioj (*crassula*).

* **Kratago.** Arbo el fam. rozacoj, kun blankaj floroj (*crataegus*).

* **Kratero.** 1 Larga vazo en kiu la antikvulo miksis vinon k akvon. 2 Malfermaĵo de vulkano, tra kiu ĝi eljetas brulajn materialojn, laŭon, ktp; vulkana elsputejo. Kp FAŬKO, ABISMO.

* **Kravato.** Silka aŭ lana bendo, kiun oni ligas ĉirkaŭ kolon aŭ kolumon.

* **Krei** (tr). 1 (pp Dio) Fari ion el nenio: en la komenco Dio ~is la ĉielon k la teron Z; riĉulo k malriĉulo, ilin ambaŭ ~is Dio Z; la ~o de la tero Z; ofendi sian ~inton Z; Dio prizorgas ĉiujn siajn ~itojn. 2 Verki, ellabori ion, kio antaŭe ne ekzistis aŭ kio estas tute novspeca; fondi: ~i establejon, financon asocion, akademion, ŝiparon, impostojn, oficon, rolon (ĝin ludi la unua), modon; Ajkskilo ~is la tragedion; ~i novan stilon, teknikon. Kp STARIGI, ESTABLI, ORGANIZI, ARANĜI, INSTALI. 3 Fari, estigi: vortoj kunmetitaj estas ~ataj per simpla kunligado de vortoj Z; okazo ~as ŝteliston Z; la sportaj konkursoj ~as ĵaluzon k malamon; tiam ~igis kondiĉoj por plilarĝigo de la homaj grupigoj. Kp ELKOVI, NASKI, VEKI. ~ito. ~ita estulo. ~(it)aĵo. Io, kion iu ~is: esp-o, tiu mirinda ~aĵo de Z; neniu ~aĵo estas por mi tiel abomena, kiel araneo Z; homo, la reĝo de la ~itaĵaro.

* **Kredi** (x). 1 Rigardi ion kiel verdiritan, ne postulante pruvojn: mi ~as, kion vi diras; oni ~as, kion oni esperas; ne ~u ĝin, patro, ne ~u al li eĉ unu silabon Z; alie, kiu en la estonteco ion ~us al ili ? Z eĉ la plej ne~eblajn aferojn li ~as Z; ~i, ke iu estas lerta; ~i iun lerta; li ~as sin kompetentulo. Kp KONSENTI, APROBI. 2 Rigardi iun kiel verdiraman, ne postulante pruvojn: honestulo, homo, al kiu oni devas ~i laŭ lia vorto Z; (f) ne ~i al siaj oreloj Z, okuloj Z. Kp FIDI, KONFIDI. 3 Rigardi ion kiel efektivan aŭ efektiviĝontan, ne postulante pruvojn: ~i al la vorto Z, promeso de iu Z; ne ~u al iluzioj Z; ĉu vi ~as la potencon de la Egiptaj dioj B ? ~i je la senkulpeco, la fideleco de iu; oni parolis pri tio, kiel pri ia dolĉa fantazio, sed neniu prenis ĝin serioze, neniu ~is pri ĝi Z. 4 Rigardi iun, kiel vere ekzistantan, aŭ kiel sanktan, sen pruvoj: vi preĝas al la Dioj, je kiuj vi ne ~as B; ~i je Jesu-Kristo, Mahometo, je la spiritoj, je la songoj k antaŭsignoj; li ne ~as pri la fantom'

terura Z; ~i je la Biblio, je la vivo eterna. ~o. Mensa stato, opinio de tiu, kiu ~as: kiu mensogis per unu vorto, ne trovas ~on ĝis la morto Z; perdi la ~on je Dio; ĉio tio ĉi montras al mi, ke mia profunda ~o je l' homaro min ne trompis Z; bon~e (sincere) opinii. ~igl. 1 Fari, keiu ~u ion: kiel mensoge ~igas niaj kontraŭuloj Z; ili ~igis Jakobon pri la morto de Jozef; se miaj vortoj estas ne sufiĉe ~igaj Z. 2 Fari, ke io estu ~ata: ~igi ion al iu. Kp PERSVADI. Ne~o. Mensa stato de tiu, kiu ne ~as je io: la oficiala senreligieco miksas ne~on de dogmoj kun nepra ne~o je Dio Z; la ne~antoj Z. Liber~o. Mensa stato de tiu, kiu ~as je Dio, sed je neniu el la ekzistantaj revelaciaj religioj: proklami sian liber~on Z; komunumo de liber~anoj Z. Kp DEISMO.

Kredito. 1 Konfido, kiun ĝuas prunteprenanto aŭ nekонтanta aĉetanto, pro sia akurateco en pagado de ŝuldoj: havi ĉe iu ~on k meriton Z; jam longe antaŭ la bankroto li tute perdis la ~on B; konsenti ~on al iu; rifuzi ~on al ĉiuj Z; aĉeti, vendi je ~o B. 2 Sumo, ĝis kiu iu povas pruntepreni de bankiero aŭ aĉeti de komercisto, ne pagante kontante: havi ~on de cent mil dolaroj en la regna kaso; ~letero (rajtiganta la posedanton ricevi difinitan sumon de tiu, al kiu ĝi estas adresita). 3 Sur la kontolibroj de komercisto aŭ de bankiero, parto de la konto en kiun li enskribas la sumojn, kiujn li ŝuldas al kliento: malfermi ~on al iu; enskribi sumon, varon en ies ~on Z. Kp DEBETO. ~1 (tr). 1 Enskribi en la konton de iu ĉion, kion oni ŝuldas al li. Kp DEBETI. 2 Pruntedoni al iu aŭ rajtigi iun pruntepreni sub via nomo difinitan sumon de iu bankiero: ~i iun per 10.000 frankoj; vilaĝano ~as, vilaĝestro pruntas Z. ~o. Ne postulante aŭ ne farante kontantan pagon: hodiaŭ pagi vi devas, morgaŭ ~o ricevos Z (pp vana promeso). ~igl. 1 Havigi al iu ~on ĉe iu: ~igi iun de bankiero, komercisto. 2 Havigi al iu aŭ io fideindecon, kredindecon: ~igi novan vorton, ideon, senditon (Kp AKREDITI). Mal~igl (tr), sen~igl, mis~igl. 1 Senigi iun je sia ~o: tiu firmo estas mis~igita en la merkato. 2 Senigi iun je fideindecon, kredindecon: vi penas sen~igi nin en la okuloj de la mondo Z; sen~igi ideon, institucion Z, aŭtoron, ĵurnaliston (Kp

MALFIDINDIGI, SENAŬTORITATIGI, SENINFLUIGI, MALŜATIGI, MALREKOMENDI, SENVALORIGI, MALFIRMIGI).

Kreditoro Z. Tiu, al kiu oni ŝuldas ŝumon : *ne helpas plendo nek ploro kontraŭ ~o* Z. Kp DEBITORO.

* **Kreno**. 1 Plej grasa parto el la lakto, kiu post kelktempa senmoveco levigas al la supraĵo, k kiun oni buterigas per kirlado : *kafo kun ~o* ; *sen~igi lakton*. 2 (f) Plejbonaĵo, elektaĵo : *li estas la ~o de la honestuloj* (Vd PERLO).

* **Kreno**. Veg. el fam. kruciferoj, kies dika radiko servas kiel spicaĵo k kuracilo (*cochlearia armoracia*).

krenelo. 1 ¶ Dentoforma aperturo farita ĉe la supro de muro, tra kiu oni pafas. 2 ¶ Dentita masonaĵo ĉe l' supro de turo, citadelo. Vd EMBRAZURO. ~1 (tr). Fari ~ojn : ~i muron. Kp BREĈETI, DENTI, FESTONI. ~a. 1 Havanta ~ojn : ~a muro. 2 ¶ Havanta tranĉojn similajn al ~o : ~aj folioj.

Kreolo. Idio de eŭropaj gepatroj, naskita en intertropikaj eŭropaj kolonioj. Kp MESTIZO.

Kreozoto. Oleeca, kaŭstika k anti-sepsa substanco, kiun oni produktas per destilado de ligna gudro.

* **Krepro**. Ŝtofo el delikata lano, pli malpli travida, kun ondoforma supraĵo.

kreplido ¶. G. de kompozitoj (*crepis*).

* **Krepusko**. 1 Nehela lumo, kiun estigas sunaj radioj resenditaj de la tera atmosfero post subiro de l' suno k antaŭ ĝia leviĝo. 2 (f) Ekkadukiĝo, ekfinaĵo, ekmalfortiĝo : *mia cerbo naĝas kvazaŭ en ~o* (Kp AGONIO, DEKADENCO). ~a. 1 Karakterizata per ~o : ~a lumo. 2 (f) Malluma, malvigla, malgaja : *la ~a periodo de la vivo* B. ~igi. 1 Proksimiĝi, veni, pp tago. 2 Ekkadukiĝi : *lia spirito ~igas* (Kp KLINIĜI). El~igi. 1 Proksimiĝi, veni, pp tago. 2 (f) Klariĝi, naskiĝi : *grandaj ideoj el~igas en mia animo* Z.

Kreso. Manĝebla veg. el fam. kruciferoj, kiu kreskas laŭlonge de riveroj, en subakvaj lokoj (*nasturtium officinale*).

krescento (Sc). Duoncirkla formo de ĉiaspeca objekto. Kp LUNARKO, KURBA.

kresĉendo ¶. Iom-post-ioma plilaŭtigo.

* **Kreski** (ntr). 1 (pp organizitaj estaĵoj) Iom post iom disvolviĝi, pligrandiĝi ĝis normala mezuro : ~as plantoj, haroj, bestoj. Kp ĜERMI, BURĜONI, FLORI. 2 (pp vegetaĵoj) Pligrandiĝi k multiĝi pli speciale en iuj regionoj : *vinberujo ne ~as en tiu lando* ; *tie abunde ~is okzalo k laktuko* ; *en la dezerto nenio ~as* ; *sur~ita tero* (kovrita per vegetaĵoj) ; *kaverno ĉirkaŭ~ita de rampaj ~aĵoj* Z. 3 (f) Iom post iom grandiĝi, altiĝi, multiĝi, vastiĝi : *la akvo de la rivero senĉese ~as B* ; ~anta lumo ; ~as fortoj, nombro da adeptoj, literaturo, duboj, intereso, fervoro, saĝo ; *la anima feliĉo ne ~is kun la teknikaj akiroj k la pli granda komforto* ; *ni klopodu por ke el tiu decido ~u pliaj fruktoj por esp~o* ; *tiuj vortoj estis uzataj laŭ la ~anta bezono* Z ; *la Israelidoj fruktis, k dis~is, k multiĝis* Z ; *miaj ĉiam ~antaj okupoj* (Kp LEVIĜI, NASKIĜI, PLIGRANDIĜI, PLIFORTIĜI, PLIINTENSIĜI). ~o. Alteco de estulo rezultanta el ~ado : *havi gracion ~on Z* ; *fremdulo de bela ~o* Z ; *infanĵo de sama ~o B* ; *plen~a knabino* Z. ~(ad)o. Ago ~i : *infano malsana dum sia ~ado* ; *la ondoj en potenca ~o la rokojn superverŝas* Z ; *la konstanta ~ado de nia literaturo silentigos niajn malamikojn* Z (Kp PROGRESO). ~aĵo. 1 Ĉio ajn ~anta. 2 Vegetaĵo. ~igi. Pligrandiĝi : *longa dormado ~igas ŝuldojn Z* ; *nun venis la tempo dis~igi fakajn kunsidojn al pli veraj kunvenoj du-aŭ trilagaj*. El~1 (ntr). 1 ~i el io : *el la kavaĵo el~as herbo k rubuso* Z ; *ĉiujare la arbo el~igas verdajn branĉojn* Z ; *la ĝardeno el~igas siajn semojn* Z ; *la tero el~igas verdajn Z* ; (f) : *novaj projektoj el~adas kiel fungoj post pluvo* Z ; *el la vortarego provizora iom post iom el~os la estonta vortarego oficiale fiksita* Z. 2 Plene, ĝislime ~i : *barbo el~is, sed saĝon ne naskis* Z ; *ne en unu tago el~is Kartago* Z. Mal~1 (ntr). Grade malpli(grand)igi : *mal~as luno, nombro de l' abonintoj, la inundo, la senlaboreco*. Mis~1 (ntr). Nenormale, fuŝe, malsane ~i : *mis~(int)a arbeto*.

krespo. Maldika pastaĵo farita el faruno miksita kun lakto k ovoĵo, kiun oni fritas en pato k manĝas kun sukerpulvoro ; patkuko.

Kresto. 1 Karna ruĝa elkreskaĵo, kiu elstaras sur kapo de koko, meleagro k

samspecaj birdoj. **2** Longforma altaĵo : *monto* ~o, ~*akraĵo* ; *ondo* ~o.

* **Krestomatio**. Kolekto da prozaj k poeziaj pecoj, kompilita laŭ pedagogia, instrua vidpunkto : *atentan tralegon de la Fundamenta* ~o *mi rekomendas al ĉiu Z*. Kp ANTOLOGIO.

* **Kreto**. **1** Malfortika blanka karbonato de kalko, kiun oni trovas laŭ tavoloj en tero. **2** Bastoneto el tiu substanco uzata por skribi sur nigra supraĵo.

kretaceo ✱. La plej supra formacio de la sekundara epoko. Vd JURASO, LIASO, TRIASO, DIASO, DEVONO, SILURO.

kreteno Z, **1** Spinmalsana, idiota k plej-ofte krophava kriplulo. **2** (f) Malspritegulo.

kretono. Fortika tolo, kies varpo estas el kanabo, k vetto el lino.

* **Krevl** (ntr). **1** Subite rompiĝi pro interna tro granda premo : *li ridadis tiel, ke al li preskaŭ* ~is *la ventro Z* ; ~as *bombo, veziko, pafilo, pneŭmatikoj de biciklo* ; *ĵeliĉo vezike sin levas, sed baldaŭ falas k* ~as *Z* ; *maro ĉiujn riverojn ricevas k tamen ne* ~as *Z* ; *bultetoj, kiuj* ~is *de abundego de sekvinberoj Z* ; (f) : *de tro multa scio* ~as *la kranio Z* ; *la ĝis ekstrema streĉita kordo de sentoj* ~is *Z* ; *malgraŭ la naciismo* ~as *la landlimoj*. Kp EKSPLODI, DISĜI, KRAKI, SPLITIĜI. **2** Fendiĝi pro malvarmo, sekeco kc. ~**aĵo**. Fendo plimalpli profunda en io, kio ~is : ~**aĵoj en muro** ; ~**aĵoj en la manoj** (kaŭzitaj de malvarmo). ~**ig**. Fari, ke io ~u : ~**igi nukson, ŝtonon per pulvo, absceson, pordon** ; ~**iga malvarmo** (tiel kruda, ke ŝtonoj ~as) ; (f) *tio* ~igas *la koron* (pro dolora kompato). (Kp KORŝIRI.)

* **Kril**. **1** (ntr) Eligi laŭtajn akrajn voĉojn : ~i *de doloro, el la tuta gorgo Z* ; *anonc* ~i, *pri* ~i *gazeton* ; ~**protesti kontraŭ maljusta pretendo** ; *inter lupoj* ~u (bleku) *lupe Z* ; *post* ~i *al iu Z*. Kp VOKI. **2** (x) Diri ion per laŭta akra voĉo : ~i *alarmon Z, helpo Z, fajron* ; ~i *pri ŝtelisto, pri la venĝo, pro malsatego* ; *saĝa homo kaŝas scion, sed la koro de malsaguloj el* ~as *malsatego Z* ; (f) ~**anta** (evidentega k protestinda) *erapaŝo Z, maljustaĵo*.

* **Kribri** (tr). Apartigi per multetrua instrumento la dikajn partojn de solidaj

materioj for de la pli maldikaj aŭ pli subtilaj partoj : ~i *sablon, grenon, farunon* ; (f) ~i *k senbalastigi la lingvon*. Kp FILTRI. ~**ig**. Esti ~ita : (f) *la sunaj radioj* ~igas *tra la folioj*. ~**ilo**. Multetrua instrumento por ~i : *ĉerpi akvon per* ~ilo *Z* (vane labori). (Vd VANE.)

kriko ✱. Speco de levilo, havanta dentostangon suprenlevatan de dentadeto, movata per kranko k uzata por levi pezajn sargojn : ~o *de pumpilo* ; *veturil* ~o ; *nifinga* ~o. Kp ARGANO, KAPSTANO, VINDASO. Vd DENTOSTANGO, KRANKO.

kriketo (Sp). Speco de angla ludo, kiun oni ludas per pilkoj k plataj lignaj frapiloj.

* **Krimo**. Ago, per kiu morala aŭ civila leĝo estas plej grave malobservata (mortigo, malvirgigo ktp). Kp KULPO, PEKO, DELIKTO. ~**a**. **1** Kulpa je krimo : ~a *homo* ; (f) *mi pensas, ke nia malatento estas* ~a, *kiam ni ignoras tion*. **2** Konsistiganta ~on : ~a *faro*. **3** Rilata al ~o : ~a *kodo* (Kp KRIMINALA). ~**1** (ntr). Plenumi ~on : *se Ligano uzos la mililon, ĝi estos konsiderata kiel* ~inta *kontraŭ ĉiuj ceteraj Liganoj* ; *taĵloro* ~is, *botisto pendas Z* (senkulpulo pagas pro kulpulo. Kp PAGI). ~**eto**. Kontraŭleĝa faro, malpli grava ol ~o. ~**ego**. Abomeninda ~o.

* **Kriminala**. Koncernanta la krimojn : ~a *juro, ĵuĝisto, tribunalo, proceso B*. ~**isto**. **1** Juristo, fakulo pri ~a *juro*. **2** ~a *sekreta policano*.

* **Kringo**. Malgranda seka sukerita kuko. Kp KRAKENO.

* **Kripla**. **1** (iu) Perdinta kapablon uzi membron aŭ organon pro vundo, malsano ktp : *falinte li fariĝis* ~a ; ~a *pro maljuneo*. Kp INVALIDO, LAMA. **2** (io) Perdinta unu el la partoj necesaj por bona funkciado ; difektita : ~a *saliko B* ; ~e *kreskinta arbeto* ; *ĉiu familio havas sian* ~ulon *Z* (mankon). Kp STUMPIGITA. ~**aĵo**. Difektita membro aŭ parto : *il montris sian* ~aĵon, *petante almozon* ; *la fonetika skribado kaŭzas ofte tro grandan* ~aĵon *de la propraj nomoj Z* ; *korpaj k spiritalaj* ~aĵoj *Z* (difektoj, mankoj). ~**ig**. **1** Fari ion ~a : *la pafvundo* ~igas *la soldaton*. **2** Fari ion ~a : *bildo* ~igita *en malbona spegulo Z* ; *tiu ŝanĝeto* ~igas *la sencan de la tuta frazo* ; *viaj ĵuĝistoj* ~igas *la leĝon por sia profito Z* ; ~**ig**.

doktrinon, la instruon Z, la veron Z; la forigo de la akuzativo prezentus ~igon de la interna valoro de la lingvo Z. ~igi. Igi ~a : 1 Li estis daŭrigonta, sed lia tango ~igis, kiam li vidis nin. 2 Kun la tempo la lingvoj ~igas Z.

Kripto. Subtera ĉambro de preĝejo, kie oni iam enterigis mortintojn.

kriptogamoj ☼. Brancó de plantoj, kies sporoj estas kaŝitaj : *fungoj, likenoj, muskoj.*

krisolo ☼ ☼. Vazo el fajrorezista tero, en kiu oni fondas mineralojn (= fandvazo).

*** Krispo.** 1 Refaldo de peritoneo, kiu fiksas la diversajn partojn de intestoj. 2 Duobla kolumo, kun ameligitaj tubformaj faldoj, surmetita de viroj k virinoj dum 16-a jarcento : *kol~o Z* (Kp ĴABORO, FALBALO). ~a. Prezenta supraĵon similan al tiu de ~o aŭ de krepo, kun multaj neregulaj buketoj aŭ ondetoj : ~aj kapetoj de infanoj B; anstataŭ ~aj haroj estos kalvo Z (Kp FRIZITA); ~a plumaro Z; ~aj folioj; timante ĉiŝi stajn ~ajn k malsimplajn vestojn B; ~a ŝtofo (krepo); la ~a mento Z. ~igi. Fari ion ~a : ~igi harojn, falbalon; ŝi komencis enuigan ~igon de la ekstremoj de larĝa silka skarpo B (sulketigi); varma vento ~igis la akvon B (Kp FALDI); ~igi artefaritajn rozpetalojn (Kp FRIZI); la ondoj ~igis k saŭmis Z; la oraj grenkampoj ond~igas.

*** Kristo.** Nomo donita de la Katoliko k Protestantoj al Jesuo, konsiderata kiel filo de Dio. ~ano. Kredanto je la doktrino de ~o. ~anismo. Doktrinaro de ~o. ~nasko. Memoriga festo de la naskiĝo de Jesuo (25 Decembro).

*** Kristalo.** 1 Ero de korpo, kiu prenas, de solida stato, la formon de regula aŭ simetria poliedro : *kuba, prisma ~o; ~oj de marsalo, bismuto, glicerino; lav~o* (potasa karbonato). 2 Tre pura senkolora vitro : *kaliko el facetita ~o; spegulo el Venecia ~o; vazoj el Bohema ~o; la vero estas multifaceta ~o.* 3 (f) Klarajo, ĉafanaĵo : *la ~o de fontano, lago; ~a ondo; ~a klareco de la elparolado; ~a (tute sincera) animo. ~igi. 1 Doni la ~an formon. 2 (f) Realigi laŭ difinita formo : tiu amaskunveno aŭeste ~igis la deziron de la popolo. ~igi. 1 Preni la ~an formon : la sulfuro povas ~igi; la prujno*

~igis sur la arboj. 2 (f) Koncentrigi en pli konkretan k fiksatan formon; realigi laŭ difinita formo : lia tuta malamo ~igis en tiun projekton; la opinioj ŝajnas ~igi al unueca solvo de la problemo; tiu tendenco ~igis en la programon de la societo; la lingvo ne devas ~igi (rigidiĝi); ~iginta (ne plu progresanta) civilizo.

kristalografio (Sc). Scienco, pritraktanta la kristalojn k la leĝojn pri ilia formado. ~a. Rilata al ~o.

Kriterio. Distingilo pri vero k malvero.

*** Kritiki** (tr). 1 Ekzameni la kvalitojn k mankojn de scienca, literatura aŭ belarta verko : ~i estas facile, fari malfacile Z; kompetenta, severa, justa ~isto. 2 Montri la mankojn de persono aŭ afero : tiu grumblemo ĉiam k ĉion ~as; kiu ~as kuraĝe, mem agas malsaĝe Z (Kp MALLAŬDI, VIPI. Vd TRABO, ĈIBO, NAĜO, MAKULO, LIGNERO). ~o. 1 Ekzameno pri la bonaĵoj k malbonaĵoj de verko : historia, filologia ~o; senpartia trafa ~o. 2 Malaprobo pri la malbonaĵoj de persono aŭ afero : fari ~ojn kontraŭ io Z; eĉ kontraŭ pastra prediko troviĝas ~o Z; ju laboro pli publika, des pli granda la ~o Z. ~a. 1 Ekzamena : ~a esploro; traduko, eldono kun ~aj notoj; sen~ema entuziasmo; homo prudenta rilatos al tiuj asertoj tre ~e Z. 2 Mallaŭda : ~a intenco; li rigardis ŝin malame k ~e.

*** Krizo.** 1 Grava fazo de malsano, kiu estas decidiga por ŝanĝigo en bonon aŭ malbonon. 2 Grava danĝera fazo, decidiga momento en iu afero : politika, financa, komerca ~o; la homaro spertas nun gravan moralan ~on; ~a epoko. ~1 (ntr). Esti en ~a situacio : la afero pli k pli ~igas.

krizalido ☼. La dua stato de la raŭpo de lepidopteroj, antaŭ ol fariĝi papilio. Vd KOKONO, LARVO, RAŬPO.

Krizantemo. Veg. el fam. kompozitoj, kies kulturitaj specoj havas grandajn belajn diversformajn k diverskolorajn florojn (*chrysanthemum*).

krizokalo ☼ ☼. Alojo el kupro, zinko, stano k plombo, kiu imitas oron.

krizolito ☼. Multekosta ŝtono, plej perfekta kristalo de peridoto, bele verda, travidebla. Kp PERIDOTO.

*** Kroĉi** (tr). 1 Pendigi per hoko : ~i pentraĵon ĉe la muro; ~i sian ĉapelon,

veston ; ~i ordenon sur la brusto. 2 Momente aŭ daŭre kunigi du objektojn, enigante starantan parton de unu en la alian : la dornoj ~as la pasantojn ; ~i vagonon kun lokomotivo ; (f) : ~i sian rigardon sur iun Z ; ŝi ~is sian rigardon en tiun de sia amato (Kp KRAMPI, LIGI, FIKSI, GLUTI). ~iĝi. Sin ~i al, sin alligi al : la infanoj ~iĝis al la basko de la patrino ; ŝi ~etiĝis je mia vesto Z ; ~iĝi per siaj manoj Z ; (f) : malgranda vilaĝo ~iĝis al la deklivo de l' monto B ; li ankoraŭ pli ~iĝis al tiu virino B ; ~iĝi al io (persisti aŭ obstini pri io) ; ~iĝi al malnova kutimo. ~ilo. Hoko por pendigi objektojn : vest~ilo. Kp KRAMPO. Al~i (tr). 1 Pendigi ion de ~ilo. 2 (f) Kunligi, alligi al : ŝi sin al~is al lia mantelo Z ; Dio al~os al vi la peston Z ; pro diversaj kaŭzoj, mi devis al~i tiujn finigojn ne disigeble al la radiko Z ; ĉiuj okuloj sin al~is al li ; ili al~as al si simpation. Al~iĝi. 1 Alteniĝi : hedero al~iĝas al muroj. 2 (f) Alligiĝi al : al~iĝi al la paŝoj de iu Z (neniel forlasi iun) ; ĉiuj tiaj pensoj al~iĝis ĉirkaŭ rememoroj pri ŝi. De~i, mal~i (tr). Tiri iun aŭ ion for de io : mal~i veston de la ~ilo ; (f) Stonego de~iĝis de la monto Z ; (f) timulinetoj ĵus de~itaj de la patrino ĵupo Z (tute senspertaj).

kroketo (Sp). Ludo konsistanta el rulado de lignaj kugloj per frapilo sub el drato aŭ ligno faritajn arkojn k laŭ specialaj reguloj.

* **Krokodilo**. Granda kvarpieda danĝera rampulo, vivanta en grandaj riveroj de Hindujo k Afriko : ~a ledo (*crocodylus*).

krokuso ☼. G. de iridacoj, kies unu speco estas safrano (*crocus*).

* **Krom**. 1° Prepozicio signifanta « apartigante », nome : 1 Esceptinte, ne enalkulante : la esp-aj vortoj, ~ kelkaj tre malmultaj, ne estas arbitre elpensitaj ; la pioniroj de novaj ideoj renkontas nenion ~ mokoĝ k atakoj Z ; vi nenion povas fari ~ kunbati viajn dentojn Z ; mi diras al vi nenion alian ~ plej pura vero Z (ol plej puran veron) ; kiel internacia ne povas esti elektita ia alia lingvo ~ arta ; la garnizono ne konas ian glavon la kuirejan trapikilon ; ĉu ne ekzistas alia bono por la homo ~ manĝi k trinki Z ? mi nenion pli postulus, ~ ke oni montru al mi sindon-

econ k estimon Z ; ~ tio, ke... Kp OL, EKSTER. RIM. : En tiu senco **krom** devas esti ĉiam akompanata de nea vorto. Se tio ne eblas, uzu **escepte**, **ekskluzive**. (Vd ALIA). 2 Enalkulante (ne sole, ne nur) : ~ Petro, tie estis ankaŭ ĉiuj miaj fratoj Z ; per pruntedono ofte oni perdas, ~ sia havo, ankaŭ la amikon Z ; ~ la praktika flanko la esp-ismo havas ankaŭ alian flankon idean Z. RIM. : En tiu senco la uzo de **ankaŭ** apud **krom** estas konsilinda por eviti dubon.

II° Vortero kun la senco 2. ~a. Plia : 30 ~aj ŝtatoj sankciis la kontrakton. ~e. Adverbo signifanta « krom tio » : la pli juna filino, kiu estis tre bona k honesta, havis ~e unu el la plej belaj vizaĝoj, kiujn oni povas trovi Z.

III° Prefikso samsignifa. ~folio. Folio aldonita al registrolibro. ~persono. Persono ne rekte interesita al la afero. ~seĝo. Seĝo aldonita al la regula, kutima nombro, en teatro, aŭlo kc. ~virino. Neleĝa kunvivantino, kiun havas viro, krom sia leĝa edzino (Kp KONKUBINO).

kromo Z ☿. Ĥemia elemento, grizeta, malmola metalo, kies kombino kun aliaj metaloj estas rimarkindaj pro bela koloro k multe uzataj en la industrio.

kromata. 1 ☐ Rilanta al la koloroj de la spektro : ~a aberacio. 2 ☒ Konsistanta el notoj kun intervalo de duontono : ~a gamo povas esti kun diesoj suprenirante aŭ kun bemoloj malsuprenirante. Vd DIATONA.

kromofotografio 📷. Fotografio en naturaj koloroj.

kromolitografio (Ti). Procedo, per kiu oni presas, helpe de la litografio, desegnojn en pluraj koloroj.

* **Krono**. 1 Kunplektajo el floroj k folioj, kiun oni metas ĉirkaŭ la kapon por ornamo : ~o el oranĝaj floroj ; (f) : ~o da epizodoj Z (en romano) ; meti la ~on sur (suksese tutfini) sian laboron. Kp GIRLANDO. 2 Ĉe la antikvuloj, sama kunplektajo, kiun oni surkapigis kiel militan aŭ civilan honorigilon. 3 (f) Rekompenco, meritisigno : ~o de gloro estas la grizeco Z (de maljunuloj) ; brava virino estas ~o por sia edzo Z. 4 Metala rondo ornamita per floroj, perloj ktp, kiun oni surkapigas kiel signon de suvereneco aŭ nobel-eco : imperia, reĝa, grafa, markeza ~o ;

la triobla ~o (papa tiaro); la dorna ~o (de Jesuo). 5 (f). Reĝeco, suvereneco: *aspiri al la ~o*; la prerogativoj, bienoj, diamantoj, parolado de la ~o (reĝo). ~1 (tr). 1 Surkapigi ~on: la junulinoj ~is siajn amikinojn per floroj. 2 Surkapigi ~on, kiel signon de honoro aŭ suvereneco: ~i la laŭreaton en konkurso, reĝon (Kp PREMIO). 3 (f) Fine rekompenci: la sukceso ~is lian penadon; saĝuloj estas ~ataj de klereco Z; se vi ne ~os mian konstantan amon, tiam ne plu valoros la ekzisto Z. 4 (f) Esti metata kiel ornamo ĉe supra aŭ fina parto de io: kupolo ~as la palacon; la voĵeton ~is malluma, densa arbaro B; girlandoj da floroj gaje ~is la kolonojn; montoj ~itaj de eterna neĝo; la fino ~as la verkon Z.

kronika Z 𐀓 (pp malsano). Longedaŭra.

* **Kroniko**. 1 Kolekto da historiaj faktoj, kronologie kompilitaj: ~isto Z. 2 Parto de gazeto dediĉita al difinita speco da novaĵoj: politika, teatra ~o.

Kronologio. Scienco, kies objekto estas fiksi la datojn de la historiaj okazoj.

Kronometro. Tre preciza horloĝo ne imprensebla de atmosferaj varioj.

kronometrio (Sc). Parto de la fiziko, pritraktanta la mezuron de la tempo. ~a. Rilata al ~o.

* **Kropo**. 1 Membrana poŝo, kiun la birdoj havas sub gorĝo, k en kiu restadas la nutraĵoj antaŭ ol penetri en stomakon. 2 Nedolora tumoro de la homa tiroida glando formanta pendantan sakon sur la kolo. **Post~o**. Dua stomaka poŝo de la birdoj, kiu venas post la ~o k en kiu la nutraĵoj estas pistitaj k pastigitaj; maĉstomako.

krotalo 𐀓. G. de venenaj serpentoj, vivanta en Ameriko (*crotalus*).

* **Krozli** (ntr). Marveturi zigzage en iu regiono por kontroli k observi la navigacion: la ŝiparo ~is en la hina maro. ~anto, ~isto Z, ~ŝipo. Speciala rapida militŝipo por ~i.

* **Kruco**. 1 Ĉe antikvuloj, speco de pendigilo, fostego, en kiu estas fiksita transversa trabo, sur kiu oni lasis morti krimulojn, ligitajn aŭ najlitajn je ekstremoj de la membroj: la Readmono ordonis dependigi la turmentitojn de la ~o antaŭ la sunsubiro. 2 (Rk) La kruco de Jesuo,

simbolo de kristana religio: la mistero de la ~o; batali, morti por la ~o. 3 Objekto en formo de ~o, simbolo de Jesuo ~umita: la preĝeturoj estas kronitaj per ~o; porti la ~on en procesio; fari la signon de la ~o. 4 Figuro aŭ korpo, konsistanta el du transversaj pecoj, formantaj kvar rektangulojn: desegni ~on sur papero; la du bastonoj formis ~on; hoko~o (emblemo de germana faŝismo); ~oforma tenilo de glavo; la Suda ~o (stelaro en suda hemisfero). 5 (f) Turmento, torturo: la ortografio en la plimulto da lingvoj prezentas veran ~on por la lernanto Z. ~a. 1 Rilata al la ~o de Jesuo: ~a militiro (ekspedicio de kristanoj kontraŭ mahometanoj por rekonkeri Jerusalemon aŭ ankaŭ kontraŭ herezuloj por konverti aŭ ekstermi ilin). 2 Prezentanta formon de ~o: ~a signo, entranĉo; ~aj rimoj (ordigitaj laŭ la ordo: abba. Kp ALTERNA, KONTINUA). ~(ig)l. Kunmeti du objektojn, formante el ili ~on: ~i la brakojn B; sidi ~inte sub si la kruojn B; ~igi la kruojn (kiel sidanta tajloro), la glavojn; ~igi ies vojon (transverse iri); ~igi la rasojn Z (gekunigi diferencajn rasojn); ~igi la rimojn; (f) resti sidanta kun ~itaj manoj (brakoj) sur la brusto (resti nelaboranta, senaga); ~igi la vojon, la intencojn de iu (malhelpi, bari). ~igl. Sin renkonti transverse, formante ~on: la vojo al Parizo ~igas kun tiu al Praha; via letero ~igis kun la mia (iris kontraŭe je la mia, en la sama momento); plej diversaj interesoj k pasioj, plej diversaj deziroj k celadoj volviĝadas k ~igadas en tiuj miloj da kapoj Z; ~(ig)o de vojoj Z; ~igado de rasoj Z. ~isto. Partoprenanto de ~a militiro. ~umi (tr). Pendigi sur ~o, mortigi per ~o.

kruĉferoj 𐀓. Fam. de plantoj, kies floroj havas kvarpetalan kruĉforman korolon: *brasiko*, *napo apartenas al ~oj*.

Kruĉfikso. Ligna, ebura aŭ metala kruco, sur kiu estas figurata Jesuo kruĉumita.

* **Kruĉo**. Vazo el diversaj materialoj, kun larĝa ventro, tenilo k versilo, destinita por enteni fluajon: *longe ĉerpas la ~o*, *gis ĝi fine rompiĝas* Z (kiu tro ofte sin riskas al danĝero, fine falas en ĝin); *kaf~o*, *te~o*.

* **Kruda.** 1 Tia, kia la naturo ĝin produktis; konservanta sian primitivan staton; neprilaborita, nepreparita, nekulturita: *~a frukto, viando* (ne kuirita), *lano, silko, pello* Z, *ledo, marmoro* (nepolurita), *diamanto* (ne facetita), *sukero* (ne plugita); *~a fero* (fandfero); *la ~aj odoroj* de la *tero* k *akvo*; *nuda* k *~a*, *sen* *groŝo* *en poŝo* Z; *la montoj aspektas pli ~e* Z. Kp SOVAĜA. 2 Forte k malagrabla impresanta la sentumojn pro neperfekta laboriteco aŭ pro ne sufiĉa harmonio; malmilda, neharmonia, maldelikata: *~a koloro, kontrasto, vino, voĉo*; *la kolero igas la vizaĝon pli ~a*; *~a skizo, stilo, vorto, kanto*; *en la sono de lia voĉo estis aŭdebla io ~a*, preskaŭ malrespekta B. 3 Dolorige impresanta la sentumojn, pro bruta fortego aŭ sovaĝa intenseco; pene tolerebla, malmildega: *la homoj devas konstante batali kontraŭ la ~aj fortoj de la naturo* Z; *~a aero de vintro premas ĉion* B; *~a vintra tago* Z; *~a kolero, vorto, movo, puŝo*; *la vetero estis ~a*, *la ĉielo griza, malklara k peza* Z; *la ~a tumulto de la batalo* Z; *ĉion ~e rompi* Z; *ne tro multe, ne tro ~e per unu fojo* Z. 4 Ne mildigita de civilizita kulturo; brute instinkta; malklara, malĝentilega, vulgaranima: *la sento de hereda aristokrato koncerne ~an kampulon* Z; *~a karaktero, ruzajo, insulto, parolo, eraro*; *plej ~a superstiĉo sufokas ilin* B; *~ulo* (malbonedukito); *se vi ~ulon iom karesos, li al si ĉion permesos* Z; *plej kuirita kampulo restos ĉiam ~ulo* Z. ~aĵo. Prilaborota materialo. **Mal**~a. Delikata.

* **Kruela.** 1 (iu) Inklina suferigi, malhumana, turmentema: *~a besto, koro, tirano, dio*; *~a kiel tigro*; *~e frapi*. 2 (io) Suferiga, turmenta, doloriga, malĝojiga, aflikta: *~a vundo, doloro, ordono, sorto, insulto, perdo, morto, senluziigo*; *la honoro estas ja bela, sed la laboro ~a* Z; *~e elrevigita*; *la ~eco de l' fatalo*.

* **Krupo** = diferito.

kruplero (Sp). Oficisto, helpanto de banktenanto en luddomoj.

* **Kruo.** 1 Parto de suba membro de homo, eke de genuo ĝis piedo. 2 Tuto de la suba membro de homo aŭ besto: *veturi sur sia paro da ~oj* Z (piediri); *unu fidas la ~ojn de sia ĉevalo, alia siajn proprajn ~ojn* Z; *la hundoj regalis*

sin per ~oj k flugiloj de kokidoj. Kp FEMURO, GAMBO.

* **Krusto.** 1 Ekstera parto de pano, malmoligita de kuirado: *ni devas dividi kun ili la lastan pan~on*. Kp ŜELO. 2 Malmoliginta parto, kiŭ formiĝas supraj de kelkaj objektoj: *tera ~o*; *kalka ~o* (lasita de akvo en kaldrono); *haŭta ~o*; *~o de vundo* B. ~ulo. Artropodo, kovrita de kalka ~o (kankro, omi-aro kc). (Kp KIRASO, KARAPACO.) **En**~i Z. (Ev) Inkrusti.

* **Kruta.** Havanta deklivon preskaŭ vertikalan; tre malfacile suprenirebla: *~a monto, insulo, bordo*; *~e dekliva vojeto*; *~valo*. ~i (ntr). Stari ~e: *la flanko de la roko rekte k subite ~is malsupren*; *ĉie akraj, pintaj ŝtonegoj ~is* (Kp ABRUPTA, DEKLIVA). ~aĵo. 1 ~a parto de loko. 2 ~a bordo de maro (Kp KLIFO). **Inter**~ejo. Tre mallarĝa irejo inter du ~aĵoj de monto.

ksifio 𐌕𐌽𐌴𐌹. G. deakantopteroj, kies supra makzelo pilolongiĝas en formo de spado.

Ksilofono. Muzikinstrumento konsistanta el paralelaj lignaj tubetoj de neegala longeco, kiujn oni frapas per du lignaj marteletoj.

ksilografi Z 𐌕𐌽𐌴𐌹𐌴𐌹. Fari desegnojn sur ligno per speciala ŝtala instrumento, por reprodukti ilin per presado. ~isto. Ksilografo.

ksilografio Z (Sc). Arto ~i; procedo ~i.

* **Kubo.** 1 Objekto havanta ses egalajn kvadratajn supraĵojn duope paralelajn. 2 Malgranda ~o el eburo, ligno ktp, signita sur ĉiu supraĵo per aparta nombro, de unu ĝis ses, k servanta por diversaj ludoj; *ĵet~o, lud~o*: *la ~oj jam falis, jam estas ĵetitaj* (f. malebligis nun ĉia ŝanĝigo. Kp PONTO, TRANSPASI). 3 Tria potenco de nombro, produkto de tiu nombro obligita per sia kvadrato. ~(form)a. Havanta formon de ~o: *~a skatolo*; *~a metro* (~o kies ĉiu supraĵo estas kvadratemtra).

* **Kubuto.** Parto de la supra homa membro, kie la brako artikiĝas kun la antaŭbrako: *sin apogi sur la ~oj*.

* **Kudri** (tr). Kunigi, kunligi per fadeno aŭ ŝnureto, kiun oni traigas tra la kunligotaĵojn per speciala pinta instrumento: *~i du pecojn da ŝtofo*; *~i manikojn al*

pallo **Z**; *~i ŝuojn*; *~i la foliojn de kajero*; *~i robon, veston*; *fine la ĥirurgo ~is mian haŭton*; *por~aj bulikaĵoj* (merceraĵo). Kp STEBI. **~ero**. Piko, farita kun fadenhava ~ilo. **~ilo**. Speciala pika instrumento por ~i, provizita ĉe unu ekstremaĵo per fendo, tra kiu oni traigas la fadenon *~e iru fadenon antaŭ ~ilo Z* (ĉio restu ĉe sia rango); *en~iligi fadenon*.

* **Kufo**. Simpla kapvesto de virino.

* **Kuglo**. Malgranda peco de malmola metalo kun proksimume konusa formo, kiun oni eljetas per ĉiaj porteblaj pafiloj. **~ingo**. Parto de kartoĉo konsistanta el cilindra metala ujeto, kiu entenas pulvon k en kiu alĝustigas la ~o.

* **Kuiri** (tr). Prepari nutraĵojn, elmetante ĝin al fajro, ĝis ĝi iĝas manĝebla: *~i viandon, supon B, teon Z*; *~i terpomojn sub la cindro*; *malmole ~ita ovo*; *restoracio kun bonfama ~ado*; (f) *plej ~ita* (kulturita, edukita) *kampulo ĉiam restos krudulo Z*. Kp BAKI, FRITI, ROSTI. **~isto**. Homo, kiu profesie preparas manĝaĵojn. **Fuŝ~isto**. Mallerta ~isto. **~ejo**. Parto de la domo destinita por ~i la manĝaĵojn. **~eja**, **~arta**. Rilata al ~ado: *~ejaĵ receptoj* (Kp KULINARA).

* **Kuko**. Franda bakaĵo el diverspeca pasto kun sukero: *tablon ornamas ne luko sed ~o Z*; *de pli da suko ne malboniĝas la ~o Z* (tro da bono ne ĉagrenas); *eĉ per dolĉa ~o vi min ne allogos Z*. **~ejo**. Loko, kie oni bakas k vendas ~ojn, konfitaĵojn ktp. Kp KONFITEJO. **Tavol~o**. ~o kiu tavoliĝas ĉe bakado; pastofolia ~o. **Pat~o**. Krespo.

* **Kukolo**. Birdo rimarkinda per tio, ke la ino metas siajn ovojn en nestojn de aliaj birdoj (*cuculus*). **~horloĝo**. Horloĝo, entenananta artefaritan ~on, kiu sin montras por anonci la horojn per sia krio.

* **Kukumo**. Veg. el fam. kukurbacoj, kies samnoma frukto, longforma k akvoplenas, estas manĝebla (*cucumis*). **~eto**. ~o, kiun oni rikoltas antaŭ maturiĝo, k kiun oni konfitas en vinagro por servi kiel spicaĵo.

* **Kukurbo**. Veg. el fam. kukurbacoj, kies manĝebla frukto havas formon de granda bulo (*cucurbita*).

* **Kulo**. Insekteto el klaso dipteroj, kies piko kaŭzas malagrablan jukadon

(*culex*): *~o nenion valoras, sed ĝia piko doloras Z* (malgranda kaŭzo povas estiĝi gravan efikon. Vd EFIKO, КОРЕКО). **~vualo**. Vualo el gazo, kiun oni metas ĉe fenestroj aŭ ĉirkaŭ litoj, por sin ŝirmi kontraŭ ~oj.

* **Kulero**. Unu el la manĝiloj, konsistanta el tenilo k el kava parto, ovforma aŭ ronda, per kiu oni ĉerpas fluaĵojn aŭ duonsolidajn nutraĵojn: *~o el ligno*; *kaf~o, sup~o* (ambaŭ estas uzataj en receptoj kiel mezuro); *pli allogas ~o da mielo ol da vinagro barelo Z*; *el malplena telero vane ĉerpas ~o Z* (kontraŭ neesto ne helpas protesto).

kulio. Hina aŭ hinda laboristo.

kulnara Z. Rilata al kuirado k preparado de manĝaĵoj: *~a scienco k arto Z*.

Kuliso. Parto de teatro malantaŭ la sceno, ĉe kiu oni aranĝas la dekoraciaĵojn: (f) *post la ~oj B* (nepublike, sekrete, kaŝe).

kulmino ND. 1 La plej supra punkto de staranta objekto: *la ~o de arbo, turo, domo, monto*. Kp SUPRO, PINTO, VERTO, KRESTO. 2 La plej alta grado, kiun io povas atingi; egeco, ekstremaĵo: *la disvastigo, la emocio, la entuziasmo atingis sian ~on*; *altigi ĝis la ~o de la gloro*. Kp APOGEO, ZENITO, PAROKSISMO. **~i** (ntr). Esti ĉe sia ~o: *en tiu momento ~is ĉies maltrankvilo*. **~a**. ~anta: *tiu parolado estis la ~a punkto de la kongreso*.

kulombo ⚡. Mezurunuo de elektra kvanto: *unu ~o estas elektra kvanto, kiun transportas kurento de unu ampero dum unu sekundo*. Vd ELEKTRAJ UNUOJ.

* **Kulpa**. Intence aŭ konscie plenuminta ion riproĉindan aŭ punindan: *~a pri eraro, krimo, je forĝoso*; *la kuracisto ne estas ~a pri la morto de la malsanulo* (aŭ: *ke la malsanulo mortis*); *ŝia fratino en ĉio estas ~a Z*. **~o**. Malobservo al regulo de moralo aŭ prudento: *fari ~on*; *kapti iun ĉe freŝa ~o*; *de kiu la ~o, por tiu la puno Z* (ĉiu devas prirespondi pri siaj ~oj); *ĉiu eraro estas ~o Z* (pro eraro ne praviĝas la faro); *per mia ~o ĉio okazis Z*; *la ~o estas mia Z*; *ĝi ne estis mia ~o Z*; *pardoni al matamiko lian ~on Z*; *meti, ĵeti la ~on sur iun B*; *sendemanda ekprotesto estas ofte ~atesto Z*; *pagas ~ulo Z*; *verŝi sen~an sangon Z* (Kp

PEKO, KRIMO, DELIKTO). ~1 (x). Esti ~a pri io : ~i pri ŝtelo ; ~i ŝtelon. ~igl. Rigardi iun kiel ~an ; deklari ies ~econ : kiu tro sin pravigas, tiu mem sin ~igas Z ; ~igi iun pri io B (Kp AKUZI). Sen~a. Ne~a : sen~a persekutato Z. Sen~igl. Rigardi iun kiel ne~an pri io ; deklari ies ne~econ : li volis sen~igi sin antaŭ la tribunalo ; tiu konfeso sen~igas lin (Kp ABSOLVI, MALKONDAMNI, EKSKUZI).

Kulto. 1 Religia ceremoniaro, diservado. 2 (f) Respekto, kvazaŭreligia adorado : ne amindumadon ŝi postulis, sed ~on ; senti ~on por ies memoro, por la vereco, por la arto. ~1 (x). Honori per ~o : ~i Dion ; ~i al virino, al la prauloj.

Kulturi (tr). 1 Prilabori la teron, por fari ĝin fruktodona : ~i kampon, sian gardenon. Kp PLUGI. 2 Speciale flegi vegetaĵojn, bestojn aŭ homojn, por favori k perfektigi ilian fizikan evoluon : ~i rozojn ; sovaĝaj k ~ilaj vegetaĵoj ; ~i abelojn, kuniklojn, kokinojn, kolombojn ; ~i la muskolojn de infano ; (f) ni ~u la Zamenhofan spiritojn. Kp NUTRI, BREDI, ZORGI, EDUKI. 3 Perfektigi spiritan evoluon de homo per racia edukado : ~i la memoron, intelekton de infano ; la Grekoj estis frue ~ataj de reĝoj k kolonianoj venintaj el Egiptujo ; ~(il)a popolo ; alle ~ita menso, klasike ~ita homo. Kp CIVILIZI, KLERIGI. ~o. 1 Prilaborado pri tero, por igi ĝin fruktodona. 2 Flegado pri veg., besto aŭ homoj por favori k perfektigi ilian fizikan evoluon : ~o de legomoj, floroj ; la fizika ~o (gimnastiko). 3 Prizorgado k perfektigado je spirita evoluo de homo : la naturaj kapabloj disvolviĝas per ~o ; antikva, kristana, eŭropa ~o ; la germana ~o estas precipe organizarto. Rim. : Kulturo estas ĉefe spirita, civilizo estas ankaŭ materia ; kulturo postulas komprenon k senton pri belartoj, beletristiko ktp, sed civilizo postulas krome la mildigon de la sociaj rilatoj k la teknikan perfektigon de la vivrimedoj ; ĝis nun kulturo povis esti nur nacia ; estonte, dank' al esp-o, ĝi povas fariĝi tutmonda, paralele al disvastiĝo de l' civilizo, kiu estas esence homara. ~a Z. ~ita : ~a urbo Z. Sen~a. 1 Ne~ita, pp veg., animalo (Kp KRUDA, SOVAĜA). 2 Ne~ita, pp homo (Kp MALKLERA, KRUDA, BRUTA).

Kumino Z. Veg. el fam. umbelacoj, kies semoj estas uzataj kiel spicaĵo (cuminum).

kumiso Z. Fermentinta acida ĉevalina lakto, uzata kiel trinkaĵo.

kumulo (Me). Aro da amasigitaj blankaj k dikaj nuboj. Vd NIMBUSO.

* **Kun.** 1° Prepozicio signifanta akompanon, k montranta : 1 La personon aŭ aferon, kiu estas en sama loko kiel iu aŭ io (= en akompano al ; samloke kiel) : esti, resti, vivi, renkontiĝi, manĝi ~ iu ; la reĝo mem venis ~ siaj korteganoj Z ; ~ kiu vi festas, tia vi estas Z ; mi prenas ~ mi mian kamaradon Z ; kunireni ~ si ian pekon Z ; Marta renkontiĝis ~ tio, ~ kio renkontiĝas milionoj da homoj Z. 2 La personon, kies ago fariĝis en sama momento kiel alia (= samtempe kiel) : ili apartenas al vi sola, sed ne al aliaj ~ vi Z ; li deiris ~ mi sed alvenis post mi ; la mortiginto mortis ~ sia viktimo. Rim. : En tiu senco oni uzas prefere **kune kun** : la kuraĝo kreskas ~e ~ la danĝero Z. 3 La personon, kiu konkuras al sama celo kiel iu aŭ partoprenas al komuna ago, aŭ la objekton, kiu similas alian per ia karaktero (= samece kiel) : edziĝi, amikiĝi, paciĝi, diskuti, batali, komuniĝi, paroli, ludi, interkonsenti ~ iu Z ; havi juĝan aferon ~ iu Z ; dividi ion ~ iu Z ; kiu ne estas kontraŭ vi, ~ vi estas Z ; kompari, rilati, miksi, kontrasti ~ io Z ; tio estas ligita ~ tiom da malbonaj cirkonstancoj, ke estas tre bone lasi ĝin flanke Z. 4 Konstantan detalon aŭ karakteron, kiun oni provizore konsideras aparte de l' tuto : vorto dirita en ĝusta tempo estas kiel oraj pomoj ~ arĝentaj ŝeloj Z ; cervo ~ bonaj lumboj Z ; vazo el kristalo ~ arĝenta garnituro ; ~ sia karaktero la sincera, li ne esploras la rapirojn Z ; ĉiu sezono ~ sia bono Z. 5 Cirkonstancan detalon, kiu karakterizas agon aŭ aganton : agi ~ kolero Z ; paroli ~ saĝo Z ; fermi pordon ~ bruo ; ŝi demandis ~ batanta koro Z ; ŝi kisis lin ~ senhonta vizaĝo Z ; la nun proponatan broŝuron la leganto kredeble prenos en la manojn ~ malkonfido Z ; ili marŝadis ~ flanko ĉe flanko Z ; subite venas la reĝido ~ disŝirita vesto Z ; li foriris ~ longa nazo Z (= elrevigita) ; ~ (ĉe) la lastaj vortoj ŝi eliris el la salono Z ; ~ la tempo la

formo nova iom post iom elpuŝos la formon malnovan Z; ilia nombro kreskas ~ ĉiu horo. **Rim.**: Anstataŭ **kun** 5 oni povas ankaŭ uzi akuzativon: *pendigi kanajlon la kapon malsupren Z*. Tamen, en duopaj esprimoj (jaro post jaro, punkto post punkto, vizaĝo kontraŭ vizaĝo, okulo pro okulo, ŝultro ĉe ŝultro) oni inklinas uzi nominativon sen prepozicio: *ŝi renkontiĝis, vizaĝo kontraŭ vizaĝo, ~ li Z*; *li ripetis ĉion, vorto post vorto Z*. 6 Personon aŭ objekton, kiun koncernas la ago (= pri, kontraŭ, al): *kiel vi estas unu ~ (kontraŭ) la dua Z ? se io okazos ~ (al) mi Z...*; *tiel estos ~ (pri) tiu, kiu ektuŝos la edzinon de sia proksimumo*; *penu agi pli bone ~ (kontraŭ) fraŭlino alldevena Z*; *liaj infanoj faris ~ li, kiel li ordonis Z*; *vidante, ke li havas kontraŭ si du voĉojn, li devis cedi ~ (pri) sia postulo pri (al, je) plendo B*; *oni devas esti tre singarda ~ (pri) ĉiu superflua decido Z*; *ŝi rekomendis al la infano esti tre singarda ~ (pri) la fajro Z*; *esti humila ~ (kontraŭ) iu Z*; *ŝi hezitis ~ la finado de la demando Z* (por fini sian demandon); *avaru pli ~ via afableco Z* (= vian afablecon); *~ konfido* (= konfidi) *neniam rapidu Z*; *la singardemo postulas ankoraŭ iom atendi ~ (por) la realigo de tiu plano Z*. **Rim.** 1: Tiu uzo de **kun** 6 estas efektiva germanismo, k plibone estas uzi pli precizajn prepoziciojn, kiel ni faris interkrampe. **Rim.** 2: Oni trovas ankaŭ kelkfoje la prep-n **kun** uzatan por montri rimedonaŭilon (= per). Tiun uzon oni devas plej severe eviti, ĉar ĝi estas nepre malaprobinda francismo k germanismo: *mi ne indulgos lin pro tio, ke li persekutis ~ glavo sian fraton Z*; *knaĉeto enkuris tiranta ~ si longan taĉon, ~ (per) kiu ŝi antaŭ momento faris gimnastikajn ekzercojn Z*; *la konsternita ambasadoro ne sciis, kion fari ~ sia persono B*; *ĉiu mezuras aliajn ~ (per) sia mezurilo Z*.

I^e Vortero havanta la sencojn 1, 2, 3 de la prep.: **Kune**. Adverbo signifanta « samloke, samtempe, samcele kiel »: *1 Ili foriris ~e Z*; *vi ne devas puŝi ĉiuj ~e Z*; *~e vojaĝi, labori Z*; *vendi ĉion ~e*; *~cestado (kunsido)*. *2 La du armeoj atakas ~e*; *patro k patrino ~e estas nomilaj gepatroj Z*; *se vi parolas ambaŭ ~e, oni vin ne aŭdos*. *3 Al ĉiuj ~e ni esprimas koran dankon Z*; *ni bataladu, ~e tenataj per unu bela espero Z* (**Kp op**). **Kune kun**. Signifas

saman rilaton kiel **kun**, sed pli mallargan: « precize je la sama loko, tempo, celo »: *oni povas ankaŭ preni la tutan vorton, t. e. la radikon ~e ~ ĝia gramatika finiĝo Z*; *la Fundamento devas resti severe neluŝebla eĉ ~e ~ siaj eraroj Z*; *oni devas havi certan praktikan konsideradon, kiun oni kompreneble ne akiras ~e ~ la ĉiutaga manĝo Z*; *la junulo kuraĝe batalis ~e ~ ni kontraŭ niaj malamikoj Z*. **Kuna**. Kune rilata; komuna; havanta saman lokon aŭ celon. **Kunaĵo**. Aro da ~igitaj objektoj (**Kp aro, fasko, garbo, tutaĵo**). **Kuneco**. Stato de du aŭ pluraj personoj aŭ objektoj, kiuj estas ~e: *mi pelegas vin per la ~eco de nia juneco Z*. **Kunigi**. Fari, ke pluraj personoj aŭ objektoj estu ~e: *~igi amikojn, la du ekstremaĵojn de ŝnuro, la brovojn*; *~igi utilon ~ agrablo*; *lingvo tulmonda devas esti preligata per la ~igita laboro de la tuta civilizita mondo Z* (**Kp kunligi, unuigi, cementi**. **Vd** 10 3). **Kunigi**. Esti ~igita ~; *igi ~: ĉiuvespere ili ~iĝis en mia ĉambro*; *~ kiu vi ~iĝas, tia vi fariĝas Z*; *vi trovas en li la ~iĝon de ĉiuj talentoj Z*; *malbonaj ~iĝoj malbonigas bonajn morojn Z*; *la sociaj ligiloj mal~iĝas*. **Kunulo**. Homo, kiu ordinare ~iĝas ~ alia (**Kp kamarado, kolego, societano, asociano**).

IIIe Prefikso havanta la sencojn 1, 2 k 3 de la prepozicio, k montranta: 1 Samlokecon: *~veni, ~sidi, ~preni, ~porti, ~puŝi* (veni, sidi ~ aliaj; preni, porti ~ si; puŝi unu alian); *~ligi, ~meti* (ligi, meti ion ~ alia); *~sufiksa vorto, ~folia arbo, ~ŝtona vojo*. 2 Samtempecon: *~disĉiplo* (kiu lernas samtempe); *~okazi*. 3 Samcelecon: *~militi, ~batali, ~labori, ~verki*.

* **Kuniklo**. Hejmigita malgranda mamulo el fam. leporoj (*cuniculus*).

* **Kupo**. Malgranda kloŝeto el vitro, kiun oni almetas sur parton de la korpo, k en kiu oni maldensigas la aeron, por allevi la haŭton, k altiri tien la sangon.

Kupeo. Parto de veturilo, vagono ktp, apartigita de aliaj, kun aparta pordo: *~o por fumantoj, por sinjorinoj*.

kupli Z. 1 ☼ (tr) Funkciigi kune du aŭ plurajn similajn partojn de maŝino, maŝinojn aŭ elektrajn elementojn por la sama k komuna laboro. 2 < Trapasigi la

radioelektran energion de unu cirkvito en alian per alproksimigo de tiuj cirkvitoj aŭ de ilia interkonekto. Kp KOMUTI, KONNEKTI, KONTAKTI, KUN(IGI), (KUN)LIGI, MONTI. ~**(ad)o**. Ago ~i k la rezulto de tiu ago : *artika, elasta, fiksita, movebla ~o; bendo~o, bro~o, ktp. ~ilo*. Aparato por ~i.

* **Kupolo**. Duonsfera konstruo en formo de renversita kaliko, konsistiganta la supran parton de monumento.

Kupono. 1 Bileto, detranĉita de akcio aŭ obligacio, rajtiganta la havanton ricevi difinitan procenton ĉe iu bankiero. 2 Bileto, detranĉita de registro, rajtiganta la havanton okupi lokon en teatro ktp.

* **Kupro**. 1 (Cu) Bruneruga peza metalo, pli fandebla ol oro k malpli ol arĝento, uzata precipe por elektraj kondukiloj, k en kunfandaĵoj kun stano (= bronzo) k kun zinko (= latuno) : *orita ~o; ~a koloro de haŭto*. 2 (Bb) Bronzo. ~i (tr). Garni per tavolo da ~o. ~isto. Kal-dronisto.

kupulo ☞. Malgranda folieca aŭ skvameca kaliko, kiu formas la bazon de kelkaj fruktoj.

* **Kuri** (ntr). 1 (iu) Iri per movoj pli rapidaj ol marŝo : ~i kiel *venenita muso* Z (rapide k ĉien); *ŝi tuj ~is bati ŝin* Z; ~i post iu, al iu; *la muso ~is sub la lilon* Z; (f) ~i en *danĝeron* B. Kp GALOPI. 2 (io) Rapide moviĝi de iu loko al alia : *la sunaj radioj venke ~is tra la spaco*; *nubo ~as en la ĉielo*; *ŝtupoj, sur kies ŝelo ~as pala flameto* B; *mono ~as al mono* Z; *tremoj ~is sur mia dorso* B; (f) *la dormo ~is for de miaj okuloj* Z; (f) *sciigo ~is tra la urbo*; *larvoj el~is al li sur la vangoj* Z. 3 (io) Daŭri, iri sen-interrompe : *akvo ~a (~anta), akvo pura* Z; *la vojo ~as sur varmaj valoj* B; *ruĝa jaden ~as tra la ŝtofo*; *en la ~anta (nuna) monato, jaro*; *la procentoj ~as jam de unu jaro*; ~anta konto (por ne limigita tempo); *deŝirita de la ~a (ordinara, kutima) sorto de mia domo* Z; ~o. Ago ~i : *al la malamik' en ~o faru ponton kun plezuro* Z; *lasi liberan ~on al sia fantazio* Z. ~gli. Igi iun aŭ ion ~i : *li ~igis ĉiujn siajn servistojn por plenumi plej malgrandan deziron*; ~igi malbonan famon pri iu Z. **For~i** (ntr). ~i for de iu

aŭ io por lin aŭ ĝin eviti : *li for~is de sia kreditoro, tuj kiam li ekvidis lin*; *for~i el malliberejo* B; (f) : *la mallumo for~is* B (ĉesis, finiĝis); *la dormo for~is de miaj okuloj* Z; *la tro rapida for~o de la tempo*; *sonĝo teruras, sonĝo for~as* Z (Kp FUĜI). **Post~i, ĉas~i** (tr). Persekuti ~ante : *post~i ŝteliston* Z; *ĉas~i leporon*. **Tra~i** (tr). Trairi ~ante : *tra~i kampon*; *li tra~is per la okuloj la unuan paĝon* Z; *du ekbriloj de fulmo tra~is tra la malluma ĉielo* Z; (f) *tiu penso tra~is mian animon kiel fulmo*; *famo tra~as la urbon*; *ondo da entuziasmo tra~is ĉies korojn* (Kp IRI, FLUI, FLUGI). **Trans~i** (tr). Trairi rapide k poste forlasi : *rideto trans~is liajn lipojn*; *ni trans~u al alia temo*. ~**ĉaso**. Ĉaso en kiu oni mortpersekutas beston. **Vet~(ad)o**. ~o inter sportaj konkurantoj.

* **Kuraci** (tr). Prizorgi malsanulon k fari ĉion necesan por lin resanigi : *oni ne ~as sole per medikamentoj* B; *li ~is sin de siaj vundoj* Z; *unu vundo alian ~as* Z; (f) *ŝuldon tempo ne ~as* Z; *via ~ato estas mia konato* Z; *ne~ebla kriplaĵo, malsanulo*. ~**ado**. Rimedoj uzataj de ~isto por resanigi malsanulon : *severa ~ado*; ~ado per akvoj mineralaj. Kp DIETO. ~**ilo**. Ĉio, kion ~isto uzas por resanigi malsanulon. Kp MEDIKAMENTO. ~**isto** Z. Medicinisto.

* **Kuraĝa**. Ne perdanta la trankvilon; ne timanta antaŭ danĝero, malhelpo aŭ malfacilaĵo : ~a maristo, konduto; ~a mieno antaŭ propra kameno Z; ~e batali Z; *vi povas ~e skribi al li kun la certeco, ke li vin komprenos* Z; *kiu ~e aliras, facile akiras* Z; *post la fino de la batalo estas multe da ~uloj* Z. Kp BRAVA, MALTIMA, HEROA, NOBLA. RIM. : **Kuraĝa** ago estas pripensita de la intelekto k decidita de la volo; **maltima** aŭ **aŭdaca** ago estas nepripensita efiko de la memfidemo de individua temperamento. **Kuraĝo** estas virto k laŭdinda kvalito; **maltimo** aŭ **aŭdaco** povas esti troa aŭ mallaŭdinda eco. ~**o**. Firmeco de la koro antaŭ danĝero aŭ baro; sentimeco : *doni ~on al iu* Z; *perdi la ~on* Z; *havi la ~on por fari ion* Z; *lia malsukceso tute sen~igis lin*. ~i (tr). Havi la ~on : *li ~is eldiri sian opinion meze de la kontraŭuloj*; *kiu ~as rajdi sur leono* Z ?

mi ne ~is tion diri al vi B; ne ~i havi propran juĝon Z. ~igl. Inspiri ~on al iu; fari iun ~a; la aplaŭdoj ~igis la timeman oratoron B; la frukto de tiu meditado ~igis min por plua laborado Z; post la unua venko la junaj soldatoj ~igis B.

* **Kuratorio.** 1 Individuo jure nomita por zorgi pri persono k havo de neplenaĝa orfo aŭ de iu, kiu ne posedas la personajn rajtojn. 2 Ĉefprofesoro de universitata fakultato, en kelkaj nordaj landoj. Kp DEKANO 3. 3 Konservisto de muzeo aŭ biblioteko. ~eco. Ofico de ~o: la rom-anaj institucioj submetis la virinojn sub kontinua ~eco; (f) konfidi la ~econ de tiuj popoloj al la progresintaj nacioj.

* **Kurba.** Kvalifikas linion aŭ objekton, kiu estas nek rekta nek konsistanta el rektaj partoj: ~a bastono; ~a branĉo; la supraĵo de la tero estas ~a; ~eco de arko, de sfero, de volbo. Kp RONDA, OVALA, ARKFORMA, SERPENTA. ~igl. Fari ion momente aŭ definitive ~a: la vento ~igas la kanojn; ~igi balenafon, branĉon, ŝtallamenon; ~igi per fajro ferstangon; la aĝo ~igas homon; la arboj ~igis sub la fruktoj; ~igi antaŭ iu (Kp RIVERENCI, KLINIĜI); ne ~igi sub la jugo de despotismo; ~igadi (skuigi, barakti) kiel diablo en akvo benita Z. Kp FLEKSI. ~iĝo. ~a parto de io: ~iĝo de vojo, de rivero; la vojeto grimpis per multaj ~iĝoj ĝis la supro de la monto (Kp TURNIĜO, ONDOLINIO).

kurento □ <. Fluo de elektro pasanta tra kondukilo: praktika mezurunuo de la ~a intenso estas ampero. Altern a ~o. Kurento karakterizata per rapida sinsekvo de pozitivaj k negativaj alternancoj, dum kiuj la ~o trafluas tien k reen. Kontinua kurento. Kurento fluanta konstante tra cirkvito en la saman direkton k kies intenso restas konstanta.

kurlo Z. 1 Nomo, kiun la praaj Italoj donis al religiaj grupigoj de familioj, kiujn la Grekoj nomis fratrio. 2 Dividaĵo de la tribo ĉe la antikvaj Romanoj. 3 Senato de Romo aŭ de antikva komunumo. 4 Domo, en kiu kunsidis la senato. 5 (K) Papa aŭ episkopa administrantaro.

* **Kuriero.** Homo, kies okupo estas rapide porti korespondadojn, piede, surŝevalo aŭ alie: atendi bonan veteron k

laman ~on Z (malrapidi por agi); (f) kolero de reĝo estas ~o de morto Z. Kp LETERPORTISTO, HEROLDO. ~ŝipo. Vaporŝipo, transportanta leterojn, komercaĵojn k pasaĝerojn.

Kurloza. Interese nekutima; vidinda, rimarkinda: ~a besto, spektaklo; kolekti plej stranganajn ~aĵojn.

kurkullo ☼. G. de malgrandaj koleopteroj, kies larvoj tre malutilas la plantojn (curculio).

kurkumo ☼. G. de zingibracoj, kies kelkaj specoj estas uzataj en la tinkturo (curcuma).

Kurso. 1 Serio da lecionoj, konsistiganta regulan instruon pri scienco, arto aŭ metio: ~o pri fiziko. 2 Takso, laŭ kiu aĉetiĝas aŭ vendiĝas tio, kio estas objekto por interŝanĝo: vendi laŭ la ~o de l' merkato; la ~o de akcio,ambio, eksterlanda mono; aĉeti je la meza ~o (kurzo).

Kursivo. 1 Klinita rapida skribado. 2 (Ti) Preslitero, klinita al dekstro, kiel la ~a skribado.

kurtaĝo Z. £. 1 Procentaĵo, pago al makleristo. 2 Speciala procentaĵo pagata ĉe borsa transakcio al borsa agento kune kun la eventuala imposto. Kp DISKONTO, DIVIDENDO, INTEREZO, MAKLERO, PROCENTO, RENTUMO.

* **Kurteno.** 1 Peco da ŝtofo pendigita por kaŝi aŭ ŝirmi ion: meti ~on antaŭ pentraĵoj; ~oj de fenestro, lito, alkovoj; levi, fermiri la ~on. 2 (f) Ĉio, kio baras vidon aŭ konon: ~o da arboj, da montetoj; la trupoj manovris ŝirme de ~o da kavalerio; la urbo estis voluekovrita de ~o da fabrikaj fumoj; levi la ~on, kiu kaŝas la mondenigmaĵojn. 3 Granda ~o, kiu kaŝas scenejon de teatro, dum oni ne ludas: alveni antaŭ la leviĝo de la ~o.

kurтино ¶. Rekta remparo kuniganta du flankojn de bastiono.

kurzo £. Borsa aŭ eksterborsa prezo aŭ valoro de akcioj, obligacioj,ambioj, devizoj, mono k varoj: alta, meza, malalta ~o; ~o falas, altiĝas; konstanta, nekonstanta, varia, ŝancela ~o. Eksterborsa ~o. ~o notata k uzata ekster la borso (= neoficiala ~o). (Oficiala) ~o. Ĉiutage en la borso notata ~o. ~altiĝo. Pliprezigo de ~a valoro. ~ofalo. Malpliprezigo

de ~a valoro. ~(**ohav**)**a**. Negocata en la borso. ~**noto**. Ĉiutaga fikso de valoro de ~o en la borso. Kp **KVOTIGO**. **Sen~a**. Nehavanta kurzon, ne negocata en la borso.

* **Kuseno**. Sako el ŝtofo aŭ ledo, remburita per molaj aĵoj (plumoj, haregoj) por ke oni povu sin oportune apogi sur ĝi: *lit~o, kap~o, pied~o*; *mola lanuga ~o Z*; (f) *konscienco senmakula estas ~o plej mola Z*.

kuspi (tr). Klini aŭ faldi ion kontraŭ la natura direkto: ~i la harojn de kato, la randojn de ĉapelo, sian pantalonon; la malvarmo ~as la foliojn; ~e faldi manikojn; brosi ~e ĉapelon, veluron.

* **Kuŝi** (ntr). 1 (iu) Esti en horizontala k ripoza situacio: *kiam vi ~os, via dormo estos agrabla Z*; ~i en sia lito, sur matraco, sub libera ĉielo; li ~is sian tagmezan ~adon Z; *Babelanoj venis por ame ~i kun ŝi Z*. 2 (io) Esti metita sur io, laŭ sia plej granda supraĵo: ~as libro, krajono, plumo, ĉapelo, paperfolio, tranĉilo, pupo, bastono, longa ŝtono Z, kadavro Z, botelo, piĉo, planko, ŝtupelaro sur tero; sango verŝita ~as sub edzinbalkono; (f) la tuta nia afero ĝis nun ~as sur la ŝultroj de personoj, kiuj havas neniujn rimedojn Z; (f) la kulpo peze ~is sur la konscienco de lia edzo Z. Kp **STARI**, **STERNIĜI**. 3 (io) Okupi ian lokon, troviĝi, situacii, esti: en la kaso ~as nenio; super la valo ~is griza nebulo; sur arboj ~is prujno; kampoj ~as pli malalte; la malmoliĝinta tero ~as en nepriskribebla mallaŭto B; la urbo ~as ĉe rivero; kio min ne tuŝas, ~u kiel ~as Z! kio post la montoj ~as, tio min neniam tuŝas Z; malĝoja esprimo ~is sur ŝia frunto; en liaj rigardoj ~as konfeso Z; antaŭ ni ~as (etendiĝas) grandioza estonteco; en tiu kialo ~as (rezumiĝas) ĉiuj aliaj; la kaŭzo ~as en; la malfacilaĵo ne ~as en la strukturo de esp~o, sed en tiu de la nacia lingvo; lia merito ~as (konsistas) en tio, ke li estis la unua eltrovinto... Z; la potenco de ia organizo ~as (konsistas) en ĝia unueco Z. ~**ejo**. 1 Loko, kie iu ~as: mi parfumis mian ~ejon Z; ~i ripozis en ~ejo da floroj; ~ejo de sovaĝa besto. 2 Fluejo. 3 Mintavolo. ~**ema**. Mallaborema, malpenema: *hundoj mutaj, dormemaj, ~emaj Z*. ~**igi**. Meti iun aŭ ion, tiel ke ĝi ~u Z: ~igi

infanon en lulilon; ~igi botelon sur la tablo (Kp **STERNI**). ~**igi**. Sin ~i: ~igi sur pajlo; hundo ~iĝas ĉe la piedoj de sia mastro; ili teren~iĝis antaŭ la reĝo (kiel adorsigno). ~**ujo** Z. Fluejo.

* **Kutimi** (ntr). Forte inklini al ia ago, pro ofta ripetado: li ~as fumi pipon post tagmanĝo; tiu infano ~as je Z mensogado; li ~is al orienta malrapideco B. ~**o**. 1 Inklino fari ian agon, akirita pro ofta ripetado de tiu ago: la homo estas sklavo de la ~o Z; ~o estas dua naturo Z; la mastro faris al si ~on ne doni kandelojn Z. 2 Agmaniero, starigita de longa uzado ĉe iu popolo: la ~o ludas grandan rolon en la socia vivo; popola ~o havas valoron de leĝo Z. Kp **TRADICIO**, **MORO**, **RUTINO**. Vd **SULKO**, **FALDO**. ~**a**. Bazita sur ~o; ordinara: ~a okupo, eraro; li perdis sian ~an trankvilecon; ne~a dirmaniero. ~**igi**. Fari, ke iu akiru ~on: ~igi infanon al akurateco; (al)~igadi iun, ke li faru... Z. ~**igi**. Akiri ~on: ~igi tre malmulte manĝi; ~igi al sia sorto, al doloro, al dordlotado. De~**igi**, mal~**igi**. Perdi ~on: mal~igi de fumado.

kutro Z $\ddagger$. Malgranda unumasta ŝipo.

* **Kuvo**. Granda nekovrita ujo, ĝenerale rondforma, el ligno, metalo aŭ ŝtono: lav~o, ban~o, bapto~o. Kp **TINO**.

* **Kuzo**. Filo de onklo aŭ onklino.

kvadranto Z Δ . Kvarono de cirklo.

Kvadrato. 1 Ortangula paralelogramo, kies ĉiuj lateroj estas egalaj. 2 Produkt de nombro multobligita per si mem. ~**a**. 1 Havanta formon de ~o 1: ~a metro, mejlo Z; ~a folio, skatolo. 2 Havanta valoron de ~o 2: ~a kvacio, radiko. ~**igi**. Igi ion ~a: ~igi konstruiston. ~**umi**, ~**i** (tr). Desegni ~ojn sur io, ~streki ~a: ~umi paperfolion; pantalono el ~ila ŝtofo B.

Kvadratur. Geometria desegno, kies surfaco estas egala je tiu de donita figuro: la ~o de la cirklo estas la tipo de nesolvebla problemo.

Kvadriilo. Franca malnova danco, en kiu du grupoj da du paroj dancas unu kontraŭ alia.

kvaki Z (ntr). Bleki, pp ranoj aŭ anasoj.

kvakero Z. Ano de protestanta sekto, kiu predikas fratecon k internacia pacigon.

kvalifi, kvalifik Z (tr). 1 Karakterizi, atribuantu iun kvaliton al io : *la trompan forprenon la kodo ~as ŝtelo*; *~ita* (havantanta specialan kompetentecon) *laboristo*. 2 (G) Esprimi difiniton econ de io : *la adv. ~as la verbon*.

Kvalito. 1 Ĉiu el la diferencaj manieroj, kiel objekto impresas niajn sentumojn k kiuj konsistigas ĝian ecaron, staton, eksteron, karakteron kc : *odoro k koloro estas ~oj de la korpoj*; *la vortoj « tia, kia » ĉiam montras la ~on*. 2 Grado de boneco, perfekteco, delikateco de io : *vino de malbona ~o*; *~o bona ne bezonas admonon Z*; *ne kvanto sed ~o decidas pri merito Z*. 3 Speciala povo; propra efiko de io : *la ~o de magneto estas, ke ĝi altiras la feron*; *la spegulo havis la ~on, ke ĉion bonan, kiu en ĝis speguliĝis, ĝi etigis ĝis plena nenieco Z* (Kp PROPRECO, KAPABLO). 4 Ĉiu el la moralaj aŭ intelektaj inklinoj, kiuj konsistigas la staton de ies animo : *la mensogemo, la malkuraĝo, la perfidemo, jen estas tiaj ĉefaj ~oj*; *la malhumilo instigas nin malestimi la bonajn ~ojn kiuj mankas al ni*; *posedi ĉiujn ~ojn de bona oratoro*. ~a. Rilata al ~o : ~a adjektivo (kontraste al personaj, posesivaj, montraj, nombraj k nedifinaj). ~igl. Kvalifiki.

* **Kvankam**. Dependiga konj. montranta malhelpon, malgraŭ kiu io okazas (... malgraŭ tio, ke) : *mi vidas nenion, ~ ĉio estas luma Z*; *preĝadi mi ne povas, ~ forte mi volus preĝi Z*. Kp SPITE. RIM. 1 : La verbo **esti** kelkfoje estas subkomprenita : *ni vojaĝis kune, ~ malamikoj*. RIM. 2 : La korelativo de **kvankam** estas **tamen**. Kelkaj uzas en tiu senco **sed**, kiun oni devas severe eviti.

* **Kvanto**. 1 Eco de tio, kio estas mezurebla aŭ nombrebla. Kp KVALITO. 2 Pli malpli granda nombro da objektoj aŭ personoj; kiomo : *kian ~on da greno produktis la hektaro ? pago de ŝuldanto estas bona en ĉiu ~o Z*; *~o da libera tempo Z*; *glut~o*. ~eca. Rilata al ~o : ~eca diferenco (kontraste al kvalita).

* **Kvar**. Dufoje du.

* **Kvaranteno**. Deviga restado en izolita loko por personoj aŭ komercaĵoj venantaj el infektitaj lando.

* **Kvarco**. Pura siliko.

* **Kvarto**. Intervalo de kvar gradoj (de unu tono al la kvara supra aŭ malsupra).

* **Kvartalo**. Parto de urbo : *loĝi en komerca ~o*; *la latina (studenta) ~o en Parizo*.

kvarteto Z p. 1 Muzika verko por kvar voĉoj aŭ kvar instrumentoj. 2 Personoj, kiuj ludas tian verkon.

Kvasto. Kunaĵo el mallongaj fadenoj lanaj aŭ silkaj, kun formo de tufo aŭ peniko, kiu servas kiel ornamo por vestoj aŭ meblaro.

kvaternara ☆ (pri epoko). Apartenanta al la kvara geologia epoko, kiu estas la nuntempa. Vd PRIMARA, SEKUNDARA, TERCIARA.

* **Kvazaŭ**. 1° Konjunkcio uzata : 1 por enkonduki komparon pri verba ideo (ago aŭ stato) sub formo de supozo, plej ofte akcentante la nuran proksimumecon aŭ la malproksimecon de tiu komparo; = kiel se : *la patro frapis sur la pordo, ~ li estus fremdulo Z*; *ili levis unu manon supren, ~ ili ion tenus Z*; *ili amas sin reciproke, ~ ili estus fratoj*; *la ĉielo aspektis, ~ ĝi estus balaita Z*; *rezonu la problemon, ~ ĝi estus soluita*; *tiu manuskripto estis kunvolvita tiamaniere, ~ ĝi estus tuj fordonota al iu Z*; *ŝi iris tiamaniere, ~ ŝi ne sciis bone kien ŝi iras Z*; *~ Dio ne havis alian aferon ol zorgi pri via amuzo Z*; *ŝi kuris renkonte al li, ~ ŝi volus lin kisi, sed ŝi tion ne faris Z*. RIM. 1 : Logike k regule oni devas uzi post la konj. **kvazaŭ** nur la kondiĉan modon (kondicionalon), kvankam Z ofte uzis malprave la indikativon : *li vokas vin, ~ li volas ion komuniki nur al vi sola Z*; *de li eliras tia odoro, ~ li ĵus eliris el brandfarejo Z*; *ili faris mienojn, ~ ili laboras, sed havis nenion sur la teksiloj Z*; *ili kredigas, ~ (ke) lingvo estas objekto natura, organa Z*; *ŝajnis al ŝi, ~ ĉiuj steloj de la ĉielo defalas al ŝi Z*; *al li fariĝis, ~ lia koro volas krevi Z*; *subite eklumis, ~ la suno ekrbrilis Z*; *estis tiel, ~ miloj da sonoriletoj ektintis Z*; *li havis tian senton, ~ peco de la mondo disŝiriĝis Z*; *ŝi ŝajniĝis, ~ ili parolis nur pri la vojaĝo Z*; *la greno kuŝis, ~ ĝi neniam plu povos releviĝi Z*; *lin la popolo nomas reĝo, ~ la mondo nun denove komenciĝus k ~ malaperis nun subite la historio k la tradicioj Z*. RIM. 2 : Kelkfoje participo sub adverba

formo estas uzata anstataŭ kondicionalo : la hundoj ekbojis ~ ekvidinte urson B ; ili paroladetiis ~ dezirante moki iun alian Z. 2 Por enkonduki komparon pri substantiva aŭ adjektiva (te. adj-a, part.icipa aŭ adverb-a) ideo, prefere akcentante la nuran proksimumecon aŭ la malproksimecon de tiu komparo ; = samkiel ; kiel : li batalis, ~ leono ; la lando aperis al li, ~ abunda fruktoĝardeno Z ; kun belaj haroj, ~ Apolono Z ; la plej alte ŝi staris, ~ luma modelo Z ; la mankojn liajn la popolo trempas en sian amon, kiu, ~ fonto turnanta lignon en malmolan ŝtonon, el la mallaŭdo faras laŭdon Z ; li, ~ per okazo, renkontos Ofelion Z ; ĝi impresas, ~ ŝabelo el Mil k Unu Noktoj ; ni akceptis lin, ~ reĝon (kiel oni akceptas reĝon) Z ; li kuŝas, ~ mortinta Z ; la homoj aspektis, ~ forkurantaj de malamiko Z ; tio estas rimarkinda malnova urbo, ~ eltranĉita el bildolibro Z ; ~ laŭ sorĉa frapo, ĉio multiĝis Z ; ~ laŭ silenta interkonsento Z.

IIe Adverbo signifanta « kvazaŭe, proksimume tiamaniere, preskaŭ tiamaniere, laŭŝajne, iamaniere, se tiel oni povas diri, ĝustadire » : ŝiaj okuloj ~ paroladetiis ; tio prezentis ~ belegan tapiŝon, kiu invitis sidi Z ; en sia mano ŝi sentis ~ brulantan fajron Z ; la dramo prezentas ~ spegolon de la naturo Z ; ĉiu rakontado pri ia baro, kiun ~ prezentas la Deklaracio, estas simpla malvero Z ; Sinjoro petas, ~ dekretas Z ; la ŝipo trankvile, ~ ŝanlome glitas sur la ondoj Z ; ili vidas en mi personon, kiu ~ ludas la rolon de ia reĝo Z ; la ĉevaloj estis ~ pudritaj Z ; tiu sufikso estas ~ meza inter la antaŭaj k la sekvantaj Z ; por fari el ili ~ materiajn aĵerojn Z.

IIIe Prefikso montranta ke la apuda vorto ne devas esti komprenata laŭ sia vera senco, sed laŭ alia proksimuma : ~homo (ĉifonpupo) ; ~vira maljunulino ; ~diri Z (lerte komprenigi ion ne rekte parolante, sed uzante nur aludojn k ĉirkaŭirojn) ; ~edzino (konkubino) ; ~rimoj (ne perfektaj rimoj).

IVe Vortero : ~e. Proksimume iamaniere ; preskaŭ ; se tiel oni povas diri : li certe ne elektas tiujn lingvojn, kiuj ~e estas konformaj al liaj organoj de parolado. ~a. Proksimuma, preskaŭa, iaspeca : ĉiu rakontado pri ia ~a (ŝajna, onidira) senviveco k senforteco de nia

L.K. estas malvero Z ; ĝi estis ~a longa ĝemo, kiu vagis en la nokto ; estas ~a trompo, se oni silentas pri la vero ; oni povis ekzoni el tio kun ~a certeeco la evoluskalon de la astroj.

kveri Z (ntr). 1 Murmuri pp turtoj k kolomboj. 2 (f) Ame interparoli.

Kvereli (ntr). Kolere k brue interdisputi : ~i kun iu Z, kontraŭ iu Z ; kontraŭ viaj ~antoj mi ~os Z.

Kverko. Arbo el fam. kupuliferoj, kies fortikan lignon oni uzas por meblaro k konstruo (*quercus*) : korko~o (kies ŝelo liveras korkon).

Kvestoro. 1 Administranto de la ŝtata trezoro ĉe la antikvaj Romanoj. 2 Tiu, kiu en kelkaj korporacioj, zorgas pri la spezoj. 3 En Italujo, kvartala poliestro.

Kvieta. 1 (io) Senmova ; ebliganta facilan ripozon ; ne ekscitanta la sentumojn ; pac(ig)a : la sanktej' ~a de l' diino Z ; ~a vetero, nokto, vento, strato (senbrua), urbo, maro, rivero, lumo (nelaciganta) ; ~a akvo ŝiras la bordojn B ; en la ~a fajro de la diamanto kuŝis mira sorĉo Z ; li marŝis per malrapidaj ~aj paŝoj ; ~a feliĉo ; post krioj fariĝis ~e. Kp SERENA, TRANKVILA 2, MILDA. 2 (iu) Ne montranta ekscitecon ; havanta nepasian k pacan aspekton : ~a vizaĝo, gajeco (senmalica), malĝojo B (ne senespera) ; oni rimarkis en ili inteligentecon k ~an energion ; longe mi silentis, estis ~a k detenis min Z ; leono kuŝis ~a en la kaĝo ; preni ~e la manon de iu Z ; bestaro multnombra ~e manĝas sur kampo senombra ; dolĉa ripozo, ~e silenta, regas denove en mia koro. Kp TRANKVILA 1, MILDA. 3 (iu) Nekolerema ; ne facile incitebla ; pacema ; malsovaĝa : ~a homo, besto. ~e(ce)o. Stato de io aŭ iu : ~a : 1 La ~eco de la nokto karesis la animon. 2 Fariĝis paco, sed la homaro ankoraŭ ne retrovis sian ~on. ~igi. 1^e Igi iun aŭ ion ~a : 1 Kiam tiu kispulvego estis iom ~igita... ; ~igas vento, ventego. 2 ~igi doloron, soifon, koleron, la skrupulojn de iu ; ~igi la malkonsentojn B ; pacienculo ~igas disputon Z ; ŝia spirito, ~igita de trankvileco k vigligita de espero, fortigis la korpon Z ; la entuziasmo ~igis.

IIe Kutimigi beston al kunvivado kun homo : ~igi serpentojn, gazelon ; ~igisto de sovaĝaj bestoj Z (dresisto). ~ismo (Rk).

Mistika doktrino, kiu metas la perfektecon de homo en neniigo de sia volo en Dion, k en vivo de pasiva medito. **Mal~a.** Ekscitita, moviĝema, malmodera, kolerema : *la malpiuloj estas kiel mal~a maro, kiu ne povas trankviliĝi Z ; mal~a vento Z, pasio.*

* **Kvin.** Kvar k unu.

Kvinto. Intervalo de kvin gradoj, de unu tono al la kvina supra aŭ malsupra.

Kvintesenco. Plej subtila esenca parto de substanco.

kvinteto ♪. 1 Muzika verko por kvin instrumentoj. 2 Personoj, kiuj ludas tian verkon.

* **Kvita.** 1 Plene liberigita de ŝuldo : *post tiu ĉi pago mi estos ~a al vi ; li ne estos ~a per dek mil dolaroj ; bieno ~a de ĉiu hipoteko.* 2 Plene liberigita de devo : *li kredas per tio, esti tute ~a pri la devoj de amikeco.* ~**igi.** Fari iun ~a : *mi ~igas vin de la resto de via ŝuldo, de via vizito ; mi ~igos al vi la venontan monaton ; ~igas servo per reservo Z.*

* **Kvitanco.** 1 Skribaĵo per kiu oni kvitigas iun pri sumo, kiun li devis pagi ;

kvitatesto. 2 Skribaĵo per kiu oni atestas ke oni bone ricevis leteron aŭ pakajon ; ricevatesto : *ĉe la ricevo de nia letero, ni pelas vin resendi ~on.* ~**i** (tr). Doni ~on al iu : *li ~is min pri mia lupago.*

Kvociento. Rezultato de divido de iu nombro per alia.

kvodlibeto Z. Muzika aŭ literatura verko, konsistanta el pecoj de diversaj fontoj k karakteroj.

kvorumo. Difinita nombro de ĉeestantoj en kunveno, necesa por ke iu ajn decido havu legan valoron.

kvoto £ ٧٩. Proportcia parto de tute, kiun oni devas doni, pagi aŭ kiun oni rajtas preni, ricevi. ~**igo.** Proportcia aljuĝo en aĉeto de akcioj, valutoj, valorpapiroj ktp en la borso, kiu influas la fikسادon de la taga kurzo. Kp kurzo. **Profit~o.** 1 £ Parto de farita profito. 2 (Mh) Rilato de la plusvaloro al la tuta kapitalo. ~**o de plusvaloro** (Mh). Eksploatgrado t. e. rilato de la plusvaloro al la salaĵosumo (variebla kapitalo). ~**o de interezoj** £ (Mh). Jara proporcio inter la nterezoj k la ĝin donanta kapitalo.

L

* **La.** Difina senfleksia artikolo, uzata antaŭ substantivo, por montri, ke la priparolata persono aŭ objekto estas jam konata aŭ ke oni parolas pri la tuta speco. **Rim.** Oni ne uzas la antaŭ la propraj nomoj aŭ la titoloj, nek antaŭ land- k urbnoj, se ilin ne antaŭas adjektivo, nek apud **ambaŭ, ĉiuj, kies.** Oni trovas uzadon de la antaŭ mont- k rivernoj. La fina vokalo de la artikolo povas esti forlasata k anstataŭata de apostrofo precipe en poezio. Forlaso de la artikolo en dubaj kazoj estas preferinda ol misuzo.

labio ♪. Unupetala korolo, kies rando estas partigita en du kvazaŭlipojn.

lablacoj ♪. Fam. de dukotiledonaj, unupetalaj plantoj, kies koroloj havas formon de labio.

lablalo (Fon). Konsonanto aŭ kvazaŭvokalo, kies bruero naskas fermo aŭ

malvastigo de la buŝkanalo per alproksimigo de la lipoj (p, b, m, f, v, ŭ). Kp DENTALO, VELARO, PALATALO.

Labirinto. Implikita erariga interplektaĵo da vojoj, el kiu estas malfacile trovi eliron : *konfuzita ~o da sennombraj ĉambroj Z, da kanaloj, de la malnovaj stratoj ; (f) : ~o de la proceduro ; ~ecaj komplikaĵoj.*

* **Labori** (ntr). Korpe aŭ spirite peni por produkti aĵon, plenumi taskon, rezultigi efikon : *~i en fabriko, oficejo, pri terkulturo ; ~i super malfacila tasko, super verko, romano, teksilo Z, super la stablo Z ; la homaro, por kies bono ni ~as Z ; tiuj, kiuj volas ~i super la lingvo internacia Z ; ~o kondukas al honoro k oro Z.* ~**(it)aĵo.** Produkto de la ~ado : *~aĵo de artisto Z.* ~**isto, ~ulo.** 1 Homo, kiu ~as : *la ~istoj de la penso.* 2 Homo,

kiu metie k korpe laboras por akiri vivrimedojn : *kampo~isto* ; *la ~ista klaso*. **El~i** (tr). Estigi, produkti per sia ~o ; pri~i ion por ĝin meti en difinitan staton : *mi el~is projekton de korporacia organizacio Z* ; *vergo doloras, sed saĝon el~as Z* ; *nur la uzo iom post iom el~os por tiuj detaloj difinilajn regulojn Z* ; *el~i al si la opinionon, ke... Z* ; *ĝi devas el~adi en la junuloj amon al honesta laboro k abomenon por frazisteco Z* ; *tio, kion li diris en siaj oficialaj kongresparoladoj, estis antaŭe el~ita k preparita tre precize k singardeme*. **Kun~i** (ntr). Partopreni kun aliaj personoj en komuna ~o : *kun~i en gazeto, kun konata aŭtoro pri teatra verko*. Kp KONTRIBUI. **Mal~ema**. Ne volonte ~anta. Vd KRUCITA. **Per~i Z** (tr), ~akiri. Akiri ion per sia ~o : *ŝi devis per~i la vivrimedojn de la tuta familio*. **Pri~i** (tr). ~i super io ; fari la necesan ~on por meti ion en taŭgan staton : *pri~i kampon, projekton (Kp TRAPENSI), verkon ; vi ne pri~is sufiĉe vian talenton Z* ; *belaspekta, delikata pri~iteco Z de juvelo, vazo (Kp FASONO) ; pri~ita menso Z* ; (f) *pri~i iun per bastono Z* (bastoni). **Sen~eco**. 1 Stato de tiu, kiu vole ne~as : *sen~eco* (mal~emo) estas patrino de ĉiuj malvirtoj Z. 2 Manko de ~o ; stato de tiu, kiu restas sen ~o malgraŭ sia volo : *disdoni monhelpon por sen~eco ; la nombro de la sen~uloj multe kreskis en la lando*. **Pun~o**. Devigata ~o, kiun kulpulo estas kondamnita fari.

laboratorio Z. Laborejo por fari sciencajn esplorojn, eksperimentojn.

* **Laca**. 1 Sentanta sin malvigla k bezonanta ripozon pro eluzo de siaj fortoj per troa penado : *~a de, pro la marŝado, pro nokta sendormo ; larme ~igitaj okuloj ; ~iga laboro*. Kp MALFREŜA, KONSUMITA. 2 (f) Tedita de ia okupo k deziranta ĝin rezigni aŭ ĉesigi : *mi estas ~a pro viaj sentesaĵ petoj ; ~a de la povo, de la amazaĵoj, de la sendanka laborado*. **Sen~a, ne~igebla**. Ne sentanta ~igon ; ne ĉesiganta sian aktivecon : *sen~a laborado Z* ; *sen~a homo ; ne~igebla propagandisto* ; *sen~e ni devas devigadi la gazeton kiel eble plej ofte ŝusadi nian aferon Z* ; *ne~igebla komplezo*.

* **Lacerto**. Ovnaska rampulo kun kvar mallongaj piedoj k longa maldika vosto (*lacertus*).

* **Laĉo**. Ŝnureto el kotono, silko, ledo ktp, kiun oni trapasigas tra specialaj truetoj por streĉi k kunligi du partojn de vestoj, korseto, ŝuoj k.c. ~i (tr). Kunligi per ~o : *~i ŝuojn ; (f) mi ne volas ~i mian volon per leĝoj Z*.

* **Lado**. Plato el iu ajn metalo : *fer~o, stanita ~o*. Kp KRISPA, TAVOLO. **Onda ~o**. Fer~o prezentanta paralelajn kurbiĝojn alterne konveksajn k konkavajn.

* **Lafo**. Fandita varmega materio, kiu elfluas el vulkanoj k solidiĝas malvarmigiĝante.

* **Lago**. Vasta etendaĵo da akvo, ĉiufanke limigita de tero : *Geneva ~o*.

lagro ☼. Maŝina peco, kiu portas la akson aŭ ŝafton de rado aŭ de transmisia mekanismo : *~o de akso ; ĉef~o, ego~o*, ks. Vd KRANO, KRANKO.

lagrio ☼. G. de malgrandaj koleopteroj (*lagria*).

Laguno. Apudborda, malmulte profunda lageto, formita de maro, el kiu ĝi estas apartigita de sabla amaso : *la ~oj de Dantigo, de Venecio*.

Laiko. 1 Homo, kiu ne apartenas al pastraro aŭ monaĥaro. Kp PROFANULO, EKLEZIULO, RELIGIULO. 2 (f) Homo, ne havanta apartan kompetentecon ; nefakulo, malspertulo : *~o en lingvistiko ofte ne konscias la alilandan devenon de esprimo, kiun li uzas*. Kp DILETANTO. ~a. 1 Havanta karakteron de ~o 1 : *~a lernejo, instruisto*. 2 Kontraŭklerikala.

* **Lako**. 1 Speco de rezina solvaĵo uzata por surkovri k glazurbiligigi objektojn. Kp EMAJLO, POLURO. 2 Natura gumo, kiu eliĝas el diversaj arboj de Hindujo. ~i (tr). Ŝmiri per ~o.

* **Lakeo**. 1 Hejma servisto ĉe riĉuloj, ordinare portanta livreon. 2 (f) Humilaĉa homo sen memestimo.

lakmuso Z ☼. Blua farbo, ekstraktata el likenoj aŭ krotono, kiun acidoj ruĝigas k alkalioj ree blugas. ~(a paper)o ☼ ☼. Papero ŝmirita per ~o, uzata por rekoni bazajn k acidajn reakciojn.

lakona Z. Malmultvorta, konciza (pp homo aŭ stilo) : *ni multe admiris la ~econ de lia respondo*.

* **Lakso.** Nenormala, ofta eligado de flujaj ekskremento: *~iga medikamento*. ~1 (ntr). Suferi pro ~o. **Mal~o.** Nenormala retenado de ekskremento en intesto; konstipo.

* **Lakto.** 1 Blanka, dolĉa fluaĵo, produktata de specialaj glandoj de la inaj mambestoj por la nutrado de la idoj: *kaprina ~o*; *~a dielo*; *havi ankoraŭ la ~on sur la lipoj* Z (esti juna k sensperta); *nenia peno nek provo donos ~on de bovo* Z. 2 Nomo de kelkaj fluaĵoj similantaj ~on: *migdala, kokosa ~o*. ~**(ec)a.** 1 Apartenanta al ~o. 2 Simila al ~o: *la ĉielo tariĝis flauruĝa, fine lakta* B (~okolora). ~**a vojo.** Larga blanketa strio videbla nokte en ĉielo k konsistanta el densega amaso da malproksimegaj sennombraj steloj. ~1 (ntr). Sekrecii ~on: *~anta bovino* B. ~**umo.** Semo de viraj fiŝoj, kiu fruktigas la ovojn. Kp FRAJO, KAVIARO.

laktozo . Sukreca k solida substanco ekstraktata el lakto (= laktosukero).

Laktuko. Legoma veg. el fam. kompozitoj, uzata kiel salato (*lactuca*).

* **Lama.** 1 Malfacile paŝanta por kriplece de kruro aŭ piedo. 2 (f) Ne taŭga, malgusta, nekompleta: *~a tablo, benko*; *~aj (nekonformaj al la reguloj) versoj*; *~a rezono*; *~e pensi* Z; *la afero iras ~e*; *~bastono*. ~1 (ntr). 1 Esti ~a (f): *la ritmo, la komparo bedaŭrinde ~as*. 2 Ne taŭge funkcii: *la propagando nun ~as* (estas malrapida k malmulte sukcesa); *io ~as en nia movado*.

lamo Z. Perua remaĉulo el fam. de kameleoj (*lama*).

Lamao. Pastro de Budao ĉe Tibetanoj k Mongoloj.

lamelibrankoj . Klaso de moluskoj kun duvalva konko k kies granda nombro estas manĝebla (= klapkonkoj).

lamelkornoj . Subordo de koleopteroj, entenanta la skarabojn, kies antenoj estas lamenformaj.

Lameno. Mallarĝa, tre maldika, plej ofte metala plato: *ŝtala, ligna ~o*; *balen~o* (Kp BALENAJO). ~**lgi** (tr). Platigi en ~ojn aŭ foliojn.

Lamenti (ntr). Longe plendi vekriante k ĝemante: *~i pri la morto de iu*; *mi perdis la saĝon, ~is la pastro* B; *~a voĉo* B; *~ado* (plorkanto) de Jeremio pri Jeruzalem.

lamio . G. de labiacoj, tre ofta en Eŭropo (*lamium*).

laminario . G. de maraj algoj, kies kelkaj specoj estas manĝeblaj (*lamina-ria*).

* **Lampo.** 1 Aparato por lumigi, konsistanta el vazo kun meĉo trempiganta en ia brulebla fluaĵo: *petrola, olea ~o*. 2 Aparato por lumigi: *elektra, minista ~o*. Kp AMPOLO, LAMPIONO, LANTERNO, LUGERNO.

lampiono Z. Lampeto por iluminado.

* **Lampiro.** Insekto, havanta ĉe abdomeno du organojn per kiuj ĝi povas produkti lumeton; lumraŭpo (*lampyris*).

* **Lano.** Densa mola hararo kovranta la korpon de kelkaj bestoj, precipe de ŝafo, k uzata por teksi ŝtofojn: *~a vesto, kovrilo*; *sen~igi ŝafojn*.

Lanco. Batalilo konsistanta el longa ligna stango kun akra ferspinto: *~islo*. ~**eto** Z. Ĥirurgia speciala tranĉileto, por piki vejnon, entranĉi absceson, kc.

* **Lando.** 1 Surtera difinita regiono konsiderata kiel formanta apartan tuton laŭ geografia vidpunkto: *~o dezerta* Z, *malproksima* Z; *la eŭropaj ~oj*; *ali~ulo*; *sam~ano*; *duk~o, princ~o*; *Skot~o*; *Kongo~o*. 2 Patrujo: *li sopiris al sia ~o*; *la ~o de miaj avoj*; *mia vilaĝo restas por mi la plej kara ~o*. 3 Regiono: *la ĉirkaŭa ~o estas bela k riĉa*. 4 Regno: *fremda ~o* Z; *Pol~o*; *nia ~o venkos* Z; *ministro por la en~aj aferoj*. (En) ~**ano.** Loĝanto de ~o. ~**ido.** Homo, kiu loĝas en sama ~o kiel ĉiam antaŭe liaj avoj (Kp INDIĜENO). **Intern~o.** Interna parto de ~o, plej malproksime de marbordo.

* **Lango.** 1 Movebla mola karna organo en la buŝo, servanta por gustumi k paroli: *montri la ~on al la kuracisto*; *manĝi bov~on*. 2 Tiu organo, ĉe la homo, konsiderata kiel sidejo de parolkapablo: *~o falsema* Z, *mensogema* Z, *milda* Z, *malpia* Z; *mia ~o parolos veron* Z; *gardisian ~on* Z (silenti); *~a vundo plej profunda* Z; *plej bona guidilo estas la ~o* Z; (f) *lia nomo estas sur ĉies ~o* (li estas tre fama). 3 (f) Io simila al ~o: *longaj ~oj de flamo*; *ter~o* (terkapo). ~**trinki** (tr). Trinki elprenante fluaĵon per la ~o, kiel hundo (Kp LEKI, SORBI).

langusto . Vulgara nomo de palinuro.

lanlarlo 𐌺𐌵. Speco de granda gardo-hundo (*canis lanarius*).

lantano Z 𐌵. La. Hemia elemento. Malofta metalo, kies atompezo estas 138,9.

* **Lanterno**. Speco de skatolo kun travidaj flankoj, en kiun oni metas kandelon aŭ alian lumilon, por ĝin ŝirmi kontraŭ vento : *~a kolono* Z. Kp LAMPO. **Magia ~o** Z. Primitiva projekcia ~o.

* **Lanugo**. 1 Tre delikata, maldika k malpeza plumaro, kovranta la ventron de la birdoj sub la pli dikaj plumoj : *~a likuseno*. 2 Tre delikata hararo unuafoje kreskanta sur lipoj, vangoj k mentono de junuloj. 3 Io simila al ~o : *la ~o de persiko* ; *~aj* (kovritaj je ~o) *folioj*, *florbutonoj* ; (f) *la branĉoj ~aj de neĝo* Z. Kp LANO.

lapo Z 𐌺. G. de komponitoj, kreskanta sur nekulturataj lokoj (*lappa*).

laparatomio 𐌵. Ĉirurgia malfermo de la ventra pario. **Prova ~o**. ~o farita poresploro.

Lapiso. Solida argenta nitrato, uzata kiel kaŭterizilo, k antaŭ nomata : infera ŝtono.

laro 𐌺𐌵. G. de grandaj mevoj (*larus*).

* **Lardo**. Subhauta tavolo da graso, ĉe porko ; porkograso. Kp SEBO. ~i (tr). Enpiki ~erojn en viandon.

* **Larĝa**. 1 Granda laŭ la direkto perpendiculara al la longeco : *~a rivero*, *strato*, *lito*, *mano*, *pordo*, *brusto*, *fasado de domo* ; ĉapelo kun ~aj randoj ; *~eco de ŝultroj* ; *mal~a rubando*. 2 Havanta difinitan dimension laŭ la direkto perpendiculara al la longeco : *rubando ~a je du centimetroj* ; *vojeto ~a du paŝojn* ; *tiu ŝtofo havas unu metron da ~o*. 3 (f) Vasta, multampleksa : *~a* (ne alĝustigita) *vesto* ; *~a* (vaste komprenanta ; tolerema) *spirito* ; *~a* (senskrupula) *konscienco* Z ; *la ~eco de la ideoj* ; *vorto uzata ~ence* ; *el fremda ledo oni tranĉas ~e* Z ; *pli~igi robon* ; *~igi la debaton* ; *tiam la ebloj de teknika progreso ~igos* ; *grado de ~o* (distanco de iu loko al la terekvatoro, mezurata laŭlonge de la meridiano de tiu loko. Kp LATITUDO).

Lariko. Sola arbo el la fam. koniferoj, kiu perdas vintre siajn foliojn (*larix*).

* **Laringo**. Supera parto de la traŭheo en kiu formiĝas la voĉo. ~a **frikativo** (Fon). Sono H.

laringito 𐌵. Inflamo de la laringo : *~o akuta*, *kronika* (= gorginflamo).

* **Larmo**. Guto de akveca fluaĵo, kiu elfluas el la okuloj : *vizaĝo superverŝita de ~oj* ; *~oj de ĝojo* ; *vi mangiĝis al mi panon ~an* Z (malsekigitan de ~oj) ; *~e malsekaj okuloj* ; (f) *la ~oj de la roso* ; (f) *junebra nigra drapo kun argentaj ~oj*. ~i (nr). Ellasi, verŝi ~ojn : *~i senŝeligante cepojn*, *pro fumo*. Kp FLORI.

* **Larvo**. Unua senflugila, ordinare raŭpsimila, formo de insekto post ĝia eloviĝo k antaŭ ĝia naskopova formo : *raŭpo estas ~o de papilio*. Kp KOKONO, PUPO, KRIZALIDO.

* **Lasi** (tr). 1 Ne plu teni, ne plu konservi : *ricevinte baton sur la mano li ~is* (~is fali) *sian bastonon* ; *~u tiun malpuran paperon* ; *la febro ~is min* ; *~i sian lokon* ; *~i sian oficon pro malsano*, *la laboron por iri promeni*. Kp FORLASI. 2 Ne preni kun si ; restigi sur iu loko aŭ en iu stato : *~i libron sur la tablo*, *infanon ĉe la hejmo* ; *~u la bastonon k prenu la pluvoombreton* ; *~i lokon neokupita* ; *~u min sola* Z ; *mi ne povas ~i lin senhelpe* ; *li min ~is libera* ; *~u ŝin trankvila* Z. 3 Ne malhelpi : *li min ~os libere iri* Z ; *~i sin peli de la ondoj* Z ; *~u, ke mi aŭskultu* ; *~u, mi ne volas diskuti kun vi* ; *mi pacience ~is lin paroli* Z ; *~u min rakonti al vi...* ; *transdoni la aferon al ies dispono*, *sen timo*, *ke li ~os ĝin fali* Z ; *~u la infanojn veni al mi* ; *li bedaŭrinde ~is forkuri la ŝteliston* ; *ne ~u min forgesi pri la horo* ; *ĉi tiu tamen ne ~is sin fortimigi* Z ; *oni ne devas tion ĉi ~i rimarki* K ; *ĉu vi pensas, ke ŝi volus naĝi aŭ ~i*, *ke la akvo fermiĝu super ŝi* Z ? *mi ~is lin al la kaprico de lia koro*, *ke li iru laŭ siaj intencoj* Z. 4 Transdonante ne konservi : *~i riĉan heredaĵon al siaj gefiloj* ; *~i al servisto la ŝlosilojn de sia domo*. 5 Ne malhelpi iri : *ŝteliston neniu ~as en sian domon* Z ; *min ~u for* Z ! Rim. : Kvankam oni trovas iom ofte ĉe Z la verbon *lasi* uzata antaŭ infin. en senco de *igi*, tiu germanismo, kiu povas naski konfuzon, estas nepre evitinda : *li ~is poluri sian kronon* Z ; *vi ~is min voki* Z (vi igis voki min). Al~i (tr). ~i veni ; ne kontraŭstari ; permesi, ke iu faru, ke io okazu : *al~i novan kamaradon en la ludon* ; *la hundo al~as neniun en la*

korton ; sin al~i al la diboĉo ; la regulo al~as kelkajn esceptojn ; al~i en ĉambron la sunajn radiojn (Kp AKCEPTI). **De~1** (tr). ~i fali, demeti : de~i mantelon ĉe la vestejo. **El~1** (tr). ~i eligi : vazo fendita el~as sian akvon ; el~i leonon el la kago ; el~i larminojn, krion ; sangelo (elfluo de sango) ; el~i la lastan vivelspiron ; (f) el~i (montri) sian gojon. **En~1** (tr). ~i eniri : en~i la invititojn. **For~1** (tr). ~i for de si ; definitive ~i : for~i la edzinon, la oficon ; post tiuj vortoj li for~is la ĉambron Z ; ŝi pensis pri la bona Dio, kiu certe ne for~os ŝin Z ; for~i sian intencon Z ; de tiu tempo neniam min for~adis tiu ideo Z (Kp PRETERLASI). **Post~1** (tr). ~i post si : post~i signojn, sekvojn malfeliĉajn ; post~i infanon, heredaĵon ; tiu vizito post~is fortan impreson ĉe la publiko (Kp TESTAMENTI). **Preter~1** (tr). ~i preterpasante, neatentante, ne kaptante : preter~i bonan ŝancon, okazon ; preter~i la avertojn, admonojn ; preter~i nenian klopodon por sukcesi ; preter~i vorton en kopio ; en la lingvaj demandoj la principoj estas tiel delikataj k tiel multaj, ke estas preskaŭ neeviteble, ke kelkaj estos preter~ataj Z (Kp SALTĴ, NEGLEKTI. Vd ORFO). **Tra~1** (tr). ~i trairi : maldensa kurteno tra~as la lumon ; tra~i hundon tra la kamparo.

* **Lasta.** 1 Estanta post ĉiuj ceteraj en tempo aŭ spaco : li alvenis la ~a ; la ~aj tagoj de libertempo ; la ~a kvaronluno ; la ~an fojon, kiam mi vidis lin ; tia estis ĝis la ~a tempo la opinio de la Esp-istaro Z ; la plej ~aj (novaj) eltrovoj de la scienco ; plej bone ridas, kiu ~e ridas Z ; en tiu nobla vetbatalo, ni ne volas resti inter la ~aj ; ~aj paĝoj de libro ; esti ĉe la ~a vico de la aŭdantaro ; loĝi ĉe la ~a etaĝo ; en esp-o la akcento estas ĉiam sur la antaŭ~a silabo ; la komitato transdonu siajn konsilojn al nia L. K. por ke tiu ĉi ~a esploru la aferon Z ; ~moda. 2 Estanta post ĉiuj aliaj laŭ la ordo aŭ rango en serio : esti la ~a en konkurso ; ~a sed ne malplej valora ; ~vice, ne~range. 3 Post kiu ekzistas neniu alia en tempo aŭ spaco : por la ~a fojo mi vin admonas ; ĉe lia ~a hbro ; eluzi siajn ~ajn fortojn ; elspezi sian ~an monon ; ~horaj informoj ; pluraj el miaj infanoj mortis, jen la du ~aj ; la ~a

(mond fina) juĝo ; la ~a (decida) vorto en tiu afero ne estas ankoraŭ parolita (Kp VORTO) ; ĝis la ~aj limoj de la tero ; (f) la ~a limo de la pacienco (Kp EKSTREMA).

Lato Z. Longa, mallarĝa k plate maldika peco da ligno, uzata en konstruo. Kp TABULO, LAMENO, LADO. ~**kurteno.** Fenestra kovrilo farita el moveblaj ~oj. ~1 (tr). Garni per ~oj.

latenta. 1 Nevidebla, sed ekzistanta k aperigebla : ~a ideo, kontrasto, inklinio ; ~a militostato ; ~a forto de elektra motoro. 2 ~ Nevidebla, sensimptomata : ~a malsano. ~1 (ntr). Esti ~a.

Latero Z. Linio limiganta geometrian figuron. Kp FLANKO.

latiro ☞ G. de legumenacoj, kies kelkaj specoj estas kulturataj kiel furago (lathyrus).

latitudo (Sc). Distanco de iu loko al la ekvatoro, mezurata per la meridianan trapasanta tiun lokon. **Astronomia aŭ geografia ~o.** Angulo inter la ekvatora ebena k la normalo je la surfaco ĉe iu punkto. **Geodezia ~o.** Astronomia ~o precize difinita per korekto pro loka ekarto de la perpendiklilo. **Tercentra ~o.** ~o inter la ekvatora ebena k la tera radio, kiu tranĉas la lokon. **Cirklo de ~o.** Fikcia geografia cirklo sur la terglobo paralela al la ekvatoro. Vd EKVATORO, LONGITUDO.

Latuno. Flava metala kunmiksajo el kupro k zinko.

* **Laŭ.** 1° Prep. montranta : 1 Konformecon al ies sento aŭ volo (= sekvante, obeante) : mi restas ĉi tie ~ la ordono de mia estro Z ; li volas agi ~ sia kapo ; ni vagadis tie ĉi k tie ~ nia plaĉo k bonrovo ; mi agis ~ mia konscienco ; ŝi lin trovis ~ sia gusto Z ; ~ mia opinio vi estas malprava ; ĉio iras ~ deziro. 2 Dependecan de iu cirkonstanco, pro kiu oni agas, aŭ per kies karaktero oni direktas sian agon (= konforme al) : re juĝu pri afero ~ ĝia ekstero Z ; faru ~ ilia modelo Z ; kopii ~ modelo ; mi ne volas iri ~ fremdaj postesignoj Z ; ~ tio, kiel oni ĝin prenas Z ; vi lokos ilin ~ tio, kiel ili aluenas ; ~ la grado, kiom tion permesis perfekta sincereco ; ~ tio, se (depende de tio, kiel) ; ~ tio, se la vetero estos bela aŭ ne, mi promenas ; mi deziras manĝi ~ la karto ; ~ via mono

mezuru vian veston Z; ~ la fruktoj oni arbon ekkonas Z; birdo kantas ~ sia beko Z; ni ĉiun homon irakios ~ lia merito Z; ne respondu al malsaĝulo ~ lia malsaĝeco Z; mi ripelos ĉion vorto ~ vorto Z; arangi ~ alfabela ordo; mi rakontos ĉion ~ ordo Z; ~ la okazontajoj mi decidos Z; danci ~ fluto; (f) danci ~ ies fajfilo Z (blinde agi laŭ ies volo); dancigi iun ~ sia fajfilo Z; mi disflugigos ilin kiel polvo ~ la vento Z; ~ la krio de koko, tuj spiritoj rapidas hejmen Z. 3 Konsideradon de iu aparta karaktero, pri kiu oni asertas ion aŭ atentigas iun (rilate al, konsiderante): la luno iras ~ rapideco, kian ni ne povas imagi; mi konas lin nur ~ la nomo; ŝi estis la plena portreto de sia patro ~ sia boneco k honesteco Z; li rapide la kapon ~ du duonoj distranĉis; ~ praktika maniero; la soldatoj marŝis ~ perfekta ordo; la aĉetantoj aperis k malaperis ~ senĉesaj vicoj; via stilo progresas ~ precizeco; fali ~ sia tuta longeco Z; esp-o posedas senkomparan superecon, ĉu ~ la vidpunkto praktika, ĉu ~ la vidpunkto literaturo (Kp EL 3); ~ la unua rigardo, tio ŝajnas facila. (Kp EN 5, AL 1, PRI, PER). 4 Iradon de unu ĝis alia fino de objekto aŭ spaco, kies bordon aŭ direkton oni sekvas: iri ~ la direkto Z, vojo Z; mi kondukos vin ~ la vojo de saĝo Z; li ekiris ~ tiu ĉi rivero Z; li amis promeni ~ la tombejo; nuboj nigraj, pelataj de vento, rapide kuris ~ la malafabla ĉielo; ~ lia ruĝa vizaĝo fluis ŝvito (Kp LAŬLONGE DE, TRA).

II* Vortero samsignifa: ~a. Konforma al. ~igi. Konformigi: ~igi la parolon al la penso.

III* Prefikso samsignifa: ~mezure Z; ~peze Z. ~iri (tr). Iri laŭlonge de: ~iri la riveron. Kp PRETERIRI. ~eble. Tiom, kiom estas eble. ~longe. Laŭ la pli granda direkto: trairu la landon ~longe k ~larĝe Z.

* Laŭbo. Artefarita volbo el foliaro aŭ arbetoj en ĝardeno (ordinare subtenita per diversspeca subtenilo): ~o el bastonoj kunplektitaj de konvolvuloj k pizoj B.

* Laŭdi (tr). Esprimi aproban, favoran opinion pri meritoj, kvalitoj de iu aŭ io: ~i iun, ies agon; kiu sin mem ~as, tiun neniu aplaŭdas Z; ne ~u la tagon antaŭ

vespero Z; oni ~as homon laŭ lia saĝo Z; funebra ~o de mortinto; ~inda konduto. Kp APOLOGIO, PANEGIRO, APOTEOZO, FLATI. Vd ĈIELO. Mal~i (tr). Esprimi malaprobajn opinion pri (Kp KRITIKI, VIFI).

laŭdano 罂 蔞. Likva medikamento, kies bazo estas opia alkoholaĵo k kiu estas uzata por kvietigi nervojn.

* Laŭro. 1 Ĉiamverda arbeto (laurus). 2 (f) Simbolo de venko, sukceso: la ~oj de la gloro; ~e kroni triumfinon; rikolti ~ojn (multe sukcesis).

Laŭreato. Persono, kiu ricevis premion en konkurso.

laŭrentilo 罂. La malsupra geologia formacio de la primara epoko.

* Laŭta. 1 Forte, intense aŭdebla: ~a voĉo, ĝemo, krio, sono, bruo, rido, ĝojo; ĉi tie precipe la printempo estas ~ega, plena je bruo de la riveroj B; ~e ridi, plori; ~e legi; ~e eldiri sian opinion; ~igu potence vian voĉon Z. 2 Emfaza, efekta: ~aj frazoj Z, projektoj; Volapük povis nur pase entuziasmi la homojn sub influo de ~aj reklamoj Z. Mal~a. Malforte, apenaŭ aŭdebla: mal~e flustri en la orelo; la neĝo mal~igas la bruon de la paŝoj. ~parolilo. Aparato por ~igi voĉon aŭ sonon.

* Lavi (tr). Purigi per akvo aŭ alia fluaĵo: ~i tolaĵon, glasojn, tapiŝon, makulojn, al si vizaĝon; for~i makulon Z; li ploris tiel forte, ke la grajneto el~iĝis el lia okulo Z; (f): fari al iu bonan ~on Z (severan riproĉon. Vd TANI, PREDIKI, LECIONO) la ondoj ~as la rokojn; pri tiu afero mi ~as al mi la manojn Z (mi ne prirespondas pri tio); ~u de la malbono vian koron Z. Kp GARGARI, BANI, LESIVI. ~umi (tr). Kolorigi surpaperan desegnon, etendante maldensan akvan kolorilon k pli k pli intensigante la nuancojn per plurfajo frotado de peniko post sekiĝo de antaŭa kolortavolo (Kp TUĈI).

* Lavango. Neĝamasego rulfalanta de monto: (f): ~e kreski (pliigi senĉese k rapide kiel rulanta neĝbulo); ~oj da homoj, da vortoj, riproĉoj, mensogoj; ~o da indigno ruliĝis de unu angulo de la lando ĝis la alia. Kp Torento, Pluvo, HAJLO.

Lavendo. Veg. el labiacoj, kun bonodoraĵoj frotetoj uzataj en parfumado (lavedula).

Lazuro. Blua koloro de la ĉielo : ~a maro, okulo ; ~ŝtono.

* **Leciono.** 1 Tio, kion instruisto lernigas al lernanto : *doni, fari, preni* ~ojn pri *amala lingvo, muziko* ; *doni al iu ~on de moroj* Z (severe riproĉi. Vd LAŬO, KAPO). Kp LEKCIO, PRELEGO. 2 Tio, kion lernanto devas parkere lerni : *lerni, reciti, forgesi* ~on. 3 Instruo de la sperto : *tiu akcidento servu al li kiel ~o* ; *por malsaĝulo bastono, por saĝulo ~o* Z ; *tio estas instrua ~o por ĉiuj* Z (Kp EKZEMPLO). 4 Maniero, laŭ kiu oni legas tekston en manuskripto aŭ eldono : *la papirusoj iveris pli bonan ~on* (Kp VARIANTO).

lectino ☞ ☞. Fosforeca graso, kiu troviĝas en la ovoflavo.

* **Ledo.** Felo preparita por industriaj uzoj (ŝuoj, rimenoj ktp) : *el fremda ~o oni tranĉas larĝe* Z (oni estas malavara se oni ne pagas la kostojn. Vd roŝo). Kp HAŬTO, PELTO, FELO.

* **Legi** (tr). 1 Sekvi per okuloj presitan aŭ skribitan tekston k ĝin prononci voĉe aŭ spirite : ~i *leteron, libron, manuskripton, hieroglifojn* ; *infano ne scianta, lernanta ~i* ; *ni ~as en gazetoj, ke...* ; *de ~ado sen atento ne riĉiĝas la prudento* Z ; (f) ~i per la fingroj (pp blinduloj). 2 (f) Diveni ies penson laŭ la ekstera aspekto : *en lia fizionomio oni ~is seriozecon* Z ; ~i la kuraĝon sur ies vizaĝo (Kp KONJEKTI, DEĈIFRI. Vd PERFID). Laŭt~i, voĉ~i Z (tr). Laŭte elparoli, kion oni ~as : *li voĉ~as el stranga libro* Z. Tra~i (tr). 1 ~i ĉitie k tie. 2 Atente ~i de komenco ĝis fino : *tra~i ĝis la fino* Z. RIM. : Por eviti konfuzon inter tiuj du sencoj, estas konsilinde uzi por la 1-a ~eti, duon~i, k por la 2-a tut~i, fin~i.

legacio. Vicambasadorejo.

Legato. Altranga ekleziulo komisiita por reprezenti la papon en ia difinita okazo.

* **Legendo.** Rakonto pri malnovaj okazaĵoj, en kiu intermiksiĝas historiaj k fabelaj tradiciaj faktoj : *popolaj ~oj* ; *la ora ~o* (pri sanktuloj).

* **Legio.** 1 Militista korpuso ĉe antikvaj Romanoj, enhavanta ĉirkaŭe 5.000 soldatojn. Kp KOHORTO, FALANGO, REGIMENTO. 2 (f) Multego. **Honora ~o.** Plej

alta franca ordeno por civila k militista merito.

Legitimi (tr). 1 Pruvi per dokumentoj la identecon, la memecon de iu ; laŭrajtigi : *sin ~i per pasporo* ; *sin ~i kiel policiston ĉe la hotelisto* Z ; ~iloj, ~aĵoj. 2 Konfirmi aŭtentikecon de dokumento : ~i *subskribon, akton*. ~a. Laŭrajta.

legitimacio. Legitimado aŭ legitimaĵo.

* **Legomo.** Ĉiu ĝardena manĝebla veg., escepte de fruktoj (brasiko, laktuko, karoto, pizo, ktp).

legumeno ☞. Frukto, duvalva, ĝenerale konsistanta el unu tubo, k kies ĝrajnooj altenas al placento laŭ la longo de la kunligaj linioj de la tubo : *la fruktoj de la fazeoloj, faboj, pizoj estas legumenoj*. Vd LEGUMINO.

legumenacoj ☞. Fam. de plantoj, kies fruktoj havas formon de legumeno : *fabo, fazeolo, pizo*. ~o. Ĉiu speco de ~oj. Vd FABO.

legumino Z ☞ ☞. Albumina substanco troviĝanta en la semoj de legumenacaj plantoj. Vd LEGUMENO.

* **Legu.** 1 Deviga decido, proklamita de plej supera ŝtata aŭtoritato, ordonanta aŭ malpermesanta ion : *la civilaj, politikaj, kriminalaj, konstituciaj ~oj* ; *~o pri minejoj* ; *doni, fari, voĉdoni, nuligi ~on* ; ~o mallertulon ligas, lertulon fortigas Z ; ~ofaranto, ~odonanto ; ~o pasintaĵon ne tuŝas Z ; *popola kutimo havas valoron de ~o* Z ; *nesciado de ~o neniun pravigas* Z. Kp JURO. 2 Deviga regulo : *la ~oj de la deĉeco, de la mondumaj rilatoj, de la moralo, ĝentileco* ; *la ~o de la pli forta* ; *deziro ~ojn ne konas* Z ; *laŭ ĉiuj ~oj de la arto* Z. 3 Konstanta universala regulo, kiu regas la fenomenojn de la naturo : *la ~oj de la naturo, de la fiziko* ; *fonetikaj ~oj* (Kp PRINCIPO). ~a. 1 Rilata al ~o : *la ~a forto, povo*. 2 Konforma al ~o, permesita de la ~o : *~a decido* ; *sur ~a bazo* Z ; *~aj elektoj* Z ; *lia ~a edzino* Z ; *~aj, ne~aj infanoj* ; *~e k rajte* Z. ~lsto. Profesiulo sperta pri la ~oj k iliaj aplikoj. ~igl. 1 Igi laŭ~a : *(laŭ)~igi situacion, siajn rajtojn, pretendojn, eksteredzecon infanon*. 2 Doni ~ojn al : *~igi popolon* Z, *la fundamentojn de la tero* Z. Kontraŭ~a. Ne~a, ne konforma al ~o : *kontraŭ~a decido, entrepreno*. Laŭ~a. ~a

2. ~oforta. Same deviga kiel ~o : ~oforta dekreto. **~oscienco.** Scienco pri ~oj k iliaj aplikoj.

* **Leki** (tr). 1 Sovi la langon sur io : *katino ~as la idojn, sian felon*; ~i bombonon; ~trinki Z (langtrinki); oni ~as la manon (f. karesas, flatas) *sed celas la panon* Z. 2 (f) Pasante tuŝeti : *la ondoj la bordojn*; *langoj de flamo ~is la najbarajn domojn* (Vd LAVI).

* **Lekanto.** Kampa veg. el fam. komp-ozitoj, kun blankaj floroj k flava rondeto en mezo (*leucanthemum vulgare*). ~eto. Malalta veg. simila al ~o (*bellis perennis*).

Lekcio. Universitata aŭ supera instrua parolado : ~oj pri la scienco de la lingvo Z; *kiam la studentoj venas de la ~oj* Z. Kp PRELEGO, LECIONO. ~1 (ntr). Fari ~on.

leksikologio. Scienco pri la vortoj studataj laŭ ilia etimologio, signifo k uzado.

* **Leksikono.** 1 Mallonga vortaro sen ekzemploj. 2 Speciala faka vortaro.

lektoro Z. Titolo de universitata profesoro, diverse uzata laŭ la landoj, k plej ofte koncarnanta instruiston pri lingvoj.

Lenso. Lentoforma disko el vitro aŭ kristalo, limigita per unu aŭ du kurbaj supraĵoj, k havanta la proprecon regule devii la lumradiojn.

* **Lento.** Legoma veg. el fam. fabacoj, kun manĝeblaj platrondaj semetoj (*ervum ens*).

* **Lentugo.** Flavruĝa makulo de la haŭto sur vizaĝo aŭ manoj.

* **Leono.** Granda rabobesto el fam. de katoj, kies virseksulo portas densan kolhararon.

* **Leontodo.** Herba veg. el fam. kompozitoj, kun flavaj floroj, uzebla kiel salato (*taraxacum dens leonis*).

* **Leopardo.** Afrika rabobesto el fam. de katoj kun nigremakulita felo (*felis pardus*).

lepidodendro 🌳. G. de fosiliaj plantoj el la ordo de likopodialoj, kies alto ĝisatingadis 30 metrojn.

lepidopteroj 🦋. Ordo al kiu apartenas ĉiuj papilioj.

* **Leporo.** Kvarpieda rapidkura ĉasbesto el vico de dentoskrapuloj, similanta

kuniklon, sed pli granda ol ĝi (*lepus*) : *kiu ĉasas du ~ojn kaptas nenium* Z (Vd ŜTONO); *pafi samtempe du ~ojn* (atingi du rezultatojn); *fortoj ~aj k kapricoj sinjoraj* Z (Vd OKULO). ~hundo. Granda rapidkura gracie maldika-hundo, kapabla kurkapti ~on.

* **Lepro.** Infekta haŭta malsano, karakterizata per ulceroj k gangrenoj, kiuj iom post iom difektas k manĝetas la haŭton k karnon.

* **Lerni** (tr). 1 Akiri per mempenado scion pri scienco, arto, metio ktp : ~i gramatikon, muzikon, dancon, kalkulon, komercon; ~i kalkuli, kudri Z, danci, legi; *rajdi sur ĉevalo oni ne ~as sen falo* Z; ~i sian lecionon; *parkere ~i*; *facile, diligente ~i el, en, per bona gramatiko*; *tio estas ~ila* (ne propramova) *ordono* Z; ~ado sen fruktoj ne restas Z; ~anto en gimnazio; pro la sen~a uzebleco de la vortaro la finiĝoj k sufiksoj estas sendependaj vortoj Z. 2 Akiri scion per sperto : *de la plej fruaj jaroj mi ~is obeadi* Z; *li ~os timi min* Z; ~u esti forĝesita k tamen vivi Z; *taksi k ŝati la sanon ni ~as en malsano* Z; *ho patriotismo, kiam fine la homoj ~os kompreni ĝuste vian sencon* Z ? *homo ~as la tutan vivon* Z; *li multe ~is el siaj vojaĝoj*; por sperto k ~o ne sufiĉas eterno Z; *malgraŭ tiuj malfeliĉoj la nacioj ~is malmulton*; *ili ~os la agmanieron de mia popolo* Z; *de tiuj fremduloj la popolo ~is malŝati la egiptajn diojn* B. ~ejo. 1 Loko destinata por ~i : *mezgrada, elementa, supera ~ejo*; *~ejo por ingeni-eroj*. 2 (f) Ĉio, kio donas scion k sperton : *li trapasis la severan ~ejon de la vivo* (ricevis instruadon de memsperto); *instruita ĉe la ~ejo de la malriĉo, malfeliĉo*. ~igi. 1 Igi ion ~ata, instrui ion al iu : ~igi alfabeton al infano; la respekton al la maljunuloj oni ~igis al mi *luj de la infaneco*; ~igi metion al iu; ~igu al viaj filinoj *junebran ploradon* Z. 2 Igi iun ~anta, instrui iun pri io : *la sperto ~igas*; *ili ~igis sian langon paroli malveron* Z. El ~1, tut~1, fin~1 (tr). ~i fundo. Mem~into. Tiu, kiu ~is sen helpo (Kp AŬTODIDAKTO). ~olibro. Libro por ~antoj. ~oservo. Senpaga aŭ malalte pagata servo de junulo ĉe metiisto aŭ profesiulo por ~i la metion aŭ profesion.

* **Lerta.** 1 Kapabla facile k laŭcele fari ion pro la rapideco k fleksebleco de siaj movoj: ~a metiisto, kirurgo; ~aj manoj; leonoj k tigroj simile al ~aj katoj saltadis inter la verdaj plektobariloj Z; la cikoniiĉoj falis, ĉar ili estis ankoraŭ tro mal~aj Z; rapide k ~e kuradis lacertoj Z. Kp FACILMOVA, GRACIA. 2 Kapabla facile k laŭcele plenumi ion pro la rapideco k trovemeco de sia penso: ~a politikisto, oratoro; ~a en sia profesio Z, fako; mal~a ŝtelisto; ne~a junulo (Kp NAIVA, SENMALICA); ~e kaŝi ion Z. Kp SPERTA, KOMPETENTA. 3 Farita laŭ ~a maniero: ~a laboro, dancado; per ~a admono (reklamo) alfluas la mono Z; la birdetoj faris malgrandan mal~an moviĝon Z; mal~a propono.

* **Lesivo.** Bolinta akvo kun potaso aŭ sodo, uzata por lavi tolaĵon. ~l (tr). Boligi tolaĵon en ~o, por ĝin lavi.

Letargio. 1 Stato de ŝajna morto, karakterizata per preskaŭ tuta halto de spirado k de sanga cirkulado. Kp DORMO. 2 (f) Plena inerteco k indiferenteco.

* **Letero.** Skribaĵo, per kiu oni korespondas kun alia persono: sendi ~on per poŝto; ~a papero, invito; ~e korespondi; rekomendita, registrita, valora ~o. ~kesto. Kesto por enmeti sendotajn aŭ ricevotajn leterojn aŭ paperaĵojn.

leŭkemio ☞. Malsano karakterizata per trommultigo de blankaj globetoj en la sango.

leŭkocito ☞. Blanka globeto de la sango aŭ de la puso.

leŭkomaino ☞. Alkaloido troviĝanta en la ĉeloj de vivantaj animaloj k kiu produktiĝas de albuminecaj substancoj.

leŭso ☞. Sedimento el la kvaternara epoko k kiu formas nuntempe la suprojn de malmulte sulkigintaj ebenaŭ aŭ valoj.

* **Leŭtenanto.** Oficiro tuj malsupera al kapitano. Sub~o, Vic~o. Plej malsupera oficiro.

* **Levi** (tr). 1 Movi de malsupre supren; plialtigi: ~i pezan ŝarĝon, kruĉon, la bastonon kontraŭ iu; ~i flagon ĝis la supro de la masto; ~i la rulkurtenon de fenestro; la Eternulo volis ~i la profeton en ĉielon Z; la vento ~as la ondojn, polvon; ~i la brakon, piedon, kapon, palpebrojn Z, ŝultrojn, la okulojn de sur la

pago; ~i defalintan mantelon Z; ~i kadavron de tero Z; sin ~i sur la ŝtuparo, en la aeron; orkouritaj kupoloj sin ~adis super la tegmentoj Z; la suno, tago, luno sin ~as; el~i akvon el la puto; mal~i la brakojn, la okulojn; en la pesilo mal~iĝas la kaliko Z. 2 Meti stare tion, kio estis kuŝanta, klinita ktp: ~i malsanulon de lia seĝo, falintan infanon; ~i standardon Z; sin ~i de, el sia lito (ellitiĝi); maro ~as siajn ondojn Z; (f) ~i (ribeligi) multajn naciojn kontraŭ la urbon Z. 3 (f) Iniciati: ~i demandon Z; similan projekton ~is s-ro Grabowski Z. 4 (f) Plialtigi la gradon de io: ~i (plialtigi) sian voĉon Z; tio ~as la harmonion de la lingvo Z; mal~i la voĉon. 5 (f) Meti en pli altan staton; spirite, morale plialtigi: ni celas ~i la moralan k fartan staton de la popolo; tio, kio propre ~is la homaron alle super ĉiuj aliaj bestoj Z; ~i la benketon de botisto al la indo de instrua seĝo de filozofo Z; ~i ion ĝis principo; sama sento (alten) ~is ĉiujn korojn; plej timu la homo, se dioj lin ~is Z! vico da malbonŝancoj mal~is lin ĝis plej mizera situacio. ~iĝl. 1 Moviĝi supren; altigi: aglo, aeroplano, fumo ~iĝas alten; ~iĝi en la ĉielon Z, al la cielo Z; nubo de polvo ~iĝis de la tero; suno, tago, matenruĝo ~iĝas Z; la kolerio ~iĝis al lia kapo Z; lumo ~iĝanta Z; birdo for~iĝas Z (forflugas); kiam la roso for~iĝis Z; kiam ni decidis pri ili, mal~iĝis niaj manoj Z (pro malsperero); la rabobirdoj mal~iĝis sur la kadavrojn Z; la krepusko mal~iĝis super ni. 2 Rekte ekstari: ~iĝi de la seĝo Z, el la lito, de dormo Z; la remparo krute mal~iĝas Z; montareno abrupte ~iĝas; granda nacio ~iĝos (alvenos) de la randoj de la tero Z; (f) gigante nun antaŭ mi ~iĝas via bildo Z; la urbo rapide re~iĝis el ruinoj. 3 Komenciĝi: ~iĝis akra vento Z, murmuro, krio; subita bruo ~iĝis en la domo Z; malfeliĉo ~iĝas sen veko Z. 4 Plialtigi je ia grado: lia voĉo ~iĝis pro kolerio. 5 Spirite, morale plialtigi: liaj pensoj ~iĝis (nobligis) per la meditado; la homaro ~iĝis super la bestoj; ~iĝi super la kvereloj de l' ĉiutaga vivo; ~iĝi ĝis tia situacio, ke Z; la mal~iĝanta potenco de la imperio. ~ilo. 1 Ĉiuspeca aparato por ~i. 2 Rigida stango movebla sur iu apogpunkto k

uzata por ~i pezan objekton : ~aparato, ~maŝino (Kp GRUO 2, ARGANO).

levjatan Z. Nomo de la krokodilo en Bb ; timinda monstro.

levido Z. Ano de la gento de Levi, dediĉita por servo de la templo.

* **Levkojo**. Veg. el fam. kruciferoj kun bonodoraj floroj (*cheirantus*).

lezi (tr) 𐌵. Kaŭzi patologian difekton aŭ ŝanĝon en organo : skarlatino ofte ~as iun organon. ~o. Patologia difekto aŭ ŝanĝo en organo.

* **Li**. Singulara virseksa pron. de 3-a persono : ĉiu ~ havas sian ŝi Z.

* **Liano**. Tropika ligneca grimpanta veg.

liao ☆. Geologia formacio de la sekundara epoko. Vd KRETACEO, JURASO, TRIASO, DIASO, DEVONO, SILURO.

* **Libelo**. Longa maldika insekto el ordo nevropteroj kun kvar grandaj travidaj flugiloj (*libulula*).

* **Libera**. 1 Ne submetita al fremda volo : vi estas ~a decidi, akcepti, rifuzi ; ~a decido ; havi ~an elekton Z ; ~a volo ; ~vola. Kp NEDEVIGITA, PROPRAVOLA, LAŬPLAĈA, ARBITRA, SPONTANEA. 2 Ne submetita al iu materia aŭ morala baro : ~a kiel birdo aera Z ; lasi la hundon ~a en la korto ; post dulgaa aresto li estis ~a ; gardi la ~ajn movojn de siaj membroj ; ~a je katenoj ; ŝia mano estas ankoraŭ ~a (ŝi estas nek edzinigita nek fianĉinigita) ; mi purigis mian koron, mi estas ~a de mia peko Z ; esti ~a de maltrankvileco Z, de zorgoj, pasioj ; ~a de ŝuldoj, de ĉiu devo, de sia promeso ; vi estos tute ~aj de partoprenado en la deficito ; esp-o estas ~a je ĉiuj esceptoj ; la libro ne estas ~a je tiu malbonaĵo ; kapabli ~an (facilan k fluon) paroladon de esp-o (Kp FACILA, NEĜENATA, KVITA, NE MALHELPATA). 3 Ne submetita al politika dependeco : ~a popolo, civitano (Kp AŬTONOMA). 4 Ne submetita al iaj specialaj kondiĉoj : la eniro en la ekspozicion estas ~a (al ĉiuj permesata, sen-paga) ; ~a (plene permesita, sen doganoj k formalajtoj) importi, trafiko ; ~a industrio ; ~a funkciado de kulto ; esp-o estas ~a apartenaĵo al la tuta mondo Z ; ~aj versoj (ne observantaj la samecon de la piedoj). (Kp SENBARA, SENĜENA,

SENEMBARASA, SENCEREMONIA, SENREG-ULA.) 5 Ne havanta devigan okupon : mi ne povas ĉeesti la morgaŭan kunvenon ĉar mi ne estas ~a. 6 Neokupata (pp spaco aŭ tempo), disponebla : ĉu la seĝo estas ~a ? la vojo estas ~a ; lasu ~an interspacon inter unu aro k alia Z ; sub ~a ĉielo (en loko nekovrita) ; la vespero restos ~a por la vizito de la urbo ; profiti la ~ajn horojn por promeni ; havi neniun ~an tempon ; ~tempo (ferioj). (Kp VAKANTA.) ~e. En maniero ~a : ~e agi, decidi ; nian lingvon ĉiu povas ~e uzi por iu ajn celo ; pripensu tion memstare, ~e de ĉia fremda influo ; pri propra afero neniuj juĝas ~e Z (senpartie) ; ~e sur ŝiaj ŝultroj falis la haroj ; tiam mi spiris pli ~e ; mi petas ke vi ~e (senĝene) diru vian opinion ; lasi ~e flui la kritikaĵojn ; ĉiun libron verkitan en la lingvo internacia ~e (sen malhelpo, facile) povas kun vortaro en la mano legi ĉiu Z ; en tiu lernejo oni povas ~e instrui esp-on ; ĉiu povas ~e eldoni verkojn en esp-o ; vivu mizere, sed vivu ~e Z. ~(ec)o. Stato de iu aŭ io, kiu estas ~a : provi reakiri sian ~econ B ; doni ~econ al mal~ulo ; la politika, komerca, gazetara ~eco ; mi salutis vin, lando de la ~eco Z ; batali por la ~eco de la homaj rajtoj Z ; lasi al ĉiu homo plenan ~econ havi tian internan kredon, kiu ŝajnas al li plej bona Z ; preni al si la ~econ ...i Z ; pli bona pano sen butero ol kuko sen ~o Z. ~igi. Meti en ~an staton : ~igi malliberulon, sklaven ; li relenis ŝin per la brako sed ŝi ~igis sin Z ; ~igi al iu la vojon ; ~igi la vojon de ŝtonoj Z ; ~igi iun el sklaveco Z, de limo, de lia promeso, de mensoga akuzo, de siaj ŝuldoj ; ~igita de ĉia respondeco Z, de duboj ; klera homo ~igita de ĉia antaŭjuĝo ; ~igi la lingvon de senutila balasto ; ellerninte unu sufikson ni estas ~igitaj de la lernado de granda serio da vortoj Z ; tiu diplomo ~igas de militista servado ; sin ~igi de (aŭ el sub) fremda juĝo ; la naci~iga movado disvolviĝas (Vd EMANCIPI, MALSKLAVIGI, FORSKUI). **Mal**~a. Ne havanta ~econ (Vd ĈENO, KATENO, BRIDO, BUŜUMO, JUGO, SKLAVO, TRUDI). **Mal**~ejo. Domo destinita por enŝlosi arestitojn aŭ kondamnitojn (Kp KARCERO, KAĜO).

Liberala. 1 Favana al libero k toleremo en sociaj, religiaj, politikaj aferoj : ~aj

partioj, doktrinoj, opinioj, institucioj; ~a *spirito*; ~ismo. 2 Karakterizas okupon, kiu necesigas precipe intelektan laboron (instruisto, sciencisto, kuracisto kc): ~a *profesio*; ~aj *artoj*.

libertinismo §. Liberigo el religiaj kredoj k praktikoj. Kp LIBERPENSULO.

libido §. Psika energio, konsiderata de la psikanalizistoj kiel konsistanta principe en la seksa impulso.

* **Libro**. 1 Bindita aŭ broŝurita paperfoliaro, kun presita teksto: *scienca, literatura* ~o; *nur* ~a (ĉerpita el ~oj, ne el sperto; kabineta) *scienco*; *koni la lingvon* ~e, *sed ne libere*. 2 Samforma paperfoliaro destinita por ke oni skribu en ĝi: *komerca* ~o; *memor*~o; *not*~o (Kp KAJERO, REGISTRO). 3 Nomo de grandaj dividoj de verko. Kp ĈAPITRO, VOLUMO. ~**(oten)ejo**. Ĉambro, en kiu oni konservas multajn ~ojn. Kp BIBLIOTEKO. ~**(ovend)ejo**. Butiko, en kiu oni vendas ~ojn. ~**eto**. 1 Malgranda ~o. 2 ~o enhavanta la parolojn de operverko. 3 Tiuj paroloj mem. ~**otenado**. Enskribado de en- k elspezoj en komercajn ~ojn. **Jar**~o. ~o ĉiujare aperanta k prezentanta la ĉefajn okazontaĵojn de la jaro koncernantaĵojn ian societojn aŭ fakojn.

Liceo. Mezgrada lernejo; gimnazio.

licencio. Universitata rango, meza inter matureca ekzameno k doktoreco: ~ato Z, ~ulo (magistro).

liclo ☞ G. de solanacoj, arbedo (*lycium*).

* **Lieno**. Granda mola k spongeca glando, ĉe maldekstra flanko de ventro, kie formiĝas k detruigas la ruĝaj globetoj de sango.

Lifto. Aparato por suprenlevi personojn aŭ objektojn ĝis la diversaj etaĝoj de domo aŭ konstruo.

* **Ligi** (tr). 1 Fiksi, ĉirkaŭvolvi per ŝnuro, ĉeno aŭ alia rimedo malhelpante liberan movon: ~i *sovaĝan beston, frenezulon, hundon per ĉeno*; (f): ~i *la okulojn de iu Z, ĉies intereson*; *tio ĉi tute senbezono* ~us *nin Z*; *ne nomu min plu majstro, ĉar per tiu morale tro* ~anta *nomo* ~i *malliberigas nian aferon Z*. Kp KATENI. 2 Fiksi per ŝnuro aŭ alia kunigilo plurajn objektojn aŭ partojn: ~i *vergojn, buk-*

edon, faskon; ~i *kestojn, pakafon*; ~i *rompitan membron, arterion*; ~i *medalon ĉe la kolo*; (f) ~i *la okulojn al la tero*; *multaj memoraroj estas* ~itaj *al tiu loko*. (Kp NODI, INTERPLEKTI, KROĈI, ALĈENIGI, ALGLUI, ALTENI, NAJLI). 3 Kunigi plurajn aferojn per ia rilato de sinsekvo aŭ kaŭzeco: *parolante* ~i *la silabojn*; ~i *propoziciojn per konjunkcioj*; ~i *la ideojn*; ~i *literojn en skribo*; ~i *utilecon kun agrableco, praktikan spiriton kun idealismo*; en la unuaj jaroj la akiro de ĉiu nova esp-isto estis ~ita kun senfina laborado k oferado Z; lia morto estas sendube ~ita kun tiuj grandaj laboroj k malagrablaĵoj Z; esp-ismo estas forte ~ita kun ia interna ideo Z; ĉion, kion Z diras aŭ faras, oni ~as kun esp-o Z; malvasta ~iteco ekzistas inter ambaŭ demandoj Z; pli granda pago devas esti ~ita kun pli grandaj rajtoj Z; paroli sen senco k sen inter~o Z; la inter~iteco de ambaŭ aferoj Z. 4 Kunigi plurajn personojn per amikaj aŭ samcelaj rilatoj: *amikoj, kiujn* ~as *la sama ideo, la samaj aspiroj k esperoj Z*; *sin* ~i *kun iu edziĝe, amike, per amikeco*; ~i *amikajn rilatojn kun iu Z*; *ni deziras krei* ~antan *ponton inter la gentoj Z*; ~i *du regnojn per kontraktado*. 5 Interrilati, interkomunikiĝi: ~i *du landojn per fervojo, per ponto*. ~o. 1 Ago ~i. 2 Ago sin ~i por komuna celo. 3 Asocio, unuiĝo por komuna celo: la ~o de la nacioj; ~o kontraŭ milito; *starigi maristan* ~on. ~ilo. Ĉio, kio servas por ~i: *leda, pajla* ~ilo; (f) *la* ~ilo de la edzeco, de la amikeco; estas danĝere ŝiri ĉiun ~ilon kun la pasintaĵo. Al~i (tr). 1 Fiksi ion ~ante al io: *al~i boaton al bordo*. 2 Kunigi du aferojn per intima rilato: *al~i multe da graveco al io Z* (rigardi kiel tre gravan); *al~i signifon al sono*. 3 Kunigi du personojn per forta sento: *servisto al~ita al la mastro*; *al~iteco al familio* (Kp SINDONEMO, FIDELECO). **Ĉirkaŭ**~i (tr). Ĉirkaŭvolvi ion per ~ilo: *ĉirkaŭ~i membron per bandaĝo, bandaĝon ĉirkaŭ membro*. **Kun**~i (tr). Kunigi ~ante: (f) *kun~i du malfortojn por kontraŭstari al forto*. **Mal**~i (tr). Liberigi el ~iloj: *mal~iĝi de partio*.

ligamento ♥. Fibreca ligaĵo, kiu kunligas ostojn aŭ altenas internajn korpopartojn.

* **Ligno.** Malmola substanco el kiu konsistas radikoj, trunko k branĉoj de arboj : *brul~o*; *seg~o*; *konstru~o*; *~a benko*, *ŝuo*. *~ajisto.* Metiisto, kiu prilaboras ~ajn objektojn.

lignito ☆. Speco de fosilia karbo, tre ofte prezentanta la ŝajnon de duonbrulinta ligno.

ligustro ♀. G. de oleacoj, arbedo kun bonodoraj blankaj floroj : *heĝo el ~oj* (*ligustrum*).

* **Likeno.** 1 Diversspeca kriptogama malgranda veg. kreskanta sur muroj, arboj, ŝtonegoj, k formita de kuniĝo de fungo kun alĝo (*lichen*). 2 ♀ Haŭta malsano karakterizata de haŭtdifektoj ~ŝajnaj.

liknido ♀. G. de kariofilacoj, kiu kreskas sur grenkampoj k kies grajnoj estas venena (*lychnis*).

likopodio Z ♀. G. de ~acoj (*lycopodium*). *~a pulvoro.* Pulvoro flaveta, kiun entenas la sporuoj de la ~o k havanta diversan uzon.

likopodiacoj Z ♀. Fam. de kriptogamoj, kies ĉefa tipo estas likopodio.

likva □ = flueca. *~aĵo* = fluajo 1. *~igi.* Meti en ~an staton.

* **Likvidi** (tr). Definitive forigi, solvi, finreguligi : *~i konton*, *komercon*, *entreprenon*, *heredaĵon*; *~i problemon*, *malfacilaĵon*, *malbonan situacion*, *eksperimenton*; *tiu demando estas nun ~ita*; *la polico ~is tiun sociaĵon*; *~i la carismon*, *la grandajn bienojn*, *la militan staton*, *la analfabetecon ĉe la popolo* (Kp EKSTERMI, ELĈERPI 2). *~o.* Ago *~i* aŭ rezulto de la ago.

likvido (Fon). Sonanto produktata de spirblovo vibriganta la pinton (= R) aŭ la flankajn randojn (= L) de la lango, kiu kaviĝas por formi resonujon. Kp KVAZAŬVOKALO, NAZALO.

* **Likvoro.** Trinkaĵo el alkoholo, aromaj veg-j k sukero : *aniza ~o*.

* **Lillo.** Bulba veg. el fam. liliacoj kun grandaj blankaj bonodoraj floroj, simbolo de pureco.

liliputa Z. Malgrandega, kiel la loĝantoj de la fantazia samnoma lando imagita de Swift : *kresko mamula, sed saĝo ~a Z*.

* **Limo.** 1 Loko, kie finiĝas iu difinita spaco : *~o de kampo*, *arbaro*, *vojaĝo*; *la ~oj inter du landoj*; *ĉie lingvaj ~oj baras la vojojn inter la popoloj*; *fermi la land~ojn al la internacia trafiko*. 2 Momento, kie finiĝas iu difinita tempo : *morgaŭ estas la lasta ~o de mia libereco*. 3 (f) Punkto, kie finiĝas fizika aŭ morala povo : *esti ĉe la ~o de sia pacienco*; *meti ~ojn al siaj elspezoj*; *transpaŝi la ~ojn de siaj fortoj*, *de sia povo*, *de deco*, *de permesata polemiko*; *li fariĝadis tute sovaĝa k petola k transiradis ĉiujn ~ojn Z* (estis tute senmodera). *~1* (x. io). Esti ~o, signo de ~o de, formi mem la ~on de : *rivero*, *muro ~as la bienon*; *Jordano ~as oriente la landon Z*; *al la provinco ~as montaro*. *~igl. 1* (io) = *~. 2* (iu) Fiksi, difini, montri per iu signo la ~on de : *delegitaro komisiita por ~igi la novan teritorion*; *~igi parkon per muro*, *terenon per flagoj*. 3 (iu aŭ io. f) Fiksi, haltige difini la disvastiĝon, la disvolviĝon de iu afero materia aŭ morala : *malhelpi troan vastiĝon de io*; *~igi stajn penojn*, *sian esperon*, *sian ambicion*; *la homaj fortoj estas ~igitaj*; *~igi la daŭron de la diskutado*; *mi longe ~igis min per revado Z*; *mi ~igas min per mallonga rimarko*, *per tio*, *ke Z* (Kp KONTENTIĜI); *pro manko de loko mi ~igas min je la plej necesa Z*; *montoj ~igas la vidon*; *delegito kun ~igitaj povoj*; *la statutoj ~igas la rolon*, *aŭtoritaton de la direktoro*; *la tuta demando ~igas sin (~iĝas) al jeno Z*; *~igado de la armado* (Kp REDUKTI). *~igl.* Esence konsisti el, ne esti pli ampleksa ol : *ĉiuj liaj pretendoj ~iĝas jela edziĝ-permeso*. **Dis~i** (tr). Dupartigi : *dis~i la harojn Z* (diskombante ilin laŭ rekta linio). **Ĝis~i** (x). Etendiĝi ĝis : *la entuziasmo ĝis~is frenezon*. **~tempo, temp~o.** Tempo dum kiu, aŭ momento antaŭ kiu oni devas fari ion : *temp~o deambio*, *de konkurso*, *de valideco de fervoja bileto*. **~stono.** Ŝtono, kiu signas ~on de tereno aŭ distancon sur vojo. **Sen~a.** Havanta nenium ~on : *sen~a multego Z*, *spaco*, *tempo*, *povo*, *fiero*, *konfido*; *sen~e ami* (Kp SENFINA, INFINITA).

limao 𐌆𐌆. G. de lamelibrankaj moluskoj, vivanta en ĉiuj maroj (*lima*).

* **Limako.** 1 Surtera senkonka viskeca molusko, manĝata vegetaĵojn (*limax*).

2 Ĝardena rampanta viskeca molusko, kun konko; heliko (*heliz*): (f) *~a* (malrapidega) *irado* Z.

limando 𐄇. Speco de pleŭronekto, ovala k plata fiŝo, vivanta en Atlantiko.

limbo 𐄇. Gradita rando de cirklo, ĉe astronomia, geodezia aŭ matematika instrumento. 1 Membraneca maldika parto de la folio senpere insertita sur la tigo aŭ portita sur la petiolo. 2 La distendita parto de petalo aŭ sepal.

limfo Z. 1 ♥ Flaveta aŭ senkolora likvaĵo konsistanta el likva substanco k el leŭkocitoj de la sango, k kiu cirkulas en angioj k nutras la histojn. 2 𐄇 La akveca suko, cirkulanta en plantoj. *~a*. Rilata al *~o* aŭ enhavanta *~on*. *~aj angioj, vazoj*. Angioj, vazoj, en kiuj cirkulas *~o*.

limfangito 𐄇. Infiamo de limfaj vazoj.

limfatismo 𐄇. Emo al limfaj malsanoj, karakterizata per palo de la haŭto, per molo de muskoloj ktp.

limto £. Kondiĉa prezlimo en vendo ne malsuperi, en aĉeto ne superi, antaŭfiksitan prezon.

* **Limonado**. Trinkaĵo farita el citrona suko, akvo k sukero.

* **Lino**. Herba veg. el kies fibroj oni faras plej bonan tolon, pli ŝatatan ol la kotona: *~koloraj* (pale blondaj) *haroj*. *~oleo*. Oleo ekstraktata el semoj de *~o*. *~olea tolo, ~oleumo*. Teksaĵo nepenetrebila de akvo, dense ŝmirita per diversaj materioj k oleo, k uzata por kovri plankon ktp.

linĉi (tr). Punmortigi iun sen juĝista regula verdikto, laŭ maniero de la usona popolmaso.

* **Lingvo**. 1 Sistemo da vortoj uzata de iu nacio aŭ gento por interkompreniĝo: *fremda ~o; vivaj, mortintaj ~oj; sam~ano; franc~aĵo* Z (francismo). 2 Tiu sistemo konsiderata kiel karakterizaĵo de speciala grupo da individuoj aŭ de aparta fako: *la komuna, scienca, teknika ~o; la biblia, popola ~o; la ~o de la metiistoj, ŝtelistoj* ktp (Kp JARGONO, SLANGO, DIALEKTO, IDIOMO). 3 Ĉio, kio servas por esprimi pensojn aŭ sentojn: *la ~o de la surdmutuloj, de la bestoj; la algebra ~o* (Kp MIMIKO, SIGNO). *~a*. Rilata al *~o*:

~aj demandoj, studoj (Kp LINGVISTIKA). *~isto*. Sciencisto, kiu studas la pure *~ajn* demandojn (Kp FILOLOGO).

lingvistiko Z. Priskribo de la diversaj procedoj, per kiuj la homo esprimas siajn pensojn k sentojn, k studo pri origino k evoluo de tiuj procedoj. Kp FILOLOGIO.

* **Lino**. 1 Limo de supraĵo, konsiderata kiel naskita de movo de punkto tra la spaco, k supozata sen largeco nek dikeco: *rekta, kurba, rompita ~o*. 2 Kontinua streko montranta difinitan direkton: *belforma ~o de la buŝo* Z; *~oj de papero, desegno, de la vizaĝo, de la mano; konduki, streki, desegni, tiri ~on; super~a signeto* Z (Kp TRAJTO, SILUETO, KONTURO). 3 Difinita direkto seninterrompe trairota: *marvelura, trafika, fervoja ~o; organizi, aranĝi ~ojn de aŭtobusoj, aeroplanoj* (Kp VOJO). 4 Vico da objekton aŭ personoj ordigitaj laŭ difinita direkto: *ĉiu pago enhavas tridek ~ojn; duobla ~o da arboj; armeo ordigita laŭ 3 ~oj*. *~e*. En *~a* ordo. *~i* (tr). Fari *~ojn*, marki *~ojn* sur io: *~ita papero*. *~ilo*. Illo por streki *~ojn*. *~aro* 𐄇. Aro da kvin horizontalaj *~oj*, sur kiuj estas lokitaj la diversaj notoj, laŭ ilia valoro. *Laŭ~igl*. Ordigi laŭ *~oj*: *laŭ~igi monerojn sur la tablo*.

* **Linko** 𐄇. Sovaga karnomanganta besto, simila al granda kato (*lynx*).

linotipo 𐄇 (Ti). Moderna maŝino por perlinia kompostado k fandado de preslitteroj, uzata en la presarto. *~isto*. Tiu, kiu kompostas sur *~o*.

lintelo 𐄇. Ŝtona, ligna aŭ fera trabo, peco, bloko horizontale metita sur la fostoĵ de fenestro aŭ pordo.

* **Lipo**. 1 Movebla rando de la buŝo, kiu kovras la dentojn: *supra ~o; ruĝaj, koralaj ~oj; mallarĝaj kunpremitaj ~oj*. 2 (f) Tiu parto de la vizaĝo, konsiderata kiel organo de la parolo: *li ĉiam havas tiun vorton sur la ~oj; kiu relenas siajn ~ojn estas saĝa* Z; *vijaj ~oj parolos ĝustajn* Z; *veramaj ~oj* Z. Kp BUŜO, LANGO. *~haroj*. Haroj kreskantaj ĉe la supra *~o*: (f) *bruligi al si la ~harojn* Z (ne atingi la esperatan rezulton. Kp MALTRAFI. Vd NAZO). *~mienl* (ntr), *fari dik~on*. Montri malkontentiĝon, antaŭenigante la *~ojn*; buŝpintigi.

* **Liŝo**. 1 Antikva korda muzikilo. 2 Itala monero, entenanta 100 centimojn. ~ismo. Poezia inspiro.

Liriko. Poezio kantanta la personajn impresojn, sentojn k pasiojn de la poeto mem. ~a. Konvena al ~o : ~aj versoj ; ~a entuziasmo. ~eco. ~a karaktero de io.

Listo. Serio da nomoj de personoj aŭ aferoj, skribitaj unu sub alia : ~o da kandidatoj, da varoj ; prez~o. Kp TABELO, REGISTRO, INDEKSO, KATALOGO.

listelo Z ♣. Mallarga randa elstarajeto de arkitektura ornamajo aŭ de monero, medalo ktp : faru ĉirkaŭ la tablo mallargan ~on Z. Kp MODLORO.

* **Lito**. Meblo sur kiu oni kuŝas por dormi, ripoz : kiu amas la ~on (ripozon), ne akiris profiton Z. ~aĵo. Ĉio, kio servas por pretigi ~on por kuŝigo : oni ja prenos vian ~aĵon de sub vi Z. ~kadro. Muntkadro, kiu subportas la ~aĵon.

* **Litanio**. 1 (K) Preĝo konsistanta el longa serio da mallongaj alvokoj al Dio, Dipatrino aŭ sanktuloj. 2 (f) Longa k teda elnomado, elnombrado : senfina ~o da plendoj, riproĉoj.

litargiro Z ☿. Protoksido de plumbo de oranĝeruga koloro, fandata k lamensforme kristaliganta : ~o estas uzata en preparado de glazuro.

* **Litero**. 1 Ĉiu signo de la alfabeto uzata en skribado aŭ presado por reprezentanti la sonojn de lingvo : la 28 ~oj de la esp-a alfabeto ; supersignitaj (kunĉapelaj, ĉapelitaj, tegmentitaj) ~oj ; grand~oj ; malgrand~oj ; klin~oj (kursivoj) ; lia nomo estos skribata or~e en la historio. 2 Formulo, teksto : ilia elekto restus nur malviva ~o (senvalora k senefika) ; ne sekvu la ~on, sed la spiriton (ne formale la vortojn, sed la intiman sencon) ; laŭ~a traduko, kompreno ; absoluta k laŭ~a reguleco Z (Kp LAŬVORTA).

Literaturo. 1 Tuto de la spirital verkoj, koncernantaj la vivon k kulturon de iu nacio, epoko : la beletro estas nur parto de la ~o ; lingvo jam praktike ekzistanta, havanta jam sufiĉe grandan ~on ĉiam kreskantan Z. 2 Tuto de la verkoj, presaĵoj ktp pri iu temo : la ~o pri Goethe, pri Faust, pri iu malsano.

litio ☿ Li. Ĥemia elemento. Alkalia metalo, kies atomepo estas 6,94.

litino Z ☿ ☿. Oksido de litio.

Litografi (tr). Reprodukti sur papero per presado skribaĵojn aŭ desegnaĵojn antaŭe gravuritan sur laŭcela ŝtono. ~isto. Homo, kies profesio estas ~i.

litografio (Ti). Arto litografi.

litorino ☿. G. de manĝeblaj gastropodoj (littorina).

litoto. Retorika figuro per kiu oni pliremarkigas la sencon malfortigante la esprimon.

Litro. Mezurunuo por fluaĵoj aŭ sekaj materioj, valoranta unu kubdecimetron.

Liturgio (R). Oficiala ordo, aranĝo de la ceremonioj kaj preĝoj por Diservo : katolika, anglikana ~o.

* **Liuto**. Malnova kordmuzikilo iom simila mandolinon.

* **Liveri** (tr). 1 Transdoni en ies posedon : ~i al la acetinto la venditajn varojn ; ~i krudmaterialon al fabriko, viandon al armeo, dokumentojn al malamiko ; ~i ĝis la domo de iu Z, ĝis hejme (Kp PROVIZI). 2 Havigi : nego ~as akvon al la kampoj Z ; mi povos ~i al vi vivrimedojn per mia profesio Z ; brando ~as vivigan varmon al lia organismo Z ; la historio ~as multajn pruvojn, ke... ; la farmbieno ~is (naskis, kaŭzis) pli k pli multajn ĉagrenojn Z ; la riĉaĵoj ne ~as (estigas) la feliĉon Z ; la aŭtoro ~as sian opinion pri sportoj kiel kuracisto (Kp DONI, PREZENTI, PROPONI). ~anto. Tiu, kiu havigas varojn laŭ interkonsentitaj kondiĉoj (Kp PERANTO).

livio ☿. Speco de sovaĝa blugriza kolombo, kiu vivas en Norvegio, Britlando k suda Eŭropo (= rokkolombo) (columbus livia).

* **Livreo**. Distingiga vesto, ordinare kolora k galonita, kiun portas la servistoj de sama domo aŭ mastro.

Lobo. Rondforma elstara parto de iu organo : ~o de orelo ; ambaŭ ~oj de nazo (Kp ALO) ; la ~o de hepato.

lobello ☿. G. de ~acoj, kies suko estas lakteca, akra k venena : ~o estas kulturata kiel ornama planto (lobelia).

* **Lodo**. Malgranda angla k germana mezurunuo de peso.

lodiklo ♂ . Unu el la preskaŭ senkoloraj k travideblaj folietoj, kies nombro kutime ne superas du k kiu estas homologa al perianto ĉe floro de gramenaco. Vd GLUMO, PALEO.

lofi (tr) ♂ . Direkti la ŝipon al la direkto de la vento.

* **Logi** (tr). 1 Peni altiri, tentante per plaĉaj flataj rimedoj : *~i muson per lardo, knabon per kuko, knabinon per dolĉaj paroloj ; beleco ~as, virto apogas Z ; pli al~as kulero da mielo ol da vinagro barelo Z*. 2 Altiri ; naski intereson, deziron, plaĉon : *la teatro, danco tute ne ~as min ; al~a spektaklo*. Kp TENTI, INVITI, INSTIGI, MAGNETA, MIELO. $\sim$ o, $\sim$ ajo, $\sim$ ilo. Io, kio servas por $\sim$ i : *ili ne plu sekvas la ~ojn de sia malbona koro Z ; la ĉefa ~ajo estas teatra prezentado en esp-o*. De~i, for~i (tr). Deturni, deflankigi ~ante : *for~i iun de la devo, de sia tasko ; de~i la edzinon de najbaro ; de~isto de virinoj*. El~i (tr). Eltiri, elkapti ~ante : (f) *el~i la konfidon de iu Z ; jam multe da scioj mi el~is de l' gardistoj Z*. Mal~i (tr). Naski malplaĉon, maldeziron, malinklinon : *li ĉiam mal~is min per siaj krudaj manieroj ; ekzistas arboj, same kiel homoj, kiuj mal~as de l' unua rigardo Z* (Kp ABOMENI, NAŬZI).

logo Z ♂ . Instrumento, konsistanta el ŝnuro kun plombo, kiun oni mergas en maron por mezuri la rapidon de ŝipo.

Logaritmo. Nombro de aritmetika progresio respondanta al alia nombro de geometria progresio.

Logiko. 1 Parto de la filozofio studanta la leĝojn de rezonado : *fakultato de filozofio k ~o Z ; ~a traktato ; ~a konkludo*. 2 $\sim$ eco : *ĉu ekzistas eĉ guto da senco k ~o en tiuj serĉoj Z ? ~eco*. Kvalito de io konforma al $\sim$ o.

Logogrifo. 1 Enigmo, en kiu intermiksitaĵ literoj aŭ silaboj de iu vorto formas aliajn vortojn, kiujn oni devas diveni. 2 (f) Nekomprenbla frazo.

* **Loĝi** (x). 1 Daŭre restadi en loko, kie oni kutime vivadas : *~i en Anglujo, Parizo, en bela domo, en pensio ; dense ~ata Z, pri~ata Z urbo ; arbaro ~ata de sennombraj birdoj Z ; via fremde~ado Z ; ~loko Z*. 2 Maldaŭre resti kiel gastoj, pasigante la nokton en domo aŭ hotelo :

~i ĉe amiko, en hotelo dum du tagoj. ~anto. Tiu, kiu ~as ie : *la ~antoj de lando, domo. ~ebila*. Kie oni povas ~i : *~ebila lando Z. ~ejo*. Domo aŭ ĉambraro, kie oni ~as. ~igi. Havigi ~ejon al iu : *~igi amikon ĉe si ; ~igi laboristojn en barako*. En~igi Z. Preni, ekokupi ~ejon. Trans~igi. Ŝanĝi sian ~ejon, k okupi alian.

* **Loĝio**. 1 Malgranda aparta ejo, fako por kelkaj personoj en teatro. 2 ♂ Galerio larĝe malfermita sur ekstero, ĉe etaĝo de domo. 3 Grupo da framasonoj, k loko en kiu ili kunvenas.

Loĵalo. Aganta konforme al la leĝoj de honoro, sincereco, fideleco, dankŝuldo, aŭ al siaj promesoj : *~a regnanto, mal-amiko ; ~a konduto ; mal~a atako ; juri ~econ al la ŝtato*. Kp FIDELA.

* **Loĵto**. Mangebla riverfiŝo el fam. de gadoidoj (*gadus lota*).

* **Loko**. 1 Parto de spaco okupata de io aŭ destinita por io : *meti objekton sur ĝian ~on ; serĉi ~on por sidigi Z ; ricevi ~on en la teatro ; elekti bonan ~on por vidi ; grimpi ĝis la plej alta ~o de la arbo ; tiu vorto ne estas en la ĝusta ~o ; li mezuris la larĝon de ~e de la pordego ĝis la interna korto Z ; estas tie ĉi nek ~o nek tempo por priparoli la aferon ; la kunveno okazos je la 10-a k havos ~on en la Universitato ; ŝi alproksimiĝis al la tablo, ĉe kiu havis ~on la interparolado Z ; ia malfacila batalado havis ~on en sia brusto Z ; kiun ~on (paragrafon) mi legu al vi Z ? mi povus citi multajn ~ojn pri tio en la verko ; (f) havi varman ~on Z (bonan postenon)*. 2 Difinita etendaĵo de lando, regiono : *loĝi en bela, apudmara, montara ~o ; li vojaĝis en mullajn ~ojn ; sen~a vagisto Z*. 3 (f) Situacio : *kion vi farus se vi estus sur mia ~o ? atingi allan ~on en sia ofico, en la arto ; havi allan ~on en la estimo, en la koro de iu. ~a*. Speciala al iu ~o ; ne transiranta la limojn de iu ~o : *la ~aj gazetoj, kutimoj ; la ~a esp-ista movado ; la ~a komitato*. ~i (tr). 1 Meti iun aŭ ion en difinitan ~on : *li ~is antaŭ la ĝardeno gardanton Z ; ~i la invititojn ĉe la tablo ; ~i infanojn sur lian seĝon ; oni ~is ilin en la saman ĉambron ; ~i statuon sur piedestalon ; ~i librojn sur brelaro, tukojn en ŝranko, barelon en kelo, lampon sur la tablo ; vorto malĝuste ~ita*

en la frazo. 2 Meti iun aŭ ion en difinitan situacion: oni *~is* lin sur la tronon de liaj prapatroj; *~i* iun en superan oficon, rangon; li estas alte *~ita* en mia estimo; oni devas *~i* ilin inter la grandaj filozofoj; oni *~os* tiun eltrovaĵon inter la plej utilaj. *~umi* Z. *~i* 2: *~umi* infancon ĉe nutristino; sin *~umi* (dungigi) kiel motoriston; *~umi* (procente pruntedoni) monon en banko. **Dis~i** (tr). Meti dise en iun *~on*: *dis~i* kelkajn meblojn en la ĉambron; *dis~i* taj regimentoj B. **De~igi**. Meti en alian *~on*. **En~igi** = *~i*. **Trans~i** (tr). Meti transen en alian *~on*: *trans~i* siajn meblojn en alian loĝejon. **Trans~igi**. Iri en alian *~on*: multaj kapitaloj *trans~igis* el Eŭropo al Ameriko. *~sidi* **gi**. Restade loĝigi.

lokaliZi Z (tr). 1 Fiksi ion en iu loko, malhelpante, ke ĝi disvastiĝu eksteren: *~i* incendion, epidemion, erezipelon. 2 Trovi, difini la lokon, kie io estas lokita: per radiografado oni povis precize *~i* la tumoron.

lokaŭto . Interkonsento de labor-donantoj fermi la entreprenojn, por per tio devigi la laboristojn al cedej.

Lokomobilo. Vapormotoro provizita per radoj por sinmovi sur vojoj.

* **Lokomotivo**. Vapormaŝino kun radoj por tiri vagonojn sur fervojo.

lokslo . G. de paseroj (= krucbekulo) (*loxia*).

lokusto Z . G. de saltaj ortopteroj (*locusta*).

* **Lolo**. Herbaĉo el fam. gramenacoj (*lolium*).

lombardo £. Monprunto kontraŭ movebla garantiaĵo. *~i* (tr). Monprunti kontraŭ movebla garantiaĵo en *~o*.

* **Longa**. 1 Havanta grandan etendon laŭ sia plej granda dimensio: *~a* bastono, ŝnuro, strato, streko; *~a* frazo, letero; ĉambro pli *~a* ol larĝa. 2 Havanta ian difinitan etendon laŭ sia plej granda dimensio: *~a* je dudek centimetroj, je tri paŝoj; kilometre *~a* titolo. 3 Havanta grandan daŭron: *~a* vojaĝo, laboro, parolado, malsano, pacienco, vivo; *~aj* someraj tagoj; *~a* krio, ĝemo; (l'on) *~a* vokalo, silabo; pli *~igi* paroladon, kunvenon (Kp ETERNA, TIRATA). *~e*. 1 Dum *~a* tempo: *~e* alendi, resti Z, loĝi Z,

daŭri Z; io tiel *~e* serĉata Z. 2 Depost *~a* tempo: mia domo estis jam *~e* konstruita... Z. **Antaŭ~e**. Jam de *~a* tempo: antaŭ *~e* pasinta Z. **Laŭ~e**. Laŭ direkto de la *~eco*: jendi lignon laŭ *~e*; promeni laŭ *~e* de la rivero. *~(ec)o*. 1 Etendo de io, mezurata laŭ ĝia plej granda dimensio: faldi paperfolion laŭ la *~o*; kuŝigi, sternigi per sia tula *~o* Z; ducent kilometroj da *~o* Z; grado de *~o* (distanco de iu loko al iu difinita meridiano akceptita kiel deirpunkto. Kp LONGITUDO). 2 Granda daŭro, longtempeco: la *~eco* de la laboro lacigas lin. *~oforma*. Pli *~a* ol larĝa. **Mal~a**. 1 Havanta malgrandan etendon laŭ sia plej granda dimensio: mal *~a* tenilo, vesto, barbo, frazo. 2 Havanta malgrandan daŭron: mal *~a* kunsido, kolero, feliĉo; mal *~e* dirite.

longitudo. 1 (Sc) Arko de la ekvatoro entenata inter la meridiano de iu ajn loko k alia meridiano elektita kiel deira meridiano. 2 Angulo inter la meridiano de astro k la meridiano, kiu trapasas la printempan ekvinoksan punkton.

* **Lonicero**. Grimpanta arbeto el fam. kaprifoliacoj, kun tordaj tubformaj, bonodoraj floroj (*lonicera caprifolium*). Vd KAPRIFOLIO.

Lordo Z. Honora titolo de nobeloj en Anglujo: la ĉambro de la *~oj*.

* **Lorno**. Optika tuba instrumento, kiu ebligas vidi malproksimajn objektojn, malpliigante ilian ŝajnan distancon. Kp TELESKOPO. **Du~eto**. Binoklo.

* **Loti** (ntr). Konsulti la sorton pri elekto, decido, asigno aŭ disdono: Vi *~os* meze inter ni Z. *~(ad)o*. Elekto, decido, asigno, disdono farita per sorto: ili disskribis la landon en sep partojn k Josuo faris al ili *~adon* Z; la *~o* decidis Z; la *~o* falis sur lin Z, por li Z, trafis lin Z; la *~o* estas tirita Z (Kp ĴETO, KUBO); la *~o* por la Jozefidoj donis jene Z; *~e* dividi la teron Z; la estraro estis *~e* elektita Z. *~(aĵ)o*. Parto asignita al iu per sorto: la *~aĵo* de la Jehudaidoj estis jene Z; la dua *~o* estis por Simeon Z; inter la glataĵoj de la valo estas via parto, ili estas via *~o* Z; (f) la mizero estas nia *~o*. *~(il)o*. Numerata bileto, jetkubo aŭ iu ajn objekto, kiu servas por fari

~adon : sur la baskon oni jetis ~on Z.
~(um)l, pri~i (tr). Asigni ~ante : oni
~umis la heredaĵon inter la tri filoj ; la
limoj de la ~ila parto Z.

Loterio. 1 Hazardludo laŭ kiu la partoprenantoj ricevas numeritajn biletojn, kiuj rajtigas ilin al ŝancoj pri gajno monotrota de la sorto. 2 (f) Afero de hazardo : *edziĝo estas nura ~o ; la diverskolora ~o de la vivo, en kiu multaj metas en la ludon Z.*

lotoso = lotuso 3.

lotuso ☉. 1 G. de legumenacoj kreskanta en arbaroj, kampoj (lotus) 2 G. de akvaj plantoj, najbara al nimfeo (lotus). 3 Arbo, kies fruktoj, laŭ kredo de la antikvuloj, forgesigis la patrolandon al tiuj, kiuj ilin manĝis.

Lozango. 1 Paralelogramo havanta kvar egalajn laterojn kun du akutaj k malakutaj anguloj ; = rombo. 2 ~forma figuro uzata en heraldiko.

* **Lui** (tr). Ricevi ion por ĝin uzi dum difinita tempo, pagante interkonsentitan prezon : ~i ĉambron, meblojn, balvestojn ; ~ebla ĉambro. Kp DUNGI, FARMi, PRUNTI. ~igi. Doni ion al iu, por lia uzo dum difinita tempo, ricevante interkonsentitan prezon. ~preni = ~i. ~doni = ~igi. Vic~igi. ~igi parton de domo aŭ loĝejo, kiun oni mem luas.

lubrikli (tr) ☉. Meti substancojn speciale gliteman inter du frotatajn surfacojn, por faciligi la glitadon k malhelpi la rajpon (= glitemigi). Kp OLEI, ŜMIRI. ~o. Ago ~i : meĉo~o ; ringo~o. ~aĵo. Substanco uzata por ~i : ~aĵo likva, oleeca, seka, solida. ~ilo. Aparato por ~i.

Lucerno. Pendanta lampo, speciale en preĝejo.

* **Ludi.** 1 (x) Sin amuzi, sin distri, agante, ne por ia utilo, sed por nura plezuro de agado : la infanoj ~as sur la herbejo ; ~i per pupo, pilko, kartoj ; ~i pilkon B, kartojn B ; ~i kegojn per kranioj Z ; ~i kun iu ~on de pugnoj Z ; ~i militon Z (imitante militon) ; la jonglisto ~is per ponardoj ; fari sian taskon kuzaŭ ~ante (tute facile k senpene) ; ~i per vortoj, fari vort~ojn (kombini similsonajn sed malsamsignifajn vortojn por ŝerco k amuzo) ; ~i per okuloj (= okulumi) ; (f) : la suno ~is (treme brilis) tra la branĉaro ; la vento ~is (agrabla blovetis) tra la

foliaro ; la vento ~is kun ŝiaj haroj (agrabla flirtigis ŝiajn harojn). 2 (tr) Riski la ŝancojn pri gajno aŭ perdo : ~i monon ; mon~i ; ~i en la borso, en vetkuroj. 3 (x) Sin distri aŭ distri la aliajn, uzante iun muzikilon : ~i sur violono, fluto ; ~i violonon Z, fluton ; ~i arion, valson per violono. 4 (tr) Distri la aliajn, prezentante teatraĵojn : ~i komedion, rolon. 5 (tr) Ŝajnigi, hipokriti : ~i funebbron, virton ; ~i piulon. ~o. 1 Ago ~i : danĝera ~o ; laŭ filozofia vidpunkto la belartoj estas speco de ~o ; mon~o ; sportaj ~oj ; meti (riski) en la ~on Z ; flori~oj (literaturaj konkursoj) ; ~o aparte k aferoj aparte Z ; (f) : la ~o (ŝanĝaspektoj) de la lumo tra la foliaro ; serĉi belecon en la ~ado de linioj ; la ~o de la imago. 2 Maniero lau kiu oni ~as : bela ~o de la orgeno, de la orkestro ; malbona ~o de aktoro. Vd ROLO. 3 Tuto da ŝancoj aŭ atutoj, pri tiuj oni disponas : fari mienon fieran al ~o mizera Z.

lugro ⚓. Malgranda ŝipo, havanta nur unu maston ~ovelo. Velo uzata sur lugro.

luidoro Z. Malnova franca ormonero (= 20 orfrankojn).

luko ☼ ⚓. Apertureto en tegmento aŭ plafono por allasi la lumon en la internon : subtegmentaj ĉambroj havas ofte ~ojn ; la ŝipkajutoj ĝenerale havas ~ojn k ne fenestrojn.

lukano ☼. G. de koleopteroj, kies vira genro posedas fortajn prenilojn sur la kapo (lucanus).

* **Lukso.** Elmontrema k multekosta pompa brileco en vivmaniero : ~o en vestoj, pri manĝoj ; reĝa ~o. Kp KOMFORTO, POMPO, RIĈECO, ABUNDECO. Vd VELURO. ~a. Elmontranta ~on : ~a la vesto, sed malplena la poŝo Z (Vd MURMURo) ; pli bona branto sennuka ol kaĝo plej ~a Z (Vd LIBERO) ; ~a fenestro, meblaro, loĝejo ; mi ne povas permesi al mi tian ~an malavarecon Z ; (f) floroj en plej ~a florado Z ; kontraŭ~a leĝo ; vivi large k ~e Z ; (Kp SUPERFLUA). Sen~a, ne~a. Simpla, modesta : ĉambro sen~a sed komforta. Mal~a. Havanta malriĉan aspekton.

Lukti (ntr). 1 Korpe batali kontraŭ iu : ~i kun iu Z ; ~i en batalo ĝis la morto. Kp BARAKTI. 2 Peni, klopodi por

venki malhelpon aŭ atingi malfacilan rezulton : *~i* por siaj ideoj ; *~i* por kandidato, kontraŭ la tuberkulozo, kontraŭ mizero, morto, venlego, konkurenco ; *~i* kontraŭ la sorto, la timo. **3** (Sp) Korpe batali sen armiloj k laŭ difinitaj reguloj kontraŭ iu por lin renversi teren (Kp KONKURI).

* **Luli** (tr). **1** Balanceti infaneton por ĝin dormigi : *~i* iun al la dormo **B**. **2** Balanceti : *la ondoj senĉese plaŭdeladis ~e, harmonie ; ~a paŝado*. **3** (f) Kvietigi ; kvazaŭdormigi : *~i* sian ĉagrenon ; *~i* sin en revoj (volonte kontentigi per nuraj esperoj). **~ilo**. **1** Infanlito balancebla, per kiu oni povas *~i*. **2** (f) Naskiĝejo, kovejo : *Egiptujo, ~ilo de la civilizacio* **Z**. **~kanto** (p. f.). Murmura kanto por dormigi infanon, kvietigi doloron. **~seĝo**. Seĝo en kiu oni povas sin balanci.

* **Lumi** (ntr). **1** Eligi radiojn, kiuj estas percepteblaj per la okuloj k ebligas vidi objektojn : *suno ~as dum la tago k luno dum la nokto* (Kp BRILI, RADII). **2** (f) Esti videble kontenta, gaja : *sur la vizaĝoj hele ~is fiera feliĉo*. **~o**. **1** Radioj, kiuj estas perceptataj per la okuloj k igas la objektojn videblaj : *~o de suno, de lampo ; elektra ~o ; verŝi ~on sur io* **Z** ; *loki pentraĵon en favoran ~on*. **2** Eco, kiu ebligas klaran koncepton aŭ komprenon : *tiu cirkonstanco fetas plenan ~on sur la aferon* **Z** ; *pro modesteco li neniam metas en ~on (provas rimarkigi) siajn meritojn* **Z** ; *tiun argumenton vi prezentas en tute malĝusta ~o* **Z** ; *tiu tro laŭta titolo metus malbonan ~on sur nian aferon* **Z** ; *~o de la racio ; ~o fariĝos, kulpo troviĝos* **Z**. **3** Fonto de fizika *~o* : *la grandaj ~oj, kiuj estas en la ĉielo* **Z**. **4** (f) Eminent kompetentulo : *li estas ~o de romana filologio*. **~a**. **1** Eliganta aŭ ricevanta *~on* ; *~anta* ; *~plena* : *~a korpo, fonto ; bela ~a tago ; ~a vitra salono ; la luno brilis k estis tiel ~e kiel dum la tago*. **2** (f) Klariga : *~a spirito, klarigo*. **3** (f) Senzorga, senkulpa, gaja : *~a okulo, vizaĝo* **Z**, *rideto* **Z**, *idealo, estontaĵo*. (Kp HELA, SERENA). **~gli**. **1** Havigi *~on* al, provizi per *~o* : *la tagiĝo komencis ~igi la ĉielon en Oriento ; ~igi ĉambron per lampo, per elektro ; groto ~igita per torĉoj ; ~igi al iu ; malmultaj lanternoj malbone ~is (~igis) la strateton* **Z** ; *oleo por*

~igado **Z**. **2** Helkolorigi : *la marĵaj burĝonoj ~igas la nigrajn branĉojn*. **3** (f) Klarigi, evidentigi, komprenigi : *tiu frazo ~igas la tutan argumentadon ; kelkaj flankoj de la demando restas ankoraŭ nesufiĉe esploritaj nek ~igitaj*. **4** (f) Gajigi, serenigi, senzorgigi : *rideto momente ~igis ŝian malĝajan vizaĝon* (Kp HELA, SENNUBA). **~ajo**, **~ilo** **Z**. *~o* **3**. **~igilo**. Objekto aŭ aparato produktanta aŭ entenanta *~on* (Kp LAMPO, KANDELO, LANTERNO, LUSTRO, KANDELABRO, TORĈO, BEKO, LUCERNO, FLAMINGO). **Ek~igi**. Ekbruligi objekton aŭ aparaton, kiu donas *~on* : *ek~igi lampon, kandelon, gason, elektron*. **Mal~o**. **1** Plena manko je *~o* (Kp OMBRO, NUBO, NEBULO). **2** (f) Malklereco. **Mal~a**. Tute mankanta je *~o*, sen~a, ne~igita : *mal~a nokto, arbaro, karcerio ; mal~aj (malhelaj, nigraj) haroj ; mal~e kiel en kelo, en poŝo ; mal~e verda maro* **Z** ; (f) : *mal~aj tagoj de mizero ; mal~a k malĝoja vivo ; mal~aj antaŭsentadoj* **Z** ; *mal~igado de la spirito* **Z**. **Pri~i** (tr). *~i* al io, verŝi *~on* sur ion : *la templo estas pri~ata de la brilo de la suno* **Z** ; *en la mistera luna pri~iteco de la monlo* **Z**. **~jaro**. Unuo por mezuri grandegajn interastrajn distancojn, egalvaloranta la distancon trairitan de la *~o* dum unu jaro. **~turo**. **1** Turo kun aparato jetanta malproksimen aĵajn radiojn por montri la vojon al ŝipoj, aeroplanoj ke. **2** (f) Gvidanto, gvidilo.

* **Lumbo**. Malsupra parto de la dorso, ambaŭflanke de la spino, inter tiu k la koksoj : *zonu vian ~on per glavo* **Z**. **~ajo**. Sama parto de la buĉbestoj destinita por mango.

Lumbriko **Z**. Vermo vivanta en tero ; tervermo (*lumbicus terrestris*). Kp RAŬPO.

* **Luno**. **1** Planedo, kiu estas satelito de la tero k rondiras ĉirkaŭ ĝi : *fazoj de la ~o ; ~arko ; ~kvarono ; plen~o ; la nov~o staris sur la ĉielo* **Z**. **2** Nomo donita al la satelitoj de aliaj planedoj ol tero : *la ~oj de Jupitero*. **~a**. Rilata al *~o* : *~a luno, helo*. **~daŭro**, **~periodo**. La sinsekvo de la ~fazoj, komencante de la nov~o.

lunario ☾. G. de kruciferoj (*lunaria*).

* **Lunatiko**. **1** Somnambulo. **2** Homo ege kaprica k ŝanĝhumora.

lunĉo. Intermanĝeto.

* **Lundo.** Dua tago de la semajno, komencante de dimanĉo.

* **Lupo.** Raba kvarpiedulo, similanta fortan hundon k vivanta en arbaroj (*canis lupus*) : ~o ~on ne manĝas Z ; oni lin konas kiel blankan ~on Z (li estas konata de ĉiuj) ; ne veku la ~on ; ne elvoku ~on el la arbaro Z (ne ekscitu denove trankviligintan pasion) ; ~e (ege) malsati.

lupeo (Opt). Konvekso lenso, kiu montras tre proksimajn objektojn, grandigante ĝis ĉirkaŭ dekfoje (= grandiga vitro).

lupino Z ☿. G. de gramenacoj, uzata kiel furaĝo (*lupinus*).

* **Lupolo.** Grimpanta veg. el fam. kanabacoj, kies amaraj floroj estas uzataj por aromigi la bieron (*lupulus*).

lupuso ☿. Vario de kronika haŭtmalsano.

* **Lustro.** Plurbranĉa pendlumigilo.

* **Luti** (tr). 1 Kunfiksi du ŝtonecajn pecojn per speciala pasto aŭ mastiko. 2 Kunfiksi du metalajn pecojn per metala fandebila miksaĵo.

lutecio ☿ Lu. Ĥemia elemento, malofta metalo, kies atompezo estas 175,0.

* **Lutro.** Malgranda raba besto el fam. musteloj, kies felo estas tre bela k ŝatata (*lutra*).

luzerno = medikago.

M

* **Maco.** 1 Plata kuko el nefermentinta pasto, kiun la Hebreoj manĝas dum paska tempo. 2 Nefermentinta pasto (Kp QBLATO).

maceri ☿. Meti korpon en malvarman likvaĵon por solvi ĝiajn solveblajn substancojn : ~i planton en alkoholo, fruktojn en vinagro. Kp INFUZI, MARINI, SATURI, SOLVI. Vd EKSTRAKTI, MERGI, TREMPI.

* **Maĉi** (tr). Pisti en buŝo per la dentoj : (f) lia brako estis for~ita de la dentumitaj radoj (Kp MUELI, DISPREMI). **Re~i** (tr). 1 Denove ~i. 2 Revenigi nutraĵon el la stomako en la buŝon por denove ~i ĝin (pp bestoj, kiel bovo, kamelo). 3 (f) Ripete pripensi : konstante re~i projekton, reakciajn ideojn. **Krak~i** (tr). Rompi per la dentoj kun krakbruo.

maĉo (Sp). Renkonto, batalo, veto inter unuopuloj aŭ sport-unuoj en iu ajn sporta ludo.

Madono (K). 1 La Dipatrino. 2 Bildo de la Dipatrino.

madrigalo. Aminduma, delikate sprita komplimento, plej ofte versa.

mago. Pastro el antikva Persujo, kiu studis astrologion.

* **Magazeno.** 1 Ejo, kie oni konservas provizaĵojn, komercaĵojn kc. 2 Luksa

butiko : ~o, en kiu oni vendas cigarojn, estas cigarejo Z. 3 Tre granda moderna vendejo, kie oni vendas multspecajn komercaĵojn (Kp BAZARO). ~ego. Granda ~o, ~o 3.

* **Maglo.** Arto, kiu pretendas fari mirindaĵojn per supernaturaj rimedoj : ~isto Z. ~a. 1 Bazita sur ~o, sorĉa : ~a povo. 2 (f) Havanta eksterordinaran efikon : tiuj paroloj faris ~an impreson (Kp SORĈA, FEA, RAVA. Vd LANTERNO).

magistro Z. 1 Universitata titolo ekzistanta en pluraj landoj k ranganta inter bakalaŭro aŭ abiturienco k doktoro ; licenciulo. 2 (f) Pedanto.

magistrato Z. Urba regantaro ; urbestraro.

magnato Z. 1 Eminentata nobelo en Hungarujo k Polujo. 2 Eminentata potenculo en industrio, komerco, financo.

* **Magneto.** 1 Natura feroksida ŝtono havanta la proprecon altiri iujn metalojn, precipe feron. 2 Ferpeco al kiu oni komunikis tiun altiran proprecon. ~a. 1 Havanta la econ propran al ~o : ~a fero, ~a montrilo de kompas. 2 Rilata al ~o : ~a fenomeno, forto. 3 (f) Mistere altiranta per nekontraŭstarebla forto : ~a rigardo. ~igl. Komuniki la altirecon de ~o.

Magnetismo. 1 Tuto de la fenomenoj koncernantaj magneton. 2 Fako de la fiziko studanta tiujn fenomenojn.

magnetito ✱. Natura oksido de fero, posedanta magnetajn ecojn.

magnezo ☿ ☿ MgO. Oksido de magnezio : ~o estas blanka, mola, tre malpeza pulvoro, uzata en medicino. Vd MAGNEZIO.

magnezio Z ☿ ☿ ☿ Mg. Ĥemia elemento. Blanka, malpeza metalo, kiu inkandeske brulas en aero kombinigante kun oksigeno.

magnezito ✱ MgCO³. Natura magnezia karbonato.

Mahagono. Arbo el Ameriko liveranta belan brunruĝan lignon uzatan por mebloj (*swetenia mahagoni*).

mahometano Z. Ano de la religio fondita de Mahometo.

* **Malzo.** Veg. el fam. gramenacoj, kies grajnoj estas manĝeblaj k farungeblaj ; turka greno (*zea mays*).

* **Maĵo.** Kvina monato de la jaro. ~floro. Konvalo. ~skarabo. Melolonto.

* **Majesta.** Inspiranta admiran respekton per sia impona aspekto k dignoplenaj manieroj : ~a paŝado ; kapo ~a, sed cerbo modesta Z ; ~a rivero ; ~eco de la Alpoj montoj (Kp GRANDIOZA, POMPA. Vd TRONI). ~o. Reĝa aŭ imperiestra moŝto.

Majoliko. Speco de malnova fajenco itala aŭ hispana.

majonezo (Ku). Speco de malvarma densa saŭco, konsistanta el oleo, salo, pipro, vinagro aŭ mustardo k ovoflavaĵo.

Majoro. Oficiro, kiu rangas inter kapitano k kolonelo k komandas batalionon.

* **Majstro.** Titolo donata al specialisto alte ŝatata pro liaj fakaj kapabloj : scienco, muzika ~o ; koniĝas ~o laŭ sia verko Z ; ~a verko ; ~e ĉizi lignon Z. ~aĵo. Verko inda je ~o.

maĵora b. 1 (pri gamo) Konsistanta el kvin tonoj k du duontonoj. 2 (pri tercio) Konsistanta el du tonoj. Vd MINORA.

Makadamo. Tavolo el kunpremitaj ŝtonrompaĵoj, per kiu oni kovras la vojojn (Kp PAVIMO, ASFALTO, BITUMO).

makako 𐀀𐀁. G. de simioj (*macacus*).

Makaronio. Frandaĵo el pistitaj migdaloj miksitaj kun sukero k kirlita ovoblanko.

Makaronio. Manĝebla sekigita pasto el tritika faruno, havanta formon de tubetoj.

makiavela. 1 Konforma al la principoj de regado rekomenditaj de Makiavelo. 2 Ruze k trompluge perfida.

* **Makleri** (ntr). Profesie servi kiel profitanta peranto inter vendantoj k aĉetantoj : ~i pri teksaĵoj.

makrocefalo Z 𐀀𐀁. G. de grandaj cetacoj, iom simila al baleno, sed pli kruela. Kp KAĈALOTO.

makropo Z 𐀀𐀁. G. de marsupialoj, alta besto, kies ino havas ventran poŝon por tie gardi siajn idojn (*macropus*). Kp KANGURUO.

Maksimo. Mallonge esprimita principo de konduto (Kp AFORISMO, SENTENCO, DEVIZO, PROVERBO, MOTO).

Maksimumo. Plejgranda atingebla kvanto aŭ grado : ~o da malvarmo dum vintro estis 32 gradoj sub nulo ; tio estas ~a prezo ; mi forestos ~e du tagojn ; vi devos ~e penadi ; ~a justeco estas maljusteco (Kp MINIMUMO).

* **Makulo.** 1 Malpuriga aŭ difekta loko sur io : graso, inka ~o ; ~o en diamanto ; eĉ sur la suno troviĝas ~o Z. 2 Natura kolora punkto : ~oj de la haŭto, de la felo. 3 (f) Malbona, difekta punkto : neniu sanktulo estas sen ~o Z ; tiu ĉapitro estas ~o en la verko ; tio ŝatas ~on sur lian karakteron Z ; ĝi estas por mi ~o en la okulo Z (ĝeno, ofendeto. Vd OSTRO) ; la forĝato de la Romana Imperio metis en la historion dum mil jaroj nigran ~on. ~i (tr). Fari ~ojn sur io : ~i sian veston ; (f) : la tekston ~as tro da preseraroj ; ~i la honoron de iu Z ; se kalumnio ne brulas, ĝi almenaŭ ~as Z ; ~ita konscienco. **Sen~a.** Nehavanta ~on materian aŭ moralan ; sen~a tuko ; sen~a honoro, konduto, junulino ; ne ~u la gloron de la patroj, kiu jam en la daŭro de 7 jarcentoj konserviĝis sen~a Z.

* **Makzelo.** Ĉiu el la du ostaj pecoj de la buŝo de vertebruloj, en kiuj estas fiksitaj la dentoj k kiuj servas por maĉi aŭ por kapti manĝaĵon.

* **Mal.** 1 Prefikso montranta ideon logike kontraŭan al tiu, kiun montras la radiko : ~longa, ~plena, ~utila, ~lumo, ~akcepti, ~aperi ; ne~obebla lego Z. Kp 1G 1^a D, c, rim. 2 ; DE, DIS, SEN. RIM. :

Kelkfoje **mal** egalvaloras **ne**; tamen ĝi ĝenerale k propre ne entenas negativan, sed pozitivan ideon. **2** Vortero: $\sim o$ (kontraŭo), $\sim a$ (kontraŭa), $\sim e$ (kontraŭe).

Malakito. Kupra hidrokarbonato konsistiganta belan verdan polureblan ŝtonon uzatan por fari juvelojn, ornamajn vazojn kc.

Malario. Febra malsano, propra al marĉaj regionoj, transinokulita per piko de kuloj.

* **Maleolo.** Osta elstaraĵo ĉe ekstera k interna flanko de piedartiko.

* **Malgraŭ.** Prep. signifanta « neaten-tante kontraŭstarantan ies volon aŭ ian fizikan baron »: *vi eliris ~ mia malpermeso; ni pacience eltenis ~ la multaj atakoj k malagrablaĵoj Z; ni promenis ~ la pluvo.* Kp SPITE. $\sim ke$. $\sim$ tio ke; kvankam: *estis ankoraŭ sufiĉe varmega, ~ ke la suno staris jam malalte Z. ~e. ~ tio.*

* **Mallica.** **1** (iu) Konscie malbonfarema kontraŭ la aliaj, deziranta malutilon k malfeliĉon al la aliaj, ĝojanta pro la malfeliĉo de la aliaj: $\sim a$ homo, karaktero; *kiu intencas fari malbonon, tiun oni nomas ~ulo Z.* **2** (io) Farata kun deziro malutili al iu, malfeliĉigi iun: $\sim a$ ago, parolo, intenco; *kiu havas ~an celon, ofte perdas sian propran felon Z. ~eta.* **1** Inklina iom mokpetoli sen deziro malutili: $\sim eta$ infano. **2** Montranta mokpetolemon sen deziro malutili: $\sim eta$ rido, okulo, ŝerco.

Malto. Germinta sekigita greno, ordinare hordeo, uzata por fabriki bieron.

maltusianismo 瘠 弱. Memvola limigo de naskoj, laŭ sistemo de Malthus.

Malvo. Veg. el fam. malvacoj, kun rozviolaj floroj (*malva*).

* **Mamo.** **1** Elstara parto de la brusto ĉe virinoj aŭ de la ventro ĉe bestinoj, kiu entenas la laktajn glandojn. **2** Responda parto de la brusto ĉe viro. $\sim eto$, $\sim pinto$. Pinto de la ~oj, el kiu eliĝas la lakto. $\sim ulo$, $\sim besto$. Nomo de bestoj, kies idoĵ estas nutrataj per suĉado de patrina lakto: *homo, hundo, baleno estas ~uloj.* $\sim nutri$ (tr). Nutri per $\sim o$. $\sim suĉi$ (tr). Sin nutri suĉante $\sim on$. **De** $\sim igi$. Senigi idon je $\sim$ nutrado por alkitimigi ĝin al ma flua nutraĵo.

mamono Z. (Bb) Personigo de la materiala riĉeco: $\sim o$ estas ilia dio.

Mamuto. Speco de grandega elefanto, kovrita per longaj densaj haroj k vivinta en komenco de kvaternara geologia epoko (*elephas primigenius*). $\sim a$ (f). Kolosa.

* **Mano.** **1** Ekstrema parto de ambaŭ brakoj de la homo, provizita per kvin fingroj k servanta por kapti k palpi: *etendi la ~on al iu; teni ion per la ~o; konduki infanon per la ~o.* Vd supro. **2** Tiu sama organo rigardata kiel ilo de agado: *ankoraŭ la gajno ne estas en la ~o Z (= certa) (Vd TRO FRUE); havi ion sub la ~o (tute disponeblan k pretan); havi pruvon en la ~o B; ekkapti iun kun la peko en la ~o Z (Vd FREŜA); kiel per turno de la ~o (rapidege, subite) ĉio forpasis Z; lasi fali la ~ojn Z (senkuragiĝi) (Vd PARALIZI); energie meti la ~on al (ekpartopreni en) la laboro; peti la ~on de junulino (svati); ligi la ~ojn al iu (senigi iun je la libera agado). **3** Tiu sama organo rigardata kiel ilo de povo, potenco: *preni la regadon en la ~ojn B; la afero sidas en bonaj ~oj (sub bona gvidado); teni en siaj ~oj la sorton de Z; la sorto de la afero kuŝas en la ~oj (dependas) de liu ligo Z; fali en la ~ojn (sub la povo) de iu B.* (Kp POSEDI, REGI, DISPONI, MASTRI, ESTRI). $\sim kavo$, $\sim plato$. Interna kava flanko de $\sim o$: *la meĥaniko de la lingvo estis antaŭ mi kvazaŭ sur ~plato Z (tute je mia dispo).* $\sim su$ pro, $\sim dorso$. Ekstera flanko de $\sim o$. $\sim rado$, $\sim artiklo$. Artiklo de $\sim o$ kun brako. $\sim premo$. Gesto per kiu du personoj interpremas al si la ~on kiel signo de amika saluto. $\sim laboro$. Laboro postulanta precipe muskolan penadon kontraste kun cerba laboro. $\sim uzi$. Manipuli ilon per $\sim o$ por elfari ion. $\sim umo$. Ekstrema parto de la maniko, kiu ĉirkaŭas la ~radikon, aŭ aparta peco da tolo, punto ks, almetebila al la maniko k ĉirkaŭanta la radikon. **Ĉirkaŭ** $\sim o$. Braceleto. **En** $\sim igi$. **1** Meti en la ~on: *en ~igi leteron, skatolon al iu Z.* **2** (f) Meti sub la povon de iu: *al mi vin en ~igis (vian sorton komisiis) la diino Z.* **Plen** $\sim o$. Kvanto, kiun povas enteni la fermita $\sim o$: *plen ~o da greno, da ĉerizoj; (f) plen ~o da (kelkaj) soldatoj.**

* **Manao.** **1** (Bb) Ĉiela nutraĵo donita de Dio al la hebreoj en la dezerto. **2** Sukera substanco eltirita el fraksenselo k uzata kiel laksigilo. **3** (En praaj, totemaj

socioj) Mistera, magia forto, kvazaŭ kolektiva animo.

manato 𐀓. G. de herbomanguloj el Afriko k Ameriko : *~oj atingas longon de tri metroj k vivas en la estuaroj de riveroj (manatus).*

mancinelo 𐀓. Speco de arbo el la fam. de eŭforbiacoj, kies suko lakteca estas tre venena (*hippomane mancinella*). *~frukto*. Frukto de la *~o*.

Mandareno. Altranga diplomita fina ŝtaticisto.

mandarino 𐀓. Speco de oranĝeto.

Mandato. 1 Rajtiga komisiono donita al iu por reprezenti la rajtiganton k agi en lia nomo : *~o de depulito ; kolonia ~o kontrolata de la Ligo de Nacioj*. 2 Dokumento per kiu oni donas tian komision. 3 Dokumento per kiu oni ordonas pagi difinitan sumon al difinita persono : *post~o*.

mandiblo 𐀓. Malsupra parto de makzelo.

Mandolino. Korda muzikilo kun longa tenilo k duonsfera sonorkesto, sur kiu oni ludas, gratante per speciala gratileto.

mandragoro 𐀓. G. de solanacoj, kun grandaj k larĝaj folioj de malagrablaodoro k gusto (*mandragora*).

maneĝo 𐀓. 1 Ekzerco, per kiu oni dresas ĉevalon. 2 Konstruo, kie oni lernas la rajdarton ; rajdlernejo. *~ejo*. *~o* 2.

*** Mangano** Mn. Hemia elemento, grize blanka metalo malmola k rompigema.

*** Manĝi** (tr). 1 Maĉi k gluti nutraĵon ; sin nutri : *resti du tagojn ne ~inte ; doni por ~i al birdoj ; ĉiu ~as, kiel li aranĝas* 2 (io) Konsumi : (f) *rusto ~as feron, ĉagreno la koron* 3 (f) Avidi karesi : *~i iun per la rigardo* 𐀓 ; *~i amatinon per kisoj*. *~o*. Ago *~i : fru~o, maten~o, tag~o, vesper~o, inter~eto*. *~(a)j* *o*. Tio, kion oni ~as : *vegetaĵaj ~aĵoj estas la plej sanigaj*. *~egl*. Avidi k multe *~i : (f) ĵaluzo ~egis (dolorigis k konsumis) lin* B. *~igl*. 1 Igi ~anta : *~igi infanon*. 2 Igi ~ata : *~igi supon al infano*. *~llaro*. Tuto de la iloj k vazoj, kiujn oni uzas por *~i*. *For~i* (tr). 1 Tute konsumi ~ante : *limakoj for~is la laktukojn ; kiam kato jam for~is, forpelado ne helpas* 𐀓 (Kp MORDI). 2 (f) Konsumi, detrui : *la bordon ion post ion for~as la maro ;*

tio for~is multan tempon ; li for~as (forĝutas) duonon de la vortoj. *~okarto*. Karto 3 (Kp MENUO).

Manio. 1 Fortega nenormala konstanta inklino al io ; frenezeto. 2 Stranga aŭ ridinda kutimo (Kp KAPRICO, RUTINO).

*** Maniero**. 1 Rimedo, procedo, metodo uzata por fari ; karaktero laŭ kiu aspektas ago ; aparta speco de agado : *tio okazis en stranga ~o* 𐀓 ; *laŭ la ~o de ; tia ~o de agado estas la sola, kiu alkondukas al nia celo* 𐀓 ; *la ~o de donado pli valoras ol la donajo mem ; tia~e, ke ; dir~o, esprim~o*. 2 Eksteraj formoj de konduto, sintenado en sociaj interrilatoj : *elegantaj, ĝentilaj ~oj*.

Manifesti (tr). Klare vidigi per eksteraj signoj, evidenti : *~i sian volon, opinion, ĝojon, doloron, respekton, dankon, malestimon ; la kongreso ~as niajn progresojn al la mondo* (Kp MONTRI, MALKaŝi). *Sin ~i*, *~iĝi*. Sin montri klare, fariĝi evidenta : *la influo de la homa volo sin ~as precipe en la formado de la teknika lingvo ; ĉiuj brilaj ecoj de la stilo de Z sin ~as en tiu ĉi verko ; mi dankas pro la ~iĝinta bonvolo ; ankaŭ en la ekstera aspekto ~igas la karaktero de la loĝantaro ; la reciproka ekonomia interdependeco de ĉiuj popoloj ~igas en la tuta nuna Eŭropo* (Kp APERI). *~ado*. Eksteraj signoj per kiuj io ~igas : *kongreso estas propaganda ~ado* 𐀓 ; *~ado de la penso, de ĝojo, amikeco*. *~(a)j* *o*. 1 Io ~iĝinta. 2 Solena skriba deklaro de registaro, partio, skolo kc, por sciigi k klarigi al publiko sian opinion (Kp PROKLAMO).

Manifestacio. Amasa publika, plej ofte surstrata, elmontrado de opinio, precipe por politikaj celoj : *la laboristoj ~is por la okhora laboro, kontraŭ la kondamno*. Kp AGITADO.

*** Maniko**. Parto de vesto, kiu kovras brakon.

manioko 𐀓. G. de eŭforbiacoj, el kies radikoj oni ekstraktas tapiokon.

Manipuli (tr). 1 Funkciigi ilon, aparaton uzante la manojn, manuzi : *~i penikon*. 2 Laŭcele praktike uzi ion : *lerte ~i la linguon, la homojn*. Kp MANOVRI.

manipulatoro 𐀓. Mana interrompilo, kiu en primaria cirkvito de telegrafaj aparatoj ebligas la sendon de signaloj.

* **Manki** (ntr). Tute malesti, foresti aŭ ne esti en sufiĉa kvanto aŭ grado laŭ la bezono : ombro *~as ĉi tie B* ; *~as la loĝejoj* ; *~as honestaj homoj B* ; *~as al mi la mono, la tempo por tio* ; *~is al ni la konfido* ; *~antaj numeroj de gazeto* ; *nenio ~as al lia gloro* ; *jam ne multe ~is, ke li falu Z* , *ke mi faru Z* ; *ili ne glaciĝas, sed ne multe ~as ĝis tio Z* ; *la grundo ~is sub liaj piedoj*. **~o. 1** Malesto aŭ nesufiĉo de tio, kio estas bezonata : *~o de pano, de laboro* ; *~o de lernolibroj akre sentiĝas* ; *eraro de juneco k ~o de pripenso Z* ; *plenigi ~on* (Kp BEZONO, BREĈO, DIFEKTO. Vd SUFERI, LAMI). **2** (abs) Malesto de necesa kvalito, malperfektaĵo, malhavaĵo, difekto : *internacia lingvo forigus tiujn ~ojn* ; *malgraŭ siaj ~oj li faras grandajn servojn B* ; *kio al unu ŝajnas esti ~o, estas rigardata de alia kiel super-eco* ; *mi esperas, ke nia trupo estas libera de tiaj ~oj Z* ; *ripari ~on*. *~igl.* Fari ke io *~as*, preterlasi : *li ~igis nenion el tio, kion la Eternulo ordonis Z* ; *li ne ~igis* (preterlasis) *eĉ unu vorton Z*. **Mal~a.** Sufiĉega, abunda (Kp RIĈA, SUPERFLUA, SUPERŝUTI). **Sen~a. 1** Kompleta, plena. **2** Sendifekta, tute bona, perfekta : *sen~a respondo* ; *sen~aj rimoj, versoj*. **Seninter~a.** Seninterrompa, kontinua. **~loko.** ~anta parto : *plenigi, ŝtopi ~lokon* (Kp TRUO, BREĈO, FENDO).

Manometro. Aparato por mezuri premon de gasoj k vaporoj.

* **Manovri** (ntr). **1** Fari laŭcelajn iradojn por sin meti en taŭgan arangon aŭ por okupi taŭgan lokon : *lerte ~i por ĉirkaŭbari la malamikon*. **2** Fari laŭcelajn iradojn k direktsanĝojn : *la lokomotivo longe ~is en la stacio*. **3** (f) Lerte klopodi por atingi celon : *ŝi lerte ~as kun siaj adorantoj B* ; *politikaj ~oj* (Kp INTRIGI). **4** Manipuli **1** : *~u sur la truoj de la fluto per viaj fingroj Z*.

Mansardo. Subtegmenta ĉambro.

manto G. de ortopteroj (*mantis*).

* **Mantelo.** **1** Vasta longo senmanika vesto, per kiu oni kovras la aliajn vestojn : *kozaka, kavaleria, kortega, reĝa ~o* (Kp BURNUSO, PELERINO). **2** Longa vesto kun manikoj por kovri la aliajn vestojn, sed ne tiel alĝustigita kiel palto : *vojaĝ~o pluv~o* (Kp KITELO, SURTUTO). **3** Palto por virinoj. **4** (f) Trompsaĵo, preteksto :

sub ~o de afableco li kaŝas senmezuran egoismon (Kp VUALO, MASKO).

mantilo **Z.** Larĝa punta tuko uzata de hispanaj virinoj k kovranta kapon k ŝultrojn.

mantiso **Δ.** Decimala parto de logaritmo.

Manufakturo. Granda laborejo, kie oni produktas pogrande komercaĵojn el krudaj materialoj. Kp FABRIKO.

Manuskripto. **1** Manskribaĵo. **2** Dokumento mane skribita, kontraste al presajoj. **3** Skribaĵo destinita por presigo.

mapo. Geografia karto.

* **Maro.** **1** Vasta etendaĵo da sala akvo, kiu kovras plej grandan parton de la terglobo. **2** Difinita parto de tiu etendaĵo : *Norda, Mediteranea ~o* ; *en landoj trans~aj estas oraj arbaroj Z* (Vd MENSOGI). **3** (f) Grandega kvanto : *~o da sango, da sablo, da polvo, da mizeroj Z* ; *la urbo disvolvis antaŭ li ondigan~on da tegmentoj* ; *li englutis ~on da teo B* ; *inter diro k faro estas ~o Z* (granda diferenco. Kp ABISMO, MONTO).

marabuo G. de cikonioidoj, kun senhara kapo, vivanta en Afriko k Hindujo (*leptoptilos*).

Marasmo. **1** Malsaneca ekstrema malgraseco k senvigleco (Kp APATIO, INERTECO, PARALIZO, KADUKECO). **2** (f) Plena senaktiveco : *la komerco estas en ~o* (Kp STAGNI).

* **Marcipano.** Kuko farita el pasto kun pistitaj migdaloj k sukero : *kiu serĉas ~on, perdas ofte sian panon Z* (kiu tro multe deziras nenion akiras. Vd BONO.)

* **Marĉo.** **1** Ŝlima terspaco kovrita de neprofunda senflua akvo : *rano eĉ en palaco sopiras pri ~o Z* ; *pluvego ~igis la vojojn*. **2** (f) Malbona stato, el kiu oni malfacile povas eliri : *putri, droni, en la ~o de l' nesciado, de l' mizero* ; *fali en la ~on de superstiĉoj*. **En~igl.** Profundiĝi en ~on.

* **Marĉandi** (ntr). Diskuti pri la prezo de io por aĉeti ĝin pli malkare : *~ado aĉeti ne devigas Z*.

* **Mardo.** Tria tago de la semajno, komencante de dimanĉo.

Margarino. Substanco eltirita el bestaj grasoj k uzata anstataŭ butero.

Marĝeno. Randparto de paĝo destinita por resti libera je skribo aŭ preso : (f) *la propraj nomoj staras ce la ~oj* (apude sed ne interne) *de la lingvo*.

Marini (tr). Trempi dum kelka tempo en vinagro, vino aŭ oleo kun spicoj vian-don aŭ aliajn manĝaĵojn poste kuirotajn : *~i kapreolan kruron, haringojn, belojn* (Kp PEKLI).

Marioneto. 1 Malgranda homfigura pu-po kun moveblaj membroj movataj per fadenoj aŭ risortoj. 2 (f) Homo sen karaktero, sen propra volo (Kp PULČIN-ELO).

*** Marko.** 1 Speciala signo metita sur io k servanta por rekonigi k distingigi ĝin : *~o sur tolaĵo, en libro; komerca ~o, fabriko*. 2 Objekto havanta specialan signon : *poŝto, ludilo*. 3 Monunuo en Germanujo, Finnlando k Estonio. 4 (tr). Fari, meti *~on* sur io : *~i per peco da kredo krucon sur la pordo Z; ~i tolaĵon, paĝon, dehakotan arbon; ~i krajono la preserarojn*.

markezo Z. Speco de tegmento, tre ofte vitra, super la enirejo de domo, vilao, por ŝirmi kontraŭ pluvo aŭ troa suno.

Markizo. Nobela titolo ranganta inter grafo k duko.

*** Markoto.** 1 Branĉo de veg., kiun oni kuŝigas en teron, ne apartigante ĝin de la trunko por ke ĝi enradikiĝu k poste apartiĝu : *tio estas ~o de mia plantado Z*. 2 Radikiĝanta aŭ radikiĝinta elkreskaĵo el vegetaja trunketo : *eliros ~o el la trunko Z*. 3 Elkreskaĵo, kreskidaĵo, plantido, trunkido, branĉido : *la ~oj de la vinbergardeno disjeliĝis Z*. 4 (f) Idio, idaro. 5 (tr). Fari *~on* el : 1 *~i dianton*. 2 *~i rozujon* (Kp GREFTI).

Marmelado. Speco de konfitaĵo el fruktoj kuiritaj kun sukero sufiĉe longe, por ke ili konsistigu densan kaĉon.

*** Marmoro.** Malmola polurebla kalkoŝtono, ofte enhavanta kolorajn vejnojn, uzata en konstruado k skulptarto.

*** Marmoto.** Malgranda mambesto el fam. de sciuroj, kiu dormas dum la tuta vintro (*arctomys marmota*).

marno ✱. Kalkeca teraĵo miksitaj kun argilo, uzata por plibonigi la grundon. 4 (tr). Plibonigi kampon per la ~o.

marodi (ntr). Rabeti terproduktojn k kortbirdojn en kamparo.

*** Marokeno.** Grajneca kolorita kaproledo.

marono Z. Frukto de greftita kaŝtanujo.

marseljezo Z. Nacia kanto de Francioj.

marksismo. Soci-politik-filozofia opinio de Karlo Marks. Vd **Historia Materialismo**.

marsupialoj ²⁴. Ordo de mamuloj, kies inoj surhavas ventran poŝon, subtenatan de ostoj, por gardi tie novnaskiĝintajn idojn.

*** Marŝi** (ntr). 1 Iri per egalaj militistaj paŝoj. 2 Paŝi. 3. 1 Ago *~i : militista, parada, procesia, peniga ~o*. 2 Ario akompananta k reguliganta la paŝadon ; *~ario : funebra ~o*.

*** Marsalo.** 1 Plej alta rangulo en militistaro. 2 Titolo de diversaj kortegaj aŭ ŝtataj altranguloj en kelkaj landoj.

*** Marto.** Tria monato de l' jaro.

*** Martelo.** Batilo konsistanta el peza ferpeco kun ligna tenilo k servanta por enigi naĵojn, forgi feron ktp. 4 (tr). 1 Batadi per ~o. 2 (f) Aparte k forte akcenti : *~i ĉiun vorton Z*. 3 (f) Komprenigi, memorigi ion per ripetata penado : *~i ion en la memoron de iu* (Kp ENCERB-IGI) ; *~i per reklamo en la cerbojn de la publiko la efikecon de iu medikamento*.

Martiro. 1 Homo, kiu suferis morton aŭ turmentegojn pro sia religia kredo : *la kristanaj ~oj*. 2 (f) Homo, kiu suferis grandajn fizikajn aŭ moralajn turmentojn : *~o de la scienco, de sia deo*. 3. 1. Turmentegi : *~igi infanon, beston*.

*** Maso.** 1 Kvanto da materio konsistiganta iun korpon. 2 Nedefinita kvanto da materio konsiderata kiel tutaĵo, neatentante pri la eroj nek pri la formo : *~o de gelateno; la malluma ~o de la maro* (Kp BLOKO, AMASO).

Masaĝo. Premfrotado k knedado per manoj je artikoj k muskoloj por kuracaj celoj. 4 (tr). Fari *~on* pri.

masakri (tr). Amasbuĉi.

*** Masiva.** Konsistanta el densa, senintermanka materio, ne havanta malplenaĵojn : *vazo el ~a oro*. Kp FORTIKA

SOLIDA, KOMPAKTA. ~(**aj**)o. Arango el materialaj aĵoj tre densigitaj : ~o da floroj, da montoj (Kp BLOKO, MASO).

* **Masko.** 1 (ĉe antikvuloj) Artefarita vizaĝo, kiun surmetis la aktoroj en teatraĵoj por reprezenti la diversajn rolojn. 2 Artefarita vizaĝo per kiu oni kovras kakaŝan sian vizaĝon por fariĝi nerekonuebla. 3 (f) Trompa ŝajno : sub ~o de virto, de ĝenerala utilo (Kp VUALO, MANTELO, PRETEKSTO). ~1 (tr). 1 Kaŝi per ~o. 2 (f) Kaŝi per trompa ŝajno : ~i la veron ; ~itaj (Kp KOVRI) paroloj Z. **Sen~igi.** 1 Demeti ~on de iu. 2 (f) Montri la veran karakteron de iu aŭ io : *sen~igi perfidulon.*

* **Masoni** (tr). 1 Fortike konstrui ion el ŝtonoj aŭ brikoj kunigante ilin per mortero aŭ cemento : ~i muron, domon. 3 (f) Fortike k firme starigi ion abstraktan : *nur la interkompreno povas ~i la pacon.*

* **Masto.** 1 Longa ronda trabo, ordinare el ligno, de kiu oni pendigas la velojn de ŝipo. 2 Simila stangeo starigita por diversaj celoj : *la strato estis ornamita per ~oj kun flagoj ; grimp~o.*

* **Mastiko.** 1 Miksaĵo el kreto k oleo, kiu malmoliĝas sekigante k servas por aliksi vitrojn al fenestroj. 2 Nomo de diversaj pastecaj substancoj uzataj por ŝtopi truojn aŭ kunigi objektojn. ~1 (tr). Ŝtopi aŭ kunigi per ~o.

mastodont * G. de grandaj dikhaŭtaj fosiliaj rostruloj, pli granda ol elefanto, kun karakteriza dentaro, vivinta en mioceno k plioceno : *oni renkontas ~ojn ankoraŭ en pleistoceno kune kun homaj restaĵoj.*

* **Mastro.** 1 Tiu, kiu posedas, ordonas k disponas : *bona servisto de bona ~o ; li estas sia propra ~ino* Z (li vivas sole) ; *hundo fidela al sia ~o ; ~o en vojo, servantoj en ĝojo* Z (Vd KATO) ; *trezoro sen ~o ; Romo fariĝis ~o de la mondo ; materiala ~o de tiu ĉi lingvo estas la tuta mondo* Z ; *la spiritalaj ~oj de la lingvo* Z ; *la tutan ~econ pri esp-o Z transdonis al la esperantistoj mem* Z. 2 Estro de hotelo, gastejo, komerco. 3 Estro de fabriko aŭ laborejo. ~1 (tr). Esti ~o super, agi kiel ~o de. ~uml (tr). Zorgi pri ĉio, kio koncernas la ekonomion de hejmo : ~uma progreso de la kapitalismo nenion donas al la laboristaro ; *vilaĝ~uma kolektivo.*

* **Maŝo.** 1 Bukleto formita per interplektiĝo de la fadenoj en trikata teksaĵo aŭ en reto (Kp NODO, BANTO). 2 Malplena spaceto inter la plektitaj fadenoj de teksaĵo aŭ reto. 3 Buklo, laŭvole streĉebla aŭ malstreĉebla, formita per ŝnuro k povanta servi por ĉirkaŭkapti, ĉirkaŭlaĉi, premsufoki kc. ~aro. Reto : (f) *la ~aro de tiu organizo implikas la tutan mondon.* **Dis~igi.** Malstreĉi aŭ malfari la ~ojn de io : *dis~igi ŝtrumpojn.* ~kiraso. Mezepoka armaro farita el feraj interplektitaj ringetoj.

* **Maŝino.** 1 Aparato, kiu produktas, transsendas aŭ utiligas forton k anstataŭas aŭ plifaciligas la homan laboron : *vapor~o, draŝ~o, skrib~o.* 2 (f) Malsimpla organizo kombinita por atingi difinitan celon : *la homa ~o ; la tera ~o* Z ; *administracia ~o estas ĉiam malrapida.* ~e. 1 Per ~o, ne per mano : *puntoj, tapiŝoj fabrikataj ~e* (meĥanike). 2 (f) Sen konscia volo, kvazaŭ per ~o, aŭtomate : *agi nur ~e ; li mensogas ~e* Z. ~ismo. Industria stato, en kiu manlaboro estas pli k pli anstataŭata per ~oj. ~isto. 1 Homo, kiu profesie direktas ~on. 2 Homo, kiu en teatro starigas la dekoracion sur ĝusta loko.

* **Mato.** Maldelikata kovraĵo aŭ tapiŝo el plektita pajo, junko, basto, stipo ks.

Matadoro. 1 Homo, kies profesio estas mortigi per spado virbovon en virbovaj bataladoj. 2 (f) Homo tre influa, ludanta ĉefan rolon en iu afero : *la ~oj de la financo, de la administracio* (Kp KORIFEO).

mateo * Speco de ilekso el Sud-Ameriko, el kies sekigitaj folioj oni faras specialan teon.

Matematiko. Scienco pri la kalkuleblaj kvantoj k mezureblaj grandoj.

* **Mateno.** Parto de la tago ekde sunleviĝo ĝis tagmezo. ~1 Z. Esti ~o. ~ruĝo. Malena krepusko.

Materio. 1 Substanco perceptebla per la sentumoj, kiu konsistigas la korpojn : *flueca, solida ~o ; pulvo estas eksplodema ~o* (Kp MATERIALO). 2 Ĉio, kio ekzistas ekster la spirito : *la mondo de la ~o k tiu de la ideoj.* ~a. Konsistanta el ~o ; koncernanta nur la ~on, la korpon : *~aj ĝuoj, ~aj profitoj, ~aj zorgoj* (Kp MONA, FINANCA) ; *la ~aj (fizikaj, korpaj) bezonoj ; ~e helpi iun.* ~ismo. Materialismo.

Materialo. 1 Krudaĵoj el kiuj oni povas produkti fabrikaĵojn : *brula ~o ; konstru-~o*. 2 Ĉio, kio estas necesa por funkciado de entrepreno, ekspluatado, ofico kc : *~o de muelejo, de seĝejo, de panfarejo*. 3 Ĉio materia, kio estas necesa por iu ajn ago : *manĝ-~oj Z*. 4 Ĉiuspecaj sciigoj, kiuj estas necesaj por verki libron, raporton kc aŭ por fari spiritan laboron : *la libro prezentos sufiĉe da ~o por legi Z ; ĉerpi ~on el ies verko B ; ~o por raporto ; tio donas ~on por pripensado Z*. **~a.** 1 Rilata al ~o. 2 Perceptebla por la sentumoj, videbla k palpebla, fakta, praktika, precipe mona : *~a pruvo ; se mi havus la ~an eblon, mi prenus Z ; gravan forton ~an la ligo alportas al nia afero Z ; sen rimedoĵ ~aj ĉia afero povas progresi nur tre malrapide Z ; ~a mastro de Esp-o estas la tuta mondo Z ; subteni ~e la aferon Z ; ~a profito, malhelpo Z, privilegio Z ; la ~a vivo ; realigi kelkajn ~ajn plibonigojn ; tio certigas al li la ~an sendependecon*. **~ismo Z.** 1 § Doktrino, laŭ kiu la materio estas la principo de ĉio en la universo. 2 Kondutmaniero celanta en la vivo nur plezuron k ~ajn profitojn. **Historia ~ismo.** Doktrino, laŭ kiu nur la ekonomiaj faktoj regas la tuton de la socia, politika k spirita vivo.

*** Matraco.** Granda plata remburita litkuseno.

matrico Z. 1 ♀ Gravurita metala bulo, peco aŭ muldilo, per kiu oni povas fabriki similajn pecojn per fandado, frapo, giso, premo : *monerojn oni frapas per ~o*. 2 (Ti) Formo por gisi litertipojn. 3 Kartona formo preme reproduktita de kompostajo k per kiu oni povas gisi stereotipojn. 4 (en galvanoplastiko) Formo, kiu kovriĝas per maldika tavolo de metalo. Vd PATRICO, UTERO.

matrikulo Z. Numero de la listo en kiu estas enskribitaj ĉiuj anoj de societo, organizo, administracio.

matrono Z. 1 Nobela patrino en antikva Romo. 2 Maturaĝa, alte respektinda sinjorino.

*** Matura.** 1 Atinginta sian planan kreskadon, forton, kapablon aŭ taŭgecon : *~a frukto, semo, homo, aĝo Z, spirito, talento*. 2 (f) Plene esplorita, provita, finstudita : *~a projekto, diskutado Z ; ne ~a demando ; ~e pripensita k orde voĉdonita decido Z*.

~eco. Stato de io aŭ iu ~a : *atesto pri ~eco* (diplomo donata al lernantoj, kiuj, fininte la gimnazian kursaron, sukcese plenumis la koncernan ekzamenon. Kp ABITURIENTO). ~iĝi. lĝi ~a : *~iĝanta* (viriganta) *knabo : (f) lia talento plene ~iĝis ; (f) la demando ne estas sufiĉe ~iĝinta Z*.

Maŭzoleo. Luksa tomba konstruo.

Mazurko. Speco de pola danco.

*** Meblo.** Movebla objekto, plej ofte farita el ligno k servanta por praktika aŭ ornama uzo en loĝejo. ~i (tr). Provizi je ~oj. ~isto. Tiu, kiu faras tablojn, seĝojn, ŝrankojn, litojn ks.

mecenato Z. Riĉa malavara favoranto de beleto, arto aŭ scienco.

*** Meĉo.** 1 Speco de ŝnuro el brulebla k sorba materio, kiun oni metas en lampon aŭ en mezon de kandelero por konduki bruligotan substancon ĝis la flamo. 2 Speco de ŝnuro preparita por konduki fajron ĝis substanco, kiun oni volas eksplodigi de malproksime.

*** Medalo.** Metala disketo surhavana ambaŭflanke bildon, signojn aŭ surskribojn, stampita kiel memoraĵo pri grava okazintaĵo aŭ kiel honoraĵo al merita homo (Kp ORDENO. Vd FLANKO I).

*** Medallono.** 1 Juveto en formo de plata malfermebla skatoleto, ordinare portata per ĉeno ĉe la kolo k en kiu oni konservas portreton, harojn kc. 2 ♣ Rondforma aŭ ovala bareliefo kun figuraĵo.

Medio. 1 Fizika ĉirkaŭaĵo en kiu vivas iu estaĵo aŭ okazas iu fenomeno : *ĉiu vivanta estaĵo nepre devas sin adapti al sia ~o ; ~o favora por la mikroboj*. 2 Tuto de la sociaj cirkonstancoj k rilatoj en kiuj iu persono agadas : *familia, politika, intelekta ~o* (Kp SFERO, ATMOSFERO, RONDO, KAMPO, REGIONO, INTERILATO, MEZO. Vd ELEMENTO).

mediano Δ. Rekta linio, kiu ligas verticon de triangulo kun la mezo de la opozita latero.

Medicino. Scienco pri sano k malsano, aplikata al kuracado. ~aĵo Z. Medikamento.

medikago ☼. Furaĝa herbo el la fam. de legumenacoj (*medicago sativa*). Vd LUZERNO.

Medikamento. Substanco uzata kiel saniga rimedo, kuracilo (Kp DROGO, FARMACIAJO).

* **Mediti** (ntr). Longe fiksi k koncentrigi sian penson sur io; enprofundiĝi en pensado: *stomako malsata nur pri pano ~as Z*; *fremda ~ estas kaŝita Z* (Kp PIREPSI, CERBUMI).

Mediumo. Homo, kiu, laŭ la spiritisma doktrino, havas la kapablon servi kiel peranto inter la homoj k la spiritoj de la mortintoj.

Medolo. 1 Mola k grasa substanco en interno de ostoj, ostocerbo: *spina ~*; *havi ~on en la ostoj Z* (f. esti energia k kuraga); (f) *tiri la ~on* (kernan escon, plejgravajn) *de iu teorio, verko* (Kp KERNO, SUKO). 2 Mola spongeca malpeza substanco en la interno de trunko k branĉoj de la dukotiledonaj vegetaĵoj: *sambuka ~o*.

Meduzo. 1 Ina monstro de greka mitologio, kiu havis serpentojn anstataŭ haroj k aligis en ŝtonon ĉiujn, kiuj ŝin rigardis. 2 Mara gelateneca travidebla polipo (*medusa*).

mefito 瘡. G. de viandomangaĵ mamuloj posedanta facilon de sindefendo kontraŭ ĝin atakantaj animaloj, elspruĝigante kontraŭ ili malbonodoran likvaĵon sekreciitan el ĝiaj glandoj (*mephitis*).

megafono ☞. Forta laŭtparolilo por reprodukti disaŭdigojn en grandaj ejoj aŭ sub libera ĉielo. Vd MIKROFONO.

megalito (Ar). Ŝtona monumento el prahistoriaj tempoj. Vd MENIRO.

megalosaŭro 龍. ☆. G. de dinosaŭraj rampuloj, vivinta en juraso k kretaceo.

megero Z. 1 Unu el la tri Furioj en greka mitologio. 2 (f) Furiozema virinaĉo.

megomo ◁. Elektra unuo de rezistanco, egala al unu miliono de omoj. Vd OMO, BEGOMO.

* **Mehaniko.** 1 Scienco pri movo k pri forto. 2 Arto konstrui maŝinojn. 3 Meĥanismo: *la tuta ~o de la lingvo Z*. ~a. 1 Koncernanta la ~on 1: ~a *problemo, leĝo*. 2 Farata per maŝino: ~a *fabrikado*. 3 (f) Farata kvazaŭ per maŝino, sen parolpreno de konscia volo, aŭtomata: ~aj *gestoj* (Kp MAŜINE). ~aĵo. Meĥanismo 1. ~isto. Specialisto pri konstruado aŭ direktado de maŝinoj.

meĥanismo Z. 1 Tuto de la pecoj de maŝino aŭ aparato (Kp RADARO, MOVILARO). 2 (f) Rimedaro per kiu plenumiĝas iu ago aŭ funkcio: ~o *de la digestado B*, *de la penso, de la lingvo*.

mekaniko = meĥaniko.

* **Mejlo.** Mezuro de longo por vojoj, malegala laŭ la landoj (angla: 1609 m.; germana: 1420 m.; mara: 1852 m.).

* **Melo.** Malgranda malbonodora mambesto el fam. musteloj, ĉasata pro sia felo (*meles*). ~hundo. Speco de hundoj aparte taŭgantaj por ĉasi bestojn loĝantajn en tertruoj.

melampiro ☞. G. de skrofulariacoj, parazita planto (*melampyrum*).

Melankolio. Stato de konstanta sopira malgajeco k malvigleco (Kp SPLENO. Vd NIGRA).

Melaso. Siropa densa bruna restaĵo el fabrikado k rafinado de sukero.

* **Meleagro.** Kortbirdo pli granda ol koko, el fam. galinacoj, kun vosto ventumilforme etendebila (*meleagris*).

meliloto ☞. G. de legumenacoj, konsistanta el furagaĵ k farmaciaj herboj (*melilotus*).

melinito 硝. Tre forta eksplodaĵo, ofte uzata en milita pirotekniko.

Meliso. Aroma veg. el fam. labiacoj, uzata en medicino (*melissa officinalis*).

* **Melki** (tr). Eltiri per premado lakton el mamoj de besto: ~i *bovinon, kaprinon*; (f): *senŝine ~ebila bovino Z* (ekspluatata persono aŭ afero, el kiu oni senmezure k senfine liras profilon); *li sukcesis ~i monon el la grupo*; ~i *virkapron Z* (vane peni, provi necblaĵon. Vd VANE).

Melodio. Sinsekvo da muzikaj sonoj agrablaj por la orelo k formantaj muzikan frazon (Kp ARIO, RITMO). ~a. 1 Konforma al la reguloj de la ~o. 2 Belsona, agrabla por la orelo: *la ~a kanto de najtingalo* (Kp HARMONIA).

Melodramo. Popola dramo kun kortuŝaj emfazaj scenoj.

melolonto ☞. G. de koleopteroj, herbomanga k tre malutila same kiel ĝia larvo t. n. blanka vermo (*melolontha*). Kp (MAJ)SKARABO.

* **Melono.** Granda sukplena frukto de rampanta veg. el fam. kukurbacoj,

kun agrabla sukerdolĉa gusto (*cucumis melo*).

melongeno . Speco de manĝebla solano, kies frukto, longforme simila al kukumo, estas blanka, flava aŭ viola (*solanum melongena*).

melopeo . Ritmita kanto akompananta la deklamadon.

melopepo . G. de kukurbacoj (*melopepo*).

* **Mem.** I° Adv. : 1 Kiun oni aldonas al subst. aŭ (kelkfoje subkomprenata) pronomo, por insisti pri la nealieco k identeco de la koncernata persono aŭ afero : *mi devas ~ ĉion plenumi Z* ; la prezidanto ~ preparas projekton Z ; mi eĉ ~ uzas tiujn vortojn Z ; lasi la akceptadon al la decido de la Esp-istoj ~ Z ; fiziko estas la nomo de la scienco ~ Z ; tio tuŝas la esencon ~ de la demando Z ; mi parolas ne pri la ago de la ekokupo ~, sed pri la stato, en kiu mi troviĝas Z ; tion ĉi garantias al ni la karaktero ~ de ilia lando Z ; mi deziras paroli al li ~ ; li amas sin ~ Z ; mi amas lin kiel min ~ ; la komitato ne riskos preni sur sin ~ la kreadon de tute nova lingvo Z ; se vi volas trinki, prenu (sk vi) ~ akvon Z ; ĉiun demandu, sed (sk vi) ~ al vi komandu Z ; kiu kritikas kuraĝe, (sk tiu) ~ agas malsaĝe Z. 2 Signifanta : « nur per si, sen helpo aŭ iniciato de iu alia ; fare k vole de si sendepende de iu alia ; spontanee, propramove k propraforte » : *mal-saĝuloj kreskas ~, sen plugo k sem' Z* ; kio ~ ne venas, oni per la dentoj prenas Z ; ne venas rato ~ al kato Z ; ĉiu el vi post kelka meditado facile ~ trovos la respondojn Z ; la celo de la Delegacio estis elekti ~ komitaton, kiu esplorus la demandon Z ; tio estas komprenebla per si ~ Z ; la vivo jam ~ solvis la diritan demandon Z.

II° Prefikso uzata samsence 1 kiel I° 2 : ~mova ; ~stara ; ~vole Z ; ~instruito ; ~lerninto ; ~ĵarila homo ; ~disciplino ; ~helpi al si Z ; ~elektitaj hered-oj Z ; ~semiĝinta greno Z ; ~komprenebla ; ~evidenta ; ~sekva. 2 Signifanta « koncerne sin mem » k uzata samsence kiel I° 1 por insisti pri la nealieco k identeco de la koncernata persono en la apartaĵo okazoj, kie la sama persono estas samtempe faranto (subjekto) k suferanto (komplemento) de la ago : ~estimo ; ~amo ; ~konservo ; ~defendo ; ~mori-

igo ; ~kono ; ~kontente Z ; tio ne estas aŭlora ~fido Z ; ~fidema Z ; ne perdi la ~regecon Z. Rim. : En tiu ĉi uzado oni povas k, en kelkaj vortoj, oni kutimas anstataŭigi mem per sin : *sinamo, sinhelpi, sinregi, sinmortigo, sindefendo, sinforĝeso, sindona Z, sindoneco, singarda Z*.

III° Vortero samsignifa kiel I° 1 : ~a. Estanta ĝuste tiu, pri kiu temas aŭ kiun koncernas la afero ; identa 2. ~o. Persono konscia pri sia propra personeco : *ili sentas tion, sed nur duone, ilia alia ~o estas ĉe aliaj aferoj ; lia malbona ~o jam relevis la kapon. ~eco. Identeco 2*.

* **Membro.** 1 Ĉiu el la kvar moveblaj pecoj de la korpo kunigitaj kun la trunko per artiklo : la superaj (brakoj) k malsuperaj (kruroj) ~oj de homo. 2 (f) Ano de societo, partio, familio kc. 3 (f) Aparta difinita ero de tutaj : ~o de frazo, de ekvacio. Dis~igi. Dividi laŭ difinitaj partoj : *dis~igi beston, frazon, vorton* ; mi aranĝis plenan dis~igon de la ideoj en memstarajn vortojn Z ; mi alkonformigis la dis~igon de la lingvo al la spirito de la lingvoj Eŭropaj Z.

Membrano. 1 Organika teksaĵo formanta maldikan flekseblan folion : la muka ~o de la stomako. 2 Maldika fleksebla folio : *celuloida ~o por fotografo* (Kp FILMO).

* **Memori** (x). Konservi aŭ denove prezenti al si antaŭe ricevitaĵajn perceptojn aŭ ideojn : *nenu plu ilin ~as Z* ; ~i fakton Z, lecionon, vorton Z, ofendon, amikon ; ~i pri io aŭ iu Z ; mi bone ~as tiun grandiozan vidaĵon ; kiu volas mensogi, devas bone ~i Z. Kp GRAVURI 2. ~o. 1 Kapablo ~i : *havi bonan ~on Z* ; noti al si en la ~o Z ; enskribi en sian ~on Z ; mi uzas la okazon por revoki en vian ~on la nomon de Z. 2 Konservado aŭ denova prezentado al la konscio je ia antaŭa percepto aŭ ideo : *havi, teni, gardi la ~on de, pri io, iu ; desegni portreton el la ~o B ; akceptu miajn bon~ojn. ~e. Parkere. ~e de. Por ~igo pri. ~aĵo. 1 Skribajo, libro pri propraj travivitaj okazaĵoj. 2 ~iga donaco. ~igi. Daŭrigi la ~on pri. ~igaĵo. Ĉio, kio servas por konservi la ~on pri io aŭ iu (monumento, statuo, verko kc) : *terura ~igaĵo el la meza**

jarcentoj Z. ~(**ig**)**ilo**. 1 Kajero, libreto, kie oni enskribas tion, kion oni deziras ~i. 2 Skribaĵo, noto por ~igi ion al iu ; ~**noto**. **Ne~ebla**. 1 Malfacile konservebla en la ~o : *malsimpla ne~ebla regulo* B. 2 Ne plu ~ata de la homoj : *de post tempo ne~ebla* Z. **Re~i**. Revenigi, refreŝigi en sia spirito ia ~on pri iu aŭ io (Kp **REMAĈI**). **Re~igi**. Revenigi, refreŝigi en ies spirito la ~on pri : *re~igi al iu lian devon, ŝuldon ; re~igi iun pri lia devo ; re~igi al iu rendevuon ; la ŝtonegoj re~igis per la formo ruinojn de citadelo* B. **~signo** Z. ~igajo. **Kar~a**. Kies ~o estas kara.

memorando 𐄂𐄂. Mallongigita raporto aldonita al diplomata noto.

memuaro Z. Disertacio prezentata al akademia societo : ~o *verkita por la kongreso de rasoj* Z.

menagerio. 1 Loko, kie oni kolektas kuriozajn bestojn por esploraĵ celoj aŭ por elmontrado al la publiko, bestejo. 2 Tia kolekto da bestoj.

Menci (tr). Aparte memoriĝi, atentigi pri. Kp **CITI**.

* **Mendi** (tr). Postuli, ke iu faru ian poste pagotan servon aŭ liveru ian poste pagotan komercaĵon : ~i *veston al tajloro ; ~i karbon, meblojn ; ~i ĉambron en hotelo ; ~i kolleton en restoracio* B ; *fari ~on ; plenumi ~on* Z ; ~u *atendu* Z (vi senfine atendas. Vd **KLERA**). **Kontraŭ~i**, **mal~i**. Nuligi ~on.

menhiro (Ar). Megalita monumento starigita vertikale. Vd **MEGALITO**.

meningo ♥. Nomo de la tri membranoj, kiuj ĉirkaŭas la cerbon, cerbeton k la mjelon.

meningito 𐄂𐄂. Malsano kaŭzita pro la inflamo de la meningoj.

Menso. La spirito, la intelekto, kontraste kun la korpo : *sana ~o en sana korpo ; klerigi la ~on de iu* Z ; *homoj malkapablaj morale k ~e* Z (Kp **ANIMO**, **CERBO**, **IMAGO**, **PENSO**, **PRUDENTO**, **SAĜO**).

* **Mensogi** (x). Intence diri malveraĵon : *senhonte ~i* Z ; ~i *maŝine* Z, kiel *kalendaro* Z, kiel *junebra parolo* Z, kiel *gazeto* Z ; ~a *alestanto* Z ; ~ema *buŝo* Z ; (f) : ~i (trompe ŝajnigi) *indiferentecon* ; tiu *ĉambro ~is komforton*.

menstruo 𐄂𐄂. Perioda hemoragio kun ovuloj ĉe virino.

* **Mento** 𐄂𐄂. Aroma veg. el fam. labiaĵoj uzata en farmacio (*mentha*).

* **Mentono**. Parto de la vizaĝo sub la buŝo.

Mentoro. Saĝa konsilanto k gvidanto de junulo.

Menuo = karto 3.

menueto Z 𐄂. Speco de eleganta danco, dupleksa, tritakta.

menuro 𐄂𐄂. G. de paseroj kun tre bela vostplumaro havanta formon de liro : ~o *vivas en Aŭstralio (menura)*.

mercero 𐄂. Komerco per diversspecaĵ akcesoraĵoj k objektoj, kiel ekz. : kudrilaro, butonoj, fadenoj, pingloj k aliaj ornamaĵoj uzataj ĉe kudr-, vest-, ornamk virinlaboroj. Kp **GALANTERIO**.

mergi (tr) 𐄂. Meti en likvaĵon, enprofundiĝi : ~i *nirkapon*. ~**igi**. Surfundiĝi : *la ŝipo ~igis*. **El~i**. Elmeti el likvaĵo, elprofundiĝi : *el~i nirkapon*. **El~igi**. Eliĝi : *la roko el~igis el la akvo*. Kp **EMERĜI**. **Sub~ebla ŝipo**. Ŝipo povanta veturi surakve k enakve : *submarboato estas sub~ebla ŝipo*.

mergo 𐄂𐄂. G. de palmipodoj, simila al anaso (*mergus*).

Meridiano. Imaga granda cirklo traieranta ambaŭ polusojn k rektangule kruciganta kun la ekvatoro : *ĉiuj lokoj kuŝantaj sur sama ~o havas saman horon* (Kp **LONGITUDO**).

merino 𐄂𐄂. Speco de ŝafeto el hispana raso, kies longhara lano estas tre delikata. ~a. 1 Rilatanta al ~o. 2 De ~o : ~a lano. ~olano. Lano de ~o. ~oŝtofo. Ŝtofo farita el ~olano : ~olana ŝalo.

meringelo (Ku). Malpeza kuko farita el kirlita ovblanko k sukero. ~1 (tr). Ŝmiri per ~a pasto.

* **Meriti** (tr). Havi pro sia konduto aŭ pro siaj ecoj rajton pri justa rekompenco aŭ puno ; esti inda je : ~i *dankon, gratulon, estimon, atenton, sian sorton ; tiuj ostoj ~is nenion alian, ol ke oni ludu per ili keglojn* Z ; kiel ti ~is, tiel ti profitis Z ; esti ~ile aplaudita. ~o. Ago, eco dank' al kiu oni ~as ion : *ĉiuj enterigitaj estas plenaj de ~oj* Z ; laŭ la ~o de siaj manoj homo ricevas redonon Z ; prave

punite laŭ ~e Z. ~a. 1 ~oplena, mult~a : ~a homo Z, *konduto* ; *servo ne petita, ne estas* ~a Z. 2 ~ita : *laboro finita, ripozo* ~a Z. ~aĵo. Tio, kion oni ~is : *redoni al iu la ~aĵon* Z.

* **Merizo.** Frukto de ~arbo. ~arbo. Sovaga ĉerizujo (*cerasus avium*).

merkantilismo مَكْتَانْتِلِسْمُو. Ekonomia sistemo, vidanta la riĉon de la lando (ŝtato) nur en la akumulado de altprezaj metaloj k tiucele akcelanta : unuflanke la pli-grandigon de eksporto per la protekto de enlanda produktado, industrio, ekstera k transita komerco k aliflanke limiganta la importon.

Merkato. Sfero de vendo, kampo de komerca agado pri aparta branĉo : *la kolon* ~o ; *tiu varo havas vastan* ~on ; *serĉi al si novajn* ~ojn. Rm. : ~o neniam signifas plaĉon aŭ ejon.

* **Merkredo.** Kvara tago de la semajno, deirante de dimanĉo.

merkurialo مَرْكُورِيَالُو. G. de eŭforbiacoj (*mercurialis*).

* **Merlo.** Birdo el la ordo de paseroj, simila je malgranda korvo k lerte fajfanta (*turdus merula*).

Merlango. Mara fiŝo el fam. de gadoj (*gadus merlangus*).

* **Meso** (K). Diservo, dum kiu la sacerdoto oferas al Dio la karnon k sangon de Kristo sub formo de pano k vino : *fari* ~on.

* **Mesio.** 1 (R) Dia promesita sendato, atenda de hebreaĵoj kiel savonto de la mondo. 2 (Rk) Kristo. 3 (f) Homo rigardata kiel bezonata savonto.

Mespilo. Frukto de ~arbo, manĝebla nur kiam ĝi iĝis molmatura. ~arbo. Arbo el fam. rozacoj (*mespilus*).

mestizo Z. Ido de gepatroj, el kiuj unu estas blankrasa, k la alia indianrasa. Kp MULATO.

* **Meti** (tr). 1 a) Transigi en difinitan lokon ; *fari ke iu, io estu ie* : ~i manĝilaron sur la tablon, *vinagron en salaton, paperon en sian poŝon* ; ~i korpon en la teron Z ; ~i ŝteliston en malliberejon Z, *gardiston ĉe la pordon* ; ~i sian ĉapelon sur la kapon Z ; ~i sian subskribon al kontrakto ; *sin ~i la genuojn* Z. b) (f) : ~i varojn sur la merkaton, *monon en*

entreprenon (Kp LOKUMI) ; ~i iun sur la tronon ; ~i (prezenti) *demandon al iu, plendon ĉe la juĝisto* ; ~i la tutan kulpon sur iun ; ~i sian atenton sur ion, *sian konfidon, esperon sur, en iun, ion* ; ~i ĝujon, *timon en la koron de iu* ; ~i sumon en la kalkulon ; ~i ordon en sian paroladon, *limon al sia ambicio, finon al la diskuto*. 2 Transigi en difinitan staton, *igi ...* : ~i iun en embarason, *danĝeron, mizeron* ; ~i vian don en pecetojn ; ~i esp-on je la servo, *je la dispono de ĉiuj popoloj* ; ~i ion en forgeson Z. Al~i. Aldone ~i : *al~i plumojn al ĉapelo* ; *al tiu antaŭtimo sin al~is alia pli grava*. De~i. Forigi de sia loko : *de~i la veston* ; *de~i ringon de sia fingro* ; *mi de~as mian vivon memvole* Z.

El~i. 1 Prezenti al la vido : *el~i libron ĉe la montrofenestro*. 2 Prezenti, malŝirmi al ia efiko : *el~i al la sunaj radioj* ; *la naturo el~is nin nudaj k mizeraj sur la bordon de tiu ĉi granda mondo* Z ; *sin el~i al mokado* Z. 3 Prezenti al pripenso : *el~i demandon, problemon*. For~i. 1 Forigi, ~i flanken : *for~u tiun antaŭjuĝon* Z ; *for~i la aferon en la keston de forgeso* Z, *ĝis la grekaj kalendoj* Z. 2 Reziĝi : *for~i de si ĉian oficialan rolon* Z ; *for~i oficon* (Vd ARKIVO, FORGESI). Kun~i. Kunigi : *kun~i la manojn* ; *vortoj kun~itaj estas kreitaj per simpla kunligado de vortoj* Z ; *se oni volus kun~i plenan registron de liaj bonaj ecoj* Z. Sub~i. Meti iun aŭ ion sub la povon, influon, priagadon de iu aŭ io, sub la efikon de io : *sin sub~i al la plimulto* ; *sub~igi al la komuna disciplino* Z ; (f) *sub~i proponon al alenta konsidero, al voĉdonado*.

Metafiziko. Parto de la filozofio, kiu studas la unuajn kaŭzojn k principojn de ĉio, kiuj estas neesplorablej per la metodoj de la pozitivaj sciencoj.

Metaforo. Esprimmaniero, laŭ kiu oni donas al iu vorto signifon alian ol ĝia propra, klarigeblan per subkomprenita komparo. Kp FIGURO 4.

metakarpeo مَتَاكَارْپُو. La kvin ostoj, kiuj formas la skeleton, de la polmo. Vd KARPEO, METATARSO.

Metal. Nomo de diversaj ĥemiaj elementoj facile kondukantaj varmon k elektron k produktantaj bazonj per sia kombiniĝo kun oksigeno. Ekz. : aluminio, fero, kupro, zinko, oro.

metaloido ☿. Ĥemia elemento, kiu ne havas specialan brilon, estas malbona kondukanto de varmo k elektro, k kies oksigenaj kombinoj estas aŭ neŭtraj aŭ acidaj oksidoj. La ĉefaj ~oj estas : antimonio, arseno, azoto, boro, bromo, fluoro, fosforo, jodo, karbono, kloro, oksigeno, selenio, silicio, sulfuro. ~a. De ~o, el ~o.

metalurgio Z. Industrio celanta elfosadon de minajoj k ekstraktadon, fabrikadon k prilaboradon de metaloj.

metamorfa ✱. Rilatanta al mineralaj formŝanĝoj pro la tercentra varmego aŭ pro la varmego de erupciaj rokaĵoj.

Metamorfozo. 1 Transformiĝo de iu estaĵo en alian : la ~oj de Jupitero. 2 Aliformiĝo : ~o de raŭpo en pupon k en papilion. 3 (f) Plena aŭ grava ŝanĝo en la stato aŭ ecoj de iu : okazis feliĉa ~o de lia karaktero. ~l (tr). Transformi.

metano ☿. Senkolora gaso, saturita hidrokarbido, kiu eliĝas el marĉoj k kies flamo brulas flave.

metapsiklo §. Parto de la psikologio studanta la fenomenojn, kiuj estas konsiderataj kiel efikoj de ĝis nun malbone konataj aŭ eĉ ne estkonfesataj mensokapabloj (telepatio, divenado ktp.).

metatarso ♥. La kvin ostoj, kiuj formas la parton de la piedo inter la fingroj k la tarso ĉe la vertebruloj. Vd METAKARPEO.

metatezo (Fon). Ŝanĝo en la ordo de parolataj sonoj.

Metempsikozo. 1 Doktrino pri la postmorta transmigrado de la animo el iu korpo en alian. 2 Tiu transmigrado mem.

Meteoro. Ĉia atmosfera fenomeno, precipe la nekutimaj. Ekz. : fulmo, pluvo, ĉielarko. ~ŝtono. Aerolito.

meteorismo ☿. Abdomena ŝvelo per intestaj gasoj ĉe remaĉuloj.

Meteorologio. Scienco, kiu studas la atmosferajn fenomenojn.

* **Metio.** Manlabora profesio : ĉiu klopodu nur en sia ~o, tiam al la urbo mankos nenio Z (Vd BALAI). Kp OKUPO, OFICO, SPECIALO, FAKO. ~ejo. Loko, ĉambro destinita por manlaboro. ~isto. Homo profesie manlaboranta. Ne~ulo. Amatoro 2.

Metodo. Taŭga pripensita procedaro por plej bone atingi difinitan celon : ~o de instruado ; praktika, logika, scienca ~o. ~a. 1 Aganta laŭ ~o : ~a spirito. 2 Konforma al difinita ~o : ~a gramatiko, parolado.

metodologio. Parto de la logiko, kiu studas la metodojn taŭgajn por la diversaj sciencoj.

* **Metro.** 1 Mezuro por linioj, fundamenta unuo de la internacia sistemo de mezuroj, egala al dekmilionona parto de kvarono de tera meridiano : la ~a sistemo ; mezuri laŭ sia ~o Z (vd punkto. Kp MEZURILO). 2 Mezurilo havanta unumetran longon. 3 (V) Aparta aranĝo de verseroj en la diversspecaj versoj (Kp PROZODIO, RITMO, METRIKO).

Metriko. Scienco pri la versaj metroj.

Metronomo. Instrumento kun pendoloto por indiki k reguligi la rapidecon en la ludo de muziko.

Metropolo. 1 Origina lando rilate al siaj kolonioj. 2 Ĉefurbo rilate al la cetera lando.

* **Mevo.** Mara, blanka k griza naĝbirdo, kun longaj flugiloj (larus).

* **Mezo.** 1 Punkto egaldistanca de la ekstremaĵoj en spaco aŭ tempo : ~o de bastono, strato, rivero, urbo ; ~o de la nokto, jaro, vivo ; ~o de vojaĝo, romano, kanto (Kp CENTRO, KERNO, SINO). 2 Tio, kio estas egale malproksima de kontraŭaj ekstremaj gradoj : vero k virto kuŝas en ~o ; serĉi la ĝustan mezon. ~a. Estanta en la ~o : ~a parto ; ~a pezo, kresko, lernejo ; ~kvalita lano (Kp INTERA, TRANSIRA. Vd PONTO). ~e de, ~e en, ~e inter, en la ~o de. 1 En loko aŭ momento egaldistanca de ekstremaĵoj : ~e de la nokto. 2 En loko, kie oni estas ĉiuflanke ĉirkaŭata : ~e de la nebulo ; ~e en la akvo ; ~en en la bukedon oni enmetas kandelon Z ; la Eternulo parolis al ili el ~e de la fajro Z ; li falgis ĉion ~en de ilia tendaro Z ; ne metu ilian nombron ~en de la Izraelidoj Z ; halti ~e dum la danco ; ~e inter la malamikoj. ~epoko. Epoko inter la antikva k la moderna historio, de post falo de la okcidenta romana imperio (475) ĝis venka eniro de Turkoj en Konstantinoplon (1453). ~avanto, ~nombro. 1 Nombro proksimume egale malproksima de la ekstremaj konsiderataj

nombroj; nombro montranta en tuto da diversaj okazoj la plej oftan okazon. 2 Sumo de pluraj kvantoj dividita per ilia nombro.

mezalianco Z. Edziĝo kun persono de malpli alta klaso; misedziĝo.

* **Mezuri** (tr). Taksi k difini grandecon, kvanton, gradon de io, komparante ĝin kun samspeca granda, kvanto, grado, elektita kiel unuo: ~i drapon Z, kampon Z, altecon de monto, la longon k la larĝon Z, rapidecon de ŝipo; (f) ~i (ĝuste taksi) la konsekvencojn de io. ~ado. Ago ~i. ~o. 1 ~ado. 2 Grando, amplekso, intenso de io: la kampo havas ~on da; la ĉambretoj havis la saman ~on Z; verko skribita en bona Esp. antaŭ 25 jaroj en plena ~o konservas sian bonecon ankaŭ nun Z; en granda ~o (Kp SKALO); labori laŭ la ~o de siaj fortoj; egal~a paŝado, spirado. 3 La kvanto enhavata en iu ~ilo: tri ~oj da hordeo Z. 4 ~ateco: en ĉio oni devas observi la ĝustan ~on Z; memori pri ~o en laboro k plezuro Z; donu al krudulo plezuron, li ne scios ~on Z. ~ilo. Difinita objekto per kiu oni ~as: (f) ~i ĉion per sia ~ilo Z (arbitre, nur laŭ propra plaĉo. Vd VITRO, ULNO); ~i ĉion per la ~ilo de la modo Z. ~ateco Z. Modereco, konvena ~o: li ĉiam gardas la ~atecon. Al~i. Fari ~adon por alĝustigi ion: al~i veston al iu Z. Laŭ~e kiel. Proportcie kiel. Laŭ~a. Karakterizas veston faritan per aparta alĝustigo al iu persono. Sen~a, Super~a. Eksterordinare granda, tro granda.

* **MI**. Pronomo de la unua persono en ununombro: ~a, ~n k ~ en mondo reĝas tri Z.

Miasmo. Malsanigaj haladzoj eligantaj el nevideblaj putrigantaj eroj de organikaj substancoj.

Miaŭl (ntr). Bleki kiel kato.

* **Mielo**. Sukera substanco ellaborata de la abeloj el suko de floroj. ~a. 1 De ~o, el ~o: ~a gusto, ~a kuko. 2 (f) Afekte nesincere dolĉa; ~a voĉo; flati per ~aj vortoj; longo ~a, sed koro kruela Z (Kp GLATA. Vd ALLOGI, VINAGRO).

* **Mieno**. 1 Esprima aspekto de la vizaĝo: gaja, severa, memfida, ruza ~o; grav~a homo; grav~eco Z; havi vinagron en la ~o Z. 2 Ekstera aspekto

de iu aŭ io: sana ~o; havi ~on de fripono; vulpo ~on ŝanĝas, sed plue kokidojn manĝas Z (Vd FARO); ili faras la ~on kvazaŭ ili laboras Z; tie la bordoj de la rivero perdas sian ridantan ~on Z. ~i (ntr). Havi ~on de, aspekti: ~i kiel malsanulo; kokete ~i; la internaciaj vortoj en esp-o ~as k elparoliĝas pli slave k germane ol latinide. Kp FIZIONOMIO, TRAJTOJ, ŜAJNO, SINTENADO. Vd FIERA.

* **Migdalo**. Manĝebla nukso de ~arbo. ~arbo. Arbo el fam. ~acoj (*amygdalus communis*).

* **Migri** (ntr). 1 Translokiĝi vole en alian restadejon: ~anta popolo, birdo B; ~anta bando da haringoj; la printempa ~ado de la brularoj al Alpoj paŝtejoj; la internacia oficejo studas la ~adan problemon. 2 Translokiĝi de loko al loko nehavante fiksan sidejon: ~anta aktoro, komercisto, laboristo, predikanto, kavaliro; (f) ~anto (senhejmulo) mi estas sur la tero Z (Kp VAGI). 3 Iri de iu loko al alia malproksima: longe ~i tra la mondo; ~i pilgrimante al Romo; (f) rigardi la stelojn ~antajn sur la ĉielo B; la jenika alfabeto ~is en Grekujon k poste en Italujon (Kp VOJAĜI). RIM.: Oni ne uzu migri samsence kiel promeni. En~i. Translokiĝi en fremdan landon. El~i. Forlasi patrujon por translokiĝi en fremdan landon.

mikado Z. Japana imperiestro.

mikozo ☞. Danĝera haŭtmalsano inter homoj k bestoj, kaŭzata de parazitaj fungoj.

Mikrobo. Mikroskopa unuĉela organismo kaŭzanta diversajn fermentadojn k infektaĵajn malsanojn (Kp BACILO, BAKTERIO).

mikrobiologio (Sc). Scienco pri la mikroboj.

mikrofarado <. Mezurunuo de elektra kapacito, egala al la milionona parto de la farado: la ~o estas tre ofte uzata por mezuri la kapacitojn en la radioelektro.

Mikrofono. Instrumento, kiu plilaŭtigas la sonojn.

Mikrometro. Instrumento por mezuri malgrandajn dimensiojn.

Mikroskopo. Instrumento por pligrandigi k vidigi objektojn nevideblajn per nuda okulo. ~a. 1 Farata per ~o: ~a

esploro. 2 Videbla nur per ~o : ~aj estajoj.

* **Miksi** (tr). 1 Meti kune diversajn objektojn aŭ substancojn tiamaniere, ke oni ne povas plu ilin facile distingi : ~i akvon kun vino, farunon kun oleo Z ; ~i kartojn por kartludi B ; tapiŝo el ~itaj (diversaj) koloroj ; (f) ~i rasojn ; ~devena popolo Z ; sin ~i en la bruantan amason, inler la amaso. RIM. : En kunmetitaj vortoj Z uzas la radikon **miks** samsence kiel **divers** : ~kolora Z (= diverskolora Z), ~forma Z, ~ospesaj bildoj Z. Tia konfuziga uzo ne estas imitinda. 2 (f) Meti kune en sia spirito diversajn aferojn tiamaniere, ke oni ne povas plu ilin facile diferencigi : ~i la signifon de du vortoj Z ; ne ~u tiun monton kun alia samnoma monto ; nia ĝojo estis ~ita kun bedaŭro (Kp KONFUZI, MALDISTINGI, INTERMIKSI). 3 Enmeti, enkonduki en fremdan aferon ; en~i : ne ~u vin en malproprajn aferojn Z ; sin ~i en konversacion ; kial vi ~is mian nomon en la disputon ? mi lute ne volas min ~i en la kondukado de tiu afero B. ~a. ~ita. ~aĵo. Io konsistanta el ~itaj aferoj : ~aĵo el kuiritaj fruktoj ; ~aĵo de ruzemo kun naiveco ; stranga ~aĵo el legendoj, disputaj demandoj, preĝoj k kantoj Z. ~igl. Igi ~ita aŭ sin ~i :odoro de fumo ~igis kun parfumo de rozoj ; rido ~igis kun larvoj (Kp KUNFANDIGI, KONFUZIGI, INTERPLEKTIĜI). Al~i. Aldoni ~ante : al~i farunon al sukero pulvorigita. En~i = ~i 3 : sin en~i en la konversacion ; la afero iras tre bone sen mia en~igado Z. Inter~i. Senorde, konfuze ~i : oni ne devas inter~i la ambaŭ vortojn Z. Sen~a. Ne~ita, pura : sen~a raso. Mal~i Z. Malimpliki, malkonfuze, diferencigi, ordigi.

* **Mil.** Dekfoje cent : ~ soldatoj ; ~o da soldatoj. Jar~o. ~o da jaroj.

Milda. 1 Malakre impresanta la sentumojn : ~a voĉo Z, tuŝo, duontumo ; vento Z, velero ; la pasanto tre ~e pinĉis lin je la nazo Z ; ~e leviganta deklivo Z ; 2 Placanta al koro aŭ spirito ; afabla, malsevera : ~a karaktero (Vd ŜAFO), lango Z, fizionomio Z, okulo Z ; ~aj vortoj, tonoj Z, rigardoj ; ~a respondo kviatigas koleron Z ; ~e riproĉi iun. Kp DOĤA, KVIETA, TRANKVILA, SERENA, INDULGA. ~igl. Igi ~a : ~igi la akran guston de

medikamento B ; ~igi esprimon, siajn riproĉojn, la punon ; malkontentece ~igita de sincera kompato Z ; ~igi la malmamon, la disputon ; ~igi la krizon, la mizeron ; tio ~igus la malfacilaĵojn. Mal~a. Akre, malafable impresanta ; senindulga : mal~e bati iun (Kp KRUDA).

* **Millo.** Veg. el fam. gramenacoj, servanta precipe por nutrado de hejmaj birdoj (*panicum miliaceum*).

Millardo. Mil milionoj. Kp BILIONO.

milco B. Militistaro destinita nur por defendo de nacia teritorio.

Milligramo. Milono de gramo.

Millmetro. Milono de metro, dekono de centimetro.

* **Millono.** Mil miloj. ~ulo. Riĉulo posedanta almenaŭ unu ~on da frankoj, funtoj, markoj, dolaroj ks.

* **Militi** (ntr). Batali per armiloj kontraŭ fremdlandaj armeoj aŭ kontraŭ samnacia malamika partio : du ~as, tria profitas Z. ~o. Batala agado inter ~antoj : proklami, deklari, fari, gajni, perdi ~on. ~a. Koncernanta la ~on : ~a kanto, rakonto, preparado. ~isto. Homo, kiu profesie aŭ devige ~as (Kp SOLDATO). ~istaro. 1 Trupo da soldatoj. 2 La tuta armeo de iu regno. ~akiri, al~i (tr). Konkeri.

Milvo. Rabobirdo el fam. falkoj (*milvus*).

Mimiko. Arto esprimi per gestoj pensojn k sentojn.

Mimozo. Arbo el fam. fabacoj kun delikataj bulformaj flavaj tre bonodoraj floretoj (*mimosaj*).

* **Mino.** 1 Entera aŭ subtera loko, el kiu oni elfosas metalojn k mineralojn : fer~o, or~o, ŝton~o Z ; ~gaso. 2 Tuto de la arangoj, galerioj k dependaĵoj faritaj por ekspluatado de tia trovloko : peraksa maŝino por el~igi oron (Kp ŜAKTO). 3 Fosaĵo subtera aŭ kavaĵo en muro, ponto, roko kc, kie oni metas eksplodan substanco por renversi k detrui ion. 4 Eksplodkesto metita en maro por eksplodigi la ŝipojn, kiuj ĝin tuŝos. ~aĵo. Kruda minerala substanco enhavanta en si ian metalon : or~aĵo, fer~aĵo. ~ejo. ~o 1 aŭ 2 : karbo~ejo, ŝton~ejo Z. ~i (tr). Enmeti en foso aŭ truo eksplodan

substancon por renversi k detruji ion : *~i ponton*. **Kontraŭ** ~i. Subfosi por malhelpi la ~laboron de la malamiko.

* **Minaci** (x). 1 Montri al iu per paroloj aŭ gestoj, ke oni intencas fari al li malbonaĵon : *kiu multe ~as, ne estas danĝera* Z (Vd HUNDO, TONDRI) ; *~i al iu* ; *~i iun per pugno, bastono, koleraj vortoj, per fingro en la poŝo* Z ; *~i iun je bato, morto, puno, proceso* ; *~anta rigardo* (Vd DENTO). 2 (f) (pp malbonaĵo, malfeliĉo) Sin montri kiel baldaŭ okazonta, esti verŝajne okazonta : *malsano ~as lin* ; *fulmolondro ~as* ; *danĝero ~as al via honoro* Z ; *~as ribelo, milito* (Vd PENDI, SIEĜI, ŜVEBI). ~o. 1 Paroloj, gestoj per kiuj oni ~as : *timi nek ~ojn, nek batojn* ; *~oj ne mortigas* Z. 2 (f) Baldaŭ danĝero : *konstanta ~o de ruiniĝo ŝuebas super ili*.

Minareto. Turo de moskeo, de kiu oni alvokas la mahometanojn al preĝado.

Mineralo. Ĉiaspeca neorganika substanco, kiu estas nek besta nek vegetaĵa.

Mineralogio. Scienco pri la mineraloj.

minio Z ☞ Pb³O⁴. Orangruĝa plumba oksido uzata i. a. por ŝmiri feron kontraŭ oksidiĝo, rustigo.

Miniatur. 1 Tre malgranda pentraĵo, plej ofte portreto, farita per akvarelaĵ koloroj sur eburo, metalo, pergamenio kc. 2 Malgranda arta objekto delikate prilaborita.

Minimumo. Kiel eble plej malgranda kvanto aŭ plej malalta grado : *kunporti por la vojaĝo ~on da pakajoj* ; *~a prezo, postulo*. Kp MAKSIMUMO.

ministerio = ministrejo.

Ministro. Plej supera ĉefo, kiu, estante ano de ŝtata registaro, estras unu el la specialaj administraj fakoj de la ŝtataj aferoj : *~o por internaj, eksteraj aferoj* ; *~o de milito, de klerigado*. ~aro. Kabineto 3. ~ejo. 1 Domego enhavanta la oficejojn de iu ministra fako. 2 Tuto de la oficiararo de iu ministra fako ; departemento : *la ~ejo ordonis, ke*.

minora h. 1 (pri gamo). Konsistanta el tri tonoj, tri duontonoj k unu k duona tonoj. 2 (pri tercio) Konsistanta el unu duontono. Vd MAJORA.

minus Z Δ. Signo de subtraho k de negativa kvanto : *10 — 4 = 6 (dek minus kvar estas ses)*. Vd PLUS.

* **Minuto**. 1 Sesdekona parto de horo. 2 Sesdekona parto de la grado ; 360-ono de cirkonferenco, uzata kiel mezuro de anguloj. ~a. Daŭranta unu ~on : *estingiĝi kiel la lumo de ~a meteoro* Z (Kp MOMENTA). ~e. Dum unu ~o : *pri ĉiuj ~e kreskantaj projektoj mi absolute silentados* Z.

mioceno ✱. Etaĝo de la terciara epoko inter la oligoceno k plioceno. Vd EOCENO.

* **Miogalo**. Mambesteto manĝanta insektojn (*myogale moschata*).

* **Miopa**. 1 Havanta nenormale mallongan vidkapblon, vidanta nur de proksime. 2 (f) Neantaŭzorgema, neklarvida, nesagaca. **Mal**~a. Havanta nenormale longan vidkapblon, vidanta nur de malproksime.

* **Miozoto**. Malgranda veg. el fam. boragacoj, kun blujaj fluretoj, simbolo de fidela neforgeso (*myosotis*).

* **Miri** (x). Senti impreson de surprizo pro io stranga, neatendita, nekutima, eksterordinara : *~i pri fremdaj kutimoj, pri akrobataĵoj* ; *~i ion* ; *mi ~as, ke li ankoraŭ ne respondis* ; *mi ~is sciigante, ke*. Kp ADMIRI. ~o. Impreso sentita de tiu, kiu ~as : *multigita de ~o*. ~igl. Kaŭzi ~on al iu. ~inda. Meritanta ~on : *~inda elpensajo* ; *la ~indaĵoj de la scienco* (Kp MIRAKLA). ~infano. Infano kun superaj eksterordinaraj kapabloj. ~rakonto. Rakonto pri fabelaj estaĵoj.

Mirabelo. Flavkolora tre dolĉa pruno.

mirago. 1 Optika fenomeno okazanta en varmaj landoj k konsistanta en tio, ke tre malproksimaj objektoj aperas kiel proksimaj, sed renversitaj, kvazaŭ spegulataj en akvo. 2 (f) Erariga alloga iluzio.

Miraklo. 1 Eksterordinara fenomeno kontraŭa al la leĝoj de naturo. 2 (f) Mirindega faritaĵo : *la ~oj de la scienco*.

* **Mirho**. Bonodora rezino el kelkaj arabaj k afrikaj arboj uzata en fabrikado de parfumoj : *mi parfumis mian kuŝejon per ~o, aloo k cinamo* Z. Kp INCENSO, BALZAMO, HISOPO.

Mirlado. Grandega nedifinita nombro : *~oj da steloj en la ĉielo* ; *mi ne timas ~ojn da kontraŭuloj* Z.

Miriametro. Dek mil metroj.

miriapodoj 🌿. Klaso de artikuloj, kiuj havas tre multajn krurojn.

mirido 🌿. G. de umbelacoj (*myrrhis*).

mirmeleono Z 🌿. G. de ~oidoj, kiu sin nutras per formikoj (*myrmeleon*).

* **Mirto**. Arbeto kun ĉiamverdaj folioj k bonodoraj blankaj floretoj, dediĉita al la militerooj ĉe la Grekoj k al Venuso ĉe la Romanoj (*myrtus*).

* **Mirtelo**. Speco de vakcinio (*vaccinium myrtillus*).

Mis. Pref. signifanta : erare, malĝuste, malbone, maltrafe, maltaŭge, ne konvene : ~apliko, ~aŭdi, ~citi, ~edziĝo, ~formi, ~gvidi, ~informi, ~kalkulo, ~komposto, ~kompreni, ~konduco, ~loki, ~nomi, ~ortografi, ~paŝo, ~prononci, ~raporto, ~regi, ~tradukti, ~uzi, li interpretis la tekston tute ~e. Kp FUŝI, LAME.

* **Misio**. 1 (Rk) Komisio donita de superulo al ekleziulo, por iri prediki k instrui la kristanan religion, precipe ĉe nekristanaj gentoj. 2 Komisio por grava celo donita de ŝtato al privatulo : *nia sendito bone plenumis sian ~on*. ~isto. Ekleziulo, kiu predikas la kristanan religion en malproksimaj landoj.

* **Mistero**. 1 Sekreta doktrino k kulto ĉe idolonaj. 2 (K) Dogmo neesplorable k nekomprenebla de la homa intelekto, sed senpere malkaŝita de Dio. 3 (f) Fakto, afero, kiu ne povas esti klarigata k kies kaŭzoj restas nekonataj : *la ~oj de la naturo, de nekonata lando, de la politiko* (Kp ENIGMO). ~a. Enhavanta ion kaŝitan, sekretan, malklaran : *~aj signifoj ; ~aj por la amaso teknikaj terminoj Z ; ~a krimo ; ~a ordono, sciigo ; fine la ~a pordo malfermiĝis ; la sentima ~a maro ; ~a forto*.

mistifi, mistifiki Z (tr). Serĉtrompi iun, trozante lian kredemon.

Mistiko. 1 Religia aŭ filozofia doktrino k metodo kontraŭa al raciismo k celanta ekkoni per sento, imago k eĉ ekstazo, sed ne per intelekto, la veron k precipe la diajn k postmortajn misterojn ; ~ismo. 2 Emo kredi je misteraj malklaraj k nepruveblaj kaŭzoj k efikoj ; ~emo : *~o fariĝas ofte mistifiko ; iom ~a amo al la naturo*.

mistralo (Me). Nordokcidenta vento, kiu direktiĝas sudorienten al mediteraneaj marbordoj de Francujo.

Mito. 1 Tradicia fabela rakonto pri antikvaj dioj k praaj tempoj, ofte kun kaŝita alegoria signifo : *la ~o de Prometeo*. 2 (f) Tute fantazia imagaĵo (Kp FABELO, FANTAZIO, REVO).

Mitologio. 1 Tradiciaj fabelaj rakontoj de la antikvuloj pri la dioj k duondiaj herooj. 2 Scienco studanta la mitojn.

Mitro (K). Altforma dupinta kapvesto de episkopoj k superaj prelatoj por la solenaj religiaj ceremonioj. Kp CIDARO, TIARO.

Mitulo. Senkapa duklapa molusko, kies maraj specoj estas manĝeblaj (*mytilus*).

mizantropo B. Homevitulo.

* **Mizero**. Daŭra stato inda je kompatato pro ekstrema malriĉeco aŭ malfeliĉo : *kiu melion disponas, ~on ne konas Z ; ~o instruas Z ; el la ~o oni devas furi virton Z* (rezignacie akcepti tion, kion oni ne povas forigi) ; *fremda ~o ne estas sufero Z ; ĉiu havas sian kaŝitan ~on Z ; Z dolore sentis la ~on de lingva diverseco*. Vd NIGRA. ~a. 1 Kompatinda pro sia malriĉeco, malfeliĉo aŭ malbonstato : *~aj orfaj knaboj*. 2 Malbonstata, malbonaspekta : *al mi naŭzis la ~a nutraĵo Z ; fari mienon fieran al ludo (sorto) ~a Z* (ŝajniĝi sin kontenta je la neeviteblaĵo) ; *kelkaj ~aj arboj vegetas ; ludi ~an rolon Z* (Vd HUNDA). ~modesta, eĉ ~aspekta broŝuro ; ~a (malŝatinda) kalumnio Z. ~i (ntr). Esti en ~o : (f) *kiam sako ~as* (= estas senmona) amo malaperas Z.

mjelo ♥. Parto de la nerva sistemo, entenata en la spino.

mnemoniko Z, **mnemotekniko**. Arto helpi k plibonigi la memorkapablon.

Mobilizi (tr). 1 Kolekti k pretigi militistaron por partopreni militon : *la registaro ordonis la ~adon*. 2 (f) Kolekti k pretigi por batalo : *~i la policon, la opinion, ĉiujn infanojn ; la partio ~is ĉiujn siajn fortojn*.

* **Modo**. 1 Nedaŭra, kaprica kutimo, moro aŭ maniero, koncarnanta precipe vestadon : *vestita laŭ la plej nova pariza ~o ; mallongaj roboj estas nun en ~o ; estas nun ~o interesiĝi pri sporto ; esti en ~o Z ; mezuri tion per mezurilo de la ~o Z*. Kp FURORO, SENSACIO. 2 (G) Nomo de la diversaj manieroj, laŭ kiuj oni konsideras la staton aŭ agon esprimatan de

verbo en la konjugacio (indikativo, volitivo, kondicionalo, infinitivo, participo). **~a.** Rilata al la **~o**, konforma je la **~o** 1 : **~a** gazeto; laŭ**~a** fasono; laŭ**~a** vestita (Kp DANDO). **~istino.** Virino, kiu faras aŭ vendas **~ajn** artiklojn por virinoj. **El~iĝi.** Iĝi eks**~a**.

***Modelo.** 1 Objekto farita por esti imitata : **~o** de statuo, de vazo, de brodaĵo, de skribo. 2 Persono, kiu pozas antaŭ artisto por esti desegne, pentre, skulpte ks reprezentata; pozisto. 3 (f) lo imitinda pro sia perfekteco : tiu aparato estas **~o** de simpleco; tiu vesto estas **~o** de bongusto; ŝi liveras **~on** de patrina amo (Kp TIPO, EKZEMPLO, IDEALO). **~a.** Inda servi kiel **~o** : **~a** konduto, stilo; **~e** plenumi sian taskon. **~i** (tr). 1 Fari reproduktotan **~on** : **~i** buston (Kp MODLI). 2 Reprodukti **~on** verŝante aŭ premante moligitan materion en formilon : **~i** bronzan statueton (Kp MULDI). **~ilo.** Formilo, muldilo (Kp ŜABLONO, MATRICO). **~iĝi.** Konformiĝi al **~o** : estus la plej bone, se niaj amikoj ĉiam **~igadus** sian stilon laŭ la stilo de la gazeto « Esperanlisto » Z.

***Modera.** Ne troa, ne ekscesa, ne ekstrema : **~a** prezo, postulo; **~a** politika partio; vivo **~a** estas sendanĝera Z; li ĉiam restis **~a** en siaj ambicioj; **~e** manĝi. Kp MEZA, MODESTA, KONTENTA, SOBRA, MEZURO. **~(ec)o.** Eco de iu aŭ io **~a** : vivo sen **~o** kondukas al mizero Z. **~iĝi.** Igi ion aŭ iun **~a** : **~igi** la rapidecon de aŭtomobilo, la ardon de la disko; por ŝafo tondita Dio venton **~igas** Z; **~igi** punon; **~igi** ies koleron (Kp MILDIGI). **Mal~a.** Troa, ekscesa, ekstrema (Kp SENBRIDA. Vd LIMO).

Moderna. 1 Apartenanta al la nuna epoko, kontraste kun la antikva : la **~aj** tempoj komenciĝas kun la fino de la orienta roma imperio (1453) (Kp MEZEPOKA). 2 Apartenanta al la nuna epoko, kontraste kun iu antaŭa; plej nova, plej freŝdata : **~aj** mebloj, ideoj, inventoj; **~a** stilo; la progresoj de la **~a** scienco; hotelo kun **~a** komforto; **~igi** sian hejmon, siajn melodiajn (Kp HODIAŬA).

***Modesta.** 1 Kaŝanta aŭ ne alte taksanta siajn meritojn; montranta nenian pretendemon pri siaj meritoj : **~a** homo; **~a** tono (Kp HUMILA). 2 Prezanta

nealtan, nesuperan meriton aŭ gradon k neeliganta pretendemon : **~a** domo Z, preĝejo, vivo (Kp SENLUKSA, SENPOMPA, SIMPLA); **~a** situacio, rango (Kp MALALTA, SENBRILA); **~aj** elspezoj; **~a** prezo, salajro, postulo, plano (Kp MODERA); **~a** rango rangon respektu k **~an** lokon elektu Z; **~a** estas nia kunveno Z.

Modifi (tr). Parte ŝanĝi ion ne tuŝante la esencon : **~i** la formon de; **~i** projekton, leĝon, aranĝon.

modli (tr). Formi el moligita materio iun plastikan objekton, kiun oni knedas k reliefigas per fingroj aŭ per speciala ilo.

~ilo. Speciala ilo por doni plastikan formon al moligita materio.

modluro ♣. Ornamo garnituranta iujn partojn de konstruo, aŭ meblo k konsistanta el paralelaj rubandaj elstaraj, ĉu plataj ĉu rondaj (konveksaj aŭ kavaj), aŭ el kombino de tiuj diversaj formoj. Kp LISTELO, CIMATIO, KORNICO, TORUSO, ASTRAGALO.

Moduli (tr). 1 **h** Variigi la tonojn. 2 (f) Variigi, nuanci la voĉon.

***Moki** (tr). Malŝate ridindigi iun aŭ ion : ne **~u** maljunulon; fripona atestanto **~as** juĝiston; vi forĵetis miajn konsilojn, tial mi **~os**, kiam timo vin atakos Z; la **~anto** estos **~ata** Z; ne **~u** mizeron de alia, ĉar baldaŭ venos via Z; (f) ne **~u** riveron neatinginte la teron (Vd TROFRUE). Kp RIDI, ŜERCI, RIKANI, INSULTI, VIPI, KRITIKI, SATIRO, PAMFLETO, SARKASMO.

***Mola.** 1 Ne kontraŭstaranta al premo, facile cedanta : **~a** kiel pasto; **~a** karno, pano, argilo, lano, kuseno, kanapeto Z; karaktero **~a** kiel vakso Z (Kp OLEA); ŝvel**~a** tapiŝo Z. Kp FLEKSEBLA, KNEDEBLA. 2 Facile cedanta al fremda volo, senenergia, nefirma : **~a** karaktero, stilo; **~aj** (neprecizaj) konturoj. **~afo.** lo **~a** aŭ **~a** parto de io : la **~afo** de pano B, de frukto. **~iĝi.** Igi **~a** : **~igi** vakson per varmo; **~igi** (kompatigi, mildigi) la koron de iu; lia koro **~iĝis** Z. **Mal~a.** Forte kontraŭstaranta al premo, ne facile cedanta : mal**~a** viando, pano, ligno, ŝtono; mal**~e** kuirita ovo; (f) : mal**~a** koro; neceseco kontraŭvola estas lego mal**~a** Z (Kp BRONZA, FERA, ŜTONA, RIGIDA, SEVERA, KRUELA). **~matura** (pp frukto). **~iginta** k duone putriganta

pro tromatureco. ~**anaso**. Norda anaso, kies ~a lanugo servas por fari kusenajn (somateria *mollissima*).

moleo †. Ligna aŭ ŝtona digo konstruita antaŭ la eniro de la haveno por ŝirmi ĝin kontraŭ la ondoj k sendangerigi la ŝipojn.

‡ **Molekulo**. Plej malgranda ero de ĥemia korpo konservanta ankoraŭ la ecojn de la tuto k nedisigebla per fizikaj procedoj, sed malkomprenebla nur per ĥemiaj reakcioj en pli malgrandajn eretojn nomitajn atomoj.

Molusko. Senvertebra molkorpa besto (ostro, heliko, mitulo).

* **Momento**. Tre mallonga nedifinita daŭro de tempo; tempero : *atendu nur unu ~on*; *ne restu eĉ ~on plu ! en (dum) ~o Z (tute rapide)*; *~o da silento Z*; *veni en la ĝusta, favora ~o*; *ĉe la lasta ~o*; *post ~o (tuj baldaŭ)*; *parolo malvera restas nur por ~o Z*; *la ~o estas grava k epokfara*; *aperas prudento, kiam pasis la ~o Z (ĝusta tempo)*; *ĉiu ~e alvenis novaj gastoj*. RIM. : Nekorekta k evitinda estas la uzo de **momento** en alia senco (*motivo, punkto*) ol la supre difinita. ~**a**. 1 Daŭranta nelonge, sendaŭra, trapasa, provizora : *~a fajrero, fenomeno, krizo, paŭzo, akordo*; *sufiĉos ~e (provizore) se ni kolektos tri juntojn*. 2 Fariganta dum mallonga tempo : *edziĝo ~a (tro rapida) estas longapenta Z*; *~e ili ruinigis k pereis Z*. 3 (Fon). Kies teno estas sendaŭra k ne povas esti daŭrigata : *plosiĝo estas ~aj sonoj (Kp DAŬRA)*.

* **Mono**. Pagilo laŭleĝe fabrikata k konsistanta el stampita metaldisketo aŭ surpresita paperfolio kun difinita valoro por servi kiel aĉetrimedo : *~o plenumas ĉiujn oficojn Z*; *por la ~o pasira preĝo, por la ~o romp' de leĝo Z (Kp oro. Vd NULO, KESTO, SAKO, REGI)*. ~**a**. Rilata al ~o : *~a unuo*; *~aj aferoj, interesoj (Kp FINANCA)*. ~**ero**. Aparta peco de metala ~o : *ora ~ero*; *unu ~ero ne estas ~o Z*; *oni lin konas kiel malbonan ~eron Z*; *~erigi ĉekon*. ~**ereto**. Malgrandvalora ~ero. ~**ujo**. Saketo destinita por enteni ~erojn, kiun oni portas ordinare en la poŝo. **Sen**~**a**. Ne havanta ~on (Vd Poŝo). **Sen**~**igi**. Senigi iun de sia ~o (Kp SENHAVIGI, ELSUĈI). ~**avido** (Kp AVARA.

Vd MAMONO). ~**falsisto**. Tiu kiu fabrikas kontraŭleĝe senvaloran ~on, kiu trompe imitas la ŝtatan. ~**puno**. Puno konsistanta en pago de ~o.

monado Z ‡. Ĉiu el la apartaj simplaj nedivideblaj aktivaj substancoj kiuj, laŭ sistemo de Leibniz, konsistigas elementojn de ĉio en universo.

* **Monaĥo**. Ano de religia ordeno aŭ kongregacio, submetita al specialaj reguloj. ~**(in)ejo**. Aparta domo, kie kunvivas ~**(in)oj**.

monako = monaĥo.

* **Monarkio, Monarko**. Sendependa regnestro, kiu estas reĝo, imperiestro aŭ princo. ~**ismo**. Politika doktrino de la partianoj de monarkia reĝimo.

Monarĥio, Monarkio. 1 Reĝimo de regno regata de monarko : *absoluta, konstitucia ~o*. 2 Regno regata de monarko.

* **Monato**. 1 Ĉiu el la 12 partoj laŭ kiuj oni dividas la jaron (januaro, februaro ktp). 2 Daŭro de dekdono da jaro : *vojaĝo de du ~oj*. ~**ajo** Z. Hemoragio, kiu okazas ĉiu ~e ĉe la seksmatura virino. Vd MENSTRUO.

* **Mondo**. 1 La tuto de tio, kio ekzistas, la universo : *la senlimeco, la fino de la ~o*; *la materia, spirita ~o*. 2 La terglobo konsiderata kiel la vivkampoj de la homoj : *migri tra la ~o*; *iri ĝis la ekstremo de la ~o*; *la plej alta konstruo en la ~o*; *veni en la ~on Z (naskiĝi, (f) ekaperi)*; *transiri en alian ~on (morti)*. 3 La parto de la universo konsiderata kiel aparta tuto : *la Marsa ~o, la ĉiela ~o*. 4 Sociparto : *la literatura ~o*; *grand~a sinjorino*. ~**a**. Part~**a**. ~**umo**. La altranga k bonedukita tuto de la socio : *la tula ~umo ĉeestis la ceremonion*.

* **Monedo**. Speco de malgranda korniko (*corvus monedula*).

monismo. Filozofia sistemo, kiu reduktas ĉion ekzistantan al unu sola principo (Kp DUALISMO).

monitro Z. 1 Lernanto servanta kiel helpa instruanto C. 2 G. de lacertoj (*monitor niloticus*) Z. 3 Speco de forte kirasita batalŝipo B.

monogamio †. Leĝa sistemo laŭ kiu viro ne povas havi pli ol unu edzinon.

monografio (Sc). Studo, priskribo de unu objekto, speco, persono, regiono.

Monogramo. Desegna kunmetaĵo el la komencaj literoj de nomo.

monoklo Z. Vidvitro por unu okulo.

monolito *monolito*. Laboro farita nur el unu ŝtona bloko : *obeliskoj estas ~oj*.

Monologo. 1 Sceno dum kiu rolulo, estante aŭ sin kredante sola, parolas al si mem. 2 Amuza rakonteto, kiu unu persono recitas en porplezura kunveno.

monomo Δ. Algebra esprimo, kiu entenas nek la signon plus, nek la signon minus.

Monomanio. Speco de frenezeto en kiu la spirito estas tute absorbata de unusola sensanga ideo.

monoplano ☉. Aeroplano havanta unu paron da aloj. Vd AEROPLANO, BIPLANO.

Monopolo. 1 Privilegio donanta al iu persono, kompanio aŭ ŝtato ekskluzivan rajton fabriki aŭ vendi ian komercaĵon aŭ plenumi ian servon : *ŝtata ~o pri tabako* ; *havi ~on super la merkato*. (Kp AKAPARO, KARTELO, TRUSTO, KONCESIO, PRIVILEGIO). 2 (f) Ekskluziva posedo : *batali pri la ~o ekspluati la popolon B* ; *vi ne havas la ~on de la kuraĝo*. ~igl. Ĉui ~on pri io : *la trusto ~igas la petrolon* ; *spiri liberan, de neniu ~igitan aeron Z*.

Monoteismo. Religia aŭ filozofia doktrino, kiu asertas ekzistadon de unusola dio, kreinto de la mondo. ~isto. Adepto de monoteismo.

monotona Z. Unutona.

*** Monstro.** 1 Estajo, besto aŭ veg., kun nenormala formo k strukturo : *la naturo kelkfoje produktas ~ojn*. 2 (f) Estajo, kiu mirigas aŭ timigas pro siaj ekscesaĵ, nenormalaj ecoj : *~o de malbeleco, de krueleco* (Kp FENOMENO). ~a. 1 Prezianta nenormalan formon aŭ strukturon : *~a floro* ; *~ulo Z*. 2 (f) Miriga, timiga aŭ malplaĉega pro siaj nenormalaj ecoj : *~a grandeco, krueleco* ; *~a vorto, frazo, verso* ; *~e granda ĉapo Z* ; *ni esperu, ke la milito ne ripetigos en pli ~a formo*.

*** Monto.** 1 Granda natura amaso da roko k tero, kiu tre altiĝas super la nivelo de la ĉirkaŭanta grundo : *la ondegoj leviĝas*

kiel ~oj Z ; *jen staras la bovoj antaŭ la ~o Z* (f : jen la malfacilaĵo !). 2 (f) Amasego, mullego : *~oj da kadavroj, da rubaĵoj, da paperaĵoj* ; *promesi orajn ~ojn Z* ; *ni ne povas senfine toleri tiun ~on da mizero* ; *inter ĵaro k rakonto staras meze granda ~o Z* (Vd ABISMO). ~aro. Masivo aŭ ĉeno da kunigitaj ~oj formantaj tuton : *la Kaŭkaza, Pirenea ~aro*. ~iĝi. Altiĝi kvazaŭ ~o : *de via kolera blovo ~iĝis akvo Z*. **Inter~o, ~pasejo.** Malpli alta trairejo inter du ~oj. ~bastono. Longa bastono kun fera pinto uzata en ~oj por faciligi grimpadon. ~fendo. Interkrutejo.

*** Montri** (tr). 1 Prezenti, elmeti al la rigardo : *~u al ili vian novan veston Z* ; *~i la vojon al iu, bildojn al infano* ; *sin ~i ĉe la fenestro* ; *~i gajan mienon* ; *~i amikan frunton al iu Z* (Kp VIDIGI, MALKAZI). 2 Gvidi per gesto la rigardon de iu al io : *mi ~is al la infano, kie kuŝas ĝia pupo Z* ; *~i al iu iun per la fingro* ; *~i en la direkto al Z* ; *~i la monton, la ĉielon*. 3 Konigi per eksteraj signoj : *la horloĝo ~as la horojn k la kompaso la nordon* ; *malsaĝulo tuj ~as sian koleron Z* ; *~i sian kuraĝon, gojon, amon, surprizon, fierecon, siajn veraĵn sentojn* ; *~i grandan lertecon en diskutado* ; *sin ~i afabla, nesincera* ; *ne ~u vin granda antaŭ la reĝo* ; *la estonto ~os min prava* ; *amikon ~as malfeliĉo Z* ; *la vera ~o, ĉu ni progresas aŭ ne, estas la kreskado aŭ nekreskado de nia nombro Z* (Kp MANIFESTI, EKSTERIGI). 4 Pervorte konigi, aperigi, evidentigi : *la ~ilajn (cititajn) vortojn ni konsilas ellerni Z* ; *~i al iu la minacantan danĝeron k lian devon* ; *li facile ~os, ke li estas prava* ; *mi volis ~i (signifi) ke la tablo estis la celo de la flugado Z* ; *« da » post ia vorto ~as, ke tiu ĉi havas signifon de mezuro Z* ; *~oj k konsiloj estas facilaj Z* (Kp PRUVI, MALVOLVI). ~a. Servanta por ~i : *la ~a fingro B* ; *~a fenestro en butiko* ; *~a (demonstrativa) pronomo* ; *aldonante la vorton ĉi al la vortoj ~aj ni ricevas ~on pli proksiman Z* (Kp APERTI). ~iĝi. 1 Iĝi videbla : *aperas herbo, ~iĝas verdaĵo Z* ; *la luno ~iĝis inter la nuboj*. 2 Iĝi evidenta : *baldaŭ ~iĝis malbonaj sekvoj* (Kp SKRIBI, SPIRI). 3 Sin ~i : *vi ~iĝis malforta en lago de mizero Z*. ~iĝema, sin~ema.

Ŝatanta altiri la atenton ; inklina paradi (Kp VANTA, MALMODESTA, GLORAMA. Vd STREĈI, PAVO). ~ilo. Objekto servanta por ~i : ~iloj de horloĝo ; ~ilo de vojo. El~i. 1 Eksteren ~i : malpacienculo el~as malsaĝecon Z ; lia saĝo el~iĝis Z. 2 Plene ~i (Kp EKSPozICIi).

* **Monumento.** 1 Konstruo destinita por memori iun aŭ ion : tomba ~o Z. Kp MEMORSIGNO. 2 Konstruo rememoriganta ion : tiuj kavernoj estas interesaj ~oj de la antaŭhistoria pratempe. 3 Konstruo rimarkinda pro sia graveco k beleco : Partenono estas la plej admirinda ~o en Ateno ; ~a arkitekturo. 4 (f) Grava daŭra verko : tiu libro estas senkompara sciencia ~o ; Iliado estas eble la plej bela literatura ~o de la antikveco ; per sia verko Z konstruis al si mem neforigeblan ~on en la historio de la homara evoluo.

* **Mopso.** Malgranda mallonghara hundo kun platdika nazo (mopsus).

* **Moro.** Ĝenerala vivmaniero k kutima konduto de iu popolo aŭ persono : alia tempo, aliaj ~oj Z ; leĝo malaperas, ~o daŭras Z ; la naturo konservas sian ~on, kion ajn la honto dirus Z ; fariĝis ~o en Izrael, ke ĉiujare... Z ; la tradiciaj, la novaj ~oj ; mildigi la ~ojn ; bon~oj (~oj konformaj al la moralo aŭ al la dececo) ; sever~a homo.

Moralo. 1 Parto de la filozofio esploranta la principojn de homa konduto k instruanta pri la celinda bono k pri la devoj. Kp ETIKO. 2 Tuto de la reguloj montrantaj al la homo liajn devojn en socia aŭ privata konduto. 3 Tuto de la kondutreguloj k moroj de iu aparta socio. ~a. 1 Koncernanta la ~on : ~aj devoj ; ~a instruo. 2 ~e bona, konforma al la devo k virto : mal~a homo, ago ; ~eco. 3 Spirita, nekorpora, nemateria : la ~aj bezonoj de la homo ; mezuri la ~ajn meritojn de ĉiu estas neeble Z ; la urbestro donis al ni sian ~an apogon Z ; ili rigardis min kiel sian ~an ĉefon Z ; havi de Esp-o nur ~an profiton Z ; ~e respondi pri io ; ~e tia konkurado estus peko kontraŭ la internaciigiva ideo, k praktike ĝi kondukas al fiasko Z. ~aĵo. ~a instruo, konkludo : la ~aĵo de la fablo estas, ke. Sen~iĝi. Deturni iun de la devo k virto (Kp KORUPTI, FORLOGI).

* **Morbilo.** Infekta febro karakterizata per haŭtaj ruĝaĵoj k atakanta precipe infanojn.

* **Mordi** (tr). 1 Entranĉi aŭ ŝiri per dentoj : ~i panon, en panon, el pano ; ~i la lipon por ne ridi ; ~ita de hundo, de serpento ; ~eti cigaron fumante ; al~i truon en (trui ~ante) folio Z. 2 (f) Ek-difekti, ekkonsumi kvazaŭ per ~o ; ataki 3 : la fajlilo ~is lignon ; acido ~as metalon ; rusto ~as feron ; la rivero for~as la bordon (Vd MANĜI) ; ~a (akre atakanta) sarkasmo (Kp KAŬSTIKA, KORODI, SKRAPI). 3 (f) Ripete dolorigi kvazaŭ per ~ado : tiu konstanta zorgo ~adis lian koron ; ~etila de ĉagreno, de enuo.

Morfino. Opia medikamento uzata kiel dormigilo k dolorkvietigilo precipe per subhaŭtaj enŝprucigoj.

morfologio Z (G). Scienco pri la formo de vortoj k ĝiaj ŝanĝigoj.

* **Morgaŭ.** Adv. signifanta : * en la tago tuj venonta post la hodiaŭa : hodiaŭ por mono, ~ senpage Z ; ĉiu ~ havas sian zorgon Z ; ~ estas la amata tago de mallaboruloj Z ; ĉu vi ĉestos la ~an feston ? mi vizitos lin la ~on (la sekvantan tagon) post lia reveno ; vi ĉiam promesas al mi nur ~aĵojn. Post~. En la dua tago post la hodiaŭa.

morkelo, morĉelo Z. Bongusta manĝebla fungo (morchella esculenta).

* **Morti** (ntr). 1 Ĉesi vivi, perdi la vivon : ni ĉiuj ~as ; ~i pro akcidento ; ~intaj folioj. Kp PEREI, VELKI. 2 (f) Ne plu esti, malestiĝi, ekstermiĝi, forpasi, finiĝi, ne plu funkcii : multaj antikvaj civilizoj ~is ; jam ~is la printempo, mia juneco ; tiu ideo ne povas ~i ; rigardi la baldaŭ ~ontan tagon ; sed tiu bruelo baldaŭ for~as (Kp PEREI, DETRUIĜI, RUINIĜI, ESTINGIĜI, DRONI, ELVIŜIĜI). ~o. 1 Perdo de la vivo : trofrua ~o ; kondamni al ~o ; ĝis~e batali ; ~omerita peko Z. 2 Simbola estaĵo, personiĝo de la ~o : la ~o ne distingas, ĉiujn egale atingas Z. 3 (f) Ekstermigo, detruigo, ruiniĝo, malapero : ~o de Kartago, de P' grto. ~a. 1 Rilata, simila, konforma, konvena al ~o : ~a kanto, silento ; ~e pala. 2 = ~iga : ~a angoro, malsano Z, vundo ; ~e vundita ; ~e enui ; ~a (ĝis~e senpardona) malamiko Z, ofendo. 3 = ~ema : nia korpo estas

~a Z; la ~uloj. 4 = ~inta : enĉerkigi la ~an korpon; (f) la vivaj k la ~aj lingvoj Z. ~ado Z. ~okvanto : granda ~ado de suĉinfanoj. ~antaĵo. Io ~inta; kadavro kc. ~ema. Pli malpli frue ~onta pro sia propra naturo : ĉiu homo estas ~ema. ~igl. 1 Senigi iun je vivo, kaŭzi ~on de : ~igi bovon; ~iga veneno; mem~igo (Kp MURDI, BUĈI, FALĈI). 2 (f) Ekstermi, forigi : la esp-istoj ne volas ~igi la naciajn lingvojn Z; ili volis tiun ideon tute ~igi Z (Kp DETRUI, PEREIGI, RUINIGI). ~igl. 1 lĝi ~anta, agonii. 2 lĝi ~inta : li ne ~is de natura ~o k ankaŭ estis ~igita de neniu, sed li falis sub la radojn de vagonaro k ~igis Z. Sen~a, ne~ema Z. Neniam ~onta : sen~eco de la animo; (f) la sen~aj (neniam forgesotaj) verkoj de Homero. ~otuko. Tuko por envolvi ~inton. Paf~igl. ~igi per paf. Ŝton~igl. ~igi per ŝtonjetado.

* **Mortero.** Miksaĵo el kalko k sablo por kunigi ŝtonojn aŭ brikojn de konstruaĵo (Kp CEMENTO, GLUO, LUTILO, STUKO).

mortezo ☉. Enĉizaĵo, ĝenerale prismoforma, farita en ligna aŭ metala peco por samforma tenono de la kunigota peco. Vd TENONO. ~1 (tr). Fari ~on en io. ~ilo. Instrumento por fari ~ojn. ~omaŝino. Maŝino por fari ~ojn.

Moruo. Marfiŝo el g. gado, kiun oni manĝas precipe peklitan aŭ sekigitan (gadus morrhua).

* **Moruso.** Mangebla frukto de iu speco de ~ujo (*morus nigra*), simila al violenigra frambo. ~ujo. G. de arbojenhavantaj plurajn specojn, inter kiuj estas iu (*morus alba*), kies folioj servas por nutri la silkraŭpojn.

morvo ☿. Speco de ĉevalmalsano infekta al homo.

Mosko. Tre odora substanco uzata por fabriki parfumojn, sekreciita de iuj bestoj, precipe de iu remaĉulo, analoga al kapreolo.

Moskeo. Mahometana preĝejo.

moskito Z ☼. G. de dipteroj, kies piko estas dolora.

* **Mosto.** Suko elpremita el vinberoj, ne ankoraŭ fermentinta.

* **Moŝto.** Titolo de ĝentileco k respekto, uzebla por ĉiuj rangoj : ŝia reĝina ~o; via ministra, prelata ~o; li havas mian plej ~an favoron Z.

moto Z. Frazo pruntita el iu aŭtoro k metita antaŭ libro aŭ artikolo por montri ĝian ĉefan ideon. Kp DEVIZO, MAKSIMO.

motacilo ☼. G. de ~oidoj (*motacilla*).

Motivo. Tio, kio igas iun agi aŭ opinii iamaniere; kialo : estas nenio ~o por mal-esperi; sen~e koleri. ~1 Z (tr) (io). Esti ~o por pravigo de io : tiu akcidento ~as mian proponon. ~(ig)1 (iu). Pravigi ion per : ĉiu povas ~i sian proponon Z; plene ~igita plendo.

motociklo ☉. (Bi)ciklo havanta motoron (= motorciklo).

Motoro. 1 Maŝino, per kiu iu forto povas produkti movon : elektra ~o. 2 (f) Tiu aŭ tio, kiu instigas al ia agado aŭ progreso : la lingvo estas la ĉefa ~o de la civilizacio Z. ~lsto. Homo, kiu funkciigas aŭtomobilon ~on (Kp ŜOFORO, AŬTISTO).

* **Movi** (tr). 1 Translokigi ion : ni ne povis ~i tiun pezan ŝtonon; ~u nenion en la ĉambro; la lokomotivo ~as la vagonaron; barko ~ata de fortaj brakoj; la ŝipo sin ~as per vaporo Z; la luno sin ~as sur la ĉielo; (f) la plirapida konversacio ŝaletante sin ~as inter la kuŝantaj homoj; la nova societo sendube potence ek~os nian aferon. 2 Ŝanĝi la pozicion de io aŭ de partoj de io rilate al fiksa punkto : ~i la lipojn, la okulojn; la vento ~is la branĉojn Z; la saliko ~is siajn branĉojn en la vento Z; vigle ~adi siajn piedojn Z; ~eti la kapon Z. 3 Ripete k regule irigi k reirigi difinitajn pecojn de aparato; funkciigi : akvoŝorto ~as la muelilon. 4 (f) Instigi, decidigi al io : eble tio plaĉus al li k ~us lin ion fari por nia afero Z; la plimulto el la homoj estas ~ata de sentoj k antaŭjuĝoj. ~o. Ĉiu aparta ŝanĝo de loko, pozicio aŭ stato : la ~oj de la korpo, de la brakoj; ~oplana strato Z; (f) la ~oj de la animo (= ŝanĝiĝoj en la sentoj). ~ado. 1 Ago ~i 2 : reŭmatismo malfaciligas al mi la ~adon de la brako. 2 Serio da ~oj per kiuj okazas ŝanĝo de loko aŭ stato : akuzativo montras ~adon al ia loko; la strata ~ado B; en la urbo ili trovis ne malpli grandan ~adon Z; la ~ado de la

ŝipo estis tre malrapida. 3 (f) Tuto de la agado de iu organizo por atingi difinitan celon : *politika, esperantista ~ado.* ~a. ~anta : ~a forto Z. ~igl. Funkciigi : *ek~igi maŝinon.* ~igl. 1 Ne resti sur sia loko aŭ en la antaŭa pozicio, ŝanĝi sian lokon aŭ sian pozicion : *mi ne kuragiĝis ~igi B ; ne ~igi de la seĝo B ; neniam ventelo ~igis Z ; la boato balanciĝas, ĝi tamen ne ~iĝas de sia loko Z ; la Israelidoj el~igis el la dezerto Z ; neregula ~igado de la kandela flamo Z ; la folioj de la arboj Z, la plumoj de lia bireto ~igadis Z ; en la strato komercaĉante ~iĝas amaso Z ; la vagonaro ek~iĝis.* 2 (f) Ne resti en la antaŭa stato : *en lia koro ~iĝis poetoj pensoj Z.* ~ilo Z. Aparato aŭ rimedo por ~i ion (Kp MOTORO). ~eblaĵo . Ĉio, kio povas esti translokata, ekz. meblo, valorpapiroj : *domo, bieno estas ne~eblaĵoj.* ~iĝema. Volonte aŭ facile ~iĝanta : *~iĝemo de karaktero B ; pintoj ~iĝemaj de l'arboreto Z.* Sen~a. Ne~iĝanta : *li restis sen~e ; akvon sen~an kovras putraĵo Z ; sen~a kiel ŝtonego.* Sen~igl. Igi sen~a (Kp HALTIGI, PARALIZI).

Mozalko. Desegnaĵo aŭ pentraĵo kunmetita el diverskoloraj formtrancitaj ŝtonetoj aŭ lignaj pecetoj por ornamo pavimon, muron, meblon kc : (f) *la libro estas agrable ~o da rakontoj.*

muari (tr) . Doni al metalo, ŝtofo, papero aspekton de ondemaj rebriloj : *~i rubandon.* ~a. Posedanta la rebrilon de ~o.

muĉida Z. Havanta ŝiman odoron aŭ guston.

muĉlago. 1   Viskeca likvaĵo, uzata en la farmacio k kiun oni ricevas solvante ian gumajon en akvo. 2 Viskeca substanco, ekzistanta preskaŭ en ĉiuj plantoj.

* **Muelli** (tr). 1 Pisti aŭ pecetigi grenon per ia ilo por fari farunon aŭ grion. 2 Pisti grajnoj aŭ fruktojn por diversaj uzoj : *~i kafon, pipron, olivojn* (Vd DENTO). 3 (f) Senhalte ripetadi : *ĉiutage la gurgedo de la karuselo ~is sian plej allogan ariaron ; ~e sencele babili Z.* 4 (f) Premi 2 ; afliktegi k senenergiigi : *la sekreto ~is lian koron (Vd KORO) ; amaraĵoj pensoj ~is k venenis lian energion ; ~im~anta silento ; kor~anta ĉagreno ; labor~ita kamparano ; sort~ita kadukulo.* ~ejo. Konstruo destinita por ~i.

~ilo. Aparato por ~i : *akvo~ilo, vento~ilo, kaf~ilo ; lia longo babilas kiel ~ilo ~as Z ; ĝi estas akvo al lia ~ilo Z* (profita afero por li). ~ŝtono. Platronda ŝtono servanta por ~i.

* **Mufo.** 1 Remburita cilindro el peltokun centra tubo, en kiu oni enmetas ambaŭflanke la manojn por varmigi ilin. 2 Varmiga ganto kun unusola aparta fingringo por la dikfingro ; ~ganto. 3 Cilindroforma teksaĵo el ardigebla ne brulebla substanco, uzata por plibriligi lumflamon (Vd MUFLIO).

muŝlo . Speco de movebla ujo el fajroargilo, en kiu oni povas varmigi la entenajon ŝirme de la flamoj. Vd MUFO.

muŝilo G. de akantopteroj, tre ŝatata fiŝo (*muŝilo*).

* **Muĝi** (ntr). 1 Bleki kiel bovo. 2 (f) Aŭdigi fortan, obtuzan, longe tiratan sonon : *~ado de ventego, akvofalo, marondoj, ŝiptrumpego ; ~anta popolamaso.*

* **Muko.** Viskeca elfluo sekreciata de kelkaj membranoj de la homa k besta organismo.

mukozo = muka membrano.

* **Mulo.** Ido de azeno k ĉevalino aŭ de ĉevalo k azenino (*equus mulus*) : *obstina kiel ~o.*

mulato G. Ido de negro k blankulino aŭ inverse ; duonnegro. Kp MESTIZO.

muldi (tr) . Fari objekton, figuron, fluigante moligitan mason en ujon, kiu havas la deziran formon : *~i kanonojn el sonoriloj.* ~(ad)o. Ago ~i. ~ilo. La ujo por ~i. ~aĵo. ~ita objekto, figuro. El~igl. Elpreni ~aĵon el ~ilo.

* **Multa.** Nombra adj. montranta : 1 (uzata singulare) Grandan nedifinitan kvanton el tuto, kies partojn oni ne povas aŭ ne bezonas esprimi per precizaj nombroj : *~a laboro, pacienco, pluvo ; la tro ~a parolado lacigas lin Z.* Rim. : **Multa** estas plej ofte anstataŭata per **multe da** aŭ **multo da**. 2 (uzata plurale) Grandan nedifinitan kvanton da nombrablaj aferoj kontraste kun pli malgranda kvanto : *~aj homoj, birdoj, vazoj, vortoj, ekzemploj, malfeliĉoj ; ~aj estas la intencoj en la koro de homo Z* (Vd MARO, MONTO, PLUVO, ABUNDA, VERŝI, SVARM). Rim. : **Multaj** estas kelkfoje uzata pronome, subkomprenigante : homoj : *~aj diras,*

ke; *~aj el vi kredas ke*; *~aj serĉas favoron de reganto Z*; *~ajn ŝi vundis k faligis Z*. **~e**. Adv. signifanta: **1** Grandkvante, grandnombre: *~e kuri Z*, *vojaĝi*; *ne ~e dormi Z*; *kiu ~e parolas, ne ~e faras Z*; *homon fidelan oni ~e benas Z*; *da homoj povas pli ~e fari ol unu Z*; *~e pli da bovaĵo ol da ŝafvando*. **RIM.**: Kelkfoje la senco de **multe** tre alproksimigas al tiu de **tre**, **forte**, **altgrade**: *~e labori, suferi*; *~e superi iun*; *saĝeco estas ~e pli bona ol oro Z*. **2** (uzata kvazaŭ substantivo: *~o da*) **a)** (singulara) Grandkvanto da: *riĉulo havas ~e da mono Z*; *ne bone estas manĝi ~e da mielo Z*; *~e da manĝaĵo Z*, *da vino*; *~e da profito Z*, *da saĝo Z*; *venko venas per ~e da konsiligo Z*; *tiu alportos al nia afero plej ~e da utilo Z*. **b)** (plurale) Granda nombro da: *riĉulo havas ~e da amikoj Z*; *~e da estroj Z*, *konsilantoj Z*, *birdoj Z*, *perloj Z*, *trezoroj Z*, *maljustaĵoj Z*; *~e da vinoj Z* (multspecaj vinoj). **RIM.**: Ĉe tiu ĉi uzado kun pluralo estas konsilinde anstataŭigi **multe** da per **multaj**. **3** Uzata prefikse, **multe** estas ofte tute samsenca kiel **tre**. **~o**. Granda kvanto, granda nombro: *~o da homoj*; *sur la arbo estis ~o da birdoj*; *riĉeco donas ~on da amikoj Z*; *mi neniam prenas kun mi ~on da pakajo Z*; *ĉe ~o da vortoj neevitebla estas peko Z*; *la ~o de lia senprudenteco lin devojigos Z*; *~o mankas por ke ...*; *ni devas kontentigi per ne~o Z*; *la homo~o Z*; *la pasioj de la ~ularo*. **(Pli)~igi**. Igi pli grandkvanta aŭ pli grandnombra pp nedefinita kvanto aŭ nombro. **~oblighi**. Pli~igi pp precize difinita nombro aŭ kvanto. **Mal~a**. Adj. montranta malgrandon kvanton aŭ nombron: *per mal~aj vortoj li ~on diris*. **Mal~e**. En malgranda kvanto aŭ nombro: *mal~e paroli*; *mal~e da paroloj* (Kp **ROM**). **Malpli~o**. La partio aŭ opinio apogata de malpli~aj voĉoj. **Plej~e**. En plej alta grado, plej forte: *li plej~e laboras dum vintro*; *ni plej~e deziras sukceson*. **Pli~o**. La pli granda kvanto; la partio aŭ opinio, kiu estas apogata de pli~aj voĉoj. **~angula**. Prezenta grandan nombron da anguloj. **~efrukta**. Produktanta~ajn fruktojn. **~ekosta**. Kostanta grandan sumon. **~enombra**. Grandnombra. **~epeza**. Tre peza. **~especa**. Prezenta~ajnspecojn.

multipliki Z Δ = Multoblighi. **~o**. Operacio, kiu celas formi nombron nomitan produkto per nombro nomita multiplikendo, same kiel alia nombro, nomita ~anto estas formata per unuo. Vd **MULTIPLIKENDO**, **PRODUTO**. **~anto**. Nombro per kiu oni ~as alian nombron.

multiplikendo Δ . Nombro, kiu estas multiplikata per alia.

Mumio. Kadavro konservita per balzamaĵ procedoj.

Municio. Provizajoj da militistaj pafaĵoj (pulvo, kugloj, obusoj ks).

Munti Z (tr). **1** Fikse kunmeti la diversajn partojn de aparato, maŝino sur la ĝustan lokon, **2** Enfiksi juvelŝtonon.

***Muro**. **1** Masonaĵo pli alta ol dika, kiu konsistigas la flankojn de domo, ĉirkaŭas spacon aŭ dividas ĉion: *vivon privatan kaŝu la ~oj Z*; *alpremi iun al la ~o Z* (devigi iun respondi sen elturnigo). (Kp **VANDO**.) **2** Io simila al ~o: *la krutaj ~oj de la rokok Z* (Kp **BAHO**, **DIGO**). **3** (f) Netransirebla baro, neforigebla malhelpaĵo, nevenkebla kontraŭstaro: *nepenetrebla ~o da rigardantoj*; *~o de malkompreno, de malfido*. **~ego**. Fortika ~o de urbo; remparo.

Murdi (tr). Intence krime mortigi.

mureno $\frac{\text{mur}}{\text{eno}}$. Serpentosimila fiŝo, najbara al la angilo (muraena).

***Murmuri**. **1** (abs) Aŭdigi malfortan malklaran obtuzan bruon, kiel fluanta akvo sur ŝtonoj, vento tra foliaro, amaso da homoj samtempe parolantaj: *la rivereto, la vento ~as*; *la birdoj gaje ~as sur arboj*; *akvo ~etas en la bolkruceto*; *eksonis ~o de paŝoj B* (Kp **SUSURI**, **ZUMI**). **2** (abs.) Aŭdigi malfortan k malklaran sonon, kiel signon de malkontenteco: *~i tra la dentoj Z*; *~egas la urso, sed danci ĝi devas Z* (Vd **NECESO**); *ili ek~is kontraŭ Moseo Z*; *sur la ventro veluro (ekstere lukso), en la ventro ~o Z* (Vd **ŜAJNO**) (Kp **GRUMBLI**, **GRUNTI**). **3** (tr) Paroli mallaŭte: *~i minacojn*; *~eti al ies orelo B* (Kp **FLUSTRI**).

***Muso**. Tre malgranda dentoskrapa malutila mamulo parenca al rato (*mus*): *~o la katon ĉiam ofendis Z* (Vd **RABIA**); *kuradi kiel venenita ~o Z* (senutile barakti). **Kampo~o**. Speco de ~o vivanta

sur la kamparo k fosanta truojn en tero (*mus sylvaticus*).

* **Musko.** Multspeca kriptogama tre delikata veg., dense kreskanta sur mal-sekaj ŝtonoj, arboj, kc (*muscus*).

* **Muskato.** Nukso de ~arbo uzata kiel spicaĵo. ~arbo. Speco el fam. miristikacoj (*miristica fragrans*). ~vino. Vino farita el apartaj specoj de vinberoj, kun gusto tre agrabla, iomete simila al tiu de ~o aŭ de mosko.

muskedo Z = musketo.

musketo ㄅ. Malnova portebla pafilo. ~isto. Iama soldato portinta ~on.

* **Muskolo.** Organo konsistanta el karn-aj fibroj k servanta por movi la diversajn partojn de la korpo.

* **Muslino.** Delikata maldensa k mal-peza teksaĵo el kotono, lano aŭ silko.

musono (Me). Vento, kiu regule k pe-riode blovas en la regionoj de la inter-tropika Azio.

* **Mustardo.** Spicaĵo el pistitaj semoj de sinapo miksitaj kun vinagro : *ĝi estas ~o post la manĝo* Z (tro malfrua peno).

* **Mustelo.** Karnomanganta mambest-eto tre maldikkorpa, kies felo estas tre ŝatata (*mustela martes*). ~kato. Foino. Kp FURO, PUTORO, ZIBELINO, ERMENO.

* **Muŝo.** Malgranda duflugila insekto, kies diversaj specoj estas tre komunaj k vivas en lokoj loĝantaj de homoj k bestoj (*musca*) : (f) havi ~on en la cerbo Z (esti iomete freneza aŭ almenaŭ tre stranga, havi strangajn ideojn) ; ~o zumas en lia kapo (samsenca esprimo. Kp GRILLO) ; kalkuli ~ojn Z (vane peni pri bagateloj) ; bati du ~ojn per unu bato Z (f. Kp ŜTONO).

* **Muta.** 1 (iu) Ne posedanta la parol-kapablon. 2 (iu) Ne povanta aŭ ne volanta dum momento paroli pro emocio aŭ pro ia kaŭzo : ~a pro teruro B, surprizo, honto ; resti ~a antaŭ malfacila demando, 3 (io) Fariganta senparole : ~a sceno, rolo, respondo. ~igi. 1 Igi nekapabla paroli : li ~igis de surprizo B. 2 Silent-igi : ~igi la gazetaron per drakonaj leĝoj.

Muzo. Ĉiu el la naŭ grekaj diinoj, kiuj personigis belartojn k sciencojn.

Muzeo. 1 Ejo, kie oni elmontras kolek-ton da objektoj aŭ dokumentoj koncer-nantaj belartojn, sciencon aŭ metiojn. 2 Tia kolekto mem.

Muziko. 1 Arto aranĝi la sonojn en maniero agrabla por la orelo. 2 La sonoj mem tiamaniere aranĝitaj. ~a. 1 Rilata al ~o. 2 Posedanta ~an econ, agrabla por la orelo (Kp HARMONIA, MELODIA).

N

nabo ㄅ. Centra parto de rado, en kiu oni enigis la radie dislokitajn stangojn k en kies mezon oni metas la akson, ĉirkaŭ kiu okazas la rotacio de la rado (= aks-ingo).

* **Nacio.** 1 Organizita formo de popolo, konsistanta el tuto de la homoj loĝantaj en difinita teritorio k kunigitaj per komuneco de lingvo, kutimoj, tradicioj, ekonomiaj interesoj k regado : *precipe la lingvo faras la ~on*. 2 Civitanaro. Kp RASO, LANDO, PATRUJO, POPOLO, REGNO, ŜTATO, GENTO. ~a. Concernanta nur apartan ~on : ~a standardo, konscio. ~aĵo. ~a apartaĵo, precipe lingva (Vd IDIOTISMO). ~eco. 1 Aparteneco al iu ~o : pli k pli landlimoj k ~ecoj difiniĝas laŭ lingvoj. 2 Sinonimo de ~o, atentigante ta-

men, ke ~eco povas ekzisti antaŭ ol la ~o estas politike organizata kiel regno aŭ post kiam ĝi ĉesis ekzisti : laŭ la *principo de la ~ecoj* ĉiu ~o devas esti konsiderata kiel morala sendependa estaĵo, kiu havas rajton pri ekzistado k pri propra disvolvigo. ~ismo. 1 Politika doktrino, kiu troigas la rajtojn de iu ~o kontraŭ tiuj de la aliaj ; ~a egoismo ; ŝovinismo. 2 = lingva ~aĵo. ~anigi. Rajtigi fremdulon kiel ~anon. Inter~a. Concernanta plurajn ~ojn : inter~a komerco, juro, ekspozicio, konferenco, oficejo. Inter~ismo. Politika sistemo celanta starigi juran aparaton, kiu garantius pacajn rilatojn inter ĉiuj ~oj, zorgante, ke ĉiu el ili konservu siajn lingvon k kulturajn apartaĵojn. Sen~ismo. Socipolitika teorio laŭ kiu la

~oj devas rezigni pri sia sendependeco, pri siaj lingvaj k kulturaj apartaĵoj por kunfandiĝi en iun mondiskalan unuon (Kp KOSMOPOLITISMO).

nacionalismo. Naciismo : ~o de gentoj *premataj estas pli pardoninda ol tiu de gentoj premantaj Z.*

nadiro Z. ☛. Punkto de la ĉiela sfero, troviganta sur la vertikalo de l' observanto k direkte malsupre sub liaj piedoj : *la punkto diametre kontraŭa estas zenito.*

nadlo ☞. Pintoforma metala vergeto : ~o de elektra aparato ; *magneta ~o.* Vd KUDRILLO, MONTRILLO, PINGLO, PINTO.

Nafto. Natura bitumeca fluaĵo, el kiu oni ekstraktas petrolon.

Naftalino. Solida, blanka, forte odoranta karbonida substanco, ekstraktita el terkarka gudro.

naftolo ☞ C¹⁰H⁷O⁴. Fenolo ekstraktata el naftalino, k uzata kiel intesta desinfektaĵo.

* **Naĝi** (ntr). 1 Sin movi sur aŭ en akvo : *ŝi ~is malproksimen sur la maro Z ; lerni ~i ; al~i al la bordo ; tra~i riveron ; nek trans~eble, nek transireble Z ; brust~ado ; dors~ado ; flank~ado.* 2 Esti portata sur la akvo, flosi : *multaj folioj ~as sur la lago ; ~anta trabo ; nia ŝipo ~as bonorde al sia celo Z ; ĉirkaŭe ~is montoj da glacio Z ; malpeza ŝaŭmo ~as sur la akvo.* 3 Sin movi aŭ esti portata en iu flueca aŭ gasa medio : *aerŝipo, aeroplano ~as en aero ; ni rigardis la nubojn ~antajn sub niaj piedoj ; bando da birdoj tra~as alte la ĉielon ; obtuzaj sonoj ~is en la aero.* 4 (f) Trapasi, iri pp ideoj aŭ sentoj : *en liaj okuloj kvazaŭ ~is feliĉaj rememoroj k antaŭsentoj Z ; per la faden de rememoroj al~is al ŝi la vizaĝo de la patrino Z ; jam for~as liaj belaj revoj ; antaŭaj kutimoj k sentoj for~is en neatingeblan malproksimon sur trorapidema ondo de senrevena pasinteco Z.* (Kp FLUGI, ŜVERBI, FLUI, KURI.) 5 (f) Esti kvazaŭ baniĝanta en abundo de io : *~i en sango ; ~i en riĉaĵoj Z, en plena feliĉo, en fantaziaj revoj.* ~llo. Organo per kiu sin movas la fiŝoj en akvo. El~i. Eliĝi el akvo : *nur lia kapo el~as ; (f) multe el~is en ĝia memoro Z.* ~obirdo. Birdo havanta ~okapablon : *anaso, cigno, mevo estas ~birdoj. ~obar-*

elo. Speco de flosanta barelo alfiksitita ĉe fundo de maro aŭ rivero, k uzata kiel signalo por montri danĝeran lokon aŭ por alligi ŝipon (Kp BUO).

* **Naŭa.** 1 Sensperte malkaŝema k kredema kiel infano : *~a knabino ; ne ekzistas ~a vulpo Z ; iom ~a enluziasmo ; ~aj iluzioj ; en tiu tempo tiuj ĉi ~aj kontraŭparoloj estis rigardataj kiel veroj Z.* 2 Tute laŭnatura, senartifika : *~a respondo, rakonto, desegnaĵo ; la ~aj amoj de paŝtistoj. ~ega.* Tro~a, stultete ~a.

najado Z. Nimfo de fontoj k riveroj.

* **Najbaro.** Tiu, kiu loĝas aŭ troviĝas proksime de alia persono : *havi bonan ~on Z ; sur ĉeval' de ~o la ŝarĝo ne pezas Z* (Vd FREMDA, LEDO) ; *li estis mia ~o ĉe la mangotablo, en la teatro ; Francoj k Germanoj estas ~oj ; malsaĝo estas ~o de mizero Z.* ~a. 1 (iu) Loĝanta aŭ troviĝanta proksime de iu : (f) *fajro k pajo ne povas ~e vivi.* 2 (io) Estanta proksime de io : *~a insulo B, lando B. ~e de.* Proksime de : *~e de la ŝoseo estis kaŝitaj oazoj B. ~aĵo.* Ĉirkaŭaĵo, proksimaĵo : *li loĝas en nia ~aĵo.*

* **Najlo.** Pinta metala bastoneto provizita per pli larĝa kapeto k servanta por fiksi objekton, en kiun oni enpuŝas ĝin. ~l (tr). Fiksi per ~o : *~i kestoj ; ~i spegulon ĉe la muro.* Al~i. (f) Senmovigi kvazaŭ per ~o : *surprizo, teruro al~is lin al la tero ; al~ita al la lito per la malsano ; ŝi estis kvazaŭ al~ita al la loko ĉe la vido de la amasigitaj juveloj Z* (Kp ALFORĜI). **Ligno** ~o. Pinta ligna bastoneto similanta ~on, uzata por ŝtopi trueton, kunigi lignajn pecojn ktp.

* **Naĵtingalo.** G. el paseroj rimarkinda pro sia bela kanto (*lusciniā*).

nano. Nenormala malgrandegulo.

* **Nankeno.** Unukolora, ordinare hel-flava teksaĵo el kotono, origine fabrikata en la ĥina urbo Nankeno.

* **Napo.** Leg. el fam. kruciferoj, kies tubera radiko estas manĝebla (*brassica napus*).

* **Narcelso.** Veg. el fam. amarilidacoj, kies plej ordinara speco havas blankajn florojn kun intensa bonodoro (*narcissus*).

Narkoti Z (tr). Kaŭzi per ia drogo nenaturan dormon kun stato de sensenteco. ~aĵo. Narkotiko.

Narkotiko. Drogo per kiu oni povas narkoti.

narvalo Z G. de maraj cetacoj, kun tre longa k pinta dento de la supera makzelo (monodon).

Naso Z. Konusforma korbo el salikaj vergetoj por kapti fiŝojn.

***Naski** (tr). 1 Produkti idon pp ino : *ŝi ~is filon*; la *geedzo ~is infanon* B; li estas *nobe*le ~ita; ili estas ~itaj *malamikoj* B; tiu projekto estas nur *malvive* ~ita infano; (f) *morte ~ita decido*, esprimo; *ŝi estas en la kvara monato de ~onteco* Z. Kp AKUŝI. 2 (f) Estigi, kaŭzi, okazigi : *konfido ~as konfidon* Z; tio ~is *gojon, admiron, suspekton, grandan sciivolon, malpacan*; tiu unua sukceso ~is *multajn esperojn*. (Kp VEKI, KREI, SEMI). ~**ema**. Multe ~anta, tre fruktodona. ~**igl.** 1 (pp virseksulo) okazigi la ~on de ido : li ~igis *sep filojn*. 2 ~i 2 : tiu parolo ~igis *novajn ripensojn*. ~**igl.** 1 Esti ~ita, veni en la vivon, aperi en la mondon (pp ido) : *ŝi ~igis en 1900*; ~iga *lando, tago*. 2 (f) Ekesti, estiĝi, okazi (pp io) : ~igis en li *malbona intenco* Z, *stranga sento* B, *deziro revidi la patrujon*; *tiam ~igis granda bruo, disputo, milito*; ili *devis batali kontraŭ ĉiam re~igantaj (refojiĝantaj) duboj, malhelpoj*; ĉe la ~iĝo de la *tago*. ~**lato** Z. Idaro. De~a, kun~ita. Ekzistanta jam de la ~iĝo : de~a *surdeco*.

natro Z. CO³Na³. Senkolora alkala salo, natria karbonato, facile solvebla en akvo k tre uzata en industrio (fabrikado de vitro, sapo ktp.).

Natrio Z Na. Alkala blanka metalo, kiu malkomponas akvon k kies kombino kun kloro estigas la vulgaran salon uzatan en manĝoj.

***Naturo.** 1 Kunajo de ĉio, kio ekzistas en la mondo, konsiderata ĉu kiel kvazaŭa potenco diaĵo personiganta la kaŭzon k la leĝojn de ĉiuj fenomenoj, ĉu kiel tuto submetita al konstantaj universalaj leĝoj : la *tri regnoj* de la ~o B (mineraloj, vegetaĵoj, bestoj); la *lando prezentas multajn ~belaĵojn*; la *mirindaĵoj, la krudaj fortoj* de la ~o Z; la ~o *malavare favoris tiun regionon*; la *kuracistoj povas nur helpi la ~on*; *pentri laŭ ~o* (kopianta la modelon mem, ne laŭ fantazio). 2 Denaska esenco propra al iu estulo aŭ aĵo,

plej ofte konsiderata kontraste kun la ecoj akiritaj per laboro k arto de homo : difekton de ~o ne *kouras veluro* Z; li *profunde konas la homan ~on*; havi *honestan, kruelan ~on*; *ekzercado povas preskaŭ ŝanĝi la ~on* Z; *kutimo estas dua ~o*; la ~o de la *virinoj estas ĝenerale pli emociema ol la ~o de la viroj* (Kp TEMPERAMENTO, KARAKTERO, INSTINKTO). ~**a.** 1 Apartenanta al la ~o 1 k konforma al ĝiaj leĝoj : *studi la ~ajn fenomenojn*; tiu *altaĵo ne estas ~a monto* Z; per *neevitebla ~a reago* Z; li *mortis per ~a morto* Z; ~a *mineralakvo*; *reciproka fremdeco dividas inter si la ~ajn filojn de sama lando* Z; *Volapuk pereis ĉefe pro manko de ~a evoluipovo* Z. 2 Konforma al denaska ecaro de estulo aŭ aĵo kontraste kun artefariteco, kulturo, civilizo aŭ kun afekto aŭ komplikeco : *seki stajn ~ajn inklinojn*; ni ne *konas la ~an staton de l' prahomo*; ~a (neakrita, seninstrua) *elokventeco, spirito*; ~a *saĝo* (kapablo ĝuste juĝi, komuna al ĉiuj normalaj homoj. Kp KOMUNA); la ~aj k la *artaj lingvoj*; ĉiu *lingvo ~a konstruiĝis blinde* Z; ~a (senafekta) *stilo*; *konstante kunpuŝigante unuj kun la aliaj, la lingvoj perdas sian ~an ritecon k ĉarmon* Z (Kp SIMPLA, NATIVA). 3 Memkomprenebla, memsekva : *tia singardo estas tute ~a ĉe maljunulo*; la *ideo de Kolumbo ŝajnas al ni nun tute simpla k ~a* Z; kiel *grandega malhelpo tie ĉi aperas ne sole la reciproka envio de la popoloj, sed ankaŭ la tute ~a timo de ĉiu nacio jam simple pro sia ekzistado* Z. 4 Kvalifikas noton ne modifitan de dieso aŭ bemolo. ~**e.** 1 Konforme al la ĝeneralaj leĝoj de la ~o. 2 Konforme al la propra ~o de la koncernata estulo aŭ aĵo : la *leporo estas ~e timema*. 3 En maniero senarta, senafekta : ~e *sin esprimi*. 4 Memkompreneble : ~e *mi ne respondis*. ~**aĵo.** Materia produkto de la ~o : *pagi per ~aĵoj, ne per mono* Z. ~**isto.** Homo, kiu studas la sciencojn pri la ekstera ~o. Ekster~a, kontraŭ~a. Nekonforma al la normo de la ~o. Super~a. Superanta la povon, la leĝojn de la ~o.

Naturalismo. 1 Doktrino neanta ĉion ajn supernaturan. 2 Doktrino laŭ kiu literaturo k belartoj devas celi nur ekzaktan reprezentadon de la realaĵo k senfantazian imitadon de la naturo,

prefere rigardata sub ĝiaplej malbela k malnobla aspekto (Kp REALISMO).

***Naŭ.** Ok k unu.

naŭno *h.* Intervalo de iu noto al la naŭa.

naŭtilo *h.* G. de cefalopodoj, vivanta en varmaj maroj (*nautilus*).

***Naŭzi** (x). 1 Kaŭzi vomemon : *tiu pultra viando ~as min*; ~ *al iu* Z. 2 (f) Kaŭzi senton de mallogo, abomeneto, tedeo : ~i *ĉiujn per siaj hipokritaĵoj*; *mi ne volas vin ~i*; *la tro ofta pritraktado de tiu demando efikas ~e*; ~e *ripetata fabelo* Z. ~o. Sento de vomemo aŭ abomeneto : *senti ~on al, pri io*.

Navo. Parto de preĝejo etendiĝanta de pordego ĝis ĥorejo : *ĉefa ~o, flankaj ~oj*. Kp TRANSEPTO.

navedo *h.* Malgranda, ĝenerale ligna ilo, kun pintaj ekstremoj, k kun kies helpo teksisto pasigas sur la teksmaŝino la vestfadenon inter la varpofadenojn.

navigi (ntr) *h.* = Navigacii.

Navigacio. Ŝipveturado k precipe marveturado. ~i (ntr). Ŝipveturi, marveturi.

***Nazo.** 1 Flarorgano elstaranta el la kapo inter frunto k buŝo : *rekta, kurba ~o*; ~*truoj*; ~*loboj*; ~*kalaro*; *purigi la ~on*; ~e, *tra la ~o paroli*; ~*asona voĉo* Z; ~*aj sonoj, vokaloj* (nazalo); (f) : *ne ŝovu la ~on en fremdan vazon* Z (ne enmiksi vin en aferoj, kiuj ne koncernas vin. Kp ENIGI, ZORGI); *vidi nur ĝis la pinto de sia ~o* Z (esti tute nekapabla antaŭvidi k antaŭzorgi. Kp MIOPIA); *rigardu la faktojn, kiuj sin trovas antaŭ via ~o* Z; *mi havis bonan ~on* Z (mi ĝuste divenis, konjektis, antaŭsuspektis); *fari longan ~on* Z, *foriri kun longa ~o* Z (montri konsternitan mienon pro elreviĝo, ne atinginte la esperitan rezulton); *teni la ~on supren* Z (esti arogante fiera); *konduki iun per B, ĉe, je la nazo* Z (laŭ sia arbitro. Kp LAŬ 1° 2). 2 Sama organo ĉe la bestoj : ~o *de hundo, rato*. 3 (f) Elstaranta parto de objekto pli malpli simila al ~o : *ŝip~o* (antaŭaĵo, pruo); ~o *de plugilo*; ~eto *de kruĉo*. ~umo, ~pinĉilo. Okulvitroj fiksitaj sur la ~o per pinĉa risorto.

nazalo (Fon). Konsonanto aŭ vokalo dum kies prononco la velo estas mallevita k interkomunikigas buŝon kun naza kavaĵo (m, n, nj, nk, ng; an, in, on, un,

france prononcataj). Kp BUŜA, LIKVIDA, PLOSIVO.

***Ne.** 1 Adv. esprimanta foreston, mankon de la priparolata ago aŭ eco : ~ *ami*, ~ *respondi leteron*; ~ *bona*; ~*deviga*; ~*movebla*; *viui ~ laborante*; *foriri ~ manĝinte*; *preteriri ~ vidinte iun*; *alveni ~atendite*; *mi ~ povis ~ridi*. RIM. : **Ne** devas ĉiam senpere stari antaŭ la vorto, kiun ĝi koncernas k neas : ~ *ĉio, kio brilas, estas oro*; *tio estis ~ mia kulpo* Z; *vi ~ devas diri tion*; *vi devas ~ diri tion*; ~ *vi devas diri tion*; ~ *tion vi devas diri*; ~ *tute bona*; *tute ~ bona*; *tiuj honoroj apartenas ~ al mi* Z. 2 Interj. esprimanta kontraŭecon, malkonsenton, rifuzon : *ĉu vi volas ? respondu jes aŭ ~*; *mi opinias, ke ~*. ~a. 1 Rifuzo, malkonsento : ~a *respondo, gesto*; ~e *skui la kapon*. 2 (G) Negativa. ~i (tr). Diri ~, respondi ~. ~(ig)l. Aserti, ke io ne estas efektiva aŭ vera, malkonfesi ion : ~i *sian kulpon, ŝuldon*; ~i *la ekziston de Dio*; ~i *la eblecon de ekzistado de arta lingvo* Z; li ~as, *ke li ĉeestis*; *ne ~as li, ke li estas freneza* Z; ~ado *ne estas pravigo*; *la kulpo ne estas ~igebla*; *for~i sian dion* Z.

***Nebulo.** 1 Amaso da densa akva vaporo formiĝanta en malsupra atmosfero k malklariganta la vidon : *griza ~o kovras la valon*; (f) *ĝi ankoraŭ ne eliris el malproksima ~o* Z (eĉ ne estas ankoraŭ aperanta, estas tute necerta. Vd PASERO, HOKO). 2 Io simila al ~o : *polva ~o*; *okuloj vualataj de larma ~o* B. 3 (f) Malklaraĵo, malprecizaĵo : *en la ~o de jam longe pasintaj jaroj*; *la instruo dispelis la kuincentjaran ~on* (senklarecon); *ia ~aĵo ankoraŭ ĉirkaŭŝvebas la demandon*. ~a. 1 ~aspekta, ~oplana : ~a *ĉielo*; *larvoj ~igis ŝiajn okulojn* Z. 2 (f) Malklara, malpreciza : ~aj *pensoj, konturoj*; *la fumo ~igis la vidon*; *revadi pri ia tre malproksima ~a tempo* Z; *la kolero ~igis vian saĝon*; ~igi *la okulojn al iu* Z (f. trompi per brila ŝajno); *jam ~igas la memoro pri tiuj okazaĵoj*; *ilian intelekton ~igas multaj superstiĉoj* (Kp VUALI, VITRIGI). ~astro. Nebulozo.

nebulozo *h.* Amaso da nedistingeblaj astroj : *la lakta vojo estas ~o*.

***Necesa.** 1 Estanta nepre bezonata; ne povanta esti malhavata aŭ ne ankoraŭ :

la aero estas ~a por ĉiuj vivantaj estaĵoj B ;
 via ĉeesto ĉe la kunsido estas ~a ; fari
 ĉion ~an por sukcesi ; ~a formalajo ; la
 artikolo estas oportuna sed ne ~a Z ;
 energie batali kontraŭ ĉia sen~a reformo Z.
 2 ♣ Laŭracie aŭ laŭlogike ne povanta
 esti alieca aŭ ne esti ; nepre okazonta ;
 neevitebla : varmto estas ~a efiko de fajro ;
 ~a konsekvenco de principo. ~(ec)o. Eco
 de tio, kio estas ~a : ~o ne estas kareso Z ;
 ~eco kontraŭvola estas leĝo malmola Z
 (Vd MURMUR). Kp PERFORTO, LEĜO,
 DEVIGO. ~aĵo. Io bezonata : la ~aĵoj
 de la vivo ; ĉiuj ~aĵoj mankas ; la Roma
 imperio estis tiutempe ekonomia ~aĵo.
 ~ejo. Loko destinita por feki k urini.
 ~igi. Igi ~a : la entrepreno ~igas
 multan monon ; la regulo ~igas klarigon ;
 la prudento ~igas nin venki la naturon Z.
 ~ujo. Skatoletto por enteni konstante
 bezonatajn objektojn : ~ujo por tualetto,
 vojaĝo ; ~ujo de kudristino, de kuracisto.
 ~bezono Z. Manko de ĉio ~a por la vivo ;
 ekstrema senhaveco.

negacio Z (G). Nea vorto.

Negativa. 1 Nea : ~a vorto ; ~a
 respondo ; ~a (ĉion) malaprobanta sed
 proponanta nenian efikan solvon) kritiko.
 2 Nula. 3 < Malpozitiva.

neglekti (tr). Malzorgi, flankelasi, ne-
 atenti.

* **Negligo.** Hejma senceremonia vesto.

* **Negoco.** Afero, entrepreno, perado,
 kies celo estas mona profito. Kp KOMERCO.
 ~a. 1 Rilata al ~o. 2 ~ema : malkareco
 en nia ~a tempo ĉiuokaze meritas pri-
 konsideron Z (Kp PRAKTIKA).

Negro. Homo de nigra raso ; nigrulo.

* **Nego.** Kristaliĝinta akva vaporo, kiu
 defalas de la atmosfero en formo de
 blankaj malpezaj floketoj : la ~o falis
 ĉiam pli dense Z ; li zorgas pri ĝi kiel
 pri ~o pasintjara Z ; ~as. ~ero. Aparta
 floko de ~o. ~blovado. Ventego kun ~o.

* **Nek.** Nea konj. signifanta « kaj ne » :
 mi ne renkontis lin ~ lian fraton Z ; mi
 renkontis ~ lin ~ lian filon ; ~ mi
 ankaŭ ; restas ~ konsilo ~ konsolo Z ;
 ŝanĝoj estos farataj neniam, ~ en la gram-
 aliko ~ en la vortaro Z ; personoj, kiuj
 havas ~ ian aŭtoritaton, ~ ian forton Z ;
 la viro ne ridis ~ ekĝemis Z. RIM. Post
 sen oni uzas prefere kaj ol nek : ili

kreskas sen plugo k sem' Z ; strangaj
 kreskaĵoj sen tero k bazo B.

Nekrologo. Mallonga biografia raporto
 pri ĵus mortinta persono.

nekropolo. Granda, subtera tombejo ĉe
 antikvaj popoloj.

nekropsio ♥. Esplora dissekco de
 kadavro.

Nektaro. 1 ☉ Trinkajo de la olimpaj
 dioj. Kp AMBROZIO. 2 (f) Tre bongusta
 trinkaĵo. 3 Dolĉa suko sekreciita de
 floroj, el kiu la abeloj faras mielon.

* **Nenia.** Nea nedifina adj. signifanta :
 « de neniu ajn speco, kvalito » : ni bezonas
 ~an helpon ; liaj klopodoj atingis ~an
 rezulton ; ~a antaŭa spero estas necesa ;
 ni komprenas ~ajn ŝercojn en aferoj, kiuj
 koncernas honoron Z ; la publikigado de
 via artikolo sekve estus por mi absolute
 ~a malagrablaĵo Z ; por peko senkonscia,
 puno ~a Z ; deklinacioj tute estas bezonaj
 ~aj Z.

* **Nenial.** Adv. signifanta « pro neniu
 ajn kaŭzo, motivo » : ~al vi koleras ; ti ~al
 ĉesis skribi al mi ; ni ~al volas partopreni
 tiun agitado.

* **Neniam.** Adv. signifanta « en neniu
 ajn tempo » : mi ~am fumis ; oni devas
 ~am mensongi ; ~am malŝeliĉo alvenas
 sola ; mi ~am aŭdis tion ; ni ~am plu
 revidis lin ; la tempo pasinta ~am
 revenos Z ; mi ~am povos havi plu
 konfidon al ŝi ; en la tago de sankta
 ~amo Z (Vd JAŬDO).

* **Nenie.** Adv. signifanta : « en neniu
 ajn loko » : ~e mi povos ĝin trovi ; ~e
 estas al mi pli plaĉe ol en mia hejmo ; ni
 ~en sendis ŝin.

* **Neniel.** Adv. signifanta : « laŭ neniam
 maniero » : ni ~el interesiĝas pri tio ; ili
 ~el lasis sin influi ; mi ~el povas
 kompreni, kion vi parolas.

* **Nenies.** Nevariebla pron. signifanta
 « de neniu » : Esp-o estas ~es propaĝo ;
 ~es opinio mi akceptas blinde Z ; dependi
 de ~es kaprico.

* **Nenio.** Nea nedifina pron. montranta
 foreston, mankon de io : ~o estas preta ;
 pli bona io, ol ~o Z ; li manĝis ~on B ;
 kial vi diras ~on ? ~o povas ŝin kons-
 oli B ; ni ~on povis vidi ; ~on malbonan
 li faris ; por ~o oni faras ~on Z ; via

rimedo ~on laŭgas; ~onfarado Z, ~(o)-farado. ~(a)j. 1 Absoluta foresto de estado de io ajn : la absoluta ~o ne estas pli facile komprenbla ol senfino; ni ĉiuj konjuz dronos en la abismo de la ~(a)j. 2 Absoluta senvalorajo : vi estas ~afo k via agado estas ~afo Z; jen ili ĉiuj estas vantaĝo, ~afo estas ilia ĵaro, vento k senhavaĝo estas iliaj idoloj Z; kiu havas ~on estas ~o Z. ~eco. Absoluta vanteco k venteco : la nenieco de la homa gloro. ~igl. 1 Tute forigi, detrui, pereigi : la tertremo ~igis ok vilaĝojn; la barbaraj invadoj ~igis la romanon potencon; ne sufiĉas ~igi (Kp NEGATIVA), necesas plenigi la malplenon; la ĉielo dis~igis Z; 2 Tute senvalorigi, nuligi, senefikigi : ~igi decidon, regulon; niaj klopodoj ~igis (Vd ŜAŬMO, FUMO, VANA).

* **Nenlom.** Adv. signifanta : « neniam kvanto da » : multe da spirito sed ~om da profito Z; ni havis jam ~om da mono; vi ~om ŝuldas al mi; multe da peno, ~om da pano Z; ĉu li ~om pli havas por diri al ni ? Z ~om da amikoj Z; ~om laŭgi Z; tio min ~om tuŝas Z; mi ~om komprenas el iliaj strangaj lingvoj; da homoj estas tie preskaŭ ~om Z; li havas ~om da persona glormo; en tia maniero la dismembrigo de la lingvo ~om embarasas la lernanton Z; mi simpligis ĝis nekredindeble la gramatikon, ~om deprenante per tio ĉi de la lingvo la klarecon, precizecon, flekseblecon Z.

* **Neniu.** 1 Nea nedifina pron. montranta neeston aŭ foreston de ĉiu ajn persono aŭ afero : en la ĉambro estis ~u krom li; tiu nekonata lando el kiu ~u plu revenas Z; ~un ni renkontis; mi konas ~un en la urbo; kiu ĉasas du leporojn, kaptas ~un Z; ~u el miaj invititoj ankoraŭ alvenis; inter tiom da libroj ~un mi povas elekti. Vd ĉiu RIM. 2 Nea nedifina samsignifa adj. : ~u gazeto alvenis hodiaŭ; ni havas ~un serviston; mi faros miraklojn, kiuj ekzistis ĉe ~uj gentoj Z; en la teretaĝo estis ~uj fenestroj Z.

neolito ✱. Prahistoria epoko, dum kiu oni uzadis la ilaron el polurita ŝtono.

Neologismo. Nova, antaŭe neuzata vorto aŭ esprimo.

neono ☿ Ne. Hemia elemento. Malofta gaso, troviganta en la aero k uzata por reklama lumigado.

* **Nepo.** Filo de la filo aŭ filino rilate al ilia patro k patrino : ~oj estas krono de maljunulinoj Z. **Pra~o, post~o.** Filo de ~o.

Nepotismo. Troa uzo de sia povo aŭ influo por havigi postenojn aŭ favorojn al sia parencaro.

* **Nepra.** Tute certa, absolute necesa, tute neevitebla, tute deviga : ~a ordono, regulo, volo, devo, bezono; mi ~e venos; ~e iru; mi ~e deziras ekscii vian opinion; vi ~e devas anonci vin; la kunveno ~e okazos ĉe la fiksita horo; via ĉeesto estas ~e bezonata; vi ~e devos pagi; la leĝo ~e postulas, ke. ~igl. Absolute necesigi. Kp SENREVENE. Vd TRUDI, KONDAMNI.

Nervo. Blanka fadenforma organika teksaĵo, kiu transkondukas al cerbo la impresojn ricevitaĵojn de sentorganoj k al muskoloj la impulsojn de cerbo aŭ spino. ~a. 1 Rilata al ~oj : ~a malsano. 2 Kies ~oj estas facile inciteblaj; malspacienca : mi fariĝis ~a ĉe tiu penso; tiaj manoj ~e pugnigis.

nervoz = nerva 2.

nervuro. 1 ☞ Elstara ronda modluro : la ~oj de gotika arkaĵo. 2 ☞ Elstara foliofibraro. 3 ♥ Nervretaro.

* **Nesto.** 1 Korbedo aŭ konstruaĵeto farata de la birdoj k de kelkaj insektoj k fiŝoj por demeti siajn ovojn k kovi la idojn : al ĉiu besto plaĉas ĝia ~o Z (Vd SIA); al pec' pecon algluas (poio me progresas), kiu ~on konstruas Z. 2 (f) Restadejo, rifuĝejo : dolĉa familia ~o; (f) fariĝas ~on (sin daŭre instali); ĉu mian domon vi rigardas kiel ~on de rabistoj Z ? ~I (ntr). Konstrui ~on : la birdoj ~as en printempo. (En) ~igl. 1 Sin instali en ~o. 2 (f) Sin daŭre instali : floroj ~iĝas en la fendoj de la roko; la militfebro ~iĝis en ilia kapo (Kp LOĜI, RESTI, OKUPI, ENRADIKIĜI).

* **Neta.** 1 Nekonfuza k preciza : ~a skribaĵo, desegno, klišaĵo; ~aj konturoj. 2 Senigata je ĉiu ajn kromaĵo, kalkulata laŭ la nura propra kvanto : ~a pezo (sentara pezo, pezo de la varo mem ne enkalkulante la pezon de enhavo, envolvajo); ~a gajno, ~a profito (definitiva profito, kiu restas post depreno de elspezoj faritaj aŭ de perdoj okazintaj). ~o. Definitiva klara skribaĵo, sen korekt-

oj k sen makuloj, ordinare kopiita laŭ alia prepara pli malpli malklara skribaĵo. **Mal~o**. Unua prova skribaĵo kun korektoj, plibonigoj aŭ makuloj, laŭ kiu oni poste transskribas la ~on.

neŭralgio Z. Forta doloro sentata ĉe la nervtrairo.

neŭrastenio Z. Malsano karakterizata per malfortigo de nervoj.

neŭrologio (Sc). Scienco pri la nervoj.

neŭrozo Z. Malordo en la funkcio de la nerva sistemo, kun psikaj fenomenoj k parte psikaj kaŭzoj.

Neŭtra. 1 (G) Nek virsekxa nek insekxa (pp subst., pron. aŭ adj.). 2 Z Nek acida nek baza.

Neŭtrala. Ne partoprenanta en diskuto, disputo, batalo, milito : ~a lando, lingvo ; respekti la rajtojn de ~uloj ; la ~igo de la intergentaj rilatoj estas la tuta celo de niaj laboroj Z. Kp SENPARTIA, SUPERPARTIA.

* **Nevo**. Filo de frato aŭ fratino.

nevropertoj Z. Ordo de insektoj, kies flugiloj havas videblan nervuron.

* **Ni**. Plurala pron. de unua persono. ~a. Poseda adj. aŭ pron. signifanta : posedata de ni, rilata al ni.

* **Niĉo**. Kavajo en muro aŭ konstruo destinita por loki statuon, fornon aŭ alian objekton. Kp ALKOVO.

niĉo Z. Gravurita desegno, kies entaĵojn oni plenigas per nigra emajlo. ~1 (tr). Fari ~on. ~ado. Ago ~i. ~isto. Specialisto en ~laboroj.

niĝelo Z. G. de ranunkolacoj (niĝella).

* **Nigra**. 1 De koloro plej kontraŭa al blanko, samkolora kiel karbo k fulgo : ~a kiel inko, korva flugilo ; ~a frako ; ~e vestita ; karbo~a Z. 2 Malluma : ~a nokto ; (f) ~a (profunda) mizero. 3 (f) Funebra, malgaja, pesimisma : ~a humoro ; ~aj ideoj (Kp MELANKOLIO) ; ~evidulo Z (pesimisto). 4 (f) Malicega, abomeninda : ~a animo, koro, krimo ; vi, ~aj semantoj de malpaco Z. ~o. ~a koloro : ~o sur blanko (= skribaĵo) pravas sen manko Z. ~aĵo. ~a parto de io. ~igi. 1 Fari ~a : ~igi grizajn harojn. 2 (f) Malgajigi : la malsano ~igis lian spiriton, vivon. 3 (f) Malbonfamigi : kalumnianta konstante, oni eĉ anĝelojn ~igas Z ; ~igi ies intencojn.

Nihilismo. Negativa doktrino neanta ĉiun ajn kredon k malakceptanta ĉiun ajn regadon.

Nihilisto. Adepto de nihilismo.

Nikelo Ni. Argentebrila tre malmola metalo uzata por diversaj uzoj. ~1 (tr). Tegi per tre maldika tavolo de ~o.

nikotiano Z. G. de solanacoj, el kies sekigitaj folioj oni faras tabakon (nicotiana).

Nikotino. Venena alkaloido eltirata el tabako.

Nimbo. = aŭreolo : (f) doni al la afero ~on (prestigon) de oficialeco.

nimbuo (Me). Pluvoporta griza nubo. Vd KUMULUSO.

Nimfo. 1 Virina diaĵo de akvoj, arbaroj k montoj. 2 Z Stato en evoluo de insekto, kiam ĝi ne plu estas larvo, sed ne havas ankoraŭ siajn elfinitajn formojn. 3 ♥ Vulva lipeto.

nimfeo Z. G. de akvaj ~acoj kun larĝaj folioj k blankaj floroj : ~o estas sankta floro ĉe egiptoj (= akvolilio) (nymphaea). Kp NUFARO.

nito Z. Metala ronda najlo uzata por kunigi metalajn pecojn marteles aŭ maŝino.

nitono Z. Nt. Hemia elemento, gasforma, kiu emanis el la radiumo.

nitro Z. Mallongigita nomo de la nitrogeno, kiun oni uzas en la nomoj de kombinoj.

nitrogeno Z. N. Hemia nomo de azoto : en la nomoj de kombinoj oni uzas ĝian mallongigon : nitro.

nitroglicerino Z. Likva siropeca kombino, rezultanta el la ago de la nitrata acido sur la glicerino : ~o estas tre danĝera eksplodaĵo ; miksitaj kun porecaj substancoj ĝi liveras dinamiton.

* **Nivelo**. 1 Perfekta horizontala ebeneco : mil metrojn alta super la mar~o. 2 Alteco de iuj punktoj rilate al iu kompara horizontala ebena : la inundo atingis la ~on de la unua etaĝo. 3 (f) Grado de io kompare al alia afero : atingi altan ~on ; altiĝi la ~on de la studoj, de la ekzamenoj ; la morala, ekonomia ~o malaltiĝis ; tiu ekspozicio permesas ekkoni la ~on de la belga arto ; la uzado de internacia lingvo melas ĉiujn oratorojn sur la ~on de plej

kompleta egaleco. ~1 Z (tr). 1 Mezuri per ~ilo, ĉu io staras tute horizontale. 2 Fari ion sam~a, tute ebena: ~i vojon; Dio detruis la fortikaĵojn de Jerusalema, al~igis ilin al la tero Z. 3 (f) Egaligi, samrangigi: ~i la klasojn sociajn, la kondiĉojn. ~ilo. Instrumento por konstati horizontalecon de io. **Sam~a.** 1 Estanta sur sama ~o. 2 (f) Estanta ĉe sama rango.

Nizo. Rabobirdo el g. falkoj (*falcus nisus*). Kp AKCIPITRO.

***NJ.** Suf. almetebla post iu ajn el la kvin unuaj literoj de virina propra nomo por formi karesan derivaĵon: *Marganjo, Sonjo, panjo*. Kp ĈJ, ET.

***Nobelo.** Homo, kiu pro sia familia deveno aŭ pro favoro de regnestro ricevis apartajn privilegiojn k kiu almenaŭ posedas honoran titolon, kiu distingigas lin de la ceteraj regnantoj. Kp ARISTOKRATO, LORDO, MAGNATO, PATRICIO. ~eco. Stato de ~o. ~aro. Tuta klaso de la ~oj.

***Nobla.** Havanta altajn k malvulgarajn moralajn kvalitojn: ~a karaktero, konduto, homo. Kp ETIKA, IDEALA, HEROA, ALTRUISTA, MALAVARA, MODELA, SUBLIMA.

nocio §. 1 Ĉia elementa objekto de kono. 2 Abstrakta, klare difinebla ideo.

Nodo. 1 Streĉa kunliganta interplektaĵo; ligotubero. Kp MASO. 2 (f) Ligilo(f): ~oj de amikeco. 3 Kruciĝejo: ~o de valoj k montoj B; Sirio estas ~o de gravaj komunikvojoj. 4 (f) Centro, plej grava punkto: oni fine malkovris la ~on de la intrigo. 5 ↑ Distancomezuro egala je 852 m.

nokaŭti (tr) (Sp). Doni decidan baton.

***Nokto.** 1 Tempo dum kiu la suno estas sub horizonto k ne lumigas al ni: stelplena ~o; la ~o falas (komenciĝas). 2 (f) Mallumo materia aŭ spirita: la ~o de la tombo; blindeco estas senfina ~o. ~e. Dum ~o. ~as. Estas ~o. ~1 Z (Ev.), ~adi Z (Ev.) = tra~i. ~iĝas. ~o komenciĝas: ĉe la ~iĝo. Tra~i (ntr), ~oresti Z. Pasigi la ~on, loĝi dum ~o: tra~i en hotelo, sub tendo. **Tag~o.** Daŭro de 24 horoj. **Tag~egaleco.** Ekvinkso.

Noktuo. Noktobirdo el fam. de strigoj (*athene noctua*).

***Nomo.** 1 Vorto per kiu oni aparte signas k distingigas iun aŭ ion: li havas ~on Petro; Lazaro k Zamenhof estas propraj ~oj; land~oj; tiu reĝo meritis

la ~on granda; en la ~o de Z, je la ~o de Z (laŭ komisio de iu aŭ laŭ konsidero de io); salutu lin en mia ~o; paroli je la ~o de iu; en ~o de la logiko Z. 2 (G) = substantivo. Kp TITOLO, VORTO, ESPRIMO, TERMINO. ~1 (tr). 1 Signi iun aŭ ion per aparta distingiga ~o: li ~is sian filon Petro; urbo ~ata Sidono (Kp CITI). 2 Signi iun aŭ ion per aparta distingiga vorto: estis la unua fojo ke ŝi ~is ŝin sia filino Z; kiel oni ~as tiun ilon? la arbo sur kiu kreskas pomoj estas ~ata pomujo Z; ne sufiĉas ~i lingvon internacia por ke ĝi estu tia Z; ~i tion ĉi kontraŭgramatika ni ne povas Z; citi ĉiujn estas nun afero neebla, mi ~os nur kelkajn el ili Z. 3 Difini iun por iu posteno, ofico, rango: la ministro ~is lin ĵuĝisto (Kp ELEKTI, FARI, ENOFICIGI). ~e. 1 Laŭ la ~o, nur laŭ la ~o: nun nia lingvo estas konata de la plejmulto de la publiko almenaŭ ~e Z; la lando estas ~e memstara. Kp NOMINALA, ŜAJNA, NEEFEKTIVA. 2 Adv. servanta por difini pli precize tion, kio estas antaŭe dirita sub ĝenerala formo: al la lernado ni povas dediĉi nur parton de nia mallonga vivo, ~e niajn infanajn k junulajn jarojn Z; notu la konkludon al kiu ni venis, ~e: pli aŭ malpli frue lingvo internacia nepre estos enkondukita Z (Kp TIO ESTAS, TIO SIGNIFAS). 3 Adv. servanta por anonci, ke tio, kio sekvas, estas pruvo, klarigo aŭ motivo de tio, kio estas ĵus dirita: mi bedaŭrinde ne revidos vin, ~e mi devas forveturi morgaŭ; ni neniel povis kompreni, en kio ~e (efektive) konsistis la malfeliĉo por la homaro, se montrigus, ke ne ekzistas jam plu nacioj Z; oni povas antaŭvidi kun plena certeco, kia ~e lingvo estos iam internacia Z (Kp ĈAR, EFEKTIVE, PRUVE, KONFIRME). ~iĝi. Havi kiel ~on, esti ~ata. ~aro. Tabelo, listo da ~oj. Al~o, krom~o. ~o aldonita al la ~o de iu por pli bone diferencigi lin. Antaŭ~o, bapto~o. ~o aldonita al la familia ~o por distingii ĉiun familianon. Kaŝ~o, pseŭdo~o. Pseŭdonimo. Mok~o. Al~o donita al iu kun moka intenco. For~1. Malkonfesi; rifuzi iun ~on al iu: se vi tion faros, mi for~os vin mia amiko.

Nomado. Popolo aŭ homo, kiu konstante migras de iu loko al alia, ne sidante en fiksa restadejo. Kp MIGRI, VAGI.

* **Nombro.** 1 Rilato inter iu kvanto k alia kvanto konsiderata kiel komparilo k nomata unuo (Kp CIFERO, NUMERO). 2 Nedifinita kvanto : *granda ~o da homoj, demandoj*. 3 (G) Deklinacia aŭ konjugacia formo de iu vorto, montranta, ke ĝi rilatas al unu aŭ pluraj personoj aŭ aferoj (Kp SINGULARO, DUALO, PLURALO). ~a. 1 Koncernanta la ~ojn : ~aj signoj, nomoj ; kelkaj konsideras tiun principon nur kiel ~an aferon. 2 Enhavanta iun ~on da unuoj : *dekmilione ~a popolo ; al la pli~a familio donu pli grandan posedaĵon Z ; kiom ~aj ili estas ?* 3 mult~a : ~aj konkurantoj partoprenis la konkurson ; ~aj makuloj montriĝis sur la suno. ~1 (tr). 1 Difini, fiksi per kalkulo la suman ~on de iuj personoj aŭ aferoj : ~i la loĝantaron de urbo, la stelojn en la ĉielo ; oni ~as en la lando centmil senlaborulojn ; vendisto de briketoj scipovas malbone ~i, sed bone kalkuli. 2 Enhavi, atingi iun ~on da unuoj : la societo ~as preskaŭ 300 membrojn ; libro ~anta 600 paĝojn ; kiom da jaroj li ~as ? (Kp AMPLEKSI, ATINGI). **Grand~a, mult~(e)~a.** Estanta en granda ~o, tre multa : *grand~a popolo Z ; mult~a publiko ; ili venis mult~e.* **Unu~o** (G) = singularo. **Mult~o, plur~o** = pluralo. **Sen~a.** Tiel multa, ke oni ne povas kalkuli la kvanton.

nomenklaturo Z (Sc). Terminaro de iu scienco aŭ arto.

Nominala. 1 Noma, posedanta nur la nomon, ne la efektivan povon k rajton : ~a ĉefo. 2 Indikanta la valoron de io per cifero diferenca je la efektiva valoro : *aĵo estas la diferenco inter la ~a k la efektiva laŭkursa valoro.* ~ismo. § Doktrino, laŭ kiu la ĝeneralaj ideoj estas nur nomoj, kaj ne posedas ian realan ekziston. Kp REALISMO.

* **Nominativo** (G). Deklinacia kazo, montranta subjekton de verbo aŭ predikaton.

* **Nordo.** 1 Parto de la mondo, kie troviĝas la polusa stelo. 2 Parto de la terglobo kuŝanta en direkto al la polusa stelo : ~a vento ; ~a malvarma klimato ; *Belgujo kuŝas ~e de Francujo ; rigardi ~en Z.*

Normo. 1 Principo aŭ tipo starigita kiel regulo aŭ modelo ; ordinara laŭregula stato : *ne dekliniĝi de la ~o.* 2 Natura leĝo reganta iun specon : *sam~igi ĉiujn*

fabrikaĵojn, laborilojn. Kp TIPO, MODELO, ŜABLONO, MEZKVANTO. ~a. 1 Koncernanta la ~on. 2 Konforma al ~o, laŭ~a, normala.

Normala. Norma 2, ordinara k laŭregula : ~a temperaturo, vivmaniero.

Nostalgio. Melankolio kaŭzata de deziro revidi patrolandon aŭ hejmon ; hejmveo. Kp SOPIRO.

* **Noto.** 1 Mallonga memoriga skriba resumo : *fari, konservi ~ojn pri fakto, parolado, adreso, dato ; sendi diplomatian ~on.* 2 Mallonga skriba rimarko aŭ komento : *libro kun klarigaj ~oj ; prestiĝi ~ojn pri lingvo internacia Z.* 3 h Signo lokita sur muzika liniaro por montri la altecon k daŭron de la tono. 4 (f) Aparta distingiga eco aŭ nuanco : *lia stilo havas tre personan ~on ; tio portis funebran ~on en la ĝojan feston.* ~1 (tr). 1 Skribi pri io mallongan memorigan resumon ; *enskribi en sian ~kajeron : ~u la daton.* 2 (f) Priatenti k konservi en sia memoro : *~u al vi tiun konkludon en la kapo Z, en la memoro Z ; ~u ke mi venos.*

* **Notario.** Oficiala oficisto, kies funkcioj estas iom diversaj laŭ la landoj, sed kiu ĝenerale estas leĝe rajtigita por redakti, atesti, konservi kontraktojn k aktojn ks. RIM. = Neniam konfuzu NOTARIO kun SEKRETARIO.

* **Nova.** 1 Antaŭe ne ekzistanta aŭ ne konata, unuafoje aperanta : ~a libro, modo ; *re~igi kutimon.* 2 Aperanta post aliaĵo, kiun ĝi anstataŭas : ~a jaro, luno, regularo ; *oni ĵus elektis ~an prezidanton ; ~a balailo bone balaas Z (ĉio ~a ŝajnas bona) ; ĉion ~an oni ŝatas, mal~an oni forbatas Z.* 3 Ĵus farita, komenciĝanta, ankoraŭ ne uzata aŭ malmulte uzata, nedifektita de longa uzado : ~a uesto, domo (Kp JUNA, FREŜA, JUSA, VERDA). ~aĵo Z. 1 Io ĵus okazinta : *ĉirkaŭe estis multe da ~aĵo por rigardi Z.* 2 Io freŝe sciigita : *jam de longe mi ne ricevis ~aĵojn pri li.* 3 Io unuafoje aperanta : *tiu maŝino estas vera ~aĵo ; tio ne estas ia en~aĵo de nia flanko Z.* **Mal~a.** 1 Jam de longe ekzistanta aŭ konata : *mal~a kutimo.* 2 Antaŭa : *mi preferas la mal~an melodon.* 3 Difektita de longa uzado : *ni loĝas en mal~a domo ; mi malkare aĉetis mal~an skribmaŝinon.* **De~e.** Duafoje, refoje, ripete.

Novelo. Mallonga beletra rakonto. Kp ROMANO, FABELO.

* **Novembro.** Dekunua monato del' jaro.

* **Novico.** 1 Homo, kiu, surmetinte religian kostumon, restas en monaĥejo por pasigi provtempon antaŭ ol definitive monaĥigi. 2 (f) Homo ankoraŭ nesperta en ia profesio, okupo, afero : *li estas ~o ĉe virinoj* ; ~e maltrafi Z.

* **Nu.** 1 Interj. servanta por kuraĝigi aŭ atentigi pri io sekanta : ~, *iru rapide* ; ~, *aŭskultu la finon* ; ~, *ĉu vi estas preta ?* 2 Konj. servanta por enkonduki novan fakton k speciale la duan propozicion de silogismo : *ĉiuj homoj devas morti*, ~, *Sokrato estas homo*, do *Sokrato devas morti* ; ~, *ni devas konstati, ke malgraŭ niaj klopodoj la propono estis malakceptita*.

* **Nuanco.** 1 Delikata, apenaŭ sentebla diferenco inter gradoj k kombinoj de iu koloro : *la ~o de la granata ruĝo estas malhela*. 2 (f) Delikata diferenco inter samspecaj aferoj : ~o de stilo, de sento ; *tio estas nur ~o, sed tiaj ~oj ofte estas gravaj en la vivo* ; esp-o povas esprimi ĉiujn ~ojn de la penso Z. ~1 Z (tr). Meti ~ojn en ion, delikate gradigi : ~i sian stilon, siajn riproĉojn ; *la ĉielo ~iĝis de mil diversaj koloroj*.

* **Nubo.** 1 Amaso da densaj akvovaporoj pendanta en la supra atmosfero k kaŝanta la ĉielon : *grizaj ~oj pelitaj de la vento* ; *la en~a luno* Z. 2 (f) Ia amaso, kiu malklarigas aŭ malhelpas la vidon : ~o da polvo leviĝis sur la strato ; ~o el fumo, el incenso ; ~o da korvoj, da akridoj, da ŝipetoj B ; sanga ~o kovris liajn okulojn. 3 (f) Ĉio, kio malserenigas, maltrankviligas, malĝojigas aŭ malklarigas la spiriton : *tiu malkonsento metis ~on en ilian amikecon* ; ~o pasis sur lia vizaĝo B, sur ilia feliĉo ; ~o da ĉagreno kovris lian frunton ; droni en ~oj k himeroj (Kp NEBULO, OMBRO, VUALO). ~a. 1 Kovrita de ~oj : ~a ĉielo, vetero. 2 (f) Malklara : ~a stilo, teorio, spirito. 3 (f) Malserena, maltrankvila, malĝoja : *malĝaja k ~a rigardo* B ; *la sen~aj idilioj de la unua juneco* Z.

* **Nuda.** 1 Nevestita (pp homo) : *iri ~piede*, ~kape. 2 (f) Neprovizita de la ordinaraĵ kovraĵoj aŭ kovraĵoj : ~a (neprovizita per okulvitro) okulo ; ~a

(elingigita) glavo ; ~a (senfolia) arbo ; ~a (nekovrita per kreskaĵoj) tero ; ~a (sennebla) ĉambro ; *ĝis~e tondita hundo*. 3 (f) Senornama : ~a stilo, vero B, logiko Z ; *diri al iu la ~an* (simplan. Vd SINCERA, REKTA) veron Z ; ~a (seka, skema, sen klarigoj) projekto Z (Kp SKELETA, SEKA). ~iĝi. Igi ~a : ~igi la brakon, ponardegon Z ; *la arbaro ~iĝas* ; ~iĝis la fundamento de la muro Z ; ~igi (sensvaligi) la sekretan intrigon.

nudelo. Manĝpasta el faruno k ovo, distranĉita laŭ mallargaj rubandoj.

nufaro ☞. Flava nimfeo (nuphar).

nugato. Frandaĵo el miela aŭ karamela pasta enhavanta migdalojn k pistakojn ; migdalmielajo.

* **Nuko.** Posta parto de kolo : *fortranĉi la kapon de birdo ĉe la ~o* Z ; (f) klini la ~on (obee submetiĝi) antaŭ iu. Malmol~a Z, rigid~a. Fiere obstina.

* **Nukso.** 1 Nomo de diversaj fruktoj, en kiuj grajnon, ofte oleecan, entenas malmola ligneca ŝelo nomita endokarpo, tegita per dua mola ŝelo nomita perikarpo : *juglando, avelo, kokoso estas ~oj* ; *Dio donas al ni la ~ojn, sed li ne disrompas ilin por ni* Z (ni devas mem agi por profiti la okazojn, kiuj prezentiĝas). 2 Juglando.

* **Nulo.** 1 Cifero, kiu per si mem montras nenian kvanton, sed dekobligas la valoron de cifero, ĉe kies dekstro ĝi estas lokita. 2 (f) Io tute senvalora aŭ iu tute senkapabla : *sen mono oni estas ~o, kun mono saĝulo* Z ; *ĉiuj nacioj estas antaŭ li kiel nenio, estas rigardataj de li kiel ~o k senvaloraĵo* Z ; *ĉe manko de adeptoj la utilo de la lingvo prezentos ~on* Z. ~a. Nefektiviginta ; tute senvalora : *la rezultato estis ~a* ; *la utileco estos ~a* Z (Kp VANA, SENFRUKTA). ~iĝi. Senvalorigi, senefikigi, oficiale deklari senvalora : ~igi juĝon, kontrakton, baloton, antaŭan regularon (Kp KADUKIGI, SENVALIDIGI, PARALIZI).

* **Numero.** 1 Cifero aŭ nombro montranta la vicon de iu objekto inter aliaj : ~o de paĝo, domo, telefono, bileto. 2 La objekto mem signita per iu ~o : ~o de gazeto ; *gajna ~o de loterio* Z. ~1 (tr). Signi ion per ~o : ~i paĝojn de libro, librojn de biblioteko.

Numeralo (G). Adj. montranta nombbron aŭ rangon.

numerato *Z* Δ . Nombro montranta kiom da partoj de la unuo entenas frakcio : *en la nombro 4/16, 4 estas la ~o k 16 estas la denominatoro*. Vd DENOMINATORO.

numido *Z*. Korta birdo el fam. de kokoj, kun griza nigre punktita plumaro k delikata viando.

Numismatiko. Scienco pri antikvaj moneroj k medaloj.

numismato. Numismatikisto.

***Nun**. Adv. signifanta : 1 En la momento mem, dum kiu ni parolas : *li ~ dormas ; ~ mi foriras ; ~ serĉu vian ĉapelon ; ~ kiam restas fari nur kelkajn paŝojn, li devos iri reŭturnen K ; vi estas ankoraŭ ~ ĉiam mensoganto Z ; mi sciigas, ke de ~ la ŝuldoj de mia filo ne estos pagataj de mi Z ; ritigadi la lingvon per novaj vortoj oni povas jam ~ Z*. 2 En la estanta tempo, epoko : *uzado de aŭtomobiloj ~ pli k pli oftigas ; io granda ~ naskiĝas Z ; ~ la unuan fojon la revo de miljaroj komencas realiĝi Z*. 3 Sekve post io, daŭrigante post tio : *~ ni transiros al la dua demando Z ; k ~ ni ĉion forgesu Z ; ~ ni rigardu, kio sekvas Z* (Kp NU). ~a. Estanta ~, okazanta ~ : *mia ~a farto estas bona ; ~a tekniko ; la ~a paco espereble daŭros. ~tempo*. Prezenco.

Nuncio. Papa ambasadoro.

***Nur**. Adv. signifanta : 1 Ne pli ol : *la bileto kostas ~ unu frankon ; venis ~ malmultaj personoj ; la forno estas ~ varmela ; li estas ~ dekjara ; ŝi estas ne ~ bela, sed ankaŭ bona ; esp-o estas ~ lingvo Z ; aŭskultu ~ ; ŝi ~ ploris*. 2 Ne alie ol : *li povas paroli ~ angle ; mi tion faris ~ por plaĉi al vi ; via vino estas ~ ia abomena acidaĵo Z ; en nia lando sin ne trovas montoj sed ~ montoj Z ; rigardadi Esp-on ~ de ĝia flanko praktika k uzadi ĝin ~ por sia utilo Z*. 3 Ne pli frue ol : *li revenos ~ morgaŭ ; oni komprenos ~ iam poste Z*. 4 Ne pli malfrue ol : *mi atendas vin ~ ĝis la 6a*. RIM. 1 : Same kiel **ne**, la adv. **nur** devas ĉiam senpere stari antaŭ la vorto, kiun ĝi koncernas k limigas : *mi deziras ~ iom promeni kun*

vi ; mi deziras promeni ~ kun vi ; ni diros ~ kelkajn vortojn pri la lingvoj artaj ; ni diros tial kelke da vortoj ~ pri la lingvoj artaj Z ; tio estas batalilo ~ de pseŭdoinstruitaj sofistoj Z ; ni scias, ke vi kutimas rilati kun estimo ~ al tiaj argumentoj, kiuj... Z ; al laborado por Esp-o instigas nin ~ la penso pri la granda ideo, kiun lingvo internacia en si enhavas Z ; ni povos venki ~ se ni zorgeme konservos al nia lingvo ĝian simplecon k facilecon Z ; per reformado ni ~ perdos ĉion akiritan Z ; li rapidis, kiel li ~ povis Z ; ~ post longa serĉado ni trovis ilin. RIM. 2 : En multaj okazoj la vorto **nur** k **sole** estas samvaloraj : *~ li (aŭ li sole) estas kulpa*. Sed ambaŭ ne estas ĉiuokaze samsignifaj k indiferekte uzeblaj : *li ~ promenis* signifas : li ne faris alion ol promeni ; *li sole promenis* povas signifi : li promenis izole, estante sola aŭ : li, inter la ceteraj, estis la sola, kiu promenis. En tiu ĉi lasta senco la frazeto egalvaloras kiel : *~ li promenis*. Tamen estas konsilinde, pro klareco, uzi la esprimon *li sole promenis* nur en la unua signifo. Z uzis ofte la esprimon **sole nur**. Vd **sole**. ~a. Ne plia ol, ne alia ol : *tio estas ~a eraro ; la ~a bleko de leono limigas ĉiujn bestojn*.

***Nutri** (tr). 1 Doni al vivanta estaĵo la manĝaĵon necesajn por subteni la fortojn k daŭrigi la vivon : *~i infanon, ĉevalon, fiŝojn ; estas sufiĉe da lakto por ~i vin k por subteni la vivon de viaj servantinoj Z ; la lando facile ~as sian loĝantaron ; la tero ~as la vegetaĵojn ; sin ~i per legomoj k fruktoj ; pastron ~as preĝejo Z ; (f) ~i fajron Z ; (f) malsaĝulo ~as sin per malsaĝeco Z ; (f) ~i iun per promesoj Z ; sin ~i per akvo k amo, per espero, per ĥimeroj*. Kp ASIMILI, MANĜI, PAŬTI. 2 (f) Helpi al daŭro de iu sento, deziro aŭ intenco : *~i la spiriton per altaj pensoj ; ~i sian amon per espero ; ~i esperon Z ; tio ~is lian malamon, ĉagrenon ; tio povas herede ~i intergentan disecon Z*. ~(a)jo. Tio, kio servas por ~i : *tio ĉi estos bona ~aĵo por viaj ostoj Z*. ~a. Povanta ~i : *lakto estas pli ~a ol vino Z*.

O

Oazo. 1 Izola loko, verda k kvazaŭ-insula meze en la sabla maro de la dezerto, k kovrita de vegetaĵoj pro ekzisto de fontoj : la *~oj* de Saharo. 2 (f) Ŝirmejo, rifuĝejo, ripozejo : en mezo de la lando, superkovrita de la fluo de la *Barbaroj*, restis kelkaj *~oj* de civilizo ; tio *ŝajnis ~o* de silento meze de brua urbo.

* **Obei** (x). Konformiĝi je tio, kion alia persono ordonas aŭ malpermesas : *~i al patro, ~i patron* ; la *ŝipanoj devas ~i la ŝipestron Z* ; tuj kiam vi ordonos, vi estos *~ata* ; tiaj *ĉevaloj ne plu ~is lian voĉon* ; *~i al la leĝo, al konsilo, al la raciemo* ; eĉ en la *diboĉo li ~is estelikan mezuron B* ; (f) la *ŝipo ne plu ~as al la direktilo* ; en la *lingvo internacia ni devas ~i* (Kp OBSERVI) sole nur la *logikon Z*. Kp CEDI, SUBMETIĜI. Vd SKLAVO, KLINI. *~(ad)o*. Plenumo de ies volo : *vi ŝuldas ~adon al la gepatroj* (Kp JUGO, DISCIPLINO). *~lgi. lgi ~anta* (Kp REGI, ORDONI, DIKTI. Vd IRIGI, VINDO, LAŬ).

Obelsko. Monumento, plejofte el unusola ŝtono, pritrancita laŭ formo de kvarangula pinta kolono : *egiptaj ~oj*.

* **Objekto.** 1 Ĉio, kio estas videbla, tuŝebla, perceptebla per sentumoj ; = aĵo : sur la *tablo kuŝas diversaj ~oj* ; *ŝi prenis siajn ruĝajn ŝuojn, la plej karan ~on*, kiun *ŝi posedis Z* ; *dom~oj Z* (mebloj) ; valoron de *~o ni ekkonas post difekto Z* ; en ĉiu *~o troviĝas difekto Z* ; la artikolo la estas uzata kiam ni parolas pri personoj aŭ *~oj konataj Z*. Rim. : Kvakam en tiu lasta ekzemplo k plejofte oni kontrastigas la *~ojn kun la personoj*, estas okazoj, kie **objekto** povas signifi ankaŭ personon : sub tri *~oj tremas la tero*, *sklavo, malsaĝulo k sklavinio Z*. 2 Ĉio ajn abstrakta, kio estas konceptebla de la spirito : = afero 1 : *lingvo internacia k lingvo tutmonda estas du tute malsamaj ~oj Z* ; la *tutn nian civilizon ni dankas nur al unu ~o*, al la posedado de lingvo Z ; kun *scienca aplombo ili kredigas, kvazaŭ lingvo estus ~o natura, organa Z* ; ili parolis pri multaj *~oj*. 3 Ĉio, kio okupas la spiriton, kio estas celo de pensa laboro :

la *~o de la leciono, de la diskuto* ; multaj *leteroj mi ricevis pri tiu ~o Z* ; *~o de studo B* ; la *legita ~o Z* (*~o de legado*) ; *kiajn ~ojn vi kapablas instrui ? decidi la enkondukon de esp-o en lernejojn, kiel nedeviga ~o de la instruado* ; la *plejmulto de la publikaj paroladoj havis por ~o Azion* (Kp TEMO, PRI, RILATI). 4 Ĉio, kio estigas ian senton, kio liveras okazon al ia ago : *~o de mokoj Z*, de *ŝerco* ; la *infanoj estis ~o de plej zorga flegado* ; *~o de deziro, de intereso* ; *ŝin hontigis la kompto, kies ~o ŝi estis Z* ; la *inda ~o de la admiro de du grandaj nacioj* ; tiu *granda poeto estis ~o de multaj monumentoj* ; la *amata ~o* (amata persono). 5 § La ekstera aĵo kiu estas pensata de la pensanta subjekto : la *ideo, kiun ni havas pri iu afero povas esti ne konforma al sia ~o*. 6 (G) Tio, kion atingas la ago de la subjekto : oni *distingas en esp-o la ~ojn per prep. aŭ per la finaĵo -N* (Kp KOMPLEMENTO, CIRKONSTANTO). *~a*. 1 § Objektiva. 2 (G) Rilata al *~o* : *~a komplemento*.

Objektiva. 1 Efektive ekzistanta ekster la penso : *Kant neas la ~an realecon de niaj ideoj*. 2 Bazita sur senpartia esploro, sendependa de individuaj plaĉoj : *tre malmultaj homoj kapablas observi k raportoj ~e*. *~eco*. Karaktero de io *~a* : la *~eco de niaj konoj* ; la *aŭtoro ne deflankigis de la plej severa ~eco en la prezento de la demando* ; *kulime forestas ~eco en ĉiu ajn agitado*.

objektivo. 1 Parto de la fotografa aparato, konsistanta el unu aŭ pluraj muntitaj lensoj, kiujn devas trapasi la lumaj radioj antaŭ ol penetri en la malmalan kameron. 2 (Opt) Lenso aŭ lensa muntaĵo, kiu estas la plej proksima al la ekzamenata objekto.

* **Obl.** 1^e Sufikso signifanta, ke la preparolata objekto enhavas ĝuste ian kvanton tiomfoje, kiom montras la radiko : *dudek estas la kvar~o de kvin* ; *sep~e tri estas dudekunu* ; ili *kolektis du~e da pano Z* ; *du~e pli ol ĉio, kion li havis antaŭe Z* ; li havis en tiu jaro cent~omezuran rikollon Z ; en la spaco naĝis mil~aj fluoj da

homaj pensoj **Z**; mia laboro valoras kelk~e pli, ol kiam vi donas al mi por ĝi **Z**; la posedo de Biblio estas por nia literaturo pli grava akiro, ol la posedo de mult~e pli granda kvanto da aliaj verkoj **Z**; dum la 19a jarcento la terloĝantaro du~iĝis. **Mult~a. 1** (Singulara) Multega: havi mult~an forton **Z. 2** (Plurale) Estantaj multaj el la sama speco: la mult~aj efikoj de la elektro. **Mult~igi. 1** Multigi: mult~igi la eksperimentojn, la provojn. **2** Multigi pli k pli samspecajn estaĵojn, igante ilin naskiĝi unu de aliaj: Dio promesis, ke li mult~igos ilian rason kiel la steloj de la ĉielo; mult~igi vegetaĵon per branĉplandado; mult~iĝema raso.

IIe Vortore samsignifa: ~**igi**. Ripeti plurfoje saman kvanton: ~**igante 3 per 5 oni ricevas 15**.

* **Oblato**. Disketo tre maldika el nefermentinta paŭpaso, uzata ĉu por surglui paperon, ĉu por fari hostion.

Obligacio **E**. Valorpapero, donata de ŝtato aŭ privata kompanio, kiel signo de parto el pruntedonitaj kapitaloj, naskantan fiksan rentumon k amortizebla en difinita limtempo.

Oblikva. 1 Kliniĝanta for de la vertikala direkto: la perpendikularo estas pli mallonga ol ĉiuj ~aj linioj kondukitaĵ de la sama punkto al la sama reĝo; ~e staranta turo. **2** Kliniĝanta for de la normala direkto: ~a vojo; ~e teksita drapo; ~a rigardo **Z** (= ne direktata al la okuloj); li multe rigardis ŝin ~e k aŭide. Kp MALREKTA, TRAŝULTRA, TRANSVERSA. ~**(Ir)** **1** (ntr). Iri laŭ ~a direkto.

Obolo. Antikva greka monereto.

obsedi (tr). Premokupi la spiriton; trude ekkapti la atenton (pp fiksa ideo): ~anta halucinacio. Kp SIEĜI, PERSEKUTI.

* **Observi** (tr). **1** Rigardi ion kun daŭra atento: ~i la astrojn **B**; ~i kvazaŭ per linkaj okuloj **Z**; la filozofo konsumas sian vivon por ~i la homojn; ~adi iun (severe gardi sub sia rigardo). Kp KONSIDERI, ESPLORI, EKZAMENI. **2** Akurate fari tion, kion ordonas leĝo, regulo ktp; ekzakte obei: ~i principon, ordonon **Z**, preskribon **Z**, instruon **Z**, la teoriant vidpunkton **Z**, severan elekton **Z**; ~u pli da ordo; ~i la morojn de la patroj **Z**; ~igi regulon. Kp PLENUMI, SEKVI, OBEI, KONFORMIĜI.

~**(ad)** **o**. Ago ~i: **1** La ~ado de la movoj de malamika trupo; la sciencoj bazitaj sur la ~o. **2** Prizorgi la severan ~adon de la regularo. ~**(aj)** **o**. Ĉio, kion oni notis ~ante: kolekto da ~oj pri la tifoida febro. ~**anto**, ~**ulo**. Diplomato, kiun registaro sendas al konferenco, en kiu ĝi ne volas oficiale partopreni, sed pri kiu ĝi volas esti informita. **Kaŝ~i**. Spioni. **Mal~i** (tr). Malobei al, rompi, transpaŝi (Kp OFENDI, MALRESPEKTI).

Observatorio. Establejo, aranĝita por astronomiaj aŭ meteorologiaj observoj, astronomiejo.

obstaklo. Malhelpo, baro.

* **Obstina**. Firme restanta ĉe sia propra opinio aŭ volo, malgraŭ ĉiaj kontraŭaj admonoj: ~a kiel kapro **Z**, mulo, azeno; se homo puninda restos ~a, li pereos **Z**; ~a infano; (f) ~a batalo, malamo; dissaltos la ~aj baroj inter la popoloj dividitaj **Z**; ~e k sen ia fino plendi tute ne konvenas al la viro **Z**. Kp MALCEDEMA, NEKONVINKEBLA. Vd SURDA, NUKO, GRANITA, FERA. ~**(ee)** **o**. Karaktero de ~a homo: mi persistos sen ~eco; ne volante, ke ŝi vidu en mia maniero de laborado aŭtoran ~econ **Z**; l' espero, l' ~o k la pacienco, ĵen estas la signoj per kiuj ni venkos **Z**. ~**1** (ntr). Ekskluzive sekvi iun opinion aŭ decidon, ne lasante sin konvinki de aliaj: ~i en sia eraro; li ~as en la silento (Kp RIGIDIĜI, INSISTI, PERSISTI. Vd RIPETI).

* **Obstrukco. 1** Embaraso kaŭzita de amaso da objektoj, kiuj malhelpas cirkuladon, trairedon tra vojo, kanalo ktp: granda ~o sur strato; ~o de tubo, de kloako, de la intesto. Kp ŜTOPADO. **2** Intenca malhelpado al parlamenta laboro, farita per ĉiuj leĝaj rimedoj. ~**1** (tr) Fari ~on: la veturiloj ~is la avenueon. **2** La opoziciantaro provis ~i la balotadon de la leĝo.

Obtuza. 1 Pli malfermita ol rektangulo; malakuta. **2** Malklara, kiel la malaltaj notoj de gamo; kvazaŭ sufokita: ~a iom rompita voĉo; ~a bruo de malproksimiĝantaj paŝoj; kvazaŭ li aŭdis la fantomecan ~an blekadon **Z**; ~e tondra bruo de lavango **Z**; la ~a mugaĵo de la aŭtuno. Kp MALAKRA, MALLAŬTA. **3** Ne preciza, ne klare sentata: ~a doloro, malĝojo; ~e suferi.

obuso 罙. Cilindroforma kuglego kun ogiva pinto, plenigita de eksplodaĵo k kiu oni elpafas per kanono : ~o eksplodas tie, kie ĝi falas. Vd GRENADO.

Oceano. Vasta maro, kiu apartigas kontinentojn : Atlantika ~o ; trans~aj flugoj ; (f) ~o da sablo.

Odo. Lirika poemo, dividita en strofoj, ordinare similaj inter si.

* **Odori** (x). 1 Eligi materiajn nevideblajn korpeojn, kapablajn impresi flarsenton : la floroj delikate ~is ; ĉie ~is agrabla parfumo B ; ~as je brasika supo, je sterko ; viro ~anta brandon kiel drinkejo B ; li ĉiam ~is eksterordinarajn parfumojn B ; (f) kiu mem sin gloras, malbone ~as Z (malplaĉas). Kp PARFUMI, BALZAMI. 2 Vidigi en si ian apartan econ, montri, aperigi, signi : li havas pian respekton por ĉio, kio nur ~as doktrine, antikve. ~o. Ĉio, kio impresas flarsenton : ~o de peĉo, lilio ; mono ~on ne havas, sian devenon ne diras Z ; enspiri ~on. ~a. ~anta. **Bon**~i (ntr). Eligi bonan ~on. **Malbon**~i, ~aĉi (ntr). Eligi malbonan ~on : li malbon~as per bulbo Z. Kp FETORI. **Bon**~fumaĵo Z. Incenso. **Bon**~fumigi. Incensi.

* **Ofendi** (tr). 1 Kolerigi aŭ ĉagreni iun malrespektante ties dignon : vi ~is lin per via rido ; ŝi estas ~ata per plej malgranda neprudaĵo ; ~i noblan senton ; mi esperas, ke vi ne ~igos, se mi tion faras ; muso la katon ĉiam ~is Z ; en lia voĉo oni sentis ~igon B. Kp SKANDALIGI, INDIGNIGI, ŝOKI, VUNDI, KONTUZI. 2 Malrespekti, malobservi sciencan regulon aŭ veron : ~i fonetikan leĝon ; lio ~as nian lingvan senton Z ; mi ankoraŭ ~is la geografion (Kp MALOBEI, ROMPI, TRANSPAŜI, KONTRAŬI). ~o. Tio per kio oni ~as : pardonu, kaŝi, vengi ~on ; ~aj paroloj, gestoj (Kp VUNDO, BATO). ~eti (tr). Ĉagreneti iun, malrespektante ties guston aŭ plaĉon : tiu vorto ~etas miajn orelojn ; ~et(ant)a koloro, voĉo (Kp PIKI).

ofensivo 罙. Antaŭenmarŝo de militistaro al preparita atako. Vd DEFENSIVO.

* **Oferi** (tr). 1 (R) Fordonaci ion multvaloran sur altaro de diaĵo, por ĝin honori aŭ mildigi : la unuaj homoj ~is nur herbon ; ~i bovon, ŝafojn, kolombojn ; Abraham volis ~i sian filon B ; (f) al malgrava principo, elmetita proontro

k allogo, estas ~itaj la principoj plej gravaj Z (Kp KONSEKRI). 2 Fordoni multvalorajn por servo, uzo, utilo de io aŭ iu ; dediĉi 1 : ~i sian tempon Z, sian servon, al esp-o ; ~i iom da pacienco al la afero Z ; ~i sian vivon al la patrujo ; ~i sumon por la propagando ; multego da laboroj iris ~e (estis ~itaj) por tiu ideo Z ; al la afero, kiun mi nun proponas al la publiko, mi ~is miajn plej bonajn jarojn Z. 3 Disponigi al iu ion ne petitan ; donace prezenti : bonvolu ~i al ni iom da inko Z ; ~i monon al amiko ; ~i sian ĉevalon, aŭtomobilon al invilito ; ~i sian manon al virino, sian brakon al maljunulo ; montru al li dankon, se pli ~i vi al li ne povas Z ; la urbo Bulonjo bonvole ~is gastamon (gastigon) al nia kongreso Z (Kp LIVERI). ~ad) o. Ago ~i : 1 Fari ~adon al Baal Z ; obeado estas pli bona ol ~ado Z. 2 Multaj suferoj k ~oj Z ; la lernado de iu ajn nacia lingvo postulas grandajn ~ojn de tempo k mono Z. 3 Mi ne povas akcepti vian ~on, pri kiu tamen mi dankas vin. ~aĵo. Tio, kion oni ~as. ~ema. 1 Neprofitema, sinforĝesema. 2 Sindonema. 3 Malavara, donema. **Brul**~o. ~o, en kiu la viktimo estis tute bruligata. **For**~i (tr). Memvole perdi por utilo aŭ bono de iu aŭ io iun aŭ ion tre valoran : for~i siajn amikojn por sia sendangereco ; sin for~i por la publika utilo. ~buĉi (tr). Buĉi viktimon por ~o. ~doni. ~i 3 : ~doni bukedon, festenon. ~don(ac)o. Respekta, honoriga donaco. Kp OMAĉO, DEDIĉO.

oferti (tr). Proponi al iu varon aŭ servon aĉetotan : la prezoj malaltigas, kiam la ~o superas la mendon. Kp PROPONI.

ofertorio (K). Parto de la meso, en kiu la pastro oferas al Dio panon k vinon.

* **Ofico.** Okupo, profesio, konsistanta en plenumo de publika aŭ privata servado : ~o de kasisto, kontisto, poŝtisto, urbestro, ministro ; havi la ~on de rabeno Z ; plenumadi la ~on de distranĉisto Z ; antaŭ ĉio zorgu ~on, plezuro atendas sian vicon Z ; granda ~o, grandaj zorgoj Z ; senlabora ~o ; (f) por tiel malvasta ~o ne estas necese enkonduki specialan sufikson ; ~aj vestoj, devoj. Kp METIO, PROFESIO, FUNKCIO, FAKO, ROLO. ~i (ntr). Plenumi ~on. ~ejo. Loko, kie oni plenumas ~on. ~isto. Homo, kiu profesie plenumas ~on :

banka, komerca, publika, regna, ŝtata, urba, dogana, polica ~isto. (Kp FUNKCIULO. En~igi (tr). Komisi al iu ~on.

Oficiala. Deklarita aŭ sankciita de kompetenta rajta aŭtoritato : ~a akto, dokumento, gazeto ; la ~a deklaracio de Bulonjo ; la enoficeigo ne estas ankoraŭ ~a ; ~e konfirmi ion ; la kvara ~a aldono al la Fundamento. ~igi. Igi ion ~a la prefikso mis estas ~igita kun klare difinita signifo.

* **Oficiro.** Ĝenerala nomo de ĉiuj armeaj estroj, ekde vicleŭtenanto, ĝis marŝalo. **Sub~o.** Ĝenerala nomo de ĉiuj armeaj estroj, ekde kaporalo ĝis ekskluzive vicleŭtenanto.

* **Ofte.** Adverbo signifanta « multe da fojoj » : mi ~e ricevas leterojn el eksterlando ; li vizitas nin ~e, preskaŭ ĉiutage ; post infekta malsano oni ~e bruligas la vestojn de la malsanulo Z. ~a. Okazanta aŭ trovebla multe da fojoj. ~igi. Igi ion ~a (Kp MULTIGI). **Mal~e.** Malmulte da fojoj : li mal~e eraras sur la lingva kampo. **Mal~afo.** Io mal~e troviĝebla, okazanta : tiu vorto, libro estas mal~afo.

oftalmito Inflamo de l' okulo.

Ogivo. Akuta angulo formata de du renkontigantaj samaj kurbelinioj. ~a. Karakterizata per ~o : ~a arkitekturo, fenestro. Kp ROMPIA.

ojstro G. de parazitaj dipteroj : la larvoj de ~o disvolviĝas sub la haŭto aŭ en la stomako de bestoj (oestrus).

* **Ok.** Numeralo : duoble kvar.

* **Okazi** (ntr). Estigi, fariĝi en iu loko aŭ momento : la edziĝo ~is antaŭ tri tagoj ; la infano rakontis naive ĉion, kio ~is al ŝi Z ; se ~os, ke li mortos ; povus ~i, ke iu rekonus mian skribon. Kp FALI, FARI, VENI, APERI, LOKO. ~o. 1 Tio, kio ~as : stranga ~o trafis min Z ; vi trevas pro ~o la terura Z ; la ~o konfirmis la suspekton ; la interligo de la ~oj. Kp TRAVIVAJO, SPERTAJO, FARIĜO, AKCIDENTO, INCIDENTO, EPIZODO. 2 Difinita aparta cirkonstanco ; = kazo 2 : en tiaj ~oj ni uzas la finajn n Z ; tio estis bela ~o de hemipleĝio B ; en plej bona ~o ni povas alveni nur post noktomezo ; en ~o de bezono ; en la ~o, se vi bezonas vortaron, vi trovos ĝin sur la breto ; forlasi iun sufikson ni povas nur en tiaj ~oj, se la neceseco de la sufikso estas iom

duba Z. 3 Feliĉa, favora cirkonstanco : uzi Z, kapti Z, profiti la ~on ; kiu ~on forŝovas, ĝin jam ne retrovas Z ; ~on kaptu ĉe l' kapo, ĉar la vosto estas glita Z ; fordormi la ~on Z ; li alendas, ke la ~o venu al lia nazo Z. 4 Cirkonstanco, kiu instigas fari ion : ~o kreas ŝteliston Z ; tio donis al mi la ~on turni la atenton de niaj amikoj sur tiun malfacilaĵon Z ; lia morto estis la ~o de la revolucio ; mi jam havis la ~on vidi, ke Z. ~a. Hazarde renkontata aŭ ~anta : ~a komplimento ne iras al testamento Z (ne indas heredaĵon) ; tio dependas de pure ~aj cirkonstancoj Z ; kvankam li silentas, tamen ~aj vortoj al mi montris, ke... Z. ~e. 1 En tia ~o, ĉe la ~o : ~e de tio, mi deklaras, ke... ; mi ~e uzos vian afablan permeson. 2 Pro la ~o : oni iluminaciis ~e de la nacia festo. 3 Hazarde : ~e mi iris sur la strato B ; la naturaj lingvoj konstruiĝis ~e k senkonscie Z. ~afo. Hazarda ~o : tiu regulo ne estas ia misteraĵo, k estas simpla ~afo Z. ~ebla = eventuala. ~igi. Igi ~i la societo ~igis kongreson en la pasinta monato ; tiu katastrofo ~igis la morton de tridek pasaĝeroj. Inter~afo, flank~afo. Aparta malgrava ~o, plejofte malhelpa, kiu neatendite intervenas en cirkonstancaro (Kp INTERVENAJO, INCIDENTO). Kun~eco = koincido.

* **Okcidento.** 1 Parto de la horizonto, kie la suno ŝajnas subiri. 2 Terparto, regiono direktata al la ~o : disvastiĝi ~en k orienten Z.

okelpito Malantaŭa malsupra parto de la kapo (= postkranio) ~osto. Osto, kiu formas la malantaŭan malsupran parton de la kranio.

okro Z Argileca mineralo konsistanta grandparte el ferika oksido aŭ ferika hidroksido k uzata kiel farbo. Vd HEMATITO, LIMONITO.

oksalido G. de dukotiledonaj unupetalaj plantoj, kreskanta en malsekaj lokoj (oxalis). Vd OKZALO, TRIFOLIO.

Oksido Z. Ĉiu kombinaĵo de oksigeno kun alia elemento. ~i (tr). Sangi, pli malpli komplete, en ~on ; difekti per kombino kun oksigeno : la fero ~as la malsekeco ; plateno estas ne~ebla.

* **Oksigeno** O. Senkolora, senodora gaso, ne brulebla, sed nepre necesa por

brulado k spirado, kiu miksite kun azoto k aliaj gasoj formas aeron k kombinite kun hidrogeno formas akvon.

* **Oksikoko.** Speco de vakcinio, kies beroj estas uzataj por konfitaĵoj (*oxycoccus palustris*).

oktonto *Z.* 1 Δ Okono de cirklo. 2 * Instrumento por mezuri de sur la maro la alton k la angulaĵn distancojn inter la astroj.

Oktavo. 1 Muzika teno malproksima de aliaj je ok gradoj. 2 Libro en kiu ĉiu paperfolio estas okoble faldita k formas 16 paĝojn : *la libro gajnus per tio kelkajn ~ajn paĝojn... Z.*

* **Oktobro.** Dekla monato de la jaro.

* **Okulo.** 1 Organo de la vidkapablo : bluaj, migdalformaj, lacaj, blue kadritaj, ruĝrandaj ~oj ; sablero falis en mian ~on *Z.* ; doni, fari signojn per la ~o *Z.* ; grimaci per la ~o *Z.* ; postuli ~on pro ~o, denton pro dento *Z.* (egalan repagon) ; (f) kiu tro alten rigardon direktas, tiu tre baldaŭ ~ojn difektas *Z.* (ambiciulo malsukcesos). 2 Tiu sama organo, konsiderata kiel ilo de atento k intereso : *for de l' ~oj, for de la koro Z.* ; teni la ~ojn en streĉo *Z.* ; direkti siajn ~ojn al iu *Z.* ; sekvi iun per la ~o ; ~o al ~o (vizaĝo al vizaĝo, vidualvide) ; antaŭ, sub la ~oj de iu ; verkante la regularon, mi havis antaŭ la ~oj (priatentis) la specialan situacion de la afero *Z.* ; foriru de antaŭ miaj ~oj ; ĉies ~oj kun teruro deturniĝis *Z.* ; kovri al si la ~ojn kontraŭ (por ne vidi) la ekzistanta danĝero *Z.* ; malfermi la ~ojn al iu (forigi la iluziojn k montri la efektivan realaĵon) (Vd *VUALO*) ; tio estas evidenta k falas al ĉiu en la ~ojn *Z.* (Vd *FALI 4, FRAP 3*) ; subskribi ion kun fermilaj ~oj (ne kontrolante) ; ŝuti polvon en la ~ojn *Z.* (Vd *POLVO*) ; iajfoje oni devas ~on fermeli *Z.* (ne esti tro severa) ; fermu la ~ojn kontraŭ negravaj plendoj *Z.* ; ne kredu al orelo, kredu al ~o *Z.* (ne onidiron, sed propran rimarkon) ; en ies ~oj *Z.* (laŭ lia vidmaniero, lia opinio) ; ~o de mastro (kontrolado de interesato) pli efikas ol beno de pastro *Z.* 3 Tiu organo, konsiderata kiel esprimanta diversajn animajn sentojn : rigardi iun per envidema, malama, voluptema ~o ; aŭidege feti ~on al *Z.* ; tute jam sata sed ~o malsata *Z.* ; timo havas grandajn ~ojn *Z.* (gravigas ĉion) ; havi ~ojn

pli grandajn ol la ventro *Z.* (preni el plado pli, ol kiom oni povas manĝi) ; de l' koro spegulo estas la ~o *Z.* ; ne iru ~oj super la frunto *Z.* (ne fieru) ; ŝi plaĉis al liaj ~oj *Z.* (li ekamis ŝin) ; Noa akiris plaĉon en la ~oj de la Eternulo *Z.* ~a. Rilata al ~o : ~a malsano, kuracisto, medikamento. ~(ad)i, ~uml (ntr). Jeti avidan, amdeziran rigardon al iu (Kp *PALPEBRUMI*). ~isto. ~kuracisto (Kp *OPTIKISTO*). ~globo. Globo formita de la ~o k enprofundigita en la ~kavo. ~lenso. Natura lenso, lokita en ~globo k destinata por formi optikan bildon sur la retino. ~mezure. Kiel oni povas mezuri sen aparatoj. ~vitroj. Optikaj vitroj por ambaŭ ~oj, garnitaj per muntaĵoj, per kiu oni fiksas ilin ĉu nur sur nazo (= nazumo), ĉu sur nazo k oreloj (= branĉvitroj) : ~vitroj garnitaj per testudaĵo ; (f) rigardi la mondon tra la ~vitroj de l' optimismo (Vd *VITRO*). Unu ~a. Perdinta la kapablon uzi unu el siaj ~oj (Kp *BLINDA, STRABA*).

okulario (Opt) * Optike farita lenso, kiu direktas al la okulo la radiojn, kiuj iris tra la tuta optika instrumento : astronomo ne tuŝas la objektivon de sia lornego, li nur ŝanĝas la ~ojn por akriĝi la forton de la lornego.

Okulta. Rilata al misteraj fenomenoj, kiujn kelkaj homoj kredas supernaturaj, k kies leĝojn esploras kelkaj ŝajnaj sciencoj (magio, astrologio, elvokado de mortintoj ktp). ~ismo. Doktrina esplorado pri ~aj fenomenoj (Kp *SPIRITISMO*).

* **Okupi** (tr). 1 Preni en posedon iun lokon : malamikaj trupoj ~is la urbon k la havenon (Kp *PRENI, KAPTI, AKIRI*). 2 Teni en posedo iun lokon aŭ tempon ; daŭre loĝigi ie : la libroj ~as la tutan skribotablon *B.* ; ~i spacon, seĝon ; la bieno ~as 10 hektarojn ; nia gramaliko ~as nur unu paĝon *Z.* ; la raporto ~is tri horojn *B.* ; tio ne ~os multe da tempo *Z.* ; (f) ~i postenon *B.* ; oficon ; en la evoluo de civilizo la Grekoj ~as gravegan pozicion. 3 Tiri al si la atenton, intereson aŭ aktivecon de iu : li estas ~ita nur de sia propra persono ; du demandoj ~is lian spiriton *B.* ; la foiro ~is 300 oficistojn ; je kio li ~as liajn servistojn *Z.* ? kiu ~is ~as je hemio estas hemiisto *Z.* ; sin ~i pri komerco, scienco, arto, politiko, van-

aĵoj; *mi estas ~ila*, *mi neniun volas vidi*; *tiu ĉi laboro lin profunde ~as Z*; *multaj artikoloj anstataŭ paroli pure pri nia lingvo*, *sin ~as de la komenco ĝis la fino je komparado ĝin kun Volapük Z* (Kp ĜENI, POSEDI, ZORGI, KLOPODI). ~o. Tio, kio ~as : *havi nenian ~on B*; *la kantado estas agrabla ~o Z* (Kp ROLO, TASKO, OFICO). ~ado. Ago ~i : *la efektiva posedo rezultas de daŭra ~ado*. ~lĝo, ~ateco. Stato de iu ~ata. ~iĝl. Sin ~i priio. Ek~1 (tr). ~i 1. Mal~1 (tr). Forlasi ~itan lokon : *post tri jaroj la trupoj mal~is la venkitan landon* (Kp EVAKUI).

* **Okzalo.** Plurjara herbo el fam. polygonacoj, kun acidaj manĝeblaj folioj (*rumex acetosa*).

* **Ol.** 1 Konjunkcio uzata post superca aŭ malsupereca komparativo por kunligi du samnaturajn kun komparitajn : *pli bona pano sen butero ~ kuko sen libero Z*; *pli feliĉa estas donanto ~ prenanto Z*; *li ne estas generalo, sed ne malpli valoras ~ generalo Z*; *kiu nenion timas estas ne malpli potenca ~ tiu, kiun ĉiu timas Z*; *la fiero malutilas pli multe ~ la malsato k soifo*; *ĉi estas pli ~ bela, ĉi estas belega*; *li parolas pli ~ li pripensas*. RIM. : Oni vidas, ke la kunkomparitajo, kiu sekvas ol, havas ĉiam saman formon kiel tiu, kiu ĝin antaŭas (subst., adj., infin., ke). Ĝi havas konsekvence ankaŭ saman kazon : *li vin amas pli ~ ĉiujn Z* (oni komparas la amon al vi k al ĉiuj); *li vin amas pli ~ ĉiuj* (oni komparas la amon de ti k de ĉiuj). 2 Se la du kunkomparitajoj ne havas saman gramatikan naturon, k la dua konsistas el kompleta prop., tiu prop., estas enkondukata per ol kiam, ol kiel, ol kiom, laŭ tio, se ĝi havas tempan, manieran aŭ mezuran senceon : *ne elspezu monon pli frue, ~ kiam vi ĝin posedas*; *ĉi alnaĝadis multe pli proksime al la tero, ~ kiel kuraĝus ia alia Z*; *mi havas pli bonajn okulojn ~ kiel oni pensas Z*; *li estas pli lojala ~ kiel mi kredis*; *pli granda estas mia puno, ~ kiom mi povos elporti Z*; *taksi iun pli alte, ~ kiom li meritis Z*; *sia montras pli grandan intimecon ~ kiom montras la vorto ĝia Z*; *la signaloj estas milfoje pli fortaj ~ kiom montras la teorio* (aŭ : *~ laŭ la teorio*); *pli da nuboj, ~*

kiom la Nordo scias Z. RIM. : En siaj unuaj verkoj Z uzas la simplan ol kun la senco de ol kiom : *ekzistas en ĉielo k surtero pli da aferoj, ~ en la lernejoj instruas filozofoj*. 3 Ol estas ankaŭ uzata post vortoj, kiuj, kvankam ne estante formale komparativaj, tamen esprimas iele neegalecan komparon : *mi preferas ĉirkaŭmordi de malsato miajn ostojn, ~ per mortigo akiri en riĉeco Z*; *ili eble elektos alian solvon ~ ni elektis Z*; *tiu esprimo signifas ion tute alian ~ ne jam Z*; *ĉi estis tute alia ~ kiel li ŝin imagis al si Z*; *li havas malsaman karakteron ~ lia patro*; *antaŭ ~ vi venos al mi, li diros al mi la veron Z*; *antaŭ ~ forveturi, li manĝis*; *post ~ li, enirinte, ekvidis la kapitanon, li kraĉis pro malsato*.

* **Oleo.** Grasa fluaĵo el animala (baleno, foko), vegetaja (lino, nukso) aŭ minerala (nafto, skisto) origino, uzata por nutrado, medicino, lumigado, arto, industrio k religiaj ceremonioj : *oliva, nuksa ~o*; *sanktaj ~oj* (uzataj por sakramentoj); *glata kiel ~o*; *envers'i ~on en la fajron Z* (inciti ardon de disputantoj); *~havaj, ~donaj vegetaĵoj*. ~ (ec)a. 1 Enhavanta ~on : *~a pentrado*; *~aj haroj, haŭto*. 2 Havanta la naturon de ~o : *~a karakturo Z* (cedema. Kp ORO, VAKSO). ~1 (tr). Ŝmiri per ~o : *~i maŝinon, ŝlosilon, la hokojn de la pordo Z*; *~ila papero*. Sankt~1 (tr). Konsekri, ŝmirante per ~o sanktigita : *sankt~i iun reĝo Z*; *la Sankt~ito* (Mesio); *la lasta sankt~ado* (unu el la katolikaj sakramentoj). Ŝton~o. Petrolo.

Oleandro Z. Arbo kun mallargaj folioj k grandaj ruĝaj aŭ blankaj floroj (*nerium oleander*).

olibano. Rezino eltirata el Abisina arbo k uzata kiel incenso aŭ medikamentero.

Oligarĥio, Oligarkio. Sistemo de regado en kiu la aŭtoritato apartenas nur al malmultaj homoj aŭ familioj.

oligoceno ✱. Dua geologia etaĝo en la terciara epoko. Vd EOCENO, MIOCENO, PLIOCENO.

* **Olivo.** Frukto el ~arbo, kiun oni manĝas preparitan k kiu liveras bonegan oleon : *~kolora jupo*. ~arbo. Arbo el fam. oleacoj (*olea europea*).

omo _x. Unuo de elektra rezistanco de kondukilo, kiu tralasas kurenton de unu ampero sub tensio de unu volto.

omago. 1 Respekta promeso de fidela submetiĝo farita de vasalo al feŭdestro. 2 Respekta aŭ gentila donaco de io al iu; dediĉdonaco. ~1 (tr). Fari honoron al iu per io; respektive oferpreni: ~i libron al iu.

* **Omaro.** Granda dekpieda markrustulo, kies ambaŭ unuaj piedoj estas tre dikaj k pinĉilformaj: *ruĝa kiel kuirita ~o*. Kp PALINURO.

* **Ombro.** 1 Pli malpli plena manko de lumo, en loko, kiun maldiafana korpo apartigas de la lumo: *jam pli grandaj la ~oj ĵalas de la altaj montoj; en la ~o de la nokto; la montoj ĵetis, elendis longan ~on sur la ebenajon; sidi en ~o de io; kie lumo ekzistas, ankaŭ ~o troviĝas* Z (Vd MAKULO, FLANKO 1); (f): *tiu malĵelo ĵetis sian ~on (malĝojon) sur la tutan jaron; ĉirkaŭita de la ~o de morto; ~oj (zorgoj, maltrankvilegoj) malheligas mian ĵelon; ~oj en pentraĵo (nigraĵoj aŭ malhelaĵoj prezentantaj ~on); sin kaŝi en la ~o (sub protekto) de iu* Z. Kp NUBO, MALLUMO, NEBULO, NOKTO, KREPUSKO. 2 Tiu malluma parto, konsiderata kiel reproduktanta la formon de maldiafana korpo: *Petro Ŝtemil aŭ la viro, kiu perdis sian ~on; tiu timemulo limas sian propran ~on* Z; *hinaj ~oj (~oj de personoj aŭ objektoj projekciitaj sur ekranon); sekvi iun kiel tia ~o (neniam lin forlasi); la tagoj de la homo estas kiel pasanta ~o* Z; *la hormontra ~o* Z. 3 Bildo de mortinta persono, aperanta en la memoro aŭ kredita kiel realaĵo: *ŝia ~o ŝajnis klini sin al mia lito; en noktomeza silentego aperas ia ~o, simila tute al la patro via* Z; *la lando de la ~oj (= la Inferoj); mi esprimas funebran saluton al la ~oj de ĉiuj niaj karaj kamaradoj* Z; (f) *ŝi estas nur la ~o de si mem (pro malsano k malgrasiĝo)*. (Kp REAPERANTO, FANTOMO, SPIRITO. Vd OKULTISMO.) 4 (f) Malgrava ŝajno de io: *ne estas eĉ ~o da danĝero; ne restis eĉ ~o da libero; sen ia ~o da dubo* Z; *oni lasis al li nur ~on da potenco; ni devas severe eviti ĉion, kio povus prezenti ~on de interna malsano* Z; *la respondo ne havas eĉ la plej malgrandan ~on de ia ŝajna malkontenco aŭ riproĉoj* Z. ~1 (tr). Ĵeti ~on sur ion: *alta kverko ~is la ĝardenon; belaj vojoj ~itaj de*

maljunaj arboj; (f) frunto ~ila de zorgoj (Vd NUBO). ~ajo, sub~o. Loko ~ita: *promeni sub densaj ~ajoj*. ~iĝi. Iĝi ~a: *la tero ~iĝis de nigra nubego; (f) la morto tenis lin je la gorĝo k lia cerbo ~iĝis*. ~umi (tr). Marki per strekoj aŭ koloriloj, kiuj prezentas ~ojn en desegno aŭ pentraĵo.

* **Ombrelo.** Kontraŭpluva aŭ kontraŭsuna portebla ŝirmilo, konsistanta el tenilo k ŝtofo aŭ papero ronde streĉita sur vergetoj: *pluv~o, sun~o*.

omleto. Manĝaĵo el kirlitaj ovoĵ, kuiritaj en pato kun butero k spico.

Omnibuso. Kovrita publika veturilo. Kp AŬTOBUSO.

* **On.** 1^e Sufikso uzata por derivi numeralojn, el kiuj ĉiu prezentas parton de koncerna nombro supoze dividita en tiom da egalaj partoj, kiomfoje la radiknombro enhavas la unuon: *du~o da horo* Z; *du~o de horo; li perdis la du~on de lia havo; du~o de ni mortos* Z; *la du tri~oj de naŭ estas ses; centimo estas cent~o de franko; el multaj mil~oj farigis milionoj* Z (Vd ARO, ALIĜI); *sur la spaco de ĉirkaŭ du~taga plugado* Z. Rim.: **On** almetiĝas nur al numeraloj.

IIe Vortero samsignifa: **~o**, **nombr~o** Z = frakcio: *dum ~o de momento*. ~iĝi. Dividi en iun nombron da egalaj partoj (= frakciigi). ~eco = proporcieco.

* **Ondo.** 1 Akvomaso, kiu leviĝas k refalas ĉe supraĵo de maro, lago aŭ rivero blovata de vento; akvoŝvelo: *la ~oj alfrapas, alpluadas la rokojn; la barketo estis gluita de terura ~ego; la ŝaŭmantaj ~oj*. 2 Tio, kio leviĝas k malleviĝas kiel ~oj: *la ~oj de flagranta flamo; la ~oj de virina hararo; lumaj ~oj; trilitaj spikoj rulis ~ojn da oro* Z. 3 Tio, kio progresas per interrompitaj masoj k iom post iom disvastiĝas, kiel ~oj: *~oj da promenantoj* B; *~o da varma vento* Z; *~o da revoj* Z; *la fremdaj elementoj dronigis en siaj ~oj la antaŭajn loĝantojn* B; *atak~o; ~o da simpatio ekruĝiĝis tra la lando; tiam aperis granda strik~o; protest~oj leviĝis; li fluigadis ~ojn da elokventeco*. Kp FLUO. ~a. Karakterizata per ~oj: *~a movo, maro, hararo, flamo; la ~aj konturoj de drapiraĵo; ~e rampi, moviĝi*. ~i Z, ~adi Z, ~iĝi Z (ntr). Leviĝi k malleviĝi aŭ iom post iom disvastiĝi, kiel ~oj: *~as flamo* (Kp FLAGRI); *la*

~anta amaso B; ~is seninterrompe ĉeno da veluriloj B; la popolo en senordaj grupoj ~adis tien k reen Z; el centoj da gorĝoj ~as la konataj sonoj de l'himno; en mia brusto ~as malkviete kuraĝa entrepreno Z; tralatutalando ek~as granda intereso por tiu afero; melodioj fluas trans la korton k ĉirkaŭ~as nin; la plorego de l' ~igantaj lagoj B; la spikoj ~iĝas Z; en la profundo ~iĝadis palmaj arbaroj Z; ŝiaj longaj haroj ~iĝadis ĉirkaŭ la kapo Z; ~igantaj ŝtofoj; kontraŭaj sentoj ~iĝis en li (Kp ŜAUMI, PLAŬDI, LEVIĜI, ŜVELIĜI, BOLI, RULI, KISI). ~igo. Sinsekva levigo k mallevido de ~o: la ~iĝoj de la akvo, (f) de la prezoj. ~umi (tr). Doni al io ~olormon: ~umi la harojn; ~umita lado. ~obriila. Prezಂತanta kvazaŭ brilajn ~ojn: ~obriila ŝtofo (Kp MUARO). ~olinia. Havanta ~an konturon: ~olinia lando B. Dis~o. Sulko, kiun ŝipo lasas malantaŭ si.

* Oni. Persona nedifinita pronomo, signifanta « la homoj; multaj aŭ kelkaj personoj »: ~ kredas, ke kometoj anoncas malfeliĉon; al la buŝo de ~ neniu povas ordoni Z (kontraŭ kalumnio helpas nenio); la formoj ~n k ~a estas tute regulaj Z; ĉiuj kalumnioj k malbravaĵoj estas ordinare elmetitaj sur la ~an dorson; ~ estas maljustaj koncerne ilin Z; ~ estas konvinkitaj, ke li pereis Z; ~ estas supersŭtitaj(j) de similaj proponoj. Kp NI.

Onkso. Delikata agato, prezentanta alterne helajn k malhelajn tavolojn, el kiuj oni faras kameojn.

* Onklo. Frato de patro aŭ patrino. ~ino. 1 Fratino de patro aŭ patrino. 2 Edzino de ~o.

Onobriko. Furaĝa herbo el fam. de fabacoj (onobrychis sativa).

onomatopeo (G). Vorto imitanta naturajn bruojn: klukkluki, zumi.

ontologio Z §. Parto de la metafiziko, studanta la problemon pri la esto k ĝia unua kaŭzo.

* Op. 1 Sufikso montranta la kolektivcon, k uzata por derivi el numeraloj aŭ kvantaj vortoj adjektivojn aŭ adverbojn signifantajn « ĉiuj kune » « laŭ grupoj de »: pasi unu~e (unu post unu) sur la ponteto; ŝi restis du~e kun la virino Z; akiro k perdo rajdas du~e Z; ili venis

tri~e (ĉiuj tri kune): fadeno tri~igita ne baldaŭ disŝiriĝos Z; viciri kvar~e; kvar~ige faldita papero; kvin~e ili sin felis sur min Z; kiom~e ni estas? verŝi gut~e; rigardu kiel mult~e jam aliĝis al ni la Britoj Z; mult~e ni pli frue finos la laboron ol unu~e Z; marŝi ar~e. 2 Vortero samsignifa: ~a. Kolektiva: oni ne povas nomi doktrino tiun ~an duonfreneton. Kp PO. RIM.: Op almetiĝas ne nur al numeraloj, kiel on, sed ankaŭ al ĉiaj substantivoj.

* Opalo. Juvelŝtono el lakteblanka aŭ blua siliko kun ŝanĝkoloraj rebriloj.

Opero. Muzika teatraĵo, konsistanta el recitativoj, el kantoj akompanataj per orkestro k kelkfoje el dancoj: la ~oj de Wagner; ~a trupo. ~ejo. ~a teatro. ~eto. Malgranda komika ~o. Duon~o, miks~o. ~o enhavanta nekantatajn dialogojn.

Operacio. 1 Meĥanika ĥirurgia procedo, farata per manoj k per instrumentoj, aŭ por modifi la staton de organo, aŭ por fortranci malsanan nekuraceblan parton de korpo. 2 Aro da rimedoj, kiujn oni kombinas por akiri profitojn: komercaj, financaj B, borsaj ~oj. 3 Movoj de trupoj destinitaj por sukcesigi atakon aŭ defendon. 4 Kalkuloj faritaj super konitaj kvantoj por eltrovi unu aŭ plurajn nekonatajn kvantojn. ~1 (tr). Fari ~on: oni ~is mian fraton pri apendicito; ~i per algebraj kvantoj. ~ato. Paciento.

Oplo. Narkota substanco, kvietiga laŭ malgrandaj dozoj, venena laŭ grandaj dozoj, kiujn oni ekstraktas el suko de papavo: fumejo de ~o B.

* Opinii (tr). Kredi, ke iu aŭ io estas ia; sen efektiva provo konsideri iun aŭ ion kiel posedantan tian karakteron: ne ~u vin saĝa Z; mi ~as tiun ideon ĝusta; la publiko kutimas ~adi ĉiun atakanton bravulo k ĉiun atakaton kulpulo Z; ili estas ~ataj fidindaj Z; li sam~as kiel mi pri tio. ~o. Maniero, laŭ kiu iu pensas aŭ juĝas: en ĉiu kranio regas aparta ~o Z; kiom da kapoj, tiom da ~oj Z; eldiri sian ~on; mia ~o estas: prenu mem akvon Z; propra ~o ne estas leĝo por alia Z; la piulo trovas bonan ~on ĉe Dio Z; ŝanĝi sian ~on; la publika ~o; laŭ mia ~o (Vd OKULO) vi estas malprava. ~ama Z. Vanta 2.

oponi B (ntr) = opozicii : *tamen ~is unu voĉo B ; antaŭ kiam la patro povis ~i, ŝi elkuris sur la terason B ; ili tute ne ~is, ke li partoprenu en la soleno B ; tio, kion diris mia ~anto, estas pura vero B. Kp KONTRAŬSTARI.*

* **Oportuna.** 1 Facile uzebla ; bone adaptita al sia destino ; ne laciga : *~a seĝo, vesto, ŝuo, ilo, apartamento ; nia lingvo estas ~a por ĉiuj celoj ; aĝo maljuna ne estas ~a Z ; la artikolo estas ~a sed ne necesas Z ; estas vero, ke al tiu aŭ alia vorto oni povus doni formon pli ~an Z. Kp KONVENA, TAŬGA, KOMFORTA.* 2 Faciliganta sukceson aŭ prosperon pro sia ĝusta konveneco : *mi atendas, ĝis venos tempo pli ~a Z ; ~a okazo Z ; ekkapli la ~an momenton. Kp FAVORA, KONVENA.* ~e. Laŭ ~a maniero : 1 *Sidi ~e antaŭ sia skribotablo ; subtenanta la kruĉon, por ke ŝi povu trinki pli ~e Z ; por mi persone estus multe pli ~e teni la sorton de la lingvo en miaj manoj Z ; fari al si ~e Z (komfortigi sin).* 2 *Estus ~e averti lin. ~(a)jo.* Io ~a : 1 *Li senĉese inventas diversajn ~aĵojn por faciligi al si la vivon.* 2 *Tiu ekspozicio estas ~o (favora okazo) por elmontri la utilecon de esp-o.* ~eco. Karaktero de io ~a. 1 *La ~eco de tiaj mebloj estas pli ol duba ; ricevinte de vi leteron k kompreninte ĝin, kvankam li la lingvon ne lernis, via adresito vidis praktike la ~econ de la lingvo Z.* 2 *Mi ne vidas la ~econ de tiu klopodo, se vi estas certa malsukcesi ; pro~eca Z, por~eca Z cedo.* ~ismo. Politika sistemo, laŭ kiu oni devas atenti la cirkonstancajn ~aĵojn pli ol la principojn. ~isto. ~ismano. **Mal~a.** 1 Malfacile uzebla ; misadaptita al sia destino ; laciga : *mal~a inkujo, plumo, klasifiko ; ni pretervidis tiun mal~aĵon ; oni devas distingi la aĝablan iluziojn de la mal~aj B.* 2 Ne esperiganta sukceson pro nekonveneco : *mal~a demando ; ni juĝas ne mal~a akompanigi la supran bildon per pluaj klarigoj ; vi estus tre mal~a al li en tiu momento ; ne~a tempo. Mal~a (tr). Esti mal~a al iu ; ĝeni iun : tiam mi vin ne pli longe mal~os Z. Rm. : La seneco de oportuna 1 estas malpli ampleksa ol tiu de komforta : estas ~aj nur apartaj simplaj objektoj, komfortaj povas esti vivo, arango ktp. Ekz. fontanplumo estas ~a sed ne komforta. Plie oportuna estas pli objekt-*

iva (la ~eco dependas de la pli malpli granda taŭgeco de la objekto), **komforta** estas pli subjektiva (la komforteco dependas de la humoro, de la animstato de la uzanto).

Opozicio. Kontraŭstaro al la politiko de la registaro aŭ al la direktado de partiestraro : *ili komencas ~an agadon kontraŭ miaj faroj Z ; sen~e akceptita propono. ~i (x).* 1 Fari ~on al : *~i la principojn, al la principoj de la partio ; la ~antaro uzis ĉiujn rimedojn por malhelpi la reformojn.* 2 Kontraŭstari.

Optativo (G). Verba modo, ekzistanta en malmultaj lingvoj (greka), k uzata por esprimi deziron. En esp-o la ~o tradukiĝas per u-modo (volitivo) aŭ per se kun kondicionalo : *vivu la reĝ' Z ! tiel estu Z ! ho ! se vi estus al mi kiel frato ! Z.*

Optiko. Parto de la fiziko koncernanta la lumajn fenomenojn. ~a. Rilata al ~o : *~a nervo, angulo (Kp VIDA, OKULA).* ~isto. Tiu, kiu fabrikas aŭ vendas ~ajn instrumentojn (Kp OKULISTO).

Optimismo. 1 Filozofia doktrino, laŭ kiu Dio kreis kiel eble plej bonan mondon : *~o estas, diris Kandid, la obstinego aserti, ke ĉio estas bona, kiam oni malbone statas.* 2 Tendenco trovi, ke ĉio estas bona en la mondo k ĉiam esperi pri sukceso k feliĉo : *inklini al ~o ; tro granda ~o estas ofte nura egoismo (Vd ROZKOLORA).*

Optimisto. 1 Optimismano. 2 Homo inklini trovi ĉion bona k ĉiam esperi sukceson.

* **Oro.** 1 ♀ Au. Flava metalo, tre densa, facile fadenigebla, multvalora, kiun oni uzas por juveloj k moneroj ; *vazo el ~o ; ~o laŭ foltoj, laŭ fandaĵoj ; temp' estas valoro simile al ~o Z ; ne ĉio estas ~o, kio brilas B (ne fidu brilan eksteron) ; pagi per ~o (ne per valorpaperoj) ; vi devas ĉi tie ~velki (iĝi ~kolora pro velkiĝo), kompatinda floreto Z.* 2 Mono, riĉeco : *kiu havas ~on, havas honoron Z ; por sia ~o ĉiu estas sinjoro Z ; ne defendas ~o kontraŭ doloro Z ; ilo el ~o taŭgas por ĉiu laboro Z (per mono oni faras ĉion).* 3 Multvalora, bonega afero : *gentila k trankvila, kun koro el ~o Z (Vd OLEA, VAKSO) ; legu tiun poemon : ĝi estas vere el ~o. ~a.* El ~o : 1 *~a ringo, medalo ; ~aj minejoj.* 2 *~a ŝlosilo ĉiun pordon malfermas ; ~a posteno.* 3 Tiu dolĉa ~a

tempo estas frukto de fantazio neniam efektiviĝebla Z; tiu utopiulo esperas revenigi la ~an tempaĝon Z (feliĉan praan tempaĝon, je kiu kredis antikvuloj); promesi ~ajn montojn Z (Vd ŜMITI); ~a koro; ~aj versoj de Pitagoro. ~(**ig**)**i**. Kovri per maldika tavolo el oro: ~ila kadro Z, braceleto; (f) la suno ~igas (~e briligas) per siaj radioj la fenestrajn vitraĵojn; pensoj ~itaj per la lasta rebrilo de l' amo B. ~**ajo**. Verkajo el ~o. ~**ajisto**. Tiu, kiu profesie laboras super ~ajoj. ~**ejo**. Regiono, en kiu oni trovas ~masojn aŭ ~vejnajn. ~**igisto**. Tiu, kiu profesie ~as.

oracio. Literatura verko, destinita por esti dirata antaŭ publiko: la funebraj ~oj de Bossuet. Kp DISKURSO, PAROLADO, ORATORAJO.

* **Orakolo**. Respondo farita, je nomo de la diaĵo, de ĝiaj pastroj al tiuj, kiuj venas por ĝin konsulti en ĝia templo: la ~o de Apolono en Delfoj; la ~oj de Jesaja; (f) la guvernisto Panglos estis la hejma ~diranto. ~(**i**) (ntr). Eldiri ~on.

orangutango Z G. de grandaj simioj el la insuloj Sumatro k Borneo.

* **Orango**. Frukto de ~ujo, dolĉa, parfuma, sukplena, kun dika oruĝa ŝelo: ~kolora. ~**arbo**, ~**ujo**. Ĉiamverda arbo el fam. aŭrantiaĵoj (*citrum aurantium*).

orangerio Z. Varmigebla halo, en kiu oni konservas orangerbojn k aliajn delikatajn arbojn dum la vintro.

Oratoro. 1 Homo, kiu kutimas publike paroladi: juĝeja, politika, eklezia ~o. 2 Tiu, kiu parolas en la nomo de kolegoj: li estis la ~o de la grupo. ~**a**. Rilata al ~o: ~a arto, frazo, periodo, kadenco. ~(**i**) (ntr). Paroladi kiel ~o. ~**ajo**. Antaŭpublika parolataĵo. Kp DISKURSO, ORACIO.

orbo Spaco, kiun trakuras planedo dum sia rondirado ĉirkaŭ la suno. Vd ORBITO.

Orbito. 1 Okulkavo. 2 Kurba linio, sekvata de astroj (planedo, kometo) dum ilia irado ĉirkaŭ alia astro: kalkuli la ~on de la luno; (f) la ebena de la ~oj de la elektronoj ne estas konstanta. 3 (f) Regiono regata de iu scienco aŭ influata de iu homo: tiu speco de fenomeno entrenigas iom post iom en la ~on de la hemiaj sciencoj (Kp KAMPO).

* **Ordo**. 1° Regula arango de aferoj, laŭ kiu ili taŭge k oportune rilatas inter si: 1 En spaco: la paperoj, libroj estas en ~o; marŝi sen ~o; batal~o. 2 En tempo: alfabela, kronologia ~o; observi la ~on de sinsekvo. 3 En spirito: meti ~on en siaj ideoj; la stilo estas nur la ~o k la movado, kiun oni metas en la pensoj; havi konsciencan en ~o. 4 En socia vivo: ~o bezonas ordonon Z (neniu ~o sen estro); sen ~o en afero ne ekzistas prospero Z; tio ne estas laŭ la natura ~o; la publika, tradicia ~o estis konfuzita; meti ~on en la financoj. 11° Ĉiu el la ĉefaj grupoj, kiujn enhavas klasifikado: la kvin arkitekturaj ~oj; ĉiu klaso de animaloj aŭ vegetaĵoj estas dividita en ~ojn. ~**a**. 1 (io) Arangita laŭ taŭga ~o: ~a ĉambro, tirkesto; ~e (regule) elektitaj delegitoj Z. 2 (iu) = ~ema: bon~aj virinoj sidas hejme Z. ~**ema**. Kutimanta aranĝi aferojn laŭ ~o: li estas ~ema ĝis pedanteco. ~**igi**. Aranĝi laŭ ~o: ~igi siajn konojn; ni devos interrompi la eldonadon ĝis ni tute ~igos la aferon Z; la ideoj estas ~itaj laŭ specoj Z. **Kun~igi**. 1 Aranĝi laŭ difinitaj rilatoj diversajn partojn por formi harmonian tuton: kun~igi la partojn de sistemo. 2 (G) Kun~igi du samfunkciajn propoziciojn (ambaŭ ĉefajn aŭ ambaŭ same dependajn) por ilin ligi aŭ kontrastigi: la konjunkcioj kaj, sed, nek servas por kun~igi la propoziciojn. **Kun~igilo** (G). Kun~ig(ant)a konj. **Mal~o**, **sen~o**. Manko de ~o. **Re~igi**. Aranĝi denove laŭ antaŭa ~o: la diplomatoj penas re~igi la rilatojn inter la popoloj Z. **Sub~igi**. 1 Igi iun aŭ ion sub ies aŭtoritato: la tribunaloj estas sub~igitaj unuj al aliaj; ĉiu aŭtoritato, suverena aŭ sub~igita. 2 (G) Kunigi du propoziciojn, kies unu dependas de alia: la konjunkcioj ke, kiam, se kc servas por sub~igi la propoziciojn. **Sub~igilo** (G). Sub~iganta konjunkcio: ĉar estas jen kun~igilo, jen sub~igilo; kelkaj prepozicioj, kiel dum, ĝis, estas ankaŭ sub~igiloj. **Tag~o**. 1 Listo de la demandoj pritraktotaj en iu kunveno; programo: meti (enskribi) ion en (sur) la tag~on; super la okazintaj faktoj ni povus silente transiri al la tag~o Z. (forpuŝi proponon por reveni al la anoncita tag~o). 2 Instrukcioj por la hodiaŭa tago sciigataj al soldatoj.

* **Ordono.** 1 Honoriga societo, starigita de regnestro, por rekompenci la personan meriton : ~o de Nigra Aglo, de *Strumpligilo*, de *Kristo*, de *Lenino ktp.* 2 Honora signo de tiuj societoj kun formo de stelo aŭ kruco pendants de rubando (Kp *INSIGNO* 2). 3 (K) Societo el religiu(in)o, kiuj vivas kune laŭ apartaj reguloj, liginte sin per votoj, kies rompo nuligas, laŭ la kanona juro, la rezultatojn de la malpermesita faro : ~o de *Benediktanoj* (Kp *KONGREGACIO*). ~1 (tr). Honori iun per ~o : la *Franca ministro pri la publika instruado* ~is nian majstron per la *Honora Legio*.

ordin(aci)o (K). Pastriga sakramento. ~gli. Doni la ~an sakramenton.

* **Ordinara.** 1 Ne diferenca je la kutimo : ~a vesto, manĝo, kuracisto ; konsiderinte la ~econ de la apero Z. 2 Ne diferenca je la normala grado : ~a inteligenteco, knabo ; tiu vino estas tre ~a ; esprimi ion per ~a maniero. ~e. Laŭ ~a maniero ; laŭkutime ; plejofte, regule : ĉiu amas ~e personon, kiu estas simila al li Z ; oni uzas ~e vi anstataŭ ci Z. **Virina ~ajo** Z. Monataĵo. **Ekster**~a. 1 Diferenca je la kutima ordo : ekster~a vorto, vesto ; ekster~aj elspetoj ; okazis io ekster~a. 2 Diferenca je la normala grado : ekster~a talento, spirito, sukceso, gloro.

* **Ordoni** (tr). Estre esprimi al iu sian volon, ke li faru ion : al la popolo ~u trankviliĝi Z ; mi insiste ~as al vi ne ŝteli plu B ; ~u nur la malbenitan koboldon reveni en la sakon B ; li ~is siajn akompanantojn atendi ekster~e B ; ~u al li, ke li ne babili Z ; la kuracisto ~is min al al lito (~is al mi enligiti) ; li ~is al mi ripozon ; ~ita kiso havas guston maldolĉan Z ; kiam forto ~as, leĝo pardonas Z (al potenculoj ĉio estas permesata) ; oni pli facile ~as ol oron donas. Kp *REGI, DIKTI, DEKRETI, INSTRUKCI, OBEIGI*. Vd *IRIGI, VINDO, MANO, LAŬ*. ~o. Esprimo de ies estra volo : bezono estas plej forta ~o Z ; deziro k inklino ~on ne obeas Z ; mi restas tie ĉi laŭ la ~o de mia estro Z ; respekti Z, observi Z, forĵeti Z ies ~on ; disdoni ~ojn al servantinoj Z. ~a. Esprimanta ~on : ~a tono, rigardo, vorto. ~ema. Kutimanta ~i.

* **Orelo.** 1 Organo de aŭdkapablo : kapti hundon je la ~oj Z ; la ĉevalo

akrigas la ~ojn Z (ekatentas) ; streĉi la ~on Z ; klini la ~on al ies parolo Z ; forklini sian ~on de aŭdado de prudento Z ; tra unu ~o eniras, tra la dua eliras Z ; paroli, diri en ies ~on Z (sekreti) ; ne estas bezono, ke oni tiru lin per ~o Z (ke oni admonu lin). 2 (f) Aŭdado, aŭdkapablo : malsata stomako ~on ne havas Z (ne aŭdas) ; la muro havas ~ojn Z (estas aŭskultanto post ĝi) ; liu muziko tranĉas la ~on Z ; ĵuganto devas havi du ~ojn Z (aŭskulti egale ambaŭ ĵugotojn) ; se tio venus al liaj ~oj Z. ~a. Rilata al ~o : ~a konko ; buŝa (perbuŝa) k ~a (per~a) literaturo Z. ~ringo. Juvelo portata ĉe la ~oj kiel ornamo. ~tamburo Z. Timpano.

* **Orfo.** Knabo, kies patro aŭ patrino mortis : de edziĝo tro malfrua ~oj naskiĝas Z ; (f) : tagoj k noktoj, kiam ~igita animo vane vokas la perditon Z ; liaj laboriloj kuŝas ~e (forlasite) sur la stablo. ~ejo. Rifuga establejo, kie oni zorgas ge~ojn.

Organo. 1 Aro da elementoj kunordigitaj en vivanta korpo por plenumi specialan funkcion : okulo estas la ~o de la vidado ; la ~oj de la parolo ; digesta ~aro. 2 En maŝino, ĉiu ero destinita por plenumi specialan funkcion : la ~oj de lokomotivo, de horloĝo (Kp *ILO, APARATO, INSTRUMENTO, PECO*). 3 Iu aŭ io esprimanta la pensojn de grupo da homoj : tiu oratoro estis nur la ~o de la reakciuloj ; ĵurnalo, kiu estas la ~o de la registaro ; la *Oficiala Bulteno* estas la ~o de la L. K. ~a. 1 Rilata al ~o : ~a malsano, difekto ; ili kredigas, kvazaŭ lingvo estas objekto natura, ~a, kiu dependas de apartaj fiziologiaj ecoj de la ~oj de parolo Z. 2 Posedanta ~ojn : viva ~a kreitaĵo. Sen~a. Ne posedanta ~ojn : sen~aj bestetoj de la maro.

organika Z. Apartenanta al organismo.

Organismo. Tuto de la organoj, kiuj konsistigas vivan estaĵon : ili apartenas al la ~oj de la plej malalta grado Z. Kp *KORPO*.

Organizi (tr). Starigi ion, kunordigante ĝiajn partojn por plenumi difinitan funkcion ; doni al io la necesajn organojn por funkciadi : ~i armeon, ŝtaton, kurson, ekskurson, oficejon, societon, kongreson ; ~ata memlernado Z ; estaĵo alte ~ita.

Kp FONDI, INSTALI, ESTABLI, EKIPI, ARANĜI, ORDIGI. ~o. Stato de tuto ordigita por plenumado de difinita funkcio : la ~o de la *societo*, de *tribunaloj*, de la *Lingvaj Institucioj* (Kp APARATO, SERVO). ~(**ad**)o. Ago ~i. ~(**aj**)o. Io ~ita : jam li *fondis plurajn bankajn ~(**aj**)ojn*.

* **Orgeno.** Granda muzika blovinstrumento, kun tuboj k klavaro, uzata precipe en preĝejoj.

Orgio. Manga k trinka diboĉo.

* **Oriento.** 1 Parto de la ĉielo, en kiu la suno ŝajnas leviĝi, k laŭ kiu oni sin direktas. 2 Terparto kuŝanta ~e de Eŭropo : *tapiŝoj el ~o* ; *lando limita ĉe la ~o per la maro*. 3 En framasonaro, parto de loĝio, kie sidas la loĝiestro. ~a. Rilata al ~o : ~aj *popoloj*, *lingvoj*, *jveloj* ; ~a *klimato*, *stelo*. ~e. Ĉe la ~o. ~1 Z (tr). 1 Bazi konstruon, turnante ĝian fronton al ~o : la *katolikaj eklezioj k mahometanaj moskeoj* *estas ~itaj* ; *malbone ~ata domo*. 2 Determini la situacion de persono aŭ objekto rilate al ~o : ~i *karton*, *planon*. 3 Determini la direkton, kiu devas esti sekvata : *sin ~i en arbaro*, *en nekonata urbo* ; *la aviadistoj ne povis plu sin ~i pro la densa nebulo*. 4 (f) Determini, kion oni devas fari : la *prezidanto de kunsido devas sin rapide ~i en la debatoj* ; *priprofesia ~ado* (metoda disdonado de lernantoj en diversajn metiojn laŭ iliaj apartaj kapabloj k gustoj). ~ilo. Ĉio, kio servas por sin ~i (Kp KOMPASO). **Ekstrem~o.** Ĥinujo k Japanujo. **Grand~o.** Centra loĝio, formita en ĉefurbo de reprezentantoj de ĉiuj provincaj framasonaj loĝioj.

orientalismo. Scienco, konaro pri la orientaj popoloj, lingvoj k moroj.

orientallisto. Scienculo, kiu studas k esploras la orientajn lingvojn, literaturojn ktp.

origano ☞. G. de aromaj labiacoj (*origanum*).

Origino. 1 Loko aŭ raso, en kiu naskiĝis homo, familio, popolo : *esti el nobela, sklava ~o* ; *laŭ la Biblio la homa raso estas malbenita en sia ~o*. Kp DEVENO. 2 Kaŭzo aŭ principo, pro kiu komenciĝas io : *tio estis la ~o de lia riĉeco* ; *~o de la*

mondo ; *serĉi la ~on de niaj ideoj*. Kp GENEZO. ~1 (ntr). Deveni.

Originala. 1 Karakterizas la unuan primitivan formon de io, kontraste al kopioj, tradukoj aŭ misformoj, kiujn oni devenigis de ĝi : *tio estas nur kopio de la ~a pentraĵo* ; *la ~a teksto de libro* ; *traduki verkon el la ~a lingvo* ; *~e verkita de*. Kp MEMA, AŬTENTIKA. 2 Karakterizas iun, kiu ne imitas aliajn, sed tiras siajn ideojn el sia propra spirito : *ju pli da spirito oni havas, des pli da ~aj homoj oni trovas* ; *~a stilo*. 3 Ne simila al aliaj k iom stranga : *~a maljuna fraŭlo* ; *li afektas ~ajn dirmanierojn*. ~o. 1 Primitiva verko, kontraste al la imitaĵoj : *la Genezo, tradukita el la hebrea ~o Z* ; *la ~o de tiu pentraĵo estas en Dresden* ; *kontrolkompari kopion kun la ~o*. 2 Objekto aŭ persono, kiu servis kiel modelo al pentristo aŭ skulptisto : *ne konante la ~on, mi adoris tiun ĉi fantazian portreton Z*. ~ulo Z. Persono de strangeta konduto : *li estas vera, kompleta ~ulo*.

Oriolo. Speco de pasero, similanta merlon, kun agrabla kanto (*oriolus galbula*).

Orkestro. 1 Parto de la greka antikva teatro, kie staris la ĥoro. 2 Responda parto de moderna teatro, kie sidas la muzikistoj akompanantaj la aktorojn. 3 Tiuj muzikistoj mem, ludantaj diversajn instrumentojn sub direkto de unu estro. 4 Parto de teatro inter la muzikista ~o k la partero, enhavanta lokojn por aŭskultantoj aŭ rigardantoj.

Orkideo. Fam. el unukotiledonaj veg. kun belaj floroj de plej diversaj k strangaj formoj, kies orkido (*orchys*) estas tipo ; orkidacoj B.

orlo ☞. Refaldita bordero ĉe tuko aŭ vesto : *poŝtuko kun larĝa ~o*. ~1 (tr). Fari ~on.

* **Ornami** (tr). Aldoni al tuto plibeligajn detalojn : *~i tablon per floroj*, *ĉambron per pentraĵoj* ; *eĉ ŝtupo estos bela, se vi ĝin ~os Z* ; *flag~i domon*, *ŝipon*. ~(**aj**)o. Detala plibeligaĵo : *arkitekturaj ~oj* ; *tiu monumento estas la plej bela ~o de la urbo* ; *jen renkonte al li iras virino en ~o de publikulino Z* ; (f) *~o por maljunuloj estas grizeco Z*. ~ado, ~arto. Arto ~i. Kp DEKORACIO. ~isto. Tiu, kiu fabrikas ~aĵojn por plibeligi hejmon.

ornato *z* (K). Rita vesto uzata por Diservo.

Ornitologio. Parto de la zoologio, kiu studas la birdojn.

ornitorinko *tra*. G. de mamuloj, kies buŝego pilongigita k korneca similas al anasa beko.

Orografio. Geografia priskribo de montoj.

orta *z* Δ . (pri angulo) Formita de linio perpendikla al alia, rekta, rektangula. **~anto** (ĉe triangulo). Perpendiklo strekita de la vertico al la kontraŭa latero. **~angulo.** Kvarlatero havanta kvar ~ajn angulojn.

Ortodoksa. 1 Konforma al la tradicia doktrino : ~aj opinioj, verkistoj. 2 Grek-rite kristana : la ~a eklezio.

Ortografio. 1 Maniero korekte skribi la vortojn de iu lingvo : racia, fonetika, etimologia ~o. Kp GRAFISMO. 2 Maniero skribi la vortojn : ĝusta, erara ~o.

ortopedio *z* Φ . Kuraca arto malhelpi aŭ korekti deformiĝon de korpo : artika, osta ~o.

ortopteroj Φ . Ordo de insektoj, havanta du parojn da flugiloj, el kiuj unu paro similas elitrojn k la alia, membraneca, faldiĝas : lokusto.

*** Oscedi** (ntr). Malfermi la buŝon per spasma movo de ekspiro, sekvita de longa elspiro, kaŭzita de dormemo, malsato, laciĝo aŭ enuo : oni ~as legante tiun libron ; tiuj enuigaj deklinacioj k konjugacioj, super kiuj ĉiutage ~as miloj da infanoj *z* ; (f) mizeraj garbejoj kun ~antaj (malfermitaj) pordegoj *B* ; ~anta abismo.

osoli $\square$ $\angle$. Balanciĝi alterne en kontraŭajn direktojn ĉirkaŭ ekvilibra punkto : la ~anta nado en kompaso. Kp BALANCI, LULI, SVINGI, ŜANCELI.

oscilatoro $\angle$ Φ . Aparato por produkti elektromagnetajn oscilojn.

osmio *z* Ξ Os. Ĥemia elemento, metalo, trovata en platinaĵ minajoj k kies atomezo estas 190,9.

osmozo $\square$. Fenomeno de intermiksiĝo de du likvaĵoj, kiu okazas, kiam du likvaĵoj estas disigitaj per maldika, poreca membrano.

*** Osto.** Malmola, fortika, kalkeca substanco, el kiu konsistas la skeleto de vertebruloj : jen estas li proprakorpe kun karno k ~oj *z* ; por malfrua gasto restas nur ~o *z* (sen viando) ; ĝi fariĝis por mi ~o en la gorgo (granda ĝenajo). **~a.** 1 Rilata al ~o : ~a malsano. 2 Farita el ~o : ~a ĵetkubo. 3 Havanta dikajn ~ojn : ~a viro. **~aro.** La tuta ~a skeleto de homo aŭ besto.

*** Ostro.** Duklapa manĝebla molusko (ostrea).

Ostracismo. Juĝo per kiu la Atenanoj kondamnis al dekjara ekzilo civitanon, kiun ili opiniis danĝera pro lia riĉeco, potenco aŭ influo : (f) ĵeti ~on sur iun.

*** Ovo.** 1 Organa korpo produktata k eligata de la inoj de diversaj klasoj da bestoj, kiu enhavas ĝermon de estonta samspeca besto, maturiĝonta ekster la patrina korpo : ~oj de birdo, lacerto, fiŝo, insekto ; demeti, elasi ~ojn. 2 Kokina ~o, uzata kiel nutraro : enŝele bolitaj, duonkuiritaj, malmole kuiritaj ~oj ; doni ~on por ricevi bovon *z* (trompi la ŝanĝanton) ; pli valoras tuj ~o ol poste bovo *z*. **~ajo.** Manĝaĵo farita el ~oj. Kp OMLETO. **~ingo.** Malgranda vazo en kiun oni metas ~on, por ĝin manĝi. **~ujo.** Organo de la ino, entenanta la ~ocelojn. **El~iĝi.** Eliri el la ~o : (f) preskaŭ en ĉiu nova libro el~iĝas k svarmas novaj vortoj tute nekompreneblaj por nepoliglotoj.

Ovacio. 1 Ĉe antikvaj romanoj, ceremonio malpli solena ol triumfo. 2 Honora entuziasma amasa akcepto al iu. ~1 (tr). Fari ~on al iu.

*** Ovalo.** Figuro havanta formon de ovo. ~a. Ovoforma.

ovario. 1 $\heartsuit$ Organo, kiu ĉe ina genro de ovuloj, entenas la ovulojn. 2 Φ Malsupra parto de la pistilo, kiu enfermas la ovulon. Vd OVULO.

ovulo. 1 $\heartsuit$ Ĝermo de la embrio, el kiu formiĝas feto aŭ ovo. 2 Φ Sfereca aŭ ovala korpeto troviĝanta en la ovario k kiu ĉe formiĝo de frukto fariĝas grajno.

Ozono. Densigita stato de oksigeno, produktata per efiko de elektro k diferenca de tiu gaso per karakterizaodoro k pli forta oksidiga kapablo. ~1 (tr). Elektrizita oksigenon de l' aero, por ĝin aligiti en ~on.

P

* **Paco.** 1 Stato de nacio aŭ tribo, kiu ne estas militanta kontraŭ alia : *se vi volas ~on, preparu ~on; en tempo de ~o; la artoj de la ~o; armila ~o* (dum kiu ĉiu sin pretigas por milito). 2 Stato de anaro (nacio, gento, familio, societo, kunveno), inter kies anoj ekzistas nenia malakordo nek malkonsento : *vivi en ~o; ili foriris de li en ~o Z; la ~o regis; ~o al lia cindro Z* (Vd RIPOZI); *kaŭzi Z, semi Z, disvastigi mal~on* (Kp AKORDO, KONKORDO, KONSENTO, HARMONIO). ~a. 1 Estanta en ~o : *ili estas ~aj kun ni Z; ~aj kunvenoj; ~e diskutadi.* 2 Celanta ~on : *ni ne laciĝos en nia ~a laboro Z.* 3 (f) Ne malkvietiganta la animon : *~a nokto; en la ~a silento ne blivas eĉ vento Z; estis trankvile k ~e en la buduaro Z* (Kp SERENA). ~igl. 1 Fari, ke iu aŭ io restu ~a, akordigi : *li ~igos viajn malamikojn kun vi Z; jen estas la sola rimedo por ~igi Eŭropon; venas ~igo post mal~o Z; (f) ~igi la logikon kun la tradicio Z, la saĝon kun la rimo; mi ne povas ~igi kun tiu ideo.* 2 Fari ke iu aŭ io estu denove ~a : *~igi mal~on Z, malkonsenton, ribelon, disputon; ~igaj admonoj* (Kp KVIETIGI). ~ismo. Pacifismo; ~isto. Pacifisto. **Mal~l** (ntr). Esti en mal~a stato : *pro limoj k baroj mal~as najbaroj Z; pli bone estas havon fordoni ol kun homoj mal~i Z; konsento konstruas, mal~o detruas Z; mal~ema virino estas kiel konstanta gutado Z; mal~iginta frato estas pli obstina ol fortikigita urbo Z.*

* **Paciento.** 1 Virto de tiu, kiu rezignacie k trankvile eltenas malbonon : *havi, montri angelan ~on; li elĉerpis mian ~on B; la unuaj esperantistoj ~e elmetadis sin al konstanta mokado Z.* 2 Eco de tiu, kiu kviete atendas iun aŭ ion malfruigantan : *li atendis min ~e.* 3 Persisto : *per ~o k fervoro sukcesas ĉiu laboro Z; per ~o venas scienco Z; nia laborado ankoraŭ longe postulado de ni feras ~on Z* (Vd OBSTINA, INFERA, ŜTALA). ~a. Havanta ~on. ~l (tr). Esti ~a. **Mal~a.** Ne havanta ~on : *li mal~e iris k reiris* (Vd PLANDO, PINGLO).

Paciento. Iu kuracata de medicinisto aŭ operaciata de ĥirurgiisto.

Pacifismo. Politika doktrino celanta forigi ĉiujn ajn militon.

Pacifisto. Adepto de pacifismo.

Paŭlo. Hinda veg., el kiu oni faras pastelojn por bonodorigi la buŝon.

padeli (ntr). 1 (Sp) Remi per unu sola remilo. 2 Z Pene vadi en ŝlimo; plaŭdi 2.

* **Pafi** (tr). Jeti jetaĵon per ĵetilo, precipe per eksplodĵetilo, celante vundi aŭ mortigi iun : *~i ŝtonon per ŝtonĵetilo, saĝon per ~arko, kuglon per karabeno, obuson per kanono; ~jeti saĝon Z; raketoj ~iĝas altan; (f) li ~is sin for Z* (subite malaperis); *~i birdon, al birdo; kiu du leporojn ~as nenium trafas Z; ~i kontraŭ iu; (f) ~i per siaj ridantaj okuloj Z; tra~adi la aeron Z* (f : vane labori). ~o. Ago ~i aŭ rezultato de tiu ago : *mi aŭdis du ~ojn Z. ~ado, ~aro.* Ripetitaj ~oj : *la ~ado longe daŭris Z; saluta ~aro. ~ajo.* Ĉio ajn jetaĵo per ĵetilo. ~ejo. Loko, kie oni sin ekzercas por ~ado. ~ilo. 1 Ĉia ilo por ĵeti ~aĵon. 2 Eksplodĵetilo. 3 Speciala eksplodĵetilo, konsistanta el ŝtala tubo k ligna tenilo, uzata de la ĉasistoj aŭ infanteriaj soldatoj; fusilo (Kp PISTOLO). ~ilego. Kanono : *por muŝon mortigi oni ~ilegon ne bezonas Z.* ~ilkapo. Posta dika ligna parto de ~ilo 2; kolbo. **Maŝin~ilo.** Aparato ĵetanta rapide k aŭtomate multajn kuglojn. **Mort~l.** Mortigi per ~o.

* **Pagi** (tr). 1 Kvitiĝi sin de materia aŭ morala ŝuldo per dono de mono aŭ alia valorajo : *mi ~is du frankojn por tiu libro; ~i por fremda festeno Z; ~ataj kamparanoj helpis nin; por tia amikeco konfidon ~u Z; ~i al iu malbonon por bono Z; oni ne ~as per gloro al sia tajloro Z; ni devas konservi tiun bonafon eĉ ~ante ĝin per kelkaj forĵeroj; ~i ŝuldon tributon Z, salajron, imposton; ~i stajn servistojn B, kreditorojn, la manĝon, la loĝejon B, la viziton de kuracisto; kia ago, tia ~o Z; ~atesto, ~kvitanco; ~dato, ~limo.* 2 (f) Trakti iun same malbone, kiel li nin aŭ alilulon traktis, revenĝi al iu : *mi*

~os (venĝos) al ŝi por (pro) ĉio ĉi tio Z ; kiam li falos en niajn manojn, ni ~os al li la ĉagrenojn (ni punos lin pro la ĉagrenoj), kiujn li kaŭzis al la kronprinco B. 3 (f) Esti traktata same malbone, kiel oni traktis aliulon, suferi venĝon de iu ; ricevi punon, kompensan malbonon : kiu rompis, tiu ~u Z ; ~os (estos) punata la lupo por (pro) la ŝafo Z ; por ĉiu ago venas la tempo de ~o Z ; ~as maljunaj jaroj por junaj eraroj Z (Kp PRIRESPONDI). Al~o, pli~o. Tio, kion oni devas ~i plie ol la ordinara aŭ konsentita prezo. De~o Z. Tio, kion oni devas ~i kiel imposton. Re~l (tr). 1 ~i al iu tion, kion li ~is anstataŭ vi aŭ por vi : mi re~os al vi la kostojn de la vojaĝo. 2 ~i 2 : ni mortigis multajn Rusojn, sed ili poste malavare re~is al ni ; re~u al li laŭ liaj agoj Z ; lia jaro estas re~ita al li Z. 3 = ~i 3 : morgaŭ la homaro devos re~i la kulpojn (aŭ : pro la kulpoj) de la nuna facilanima generacio (Kp PUNPAGI). Sen~a. Ricevebla sen ~o : de kantado sen~a doloras la gorĝo Z ; sen~a eniro ; sen~a disdonita flugfolto. Pun~l. Suferi pro ~o de kulpo. = ~i 3 : li pun~as sian nesingardon (Kp ELAĈETI).

pagajo (Sp). Speco de remilo, kiun oni uzas neapogante ĝin sur la boato.

pagano. Adepto de ~ismo. ~ismo. Greka aŭ romana politeismo.

Pagodo. Templo de aziaj diaĵoj, precipe de Budao, en Hinuĵo k Hinduĵo.

paguro . G. de dekkuraj krustacoj (pagurus).

* **Paĝo**. 1 Ĉiu el ambaŭ flankoj de paperfolio, sur kiu oni skribas aŭ presas : la kajero enhavas 300 ~ojn. 2 Tio, kio estas skribita aŭ presita sur ĉiu flanko de paperfolio : relegu tiun ~on ; transturni K, transigi la ~ojn Z. 3 (f) Parto de verko aŭ okazjaro : oni trovas admirindajn ~ojn en tiu libro ; tiu kongreso enskribis tre gravan ~on en la historion de nia afero Z ; la sveda periodo estas la plej hela ~o de la historio de Latvlando.

* **Paĝo**. 1 Nobela junulo akompananta k servanta reĝ(in)on aŭ sinjor(in)on. 2 Ludkarto prezentanta ~on.

pajaco Z. Foira grimacisto, histriono : li feliĉs sin denove en siajn ~aĵojn Z. Kp KLAŬNO, GAJIGISTO,

* **Paĵo**. Seka sengrajnigita trunketo de greno : sekala, riza ~o ; garbo da ~o ; ~okolora ; ~a matraco, tegmento ; seĝoj kun kavigita ~a reto Z. ~oŝtopi (tr). Remburi per ~o felon de mortinta besto por konservi al ĝi aspekton de vivulo.

* **Paki** (tr). Kunarangi plej malvaste iajn objektojn, ĉu ilin ligante per ŝnuro, ĉu envolvante en paperon aŭ ŝtofon, ĉu enŝovante en ŝakon, ĉu enpremanante en kofron aŭ valizon, ĉu ordigante en kesto : li ~is sian havaĵon Z ; la komercaĵoj devas esti ~ataj Z ; (f) : li estis ~ita kun ok aliaj personoj en la interno de poŝta kaleŝo Z ; ni estis prem~itaj en la ĉambro. ~o. Aro da ~itaj objektoj : pli kostas la sako ol la tuta ~o Z (Vd KANDELO) ; mi dissigelis la ~eton, kiun ili kun si tre garde portis Z. ~aĵo. Tuto de la ~oj, kiujn oni portas kun si ĉe vojaĝo aŭ kiujn oni ekspedas per publika transportilo : kiam mi veturas, mi neniam prenas kun mi mullon da ~aĵo Z ; forportu vian ~aĵon k havaĵon Z (definitive foriru). El~i Z, mal~i (tr). Elmeti el ~o. En~i Z. Meti en ~on.

pakidermoj . Ordo de mamuloj, karakterizata per dika haŭto k per piedaj hufoj : ~oj estas ankaŭ nomataj dikhaŭtuloj. Vd ELEFANTO, MASTODONTO.

* **Pala**. 1 (pp vizago). Neruĝa, senkolora, malbrile blanka : ~a kiel tolo ; ~a pro timo, kolero ; ~eco de la morto (Vd TOMBA). 2 Malmulte brila : ~a luno Z ; ~a koloro ; sur la ~a ĉielo la steloj briletis B (Kp HELA). 3 (f) Senviveca, senĉarma, seninteresa, senforta, senpova : ~aj oficialaj paroloj Z ; ~aj jaroj ; doni nur ~an bildon de io ; tiu festo ~igis ĉiujn antaŭajn Z ; tia influo, famo ~igas ; la unua impresio iom post iom ~igas (Kp GRIZA, SENRELIEFA).

* **Palaco**. Granda luksa domo de reĝo, regnestro, nobelo, riĉulo aŭ grava administracio.

palafito . Surfosta domo, konstruita kutime super akvo aŭ marĉoj.

Palankeno. Litseĝo aŭ hamako, kiun servistoj portas sur ŝultroj, uzata en orientaj landoj.

* **Palato**. Supera volboforma vando de buŝinterno, tegita de mukomembrano ; lia longo alĝuiĝis al ~o Z.

palatalo (Fon). Konsonanto aŭ kvazaŭ-vokalo, kies bruero naskas fermo aŭ malvastigo de buŝkanalo per alproksimigo de langa dorso al palato (j, nj, ŝ, ĵ, k, g). Kp VELARO, LABIALO, DENTALO.

Paleografio. Scienca deĉifrado de malnovaj skribaĵoj, speciale de mezepokaj manuskriptoj.

Paleontologio. Scienco pri la elfositaj restaĵoj aŭ postsignoj de praaĵ bestoj k vegetaĵoj.

*** Paletro**. Maldika tabuleto, sur kiu la pentristoj orde pretigas k miksas la kolorilojn.

pallativo Z. 1 Kuracilo, kiu provizore malakrigas malsanon, ne resanigante la malsanulon. 2 (f) Duonefika k provizora rebonigilo : *neniaj kompromisaj ~oj donos pacon al la homaro* Z.

Palinuro. Manĝebla krustulo simila al omaro, sed sen pintoj (*palinurus*). Vd LANGUSTO.

*** Paliso**. Forta ligna stango, malsupre pintigita, kiun oni starigas en teron. ~aro. Barilo formita de vico da ~oj. ~eto. Bastono malsupre pintigita, kiun oni starigas en teron por subteni vegetaĵon. ~umil (tr). Turmentege mortigi iun, sidigante lin sur pinta stango, kiun oni enigas en lin : *la asiriaj reĝoj ~umas la venkitojn* B.

Palisandro. Amerika violenigra ligno uzata por luksaj mebloj.

*** Palmo**. Unukotiledona arbo el varmaj landoj kun alta senbranĉa trunko k densa krono da longaj ĉiamverdaj folivicoj. ~aĵo, ~branĉo. 1 Branĉo de ~o. 2 (f) Signo de venko (Kp LAŬRO). ~ofesto, ~odimanco (K). Festo dum kiu oni benas verdajn branĉojn por memori pri la eniro de Jesuo en Jerusalemon. ~opleda. Kvalifikas birdojn, kies piedfingroj estas kunigitaj per membrano (ansero, anaso, cigno, mevo) ; rempieda.

palmipedoj . Ordo de palmopiedaj birdoj.

*** Palpi** (tr). Tuŝesplori per la mano : *la blindulo ~is la libron* ; *~i per la bastono* ; *~i en mallumo* Z (f : hezitante serĉi certecon, serĉi sen difinita celo k metodo). ~e. ~ante : *en la mallumo ~e serĉadi siajn vestojn* Z ; (f) *en la krepusko de la vivo, kie la homo eraras ~e* B. ~ebla. 1 Povanta

esti ~ata : *la vento estas sentebla sed ne ~ebla* ; (f) ~ebla (densega) *mallumo* Z. 2 (f) Tute evidenta, facile rimarkebla : *~ebla pruvo* ; *la kresko de la kursoj estas man~ebla*.

*** Palpebro**. 1 Ĉiu el la du moveblaj membranoj, kiuj proksimigante kovras la okulglobon. 2 (f) Okulo : *viaĵ ~oj direktiloj rekte antaŭen* Z. ~umil ((ntr). Rapide fermi k malfermi la ~ojn, ĉu por ripozigi la okulon, ĉu por interkonsente signi kun iu : *en ~uma daŭro* (tre rapide) ; *mi ~umis kun ia filino de komercisto* Z (Kp OKULUMI).

Palto. Vira vesto, ordinare plimallonga ol mantelo, portata eksterdome sur la aliaĵ vestoj.

palumbo . Speco de sovaĝa kolombo (*columbus palumbus*).

Pamflet. Verketo en kiu oni akre atakas iun aŭ ion. Kp SATIRO, PASKVILO.

*** Pano**. 1 Manĝaĵo farita el knedita fermentinta k bakita faruno : *seka peco da ~o* Z ; *~o buŝon ne serĉas* Z (oni devas peni por ricevi la dezirataĵon) ; *kie ~o estas, musoj ne mankas* Z ; *blank~eto* Z (bulko). 2 (f) Vivrimedo : *espero ~on ne donas* Z ; *~o al li mankas* Z ; *kies ~on mi manĝas, ties kanton mi kantas* Z ; *ne karesu per mano, karesu per ~o* Z ; *esti alkatenita al ~dona arbo* Z ; *~dona okupo*. ~ero. Tre malgranda rompopeco da ~o. ~isto. Homo kiu faras k vendas ~on. ~herbo. Greno. Ŝmir~o, sur~aĵo. ~peco ŝmirita per butero, konfitaĵo kc. Viv~o. ~o 2 : *gajni viv~on* Z.

panaceo. Ŝajniga universala kuracilo por ĉiuj malsanoj aŭ malbonoj.

panariso . Inflamo de la ĉela histo de fingro.

pandiono . G. de agloj, kaptanta fiŝojn (= fiŝaglo) (*pandion*).

paneo . Subita malfunkcio de motoro.

panegira Z. Solene laŭda. ~o. Longa solena parola aŭ skriba laŭdo.

Panelo Z . Modlure enkadrigita parto de muro, meblo k.s.

Paniko. Subita, plej ofte senkaŭza, teruro. Kp ALARMO.

pankreas . Ventra glando, troviĝanta malantaŭ la stomako k kies funkcio

estas sekrecioj senkoloran sukron, bonefikan al digesto.

Panoramo. 1 Pentraĵo sur la tuta interna longo de ronda muro, kiu donas al rigardantoj lokitaj en centro iluzion de realaj objektoj ĉirkaŭantaj ilin. 2 Vasta horizonto rigardata de alta loko : *la ~o de la Alpoj*; *vasta ~o prezentiĝis al ili Z*.

* **Pantalono.** Vira vesto kovranta la korpon de zono ĝis piedoj, dupartigita tiele, ke ĝi ĉirkaŭas aparte ĉiun kruron. **~eto.** Simila vesto malsupreniranta nur ĝis genuoj.

Panteismo. Filozofia sistemo, kiu identigas Dion kun universo, instruante, ke ĉio en materia k morala mondo estas nur manifestiĝo de unika substanco.

Panteisto. Panteismano.

* **Pantero.** Danĝera rabobesto el g. de katoj, kun felo punktita de nigraj rondaj makuloj (*felis panthera*).

* **Pantoflo.** Hejma piedvesto, malpeza k oportuna, ne atinganta la maleolojn. Kp SANDALO, BARUŝO.

Pantomimo. Teatraĵo, en kiu la personoj esprimas sin nur per gestoj. **~isto.** Aktoro ludanta ~on.

* **Papo.** Episkopo de Romo, estro de la katolika eklezio : *esti en Romo k ne vidi la ~on Z* (preterlasi la plej interesan aferon).

* **Papago.** 1 Grimpobirdo el tropikaj landoj kun brilaj diverskoloraj plumoj k hoka beko, kapabla imiti la homan voĉon k ĉiuspecajn kriojn (*psittacus*). 2 (f) Homo, kiu senkomprene ripetas instruon : *~e ripeti gurditan lecionon*; *lernejo ne devas esti ~ejo*.

* **Papavo.** Veg. kun belaj floroj, el kiu oni ekstraktas opion k kies semoj liveras bonan manĝeblan oleon (*papaver*). **~eto.** Speco de sovaĝa ~o kun skarlataj floroj, tre ofta en grenkampoj (*papaver rhæas*).

* **Papero.** 1 Maldika folio fabrikata el pastigitaj ĉifonoj k diversaj vegetajaj fibrecigaj substancoj, uzata por skribi, presi, paki kc : *ĉambro tapetita per flavaj ~oj Z*; *konfidi ion al la ~o* (= skribi); *al la ~o ne mankas tolero Z* (oni povas laŭvole skribi stultaĵojn); *tiu decido restos nur (sur) ~a* (skribita sed ne efektivigita. Kp KABINETA, VORTA, TEORIA). 2 Skribitaĵ aŭ presitaĵ notoj, dokumentoj, legit-

imaĵoj ks : *ordigi siajn ~ojn*; *komercaj ~oj*; *valor ~o*; *regulo da mon ~etoj Z* **~ujo.** Portebla kvarangula ujo el ledo aŭ kartono por porti kun si ~ojn. **~ŝmiri Z.** Skribi multajn sed senvalorajn aferojn.

* **Papilio.** Insekto havanta 4 flugilojn kovritajn per diverskoloraj skvametoj tiel subtilaj kiel polvo : *senpripensa kiel ~o*; *~a* (neserioza k malkonstanta) *amo Z*; *~e* (senatente) *tralegi libron*. Vd RONDIRI.

papiliacoj = fabacoj.

Papiruso. 1 Speco de kano kreskanta en Egipto. 2 Folia ŝelo ŝirita de tiu kano k preparita por ricevi skribaĵojn.

papriko Z Pulvorigita frukto de kapsiko (= ruĝa pipro).

* **Paro.** Aro de du objektoj aŭ estuloj prezentantaj ian similecon aŭ rilatecon k konsiderataj kiel unu tuto, nome : 1 Aro de du samspecaj objektoj destinitaj por kunigi : *~o da gantoj, ŝuoj*. 2 Aro de du samspecaj estuloj : *~o da bovoj, da amikoj*. 3 Aro de samspecaj virseksulo k inseksulo : *geedza ~o*; *por ~o amanta ĉiu loketo sufiĉas Z*; *bela ~o por altaro Z*. **~a.** 1 Konsistiganta ~on : *~aj turtoj*; *~aj kolonoj*; *ŝi estis mia ~ulino en la bato*. 2 Dividebla per 2 : *6 estas ~a nombro*. **~igi.** Kunigi en ~on.

Parabolo. 1 Ebena kurbo rezultanta el sekkado de konuso per ebena paralela al unu ĝia naskanto. 2 Kurbo, kiun sekvas pafaĵo dum sia iro. 3 Alegorio sub kiu kaŝiĝas moralinstruo.

* **Paradi** (ntr). 1 Laŭvice k ceremonie marŝi ĉe revuo : *la regimento ~is antaŭ la ministro*; *~a placo*. 2 (f) Fiere k afekte fanfaroni : *vi ~is per longa silka poŝtuko Z* (Kp PAVI, ŜVELI, DANDI). **~o.** 1 Solena armea revuo. 2 (f) Fanfarone vanta aŭ solene pompa elmontrado celanta altiri atenton de publiko : *en la palaco ĉio estis en festa ~o Z*; *senenhava vort ~o Z*; *li havas dentojn ne por ~o Z* (sed por mordi); *~e vivi Z*; *kaŝita enlerigo sen funebraj formoj k ~o Z*; *en plena ~a uniformo Z*; *servistoj en ~a livrejo Z*; *~a iro* (procesio); *~a ĉambro, seĝo, lilo, ŝtuparo, korto*; *~e vestita*.

Paradigmo. Gramatika modela tabelo por deklinacio, konjugacio kc.

* **Paradizo.** 1 Bela ĝardeno, en kiu, laŭ la Biblio, vivis Adam k Eva antaŭ la

peko. 2 Loko ĉiela, kie justuloj ĝuas post morto eternan feliĉon. 3 (f) Plej agrabla loko. Kp EDENO.

* **Paradokso.** Opinio kontraŭa al la komuna opinio k tial ŝajnanta ofte malsaĝa.

Parafo. 1 Distingiga streko aldonita al subskribo. 2 Mallongigita subskribo.

Parafino. Vaksosimila blanka kristaleca substanco, ekstraktata el mineralaj oleoj k uzata por lumigado, medicino ke.

Parafrazo. 1 Klariga plivastigo de teksto. 2 Nesevera traduko, en kiu originala teksto estas plivastigita. ~1 (tr). Klarigi aŭ traduki ~e.

Paragrafo. Alineo de ĉapitro.

Paralela. 1 Konstante egaldistanca (pp linioj aŭ surfacoj) : ~aj *stratoj* ; (f) *fari ~an* (samtempan) *propagandon*. 2 Prezanta daŭrigatan komparadon : *la ~aj vivrakontoj de Plutarko* ; *uzadi formon novan ~e kun formo malnova* ; *la gepatroj alkutimigadus siajn infanojn al internacia lingvo ~e kun la gepatra lingvo* ; *oni devas ~e kun tio ĉi difini komitaton* Z.

paralelepipedo Δ. Geometria sesedro randita de ses paralelogramoj : *orta, neorta* ~o.

Paralelogramo. Kvarangulo, kies kontraŭaj lateroj estas paralelaj k egalaj.

* **Paralizi** (tr). 1 Perdigi, tute aŭ ne, la movkapablon aŭ la sentkapablon aŭ ambaŭ : *liaj flugiloj ~igis* Z (f : li perdis la tutan fervoron k kuragon). Kp SENMOVIGI, HALTIGI, SURDIGI, MUTA, BLINDA, GLACIIGI, RIGIDIGI, SENAKTIVIGI, INERTIGI. 2 Senkapabligi, senefikigi : *semi konstantan malpacon k ~i ĉian vivon k progreson en nia afero* Z ; *la timo ~is lian penson* B ; *tio ~is mian entuziasmon* ; *nur nenormalaj cirkonstancoj povas ~i liun naturan senton* Z ; *la rutino ~as lin* ; *senĉesaj konfiskadoj ~as la liberecon de la gazetaro*. ~o. Stato de iu aŭ io ~ita.

paralogismo §. Erariga, ŝajne ĝusta rezono, farita sen trompa intenco. Kp SOFISMO.

parametro Δ. Konstanta grandeco en ekvacio de kurbo aŭ surfaco.

parapeto. 1 ¶ Subvesta brustŝirmilo por protekti homon kontraŭ pafado : *bone*

organizita polico donas ~ojn al siaj policianoj dum atakoj kontraŭ banditoj. 2 Ĝisbrusta mureto aŭ balustrado ĉe rando de profundaĵo por evitigi la enfalon ; randmureto.

paraŝuto Z. Aparato por malpirapidigi la defalon de iu en aero.

* **Parazito.** 1 Tiu, kiu kvazaŭ profesie manĝas konstante ĉe fremda tablo. 2 Nenifaranto, kiu ekspluatas la laboron de aliaj. 3 Besto aŭ veg., kiu vivas sur alia estaĵo, sin nutrante per ĝiaj sukoj : *visko estas ~o de kverko k pulo de homo*. ~1 (ntr). Vivi ~e je kostoj de aliaj.

parco Z. 1 ☉ Nomo de ĉiu el la tri diinoj, kiuj ŝpinas, bobenas k tranĉas la fadenon de la homa vivo. 2 La personigita morto.

parcelo Z. Parto de tero apartigita de tuta bieno. Dis~(ig)1. Dividi bienon en ~ojn.

* **Pardon** (x). 1 Reziĝni punon aŭ venĝon pro suferita ofendo aŭ maljustaĵo : *~i ion al iu* ; *~i iun* ; *mi ne ~as, ke vi malobeis* ; *ne~ebla krimo*. Kp INDULGI. 2 Toleri ion senkolere : *~u al mi, ke mi restis tiel longe* Z ; *~u min, ke mi nur aludas tion* Z ; *~u, ke mi ĝis nun ne respondis vian leteron* Z ; *~u, ĉu vi volas doni al mi la salujon* ? ~o. Ago ~i : *peli ~on de iu*. ~ema. Inklina al ~o : *~emeco superas justecon* Z.

* **Parenco.** Samfamiliano : *pli bona amiko intima ol ~o malproksima* Z ; *~o per Adamo* Z (treege malproksima, nur fantazio) ; *personoj slaranaj en la sama linio de ~eco* Z. Kp KUZO, GEPATROJ. ~a. 1 Apartenanta al la sama familio : *ĉi tie la arboj ŝajnas ~aj al ni* Z ; *~aj rilatoj*. 2 (f) Samdevena aŭ samkategoria : *~aj lingvoj, organizoj* (Kp ANALOGA, NAJBARA, PROKSIMA).

* **Parentezo.** 1 Signoj per kiuj oni apartigas de la kunteksto kompletigan aŭ klarigan frazon aŭ vorton. Kp KRAMPO. 2 Frazo aŭ vorto tiele apartigita.

* **Parfumo.** 1 Agrablaodoro. 2 Substanco, ordinare solvata en alkoholo k eliganta agrablan odoron. ~1 (tr). Agrable odorigi.

* **Pargeto.** Luksa planko konsistanta el simetria k varie kunmetitaj tabuletoj el

malmola k polurita ligno. ~ero. Ĉiu el la tabuletoj de ~o.

pario. 1 Homo el la lasta, plej malŝatata kasto ĉe la Hindoj. 2 (f) Mizerulo de ĉiuj malŝatata. 3 ☼ Interna surfaco de cilindro, vazo, tubo, aŭ alispeca objekto. 4 ♥ Interna surfaco de organa kavaĵo : ~oj de kranio, de stomako. Kp VANDO.

pariet(ost)o ♥. Ĉiu el la du ostoj, formantaj la flankojn k la supron de la kranio. Vd OKCIPITOSTO.

* **Parko.** Ĉirkaŭbarita, arboriĉa, taŭge flegata terspaco, servanta kiel publika aŭ privata promenejo ; plezurbaro.

parko Z = parco.

* **Parkere.** Per la memoro, memore : ~e scii, reciti, lerni.

Parlamento. Reprezentantaro de la regnantoj, kiu, en konstituciaj landoj, faras leĝojn k voĉdonas budĝeton : interkonsiliĝoj farataj en orda k ~a maniero Z. ~ismo. Reĝimo de regno, kie registaro dependas de ~o : kelkaj regnoj havas ~on, tute ne havante ~isman reĝimon.

Parodio. Ridiga imito de serioza verko. ~1 (tr). Ridige imiti, travestii.

* **Paroĥo.** Eklezia distrikteto regata de unu pastro nomata paroĥestro. ~ismo. Mallarĝa pensmaniero influata nur de la intereso de malvasta regiono.

Paroksismo. Plej alta grado de intenseco de iu sento, pasio aŭ malsano : en ~o de kolero, doloro. Kp EGECO, KULMINO.

* **Paroli** (x). 1 Funkciigi siajn voĉorganojn : ~i al iu en la orelo Z ; ekzistas tiaj homoj, kiuj ~as antaŭ ol ili pensis ; la papagoj povas ~i ; mallaŭte ~i. Kp KRII, FLUSTRI, MURMURI, ĜEMI. 2 Esprimi sian penson per vortoj, uzante la voĉorganojn : elokvente, klare, eleganter, senpreparite, neserioze ~i ; ~i ruse, plurajn lingvojn ; en Suisujo estas ~ataj kvar lingvoj ; ~i kun iu, pri io ; en dom' de pendigito pri ŝnuro ne ~u Z ; vi ~as sensencaĵon Z ; malsaĝulo k infano ~as la veron Z ; (f) de longe la historio ne plu ~as pri tiu gento. Kp BABILI, DIRI, RAKONTI. 3 (io) Havi iun signifon, pruvi, komprenigi : la faktoj, la ciferoj ~as per si mem B ; ni ekzamenis la motivojn, kiuj ŝajne ~as por la propono Z ; tiuj rimedoj ~as (trafas, tuŝas, influas)

pli al la sentoj ol al la racio ; ~antaj okuloj. Vd ELOKVENTA. ~o. 1 Ago ~i : de ~o ĝis faro estas malproksime Z. 2 Kapablo ~i : al tiu portreto mankas nur la ~o. 3 Permeso ~i : la prezidanto donis la ~on al la raportanto ; la ~vico apartenas al vi. 4 Sinsekco da vortoj esprimantaj penson : lia ~o fluas dolĉe k agrable Z ; lia hieraŭa ~o estis tre bela Z ; amika, profeta ~o ; ne pri tio estas la ~o ; en lingvoj naturaj pri nenio simila povas esti ~o Z. 5 Buŝa promeso : donis ~on ; fidi ies ~on. 6 Vorto uzata por esprimi penson : aŭskultu miajn ~ojn Z ; glataj ~oj Z ; ~oj de prudento Z. RIM. : Kontraste kun vorto, parolo atentigas pri la temo, vorto pri la esprimmaniero. 7 Prononco : via ~o estas tute nekomprenebla Z. ~a. Esprimata per ~o : ~a ordono, promeso ; ni faris la kontrakton ne skribe sed ~e Z (Kp BUŜE, VOĈE). ~ado. 1 Ago longe ~i : lia tro multa ~ado lacigis lin Z ; unu el la plej gravaj rimedoj por vastigi nian aferon estas konstanta ~ado pri ĝi en gazetoj Z. 2 Longedaŭra ~o antaŭ publiko : li faris du ~adojn en la komerca ĉambro. Kp ORATORAJO, PRELEGO, LEKCIO, DISKURSO, ORACIO. Al~1 (tr). Direkti sian ~on al iu. Antaŭ~o. Akcesora antaŭa parto de iu ~ado aŭ verko, destinita por klarigi la temon, la celon, la metodojn : la oficiro komencis sen ia antaŭ~o Z ; antaŭ~o liberigas de post~o Z. El~1 Z (tr). Prononci. Kontraŭ~1 (x). Argumenti kontraŭ iu aŭ io : sensencaj kontraŭ~oj Z (Kp REFUTI, KONTESTI).

paronimo. Vorto preskaŭ samsama kiel alia, sed sence malsama. Ekz. pesi, pezi.

* **Parto.** 1 Io, kio povas esti facile apartigita de tuto aŭ per penso, aŭ per vido, aŭ per efektiva disigo : la kvin ~oj de la mondo ; la diversaj ~oj de la korpo ; distranĉi kukon en ses ~ojn ; lasta ~o de la programo ; ŝiru vin en du ~ojn, la mondo trian postulos Z ; por ~on da homoj liberigi de unu facila regulo devigi multe pli grandan ~on da aliaj homoj lerni multajn regulojn Z. Kp ERO, FRAGMENTO, PECO, PAĈO, ELEMENTO, DIVIDO. 2 Io, kion iu rajtas postuli el tuto, kiun oni dividas inter pluraj personoj : disdoni al ĉiu lian ~on de kuko, al ĉiu frato lian heredan ~on Z. Kp PORCIO, PARTOPRENO.

~a. Estanta nur ~o de tuto : ~a pago, eklipso. ~igl. Disdoni al ĉiu sian ~on. Kp DIVIDI. ~umo. Frakcio. ~opreni (x). 1 Preni sian ~on de io : ~opreni en festeno, kongreso, en la profitoj ; ~opreni je festeno, je la komuna ĝojo ; ~opreni festenon, la ĝojon. Kp DIVIDI. 2 Kunhelpi, kunpeni por plenumado de io : ~opreni laboron, en iu laboro, en komploto ; la hazardo multe ~oprenis en la sukceso (Vd ŝTONO). 3 (f) Simpatii, kompati : ni ~oprenas vian funebron (Kp KONDOLENCO).

* **Partero.** 1 Parto de teatra ĉambrego de teretaĝo, inter la orkestro k la funda muro. 2 Teretaĝo : la ruĝaj kurtenoj en la ĉambroj de la ~o k la blankaj de la unua etaĝo Z ; en la ~o estis nur magazeno Z.

* **Partio.** 1 Grupo da homoj havantaj samajn politikajn aŭ sociajn opiniojn : la aliaj ~oj rifuzis partopreni en la kongreso Z. Kp KOTERIO, TENDARO. 2 Kontraŭulo aŭ kontraŭularo, kiu kontraŭstaras en milito, proceso, sporto aŭ en iu ajn batalo : ĉiu ~o havas egalan ŝancon venki Z. 3 Batalo inter du aŭ pluraj ludantoj obeantaj difinitajn regulojn : ~o de kartoj, de bilardo ; gajni, perdi la ~on. ~a. 1 Apartenanta al ~o. 2 Maljusta pro favoro al la sam~anoj ~a intrigo Z, juĝo ; ~a gazetisto ; montri nek ~econ nek antaŭjuĝon (Kp TENDENCA. Vd ANTAŬJUĜO). ~ano. Membro de ~o : la ~anoj de Cezaro ; la uzado de esp~o nenium devigas esti ~ano de tiu aŭ alia ideo Z. ~eca. ~a 2. Ekster~a. Apartenanta al neniu ajn ~o. Sen~a. 1 (io) Ekster~a ; objektiva, scienca : sen~a konsiligado 2 ; sen~e elektita institucio Z. 2 (iu) Montranta nenium favoron al tiu aŭ alia ~o ; juste juĝanta, ne konsiderante opiniojn aŭ personojn : sen~a historiisto.

* **Participo** (G). Adjektiva formo de verbo. Kp GERUNDIO.

partikulo Z (G). Nedeklinaciebla vorteto ; ekz. ajn, ja.

Partituro. Muzika komponaĵo por orkestro.

* **Paruo.** Gracia utila birdo el ordo de paseroj, manĝanta insektojn (parus).

parvenuo D = (fi)elsaltulo.

* **Pasi** (ntr). 1 Iri tra aŭ preter iu loko por atingi alian : ~i sur la strato, la

placo Z, tra kampo Z, tra la urbo, la pordo, la fenestro, super la muro ; (f) ~i al alia demando ; ĉiuj ĉi bildoj rapide ~is tra lia cerbo. 2 Transiri de iu stato al alia, alistatiĝi, transformiĝi : ~i de riĉeco al senhaveco. 3 Transirante malaperi aŭ neniigi ; for~i, ne daŭri, ĉesi : ~as la tempo ; jam kvin jaroj ~is depost tio ; kio ~is ne revenos Z ; la soleno ~is tute silente Z ; lia tago ~adis en studado Z ; ebriceo ~as post dormo, malsaĝeco neniam Z ; rapide malaperi kiel ~anta ventego Z ; kun komika mieno de ~anta meditado Z ; ~inta doloro for el memoro Z ; serĉi la ~intan tagon Z (netroveblaĵon) ; lego ~intajon ne tuŝas Z ; sen ~inteco ne farigis estontece, diras ĉina proverbo ; ~inĵara neĝo (Kp FLUI, FLUGI, GLITI, KURI). 4 = tra~i : li ~is akvon k fajron k marĉojn k marojn Z (multe spertis). ~e. Nedaŭre : Volapük povis nur ~entuziasmi la homojn Z. ~(ad)o. Ago ~i : la ~ado tra la arbaro estas malfacila ; post ~o de unu jaro Z. ~aĵo Z. Okazaĵo. ~anto. Homo, kiu ~as en strato, sur vojo. ~ejo. Loko tra kiu oni povas ~i : ~ejo en monto (Kp TRAIREJO). ~(em)a. Nedaŭra : ~ema ĝojo. ~igl. 1 Irigi iun aŭ ion tra iu loko al alia : la pramisto ~igis nin trans la rivero ; Dio fendis la maron k ~igis ilin Z ; bonvolu ~igi al mi la salon. 2 Uzi la tempon por io : tie mi ~igis du jarojn ; la libertempon mi ~igos en la montaro ; la malsanulo ~igis malkvietan nokton ; agrabla tempo~igo Z. For~i = ~i 3 : ĉio for~as ; ŝia beleco for~is ; la okazo, la modo jam for~is (Kp FINIĜI, MORTI, AGONI, ŜANĜIĜI, RENVERSIĜI, DRONI. Vd DETRUI). Preter~i (tr). 1 ~i flanke de io : ni iris tro malproksimen k preter~is la domon ; pro senatento mi preter~is mian amikon sur la strato ; multe da pensoj k bildoj preter~as antaŭ ŝi Z ; vi preter~is (evitis) gravan danĝeron Z. 2 Lasi flanke, malzorgi, ne atenti : preter~i detalon, linion, mirindan okazon (Kp PRETERLAST). Tra~i (tr). Trairi tra iu loko aŭ tempo : tra~i riveron, urbon, pordon, homamason ; multe tra~ata strato Z ; tra~i (travivi, sperti) malfacilajn lagojn, penigan bataladon, danĝeran krizon. Trans~i. 1 (tr) Iri trans iu loko : trans~i la Alpoj, la landlimojn ; (f) trans~i la mezuron, la limojn de la leĝeco B ; trans~i

Rubikonon Z (malebliĝi al si ĉiun ŝanĝon de decido. Vd KUBO, PONTO, PAŖI). **2** (tr) Superi, esti pli granda ol : *tio trans~as mian komprenon, ĉiun imagon*. **3** (ntr) Iri de iu loĝo al alia trans io : *li trans~is en Amerikon*; (f) *la povo trans~is en la manojn de B*; *trans~i de la avertoj al la agoj B*. **4** (ntr). Ŝanĝi sian staton en alian, alistatiĝi : *trans~i de la solida al la flueca stato*. **Tempo~igilo**. Distriga amuzaĵo.

Pasaĝero. Veturanto per fervojo, vaporsipo, aerŝipo kc.

* **Pasamento**. Mallarĝa plektaĵo el oraj, arĝentaj, silkaj, lanaj ks fadenoj, kiun oni alkudras por borderi aŭ ornamu veston aŭ meblon.

* **Pasero**. Birdeto neutila, tre komuna en ĉiuj landoj (*passer*) : *ĝi estas ankoraŭ ~o en la aero Z* (nur projektita, ne efektivigita. Vd BIRDO, NEBULO); *pri tio jam ĉiuj ~oj babilas Z* (tio estas jam diskonata).

* **Pasio**. **1** Arda k senbrida amo : *ŝi ne povis kaŝi al li la ~on, kiun ŝi sentis*. **2** Fervorega inklino al io; arda deziro : *saĝo batalas kontraŭ ~oj*; *muziko estas lia sola ~o*; *~o al ludo, por vino, al, pri, por la vero*; *malpacas nenio, se taksas ~o Z*.

Pasiva. **1** (G) Montranta, ke la subjekto ricevas la efikon de la ago, kiu estas signifata de la verbo k farata de iu aŭ io alia ol la subjekto : *~a konjugacio*; *vorto kun ~a senco*. **Rim.** : « Eĉ de vortoj, kiuj per si mem ne postulas la akuzativon, vi povas en nia lingvo libere ĉiam fari pasivon, se nur la senco de tiu ĉi pasivo estos komprenebla. Tiel estas ne malrege uzita la esprimo : *la celo estas alvenita* = ni alvenas al la celo. » (Z. L. Resp.) : *rigardo sur la jam irita vojo*; *la kurso estas amase ĉeestata*; *tie kuŝis grandaj blokoj da roko ĉirkaŭkreskitaj de musko Z*; *ni ne estis permesitaj* (ne ricevis la permeson) *eniri*. **2** Neagema, seniniciatema, senrezistema, trotolerema : *~a obeado, kontraŭstaro*; *kun la ~eco de bone edukita fraŭlino B* (Kp INERTA). ~o. **1** (G) ~a konjugacio. Kp AKTIVO. **2** Sumo de la negativa ŝuldata parto de proprumaĵo : *la ~o de la firmo superas la aktivon*.

* **Pasko**. **1** Hebrea granda religia festo por memorigi la eliron el Egiptujo. **2**

Kristana solena festo por memorigi la revivigon de Jezuo.

Paskvilo. Ŝerca satira libreto, burleska pamfleto.

* **Pasporto**. Oficiala legitimaĵo liverita de regno al siaj regnantoj k rajtiganta ilin libere vojaĝi eksterlande, ĝuante la protekton de ĝiaj diplomataj reprezentantoj.

* **Pasto**. **1** Faruno knedita kun akvo por fari panon, kukon ks. **2** Mola knedibla substanco similanta tian ~on.

* **Pasteĉo**. Hakita spicita viando aŭ fiŝo, bakita en tegajo el pasto aŭ graso.

* **Pastelo**. Lentoforma bombono.

pastiĉo. Verko, en kiu oni ŝerce imitas la manieron k stilon de fama skribisto aŭ muzikisto.

* **Pastinako**. Veg. el fam. umbeliferoj kun manĝebla radiko (*pastinaca sativa*).

pastoro. Pastro de ia el la protestantaj eklezioj.

pastoralo Z. Poemo aŭ teatraĵo pri pastistoj.

* **Pastro**. Rajtigita funkciulo de religia kulto : *~o vivas de preĝoj, advokato de leĝoj Z*, ~i Z (ntr). Esti ~o. Kp KLERIKO, SACERDOTO, PASTORO. Vd ORDINO.

* **PAŖI** (ntr). Meti la piedojn alterne unu antaŭ alia por sin transloki : *rapide, sencele, takte ~i*; (f) *ili ~as en la vivon kun la memfido de l' juneco*; *kiu levis la piedon, devas ek~i Z*. Kp IRI, MARŖI. ~o. **1** Ago ~i : *ĉe ĉiu ~o li ŝanceliĝis*; *fari falsan ~on Z* (duonfali); *kalkulante siajn ~ojn* (zorge k malrapide); *ek~i la unuan ~on* (f : iniciati); (f) *ni ~o post ~o* (iompostiom) *atingos la celon Z*. **2** Spaco trapasita per unu ~o : *la ĉambro estis 6 ~ojn longa B*; *inter ni k la morto estis nur unu ~o Z*; *de majesta ĝis ridinda estas nur unu ~o Z*; *inter voli k fari estas grandega ~o Z*; *sur ĉiu ~o ni renkontas malhelpaĵojn*. **3** (f) Alcela klopodo aŭ agado : *ni faros la necesajn ~ojn*; *ni penos retenadi la Ligon de ĉiu facilanima ~o Z*; *fari falsan* (maltrafan) *~on Z*. ~ado. Irmaniero. Al~i (ntr). **1** ~e proksimiĝi al iu aŭ io. **2** (f) Ekfari, ekprovi, komenci trakti : *nun ni devas al~i al alia demando, al la elekto Z*, *al la realigado de la projekto Z*; *mi vole nevole devis cedi k al~i kun propono de radikalaj reformoj Z*

(Vd REKTE, KORNO). **El~l** (ntr). 1 Eliri el la vico, antaŭeniri : *kvar soldatoj el~is*. 2 Iniciati iun interrompantan diron aŭ faron : *kiam la avino rakontis historion, li ĉiam el~adis kun ia « sed » Z* ; li sciigis min, ke, se mi ne el~os kun radikalaj reformoj, li ĉesos eldonadi la gazeton Z. 3 Publike iniciati aŭ deklari : *malkuraĝe el~i Z* ; Z. devis promesi al sia patro, ke li almenaŭ ne el~os publike kun sia laboro, antaŭ ol li finos la studadon en la universitato ; la deputito el~is kontraŭ militismo ; la pastroj el~is kontraŭ la dancoj ; la ŝtato el~as en la ekposedo de l' produktivedoj ; tiu panegiro ne estas deklamado nek polemika ek~o ; ĉu efektive ekzistas homoj, kiuj el~adis kontraŭ la pioniroj de tiu ideo kun tiaj sencencaj kontraŭparoloj Z ? (Kp ELIRI). **Super~l**, **trans~l** (tr). Iri trans, pli malproksime ol : *super~i limon, la moderecon ; tiuj provoj ankoraŭ ne trans~is la komencan stadion ; ne trans~ebla baro ; li donis sian leĝon al la maro, por ke la akvoj ne trans~u siajn bordojn Z*. **~stango** = irilo.

paŝao. Turka provincestro.

* **Paŝti** (tr). Konduki brutojn sur kampon, por ke ili manĝu herbon. **~ataro** Z. Brutaro. **~ejo** Z, **~iĝejo** Z. Loko kie oni ~as brutojn, herbejo. **~iĝi**. Sin ~i, sin nutri, manĝante herbojn, glanojn ks. **~isto**. Brutgardisto.

Paŝtelo Z. 1 Kraĵono farita el pulvorigita kolorilo k gumo. 2 Pentraĵo farita per tiaj kraĵonoj.

* **Pato**. Malprofunda senkovrila kaserolo kun longa tenilo, servanta por friti ; fritilo.

patato = batato.

patelo ♥. Malgranda moviĝanta osto, kiu troviĝas antaŭ la genua artiklo.

* **Patento**. Dokumento rajtiganta iun ekskluzive ekspluati iun eltrovon. **~l** (tr). Garantii per ~o : *~ita aparato*.

patino ☞ ☆. Natura verdgriza tavolo kreiganta sur ŝtono, vitro k plej ofte sur metaloj, pro malkompona efiko de aero, akvo aŭ tero.

Patologio. Scienco pri la organaj difektiĝoj kaŭzitaj de malsano.

Patoso. Emocia, solena aŭ entuziasma esprimo de altaj pensoj aŭ intensaj sentoj : *la ~o de Pindaro, V. Hugo*.

Kp EMFAZO, BOMBASTO, VERO, KORTUŜE, DRASTE, TRAGIKE, AKCENTE.

* **Patro**. 1 Virseksulo naskiginto de ido : *li estas la portreto de sia ~o Z* ; *~a amo* ; *~a (hejma) lingvo*. 2 Respekta titolo donita al pastroj : *la sankta ~o (papo)* ; *iu ~o dominikano*. **~ino**. Naskintino de ido : *la edzino de mia ~o estas mia ~ino Z* ; (f) senlaboremo estas ~ino de ĉiuj malvirtoj Z. **~(in)eco**. 1 Stato de vir(in)o, kiu estas ~(in)o. 2 Familiaj sentoj konvenaj al tiu stato. **~ujo**. 1 Lando konsiderata kiel apartenanta al iu nacio, pro tio, ke ĝi estas la lando de la patro k de la avoj de la nacioj : *vi staras nun antaŭ miaj okuloj, mia malfeliĉa ~ujo, kiun mi neniam povas forgesi Z* ; *mi forlasis mian ~ujon kiel juna knabo Z* ; *la el~ujigiloj Z* (ekzilitoj). 2 Nacio konsiderata kiel alligita al iu aparta lando : *defendi sian ~ujon* ; *morti por la ~ujo* ; *Egiptujo estis la ~ujo de la plej antikva civilizo en la mondo B* ; *sam~ujano*.

patrio = patrujo.

patriarko Z. 1 Hebrea prapatro k gentestro, kies vivo estis ĉiam tre longa. 2 (f) Respektinda maljuna familiestro. 3 Episkopo de la unuaj episkopaj katodroj : *~o de Jerusalemo, de Konstantinoplo*. 4 Honorotitolo de kelkaj ĉefepiskopoj : *~o de Venecio, de Lisbono*. 5 Estro de iu ortodoksa eklezio : *la greka ~o*.

patrico Z ☞. 1 Ŝtala peco reliefe gravurita, por formi fand-, moner- aŭ medalmatricojn k preslitterojn. Vd MATRICO. 2 Signo stampata sur orajn k arĝentajn objektojn por garantii la proporciecon de la uzitaj metaloj.

Patricio Z. Nobelo apartenanta al klaso, kiu posedis la politikan potencon en antikva Romo aŭ en kelkaj mezepokaj landoj.

Patrioto. Homo amanta sian patrujon k volonte servanta al ĝi. **~ismo** Z. Amo al patrujo k inklini servi al ĝi ; konscio, kiun iu nacio havas pri sia historia k morala aparta unueco.

* **Patrolo**. Malgranda taĉmento da soldatoj aŭ policistoj garde rondiranta. **~l** (ntr). Iri ~e.

Patrono. 1 Ĉe antikvaj Romanoj, riĉa potenculo, kies protekton petis plebanoj (Kp KLIENTO). 2 Eminentulo persono pro-

tektanta alian personon aŭ institucion. 3 Sanktul(in)o protektanta urbon, preĝejon aŭ tiujn, kiuj ricevis ĉe bapto ties nomon. ~1 (tr). Protekti kiel ~o.

paŭperismo. Multeco de malriĉuloj, konsiderata kiel socia malfeliĉo.

* **Paŭzo.** Nelonga interrompado de ago : fari ~on ; ~o dum legado, leciono, marŝado ; sen~e laboradi. ~1 (ntr). Halti momente dum agado. Kp RIPOZI, ĈESI.

* **Pavo.** 1 Kortbirdo el fam. de kokoj (galinacoj) kun granda belkolora ventumilforma vosto kovrita per brilaj okulformaj makuloj (*pavo cristatus*). 2 (f) Malmodestulaĉo, parademulo. ~1 (ntr). 1 (pp ~o). Eletendi sian voston. 2 (f) Malmodeste paradi (Kp FANFARONI, FIERI, BRUSTOŜVELI, VANTA).

pavezo ⚓. Supraĵo de la ŝipbordo.

Pavilano. Afrika simio kun hundosimila buŝo (*simia cynocephalus*).

pavilono Z. 1 Granda. luksa tendo. 2 Konstruo altiganta super tegmento de la ceteraj partoj de iu domego. 3 Izola konstruo en korto aŭ ĝardeno.

* **Pavimo.** Tegaĵo el ŝtono, ligno, asfalto ks etendita sur tero de strato, vestiblo kc. ~1 (tr). Tegi per ~o : en nia vilaĝo ne ĉiuj stratoj estas ~itaj B ; (f) per promesoj estas ~ita la infero Z. ~ero. Ĉiu aparta peco konsistiganta ~on.

peano Z. Himno gloranta Apolonon, kantata de antikvaj Grekoj kiel venkanto.

* **Peco.** 1 Parto de solida korpo rompita aŭ tranĉita : ~o da pano ; ~o de rompita briko ; kuiri ĉiujn bonajn ~ojn, la lumb-ojn k la ŝultrojn Z ; bela ~o da ŝtofo Z ; ~o de botelo ; disŝiri al ~etoj Z. Kp FRAGMENTO. 2 Ĉiu el la apartigeblaj partoj, kies kunmetado k kunigo konsistigas kompletan tuton : ~oj de maŝino, horloĝo, ĉarpentaĵo, jungilo, mozaiko, kolekto ; ili vestas al li ĉiun ~on de la novaj vestoj Z ; ni ~o post ~o prezentos al niaj legantoj la tutan lingvon Z ; grandan gravecon havas liu ~o da tempo Z ; ricevi salajron po~an, po ~o ; divers~a vesto. Kp ERO, ELEMENTO. 3 Apartigita parto de spirita verko : en la libro estas ankaŭ ~oj sistemaj por lerni k ripeti Z ; mi volas legi al vi tre belan ~on ; ~o de muziko Z. ~igl, dis~igl. Disigi en ~ojn : dis~igi

ŝtonon, vazon, paperon ; (f) estas domage, ke per tiuj ĉi bagateloj li dis~igas sian grandan talenton.

* **Peĉo.** Nigra glueca substanco ekstraktata el rezino. Ter~o = asfalto.

Pedagogo Z. 1 Instruisto k edukisto de infanoj. 2 Pedagogiisto. ~a. De ~o : bone konata en sferoj ~aj lingvisto Z.

Pedagogio Z. Scienco pri instruado k edukado, aŭ arto instrui k eduki la infanojn. ~isto. Sciencisto studanta la ~on.

Pedalo. Peco de meĥanismo, kiun oni movas per piedo : ~o de piano, orgeno, harpo, biciklo. ~1 (tr). Movi ~on.

Pedanta. 1 Precize, detale k iom rutine zorganta precipe pri malgravaĵoj : ni ne estu tro ~aj, ni estu toleremaj Z ; la libroj instruaj devas esti ~e konservativaj Z ; ~a ordo ; ŝi fariĝis ~a (diligentega, senmanka) vizitantino de la kunvenoj ; ĉiu detalo estas plenumita kun plej laŭdinda diligenteo k ~eco Z ; regula k metoda ĝis ~eco. 2 Posedanta nur mezkvalitan klercon, sed kredanta sin tre klera k parade montradanta siajn konojn : teda k ~a homo ; (f) per la haosa k ~a citado de vortoj el lingvoj, kiujn li ne scipovas, li kredas, ke li montras sin lingvisto ; enuiga k ~a elokventeco ; ~o (homo ~a) ebria pro sia ĵusa klerigo ; malakcepti korektojn k konsilojn estas ~eco.

Pedelo. Malsupera oficisto de preĝejo, universitato aŭ juĝejo, kiu zorgas pri malgravaj materialaj taskoj.

pederastio ⚔. Seksinklino de viro al viro.

* **Pediko.** Senflugila parazita insekto (*pediculus*).

pedologio (Sc.). Sistemo el sciencaj konoj ligitaj kun studoj pri kreskanta homo, ekde ĝia enutera stato ĝis plenkreskeco.

* **Pego.** Birdo, el klaso de grimpuloj, kun longa fortika beko, kiu, pikante ŝelon de arboj, mangas tie loĝantajn insektojn (*picus*).

* **Pejzaĝo.** 1 Pli malpli pitoreska landvidaĵo. 2 Pentraĵo prezentanta landvidaĵon. ~isto. Pentristo, kiu pentras precipe ~ojn.

* **Peki** (ntr). 1 Malobservi religian aŭ moralan leĝon : ~into pentas, kolero silentas Z ; kontraŭ ~on prediku. sed

~inton pardonu Z; eĉ inter puuloj ne mankas ~uloj Z. Kp KULPI, KRIMI. 2 Malobservi regulon de deĉeco, scienco, arto kc: ~i kontraŭ la logiko Z, la gramatiko, la vereco; tiuj formoj ~as kontraŭ la principo de internacieco. Kp ERARI, RUINIGI, MALKOREKTA. ~o. 1 Malobservo pri religia aŭ morala leĝo: de ~o k mizero estas plena la tero Z; pro ~o senkonscia estas puno neniam Z; ~e akirita ne estas profito Z; ~o malnova perdas ~econ Z. 2 Malobservo pri ia regulo: tia uzado ne estas ~o kontraŭ la reguloj de la lingvo Z. ~igl. Instigi iun al ~o. Kp DELOGI, MALVIRTIGI. Sen~a. 1 Neniel ~inta. 2 (f) Tute sendifekta, tute korekta, tute konvena, perfekta: sen~a gentileco, elokventeco. Sen~igl, ~liberigl. Pardonu la ~ojn, absolvi: neniam tiu krimo ~liberigis; virŝafo de ~liberigado Z (pro~a kapro. Kp KAPRO).

* **Pekil** (tr). Meti krudajn viandojn aŭ fiŝojn en salon por konservi ilin mang-eblaj: ~ita porko, moruo; ~aĵo.

* **Peli** (tr). 1 Irigi rapide antaŭen, eksciti al rapida kurado aŭ simple al foriro: ~i brutojn sur herbejon B; ~i bovojn plue; li ~is min eksteren; kvin el vi ~os centon Z; ~i siajn piedojn Z (kiel eble plej rapide forkuri); la ŝtatoj bolis per vivo k ~ado Z (sin~ado); kiu tro ~as, nur malakcelas Z; sin ~i Z (vole rapidi); lace~i, konsum~i ĉevalon; (f) la sorto ~is min en fremdlandon Z; ne la espero de ia komerca akiro ~is min al via bordo Z; la fluo ~as la boaton al la tero Z; malvarma pluvo ~ata (forblovata) de la ventego; ~os ilin brueto de falanta folio Z; ŝi volis iri, kien ŝia kaprico ŝin ~os Z; ~i tagojn sen afero de mateno al vespero Z; li faras sian taskon iele tra~e Z (kiel li estas ~ata, sen propra volo, blinde, hazarde. Vd TRAFE). Kp PUŜI 1. 2 Kuri por atingi, persekuti: k vi kuros, kiam neniu ~os vin; plej juna katido musojn jam ~as Z; la sorto ~as (turmentas) lin kruele Z; pli efike ol bato ~as malsato Z; morte~i cervon. 3 Alvenigi iun al iu stato aŭ ago; instigi: la pastroj ~as tiun amason de altranguloj, kien ili volas k kiam ili volas B; volupto ŝin ~is al la krimo Z; ~i iun en malesperon; en~i iun en teruron per brudo Z. Kp PUŜI 2. 4 Intensigi ian senton ĝis ia punkto: ~i

gis ekstremo la malamon Z; ~adi la singardemon tro malproksimen Z. Dis~l (tr). Disigi ~ante: dis~i la muŝojn; kantu por dis~i mian ĉagrenon B; dis~i ĉion malbonan per siaj okuloj Z; li ilin dis~is, kiel dis~igas fumo Z. El~l (tr). Elirigi ~ante: estis tia vetero, ke oni eĉ hundon ne el~us Z; el~i iun el la mondo de la vivuloj Z; la el~itoj (ekzilitoj); (f) el~i malsagecon el koro de knabo Z. For~i (tr). Forigi ~ante; igi malaperi: for~i la muŝojn; for~u blasfemulon Z; la suno for~as la ombrojn; prunto amikon for~as Z; la faktoj for~is la belan iluzion.

Pelerino Z. Pli malpli mallonga, pendanta, surŝultra, senmanika mantelo kovranta dorson k bruston.

* **Pelikano**. Granda rampeda marbirdo havanta laŭlonge sub la beko grandan poŝon, en kiu ĝi konservas la ĉaskaptitajn fiŝojn. Oni kelkfoje uzas bildon de ~o kiel simbolon de la sindona patr(in)a amo.

* **Pelto**. Speciale preparita felo, ĝenerale belhara, uzata kiel vesto aŭ garnituro: vespermantelo kun randoj el zibela ~o. ~aĵo. ~a vesto.

* **Pelvo**. 1 Portebla malprofunda k larĝa vazo por enteni fluojn: lavo~o Z. Kp BASENO. 2 ♥ Speco de osta zono, konsistiganta la bazon de la trunko k kuniganta ĝin kun la kruoj.

* **Peni** (ntr). Energie k lacige streĉi siajn fortojn por atingi rezulton: ~i imiti, konsoli, konvinki iun; ~i porti, anstataŭigi Z, ekkoni ion Z; ~i pri la efektiva de siaj planoj; mi ~is rekte pensi en la lingvo neŭtrala Z; mi ~os veni al la kongreso Z; oni ~is allogi min per tre granda sumo da mono Z; kion vi pri~as, tio al vi venas Z. Kp KLOPEDI, STREĈI, ŜVITI, STREBI, PROVI, LABORI. ~o. Energia k laciga streĉo de ĉiuj fortoj al iu celo: mi vin dankas pro viaj ~oj; mi faros ĉiujn eblajn ~ojn por kontentigi vin; bona verkisto ~as eviti ~on al la legantoj; venas ĉagreno sen granda ~o Z; via ~ado ne estos vana; por sukcesi vi devas ankoraŭ plifortigi viajn ~ojn; el ~o igas beno Z; ne ŝpari monon nek ~on Z (Vd HAŬTO); la rezultato ne valoras la ~on (= ne estas inda Z); ne valoras la ~on ekzameni la aferon (Kp VALORI). ~iga. Trudanta aŭ postulanta ~on:

~iga laboro. ~inda. Valoranta la ~on : estus ~inde aŭskulti mian historion Z. **Sen~e.** Facile. **Rim.** : La vorto **peni** pli atentigas pri streĉo k laciĝo, la vorto **labori** pri celo k rezultato.

Penco. Malgranda angla monero.

* **Pendi** (ntr). 1 Esti alligita per unu ekstremo tiel, ke la cetero estas libera, ne tuŝante la teron aŭ plankon : multaj fruktoj ~as de la pirujo ; glavo ~is ĉe tia flanko ; la haroj ~is malsupren sur la ŝultroj Z ; lampo ~as de la plafono ; penŝraŭgo ~as sur la muro B ; orel~aĵo ; liaj manoj ~is senforte sur la nigra vesto Z ; azeno kun el~anta lango B ; (f) la aŭskultantaro kvazaŭ ~is je la lipoj de l' oratorio (avide aŭskultis). 2 Esti levita de tero per ŝnuro ĉirkaŭanta kolon k mortu pro premsufoko : longe ŝtelas ŝtelisto, tamen fine li ~os Z ; tajloro krimis, botisto ~as Z. 3 (f) Resti senmove super iu aŭ io ; ŝvebi : super ni ~is la pura ĉielo B ; la luno ~is alte en la ĉielo B ; super la homamaso ~is polvo k tumulto ; en la aero ~is peza griza nebulo B ; roka plataĵo, kiu arkoforme ~as super la bordo de Rejno Z ; (f) iliaj ĝemoj ~is en la venenita aero de l' kajuto B ; la akcipitro flug~as super kolombo ; (f) ~os sur li la tuta gloro de la domo de tia patro Z ; grava danĝero ~as super (minacas) nia entrepreno ; (f) ĝis tiam nia afero ~as en la aero Z (estas tute necerta). ~igi. 1 Fiksi ion ĉe unu ekstremo tiel, ke la alia ne tuŝu teron aŭ plankon : mi ne ~igis mian ĉapon sur la arbeto, sed ĝi flugante ~igis sur la branĉoj Z ; ~igi mantelon sur Z, de, ĉe hoko. 2 Levi iun de tero per ŝnuro ĉirkaŭanta lian kolon por mortigi lin per ĝorgpremo : ~igi krimulon ; sin mem ~igi ; ~iginda kanaĵo (Vd ŜNURO). ~igilo. Trabajo destinata por ~igi krimulojn. ~ingo Z (Ev) = ~igilo. ~uml = ~igi 2. ~umilo = ~igilo. De~1 (ntr). 1 Esti subigita sub ies volo aŭ povo : la filo de~as de sia patro ; la sorto de homo de~as de Dio ; la afero ne de~as de mia volo Z ; la decido de~as de vi B ; de ili de~as, ĉu la nova organizo estos kontentiga aŭ ne. Kp OBEI, SUBMETITA. 2 Esti ligita kun io per mallarga rilato de konsekvenco : ĉio ĉi de~as de la cirkonstancoj, de la sekreteco, rapideco, de via gusto, de l' kutimo Z, de la vetero ; mia feliĉo de~as de tio, se mi

edziĝos kun ŝi ; de~e de tio, kiel (laŭ tio se) li al mi respondos (Vd se). 3 Esti konsistiga parto de tuto : liu ĝardeno de~as de la bieno ; la aferoj, kiuj de~as de nia melio ; tiu vilaĝo ne de~as de nia distrikto (Kp APARTENI). De~a. De~anta, nelibera : de~a situacio. Sende~a. De~anta de neniu aŭ nenio, tute libera : ĉiuj deziras la sende~econ de la lando.

* **Pendolo.** Pezaĵo pendantsanta de fiksa punkto k balanciganta laŭ egalaj temporetoj : la ~o de la horloĝo iradis tien k reen Z. ~1 (ntr). Balanciĝi kiel ~o. Kp SVINGIĜI.

* **Penetri** 1 (x). Eniĝi internen de io, traŭrante la eblajn barojn : la radikoj profunde ~as en la teron ; la kuglo ~is ĝis la ostoj B ; ŝtelisto ~is en la domon, lupoj en la ŝaftejon ; eĉ unu radio de la suno ne povis ~i tra la densaj branĉoj de la arboj Z ; ŝiaj vestoj, ~itaj per peza akvo, ŝin malsupren tiris Z ; frosta vento ~is ĝis la ostoj ; epidemio ~as en la landon B ; esp-o ankoraŭ ne multe ~is en tiuj rondoj ; la novaĵo ~is ĝis tie ; (f) : estas kvazaŭ spirito de Dio subtile ~us en vin Z ; tiu principo devas ~i en ĉiuj spiritojn ; la racio ankoraŭ ne multe ~is en la homajn cerbojn ; kiel ponardo en mi ~as ĉiu vorto Z ; en Esp. vortaro k gramatikoj inter~as unu la alian. 2 (tr. pp sentoj). Plene ekposedi, emocii, absorbi : iom da melankolio ~is la animojn ; li estas ~ita de ĝojo Z, de tiu ideo ; ~os vin la spirito de la Eternulo Z ; la Hindoj estas profunde ~itaj de religio. 3 Malkovri, diveni : ~i sekretojn, la misterojn de la naturo. Kp ENIRI, ENPROFUNDIĜI, ENPIKIĜI, BORI, INVADI, ENRADIKIĜI, ENPLANTIĜI. ~(ant)a, ~ema. 1 Facile k profunde ~anta : ~aodoro. 2 Klarvida, facile k rapide rimarkanta k komprenanta la kaŝitaĵojn : ~e rigardi iun B ; ~ema spirito ; ~anta observakapablo. ~igi. Igi iun aŭ ion ~i en : ni sukcesis ~igi niajn reprezentantojn en la parlamenton ; ~igi ideon en la cerbon de iu ; ~igi en la ĉiutagan vivon la uzadon de Esp. En~1 (x). Profunde ~i : esp-o nun en~as en ĉiujn branĉojn de la vivo ; li plensukcese en~is en tiun problemon. Ne~ebla. Prezanta netraŭreblan baron : ne~ebla grundo ; ne~ebla tolo B ; (f) ne~ebla vizaĝo (Kp ENIGMA,

KOVRITA, MISTERA). **Tra**~1 (tr). 1 Tute, plene ~i : la suno ne sukcesas tra~i la nubojn ; ĉio estis tra~ila de malsekeco ; *netra*~ebla densejo Z ; *terura ĝemo tra*~is ĉien ; (f) : la tuta libro estas tra~ila de tiu ideo, per militimpresoj ; la feliĉo tra~as mian sangon k miajn pensojn Z. 2 Perforte ~i : tra~i sekreton B.

* **Peniko**. 1 Densa tufo da haroj kunligitaj ĉe ekstremo de bastoneto, uzata por ŝmiri per kolorilo, gluo, kuracilo ks. 2 = Kvasto : li *svingis la* ~ojn de sia vesto B. 3 (Ev.) Beraro, grapolo : li *disdonis al ĉiuj po unu* ~o da sekvinberoj Z. ~1 (ntr). Uzi ~on por pentri, glui ks.

peniso ♥. Vira genera organo.

* **Pensi** (x). 1 Formi, kunligi k volvi ideojn en la spirito : mi ~as, do mi ekzistas ; li nur *ripetas*, kion aliaj ~is antaŭ ol li ; ilia koro ~as pri perfortaĵo Z ; ŝi ~as pri kampo k aĉetas ĝin Z ; *serĉe dirite, cele* ~ite Z ; ŝi estis ĉiam *silenta k en*~a Z. 2 Opinii : mi ~as, ke ĝi estos konstruata pli ~ol tri jarojn Z ; *Volapük ne estis venkita de Esp.*, kiel multaj personoj ~as tute erare Z ; mi *kredeble ne povos veni*, ĉar mi ~as, ke mi mem havos hodiaŭ gastojn Z ; ĉiu, kiu ŝin vidis, *povis* ~i, ke li vidas la patrinojn Z ; kion vi ~as pri mia projekto B ? ~(**ad**)o. Kapablo ~i : la ~o estas preskaŭ neebla sen la lingvo. ~(**a**)o. Tio, kion oni ~as : ~oj iras trans limoj sen pago nek timo Z ; libere eldiri sian ~on ; la lingvo *fiksas la disfluemajn* ~ojn. ~isto, ~ulo. Homo, kiu profunde ~as : akiri reputacion de granda ~ulo. ~lga. Liveranta temon por ~i, inspiranta ~aĵojn. **Antaŭ**~1 (tr). Pri~i antaŭ la ago : antaŭ~ila krimo. **El**~1 (tr) Krei per ~ado ion novan : *el*~i aparaton, artan lingvon ; eĉ plej freneza imago ne povus *el*~i ion similan (Kp ELTROVI, INVENTI, MALKOVRI). **En**~1gi. Esti absorbata en ~o : ĉiu timas *en*~igi serioze eĉ unu minuton pri la mokata ideo Z (Kp MEDITI). **Pri**~1 (tr). Uzi siajn spiritajn fortojn pri aparta temo por atingi juĝon aŭ decidon ; profundigi sian ~on pri farata ago : *pri*~i respondon Z ; ne *pri*~u malbonon kontraŭ via proksimumo Z ; *pri*~u malrapide k agu decide Z ; tio postulas *pri*~on ; nepri~ila parolo Z ; de senpri~a rekomendo venas plora k plendo Z ; mal-

serioza k senpri~a karaktero (Kp FRIVOLA, VANTA).

* **Penslo**. Sumo ĉiujare pagata al eksiginta oficisto aŭ servisto, kiam li atingis difinitan aĝon k servis dum difinita nombro da jaroj. ~1 (tr). Pagi ~on al iu. ~ulo. Homo ricevanta ~on.

Penslono. Domo kie oni povas konstante loĝi k manĝi, pagante interkonsentitan monsumon.

* **Penti** (x). Senti bedaŭron pro farita kulpo kun deziro ripari ĝin k ne plu rekomenci : *pekinto* ~as, *kolerio silentas* Z ; ~i sian senpripensemon, pri, pro sia senpripensemo ; tiam la Eternulo ~is, ke li kreis la homon sur la tero Z ; li montris sian ~on batadante sian bruston. ~ofari Z. Ripari pekon aŭ kulpon per ~aj suferoj k bonaj agoj.

pentagono Δ. Poligono, havanta kvin laterojn k kvin angulojn (= kvinangulo). Vd ANGULO, EBENO, EDRO, LATERO.

Pentametro. 1 Antikva verso uzata alterne kun heksametro k konsistanta el 6 eroj, el kiuj la du unuaj povas esti laŭvole spondeoj aŭ daktiloj, la 4a k 5a estas ĉiam daktiloj, dum la 3a k la 6a konsistas el longa silabo sekvata de muzika silento. 2 Sesera labakcenta verso proksimume imitanta la antikvan ~on.

* **Pentekosto**. 1 Hebrea festo memoriganta la tagon, kiam Javeh donis al Moseo la tabelojn de la leĝo. 2 Kristana festo memoriganta la malsupreniron de la Sankta Spirito sur la apostolojn.

* **Pentri** (tr). 1 Reprezenti materiajn objektojn per linioj k koloroj : ~i viron, arbon, pejzaĝon per oleo, per akvarelo ; li ~is la diinon nuda ; ne ~u diablon sur la muro Z (se oni aludas pri danĝero, ĝi okazas. Vd LUPO). (f) : la suno ~is brilan strion sur la vasta akvaro ; la luno ~is sur la ĝardenoj ombrojn de l' piramidoj B ; sur lia vizago estis ~ila la kutimo diri la veron B. Kp DESEGNI, SKIZI. 2 Priskribi karakterojn aŭ scenojn per vortoj : li *majstre* ~is la *ĝojojn k malĝojojn de la humiluloj* ; ~i la homojn tiaj, kiaj ili devus esti. 3 Imagi drastan k vivan bildon de io : ofte li ~adis al si tiun ĉi tempon sub ĉiaj cirkonstancoj Z. ~ado, ~arto. Arto ~i 1. ~aĵo. ~overko. ~inda. Pitoreska.

peono (Sp). Ĉiu el la ok plej malgrandaj figuroj, kiujn disponas ĉiu ŝakludanto (= soldato).

Peonlo. Veg. el fam. ranunkolacoj kun belaj grandaj multpetalaj floroj.

* **Pepl** (ntr). 1 Aŭdigi mallaŭtajn ripetitajn krietojn, kiel kokidetoj, paseroj : (f) *la ~aj krioj de la virinoj* B. 2 (f) Babil.

Pepsino. Organika fermento troviĝanta en la digesta stomaka suko.

* **Per.** 1^e Prep. montranta : 1 Instrumenton, materion aŭ objekton, kiun oni uzas por plenumi agon aŭ atingi celon : *bati iun ~ bastono*; *ne ~ la pano sole vivas la homo*; *sin nutri ~ legomoj*; *plenigi botelon ~ akvo*; *asperi ~ sango*; *viŝi la buŝon ~ tuko*; *trafi du celojn ~ unu ŝtono* Z; *kovri tablon ~ lupiŝo*; *svingi ~ paperoj*; (f) *ne ĉiam ~ ago mezuriĝas la saĝo* Z. 2 Organon aŭ membron, kiun oni uzas por fari ion : *ni vidas ~ la okuloj k flaras ~ la nazo* Z; *minaci iun ~ pugno* Z; *li prenos iom de la sango k aspergos ~ sia fingro la antaŭan parton de la fermoplato* Z; *grinci ~ la dentoj k tremi ~ la tuta korpo*; *la birdoj batas la aeron ~ siaj flugiloj*; *stari ~ unu piedo en la tombo* Z; *teni iun ĉe la nuko ~ sia mano*. Rm. : Oni ankaŭ uzas **per** por montri, kiun parton de ius korpo oni tenas : *teni la lupon ~ la oreloj, infanon ~ la mano*; *konduki iun ~ la nazo* B (laŭ sia arbitro. Vd laŭ). 3 Personon, dank' al kies interhelpo oni povas plenumi ian agon : *sendi leteron ~ servisto*; *parencaj ~ Adamo* Z; *la funebra ceremonio estis honorigata ~ delegacio de la urbestro*; *la registaro estis oficiale reprezentata ~ unu ministro*; *de la infaneco la princo ĉirkaŭis sin ~ militistoj* B; *kontroli ion ~ si mem*; (f) *esp-o memorigas ~ si* (sen helpo de alio) *la lingvon italan* Z; (f) *ĉiuj prep-oj ~ si mem* (sen ia alia motivo) *postulas la nominativon* Z; (f) *el tio jam ~ si mem elfluas la konkludo, ke* Z. Rm. : Z atentigas, ke la prep-n **per** post pasivo oni povas uzi nur, se ĝi troviĝas antaŭ vorto, kiu esprimas ne la aganton mem, sed la rimedon uzatan de la aganto. Kp DE 4. 4 Rimedon dank' al kiu estas atingata ia rezultato : *mi estis kortuŝata ~ tiu doloro*; *penetri en domon ~ forto, perforte*; *trafi ~ la parolo rekte en la vizaĝon de iu* Z; *mortigi iun ~ unu puŝo de pon-*

ardo; *~ helpo de vortaro mi komprenis vian leteron* Z; *kuitiĝas servo ~ reservo* Z; *ni povas ~ kurba vojo al rekta celo veni* Z; *li eldeviĝis la permeson mian ~ necesanta ripetado* Z; *li turmentas min ~ malsanta tutajn tagojn* Z; *lia filo, kuraĝigita ~ la morto de nia reĝo* Z; *li tiris ~ ĉiuj fortoj*; *liaj okuloj pleniĝis ~ larmoj* B; *la pupiloj ne malekiĝis ~ larmo* Z; *la vangoj kovriĝis ~ malsaneca flavo* Z; *ilia viz-aĝo ne kovriĝis ~ honto* Z; *eksvarmos la rivero ~ ranoj* Z; *juru, ke neniam vi parolos eĉ ~ unu vorto pri tio* Z; *ni timis la koleron, ~ kiu la Eternulo ekkoleris kontraŭ ni* Z (Kp PRO). Rm. : En kelkaj okazoj **per** havas senceon de mezuro : *ĉiu malbona sciigo alproksimigas min ~ unu paŝo al la tombo* Z; *oni povas esperi, ke la memoro de granda homo ~ duonjaro super-vivos lian morton* Z; *vi ~ alteco de unu kalkanumo fariĝis pli proksima al la ĉielo* Z. 5 Manieron, kiel efektiviĝas la ago : *la fumo flugis supren ~ nigra kolono, ~ blankaj volutoj*; *ia rubandeto brilis ~ roza aŭ blua koloro* Z; *la trupoj antaŭenkuris ~ grandaj masoj*; *mia onklo ne mortis ~ natura morto* Z; *simila al la patro ~ la karaktero*; *filo, tute fremda ~ la koro* Z; *verŝi larmojn kvazaŭ ~ riveroj* Z; *ŝi estis bela ~ beleco de anĝelo* Z; *ripozi ~ trankvila dormo* K; *vivi ~ mizera, kompata viva* Z; *sin preterŝovi ~ paŝo majesta* Z; *ni ne povas atingi ĉiujn celojn ~ unu fojo*; *ekkrii ~ terura voĉo* Z; *marŝi ~ piedoj nudaj* Z; *ili vivas ~ unu animo en du korpoj*; *komeni sian paroladon ~ gratulo*; *la subst-oj finiĝas ~ o*. 6 Potencan aŭ influon, kiun oni alvokas por persvadi iun : *mi vin petegas ~ ĉielo* Z, *~ la rajtoj de nia amikeco de lernejo* Z.

11^e Pref. signifanta, ke la ago esprimata de la radiko fariĝas rimedo por atingi iun celon : *~labori* (akiri per sia laboro); *~ludi* (gajni per ludo); *~flati* (atingi flatante); *oficiala ~voĉdona decido* Z.

111^e Vortero samsignifa. ~a. Ne efikanta per si mem; ne rekte trafanta; bezonanta interan rimedon por atingi celon : *~a agento*; *interparoli ~e de interpretisto*. ~1 1 (ntr). Interhelpi por efektiviĝi ion : *li ~is por akordiĝi ilin*. 2 (tr) (iu) Havigi ion al iu per sia interveno k klopodo : *~i al iu oficon Z, inform-on*; *ni ~as ĉiujn librojn kontraŭ antaŭ-*

pago. 3 (io) Havigi, ebligi ion al iu per sia efiko : *teatraj prezentadoj ~as plej agrablajn distrigon*; *ofta voĉa legado estas bona rimedo por ~i al la lernanto riĉan provizon da vortoj. ~ado.* Faro de ~anto : *ni atingis tiun sukceson ~ (dank' al) la ~ado de nia prezidanto*; *pac~ado* (paciga interveno). ~anto. Homo, per kies helpo oni traktas aferojn kun aliaj personoj (Kp AGENTO, KOMISITO, KOMISARO, DELEGITO). ~**(II)o.** Rimedo. **Sen~a.** Aganta per si mem sen perado de aliaj : *sen~a kaŭzo. Sen~e.* 1 Mementu : *sen~e apud la lito Z, ĉe la maro Z. 2* Rekte, mem : *sen~e averti la estron.*

Percepto $\S$. Kono, kiun ni akiras pri la ekstera mondo pere de niaj kvin sentumorganoj aŭ pri ni mem pere de la konscio. **Rim.** : Ne konfuzu kun **koncepto**. ~**I** (tr). Havi ~on pri io : *apenaŭ ~ebla kliniĝo.*

* **Perĉo.** Mangebla riverfiŝo parenca je perko (*acerina vulgaris*).

* **Perdi** (tr). Nevole senigi je posedaĵo : 1 Ĉesi posedi, ne plu havi : *~i sian ŝlosilon, monujon*; *dum la malsano, li ~is ses kilogramojn de sia pezo*; *~i la voĉon, la spiron, la apetiton, la dorman ripozon Z, la vivon, la paciencon, sian feliĉon Z, gajecon, influon, forton Z, kuraĝon Z, konscion Z*; *~i la favoron de iu B, la konfidon de iu*; *~i la konfidon al iu Z, pri io*; *tie la bordoj de la rivero ~as sian ridantan mienon Z*; *tiu argumento ~is nun sian valoron*; *la lingvo de tiu tempo ~is absolute nenion el sia valoro Z*; *la entrepreno ~as ĉian sencon k celon Z*; *~iĝas per pruntedono amiko k mono Z. 2* Ne gajni ion, kion oni povus ekposedi : *vi ne multon ~os per via foresto*; *~i la batalon (esti venkita)*; *~i la ludon. 3* Vane uzi : *~i la tempon kantante*; *vane vi ~is viajn vortojn Z. 4* Ne plu vidi ion aŭ iun malaperantan ; ne povi plu retrovi : *~i en la premado sian akompananton*; *~i iun el la okuloj Z, el la vido*; *sidi en angulo ~ita en ombro*; *~i la vojon*; *mia letero ~iĝis*; *lia voĉo ~iĝis (ne estis aŭdata, rimarkata) en la bruego Z*; *elserĉi ~iĝintan ŝafon Z*; *ili unuope aŭ duope forlasas la universitatan korton k ~iĝas en la popolaj amasoj Z*; *niaj kunvenoj for~iĝas en la amaso da aliaj kunvenoj*; *li ~iĝas (~as la vojon,*

forĝas la celon) en malgravaj flankaj aferoj. 5 (Uzata nur en pasivo) Ruinigi, malsukcesigi, neniigi : *ni estas ~itaj (tuj pereantaj) senrevene Z*; *ĉio estas ~ila Z*; *ekzistas estonteco k via espero ne ~iĝas Z*; *bono farita ne estos ~ita Z*; *vi estas ~itaj B (venkitaj)*; *multaj semoj ~iĝas Z (vane neniigas)*. (Kp PEREI 2, FORFLUGI, FORGLITI, ELGLITI, FORKURI, MALAPERI, DISIĜI, DEGELI, FORFANDIĜI, KONSUMIĜI.)

* **Perdriko.** Sovaĝa birdo el fam. de kokoj (galinacoj), kun bongusta viando (*perdrix*).

* **Perel** (ntr). 1 Neatendite morti per akcidento aŭ perforto : *~i en batalo*; *ĉe manko de konsiliĝo popoloj ~as Z*; *hipokrita buŝo kaŭzas ~on de justuloj Z. 2* Neatendite detruigi, neniigi : *diron oni neas, skribo ne ~as Z*; *feliĉo leĝon ne obeas, subite naskiĝas, subite ~as Z*; *ĉiuj liaj vortoj k laboroj ~is vane Z*; *la konfido ~is Z*; *la espero de malpiuloj ~os*; *neniam lia nomo ~os Z*; *la fruktoj de lia laboro neniam ~os Z*; *senfrukte ~inta provo Z*; *tiuj nesingardaj vortoj povos havi terure ~igan efikon Z*; *via agado povas doni ~igan rezulton por nia komuna ideo Z*; *lia gloro estas ne~(ont)a. ~igl. 1* Mortigi : *la birdo rapidas al la kaptilo k ~igas sian vivon. 2* Detru : *sekeco ~igas la grenon*; *eksplode ~igi ŝipon Z. For~l (ntr). Malaperi ~inte : *vi for~os de sur tiu lero, kiun donis al vi la Eternulo Z.**

* **Perfekta.** 1 Havanta ĉiujn kvalitojn k nenium mankon : *ni konceptas Dion nepre ~a. 2* Havanta ĉiujn kvalitojn necesajn en sia speco : *~a oratoro, verko*; (ironie) *~a kanajlo Z, malspritulo Z* (Vd PROTOKANAJLO); *~e ludi pianon*; *ni admiris longe la ~econ de la pentraĵo*; *ni neniel konsideras tiun teorion kiel ~an k nekritikeblan. Kp* MODELA, SENMANKA, SENDIFEKTA, SENPEKA, SENMAKULA, SENERARA. ~**igl.** Peni por igi ~a : *~igi lernanton per ekzercado*; *li multe ~iĝis en kalkulado*; *riĉiĝado k ~iĝado de la lingvo Z*; *homo estas erarema sed ~ebla. ~o Z* (G). Verba tempo uzata en kelkaj lingvoj por montri rezulton de ago tute plenumita, ne precizigante kiam ĝi plenumiĝis (Kp IMPERFEKTO, PRETERITO).

* **Perfid** (x). 1 Mallojale forlasi iun, kiu estas en danĝero ; mallojale endanĝerigi aŭ malservi la interesojn de iu persono

aŭ de grupo, al kiu oni apartenas, por profito de alia malamika persono aŭ grupo : *~i sian estron, partion, patrujon ; ŝtelisto ŝteliston ne ~as Z ; oni ~on prenas sed ~ulon abomenas Z*. **2** Mallojale trompi ies konfidon ; mallojale ĉesi esti fidela al iu : *~i sian edzinon ; mi ne ~os al Davido Z ; mian fidelecon mi ne ~os Z ; (f) lia memoro, liaj fortoj ~is lin (mankis al li)*. **3** Malkaŝi, konatigi ion, kio devis resti sekreta : *~i sekreton, planon ; se en kor' io sidas, vizaĝo ~as Z (Vd LEGI)*.

*** Pergameno.** Ŝaffelo preparita por skribado k uzata precipe dum mezepoko.

periferio **Z** **Δ**. Konturo de rondo aŭ alia ebena fermita per kurblinio. Kp PERIMETRO.

perigeo **Z** **☾**. Punkto de la orbito de planedo, en kiu ĝi estas plej proksima de latero. Vd APOGEO, ZENITO.

perihelio **☿**. Punkto de la orbito de planedo, en kiu ĝi estas plej malproksima de la suno. Vd AFELIO, APSIDO.

perikardo **♥**. Membraneca sako, envolvanta la koron.

perikarpo **☿**. Ĉio de la frukto, kio envolvas la grajnon : *~o konsistas el tri partoj : epikarpo, sarkokarpo aŭ mezo-karpo k endokarpo*.

Perimetro. Konturo de geometria figuro.

perineo **♥**. Malsupra pario de la abdomeno.

Periodo. **1** Tempo, kiun bezonas astro por retrovigi en sama punkto de sia rondvojo. Kp STADIO, FAZO. **2** Tempa daŭro inter du difinitaj fazoj de fenomeno aŭ de evoluado. Kp EPOKO, JARARO. **3** Aro da frazoj prezentanta malvolvigon de iu unueca penso. Kp FRAZARO. **~a.** **1** Ripetiganta post pli malpli difinita tempo : *~a febro, eldonaĵo, fenomeno*. Kp INTERMITA. **2** Karakterizata per *~oj 3 : ~a stilo*.

perlosto **♥**. Fibreca membrano, kovranta la ostojn.

perplo. Mara ĉirkaŭa ŝpirado aŭ preciza raporto pri ĝi.

periskopo **☿** **☿**. Optika instrumento, kies elstaranta tubo vidigas horizonton super kiu ĝi elstaras.

Peristilo. Korto ĉirkaŭita per galerio apogita sur kolonoj.

*** Peritoneo.** Membrano entenanta la intestojn.

*** Perko.** Manglebla riverfiŝo parenca je perĉo (*perca fluviatilis*).

perkalo. Delikata densa katuno.

*** Perlo.** **1** Brillanka globeto formiganta en kelkaj specoj de markonkoj k uzata kiel juvelo : *la virino estis ornamita per oro k altvaloraj ŝtonoj k ~oj*. **2** Vitra, emajla aŭ metala globeto, kiun oni traboras k surfadenigas por fari diversajn ornamajojn. **3** (f) Altvalorajo, perfektaĵo, plej bela aĵo : *tio estas la ~o el la kolekto ; li estas la ~o el la edzoj ; literatura ~o ; ne donu sanktaĵon al la hundoj, nek ĵetu viajn ~ojn antaŭ la porkoj*. (Kp GEMO, TREZORO). **~a.** Simila al ~o, ~okolora : *~aj dentoj ; ~a ĉielo, roso B.* **~1** (ntr). Eliĝi kun formo de ~o : *la ŝuito ~is sur lia frunto ; el liaj okuloj ~as malrapide larmoj*.

*** Perlamoto.** Blanka materio kun ĉielarkaj rebriroj, teganta la internon de kelkaj specoj de markonkoj k uzata por fari butonojn, ventumilojn, tenilon de tranĉiloj ke.

*** Permesi** (tr). **1** (iu) Konsenti, ke iu libere faru ion : *~u al mi kisi vian manon Z ; ~u al malriĉa homo, ke li t~n petu de vi Z ; ricevi, atingi la ~on Z ; ripoz~o*. Kp AKCEPTI, ALLASI, TOLERI. Vd PASIVA, Rim. **2** (io) Ebligi, ke iu faru ion : *kiom la cirkonstancoj tion ~is, li penis esti eleganta Z ; la regularo ~as, ke ...u Z ; la sorto ne ~is al ili geedziĝi Z*. **For~1** (tr). **1** ~i al iu foriri : *li for~is la vizitantojn ; peli for~on ĝis la vespero*. **2** ~i al oficisto aŭ servisto forlasi sian servon por difinita tempo : *li petis for~on por ĉeesti la edziĝon de sia frato*. Kp LIBERTEMPO. **Mal~1** (tr). Ne konsenti, ke iu faru ion : *malobei, transpaŝi mal~on ; frukto mal~ita estas plej bongusta Z*.

permuti **Z** (tr) **Δ**. Ŝanĝi la ordon de ciferoj, literoj ks.

*** Perono.** **1** Ekstera malalta ŝtuparo finiganta per plataĵo, sur kiu malfermiĝas pordo de domo : *vasta pina domo kun ~eto Z*. **2** (Ev.) Kajo **2**.

perpendikla **Δ**. (pri rekto) Formanta egalajn angulojn kun alia rekto. **~o.** ~a linio.

perpendikulara **Z** = perpendikla.

perpleksa. Ŝanceliĝa pro senkonsileco, hezitanta inter pluraj kontraŭaj decidoj. Vd DUBI, KONFUZI, EMBARASI, KONSTERNI.

* **Persekuti** (tr). 1 Kurseki por atingi aŭ malamike trakti: *la ĉasisto ~as leporon*; *rabobirdoj ~is la kolombojn B*; *mort~i cervon*. Kp PELI, POSTKURI. 2 Konstante kruele turmenti: *tiam la kristanoj estis ~ataj*; *la registaro ~adis la gvidantojn de la opozicio*. 3 Fari al iu proceson, voki iun antaŭ juĝisto: *~i debitoron*. 4 (f) (io) Konstante maltrankviligi iun: *en tiu loĝejo doloraj rememoroj ~as min*; *la registaron ĉiam ~is la timo pri ribelo* (Kp SIEĜI). ~isto. Oficisto oficiale komisiita por plenumi la decidojn de tribunalo.

* **Persiko.** Bongusta frukto de ~ujo. ~ujo, ~arbo. Arbo el fam. migdalacoj, devena de Persujo (*amygdalus persica*).

* **Persisti** (ntr). 1 (iu) Energie daŭrigi, eĉ malgraŭ ĉiu ajn malhelpaĵo, tion, kion oni komencis fari aŭ pensi: *~i en sia laboro, ĉe sia opinio*; *ne hontu penti pri faro, hontu ~i en eraro Z*; *la akuzato ~as nei*. Kp OBSTINI, INSISTI. Vd KROĈIĜI, ALGLIŬI. 2 (io) Longe daŭri: *la memoro pri li longe ~os*; *la malnova tradicia kutimo ankoraŭ ~as* (Kp ENRADIKIĜI). Rim.: **Persisti** montras prefere energion, **obstini** montras malpravon malcedemon.

* **Persono.** 1 Homa individuo konsiderata kiel konscia, responduma k havanta deojn k rajtojn: *ĉiu amas ordinare ~on*, *kiu estas simila al li Z*; *oni vivas ne kun mono sed kun ~o Z* (Vd KORO); *konsideri ~ojn ĉe juĝado estas ne bone Z*; *la ~oj, kiuj ne komprenas la uzadon de la artikolo... Z*. 2 (K) Konscia k memstara spirita estulo: *unu sola Dio en tri ~oj*. 3 (G) Konjugacia aŭ pronoma formo servanta por distingi la ~on, kiu parolas, tiun, al kiu oni parolas, k tiun, pri kiu oni parolas: *mi estas la pronomo de la unua ~o*. ~a. Propra al ~o; rilata al difinita ~o k ne al aliaj: *ĉion rigardi tra sia ~a vitro Z*; *estante nun tre okupita por iom rebonigi mian ~an situacion Z*; *tio ĉi donis al la afero karakteron iom ~an Z*; *~a opinio, aludo*; *~a pronomo*. Kp INDIVIDUA, PROPRA. Rim.: **Individua** kontrastas kun **kolektiva**. **Persona** kontrastas kun **anonima**, **neoriginala**, **ĉiesa**. ~e. Per sia propra ~o: *~e viziti iun*; *mi konas lin ~e*.

~eco. Tio, kio konsistigas la ~on; propra k memstara ecaro: *tiu lernanto havas jam karakterizan ~econ*; *la memoro estas nepra kondiĉo de la ~eco*; *estas tre dezirinde, ke la sen~eco k memstareco de nia afero ĉiam pli k pli fortiĝu Z*.

Perspektivo. 1 Reprezento de objektoj laŭ la diverseco de aspektoj kaŭzita de ilia malproksimeco k pozicio: *en tiu pentraĵo la ~o estas tre ĝusta*; *linia, kolora ~o*. 2 Aspekto, kiun prezentas, rilate al la punkto, de kiu oni rigardas, objektoj de malproksime vidataj: *de tiu monteto oni ĝuas belan ridantan ~on*; *post ĉiu figuro en la ~o montriĝas kelkaj aliaj Z*; *bird ~o*. (Kp HORIZONTO 1). 3 (f) Aspekto, sub kiu oni prezentas al si pli aŭ malpli malproksiman okazon: *la nuna situacio prezentas vastajn ~ojn k esperojn*; *la vivo alprenis por li novan k pli veran ~on*; *tiu progreso malfermas novajn ~ojn*; *konsola ~o*; *sen~a entrepreno* (Kp HORIZONTO 2).

persvadi B (x). Sukcesi kredigi ion al iu: *~i iun pri io*; *~i al iu, ke li edziĝu B*; *la serpento ~is Eŭan ĝustumi la frukton*; *la pasio estas la sola oratoro, kiu ĉiam ~as*; *~a elokventeco*. Kp KONVINKI, ALKONDUKI, DECIDIĜI.

perturbo. 1 Ŝ Malordo en la homa korpo pro malbona funkcio de iu organo. 2 Ŝ Malordo en maŝino. ~1 (tr). Kaŭzi ~ojn. ~iĝi. Havi ~ojn.

Peruko. Artefarita hararo imitanta naturan kaphararon.

perversa Z. 1 Inklina al malbonfarado, malica. 2 Inklina al nenormalaj voluptoj.

* **Pesi** (tr). 1 Mezuri la pezon de objekto, komparante tiun pezon al alia pezo elektita kiel unuo: *~i leteron, pakafon*; *ne~ebla (senpeza) substanco*. 2 (f) Esplori la valoron de, taksi, ekzameni: *ni devas ~i la ŝancojn*; *per mezuro k ~o akiriĝas sukceso Z*; *longe pripensadi k ~adi (singarde eldiri) ĉiun sian vorton Z*; *la sorto de la ŝtato estas nun ~ata B*. ~ilo. Diversforma aparato por precize taksi la pezon: *vekta, risorta ~ilo*; *~iltaso Z*.

peso. Mona unuo de Suda Ameriko, diversvalora laŭ la landoj.

peseto. Hispana argenta mono.

Pesimismo ŝ. Doktrino laŭ kiu la doloro estas nepra sekvo de la vivo k konsek-

vence la sumo de ĉiuj malbonoj superas la sumon de ĉiuj bonoj. Kp NIHILISMO, SENESPERO.

Pesimisto. 1 Pesimismo. 2 Homo, kiu ĉiam vidas nur la malbonan flankon en ĉiuj aferoj.

* **Pesto.** Epidemia malsano devena de Oriento k preskaŭ ĉiam mortiga. Kp ĤOLERO.

* **Peti** (x). 1 Sciigi al iu, ke oni deziras ricevi ion de li: *~i informon, helpon de iu, el iu, al iu; ~i iun pri helpo, konsilo, permeso, pardono; sinjorino ~is de ŝi trinki Z; kiu ne ~as, tiu ne ricevas Z.* Kp POSTULI. 2 Sciigi al iu, ke oni deziras, ke li faru ion: *li ~as, ke mi estu atenta Z; ili ~is lin alveni pli proksime K; mi ~as vin kredi Z; por gasto ne ~ita mankas kulero Z; ~u lin al mi Z (~u ke li venu al mi); mi sendis ~i ilin ĉitien Z; sidigu, mi ~as.* Kp INVITI. ~o. Ago ~i: *la ~o de ĉefo estas ordono; direkti Z, fari Z, ~i Z ~on al iu; prema, insisti ~o; la ekonomia leĝo pri la propono k la ~o (oferto k mendo). ~egl (x).* Insiste k humile ~i. **For~i** (tr). ~i de iu, ke li permesu foriri: *sin for~i de iu Z.* **Pro~i** (tr). Interhelpi por havigi al iu pardonon. ~skribo. Skribita ~o al oficialulo.

petalo Florfolio de korolo.

Petardo. Malforta eksplodilo, konsistanta el pulvo entenata en kartona tubo k uzata kiel signalo aŭ amuzaĵo.

petiolo Subtenilo de folio.

* **Petoli** (ntr). 1 Sin amuzi per sencelaj viglaj ludaj movoj, kiel infano: *la hundo ~is ĉirkaŭ miaj piedoj; birdo ~as kiom ĝi volas Z; (f): ŝiaj ~aj (antaj) haroj estis ligitaj nur per rubando B.* 2 Senkonsidere k infanece amuzi sin per gaje ŝercaj, plaĉe malcetitaj agoj aŭ paroloj: *juneĉo ~is, maljuneĉo malsatos Z; ~u, diboĉu, sed sorton ne riproĉu Z; ~a mieno, langa; ~ado sen mezuro ne kondukas al plezuro Z; trans~i la grandan paŝon de sia vivo, kiel nepripensema knabino Z.*

* **Petrolo.** Minerala oleo, eltirata el naturaj fontoj k uzata por lumigado k hejtado. Kp BENZINO, NAFTO, ŜTONOLEO.

* **Petromizo.** Mangebla angilforma marfiŝo (*petromysa*).

* **Petroselo.** Veg. el fam. umbelacoj, uzata kiel spicaĵo (*petroselinum*).

* **Pezi** (ntr). 1 Fari, pro la altiro de la tero, konstantan premon sur subtenantan objekton aŭ konstantan tiron sur pendigantan objekton: *la libro ~as duonon da kilogramo B; ĉiu hajlero ~is pli ol 50 gramojn Z.* 2 Sentigi al iu tian premon aŭ tiron: *sur ĉevalo de najbaro la ŝargō ne ~as Z; tiuj vualoj ~as sur min; (f): homo, kies vorto ~as (havas influon); mia mano ~os sur iliaj ŝultroj; tio ~as sur mia koro; ~as sur la lando ĝia krimeco Z; malĝojiga sorto ~as sur ili. ~o. 1 Forto rezultanta de la tera altiro, per kiu la korpoj ~as: *fali sub ~o; la ~o, kiun povas elleni ponto; malgranda ~o, sed granda prezo Z; (f): kurbigi sub la ~o de la jaroj; ni portas la ~on de ilia potencado B.* 2 Mezuro de tiu forte rilata al konvencia unuo: *la internacia unuo de la ~o estas la kilogramo B; kioma estas la ~o de tiu sako? uzi sian manĝaron laŭ ~e Z.* ~a. 1 Havanta ~on. 2 Havanta multan ~on, multe~a: *~a kiel plumbo; ~a (malfacila, mallerta) paŝado; oro estas pli ~a ol fero, pli mal~a ol aero Z; ~a (prema) atmosfero, velero.* Kp ŜARĜA. 3 (f) Grava, peniga, teda: *~a kolero Z; vi sentigis al via popolo ~an sorton Z; kelkaj skribas senerare, sed per multe~a malagrabla stilo Z; tio ~e kuŝas sur mia konscienco Z; ilia salajro ~e ŝargis la budĝeton de la monarkio B; la multe~econ k malgraciecon de la lingvo mi alskribis al tio, ke mi ankoraŭ ne sufiĉe bone ĝin posedas Z.* ~agl. Igi ion multe~a: *la pluvo ~igis la velojn; (f) tiuj adjektivoj ~igas la frazon; (f) tiu ĉi sciigo ~igos la korojn Z.* ~ilo. Metalmaso servanta kiel ~unuo: *~ilo de du kilogramoj.* **Mal~a.** Malmulte ~a: *mal~a sako, ŝargō, paŝado; (f) mal~igi ius korojn, doloron.* Kp DELIKATA, FACILA, KVIETIGI. **Super~o, pli~o.** Tio, kio superpasas la ~on fiksitajn en tarifo.*

* **Pfenigo.** Germana monereto, centono de marko. Kp CENTIMO.

* **Pia.** Vive, sincere k ame respekto-plena al Dio k religiaĵoj: *~e vivi Z; se ezoko ~igis, gobio ne dormu Z; al la ombroj de ĉiuj mortintaj esp-istoj la kongreso esprimas sian respekton k ~an saluton Z; peti la ~econ ĝis bigoteco.* Kp PIETISTO.

piamatro La plej interna el la tri meningoj, kiuj envolvas la cerbon. Vd DURAMATRO.

Piano. Muzikilo pli malgranda ol fortepiano, kun vertikalaj kordoj k klavaro.

Plastro. Arĝenta monero uzata en Hispanujo, Turkujo k orientaj landoj kun tre diversa valoro.

* **Piceo.** Konifera tre ofta arbo (*picea*). Kp ABIO, PINO.

* **Piedo.** 1 Artikigita parto ĉe ekstremo de la homa aŭ besta kruro, servanta por stari k marŝi: *mi sidas sur seĝo k tenas la ~ojn sur benketo Z*; *ŝi ŝetis sin al la ~oj de sia edzo Z*; *~bati, ~frapi, ~premi* (Kp TRETI); *~a* (kie kuŝas la ~oj) parto de lito Z; *kurba~a ulu Z*. Kp KRURO. Vd TUTA. 2 (f) Parto sur kiu meblo staras: *tablo kun kvar ~oj*. 3 (f) Malsupra parto de io: *~o de roko, de pago*; *~noto*; *antaŭ ĉio ni devas penadi, ke nia afero starigu sur fortaj ~oj* (bazo) *de la mondo Z*. 4 (f) Versero (Kp MEMBRO 3). ~e. 1 Per la ~oj: *iri ~e*; *malŝeliĉo venas rajde, foriras ~e Z*. 2 Ĉe la ~oj de iu. 3 (f) Malsupre de io: *~e de la pago troviĝas noto*. ~ingo. Speco de ringo, kiu pendas de la selo k en kiun oni metas ekstremajojn de la ~oj por surĉevaliĝi k rajdi. Tri~o. Tablo aŭ seĝo kun tri ~oj.

* **Piedestalo.** Izola bazo de kolono aŭ statuoj, pli alta ol larĝa k ordinare kun kornico. Kp SOKLO.

pletismo Z. Doktrino de germana luterana rigora sekto.

* **Pigo.** Birdo el fam. korvoj (*pica*).

Pigmeo. 1 Ano de mita popolo rimarkinda pro ĝia malgranda kresko. 2 Malgrandulo. Kp NANO.

pijamo. Negliĝa aŭ lita dupeca vesto kun ne alĝustigita pantalone por viroj k virinoj.

* **Piki** (tr). 1 Pli malpli profunde enigi pinton en ion: *~i al si la fingron per kudrilo*; *~i ĉevalon per sprono Z*; (f) *minaretoj ~as en la aeron*; *~e k tranĉe bati*; *la junulo lin tra~is* (~ante traboris. Kp PINGLO) *per glavo k li mortis Z*; *tra~i truon en folio Z*; *korvoj el~os* (eltiros ~ante) *al li la okulojn Z*; *en~ita skribo* (tatuoj); *la ĉielo estis tra~ita* (punktita) *de steloj*. 2 Malagrabla k akre eksciti la sentojn: *la frosto ~as la vizagon*; *~i al iu la vundon lokon Z*; *~i al iu la okulojn Z* (f: tute malplaci, ĉagrene inciti). 3 Koleretigi,

inciti, vundeti: *tiu krio ~is* (ofendeti) *la reĝon Z*; *tiuj formoj ~as* (malplaĉas); *al vi oni predikas, k nin oni ~as Z*; *min ~as* (maltrankviligas) *la dubo, ĉu...*; *mallaŭdo ~as* (stimulas) *la noblajn korojn*; *geamantoj sin ~as Z* (petole incitas); *~parolo Z*. 4 Agrable k vige eksciti la sentojn: *mustardo ~as la langon*; *~anta ŝerco, bildo, novelo de Boccaccio B*; *la ~a, morda, sagaca ironio de Voltaire*; *la ~anteco en la situacio ridigis ĉiujn*; *~a originaleco de la stilo*; *~spirita fraŭlino*. ~o. 1 Ago ~i aŭ rezulto de tiu ago: *~oj de kudrilo B*; *~oj de arda suno, de malvarmo*; *pro vorta ~o ofte perdiĝas amiko Z*; *~o de konscienco* (pento). 2 Unu el la kvar specoj de ludkartoj, distingbla per malgrandaj nigraj figuroj, similantaj ferojn ~ilon de ~stango. ~ema. 1 Sprite mokema. 2 Incite mokema. ~ilo. 1 Ilo por ~i. 2 Organo per kiu la insektoj ~as. ~bastono. Montbastono. ~stango. Armilo konsistanta el ligna stango finiĝanta per fera larĝa pinto (Kp HALEBARDO, LANCO).

* **Pikado.** 1 Malgranda taĉmento da soldatoj gardanta postenon. 2 Speco de kartludo.

pilo <. Fonto de elektra energio, uzanta la transformigon de la ĉemia energio.

Pilastro. Kvadrata kolono, plejofte parte enigita en muro.

Pilgriml (ntr). Vojaĝi por pie viziti sanktan lokon.

* **Pilko.** 1 Luda ĵetbulo, ordinare el elasta materio. 2 Pirforma kaŭĉuka ujo, kiu finiĝas per tubeto k kiun oni premas por eligi la entenatan aeron aŭ fluaĵon.

* **Pilolo.** Medikamento sub formo de buleto: (f) *ni devas gluti la maldolĉan ~on* (rezignacie elporti tiun neeviteblan malagrablaĵon).

pilono. Portalego de Egiptaj temploj.

pilorio. Koloneto, al kiu oni iam ligis krimulojn por elmontri ilin al popolo; malhonora kolono.

* **Piloto.** Maristo komisiita por gvidi la ŝipojn en malfacilaj trairejoj ĉe eniro aŭ eliro de haveno; ŝipgvidisto. ~1 (tr). Ŝipgvidi.

* **Pino.** Konifera arbo (*pinus*). Kp ABIO, PICEO, PINIO.

* **Pinĉi** (tr). Premi inter du fingroj aŭ inter du pecoj : *~i la oreĉon de infano* ; *la papago ~is al mi la fingron per sia beko* ; *~i la kordoĵn de liro* ; (f) *~i kelke da akordoj sur la harpo B* ; (f) *malgrasaj bovinoj aŭde ~is* (ŝiris ~ante per la lipoj) *herbon en la apudvojaj kavoj B* ; *~preno* (malgranda kvanto) *da salo, da tabako*. Kp TAŬZI.

* **Pinglo**. 1 Metala stangeto, pinta ĉe unu ekstremo, kiun oni uzas por pike fiksi teksaĵon aŭ veston : *sendanĝera ~o* ; (f) *sidi sur ~oj Z* (maltrankvilege atendi. Vd PLANDO) ; *eĉ ~o* (bagatelo) *povas koron trapiki Z*. Kp FIBULO, NAJLO, AGRAFO, BROĈO. 2 Metala senpinta stangeto, fleksita laŭ du paralelaj branĉoj k uzata por fiksi la virinajn harojn. 3 ~oforma folio de koniferaj arboj : *~oj de pino B*. Al~i (tr). Fiksi per ~o. De~i. Demeti ion fiksitan per ~o.

pingveno V D = pingvino.

pingvino *g.* G. de maraj palmipedoj, kun tre malgrandaj flugiloj (*alca*).

* **Pinio**. 1 Speco de pino (*pinus pinea*). 2 Manĝebla frukto de ~o.

* **Pinto**. 1 Akuta k pika ekstremo : *~o de glavo, kudrilo, cirkelo*. 2 Ekstremo : *~o de la sonorilturo* ; *marŝi sur la ~o de la piedoj* ; *li vidas nur ĝis la ~o de sia nazo Z* (estas malsagaca, ne antaŭvidema) ; *mam~o* ; *~o de monto* ; *ter~o* (promontoro) ; (f) : *en la ~o* (supro) *de la tujmonda intereso staras tiu demando* ; *atingi la ~ojn de la homa penso* ; *super~e* (supraĵe), *nur tuŝinte Z*. Kp SUPRO, VERTO, KULMINO. ~a. Finiganta per ~o : *~a tranĉilo, bastono, ĉapelo, mentono* ; *multe~aj montoj Z*. ~i. (ntr). Esti ~oforma : *al la ĉielo ~as du sonorilturoj*. ~igi. Igi ~a : *~igi kraĵonon* ; *malbonhumore ~igi la buŝon* (fari lipgrimacon). (Kp KOJNA, AKRA.) Sen~igi. Malaperigi la ~on de io : *sen~igi plumon, glavon* ; (f) *sen~igi* (senefikigi) *argumenton, aserton*. ~arko. Ogivo.

Ploĉo Z. Hakfosilo, konsistanta el ligna tenilo perpendikulara al fera stango, kies unu ekstremo estas pinta k alia plata. ~i (ntr). Labori per ~o.

* **Ploniro**. 1 Soldato, kies tasko estas konstrui pontojn, fari vojojn, tranĉejojn ke. 2 Koloniano plugebliganta senkult-

uran teron. 3 (f) Homo pretiganta la vojon k sukceson al novaj ideoj : *la ~oj de la paca idealo* ; *la ~oj de ĉi tiuj ideoj devas multe batali Z* ; *fari ~an laboron* ; *dediĉi sin al ~eco Z* ; *~e montri la vojon* (Kp APOSTOLO, PROPAGANDISTO, FLUGISTO, MISIISTO, AVANGARDO).

* **Pipo**. Tubo finiganta per forneto, en kiun oni metas tabakon, kiun oni bruligas por enspiri ĝian fumon : *fumi du ~ojn potage*.

* **Pipro**. Sekigita frukto de ~arbeto, havanta pikan guston k uzata kiel spicaĵo. ~arbeto. Veg. produktanta la ~on (*piper*). ~ujo. Vazeto entenanta la ~on por la mangotabla. ~i (tr). Spici per ~o. Kp PAPRIKO.

* **Pipso**. Malsano de birdoj, kaŭzita de ĉirkaŭlanga membraneto.

* **Pirilo**. Bongusta frukto de ~ujo. ~ujo, ~arbo. Arbo el fam. rozacoj (*pirus communis*). ~vino. Fermentanta trinkaĵo ekstraktita el ~oj.

Piramido. 1 Monumento kun kvar triangulaj flankoj k kvarangula bazo, servanta kiel tombo por antikvaj reĝoj de Egipto. 2 Solido, kies bazo estas poligono k kies lateroj estas trianguloj kunigantaj en pinton.

Pirato. Mara rabisto. ~i (ntr). Esti ~o. Kp KORSARO, KAPERI.

* **Pirito**. 1 Grajnoforma kombinaĵo de sulfuro k metalo : *fera ~o*. 2 = gruzo.

pirogo. Boateto farita el kavigita arbotrunko.

* **Pirolo**. Birdo el fam. fringoj, kun bela kanto (*pyrrhula*).

pirotekniko Z. Arto prepari artajn fajraĵojn.

* **Pirozo**. Bruleca doloro en ezofago aŭ stomako.

* **Plisti** (tr). Pecetigi aŭ pulvorigi per ripetitaj batoj : *~i pipron, salon, griaĵon* ; *se vi ~os malsaĝulon en ~ujo, lia malsaĝeco de li ne apartiĝos Z* ; (f) *dis~i* (subpremi) *la pastraron B*. Kp FRAKASI, DISBATI, MUELI, MAĈI. ~ilo. Instrumento por ~i. ~ujo. Speciala vazo, en kiu oni ~as.

* **Pistako**. Verda migdaleca frukto de ~ujo, uzata por fari bombonojn. ~ujo. Arbo el fam. terebintacoj (*pistacia*).

Pistilo. Ina seksorgano de floro.

* **Pistolo.** Malgranda, facile portebila pulvopafilo, tenata per unu mano dum pafado. Kp REVOLVERO.

* **Piŝto.** Solida cilindro moviganta per stango interne de alia cilindro, repuŝante fluidaĵojn aŭ puŝate de ĝi: ~o de *pumpilo*, de *vapormaŝino*.

pltoreska. 1 Pentrinda; karakterizas objekton taŭgan por esti reprezentata per pentrado: ~a *pejzaĝo*. 2 Vive k pikante originala en literatura verko: ~a *stilo*, *priskribo*.

Pivoto Z. Ekstrema parto de akso, eniganta en truon, kie ĝi turniĝas: ~o de *rado en horloĝo*. ~1 (ntr). Turniĝi ĉirkaŭ ~o.

* **Pizo.** Legomo el fam. fabacoj, kun globformaj semoj (*pisum*).

pizango Z. 🌿. G. de intertropikaj plantoj, kies frukto nomiĝas banano (*musa*).

* **Placo.** 1 Libera spaco, ĉirkaŭita de domoj, en urbo aŭ vilaĝo: *oni starigos statuon sur tiu ~o*. 2 Nuda spaco meze de surkovrita tereno: *granda ~o en arbaro Z*; *la neĝo fandiĝis k. montriĝis verda ~eto sur la tero Z*; *devas esti 50 ulnoj ĉirkaŭe kiel libera ~o (= spaco) por la sanklejo Z*.

placento Z. 1 ♥ Spongeca k mola organo, kunliganta idon al la patrino antaŭ la nasko. 2 🌿 Angia parto de la perikarpo, al kiu estas fiksitaj la grajnoj por la funiklo.

* **Plaĉl (ntr).** Kontentigi aŭ simpatiigi iun per sia ĉarmo: *tiu libro, lia heroeco tre ~is al mi Z*; *al ĉiu besto ~as ĝia nesto Z*; *se ne ~as najbaro, ne ~as lia faro Z*; *ne valoranto ~as, sed ~anto valoras Z*; *kiu flatas al ĉiu, ~as al neniu Z*; *tre ~as al mi ĉi tie. ~a.* Allogo agrabla, ĉarma: ~a *vizaĝo, pejzaĝo*; *ĉi tie estas al mi tre ~e. ~o.* Allogeco de tio, kio kontentigas ies deziron aŭ guston: *li akiris ~on en la okuloj de la reĝo*; *laŭ via ~o*; *per forto ~o ne venas Z*; *trovi, renkonti ~on de iu, inter la legantoj*; *trovi ~on ie, en io* (sin senti agrable, hejmece; esti en agrabla medio, en sia elemento. Vd MUELLO, GUSTO 3, VOKITA). Kp BONTROVO, ARBITRO, FAVORO, ~ema, ~ivola. Deziranta ~i (Kp KOKETA, GALANTA, AFABLA).

* **Plado.** Granda telero, kiu servas por alporti sur la tablon la manĝaĵojn, disdonatajn al ĉiu manĝanto: ~o da *griaĵo Z*.

* **Plafono.** Horizontala aŭ kurba surfaco, formanta la supran internan parton de ĉambro, galerio ks.

Plago Z. 1 Tutlanda longedaŭra katastrofo, kaŭzita de Dio kiel puno por la homoj: *la sep ~oj de Egiptujo*. 2 Tutlanda granda longedaŭra katastrofo: *la maŝino povas esti liberigita aŭ ~o por la homaro*. ~1 (tr). 1 Puni per ~o: *vian popolon ne ~u Z*. 2 Ruinigi per ~o: *la ~ita regiono*.

plagiato Z. Neojala fardo de tiu, kiu prezentas sub sia propra nomo verkon aŭ parton de verko, kies aŭtoro li ne estas. ~1 (tr). Prezenti, kiel sian propran, verkon de aliulo.

plago = strando.

plako 📷. Fotografa plato, konsistanta el vitro sursternita per impresebla substanco.

* **Plano.** 1 Desegno prezentanta konstruon, urbon aŭ regionon k montranta la situacion, la proporciojn k la rilatojn de la diversaj partoj: *gvidlibro kun ~oj k ilustraĵoj B*. 2 Antaŭe pripensita k ordigita arango de efektivigota verko aŭ entrepreno: *la ~o de tiu romano estas konfuza*; *skizi grandiozan ~on de propagando*; *intence k kun antaŭpretigita ~o ili neniel volus malutili al iu Z*; *sen~a aktiveco estas nur vana moviĝemo* (Kp PROJEKTO, METODO, PROGRAMO 4). 3 Rilata malproksimeco en kiu troviĝas vidaĵoj aŭ en kiu estas perspektive metataj reprezentadoj en desegno aŭ pentraĵo: *la figuro de la unua ~o estas belega*; *la montoj, kiuj formas la lastan ~on*; *troviĝi sur la antaŭa ~o Z*; (t): *stari sur la unua ~o Z*; *tiu okazo melis sur la unuan ~on* (plej gravigis) *la ideon pri lingvo internacia*; *ni devas meli niajn personajn gustojn sur la lastan ~on Z* (Kp PERSPEKTIVO, EBENO, FONO, SCENEJO). ~1 (tr). Projekli.

* **Plando.** Suba plata parto de la piedo, kiu tuŝas la teron, kiam oni marŝas aŭ staras: *Dio melis liajn malamikojn sub la ~ojn de liaj piedoj Z* (humiliĝis k subigis); *la vojo brulas sub liaj ~oj* (li tre deziregas alveni kiel eble plej rapide.

Vd PINGLO). ~(**um**)**o**. Suba plata parto de ŝuo : *meti ion sub la ~on de siaj ŝuoj* (f : tute malŝati ion) ; *re~umi botojn*.

* **Planedo**. Astro rondiranta ĉirkaŭ la suno.

planimetrio **Z** Δ . Parto de la geometrio, pritraktanta la platajn surfacojn k iliajn proprecojn.

* **Planko**. Horizontala ebena konsistiganta malsupran internan parton de ĉambro, galerio ks, k sur kiu oni paŝas : *ligna, mozaika ~o* ; *~o de ponto* ; (f) *tiu movado ekzistas nur sub la ~o* (sekrete, kaŝe). Kp PAVIMO, PARGETO.

* **Plantil** (tr). Meti veg-on en teron por ke ĝi plu kresku : *~i rozujon* ; *~i vinberĝardenon Z* ; *~i vinberbrantojn en sia ĝardeno Z* ; (f) : *~ita* (senmove staranta) *kiel paliso* ; *~i principon en la kapo de infano* ; *novaj pensoj ek~iĝis* (enradikiĝis) *en lia animo*. ~**ado**. Ago ~i. ~**itaĵo**, ~**(a)ĵo**. Vegetaĵo : *Jehudo estas lia plej amata ~aĵo Z*. ~**ido**. Nova trunketo, kiun veg. kreskigas el tero : *harmonie el la malnova bazo ~idoj novaj ĉarme kreskis supren Z*. ~**eĵo**. Loko multe ~ita. **En~i** (tr). 1 Profunde ~i. 2 (f) Profunde penetrigi en la spiriton : *la sento pri honoro estas eduke en~ata ĉe la Japanoj* ; *tiel la lernemo en~iĝas ĉe tiuj infanoj*. **Trans~i** (tr). 1 ~i ion en alian lokon. 2 (f) Penetrigi ideon aŭ kutimon en alian spiriton aŭ medion : *tiu superstiĉo trans~iĝis en la najbaran landon* ; *tiuj radikoj trans~iĝis el la franca en la anglan vortaron*.

Plantago **Z**. Ofta dukotiledona plurjara herbo, kies semojn manĝas birdoj.

plasma ♥. La likva parto de la sango, en kiu naĝas blankaj k ruĝaj globetoj.

Plastiko **Z**. Arto reliefe reprodukti la formojn de objektoj. ~**a**. 1 Rilata al ~o, taŭga por ~o : *~a (knedebla) pasto*. 2 Reliefa kiel la realaĵo ; havanta reliefaĵn formojn precize similantajn la naturon ; same impresanta kiel la realaĵo : *~e imagi ion al si B* ; *ĉio staras klare k ~e antaŭ mia animo Z* ; *la silueto de la parlamento ~e reliefigas kontraŭ la vespera ĉielo* ; *~e esprimi ion* ; *~e k emocie priskribi la mizeran situacion de iu B* (Kp VIVE, DRASTE, KLARBILDE).

* **Plastro**. Medikamento el glueca sub, stanco, per kiu oni ŝmiras pecon de tolokiun oni metas sur la kuracota korpa parton. Kp KATAPLASMO.

* **Plata**. 1 Prezantanta malgrandan dikecon kompare kun la du aliaj dimensioj : *~a poŝhorloĝo, ŝtono, libro* ; *~igi sian nazon sur la fenestra vitro Z* ; *~igi klaktapelon*. 2 Prezantanta nur malaltajn reliefojn : *~a vizago* ; *virino kun ~a brusto* ; *~a telero, skulptaĵo* ; (f) *~a (tre banala) prozo, verso*. Kp EBENA, GLATA, SENRELIEFA. ~**o**. Objekto malpli dika ol larĝa k longa : *~o de glavo* ; *ŝtala, lada, vitra, fotografa ~o* ; *ŝtona ~o de tombo* ; *man~o* ; *fermo~o (flugilo) de pordo Z* (Kp KLINGO, LAMENO). ~**aĵo**. ~a parto de objekto : *interetaĵa ~aĵo de ŝtuparo* ; *la tegmento prezentas ~aĵon* ; *la ~aĵo de Tibeto*. **Cifer~o**. Ekstera ~o de horloĝo, sur kiu troviĝas la ciferoj montrantaj la horojn.

Platano. Dukotiledona arbo, kies ŝelo falas ĉiujare.

* **Plateno** Pt. Grize blanka, peza, ne oksidebla metalo, pli valora ol oro.

platona. 1 Rilata al la doktrino de greka filozofo Platono. 2 Pure ideala, praktike neefektiva : *admirado ~a de virinaj ĉarmoj Z* ; *~a amo* ; *~aj decidoj*.

* **Plaŭdi** (ntr). 1 (pp akvo) Eligi specialan bruon batigante kontraŭ plataj supraĵoj aŭ batate per io plata : *la ondoj ~is sub la remiloj* ; *~is la akvo fluanta en la riveroj B* ; *la fiŝoj elsaltis super la akvon, kiu ~iĝis Z* (ek~is) ; *fontano, kie blankaj akvoj ~as* ; *la maro ~as kontraŭ la rokoj, kontraŭ la ŝipo* ; *la veturiloj ~acas tra la vojkavoj*. 2 Eligi specialan bruon, batante akvon per io plata : *anseroj ~as en akvo per la flugiloj* ; *li ~os (pene vados ; Kp PADELI 2) en sia vomado Z* ; *la remiloj ~as sur la akvo*. 3 Eligi bruon similan al tiu de ~anta akvo : *ĉe la fenestroj ~as la flagoj* ; *~u per viaj manoj, frapu per viaj piedoj Z*. Kp KLAKI, APLAŬDI, ŜMACI. ~(**ad**)**o**. 1 Sono de akvo batanta aŭ batata : *la ~ado de la akvo sur la flankojn de la ŝipo sonis en liaj oreloj kiel funebra sonorado Z* ; *la sopira ~o de la senfina pluvo B*. 2 Sono simila al tiu de ~anta akvo : *subite interrompis la silenton ~ado*

de ĉevalaj piedoj en kolo. **~ejo.** Loko de la bordo, kie la ondoj **~as.** **~igl.** Fari, ke akvo aŭ plata objekto **~u** : la batiloj de la laŭistinoj **~igis** la ŝaŭmon.

Plebo. Plej malalta klaso el popolo : en antikva Romo la **~anoj** havis neniujn civitanajn rajtojn.

Pledi (ntr). Paroli antaŭ juĝisto por defendi sian propran aferon aŭ tiun de sia kliento : *vi ne trovos advokaton por ~i en tia afero* ; (f) gravaj argumentoj **~as** por la ĝenerala akcepto de esp. kiel internacia lingvo.

pleistoceno 氷. Formacio de la kvaternara epoko. Vd ALUVO, DILUVO.

* **Plej.** Adv. esprimanta kvanton aŭ gradon superan al ĉiuj aliaj : *ŝi estis unu el la ~ belaj knabinoj, kiujn oni povis trovi* Z ; *tion oni povas fari sen la ~ malgranda risko* ; la ~ Supra (Dio) ; la ~ inteligenta el ĉiuj ; *ĉio iras ~ bone.* **~e.** 1 En la ~ alta grado, maksimume : *ĉiu laboristo ~e 50-jara rajtas ripozi.* 2 ~ ofte : *oni povis nur malofte vidi ŝian ĉapelon sur tiu loko, kiun tiu ĉi vestaĵo ~e okupas ĉe la aliaj homoj* Z ; *~e okazas, ke* ; en nia lingvo la vortoj *~e estas pli naturaj k pli bonsonaj se ili estas ne kunligataj* Z ; la infanoj estas trankvilaj *~e tiam, kiam oni enlitiĝis ilin* Z. **Mal~.** Adv. esprimanta gradon de kvanto al kvalito malsuperan al ĉiuj aliaj : el ĉiuj lernantoj jen la *mal~ laborema.* **Mal~e.** 1 Minimume, almenaŭ. 2 ~ malofte.

plejdo Z. Vojaĝoŝalo.

* **Plekti** (tr). Kunigi plurajn fadenformajn objektojn, multfoje k regule interkrucigante ilin : *~i harojn, ŝnurojn, pajlon* ; *~i (fari ~ante) relon el juko* Z ; (f) : *lia lango ~as (kombinas) falsafon* Z ; *kun~i inter la anoj fortikan ligilon de solidareco.* **~aĵo.** Objekto farita el ~itaj fadenoj aŭ vergetoj : *pajlo ~aĵo de seĝo* ; *metalfadena ~aĵo de la kaĝo* Z ; (f) tiuj ideoj penetras tamen tra la densa *~aĵo* de la homaj antaŭjuĝoj (Kp KRADO). **Inter~i** (tr). Provizore aŭ nekomplete *~i* : *inter~i la manojn* Z ; la arboj sur la bordoj *inter~is* siajn foliiradajn suprojn Z ; (f) *inter~i la vortojn en ritmojn* Z ; *inter~o (amplikaĵo) da intrigoj.* **Mal~i, dis~i** (tr). Disigi la ~itajn erojn : *mal~i trikajon, nodon, intrigon.* **Tra~i** (tr). Krucige tra-

pasigi tra *~aĵo* specialan elementon : *tra~i bluan ŝtoŝon per flavaj fadenoj* ; (f) : *argumentoj tra~itaj per diversaj citaĵoj k misteraj terminoj teknikaj* Z ; *tra~i siajn argumentojn per multo da laŭtaj aŭtoritataj nomoj* Z, da kvazaŭsciencaj frazoj Z.

* **Plena.** 1 Enhavanta la tutan enhaveblan kvanton : *glaso ~a je vino* Z ; *~blovi ion* ; da punktoj, rubandoj, tuloj, atlasoj *~e estis en la ŝrankoj* B ; *vi fariĝos ~a de ebrieco k malĝojo* Z ; (f) koro tro *~a, buŝo parolas* Z. Rim. : La radiko **plen** estas ofte uzata kiel prefikso kun la signifoj, ke la montrata entenantajo estas konsiderata kiel mezurunuo : *~buŝo* Z, *~mano da io* Z ; ti pren*u ~manon el la faruno* Z ; *~kulero* ; *~brako* ; *~gorĝo, ~buŝo da lakto* ; 24 horoj faras unu *~tagon* Z. 2 Kompletaj ; al kiu mankas neniam necesa parto aŭ eco : *~a vortaro* ; *ŝi estis la ~a portreto de sia patro* Z ; lumo leviganta, kiu ĉiam pli lumas ĝis *~a tagiĝo* Z ; malvera pesilo estas abomenaĵo por Dio, sed *~a pezo plaĉas al li* Z ; *~a mallumeco, malriĉeco* Z ; perfekta, en la *~a senco de l' vorto* ; *~kuiiri viandon* Z ; *~aĝa* ; *~kreska knabino* Z ; mastreco en tula *~eco* Z. 3 Enhavanta grandan kvanton : la haveno estas *~a de ŝipoj* ; teksto *~a de eraroj* ; (f) kapo *~a je ideoj, projektoj* ; inter *~a da kadavroj* Z (Kp SARA, SATURITA, SUFIĈA). **~igl.** Fari ion *~a* : 1 *~igi sakon je sablo* ; *~igi trezorejon* Z ; nubo *~igis la korton* Z ; provi *~igi la barelon de la Danaidinoj* (vane klopodi, kvazaŭ iu, kiu provas *~igi senfundan barelon*) ; *viaj grenejoj ~igos* Z ; *mi ~igis de mirego* (Kp SATURI, TRASORBIGI, PENETRI. Vd SPIRI). 2 *~igi kontingenton* ; *~igi mal~on, breĉon* ; (f) *~igi mankon* (Vd MANKO, NENIGI). 3 *~igi sian domon per rabajo* Z ; la hospitaloj super*~iĝas je malsanuloj.* **~umi** (tr). 1 *~e efektivigi*, kion oni devas : *mulle komencite, malmulte ~umite* Z ; *~umi sian taskon, oficon* ; *~umi ordonon, promeson, komision, devon, ŝuldon* Z ; *~umi (obei, observi) leĝon* Z, instruon, konsilon ; *~umi la peton, la deziron* Z, ian bezonon, la mendon de iu Z ; tio perfekte *~umas ĉiujn miajn revojn* B, tiujn postulojn ; lingvo *~umas sian difinon nur tiam, se ĉiuj uzas ĝin severe egale* Z ; dum la milito esp., malgraŭ tre malfavoraj kondiĉoj, *~umis sian*

grandegan destinon rilate la homaron.
2 Fari : ~umi laboron, batalon, rolon, kanton Z, dancon; sekretario ~umas la korespondadon Z; la ~umado de plej diversaj gestoj Z. **Mal~a.** Enhavanta nenion : mal~a kesto, ĉambro, stomako, monujo; ŝi neniam foriras kun mal~aj manoj; mal~igi sian sakon Z; mal~kapulo Z; vi timas la mal~on, kiu ĉirkaŭprenos vin, kiam la karaj rememoraĵoj estingiĝos B. **Mal~umi** (tr). Ne fari tion, kion oni devus : mal~umi sian promeson, devon.

* **Plendi** (ntr). **1** Esprimi per vortoj sian doloron, ĉagrenon : ~i pro kapdoloro; li stoike suferas ne~ante; ~a krio, vizaĝo Z; ne rigardadu al mi tiel ~e Z. **Kp ĜEMI, LAMENTI, VEKRI, SOPIRI, FLORI.** **2** Esprimi per vortoj, ke oni estas malkontenta pri io aŭ iu : ne tro ~u k ne perdu kuraĝon; la infano ~is al la patro kontraŭ sia kamarado; se neniu ~as, neniu defendas Z; ~i ĉe la tribunalo; la komercistoj ~as, ke la doganimpостоj estas tro altaj; maljunaj virinoj ~as pri la facilanimeco de la junularo k pri la malboniĝo de la tempoj Z; li ~is pri la nesufiĉa helpe donita al nia tiama sola gazelo; ~i pri la malbona nutraĵo; mi ne ~as kontraŭ la sorto Z; ~ito, kion vi povas diri por via pravigo Z? **Kp PROTESTI.** ~o. Ago ~i : 1 de ~o k ploro ne foriĝas doloro Z; ĉe ili estas ploro, ĝemoj, ~oj Z. **2 Meti** ~on kontraŭ iu ĉe la tribunalo; ~o senfara ne estas defendo Z.

Pleonasmo (G). Uzo de vortoj superfluaĵ, kiuj senutile denove esprimas jam esprimantan ideon.

* **Pleto.** Plato el ligno, metalo aŭ ofte el lakita kartono, kiu servas por alporti telefonojn, pladojn, glasojn, tasojn.

pleŭro ♥. Sereca membrano, kiu surkovras la internon de la brusto k tegas la pulmojn.

pleŭrito ♥. Inflamo de pleŭro : akuta, senakva aŭ seka, pusa ~o.

Pleŭronekto. Delikatgusta marfiŝo kun plate ronda korpo, el sama fam. kiel rombofiŝo (pleuronectes rhombus).

* **Plezuro.** Agrabla sento de bonstato, komforteco, ĝojo, kiun naskas kontentigo de deziro aŭ inklino : via vizito faris al mi ~on Z; doni al iu ~on Z; havi, trovi, senti, ricevi grandan ~on en io Z, per io, ĉe io Z,

el io; ekĝui ~on vidante... Z. **Kp VOLUPTO.** ~a. **1** Plena je ~o, akompanata de ~o, agrabla (Kp ĈARMA). **2** Celanta nur ~on : ~a vojaĝo; ~aj artoj. ~iga. Kaŭzanta ~on : ~iga akceptio. ~igl. Kaŭzi ~on al iu. ~(ig)l. Senti ~on : la infanoj ~as ĉe la mirrakontoj; ĉe la malfeliĉo de via malamiko ne ~igu Z. **Mal~o.** Malagrablaĵo, ĉagreno : pro la multaj mal~oj li griziĝis Z (Vd DORNO).

* **Pli.** Adv. esprimanta kvanton aŭ gradon superan je iu alia k sekve servanta por formi la komparativon de adj-oj k adv-oj : ĉu vi deziras ~ da pano? ~ da okuloj, ~ da certeco Z; la papero estas blanka sed la neĝo estas ~ blanka Z; lakto estas ~ nutra ol vino Z; li estas ~ stulta ol malica; iru ~ rapide Z; du homoj povas ~ multe fari ol unu Z; uzu ĝin kiel eble ~ malofte Z; kiu avidas ~ bonan (Kp SUPERFLUA), perdas plej bezonan Z; li estas la ~ aĝa el ambaŭ; ~beligi, ~multigi, ~grandigi; li amas lin ~ ol sin mem Z; ne estas permesite al mi ~ diri Z; li ne vivas ~ ol unu tagon Z; mi postulus nenion ~, krom ke oni montru al mi estimon Z; diru nenion ~ pri tio ĉi Z; lia mieno montris ~ (~e 1, ~ĝuste) suferon, sed ne koleron Z; mi ~volas (preferas) iri al ŝi Z; vi ~meritas riproĉon ol li Z; li ~ (prefere) drinkas ol laboras (Kp FLU). ~e. **1** Je ~ alta grado. **2** Krom tio : li donis al li veston k ~e monon. ~a. Aldona, ekstra : unu ~a mortis; jen ~an komplezon mi petas da vi (Kp KROMA). ~igl. ~grandigi aŭ ~multigi (Kp LEVI, KRESKIGI). **Mal~.** Adv. montranta kvanton aŭ gradon mal-superan al iu alia : mal~ da havo, mal~ da zorgoj Z; li estas mal~ forta ol vi; mi volus mal~ konvinki lin ol pripensigi lin pri tio; la nombro de la senkleruloj multe mal~iĝis (Kp MALALTIĜI, MALFORTIĜI, FALI 2). ~multo. ~ granda parto aŭ partio : la absoluta ~multo devas superi la duonon de la voĉoj B (Vd MULTO).

* **Pliko.** Malsano de kranihaŭto, karakterizata per troa grasa sekrecio.

plioceno ✱. La plej supra etaĝo de la terciara epoko. Vd MIOCENO, OLIGOCENO, EOCENO.

plombo Z. Metala cemento por kuraŝtopi difektitajn dentojn. ~1 (tr). Stopi denton per ~o.

* **Plori** (ntr). Montri sian doloron per larmaoj k gemoj : *unu floras, alia ~as Z* ; *li demandis ŝin pro kio ŝi ~as Z* ; *~i pri siaj pekoj, pri la morto de infano* ; *tio estas larmoj ~itaj duonon da jarcento antaŭe Z* ; *ofte kantas la buŝo, kiam ~as la koro Z* ; (f) *la vento ~as (gemas, muĝas)*.
 ~o. Ekstera manifestado de doloro : *virina ~o sen valoro Z* ; *ne sufiĉas ~o al kreditoro Z* ; *ne atentu lian ~adon Z* ; *~kanto de Jeremia Z* ; *~akiri pardonon*.
Kp ĜEMO, PLEND. **Pri** ~i (tr). Aflikti pro perdo de iu aŭ io : *pri ~i mortintan flon*.

plosivo. Momenta konsonanto produktata per abrupta malfermo de la buŝkanalo, kiu lăsas eliri la spiron nur post momente komplete fermiĝo (k, g, t, d, p, b). **Kp** LABIALO, FRIKATIVO, AFRIKATO.

* **Ploto**. Manĝebla riverfiŝo el fam. de karpoj (*cyprinus idus*).

* **Plu**. Adv. montranta la daŭradon k neĉesadon de iu stato aŭ ago : **1** En la tempo (= daŭre, pli longtempe) : *malgraŭ siaj promesoj li drinkas ~* ; *hodiaŭ, kion ~ vi scias Z ? tenu ankaŭ ~ tion en sekreto Z* ; *dangere estas lin lasi ~ en tia libereco Z* ; *k tiel ~* ; *~diri* ; *~fari* ; *~labori* ; *~vivi* ; *Usono ~konstruas militŝiparon*. **2** En la spaco (= pli malproksimen, ĝis pli malproksima punkto) : *iru ankoraŭ unu paŝon ~*. **Rim. 1** : *Diri pli anstataŭ plu oni povas tre ofte, sed ne ĉiam Z*. **Rim. 2** : *Kun nea vorto, plu signifas la maldaŭron, la ĉesigon de ago aŭ stato : mi ne povas iri unu paŝon ~* ; *ne parolu ~* ; *ĝis tie k ne ~* ; *mi lin ne vizitos ~* ; *li ne povis ~ sin deleni Z* ; *ne aperu ~ antaŭ mia vizaĝo Z* ; *li ~ neniam batalos kontraŭ vi Z* ; *nun li kuŝas, por neniam leviĝi ~ Z* ; *formorti, dormi k nenio ~ Z* ; *nun, kiam ~ nenia savo por ni restas Z* ; *neniaj duboj ~*. **Kp** JAM NE, ANKORAŬ NE, NE PLI. **Rim. 3** : *La tre malgranda diferenco inter la senco de plu k tiu de ankoraŭ 2 kuŝas en tio, ke ankoraŭ signifas esence ripeton, dum plu precize signifas daŭradon*. ~e. Akcentata formo, samsenca kiel ~ **1** : *li ~e diris kelkajn vortojn Z* ; *mi ~e silentos pri tio* ; *k ankoraŭ ~e ŝi naskis filon Z* ; *estu ~e pastrino de l' diino laŭ ŝia volo Z* ; *mi sukcesis altreni min ĝis la fenestro, sed ~e miaj fortroj ne sufiĉis* ; *la pluvo jalegadis ĉiam ~e k ~e Z*. ~en (Ev.).

Akcentata nelogika formo, samsenca kiel ~ **2** : *ŝi ne povis iri ~en Z* ; *Abram iris ~en, ĉiam ~en al la sudo Z* ; *ili pelados sian akiron ~en, sen ripozo Z* ; *tiuj vortoj poste estis rakontitaj ~en k penetris en la popolon Z*. ~a. Daŭranta plu, okazanta en posta tempo : *nun rakontu al mi la ~an sorton de ili Z* ; *li restos tri ~ajn tagojn* ; *mi bezonas ~ajn detalojn*. ~A. (ntr) ~e resti en ia stato : *la malbela vetero ~as* ; *mi ~is suferante (Kp DAŬRI)*. ~Igt. ~e fari : *li ~igis la laboradon* ; *la kreditoroj ne ~ volis ~igi la krediton (Kp DAŬRIGI, KONTINUI)*.

* **Plugi** (tr). Prilabori la teron, tranĉante ĝin per speciala ilo por prepari semadon k kulturon : *kui ne ~is, tiu ne rikoltos* ; (f) *la boatoj ~as (sulkigas) la supraĵon de la lago* ; (f) *la vento ~is grandajn sulkojn sur la akvo B* ; *~ebla tero*. ~ilo. Instrumento por ~i, ordinare konsistanta el tranĉa oblikva klingo fiksita al trabetaro, kiun tiras ĉevalo, bovo aŭ alia besto : *vapor~ilo, motor~ilo*. ~etilo = ŝpato.

* **Plumo**. **1** Ĉiu el la kornecaj tubetoj garnitaj per lanugo, kiuj kovras la korpon de birdoj : *ĉapelo ornamita per ~oj* ; *malpeza kiel ~o* ; *koketo ~ita (~ornamita) bireto Z* ; (f) *sin ornamita per fremdaj ~oj (kvalitoj k meritoj)* ; *sen~igi kokinon, ne vekante mastrinon Z (lerte ŝteli)*. **2** Tubeto de ~o, kies ekstremmon oni pintigis k laŭlonge distranĉis por uzi ĝin kiel skribilon. **3** Metala maldika lameno en formo de ~o 2, uzata por skribi. ~ingo. Bastoneto, al kiu oni adaptas skrib~on.

* **Plumbo** Pb. Griza mola metalo tre peza : *li iras, kvazaŭ tiaj ŝuoj enhavus ~on (hezitante, malvolonte)* ; *pezaj ~aj (~okoloraj) nuboj*. ~ero. Ĉiu el la ~aj grajnetoj, per kiuj oni plenigas la kartoĉojn de ĉaspaŝilo.

Pluraj. **1** Numerala nedifina adj., kiu karakterizas nedifinitan kvanton da nombrebaj aferoj, kontraste kun la unuo aŭ kun malpli granda kvanto : *en la daŭro de kelkaj semajnoj li maljuniĝis je ~aj jaroj* ; *~aj personoj atestis tion*. **Kp** KELKAJ, DIVERSAJ. **2** Samsenca nedifina numeralo pronomo : *~aj (~aj personoj) estis vunditaj*. **Rim.** : **Iuj, iom da** insistas pri la nedifiniteco, sed sen aludo al granda

aŭ malgranda nombro. **Malmultaj** insistas pri la malgrandeco de la kvanto. **Kelkaj** insistas pri tio, ke la montrita nombro, kvankam sufiĉe granda, estas tamen pli malgranda ol alia kvanto k ega valoras kiel : ne tre multaj. **Pluraj** insistas pri tio, ke la montrita nombro, kvankam ĝi ne estas tre granda, estas tamen pli granda ol unu, k ĝi estas samvalora kiel : sufiĉe multaj. Dum la malo de **kelkaj** estas **neniu**, la malo de **pluraj** estas **unu**.

Pluralo Z (G). Formo montranta, ke oni parolas pri pluraj personoj aŭ aferoj ; multenombro : *en esp-o la subst-a, adj-a k pron-a ~o estas signila per j ; ~a finiĝo Z*. Kp SINGULARO.

plus Δ. Signo de adicio : $4 + 5$ estas 9 (*kvar plus kvin estas naŭ*). Vd MINUS.

pluskvamperfekto Z (G). Verba tempo, montranta agon pasintan k antaŭan al alia pasinta ago : *kiam vi vidis nin en la salono, li jam antaŭe estis dirinta al mi la veron Z*.

* **Pluŝo**. Tapeta ŝtofo similaanta veluron, sed kun pli longaj haroj.

Plutokrato. Riĉulo rigardata kiel politike potenca.

Plutokratio. 1 Superregado de la riĉuloj. 2 Plutokratario.

* **Pluvo**. Akvo gute teren defalanta de la densiĝintaj nubvaporoj : *forta, batanta (fortega) ~o Z ; trafi, fali el sub ~o en riveron Z* (en ankoraŭ pli malbonan situacion. Vd FLAMO) ; (f) *tiam komencis ~o* (multo, amaso. Kp HAJLO, TORENTO, RIVERO, FASKO, GARBO) *da sukcesoj ; ~o da kisoj ; kola ~a tago Z ; ~mantelo ; ~ŝirmilo ; ~ombrelo ; ~defluilo, ~tubo*. ~1 (ntr). Fali (pp ~o) : *~i kvazaŭ la akvo estus verŝata per trogoj, per siteloj Z ; pri ~ata lando Z ; (f) ĉiuj benoj ~as sur ilin B ; (f) la insultoj, la monpunoj ~as ; mi ~igos sur la teron dum 40 tagoj Z ; (f) ~igi batojn sur iun*.

Pneŭmatiko. 1 Parto de la fiziko koncernanta la gasojn. 2 Kaŭĉuka tubo, plenblovita per aero k metita ĉirkaŭ rado de veturilo por mildigi la skuojn. ~a. Uzanta la aeron kiel movilon aŭ moderigilon : *~a tubo, depeŝo, maŝino, kuseno*.

* **Po**. I° Prep. signifanta disdividan k uzata : 1 Antaŭ numeralo determinanta

substantivon kiu estas cirkonstanca komplemento, por montri, ke la kvanto aŭ mezuro esprimata de tiu numeralo ne rilatas unufoje al ĉiuj objektoj aŭ personoj kune konsiderataj, sed rilatas ripete k sinsekve al ĉiu el ili aparte : *mi fumadis cigaredojn ~ 20 rubloj por cento Z ; ŝi ricevis 2 lecionojn ~ 20 spesdekoj por horo Z ; mi kudrados ~ 10 horoj ĉiutage por 20 spesdekoj Z ; la drapo kostas ~ 2 dolaroj por metro (2 dolarojn por ĉiu metro) ; oni trovas biletojn ~ 8 frankoj ĉe la sekretario ; la komitato estas rebatolota ĉiun trian jaron ~ triono ; la infanoj estis venditaj por tuta jaro ~ 1 draĥmo ĉiu B ; oni povas nokti ~ 6 frankoj ; la kurso daŭras dum 10 tagoj ~ 30 minutoj*. Kp ĈRU. 2 Antaŭ numeralo determinanta substantivon, kiu laŭlogike estas objekta komplemento aŭ kelkfoje subjekto, por montri, ke la kvanto aŭ mezuro esprimata de tiu numeralo ne rilatas unufoje al ĉiuj objektoj aŭ personoj kune konsiderataj, sed rilatas ripete k sinsekve al ĉiu el ili aparte : *la gastoj trinkis ~ (sk unu) glaseto da vino Z* (ĉiu el la gastoj trinkis unu glaseton da vino) ; *ili ricevis ~ 5 pomoj Z* (ĉiu el ili ricevis 5 pomojn) ; *al ĉiu el la infanoj mi donis ~ 3 pomoj Z* (mi donis 3 pomojn) ; *se mi legos en ĉiu tago ~ 15 paĝoj, mi finos la tutan libron en 4 tagoj Z* (legos en ĉiu tago 10 paĝojn) ; *elektu al vi ~ 3 homoj el ĉiu tribo Z* (elektu 3 homojn el ĉiu tribo). Kp ĈRU. RIM. : Kvankam ĉi tiu uzado de la vorteto **po** estas Z-a, sekve bonstila, ĝi ofte embarasas multajn esp-istojn, kies lingvan senton ĝi kontraŭas. Por facile forigi tiun embarason, oni povas aŭ simple eviti uzi la prep-on **po**, anstataŭigante ĝin per la vorto **ĉiu**, kiu havas saman disdividan sencon (Vd la suprajn ekzemplojn metitajn en parentezoj), aŭ aligui ĝin al la numeralo kiel disdividan prefikson, aŭ ankaŭ rigardi ĝin kiel adverbon samvaloran kiel prefikso k seninfluan sur la kazo de la sekvanta komplemento, konforme al la konsiloj de Lippmann, Bennemann, k.a. k al la plurfoja uzado de bonaj verkantoj : *vi donos ~ 5 talentojn jare B ; li devis trovi ~ 13 reprezentantojn de l' metiistoj B*. Z mem skribis : *al ĉiu li donis ~ 5 dolarojn k deklaris en siaj L. R. : « Inter la esprimoj doni ~ 2 pecojn k doni ~ 2 pecoj estas malfacile diri,*

kiu estas la pli bona k tial ambaŭ esprimoj estas uzeblaj k bonaj ».

11° Pref. almetita al numeralo aŭ subst. k havanta la saman dividivan k ripetan senco: *la gastoj trinkis ~unu glaseton da vino*; *oni pagas ~kvindek centimojn por 10 vortoj*; *oni pagas 50 centimojn por ~dek vortoj*; *vendi ~grande Z, ~detale*; *ricevi pagon ~pece*; *~metre, ~hore, ~lage, ~lune, ~hektare, ~membre*; *~sekunda rapideco*; *~numera prezo*; *~malmulte, ~iom (iom post iom)*. RIM.: Kvankam en kelkaj okazoj oni povas preskaŭ indiferece uzi la vorton **po** aŭ la sufikson **op**, estas tamen memorinde, ke oni ne povas en ĉiu ajn okazo intermiksi tiujn du vortetojn: oni uzu **po**, se oni celas atentigi pri kvanto ripete konsiderata aparte; oni uzu **op** nur se oni celas atentigi pri kvanto konsiderata kiel formanta tuton. Oni povas laŭplaĉe diri: *ili marŝis ~4 en ĉiu vico*, aŭ *ili marŝis kvarope en vicoj*, ĉar ambaŭ frazoj estas sume samsignifaj; sed la frazo: *en tiu urbo miloj da mizeruloj loĝas ~8 aŭ 10 (anstataŭ: okope aŭ deko) en unu ĉambro* ne estas taŭga, ĉar oni ĝuste intencas insisti pri la kontraŭhigiena kuneco k opeco. Kontraŭe estas taŭga la frazo: *la ekskursantoj devis disĝiĝi por la nokto k loĝi ~2 aŭ 3 en diversaj hoteloj*, ĉar oni ĝuste intencas insisti pri la neatendita diseco de la kunvojaĝantoj.

Podagro. Dolora malsano de artikoj.

Podio Z. Planko altigita super la grundo por loki en kunveno seĝojn por aŭtoritatojn; estrado: *oraj benkoj staris sur ~o el verda marmoro Z.* Kp TRIBUNO, ALTANO, PIEDESTALO.

Poemo. Poezia, iom longa verko: *la ~oj de Homero*.

***Poento.** Unuo de valoro ĉe ludoj: *de mi ti, malnoblulo, el~is (ludgajnis) hieraŭ 100 rublojn Z.*

Poeto. Poeziverkisto.

poetiko Z. Traktato pri la reguloj de la versa verkado.

Poezio. 1 Arto verki versaĵojn: *sin dediĉi al la ~o*; *la ~o estas la muziko de l'animo*. 2 Beleco de la ideoj k de la stilo, esenca en la ~aj verkoj, sendepende de la verseco: *ŝiaj leteroj estas plenaj je ~o*; *~a pentraĵo, koncepto, bildo*; *~emo ekpaktis min*.

***Pokalo.** Funelforma trinkvazo kun larĝa faŭko: *inter ~o k lipoj povas multe okazi Z (Vd MANO)*; (f) *plenega estis la ~o de mia feliĉo B.* Kp KALIKO, GLASO.

polarizi (tr) □. Modifi lumajn radiojn per reflektado aŭ refrakto k tiel akiri por ili novajn proprecojn. ~a. ~anta. ~o. Fenomeno ~i. ~ilo. Aparato, por ~i la lumon.

poldero. Kulturebla tereno gajnita el la maro.

polekso ♥. Dikfingro.

Polemiko. Skriba publika diskutado: *~a verko*; *mi ne volis entiri min en ~on kun certa kategorio da personoj Z.* ~1 (tr). Skribe publike diskuti: *mi ne ~os kontraŭ ili eĉ per unu vorto Z.*

poleno ♀. Fekundiga polvo de floroj.

***Polico.** Administracio komisiita por prizorgi la publikan ordon k sendangercon: *~estro*; *~anoj, ~istoj*.

poligamo Z. Pluredzineco.

Poligloto. Homo povoscianta plurajn lingvojn: *oni povas esti ~o, ne estante lingvisto*.

***Poligono.** 1 Dukotiledona malalta veg., el kies semoj oni faras grizan farunon k grion (*polygonum fagopyrum*). 2 Multlatero, multangulo.

Polipo. 1 G. de cefalopodoj, kies korpo estas mola k kiuj havas ĉirkaŭ la kapo brakojn provizitajn per suĉiloj (*polypus*) = polpo. 2 Malgranda mara vegetbesto, similanta floron k vivanta arope sur kalkeca arbosimila subportilo sekreciita de ĝi k nomita koralo: *~aro, ~trunko*.

Poliso. Kontraŭo pri asekuro.

Politeismo. Religio kredanta je ekzisto de multaj dioj.

Politeisto. Politeismano.

Politiko. 1 Scienco aŭ arto rilata al la regado de ŝtato. 2 Generala agmetodo.

Polko. Pola k bohema danco.

poloo (Sp). Speco de pilka ludo, sed de surĉevala.

polpo G. de cefalopodaj moluskoj, kies korpo estas mola k havas sur brakoj suĉilojn (*polypus*).

***Poluri** (tr). 1 Glatigi k briligi ion per frotado: *~i lignon, vitron, marmoron*. 2 (f) Perfekte ellabori, plidelikatigi, pli-

rafini : *~i sian verkon*; *li ne sufiĉe ~as sian stilon*; *li estas frojita k ~ita Z* (multe spertinta); *ne~ita* (senkultura, kruda) *homo*. Kp FAJLI, RABOTI.

* **Poluso**. Ĉiu el la ekstremoĵ de akso de sfero : *suda ~o de la tero*.

* **Polvo**. Subtilaj eretoj el tero, facile levataj de vento : *viŝi ~on de sur la mebloj*; *vi estas ~o k refariĝos ~o Z*; *ĵeti, ŝuti al iu ~on en la okulojn Z* (f : mirblindigi, iluzii. Kp BLUFI. Vd SABLO); *eĉ unu ~eron vi ne trovos sur lia vesto Z*; *la komencaj ~eroj de la mondo Z*. **~a**. 1 El ~o : *~a nubo*. 2 ~oplena : *~a breto Z*. **~igi**. Fari, ke io iĝu ~o (Kp PISTI, FRAKASI, PECEGTI). **Sen~igi**. Senigi ion je ~o : *sen~igi ŝuojn*. Kp PURIGI.

* **Pomo**. 1 Frukto de ~arbo. 2 Objekto kun formo de ~o. **~ujo**, ~arbo. Arbo el fam. rozacoj (*pirus malus*). **~vino**. Fermentanta trinkaĵo elpremita el ~oj.

Pomado. Medikamenta aŭ kosmetika ŝmirajo. **~i** (tr). Ŝmiri per ~o.

Pompo. Impona graviga aspekto de lukse ornamita vidaĵo : *~o de la kulto, de reĝa kortego, de ceremonio*; (f) la ~o de la stilo ne sufiĉas por kaŝi la senenhavecon de la verko; en intensa bluo ~as la ĉielo. **~a**. Elmontranta imponan luksan belecon : *~a palaco, urbo, ceremonio*; (f) : *~a somero*; ~aj arboj; ~a parolado. Kp SOLENA, BRILA, FESTA, GRANDIOZA, PARADA.

* **Ponardo**. Pinta ambaŭtranca mal-longa pikarmilo. **~i** (tr). Piki per ~o.

* **Ponto**. 1 Konstruo ebliganta trairon de rivero, fosaĵo, kavo ks : ŝtona, fera, ligna ~o; la arkaĵoj de ~o; turniganta ~o; *pend~o* (kies planko pendas de feraj ŝnuregoj); *lev~o* (levebla ~o); *bruligi post si la ~ojn Z* (malebligi al si ĉiun sangon de decido. Vd KARTO, KUBO, TRANSPASI); *la afero ne staras sur pinto de ~o Z* (ne urĝas). 2 (f) Interkomunikilo : *ni deziras krei ligan ~on inter la gentoj Z*; *esp~o estas ~o trans ĉiuj lingvaj limoj*; *Hungarlando estas ~o inter oriento k okcidento*; *tiu procedo prezentos ~on de transiro Z*; *ŝi serĉis ~on* (transiron, pretekston) *al pli intima konversacio*. **Super~igi, trans~igi** (tr). Meti ~on super io : *super~igi kanalon*; *trans~igi*

jendegon; (f) *trans~igi* (venki) *mal-facilaĵon, malhelpaĵon*.

pontifiko Z (K). Eklezia altrangulo havanta aŭtoritaton k juĝpovon : *la papo estas la plej alta ~o B*.

Ponton. Platfunda ŝipo, uzata por fari flosponton.

popo Z. Grekortodoksa pastro.

* **Poplo**. Alta arbo el fam. salikacoj (*populus*).

poplito ♥. Parto de la gambo, kiu estas malantaŭ la artiklo de la genuo.

* **Popolo**. 1 Tutajo de la homoj loĝantaj en sama lando : *la ~oj faros en konsento unu grandan rondon familian Z*; (f) *formikoj, ~o ne forta Z*. Kp AMASO. 2 Regataro kontraste kun regantaro : *la senato k la ~o romanaj*; *grandeco de ~o estas gloro de reĝo Z*; *kiam regas malvirtulo, la ~o ĝemas Z*; *~a tumulto*; *~a kunveno*. Kp PLEBO. 3 Nekulturita plimulto kontraste kun kleruloj : *la ~o nomas elokventeco la kapablon paroli laŭtege k longe*; *~a kulimo*; *venas proverbo el ~a cerbo Z*. Kp VULGARA, KRUDA.

Populara. 1 Facile komprenebla por la popolo : *~a elokventeco, broŝuro*; *~igi la sciencan*. Kp VULGARA, BANALA, TRI-VIALA, ELEMENTA. 2 Konata k amata de la popolo : *~a verko Z*, aŭtoro, oratoro; *tiu en la publiko tre ~a opinio estas erara Z*. Kp DISVASTIGITA, KUTIMA, ĜENERALA.

* **Por**. 1^e Prepozicio sekviganta subst-antivon, adverbon aŭ infinitivon, k esprimanta : 1 Celon : *~ kia celo Z ? preni plumon ~ skribi*; *la preparoj ~ la venonta kongreso*; *vojaĝi ~ plezuro*; *ni diru tion ~ lia laŭdo*; *~ la honoro de iu*; *dudek jaroj da laborado ~ esp-ismo Z*; *li riskas ~ la duba rezultato kuraĝe sian vivon Z*; *li estis invilita ~ kanti*; *li invitis min ~ festeno B*; *la komitato donis permeson ~ elveturo*; *ni devas klarigi al ni ~ kio ni kunvenas Z*; *~ kio* (kion petanta) *vi venis al mi Z ?* RIM. : En tiu senco Z kelkfoje preterlasas la prep-n antaŭ infinitivo : *kiam mi kuŝiĝas dormi ? doni manĝi k trinki al iu*; *oni vokas la bovon ne festeni sed treni*. Tiu dirmaniero estas male ofta k ne imitinda. 2 Destinon, la adapliĝon al : *tio estas mia kabineto ~ laboro*; *kampo ~ la eksperimentoj de aeroplanaj*; *glaso, kiun oni uzas ~ vino Z*; *kuracisto ~*

nirinoj; vestoj ~ infanoj; ne estis akvo ~ la popolo (~ trinki) Z; mi havas nenion ~ manĝi; havi multon ~ fari; ne havi la tempon ~ ludi; estas la horo ~ foriri; ĉu vi opinias min kapabla ~ tiu malnobla agado Z? bombo sufita ~ eksploditigis citadelon; miaj sagoj, tro malmulte pezaj ~ tia vento, ne trafis la celon Z; li estas tro fiero ~ obei (Vd TRO). 3 Aĉetobjekton: pagi cent frankojn ~ sia pullo; tiu drapo kostas po dek markoj ~ metro; ~ ĉiu tago mi ricevas kvin frankojn Z; ~ du monatoj mi ŝuldas 30 frankojn (de luprezo); abonpago, tio estas pago ~ la abono Z; (f): pagas maljunaj jaroj ~ junaj eraroj Z; tiuj ĉi tagoj rekompensas lin ~ la malfacila pasintaĵo Z. 4 Aĉet- aŭ vendprezon: aĉeti teon ~ unu franko Z; ~ tiu prezo la vesto ne estas kara; ĉu vi povas lasi la ĉambron ~ unu spasmilo? tiu folieto povas esti ricevita ~ kelke da centimoj Z; vi kalkule enskribis lignon ~ dudek mil rubloj, dum en efektiveco vi ne donis eĉ ~ cent rubloj Z; oni donacas ~ speso k laborigas ~ spasmilo Z; ~ la mono pastra preĝo, ~ la mono romp' de leĝo Z; ~ sia oro ĉiu estas sinjoro Z. Kp PO. 5 Predikaton (= kiel, kvazaŭ): mi prenis vin ~ iu pli merita Z; mi prenis la danĝeron ~ ŝerco Z; oni povas preni tiun ĉambron ~ laborejo de artisto; vi akceptas ~ kontanta mono portojn, kiuj ne enhavas indon Z; ŝlono servas al ni ~ segō; mi donas al vi la landon ~ eterna posedaĵo Z. 6 Personon, je kies profito aŭ kontentigo oni agas: maldoni ~ iu; kolekti monon ~ mizeruloj; aĉeti kukojn ~ la infanoj; tiu libro estas ~ vi; kanti ~ si mem; la naturo, kiu bantigas tempon batalis kontraŭ ni, batalas nun ~ ni Z; ĉiuj ~ si, ~ ĉiuj Di' Z; la ferego ~ esp-o; la motivoj ~ la akcepto de tiu propono; diskuti la ~ k la kontraŭ Z. 7 Personon, kiun koncernas la ago (= konsiderante, rilate al): nia regimentestro estas ~ siaj soldatoj, kiel bona patro Z; assigni difinitan salajron ~ iu Z; tio estas granda perdo ~ ni; tiu ĉi grava tago restos ~ mi ĉiam memorinda Z; la kongreso estis vera triumfo ~ esp-o; mia spiro fariĝis abomena ~ mia edzino Z; tra aferoj estas nekompreneblaj ~ mi Z. Kp AL 4, KONTRAŬ 4. 8 Estantan tempodaŭron, dum kiu devas daŭri la ago: forvojaĝi ~ tri semajnoj; pruntedonu al

mi vian libron ~ unu momento; foriri ~ ĉiam Z; vi faris Izrael via popolo ~ eterne Z; tiu manĝaĵo estis provizo ~ la lando ~ la sep jaroj Z. RIM.: Por estas kelkfoje erare uzata kun la senco de pro: mi dankis lin ~ la tuja plenumo de mia deziro Z; la Eternulo juĝu vin ~ tio. ~ ke. Konjunkcia esprimo, montranta la celon: subnante la kruĉon, por ke la virino povu trinki Z; ili faris ĉion, kion ili povis, ~ ke mi elportu el la urbo la plej bonan rememoron Z; ni devas esti tre singardaj ~ ke, anstataŭ akceli la aferon, ni ĝin ne pereigu ~ ĉiam Z. RIM.: Por ke ĉiam sekvigas la u-modon, escepte en maloftaj okazoj, kie ĝi montras ne la celadon, la intencan, sed nur la efektivan aŭ ne-intencitan rezulton: tiu ŝprucigo sufikas ~ tio, ke ili plu ne povas teni la okulojn nefermitaj Z; la ideo estas tro altirinda ~ ke la homoj rifuziĝus je ĝi Z (Vd TRO).

II* Prefikso kun la sencoj 1 k 8: ~ĉlama. Ĉiam daŭranta: ~ĉlama leĝo Z, posedaĵo Z. ~vivaĵo Z. Ĉio, kio estas necesa ~ vivi. Kp VIVTENO.

Poro. 1 Ĉiu el la preskaŭ nepercepteblaj truetoj de la haŭto, tra kiuj eliras la ŝvito. 2 Ĉiu el la malgrandaj malplenaĵoj, kiuj apartigas la molekulojn de korpo, k igas ĝin pli malpli penetrebla por akvo, gasoj, ke.

* **Porcelano.** 1 Tre delikata, blanka argilo, kiun oni bakas por fari diversajn duondiafanajn objektojn: statuetoj, teleroj el ~o. 2 ~aĵo: ĥinaj ~oj.

* **Porcelo.** Kvanto da manĝaĵo donata al ĉiu persono: ricevi pli ol sia ~o.

* **Pordo.** 1 Libera spaco aranĝita en muro de urbo, konstruaĵo aŭ ĉambro, por en- k eliri: ĉe la eniro tra la ~oj Z; cent ~a Tebo; aĉeti siajn biletojn je la ~o de l' teatro; forpeli iun tra la ~o. 2 Ligna aŭ fera klapeto, kiu fermas tiun spacon k povas duonturniĝi por ebligi la trairon: vitra, krada ~o; kolere fermi Z, ŝtopi, ŝlosi sian ~on; frapi ĉe la ~o de iu (f: sin turni al iu petante helpon aŭ konsilon); lasi malfermita la ~on (f: rezervi la eblon) por novaj traktadoj; la ~oj de ŝranko, forno (Kp FLUGILO). ~ego. Ĉefa ~o de domo por veturiloj, aŭ ~o de fortikigita urbo. ~isto. Gardisto de domo, kies metio estas kontroli la enirantojn. ~hoko. Fera akseto, kiun oni fiksas ĉe

~ofosto k ĉirkaŭ kiu turniĝas ringo (~hokringo) fiksita ĉe la klapego de ~o aŭ fenestro. Kp ĈARNIRO.

Poreo. Legomo el fam. liliacoj (*allium porrum*).

* **Porfiro.** Tre malmola vulkana substanco konsistanta el kvarco k feldspato.

* **Porko.** Hejma dikhaŭta mamulo, kiun oni grasigas por homa nutrado (*sus domesticus*): *malavarulo k ~o estas bonaj post la morto Z*; *jeli perlojn antaŭ la ~ojn Z* (esprimi altajn ideojn antaŭ malkleruloj); *papurujo el ~ledo*.

* **Porti** (tr). 1 Subteni pezan objekton: ~i *keston Z*, *tablon Z*; *plenigu la sakojn de tiuj homoj per greno tiom, kiom ili povas ~i Z*; ~i *infanon en la brakoj, valizon sur siaj ŝultroj; arbo ~anta fruktojn*; unu cikonio estis tiel laca, ke ĝiaj flugiloj apenaŭ povis ĝin ~i Z; (f) li konsentas ~i ĉiujn elspesojn. 2 Preni kun si k iri por demeti en alian lokon: ~i *leterojn ĉe la poŝtejon, infanon hejmen*; li ordonis, ke oni ~u *tion en la grandan salondon Z*; (f): ~i *al iu sciigon Z*; *ĝis maro fluu mia sang'*, ~ante malbenon al la bordo de l' barbaroj Z. 3 Havi sur si aŭ kun si, kutime aŭ ne: ~i *bastonon en la mano Z*, *ĉapelon sur la kapo Z*, *nigran veston, perukon B*, *la verdan stelon Z*; ~i *monujon en la poŝo Z*; (f): *hundo bojas, vento ~as la bojon Z*; *se via spir' en si venenon ~us Z*; mi ~as *la nomon Petro*. 4 Senti sur sian konsciencon ian moralan pezon: *vi ~os la sekvojn de via senatento*; ~i *grandan respondecon*; *la tuta gento ~as sur si la koleron de la dioj Z*; li ~as *sur si la kulpon de parencmortigo Z*. 5 Havi sufiĉan forton por ne esti premegata de morala pezo; toleri: ~i *sian malfeliĉon B*; sorton malsaĝuloj timas, saĝuloj ~as; ~i *la ŝarĝojn de la homa vivo Z*. 6 Havi ian senton en sia koro: *en mia brusto ~as mi deziron malnovan Z*; mi ~as *por vi amon varmegan en mia koro Z*; li estas *tre ekkolerema*, sed li ne ~as *longe la koleron Z*. ~iĝi. Flugpendi, ŝvebi: *grizaj nuboj ~iĝis en la aero Z*; liu *dramo el la vivo preter~iĝas* (ŝvebas, flugas) antaŭ ŝia spirito Z. ~ilo. Aparato por ~i objektojn aŭ personojn. ~isto. Homo, kiu metie ~as pakajojn aŭ ŝarĝojn. Al~i (tr). 1 ~i 2: ĉu oni jam al~is la leterojn? pano estas al~ita, korbo estu

forĵetita Z; la ŝipo, kiu al ni al~is la fremdulojn Z; al~i *oferon Z*, *sciigon Z*, *konsilojn Z* al; (f) unu hirundo printempon ne al~as Z. 2 Havigi al iu; produkti, kaŭzi: al~i *profilon, pardon, rezulton, kontribuon, helpon Z*, *subtenon al iu*; kelka libereco al~as al ni nenian malutilon Z; senlaboreco dormon al~as Z; la acida manĝaĵ' al li al~as nur la morton Z; muziko al~as al mi multe da plezuro (Kp DONI, LIVERI, REZULTIGI, ESTIGI, NASKI). Dis~i (tr). Al diversaj lokoj ~i: *dis~i manĝaĵojn al la gastoj B*, *sciigon en la tutan urbon*. El~i (tr). 1 Preni kun si k iri por demeti eksteren: *balaĵojn el korto eksteren ne el~u Z*; (f) mi el~as el via urbo la plej bonan rememoron Z. Kp EKSPORTI. 2 Toleri ĝisfine: el~i *sola tiom da feliĉo k tiom da suferoj mi ne povas Z*; li ne povis plu el~i la vidon de tiu malĝojo Z; ne povi el~i la kostojn; neel~ebla doloro; ni vane el~is tiujn terurajn oferojn Z (Kp ELTENI). En~i (tr). Inten-nen ~i: en la kelon estis en~ita fasko da vakskandeloj Z; en~i *kolon hejmen*; (f) en~i *konfuzon en nian mezon Z*; trans la sojlo vi en~os denove ĝojon Z; per vortofarado mi en~is grandegan ekonomion rilate la nombron de la vortoj ellernotaj Z (Kp IMPORTI). For~i (tr). Forigi ~ante: *for~u vian pakajon k havaĵon Z*! for~ante sanktan la trezoron, ni forkuru Z. Kun~i (tr). 1 ~i kun si, sur si unu aŭ plurajn objektojn: *kun~u vian fluton*. 2 ~i kunen; kunigi, amasigi plurajn objektojn: *kun~i ĉiujn trovitaĵojn*. 3 ~i kune kun aliaj personoj: *bonvolu kun~i kun mi la tablon supren*. Re(al)~i (tr). Denove al~i tion, kion oni jam for~is. Sub~i (tr). ~i estante sub io. Trans~i (tr). Transen ~i; ~i de unu loko en alian: *trans~i meblojn de domo en alian*; *trans~a pago de varoj*.

Portalo. Ĉefa monumenta enirejo de preĝejo aŭ granda konstruo.

portepeo Z. Rimeno por subteni glavon. Kp BALTEO.

* **Portero.** Forta angla biero.

Portiko. Tegmentita galerio, subportata per kolonoj.

* **Portreto.** Desegnaĵo aŭ pentraĵo prezentanta personon: *paŝtela ~o*; (f) li estas la ~o de sia patro Z; *fari en sia*

verko la ~on (fizikan k moralan priskribon) de siaj plej famaj samtempuloj.

* **Posedi** (tr). 1 Havi rajton aŭ eblon uzadi ion : ~i riĉaĵojn, bienon, plurajn domojn; longa ~ado kreas proprecon; lia koro forte jam decidis ~i vin Z (edziĝi al vi); rajto de ~mastreco (Kp PROpra, PROprumi, MANo, HAVi, KAPTi, TENi). 2 Havi je sia dispono : ~i ies sekreton, bonan organizon; al ~anto de metio mankas nenio Z; mi ~as ankaŭ tre malbone la anglan lingvon Z (Kp scipovi). 3 Havi kiel kvaliton aŭ karakterizaĵon : ~i ĉarmon, ioman sperton pri io, grandan prudenton Z, famon de kuraĝulo B; saĝo estas fonto de vivo por ĝia ~anto Z. 4 Havi : ĉiu medalo du flankojn ~as Z. ~a. Rilata al ~ado : ~a dokumento (pruvanta ~on); (G) ~a pronomo (montranta la ~anton). ~aĵo. Io, kion oni pro aŭ sen rajto ~as (Kp PROpraĵo). Ek~l (tr). Iĝi ~anto de : 1 ili ek~is la urbon de Palmoj Z; 2 tiu ĉi penso ek~is min tute Z; la frenezo ek~is lian animon B.

posesivo Z (G). Poseda pron. aŭ adj.

* **Post**. I° Prepozicio montranta : 1 Tempon pli malfruan ol alia : ~ sufero venas prospero Z; ĝi estas kiel mustardo ~ la manĝo Z; ~ tri tagoj mi vizitis lin; ~ longaj jaroj de (= da) trankvilo la monto komencas fumiĝi B; ordo ~ ordo, regulo ~ regulo Z; iom ~ iom; se ni iam ~ prepozicio uzas la akuzativon Z; ni ankoraŭ ne resaniĝis ~ niaj antaŭaj venkoj B; de ~ tiu tempo Z; de ~ tiam Z; de ~ lia reveno Z; de ~ la oka tago k plue Z; multe oni premis min de ~ mia juneco Z; ~ paso de la dudek jaroj, k ~ (sk. la momento) kiam Salomono konstruis la urbojn Z; lian edzinon vi prenis, ~ kiam vi lin mortigis Z. Kp EKde, ~INTE, DETEMPE DE, POST OL. RIM. Prefere skribu de post per du vortoj, kiel el post aŭ de antaŭ. 2 Lokon pli malproksiman rilate al tiu, kiu rigardas, aŭ lokon kontraŭan al tiu, kiu rigardas la vizaĝon de persono, la fronton de objekto (= malantaŭ) : la princo sidigis ~ kolono B; ŝi kaŝas sin ~ la kolonon; li subaŭskultis ~ la pordo; eliri ~ iu Z; inter arbetoj k ~ la muro ~rigardis kelkaj kapetoj B; kuri ~ u(n); rigardi ~ si B; ŝi rigardis ~ lin

kun rideto; elsaltis la lumo el ~ senlima akvuovastaĵo; el ~ la arbo, li estas bravulo Z. 3 Rangon pli malaltan ol alia : en via regno li estas la unua ~ vi; ~ la kapitano estas la leŭtenanto. RIM. : Por eviti konfuzon inter loka k tempa sencoj de post, oni uzas la rimedojn montritajn sub ANTAŬ.

II° Vortero, montranta plimalfruecon aŭ plimalproksimecon : ~a. 1 Pli malfrua : la ~an paroladon mi ne aŭdis. 2 Loke pli malproksima : la ~a parto de ŝipo. ~e. 1 Pli malfrue : antaŭe kion vi devas, ~e kion vi volas Z; leĝo valoras por ~e, sed ne por antaŭe Z (Kp PASINTAĴo). 2 Pli malproksime : la reĝo alpaŝis la unua k ~e marŝis la pedeloj. ~en. Celante plue al pli ~a loko : la princo rimarkis, ke la polva nebulo fleksiĝis ~en B; la barbaroj eĉ ne rigardis ~en B; li klinis sin ~en B. ~o. Parto ~a de io : la ~o de vesto. ~aĵo. 1 Loke ~a parto; parto kontraŭa al la fronto : ~aĵo de veturilo, de domo. 2 La karnoplenta parto, kiu estas sub la lumboj : li forpelis Kandidon el la kastelo per piedbatoj sur la ~aĵon (Kp GLUTEo, SIDVANGO). ~ea. ~a I. ~enigl. Igi iri ~en : la minaco ~enigis la atakantojn. ~enigl. Iri en ~an lokon : la libiaj ŝtonĵelistoj komencis ~enigi B (Kp INVERSIRI, DORSENPAŝI, MALANTAŬENIGI, REGRESI, RETROIRI). ~eulo Z. Tiu, kiu venas ~e en tempo : ĉiu generacio laboras por siaj ~euloj; la ~eularo de Abraham. ~igl. Veni ~e; atingi la celon pli malfrue : la ~igintoj de la armeo estis kaptitaj de la malamiko. ~umo. Movebla parto de kanono aŭ pafilo, kiu fermas ~e la paffubon.

III° Prefikso samsignifa : ~kolero (venĝemo), ~kuri, ~remilo, ~sopiro (bedaŭro), ~restaĵo.

postamento Z. Movebla bazo apartigebla de la subportata objekto : ~o de fotografaparato, de pentraĵo. Kp STABLO, SOKLO.

* **Posteno**. 1 Loko okupita per soldataro por milita celo : la antaŭaj kolonoj trovas antaŭ si aŭstrajn ~ojn; morti ĉe, sur sia ~o; antaŭ~o. 2 Estimata ofico asignita al iu : okupi eminentan, gravan ~on; ne resti ĉe sia ~o de prezidanto. ~i (ntr). ~e stari; prigardi ĉe ~o : tri korpusoj ~is antaŭ la armeo; (f) anĝelo ~as

ĉirkaŭ tiuj, kiuj timas k li ilin savas Z. ~igl. Asigni ~on al iu : kvar soldatoj ~igitaj vidalvide de tiu homo, pafis al li en la kranion; (f) la ŝtelistoj ~iĝis post la muro (Kp EMBUSKI).

* **Postuli** (tr). 1 Severe peti ion pro sia rajto, aŭtoritato aŭ forto : ~i sian parton de heredaĵo, la prezon de sia laboro, bedaŭresprimojn ; ŝiru vin en du partojn, la mondo trian ~os Z ; kion Dio ne donis, perforte ne ~u Z ; donu al la lupo iom, li ~os ĉiom ; re~i rajton ; la pago estas tuj ~ebla. Kp **PRETENDI**. 2 Igi nepre necesa : la rapida industrigo de la lando nepre ~as novajn vendejojn ; tiu demando ~as pripenson ; tiu verko ~is de ni trijaran laboron ; ĉiu prep. per si mem ~as la nominativon Z ; mi profunde kredas, ke tion ~as la interesoj de l' afero Z ; tasko, kiu ~as grandan sperton B ; por ellernado de esp. estas ~ataj de la lernanto neniaj antaŭaj scioj Z ; ĉi tiu tumulto, tertremo ~is multajn viktimojn. ~o. 1 Nepre k severa peto de io : tiaj ~oj estas netoler-eblaj. 2 Peto pri io, kion oni bezonas : tro alla ~o aĉetanton ne ŝarĝas Z ; ~o ne pretendas, rifuzo ne ofendas Z ; la proponado de laboro superas la ~on B ; la ekonomia leĝo pri propono k ~o (Vd **MENDO**). 3 Tio, kion necesigas la ekzisto aŭ prospero de io : esp. bonege kontentigas ĉiujn ~ojn, kiuj povas esti farataj al lingvo internacia Z ; laŭ la ~o de la cirkonstancoj Z ; la erara opinio, ke la sola ~o de lingvo tutmonda estas ĝia plej granda komprenebleco por instruitaj homoj Z. ~ema. Multon ~anta ; ne facile kontentigbla.

postulato Z §. Tezo, pri kiu oni postulas, ke ĝi estu akceptata kiel vera, kvankam ne demonstrata : la ~o pri la ekzisto de Dio ; la ~o de Eŭklido. Kp **AKSIOMO**.

* **Poŝo**. 1 Speco de saketo alkudrita al vestaĵo : minaci per pugno en la poŝo Z ; ~horloĝo. 2 (f) Monujo : multo en kapo, sed nenio en ~o Z ; el fremda ~o oni pagas facile Z (Vd **LEDO**) ; sin turni al ies ~o Z (peti monon. Kp **KASO**, **SAKO**, **KESTO**) ; (f) li en~iĝis (spertis) denove fiaskon. ~a. 1 Sufiĉe malgranda por esti entenata en ~o : ~a horloĝo, tranĉilo, vortaro Z ; (f) bonega, oportunega, ~a rimedo estas esp-o. 2 Rilata al ~o : ~a ŝtelisto.

* **Poŝto**. Publika organizo por transporto de privataj leteroj aŭ malgrandaj pakajoj : respondi per revenanta ~o ; ~a internacia konvencio ; ~karto (senkoverta letero, kun plimalgranda afranko) ; ~marko ; en~igi leteron. ~kesto. Publika kesto por enmeti sendotajn leterojn aŭ paperaĵojn. ~restante. Surskribo sur letero, por ke ĝi estu liverata al la adresulo nur en la ~oficejo.

* **Poto**. Kuirvazo tre diversa laŭ materio, formo k uzo : ne batalu ~ el tero kontraŭ kaldrono el fero Z (ne ataku potenculon) ; kia la ~o, tia la kovrilo Z ; ~on taksu laŭ sono, sinjoron laŭ tono Z ; bol~o, flor~o, kuir~o, ter~o. Kp **KASEROLO**, **KALDRONO**, **UJO**.

* **Potaso** **KOH**. Senkolora alkala bazo, kalia hidroksido.

* **Potenco**. 1 Kapablo, povo forte efiki : la ~o de maŝino, de teleskopo ; (f) la ~o de elokventeco, de konvinkaj paroloj. 2 Povo trudi sian aŭtoritaton : la publika, legdonanta, plenuma, milita ~o ; la tera ~o de la papoj ; laboro k pacienco kondukas al ~o Z. 3 Tiu, kiu posedas ~on : se mi faru riverencon, mi elektu ~on Z. 4 Regno, konsiderata en siaj rilatoj kun la aliaj regnoj : la ambasadoroj de la fremdaj ~oj ĉeestis la ratifikon. 5 Δ Valoro de kvantoj multiplikita unufoje, dufoje ktp per si mem : 100 estas la dua ~o de 10. ~a. Havanta ~on : 1 ~a maŝino, rimedo ; (f) ~aj kverkoj Z ; barbo ~a sed kapo sensenca Z ; la belan peton, pli ~an ol glavo k lanco, vi forpuŝas Z ; ili atingis ~an gradon de kulturo Z. 2 ~a reĝo, regno ; la loto decidis inter ~uloj Z ; antaŭ tima okulo ~iĝas eĉ kulo Z. ~i (tr). Havi ~on super : la tuta civiliza mondo estis iam ~ata de Romanoj.

potencialo <. Mezuro de la energio entenata en kondukilo : ~a diferenco (= tensio).

poŭpo ¶. La malantaŭa parto de ŝipo. Vd **KILO**, **PRUO**.

* **Povi** (ntr). 1 Havi la forton, lertecon aŭ kapablon necesan por fari ion : kiu devas, tiu ~as Z ; kion oni volas, tion oni ~as Z ; du homoj ~as pli multe fari ol unu Z ; mi neniel ~as kompreni, kion vi parolas Z ; mi ne ~as legi tiun libron, ĉar ĝi estas sigelita Z ; montru al li dankon, se pli oferi vi ne ~as Z. 2 Havi la rajton,

la aŭtoritaton necesan por fari ion : *absoluta reĝo ~as fari ĉion, kion li volas; oni ne ~as malliberigi homojn, pro tio ke ili aŭskultis muzikon* B; *tie, kie mi alestas, neniu ~as teni nepunate la glavon nudigitan* Z; *ĝi prezentas simple mian personan opinionon, kiun ĉiu el vi ~as aprobi aŭ ne aprobi* Z. Kp RAJTI. 3 Havi la permeson, la eblecon fari ion : *la personoj, kiuj ne komprenas la uzadon de l' artikolo, ~as en la unua tempo ne uzi ĝin* Z; *vi ~as trovi tiujn ĉi ideojn plenumebajn aŭ neplenumebajn* Z; *vi ~as diri « obei al la patro » aŭ « la patron »* Z; *ĉiu, kiu sin vidis ~is pensi, ke li vidas la patrino* Z; *en malbona vetero oni ~as facile malvarmumi* Z; *tre ~as esti, ke* Z; *li ~as alveni (estas okazeble, ke li alvenos) en ĉiu horo* Z. Kp EBLE. ~o. 1 Kapablo fari ion : *ne lasu al tiu la ~on malutili*. 2 Aŭtoritato, supera estro : *havi ~on super iu* B. ~a. ~anta, potenco. Ĉio~a Z, ĉion~a. Kies ~o kapablas ĉion ajn.

Pozi (tr). 1 Preni k konservi specialan tenigon, por esti desegnata, pentrata, fotografata : *ili ~as la nimfojn*. 2 Afekti gravan mienon; ŝajnigi sin eminentulo : *~i spritulon, scienculon*. 3 (Ev.) Teni sin iamaniere. ~o. 1 Tenigo aŭ mieno de ~anto : *teatra* ~o. 2 (Ev.) Sintenado : *stari en rekta* ~o Z. ~isto. Homo, kiu profesie ~as antaŭ artistoj (Kp MODELO).

Pozicio. 1 Loko, sur kiu io sidas : *tiu domo estas en agrabla* ~o; *batal*~o (de armeo). 2 Maniero, laŭ kiu persono aŭ objekto sidas : *la avino troviĝis en sidanta* ~o *en la veturilo* Z; *genua* ~o; *en* ~o *senmova* Z; *la* ~o *de la piedoj dum la dancado*; (Fon) *buŝ*~o (interirlata ~o de la buŝorganoj, ĉe iu momento de la parolado). 3 Situacio : *ies* ~o *en la vivo*; *li proponis re~igi min en la universitato*.

Pozitiva. 1 Bazita nur sur realaĵoj, faktoj : *~a filozofio, scienco*. 2 Reala, praktike efektiviĝinta : *~aj rezultatoj*. 3 Donanta, asertanta ion certan : *ligi la homojn povas nur sameco ~a, sed ne negativa* Z; *senreligieco donas al la homojn ~an apogon* Z; *feliĉe ni povas respondi tiun demandon tute ~e* Z. 4 (G) Asertanta simple la kvaliton, sen ia komparo : *~a adjektivo* (Kp KOMPARATIVO,

SUPERLATIVO). 5 Δ Supera al nulo k montrata per la signo + : *~a kvanto*. 6 Karakterizas bildon, kies nigraĵoj k blankaĵoj respektive respondas al tiuj de la reproduktita bildo. 7 < Karakterizas tiun el la du elektroj, kiu respondas al la karbo ĉe pilo. Kp NEGATIVA. ~ismo §. 1 Doktrino, kiu forpuŝas metafizikon k allasas nur eksperimentajn faktojn. 2 Doktrino de Auguste Comte. ~isto. ~ismo.

* **Pra**. I° Prefikso montranta : 1 Grandan primitivecon, longan antaŭtempecon : *~arbaro* (ekzistanta de nememorebla tempo); *~hejmo* (hejmo de antaŭuloj); *~historio*; *~homaro*; *~tempo*; *~tipo*. 2 Pli malproksiman gradon de parenceco ĉu antaŭa ĉu posta : *la ~nepo estas la filo de la nepo*; *la ~avo estas la patro de la avo*; (f) *la ~patroj* (plej malproksimaj antaŭuloj). II° Samsignifa vortero. ~a. Primitiva, antaŭhistoria. ~ulo. ~avo.

pragmatismo §. Doktrino, kiu akceptas kiel kriterion de l' vereco nur la praktikan valoron.

prajmo ¶. Ujeto, enhavanta eksplodeman substancon k per kiu oni eksplodigas la pulvon de kartoĉo. ~1 (tr). Meti ~on.

* **Praktiko**. Apliko de la reguloj aŭ principoj de arto aŭ scienco, kontraste al teorio : *mi finis la universitatojn k komencis mian medicinan* ~on Z; *koni la ~on de la navigado*; *plej efika prediko estas* ~o; *la ~o konvinkis min, ke la lingvo bezonas ian nekapteblan* ~ion Z. Kp VIVO, UZBLECO. ~a. 1 Rilata al aplikado de principoj aŭ reguloj : *~a malfacilaĵo* B; *fari longajn k vastajn ~ajn provojn kun sia projekto* Z; *~a konkludo*; *~a uzebleco* Z; *reguloro fondita sur la ~a sperto, kiun dulara laborado donis al mi* Z. Kp FAKTA, EFEKTIVA, KONKRETA, MATERIALA. 2 Konforma al sia destino aŭ celo; facile k oportune uzebla : *~a instrumento*; *senbrua sed ~a k efika laboro*; *se kelkaj flankoj de la regularo poste montriĝos ne~aj* Z. Kp OPORTUNA, TAŬGA, KONVENA, LAŬCELA. 3 Celanta nur materialajn utilojn; scianta apliki la teorion k efektive plenumi la aferojn : *revuloj, ne~aj homoj*; *la homoj miras, kiamaniere en nia ~a tempo povas aperi tiaj malsaĝaj fantaziuloj* Z. ~1 (tr). 1

Apliki la principojn de arto aŭ scienco : *~i kiel kuracisto Z ; ~i iun arton Z, medicinon, la sportojn, esp-on ; kelkaj jam ~as tiun regulan sendadon ; instruita ~ulo Z. 2 Efektivigi, realigi : ~i la konsilojn de iu ; honesta homo ~as siajn opiniojn ; ~i sian religion, la virtojn, la toleron. ~ema = ~a 3 : Esperanto venkos nur per ~a monro al la ~ema mondo, ke ĝi estas jam nun utila.*

* **Pramo.** Granda platboato por transporti homojn, bestojn aŭ veturilojn de unu bordo de rivero al alia.

pranci (ntr). Ribele starigi sin sur postaj piedoj pp ĉevalo.

* **Prava.** 1 Havanta opinion aŭ konduton konforman al vero k justo : *ne tiu, kiu plej laŭte krias, estas ~a Z ; li estas ~a en sia proceso Z ; kolero ~econ ne donas Z ; ~ulo Z. 2 Konforma al vero k justo, pp opinio : li senkulpigis sin per la plej ~aj motivoj ; nek la antikveco nek la disvastiĝo de ia ajn opinio provas ĝian ~econ B ; ofte potenco estas ~eco. ~e. Konforme al vero k justo : ~e punite laŭmerite Z ; nebolita akvo estas ĉiam danĝera, k des pli ~e dum epidemio. ~o. Ĉio, kio igas iun aŭ ion ~a : ju pli da havo, des pli da ~o Z ; la utileco de tia malbela konstruo estas ĝia ~o de ekzisto ; unu el la amikoj eĉ skribis ne sen~e, ke Z. ~1 (ntr). Esti ~a : kiu jam havas, tiu ~as Z. ~igi. 1 Deklari, montri iun ~a : kiu tro sin ~igas, tiu mem sin kulpigas Z ; nesciado de lego neniun ~igas Z ; tio ne ~igas nin enkonduki malregulecon Z ; mi nenion povas diri por mia ~igo. 2 Deklari, montri ion ~a : tio ~igas miajn esperojn ; projektoj proponitaj sub la laŭla, per nenio ~igita nomo de « lingvo tutmonda » Z ; tiu vidpunkto estas malfacile ~igebla ; per eraro ne ~igas la faro Z. Kp KONFIRMI. **Mal~a.** 1 Havanta opinion kontraŭan al vero k justo : la forestanto estas ĉiam mal~a Z. 2 Ne konforma al justo k vero, pp opinio : mal~a (senfundamenta) plendo (Vd KONDAMNI 3). **Mal~1** (ntr). Esti mal~a : kiu forton ne havas, ĉiam mal~as Z.*

prebendo Z (K). Rento alligita al eklezia titolo.

precedenco Z. Pasinta fakto, kiu pravigas analogan okazan fakton. Kp ANTAŬ-AJO 2.

* **Precipe.** Adverbo, signifanta « antaŭ ĉio, ĉefe, pli ol ĉio aŭ ĉiu alia » : *sur tiuj ĉi kampoj pastas sin grandaj brutaroj, ~e aroj da bellanaj ŝafoj Z ; la kuraciston maltrankviligis ~e la febro B ; internacian lingvon bezonas ~e komercistoj k scienculoj B. ~a. Plej grava ; ĉefa : la ~a rolo, motivo ; la ~aj punktoj de parolado.*

precipiti Z (tr) ☞. Naski, per versado de unu solvaĵo en alian solvaĵon, nesolveblan komponaĵon, kiu pro sia pezo amasiĝas funde.

* **Preciza.** Klare k detale determinita : *~a ordono, esprimo, difino, indiko, sciigo, horo ; (f) ~a horloĝo, verkisto, instrumento ; ~e respondi al demando ; mal~a (Vd NEBULA, VATI) ordono, vorto. Kp AKURATA, ĜUSTA, NETA, EKZAKTA. ~eco. Klara, detala k severa difiniteco : ~eco de desegno, stilo, lego, kalkulo. ~igi. Igi ion ~a : ~igi la signifon de vorto, la datojn.*

* **Prediki** (tr). Konigi al publiko religiajn verojn : *~i evangelion, Jezu-Kriston ; Esp-ismo ~us amon Z ; ~i (rekomendi) akvon k trinki brandon ; ~i mensogojn Z, malverajn viziojn Z ; (f) ~i al surduloj Z (ne esti aŭskultata nek obeata). ~o. Parolado pri religia temo : *edifa, profeta ~o Z ; (f) fari al iu ~on pri moroj Z (severe riproĉi. Vd KAPO, LAVO, TANI).**

* **Predikato** (G). Adjektivo aŭ substantivo esprimanta kvaliton, kiun oni atribuas per helpo de verbo al subjekto aŭ al objekta komplemento. En la frazoj « la tago estas bela », « mi fariĝis kapitano », « vi ŝajnas malgaja », la vortoj « bela, kapitano, malgaja » estas la ~oj de la subjektoj « tago, mi, vi ». En la frazoj « ne nomu min reĝido », « oni ne povas konsideri neekzistantaj tiujn faktojn », la vortoj « reĝido, neekzistantaj » estas la ~oj de la objekta komplementoj « min, faktojn ». Kp EPITETO.

Prefekto. Regna funkciulo, administranta pli malpli grandan distrikton. Kp GUBERNISTRO.

* **Preferi** (tr). Pliami, pliŝati, plivoli : *~i morti ol senhonorigi ; ~i supon ol viandon, poezion ol prozon ; tion mi ~as al la manĝoj el kuirejoj de la plej bona hotelo Z ; el du malbonoj mi ~as la pli malgrandan ; la viroj ~as la blondulinojn ; mi ~us, se vi mem alportus al mi la libron ;*

mona donaco estus ~inda; la loko posedas la netakseblan ~indecon, ke oni povas... ~o. Ago ~i: havi ~on por iu; doni sian ~on al iu B. ~e. Plivole ol; ~ante: vi prenu la aŭtomobilon ~e ol la kaleŝon. ~(ind)aĵo. Tio, kio donas ian superecon (Kp AVANTAĜO, ATUTO).

* **Prefikso.** Afikso, kiu metate antaŭ vortoj modifas ties senco, formante alian novan vorton; ekz. *pra, ge, mal*. Kp SUFIKSO.

* **Pregi** (ntr). Adori Dion, petante favoron aŭ dankante pro favoro: ~u al la Sankta Virgolino Z; ~u kore k laboru fervore Z; ~i por Z, pri Z, pro iu Z; ~i ~is sian vesperon ~on Z; aŭskultu la ~on, per kiu via servoanto ~as antaŭ Vi hodiaŭ Z. ~ejo. Konstruo en kiu oni ~as: malriĉa kiel muso ~eja Z.

Prelato (Rk). Eklezia altrangulo.
prelego = lekcio.

Preludo. 1 Antaŭludo al muzika verko. 2 Muzikaĵo, kiu antaŭas fugon.

* **Premi** (tr). 1 Malvaste teni; apliki forton sur iun korpon, por malvastigi la spacon okupatan de ĝi: *najbaro ne ĝemas, kiam bato nin ~as Z*; ~i buteron en poton B, vinberojn, mielĉelarojn; ~i la dentojn B; *afable ~i la manon al iu*; ~i sian kapon per ambaŭ manoj B; *esti ~ata en la popolamaso*; *cedante malrapide ni estis ~itaj kiel sardeloj en barelo*; *ili estas ~ataj en direkto al la maro Z*; *li paŝas sur potenculoj, kiel potfaristo pied~as argilon Z*; *rul~i paston maldike Z*; ~ataki malamikon sur tero k maro. 2 Senfortigi, suferigi, embarasi sub fizika aŭ morala pezo; *ĝeni per peniga ŝarĝo: la varmo de julia suno ~is min, ~is la urbon*; ~ante brilegis la suno; *malĝojaj meditoj ~is lin B*; *la timo lin ~is*; *la laboro min ~as*; ~egata de zorgoj Z; *la malsato estis tre ~anta en la lando Z*; *ekonomia krizo ~as ĉiujn naciojn*; *la malbonaj cirkonstancoj povis lin ~i, sed neniam rompi*; *la koro ~iĝas Z, vidante tiun situacion*; *esti en tre ~ila financa situacio Z*. 3 Trudĝeni per tirana aŭtoritato: *mian popolon ~as tirano Z*; ~i malriĉulojn Z; *vidvinon k orfon ne ~u Z*; (f) ~i (sub~i) sian pasion. ~a = ~anta: ~a vetero, atmosfero, varmo; ~a melankolio; *tio faris ~egan impreson* (Kp SUFOKA, PEZA, SENVIGLI-

IGA); ~a potenco, penso, ideo, konsciencriproĉo, pelo Z. ~(ad)o. Ago ~i: *ricevi ek~on en la popolamaso Z* (Kp PUŜIĜO); (f): *en la komenco, sub la ~o de tre grandaj malhelpoj eksteraj, ni progresadis malrapide Z*; *fari ~on sur la opinion Z*; *cedi al la insistado de amikoj Z*; *de post 80 jaroj vi suferas la ~on de tiu popolo*. ~(at)eco. 1 Stato de ~ata popolamaso. 2 Stato de ~ata koro: *mi parolas en la ~iteco de mia spirito Z*; *leruras lin mizero k ~ateco Z*. ~ilo. Aparato por ~i vinberojn, olivojn ktp. Al~i (tr). ~i puŝante al io: *al~i iun al la muro Z*; *al~igi al plej mizera situacio*. Ĉirkaŭ~i (tr). ~i en siaj brakoj. Dis~i (tr). Dispecigi per ~o: *Dio dis~os iliajn ~antojn Z*; (f): *dis~ita de timo*; *malespero dis~is la patrinon Z*. El~i (tr). Eligi per ~o: *el~i sponĝon*; (f) *el~i almozon Z*. En~i (tr). Enigi per ~o: *en~i (mortige) iun en la teron Z*. Kun~i (tr). 1 ~i de du kontraŭaj flankoj: *kun~i la lipojn B, la pugnojn*; *io kun~is lian koron B*; *la palaj lipoj kun~iĝis Z*; *la popolo kun~iĝe amasiĝas* (Vd SARDELO). 2 Tute senvigligi, senenergiigi: *la koro dolore kun~iĝas* *spertante tian sendankemon*. Sub~i (tr). 1 Submeti, subigi ~ante: *sub~i ribelon*; *la sub~iteco de la popolo sub la caroj*; (f) *sub~ata de dormo* (Vd SUFOKI, DESPOTECO, TIRANECO, SKLAVECO, VIPO, SKURĜO, JUGO). 2 Cedigi, obeigi per morala premo: *oni ne povas sub~i tiun bezonon*; *sub~i sian pasion*. ~devigi, ~necesigi, ~trudi = devigi, necesigi, trudi per morala ~o. ~penso = obsedo. ~signo. Signo, kiun la ~o de malmola objekto lasas en pli mola substanco: *vakso ~signo de ŝlosilo*; *seki la ~signojn de ĉasbesto*.

* **Premlo.** 1 Rekompenco, donacata al la plej indaj: *disdoni ~ojn al la laŭreatoj*; *anonci ~on por la kapo de krimulo*. 2 Donaco proponata al aĉetantoj aŭ abonantoj, por stimuli eblajn klientojn. ~i (tr). Rekompenci per ~o: (f) *oftaj rideksplodoj k aplaŭda uragano ~is la majstran publikan lecionon*.

Premiso. Ĉiu el la du unuaj frazoj (majora k minora) de silogismo, el kiuj oni tiras konkludon: (f): *internacia lingvo estas necesa ~o* (kondiĉo, bazo) *de internacia solidareco*; *ni traktos nur sub*

tiuj ~oj. (**Antaŭ**)~1 (tr) (io). Antaŭ-kondiĉi, antaŭnepriĝi, postuli kiel antaŭ-an kondiĉon.

* **Preni** (tr). 1 Kapti iun aŭ ion per sia mano aŭ per instrumento, por teni, porti aŭ uzi ĝin: ~i *pecon per du fingroj* B, *libron en biblioteko, sian ŝlosilon*; ~i *sian kapon per ambaŭ manoj, iun je la kolo, knabon je la mano* B; li ~is la *leteron el la manoj de la senditoj* Z; mi ~is *bruson k purigis la veston* Z; ~i *sian mantelon, pluvombrelon*; kio *mem ne venas*, li *per la dentoj ĝin ~as* Z; ~i *infanon sur siaj genuoj, sur sia dorso*; la *sakon kun mono li ~is kun si* Z; ~i *kun si multon da pakajo* Z; (f): ~i *iun kun si* Z (akompanigi sin per iu); ~i *ion sur sin* (sin ŝargi per; respondi pri); tio *estis feino, kiu ~is sur sin la formon de malriĉa virino* Z; kiu *instruas blasfemiston, ~as sur sin malhonoron* Z; ~i *sur sin la tutan taskon, la respondecon*. 2 Perforte ekokupi, ekposedi: ~i *stegatan urbon* B; komencu *posed~i lian landon* Z; *venko~i urbon* Z; la *Eternulo donis k la Eternulo ~is* (re~is), lia *nomo estu benata* Z; oni ~os *vian litafon de sub vi* Z; *savu tiujn, kiujn oni ~is por mortigi* Z; ~i *sur sin lokon* (Kp RABI, ŜTELI, KAPTI). 3 Havigi al si; provizi sin per io; uzi ion: ~i *al si edzinon Z, apartamenton*; ~i *iun kiel sian sklavon* Z; ~i *teon, kafon, banon* B; ~u *mem akvon* Z; oni ~as *ordinare la simplajn radikojn* Z; ~i *biletojn en la teatro*; ~i (lui) *droŝkon* Z; *ek~i la vojon al*; ~i *de iu garantiadojn* Z; ~i *troprofiton de iu* Z; ~i *indiferentan, indecan mienon* Z; mi ~as *al mi la liberecon atentigi vin pri tio*; ~i *iun formon Z, grandan amplekson*; ~i *konsilon de iu*. 4 Akcepti, ricevi: oni ~as *aŭde, oni redonas malrapide* Z; *fajro ekstermos la tendojn de tiuj, kiuj ~as subaĉeton* Z; ~u *mian instruon* Z; ~i *instruon en sian koron* Z (Kp ĈERPI). 5 Iel rilati al iu aŭ io; konsideri iun aŭ ion de ia vidpunkto: *ekvidinte tiun simplecon, ili povas ~i la aferon kun ia malestima malŝato* Z; *neniu ~is serioze tiun parolon* Z; mi ~is *vin por iu pli merita*; ~i *la dang-eron por ŝerco* Z; mi ~as *vin kiel atestanton*; *Angelikoj, kiuj ~as por (intermiksas kun) Kilaŭdino* Z. ~o. 1 Ago ~i: *la ~o de la urbo*. 2 Io ~ita: ~(e)to da *tabako*. (**Pinĉ**)~ilo. Instrumento, kun

du artikigitaj branĉoj, uzata speciale por eltiri najlojn. **Al**~1 (tr). = ~i 4. **Ĉirkaŭ**~1 (tr). Ĉirkaŭi por ~i: *ame ĉirkaŭ~i iun*; (f) *ĉirkaŭ~i per unu rigardo la vastan horizonton* B; *nia movado ĉirkaŭ~as pli k pli vastajn sferojn*. **De**~1, **el**~1, **for**~1 (tr). Senigi iun je io; ~i 2: *la gardistoj de~is de mi la kovrotukon* Z; *ne povi for~i la okulojn for de iu* Z (Vd KATENI); *for~i de iu la panon per grandaj impostoj* Z; *vi for~as de maljunuloj la prudenton* Z; *mi ne volas for~i vian tempon* Z (Kp KONSUMI); *for~i la vivon de iu* Z; *for~i ion al iu* Z. **Kun**~1 (tr). ~i kun si. **Re**~1 (tr). ~i al si ion, kion oni antaŭe donis: *vian babilon vi jam ne povas re~i* Z; *sub seruro promesojn tenu, sed doninte ne re~u* Z.

* **Prepari** (tr). 1 Fari ĉion necesan, por ke io iom post iom efektiviĝu, realiĝu, estigu: ~i *al si provizon da ligno* Z; ~i *la militon, la pacon*; ~i *la spiritojn por nova ideo, la vojon por estonto*; *koro, kiu ~as malbonfarajn intencojn* Z; ~i *malicon en sia koro* Z; *sin ~i por la batalo, al la salto* B; *leono ~iĝas al atako*; ~iĝas *gravaj okazaĵoj*; *ili komencas ~iĝadi al la kongreso* Z. 2 Pretigi: *ĉevalo ~ata por la tago de milito* Z; ~i *manĝaĵon* B. ~(**ad**)o. Ago ~i: ~ado *al la unua komunio, al ekzameno*; *ne valoras la faro la kostojn de l' ~o* Z. ~a. Servanta por ~i: ~aj *ekzercoj, kursoj, lernejoj*. **Sen**~a. Ne ~ata: *sen~a tradukado de teksto* (Kp EKSTEMPORALO).

preposto Z. Ĉefa pastro de preĝejo. Kp PAROĤESTRO.

* **Prepozicio**. Senfleksia vorto, kiu ligas substantivon aŭ infinitivon al alia subst. aŭ infinitivo per difinita rilato de dependeco, ekz. *al, de, preter, por*.

prepucio Z ♥. Haŭto, kovranta la ekstremon de la penisio.

Prerogativo. Ekskluziva privilegio.

* **Presi** (tr). Reprodukti per gravuritaj tabuloj aŭ metalaj literoj ŝmiritaj per inko: ~i *artikolon en revuo, florojn sur ŝtofo*; ~ejo. ~o. 1 Ago ~i: *la re~o de liu libro estas nun komencita*; ~eraro; ~provaĵo (unua ~aĵo, sur kiu oni korektas la erarojn). 2 Arto ~i; profesio de la ~istoj. ~a. Rilata al ~arto, uzata en ~arto: ~a *litero* Z.

presbitero Z. (Protestantismo). Dekano 2, administranto de eklezia distrikto.

presbiteriano Z. Ano de ~ismo. ~ismo. Protestantista sekto, kiu malakceptas la regadon de episkopoj.

* **Preskaŭ**. Adv. signifanta « ne tute, sed proksimume » : *li estas ~ mia frato ; nepo de onklo de kuzo de konato Z ; ~ ĉiuj ; li estis ~ dissirita de la popolo ; ili estas ~ samaĝaj ; estis ~ nokto*. Vd RANDO.

preskribi Z (tr) 𐀓. Ordoni skribe : *la kuracisto ~as medikamenton al mal-sanulo*. 2 Ordoni formale : *konforme al la ~o de sia patro David Z*.

preskripto 𐀓. Rajtperdo per tempopaso. Vd UZUKAPO. ~igi. Igi ne plu postulebla pro tempopaso.

prestidigitatoro B. Iluziisto.

prestigo Z. Imponeco pro ŝajno de beleco aŭ gloro : *la ~o de la reĝeco, de la elokventeco*. Kp INFLUO, KREDITO, AŬTORITATO, NIMBO.

* **Preta**. 1 (io) Plene preparita ; disponebla por tuja uzo : *la tagmango estas ~a ; havi ~an respondon por ĉiu demando Z ; ŝi estis ~a sveni Z, ekplori Z ; alpaŝi al prijuĝado kun antaŭe jam ~a konvinko Z, kun malkonfido k antaŭe ~a penso Z ; meti la botelojn ~e sur la tablo Z ; kun urso promenu, sed pafilon ~e tenu Z*. 2 (iu) Farinta taŭgajn aranĝojn por agi : *mi estas ~a forvojaĝi, por vin aŭskulti, por obeado*. 3 (iu) Plene preparita k volonte konsentanta por tuja ago : *mi estas ~a riski la vivon Z ; ~a je ĉiuj oferoj Z*. ~eco. Eco de io aŭ iu ~a : *mi timas, ke tia arma ~eco povas ofendi Sargonon B ; la batala ~eco de armeo ; defendo ~eco ; montrinte ĉiuj du la ~econ batali k paginte per tio la devon al la honoro, vi povus fini la aferon amike Z ; oni ne povas kalkuli je la ~eco de la mondo pionire oferi sian tempon al tia provo Z ; la ~eco de la franca lingvo donas jaritaj al la francaj verkantoj la plej riĉajn esprimojn ; li ĉiam montras sindonon ~econ (serveman akuratecon) por helpi al samideanoj*. ~igi. 1 Fari, ke io estu tuj uzebla : *~igi liton por gasto B ; ~igi al si mangon Z, tablon Z ; li ~igis grandan vazon da punco Z ; li falis en la kavon, kiun li ~igis Z*. 2 Fari, ke iu povu tuj agi : *sin ~igi por forkuri, danci*. Kp PREPARI.

* **Preteksto**. Ŝajna motivo eldirita por kaŝi la efektivan : *por ŝafon formanĝi lupoj trovos ~on Z ; serĉi vanajn ~ojn ; li malakceptis, kun la ~o, ke*. Vd BASTONO, RABIA. ~i (tr). Prezenti kiel ~on : *~i mankon de tempo por rifuzi dangeŝan postenon*.

* **Pretendi** (x). 1 Postuli ion, pri kio oni asertas, ke oni havas rajton super ĝi : *~i reĝecon pro hereda rajto ; mi ne havas ~on je indulga agado de via flanko Z ; pravigi siajn ~ojn ; ~i, havi ~on super, pri io (Vd colo)*. 2 Fanfaroni pri kvalitoj, kiujn oni kredas havi ; flati al si, ke oni havas iajn kvalitojn : *afekte, vante ~i spritecon, elegantecon ; li ~is, ke li estas granda konato de la leĝoj K ; montri ridindan ~emon ; ~ema stilo*. Mal~i. Rezigni.

* **Preter**. 1° Prepozicio montranta lokon aŭ objekton, kiun io laŭiras k poste forlasas, pasante pli antaŭen : *li pasis ~ mi sen saluto Z ; sekvu la vojon k ~iuj arboj vi trovos la statuon ; la enirejo troviĝas ~iuj fenestroj ; venante ~ la imperiestro, la veturigisto haltigas la ĉevalojn ; traflugis angelo ~ orelo Z ; ĝi iris al li ~ la buŝon Z (ĝi ne profitis al li)*. Kp TRANS.

IIe Samsignifa vortero. ~e. ~tio : *la arboj estis maldensaj, k ~e oni vidis grandan kastelon Z*. ~ajo. Kio estas ~ la limo ; pliaĵo, superresto.

IIIe Prefikso signifanta : 1 Ke oni lasas flanke iun lokon aŭ objekton, irante pluen : *li haltis por revizii la armeon, k ĉiuj soldatoj ~iris ~ li Z ; multaj ~iras senatente antaŭ tiu bildo Z ; la oficio alvenis en la urbon sieĝatan ~irinte la malamikan tendaron ; eĉ muso ne ~kuris Z ; ~kura rideto Z ; li haltis k ~lasis la procesion ; evitu la vojon de malbonuloj, ~pasu ĝin Z ; ŝi ~paŝis kelke da bulikoj Z ; ili ne atentis la virinon, kies funebra vesto ~ŝoviĝis antaŭ ili Z*. 2 Ke oni lasas flanke k poste, ke oni malzorgas iun aferon, pro malatento aŭ malŝato : *ne ~lasu la okazon ; ~pasi (transpasi) la limtempon, ies ordonojn, instrukciojn (fari pli ol oni ordonis) ; mi ~vidis (ne rimarkis), ~atentis tiun argumenton ; ŝi nur pase, ~fluge apenaŭ ion aŭdis pri tio Z ; ŝi ~vole (nevole) haltis sur la sojlo*.

Preterito. Verba tempo, montranta senprecize la estintecan (= is-tempo).

Kp FUTURO, IMPERFEKTO, PERFEKTO, PREZENCŖ, PLUSKVAMPERFEKTO.

* **Prezo.** Vendvaloro de objekto : por tiu maŝino, kies kosto estis mil markoj, la fabrikanito postulas ~on de du mil, dum ĝia valoro ne atingas eĉ kvincent markojn ; ~aro (tabelo de varoj kun ~o) ; anonci ~on por la kapo de krimulo (Kp PREMIO) ; malgranda pezo, sed granda ~o Z ; ju pli da aĉetantoj, des pli alta la ~o Z ; la ~oj falis tre malaltan ; grandaprezo.

prezenco (G). Verba tempo montranta la estantecon ; as-tempo, nun-tempo Z. Kp FUTURO, PRETERITO.

* **Prezenti** (tr). 1 Meti ion antaŭ iu, por ke li ĝin prenu, vidu aŭ juĝu : ~i tason al invilito, ŝtofojn al aĉetanto ; vasta panoramo ~iĝis al ili ; (f) ~i proponon al voĉdonado, por esplorado ; ~i (direkti) peton al iu ; ~i (proponi) ion al la publika kritikisto ; la afero ~iĝas bone, malbone ; praktike ~iĝas la afero tute alimaniere. Kp PROPONI, DONI, LIVERI. 2 Konduki iun antaŭ aliaj personoj k. konigi lin de ili : ~i iun al la mastro ; sin ~i, ~iĝi antaŭ iu, antaŭ ies okuloj ; sin vole ~i por areŝtiĝo ; ~iĝi al inspektoro, (f) al ekzameno. 3 Starigi antaŭ ies imago la bildon de iu aŭ io : ~u al vi mian embarason ; Vi, kiun malsame ni ~as, sed same ni sentas Z ; ni ~u al ni efektive, ke Z ; la registaro ~as la batalon kontraŭ si kiel batalon kontraŭ la ŝtaton ; la projektistoj ~as al si la aferon tre facila Z (konsideras kiel tre facilan). Kp IMAGI. 4 Meti antaŭ ies okuloj imitaĵon de io, faritan per parolo, pentrado aŭ alia arto : la bildo ~as virinon Z ; la pentraĵo ~as la kongreson Z, pejzaĝon Z ; la danco ~is marŝon B ; la aktoro, kiu ~is Hamleton ; la dekoracio ~as placon ; ~i (ludi sur teatro) dramon. Kp REPRODUKTI. 5 Montri specialan aspekton de si mem ; liveri okazon al io ; estiĝi : la kongreso ~is grandiozan spektaklon ; la afero ~as grandan intereson, belan aspekton, malfacilaĵojn Z, profitojn ; tiu propono ~as bonan okazon por diskuti pri la afero ; la filoj de Jozef ~is la nombron de 40 miloj Z ; tiu metodo ~as du grandajn superecojn. Kp NASKI, KAŬZI, LIVERI, REZULTIGI. 6 Montri la formon karakterizan de io ; formi, konsistigi : ĉi tiu vortaro ~as la duan parton de mia « Plena Vortaro » Z ; tiu

simpligo ~as la plej malfacilan parton de la laboro Z ; lingvo internacia, kiu ~as egalrajtan proprajn de la tuta mondo Z ; ŝia konduto ~is nur vicon de nekonsekvencaj agoj B ; vesto homon ~as Z ; la brutaroj ~as la ĉefan riĉecon de la lando ; nenio pli grandan mizeron ~as, ol se sano mankas, k. ŝuldoj turmentas Z ; ĉiuj tiuj provoj ~is per si sistemon da signifoj por interkomunikigo Z ; por ke la religio ne ~u muron inter du homoj, estas necese, ke ili ambaŭ estu toleremaj Z ; tiam la tuta homaro ~as nur unu genton Z. ~(ad)o. Ago ~i. Re~i (tr). 1 Denove ~i 1 : ne re~u vin de nun antaŭ mi ; re~i malakceptitan proponon. 2 = ~i 4. 3 Esti la signo de : en esp-o ĉiu litero re~as unusolan sonon. 4 Anstataŭi iun en la plenumado de liaj taskoj aŭ rajtoj : mi vidas grandan nombron da amikoj, kiu re~as per si preskaŭ ĉiujn landojn de la tera globo Z ; ambasadoro re~as sian regnon kaj deputito siajn deputintojn ; projekto pri rajtigita re~ado de la estistoj ; re~i firmon (vojaĝi k. komerci en ĝia nomo) ; funkcii kiel re~anto.

* **Prezidi** (x). 1 Direkti la laboron, la debatojn de kunveno aŭ societo. ~i kongreson. 2 Regi 4 : la spirito, kiu ~is en tiuj manifestacioj. ~anto. 1 Tiu, kiu ~as. 2 Respublikestro.

* **Pri.** I° Prepozicio signifanta « koncerne al, rilate al, teme de » k. uzata : 1 Post verbo, por montri la objekton, okazo de kiu fariĝas la ago : elpensi, memori, paroli, kredi, dubi, sopiri, plori, zorgi, juri ~ io Z ; trompi iun ~ io ; kunlabori ~ la sukceso de ; ~ la apero terura ili al mi rakontis Z ; vi aŭdis jam ~ la metamorfozo de l' princido Z ; sed ~ ŝia fratino, mi povas diri, ke... Z. Kp JE, PRO. 2 Post adj., por montri la kaŭzon aŭ okazon de la sento aŭ animŝtato : kontenta, certa, ĝoja, konscia ~ io ; ~ havo najbara oni estas malavara Z. Kp PRO, DE. 3 Post subst. por montri la temon konecrnatan de la ideo : havi neniun ideon ~ arto ; la antaŭjuĝo ~ rasoj ; la deklaro ~ la rajtoj de homo ; traktato ~ paco ; komisiono ~ arbitracio ; rajto ~ represado ; atesto ~ kapableco ; profesoro ~ retoriko ; la problemo ~ malarmon ; la eltrovo ~ kinino ; la legendo ~ Psiĥe ; la demando ~ lingvo internacia ; mi havis la

senton ~ io falanta; ~ la lupo rakonto k la lupo renkonte Z; la modo ~ tio pasis jam de longe. Kp AL, DE.

II° Prefikso signifanta : 1 Ke oni aplikas al difinita objekto la ideon, enhavatan laŭ absoluta senco en la simpla verbo, t. e. ke oni transitivigas netransitivajn verbon : ~paroli demandon; ~plori infanon; ~fajfi aktoron; ~fripoti la popolon Z; ~labori teron; ~pensi, ~mediti Z, ~silenti lemon; ~krii gazelon; unu kampo estis ~pluvata Z; fajra kolono ~lumis al ili la vojon Z; lian palan vizagon la luno ~lumis. Rm.: Oni vidas per tiuj lastaj ekz., ke la senco de pri kelkfoje similas, tamen ne egalvaloras tiun de ig. ~lumi povas nur io, kio estas mem luma; ekz. « la lampo ~lumis la ĉambron », sed « mi lumigas la ĉambron per lampo » ĉar mi ne lumas ~ io, sed igas ion lumi ~ io. 2 Ke la kunmetita verbo havas komplementon de pli granda amplekso ol tiu de la simpla transitiva verbo : ~falci kampon Z (Kp falci grenon); ~planti ĝardenon Z (Kp planti rozujon); ~jeti iun per ŝtonoj Z (Kp jeti ŝtonojn); ~kanti heron Z (Kp kanti poemon); ~konstrui monton Z (Kp konstrui domon); ~rabi la vojaĝantojn Z (Kp rabi brutojn); ~serĉi homon Z (Kp serĉi ies monon); ~semi kampon Z (Kp semi hordeon); ~skribi pejzaĝon (Kp skribi leteron); ~ŝteli la maŝton (Kp ŝteli monujon); mi ordonos al la lokustoj ~manĝi la teron Z (Kp manĝi rikoltojn); David ~kalkulis la popolon Z (Kp kalkuli nombron); li ~londis sian kapon (Kp tondi harojn); ĉiun nokton mi ~verŝas mian liton Z (Kp verŝi larmojn). 3 Ke la kunmetita verbo havas senco proksiman sed diferencan de la simpla : ~respondi ion (doni garantian ~); ~juĝi ion (krilik); ~trakti ion (raporti ~); ~tranĉi vinberbranĉon Z (tondi); ŝi ne ~kalkulis sian agon Z (antaŭmezuris); la pastro ~rigardu (esplorekzamenu) la infektaĵon k deklaru, ke ĝi estas malpura Z; li ilin bone ~frapu (mallaŭdu) per la plumo Z; liu kampo estos konsekra, kiel kampo ~ĵurita Z (oferdonita). Rm.: Pri kelkaj el tiuj verboj (respondi, juĝi, trakti) la simpla formo jam akiris la saman senco kiel la kunmetita. Pri aliaj, oni devas preferi vortojn pli precizajn, k ĝenerale eviti la uzon de pri laŭ tiu

lasta senco, pro ĝia neklareco k konfuzeco. Kp UM.

primo Δ. Nombro dividebla nur per si mem k per la unuo.

primara. 1 (Sc) Unuaranga, unuagrada. 2 * (pri epoko) Apartenanta al la unua epoko. Vd KVATERNARA, SEKUNDARA, TERCIARA.

primato (K). Honora titolo de kelkaj ĉefepiskopoj.

Primitiva. Karakterizas ion, kio produktiĝis ĉe la origino k havas pro tio specialan karakteron : la ~a homo, Eklezio; la ~aj lingvoj, pentristoj. Kp PRAA.

* **Primolo**. Dukotiledona veg., floranta ĉe komenco de printempo (*primula*).

* **Princo**. 1 Regnestro de malgranda ŝtato. 2 Membro de reĝa aŭ imperiestra familio. 3 Nobelo plej altranga. 4 (en slavaj landoj) Nobelo. **Kron~o**. Regido heredanta la reĝecon.

Principo. 1 Pravo de ekzisto de io : la laboro estas la ~o de riĉiĝo; la atomoj estas la ~o de la korpoj. 2 Fundamenta veraĵo, sur kiu baziĝas rezonado aŭ konduto : iri de la ~o al la konsekvencoj; la ~oj de la geometrio; mi havas kiel ~on, neniam prokrasti la aferojn; homo sen ~oj (malbonkondukta). ~e. Laŭ teoriaj ~oj (kontraste kun « efektive ») : tio, kio estos ~e decidita de ili kiel dezirinda Z; ~e mi konsentas, sed praktike mi hezitas.

* **Printempo**. Unua el la 4 sezonoj de l' jaro, dum kiu en Eŭropo denove kreskas la vegetaĵoj post vintra ripozo (21 marto-21 junio) : unu kukolo ~on ne venigas Z; ~o semas, aŭtuno rikoltas Z; al glacio ~a k al amiko tro nova ne fidu Z.

Prioro. Monaĥejo.

Prismo. Δ Multedro, kies la du bazoj estas egalaj paralelaj poligonoj. k la flankoj paralelogramoj : triangula ~o el kristalo malkomponas la lumon.

* **Privata**. 1 Plenumanta nenium oficialan rolon : ~a homo; ~a oficisto; tia homo ne povas resti simpla ~ulo. 2 Rilata al persono, kiu plenumas nenium oficialan rolon : ~a domo; vivon ~an kaŝu la muroj Z; tiu kontrakto estas mia afero pure ~a k persona Z.

* **Privilegio.** Aparta rajto aŭ favoro, koncesita al iu ekster la komuna rajto : *la ~oj de la klerikaro, nobelaro, reĝoj ; la ~aj klasoj ; la ~uloj.* ~1 (tr). Koncesii ~on al iu : *gis kiam vi juĝos maljuste k ~os la malvirtulojn Z ?* Kp MONOPOLO, PREROGATIVO.

* **Pro.** 1^e Prepozicio montranta : 1 La kaŭzon, motivon de ago : *ni venis ~ serioza afero Z ; maro estis griza ~ ŝaŭmo ; mi ridas ~ lia naiveco Z ; li amas tiun knabinon ~ ŝia beleco Z ; mi timas ~ la urbo Z ; mi trinkos ~ via sano ; restu, ~ Dio Z !* (Kp PER) ; oni ~ provo nur ekspiru sur ĝin *kla ŝaŭmaĵo vezikoj krevos Z ; ~ tio, ke Z ; ~ ke ; li demandis ŝin ~ kio ŝi ploras Z.* Kp DE A 3, PRI, KAŬZE DE, SEKVE DE, DANK' AL. 2 La objekton, kiun oni interŝanĝas je alia : *kion vi donos ~ tio Z ? ~ viaĵ komercaĵoj ili alportadis al vi tritikon k oleon Z ; David aĉetis la bovojn ~ 50 sikloj Z ; manĝaĵon aĉetu de ili ~ mono Z ; ili vendu la bovon k dividu inter si la monon ~ ĝi Z ; kiu mortigos bruton, tiu pagu ~ ĝi Z ; ili demandis, kiom li postulas ~ la feloj Z ; okulon ~ okulo, denton ~ dento Z ; niaj infanoj loĝas en la fortikigitaj urboj ~ (anstataŭ) la loĝantoj de la lando Z ; vi manĝos grenon malnovan, k vi elportos la malnovan ~ (anstataŭ) la nova Z ; ne prenu elĉelon ~ animo de mortiginto Z.* Kp KONTRAŬ 3, POR 3, 4. RIM. : La distingo inter kaŭzo k celo de ago ne estas ĉiam klara, k tial la prep-j por k pro povas havi sencojn preskaŭ identajn. Oni ne povas diri « morti por nesingardemo » anst. « morti ~ nesingardemo » ; sed inter « morti por la patrujo » k « morti ~ la patrujo » ekzistas nur nuanco : la unua esprimas plivole la entuziasmon, la dua la rezignacion. Same pri « pagi monon ~ io » (oni insistas pri la elspeto) k « pagi monon por io » (oni insistas pri la akiro). En « ĉiuj Egiptoj fosis ~ akvo por trinki » Z ne skribis « por akvo » nur por eviti ripeton, sed por estus tie pli konvena.

1^e Prefikso kun ambaŭ sencoj de la prep. : 1 ~kulpa, ~memora ofero Z ; ~peka kapro Z ; ~malĉastaj donacoj Z (donacoj ~ malĉastigo) ; niajn domojn ni donas ~prunte Z (~ prunto). 2 Anĝelo ~parolanta Z (parolanta anstataŭ iu, favore por iu) ; ~peti iun (peti iun favore al alia).

Probabla. Karakterizas ion, por kies vereco ekzistas pli da motivoj ol kontraŭ ; versimila : *ĉe manko de certeco oni devas kontentigi je ~eco.*

Problemo. Solvota demando, malfacilaĵo : *aritmeltika, fizika, filozofia ~o ; la socia ~o ; tio estas unu el la plej gravaj ~oj, kiu staras antaŭ ni ; solvi la ~on de lingvo tutmonda Z.* Kp ENIGMO. ~a. Karakterizas ion, kies solvo aŭ efektiviĝo estas duba : *~a opinio, sukceso ; rifuzi la faktan nunajn pro la ~a estontaĵo Z.*

Procedi (ntr). Uzi difinitajn rimedojn por efektivigi ion : *melode, senorde, energie ~i.* ~o. Intenca agmaniero difinita por atingi iun celon : *la novaj ~oj pri fabrikado, por lumigado ; ĥirurgia ~o ; la vivo tro frue komencis sur ŝi lu teruran ~on de detruado Z.*

Proceduro. Procedaro en juĝaferoj.

* **Procento.** 1 Profito produktata de monsumo pruntita aŭ ŝuldata : *~a dono ; pruntado pro ~oj.* 2 Profito produktata de cent monunuoj dum unu jaro : *la dividendo estos 5 ~oj (5 %).* Kp RENTUMO. 3 Valoro aŭ taksado difinita rilate al la nombro cent : *en la vortaro oni povus ŝanĝi nur iajn 10 ~ojn (centonojn) da vortoj Z ; mi ricevas ~on de ĉiuj eldonoj Z ; li kalkulis la ~ojn de l' pola loĝantaro en la prusaj provincoj.* RIM. : Por la senco 3 ŝajnas preferinde uzi **elcento** aŭ **pocento** k lasi al ~o sencon nur financan. ~ego. ~o pli granda ol la lega, kutima ; uzuro : *pruntedoni ~ege Z, kontraŭ ~ego Z ; ~egisto.*

* **Proceso.** 1 Juĝafero jure submetita al tribunalo : *esti prava en sia ~o Z ; gajni, perdi sian ~on Z ; komenciĝis ~o, mono fluas sen ĉeso Z.* 2 Natura sinsekvo de fenomenoj disvolviganta sen ago, de ekstera forto k konsiderata en sia tuteco, en sia iompostioma progresado k en siaĵ rezultoj ; procezo : *hemia, historia ~o ; la ~o de unuformiĝado iros en la lingvo internacia multe pli rapide Z ; senskue k regule disvolviĝas tiu ~o de la homa moviĝado, pensado k sentado, kiu estas nomata vivo Z.* ~1 (x). Juĝe persekutita iun : *~i iun, kontraŭ iu, pri kompenso de la perdoj B ; la reĝo k mi ~as pri mia kapo B.* ~ema. Amanta ~i (Kp ĈIKANEMA).

Procesio. Ceremonia marŝado de klerikaro k popolo, kantantaj himnojn, okaze de religia festo : *marŝi kiel ~o* (malrapide k solene) ; *funebra ~o*.

procezo = proceso 2.

* **Produkti** (tr). 1 Estigi vivaĵojn aŭ senvivaĵojn per natura evoluipovo : *la ŝaĝinoj ~as ordinare nur unu ŝafidon* ; *tiuj arboj ~as pomojn* ; *Ameriko ~as multon da greno B* ; *tiu grundo ~as oron* ; *la lando ~is grandajn homojn* ; *fruktoj ~itaj de tero* ; *la pluvo malsoifigas la teron k ~igas ĝin Z*. Kp NASKI, ELKRESKIGI. 2 Fari el krudaj materialoj substancojn aŭ objektojn utilajn por la homo : *batado de lakto ~as buteron Z* (oni ne devas miri pri la neeviteblaj konsekvencoj de siaj faroj) ; *~i komercaĵojn* ; *la fabriko ~as bonan tolon B* ; *~ejo de sukero*. Kp ELTIRI, ELIGI, KAŬZI, ELDONI, FABRIKI. ~(**ad**)**o**. Ago ~i : *stimuli la ~adon per doganimpotoj*. ~(**aj**)**o**. Io ~ita : *ter~aĵoj Z* ; *la porcelan-industrio, kies ~oj estas eksportataj al* ; *ĉiuj ~oj de la homa penso fariĝus akireblaj por ĉiu el ni Z* ; *literaturaj ~oj Z* (Kp FRUKTO). ~**ema**. Multe ~anta : *~ema tero* (Kp FEKUNDA, FRUKTOPORTA). **Re**~1 (tr). 1 ~i novajn estaĵojn similajn al la antaŭaj : *tiu vegetaĵo facile re~as sin* ; *re~i rozujon per branĉplanto*. 2 ~i objekton similan al alia : *re~i pentraĵon per gravurado, per fotografado* ; *re~i en sia revuo interesan artikolon* ; *la pentristo re~as la naturon* (Kp IMITI, KOPII, REPRESENTI).

produktiva Z = produktema : *tio ĉi englutas ja ne~e grandegan multon da laboroj Z*.

produo Z Δ. Nombro, rezultanta el la multipliko de kelkaj nombroj.

Profani (tr). 1 Malobservi la sanktecon de religiaĵoj : *~i preĝejon per adulta intrigo, sanktan vazon per malpia uzo* ; *ne ~u per furiozo k mortigado la templon de la diino Z*. 2 Malobservi la respekton ŝuldatan al io aŭ iu : *se troviĝas inter ni persono, kiu ~as nian feston per persona ambicio, ni ĉiuj deturnos nin de li Z* ; *ni ne ~u tiun profundan senton per teoriaj klarigoj Z* ; *protesti, ke la kanajlo tiel ~as mian nomon Z*. Kp MALSANKTIGI, ATENCI. ~**a**. 1 Fremda al la sanktaĵoj k religiaj misteroj : *la ~a historio* (kontraste al la biblia) ; *ne venu en la*

templon kun tiaj ~aj vestoj. Kp LAIKA. 2 Malrespektanta sanktaĵojn : *~a uzo de sankta katiko*. Kp MALPURA, SAKRILEGIA. ~**ado**. Ago ~i : *viaj oferoj estas nur ~adoj*. ~**ulo**. 1 Homo, kiu ne estas instruita pri la sanktaĵoj : *estas malpermesata al ĉiu ~ulo eniri en la templon*. Kp LAIKA. 2 Homo malrespektanta la sanktaĵojn. Kp SAKRILEGIULO. **Mal**~**igl**. Ensekretigi, mallaikigi, inici.

* **Profesio**. Ĉiu okupo, per kiu oni akiras vivrimedojn : *metia, liberala ~o* ; *~a oratoro* ; *~a sekreto*. Kp METIO, OKUPO. ~1 (tr). Praktiki ~on. ~**isto**. Homo, kiu praktikas okupon por gajni vivpanon. Kp AMATORO.

Profesoro. Instruisto en supera lernejo : *licea, universitata ~o pri hemio, lingvistiko* ; *akiri ~econ* (titolon de ~o).

* **Profeto**. Disendito, antaŭdiranta estontecon aŭ malkaŝanta nekonatajn verojn : *neniu estas ~o en sia urbeto Z* ; *vera kiel vorto de ~o Z*. ~**aĵo**, io ~ita. Kp ANTAŬDIRO, HOROSKOPO, AŬGURO, ORAKOLO. ~1 (tr). Eldiri ~aĵon. Kp ANTAŬDIRI.

Profilo. 1 Aspekto de vizaĝo flanke rigardata. 2 Desegno prezentanta perpendikularan tranĉon de objekto : *~o de konstruo, listelo*.

* **Profiti** (x). 1 Ricevi utilon, gajnon, supercon el io : *li multe ~is el la milito* ; *~i la lecionojn de la historio B* ; *~i de la ekzemplo de siaj antaŭintoj* ; *~i el la mallertaĵoj de malamiko* ; *li ~as de la plialtiĝo de tiu akcio* ; *du militas, tria ~as Z*. 2 Fari uzon de oportuna cirkonstanco : *~i la okazon por sin bani* ; *ni ~u de la mallumo por forkuri* ; *~i la silenton, dirante*. Kp UTILIGI, EKSPLUATI. ~**o**. 1 Utilo, supereco ricevita de io : *de ĉiu laboro estas ~o Z* ; *mi tion diris por via ~o* ; *tiri ~on el ies konsiloj* ; *legi libron kun granda ~o* (Kp AVANTAĜO, BENO). 2 Gajno ricevita de iu laboro, de komerca aŭ industria entrepreno : *la firmo havis ĉijare 100.000 dolarojn da ~o* ; *pli valoras kontenta spirito ol granda ~o Z* ; *maljusta Z, malhonesta ~o* ; *serĉi nur la ~on* ; *atingi, ricevi, akiri ~on* ; *sindone k sen~e labori Z*. ~**a**. Haviganta ~on : *peke akiritu ne estas ~a Z*. ~**emo**. Deziro ~i. Kp INTERESO 3. ~**ema**. Celanta nur ~on. ~**igl**. 1 Esti kaŭzo pro

kiu iu $\sim$ is : la milito $\sim$ igas nur la kapitalismon; lia senzorgeco ne $\sim$ igas lin. 2 Ebligi, ke iu $\sim$ u de io : $\sim$ igi sian sperton al iu; $\sim$ igi iun de sia sperto. **Mal** $\sim$ o. Malutilo kaŭzita al iu de io : karteloj ordinare stariĝas nur je la mal $\sim$ o de la publiko. **Ne** $\sim$ ema. Ne zorganta propran $\sim$ on (Kp SINDONEMA, ABNEGACIEMA, MALEGOISTA). **Tro** $\sim$ 1 (tr) = ekspluati 2.

* **Profunda**. 1 Karakterizas ion, kies fundo estas tre malproksima de la aperturo, de la supraĵo : $\sim$ a puto, fosso, lago, valo, akvo, groto, galerio, vundo; frapoj iras $\sim$ e en la korpon Z; neniu ĝis nun penetris sufiĉe $\sim$ en Z; iru pli $\sim$ en en la ĉambro; ne konante la $\sim$ econ ne iru en la riveron Z. 2 Iranta tre malalten : $\sim$ aj radikoj de arbo; la $\sim$ a infero Z; $\sim$ a saluto B; fiŝo granda naĝas $\sim$ e Z (por atingi gravan celon, oni bezonas gravajn rimedojn); $\sim$ en fali Z. 3 Atinganta la fundon de la aferoj; penetranta ĝis la kerno : $\sim$ a penso, prudento, studo, erudicio, medito; $\sim$ a spirito, politiko; ne forgesu la $\sim$ an sencan de tiu vorto; $\sim$ e scii lingvon. 4 Ega, pleja, grava : $\sim$ a dormo Z, doloro B, deziro, mizero, konvinko, dekadenco, mallumo Z, disonanco B, aĝo Z; li mortis $\sim$ aĝa Z; ni esprimas nian $\sim$ an dankon al li Z; $\sim$ e saĝa plano. 5. Profunda loko : en la $\sim$ o de la scenejo Z; pordo kondukanta en la $\sim$ on de la domo; la $\sim$ o de la ĉambro estis malluma Z; granda ŝipo bezonas $\sim$ on Z (samsignifa kiel : fiŝo granda naĝas $\sim$ e); (f) paroli el la $\sim$ o de sia koro Z. $\sim$ ego, $\sim$ egaĵo = abismo. (**En**) $\sim$ 1gi. Iri $\sim$ e en ion : la kadavro $\sim$ igis iom post iom en la akvon; en $\sim$ igintaj okuloj; (f) $\sim$ igi en siaj pensoj Z; ne estas tie ĉi la loko por en $\sim$ igi en detalojn teknikajn; en $\sim$ iginta en la legado, en la rigardado. Kp DRONI. **Mal** $\sim$ a. Havanta nenium $\sim$ econ (p.f.) : mal $\sim$ a telerio, cerbo; miaj vortoj eble ŝajnis al vi tro mal $\sim$ aj Z; mal $\sim$ ajoj en la maro (Kp SENPRIPENSA, SUPRAJA, FRIVOLA, VANTA).

Prognozo. Konjekto, bazita sur difinitaj signoj, pri okazontaĵo.

Programo. 1 Tabelo anoncanta la detalojn de teatraĵo, koncerto, ceremonio, festo ktp. 2 Tabelo de la temoj pritraktotaj en kurso aŭ pridemandotaj en ekzameno. 3 Tabelo de la demandoj pri-

diskutotaj en kunveno. 4 Resumo de la politikaj intencoj de partio, ministraro aŭ individuo. Kp DEVIZO, TAGORDO, CELO, PLANO 2.

* **Progresi** (ntr). Antaŭeniri al supera grado de disvolviĝo : tie li povis pli bone esti instruata k pli bone $\sim$ i; $\sim$ i en la studado, en la civilizo; la afero rapide $\sim$ as; la preparoj por la ekspozicio kontentige $\sim$ as; la scienco, moralo ĉiutage $\sim$ as; malgraŭ $\sim$ inta legaro la indianoj vivas mizere. 5. Iompostioma disvolviĝo al pli alta grado : la $\sim$ o de la scienco, malsano. Vd PAŜO. $\sim$ ema. Faciliganta la $\sim$ on de la civilizo : $\sim$ ema ministro. $\sim$ igi. Kp ANTAŬENPUŜI, AKCELI, DISVOLVI, PLIPERFECTIGI, PLIBONIGI.

progreso Z Δ . Serio de kvantoj devenantaj unu de la alia laŭ difinita leĝo.

Projekcio. 1 Bildo de korpo desegnita sur ebena laŭ difinitaj geometriaj reguloj. 2 Luma bildo sendita sur plimalpli proksiman ekranon per speciala lanterno. $\sim$ 1 (tr). 1 Desegni $\sim$ on de io. 2 Sendi luman bildon sur ekranon.

* **Projekto**. 1 Ideo proponata kiel efektivigota : li faras ĉiam belajn $\sim$ ojn, kiujn li forgesas la morgaŭon; kiaj estas viaj $\sim$ oj por la somero B? Kp INTENCO, VOLO. 2. Plano proponata por efektivigi tiun ideon : $\sim$ o de leĝo, de reorganizo de l' esperantistaro; ofte aperas diversaj, rapide bakitaj k rapide mortantaj lingvaj $\sim$ oj k $\sim$ etoj Z; $\sim$ o pri konstruado, pri fervojo; la sendotaj $\sim$ oj devas klare preparoli la tutan organizon de la Ligo Z. Kp PROGRAMA, SKIZO. $\sim$ 1 (tr). Proponi al si efektivigotan ideon : $\sim$ i ekskurson.

* **Proklami** (tr). Oficiale k publike anonci : $\sim$ i siajn principojn en kunveno B, la rezulton de voĉdonado, la respublikon; $\sim$ i iun reĝo; ĉiuj nacioj, inter kiuj estos $\sim$ ata Mia nomo Z; (f) la kokoj jam $\sim$ is la noktomezon B; la $\sim$ oj de Napoleono al sia armeo.

* **Prokrasti** (tr). Transmeti al pli malfrua tempo agon, kies tujan plenumon oni rezignas : la regno $\sim$ is subskribi la traktaton; ne $\sim$ u ĝis morgaŭ, kion vi povas fari hodiaŭ Z; lia varmege sopirata k longe $\sim$ ata reveno; la fondado de Ligo montriĝis tro frua k devis esti $\sim$ ita Z; $\sim$ ita ne estas perdita Z, ne estas forĵetita Z; la katastrofo devis okazi, k ne estis plu

~ebla. ~o. Ago ~i : akcepti ~on de sia proceso. Sen~e. Tuj : li sen~e haltigis la vagonaron por eviti katastrofon B.

* **Proksima.** Apartigita per malgranda distanco : 1 En spaco : ~a urbo, najbaro, lando ; ~a je, al, de io ; preĵo ~a, sed Dio mal~a Z ; rigardi ion de ~e ; alporti ion de mal~e Z ; la stacio kuŝas unu mejlon mal~e de mia domo ; sendi iun mal~en Z. Kp APUD, FOR, BORDO, NAJBARO, RANDO. 2 En tempo : la ~an (pasintan aŭ venontan) jaron ; la tago de la edziĝo estis ~a ; la plej ~a estonteco Z. 3 Per metaforo : ~a (tuj preta) estas Lia helpo al tiuj, kiuj Lin timas Z ; mia plej ~a parenco ; pli bona amiko intima ol parenco mal~a Z ; mal~a de mi estas la deziro ribeli Z, la opinio, ke... ; tia projekto staras ankoraŭ mal~e de realiĝo Z ; ĝis la fina malapero de la muroj inter la popoloj, estas ankoraŭ tre mal~e Z ; stari mal~e de la vero ; resti mal~e de la celo. ~igl. Fari ion ~a : ~igu tiun seĝon ; la artikolo ankoraŭ pli ilin mal~igas de mi Z. ~igl. Iĝi ~a : ne ~igu al la pordo de ŝia domo Z ; via tasko ~iĝas al la fino ; la vintro al~iĝas ; tiuj, kiuj mal~iĝas de Dio, pereas Z ; la popoloj inter~iĝus kiel unu familio Z. ~ulo. Ĉiu homo, rilate al alia : amu vian ~ulon kiel vin mem ; ĉiu vidu en sia ~ulo nur homon k fraton Z. ~uma. Ne tute ĝusta, sed nur ~a al la ĝusto : ~uma kalkulo de la loĝantoj ; ~uma signifo de vorto Z ; la biblioteko enhavas ~ume (ĉirkaŭe) 100 volumojn.

prokuro Z ٢. Laŭleĝa povo aŭ rajtigo donita de iu firmo aŭ persono al alia por agi en ĝia nomo : doni ~on al iu. Vd MANDATO. ~isto. Oficisto, kiu havas la rajtigon reprezenti laŭleĝe firmojn aŭ entreprenon k subskribadi en ĝia nomo : ~isto de banko.

prokuroro Z ٢. Supera juĝa oficisto, akuzanta en la nomo de la ŝtato.

proleto. Homo, kies nuraj vivrimedoj estas vendo de sia laborforto, ĉu korpa, ĉu spirita : ~oj el ĉiuj landoj, unuiĝu ; multaj el la intelektuloj estas same ~oj, kiel la manlaboristoj. ~aro. Tuto de la klaso de ~oj.

Proletario = proleto.

Prologo. Parto de teatraĵo, kiu anoncas k preparas la agon. Kp ANTAŬPAROLO.

* **Promeni** (ntr). Iri de loko al loko por plezuro aŭ sano : ili ~as ĉiam duope Z ; (f) lia cerbo iras ~i (li estas frenezeta. Vd MUŜO) ; ~igi amikon, hundon ; ~ejo. Kp VOJAĜI, EKSKURSI, VAGI.

* **Promesi** (tr). 1 Certigi, ke oni faros aŭ donos : ~i ludilon al infano ; mi ~as observi, kion leĝo ordonas ; ofte mano forĝas, kion buŝo ~is Z ; ~i orajn montojn Z, pirojn sur saliko (Vd BRIKO). Kp ESPERIGI. Vd ŜMIRI. 2 Doni motivon por esperi : la ekspozicio ~as profiton, ~as esti grandioza ; tiuj preparoj ~as grandan sukceson ; la jam anoncitaj paroladoj ~as interesan pritraktadon de la temoj ; mult~aj frazoj Z ; la vetero ~is esti favora. ~o. Io ~ita : disdoni Z, fari Z, plenumi Z, repreni, forgesi Z ~ojn ; regali, nutri iun per ~oj Z ; per ~oj estas pavimita la infero Z ; ~o estas larĝa, plenumo estas ŝarĝa Z ; mult~a elpensajo ; sankt(a)~o (Kp voto).

promoci Z (tr). Altiĝi al iu pli alta grado, ofico : ~i episkopon al kardinaleco ; ~i iun leŭtenanto. ~o. Altiĝo al ofico : ~o de kapitanoj ; ili estas el la sama ~o (estis samtempe ~itaj).

* **Promontoro.** Alta terpinto antaŭeniganta en la maron.

* **Pronomo** (G). Vorto anstataŭanta subkomprenitan substantivon : personaj, montraj, posedaj ~oj.

Prononci (tr). Aŭdigi klare vortojn : en esp-o oni skribas la vortojn tiel same, kiel oni ilin ~as ; insiste ~i (Kp MARTELI, AKCENTI) ; malfacile ~ebla nomo ; malregula, stranga ~o.

Propagando. Klopodado por disvastigi ideon : ~o por esp-o ; libreto difinita speciale por la ~o de nia afero Z ; ~a verko, parolado. Kp AKCELO, PUŜADO. ~l (tr). Fari ~on por : ~i esp-on. Kp SEMI, DISFAMI, DISTRUMPETI, DISANONCI, VARBI, REKRUTIGI, KONVERTI, ADEPTIGI. ~isto. Homo, kiu daŭre ~as (Kp PIONIRO, APOSTOLO).

* **Proponi** (tr). 1 Prezenti al ies juĝo ; antaŭmeti diskutotajn : homo ~as, Dio disponas Z ; ekzemplo ~as sed ne ordonas Z ; ~i ion al la publika kritiko ; projektoj ~itaj al la mondo Z ; ĉiu ~as ŝanĝojn laŭ sia bontrovo Z ; personoj, kiujn ĝi ~as elekti Z ; mi ~as, ke ni honoru ilian memoron per leviĝo de niaj

seĝoj Z; la grupo ~is, ke la proksima kongreso okazos en P. 2 Prezenti al iu ion ne petitan, por ke li ĝin disponu; oferi Z: ~i vianĉon al la Eternulo Z; dronanto domon ~as, savito eĉ brikon ne donas Z; ~i al iu siajn servojn Z, monon; la ~ado de laboro superas ĝian postulon (Kp OFERTO); ~i ~is sin kiel servistino Z. ~o. Io ~ata: akcepti, diskuti, rifuzi ies ~ojn; pro kio do tiuj reformoj, kies sola ~o estas jam danĝera por la lingvo Z? Rm.: Propresence oni **prezentas** ion al iu, supozante, ke li ĝin akceptos; oni **proponas** ion al iu, petante, ke li ĝin ekzamenu, aŭ esperante, ke li ĝin uzos; oni **oferas** al iu ion, kion oni multe ŝatas, kredante, ke li senkoleriĝos aŭ plenumos ionan deziron.

Proporcio. 1 Rilato de la partoj inter si k kun la tuto: la ~o inter statuo k ĝia piedestalo. 2 Grandeco de objekto, rilate al alia analoga konsiderata kiel tipo: statuo laŭ kolosaj ~oj. 3 Grandeco de afero rilate al alia, kiu kreskas aŭ mal-kreskas samtempe k samgrade, kiel la unua: *devas esti severa ~o inter la kulpoj k la punoj*; rekompenci iun ~e kun la faritaj servoj. 4 Δ Egaleco de du rilatoj ĉu per divido (geometria: $a/b = c/d$), ĉu per subtraho (aritmetika: $a-b = c-d$). ~a. Havanta kun alia kvanto rilaton de ~o 3 aŭ 4: la pezo k la volumeno estas ~aj B.

Propozicio (G). Parto de frazo esprimanta per si mem kompletan sencon k enhavanta verbon kun finaĵoj -as, -is, -os, -us aŭ -u, akompanatan aŭ ne de subjekto k predikato aŭ komplemento. Rm.: 1 Kiam la infinitivo k participo havas esprimitan subjekton, oni konsentas, ke ili formas apartan ~on: *mi aŭdis lin eliri*; *li ekvidis la anĝelon starantan sur la vojo*. Tio estas grava por la uzado de **sl**, **sla**. Rm.: 2 Ekzistas kelkfoje ~oj, en kiuj la ideo de la verbo estas esprimita per alispeca vorto: *for* (foriĝu) *de tie ĉi*, *fripono*!

* **Propra.** 1 Apartenanta ekskluzive al iu aŭ al io: ~a nomo; *jen moro ~a al la Angloj*; *esp-o estas ~a apartenaĵo de neniŭ nacio*; *poezio k elokventeco havas ĉiu ~an harmonion*; ~a opinio ne estas *leĝo por alia* Z. 2 Apartenanta ekskluzive al la subjekto de la prop. (= akcentata

poseda pronomo): *personoj, kiuj ne scias alian lingvon krom sian ~an Z*; *li falis en sian ~an kaptiton Z*; *timulo timas eĉ sian ~an ombron Z*; *korniko vundita ~an voston timas Z*; *ĉiu ~an saĝon posedas Z*; *en ~a angulo ĉiu estas fortulo Z*; *en fremda tegmento li flikas truon k en ~a ne vidas la fluon Z*; *marŝi sur ~aj piedoj* (ne veturi): ~amova, ~avola (Kp SPONTANEA). ~e. 1 Laŭ ~a maniero: *aparteni ~e al iu*. 2 Gustadire, ~asence: *la utilo estas tiel videbla por ĉiu, ke pri tio ĉi ni ~e ne bezonas paroli Z*; *ĉu vi ekpensis iam pri tio, kio ~e levis la homaron super ĉiuj aliaj bestoj Z?* ~ajo. 1 Io, kio apartenas jure al iu: *esp-o estas nenies ~ajo*; *privata, hereda ~ajo*. 2 Aparta karakteriza trajto: *racio estas ~ajo de la homo*. ~eco. 1 Leĝa, plena k ~a posedo de io: *la ~eco estas la rajto ĝui k disponi la aferojn kiel eble plej absolute*. 2 Kvalito ~a de objekto: *la ~eco de la metaloj, de la magneto*. ~igl. Havigi al si kiel ~aĵon: ~igi al si fremdan posedaĵon, ies verkojn, manierojn. Kp AKAPARI, ŜTELI, PLAGIATI, UZURPI, AKIRI. ~ulo Z, ~aĵulo, ~umulo, ~umanto. Tiu, al kiu io apartenas-pro rajto de ~eco. Kp POSEDANTO, TENANTO. ~umi (tr). Rajte posedi ion k plene disponi pri ĝi. ~um-(a)jo = ~ajo 1. ~umeco. Rajto de ~umanto = ~eco 1. Mal~a. Apartenanta al alia ol la subjekto: *ne miksu vin en mal~ajn aferojn Z*, *disputojn Z*. Kp FREMDA.

proskribi Z (tr). Senjuĝe ekzili, en tempo de ekstera aŭ interna milito. ~o. Senrajta kondamno al ekzilo.

proskripcio Z = proskribo.

Prospekto Z. Presita reklamo anoncanta aperon de verko, malfermon de establejo k disdonata por altiri klientojn.

* **Prosperi** (ntr). 1 Esti en kontentiga, sukcesa stato: ~as rozarbelo Z, *la aferoj, komerco, firmo*; *kiu koleras, tiu ne ~as Z*; ~ (ant)aj urboj; ~i en sia negoco Z; ~a slato. Kp FLORI, BRILI, SUKCESI, FELIĈA. 2 Atingi kontentigan rezulton: *mi ~is mem eldoni mian unuan broŝuron en julio Z*; *la versfarado ne ~as al mi Z*; ~is al mi vidi... Z; *ĉu ~os al la homoj veni al interkonsento pri tiu ĉi elekto Z?* (ĉu fine la homoj ~os...); *la suriro al tiu monto ĝis nun ne ~is al*

multaj homoj, sed al li *~is atingi eĉ la montpinton*; tio *ĉetere estis ne tute ~a komparo* Z (Kp ĈUSTA, TAŬGA); *diversaj mal~aj* (senrezultaj) *provoj* Z. Kp SUKSES-
 -I. *~o*. Kontentiga stato: lia subita ek~o mirigis ĉiujn; doni ~on al la lando B; sen ordo en afero ne ekzistas ~o Z; ĝui ~on B. Kp FELIĈO, FLORADO.

prostatō ♥. Glando, troviĝanta inter la vezika cerviko k uretro.

Prostitui (tr). Devigi iun akiri monon per malĉasta vivo: ne senhonorigu vian filinon, ~ante ŝin Z; sin ~i; ~ilino (publikulino); ~istino (metie ekspluatanta la ~itinojn); la leĝoj kontraŭ la ~ado; ~ejo.

Protagonisto. Ĉefrolulo.

Protekti (tr). 1 Helpi iun per sia influo k aŭtoritato: kiun reĝo ~as, tiun ministro elektas Z; ni ne estas tiaj homoj, kiuj ~us sian filinon en malbonaj faroj Z; ~i iun al ofico B; ne rifuzu al ni vian ~adon Z; ŝi diris kun ~a tono Z; kun afekte ~ema sintenado Z; la reĝo prenis sur sin la ~antecon super la kongreso Z. Kp PATRONI. 2 Defendi, gardi kontraŭ minaco: unu malamiko pli difektas ol cent amikoj ~as Z; estu mia genio ~anta kontraŭ tiu ĉi fremdulo Z; ~i tiajn trezorojn kontraŭ la detrulo. Kp ŜIRMI, ĈIRKAŬI, DEFENDI, TENI SUB, REMPARO, ŜILDO. Vd OMBRO, FLUGILO. ~**(ad)**o. Ago ~i: 1 Al ~o k forto helpas la sorto Z. 2 La ~ado al la malfortuloj estas la devo de ĉiu vera homo. ~ismo. Ekonomia doktrino, metanta altajn doganojn sur importaĵojn por ~i la enlandan industrion aŭ komercon. Kp KOMERCA LIBERECO.

Protektorato. Speco de koloniado, per kiu regno pli potenca protektas la interesojn sed respektas la internan aŭtonomion de alia, malpli potenca lando.

Protesti. 1 (ntr) Fari formalan deklaron kontraŭ io, kion oni opinias neĵusta aŭ nevera: li ~is kontraŭ mia opinio; iri al la magistrato k ~i, ke la kanajlo tiel profanas mian nomon Z; ~i kontraŭ arbitra agado de la estraro B; tiuj, kiuj eble ~is kontraŭ la enkondukado de arta alfabeto Z; (f): kontraŭ tio ĉi ~us la vivo mem Z; kontraŭ tiu formo ~as mia lingva sento Z. 2 (tr) Kontraŭbatali aserton aŭ postulon, kies pravecon oni

malakceptas (Kp KONTESTI): ~i la validecon de testamento, ies titolojn, la ekziston de postmorta vivo; ili ĉiam varmege ~is la kontraŭvolan alklimatigon B; la ~ita demando; konsiderante, ke la fabrikado de militiloj per privataj entreprenoj estas tre ~ebla. ~o. Ago ~i. 1 Kontraŭ neesto ne helpas ~o Z; sendemanda ek~o estas ofte kulpatesto Z. 2 La ~oj kontraŭ tiu opinio estas multaj k gravaj; refuti ies ~ojn. 3 **~** Laŭleĝa konstato de nepago deambio. **Mal~o**. Sen~a tolerado, rezignacio.

Protestanto. Kristano, kiu apartenas nek al la rom-katolika, nek al la ortodoksa eklezio. ~ismo. Doktrino de la ~oj, definitive starigita en 16-a jarcento, kiel protesto kontraŭ la roma katolikismo. Kp REFORMACIO.

Protokolo. Oficiala raporto, per kiu rajtigita aŭ kompetenta persono konstatas, kion li faris, vidis, aŭskultis: fari ~on pri ŝtelado, arestado; legi, akcepti la ~on de la antaŭa kunsido. ~1 (x). Fari ~on pri: tio kaŭzis grandan skandalon, pri kiu oni ~is.

protono <. Kerno de la atomo, infinitezime malgranda ero ŝargita de pozitiva elektro. Vd ATOMO, ELEKTRONO.

protoplasmo Z ♥ **~**. Substanco, el kiu konsistas ĉiu vivanta ĉelo.

Prototipo. Pratipo.

protozoo **~**. Branĉo de unuĉelaj animaloj.

* **Provi** (tr). 1 Apliki objekton al ĝia destino, por kontroli, ĉu ĝi taŭgas: ~i instrumenton, maŝinon, ponton, ĉapelon, medikamenton sur malsanulo; sur~i veston B; (f) ~i regulon. Kp UZI, EKSPERIMENTI. 2 Elmeti substancan al eksperimento, por taksii ĝian valoron: ~i arĝenton, vinon; fajro ~as la oron, mizero la koron Z; (f): por vin ~i Dio sendis al vi tiun malfeliĉon B; ni prenos la armilojn k ~os niajn fortojn, nian kuraĝon; oni batas la oron por ~i ĝian valoron Z; nia anaro paŝos, ~ita, hardita al la celo Z. 3 Peni fari ion, kion oni ne ankoraŭ faris: se unu fojo ne prosperis, ni devas netimigite ~i la duan fojon Z; en sia migrado li ~is preskaŭ ĉiujn metiojn B; ~i nagi; ~i eĉ la neeblojn; ne sciante, kie li loĝas, mi adresos diven~e.

~(ad)o. Ago ~i : 1 *Elmeti aparaton al ~o*; nia lingvo ellenis la ~on dum 25 jaroj Z. 2 *Al amiko nova ne fidu sen ~o Z.* 3 *Oni povis fari nur du ~ojn de tiu dramo antaŭ ĝia prezentado. ~ajo.* 1 *Presita folio, sur kiu la verkistoj aŭ korektistoj indikas la ĝustigotajn aŭ ŝanĝotajn.* Kp KOPIO. 2 *Unuafoja faritaĵo : tiu libro estas la ~ajo de nekonata verkisto.* Kp DEBUTO. ~ilo. Ilo, korpo aŭ rimedo per kiu oni esplorcele ~as por ekscii, ĉu la ajo aŭ afero estas tia, kia ĝi devas esti. El~i (tr). = ~i 2 : (f) *jam preta k tute el~ita lingvo Z*; per tio mi vin el~os Z.

* **Proverbo.** Popola maksimumo, enhavanta konsilon aŭ konstaton pri ia ĝenerala, psikologia aŭ morala veraĵo : ~o estas sperto, ~o estas averto Z; konado de ~oj estas necesa por perfekta konado de la lingvo Z. ~a. 1 *Rilata al ~o.* 2 *Konata kvazaŭ ~o : la ~a fideleco de hundoj.*

provianto Z. Mangaj provizoj, nutraj konservoj. ~i (tr). Havigi ~on (pp armeo); provizumi. ~isto. Oficisto, kiu prizorgas la ~adon.

Providenco. Dia saĝo, antaŭzorganta k reganta ĉion.

* **Provinco.** 1 Parto de regno, administrata de speciala reprezentanto de la centra registaro : ~estro Z. Kp DISTRIKTO, DEPARTEMENTO, GUBERNIO. 2 *Cetero de la lando, kontraste al la ĉefurbo : naŭva ~ano Z*; izolitaj esp-istoj el la ~o. ~a. 1 *Rilata al ~o : ~a oficisto, urbo, gazeto, grupo.* 2 *Nemoderna, neeleganta : ~a modo, tono ; ~aj manieroj.*

* **Provizi** (tr). 1 Havigi, laŭ pli malpli granda kvanto, tion, kion oni povas bezoni : ~i armeon per armiloj (Kp ЕКИП), *kelon je vino B, iun je ĉio necesa B, amikon je mono, ĝardenon per akvo Z*; li ~adis al ili panon Z; sin ~i je ĉevalo por 'orkuri'; multaj presejoj jam ~igis (~is in) je niaj supersignitaj literoj Z; domo ~one ~ila per nutraĵo; kiu lernas esperanton, sin ~as per plia armilo por la ronda konkurado por vivo; ne forgesu ~i lin per lia oficiala mandato; (f) : ~i la ~zetojn per sciigoj pri la esp-a movado; ligo ~is edukadon al la infanoj; en~i tojn en sia memoro. 2 *Almeti ion al objekto por ĝin kompletigi (garni 1, 2) : ~i bibliotekon per libroj, fenestron per vitroj ;*

ĉi tiu kvartalo estis ~ita per fortaj muroj Z; la apogilo de la seĝoj supre estis ~ita per tabuleto Z; kvarangula, per la ritpenikoj ~ita luko Z. 3 *Prizorgi : ~i la bezonojn B*; la bezonoj estis malavare ~itaj B. ~(ad)o. Ago ~i : prizorgi la ~adon de taĉmento; ~ado al la gazetaro per eksterlandaj artikoloj. ~(aj)o. Abunda materialo aŭ sufiĉe granda kolekto da objektoj, kiujn oni povas bezoni : prepari ~ojn B; li donis al ili ~ojn por la vojo Z; observi ĉu sufiĉas la ~o de panbiskvitoj k viando B; (f) : facila akirado de ~o da vortoj Z; riĉa ~o da ideoj Z; la soluleco amasigis en ŝia kapo ~on da pensoj Z. ~ejo. Loko por konservi ~aĵojn : plenigi la ~ejojn per greno; (f) la ~ejo de la menso Z. ~umi (tr). ~i armeon per nutraĵo = provianta.

Provizora. Konsiderata kiel ne longe daŭranta, sed anstataŭota per definitiva; atenda : ~a komitato, regularo, ponto; ~e fiksi la konsiston de l' komisiono.

Provoki (tr). 1 (iun) instigi al batalo, sin montrante atakema : ~ita de interpelaciantoj, la ministro ekparolis; ili incitadis Dion k ~is la Sanktulon de Izrael Z; intence ~anta tono B; mi akceptas vian ~on k duels kun vi. Kp DEFI, SPITI. 2 (ion) inciti; estiĝi kaŭzojn de batalo : ~i la atakon B, ribelon B; agentoj ~antaj B.

provoso Z. Gardisto de maliberejo.

Prozo. Ordinara parolo ne aranĝita laŭ versmezuro. ~a. 1 *Neversa. 2 Vulgara, senpoezia, neideala : kredi, ke en nia ~a tempo iom da poezio ankoraŭ povus ekzisti Z*; havi ~ajn gustojn. Kp BANALA, PLATA, TRIVIALA.

Prozelito. Konvertito, varbito. ~ismo Z. Fervoro por konverti, varbi.

Prozodio. Scienco pri la valoro de la silaboj (longaj, akcentitaj, eliziitaj aŭ ne) en la versoj. Kp METRIKO.

propozopeo. Retorika figuro, per kiu oni paroligas ĉu mortinton ĉu senvivajn objekton.

pruo ⚓. La antaŭa parto de ŝipo. Vd KILO, POŬO.

pruda Z. Afektanta severan ĉastecon k bonmorecon.

* **Prudenta.** 1 Kapabla distingi la veron k juĝi la aferojn tiaj, kiaj ili efektive

estas : io tro senseca, por ke ~a homo povu serioze pensi pri ĝi Z ; homo estas ~a animalo ; li rigardis per ~aj grizaj okuloj ; (f) ~a ideo ; por la plej ~aj moralaj predikoj la mondo ĉiam restas absolute surda Z. Kp SAĜA, RACIA. 2 Kapabla ordigi sian konduton : ju cerbo pli ~a, des lango pli silenta Z ; (f) riĉigas ne enspezo, sed ~a elspezo Z ; ~a ŝparemo, konsilo. Kp ANTAŬZORGEMA, SINGARDA, MALRISKEMA. ~o. 1 Kapablo distingi verecon, k ĝuste juĝi aferojn : de legado sen atento ne riĉigas la ~o Z ; Ofelio perdis la ~on ; la aĝo de ~o ; la sana ~o Z (komuna normala saĝo) ; sen~a besto. Kp INTELEKTO, INTELIGENTO, RACIO, SAĜO. 2 Kapablo antaŭvidi k eviti la erarojn aŭ danĝerojn de la vivo : konservu klarecon de la kapo k ~on Z ; venas al li ~o post la ĝusta momento Z ; kiu ~on ne havas, tiun saĝo ne savas Z ; li pagas nun pro sia sen~eco. Kp SAĜO, SINGARDO. ~gli. Moraliĝi ; admoni ; instigi iun al ~o.

* **Prujno.** Glaciĝinta roso aŭ nebulo dum malvarmaj noktoj : la ~o briligis la arbaron, kvaŝaŭ ĝi estus pudrita per diamanta polvo Z ; ŝi viŝis per la mano la pulpebrojn kovritajn de ~o B ; oni aŭdas la murmureton de l' ~aj steletoj, falantaj teren B.

* **Pruno.** Bongusta frukto de ~ujo. ~ujo, ~arbo. Arbo kulturita el fam. rozacoj (prunus).

* **Prunelo.** Frukto de ~ujo. ~ujo, ~arbo. Arbeto sovaĝa el fam. rozacoj (prunus spinosa).

* **Prunti** (tr). 1 Disponigi al iu ion redonotan post difinita tempo ; pruntedoni : mi redonas al vi la monon, kiun vi ~is al mi Z ; ~i al iu vestojn Z, ŝambron Z, ĉevalon Z. 2 Fari, ke iu disponigu al ni ion redonotan post difinita tempo ; pruntepreni : redonu al mi la monon, kiun vi ~is de mi ; vilaĝano kreditas, vilaĝestro ~as Z. ~e. Kun koudiĉo redoni post difinita tempo : mi ne ~edonis procentego, mi ne prenis ~e Z ; perdiĝas per ~edono amiko k monon Z. ~(ad)o. 1 Ago doni ~e : ~o amikon forpelas Z. 2 Ago preni ~e. ~(aj)o. 1 Io ~edonita. 2 Io ~eprenita. Al~i (tr). ~edoni. De~i (tr). ~epreni.

* **Pruvi** (tr). 1 (iu) Montri per rezonado aŭ fakto, ke io estas vera : ~i la ekziston

aŭ neekziston de Dio, sian senkulpecon B, geometrian teoremon ; mi ~os al vi, ke vi eraras. Kp DEMONSTRACII. 2 (io) Esti la ~o de : tio ~as la facilan lerneblecon de esp-o ; tiu ekspozicio elokvente ~as pri la progresoj faritaj ; larmoj pravecon ne ~as Z ; nigro sur blanko (skribaĵo) ~as sen manko Z. Kp ARGUMENTADI, PLEDI, DOKUMENTI, ILUSTRI. ~o. Argumento aŭ fakto, per kiu oni povas montri la verecon de io : komparo ne estas ~o Z ; suspekto ~on ne egalas Z ; martelbataj ~oj. ~e. Adv. montranta, ke la sekvanta frazo estas la ~o de la antaŭa (Kp NOME, ĈAR).

Psalm. Hebrea kantiko. ~i (tr). 1 Kanti ~on. 2 Unutone kanti, kvaŝaŭ ~ante.

psaltero Z. Hebrea kordmuzikilo.

pseŭda Z. Falsa, nur ŝajna, neaŭtentika : ~oinstruitaj sofistoj Z ; senenhava ~oscienca babilado Z ; ~opatriotismo Z ; ~osufikso Z ; ~onomo (pseŭdonimo) ; ~oscienca Z.

Pseŭdonimo. Kaŝnomo de verkisto aŭ artisto, kiu deziras ne konigi sian propran nomon : Kabe estas la ~o de D-ro K. Bein.

psiko Z. Tuto de la konsciaj k nekonsciaj spiritaĵ fortoj : tiuj kutimoj enradikiĝas profunde en nia ~o ; ~aj fenomenoj. Kp IDEOLOGIO. ~analizo. Psikologia klinika metodo, aplikita de S. Freud, celanta malkovri per diversaj procedoj k konsciigi la subkonsciajn ide-sistemojn, kies neperceptita ĉeesto kaŭzas ~ajn aŭ eĉ korpajn perturbojn, k kies origino estas la libido.

psiklatro Z. Kuracisto de la mensaj malsanoj.

psiklatro Z (Sc). Parto de la medicino pri la mensaj malsanoj k ilia kuracado.

Psikologo. Psikologiisto.

Psikologio. Scienco pri la spiritaĵ fenomenoj, konsciaj aŭ ne.

pubo ♥. Malsupra parto de la ventro, kiu kovras la ~oston. ~osto. Malsupra k antaŭa parto de la kokosto.

publici (tr). 1 Skribi en gazeto aŭ revuo : politika ~isto Z. 2 Profesie reklami.

* **Publiko.** 1 Ĉiuj homoj sendiference : enirejo por la ~o ; avizo al la ~o ; mi sciis, kia sorto atendas kuraciston, kiu

dependas de la ~o Z. 2 Ĉiuj, kiuj ĉeestas spektaklon aŭ kunvenis por aŭskulti : *la tuta ~o aplaudis la aktorojn ; eleganta ~o*. ~a. 1 Rilata al tuta nacio : ~aj aferoj ; ~a funkciulo, deprunto, aŭtoritato. Kp ŜTATA, NACIA, REGNA. 2 Rilata al ĉiuj sendiference : *ju laboro pli ~a, des pli granda la kritiko Z ; ~a (de ĉiuj konata) sekreto Z ; la tuta ~a historio de la lingvo, t. e. de kiam mi malkaŝe eliris kun ĝi Z ; ~aj debatoj, promenejoj ; mi estis tro juna por eliri ~e kun mia laboro Z ; kiam aperis ~e la libro Z ; ~ulino Z (prostituitino). Kp KOMUNA, MALPRAVA, ĜENERALA. ~ (ig). 1. Igi ion ~a ; konigi al ĉiuj : *la ĝis nun ankoraŭ ne ~igilan parton mi ~igas nun en la Revuo Z ; ~i libron ; ~igi falsan novaĵon, sciigon ; mal~igi diskulon*. Kp APERIGI, ELDONO, DISVASTIGI.*

* **Pudelo.** Speco de hundo karakterizata per longaj frizitaj haroj.

Pudingo. Angla kuko, el faruno, ovoĵ, lakto, bovograsso, kruda sukero, sekvinberoj, rumo k diversaj aromaĵoj k spicaĵoj. **pudoro.** Sekshontemo ; modesteco.

* **Pudro.** Pulvoro el parfumita k kolorigita amelo, uzata por tualetto : *riz~o*. ~i (tr). Surŝuti per ~o : (f) *la neĝe ~itaj kampoj Z (Vd PRUĜO) ; la senombraj astroj, kiuj ~as la vastegon*. Kp POLVO.

Pulo. Plenblovita aŭ plenŝtopita objekto, kuseno aŭ sako, k precipe plenblovita faldo de vesto. ~a Z. Ŝvelita : ~aj vangoj, pakajoj ; *vaste ~ita kamizolo Z Vd REMBURI*. ~igi. Plivastigi laŭ ĉiuj dimensioj : (f) *la konflikto ĉiutage ~igas*. Kp ŜVELI.

* **Pugno.** Fermita mano : *bati per ~o ; ludi kun iu ludon de ~oj Z (interbatiĝi) ; (f) tiam ekzistis nur rajto de ~o k glavo Z (regis nur la perforto) ; minace ~igas lia mano*.

* **Pulo.** Sangosuĉa parazita insekto, kiu moviĝas per altaj saltoj (*pulex irritans*).

Pulĉelino. Komika aktoro aŭ marioneto kun antaŭa k dorsa ĝiboj.

pullo ☉. Ligna aŭ metala rado, turniganta ĉirkaŭ akso k havanta kavigitan randon por glitigi en ĝi ŝnuron, rimenon. Kp (RUL)BLOKO, TAKELO.

* **Pulmo.** Organo de la aerspirado.

pulpo. 1 ♥ Mola aŭ duonmola histo, el kiu konsistas kelkaj organoj : *lieno k la interno de la dentradikoj estas el ~o*. Vd CEMENTO. 3. 2 ☿ Mola k karneca substanco de fruktoj k legomoj.

Pulso. Batado de la arterioj, kaŭzita de la sangofluso : *palpi al iu la ~on Z ; mia ~o en takto balas Z ; kiom da ~obatoj po minuto ? (f) por irigi la ~on de la monda societo Z (por vigligi ĝin)*. ~i (ntr). 1 Sentigi batadon, pp arterioj : *sub la kadavrokolora haŭto jam ne ~as vivo*. 2 (f) Sentigi sian energion per drastaj efikoj : *vigla vivo ~as en la urbo, en nia asocio ; li esprimas la sentojn, kiuj ~as en li ; printempo ~is tra l' ĝardeno ; ~anta trafiko*.

* **Pulvo.** Eksplozema pulvoro el miksitaj salpetro, karbo k sulfuro : (f) *li ne elpensis la ~on Z (ne estas inteligenta)*. Kp DINAMITO.

* **Pulvoro.** Solida substanco dispecigita en subtilajn erojn : *~o de antipirino, oro, arĝento, pipro*. ~igi. Tre subtila pisti : ~igi kreton ; (f) *tiuj misteroj konsternas eĉ saĝulojn k ~igas la animon de la popolo* B.

* **Pumiko.** Pororiĉa malpeza vulkanŝtono.

* **Pumpi** (tr). Altiri aŭ repuŝi fluaĵon aŭ gason per ~ilo : *~i akvon por ĝardeno, aeron en bicikletan pneŭmatikon*. ~ilo. 1 Speciala aparato, uzanta maldensigon de la aero por levi fluaĵon en tubo. 2 Analoga aparato, uzata por plidensigi aŭ plimaldensigi gason en ujo.

* **Puni** (tr). Kaŭzi al iu suferon kompanse de ties malbonfaro aŭ kulpo : *~i iun, ĉar li malobeis, pro ke li malobeis ; ~i ies malobeon ; ~i iun je malliberejo, knabon per vergo pro malobeo ; kiun Dio amas, tiun li ~as Z ; per mono, ne per mano, ~u vilaĝanon Z ; kuŝe kaptite, kune ~ite Z ; ~inda maliculo*. Vd PAGI, RICEVI. ~o. Sufero per kiu oni ~as : *mon~o ; ~laboro ; esti devigita fari ion je ~o de morto B ; porti la ~on por io Z ; malvirtulo ne restos sen~a Z*.

* **Punca.** Hele ruĝa kiel kampa papavo. Kp RUĜA, SKARLATA.

* **Punĉo.** Varma trinkaĵo el alkoholaĵo, sukero, akvo k citrono aŭ aliaj aromaĵoj.

* **Punkto.** 1 Malgranda signo farita per pinta ilo : *skribaj ~oj* ; *interpunkcia ~o* ; *fina ~o* (montranta finon de frazo) ; *du~o* (atendiganta klarigon aŭ citaĵon) ; *kelk~o* (montranta, ke la senco de la frazo ne estas komplete esprimita) ; (f) *meti la finan ~on al polemiko*. 2 Malgranda makuleto sur supraĵo : *havi ruĝajn ~ojn sur la haŭto* ; *nigra ~o vidigis en la ĉielo, anoncanta pluvon*. 3 Δ Senlime malvasta spacero, konsiderata kiel havanta nek larĝon, nek longon : *renkonto de du linioj naskas unu ~on*. 4 Preciza loko, kie io okazas : *la ~o de kontakto de du korpoj* ; *apog~o* ; *la deir~o*, *alven~o* ; *la armeo okupis la plej gravajn ~ojn de la lando* ; *dometo, staranta sur alta ~o de monto* ; *sur kia ~o li frenezigis Z ?* idistoj staras nun sur tiu sama ~o, sur kiu ili staris antaŭ 20 jaroj ; *~o de vidado Z* (loko, de kie oni vidas plejbone pentraĵon, pejzaĝon, konstruaĵon ; (f) : *maniero juĝi la aferojn*) ; (f) *rigardi la aferon de malĝusta ~o de vidado Z* ; *tio estas lia tikla, vunda ~o* (pri tio li estas tre impresebla, tio estas lia malforta flanko). 5 Speciala temo, kiun oni atentis : *la diskultita ~o de la regularo estis...* ; *la ĉefa ~o estas sukcesi* ; *parolado, prediko pri tri ~oj* (Kp OBJEKTO). Rm. Ev. estas la uzo de ~o. kun la signifo de **grado**. ~1 (tr). Meti, desegni multajn ~ojn sur io : *~i gravuraĵon* ; *ruĝa floro ~ila per nigraĵoj* ; *griza, nigre ~ila plumaro* ; (f) *herbejo ~ila de floroj B*. **Vld** ~o. ~o de vidado : *laŭ, el tiu vid~o vi estas prava*.

* **Punto.** Maldensa, artisme interspacigita teksaĵo, konsistanta en delikata reto el silkaj aŭ linaj fadenoj, servanta kiel fono por floraĵoj aŭ ornamaĵoj faritaj per kudrilo aŭ ŝpinileto : *la maldensa arbaro kovras la teron kvazaŭ aranea ~o B*.

* **Pupo.** 1 Homa figureto ordinare uzata kiel infana ludilo : (f) : *sub lia diktatora reĝimo la reĝo iĝas senpova ~o* ; *elegantulino, nura ~o B*. Kp MARIONETO. 2 Dua senmembra formo de la larvo de lepidopteroj antaŭ ol fariĝi papilio ; = krizalido.

* **Pupilo.** Aperturo en mezo de l' iriso, tra kiu la lumradioj penetras en okulon : *gardi ion, kiel la ~on de sia okulo B*.

* **Puplito.** Mebleto, prezentanta deklivon, sur kiu oni metas libron, kajejon, por pli komforte legi aŭ skribi.

* **Pura.** 1 Karakterizas ion, kies naturo estas miksita je neniu fremda elemento : *pano el ~a tritikoj* ; *~a (senakva) vino* ; *~a oro Z*, *argento* ; *oni prenas ordinare la ~ajn radikojn Z* (sen gramatika finaĵo) ; *~a (neta) profilo* ; *li estas homo en plej ~a senco de l' vorto* (Kp Kerna, Esenca, Ĝusta, Vera) ; *mi furas, ke ĝi estas ~a vero Z* ; *tiuj respondoj havis karakteron ~e privatan Z* ; *havi sencon ~e pronoman Z* ; *demandoj ~e akademiaj Z* ; *~e kondiĉa rimedo de interkomunikigado Z*.

2 Karakterizas ion, kies naturo estas difektita de neniu malbona elemento : *spiri ~an aeron* ; *~a (sennuba) ĉielo fulmon ne timas Z* ; *akvo kura, akvo ~a Z* ; (f) *~a besto, manĝaĵo* (permesata de la religio) ; *ĉiu, kiu ekluŝas kadavron, estos mal~a ĝis la vespero Z* ; *esti ~a de peko Z* ; *animo ~a ruzon ne bezonas Z* ; *~a konscienco* ; *la ~a ĉasta ĝojo de fratino Z* ; *vesto eluzita, sed ~eco spirita Z*. Kp ĈASTA, VIRGA, VIRTA, SANKTA, SENMAKULA, SENDIFEKTA, SENPEKA, KRISTALA, DIAFANA. 3 Ne makulita de naŭza substanco (polvo, graso, koto, ktp) : *~a telero, luko, mano* ; *tolafon mal~an lavu en la domo Z* (f : ne montru al fremduloj familiajn disputojn) ; *ŝuoj mal~aj de koto* ; (f) *tro forta juro, la afero ne ~a Z*. ~ema Z. Kutime zorganta pri ~eco. ~igi. Igi ~a : 1 ~igi oron Z ; *ne~igita argento, kiu kovras argilaĵon Z*. 2 Ripoz~igi malklaran akvon Z ; *~igi ies koron Z* ; *en ilia buŝo la sankta vorto amo mal~igas Z*. 3 ~igi la nazon de infano, siajn ŝuojn ; *mal~igi pantalonon per saŭco*. **Mal~a**. Tute ne ~a (Kp MAKULITA, KOTA, ŜLIMA, FEĈA, EKSREMENTA, KLOAKA).

Purgatorio (K). Loko, en kiu tiuj, kiuj mortas kun graco, suferas pro la pekoj, kiujn ili ne sufiĉe elĉetis surtere per pentopuno.

Puritano. 1 Ano de severmora protestanta sekto, kiu celas restarigi la kristanismon en sian primitivan purecon. 2 Tre severmora homo. ~ismo. Doktrino de la ~oj. Kp PIETISMO.

* **Purpuro.** 1 Violruĝa koloro. 2 Ŝtofo el tiu koloro : *plej delikata tolo k ~o estas ŝiaj vestoj Z* ; *la reĝa, kardinala ~o*.

* **Puso.** Densa flaveta fluaĵo, produktiganta en abscesoj. ~1 (ntr). Produkti ~on : *la absceso ~as*.

Pustulo. Pusa akno.

* **Puŝi** (tr). 1 Delokigi per premo aŭ frapo : ~i iun per kubuto, genuo, ŝtonon per piedo ; li ~is min eksteren ; ĉies libero limiĝis tie, kie ĝi ~as kontraŭ la libero de aliaj ; ŝaŭmo ~ata de la vento fluas sur la bordo B ; ia nevenkebla deziro ~adis lin antaŭen ; en~i al iu la tranĉilon en la korpon Z. Kp PELI, ŜOVI. 2 Peni meti iun en ian staton : li ~as Egipton al la milito B ; vi min elpelus el la regno k vi ~us min al la mizero Z ; li al generaleco sin ~as Z ; tiuj malbonaj kondiĉoj ~as ilin sur la vojon al striko ; (f) : reciproka malkonfido ~as ilin al kontraŭstaro B ; malplena sako ~as al peko Z ; ~ata de la deziro vidi B, de la entuziasmo B ; ŝia forta pedagogia talento ~is ŝin al la instruista profesio ; pro la persisto de la intergentaj malamaj la homaro estus fatale ~ata al novaj katastrofoj (Kp INSTIGI). Rtm. : **puŝi** distingiĝas de **peli** ĉar ĝi entenas ideon de senpera kontakto, k metafore tiun de pli kruda forto. ~o. 1 Ekpremo aŭ ekfrapo, kiu delokigas : per unu ~o de ponardo Z ; ricevi ~ojn de sia patro ; (f) tiam nia afero ricevis polencan ~on antaŭen Z. 2 Ekatako de sento : furioza ~o de pasio atakas nun subite la pastrinon Z. 3 Malamika atako : malgraŭ ĉiuj ventoj kaj ~oj esp-o vivis k kreskis regule Z. ~iĝi. Esti ~ata ; ricevi ~ojn : ~iĝi per la kapo al la muro ; vi iros sendangere vian vojon k via piedo ne ~iĝos Z ; fal~iĝi je ŝtono Z ; (f) la entrepreno ~iĝis je malhelpoj Z ; Z longe kun~iĝis kun la indiferecento de la publiko. Kp SINPELADO, KOLIZII, ALBAT-LOI. **De~i** (tr). Faligi ~ante : de~inte la kapuĉon de l' oreloj, li aŭskultis B ;

eĉ se ili supreniris en la ĉielon, mi de tie de~os ilin Z ; (f) nia lingvo ne bezonas jam timi, ke io pereige de~os ĝin de tiu natura rekta vojo, laŭ kiu ĝi evoluas Z. **Dis~i** (tr). Disigi ~ante. **El~i, for~i** (tr). 1 Forigi ~ante : el~i iun de lia loko ; for~i almozulon el la korto ; (f) de l' fremdulo for~as min la timo Z ; vi estos el~ita el via heredaĵo Z ; esp-o neniom celas el~i la naciajn lingvojn Z. Kp FORPELI. 2 Malkonsenti, malakcepti, rifuzi : for~i peton Z, admonon Z, instruon Z. Kp FORĴETI, FORIGI, FORBALAI. **Re~i** (tr). En kontraŭan direkton ~i : re~i atakon, malamikojn Z ; re~i iun kun malestimo ; re~i (refuti) argumenton. **Tra~i** (tr). Traigi ~ante : kiamaniere mi povos tra~i min tra la mustruo Z ? li tra~iĝis tra la amasoj da pasantoj ; sin tra~adi Z (sin entrudi).

* **Puto.** Profunda truo, fosita en tero, por tiri el ĝi akvon, kiu tien kolektiĝas pro subtera fonto aŭ trasorbigo : kiam pasanto jam trinkis, li la ~on insultas Z ; ne kraĉu en ~on, ĉar vi trinki bezonas Z ; la ~on fermu prudente antaŭ la akcidento.

* **Putoro.** Raba malgranda mamulo el fam. musteloj (*putorius*).

* **Putri** (ntr). Malkomponiĝi, pp organisma substanco : forlasita ovoo devas ~i B ; ~ado de fiŝo komenciĝas de l' kapo Z (f : altranguloj plej facile koruptiĝas) ; (f) tiuj kompatinduloj ~as en malliberejo ; la nomo de malpiuloj for~os Z (ekstermiĝos). (Kp VELKI, ŜIMI.) 2 (f) Morale ~i, morale difektiĝi, defali : estas io ~inta en la reĝimo (Kp DEKADENCI, DEGENERI). ~a = ~anta : ~a dento Z ; de semo ~a venas frukto ne nutra Z (Kp MUCIDA). ~ajo. Io ~inta.

R

* **Rabi** (tr). Perforte forpreni tion, kio apartenas al alia : ~i brutojn sur la kumparo ; ~i monon al, de, for de iu ; la morto ~is al li la infanon Z ; la malamikaj bandoj dis~is ĉie en la tuta lando ; dis~i la ŝtatajn financojn ; for~i ies edzinon ; (f) : malĝojo ~as al li la jeliĉon Z ; vi volas ~i de mi la lastan konsolon Z ; la ludo de via imago ~is al vi la klaran pens-

adon. Kp KAPTI, FORŜIRI, ŜTELI. ~ajo. Io akiritra per ~ado. ~isto. Homo, kiu kutime ~as k vivas el ~ado : malriĉulo ~iston ne timas Z. Kp BANDITO, PIRATO. **Pri~i** (tr). ~e senposedigi iun je io : pri~i vojaĝanton, karavanon, urbon ; tute dezertigita k pri~ita lando Z. ~ejo Z. Loko loĝata de ~istoj. ~obirdo, ~obesto. Sovaga birdo aŭ besto manĝanta aliajn

birdojn aŭ bestojn, kiujn ĝi ĉasas k mortigas.

Rabarbo. Veg. el fam. poligonacoj, kun tre ampleksaj folioj, kies trunketoj estas uzataj por fari kompton aŭ konfitaĵon k kies pulvorigitaj radikoj servas kiel laksigilo (*rheum officinale*).

* **Rabato.** Malpliigo de prezo, konsentita al aĉetanto : *peti, ricevi, ĝui ~on* ; *sen~e* (laŭ neta prezo). Kp DISKONTO. ~i (tr). Konsenti ~on de : *mi povas ~i nur unu dolaron*.

* **Rabeno.** 1 Scienculo k instruanto pri la religia hebrea leĝo. 2 Hebrea pastro.

Rabio. 1 Mortiga infekta malsano, inokulebla al homoj aŭ bestoj per la salivo k karakterizata per furiozeco k deziro mordi, kiun sekvas paralizo : la *vakcinado kontraŭ ~o elltrovis Pasteur*. Kp HIDROFOBIO. 2 (f) Furioza pasia ekscitegeco. ~a. 1 Rilata al ~o 1. 2 Malsana je ~o 1 : *por hundon dronigi oni nomas ĝin ~a Z*. 3 (f) Furioze ekscitita, ne plu sin reganta : *~a pro, de kolero B*.

* **Raboti** (tr). Ebenigi aŭ glatigi lignon aŭ metalon, tranĉante malebenaĵojn per speciala ilo. Kp FAJLI. ~ilo. Instrumento por ~i. ~aĵo. Maldikaj rubandaj pecetoj eltranĉitaj per ~ado.

Racio. Kapablo koncepti k aserti la universalajn principojn de vero k komprenblo, per kiu la intelekto de homo diferencigas je tiu de bestoj. ~a. 1 (iu). Posedanta la ~on : *homo estas ~a estaĵo*. 2 (io). Bazita sur la ~o, konforma al la ~o : *~a rezono, decido* ; *~a lingvo internacia Z*. ~eco. Konformeco al ~o. ~igi. 1 Igi konforma al la ~o. 2 Metode plibonigi k pliefikigi : *~igi la laboron en la industrio, ~igi la produktadon*. ~ismo. Racionalismo.

Racionalismo §. Doktrino, kontraŭa al mistiko k pragmatismo, kiu akceptas nur la konojn bazitajn sur la racio, malakceptante la senton k la kredon kiel ilojn de konado k fontojn de vero. 2 Doktrino, kontraŭa al empirismo k laŭ kiu ekzistas veroj k principoj, kiuj ne devenas de empirio, sed estas liverataj aŭ asertataj de la racio.

Racionalisto §. Adepto de la racionalismo.

* **Rado.** Ronda disko turniganta ĉirkaŭ centra akso : *~o de veturilo, de horloĝo, de muelilo* ; *~o malbona knaras plej multe Z* (Vd BARELO) ; *feti bastonon en la ~on Z* (f : malhelpi) ; (f) *esti la 5-a ~o ĉe veturado Z* (esti tute seninflua, senutila) ; la ~o (ŝanĝiĝoj) de la sorto ; *ne utilas diskuti pri tio, kio okazus se la ~o de la historio turniĝus en alian direkton*. ~aro. Tuto de la ~oj funkciigantaj aparaton. ~radio = radio 3. ~ringo. Ringo el fero aŭ elasta substanco, per kiu oni provizas la randon de veturila ~o. ~rondo. Cirkla ekstera parto de ~o. ~umi (tr). Mortigi iun, rompi al li membrojn k lasante lin kuŝi sur rado. Dent~o. ~o, kies rondo estas provizita per dentoj.

* **Radio.** 1 Ĉiu aparta rektlinia elsendaĵo el fonto de lumo, varmo, elektro aŭ ia ajn vibrado : *sunaj, transvioletaj ~oj*. Vd krsr. 2 Rekta linio iranta de la centro de rondo aŭ de sfero al iu punkto de la rondlinio aŭ de la supraĵo : *armeo estas nenie en almenaŭ trimejla ~o B* ; la rigardo ĉirkaŭprenis en kelkmejla ~o preskaŭ la tutan provincon B. 3 Io, kio iras de iu centra punkto, discelante kiel branĉoj de ventumilo : *~oj de rado* ; *aleoj aranĝitaj ~e ĉirkaŭ centra fontano* ; *fontoj en formo de dikaj ~oj de akvo Z* ; *~o da varma sango elsprucis Z*. 4 (f) Gojbrila aspekto : *super la vizaĝo de la patrino kuris ~o da feliĉo Z* ; *~o da espero* ; *~uma estonto*. 5 = radiofonio, ~ado 4 : ~stacio. ~i. 1 (x) Eligi k dissendi ~ojn de lumo, varmo aŭ vibrado : *la suno ~is oblikve* ; *la kupolo de la templo ~as en la suno B* ; *en la varmaj landoj la suno ~as (~e dissendas) alian varmegon ol ĉe ni Z* ; *~antaj substancoj* ; (f) : *lernejo estas fajrejo dis~anta la spiritalan vivon* ; *lumo kiu povus pri~i la problemon Z*. 2 (ntr) Disiri de iu punkto discelante kvazaŭ ~oj de rado : *pavoj kun elenditaj ~antaj vostoj Z* ; *el tiu placo el~as 6 stratoj*. 3 (f) Ĝoje aŭ pompe brili : *ŝiaj okuloj ~is Z* ; *~anta rideto Z* ; *li ~is de feliĉo Z* ; *la plej fiera, kies flinoj ~as de beleco B* ; *ŝi leviĝis ridetanta k ~anta B* ; *lia vizaĝo ~is pro ĝojo* ; *el lia persono ~as majesteco* ; *la milkolora beleco de la floroj ~as en la ĝardenoj* ; *li lum~is de ĝojo Z*. 4 Uzi radiofonion, dissendi radiofoniaĵojn per ~ondoj.

* **Radiko.** 1 Malsupra parto de veg, per kiu ĝi fiksigas en tero k ĉerpas la nutraĵn sukojn. 2 Parto de organo, per kiu ĝi estas fiksita en alia : *~oj de la dentoj, ungoj, haroj; man~o; naz~o*. 3 (f) Esenca fundamento, kerna principo : *detrui la malbonon ĉe ĝia ~o; provi ekstermi ĝisfunde la ~ojn de la milito* (Kp *kaŭzo, ĝermo, fonto*). 4 (G) Primitiva vorto, de kiu oni derivas aliajn vortojn per almetado de aliaj ~oj aŭ afiksoj : *nia U. V. enhavas 3 mil ~ojn B*. 5 (G) Senŝanga parto de vorto kontraste kun fleksia finaĵo ; radikalo 1 : *en esp-o, por formi vortojn kunmetitajn oni prenas ordinare la purajn ~ojn, sed, se la bunsoneco aŭ la klareco postulas, oni povas ankaŭ preni la tulan vorton kune kun ĝia gramatika finaĵo, ekz. skribtablo aŭ skribotablo Z. ~a.* 1 Apartenanta al ~o : *~a ekstremo*. 2 (f) Esenca, tuta ; radikala 2 : *~a renverso; ~a ŝanĝo de metodo; multon mi devis ~e transformi Z. ~i* (ntr). Havi ~ojn en io. *El~i.* 1 Eltiri el tero veg-on kune kun ĝiaj ~oj. 2 (f) Tute detrui, plene ekstermi : *el~i la alkoholism-on*. Kp *likvidi*. *En~i.* 1 Fiksi veg-on en tero per ĝiaj radikoj por ke ĝi plue kresku. Kp *planti*. 2 (f) Firme k daŭre fiksi : *en~i kultimon ĉe popolo*. *En~iĝi.* 1 Fiksiĝi en la tero per ~oj : *la markoto jam en~iĝis*. 2 (f) Firme k daŭre fiksiĝi : *jam de longe en~iĝis tiu kultimo* (Vd *fortika, vivipova, daŭra*). *Sen~a* (f). Ne vivipova, nefirma, nefortika : *nova sen~a moro*.

Radikala. 1 Kvalifikas la politikajn partiojn, kiuj postulas tutajn profundajn k senkompromisajn reformojn : *~a ministraro*. 2 Ĝisfunda, esenca, plena : *~a ŝanĝo de metodo; grandaj k ~aj reformoj Z; ~e ŝanĝi ion Z. ~ismo*. Doktrino de ~a partio.

radikalo. 1 (G) Radiko 5. 2 ☞ *Kombino*, kiu ludas rolon de elemento, sed kiu ne ekzistas en libera stato.

radiofonio ☞. Telefona sistemo, kiu uzas la proprecojn de elektromagnetaj ondoj.

radio(foto)grafio (Sc) ☞. Fotografio per radioj. Vd *RADIOSKOPIO*.

radiogramo ☞. Telegramo ekspedata per radiotelegrafio.

radiologo (Sc). Scienculo aŭ kuracisto, okupiganta pri la radiologio.

radiologio (Sc). Scienco pri la aplikado k proprecoj de radiokrea energio.

radioskopio (Sc) ☞. Ekzameno de objekto per radioj. Vd *RADIOFOTOGRAFIO*.

radiotelefonio ☞ = *radiofonio*.

radiotelegrafio ☞. Telegrafa sistemo, kiu uzas la proprecojn de radioelektraj ondoj por la sendo de signoj.

radiotelegramo ☞ = *radiogramo*.

radioterapio (Sc) ☞. Metodo de kuracado per radioj.

radiumo Ra ☞. Ĥemia elemento, tre malofta metalo, rimarkinda pro radiado k kies atomezo estas 226,0.

raduso ♥. La pli mallonga ostio de l' antaŭbrako, kiu respondas al la dika fingro. Vd *KUBUTO*.

* **Rafano.** Veg. el fam. kruciferoj, kies dika tubera diverskolora radiko estas manĝebla (*raphanus sativus*).

* **Rafini** (tr). 1 Ĥemie plipurigi substancojn per iaj procedoj : *~i sukeron, petrolon, oleon*. 2 (f) Plidelikatigi, plisubtiligi : *~i sian stilon; ~ila gusto; ~ilaj pensoj, manieroj; tre ~ilaj* (subtile kombinitaj) *iroj sur la ŝaka tabulo Z* (Vd *KRUDA, POLURI*).

raguo (Ku). Vianda, legoma aŭ fiŝa manĝo, kuirita en spicita saŭco.

Rajo. Bongusta plata rombforma marfiŝo kun mallarga vosto (*raja*).

* **Rajdi** (x). 1 Iri sidante sur dorso de besto : *~i ĉevalon B, sur ĉevalo, kamelo; ~arto; (f) malfeliĝo venas ~e (rapide), foriras piede (malrapide) Z*. 2 Veturi per speciala ilo sidante kvazaŭ sur ĉevalo : *~i sur, per biciklo; sorĉistino ~anta sur balailo. ~antaro*. Grupo da ~antoj (Kp *KAVALKADO*).

* **Rajto.** Povo, pravigita de leĝo aŭ moro, nepre fari ion aŭ postuli ion de aliuloj : *nur la devoj estas la fundamento de la ~oj; la patro havas la ~on puni siajn infanojn B; havi la ~on de voĉdonado; mi havas ~on sur la danan tronon Z; vi havas plenan ~on uzi tiun formon Z; kiu havas forton, havas ~on Z; defendi siajn ~ojn; perdi siajn politikajn*

~ojn ; Ligo pri la homaj ~oj ; ~o de sin-defendo ; ~oj de aŭtoreco Z. Kp JURo, LEĜo, PRIVILEGIO. Vd SILENTI. ~e. Konforme al la ~o : ~e plendi ; sen~e agi ; ~e posedi. ~i (ntr). Havi la ~on pri : ~i pri io, ~i ion Z, ~i fari ; kion ~as leono, ne ~as azeno Z ; vi ~as ricevi kompenson pro la perdo. ~igi. 1 Doni al iu ian ~on : mi ~igas vin voĉdoni en mia nomo B. 2 Igi ion laŭ~a, oficiale konfirmi : ~iga dokumento (Kp SANKCI, KONFIRMI). Egal~a. Havanta egalan ~on : lingvo internacia prezentas egal~an proprajon de la tuta mondo, apartenanta speciale al neniu raso Z ; en multaj landoj la virinoj akiris la egal~econ B.

raĵao. Hinda landestra princo.

rakedo = raketo 2.

Raketo. 1 Artefarita fajraĵo, kiun oni pafas vertikale en aeron k kiu eksplodas eljetante multajn brilajn fajrerojn : li aĉetis ~ojn, krakpizojn, k diversajn fajraĵojn Z ; oni pafis lumigantajn ~ojn al la ĉielo ; (f) tiu poeto ja ~as per vortoj (Kp JONGLI). 2 Plata pilkojetilo el interplektitaj ŝnuroj.

* **Rakonti** (tr). Detale konigi per paroloj aŭ skriboj okazintaĵojn kun ĝiaj cirkonstancoj : ~i belan historion Z, sian tutan aventuron Z ; ~i la akcidenton, sian roĵaĝon, siajn impresojn ; la legendo ~as pri. ~o. Tio, kion oni ~as. Popol~oj. Folkloro, legendoj.

* **Rampi** (ntr). 1 Antaŭeniri, trenante sin sur la ventro : ~as serpento, limakoj sermo, ruĉpo ; ili devis ~i sur la manoj & piedoj Z ; la tigro alproksimiĝis ~ante. Kp GLITI, ŜOVIĜI. 2 Pene, malfacile k malrapide antaŭeniri : li devis ~i trans grandajn blokojn da ŝtono Z ; li grimpis sur la arbon k ~is tra la truo malsupren Z ; neaŭdeble el~i (sin malrapide elŝovi) el la lito Z ; glitveturilo k du homoj ~is sur la ebenajo ; li perdas la vojon k tute ne povas el~i el la arbaro Z ; se ĉiu volas trovi novajn sistemojn, ni neniam el~os el la sfero de projektoj Z ; la tempo iasofo flugas kiel birdo, iasofo ~as kiel vermo B. 3 Pene k malfacile supreniri : ŝi ~is sur la arbon Z ; ~i sur krutalan rokon, sur altan muron ; la vojo ~as sur la senarbaraj suproj ; li supren~is la veturilon B (Kp GRIMPI). 4 Sin etendi sur iun suprajon ; sur la muro ~is sovaĝaj vinberujoj B ;

~aj kreskaĵoj Z ; la ruĝaj briloj de l' fajro ~is sur la plafono B. 5 (f) Malnoble sin humiligi : ~i antaŭ la potenculoj ; ne ĉiam ŝiaj pensoj ~is tiel malalte Z ; genuojn homoj fleksas nur tiam, se la ~ado profiton donas Z. ~ulo. 1 Besto antaŭeniranta sur ventro sen elstaraj paŝorganoj. 2 Vertebrulo kun malvarma sango k kun korpo kovrita per kornecaj skvamoj, apartenanta al la klaso, kiu enhavas la serpentojn, lacertojn, krokodilojn k testudojn ; = reptilio.

* **Rano.** Amfibia vertebrula saltanta besteto, kun variebla temperaturo k nuda haŭto, el la familio de senvostuloj (*rana*).

* **Ranca** (pp grasoj). Ricevinta akran malagrablan odoron k guston pro komenco de malkomponiĝo : ~a butero, lardo, oleo.

* **Rando.** Ĉirkaŭa ekstrema parto de io, konsiderata laŭ la longo : ~o de tablo, lito Z, kadro Z, vesto Z, telero, glaso B ; akra ~o de tranĉilo ; ~o de boato Z, ĝardeno Z, akvo Z ; la ~oj de iliaj tegmentoj estas turnitaj supren B ; ĉe la ~o de la vojo, ĉielo Z, arbaro Z ; al vi venos nacioj de la ~oj (plej malproksimaj ekstremaĵoj) de la tero Z ; la domo pleniĝis de ~o ĝis ~o Z ; (f) troviĝi ĉe la ~o (tute proksime. Kp SOJLO) de senfundaĵo (ruino, perejo), de la morto ; sidi ĉe la ~o de eksigo (preskaŭ devi eksigi) ; ruĝ~aj palpebroj ; laso ĝis~e plena Z ; ~orefalde kudri (orli) ; drap~aĵoj ĉirkaŭ la pordo gardis kontraŭ ĉiu trablovo Z.

* **Rango.** 1 Grado, ĉe kiu staras iu persono en difinita hierarkio : la diversaj ~oj de la eklezia, militista, administracia oficistaro ; episkopa, direktora ~o ; havi ~on de kolonelo ; akiri nobelan ~on ; okupi altan ~on en la socio ; alt~a persono ; niaj amikoj reprezentas per si ĉiujn ~ojn, statojn k klasojn de la homoj ; sam~ulo (kolego) ; pli~igi (promocii). 2 Grado de graveco de iu aŭ io : multaj rigardas esp-on kvazaŭ ion ne seriozan, kvazaŭ distron aŭ ilon de dua ~o ; kaŭĉuko fariĝis nun unua~a materio, kiel la ŝtalo aŭ la karbo. ~i (ntr). Okupi iun ~on : li ~as kiel ambasadoro.

* **Ranunkolo.** Tre ofta herba veg. kun brillavaj kvinpetalaj floroj, el fam. ~acoj (*ranunculus*).

ranunkolacoj 花. Fam. de dukotiledonaj multpetalaj plantoj : *anemono*, *peonio*.

* **Rapo.** Legomo el fam. kruciferoj kun dika manĝebla radikoj (*brassica rapa*).

* **Rapida.** 1 Plenumanta iradon aŭ ian agon, uzante nur mallongan tempon : ~a kiel fulmo, kuglo, sago ; ~a kuriero, ĉevalo, ŝipo ; ~a fluo, vento ; ~e kuri, labori, kompreni ; ~e kreski, kiel fungo ; mal~e iri (Vd TESTUDO, PROCESIO). 2 Plenumata aŭ okazanta, ne okupante longan tempon : ~a iro, kuro, flugo, movo, kompreno, decido ; ~a progreso, sukceso, resaniĝo ; la sciigo ~e disvastigis ; ~emaj bildoj de magia lanterno Z. ~o. 1 Rilato inter la trairata spaco k la tempo uzota por ĝin trairi : la ~o de la sono, de la lumo. 2 Ĉiu el la diversaj gradoj de akcelo de motorveturilo : pasi de la 2-a al la 3-a ~o. ~eco. Eco de iu aŭ io ~a : mi ne postulas de vi ~econ, sed zorgemon ; la ~eco de la veturado ne ebligis ĝui la vidon de la pejzaĝo. ~i (ntr). Peni por iri ien aŭ por iel ajn agi en mallonga tempo : ŝi ~is reveni Z, transkuri la stralon Z ; ~i al stacidomo B ; ili ~is returne al siaj lokoj Z ; li ~is en la tendon Z ; la infanoj ~as el la lernejo Z ; kun konfido neniam ~u Z ; ~i por fini sian taskon ; ne ~u koleri Z ; mi ~os trankviligi ilin Z ; ~ira vagonaro ; mia horloĝo tro~as, mal~as (Kp GALOPI, KURI, URĜIĜI). ~igl, pli~igl. Igi ~a : ~igi konstrui B ; mi ~igis mian laboron Z ; enkonduki novajn faciligojn k ~igojn por la transendo de la internaciaj poŝtaĵoj (Kp URĜI, AKCELI).

* **Rapiro.** 1 Malmoderna spado, longa, mallarĝa k pinta, uzata precipe en dueloj. 2 Longa, maldika k fleksebla spado, uzata por skermo, kies pinto estas provizita per elasta buŝo.

* **Raporti** (x). 1 Voĉe sciigi al iu persono tion, kion oni aŭdis, vidis, spertis : ~i ion al iu, al iu pri io ; mi povas ~i al vi novaĵon Z ; oni ~is al ŝi vortojn de ŝia filo Z ; la tulan veron al vi mi ~os Z ; la servantino ~is al mi, ke iu deziras paroli kun mi Z ; ne ĉiu ~o (~itaĵo) estas vera vorto Z ; fari al iu fidelan ~on ; ĉiutage la ĵurnalistoj ~as pri strikoj ; doni al iu kalkulo~on pri io Z ; (f) kion koro portas, vizago ~as Z. 2 Oficiale, plej

ofte skribe, komuniki al aŭtoritata persono la metodan dokumentitan rezulton de esploro farita pri iu difinita demando, donante klarigojn k konkludojn : ~i pri kunveno B, kongreso, projekto, literatura verko, scienca eltrovaĵo ; la ekspertizisto prezentis favoran ~on (Kp REFERATO, RECENZO, STUDIO, PROTOKOLO, DISERTACIO). ~isto. Gazetisto, kiu profesie ~as pri la okazaj aktualajoj.

rara. Altvalora pro sia malofteco.

Raso. 1 Tuto de la sinsekvaj generacioj de unu sama familio, konsiderata kiel devenanta de unu sama prapatro : la ~o de Abraham (Kp GENTO, SANGO, SEMO, DOMO. Vd HEREDA). 2 種 Subspeco, kies propraj karakteroj estas konstantaj k heredaj : la blanka, flava ~o ; bela ~o de kokoj, de rozoj ; bon~a, pur~a, miks~a hundo.

* **Raspi** (tr). Skrapi per speciala ilo substancon ne tre malmolan por ĝin dispecetigi, pulvorigi aŭ flogigi : ~i sukron, fromaĝon, karoton ; pan~itaĵo. ~ilo. Diversforma ilo, esence konsistanta el metala plato kun tranĉaj rondaj elstarajoj. Kp FAJLILO. ~ (ec)a. Malglata kiel ~ilo : ~a tabulo, haŭto ; (f) ~a (Kp RAŬKA) voĉo ; (f) ~a (nefluanta k nepolurita) stilo.

* **Rasti** (tr). 1 Kunkolekti fojnon, pajlon, falintajn foliojn ks per speciala ilo provizita je dentoj. 2 Taŭge purigi k ebenigi grundan supraĵon, skrapante per analoga ilo. ~ilo. Diversspeca kultura k ĝardeno ilo, konsistanta el longa bastono kun transversa ligna aŭ fera stango provizita je dentoj.

* **Rato.** Malutila dentoskrapa eta mamulo, parenca al muso (*mus rattus*).

ratifi 批准. Konfirmi internacian traktaton aŭ konvencion, kontraktitan en la nomo de la ŝtato de ŝtataj rajtigoj : en multaj landoj la interkonsentojn ~as la parlamento.

* **Raŭka.** Sonanta malklare, obtuze, kvazaŭ skrapante : ~a voĉo, krio ; ~igi pro troa krio, pro malvarmumo. Vd RASPA.

* **Raŭpo.** Larvo de la papilioj k de kelkaj aliaj flugilaj insektoj : silk~o. Kp PUPO.

* **Ravi** (tr). Ĉarmegi estigante entuziasman admiron : nin ĉiam ~as, kion

ni ne havas Z; tiuj arkitekturaj juveloj *~as la okulojn*; *li estis tute ~ila de la gracia apero, de tia afabla akcepto*; *~(ant)a junulino, pejzaĝo Z, muziko*; *~e danci*; *tia vizaĝo esprimis ~ilecon Z, ~igon* (Kp EKSTAZO).

* **Razi** (tr). Fortranĉi harojn tutproksime ĉe la haŭto : **1** (pp la haroj mem) : *~i al iu la barbon B*; *freŝe ~ita barbo*; *viro kun ~itaj lipharoj*; (f) *la ventego for~is de la tero tutajn vilaĝojn*. **2** (pp tio, kio portas la harojn) : *~i la kapon, la vangojn*; *~ila rondaĵo sur verto de pastro* (Kp TONSURO); *~i iun glate*. **~ilo**. Speciala tranĉilo, kun tre akretranca klingo, destinita por *~i* : *oni ne bezonas ~ilon por tranĉi lignon*. **~isto**. Barbiero.

razeno. Ĝardena flegata herbotapiŝo; herbetaro, herbetejo.

* **Re**. 1° Pref. montranta : **1** Denovan venon al la loko, de kiu oni foriris aŭ al la stato, de kiu oni deiris, = returne : *~veni de ĉaso*; *~doni la pruntitan monon Z*; *la pilko ~saltis de la tero Z*; *spegulo ~jetas la radiojn, kiuj falas sur ĝin Z*; *~bati argumenton*; *~bonigi* (meti en antaŭan bonan staton); *~brilo de la suno sur la neĝo*; *ira k ~ira bileto*. **2** Ripeton, = denove : *la tempo pasinta neniam ~venos Z*; *ĉar li ne komprenis, mi devis ~diri la klarigon*; *~vidi, ~legi, ~komenci, ~trovi*; *~formi* (doni alian pli bonan formon); *ĝis ~vido*; *~foje* (ripete, denove).

II° Samsignifa memstara vortero : **Ree**. Denove : *eniri ~e*; *aligi ~e*. **Reen**. 1 Returnire : *la pendolo iradis tien k ~en Z*. 2 Postenigante, dorsire. Kp RETRO.

Reakcio. 1 Politika agado de konserve-muloj kontraŭstaranta al la demokrataj antaŭeniraj partioj k celanta revivigi la pasintan staton de la aferoj. **2** ☞ Efiko de substanco, kiu agas sur alian, kun kiu ĝi estas miksita, k aperigas la karakterizajn ecojn de tiu lasta ; reefiko Z, reago Z.

Reala. Efektive ekzistanta k kontrol-ebla : *la ~a mondo, vivo*; *la fera mano de la ~o frakasis lian revon*; *mia revo komencas ~igi Z*; *~igi sian programon*. Kp EFEKTIVA, FAKTA, VIDEBLA, PALPEBLA, SENTEBLA, PRAKTIKA, VIVANTA, KARNA, OBJEKTIVA. **Ne~a, mal~a**. Iluzia (Kp VENTA, FANTOMA, AERA, TROMPA, REVA,

SONĜA, SUBJEKTIVA, UTOPIA). **~ismo**. **1** ☞ Platona k skolastika doktrino, kiu konsideras la ĝeneralajn ideojn kiel objekte ekzistantajn. Kp NOMINALISMO. **2** Doktrino laŭ kiu la arto ne devas plibeligi la naturon sed devas celi nur ekzaktan reprodukon de la realo, ankaŭ, k eĉ prefero, laŭ ĝiaj malbelaj, vulgaraj k malnoblaj flankoj.

Rebuso. 1 Ludproblemo, en kiu la vortoj de frazo estas prezentitaj sub formo de desegnitaj objektoj, kies nomoj samsonas kiel la divenotaj vortoj. Kp ŜARADO. **2** (f) Malklara nefacile komprenebla afero. Kp ENIGMO.

Recenzi (tr). Fari en gazeto mallongan kritikan raporton pri iu verko, spektaklo aŭ ludo, montrante la kvalitojn k mankojn.

Recepto. 1 Skriba klarigo pri preparado de manĝaĵo, trinkaĵo aŭ ia teknikaĵo : (f) *ili postulas, ke ni rebaku la tutan lingvon laŭ ilia teoria ~o Z*. **2** Skriba formulo pri preparado k uzado de kuracilo. Vd PRESKRIBI.

* **Reciproka**. Adj. kvalifikanta la agadon, senton aŭ efikon de du personoj aŭ objektoj, el kiuj unu agas, sentas aŭ efikas sur la duan tute same, kiel la dua agas, sentas aŭ efikas sur la unuan : *~a amo, konfido, abomeno, donaco*; *sin ~e pardoni*; *ĉiuj sin ~e komprenas Z*; *~e batalantaj nacioj Z*; *ili ~e premis al si la manojn*. **~i** (tr). *~e plenumi*; *mi ~as viajn bondezirojn*; *~i saluton*. Kp INTER.

Recitativo. Deklamita duonkanto sen fiksa takto, sekvanta nur la naturan ritmon de la parola frazo.

* **Redakcio**. 1 Tuto de tiuj kiuj redaktas gazeton; redaktistaro. **2** Loko, kie oni redaktas gazeton; redakciejo. **3** Stato de teksto; redaktado : *ilia defnilitiva ~o estos fiksita nur en la kongreso Z*. Vd LEGIONO, VARIANTO.

Redakti (tr). Skribe esprimi en definitiva k laŭcela formo : *~i artikolon, raporton, cirkuleron, leteron, oficialan akton B, siajn memorarojn, siajn pensojn B*. Kp VERKI, FORMULI, VORTIGI. **~ejo**. Redakcio 2.

* **Redaktoro**. Ĉefredaktisto de gazeto aŭ revuo.

redingoto Z = ĵako 1.

Redukti Z (tr). 1 Malgrandigi laŭ dimensio aŭ nombro : *~i desegnon* ; *~i la horojn de laboro, la nombron de la laboristoj* ; *~i siajn elspezojn, pretendojn* ; *~i la programon* ; *li ~is la tutan sumon de la homaj ideoj al ĉirkaŭ 500 fundamentaj Z* ; *~o de tario, de armado*. Kp LIMIGI. 2 **✚** Izoli metalon el ĝia kombinaĵo aŭ oksigenon el oksido. 3 (f) Alkonduki al malpli bona aŭ malpli libera stato : *la regno estis ~ita al stato de rusa provinco* ; *~i iun al silento, al mizero*.

reduto Z **✚**. Kampa fortikaĵo.

Refo. Parto de velo, kiun oni faldas por malgrandigi la suprajn allasitan al vento. *~1 (ntr)*. Faldi ~on.

referi = raporti 2 *~aĵo* = referato.

referato Z. Prilaborita, dokumentita, skriba k ĝenerale oficiala konigo k klariga elvolvo pri iu difinita temo ; = raporto 2.

Referenco. 1 Atentigo pri originala prova teksto. 2 Rekomenda atesto.

referendumo **✚**. Voĉdono de tuta popolo de la afero de akcepto aŭ malakcepto de iu leĝdona projekto.

reflekti Z (tr) **□**. Rejeti, rebrili, resendi, reradii sonojn, lumon, varmon : *polurita, netrairebla surfaco, kiel ekz. de spegulo, ~as la radiojn de la lumo*. Vd REFRAKTI.

Reformacio. Granda religia movado okazigita en la 16-a jarcento de Luther k Calvin, el kiu rezultis divido de la okcidenta kristana eklezio en rom-katolikan k protestantajn.

refrakti (tr) **□**. Sanĝi la direkton de l' radioj, de la lumo, kiam ili trairas de unu medio en alian.

Refuti (tr). Venke rebati opinion per trafaj argumentoj : *~i al iu, ke...* ; *montri per ne ~eblaj faktoj* Z. Kp ARGUMENTI, PRUVI, KRITIKI, KONTESTI, FRAKASI, BATALI, REPUŜI.

* **Regi** (tr). 1 Direkti k estri la aferojn de la ŝtato. 2 Direkti k estri iun entreprenon : *bone ~i sian hejmon* ; *tri trustoj ~as la diversajn industriojn de la tuta lando*. Kp GVIDI, KONDUKI, DISPONI, MASTRI. 3 Obeigi, estri : *~i devalon* ; *~i sian eksciton* B, *emocion* ; *ne plu povi sin ~i* B ; *malfacile ~i la situacion* ; *super ni ~as ia neŝanĝebla fatalo* Z ; *mono mondon ~as* Z ; *la mistiko ~as*

la spiritojn (Vd MANO, VINDO, PREMI, IRIGI, DIKTI, LAŬ). 4 (io) Ekposedi, plenigi la animon de iu : *malespero, granda fiero, furioza kolero ek~is lian koron* B. 5 (io, f k senkomplemente). Iom daŭre k vaste estadi, manifestigi, influi, efiki : *~as silento, ordo, bruo, malkvieto, norda vento, ventego, malvarmo, malumo, nokto* Z, *paco, plena harmonio, profunda mizero, krizo, senlaboreco, sento de reciproka fremdeco* Z, *gaja humoro, vigla babilado* ; *sur la vizaĝo ~is fiera trankvilo* B ; *en la urbo ~as vigla trafiko* ; *malloleremo k trompemo ~as ankoraŭ ĉie en la mondo* ; *en tiu rilato ~as inter la publiko tute erara opinio* ; *tiu scienco okupas nun ~antan pozicion*. ~ado. Agado de tiu, kiu ~as : *la demokratio ~ado (reĝimo)* ; (f) *ni donu hodiaŭ plenan ~adon al tiu silento, sed solena k profunda sento* Z. ~ato. Tiu, kiu estas submetata al la ~ado de iu ŝtato. ~listaro. Tuto de la personoj, kiuj ~as la ŝtaton. **Mem~eco.** Flegmo. **Super~1** (tr). 1 (iu, io) Havi pli da potenco ol : *super~a pozicio*. 2 (io) Esti pli grava, pli multnombra ol : *tiu principo super~as ĉiujn aliajn* B ; *ĉion super~as tiu grava cirkonŝtanco, ke*.

* **Regali** (tr). 1 Bone k plezurige trakti iun, donante al li manĝaĵojn k trinkaĵojn : *~i iun per fruktoj, per glaso da biero, per luksa vespermanĝo* B ; *kia ~ato, tia ~ado* Z (Vd TAKSI). 2 Bone k plezurige trakti iun, liverante al li ion bonan : *la artisto ~is nin per du eksterprogramaj kantoj* B ; *la gazetoj deziras nur ~i la legantojn per novaĵo* Z. Kp REKOMPENCI. 3 (ironie). Malbone trakti : *~i iun per la plato de la glavo* B ; *kia ~as per ŝtonoj, tiun oni dankas per bastonoj* Z ; *la malestimo, kiun seninduloj ~as al merito efektiva* Z (Kp PUNI, REPAGI, VENĜI). **For~1** Z. Malmilde forpuŝi.

Regento. Provizora regnestro, kiu regas dum nepleniga aŭ foresto de la reĝo.

reglo Z **✚**. Ŝtata administrado de bieno, industria entrepreno, monopolo ktp kun respondeco al supera aŭtoritato.

* **Regimento.** Parto de armeo, konsistanta el kelkaj batalionoj aŭ eskadronoj, sub komando de kolonelo : (f) *li ne estas el la ~o de timuloj* Z. Kp KORPUŜO, LEGIO, TAĈMENTO, ROTO.

* **Regiono.** 1 Parto de lando aŭ de ia spaco karakterizata de specialaj ecoj : *monta, apudmara, pariza* ~o ; *tropikaj* ~oj ; *altaj atmosferaj* ~oj. 2 Parto de organika korpo karakterizata de specialaj ecoj : *la* ~o *de la koro* ; *la lumba* ~o. 3 (f) Sfero, kampo de efiko de aferoj prezentanta ian specialan econ : *la diversaj* ~oj *de la scienco* ; *la plej altaj* ~oj *de la filozofio* ; *neniu el tiuj provoj eliris el la* ~o *de projektoj* ; *la* ~o *de revoj* ; *neniu povas enpaŝi en la mistikan* ~on, *ne citante tiujn vortojn de poeto*. ~a. Koncernanta nur unu ~on : ~a *dialekto, kutimo, gazeto, ekspozicio* (Kp *PROVINCIA*). ~ismo. Politika aŭ artisma doktrino celanta konservi la apartajn interesojn k la diferencigajn trajtojn de ĉiu ~o.

* **Registri** (tr). 1 Orde k metode skribi en tiucela libro aŭ kajero ciferojn, notojn pri faktoj, dokumentojn ks, pri kiuj oni volas konservi memoron : *la restaĵo de la urboj estos malgranda k knabo povos ilin registri* ; ~i *la popolon* ; ~ila (rekomendita) *letero* ; en ~adi *militistojn* ; *novajn abonantojn* ; ~igi *siajn pakaĵojn en la ekspedejo*. 2 (f) Atenti por memori pri io : *tiun ĉi jaron ni povis ~i la uzadon de esp. en pluraj internaciaj kongresoj* (Kp *RIMARKI, NOTI*). 3 (pp aparato). Montri per skribaj signoj la variojn de iu fenomeno. ~o. 1 Libro, kajero, pago, listo, en kiu oni ~as : *alfabeta* ~o *de temoj*. 2 Amplekso de iu voĉo aŭ instrumento. ~ado. Ago ~i. ~olibro = ~o 1.

* **Regno.** 1 Nacio, formanta unu politikan, juran k administrilan apartan tuton, konsiderata en siaj rilatoj kun la fremdaj landoj : *Polujo, kiu sub la regado de la rusaj caroj estis nur iu lando k nacio, nun refariĝis* ~o ; *tuteŭropa organizo de la* ~oj ; *la ligo de la* ~oj ; *la* ~o *de la fielo, de Dio* (nova, pli bona ordo de la teraj aferoj, kiun Jesuo kredis baldaŭ efektivigota per ago de Dio sur la mondo). Kp *NACIO, LANDO, ŜTATO, POTENCO*. 2 Iu el la tri ĝeneralaj fakoj en la naturo, besta, vegetaja k minerala. ~a. Apartanta al la ~o, koncernanta la ~on : *la* ~a *kaso*. ~ano = civitano.

* **Regolo.** Tre malgranda insektmanganta birdeto el fam. de pikbekuloj (*regulus*).

regresi Z (ntr). 1 Marŝi turnante la dorson al sia celo, dorseniri, kankriri, retroiri. 2 (f) Malprogresi : *tiu nova metodo ne estas progreso, sed* ~o.

* **Regulo.** Tio, kio estas difinita por gvidi la agadon, konduton, studon, verkadon ks : *ne ekzistas* ~o *sen escepto* ; *gramatika* ~o. Kp *LEĜO, PRINCIPIO*. ~a. 1 Konforma al la ~o ; laŭ ~a. 2 Ripetiganta ĉe la fiksita perioda tempo : ~e *ricevi gazeton* ; ~e *progresi* ; *en aŭtuno* ~e *venadis arbohakitaj*. ~igi. 1 Konformigi al la ~o : ~igi *la kontojn kun iu B*. 2 Submeti al ~aro. ~aro. Tutajo de la ~oj de iu organizo aŭ societo (Kp *STATUTO*). ~eco. Konformeco al la ~oj.

regulatoro. 1 ☼ Reguligilo. 2 ☹ Aparato, plej ofte uzata ĉe radiodissendoj, kiu reguligas la frekvencan konstanton de disendo en la radioelektraj stacioj.

* **Reĝo.** Dumviva, ordinare hereda, monarĥa regnestro, kies insignoj estas krono k sceptro k kies titolo estas malpli alta ol tiu de imperiestro : *de nehavanto eĉ* ~o *nenion ricevos* Z. ~a. Apartanta al ~o, rilata al ~o. ~i (ntr). 1 Esti ~o, posedi la ~an potencon : *Ludoviko XIV ~is 72 jarojn B* ; ~o ~as *sed ne regas* ; *inter blinduloj ~as la strabuloj* Z. 2 (f) = regi 4 : *tie la akvoj ~as B* ; ~is *plena mallaŭto B* ; *la frazo ~as super la spiritoj de la homoj*. ~ino. 1 Virino, kiu ~as. 2 Edzino de ~o. ~lando. Lando regata de ~o : *la* ~lando *de la rozoj* (= Persujo).

Reĝimo. 1 Politika sistemo, laŭ kiu estas regata iu ŝtato : *parlamentaria, diktatora* ~o. 2 Sistemo, laŭ kiu estas administrata ia organizo : *reformi la ekonomian* ~on.

reĝisoro Z. Teatra ĉefa oficisto komisiita por aranĝi k direkti ĉion, kio koncernas la scenejon k la prezentojn.

reĵo Z. Portugala k brazila monero.

reko (Sp). Gimnastikilo, konsistanta el du vertikalaj fostoj, kiuj tenas horizontalan stangon el ŝtalo aŭ ligno.

Reklamo. Alvoko al la publiko per ĉiuspecaj rimedoj por laŭdi k rekomendi komercaĵon, entreprenon aŭ ian aferon. ~i (x). Anonci k rekomendi per ~o : ~i *ion, pri, por io*. Kp *PUBLICI, ADMONO, ŜILDO, DISTRUMPETI, TAMDAMI, DISFAMIGI*.

* **Rekomendi** (tr). 1 Aparte atentigi pri io aŭ iu por altiri al ĝi ŝaton, favoron, protekton, prizorgon : *~i kuracilon, novan metodon, hotelon, kandidaton, pelanton, libron* ; *~ita* (registrita por ke ĝi ne perdiĝu) *letero*. 2 Atentigi iun pri ia plenuminda ago ; insiste konsili al iu, ke li faru : *mi ~as al vi la legadon de tiu raporto* ; *jam multaj internaciaj kongresoj ~is la lernadon k uzadon de esp.* ; *~i al iu paciencon B* ; *oni ~is al mi fari la aferojn sekrete Z* ; *mi ~as, ke vi venu ; sen mensoga ~o ne iras la vendo Z*.

* **Rekompenci** (tr). Doni aŭ fari al iu ion bonan por montri al li sian kontentecon pro ricevita servo aŭ bonfaro : *la instruisto ~os la diligentan lernanton*. Kp **KOMPENSI**, **PREMI**, **KRONI**, **LAŬRO**. *~o*. Tio, per kio oni ~as.

Rekordo. Plej supera oficiale konstatita supereco de konkursanto en sporto : *posedi la ~on* ; *starigi, superi, venki B, rompi ~on*. *~ulo*. Tiu, kiu atingis k konservas ~on (Kp **ĈAMPIONO**).

Rekremento. Restaĵo el fruktoj, grenoj, herboj aŭ aliaj vegetataj substancoj, el kiuj oni ekstraktis sukcon, esencon aŭ alian utiligeblaĵon : *hier~o, vinber~o, brand~o*. Kp **FECĤO**, **SKORIO**.

* **Rekruto**. 1 Nova soldato : *instrui la ~ojn*. 2 Novevarbito : *nia societo bezonas ~ojn* ; (f) *tiu slango ~igas* (ĉerpas, kolektas) *siajn vortradikojn plejparte el hispana k franca lingvoj*.

* **Rekta**. 1 Nekurba : *~a linio estas pli mallonga ol kurba* ; *~a kiel cipreso*. 2 Nedeflankigante alcela : *mi irigos vin sur ~a vojstrekto Z* ; *la domo kiu staris ~e kontraŭ la loĝejo de la scienculo Z* ; *en ~a direkto al* ; *kuri ~e al la celo* ; *~e paroli B* ; *traŝi per la parolo ~e en la viz-aĝon Z* ; *mal~a parolado* ; *nedecliniga irado ~e antaŭen Z* ; *alpaŝi ~e al la afero Z* ; *la verko estis skribata ~e (senpere) en Esp. Z* ; *tiu laboro estus ~e malutila Z* ; *frazo ne tute bonstila, sed ne ~e erara Z* ; *tiam vi faros ~e (certe) eraron Z*. 3 (pp angulo) Kies flankoj estas perpendikularaj unu al alia ; = orta. 4 Vertikale staranta : *kun kapo ~a kiel koko* ; *virinoj sidis aŭ staris ~e Z* ; *tenu vin ~e* ; *li subite ~igis Z* ; *kun el~igita talio Z* ; *la tablo staras mal~e Z*. 5 (G) Senpera, senprepozicia : *la ~an komplementon oni*

montras per akuz. 6 Senmetafora : *~a stilo*. *~o*. Nekurba linio, kiun naskas punkto, sin movanta ĉiam laŭ iu sama direkto.

rektifi Z (tr). 1 ☞ Purigi likvaĵon per nova distilo aŭ alia ĥemia procedo. 2 Δ Desegni rektan segmenton, egale longan al donita kurba arko. 3 Δ Transformi alternan kurenton en kontinuan aŭ onduman kurenton. *~ilo* Δ. Aparato por ~i alternan kurenton.

Rektoro. 1 Ĉefo de universitato. 2 Ĉefo de gimnazio.

rektumo ♥. La lasta parto de la dika intesto, finanta la anuson.

rekvieto Z (K). Funebra preĝo por mortintoj.

rekvizicio Z. Ordono de iu publika aŭtoritato, ke oni disponigu al ĝi personojn aŭ aĵojn por ia publika servo. *~i* (tr). Preni ~e.

* **Rele**. Longa stango el metalo, sur kiu ruliĝas lokomotivoj, vagonoj aŭ tramveturiloj : (f) *nun la vivo en nia lando kuras en siaj normalaj ~oj (vojo)* ; *malgraŭ tio la vivo daŭras moviĝi ĉiam sur la samaj ~oj* (Kp **RUTINO**) ; *restis en la ~oj de la pasintaj epokoj* ; *puŝi la verkantojn en fiksan, difinitan ~on* (direkton, temon) ; *ruliĝi kvazaŭ sur la ~oj B* (iri glate).

relaĵo Δ. Aparato, kiu ebligas per tre malforta energio akiri gravajn efikojn utiligante la aldonan energion.

Relativa. 1 Neabsoluta, dependa, kompara, kondiĉa, proporcia : *~a valoro B* ; *certo estas nur ~a* ; *~a sukceso*. 2 (G) Kvalifikas vorton, kiu ligas dependan propron al la ĉefpropozicio, kies unu vorton ĝi anstataŭas : *~a pronomo*. Kp **RILATA**. *~ismo* §. Doktrino, laŭ kiu ĉiu kono estas ~a, t. e. ke neniam la aĵoj en si mem povas esti konataj de l' homo, sed nur la rilatoj inter tiuj aĵoj. Kp **POZITIVISMO**.

Reliefo. 1 Elstareco de io sur ebena surfaco. Kp **TUBERO**, **MODLI**, **PLASTIKA**. 2 (f) Atentiga distingeo : *la lastaj balotoj elmontris tute ~e tiun situacion* ; *~igi* (f : akcenti, insisti, rimarkigi). Kp **DRASTA**. **Alt~o**. Skulptaĵo, kies figuroj tre elstaras. Kp **BARELIEFO**. **Sen~a**. 1 Plata, ebena. 2 (f) Senĉarma, neorigin-

ala, banala (Kp SENGUSTA, SENESPRIMA, PROZA, PALA).

* **Religio.** Tuto de la procedoj, per kiuj homoj kredas povi interrilati kun supernaturaj estuloj k efiki sur ilin, aŭ certigi al si postmortan definitivan feliĉon (savon): *mahometana, budaisma* ~o; *sam~ano*. Kp FIDO, SEKTO, EKLEZIO, KULTO, RITO. ~a. 1 Apartenanta al la ~o, koncernanta la ~on: ~a dogmo. 2 Vivanta konforme al la reguloj de la ~o: ~a ordeno. ~ulo. Ano de ~a ordeno aŭ kongregacio; monaĥo.

relkvo. 1 (K) Restajo el korpo de mortinta sanktulo. 2 (f) Respektinda restaĵo el io. ~ujo. Artisme ornamita kesto por enteni ~ojn.

* **Remi** (ntr). Movi ŝipon sur akvo, antaŭenpuŝante ĝin per speciala plata ligna ilo: *en trankvila vetero ĉiu ~as sen danĝero* Z. ~ilo. Plata ligna ilo kun longa tenilo uzata por movi ŝipon. ~piedulo = palmpiedulo.

* **Remburi** (tr). Pufigi kusenon aŭ seĝon plenŝtopante ĝin per lano, haroj, plumoj aŭ ia elasta materio.

remlzo Z. Veturilejo, kaleŝejo, aŭtomobilejo.

remonto Z. Livero de ĉevaloj por armeo.

* **Remparo.** 1 Muro aŭ tera altaĵo antaŭita de fosaĵo k starigita por defendi fortikaĵon aŭ urbon. 2 (f) Defendilo, ŝirmilo. Kp BASTIONO, MURO, BARILO, CITADELO, DIGO.

* **Reno.** Duobla organo sidanta en la lumba regiono k sekrecianta la urinion.

Rendevuo. Interkonsento laŭ kiu du aŭ pluraj personoj renkontiĝas en sama loko je sama horo.

renegato Z. Homo, kiu forlasis sian religion aŭ partion.

Renesanco. Literatura, arta k scienca movado en la XV k XVI jarcentoj, karakterizata precipe per imitado je la klasika antikveco.

* **Renkonti** (tr). 1 Trovi iun irante kontraŭdirekte al li: *hieraŭ mi ~is vian filon* Z; ~e al li iras virino Z; *la unua ~ila budo rigardas ilin de alle* Z. Kp KRUCIĜI. 2 Kunpuŝigi kun iu aŭ io, ektuŝigi iun aŭ ion: *la ŝipo ~is ŝtonegon*. Kp TRAFI, KOLIZII. 3 Trovi, ricevi, sperti iun okazaĵon: *oni ne ~as en tiu libro la*

necesan unuecon; la unua objekto, kiun ~is lia rigardo, estis la gasto B; *la pioniroj de novaj ideoj ~as plej ofte mokon* Z; ~i malfacilaĵojn Z, plenan ĵaskon Z; ~i atenton, aprobon, simpatian ĉe iu; *liaj klopodoj ne ĉiam ~is bonan komprenon*. Kp TRAFI. 4 Opiniu iamaniere pri iu aŭ io, rigardi el ia vidpunkto: *la publiko ~is tiun ideon kun malkonfido* Z; *multe ni jam devis suferi de tiu malbasta pseŭdo-patriotismo, kun kiu diversaj personoj ~is nian aferon* Z; *ili malamike ~as nian aferon* Z. ~iĝi kun. 1 = ~i iun, intervidigi kun. 2 Kunokazi. ~iĝo. 1 Inter~o. 2 Kunokaziĝo: *stranga ~iĝo de la cirkonstancoj* Z.

renomo Z. Granda diskonateco: *disvastigis via ~o* Z. Kp FAMO, REPUTACIO, GLORO.

* **Rento.** Jara profito pro pruntedonita mono, valorpapiroj kc. Kp INTEREZO.

* **Renversi** (tr). 1 Faligi ion aŭ iun starantan: ~i inkujon, meblon, muron; (f) ~i ministraron, reĝon; *la tablo staras malrekte k kredoble baldaŭ ~igos* Z; *la veturilo ~igis; la ŝipo ~igis sur la rivero*. 2 (f) Ruinigi, detrui, ekstermi: *tio ĉi ~as tre vastigitan opinion; la malvirtuloj ~igos k pereos, sed la domo de virtuloj staros forte* Z. 3 Inversigi: ~i la ordon de listo; ~i la randon de ĉapelo.

reostato Aparato de laŭdeziro variebla elektra rezistanco, kiu lokita en cirkvito ebligas variigi la intenson de kurento.

Repertuaro. Tuto de la teatraĵoj, kiuj estas prezentataj en iu teatro aŭ ludataj de iu artisto.

reppo. Speco de fortika ŝtofo el lano k kotono.

reptilioj Klaso de rampantaj vertebruloj kun malvarma sango: *lacerto, rano, serpento, testudo estas ~oj*.

Reputacio. Opinio de la publiko pri iu.

* **Respekto.** 1 Sento de profunda estimo k submeliĝo, kiun oni sentas antaŭ iu rangsuperulo aŭ antaŭ ia supereco. 2 Eksteraj signoj, per kiuj oni aperigas tiun ĉi senton. ~1 (tr). 1 Havi senton de ~o al iu aŭ io (Kp ESTIMI, ŜATI). 2 Montri per siaj agoj, ke oni ~as iun aŭ ion: ~i (observi, obei) *sian promeson* B; ~i la bezonojn, la dezirojn de iu; *li ~is la*

silentan suferon de la virino Z (Kp KONSIDERI, ATENTI). ~a. ~oplena, montranta ~on.

Respektiva. Aparte rilatanta al nur unu el la pritraktataj objektoj : ~aj pozicioj de du steloj ; ~aj devoj de la geedzoj.

* **Respondi** (x). 1 Aldiri al iu demando : ~i demandon Z, al demando ; li ~is, ke li akceptas. 2 Reciproki : la ŝipoj ~is la bombardadon ; sen~a amo. 3 Kunakordiĝi kun io ; esti konforma, simetria, proporcia je io ; = inter~i : tiu libro ~as ĝeneralan bezonon, al ĝenerala bezono ; tiu iniciato ~is la revon de Z ; miaj informoj ne ~as kun la viaj ; la 1-a de januaro de l' malnova rusa kalendaro ~as al la 13-a de la nova (Kp KONGRUI). 3 Antaŭe akcepti porti la sekvojn de iu ago ; = pri~i : ni ne ~as por la konvinkoj nek agoj de li Z ; ni ne ~as pri la enhavo de la reklamoj. ~o. Tio, kion oni ~as : pri tio ĉi la historio donis jam perfekte trankviligan ~on Z. ~a = anta. ~eco. 1 Eco de io inter~a : rimo estas ia ~eco de sonoj. 2 Eco de iu pri~a : mi prenas sur min la tutan ~econ ; demeti de unuj ĉiun ~econ por la agoj de aliaj Z ; malakcepti la ~econ pri io (Vd LAVI). Pri~i, ~ecl, ~uml = ~i 4 (Vd KAĈO 2, KASO, KULPO).

Respubliko. 1 Politika reĝimo en kiu regas la reprezentantoj de la popolo. 2 Regno en kiu la ŝtataj aferoj estas regataj de la reprezentantoj de la popolo : la franca ~o. Kp DEMOKRATIO.

* **Resti** (ntr). 1 Daŭre esti en sama loko : mi tie ĉi ~os ĝis la 4-a ; ~i malantaŭe ; ~u ĉiu hejme Z ; la multumo ~os super vi Z ; idiotismo povas ~i kiel esperantismo, se ĝi nur estos komune akceptata Z. 2 Daŭre esti en sama stato : ili ~is sendifektaj Z ; ĝibulo ĝis morto ~os ĝibulo Z ; tiel la afero ~is Z ; kiel estis, tiel ~as Z ; lernado sen fruktoj neniam ~as Z ; sperta mano ne ~as sen pano Z ; li ne ~os sen puno Z ; tia laboro ~os sen rezultato Z ; ~i ĉe sia opinio Z ; ĉiuj miaj leteroj ~is sen respondo ; vundo pasas, vorto ~as Z (Vd LANGO) ; la decido de Dio ~as eterne Z. 3 Ankoraŭ esti post kiam foriĝis unu aŭ pluraj aliaj partoj : de l' festo ~is multaj manĝoj ; ne ~is el ili eĉ unu Z ; tiuj, kiuj ~is de la pesto k

de la malsato ; ~os de vi nur malgranda amaseto Z ; ~as nur du semajnoj ĝis la kongreso ; ~as nur al mi mortoj Z ; nun ~as al ni respondi ankoraŭ unu lastan demandon Z ; kio do ~is por fari al la aŭtoro Z ? kio nun ~as farota ? al la registaroj ~us nur doni stian sankcion al fakto jam plenumiĝinta Z ; al vi ~as jam nur simpla ellernado de vortoj Z. ~ado. Longdaŭra estado en iu loko aŭ stato : mia ~ado en la montaro daŭros du monatojn. ~adi (ntr). Longe ~i (Kp LOĜI, NESTI, SIN INSTALI, OKUPI, ALGLUIĜI). ~ajo. Tio, kio ~as 3 : la ~on vi poste finos ; kolekti pan~aĵojn sub la tablo Z ; tio estas ~ajo el la tempoj barbaraj Z ; ili estas la lasta ~ajo el ekstermita raso ; la post~aĵon de via rikolto ne kolektu Z. ~adejo. Loko, kie oni longe ~as : mi trovis malkaran someran ~adejon. Kp LOĜEJO, HOTELO. ~igli. Lasi ~e : ~igi ion al iu kiel heredaĵon Z ; la venonta tago ~igos al ili nek radikon, nek branĉon Z ; la akridoj formangiĝis ĉion, kion ~igis la haĵlo Z ; la defluanta ondo ~igis belajn konkojn sur la sablo.

* **Restoracio.** Establejo, kie pagante oni povas manĝi k trinki. Kp GASTEJO.

* **Reto.** 1 Plektaĵo kun grandaj interspacoj inter la fadenoj aŭ ŝnuroj. Kp TEKSAJO, MAŝARO, ARANEAJO, FILIGRANO. 2 Tiuspeca plektaĵo uzata por kapti fiŝojn. 3 (f) Iu similanta tian plektaĵon : la ~o de la vejnoj ; la tuta lando estas kovrita per ~o da fervojoj, da filioj ; ŝtala ~o da pafaĵoj. 4 (f) Kaptilo : lasi sin entiri en ~on Z ; enfali en ~on. 5 (f) Komplikaĵo, malsimpla aŭ konfuza implikaĵo : ~o da intrigoj B ; la nacioj estas preme interligataj per la ~o de la interplektiitaj interesoj ; tiaj maljunuloj lute konfuziĝas en la malsimpla ~aro de niaj modernaj vivkondiĉoj ; ~o da superstiĉoj k rutinoj.

Retino. Impresebla membrano de la interna fundo de la okulo, konsistigita de la ekstremo de la optika nervo k ricevanta la bildon de la eksteraj objektoj.

Retoro. 1 Ĉe la antikvuloj : homo instruanta la arton trafe k elokvente paroli. 2 (f) Oratoro, kies parolado estas afekta, bombasta k senenhava.

Retoriko. Arto trafe k elokvente paroli.

Retorto. Vitra aŭ fajenca sferforma vazo, kun longa, kurbe fleksita kolo, uzata de la kemiistoj por varmigi fluaĵojn: *viva estaĵo ne povas esti kreita en la ~o de kemiisto Z*; (f) ~a (kabineta, nur teoria. Kp SURPAPERa) *provo*.

retro. Neoficiala pref. signifanta malantaŭeniron sen ŝanĝo de direkto; dorcenire, kankrire: ~iri, ~paŝi, ~e. Kp REGRESI.

retroaktiva Z. Valida por la tempo antaŭa al ĝia apero.

retrospektiva Z. Prezianta pasintan tempon.

Reŭmatismo. Malsaneca doloro en artikoj aŭ muskoloj.

* **Revi** (x). Imagi tion, kion oni forte deziras: *bona kaporalo ~as esti generalo Z*; *tian sukceson ni ne esperis, eĉ ne ~is*; *de lia juneco li ~is pri la solvado de tiu problemo*; *plekti ~on*; *fine efektiviĝis mia ~o*; *mia ~o eble estas utopia Z*; *hodiaŭa ~o povas fariĝi morgaŭa realo*; *tiu apartenas ankoraŭ al la regno de ~oj Z*; *li sidis dronanta en ~oj B*; *~antaj okuloj Z*; *~a rigardo Z*. Vd KASTELO, AERO. **Dis~iĝo, el~iĝo.** Seniluziĝo. Vd FANTOMO, VENTO, SONGO.

Revelacio. Inspiro per kiu Dio sciigas al homo pri siaj misteroj aŭ voloj. ~1 (tr). Malkaŝi per ~o: *ankoraŭ ne estis ~ita al Samuel la vorto de la Eternulo Z*.

revizi Z = revizii.

Revizil (tr). 1 Oficiale observi k kontrolon la alvenantajn pasaĝerojn, pakajojn k komercaĵojn: *policianoj faras ~on de ĉiu alvenanta ŝipo B*. 2 Ekzameni verkon, agadon, pensmanieron por fari ŝanĝojn, se necese: *~i devas ~i nian vidpunkton, niajn opiniojn*.

Revizoro. Supera inspektoro.

Revolucio. 1 Subita perforta ŝanĝo en politika reĝimo de iu lando. Kp ŜTATRENVERSO. 2 Subita grava ŝanĝo en irado de ia daŭranta afero: *~o efektiviĝis en la prezoj. ~iĝi*. Fari ~on en.

Revolvero. Mallonga plurpafa pistolo kun ronda turniĝanta ŝargilo.

Revuo. 1 Solena parada inspektado al soldata trupo. Kp KONTROLO. 2 Gazeta artikolo pri aktualaj aferoj en iu aparta fako. Kp RAPORTO, RECENZO, KRONIKO, FELI-

ETONO. 3 Perioda, sed ne ĉiutaga presaĵo en formo de gazeto aŭ broŝuro k speciale dediĉita al iu aparta fako: *internacia sciencia ~o*. 4 Teatraĵo temanta pri aktualaj aferoj prezentataj en fantazia k ŝerca maniero. ~1 (tr). Fari ~on 1 aŭ 2: *la reĝo ~is la Sirianojn Z*.

Rezedo. Herba veg. kun bonodoraj floroj (*reseda odorata*).

* **Rezervi** (tr). 1 Apartigi k konservi por iu aparta destino: *~i parton de la rikolto*; *mi ~is al vi sidlokon, bileton*; *al Dio servu, diablon ~u Z*; *~a armeo B*. 2 Apartigi k escepti por posta pridiskuto: *li konsentis nur kun ~oj* (limigaj kondiĉoj); *ni alsendas vian kontresumon kun ~o pri eraroj*. 3 Apartigi por ekskluzive disponigi al iu: *~mi ne ~is por mi eĉ ian rajton de aŭtoreco Z*; *~ila ĉaso*; *ĉiuj rajtoj estas ~ilaj*; *oni ~is al la estraro la povon decidi pri tio*; *la registaroj kutimas ~i al si tiajn aplikadojn Z*, plenan liberecon de agado Z.

Reziĝni (x). Definitive forlasi ian postulon, pretendon, esperon aŭ deziron; malpretendi: *~i rajton, la tronon, entreprenon, sian programon*; *~i pri io*; *mi tute ~as esti ĝuste komprenata de ili*. Kp FORMETI, FORLASI, FORĴETI, EKSIĜI, ABDIKI. ~o. Ago ~i. ~emo. Reziĝnacio.

Reziĝnacio. Cedema submetiĝo; senrezista, senprotesta k senplenda akcepto aŭ forlaso pri io: *en lingvo natura ĉiu eĉ plej granda efektiva malbonaĵo estas akceptata kun plena kontenteco aŭ ~o Z*; *~i pri sia sorto*.

* **Rezino.** Glueca brulebla suko de kelkaj arboj, precipe de koniferoj.

Rezisti (ntr). Malcedi, kontraŭstari: *la Israelidoj ne povos ~i antaŭ siaj malamikoj Z*; *~i al, kontraŭ*.

rezistanco <. Karakteriza konstanto de kondukilo, dependa ĉefe de ĝia naturo, longo k tratanĉo, difinita per la leĝo de omo. Vd KONDUKTANCO.

rezolucio Z. Deziro precize k oficiale esprimita de iu kunveno.

Rezoni (ntr). Logike kunmeti argumentojn k tiri el ili konkludon: *analogie ~i*; *~ado k filozofado pavoro ne donas Z*. Kp PRUVI, DIALEKTIKO.

Rezulti (ntr). 1 Logike sekvi el io: *el tiu principo ~as, ke*. 2 Rezultati: *alia aranĝo eble ~os el via diskutado Z*. ~o.

1 Logika sekvo ; konsekvenco. **2** Rezultato : *de elekto tro multa plej malbona ~o Z. ~igi.* Sekvigi kiel ~on.

Rezultato. Fina sekvo de ia agado : *doni, alporti bonan ~on ; akiri, ricevi, trafi ~on ; brila, riĉa ~o.* Kp FRUKTO, PRODUKTO, REZULTO, EFIKO, ATINGAĜO, BILANCO, RIKOLTO. Vd VENI, TRAFI, ŜTONO, LEPORO. ~i (ntr). Sekvi ~e el io. ~igi. Sekvigi kiel ~on (Kp KAŬZI, VEKI, INSTIGI). **Sen~a.** Senutila, vana : *sen~a peno* (Kp VANTA, SUPERFLUA, SENCELA. Vd BOVO, DRAŜT).

* **Ribo.** Dukotiledona arbeto kun malgrandaj bongustaj acidetaĵaj beroj (*ribes*). Kp GROSSO.

* **Ribell** (ntr). Rifuzi obeon al aŭtoritato : *lia spirito ~is kontraŭ la tiutempe reganta doktrino ; subpremi ~ulojn.*

* **Ricevi** (tr). 1 Vole aŭ nevole fariĝi posedanto, profitanto, spertanto, ĝuanto aŭ suferanto de io : ~i donacon, leteron, profiton, rabaton, saluton, laŭdon, bonan akcepton, sian ĝustan lokon ; *ci ~os* (kiel edzinon) mian filinon Z ; ~i sciigon, komision, ordonon, helpon ; ~i fortan impreson, la influon de iu ; ~i fortan premon ; ~i viziton, vizitanton ; ~i baton, punon, suferojn, atakon de frenezo ; ~os (estos) punita. Kp PAGI) vulpo por sia kulpo Z ; ~is (estis) punita) bandito laŭ sia merito Z ; *el ĉiu milo da semoj, kiujn ni pacience ĵetadis en la teron, apenaŭ unu ~is radikojn Z.* Kp AKIRI, ATINGI, GAJNI, RIKOLTI, KOLEKTI. 2 Fariĝi havanta ian abstraktan econ : *la argilo ~is formon de telero ; li denove ~is la konscion Z ; liaj pensoj ~is alian direkton ; liaj ludoj ~is tute alian karakteron Z ; la arbaro ~is la plej belajn kolorojn Z ; tiam nia ideo ~is sian unuan disvolvigon Z ; la propagando ~is de la kongreso fortan antaŭenpuŝon ; la lingvo ~as de tio grandan faciligon Z ; pro tio nia progresado ~is grandan prokraston ; ni baldaŭ ~os ŝanĝon de la vetero.* Kp AKIRI, PRENI, AKCEPTI, OKUPI.

Ricino. Veg. el fam. eŭforbiacoj, el kies grajnoj oni ekstraktas laksigan oleon (*ricinus*).

* **Riĉa.** 1 (iu) Posedanta multajn havaĵojn, multan monon, multajn bienojn : *ŝajnigi sin ~a, nenion havante Z ; ~eco estas frato de fierco Z ; ne helpo ~o en la*

tago de kolero Z ; nov~ulo. 2 (iu, io) Havanta multe da io ajn : *li estas ~a je scio k sperto ; principo ~a je konsekvencoj ; ~a je esperoj, je promesoj.* 3 (io) Enhavanta multajn konsistigaĵojn : *~a preparo, sed povo avara Z ; ~a havo Z, meblaro, materialo ; ~a sperto ; tiuj semoj alportis ~an rikollon Z ; ~a lingvo ; nia lingvo havos la eblon ne sole ~iĝadi, sed konstante plibonigadi Z.* Kp ABUNDA, MALMANKA, SUPERFLUA. Vd SUPERŜUTI. **Mal~a.** 1 Posedanta malmulte da valora havaĵo : *mal~ulo parencojn ne havas Z ; mal~eco ne estas malvirto Z* (Kp SENMONA, SENHAVA. Vd POŝO, PREĜEJO). 2 Posedanta malmulte da io ajn.

* **Ridi** (ntr). 1 Montri subitan gajecon per karakteriza streĉo de la buŝo k esprimo de la vizaĝo, ofte akompanataj de ĝoja voĉbruo : *plej bone ~as, kiu laste ~as Z* (Kp TRO FRUE) ; ~i la naivecon Z, pro la naiveco de iu Z ; ~o kuris sur ĉies lipoj ; eksplodi per ~o Z ; de majstra ĝis ~inda estas nur unu paŝo Z. 2 (f) Montri agrablan, bonstatan k feliĉan aspekton : *~anta pejzaĝo.* 3 (f) Favori al iu : *bone tiu sidas, al kiu la sorto ~as Z. ~eti* (ntr). 1 Senbrue montri sian afablecon k favoron per delikata streĉo de la buŝo k bonvola esprimo de la okuloj. 2 (f) Agrable aspekti : *la bela naturo ~etas al la vizitanto ; ~etis al ni la aŭroro, la mateno ; arĝente ~etas la luno.* 3 (f) Favori : *la sorto ~etas al li. ~egi* (ntr). Brue ~i.

* **Rifo.** 1 Enmara danĝera roko, kies supro preskaŭ elstaras el la akvo : *la malgaja k senhoma bordo de ~a k sovaĝa insuleto Z.* 2 (f) Danĝerigilo, risko de malsukceso : *ni ne devas ignori la ~ojn, kiujn ni renkontos sur nia vojo.*

* **Rifuĝi** (ntr). Foriri en iun lokon, kie oni estas ŝirmata kontraŭ danĝero : *la infano ~is apud sian patrinon ; ~i en monaĥejon, en eksterlandon ; la urbeto donis al li ~on Z ; lasu min havi ~on sub la kovro de viaj flugiloj Z ; du kabanoj, kvazaŭ ~intaj apud la bazo de monto ; Dio estas forlikaĵo k ~ejo por siaj infanoj Z.* Kp AZILO, DEFENDI, FUĜI, HAVENO, OAZO, PROTEKTI, SAVI. **RIM.** : Nepre malkonsilinda estas la uzo de **rifuĝi** en la signifo de **forkuri**.

* **Rifuzi** (tr). 1 Malakcepti ion donatan aŭ proponatan : ~i donacon, postenon ;

la aŭtoro ~is ĉiujn personajn rajtojn rilate tiun lingvon Z. 2 Ne konsenti ion petitan: ne ~u al mi antaŭ ol mi mortos Z; mi vokis k vi ~is Z; ~i al iu krediton B, la obeon, siajn rajtojn; ~i peton Z, al pelo B; ~i humiligi Z, fari B; la komitato ~is akcepti la proponon Z, ~is la pridiskuton de la propono; la intereso de l' afero postulas tian ~on fari tuj gravan vortaron Z (Vd SURDA). 3 (f. io) Ne kapabli, ne povi: miaj piedoj ~as plu min porti Z. For~i, ~iĝi (tr). Rezigni: ~iĝi tiun filon Z; for~i ĉiujn profitojn Z; forte mi dezirus for~i tiun tro turmantan rolon Z; for~i la mondon k monaĝiĝi.

* **Rigardi** (x). 1 Direkti sian vidon sur: ~u bone, kio estas antaŭ vi Z; ~i iun Z, al iu Z, sur ion Z; ~i tra la fenestro Z; fikse ~ante liajn okulojn; ~i la ĉielon, la pejzaĝon; ~i al la urbo; ~i al la morto en la vizaĝon Z; ni ~is sur la maron, sur la multajn ŝipojn k transen al la sveda bordo Z; malŝate ~i iun de alte Z; (f): tra la pordo ~is internen la stelplena ĉielo B; la sunradioj neniam ~as tiun faŭkon. 2 (f. io) Troviĝi en direkto al: fenestro ~anta en la korto Z; tien el ĉiu el la du domoj ~is fenestro Z. 3 (f. iu) Informi sin, kontroli, konstati: ~u, pro kio estas la bruo Z; ~u, ĉu ĝi ne estas mia portrelo Z? unu generalo volis ~i, kiel oni nutras la soldatojn K; anstataŭ blinde babiladi, ~u (konsideru) la faktojn K. 4 (f. iu) Atribui al iu aŭ io ian econ; juĝi, taksi, ŝati, opinii: bedaŭrinde multaj ~as maljuste al li Z; ~adi esp-on nur de ĝia flanko praktika Z; ili ~is sin kiel plej kompetentajn en la afero Z; oni ~as ilin kiel homojn frenezajn Z; ~i ion kiel tre gravan (Vd ALLIGI); ili ~as la ideon de lingvo internacia kiel sensencan infanan fantazion Z; ~u ĝiajn fruktojn kvaŝi konsekrataj Z (konsekratajn); tiuj naivaj kontraŭparoloj estis ~ataj kiel veroj ne ebligantaj ian dubon Z; eĉ malsaĝulo, se li silentas, estas ~ata kiel saĝulo Z. (Kp KONSIDERI, TAKSI, PRENI. Vd OKULO). *o. Ago ~i aŭ maniero ~i: ĵeti ~on al iu Z, sur iun Z, al io Z; la vilaĝanoj akompanis nin per ~cirolemaĵoj; nuba, riproĉa ~o; kolera ~o elfulmis el sub liaj kuntiritaj brovoj; ĉe la ~o, kiom fari restas Z. ~adi. Stulte ~i: ~adi kiel bovido Z. ~ema Z. Scivole vidama. El~i Z (ntr). 1 ~i de el iu loko: de monta

pinto la aglo el~as por si manĝaĵojn Z. 2 Z (Ev.) Aspekti, mieni.

* **Rigida**. 1 Nefleksebla: ~a branĉo, ŝtofo, membro; ~iĝi pro frosto; ~iĝo de la morto; ~e (fikse) rigardi iun Z. Kp SENMOVA, PARALIZITA, ŜTONIGITA, KATALEPSIO. 2 (f. iu) Necedema, neobeema, obstina: ~a karaktero; ~iĝi en sia decido Z; mia popolo ~iĝis en la defalo de mi Z. 3 (f. io) Ne adaptiganta al la bezonoj k cirkonstancoj: ~a stilo. Mal~a. Fleksebla, elasta.

* **Rigil**. Senmovebliĝi pordon, fenestron, klapon aŭ kovrilon per speciala ilo konsistanta el fortika metala peco ŝovebla en truon. ~ilo. Ilo por ~i. Kp SERURO, ŜLOSILO.

Rigora. Senindulge severa: ~a mastro; (f): ~a ekzameno, regulo; ekkoni la ~an realon.

riĵeto (Ku). Speco de mango, konsistanta el hakita porkaĵo aŭ kokidaĵo, miksitita kun graso.

Rikani (ntr). Duonridi aŭ pro stulteco aŭ pro malica moko.

rikiŝo. Orienta veturilo tirata per homa forto.

* **Rikolti** (tr). 1 Detranĉi k kolekti grenon aŭ iun veg-on: pluvo en tempo de ~o Z; forirante la soldatoj brutigis la ~on. 2 Amase kolekti iun ajn naturan produktaĵon: oni ~as la kaviaron ĉe la bordoj de la Kaspia maro. 3 (f) Ricevi iajn rezultatojn de sia ago: kion vi semas, tion vi ~os Z (Vd FORĜI, STERNI); ~i grandan aplaudon, sukceson; mi ~is nenion, escepte sendankecon; ĉirkaŭ tiu vorto elkreskis vasta ~o da miskomprenoj. Kp RICEVI, GAJNI, AKIRI. Post~i. Kolekti la spikojn restantajn sur la tero post la ~o; = spikumi.

* **Rilati** (ntr). 1 Havi inter si ligitcon k kondukt-reciprokecon: ili ambaŭ intime (inter)~as; ek~i, ~iĝi kun iu (Kp EKKONI, AMIKIĜI). 2 Havi inter si ian ajn ligitcon aŭ interefikon: mi ne povas kompreni kiel via konkludo ~as kun viaj premisoj. 3 Iel juĝi pri io; konsideri de ia vidpunkto: tiuj, kiuj provis ~i al nia ideo serioze k kun juĝo memstara Z; ni scias, ke vi kutimas ~i kun estimo nur al tiaj argumentoj Z. 4 Esti tiomfoje pli granda ol alia kvanto, kiom tria

kvanto estas pli granda ol kvara : 20 *as* al 5 kiel 8 al 2. *o*. 1 Ligiteco k reciproka konduto inter du aŭ pluraj personoj : *esti en o kun iu z* ; la ekonomiaj *oj* inter la ekzistantaj k orientaj landoj ; havi kun iu amikajn *ojn*. Kp AKTAŬTO, KOMUNIKIĜO. 2 la ajn ligiteco aŭ interfiko inter du aŭ pluraj aferoj : *estas neniu logika o inter ambaŭ ideoj* ; la vorto « mia » montras *on de posedo*. 3 Jugmaniero de iu pri io ; vidpunkto : *malfacile estas atingita la nuna favora o de la mondo al nia afero z* ; *mia o al tiu aŭ alia politika aŭ religia demando z* ; *esp. estas nenies propraĵo, nek en o materiala, nek en o morala z* ; certe minacas al ni nenian danĝeron en ĉi tiu *o z* ; laŭ tiu *o*. 4 Nombro montranta kiomfoje ia kvanto estas pli granda ol alia : *la o de 6 al 3 estas 2 B*. Kp PROPORCIO. *a*. Havanta *on* al (Kp PARENCA, ANALOGA, NAJBARA, PROKSIMA, SIMILA, KONCERNA). *e*. *ante* ; en *o* al ; laŭ vidpunkto de : *kiel li povas esti tiel blinda e sin mem z* ? *e* la korektecon de la lingvo, tiu libro estas rekomendinda. Inter *oj* = *o 1* : ligi, leksi inter *ojn* kun iu.

* **Rimo**. Samsoneco de la finaj silaboj en du aŭ pluraj versoj : *la o ne devas aŭferi la sencon* ; *ĉu vere poemoj aŭ nur aŭfoj ?* Kp ASONANCO. *1* (tr). Kunakordigi du aŭ plurajn vortojn aŭ versojn laŭ *o* : *itaj versoj*. *1* (lg)l. Kunakordigi laŭ samsoneco : (f) plej facile promeso *igas kun forgeso z*. *oldo*. Neperfekta *o*, en kiu la postakcentaj konsonantoj iom malsimilas : *ruzo-ruso* ; *altrangaj-blankaj*.

* **Rimarki**. 1 (tr). Distingi k aparte atenti ion aŭ iun : *li foriris neite* ; *ĉiuj is lian malgajan mienon* ; *oni ne is la tutan senfundamentecon de tiuj argumentoj z* ; *sed baldaŭ li is, ke tiu sistemo estas tro komplikita z* ; *li havas indan lerton*. Kp ATENTI, NOTI, OBSERVI. 2 (ntr). Diri atentigante : *Nu, vi ja nenion diras, is unu el la teksistoj z* ; *la mastro amike is : mi donus cent funtojn, se... z*. *o*. *itaĵo*. *1* (lg). Aparte atentigi pri : *mi devas igi vin pri tio z*. Kp AKCENTI, RELIEFIGI, EMPFAZI, INSISTI.

* **Rimedo**. Tio, kio servas por atingi celon : *kontraŭ ĉiu tedo ekzistas o z* ;

la celo ne pravigas la ojn B ; *ŝi uzis ĉiujn ojn por lin allogi* ; *oni ne havas on kontraŭ tiu malbono B* ; *grandaj malbonoj, grandaj ojn z* ; *uzi, apliki ĉiujn eblajn ojn* ; *ni plene utiligi la ekzistantajn ojn de nia lingvo antaŭ ol malsimpligi k malfaciliti ĝin* ; *tio estas ebla nur por personoj posedantaj grandajn monajn ojn z* ; *ili estas sen e perditaj*. Kp VOJO, ILO, PROCEDO, METODO, KONDUITO, AGMANIERO, TRAKTADO, MATERIALO.

* **Rimeno**. Longa mallarĝa leda strio uzata por ligi, fiksi ion aŭ por transigi movon de iu rado al alia.

rimeso z £. Speco deambio, kiun ŝuldata sendas al sia kreditoro por tiel pagi la pli malfrue pagotan ŝuldon. Kp KAMBIO, TRATO.

* **Ringo**. 1 Cirkloforma peco el malmola materio : (*fingro*)*o*, *o de fianĉiĝo* ; *kol o* ; *brak o* ; *orel o* ; *oforma* ; *ego de barelo*. 2 (f) lo havanta formon de *o* : *ellasi fum ojn el sia cigaro*. Kp RONDO, CIRKLO, BUKLO, BRACELETO.

* **Rinocero**. Granda sovaĝa dikhaŭta mambesto, kun unu aŭ du pintaj kornoj elstarantaj sur la nazo.

* **Ripo**. Ĉiu el la kurbaj ostoj, kiuj ĉirkaŭas la bruston de homo aŭ besto : *k Dio konstruis el la o, kiun li prenis de la homo, virinon z*.

Ripari (tr). Rebonigi : *mi ŝiritan veston (Kp FLIKI)* ; *mi horloĝon, maŝinon* ; (f) *mi mankon, forgeson*.

* **Ripeti** (tr). 1 Denove diri aŭ fari tion, kion oni mem diris aŭ faris : *mi as, ke tio ĉi estas mia privata opinio z* ; *kiel hundo revenas al sia vomilaĵo, tiel malsaĝulo as sian malsaĝaĵon z* ; *niaj kontraŭuloj konstante adis al ni, ke z* ; *ado estas plej bona lernado z*. Kp REMAĈI, GURDI. 2 Denove diri aŭ fari tion, kion alia persono diris aŭ faris : *papago estas nur kapabla i la parolojn, kiujn ĝi aŭdis*. Kp PLAGIATO.

* **Ripozi** (ntr). 1 Resti dum kelka tempo nelaborante, nenion farante, por refreŝigi siajn fortojn : *mi estas laca, mi devas iom i de la streĉoj* ; *laboro finita, o merita z* ; *li perdis la dorman on z* ; *la lando is (guis pacon) dum 80 jaroj z* ; *ejo* (Vd HAVENO, OAZO) ; *tiu promenado*

~igos vian cerbon; sen~e penadi. **2** Senmove kviete kuŝi: *lia kapo ~is sur ŝia brusto Z*; (f) *en la koro de saĝulo ~as* (konstante troviĝas) *saĝo Z*; ~purigi akvon Z. **3** Resti morte kuŝanta: *sub la palmoj ~as la restaĵoj de viaj edzinoj B*. Kp KUŜI, HALTI, ĈESI, PAŬZI, KVIETI.

* **Riproĉi** (tr). Malmilde mallaŭdi iun por esprimi sian malkontentigon k prozolibonigi lian konduton: ~i iun Z; ~i ion al iu Z; ne ~u vian amikon, ĉar vi mem plimulte meritas ~on Z; mensogema lango malamas siajn ~antojn Z; pli efikas ~o ĉe saĝulo, ol cent batoj ĉe malsaĝulo Z; pli bona estas ~o nekaŝita, ol amo kaŝita Z; fari ~ojn al iu Z. Kp ADMONI, MALAPROBI, PREDIKI. Vd TANI.

* **Riski** (tr). **1** Elmeti ion al necerto aŭ danĝero: ~i sian vivon en batalo Z; kiu ne ~as, tiu ne gajnas Z; sin ~i al la morto; ~i grandan sumon; li estas tro ~ema; tiu provo estas tute sen~a. Kp AVENTURO, ŜANCO, KOMPROMITI. **2** Sin elmeti al la eblo de ia bedaŭrinda okazo: ĉiuj ~as egale la morton; atentu, vi ~us fali Z; malantaŭe de l' fronto, li ne ~is kuglon. **3** Provi fari ion malgraŭ la eblo de malsukceso; maltimi: la komitato ne ~os preni sur sin mem tiun taskon Z; mi ~as diri, ke; tiun aserton ni ne ~as subskribi; ~a eksperimento Z; vi povas sen~e veti, ke...

Rismo. Aro da 500 folioj, pp papero.

* **Risorto**. Elasta lameno aŭ fadeno el metalo aŭ alia materio, kapabla repreni la antaŭan formon, post kiam ĝi estis fleksita, premita aŭ streĉita: ~o de horloĝo, de kanapo, de kaleŝo B; ~a matraco B. ~iĝi. Reagi kiel ~o (Kp RESALTI). Vd KAŬĈUKO.

Rito. Deviga religia ceremoniaro.

Ritmo. Perioda melodio reveno de la akcentitaj k neakcentitaj tonoj aŭ silaboj en muzikaĵo aŭ versoj: ~e (takto) paŝi B. Kp MELODIO, HARMONIO, ARIO.

rivalo D = konkuranto.

rivell (tr) . Aperigi per specialaj hemiaj banoj la latentan bildon (negativon) sur la impresita tavolo de plako aŭ papero.

* **Rivero**. **1** Natura fluanta, iom forta, akvoro enversiganta en ~egon aŭ en maron. **2** (f) Granda kvanto da io fluanta

aŭ radianta aŭ simila al antaŭeniranta fluaĵo: ~oj da larmoj; suno verŝis ~ojn da lumo k varmego B; li englutis ~ojn da konjako B; homaj ~oj plenigis la strat-ojn; digi la ~on de la reforma agitado Z. Kp TORENTO, KANALO. ~ego. Granda k forta ~o, kiu enfluas en la maron. ~eto. Malgranda k malforta ~o: ~eloj fluas al ~oj Z. (per etaj ŝparoj oni riĉiĝas).

* **Riverenco**. Respekte ĝentila kliniĝo de la busto por saluti iun aŭ ion. ~l (ntr). Fari ~on.

rivoluo . Cirkla movo de io aŭ de punkto ĉirkaŭ akso aŭ punkto ĝis reveno al la deirpunkto: rotacio de 360°. ~a surfaco. Surfaco naskita el la ~o de kurbo.

* **Rizo**. Veg. el fam. gramenacoj liveranta nutrajn grajnoj, kulturata precipe en Azio. ~ejo. Malseka kampo en kiu oni kulturas ~on.

rizomo . Subtera tigo ĉe kelkaj plantoj, kiu kreskas ĉe unu ekstremo k detruigas ĉe la alia.

Robo. **1** Longa ampleksa flirtanta vesto kun manikoj k kovranta la korpon de kolo ĝis piedoj, kiu portis la viroj en iamaj tempoj k kiu estas ankoraŭ uzata de orientanaj viroj k de pastroj (Kp SURTUTO, SUTANO). **2** Analoga vesto ankoraŭ nun portata de la virinoj k infanoj (Kp JUPO). **3** Analoga vesto, kiu estas hodiaŭ oficiala kostumo de profesoroj, juĝistoj, advokatoj ks, dum ili plenumas sian oficon (Kp TALARO). **Negliĝa ~o B, ĉambra ~o D**. Negliĝa vira longa nestreĉa hejmvesto (Kp PIĴAMO, SURTUTO).

* **Rodo**. Eksterhavena parto de maro nature aŭ arte ŝirmita kontraŭ la ventoj, kie ŝipoj povas sendanĝere haltadi.

rodi . Mordeti, mangi per malgrandaj pecetoj: la ratoj ~as meblojn; (f) la venĝo ~is en lia koro. ~uloj. Ordo de mambestoj, havanta en ĉiu makzelo incizivojn: muso, rato.

rododendro . G. de erikacoj, montara k ornama planto (*rhododendron*).

Rojalismo Z. Politika doktrino de la partianoj de la reĝeco.

Rojallisto. Partiano de la reĝeco.

Roko. Granda ŝtono nature firme fiksita en iu loko: tie kuŝis grandaj blokoj

da ~o, ĉirkaŭkreskitaj de musko Z; konstrui sur ~o (f. fortike).

Rokoko. Franca arkitektura k ornama stilo, kiu furoris dum la fino de reĝado de Ludoviko la XV, k kiun karakterizas kapricaj volutoj k densaj delikataj ornamaĵoj. Kp BAROKO.

Rolo. 1 Ĉiu parto de teatra verko, ludata de ĉiu aparta aktoro: ludi la ~on de Hamleto; ĉef~ulo (heroo 3). 2 (f) Agado, funkcio de iu aŭ io, konsiderata en siaj efikoj: ludi gravan ~on en entrepreno B; ~o tre flata sed tre ŝarĝa Z; Esperanto montriĝis tute taŭga por sia ~o Z; la kutimo ludas gravan ~on en la vivo Z; plenumi Z, okupi ~on en ia afero Z. Kp TASKO, OFICO, OKUPO, PROFESTO.

Romano. Literatura eposa proza verko, konsistanta el longa rakonto pri image elpensitaj aŭ aranĝitaj faktoj. ~eca. Reveme k himere sentema kiel la herooj de la malnovaj ~oj (Kp SENTIMENTALA).

Romanco. Kanta versaĵo pri kortuŝanta temo.

Romantiko. Literatura doktrino de la komenco de la 19-a jarcento, kiu estas ĝenerale karakterizata per konstanta kontraŭeco al la klasika doktrino, celante la kontentigon al la sento k fantazio pli ol al la intelekto k racio, preferante la brilecon k la koloron pli ol la klarecon k precizecon, k uzante trograndigon k hiperboligon de la esprimo plivole ol diskretecon k moderecon.

Rombo. 1 = lozaŝo 1. 2 Delikatgusta plata ~oforma marfiŝo samfamilia kiel pleŭronekto (*rhombus maximus*). ~ofiŝo. ~o 2.

* **Rompl** (tr). 1 Difekti objekton disigante ĝin perforte en du aŭ plurajn pecojn, ĉu per bato, ĉu per puŝo, ĉu per tiro, ĉu per premo: ~i vazon; kie maldike, lie ~iĝas Z; la arboj preskaŭ ~iĝas sub la mulleĝo da fruktoj; ~i la murojn inter la popoloj Z; paf~i al iu la kranion; ~i al si la cerbon (f: peni por trovi ideon, rimedon. Kp CERBUMI); kap~aj rezonoj; ~ita arkaĵo (ogivo); (f) li estas lute ~ita de la malsano; (f) ~i (malobservi) sian vorton Z, la Fundamenton Z; (f) ŝia tuŝiteco el~iĝis (subite montriĝis, kvazaŭ ~ante ion, eksplodis)

per laŭta plorado Z; fari en~on en la urbon Z; penetri tra~e (perforte) en la tendaron Z. 2 (f) Ĉesigi la kontinuecon de io: ~i la silenton B, la ekvilibron; eksploda bruo ~is la kvietecon; ~i la hejman pacon; nenie ~iĝas la kontinueco Z; la emocio ~is lian voĉon B; unusola kontraŭa voĉo ~is la unuanimecon de la baloto; ~i la diplomatiajn rilatojn kun iu regno; ~i ĉiujn rilatojn kun iu. (Kp ŜIRI, FENDI, TRANĈI). ~i kun la ĝeneralaj kutimoj Z; la faktoj elokvente ~is tiun opinion; ~i la tradicion, kun la tradicio; verdaj parkoj ~as la unutonecon; mi ne vidas ian neceson por fari ~on en iu alkulimigo Z. 3 (f) Cedigi, venki: ~i la kontraŭstaron, indiferecon; ~i la ĝisnunan rekordon; la malfacilaĵoj de la entrepreno ~is lian kuraĝon; ĉiuj ekprovoj de liberigo estis ~itaj; malgraŭ ĉiuj persekutoj la amo de la popolo por sendependeco restis ne~ita; malfacile estos ~i lian obstinon (Kp FRAKASI, FALIGI, RUINIGI, POLVIGI, DETRUI). ~ebla. 1 Kiun oni povas ~i: la regno formas unu nedis~eblan tutaron. 2 Kiun oni povas tre facile ~i: ~ebla k tuŝolima porcelano Z. De~i (tr). Preni ~ante: se la arbo falis, ĉiu branĉon de~as Z. Dis~i (tr). Tute dispecigi: la tero estis kovrita per dis~aĵoj; (f) tiu artikolo dis~is la indiferecon de la publiko; (f) liaj bonaj intencoj dis~iĝis kontraŭ tia malfido. Inter~i (tr). 1 ~i 2: seninter~a aktiveco. 2 Mem ekparolante, ĉesigi la parolon al iu: Mario inter~is sin Z. ~itaĵo Z, ~opeco Z. Peco de io ~ita; dis~aĵo: ~itaĵoj de ŝipoj Z.

* **Rondo.** 1 Kurba permita linio, kies ĉiuj punktoj estas en egala distanco de interna meza punkto nomata centro; cirklo 1; cirkonferenco: niaj danc~oj aliformiĝis en Junebron Z. 2 Ebena limigata de rondo, cirklo 2. 3 Aparta aro da homoj, kunvenantaro, societo: li multe klopodis por favori al esp-o la oficialajn k sciencajn ~ojn; jen mia ~o Z (miaj amikoj k konatoj; tiu, kun kiuj mi kutime interrilatas); tio havas intereson nur por limigita ~o el niaj legantoj. ~a. Havanta formon de ~o, cirkloforma aŭ sferforma. ~iri. 1 Iri laŭ ~a linio. 2 Iri de unu loko aŭ persono al diversaj aliaj k fine reveni al la deirpunkto: li ~iras (flirtas) ĉirkaŭ ŝi kiel papilio ĉirkaŭ lumigilo (Kp ĈIRKAŬIRI, CIRKULI).

rondelo. Fiksforma versareto kun 1 aŭ 2 versoj dufoje ripetitaj.

* **Ronki** (ntr). 1 Eligi bruon spirante dum la dormo. 2 Eligi bruon similitan al ~ado; grunti : *li ~is kiel porko, kiel kolera leonido B.*

* **Roso.** Gutoj da vaporo, kiuj dum nokto fluidiĝas sur la vegetaĵojn aŭ sur la teron.

* **Rosmaro.** Mara mambesto, simila je foko, kun du longaj elstarantaj dentoj (*rosmarus*).

* **Rosmareno.** Arbeti el fam. labiacoj, el kiu oni ekstraktas bonodoran esencon (*rosmarinus officinalis*).

* **Rostl** (tr). 1 Kuiri manĝaĵon elmetante ĝin al varmego, ĉu sur kuirkrado, ĉu en forno, ĉu en kaserolo : *~ita kolombeto ne flugas al buŝeto Z* (neniu akiro sen laboro. Kp GUTI). Kp BAKI, KUIRI, FRITI. 2' (f) Eligi varmegon : *varmege ~as la suno Z.* Kp ARDI.

rostbeto Z, rostbifo. Dika peco da rostita bovaĵo.

* **Rostro.** 1 Tre longa tubforma nazo de elefanto k de kelkaj mambestoj : *~o* (nazego) de porko Z. 2 Suĉilo de diversaj insektoj.

* **Roto.** 1 Taĉmento da soldatoj : (f) : *labor~o* (alterne laboranta aro); *~o da perdriktoj.* 2 Subdivido de bataliono.

rotacil Z (ntr) ☼. Turniĝi ĉirkaŭ interna akso : *nia tero ~as*; *~i sur pivolo.* Kp RULIĜI, TURNIĜI. Vd RIVOLUO. ~a. 1 ~anta, revolua. 2 (pri maŝino) Kies turniĝa movo estas senpere produktata : *~a maŝino.* ~o. Aĝo ~i.

Rotondo. Ronda konstruaĵo kun kupolforma tegmento.

* **Rozo.** Arbeti el fam. rozacoj kun belaj bonodoraj floroj (*rosa*) : *ne kuŝi sur ~oj* (f : esti en tre malagrabla situacio. Kp DORNO). ~a. 1 Rilata al ~o. 2 ~kolora. 3 (f) Gaja, optimisma : *~aj pensoj.* ~eto Z. Kokardeto uzata kiel signo de rango en ordeno.

* **Rozario.** 1 Vico de difinita nombro da malgrandaj interkroĉitaj globetoj servantaj por kalkuli la diritajn preĝojn : *trapreĝi la ~on Z.* 2 (f) Longa vico da ne intime ligitaj aĵoj : *tuta ~o da rememoraĵoj, da insultoj.* Kp ĈENO, LITANIO, GIRLANDO, RUBANDO.

rui (tr) ☼. Maceri tekseblan planton en likvaĵo por apartigi ĝiajn fibrojn de aliaj substancoj.

* **Rubo.** 1 Rompitaĵoj el ruinigita konstruo. 2 Rompitaĵoj el iu ajn objekto. 3 (f) Senvaloraĵ forjetindaj objektoj, balaaĵoj : *tiuj riloj k ceremonioj estas neesenca ~o*; *liberigi la vojon el la ~oj de la superŝtiĉoj* (Kp KOTO). ~ejo. Loko, kien oni forjetas la ~ojn : *multaj batalŝipoj, antaŭ nelonge konstruitaj, jam senvoloriĝis k estas laŭgaj por la ~ejo.*

* **Rubando.** 1 Longa mallarĝa teksaĵo uzata kiel ornamo. Kp PASAMENTO, GALONO, ORDENO. 2 Longa mallarĝa peco da teksaĵo uzata por ligi, vindi, ĉirkaŭvolvi; vind~o : *en antikva Egipto oni ĉirkaŭvolvis per ~oj la enbalzamigitan mortinton B* (Kp ZONO, BANDAĜO, RIMENO, BANDEROLO, STRIO, BENDO). 4 (f) Longa vico da aĵoj senmanke sinsekvaj : *senfinaj ~oj da regimentoj fluus en la centron de la urbo.* Kp ĈENO, GIRLANDO, ROZARIO.

* **Rubeno.** Juvela diafana ŝtono, ordinare malhele ruĝa. Kp GRENATO.

Rublo. Rusa monero.

* **Rubriko.** Vorto aŭ titolo sciiganta pri la ĝenerala temo, al kiu apartenas ia artikolo de gazeto, ia sekcio de libro.

Rubuso. Sovaga tre ofta dorna arbeto el fam. rozacoj, kun dolĉaj manĝeblaj fruktoj, similantaj nigrajn frambojn (*rubus*).

rudimenta Z. 1 Tute elementa (pp scio). 2 Apenaŭ elkreskinta (pp organo), atrofia.

* **Ruĝa.** Samkolora kiel sango : *~a kiel tomato, koralo, rubeno, papavo, grenato, cinabro, minio*; *flav~aj haroj*; *~iĝi pro honto, de honto Z.* Kp SKARLATA, PUNCA, KARMINA, KARMEZINA, PURPURA, ROZA. **Trans~a.** Kvalifikas nevideblajn malrapide vibrantajn radiojn deviitajn de la prismo trans la ruĝajn.

* **Ruino.** 1 Restaĵo el renversita aŭ disfalinta konstruo : *sur la monteto alte starigas la ~oj de kastelo*; *disfali en ~ojn B*; *mi faros la urbojn de Judujo ~oj, loĝejo de ŝakaloj Z.* 2 (f) Pereo, detruigo : *la mondo falis de (pro) la ~o de kredo B* (Vd ABISMO). 3 (f) Senmonigo, senriĉigo : *tio estus nur prokrasti la ~on de la ŝtato B.* ~a Z. ~igita, disfalanta en ~ojn : *~a ŝtuparo Z.* Kp KADUKA, DUONDETRUITA,

PUTRA. ~igi. 1 (pp konstruo) Disfaligi en ~ojn, renversi, duondelrui : tertremo ~igis la urbon ; mia tendo estas ~igita Z ; pastlistoj ~igis mian vinbergardenon Z. 2 (f) Detrui, pereigi : per interna malpaco ni ~igus nian aferon Z ; ni decidis malhonorigi k ~igi Egipton B ; tio ~igus la laboron de 20 jaroj Z ; ~igi la sanon de iu, la honoron de virino Z ; la konstantaj ribeloj ~igis la aŭtoritaton de la sultano ; ~igitaj fortoj Z ; kun nervoj ~igitaj de la ĉiutaga ekscitigo (Kp EKSTERMI, KONSUMI, SUBFOSI, RENVERSI). 3 (f) Senmonigi, senhavigi, senriĉigi : kiu ~igas patron estas filo hontinda Z ; tia elspezo ~igus min B ; la ŝtato estas ~igita k la faraono estas en mizero B ; ~igita nobelo. Vd ELSUĈI, BANKROTO. ~aĵo = ~o 1 : Jeruzalem fariĝos ~aĵo Z (Kp DETRUITAĴOJ Z, RUINŝTONOJ Z). ~iĝo = ~o 2 k 3 : kompleta financa ~iĝo.

* **Ruklt** (ntr). Eligi tra la buŝo stomakajn gasojn kun plaŭda bruoj.

rukuli = kolombumi 1 k 2.

* **Ruli** (tr). Antaŭenirigi objekton turnante ĝin ĉirkaŭ ĝi mem : ~i ŝlomon, ŝlipon, barelon antaŭ si ; sin ~i sur la tero ; (f) la trilitaj kampoj ~is (ondigis) ondojn da oro ; (f) la buŝo de l' poetoj pligrandigante ~as (rediras) tiun agon Z. Kp TURNI. VOLVI. ~o Z, ~aĵo Z. Longa ~ebla cilindro : ~o da paperoj (Kp VOLVAJO, BOBENO) ; draŝ~o Z. ~ado. 1 Ago ~i. 2 ~bruo : ~ado de tamburoj Z. 3 Z Gamo rapide kantata sur sama silabo. 4 Transversa balanciĝo de ŝipo sur la ondoj. ~iĝi. 1 Antaŭenigi turniĝante ĉirkaŭ si mem : veluriloj ~iĝadis brue tra la stratoj B ; falinte li ~iĝadis de branĉo al branĉo ; (f) : la akvoj ~iĝas (fluas) al la maro B ; la

mara nebulo ~iĝadis (etendiĝis) super la akvo Z ; nuboj da fumo el~iĝis el la fenestroj ; la ĉielo kune~iĝos kiel skrib~aĵo Z. 2 Transverse balanciĝi sur la ondoj : la ŝipo forte ~iĝadis. Kp TANGI. ~fali. Falante ~iĝi. ~faliĝi, ~jeti. Faligante ~iĝi : ~jeti iun de rokoj Z.

* **Rumo.** Alkobola trinkaĵo ekstraktata el suko de la sukerkano.

runo. Litero el plej antikvaj skandinavaj alfabetoj.

* **Rusto.** Brunruĝa fera oksido, kiu kovras per maldika tavolo la feron aŭ ŝtalon trovigantan en malseka atmosfero : ŝtosilo uzata ~on ne konas Z. ~(1ĝ)l. Kovriĝi per ~o : (f) malnova amo ne ~iĝas Z (ne velkas, restas ĉiam freŝa).

ruŝo Z. Vesta ornamajo el dense faldumita tulo.

Ruto. Dukotiledona veg. kun fortaodoro, uzata en medicino (ruta).

Rutino. 1 Lerto akirita per praktika ripetado k longa kutimo : tiuj interpretistoj bezonas eksterordinaran lingvan ~on k pensalestecon. 2 Nevenkebla kutimo, pro kiu oni konstante k senpense plenumas sammaniere samajn agojn : la kongreso estis blindigita per la ~aj kutimoj Z ; resti kaptita de la paraliza ~o ; fali en foston de ~o ; la ~aj ideoj de la amaso Z ; ne sufiĉas ~e balbuti kiel la papagoj. Kp STEREOTIPA, GURDITA. Vd KUNTRENI 1.

* **Ruza.** Artifike k lerte trompa : ~a homo ; ~a ago ; el vulpo plej ~a fine estas kaptata Z ; ~miena. Kp SUBTILA, SAGACA. ~o, ~aĵo. ~a rimedo. ~i (ntr). Esti ~a. Super~i (tr). Superi per ~o : nun tiu ĉi azeno lin super~as Z.

S

* **Sabato.** Sepa tago de la semajno, rigardante dimanĉon kiel la unuan, k ripoztago por la judoj.

sabeko Z. Muzika triangula kordinstrumento uzata ĉe antikvaj Hebreoj.

sabliko Z Speco de krispa brasiko.

* **Sablo.** Minerala, diversspeca, pli malpli delikata polvo, formita de diserigo

de ŝtonoj, precipe de kvarco : (f) jeli ~on en la okulojn (blindigi) de la iluziita homaro ; konstrui sur la ~o B (f. malfortike. Vd ROKO). Kp POLVO. ~i (tr). Surŝuti per ~o : ~ita vojo B.

saboti (tr). Intence fuŝi.

Sabro. Longa glavo, kies iomete kurba klingo estas nur unuflanke tranĉa. Kp RAPIRO, SPADO, BAJONETO, PONARDO.

Sacerdoto (Rk). Pastro de la rom-katolika, anglikana aŭ grekortodoksa eklezio, supera je diakono, laŭrite ricevinta la rajton disdoni la sakramentojn.

* **Safiro**. Malhele blua diafana juvelŝtono : *~aj okuloj* B.

* **Safrano**. Veg. el fam. iridacoj, el kies floroj oni ekstraktas flavan kolorilon k spicaĵon (*crocus sativus*).

* **Sago**. Vergeto kun ŝtona aŭ metala pinto, kiun oni pafas per pafarko.

* **Sagaca**. Spirite akrevida k klarjuĝa, singarde elturnigema, subtile eltrovema : *ĉio en la ĝardeno estis aranĝita plej ~e* Z. Kp SAĜA, SPRITA, PENETREMA, INTELGENTA, SUBTILA.

Saguo. Nutra grio ekstraktata el medolo de iuj palmarboj. Kp TAPIOKO.

* **Saĝa**. 1 Posedanta normalan spiritoŝtaton k ĝustan juĝkapablon pri ĉiaj aferoj : *pli bona estas ~a malamiko ol mal~a amiko* Z. 2 Modera k singarda en praktika konduto : *kiu kolektas dum la somero k kiu retenas siajn lipojn estas ~a* Z ; *feliĉo fierigas, malfeliĉo ~igas* Z ; *ĉiuj aprobis tiun ~an decidon* ; *~aj spertoriĉaj vortoj* Z ; *~e konduki la aferojn de la ŝtato*. Kp SPERTA, PRUDENTA. 3 Inteligenta : *mal~ulo diras vorton, ~ulo komprenas la tutan aferon* Z ; *li ne estas el grandaj ~uloj nek elpensis la filozofian ŝtonon* Z. ~o. 1 Normala spiritoŝtato k kapablo ĝuste juĝi pri ĉiaj aferoj : *Dio puni deziras, ti la ~on fortiras* Z ; *perdi la ~on* Z (Kp KANDELO, MUŝO) ; *komuna ~o diras al ni, ke* Z ; *pli da babilemo ol da ~o* Z. 2 Modereco k singardo en la praktika konduto : *feliĉa estas la homo, kiu trovis ~on k akiris prudenton* Z ; *en ĉiu aĝo devas kreski la ~o* Z. 3 Inteligenteco, spirita kapablo : *kiu prudenton ne havas, tiun ~o ne savas* Z ; *~o abunda, sed ne profunda* Z ; *la homo ~o ne povas ĉirkaŭpreni tiujn aferojn* B ; *havi ĝenian ~on* B. ~eco. Sperta lerto k spirita ekvilibro akirita per ĝusta ekzerco de la prudento = ~o 2 k 3. **Mal~a**. 1 Ne posedanta normalan spiritoŝtaton nek ĝustan juĝkapablon : *li estas tute mal~a k freneza* Z ; *kiu ĉasas vantaĵojn, estas mal~ulo* Z ; *mal~ulo ofte estas profeto* Z ; *eĉ mal~ulo, se li silentas, estas rigardata kiel ~ulo* Z. 2 Malmodera k nesingarda

en la praktika konduto : *malordema k mal~a, li ne laŭgas por sia ofico* ; *mal~e malŝpari la hereditan monon*. 3 Seninteligenta, stulta : *mal~a kiel ŝtupo* Z.

* **Sako**. 1 Granda, proksimume cilindroforma ujo el ŝnurteksaĵo aŭ maldelikata ŝtofo, kun malfermaĵo ĉe la supro, por enteni grenon, farunon, karbon, ktp : *se ~o tro pleniĝas, ĝi baldaŭ disŝiriĝas* Z. 2 Malgranda diversforma ujo el ŝtofo, led, papero ktp, por enteni iajn aĵojn. (Vd FELO). 3 Monujo : *kiam ~o mizeras, amo malaperas* Z ; *vortoj ~on ne pleniĝas* Z ; *edziĝo pro amo flama al ~o sonanta* Z. Kp POŝO, KESTO, KASO. ~aĵo. Maldelikata pentovesto : *vi deprenis de mi mian ~aĵon k zonis min per ĝojo* Z. **Du~o**. Longa ~o fermita ĉe ambaŭ ekstremajoj, kun malfermo en la mezo.

* **Sakro**. Triangulo osto kuniganta la vertebran spinon kun la pelvo.

sakri. (ntr). Esprimi indignon aŭ koleron per blasfemaj aŭ nedecaj vortoj.

Sakramento. 1 (R) Rita aĝo, destinita por komuniki al iu iom el la supernatura dia forto. 2 (Rk) Rito iniciatita de Kristo por doni aŭ pliiĝi la difavoron al iu aŭ por havigi pardonon pri peko. Kp GRACO.

sakrilegio Z. Malrespekta aĝo kontraŭ sanktigita persono, objekto aŭ loko. Kp PROFANIA. ~1 (ntr). Fari ~on.

Sakristio. Loko en preĝejo, kie oni konservas la kultajn objektojn k vestojn, k kie la pastroj sin vestas por la diservo.

saksfono ꝑ. Kupra blovmuzikilo kun klapoj.

* **Sal**. 1 Vulgara nomo de la natria klorido, konstante uzata por ĝustigi la mangajojn. 2 Kombinaĵo de acido kun bazo. ~a. ~gusta. ~1 (tr). Meti ~on en : *pli bone ne ~i ol ~i tro multe* Z (ne tro babilu). **Ter~o**, ~ŝtono. ~o formanta solidajn tavolojn en la tero. **Mar~o**. ~o ekstraktata el mara akvo per elvaporigo.

* **Salajro**. Sumo periode pagata por servado, laboro, ofico. ~ulo. Homo ricevanta ~on. Kp PAGO, REKOMPENCO, HONORARIO. ~1 (tr). Doni ~on al iu : *oni ja ne devas forgesi, ke la komitatanoj ne estas homoj ~ataj* Z.

* **Salamandro.** G. de batrakoj, kun kvar kruroj k longa vosto, similantaj lacerton (*salamandra*).

* **Salato.** 1 Manĝaĵo konsistanta el freŝaj aŭ boligitaj herboj aŭ legomoj spicialaj per salo, vinagro k oleo. 2 (f) Senorda konfuza miksaĵo da tre diversaj aĵoj : *tiu libro estas vera ~o el klarigoj, konsiloj, versoj, ŝercoj.*

Saldo. Diferenco inter debeto k kredito. ~I (tr). Starigi la ~on.

* **Saliko.** Arbo dukotiledona, kreskanta ĉe bordo de akvo aŭ en malsekaj teroj, k kies flekseblaj vergoj estas uzataj en korbfarado.

salikario Z. G. de ~acoj kun rozkoloraj floroj (*salicaria*).

Salivo. Senkolora fluaĵo, sekreciata de specialaj glandoj, kiu malsekigas la buŝon k enhavas fermenton kunefikantan en digestado. Kp KRAĈI. ~I (ntr). Eligi ~on.

* **Salmo.** G. de maraj fiŝoj kun rozkolora bongusta viando, kiuj kontraŭfluen migras en la riverojn por demeti fraĵon (*salmo*).

* **Salono.** Eleganta ĉambro, ordinare destinita por ricevi vizitantojn.

* **Salpetro** KNO³. Kalia azotato, kiu formigas nature sur malsekaj muroj k estas uzata por produkti azotikan acidon k fabriki pulvon.

* **Salto** (ntr). 1 Rapide sin levi tutkorpe de tero per risortiga svingo de kruroj k refali samloken, aŭ sin ĵeti samrimede de iu loko al alia, pasante sentuŝe super la interaĵo : *kiu tro rapide ~as, tiu baldaŭ haltas Z* ; *la montoj ~is kiel ŝafoj, montoj kiel ŝafidoj Z* ; *ŝi ~is posten kun teruro B* ; *sur la vojo ~adis infanoj Z* ; *li ~is en la veturilon k forveturis Z* ; *birdoj ~adis de branĉo sur branĉon Z* ; *sin prepari por ~o, al ~o B* ; *per kelke da ~oj li transpasis la ŝtuparon Z* ; *pro raviteco li faris transkapiĝan ~on Z* ; *~e leviĝi de la kanapo B* ; *~leviĝi Z*. Kp Danci. 2 (io) Rapide moviĝi diversflanken : *la ondoj ~is furioze sur la krutajon B* ; *fajrreloj ~as ĉirkaŭen Z*, *el sub la hufoj B* ; *ŝia manelo ~adis en la aero kiel granda velo de ŝipo Z* (Kp Ruliĝi). 3 (f. iu) Rapide senpere pasi de iu afero al alia tute malproksima k diferenca, ne sin okupante pri la interaj aferoj : *estas mirinde, kiajn*

pensajn ~ojn oni povas fari Z ; *fari ~on en la historio* (transiri senpere de iu tempo al alia malproksima tempo) ; *la evoluo de la arto ofte faras ~ojn de unu ekstremo ĝis la alia* ; *flanken ~i el la logiko*. 4 (f. iu) Intence preterlasi : *la tedita leganto ~as super la moralpredikantajn paĝojn*. 5 (f. pp kvanto) Subite kreski : *la nombro de la kongresanoj ~is dum unu monato de 300 ĝis 800* ; *la gradoj de varmo ~is de 8 ĝis 25*. De ~I (ntr). ~i de alte : *la rajdanto de ~is teren*. Dis ~I (ntr). (io) Rapide disrompiĝi : *dis ~os la obstinaj baroj inter la popoloj Z* ; *dis ~igi la malnovajn katenojn de la spirito Z*. Ek ~I (ntr). Subite ~i : *ek ~i de ĝojo Z*, *de surprizo Z* ; *muelejo haltas, muelisto ek ~as Z* (subite skuigas por forta emocio). El ~I (ntr). Subite k rapide eliri aŭ eligi : *hoko el ~is, afero haltis Z* ; *kio el la dentoj el ~as, en la lipoj ne haltas Z* ; *ni ne povas el ~i el nia propra haŭto* (natura). El ~ulo. Homo, kiu rapide riĉiĝis aŭ range plialtiĝis. Kp NOVRIĈULO, PARVENUO. For ~I (ntr). Rapide dekliniĝi : *laboro ne estas leporo, ĝi hallos, ne for ~os Z* (proskrastita ne estas perdita) ; *ne for ~u de mia komiso Z*. Re ~I (ntr). ~i aŭ esti resendita de iu loko al alia : *mi estas nur la centra punkto, en kiu kolektiĝas ĉiuj gratuloj por re ~i de tie al ĉiuj flankoj de la mondo Z*. Trans ~I (tr). Transpasi ~ante : *trans ~i muron Z* ; *trans ~e senhalte Z* (nur pasante) ; *ni povas trans ~i* (preterlasi) *la sekvantan tagon Z*. ~otabulo. Dekliva elasta planko, sur kiu oni kuras por sin antaŭsalte svingi.

* **Saluti.** 1 Montri al iu per ekstera gentila signo sian respekton, estimon, ŝaton : *klini ~e la kapon Z*. 2 (f) Deklari publike sian admiron, respekton, intereson, kontentecon pri io : *en via nomo mi esprimas funebran ~on al la ombroj de niaj kamaradoj Z* ; *ni ĝoje ~is tiun decidon, la aperon de tiu libro*.

Salvo. Samtempa pafado de multaj eksplodpafiloj aŭ kanonoj.

* **Salvio.** G. el fam. labiaĵoj (*salvia*).

* **Sama.** 1 Estanta ĉiel simila al alia ; neniel diferencigebla de alia : *de ~a koloro, de ~a valoro Z* ; *el ~a tero devenas, ~an sukton entenas Z* ; *ne ~a la vento blovas konstante* ; *~a gento, ~a sento Z* ;

ni ne uzas la ~an lingvon; mi ĝojas, ke vi havas tian ~an opinion, kiel mi; en la ~a tempo; la uzado de la artikolo en esp-o estas tia ~a, kiel en la aliaj lingvoj Z; esence tio estas la ~a teorio, kiu tia de Z; tiu libro estas la ~a kiel la mia; ~speco; ~sorta; ~sangeco; ~opinii; ~tempulo; ~tempe kiel iu; ~tempe kun iu; la arĥaismoj estos presataj ~tempe kun la formoj novaj Z; ~regnanoj; ~urbanoj; ~religianoj. Kp SIMILA, EGALA. 2 Estanta nedistingebla de iu aŭ io alia, pro tio, ke ĝi estas tiu ĉi alia mem; mema, identa 2: tio ĉi estis tiu ~a feino, kiu prenis sur sin la formon de princino Z; ĉiuj iliaj verkoj, vortoj k agoj ĉiam spiras tute klare tiun ~an ideon Z; ili senkonscie revas pri tio ~a, pri kio ni revas Z; ili staras nun sur tiu ~a punkto, sur kiu ili staris antaŭ 14 jaroj Z; la ~o okazis al ni, kiel al vi; la ~o estas pri la alia demando. **Mal~a.** Diferenca: komprenigado inter anoj de la plej mal~aj popoloj Z; tiu propono estas tute mal~a ol la mia (Kp ALIA, DIVERSA, VARIA. Vd MARO, FENDO, ABISMO).

* **Sambuko.** Arbeta el fam. kaprifoliacoj, kies floroj estas uzataj kiel ŝvitiga rimedo (*sambucus*).

Samovaro. Metala aparato, uzata de l' Rusoj por boligi akvon destinitan al preparado de tetrinkajo.

* **Sana.** Kvalifikas organismon, en kiu ĉiuj organoj normale funkcias: *se mi estus ~a, mi estus feliĉa Z; en ~a korpo ~a spirito* (Vd PRUDENTO) (f) *esp-o ~e ellenis ĉiujn ventojn k puŝojn Z; tio malpermesas al la lingvo libere k ~e disvolviĝi Z. ~o.* Stato de iu aŭ io ~a; bonfarto: ~o estas pli valora ol oro; ~osubtenanta ridado Z; trinki por ies ~o Z; ĝi estu por vi al ~o Z; anstataŭ interfrapado de la glasoj li faris por~an signon per siaj okuloj Z; ~(l)g. Favana por la ~o, taŭga por subteni la bonfarton: ~a pano Z; maldolĉa por la lango, sed ~iga por la sango Z; ĝoja koro estas ~iga Z (Kp HIGIENA). **Mal~a.** Malbonfarta: *cerbomal~a; mal~o de gorgo; mal~eca paleco; (f.): tiu okazo mal~igis nian funkcion staton; de rigardo tro alta mal~igas okulo Z. Re~igl.* Redoni la ~on al iu, sukcese kuraci: la Eternulo bandago la difektojn de sia

popolo k *re~igis ĝiajn vundojn Z; re~igi el (aŭ post) rabio; nere~igebla vundo Z. ~ilo B, re~igilo Z.* Kuracilo. Kp MEDIKAMENTO, DROGO.

sanatorio. Malsanulejo, en kiu oni kuracas malsanulojn aŭ flegas malfortikulojn per longdaŭra severa higieno k per naturaj faktoroj pli ol per medikamentoj.

Sandalo. Piedvesto konsistanta nur el plandumo ligita per ŝnuroj aŭ rimenetoj al la piedo.

sandro 𐌸𐌳𐌹. G. de perkoidoj, el centra k orienta Eŭropo, kies longo atingas unu metron (*sandra*).

* **Sango.** 1 Ruĝa fluajo fluanta en la arterioj k vejnoj de la vertebruloj k portanta la nutrajn substancojn en la tutan korpon. 2 (f) Idaro, raso; deveno: *la ~o de Davido; ~o komuna reciproke sin alliras Z; sam~a* (samfamilia, samrasa). ~(ad)l (ntr). 1 Ellasi ~on: ~adi el la nazo. 2 Esti ruĝa kiel ~o: *ĉe la horizonto la suno ~adis sur la maro.* 3 (f) Kruela suferi kvazaŭ pro ~adanta vundo: *pro tio ~as mia koro Z. ~eltiri* (ntr). Kuraci per eltiro de ~o. **Malvarm~o, trankvil~(e)cjo.** Malkonsterneco k memregeco (Kp FLEGMO, MALEMOCIO, EKVILIBRO). **Sen~igl.** 1 Igi sen~a. 2 (f) Tute senfortigi: la milito sen~igis la popolon.

sangvina Z. Sangoriĉa.

sanitara Z. Koncernanta la publikan sanon: ~ejo; ~isto.

Sankcio. 1 Oficiala konfirmo fare de supera aŭtoritato: *la unuan fojon nia kongreso aperas sub la oficiala ~o de registaro Z; al la registaroj restus nur donisian ~on al fakto jam plenumiginta Z; tiuj ĉi provoj estis fonditaj sur la naŭva espero, ke la mondo renkontos ilin kun ĝojo k unanime donos al ili ~on Z; tiu ĉi duba demando devas esti decidata per la ~o de l' uzado Z.* 2 Puno aŭ rekompenco sekvanta ian moralan aŭ socian agon: *tia moralo havas nek devigon nek ~on. ~1* (tr). Doni ~on al: kio estas farita, estas ~ita Z; (f) laŭ la kontrakto ~ila de la rajti' k moro Z.

* **Sankta.** 1 Respekteginda pro speciala religia karaktero: *la ~a Skribo; faru ~ajn vestojn por Aaron Z; observu la sabaton ĉar ĝi estas ~a por vi Z; prenu la ~an oleon k ~oleu la altaron Z; ~olei*

reĝon Z; lia ~a moŝto (la papo); la ~a seĝo, trono, katedralo (papa registaro). 2 (f) Kvazaŭreligio soleninda; plej respektinda: nia standardo estas por ni io ~a Z; ~a estas por ni la hodiaŭa tago Z; en via buŝo la ~a vorto « amo » malpurigas Z; ho patriotismo, kiam fine via ~a nomo ĉesos esti armilo en la manoj de malhonestuloj Z? la celo ~igas la rimedojn. 3 (K) Rekonita de la Eklezio kiel publike honorinda k preĝe alvokinda: ~a Petro; se Dio ne volas, ~ulo ne helpas Z; festo de ĉiuj ~uloj. ~igli. 1 Ordoni, ke io estu ~a. 2 Pie observi ion ~an: ~igi la sabaton; kiu mal~igos la sabaton, tiu mortu Z. ~uligi Z. Kanonigi.

Santalo. Arbo kun aroma ligno uzata en meblofarado k medicino.

santolino G. de komponitoj (santolina).

* **Sapo.** Miksaĵo el graso k alkalo, uzata por lavpurigi. ~umi (tr). Froti per ~o ion lavotan: (f) ~umi la okulojn al iu Z (severe riproĉi al iu). (Vd TANI, LAVO, KAPO, PREDIKO.)

sapeo 1 Fosajo farita sub muro por ĝin renversi. 2 Ĉaspeca subtera laboro, permesanta proksimiĝi al la malamikaj pozicioj. ~i (tr). Fari ~on. ~isto. Soldato destinita al ~aj laboroj.

* **Sardelo.** Sardino konservata en oleo: ili kunpremiĝis simile al ~oj Z.

sardino Z. Malgranda mara fiŝo el fam. haringoj (*clupea pilchardus*).

* **Sarki** (tr). Flegi kulturitan teron forigante la herbaĉojn: ~i bedon; (f) el~i nekorektaĵojn el teksto. ~ilo. Diversforma speciala ilo por ~i. ~indaĵo (p. f). Forĵetaĵo.

Sarkasmo. Akra k mordanta moko: ~a rideto Z.

Sarkofago. 1 Ĉe antikvuloj, ŝtona ĉerko. 2 Luksa ŝtona ĉerkoforma monumento.

* **Sata.** Karakterizas iun: 1 Kies mango-bezono estas plene kvietigita: ~a mal~an ne povas kompreni Z; ĝis~e manĝi, trinki B; havi ~e (sufiĉe) da pano Z. 2 Kies deziro estas plene kontentigita: li mortis profundaĵa k ~a de vivo Z; li estas ~a je volupto, per plezuroj (Kp GLATE. Vd FORTO). ~igli. Kontentigi la mango-bezonon aŭ la deziron: 1 kuiriston

vaporo ~igas Z; promeso ne ~igas Z. 2 ~igi siajn bezonojn B, instinktojn B, sian revantan animon, sian ambicion; vi ekscilas sed ne ~igas nian scivolemon; liaj okuloj ne povis ~igi je la vidaĵo; ~iginta de la vivo Z; ne~igebla sciavido. **Mal~a.** Sentanta mango-bezonon: mal~a kiel lupo B; ĉe stomako mal~a ne kapricas palato Z; en mal~a familio mankas harmonio Z; mal~e mortu. **Mal~i** (ntr). Senti la bezonon manĝi: tuta jam ~a, sed okulo mal~as Z (avidas). (Kp FASTI.) **Super~eco, tro~igo.** Stato de tiu, kiu estas pli ol ~a.

Satano. 1 Ĉefo de la ribelaj anĝeloj. 2 Diabolo.

satelito B. 1 Malĉefa dependa planedo rondiranta ĉirkaŭ alia ĉefa planedo: la luno estas ~o de la tero. 2 Armita viro, kiu ĉie akompanas iun por obee plenumi liajn ordonojn. 3 Fihelpanto tute dependanta de iu; nedisiĝa fikunulo, al kiu oni komisias la krimajn aŭ malnoblajn taskojn. 4 Nedisiĝa kunulo.

Satiro. Proza aŭ versa verko akre kritikanta ion aŭ moke ridindiganta iun: ~a vizageŝprimo Z. Vd MOKI, VIPI.

satiruso Z. 1 Arbara duondio de la greka mitologio. 2 (f) Homo voluptema k cinika.

Satrapo. 1 Guberniestro en la antikva Persujo. 2 (f) Riĉa k despota nobelo aŭ atrangulo.

* **Saturi** (tr). 1 Solvi substancon en iu fluaĵo ĝis tiu ĉi ne povas solvi pli: la akvoj de Nilo estas tiel ~itaj de mineralaj k organikaj restaĵoj, ke ilia koloro fariĝas bruna B. 2 Plejeble plenigi per io konkreta: liaj ostoj estas ~itaj de medulo Z; la aero estis ~ata de varmo; la urbo estis ~ata de sunaj radioj; fendi la ŝtonegojn per kojnoj ~itaj de akvo B; freŝa vento ~ita per odoro de floroj B; vesto ~it de malsekeco; ~i (akvigi) la soifantajn kreskaĵojn B; ĉambro ~ita de lumo; la nokto estis ~ita de luma nebulo; silenta blua nokto ~ita de l' odoro de akacioj B. 3 (f) Plejeble plenigi per io abstrakta: atmosfero ~ita de malpaco Z; la lando, ~ita de troo da vivo, ŝetas verdajn k florojn kun reĝa malavareco B; la tuta letero estas ~ita de vera kristana sento B. Kp SATIGI.

* **Saŭco.** Fluaĵa spicaĵo de mangajo. **saŭkraŭto.** Fermentinta brasiko.

* **Savi** (tr). 1 Liberigi iun el morta aŭ grava danĝero : longa konsidero ~as de sufero Z ; kiu sin gardas, tiu sin ~as Z ; dronanto donon proponas, ~ito eĉ brikon ne donas Z ; ~i iun de morto, de fremda edzino Z ; ~u min de la hundo Z ; li ~is ilin el la manoj de la Egiptoj Z ; ~u min kontraŭ liaj manoj Z ; li ~is sin (forkurante) sur ĉevalo Z ; ~u vin (forkuru) sur la monton Z ; Davido foriris k ~igis en la kaverno Z. 2 Gardi ion de difekto aŭ pereco : tio ne ~os nian aferon el pereco Z ; ĉio, kio restis ~ita kontraŭ la hajlo Z ; li foriris por ~i sian vivon Z ; dank' al tio la entrepreno povis esti ~ata el absoluta malsukceso ; la lerteco de la prezidanto ~is la situacion ; ~i (konservi netuŝita) la dignon ; ~i sian animon (certigi al si postmortan feliĉon). ~o. 1 Sendanĝerigita vivo. 2 Postmorta eterna feliĉo : ekster la eklezio ne estas ~o. Vd TABULO.

Sceno. 1 Divido de teatra akto, dum kiu la samaj personoj ludas : mula ~o Z. 2 Interesa aŭ emociga vidata okazo : instrua, neforgesebla, naŭza ~o. 3 Loko en teatro, kie la aktoroj ludas : oni aŭdas paŝojn post la ~o Z ; ĝi neniam estis donata sur la ~o Z ; la tutan ~on li dronigis per siaj larmoj Z ; (f) mia persono tute foriris de la ~o Z (malaperas). ~ejo = ~o 3 : tiu okazo ŝovis la demandon pri esp. en la antaŭan ~ejon (Kp PLANO).

* **Sceptro.** 1 Komanda bastono, signo de reĝa povo. 2 Reĝa povo : 3 (f) Superregado.

* **Scii** (tr). 1 Koni certe k precize : mi ~as, ke vi estas honesta ; ŝi ~is, ke ŝi mem kantus pli bele Z ; mi ne ~is, kion fari Z, kiel min savi, kiun el la ambaŭ elekti Z ; ŝi ne ~as, kien ŝi iras Z ; vi ne ~as, ĉu ne estos malfeliĉo Z ; ili ne ~as alian lingvon krom sia propra Z ; bone ~i sian lecionon Z ; neniu ~as ĉion Z ; ne ~i la detalojn de la regularo ; neniu ~as tian tombon B (kie estas lia tombo) ; la venĝo ne devas ~i (havi) limojn Z ; kiom mi ~as Z (laŭ tio, kion mi ~as) ; li estas multescia Z. 2 Esti sperta k lerta pri io : ~i naĝi B, pri naĝo Z ; ~i ludi ŝakojn ; ~u (estu kapabla) elokventi, ~u ankaŭ silenti Z ; vi ~is bone ekspluatita mian situacion Z. ~o. 1 Stato de tiu, kiu ~as : tio

farigis sen mia ~o ; laŭ mia ~o. Kp KONO, SCIENCO. 2 Tio, kion oni ~as : akiri multajn ~ojn Z ; plimultigi sian ~on Z ; via buŝo tenu ~on Z. ~ado = ~o 1 : ~ado pri higieno estas ĉiam utila ; ne ~ado de leĝo neniun pravigas Z. ~ajo = ~o 2. ~igi. 1 Igi iun ~anta pri io : ~igi iun pri novaĵo B. 2 Igi ion ~ata de iu : ~igi novaĵon al iu B. ~igo. Tio, kion oni ~igas : hodiaŭ mi ricevis bonan ~igon ; la ~igo pri mobilizado disportigis kiel fulmolondro. Kp INFORMO, AVIZO, NOV-AĴO. ~ema, ~ama, ~vola, ~avida. Tre deziranta ~i : mi ~volas, kiu li estas. Mal~o Z. Plena sen~o. Povo~i, ~povi (tr). Havi teorian konon k ankaŭ praktikan sperton pri io : ~povi la hispanan lingvon ; povo~i legi Z, labori Z, paroli jude Z, ludi harpon Z ; fari bonon ili ne povo~as Z ; ili ne kontas, eĉ ne povo~as ruĝigi Z ; povo~i pretigi vinberan saŭcon Z ; oni devas povo~i porti k gardi sian personan dignon Z ; ili ~povis konservi sufiĉe liberan komunuman aranĝon Z.

* **Scienco.** 1 Sistema tutajo da konoj bazita sur metoda racia esploro k celanta eltrovon de la leĝoj de la naturo : la mirindaj progresoj de la ~o. 2 Ekzakta, preciza k metoda kono pri iu difinita fako : la fizikaj ~oj ; duona ~o estas pli malutila ol plena nesciado.

* **Sciuro.** Malgranda dentskrupulo havanta longan longharan voston k vivanta sur arboj : peni tiel vane kiel ~o turnanta sian kaĝon.

* **Se.** Dependiga konj. signifanta : en la okazo kiam, supozante ke, kondiĉe ke : ~oni amas la gaston, oni zorgas la paston Z ; ~matriĉulo sukcesas, li ĉion forgesas Z ; ~li jam venis, petu lin al mi Z ; ~via frato pekis kontraŭ vi k li pentas, pardonu al li Z ; ~Peĉjo ne semos, Petro ne rikoltos Z ; ~vi havos okazon, ne forgesu al mi skribi Z ; ~la projekto estos bona, ĝi ja certe estos akceptita Z ; mi povus sveni, ~mi restos sola Z ; ĉiuj proklamis, ke ili estas pretaj limigi la armadojn, ~la ceteraj nacioj komencos ; ~mi estus sana, mi estus feliĉa Z ; mi ne povus tion kredi, ~mi ne vidus ĝin per miaj propraj okuloj Z ; mi trovos la kernon de la vero, ~ĝi sidus eĉ en la plej profunda kaŝiteco Z ; pli bone estus al li, ~li neniam

estus naskita Z; *ho, ~ mi havus* (kiom deziras havi!) *rifuĝejon Z*! (Vd OPTATIVO); *ĝi estos al vi, kiel ~ akra glavo vin tranĉus Z*; *escepte ~*; *laŭ tio, ~* (konforme al tio, kiel; depende de tio, kiel) *la vetero estos bela aŭ malbela, ni iros promeni aŭ ne*; *ĉio havas sian ~ k sed Z* (Vd MEDALO, DIFEKTO); *~ eĉ malmulte ni puŝos, la muro tuj falos*; *mi estus kontenta, ~ nur mi povus iom ripozi*. Vd KVAZAŬ.

* **Sebo.** Fandita besta graso, precipe de remaĉuloj.

* **Sed.** Kunordiga konj. montranta kontraŭecon, malsamecon aŭ diferencon inter tio, kio antaŭas k tio, kio sekvas, k konsekvence servanta por esprimi limigan kondiĉon, eĉ ankaŭ surprizon aŭ nur simplan transiron al alia ideo: *ŝtalo estas fleksebla, ~ fero ne Z*; *mi volis ŝlosi la pordon, ~ mi perdis la ŝlosilon Z*; *venis ne la ministro, ~ lia delegito*; *vi povas, ~ vi ne volas*; *lango miela, ~ koro kruela Z*; *Dion fidu, ~ senfere ne sidu Z*; *mi foriras, ~ atendu min, ĉar mi baldaŭ revenos Z*; *lupo ŝanĝas la harojn, ~ ne la farojn Z*; *riĉiĝas ne enspezo, ~ prudenta elspezo Z*; *li ĉiam elpaŝis kun ia ~ Z* (= kontraŭdiro); *~ mi ne havas kancelarion, ~ mi devas mem ĉion plenumi en mioj liberaj horoj Z*; *la esp-ismo celas la reciprokajn komprenadon k konsekvence ankaŭ estimon k amon inter ĉiuj gentoj k nacioj, ~ tiu celado estas ofte malbone komentariata Z*; *li estas ne nur senscia k stulta, ~ ankaŭ pretendema k aroganta*; *lingvo arta ne sole povas, ~ devas esti pli perfekta ol lingvoj naturaj Z*; *~ ni revenu al nia interrompita analizado Z*; *~ ni ne parolu plu pri tiu ĉi punkto Z*. Kp TAMEN, KONTRAŬE, MALE, ANSTATAŬE, CETERE, ALIFLANKE, FLANKELASANTE TION.

sedimento Z. 1 ✱ Tera tavolo, malrapide formita de maroj, riveroj, ventoj ktp. 2 ✱ Precipitaĵo de nesolveblaj materioj funde en trankvila akvo: *~o restas en la kaldrono Z*.

* **Segl** (tr). Tranĉi malmolan materion per ŝtala klingo provizita per dentoj, kiun oni alterne antaŭen k malantaŭen surŝovas. ~ilo. Ilo destinita por ~i: *grizaj montoj desegnas ĉe l' horizonto ~ilformajn konturojn* (Vd DENTO).

Segmento. Parto de rondo entenata inter arko k ĝia ŝnuro.

* **Seĝo.** Meblo aŭ objekto destinita por sidi. **Apog** ~o. ~o kun dorso k brakoj por sin apogi sidante.

* **Seka.** 1 Enhavanta neniom aŭ malmulte da akvo, fluaĵo, suko aŭ graso: *lia lango estis ~a*; *~a vetero Z*; *~a tero*; *~aj* (velkintaj k mortintaj) *ĵoltoj*; *~a* (malfrasa) *nukso*; *~a* (sekigita) *vinbero*; *~a* (sen ia bongusta aldono) *peco da pano Z*; *~a* (sen apetitiga saŭco) *manĝo Z*; *~a* (malgrasa) *mano de maljunulo B.* 2 (f) Senornama, senfantazia, sendetala: *~a formo Z*; *~a artikolo Z*, *statistiko, skizo*; *iom ~a priskribo, rakonto, stilo*; *~a* (seninteresa) *lernado de izolaj vortoj*; *~aj* (seninteresaj) *faktoj k datoj*; *~e teoria logikeco Z* (Kp SOBRA, PROZA, SCIENCA, SENMETAFORA, NUDA). 3 (f) Senkompata, sentsenta, severa, ordonema: *~a tono*; *tiu kortuŝa poemo plorigus la piej ~an koron.* 4 (f) Nedaŭra k sensora: *mallonga ~a rido B* ~igl. Igi ~a (Kp SENAKVIGI, DRENI). ~igl. Igi senakva, senabunda, malriĉa: *pro varm la tero rapide ~igis*; *velk~igintaj branĉoj Z*; *la fonto ~igis*; *tiel la ŝtalo akiros fonton de enspezoj neniam ~igantan B*; (f) *mia forto el~igis Z.* **Mal~a.** Enhavanta multe da akvo aŭ fluaĵo: *tarme mal~aj okuloj B*; *per miaj larmoj mi mal~igas mian kuŝejon Z* (Vd PLUVO, ROSO).

* **Sekalo.** Greno el fam. gramenacoj, el kiu oni faras grizan farunon (*secale*).

sekanto Δ. Linio, kiu tranĉas alian linion. Vd KOSINUSO.

* **Sekei** (tr). Esplori distranĉi homan aŭ bestan korpon: (f) *tro pedanta ~ado de la vortelementoj*.

Sekoio. Aparta parto de institucio, societo, verko. Kp FAKO.

sekestri (tr). Depone konfidi disputatan proprajan al krompersono, kiu devas gardi ĝin ĝis definitiva juĝa decido.

sekojo ☞. G. de koniferoj, giganta arbo el Kalifornio, kies alto atingas cent tridek metrojn (*sequoia*).

Sekrecio. Organika substanco, ordinare fluaĵa, produktata de iaj glandoj; eligaĵo Z: *la kataro estas akompanata de pli forta ~o Z.* ~i (tr). Eligi ~e.

* **Sekreto.** Io, kio restas aŭ devas resti kaŝita k ne de ĉiu ajn konata: *tenado de*

~o Z; (el)perfidu Z, babili ~on B; elliri de iu la ~on Z; teni ion en ~o Z (teni ~a); teni fabrikprocedon en plej granda ~o; publika ~o Z (de ĉiuj konata afero). ~a. Restanta aŭ devanta resti kaŝita: ~a donaco Z; ~a societo; vundo ~a doloras plej multe Z; ~a amo (Kp MISTERA, ENIGMA). ~e. En ~a maniero: ~e diri (Kp KAŜE. Vd PLANKO). ~i (tr). Diri al iu, petante, ke li ne rediru: vi ~os al edzino, ŝi ~os al frato kiel la ~o promenas sen fino Z. ~igi. Teni ~e. ~ema Z. Diskreta. Mal~igi. Malkaŝi, disfami ion ~an.

* **Sekretario.** Homo komisiita por verki k skribi leterojn, raportojn, protokolojn, dokumentojn. ~ejo. Loko, kie funkcias ~o (Kp KANCELARIO).

* **Sekso.** 1 Organika ecaro diferenciganta la viron de la ino: vir~a Z, in~a Z; vir~ulo Z; ~kunigi Z. 2 Tutaĵo de la sam~aj individuoj. 3 (G) Formo, kiun ricevas la vortoj en kelkaj lingvoj por montri la ~on: grandegan malfacilecon prezentas por la lernanto la memorado de la ~o de ĉiu subst. en la naturaj lingvoj Z; ekzistas tri gramatikaj ~oj, la vira, la ina k la neutra, kiu apartenas al la sen~aj aferoj.

seksto Z ♪. Intervalo de iu noto al la sesa.

sekstanto ♪. Astronomia instrumento, per kiu oni observas angulon inter du punktoj, k plej ofte la alton de astro super la horizonto de la maro.

Sekto. Aro da personoj aligintaj al ia aparta neortodoksa aŭ nekomuna doktrino. Kp KLANO, KOTERIO, TENDARO.

Sektoro. Parto de rondo entenata inter du duondiametroj.

sekularizi Z (tr). Laikigi iun aŭ ion religian.

* **Sekundo.** 1 Sesdekono de minuto. 2 Sesdekono de la sesdekono de grado.

Sekundanto. Homo komisiita de duelo por interkonsenti pri la kondiĉoj de duelo k por kontroli la batalon.

sekundara ☆ (pri epoko). Apartenanta al la dua epoko. Vd KVATERNARA, PRIMARA, TERCIARA.

Sekura. Estanta en sendanĝera situacio: ~a riĝejo; estas diferenco inter afero ~a k afero spekulacia; ĝui senton de

~eco; tio sufiĉas por daŭre ~igi la vivon de la infano; ju pli ni laboras por glatigi nian lingvon k perfektigi pri ĝia uzado, des pli ĝi firmiĝos k ~iĝos.

* **Sekvi** (tr). 1 Iri post iu, kiu gvidas aŭ kiun oni volas atingi: ne ~u malbonajn homojn k ne deziru esti kun ili Z; ~i la paŝosignojn de iu Z; ~i iun per la okuloj, per la rigardoj Z, per la penso B (Kp AKOMPANI); (f): ĉiu ~as (=atentas) kun intereso la malfacilan bataladon Z; nur bono k favoro ~os vin en la daŭro de via tuta vivo Z; kiu ~as (celas) vant-aĵojn, tiu havos senriĉecon Z. 2 Iri laŭ io aŭ agi l'onforme al io, kio gvidas: ~i vojon; ~i konsilon, ekzemplon, kulturon, metodon, principon Z; ~i (konstante viziti k praktiki) kurson; ~u miajn leĝojn k observu miajn ordonojn Z; Salomono ne ~is (observis la kulton de) plene la Eternulon kiel lia patro David, li ~is Aŝaron, diaĵon de la Cidonanoj Z; la domon de David ~is (konservis la obeon al) sole nur la tribo de Jehuda Z; ili ~is la obstinecon de sia koro Z; la ~ado de gustoj personaj aŭ naciaj estas danĝera en esp. Z. 3 Okazi post io, esti lokita post io: post somero ~as aŭtuno; tago tagon ~as, sed ne similas Z; el la diritaĵo ni povas elliri la ~antan (jenan) regulon Z; la diferencon vi komprenos plej bone el la ~antaj ekzemploj Z. 4 Rezulti el io, esti motivita aŭ kaŭzita de io: el tio ~as, ke Z; tio estas lute natura ~o Z; ĝis nun ne estis, ~e ne povas esti Z; ~oriĉa sukceso (Kp) KONSEKVENCO, DO). ~igi. 1 Fari aŭ zorgi, ke iu aŭ io estu ~anta aŭ ~ata: la poliestro ~igis la suspektatajn fremdulojn; ~igi leteron (ŝanĝinte la adreson, redoni leteron al la poŝto por ke ĝi atingu la for-estantan adresulon). 2 Rezultatigi aŭ konsekvencigi: tia aliĝo certe ~igos aliajn; produktado malpli kara ~igas plian vendadon k produktadon; mi estas malsana, sed tio ne ~igas, ke mi ne povas manĝi (Kp KUNTRENI). Inter~o, sin~o. 1 Aro da aĵoj regule metitaj unu post la alia: laŭ la ŝtuparo staris sin~o da soldatoj. 2 Aro da okazaĵoj estiĝintaj unu post la alia: sin~o da aventuroj B; tabelo de inter~ado D (de reĝoj). Inter~a, sin~a. Prezentanta sin~on.

sekvestracii Z = Sekestri.

* **Selo.** Speco de seĝo, kiun oni ligas sur la dorso de rajdbesto : *li saltis sur la ~on.* ~1 (tr). Meti ~on sur : ~i *sian azenon Z.*

* **Selakto.** Verdeta acideta fluaĵo restanta el la lakto post apartigo de kremo k kazeo.

selekti (tr) . Elekti kun la celo plibonigi specon, rason ks. ~o. Ago ~i aŭ rezulto de tiu ago : *natura ~o.*

* **Semi** (tr). 1 Disjeti grajnoj sur tero por ke ili ĝermu k kresku : *nenie ~ata, ĉie trovata Z* ; (f) *provi rikolti fruktojn el aliula ~ado* (plagiati). 2 (f) Multnombre dismeti : *golfo ~ita per multaj insuloj B* ; *la montoj ~itaj per blankaj domoj de l' riĉuloj B* ; *ŝoseo sur ~ita per ŝtonrompaĵo* ; *mi dis~os ilin inter popoloj, kiujn ne konas ili Z* ; *oazoj dis~itaj en la dezerto B* ; *la dis~iteco de la komitatanoj kaŭzas grandan malfacilaĵon* (Kp *dis~uti*). 3 (f) Multenombre rezultatigi : *la epidemio ~is la morton en la regiono.* 4 (f) Disvastigi senton aŭ ideon, disfamigi, propagandi : *~i maltrankvilon, teruron en la urbo B* ; *~i malkonfidon en la animon de iu B* ; *~antoj de mulpaco Z* ; *dis~i malicajn famojn, kalumniojn.* ~o. 1 Grajnaj konsiderataj kiel reproduktiloj de ia veg. : (f) *scienco havas ~on enuan, sed frukton bonguan Z.* 2 (f) Disvastigilo. 3 Fruktaĵa substanco produktata de virseksa homo, besto aŭ veg. 4 (f) Idaro, posteularo : *la ~o de David Z* ; *el la reĝa ~o* (raso) de Edom Z ; *ilia ~o estos ekstermita el inter la homidoj Z.* Kp SANGO.

Semaforo. Aparato starigita sur marbordoj aŭ ĉe fervojoj por dissendi optikajn signalojn.

* **Semajno.** Periodo de sep tagoj : *ĉiu~a gazeto.*

semantiko. Scienco studanta la vortojn konsideratajn laŭ ilia signifo.

Seminario. 1 Lernejo, kie oni instruas kandidatojn al pastreco aŭ al instruisteco. 2 Praktika kurso pri iu scienco en universitato.

sempervivo G. de krasulacoj, kreskanta sur tegmentoj k malnovaj muroj (*sempervivum*).

* **Sen.** A) Prep. esprimanta iel nenormalan, neatenditan foreston, aŭ iom esceptan, penigan mankon : 1 De objekto aŭ

persono : *li donis al mi leon kun sukero sed ~kremo Z* ; *oni povas uzi akuzativon ~prep. Z* ; *vi tute ne estas gentila, diris la feino ~kolero Z* ; *la generalo ~enis ~adjutanto B* ; *~gutoj malgrandaj maro ne ekzistus Z* ; *esti ~pano, mono, armiloj.* 2 De stato aŭ ago : *ne venas honoro ~laboro Z* ; *tiuj fortoj devis resti por ŝi ~uzo Z* ; *~bezono tro multe serĉadi en la vortaro Z* ; *li tion ne povas ~elmeti sin al ia danĝero Z* ; *la suno neniam levigas ~rigardi batalojn Z* ; *li restis du tagojn ~mangi* ; *li nenion volis decidi ~demandi min* ; *vi ne permesas vin ofendi ~postuli kontentigon B* ; *via patro neniam povis ekrigardi vin ~tio, ke li batus sin en la bruston Z.* Rm. : Kvankam la uzado de **sen** antaŭ infinitivo estas neofita, ĝi estas tute korekta, ĉar logika k utila. La kutima dirmaniero **ne ...ante** ne estas ĝuste samsenca, ĉar ĝi ne esprimas la neatenditecon aŭ la esceptecon de la foresto. Ekz. : *ne parolante* (ĉar mia temo ne estas) *pri la versarto, mi do ne analizos la ritmon* ; *~paroli* (eĉ se oni ne volas paroli) *pri la versarto, la tie esprimita ideo estas admirinda.*

B) Vortero kun sama signifo : **seneco**, **manko**, **malabundeco**, **senhaveco**. ~**igi**. Fari, ke iu aŭ io iĝu **sen** io, malhavu ion : *li estis ~igita de sia mono* ; *arboj ~igitaj je folioj de la vento* ; *~igi iun je la vivo.* ~**igi**. Liberigi sin de io ; forigi ion, tiel ke ĝi manku al ni : *ŝi ~igis je siaj vestoj* ; *por aŭskulti nin, li ~igis je sia kolero.*

C) Prefikso uzata : I° Por derivi el substantivoj adjektivojn signifantajn iel nenormalan foreston aŭ mankon dela ideo esprimata en la substantivo : ~**homa**, ~**voja** **dezerto Z** ; ~**karnaj** **fingroj Z** ; ~**ambicia**, ~**barba**, ~**ekzempla**, ~**frukta**, ~**funda**, ~**gusta**, ~**korpora**, ~**lima**, ~**makula**, ~**materia**, ~**partia**, ~**pasia**, ~**senca**. El tiaj adjektivoj regule deriviĝas adverboj k substantivoj : ~**lime etendiĝi** ; ~**sencaĵo**, ~**partieco**, ktp. Rm. 1 : La prefikso **sen** povas esti uzata nur antaŭ substantiva radiko k tial ĝi neniam troviĝas en la sama vorto kune kun la sufiksoj adjektivaj **ebi**, **em**, **ind**. Por adjektivaj aŭ verbaj radikoj oni uzas la prefiksojn **ne** aŭ **mal**, laŭ la senco. Kp ~**mantela** k **nevestila**, ~**kora** k **mal milda**. Rm. 2 : Pro tio ke la neado per **sen** ŝajnas pli drasta k

energia ol tiu per **ne**, kiu ofte konfuziĝas por la orelo kun la simpla nea adverbo, oni kutimiĝis almeti **sen** al substantivo *senpere* derivitaj de verbaj aŭ adjektivaj radikoj, tiom pli facile, ĉar la verbeo aŭ adjektiveco de radikoj ne estas ĉiam unuavide evidenta: 1 (verb.) *~aga*, *~atende*, *~brila*, *~cela*, *~ĉesa*, *~danka* (Kp *nedankema*), *~defenda infano* Z, *~efika*, *~ekzerca*, *~fina*, *~honla*, *~kompata*, *~morta*, *~mova* (Kp *nemovebla*), *~okupa* (Kp *neokupita*), *~peka* (Kp *nepekema*), *~prepara*, *~profita* (Kp *neprofitiga*), *~prokraste*, *~puna*, *~signifa*, *~zorga*, *~dependa*, *~interrompa* (Kp *neinterrompita*), *~partoprena*; *~scieco* Z. 2 (adj.) *~forta* Z, *~kulpa*, *~laca*, *~pera*, *~prudenta* Z, *~sperta*, *~sprita*, *~utila*. Pri tiu lasta klaso, la prefikso **ne** estas preferinda, precipe kiam oni almetas sufiksojn al tiuj kunmetitaj adjektivoj: prefere al *~erarema*, *~graveco*, *~klereco* Z, *~laŭgeco* estas konsilinde uzi *nerarema*, *malgraveco*, *malklereco*, *netlaŭgeco*.

11° Por derivi el substantivo, helpe de la sufiksoj **ig** k **iĝ**, verbojn signifantajn senigon de la ideo esprimata en la substantivo: *~arbigi* Z (*senigi* je arboj), *~homigi* Z, *~haŭligi* Z, *~mebligi* Z (Kp **ig** 1°, D, b) *~movigi* Z, *~heredigi* Z, *~kulpiĝi* Z, *~kuraĝigi* Z (Kp **ig** 1°, D, Rim. 1 k 2), *~briligi* Z, *~kolorigi* Z (Kp **ig** 1°, D, b k Rim.).

Senato. 1 Ĉe la antikvuloj, reganta komitato el nobeloj (Kp **PATRICIARO**). 2 Plej alta leĝofara anaro aŭ supera ĉambro en parlamento. *~ano*. Membro de *~o* (Kp **PATRICIO**, **LORDO**).

* **Senco.** 1 Ideo pri tio, kion esprimas vorto aŭ frazo: *tiun vorton mi uzas ordinare en la ~o de* Z; *la ~o de ambaŭ vortoj estas malsama* Z; *sen la akuzativo la ~o ofte estas neklara* Z; *kelkaj verboj havas duoblan ~on* Z; *la ~o diras al ni, ke la sufikso estas necesa* Z; *la ~o ne montras al ni, kian prepozicion uzi* Z; *la akuz. dependas nur de la ~o* Z; *propra ~o*; *metafora ~o*; *dub(a) ~a*. 2 Komprenebleco: *la tuta valoro perdis en miaj okuloj ĉian ~on k valoron* Z. **Sen~a.** 1 (io) Havanta nenian *~on*: *sen~e*, *nek al temo*, *nek al celo* Z. 2 (io) Malsaĝa.

* **Sendi** (tr). 1 Irigi iun; ordoni aŭ fari, ke iu iru de unu loko al alia difinita

loko: *~i siajn servantinojn por anonci* Z; *~i por voki iun* Z; *~i por venigi la kuraciston*; *la reĝo ~is forprenigi lin de la altaro* Z; (f) *re~i* (atentigi) *al Z-a esprimo*. 2 Portigi ion; ordoni, ke io estu portata de unu loko al alia difinita loko: *~i ŝtonon per jetilo* B; *~i leteron*; *mi ~is mian fotografajn al mia patro* Z; *~i al iu donacon* Z; *li ~is al mi promeson, ke li ellernos nian lingvon* Z. 3 (f) Direkti ian efikon, agon al io; *jeti 3: la suno ~is siajn radiojn*; *la fulmo ~is pereigan fajron*; *~i sur iun malbonon* Z; *mi ~os ĉiujn miajn frapojn sur vian popolon* Z; *~i al iu per la fingroj multe da kisoj* Z; *la akva spegulo re~as la bildojn de la arboj*; *re~a pronomo*. Kp **EKSPEDI**, **ADRESI**, **DIREKTI**. **~ito.** Oficiala reprezentanto de unu regno ĉe alia regno, havanta rangon malsuperan al tiu de ambasadoro: *~iton oni ne punas nek insultas* Z. Kp **DELEGITO**, **NUNCIO**, **AGENTO**. **For~1** (tr). *~i* por forigi.

senecio G. de komponitoj, ornama planto, uzata en la terapio (*senecio*).

sensio = sentumo. *~aro*. La kvin sentumoj. *~aĵo* = sentumaĵo, sensacio 2. *~ismo* Doktrino, laŭ kiu ĉia kono venas de la *~aĵoj* k nur de ili. Kp **EMPIRISMO**.

sensaco = sensacio 2.

Sensacio. 1 Forta impresio sur publikon. 2 Spirita impresio ricevita per iu el la kvin sentumoj.

sensualismo Doktrino laŭ kiu ĉio rilatas al la sentorganoj.

* **Senti** (tr). 1 Ricevi per iu el la kvin tiucelaj organoj impreson, kiu sciigas nin pri la ekzisto de la ecoj de la eksteraj objektoj: *mi ~as agrablan odoron*; *oni ~as neniun bloveton de l' vento*; *ĉiuj internaciaj organizoj ~as tute klare la lingvajn barojn*. 2 Konscii pri io, kion oni ne precize imagas aŭ konceptas: *vi ĉiuj ~as, ke la verda standardo estas io pli ol simpla signo de lingvo* Z; *ni ~as nin kiel samgentanoj* Z. 3 Ricevi agrablan aŭ malagrablan korpan impreson: *ili batis min*, *sed mi ne ~is* Z; *~i doloron*, *suferon*, *turmenton*, *ĝuton*, *volupton*. 4 Ricevi agrablan aŭ malagrablan spiritan impreson: *~i gojon*, *plezuron*, *feliĉon*, *enuan*, *ĝenon*, *kordoloron*; *~i la bezonon de io* Z; *ek~i timon* B; *~i sin bonege* Z, *kvazaŭ hejme*;

li *~is* sin tiel malfeliĉa, ke li malbenis la tagon, en kiu li estis naskita Z; vi *~igis* al via popolo pezan sorlon Z. **~o. 1** Kapablo *~i* korpe aŭ morale; *~okapabla* ĝenerala: *Esp-o estas filo ne de logika spirito, sed de agema* *~o. 2* Agrabla aŭ malagrabla stato de la konscio, estigita de fizikaj kaŭzoj (Kp PLEZURO, ĜUO, VOLUPTO, DOLORO, SUFERO). **3** Agrabla aŭ malagrabla stato de la konscio, estigita de nemateriaj moralaj kaŭzoj (ĝojo, malĝojo, enuo, moko, honto, fiero, surprizo, timo, bedaŭro, admiro, amo, malamo ktp.); sentimento **1**: *maldolĉa ~o de neplenumita espero Z; li deziris komuniki al ĉiuj la ~ojn, kiuj plenigis lian animon; tiam strangaj ~oj enigis lian animon; liaj ~oj elŝprucas en lia parolmaniero; li estas tre sinrelena en la esprimo de siaj ~oj; iliaj paroloj estas kontraŭaj al iliaj propraj ~oj Z* (Kp AFEKCIO, EMOCIO. Vd VIBRI). **4** Ama aŭ malama inklino al iu; kor~o: *esprimi al iu la ~ojn, kiujn oni havas por li Z* (Kp KORO 2, SIMPATIO, PASIO). **~a.** Rilata al la ~oj: *~a forto; ~a esprimo.* **~aĵo** = *umaĵo.* **~ema.** Facile impresibla: *tiuj misteraj sonoj, ne aŭdeblaj por la orelo, estas ~eblaj por ĉiu animo ~ema Z. ~umo.* Ĉiu el la kvin ~organoj, per kiuj la konscio ricevas la efikon de la eksteraj fenomenoj. Kp SENSO. **~umaĵo.** Elementa konscia fenomeno senpere kaŭzata de ia modifo en iu ~umo. Kp SENSACIO 2. **Antaŭ~i Z** (tr). Havi instinktan malprecizan k malklaritan ideon pri la estonto (Kp ANTAŬVIDI, ANTAŬFLARI Z, SUPOZI). **Kun~o.** Simpatio: *esprimi al iu sian kun~on Z.*

* **Sentenco.** Mallonga frazo enhavanta ĝeneralan moralan principon (Kp AFORISMO, MAKSIMO, DEVIZO, PROVERBO, MOTO).

sentimento Z. 1 *ŝ* = sento **3**: *ne pro logikaj sed pro ~aj kaŭzoj. 2* = sentimentaleco.

Sentimentala. Havanta aŭ afektanta romanecan sentemon.

* **Sep.** Kvar k tri.

sepalo *ŝ*. Folio de florkaliko.

separo *ŝ*. Laŭleĝa (tempa aŭ dumviva) izoligo de geedzoj.

* **Sepio. 1** Molusko, kiu sekrecias brunan fluajon (*sepia*). **2** Malhele bruna koloraĵo uzata en belarto.

sepsa *ŝ*. Kaŭzanta putriĝon: *~aj mikroboj; kontraŭ~a melodo de operacioj.*

* **Septembro.** Naŭa monato de la jaro.

Septeto. Muzika verko por voĉoj aŭ instrumentoj.

septimo *ŝ*. Intervalo de iu noto al la sepa.

sero *ŝ*. Diafana likvaĵo, sukceneflava, disiganta el la sango dum ĝia koaguliĝo. Vd SERUMO.

Serafo. Plej altranga anĝelo.

Serajlo. 1 Palaco de la turka sultano aŭ de turkaj altranguloj. **2** Aparta parto de turka palaco, kie loĝas la virinoj (Kp HAREMO, GINECEO).

* **Serĉi** (tr). Peni por trovi: *mi kondukos vin al tiu, kiun vi ~as Z; mi ~as mian horloĝon, sed ne trovas ĝin; ~i ion per la okuloj Z; ~i rimedon por; ~i al si plezuron Z; ~i instruon Z, amikecon Z, honoron Z, scion Z, sublenon Z; ~i sian gloron Z; ~i favoron de eminentulo Z; ~i la saĝecon Z; ~i pereon Z; fiŝo ~as profundon, homo abundon Z; ~i la ĝustan esprimon; li ~as venton sur la kampo Z, la tagon pasintan Z (netroveblajn); el~u inter la tuta popolo homojn bravajn, veramajn, neprofitamajn Z. Kp ESPLORI, POZI. ~ateco. Stato de persono, kun kiu ĉiuj tre deziras interrilati: *li ĝuas ~atecon Z; ŝi devas ellabori al si nomon, famon, sekve ~atecon Z. Pri~i* (tr). ~i en la vestoj de iu, por vidi, ĉu li ion kaŝas: *la doganistoj pri~is min. Tra~i* (tr). Zorge k detale ~i: *la policistoj tra~is lian loĝejon.**

Serena. 1 Sennuba k senventa: *~a frosta velero Z. Kp HELA. 2* (f) Senĉagrena, senzorga: *~a voĉo, ridelo, diskulato; lia frunto ~iĝis B; mal~a rigardo; mal~a kolermitena malliberulo Z; mal~a domo Z; mal~e flamantaj okuloj Z. Kp HELA, TRANKVILA, KVIEA.*

Serenado. Koncerteto ludata dumnokte sub la fenestroj de iu, kiel montro de amo aŭ respekto.

* **Sergento.** Infanteria suboficiero supera al kaporalo.

* **Serio. 1** Seninterrompa vico da samspcaj objektoj aŭ aferoj: *antaŭ ili staris granda ~o da pafilegoj Z. Kp SINSEKVO. 2* Aro da analogaj aferoj: *el tiuj vortoj*

ĉiu povas jam fari al si grandan ~on da aliaj Z. Kp ĈENO.

* **Serioza.** 1 (iu) Neŝercema, nekaprica k nefantazia : *~a k eĉ severa homo.* 2 (iu) Neŝeriva, nedistrigema, diligenta k zorge atenta : *~a aŭtoritata homo Z* (Kp SOLIDA). 3 (io) Nebagatela, grava, multsignifa : *~a situacio, demando, ribelo ; nia literaturo bezonas ~ajn, instruajn k utilajn verkojn.*

seroterapio ☼. Kuracado de malsanoj per sero aŭ serumo.

serpo ☼. Rikoltilo, duonronda kurba falĉilo kun aŭ sen dentoj.

* **Serpento.** 1 Senpieda rampanta vertebrulo kun tre longa cilindroforma korpo tegita de skvamoj : (f) *vi varmigas ~on, ĝi al vi enpikas la denton Z* (ne kompatu malbonulon) ; *dorloti ~on* (perfidulon) *sur sia brusto Z.* Kp VIPURO, KOLUBRO, BOAO. 2 (Bb) La tentanta demono. **~a.** Ondolinia, torda. **~(um)l** (ntr). Iri torde k ondolinie kiel *~o* : (f) *la rivero, la vojo ~as ; ~umanta rivero Z* (Kp TORDIĈI, ZIGZAGI).

serumo ☼. Artefarita medikamenta likvaĵo, de variaj kombinoj, por subhavi enŝprucigoj, vakcinoj. Vd SERO.

* **Seruro.** Aparato servanta por fermi pordon aŭ keston per ŝlosilo : (f) *kontraŭ tiuj argumentoj ili fermadis sian cerbon per la plej fortikaj ~oj Z.* Kp KLINKO, ANSO 1.

* **Servi** (x). 1 (iu) Plenumi difinitan laboron aŭ taskon por profito aŭ utilo k sub dispono de iu : *~i iun, al iu ; sinjoroj sin batas, ~antoj vundojn ricevas B ; al du sinjoroj samtempe oni ~i ne povas Z.* 2 (iu) Komplete havigi utilon al iu : *en tia okazo li multe ~is al mi ; tiuj ~as partion, la aliaj volas ~igi partion al si.* 3 (io) Esti utila por iu aŭ io : *karbo ~as por ardaĵo, ligno por fajro Z ; akvo k pano ~as al sano Z ; por kio ~as mia laboro B ? por kio ~as mono en la mano de malsaĝulo Z ? ~igi esp-on al la paco.* 4 (io) Esti uzata por io : *aliaj pecoj ~is kiel okulvitroj Z.* **~o.** 1 Tasko plenumita por iu, sub kies dispono oni estas : *li faris eminentajn ~ojn al la regno.* 2 Tasko komplete plenumita por ies profito : *akceptante starigi la raporton, vi faros al la societo grandan ~on ; ~o postulas re~on Z.* 3 Utileco por

io : *mi sian talenton en la ~on de la lando.* **~ado** = *~o* 1 : *fervoja, milita ~ado ; la stabo bone aranĝis la esploristan ~adon B ; lia tasko estas la pri~ado al la kulturaj bezonoj de la loĝantaro* (Kp ORGANIZAĴO, APARATO, INSTITUTO). **~isto.** Homo, kiu profesie ~as en la hejmdomo de iu (Kp LAKEO, GRUMO, SATELITO, VASALO, SKLAVO). **Di~o.** Kulta rito : *~i la di~on Z* (observi la kultajn ritojn).

* **Servico.** Tuto da ĉio (teleraro, manĝvazaro k manĝilaro), kio garnas la manĝotablon.

* **Servuto.** 1 Duonsklaveca stato de kamparano nehavanta la rajton transmigri sen la konsento de la mastrosinjoro el la bieno, kies ĉiama hereda farmento li estas, k devanta plie senpage kulturi la mastrosinjan bienon. 2 Laboro, kiun kamparano ŝuldas senpage al la mastrosinjoro aŭ al la ŝtato. 3 Sklaveco : *~aj manieroj B.* **~ulo.** Homo submetita al *~o.*

* **Ses.** 3 k 3.

* **Severa.** 1 (iu aŭ io) Senindulge punanta : *~a sed justa instruisto ; ~a disciplino.* 2 (io) Ne toleranta deflankigon de regulo ; rigide regula : *~a leĝo, regulo ; ~a unueco estas nepre kondiĉo de interkomprenigo ; ~e preciziĝi la signifon Z ; se ni deziras paroli ~e regule Z.* 3 (iu) Senindulge malmilda. 4 (io) Akre malmilda ; malfacile eltenebla ; suferiga : *~a vintro Z, klimato, vetero, batalo ; la senlaboreco fariĝas ankoraŭ pli ~a.* Kp KRUELA, SENKOMPATA, FERA, RIGIDA, RIGORA, SENCEDA.

Sevrugo. Speco de sturgo (*acipenser stellatus*).

sezamo ☼ G. de dukotiledonaj plantoj, kulturata pro la oleo, kiun oni ekstraktas el ĝiaj grajnoj (*sesamum*).

* **Sezono.** 1 Ĉiu el la jarkvaronoj konsiderata laŭ vidpunkto de la temperaturo : *oni havis ekster~an someron en tiu ĉi jaro ; malfru~a frukto Z.* 2 Jarparto speciale taŭga por ia faro : *ĉas~o B, ban~o B ; por ĉio estas ~o Z* (taŭga tempo). Kp PRINTEMPO, SOMERO, AŬTUNO, VINTRO.

Sfero. 1 Regulforma globo, kies ĉiuj suprajaj punktoj estas egaldistancaj je fiksa interna punkto, nomata centro : *la ~o ĉiela Z.* Kp BULO, RONDO. 2 (f) Medio ;

kampo de agado : ĉiu povas agadi aparte en sia ~o, laŭ siaj fortoj Z ; ĉiuj ~oj de la homa societo Z ; bone konata en ~oj pedagogaj lingvisto Z (Kp RONDO, REGIONO, TERENO). ~a. Havanta formon de ~o.

Sflinkso. 1 Fabela besto kun leona korpo k homa kapo, kiu, ĉe la Egiptanoj, simbolis la sunon. 2 Ĉe la Grekoj, fabela monstro kun leona korpo k virina brusto k kapo, kiu tuj forglutadis tiujn, kiuj ne kapablis diveni la enigmojn proponitajn de ĝi. 3 (f) Homo, kies pensojn k sentojn oni ne povas diveni. ~a. Enigma. Kp MISTERA, PROBLEMA.

Sflinktero. Ringforma muskolo, kiu streĉigante fermas iujn tubformajn organojn.

* **Si.** Resenda pronomo de la tria persono, uzata kiam ĝi rilatas al la subjekto de la propozicio, atentante tamen, ke, en dependaj partoj de propozicio ne havantaj gramatikan subjekton, oni devas konsideri kiel subjekton ne la gramatikan subjekton de la dependiga propozicio, sed la logikan subjekton de la dependa parto : li ne sufiĉe zorgas pri ~ mem ; ŝi lavas ~n Z ; li sentas ~n maljeliĉa ; kvinope ili ~n jelis sur min Z ; li ordonis al la servisto rapide vesti ~n (la serviston) ; mi konas kelkajn homojn nur por ~ malavarajn ; ŝi proponis al li la sidlokon apud ~. RIM. 1 : La akuz. sin estas ofte uzata kiel prefikso samsignifa kiel mem : ~ndefendo, ~nregado, ~ngarda, ~ndona, ~ntrotakseco Z. RIM. 2 : Ĉar la esprimoj per si mem k inter si havas apartan propran sencon, ili estas konsiderataj k uzataj kiel unuvorta adverbo k ne sekvas la regulojn pri la uzado de si : Volapük ne estis venkata de esp-o, ĝi pereis per ~ mem Z (proprakulpe, proprakaŭze) ; tiu arango per ~ mem (proprafeike, propraforte) ne ŝanĝos la iradon de la afero Z ; tion li certe ne iniciatis per ~ mem (propramove) ; tiujn malsamajn objektojn miksi inter ~ (reciproke) oni neniel devas Z ; rimedo por interkomunikigi inter ~ niajn amikojn Z ; ili malpacas inter ~. ~a. 1 Poseda adj. resendanta al la gramatika subjekto de la propozicio aŭ al la logika subjekto de la dependa propozicioparto en samaj okazoj k laŭ samaj reguloj, kiel la pron. si : la patro amas ~ajn infanojn ; ĉia besto zorgas pri ~a

nesto Z ; timulo timas eĉ ~an propran ombron Z ; el ĉiuj ~aj fratoj li estas la malplej saĝa Z ; li k lia fratino ne povis kaŝi ~an ĝojon ; ludi per ~a violono estas lia plej alta plezuro ; tiuj konsideroj igis lin eldoni ~an pazigrafian provon Z ; ili donadis al li okazon montri ~ajn novajn vestojn Z ; li vidis ~an fratino ludantan per ~a (de la fratino) pupo ; li ekvidis anĝelon starantan sur la vojo kun glavo en ~a mano Z ; ni ne hezitas nomi lin la plej bona el ~aj gefratoj ; rigardadi Esp-on nur de ĝia flanko praktika k uzadi ĝin nur por ~a utilo Z. 2 Kvalifika adj. samsignifa kiel propra : al ĉiu la ~a ; ~a estas pli kara ol la najbara Z ; ĉio ~a estas plej ĉarma Z (Vd VOSTO, NESTO) ; la amo al ~a patrino estas natura ; metu ĉion en ~an lokon ; por ĉiu afero estas ~a tempo k maniero Z. RIM. 1 : Pri la uzado de si k sia, vd la raporton oficialan de W. Lippmann al la Edinburga kongreso (1926). RIM. 2 : En la esprimo siatemp, la pronomo sia, preskaŭ tute perdis sian originan signifon, ricevas jen la sencon de konvena, ĝusta, taŭga : tiam mi donos al via lando pluvon ~atempe Z ; ~atempe estas dirate al Izrael, kion faras Dio Z ; jen simple la sencon de antaŭa, pasinta, tlu (Ev.) : la grandan miron, kun kiu mi rigardis ~atempe (tiutempe, tiam) tiujn herojn Z ; mi volis ~atempe (tiam) proponi komunan regulon Z ; per poŝta karto mi ~atempe (tiam) respondis al vi je via letero Z.

sibarito Z. Homo tro amanta la komforton. Kp EPIKURANO 2.

* **Sibli** (ntr). 1 Senintence eligi tre akutan, ne muzikan sonon (iu) : vi iom ~as, vi havas en la buŝo unu denton, kiu fajfas Z ; la du lastajn vortojn ŝi elparolis kun akcento, kun ~o B ; ~a litero ; ~a spirado. Kp FAJFI. 2 Eligi plej akutan sonon pp besto aŭ aĵo : ~as serpento, merlo, vento Z, kuglo, abelaro B.

* **Sidĭ** (ntr). 1 (iu) Resti ie, metinte la postajon de la korpo sur io : ~i apud la tablo Z, ĉe la pordo de sia domo Z, sur trono Z ; birdo ~as sur branĉo ; forte ~as, kiu Dion ŝidas Z ; la ferkestoj, kiun ~as avarulo, enteni same povus sablon aŭ oron. 2 (iu) Resti sur seĝo por konsigli, diskuti aŭ juĝi : la parlamenta ~is dum la tuta nokto ; mi ne ~as kun homoj mal-

veremaj. 3 (iu) Resti senmova, senaga : *~i kiel muso sub balailo* Z ; *Dion fidu, sed senfare ne ~u* Z ; *~adi super libro dum tutaj horoj* Z ; (f) la vortoj flugas, sed la pensoj *~as* Z. Kp STARI, kuŝi, kovi, sieĝi. 4 (f. io) Restadi, estadi : en la kandelingo *~is* brulanta kandelio Z ; la ŝlosilo *~as* en la pordo Z ; diademo, malgranda ĉapeto *~is* sur ŝia kapo Z ; la verda stelo, kiu *~as* sur nia brusto Z ; en ŝerco k ludo ofte *~as* aludo Z ; en unueco *~as* nia forto ; se en kor' io *~as*, vizaĝo perfidas Z ; kiel solece *~as* la urbo Z ! malsaĝeco forte *~as* en lia koro Z. 5 (f. io) Konveni, akordiĝi laŭ la vidpunkto de la ekstera beleco : la vestoj bonege *~as* Z. *~iĝi*. Igi iun *~i* 1 : *~igu vin, mi petas* Z. *~iĝi, ek~i*. Sin meti sur seĝon : *~igu, mi petas* Z. **Kun~i**. Partopreni en komuna diskutado aŭ konsiliĝo. **Kun~o**. Iom daŭra diskutado aŭ konsiliĝo inter ~antaj personoj : la *kun~o estis longa* (Kp KUNVENO).

* **Sieĝi** (tr). 1 Kolekti k restadigi militistajn trupojn ĉirkaŭ fortikaĵo por preni ĝin. 2 (iu) Amase ĉirkaŭi, minacante aŭ tedante : *~i ies pordon* Z ; botpurigistoj are *~as* la trapasantojn ; ili tute min ĉirkaŭ*~as* Z. 3 (f. io) Longe k senĉese minaci aŭ tedi : *danĝero ~as, al Dio ni preĝas, danĝero ĉesas, ni Dion forgesas* Z.

sieŝto. B Posttagmanga dormo.

Siffliso. Infekta hereda sekso malsano.

Sifono. 1 Aparato konsistanta el u-forma tubo kun neegalaj brakoj, per kiu oni transverŝas fluajojn dank' al la premo de la atmosfero. 2 Speciala botelo destinita por enteni k laŭvole ellasi per propra gaspremo gasan akvon.

* **Sigelo**. 1 Signo stampita sur moligita substanco por certe konfirmi k aŭtentikigi dokumenton aŭ por sankcii k definitivigi kontrakton : (f) la *~o ne estas ankoraŭ metita* Z (la afero ne estas finita). 2 Signo stampita sur moligita substanco por certigi la fermitecon de koverto aŭ por distingi indiki la aŭtoron. 3 (f) Certigilo, konfirmilo : *tio metis la ~on al lia gloro*. (Kp VERSIGNO). 4 (f) Certa fermilo : *rakonti ion sub la ~o de la sekreto* B ; havi *~on sur la lipoj* B. 5 (f) Distingilo : *sur ĉio kuŝis la ~o de malriĉeco* K ; *tiuj detaloj portas la ~on de la vero*. *~i* (tr). 1 Almeti aŭ surmeti

~on 1. 2 Surmeti *~on* 2. 3 (f) Certe konfirmi k definitivigi kvazaŭ per *~o* 1 : *tiu kontrakto ~is la interligon, la amikecon ; tiam ~igis lia sorto*. 4 (f) Certe fermi kvazaŭ per *~o* 2 : *mia buŝo estis ~ita per mia promeso*. 5 (f) Certe distingi.

* **Signo**. Io ajn perceptebla (streko, desegnaĵo, figuro, bildo, objekto, gesto), kiu elvokas en la spiriton ideon pri alia afero ; ekstera distingilo : *fari* Z, *doni ~ojn per la lipoj* Z, per la okuloj Z ; *tio estas bona ~o* Z ; ĉie oni vidis *~ojn de malĝojo* Z ; kongresoj farataj sub la *~o de la verda standardo* Z ; la verda stelo ĉesos esti malkuraĝa *~o de silento*, ĝi jariĝos *~o de laboro* Z ; *~o k atentigilo* Z ; havi ankoraŭ *~on de demando* Z (f : esti tute necerta). *~i* (tr). 1 Esti *~o* pri, montri, signifi : *~i la vojon ; lia fizionomio ~is plenan senzorgecon ; lingvo estas pure kondiĉa ~ado de ideoj* Z ; tia obstino k senkritiko *~as* ian nesenceman spiritostaton. 2 Fari *~on* al iu, atentigi iun per *~o* : *mi ~is al la fiakristo*. 3 Distingi iun aŭ ion per *~o* : *tiu verko ~as epokon en la drama literaturo ; tiu decido ~as gravan paŝon en la historio de nia movado*. **Pled~o** Z, **paŝo~o** Z, **sekvo~o** Z. *~o* postlasita de piedo de homo aŭ besto sur la tero. **Post~o** Z. *~o* postlasita de io pasinta aŭ okazinta.

* **Signalo**. Interkonsentita signo destinita por komunikigi malproksimen ordonon, averton, sciigon : *mi ne rimarkis la ~on ; tuj post la unua ~o ekmoviĝis ; fervoja ~o ; ~fajro ; ~vorto*. *~i* Z (tr). Fari *~on*, anonci per *~o*. **Voj~igo**. Ekipado de la vojoj per facile rimarkeblaj signoj por sendangerigi la trafikon.

* **Signifi** (tr). 1 (io) Havi difinitan sencen aŭ valoron : *tio, kion vi diras, ~as nenion ; kion ~as tiu ĉi tumulto bruoj Z ? por neniu la tero ~as tiom, kiom por la soldato*. 2 Egalvalori : *libere spiri ne ~as vivi* Z ; *komenci nun klarigojn ~us perdi senutile la tempon* Z ; *esti honesta en tiu ĉi mondo ~as esti elektita inter dekmil* Z. Rim. : La esprimo **tio signifas** estas ofte uzata adverbe k samsignife kiel **tio estas**. *~o*. 1 Esenca k kerna ideo montrita de io : *severe precizigi la ~on de tiu ĉi sufikso en la senco aŭ nur aktiva aŭ nur pasiva estus nekonsilinde* Z ; oni povas paroli pri la *~o de signo, ne pri la senco de signo* ;

du ~a rideto Z; ~e li levis la fingron supren Z. **2** (f) Graveco, valoro : nia kongreso havas apartan ~on k estos epokfaranta Z; ni demandu nin, kian praktikan ~on havas tiu principo Z; linguo internacia havas grandan ~on por scienco k komerco Z; sen ~a okazaĵo, parolo, demando, minaco, persono.

sikomor ☞. G. de morusacoj, arbo, kies ligno estas neputrigema (sycomora).

silo ☞. Ŝaktforma provizejo por meti en ĝin grenon, legomojn ktp. En ~igl. Meti en ~on.

* **Silabo** (Fon). Sonora sonanto apartigata de l' aliaj sonoraj sonantoj per perceptebla malgrandiĝo de la sonoreco, kiun kaŭzas jen la plimalfortiĝo de la spirblovo, jen la intermeto de unu aŭ pluraj konsonantoj aŭ konsonantaj kvazaŭvokaloj : ĉiu ~o enhavas almenaŭ unu sonanton, k nur unu. ~iga. Povanta per si sola formi ~on. ~olimo. Limo, kiu apartigas du ~ojn : oni konsideras ĝenerale, ke la ~olimo estas antaŭ la konsonanto, kiam la sonantoj estas apartigitaj per unu konsonanto (a-mo), k post la unua konsonanto, kiam la sonantoj estas apartigitaj per pli ol unu konsonanto (ar-mo). Kp FERMITA.

* **Silent** (ntr). 1 Ne paroli : homo prudenta ~as Z; ~u, ne movu la buŝon k ne ekpepu Z. Kp MUTA. 2 Ne fari bruon : se ~as draŝejo, malpacas loĝejo Z. 3 (f) Sin ne montri; ne plu efiki; ĉesi : kie regas la forto, tie la rajto ~as Z; kontraŭ nehavo eĉ juĝo ~as Z; antaŭ tiu granda nacia verko ~is ĉiuj internaj malpacoj k kvereloj; niaj personaj gustoj devas absolute ~i Z; ~as nun ĉiu disputo religia aŭ politika Z. ~o. Stato de iu aŭ io, kiu ~as : regis tomba ~o B; paca ~o, ke ne blovas eĉ vento Z; ~o estas konsento Z; parolo estas argento, oron similas ~o Z (Vd ROMPI). ~a. ~anta : ~a interkonsento Z; fariĝis ~e Z; kvazaŭ ~e komisiita, mi vokas al ĉiuj Z. ~ema. Kutimanta ~i : pri sia persono li estas ĉiam ~ema Z. ~igl. Devigi iun aŭ ion ~i : ~igi la eniŝon k kalumnion. Pri ~i (tr). Ne paroli pri io : pri ~i sekreton, amon.

silicio Z ☞. Si. Ĥemia elemento, metaloido, kies atomezo estas 28,06.

* **Siliko**. 1 Tre malmola nekristaligita speco de kvarco, uzata de la prahomoj

por fari diversajn ilojn, precipe hakilojn, k produktanta fajrerojn, se oni frapas ĝin per fero. 2 Peceto de tiu substanco : ŝtoneto.

silikvo Z. 1 Longforma duĉambra grajnujo de kruciferoj : ~o de sinapo B (Kp KAPSULO 4). 2 (Ev.) = guŝo : 5 pizoj en unu ~o Z.

* **Silko**. 1 Delikata k brila fadeno sekreciita de iu speco de raŭpo. Vd KOKONO. 2 Teksajo farita el tiaj fadenoj : vivi en ~o k veluro, en ĝojo k plezuro Z. Kp ATLASO. ~a. Farita el ~o. ~eca. Havanta kelkajn ecojn, la aspekton de ~o.

Silogismo. Logika rezono, per kiu oni tiras aserton el alia aserto pere de tria aserto. Vd NU.

Silueto. 1 Bildo formata de ombro de profila vizaĝo. 2 Desegno montranta nur la eksterajn konturojn. 3 Vidajo de io, kio nete kontrastas el la fono : de tie oni ekvidas la pitoreskan ~on de la urbo ; la turoj grandioze ~igas kontraŭ la ruĝa fono de l' okcidento.

* **Siluro**. Fiŝo vivanta en riveroj k en maro, povanta atingi longon de 5 metroj k havanta la proprecon produkti elektron k kaŭzi elektrajn skuojn (silurus).

silurio ☞. La dua formacio de la primara epoko.

* **Silvio**. Kampobirdo el fam. paseroj agrable kantanta (silvia).

simbiozo ☞. Kunigo de du aŭ pluraj plantoj aŭ animaloj por kune vivi : likeno estas ~o de algo k fungo.

Simbolo. Figuro akceptata de la kutimo por reprezenti abstraktan ideon ; emblemo : pesilo estas ~o de la justeco ; ni vidas en la kiso ~on de amo Z ; ~a signo, skribado Z. Kp ATRIBUTO, STANDARDO. ~i (tr). Esti ~o de io : la rozo ~as la amon. ~igl. Reprezenti ion per ~o : oni ~igas la amon per la rozo.

Simetrio. 1 Arango de partoj similaj inter si k sammaniere ordigitaj en ia tuto : ~o de la homa korpo ; ~a konstruo. 2 Harmonio rezultanta el proporcieco k regula arango de partoj : la tula aspekto de la sanktejo estas ~a Z ; iom tro ~a parolado ; vazoj ~e aranĝitaj.

Simfonio. Granda muzika verko por orkestro.

* **Simio.** Vertebrulo de tre diversaj grandoj, plej simila al homo, tre lertmova, tre imitema k inteligenta. ~1 (tr). Kvazaŭ ~o imiti : mallerte ~i nobelan sintenon.

* **Simila.** 1 Havanta iajn ecojn, kiujn alia persono aŭ objekto havas ankaŭ ; samnatura ; samaspekta : ~a je iu, io ; ĝia blekado estas ~a al la leona Z ; en lingvo arla nenio ~a povas havi lokon Z ; ~a konstruo de lingvo estas tute fremda por la eŭropaj popoloj Z. Kp ANALOGA, PARENCA, NAJBARA, RILATA, PROKSIMA, SAMA. Vd PORTRETO, KOPII, IMITI, FAKSIMILO, SPEGUI. 2 Δ Kvalifikas figurojn, kies respondaj anguloj estas egalaj k kies respondaj longoj estas proporciaj. ~i (x). Esti ~a : ~i iun, ion, je, al iu, io ; ili ~as unu al la alia kiel du akvogutoj ; tago tagon sekvas, sed ne ~as Z. ~aĵo. Io ~a : kian ~aĵon vi kontraŭstarigos (komparos) al ti Z ? **Mal~a.** Diferenca : ŝi estis mal~a al ĉiuj antaŭaj bestoj Z. **Versimila.** Versajna.

Simpatio. 1 Reciproka favora instinkta inklino de du personoj. 2 Favora inklino de iu por alia persono, kiu plaĉas al li : li havas ~on por mi Z. ~i (x). Senti ~on al iu, havi ~on por : mi ne ~as kun li ; ili ~as nian aferon Z ; tre ~i al iu ideo. ~a. 1 Havanta ~on por iu ; ~plena. 2 Estiganta ~on de iu ; ~inda : personoj, al kiuj mi ne estis ~a Z.

* **Simpla.** 1 Ne kunmetita ; konsistanta el samspecaj elementoj : oro k fero estas ~aj korpoj ; ~a verbotempo ; la vortojn kun um oni devas lerni kiel ~ajn vortojn Z. 2 Konsistanta el malmultaj partoj ; nekomplikita, facila : ~a metodo, procedo, maŝino ; miaj rimedoj de solvo aperos al ili eble kiel tro ~aj Z ; mi ~igis ĝis nekredebleco la gramatikon Z ; nia alfabeto estas plej ~a Z ; la ~eco de la angla gramatiko feliĝis en miajn okulojn Z. 3 Facile komprenebla, facile solvebla : ~a teksto, poemo, problemo ; post unu sola duonhoro ti ekposedas la tutan gramatikon k al li restas jam nur la ~a k facila akirado de provizo da vortoj Z. 4 Nura : ~a (senranga) soldato ; kredi al ~a promeso ; tio ĉi estis jam ne ~a pluvo, sed pluego Z ; vortoj kunmetitaj estas kreataj per ~a kunligado de vortoj Z ; verkisto verkas librojn k skribisto ~e

transskribas paperojn Z ; li ~e iros en la najbaran urbon k rigardos Z ; ni prenos nur ~e kelkajn ekzemplojn Z ; tiam la decido de la kongreso restos ~e malviva litero Z ; ĉiuj tiuj ĉi frazistoj ~e ne volas trakontroli tion, pri kio ili parolas kun tia aŭtoritata tono Z. 5 Senornama, senluksa, senafekta : ~a vesto, manĝo ; ~a (nefesta) tago ; ~a homo ; ~a stilo. 6 Senruza, naŭva : estu do prudentaj kiel serpentoj, k ~aj kiel kolomboj ; obeu en ~eco de via koro.

Simptomo. 1 Fenomeno montranta malsanon aŭ organan difektiĝon. 2 (f) Antaŭsigno, antaŭmontro pri io.

sino Z. 1 Angulo antaŭen formita de sidanta homo. 2 Homa brusto, trunko, antaŭo : ŝi premis la infanon al sia ~o. 3 Parto de la vesto, kiu kovras la bruston : li metis sian manon en sian ~on Z. 4 Homa internaĵo : kiam mi estis ankoraŭ en la ~o de mia patrino ; Jezuo enkarniĝis en la ~o de Mario. 5 (f) Koro, sidejo de la sentoj. 6 (f) Mezo, kaŝita parto de io : ni ne scias, kion kaŝas en sia ~o la estonteco.

Sinagogo. 1 Juda preĝejo. 2 Tuto de la juda religio.

Sinapo. Herba veg. el fam. kruciferoj uzata por prepari mustardon k fari katalasmojn (sinapis).

* **Sincera.** 1 (iu) Esprimanta malkaŝe, malmensoge k malhipokrite tion, kion li opinias aŭ sentas ; aganta akorde kun siaj opinioj k sentoj ; vereima : ~a homo ; mal~an buŝon mi malamas Z ; pri tio ĉi mi estas ~e k forte konvinkita Z. 2 (io) Malkaŝe, malmensoge k malhipokrite dirita, farita aŭ sentita ; vera : ~a amo, bedaŭro, vorto ; akceptu mian ~an gratulon. Kp KRISTALA, PURA, DIAFANA. Vd NUDA.

sindiko Z سِنْدُكُو. 1 Persono rajtigita zorgi pri la aferoj de korporacio, kies membro ĝi estas : ~o de notarioj. 2 Persono, elektita de komerca tribunalo, por administri bankrotintan entreprenon ĝis fina aranĝo de la afero.

Sindikato. Societo por defendi korporaciajn interesojn. ~ismo. Socipolitika sistemo, laŭ kiu la laboristoj ~e organizitaj k per revolucia striko akirintaj posedon de la produktiloj k sociaj riĉaĵoj,

organizus k mastrumus socialisme la tutan socian vivon. Kp SOCIALISMO, KOMUNISMO, KOLEKTIVISMO, ANARKISMO.

Sinedrio. Tribunalo, ĉe la antikvaj hebreoj.

sinergio ☿. Samceleco de diversaj fortoj aŭ voloj, rezultiganta sintezan efikon aŭ sur la fizika aŭ sur la socia kampo.

singularo. Gramatika nombro montranta, ke oni parolas pri ununura persono aŭ afero; ununombro. Vd PLURALO.

* **Singulti** (ntr). Eligi specialan bruon, kaŭzitan de spasma kuntirigo de la diafragmo k subita trapaso de aero tra la laringo : *plorante ~i pro akra doloro. Plor~i*. Pro ploro ĝi.

* **Sinjoro.** 1 Nobela landestro : *al ĉiu ~o estu la honoro* Z (Vd KANDELO); *grand~aj manieroj* Z. 2 Supera ĉefo, mastro : *ne kalumniu sklavon antaŭ lia ~o* Z; *li estas sia propra ~o* Z; *estu ~o de via vorto* Z (Vd PROMESO); *la plej granda ~o estas tiu, kiu bezonas la plej malmultan servadon*; *ne longe ~a daŭras favoro* Z. 3 Dio : *la templo de la ~o*. 4 Titolo de gentileco por la viroj. ~ino. Gentila titolo uzata por edzinigitaj virinoj. Kp FRAŬLINO.

Sinkopo = sveno.

sinkretismo ☿. Konfuza k kompleksa kunigo de diversoriginaj ideoj, tezoj aŭ kredoj en ŝajne koheran tuton.

Sinodo. Kunveno de pastroj por konsiligi k decidi pri ekleziaj aferoj.

Sinonimo. Vorto samsignifa aŭ proksimume samsignifa, kiel alia.

Sinoptika. Ebliganta ampleksi per unu-sola rigardo la diversajn partojn de iu tuto : *~a tabelo*; *~aj evangelioj* (de Mateo, Marko k Luko). Kp SKEMA.

Sintakso. 1 Parto de la gramatikoj rilatanta al la konstruo de la frazoj, t. e. al la funkcio, reciprokaj rilatoj k aranĝo de la vortoj k propozicioj en la frazo. 2 Lernolibro instruanta tiun parton de la gramatiko.

Sintezo. 1 Operacio spirita estiganta abstraktan tuton per kunmetado de konvenaj eroj. 2 Operacio ĥemia estiganta substancon per kombino de ĝiaj elementoj. 3 Logika procedo, kiu estas

kontraŭa al analizo k kiu konkludas de principo al konsekvencoj, de kaŭzo al efikoj. 4 ☿ Sistemiga rezonado, kiu komprenigas la konsekvencojn per la principo aŭ la efikojn per la kaŭzo. 5 Generaligo, sistemigo. ~i (tr). ~e trakti.

sinuso Z △. Longo de perpendiklo en cirklo, kies radio estas la unuo k kiu estas strekita de unu ekstremo de arko ĝis la diametro, kiu pasas ĉe la alia ekstremo.

Sireno. 1 Fabela virinkorpa monstro, kies krurojn anstataŭis fiŝa vosto k kiu allogis per sia kanto la ŝipveturantojn por pereigi ilin sur rifoj. 2 (f) Treege alloga senkompata k senkora koketulino.

* **Siringo.** Malgranda arbo el fam. oleacoj, devena el Persujo k havanta grapolojn da belaj bonodoraj floroj; lilako (*syringa*).

siroko Z (Me). Nomo de varmega vento sur la Mediteranea maro k sur la bordoj de Afriko, blovanta de suda Oriento : *ne frapos ilin ~o nek la suno* Z.

* **Siropo.** Densa kuirita solvaĵo de sukero ofte aromigita per fruktosuko.

sisma ✱. Rilatanta al la tertremoj k iliaj efikoj : *~aj movoj*.

sismografo ☼. Aparato, por enregistri la horon, daŭron k la intenson de sismaj movoj.

sismologio (Sc). Scienco, kiu studas la tertremojn k iliajn efikojn.

* **Sistemo.** 1 Harmonia tutajo da interdependaj ideoj kunordigitaj laŭ multaj fiksitaj principoj : *ni analizos ~e la demandojn* Z; *pro ~eco de mia analizo* Z. 2 Tuto da ĝustaj aŭ malĝustaj principoj interdepende kunordigitaj k formantaj harmonian doktrinon : *la ~o de Plajono*; *disŝiri tiun aranejon da ~oj* Z. 3 Antaŭe pripensita plano aŭ direktanta ideo, laŭ kiu oni konstante agas por trafi difinitan celon : *mi ekprovis ~evenki ĉiujn barojn* Z.

sistolo ☿. Kuntiriga movo de la koro.

sistro Z. ☿ Antikva egipta muzikilo konsistanta el metalaj vergetoj sonantaj per skuigo.

* **Sitelo.** 1 Rondforma ligna aŭ metala vazo havanta tenilon k destinata por ĉerpi, porti aŭ teni fluajon : *pluvis kvazaŭ per ~oj* Z; (f) *fali de ~o en barelon* Z (de malbona stato en ankoraŭ

pli malbonan. Kp DEFALI. Vd PLUVO; FLAMO). 2 Enhavo de ~o, rigardata kiel mezuro. Kp KUVU, KRUĈO, TINO.

situo Y = situacio 1 : bele ~anta urbo N; nia tendaro ~is en valo N.

* **Situacio**. 1 Maniero laŭ kiu io estas lokita rilate al la ĉirkaŭaj objektoj : la urbeto kuŝas en tre bela ~o. Kp LOKO, POZICIO. 2 Tuto da kondiĉoj k cirkonstancoj, en kiuj iu troviĝas : *brilanta ~o* B; *komika ~o* B; *veni en danĝeran ~on*; *adaptiĝi al nova ~o*; *fali en ankoraŭ pli malbonan ~on* (Vd PLUVO, FLAMO, SITELO); *mastri, savi la ~on* (Kp POSTENO, POZICIO, OFICO, RANGO, STATO). ~I (ntr). Esti en iu ~o.

skabeno Z. Alta urbestrara funkciulo en kelkaj landoj.

* **Skabio**. Infekta malsano de la haŭto, kaŭzata de tre malgranda insekto k karakterizata de forta jukado.

skablozo ☞. G. de dipsakacoj, ornama planto (*scabiosa*).

* **Skadro** = eskadrono.

skadrono B = eskadrono.

* **Skalo**. 1 Linio dividita per egal-distancaj streketoj, kiuj montras la dimensionojn de desegnaĵo rilate al efektiva objekto. 2 Aro de la streketoj, kiuj montras la gradojn de termometro aŭ de alia ajn mezuraparato. 3 Rilato inter la efektivaj dimensionoj de objekto k la dimensionoj de desegnaĵo, kiu figuris ĝin. 4 Muzika amplekso de iu voĉo.

Skalpo. Haŭto de la kranio ĉirkaŭ-tranĉita k forŝirita kun la haroj, kiun la nordamerikaj indianoj portas kiel militan trofeon.

skalpelo ☞. Malgranda tranĉilo por sekci.

skandi B (tr). 1 Dividi version laŭ silaboj aŭ laŭ verseroj. 2 Prononci apartigante la silabojn.

Skandalo. 1 Indigno kaŭzata de malbonekzemplaj agoj aŭ paroloj : ~a konduto B. 2 Bedaŭrinda k danĝera diskontenco de iu malbona ekzemplo. ~I (tr). Kaŭzi ~on al iu.

skandio Z ☞ Sc. Ĥemia elemento, tre malofta metalo, kies atomepo estas 45,10.

* **Skapolo**. Maldika plata triangula ostoj de la posta parto de la ŝultro.

* **Skarabo**. 1 = koleoptero. 2 G. el koleopteroj karakterizata per lamenformaj kornoj (*scarabæus*). **Maj~o**. Tre malutila koleoptero, kun brunaj elitroj, kies larvo vivas du aŭ tri jarojn en la tero de ĝardenoj, pereigante la veg-ojn, kies radikojn ĝi mangas aŭ eĉ nur tranĉas; melolonto (*melolontha*).

skarifi, skarifikli Z (tr). Trafranĉeti la haŭton por kuŝaca celo.

* **Skarlato**. Sange ruĝa koloro.

Skariatino. Infekta febro karakterizata per ruĝaj makuloj sur la haŭto.

* **Skarpo**. 1 Longa peco da teksaĵo, kiun virinoj portas sur la ŝultroj k kies baskoj pendas ambaŭflanke antaŭ la brusto ĝis la genuoj. 2 Oficiala insigno konsistanta el longa peco da teksaĵo portata de viroj oblikve sur brusto aŭ zone ĉirkaŭ la talio. 3 Longa peco da teksaĵo surŝultre aligata k servanta por subteni vunditan brakon.

* **Skatolo**. Ujeto diversforma el ligno, kartono, ledo, metalo, ke : *vi trovas leterpaperon en la ~o*; *~o en kiu oni tenas plumojn, estas plumujo* Z.

Skeleto. 1 Tuto de la ostoj de homo aŭ besto; ostaro. 2 Trabaro de konstruo, de ŝipo. 3 (f) Skiza plano de verko; precipaj trajtoj de organizaĵo : *la naturo mem de Egipto, postulante grandan, senĉesan k regulan laboron, kreis la ~on de la socia organizo de ĉi tiu lando* B. 4 (f) Tre malgrasa homo. ~a. 1 Malgrasega, senkarna. 2 Prezanta nur la ĉefajn liniojn aŭ ideojn, sendetala. Kp ARMATURO, ĈARPENTAĴO, SKEMO, SKIZO, KANVASO, RESUMO.

Skemo Z. Teoria simpligita figuraĵo, prezanta maldetale ne la formon sed la aranĝon k la rilatojn de io. ~a. Resuma. Kp SKIZO, PLANO, SKELETO, RESUMO, DIAGRAMO, GRAFIKAĴO.

Skeptika. Inklina al dubo, dubema. ~ismo ☞. Doktrino, laŭ kiu la homa spirito kapablas atingi nenian veron kun certeco.

* **Skerco**. Gaja muzika verko.

* **Skermi** (ntr). Ekzerci sin al interbalado per spado.

skio (Sp). Speco de longa, plata k ligna glitilo, kiun oni aligas al ŝuoj k per kiu oni glitas sur nego. ~isto. Tiu, kiu sportas sur ~oj.

skinko Z 𐌺𐌿𐌸𐌿. G. de lacertoj el la varmaj landoj.

Skismo. 1 Opa disiĝo de ia eklezio fare de homoj, kiuj, kvankam akceptante la esencon de la dogmaro, malakceptas la eklezian aŭtoritaton k kelkajn neesencajn punktojn de la kredo. Kp HEREZO. 2 Disiĝo pro malsameco de opinioj : *kiu ajn volus ŝanĝi la naturan iradon de nia afero, povos nur krei kelktempan ~on k akiri la malĝojan gloron de malhelpanto k subfosanto* Z (Kp FENDO, ROMPO).

skisto ✱. Generala nomo de foliiformaj rokajoj, facile disfenblaj. ~a, ~oforma. Roko de ~a strukturo.

* **Skizo**. 1 Rapida desegno prezentanta nur malmultajn ĉefajn aŭ karakterizajn liniojn. 2 Nefinita pentraĵo aŭ skulptaĵo prezentanta nur krudan provan malneton de la projektata verko. 3 Literatura verko ne prezentanta plendetale la temon, sed resumante ĝin per ĉefaj trajtoj. 4 Resumo de plano, de projekto : *jen ~o de miaj projektoj ; tio estis nur teoriaj ~oj, palaj senkorpaj fantomoj en la regiono de revoj* Z. Kp SKEMO, SILUETO, KONTURO, SKELETO, KANVASO. ~1 (tr). Fari ~on pri io : *li ~is al mi interesan planon ; ~i la biografion, la vivon de Z*.

* **Sklavo**. 1 Homo posedanta nenian socian rajton k estanta sub absoluta dispono de iu mastro, kiu militkaptis aŭ aĉetis lin. 2 Homo vivanta sub despota ŝtata regado. 3 Homo kontraŭvole aŭ propravole senkondiĉe obeanta al la volo de iu alia : *kiu prunteprenas, tiu estas ~o de la pruntedoninto* Z (Kp LAKEO, TRABANTO). 4 Homo nekapabla rezisti al la pasio, deziro aŭ inklino : *ni ne devas esti ~oj de niaj pasioj*. ~e. Humile k obeeme kiel ~o : *~e kopii ion*. ~1 (ntr). Esti ~o : *~i al iu ; kie ~o regadon havas, tie mastro baldaŭ ~as* Z. ~eco. Stato de ~o : *teni iun en ~eco* Z ; *alkonduli al ~eco*. Kp SERVUTO.

sklero ♥. Blanka membrano, kiu envolas la globon de la okulo.

sklerozo ♣. Malmoliĝo de histoj.

Skolo. Tuto de la disĉiploj de iu majstro aŭ de la adeptoj de iu doktrino.

Skolastiko. Filozofia doktrino de mezepoko, alkonformiganta la doktrinojn de Aristotelo al la katolika teologio k inklina al subtilegaj teoriaj rezonmanieroj. ~a. 1 Apartenanta al la ~o. 2 Konforma al la kutimoj de la ~o, t. e. atentanta la formon k la vorton pli ol la esencon k senoriginale fiksita en rigidaj tradiciaj kadroj.

* **Skolopo**. Migra birdo el ordo de longkruruloj (*scolopax*).

skolopendro Z 𐌺𐌿𐌸𐌿. G. de miriapodoj, ringoforma, venena (*scolopendra*).

skolto (Sp) Ano de la movado, kiu regas la principoj de ~ismo. ~ismo. Movado, kies celo estas formi karakteron, senton de l' honoro, sanon, k iniciatan spiriton de la junularo, grupigante ilin en trupojn, submetitajn al libere akceptita disciplino.

skombro Z. Ofta bongusta mara fiŝo, kies verda haŭto estas diverskolore makulita.

* **Skorbuto**. Malsano karakterizata per muskola malforto, sangado de la dento-karno aŭ hemoragioj de l' haŭto k kaŭzata de manko je freŝa nutraĵo enhavanta vitaminojn.

skorio Z. 1 Speco de vitreca materio, kiu per fandado apartiĝas de metalminajoj = metalaŝaŭmo. 2 (f) Forĵetindaĵo, senvalorajo : *via argento fariĝis ~o* Z (Kp FORBALAĴO, VENTUMAĴO, REKREMENTO, FEĈO).

* **Skorpio**. G. de artropodoj (artikuloj), parenca al araneo k kankro, k kies vosto, ordinare suprenfleksita, finiĝas per venena pikilo.

Skorzonero. Legoma veg. el fam. kompozitoj, kies dika rekta radikoj k folioj estas manĝeblaj (*scorzonera*).

* **Skraĵo** (tr). 1 Forigi partetojn el la supraĵo de io, gratante ĝin : *~i suisan fromaĝon*. Kp RASPI, RABOTI. 2 Purigi kamenon gratante la fulgon. Kp RASTI, FROTI. 3 (f) Estigi malgrahblajn sonojn, frotante ion : *li ~as al ni la orelojn*. 4 (f) Mallerte ludi arĉan muzikinstrumenton : *~i violonon*. Kp GRATI. ~manĝi, dent~1. Manĝi ion ĉirkaŭ~ante per la dentoj. Ĉiel~anto, nub~ajo. Altega domo.

* **Skrĭbi** (tr). 1 Figuri vortojn per konvenciaj desegnoj aŭ literoj : ti ~as kiel kokino (= tute nelegeble); ~i literojn, nolojn; ti scipovas nek legi, nek ~i; la tablo sur kiu oni ~as; viaj leteroj estas ~ilaj tute nelegeble Z. 2 Esprimi pensojn per tiaj rimedoj: ~i leteron B, romanon B, en gazeto; verse ~ita rakonto; allaron, sur kiu estis ~ite : Al Dio Nekonata; kiel estas ~ile (en la Biblio); (f) : sur ŝia vizaĝo estas ~ila (montrigas, evidentiĝas) mildeco; Mi ~os Mian leĝon sur ilia koro Z. 3 Registri, decidi : Vi ~as kontraŭ mi maldolĉaĵon Z; respondis Pilato: kion mi ~is, tion mi ~is (neŝangeble); ve al tiuj, kiuj ~as maljustajn verdiktojn Z; estis ~ite (de la fatalo). 4 Sciigi al iu per ~aĵo : mi ~os al li, ke mi delurnas de li mian manon, ke li neniam venu antaŭ miaj okuloj Z. **En**~i. ~e noti iun inter samaĵoj (Kp REGISTRĭ) : tiun ĉi sumon mi en~is en vian kalkulon Z; en vian krediton Z, en vian ŝuldon Z; en Via libro estis en~itaj ĉiuj tagoj detruitaj Z (pasintaj); (f) glorie en~i sian nomon en la historion Z. Kp GRAVURI, STAMPI, DESEĜNI, REDAKTI, FORMULI. ~o. 1 Ago ~i. 2 Maniero ~i. 3 Io ~ita : diron oni neas, ~o ne pereas Z; la sankta ~o. ~a. ~ita, per ~a : ~a literaturo Z; ni faris la kontrakton ne ~e sed parole Z. ~isto. Homo kies profesio estas ~i aŭ trans~i. ~ilo. Ĉio kio servas por ~i : ~ilaro konsistas el inkujo, sablujo, plumoj, kraĵono k inksorbilo Z. **Pri**~i (tr). Distinge k vive prezenti ion per vortoj, tiamaniere, ke la aŭdanto aŭ leganto povas ĝin sufiĉe precize imagi (Kp PENTRI, DESEĜNI, SKIZI, RAKONTI). **Sub**~i (tr). ~i sian nomon sub io por montri sian aŭtorecon aŭ sian aprobon. Kp PARAFO.

* **Skrofolo**. Formo de tuberkulozo karakterizata per ŝvelo de limfaj glandoj k inflamo de okuloj k artikoj.

Skrupulo. 1 Maltrankviliga dubo en aferoj de konscienco : pro ~o li rifuzis la donacon; fari al si ~on pri; sen~a kanajo. Kp HONESTECO, DELIKATECO. 2 Granda akurateco : ~a esploro B; ~e traduki ĉiujn nuancojn. Kp PRECIZECO, PEDANTECO, ZORGO.

* **Skui** (tr). 1 Rapide abrupte k ripete ŝanceli k malfirmigi : ~i arbon; post

frukto~o de olivarbo Z; tremeto ek~is lian korpon B; ~lavi Z; la tero forte ~iĝis Z; de~i kokosojn Z; (f) : eksterordinara krizo ~as la regnon; per tio ŝi estis iom ~ita el siaj revoj Z. 2 Rapide abrupte k ripete svingi tien k reen : neante ~i la kapon Z; ŝi forte ~is la skatolon; el~i sian baskon Z. 3 (f) Malfortigi, ruinigi : la Eternulo ~is regnojn Z; lia sano estas forte ~ita. 4 (f) Ŝangi : miaj decidoj estas ne~eblaj; ne~ebla (firma, fidela) fido. 5 (f) Krude emocii : ne ~u mian animon Z. ~eĝe Z. Abrupte k krude. **For**~i (tr). Rapide k krude forĵeti, forpuŝi : for~i la jugon (f : sin liberigi), for~i de si iun penson Z, ĉagrenon B, ĉiujn ambiciojn B; mi iom post iom for~is la unuajn impresojn de timo k malĝojo.

* **Skulpti** (tr). Formi figurojn el solida materio, kiel ŝtono, marmoro, ligno, argilo, vakso, aŭ hakante, aŭ tranĉante, aŭ skrapante, aŭ knedante : ~i statuon; ~arto. ~ilo. 1 Ĉizilo por tranĉformi malmolajn materiojn. 2 Ilo por skrapformi aŭ premformi moligitajn materiojn. Kp ĈIZI, MODLI.

skuno Z . Malpeza dumasta velŝipo. Kp GOLETO.

* **Skurĝo**. Vipo kun mallonga tenilo k mallonga rimeno por punbati iun. ~i (tr). 1 Bati per ~o. 2 Forte k dolorige batadi. 3 (f) Akre satire kritiki. Kp VIPRI.

* **Skvamo**. 1 Iu el la kornecaj lamenetoj, kiuj tegas la korpon de plej multaj fiŝoj k rampuloj. 2 Io similanta ~on : ĉe kelkaj vegetaĵoj ~oj anstataŭas foliojn; skartalinaj ~oj de la haŭto; (f) ho, se la ~oj defalus de viaj okuloj Z! li estis vestita per ~ita kiraso Z.

slango Z. Aparta lingvo de sammetiistoj aŭ samprofesiuloj.

sledo. Glitveturilo.

silpo Z. Kartona aŭ papera folieto, facile klasigebla, sur kiu oni skribas ian noton.

slojdo (Sp). Metia manlaboro, enkondukita en multaj lernejoj kun la celo ĝenerale eduki la personecon de lernantoj.

* **Smeraldo**. Multekosta juvelŝtono de verda koloro : (f) la ~aj herbejoj B.

smirgo Z . Nepura korindo, miksitla kun kvarco k aliaj mineraloj k kies pul-

voro estas uzata por glatigi aŭ poluri metalojn, aŭ malpoluri la vitron. ~1 (tr). Poluri, glatigi aŭ malpoluri per ~o. ~a **papero**. Papero sur kiu estas algluita tavolo de ~opulvoro k uzata por glatigi aŭ poluri.

snobo. Homo, kiu konstante, stulte k sendistinge admiras k imitas ĉion ajn, kion li kredas laŭmoda : ~a ; ~ismo (Kp DANDO).

snufi N (tr). Forte enspiri en la nazon. Kp FLARI.

* **Sobra**. 1 Modere trinkanta k manganta. Kp ABSTINI, FASTI. 2 (f) Modera, singarda, senpasia k senpartia : ~aj **esprimoj** ; ĉiu ~e rigardanta homo povas tuj rimarki, ke Z.

Socio. 1 Tuto da homoj kunvivantaj pro komunaj interesoj k havantaj komunajn kutimojn k komunajn leĝojn : *floranta* ~o B. 2 Interrilata stato de tiaj homoj : ĉia ~o postulas leĝojn. 3 Kunigo da samspecaj bestoj kune vivantaj : ~o da abeloj, formikoj, kastoroj. ~a. 1 Koncernanta la ~on : la ~aj sciencoj ; alia ~a sfero Z ; la nuntempa ~a stato Z. 2 Koncernanta la komunajn ekonomiajn interesojn kontraste je politikaj : la ~a organizo B ; tio ne estas ~a sed politika demando. 3 Vivanta en ~o : la homo estas ~a estulo. Kp SOCIETO.

Sociala = socia 1 k 2. ~ismo. 1 Sociopolitika doktrino, kiu, pravigante sin ĉu per idealo de justeco k frateco, ĉu per la leĝoj de la ekonomia evoluo, rekomendas anstataŭigon de la nuna ekonomia organizo per nova organizado transdonanta la ilojn de produktado al la socio k rezultiganta komunajn vivkondiĉojn ne nur pli justajn sed ankaŭ pli favorajn al plena disvolvigo aŭ ŝtato el la laboro de siaj dungitoj, per starigo de celkonforma mastrumado. Kp KOLEKTIVISMO, KOMUNISMO, SINDIKATISMO, ANARKISMO. Vd PLUSVALORO.

* **Societo**. 1 Daŭra kunigo de pli malpli multaj personoj sub komuna regularo por atingi komunan celon, ĉu plezurajn, ĉu profitajn, ĉu komercan : *Esp-ismo devas*

esti movado ne nur ~a sed socia. Kp ASOCIO, KOMPANIO. 2 Kutimaj interrilitoj inter sammoraj personoj. Kp MONDUMO.

Sociologo = sociologiisto.

Sociologio. Scienco studanta la fenomenojn k leĝojn de la socia vivo.

Sodo NaOH. Senkolora alkala bazo, natria hidroksido uzata por multaj industriaj celoj.

* **Solo**. Kanapo kun dikaj kusenoj. Kp DIVANO.

* **Sofismo**. Ŝajne ĝusta sed fakte erariga rezono. Kp PARALOGISMO.

Sofisto. 1 Persono kutime uzanta sofisman rezonmanieron. 2 Ĉe la antikvaj Grekoj, duonfilozofo aŭ pli ĝuste retoro, kiu instruis pravi ŝajne ĉion ajn per trompaj rezonoj, tute ne zorgante pri la vereco aŭ malverece de la pruvotajo.

* **Solfi** (x). 1 Senti bezonon trinki : *sufiri pro*, de ~o ; *kvietigi la* ~on. 2 (f) Forte deziri : ~i venĝon, al venĝo, al libero ; ~o al la scienco B ; *glavo sangon* ~anta Z ; *la pluvo mal~igas* (Kp SATURI) la teron Z. ~a Z. ~anta.

* **Soljo**. 1 Transversa ŝtono aŭ trabo kuŝanta malsupre de la aperturo de pordo. 2 (f) Komenco : *ĉe la* ~o de la jaro, de la vintro, de la maljuneco ; *ĉe la* ~o de la dezerto ; *stari sur la* ~o (f : esti tuj okazonta). **Supra** ~o Z. Ŝtono aŭ trabo formanta la plafonon de aperturo.

soko D. Parto de plugilo, konsistanta el triangula oblikva klingo, kiu sublevas la teron k renversas ĝin flanken.

Soklo. 1 Bazo, ordinare kvadrata, pli larĝa ol alta, sur kiu staras kolono, statuo aŭ konstruo. 2 Translokebla bazo, sur kiu oni starigas statueton, vazon, ks. Kp PIEDESTALO, STABLO, POSTAMENTO.

* **Sola**. 1 Neakompanata, ne estanta kun aliaj, izola : *promeni ~a* ; *ili apartenu al vi ~a*, sed ne al aliaj kun vi Z ; *se vi blasfemas*, vi ~a suferos Z ; *mi mortigos la reĝon ~an Z* (kiam li estos ~a). 2 Nehelpata : *fari ~a* ; *mia brako ~a sufiĉos*. 3 Nura : *li ~a estas kulpa B* ; *nur Amnon ~a mortis Z*. RIM. En tiu senco oni uzas prefere la adverbajn formojn. 4 Ununura, unika : *mi estis filo drololota k ~a de mia patrino Z* ; *sufiĉe frue ĉe mi formiĝis la konscio*, ke la ~a lingvo inter-

nacia povas esti nur ia neŭtrala Z. ~e. 1 Izole, neakompanate aŭ nehelpate : *promeni ~e; malfeliĉo malofte venas ~e Z; baldaŭ montriĝis, ke nur la vorto Esp-o, ~e aŭ kun aliaj vortoj, klare diferencigas nian lingvon de aliaj Z.* RIM. En tiu senco oni uzas prefere la adjektivan formon. 2 Estante ne pli multa aŭ konsiderate sen iu aŭ io alia; esceptante la aliajn; = nur 1 : *la decido pri lingvaj aferoj apartenas ~e al la L. K. Z; homoj fratoj ne ekzistas, ekzistas ~e Rusoj, Poloj, Germanoj, ktp Z; tio estas la ~e ebla natura irado de la aferoj Z; ~e en okcidenta Afriko ekzistas ses aŭ sep literaturoj; ~e dum lasta jarcento la logataro de l' tero duobliĝis.* ~eco. Izoleco. ~eca. Izola; malproksima je ĉiuj aliaj; malhavanta kunulojn; senakomp-ana; senhelpa : *korfavoru min, ĉar mi estas ~eca k mizera Z; preĝejo staris ~ece sur monto Z; la urbo estos ~ecigita k forlasita Z.* RIM. : Por insisti, Z uzas ofte, kvazaŭpleonasme, la duoblan esprimon *sole nur* : *en la lingvo internacia oni devas obei ~e nur la logikon Z; el tiu grandega nombro da provoj nur du, ~e nur du atingis efektiviĝon Z; la domon de David sekvis ~e nur la tribo de Jehuda Z.*

solano ☞. G. de ~acoj, kies ĉefaj specoj estas : *dolĉamara, melongeno, terpomo.*

solanacoj ☞. Fam. de unupetalaj dukotiledonaj plantoj, al kiu apartenas multaj kuracaj, manĝeblaj k venenaj plantoj. Vd SOLANO.

Soldo. 1 Kupra aŭ nikela monereto valoranta la dudekonon de franko, t. e. kvin centimojn. 2 Soldatsalajro : *la ~o de la regimentoj B.*

* **Soldato.** Ano de la militistaro de iu ŝtato, dum milito, aŭ dum paco. ~ejo. Kazerno.

Soleo. Plata mara bongusta fiŝo (*solea*).

Solecismo. Sintaksa malkorektaĵo. Kp BARBARISMO.

* **Solena.** Pompa k gravigata per grandaj ceremonioj : *~a procesio, aŭdienco; ~a promeso Z; ~e deklari; animstato ~a (komprenanta la gravecon de la okazo).* ~o. Grava ~a ceremonio : *edziĝa ~o.* ~eco. Eco de io ~a. Kp IMPONA, GRANDIOZA, MAJESTA, BRILA, CEREMONIA,

ETIKETA, PARADA, AKCENTA, EMFAZA, BOMBASTA, AFEKTA. ~i (tr). ~e plenumi, ~e festi, ~e honorati : *~i la venon de iu Z.* Kp CELEBRI.

Solida. 1 Malfluida, malflueca; kvalifikas substancon, kies molekuloj estas fikse kunigitaj unu kun la alia, t. s. ĉiun substancon, kiu estas nek flueca nek gasa. 2 Fortika, malfacile ŝanceblela, firma, malfacile detruibla : *~aj botoj; ~a horloĝo Z; ~a ĵadeno, ligilo; tio pravas la ~econ de la nova vitro.* 3 (f) Serioza, neŝerĉa, maltrivola : *fari al iu ~an batadon Z, ~an moralinstruon Z; ~a argumento; tio estos alporto de ~a utilo Z; ŝi ~e purigadis la lanternon Z; ~e bati iun Z; ili estas iom malbonkondutaj, sed kun la tempo ili jam ~iĝos Z.* 4 (f) Fidinca : *serioza k ~a homo Z; ~a firmo; ~a spirito Z, ~a sciencisto; ~aj scioj Z; homo de ~a (matura) aĝo Z; li ŝajnis konvena homo k ĉio en ti montris ~econ Z.*

Solidara. 1 Akceptinta prirespondecon pri la ŝuldoj aŭ agoj de alia persono : *tute liberigi la Esp-istojn de ĉia suspekt-ebla ~eco kun miaj privataj politikaj k religiaj konvinkoj Z.* 2 Interdependa tiamaniere, ke profito aŭ malprofito, feliĉo aŭ malfeliĉo estas komuna al ĉiuj interesatoj; komunsorta.

Solist. Muzikisto aŭ kantisto, kiu ludas sole.

solistico ☞. Tempo, kiam la sono estas plej malproksime de la ekvatoro : *somera, vintro ~o.* ~a. Rilatanta al ~oj : *~aj punktoj.*

* **Solvi** (tr). 1 Fluecigi solidan substancon, miksan te ĝin kun fluajo : *~i salon en akvo B; ĉiam pli densiĝante la nuboj ~iĝis per fulmolondro Z.* 2 (f) Trovi la nekonatan de problemo, la respondon al demando, la rimedon al malfacilaĵo : *~i enigmon, malhelpaĵon, konflikton, malfacilaĵon; ~i ĉiujn disputojn k dubojn en lojala interkonsento Z; la vivo mem jam longe ~is la demandon Z; sen~e diskuti; ne~ebla problemo (Kp KONKLUDI, DECIDI).*

Solventa Z. Pagokapabla, pagopova.

* **Somero.** Dua k plej varma sezono de la jaro : *kiu kolektas dum la ~o, estas saĝa Z.* ~e. Dum ~o.

Somnambulo. Homo nerve malsana, kiu dum dormo senkonscie k senmemore iras, parolas k agas kvazaŭ li estus maldormanta k konscia. Kp LUNATIKO.

* **Soni** (ntr). 1 Estigi aŭdeblan aervibradon : barelo malplena ~as plej laŭte Z (tiu plej fanfaronas, kiu malplej meritas) ; la tondilo ~is akre Z ; ~is tamburoj k flutoj B ; en la radiantia aero la birdoj ~is B ; la horloĝo ~is tri kvaronojn Z ; denove ek~is krakoj Z ; voĉo ek~is de malproksime B ; ek~is voko K ; ek~is rapidaj paŝoj B ; subite ek~is lamburado k fajfado Z ; tiu ĉi frazo estas nur bele ~anta kolekto da vortoj Z ; aplaŭdoj tondre rul~is tra la plenega salono ; el inter la branĉoj la birdoj ~igas sian voĉon Z. Kp SONORI. 2 Aŭdeble esprimiĝi : en la malaltaj tonoj de lia voĉo ~is kvazaŭ mal-kontente Z ; denove ~os en la urbo la lingvo de Z ; tiu ĉi sama peco en stilo esp~as tiamaniere Z. ~o. Aŭdebla aervibrado : harmoniaj ~oj ; mori sen~e la lipojn Z. Re~i (x). Resendi la ~on : kia ~o, lia re~o Z ; l' aero re~is de bruo terura ; nur eho sen-anima re~adis miajn plendojn Z ; la impresoj de tiuj tagoj ankoraŭ re~as ehe en niaj animoj ; « bonan nokton » re~igis la amaseto K ; liaj verkoj trovas varman re~on en la koroj de la legantoj (Kp ENŬI, SONORI). Post~i. 1 Re~i. 2 Sonori. ~anto (Fon). Sonoro naskita de la vibrado de l' voĉkordoj, modifita per la formo de la buŝo k akompanata aŭ ne per bruero. La ~antoj estas daŭrigeblaj k prononcataj kun formiĝo de re~ujo en la buŝo ; ili diferencigas de la konsonantoj per tio, ke ili estas silabigaj (Kp VOKALO, KVAZAŬVOKALO, NAZALO, LIKVIDO, SIL-ABO).

Sonato. Muzikverko por instrumentoj konsistanta el tri aŭ kvar partoj kun malsamaj movoj.

Sondi (tr). 1 Mezuri per tiucela aparato la profundecon de akvo aŭ grundo. 2 Esplori per tiucela aparato la fundon de akvo aŭ de grundo. 3 (f) Prove esplori : mi ~as ĉe la kortego Z ; ~i la opinion.

Soneto. Versaĵo konsistanta el 14 versoj dividitaj en 2 verskvarojn k 2 verstriojn.

* **Sonĝo.** Bildoj k ideoj, plej ofte sen-ordaj k senlogikaj, aperantaj en nia imago dum dormo : mi havis tre

strangan ~on Z ; ~o teruras, ~o forkuras Z. Kp DELIRO, FANTAZIO, REVO, ILUZIO, IMAGO. ~i (tr). Vidi image dum la dormo : kiel malsatanto ~as, ke li manĝas Z ; ŝi ~is, kvazaŭ ŝi estas ankoraŭ juna knabino K.

* **Sonori** (ntr) (pp ilo). Produkti sonon daŭre aŭdigan post ĉeso de ĝia kaŭzo : ĉiuj ~iloj de preĝejoj ~is Z ; en la palacoj ~as luksaj festenoj B ; ~a (facile ĝis malproksime aŭdebla) voĉo ; la entreprenon antaŭ ĉio pereigis ~aj (f : monaj) kaŭzoj k la elsekiĝo de materialaj fontoj Z ; mi faros tian faron, ke al ĉiu, kiu tion aŭdos, ek~os ambaŭ liaj oreloj Z. Kp SONI, TINTI, VIBRI. ~o. 1 Sono daŭre sonanta post ĉeso de ĝia kaŭzo. 2 (Fon) Regule vibranta sono, havanta diferencigeblian altecon (Kp TONO, BRUERO, VOKALO). ~igi (pp homo estiganta ~on per ilo). Kaŭzi ~on : bonvolu ~igi al la servisto. ~igisto. Homo, metie ~iganta la ~ilojn de preĝejo. ~otigi (la glasojn). Interfrapi la glasojn antaŭ ol trinki je honoro de iu aŭ io. ~ilo. Ilo por estiĝi ~on, ĝenerale konsistanta el metala kava duonsfero kun svingebla frapilo. ~ilejo, ~ilturo. Turo enhavanta ~ilojn.

* **Sopiri** (x). 1 Suferi pro bedaŭro k redeziro al io perdita : ~i al la patrolando B, al la hejmo, al ripozo, trankvilo B ; ~i la perditan felicon Z, pri Z, pro Z, je la perdita feliĉo Z ; ~i iun Z ; li lerure ~is vidi ŝin denove Z ; tien ili ~as per sia animo reveni Z ; rano eĉ en palaco ~as pri marĉo Z. 2 Suferi k malĝoji pri ia dezirego : kiel cervo ~as al fluanata akvo, tiel mia animo ~as al Dio Z ; li ~is senmezure pri la morgaŭa tago Z ; ~i pri pli altaj spiritalaj plezuroj Z ; multaj homoj ~as je flugiloj k tute forgesas, ke piedojn ili havas. 3 Esprimi per forta longa enspiro aŭ per plenda ĝemo sian bedaŭron aŭ deziregon : ~e diri B ; ~e silenti. ~o. 1 Stato de iu, kiu estas ~anta : lin ekregis neesprimebla ~o. Kp ASPIRO, MELANKOLIO. 2 ~ĝemo : legendoj, kiuj estas kvazaŭ ~oj de l' homaro B.

* **Soprano.** Plej alta voĉo de virino aŭ juna knabo.

* **Sorbi** (tr). 1 (iu) Enspirante altiri fluaĵon iom post iom en sian buŝon : ~i krudan ovon ; (f) : multe da ĝojo k da maldolĉa aflikto ni senkonsidere ~is el la

plena kaliko; ~i (avide plengue aŭskulti) ies parolojn Z. Kp ENSUĈI. 2 (io) Iom post iom altiri en si fluaĵon: la ~a papero ~as la inkon; tiu substanco, ~ita tra la digesta aparato, kaŭzas nenian malutilon; spongo ~igila de akvo; esp. devas konstante en~i novaĵn sukojn Z; la suno el~as la malsekecon. 3 (f) Alproprigi al sia spirito, enspirigiti al si: ĉiuj animoj ~is la murmureton de l' sanktaj vortoj B; bele sonas la agoj de l' prapatroj, kiam ilin junulo ~as kun la ton' de harpo Z; tiaj studoj estas malfacile alproprigataj k ~ataj de tro junaj infanoj; tiujn ideojn li en~is en la patra hejmo; ŝia impresema intelekto k varma koro en~adis ĉiujn gravajn problemojn de l' aktuala tempo; ŝi ne povis fari, ke la neekscitaj organoj de komprenado en~u en sin tion, kion oni enŝutas en ilin Z. 4 (f) Malaperigi en si: post longa luktado la trusto sukcesis en~i ĉi tiujn potencajn kompaniojn; la ĉestantoj disigiĝis k baldaŭ en~iĝis en la amaso da veluriloj; tiu penso tute okupis la maljunulon k en~is ĉiujn aliajn dezirojn k esperojn B. ~iĝi Z. 1 Esti tute penetrita de iu fluaĵo. 2 (pp fluaĵo) Esti elĉerpita de io. ~etadi. Tute malrapide ~i. Tra~iĝi, el~iĝi, mal~iĝi. Tre malrapide elĝuteti el ia materio: la akvo tra~iĝadis el la alta musko Z (Kp ŜVITI).

* **Sorĉi** (tr) ☉. 1 Estigi, per helpo de la diabloj, supernaturajn malicajn efikojn. 2 (f) Ĉarmegi, pasie logi: ili estas ~itaj de tiu ideo; lasi sin ~i per la elokventeco de iu; ni ne povis disigi de tiu ~anta vidaĵo; dolĉa en~anta voĉo Z. ~a. 1 Plenumita per ~o. 2 (f) Mirinda: ~aj sukcesoj; la ~a rapideco de la lumo. Trans~i (tr). Transformi per ~o.

sorgo ☞. G. de manĝeblaj gramenacoj, origina el Afriko k Hindio: la ~o povas atingi alton de kvar ĝis kvin metroj.

* **Soriko**. Insektomanĝa mambesteto similanta muson (sorix).

* **Sorpo**. Arbo el fam. rozacoj, kies fruktoj estas manĝeblaj nur kiam ili estas tromaturaj (sorbus). Kp MESPILO.

* **Sorto**. 1 Hazardo 2: bone tiu sidas, al kiu la ~o ridas Z; se decidis la ~o, helpas nenia forto Z; ŝin tuŝis la malmola mano de la ~o Z; la ~o favoris lin (Kp FATALO, FATO). 2 Antaŭfiksita aparta destino de iu aŭ io: esti kontenta je sia

~o B; mizera ~o lin atendas B; antaŭdiri la ~on; provi la ~on de l' batalo Z; mizero estos via ~o; kunligi la ~on de l' lingvo kun la estonta kongreso estus tre malprudenta Z; ĉiu opinias, ke li povas direkta la ~on de la lingvo laŭ sia kompreno Z (Vd SIGELIĜI, ESTI SKRIBITE).

Sortimento. 1 Aro da diversaj samfakaj elmontitaj komercaĵoj; specimenaro. 2 Aro da diversaj samspecaj aŭ samcelaj objektoj. ~i (tr). Taŭge elekti k kunmeti komercaĵojn inter si diferencajn, sed ĉiujn de sama speco.

* **Sovaĝa**. 1 Necivilizita (pp homo), ne hejmigita (pp besto), ne kulturita (pp veg.): ~a bovo; ~a greno Z, vinberujo. 2 Akre k malagrabla impresanta la sentumojn pro sia krudeco k maldelikateco: ~a koloro; ~e vestita; Volapük sonas ~e k maldelikate Z; al ĉio oni povas alkitimiĝi, k kio hieraŭ ŝajnis ~a, tio morgaŭ aperas kiel io tute natura k bela Z. 3 Senbride fortega: ~a ludo, gesto; ~e puŝi iun; ~torenta pluvo Z; la elementoj ekstere ~as Z (Kp URAGANA, TORENTA, LAVANGA, FURIOZA, IMPETEGA, SENBRIDA, ELĈENIĜI). ~ejo. Necivilizita k nekulturita lando. Mal~a. Kulturita aŭ hejmigita.

soveto. En la nuna Unuiĝo de l' Socialistaj Sovetaj Respublikoj (U.S.S.R.), deputitaro da laboristoj formanta superan organon, kiu gvidas ŝtaton, gubernion aŭ gravan organizon. La vorto devenas de l' rusa verbo *sovetovatj* (konsili). ~lo. Samsignifa kiel U.S.S.R.

* **Spaco**. 1 ☞ Unu el la du necesaj universalaj kondiĉoj de esto (Kp TEMPO), ordiganta la kuneziston per tridimensia reciproka ekstereco de la eroj, k konceptata kiel senfine granda k senfine divid-ebla. 2 Senfinaĵo, en kiu moviĝas ĉiuj objektoj: unutona lumo saturis la tutan ~on B. Kp VASTEGO, SENLIMAĴO. 3 Difinita mezurebla parto de tiu ĉi tridimensia senfinaĵo: la lito okupas grandan ~on; la akvaj ~oj B; ter~o; inter~o; (f) ~o da tempo. Kp AREO, TERENO. 4 Distanco; longo inter du lokoj aŭ punktoj: sur ~o de kelkaj mejloj B. ~ego. ~o 2. En~i Z (tr). Okupi ~on, ampleksi. Inter~o. ~o inter du aferoj: de la buŝo ĝis la manoj estas granda inter~o Z.

Spado. Glavo konsistanta el longa, rekta, mallarĝa, pinta k unutranĉa aŭ

dutranda klingo kun tenilo. Vd SKERMI.
 ~filso = ksifio.

* **Spaliro.** 1 Vico da fruktarboj, kies branĉoj estas rektlinie, ebene k plate alfiksitaĵoj al muro aŭ latkrado. 2 (f) Vico da homoj rektlinie starantaj laŭlonge de vojo : *soldatoj formis ~on B.*

sparko ⚡. Elektra fajrero.

Spasmo. Nevola forta streĉo de la muskoloj : *la infana koreto batadis per forto ~a k disŝiranta Z.* Kp KONVULSIO.

* **Spato.** 1 Ĝenerala nomo de pluraj mineraloj lameneĉaj, brilaj k diafanaj. 2 Malsaneca malmola tubero en la subgenuoj de ĉevalo.

spatelo □ ☞. Speco de plata kulereto, uzata por miksi aŭ sterni duonlikvaj substancojn, aŭ por meti farbojn sur palettron.

* **Speco.** 1 Subdivido de genro; grupo da vivantaj estaĵoj prezentantaj plurajn difinitajn karakterizajn ecojn, kiuj konsistigas heredan tipon, ordinare neŝanĝeblan en la nunepokaj kondiĉoj. 2 Aro da estaĵoj aŭ objektoj havantaj komunajn karakterizajn ecojn : *iu ~o da bestoj Z; ĝi havis en si ian ~on de flartabako Z.* 3 Karakteriza eco aŭ maniero : *divers~aj vazoj; diversa~a literaturo Z.* **Super~o, ~aro** = genro. **Sub~o.** Subdivido de ~o; grupo da vegoj, kiuj apartenas al sama ~o, sed iom malsimilas inter si per kelkaj negravaj karakteroj.

* **Speciala.** Destinata por iu aparta celo, neĝenerala, nekomuna : *pri tiuj ĉi kaŭzoj, kiel tro ~aj, ni tie ĉi detale ne parolos Z.* Kp APARTA, FAKA, PRECIPA. ~e. Laŭ ~a maniero : *lingvo internacia apartenas ~e al neniu nacio Z.* Rm. : **Speciala** montras destinton por difinita celo : *oni uzas por tio ~an maŝinon; mi venis ~e por la festo.* **Aparta** montras malkunecon, diferencon : *ni pritraktos la du aferojn aparte; li tenis sin aparte.* Ofte ĝi montras elstarecon, eminentecon, distingindecon : *la lasta ero en la programo estis aparte (precipe) ŝatinda.* **Precipa** rilatas al grado de kompara graveco : *mi atentigas vin precipe pri tio; mi ŝatis precipe lian lastan verkon; ĉiuj devos iri, sed precipe la plej junaj. ~isto.* Profesia fakulo.

specifi Z. Precize k detale difini : *~i la reciprokajn rajtojn en kontrakto. ~a.* Havanta speciale difinitan karakteron.

Specimeno. 1 Malgranda kvanto da ia komercaĵo servanta por konigi ĝin al la eventualaj aĉetantoj. 2 Skizo de ia afero destinita por veki scivolon k atenton de tiuj, kiuj povas interesiĝi pri tio.

* **Spegulo.** 1 Glata brila surfaco, polurita aŭ ne, resendanta la lumon k la bildojn de la objektoj : *rigardi sin en la ~o; (f) la ~o de la akvoj (Kp GLATAĴO).* 2 (f) Reprezentaĵo, similaĵo, signo : *de l' koro ~o estas la okulo Z (Vd RAPORTI).* ~1 (tr). 1 Resendi la bildon de io : *la vesperstelo orbrile ~iĝas en la blua rivero.* 2 (f) Vidigi, esti la signo de io : *lia fizionomio ~is lian animon; lia vizaĝo ~as sanon; tiuj vortoj klare ~as la animstaton de la partoprenintoj; tiu artikolo ne ~as la opinion de la redakcio; tiu traduko ne ~as fidele la originalan tekston; la parlamento ~as la volon de la popolo; lia malamo ~iĝas tra multaj paĝoj.* Kp REPRODUKTI, IMITI, KOPII, REBRILI, OMBRIO, PORTRETO, PERFIDI, SKRIBI.

Spektaklo. 1 Tio, kion oni vidas en teatro, kinejo aŭ cirko. 2 Ĉia vidaĵo, kiu altiras atenton k intereson.

Spektro. 1 Fantomo. 2 (f) Homo granda, maldika k malgrasa. 3 Vico da diversaj koloraj radioj rezultanta el malkomponiĝo de la lumo.

spekul = spekulacii.

Spekulacii (ntr). Negoci, esperante profiton nur el hazardaj okazoj.

Spekulativa. Bazita sur pure teoria rezonado, celante nur la scion, sen ia ajn praktika utilo : *tio havas nur ~an intereson.* Kp KABINETA. ~1 (ntr). ~e koncepti : *pri tio la filozofoj povas nur ~i per hipotezoj.*

spelo Z ☞. Speco de tritiko, kulturata en montarecaj regionoj k kies malgrandaj k brunaj grajnoj estas forte algluitaj al la grajnŝelo (spella).

Spermo. Vira naskiga sekrecio.

* **Sperta.** 1 (iu) Posedanta sciojn k lertecon akiritajn per praktika observado k agado : *~a homo; ne demandu scienculon, demandu ~ulon Z; sen~ulo (Vd MARĈO, FROTITA, NUKO, PASERO, PUŝO, TORDI).* 2 (io) Montranta lertecon

akiritan per praktikado : *~a guidado*.
~1 (tr). 1 Fariĝi *~a pri*. 2 Travivi, suferi aŭ ĝui, senti, konstati : *~i krizon, multajn malfeliĉojn, malhelpojn, atakojn, novan senluziigon Z*; mi mem *~is tian embarason*; mi persone *~is la facilecon de esp.*; la alia ŝipo *~is la saman sorton* (Kp TRAPASI, TRAFI. Vd POŝO). **~o**. 1 Scioj k lerteco akiritaj per praktika observado k agado : *~o estas averto Z*; *~o saĝon akriĝas Z*. (Vd BROGI, KORNIKO, VUNDO). 2 Travivaĵo : *li memoro la ~on*. **~aĵo**. Lerta procedo eltrovita per praktikado.

speso Z. Internacia fiktiva monunuo proponita de la esp-istoj : *~deko Z*; kiu *~on ne tenas, al ~milo ne venas Z*. Kp PFENIGO, CENTIMO, GROŜO.

* **Spezo**. Enkasigo k elkasigo de mono. **En~1** (tr). Enkasigi; ricevi monon por liverita varo aŭ servo : *riĉiĝas ne en~o, sed prudenta el~o Z*. **El~1** (tr). Pagi monon por ricevita varo aŭ servo : *mi devis el~i mil markojn*; (f) tio estas vana el~o de energio k tempo.

* **Spico**. Aroma vega substanco servanta por bongustigi la manĝaĵojn : *al farin' malbonspeca ne helpas la ~o Z*. **~1** (tr). 1 Apetitive bongustigi per *~o* : *ne ~iĝas manĝo de (per) mastrina beleco Z*. 2 (f) Pliagrabiligi : *tio ~os la volupton*; ni pasigis agrablajn horojn, *~itajn de bonhumoro k gajeco*; *~a esprimo*.

* **Spiko**. Aro da floretoj aŭ grajnoj aranĝitaj laŭ longa densa vico ĉe fino de vergeto : *~o de greno, milio, stipo*; *~o malplena plej alte sin tenas Z* (plej nekapablaj k nekompetentaj homoj estas plej fieraj. Kp BARELO). **~umi** (tr). Postrikolti.

spili Z. Fari en barelo truon por eltiri fluajon.

* **Spino**. 1 Tuto de la sinsekvaj vertebroformantaj la dorsan parton de la skeleto ĉe la vertebruloj = vertebraro, vertebra kolono. 2 (f) Precipa akso, plej grava linio de io : *alta mont~o* (suprolinio, vertolinio).

* **Spinaco**. Legoma veg. el fam. kenopodiacoj, kies verdaj folioj estas manĝeblaj k bongustaj (*spinacia*).

spindelo Z. 1 Fera vergo en la ŝpinmaŝino, sur kiun oni enigis bobeneton.

2 Pli malpli konusforma akso, ĉirkaŭ kiu rotacias rado aŭ alia peco : *~o de borilo, glitvalvo, ŝraŭbtenilo*. **~rado**. Konusforma rado, ĉirkaŭ kiu volvigas ĉeno de horloĝo.

* **Spiono**. 1 Homo komisiita de la aŭtoritatoj por kaŝe observi la irojn k preparojn de malamika armeo. 2 (f) Homo sekrete observanta ies farojn. **~1** (tr). Sekrete observi : *post la fenestrokurvilo ŝi ~is la revenon de sia fianĉo*.

* **Spiri**. 1 (ntr). Enlasi aeron en la pulmojn k elasi ĝin post kiam ĝi reoksigenigis la sangon : *permesu al mi ek~i B* (iomete halti). 2 = el~i 2 : la ĉambro *~as la odoron de rozoj B*. 3 (f) = el~i 3 : Saŭlo *~ante minacojn k mortigon kontraŭ la disĉiploj*; ĉiuj liaj versaĵoj *~as malgajecon*; ĉiuj verkoj, vortoj k agoj de Z *~as tiun ideon Z*. **~o**. Ĉiu unutoja *~ago* : Dio enblovis en lian nazon *~on de vivo Z*; fari la lastan *~on Z* (morti); (f) *~o de espero blovas tra la mondo*; la tutan libron mi legis unu~e (senhalte). **~(ad)o**. *~a funkcio* : *perdi la ~adon kurante*. **~egi B**. Malfacile k forte *~i*; anheli. **El~1** (tr). 1 Elpuŝi aeron el la pulmoj. 2 Eligi odoron, haladon, aŭ varmon : *la sablo el~is ardantan varmegon Z*. 3 (f) (io) Eksterigi ian econ abstraktan; montri, esprimi; esti plena je, penetrita per : ĉio el~is sanan gajecon; la libro el~as malamon; atestanto *falsama el~as mensogojn Z*. Kp ODORI. **En~1** (tr). Enlasi aeron en la pulmojn : *li en~is la parfumajn blovojn, la venton de la erikejo, la gudroaromon de la pinoj*. **Sen~igi**. Perdi la *~on*. **~blovo** (Fon). Aerkoloneto elpuŝita el la pulmoj k utiligata de la homo por produkti sonojn.

Spiralo. Kurba nefermita linio, kiu pli k pli malproksimiĝas de sia deira centra punkto, rondirante ĉirkaŭ ĝi : *~a konkto de heliko*; *~a vojo, ŝtuparo*; *ŝranko kun skulptitaj ~aĵoj k foliaĵoj Z*; *aŭtuna vento pelis mortintajn foliojn k turnadis ilin ~e ĉirkaŭ nevidebla akso*.

* **Spirito**. 1 Tuto de la homaj mensaj kapabloj : *pli valoras kontenta ~o, ol granda profito Z*; *~a laboro*. Kp INTEL- EKTO, SAĜO, RACIO, SPRITO. 2 Nemateria k senmorta homa animo : *jen la temp'*, en kiu aperas ordinare la *~o Z*. 3 Nevidebla k netuŝebla estaĵo, kiu havas nek korpon

nek figuron : la *~o* de Dio *ŝvebis* super la akvo Z ; la sankta *~o* (RK la 3a persono de Dio). 4 Propra karaktero, karakteriza tendencaro : eduki *siajn infanojn* en pacema k tulkomara *~o* ; la nuna junularo havas alian *~on* ; tia uzado ne estas kontraŭ la komuna *~o* de nia lingvo Z ; mallongeco estas la *~o* de saĝo Z. *~a*. Apartenanta al la *~o* aŭ al la animo, kontraste kun korpa aŭ materia : ni celas krei unuigitan k *~e* altigitan homaron Z. Kp MORALA. *~eesto* Z, *~preteco*. Kapablo senprokraste diri aŭ fari tion, kio estas plej trafe ĝustatempa.

Spiritismo. Doktrino asertanta la eblecon interilati kun la animoj de la mortintoj.

Spiritisto. Adepto de la spiritisma doktrino.

Spiritualismo. 1 Filozofia doktrino laŭ kiu la animo konsistigas substancon realajn ekzistantan aparte k sendepende de la korpo k materio. 2 Filozofia doktrino, laŭ kiu la menso estas nereduktebla al la materio. 3 Inklino ŝati, en la praktika vivo, la spiritalajn bonojn super la materialaj. Vd MATERIALISMO.

Spiritualisto. Adepto de spiritualismo.

* **Spite.** Adv. signifanta : intence kontraŭstarante la volon de iu alia, montrante, ke oni ne timas la batalon : *~e al iu* Z, *~e de iu*, *~e iun* Z ; *~e ĉiujn argumentojn li rifuzis* ; *~e al vi, barbaroj ! D ~e iu* Z (Ev.) *~e ke* (malgraŭ ke). Rm. : **Malgraŭ** montras simplan kontraŭecon ; **spite** montras ĉiam intencon k obstinan kontraŭstaron. *~1* (tr). Montri al iu, ke oni plezuras kontraŭstarante al lia volo aŭ ke oni estas preta batali kontraŭ li ; malsate ĉagreni : *abelujon ne incitu*, *amason ne ~u* Z ; pli facile estas eviti ol *~i* Z ; *ĉiujn siajn malamikojn li for~as* Z ; (f) *laĉo da koraletoj ĉirkaŭis la kolon, kvazaŭ ~ante la truojn k la flikojn de la lalivesto* Z ; *~a persisto*. Kp PROVOKI, DEFII. *~ema*. Volonte *~anta*. Kp AROGANTA, MALTIMA.

Spleno Z. Malsana stato de la animo karakterizata per konstanta enuo k indiferenteco al ĉio. Kp MELANKOLIO.

Spilito. 1 Maldika peco de fendita ligno : *dishaki lignan ŝtipon en ~ojn* B. 2 Io simila *~anta ~on* ; disfenditaĵo aŭ dis-

rompaĵo : la *~aj golikaj literoj*. *~(ig)l*. Disfendi aŭ disrompi en multajn pecojn : *atomoj dis~itaj per fortegaj elektraj elradiaĵoj* ; *dis~ita Eŭropo ne kapablas konkurenci Amerikon* ; (f) *dis~igi siajn fortojn*. *~igl*. Disfendi aŭ disrompi en multajn pecojn : *grandaj ondoj dis~igis kontraŭ la rokoj* ; (f) : la lingvo *for~igis en dialektojn* ; *dis~igo de l' laboristaro en diversajn partiojn*. Kp FRAGMENTO.

Spondeo (V). Versero konsistanta el 2 longaj aŭ el 2 akcentitaj silaboj.

* **Spongo.** Malpeza, pororiĉa, tre sorbema materio, produktata de mara polipo. *~1* (tr). Viŝi aŭ sorbigi per *~o*.

spontana V = spontanea.

Spontanea. Fariganta per si mem, sen ia ekstera influo ; propramova, propravola, meminicata.

sporo *~*. Reprodukta organo de kriptogamoj. *~ujo*. Speco de kapsula sako, enfermanta la *~ojn* ĉe la senkutilodonaj plantoj.

sporada Z. Tute malofta, disemita, renkontebla nur dise : *gis nun tiu tasko estis nur ~e plenumita* ; *strikoj ~e okazis en la distrikto*.

Sporto. Korpaj ekzercoj aŭ ludoj celantaj disvolvon de fizika lerteco k samtempe amuzon aŭ vetbatalon.

* **Sprita.** 1 (iu) Posedanta spiritan viklecon, kiu ebligas rapide trovi k originale esprimi neatenditan rilaton inter malsamaj objektoj aŭ malsamaj vortoj : *kortega ~ulo*. (Kp VORTLUDO). 2 (io) Montranta tian spiritan viklecon : *~a vorto tentas, nenion atentis* Z ; *plej bona ~o estas silento* Z (Vd ĈUSTA). 3 (iu) Posedanta spiritan viklecon, kiu ebligas elpensi k kombini novajn neatenditajn lertajn k taŭgajn arangojn : *malsato donas ~on* Z (Kp ELTROVEMO, INVENTEMO, TALENTO, LERTECO). 4 (io) Montranta tian spiritan viklecon. *~1* (ntr). Esti *~a* : *vero ne bezonas mediti nek ~i* Z. *~aĵo*. Vortludo, ŝerco. **Mal~a**. Spirite malvigla (Kp STULTA, MALSAĜA).

* **Sprono.** 1 Metala pikilo, kiun rajdanto fiksas ĉe sia kalkanumo por stimuli ĉevalon aŭ rajdbeston : (f) *la meleagro naskiĝis kun ~oj* Z. 2 (f) Stimulilo : *tiu promeso estis por li ~o* B. *~1* (tr). 1 Stimulo per *~o*. 2 (f) Stimuli : la pro-

gresoj faritaj en ĉiu leciono dank' al tiu metodo ~as la lernantojn; ~antaj vortoj.

* **Sputi** (tr). 1 Amase elĵeti tra la buŝo (sango, mukajon ks, esceptante salivon. Kp **KRAĈI**). 2 (f) Elĵeti amase el ia truo : *la vulkano el~is laŝon; la kanonoj el~is morton; ~i insultojn*. Kp **VOMI**, **ŜPRUCIGI**, **ERUPCII**. Vd **KRATERO**.

* **Stabo**. 1 Aro da superaj oficiroj havanta la ĝeneralan direktadon de armeo aŭ armeoparto. 2 (f) Aro de plej eminentaj personoj de iu grupo : *ni bezonas ~on da kapablaj instruantoj*.

stabila. 1 Ema firme restadi en sama loko aŭ pozicio; starema, daŭre firma. 2 Ema persisti en sama stato; firme daŭra.

* **Stablo**. 1 Tablo por metia laboro; metitablo : *~o de seruristo B, de teksisto B, de tajloro B; la polisto laboras sur la ~o Z; lorno~o Z*. 2 Movebla kvarpieda kunmetaĵo el trabetoj por subporti tabulon, tabularon, plankon. 3 Movebla tripieda aŭ kvarpieda kunmetaĵo el trabetoj por subporti starantan pentraĵon; pentro~o.

* **Stacio**. 1 Loko, kie haltas la publikaj trafikaj veturiloj, vagonoj, ŝipoj, por preni aŭ lasi la pasaĝerojn k varojn. 2 Loko, kie multaj vojaĝantoj kelktempe restadas : *marbordaj ban~oj; montaraĵ somer~oj*. 3 Nomo de kelkaj sciencaj establejoj : *radio~o*. 4 (f) Provizora haltejo : *tio estis nur ~o sur la vojo al io pli alta D*. ~domo. ~a domo, kie la pasaĝeroj atendas la vagonarojn.

stadio. 1 Ĉe antikvaj Grekoj, mezuro por distancoj, egalanta proksimume 180 metrojn. 2 Loko, kie militista trupo aŭ vojaĝantoj haltas por pasigi nokton. 3 Marŝota distanco inter du tiaj lokoj. 4 Kurejo. 5 (f) Difinita grado en ia evoluado : *la luno estas nun en la ~o de malkreskado Z; la malsano transiris en la kronikan ~on; tiu ideo disvolvigadis k trairadis diversajn ~ojn Z; tiuj provoj ne transpaŝis la komencan ~on; la demokrata epoko alvenas al sia lasta ~o*. Kp **ETAPO**, **FAZO**, **PERIODO**.

stadiono, stadlumo = stadio 4.

stafeto. 1 ¶ Rajdanto, kiu portas ordonojn aŭ leterojn. Kp **KURIERO**, **KURISTO**. 2 Sporta konkuro laŭ maniero de la antikva kuriera servo.

stagni (ntr). 1 Restadi senflua : *~anta akvo*. 2 (f) Restadi senmovi, senaga, malaktiva : *la komerco ~as; depost jardekoj la nombro de la naskiĝoj ~as; savila movado el la ~o k apatio* (Kp **LAMI**, **MARASMO**, **DORMO**).

stako F. Amaso da grenpajlo aŭ da kunrastita fojno.

stakto Z. Aromajo uzita de la antikvaj Hebreoj por prepari incenson.

* **Stalo**. Loĝejo por brutoj : *malpura kiel ~o; ĉeval~o, bovo~o, ŝaf~o, porko~o*. ~lsto. Homo, kies metio estas zorgi pri ~o.

Stalagmito. Kalka pinta konuso elstaranta vertikale sur grundo de kaverno k produktata de konstanta degutado de kalkoriĉa akvo.

Stalaktito. Kalka pinta konuso produktata sammaniere kiel stalagmito, k pendanta el plafono de kaverno.

Stameno Z. Virseksa organo de la floro, ĝenerale konsistanta el fadeno portanta veziketon, kiu entenas la fruktigantan polvon nomatan poleno : *la flavaj ~oj de lilioj Z*.

stamino Z. Maldensmaŝa kotona vualŝtofo.

* **Stampi** (tr). 1 Fari presan aŭ reliefan markon sur io per frapo : *~i medalon, monerojn*. 2 (f) Estigi en la spirito, koro aŭ konduto de iu daŭran kutimigon : *~i ion en sia memoro*. 3 (f) Karakterizi ion : *ŝia delikateco k ŝia kostumo ~is ŝin per profunda disonanco kun la fono B (medio); ilia propagando estas ~ita per bonega organizado k metodo*. ~o. 1 Marko farita per frapo. 2 (f) Karakterizilo : *lia tuta politiko portas la ~on de perfido k mensogo; homo kun tiu ~o, kiun donas la longaj rilatoj kun la altaj klasoj de la societo B*. Kp **GRAVURI**, **PRESI**, **SIGNI**, **SIGELI**.

stampfi Y. (pp ĉevalo). Senpacience piedfrapadi, danceti.

* **Stano** Sn. Griza, facile fandebla metalo : *telero, kruĉo, kulero el ~o; ~a soldato Z (kiel infana ludilo)*. ~iZ (tr). Tegi per maldika tavolo da ~o : *~ita kaserolo*.

stanco Z. 1 = strofo. 2 Okversa strofo.

stando. Aparta montrejo de iu firmo en ekspozicio.

* **Standardo.** Flago servanta kiel solena militista, religia, nacia aŭ partia simbolo: la verda ~o estas io pli ol simpla signo de lingvo Z; forte grupiĝi antaŭ sia ~o Z (f: tute harmonie k interkonsente kunigi siajn fortojn); arbaro da ~oj.

* **Stango.** Ĉiaspeca, multe pli longa ol dika, peco el ligno aŭ metalo: ~o de telegrafo; vel~o. ~eto. Peco el iu ajn fortika materio, kiu estas multe pli longa ol dika. Kp BASTONO, VERGO, TRABO, ŜTIPO, FOSTO, MASTO, PALISO.

stanlole ☉. Alojso el stano k aluminio, uzata en folioj por envolvi ĉokoladon, bombonojn ks (= stanfolio).

staplo Z. Amaso da objektoj, ĝenerale plataj, metitaj unuj sur aliaj: ~o da libroj, teleroj.

* **Stari** (ntr). 1 Resti senmove k vertikale sur la piedoj: li ~is tutan horon apud la fenestro Z; sur la bordo de la maro ~is amaso da homoj Z; ~i garde ĉe la pordego Z; la ĝefantoj ~is apud la altaro Z; sur la korto ~as koko Z; li ~is kiel se li estus plantita; ili leviĝis k restis ~e. 2 Daŭre resti, vertikale altiĝante: antaŭ la domo ~as arbo Z; la tablo ~as malrekte k kredeble baldaŭ renversiĝos Z; apud blua lago ~is marmora kastelo Z; la urbon super~as monto. 3 Fortike senŝange resti: per justeco ~as fortike la trono Z; nia afero nun ~as forte Z; ~i forte kontraŭ ĉiuj forlogoj Z; firme ~i ĉe siaj postuloj (Kp TENI). 4 Resti senmove, senire, senflue; stagni: fluanta akvo estas pli pura ol akvo ~anta senmove Z; ~anta kota akvo; la pluvo longe ~is en la vojsulkoj; la ŝipo ankoraŭ ~as en la golfo Z. 5 Resti senage, senprogrese: ili ~as nun sur tiu sama punkto, sur kiu ili ~is antaŭ 14 jaroj Z; ne mortos jam nia bravega anaro, ĝin jam ne timigas la vento nek ~o Z. 6 Daŭre resti, esti en daŭra stato, esti: sur la tablo ~as diversaj sukeraĵoj Z; sur la kameno ~as fera kaldrono Z; sur la ĉielo ~as la bela ŝuno Z; la ĉielo ~as kiel vitra globo super la maro Z; antaŭ ni ~is granda serio da pafiloj Z; ni ~as unu apud la alia ne kiel fremduloj, sed kiel fratoj Z; tiam larmoj ~as en miaj okuloj Z; vi ~as nun antaŭ miaj okuloj, mia kara patrujo Z; malfacila problemo ~as antaŭ ni; antaŭ la homaro ~as pezaj tagoj k

neniu scias pri morgaŭo; la ĝeneralaj interesoj de la movado ~as super la interesoj de aparta societo; sciigu al mi, kiel la afero ~as; aspektis tiel, kvaŭ la tuta mondo ~as en flamoj, tiel forte fulmas Z; tiel ~as la demando Z; tiu vorto ~as tie ĉi en akuz. ĉar ni volis esprimi direkton Z; en tiaj okazoj ni uzas la finiĝon n tute egale ĉu la prepozicio ~us aŭ ne Z (Kp KUŜI 2, 3; SIDI 4; RIPOZI). ~igi. 1 Igi firme vertikala. 2 Daŭre fondi, daŭre esti: ~igi kurson, melodon, teorion, komitaton Z, ligan. Kp KREI, ESTABLI, ORGANIZI, KONSTRUI, ARANĜI, PLANTI, INSTALI, KUŜI. ~iĝi. 1 Vertikale rektiĝi: ~iĝis ŝiaj haroj B. 2 Estiĝi, naskiĝi: teknikaj malfacilaĵoj ~iĝis. ~ema. Pro fortikeco k firmeco neŝange; stabila. Dis~i (ntr). ~i malkune. Ek~i (ntr). Meti sin en vertikalan pozicion. El~i (ntr). ~i pli alte aŭ pli ekstere ol la cetero: liaj okuloj el~iĝis senmove Z. El~a. 1 ~anta pli alte aŭ pli ekstere ol la cetero. 2 (f) Eminent: plej el~aj artistoj; montri el~an heroecon; nenio nova el~igas tiun projekton el la vico de la aliaj. Kontraŭ~i (x). 1 Peni por malhelpi: ne povi kontraŭ~i sian scivolon, koleron. Kp REZISTI, BATALI. 2 Esti kontraŭa al. Mem~a. Sendependa, aŭtonoma.

starti (Sp). Ekpaŝi, ekkuri en sporta konkuro: ~i al kuro, al luktokonkuro. ~anto. Tiu, kiu ~as, kiu partoprenas en la starto.

* **Stato.** Maniero de estado; = situacio 2: ne forgesu la nunan ~on de esp. Z; la ~o de la aferoj, de la animo, de la trafiko; estas danĝera daŭrigi ĉi tiun ~on de l' necertejo B; ili reprezentas per si ĉiujn landojn, ĉiujn rangojn, ~ojn k klasojn de la homoj Z. Kp KONDIĈO, PARTO, RANGO, CIRKONSTANCO, POZICIO. ~i (ntr). Esti en iu stato. Bon~o. Prospera situacio: kiu fidas Dion, tiu estos bon~a Z. Anim~o. ~o de spirito aŭ de koro (Kp HUMORO, AGORDO 2, INKLINO).

statiko Z ☉. Parto de la mekaniko, kiu pritraktas la ekvilibron de la fortoj.

Statistiko. 1 Scienco celanta metodan klasigon de tiuj el la sociaj faktaj, kiuj estas mezureblaj k nombreblaj. 2 Tabelo starigita laŭ la metodoj de ~o.

stativo $\otimes$. Ordinara tripieda ilo, uzata por subteni aparaton aŭ instrumenton : *fotografaparatoj bezonas ~ojn* ; *kunmetebila ~o*. Kp **POSTAMENTO**.

Statuo. Tutreliefa bildo, el fortika materialo, prezentanta homon aŭ beston.

Staturo. Alteco de la homa korpo : *bon~a Z* ; *bel~a homo B*.

statuto **Z**. Fundamenta regularo de societo.

Stearino. Senkolora k senodora substanco troviganta en preskaŭ ĉiuj bestaj grasoj, ricepe en ŝafa graso, k uzata por fabriki kandelojn.

* **Stebl** (tr). Maŝinkudri. ~**ilo** **Z**. Kudromaŝino.

* **Stelo**. 1 Memlumanta ĉiela astro, kiu, pro malproksimegeco, aperas al nia okulo kiel brila nemezurebla punkto : ~**luma** **Z**, ~**klara nokto** **Z**. 2 (f) Famul(in)o. ~**aro** **B**, ~**figuro** **Z**. Ŝajna grupo da steloj, prezentanta iun figuron k ricevinta apartan nomon ; konstelacio. **Fal~o**. Brila meteoro, kiu ŝajnas kvazaŭ defalanta stelo : *fal~o traflugis la ĉielon Z* (Kp **AEROLITO**).

stenodaktil(ograf) **l** $\otimes$. Stenografi k maŝinskribi. ~**ist(in)o**. Tiu, kiu scias ~i : *nuntempe en la industrio k komerco oni serĉas ~ist(in)ojn k ne nur maŝinskribist(in)ojn*.

Stenografi (tr). Uzi specialajn konvenciacajn tre simplajn signojn por skribi same rapide, kiel oni parolas. ~**o**. Stenografiisto. ~**ado**. Ago ~i aŭ ~arto.

Stenografio. Stenografado. ~**isto**. Iu praktikanta la stenografarton.

stenotipo $\otimes$. Stenografma maŝino. ~**i**. Skribi per ~o. ~**ist(in)o**. Tiu, kiu scias ~i.

stenotipio (Sc). Arto stenotipi : *la ~o akiras ĉiam pli multajn adeptojn k konkuras forte kun la stenografio*.

* **Stepo**. Nekulturita k senarba ebenaĵo, kovrita nur per herbecaj veg-oj.

stereografio **Z** (Sc). Arto prezenti per projekcio geometriajn solidojn sur plata surfaco.

stereometrio **Z** Δ . Parto de la praktika geometrio pri la proprecoj de solidoj.

stereoskopo **Z** Δ . Optika instrumento, per kiu oni vidas reliefo la en ĝi enmetitajn bildojn.

stereotipo **Z**. Reliefe multdita plato uzata anstataŭ moveblaj karakteroj por reprodukti multekzemplere ian presan kompostadon. Kp **KLIŜI**. ~**1** (tr). Reprodukti per ~o. ~**a**. 1 Reprodukta per ~o. 2 (f) Banala, maloriginala : *li nur ripetas ~ajn frazojn* ; *mi komencis ~an rakonton*, kiun mi ripetadis jam multajn fojojn **B**. Kp **RUTINA**, **GURDITA**.

* **Sterko**. Ĝenerala nomo de ĉiuj produktaj, organikaj aŭ mineralaj, uzataj por plibonigi la kulturgrundojn : *kiam la akvoj malaperas, restas fruktoporta ŝlimo, kiu anstataŭas plej bonajn ~ojn B*. ~**1** (tr). Plibonigi grundon per ~o : *fosante ni trovis marĝgrundon ~itan de post jarmiloj per putrigintaj herboj k folioj* (Kp **GRASIGI**).

* **Sterledo**. Speco de sturgo liveranta la plej bonan kaviaron (*acipenser ruthenus*).

sterlinga **Z**. Karakteriza epiteto de la mona angla funto. ~**o** **Z**, ~**a funto**, ~**funto**. Ora angla monero valoranta 25 svisajn frankojn.

* **Sterni** (tr). 1 Horizontaligi ion aŭ iun vertikale starantan ; kuŝigi, faligi : *la pafado ~is centojn da soldatoj* ; *la vento ~is la flavajn trunketojn de la grenoj* ; *ĉerkoj k kadavroj kuŝas dis~ite* ; *ni alvenis malfrue k luj ~igis por dormi*. 2 Etendi tukon aŭ ion similan laŭ ĝia tuta larĝo k longo sur supraĵon : *~i sian litafaron sur la planko Z*, *veston sur teron Z*, *tapiŝon sub iu* ; *~i sub sin kelke da plenbrakoj da seka herbo B* ; *en mezo de l' rondo oni ~is cervan felon B* ; *kiel oni ~as* (sk. sian liton), *tiel oni dormas Z* ; *tablutuko estis ~ita sur la tablo Z* ; *loko por ~ado de retoj Z*. 3 (f) Disvastigi ; etendi : *~i tavolon da sterko sur la tero* ; *~i sub si sakojn k cindron Z* ; *suno ~as radiojn siajn en la malluma aleo B* ; *argenta nokto ~is sian kovrilon super la tero B* ; *kampoj sentimaj sin ~is ĝis la horizonto B* ; *sur la batala linto flava polvo sin ~is kunzaŭ grandega serpento B* ; *de la supro de la monto la ~is antaŭ ili eksterordinara pentraĵo B* ; *malsupre de la monaĥejo ~igas longa pentrinda valo* ; *la luta urbo ~igis antaŭ ŝi* ; *kruala ekonomia krizo ~igas sur la mondon*. 4 (f) Malvolvi ; detale prezenti :

~i antaŭ iu sian programon; la aŭtoro larĝe ~as antaŭ ni ĉiujn fazojn de tiu historia periodo; anstataŭ koncize paroli, ili ~as sian tutan vivon. ~ajo. Io ~ita: dika neĝa ~ajo Z; ~ajo el folioj Z; ŝi feliĝadis sur sia malalta ~ajo Z; argil~ajo postlasita de la superakvego. Kp KUŝIGI, ETENDI, MALVOLVI, ELVOLVI. Rim.: La vorto **sterni** atentigas precipe pri la horizontala pozicio, dum **etendi** elvokas la ampleksan spacon okupatan de la kovraĵo. **Kuŝigi** atentigas pri la horizontaleco rigardata prefere kiel ripoza pozicio. Uzataj metafore la vortoj **sterni**, **etendi** k **disvastigi** estas ofte sendiference sinonimaj.

sternumo ♥. La antaŭbrusta osto, ĉe kiu turniĝas la ripoj k la klavikloj.

* **Stertoro**. Raŭka sono, kiun aŭdigas la agoniantaj personoj pro malfacila spirado. Kp SINGULTO.

stifto ☼. Metala ŝtopnajleto, uzata por kunfiksi du pecojn: *alĝustiga, duobla, fiksa, konusa* ~o; *fendo* ~o, *ŝraŭbo* ~o.

stigma ☿. Supra parto de la pistilo: *la* ~o *estas destinita por ricevi la polenon*.

* **Stilo**. 1 Karakteriza persona maniero esprimi siajn pensojn: *ili skribas senerare, sed per multepeza malagrabla* ~o Z. 2 Tuto de la ecoj, kiuj karakterizas belartan verkon de iu artisto aŭ belartan verkaron apartenantan al iu epoko k popolo: *la baroka* ~o; *modernaj domoj en kazerne-karcera* ~o.

stileto ✂. Malgranda ponardo kun klingo tre akrapinta. Kp PONARDO.

stillistiko Z. Metoda konsilaro pri stilo.

stiluso ☿. Parto de la pistilo, kiu portas la stigmon: ~o ofte malestas en la pistilo.

stilzo N = (stang)irilo.

Stimuli (tr). 1 (iu) Peni por ke iu jam aganta agu pli vigle. 2 (io) Plivigligi la aktivecon de iu aŭ io: *tiu ideo estas la* ~o *de ilia laborado* Z. Kp EKSCITI, INCITI, INSTIGI, FERVORIGI, SPRONI.

* **Stipo**. 1 Herbo el fam. gramenacoj (*stipa*); = alfo. 2 Trunketo, tigo.

Stipendio Z. Subvencio donata ĉiujare al lernanto por lia vivtenado dum la tempo de lia studado.

stivi (tr) ⚓. Fiksaranĝi la ŝarĝojn de la ŝipo en la holdo, por ke ili ne moviĝu dum la osciloj de la ŝipo: *karba ŝarĝo ne estas* ~ata.

* **Stofo**. Rusa mezuro por fluaĵoj, valoranta iom pli ol 1 litro.

Stoika. 1 Apartenanta al la doktrino de la greka filozofo Zenono. 2 Spertanta doloron k malfeliĉon kun trankvila senemociemo, neskuebla firmanimeco k serena sinregeco. Kp FLEGMA.

stoko C. Disponebla kvanto da varoj.

stolo Z (K). Pordiserva ornamo pendanta de ĉirkaŭ la kolo ĝis la genuoj.

* **Stomako**. Muskoleca organika ronda sako provizita per specialaj glandoj, kiu komunikas kun la ezofago k la intesto, k en kiu komenciĝas la digestado: *malsata* ~o *orelon ne havas* Z; *vivu* ~o (= ni manĝu) *laŭ la stato de l' sako* Z; (f) *la* ~o *problemo* (demando pri nutrado). **Maĉ** ~o = postkropo.

stompi V ♣ (tr). 1 Iompostiom malpli-intensigi la ombrumadon aŭ la belecon de desegno. 2 (f) Iompostiom malpliintensigi, mildigi. ~ilo. Speciala ilo por ~i.

Stoplo. Stumpigita trunketo de greno restanta post la falĉado: *la nudaj sekaj* ~oj *elstaris el la lero* Z; (f) *iri sur la* ~ejo *de la pasinteco por kolekti rememorojn*.

* **Strabi** (ntr). Nepovi, pro difekto de la okulaj muskoloj, direkti ambaŭ okulojn al sama celo: *inter blinduloj reĝas* ~uloj Z; (f): ~e *rigardi la riĉaĵojn de aliaj*; *mi aŭdis neniun riproĉan vorton, vidis neniun* ~an (= malican) *rigardon* K.

strando. Sablobordo taŭga por banado; plaĝo.

* **Stranga**. Miriga pro eksterordinareco: ~a homo; ~e vestita; havi ~ajn ideojn (Vd MUŜO, GRILO). Kp ORIGINALA, EKSTRAVAGANCA, KURIOZA, FREMDA, GROTESKA, NENORMALA, FRENEZA.

strangoli C (tr). Sufokpremi la gorgon al iu.

* **Strato**. Vojo inter konstruaĵoj en urbo aŭ vilaĝo: *oni promenas en, sur la* ~o Z, *tra la* ~oj; *oni loĝas ĉe* ~o, *havas domon, loĝejon ĉe aŭ sur* ~o; *mi skribas tiun leteron en la* ~o; *li elkondukis ŝin sur la* ~on Z. ~kanaletto. Nenprofunda

deklivaĵo farita sur ~o por forfluado de pluvakvo.

Stratego. 1 Arto prepari planon de milito k plej bone kombini la movojn de armeo por konduki ĝin al renkonto kun la malamiko. Kp TAKTIKO. 2 (f) Arto lerte kombini rimedojn por trafi iun politikan celon.

strebi Z (ntr). Energie streĉi la fortojn de la korpo aŭ de la spirito por atingi iun celon : ~i al iu celo Z ; al malpieco ~as ilia animo Z ; ekzistas homoj, kiuj de tempo al tempo sentas ~adon al poezio Z. Kp PENI, ASPIRI, SOPIRI.

* **Streĉi** (tr). 1 Rigidigi ŝnuron aŭ ion similan forte tirante ĝin : ~i la muskolojn, la kolon, la brakon ; liaj haroj ~iĝis pro timo Z ; ~e laĉita korselo ; supren~iĝi sur la piedfingroj ; brusto~i (pretendeme sin elmontri. Vd PAVO, PARADI) ; (f) ~itaĵ (ĝis ekstreme ~itaĵ k apenaŭ ne rompitaĵ) diplomaciaj rilatoj ; ~ita situacio. Kp ETENDI, STERNI. 2 Tiri aŭ premi elastan korpon por dumtempe ŝanĝi ĝian normalan aŭ naturan formon : ~i pafarkon, risorton B, horloĝon B. Kp TORDI. 3 (f) Energie uzi siajn korpajn aŭ spiritajn fortojn por atingi iun celon : ~u la okulojn Z ; ~i la orelojn, la atenton B, la rigardon Z, la cerbon D, la pensojn D ; kiu transmovas ŝtonojn, tiu faras al si difekton per ~o Z ; tenu la okulojn en ~o Z ; nur post preskaŭ superhoma ~ado ili fine alvenis ; fari grandajn fortojn por ; ~ita marŝo B ; tio postulas la ~igon de ĉiuj fortoj de la prudento k volo Z (Kp PENI). ~a. 1 Malpufa : ~a vesto (Kp STRIKTA). 2 Ekstreme energia : la vivo estas ~a batalo Z ; ~a atendado ; esti ĉiam en ~a preteco.

* **Streki** (tr). 1 Desegni linion per unusola movo de krajono aŭ plumo. 2 Estigi linion : nuboj da anasoj ~is grandan rondon B ; ~i per la fingroj tra sia hararo ; fulmoj ~is la mallumajon. El~i, for~i (tr). Forigi, nuligi tra~ante ; fari ~on sur io skribita por nuligi ĝin : el~i la viandon el sia labelo de manĝoj K ; ili estas el~itaĵ el la libro de vivantoj Z. Sub~i (tr). 1 Fari ~on sub io skribita. 2 (f) Akcenti, insisti pri io : specialan sub~on meritas la fakto, ke. Tra~i (tr). Fari oblikvajn ~ojn tra io : la tero estis tra~ita per longaj nealtaj muroj. Ombro~o.

Paralelaj ~oj por prezenti la ombrojn en la desegnoj k gravuraĵoj. Voj~o. Mallarĝa vojo : mi irigos vin sur rekta voj~o Z ; la voj~on de malpiuloj ne iru Z. Kp STRIO, TRAJTO, RUBANDO, VEJNO, TIRI, DESEĜNI.

* **Strio.** 1 Longa mallarĝa peco kun paralelaj randoj : ~o de ŝtofo D ; junebra ~o D ; ~o da tero B ; pro la miasmoj ni ligis tulojn ~ojn antaŭ la naztruojn ; volvi tabakon en ~on de papero Z ; kofro kun feraj ~oj k kun ronda kovrilo B. Kp RUBANDO, ZONO, BENDO, VINDO, OKULKOVRILO, BLINDIGILO, BANDEROLO. 2 Larĝa streko : serpento verda kun blua ~o sur korpo ; el la lada pluvtubo fluis sur la pavimon mallarĝa akva ~o B ; ~o da arbetoj ; restis nenia lum~o (f). Kp OMBRO 4) de espero ; post~o de ŝipo en la akvo. ~i (tr). Fari ~ojn, kovri per ~oj : ~ataĵ aŭ multkoloraj ĉevaloj B ; la monteto estis kovrita de grandaj rokoj k ~ita de sulkoj el grejso. Relief~o. Modluro.

* **Strigo.** Viandmanganta noktobirdo (striz).

Strigli (tr). Brosi k purigi haŭton k harojn de ĉevalo aŭ hejma besto. ~ilo. Speciala ilo por ~i, konsistanta el kelkaj paralelaj metalaj kombiloj.

* **Striko.** Intencita ĉeso de laboro celanta devigi la mastron kontentigi la postulojn de la salajratoj. **Mastro~o.** Ĉeso de laboro ordonata de mastro por cedi la salajratojn ; lokaŭto. ~i (ntr). Intence ĉesigi la laboron : (f) mia memoro ofte ~as (haltas, ne funkcias).

striкта Z. 1 Alĝustigita, malpufa : li havis sur si ~an veston Z ; kamizolo sidis sur mi ~e k streĉite Z. 2 Severe preciza, rigora, ne permesanta deflankigon : ~a devo, ordono, regulo, senco, silento ; oni devos fiksi pli ~e la uzon de konjunktivo ; tio transpaŝas la ~an bazon de la intertraktado ; tion mi ne povas fari inter la ~aj limoj de mia recenza rubriko.

Striknino. Tre venena maldolĉa alkaloido uzata en medicino.

strobilo Frukto de koniferoj : abio, pino havas ~ojn.

Strofo. Ĉiu el la sammezuraj, samarangaj k samtaktaj dividoj de lirika versaĵo. Kp STANCO, REKANTAĴO.

Strukturo. 1 Maniero, laŭ kiu estas kunarangitaj la diversaj partoj de konstruo, maŝino, organismo, aŭ la diversaj eroj de ĥemia substanco : *bel~a viro* ; *konservas eĉ karbo la ~on de l' arbo* Z. 2 (f) Maniero, laŭ kiu estas kunarangitaj la diversaj partoj de tutaĵo. Kp KONSTRUO, ARANĜO.

* **Struto.** La plej granda el la nunaj birdoj, havanta longan kolon k longajn krurojn, nekapabla flugi, sed eksterordinare rapidkura (*struthio camelus*) : *enŝovi ~e la kapon en la sablon* ; *fermi ~e la okulojn antaŭ la faktoj* (Kp IGNORI, BLINDA) ; (f) ~a (rifuzanta vidi la realajn malfacilaĵojn) *politiko*.

Studi (tr). 1 Science esplori : *~i la proprecojn de iu substanco, iun veg-on*. 2 Diligente labori por akiri la posedon de ia scienco : *~i fizikon, filozofion, ian specialan branĉon*.

* **Studento.** Lernanto en supera lernejo : *mi estas ~o ĉe la universitato*.

stufi Z (tr). Longe kuiri viandon en fermita kaserolo, tre modere varmigante por konservi ĝian tutan sukon.

* **Stuki** (tr). 1 Ŝmirpentri muron per miksaĵo de kalko k sablo. 2 Kovri ion per tavolo el speco de mortero similanta marmoron. ~o. Substanco servanta por ~i. Kp GIPSO.

Stulta. Funde k nekuraĉeble sensprita. Kp IDIOTO, NAIVA.

stumbli (ntr) = (paŝ)faleti, duonfali.

Stumpo. 1 Nedefektita restaĵo el fortranĉita membro : *~o de amputita brako*. 2 Mallonga parto restanta el io, kies plej grandan parton oni fortranĉis aŭ fordetruis : *~o de kandelo* Z ; *cigar~o* ; *~o de trunko, de branĉo* ; *~ita vorto, ~vorto* ; *vaksandelaĵ ~eloj* Z ; *~eto de forbrulinta alumeto* Z. Kp STOPLO, ŜTIPO, TRUNKO, KRIPLA, INVALIDA.

* **Stupo.** Implikaj krispaj fadenoj restantaj el ŝpinita kanabo aŭ lino k uzataj por ŝtopi : *embarasata kiel kokido en ~o*.

* **Sturgo.** Marfiŝo atinganta 6 metrojn da longo, enmigrinta en riverojn por demeti sian frajon (*acipenser sturio*).

* **Sturno.** Birdo el ordo de paseroj, kiu facile lernas paroli (*sturnus*).

* **Sub.** I^e Prep. esprimanta : 1 La pozicion de objekto rilate al alia, kiu estas ĝi alte, kaj tuŝas ĝin (= malsur) : **a)** (sen translokiĝo) : *porti ion ~ la brako* Z ; *havi kusenon ~ sia kapo* ; *rekoni virinon ~ masko* ; *ŝanceliĝi ~ la pezo de io* ; *la ĵiŝoj mortis ~ la paŝoj de la amantoj* Z. **b)** (kun translokiĝo) : *li falis ~ la radojn* Z ; *meti tabureton ~ siajn piedojn, foliojn ~ la presilon* ; *li trafis el ~ pluvo en riveron* Z ; (f) *Moab humiligis ~ la manojn de la Izraelidoj* Z ; *Dio metas gentojn ~ niajn piedojn* Z. 2 La pozicion de objekto rilate al alia, kiu estas pli alte sed ne tuŝas ĝin (= malsuper) : **a)** (sen translokiĝo) : *muso kuras ~ la lito* Z ; *dormi ~ tegmento, ~ libera ĉielo* ; *ripozi, promeni ~ altaj kverkoj* ; *~ la supraĵo* ; *ekzistas nenio nova ~ la suno* Z ; *~ Lia ombro ni vivas inter la nacioj* Z ; *kiam la suno aperas ~ la stelo Sirius B*. **b)** (kun translokiĝo) : *el ~ la kanapo la muso kuris ~ la lito* Z. 3 La eksteran ŝajnon : *ŝi aperis ~ la formo de maljunulino* ; *projektoj proponitaj ~ laŭta nomo* Z. 4 La dependecon : *~ seruro promesojn tenu, sed doninte ne reprenu* Z ; *ĉio estas ~ via dispono* ; *meti ion ~ ies disponon* Z ; *servi ~ ies ordonoj* ; *teni popolon ~ sia regado* ; *~ tiu kondiĉo* ; *danci ~ la muziko* Z ; *tiu skribis sur ĝi ~ la diktado de Jeremia* Z ; *kurso pri literaturo ~ profesoro Davis* ; *socio, kies konsistigantoj vivas ~ sovaĝa egoismo*.

IIe Vortero kun la samaj signifoj : ~**a.** Estanta ~ io aŭ iu. ~**e.** En ~a loko : *rigardu la noton ĉi ~e* ; *vi ne trovis la libron, ĉar ĝi estas ~e de mia ĉapelo* ; *la hundo, ekvidinte tablon, kuris ~en*. Kp MALSUPRE. ~**aĵo.** 1 ~ŝtofo. 2 Fono : *la korvoĵ faris bonan efekton sur la blanka ~aĵo de la neĝo* Z. ~**igl.** Cedigi iun antaŭ io aŭ iu ; obeigi : *Dio ~igas al ni la popolojn* Z ; *~igi landon al sia regado, soldatojn ~ sia juĝo* ; *~igi sin, ~iĝi al la cirkonstancoj, al la plimulto* (Kp SUBMETI, VENKI. Vd KLINI). ~**ulo.** Homo dependanta de alia.

IIIe Prefikso signifanta : 1 ~an pozicion de objekto rilate al alia : ~*tera* ; ~*jupe*, ~*tegmento*, ~*vestoj* ; ~*porti*, ~*teni* (porti, teni estante ~e) ; ~*skribi* (skribi ~e) ; ~*iri* ; ~*kuŝi* (kuŝi ~e de io) ; ~*meli* ; ~*ordigi* ; ~*akvigigi* (Kp IO k IG). 2 ~an pozicion de homo(j) rilate

al alia(j) pli altranga(j) : *~leŭtenanto*, *~oficiro*; *~meti ribelantojn*. Kp vico. **3** Kaŝitecon, sekretecon aŭ hipokritecon de la ago : *~aŭskulti*, *~diri*, *~kompreni*; *~krii* (detene krietli); *~premi ridon*; *~ridi* Z (kaŝe ridi); *~rigardas* (spionas) *malvirtulo virtulon*, *k celas mortigi lin* Z; *~voĉe*.

subalterna Z. Dependanta de superulo k devigata obci ties ordonojn.

* **Subita**. Tute rapide k neatendite okazanta : *~a leruro* Z, *morto*; *neniam atendita* (io) *ofte venas ~e* Z; *~e fali*; *~e venos la pereco* Z. Kp ABRUPTA.

* **Subjekto**. **1** Temo, pri kiu oni pensas, parolas, skribas, verkas; pripensitaĵo, priparolitaĵo, pritraktaĵo : *tio estas la nuna ~o de ĉiuj konversacioj*; *~o de iu pentraĵo*. Kp OBJEKTO **3**. **2** (G) Persono aŭ objekto, kiu faras la agon aŭ suferas la staton esprimatan de la verbo. Kp PREDIKATO, OBJEKTO **5**, KOMPLEMENTO. **3** § La spirito, konsiderata kiel la konanto, kontraste kun la konataĵo. Kp OBJEKTO **6**.

Subjektiva. **1** Nur mensa, nur psika. **2** Arbitra, dependanta de individuaj plaĉoj. Kp OBJEKTIVA.

Subjunktivo (G). Verba modo ne ekzistanta en esp. k montranta, ke iu proponicio dependas de alia k ke iu ago estas konceptata kiel dependa de alia ago, do kiel duba k necerta. Kp VOLITIVO.

sublima N. **1** Belega, superbela. **2** Noblega, supernobla.

sublimi (tr) ☞. Pasigi korpon de solida stato direkte en la vaporan. *~o*. Ago *~i*. Kp SUBLIMATO.

* **Sublimato**. **1** Substanco vaporigita k poste ricevita en solida stato. **2** Hidrarga bikhlorido. HgCl².

Substanco. **1** Ĉiu speco de materio : *flueca, gasa, solida, metala ~o*. **2** § Tio, kio ekzistas per si mem k estas kialigita de si mem. **3** § Daŭra realaĵo konceptata kiel subportanta k unuiganta la ŝanĝigantajn fenomenojn percepteblajn per la sentumoj k kiel manifestigaĵo per ili.

* **Substantivo** (G). Vorto esprimanta personon, estulon, objekton, aferon aŭ ideon : *en esp. ĉiu ~o ricevas la finigon o*.

substitui Z (tr). Anstataŭigi ion per io alia.

substrato ☞. **1** la ajn realaĵo, substanco aŭ fenomeno, kiu ebligas la ekziston de alia, k kvazaŭ subportas ĝin. **2** (f) Bazo, fundamenta ideo de doktrino.

Subtila. **1** (io) Konsistanta el tre maldikaj k delikataj eretoj : *~a sablo, pluvo, polvo* Z, *pulvoro*. **2** (iu) Kapabla rimarki la plej delikatajn diferencojn k nuancojn : *~a spirito* (Kp SPRITA, SAGACA, PENTREMA). **3** (io) Esprimanta aŭ montranta plej delikatajn diferencojn k nuancojn : *~a respondo, elpenso*; *tio teorio estas vere tro abstrakta k tro ~a* (Vd CERBUMI, DISFENDI, DISSPLITIGI, HARO). **4** (io) Malfacile rimarkebla pro sia delikateco k neintenseco : *~a nuanco*.

subtrahi Z (tr) Δ. Celi, konante la sumon de du nombroj k unu el tiuj nombroj, trovi la alian.

Subvencio Z. Oficiala monhelpo.

* **Suĉi** (tr). Eltiri fluaĵon el io, alspirante per la buŝo : *la infano ~as la mamon de la patrino*; *la abeloj ~as la mielon el la floroj*; *~infano*; *en la ~infana periodo de nia lingvo* Z; (f) : *la radikoj ~as la subteran malsekaĵon*; *spongo en ~as akvon* Z; *en la aliternejo li en ~is liber-spiritan manieron de pensado* Z; *~o* (altiro) *de la pezoforto*. Kp SORBI, ĈERPI. *~igi*. Mamnutri : *~igantino* Z; *~igantaj bovinoj* Z. El~i (tr). **1** Eltiri per aspirado de buŝo la tutan fluaĵon el io; elsekigi : *li alprenis la lipojn al la vundo k forte el ~is por eltiri la venenon*. **2** (f) Eltiri la tutan forton de iu aŭ io; tute senfortigi : *la maljuneco el ~is liajn fortojn*; *malbona sistemo ekonomia el ~as la landon* (Kp ELĈERPI). **3** (f) Tute senhavigi, senmonigi iun : *la loĝantaro estas el ~ita de la impostoj*. El~a. Monĉerpa, multekosta : *el ~aj vojaĝkostoj, transportkostoj, impostoj* (Vd VAMPIRO).

* **Sudo**. **1** Parto de la terglobo kuŝanta ĝuste kontraŭdirekte al nordo. **2** Parto de iu lando, kiu troviĝas ĝuste kontraŭdirekte al nordo.

* **Suferi** (x). **1** Senti doloron fizikan aŭ moralan : *kapo pekas, piedoj ~as* Z; *eĉ muŝon li ne povas vidi ~i*; *~i de la varmo* Z, *pro varmo*; *~i de la suno* Z; *~i pro malvasteco de la loĝejo*; *~i de sojlo* Z; *~i malsalon* Z; *ni ambaŭ ~as la saman malsanon* Z; *la popolo ~is pro manko de*

akvo; mieno lia montris pli *~on*, sed ne koleron *Z*; *~ego* lin atakis, doloro kiel *~e* naskantino *Z*; transiro de *~oj* al gojo *Z*; tranĉi al si la piedojn k *sin ~igi Z* (Kp VUNDI); la varmego lin *~igis Z*; *~plena ĝemo Z*. Kp DOLORO, TURMENTO. 2 Sperti malfeliĉajn, malagrablaĵojn, malprofiton: *~i grandajn pidojn Z*, krizon; *~i atakojn, malestimon Z*, ĉiujn kapricojn de la sorto *Z*, tiranecon; *~into* pli valoras ol lerninto *Z*; nur *~into* ŝatas feliĉon *Z*; la popolo *~as* grandan mizeron, pezan premadon; vidu, kion mi *~as* de miaj malamikoj *Z*; li multe *~is* pro siaj opinioj; multe ni devis *~i* de tiu malvasta pseŭdopatriotismo *Z*; kion *~as* la esp-*a* afero de mia pure persona kontrakto *Z*? kiu el vi iom *~as* de tio, ke mi faras tradukojn por la Revuo *Z*? elporti tiom da feliĉoj k tiom da *~oj* mi ne povas *Z*; tertremo *~igis* la insulon; la insulo estas *~igita* de la tertremo. Kp MIZERO. Vd PORTI, SPERTI, VIKTIMO. 3 Esti en malbona stato pro nenormala manko de bezonaĵo: junuloj ofte tre *~as* je absoluta manko de singardo *Z*; nia movado *~is* ĝis nun pro gravaj mankoj; li *~as* pro stranga ĝeno pri parolo *K*; ni estas nur homoj k *~as* pro homaj difektoj. 4 Difektigi, malprosperi: nia negoco tre *~as* de tia situacio; *~i* pro, sub krizo; la internaciaj interrilatoj tre *~as* pro la multeco de lingvoj; sub tia reĝimo ili mizeras k *~as*. 5 Ricevi la efikon de ago, esti trafita de iu ago: post verboj havantaj sencon aktivan la akuz. montras la *~anton* de la faro *Z*; la konferenco *~is* interrompon (estis interrompita).

* **Sufiĉa.** Estanta en tia kvanto, kia estas bezona: unu fajrero estas *~a* por eksplodigi pulvon *Z*. *~e*. Tiom, kiom estas bezone: estas *~e* da lakto por vin nutri *Z*; mi havas, ke estos *~e* dek metroj *K*; ni havas ne *~e* energian poliestron *Z*; *~e* pri tio *Z*; estos *~e*, se ni diros la jenojn *Z*; vi havas *~e* da tempo por; ne *~e* kuirila viando; ankoraŭ ne *~e* bone posedi la lingvon *Z*. Kp SATE. RIM. Ne uzu *sufiĉe* kun la senco de *iom, etc, meze*. *~i* (ntr). Esti *~a*: tio *~os* por ni; tiu sumo ne *~as*; *~as*, ke vi promesis. *~ega*. Abunda, pli ol *~a*.

* **Sufliko** (G). Vortero metata post la radiko.

Sufloro. Homo, kies okupo estas mallaŭte flustri al aktoro la parolojn, kiujn li ne memoras. *~i* (tr). 1 Flustri kiel *~o*. 2 (f) Subinspiri, sugestii.

* **Sufoki** (tr). 1 Mortigi per senigo de aero. 2 Mortigi premegante la gorgon por haltigi la spiradon: *~i iun premegante la kolon B* (Kp STRANGOLI). 3 Ĝeni, malhelpi la spiradon: *~anta varmego; la aero estas preme ~a; ~a timo; ~igi pro kolero, pro rido; suferoj ~as k homoj mokus Z*. 4 (f) Ĉesigi, forigi iun senton, emon, penson, agon: *~i sonon B, voĉon B, ridon B, rememoron Z; ~i sian koleron B, la indignon en sia koro B; li ~is en si la kompulon; tiuj saĝaj konsideroj ne povis ~i la turmentantan maltrankvilon en lia koro B; ~i ribelon; tio subpremas k ~as ĉian iniciaton k personecon*. 5 (f) Haltigi la antaŭeniradon, malhelpi la prosperon, la bonstaton de: *la vilaĝanoj estas ~ataj de la impostoj B; la materiaj bezonoj ~as la spirilon, la spiritan vivon; la plej kruda superstiĉo ~as ilin B; tiuj persekutoj ne povos ~i la veron* (Kp SUBPREMI, DRONIGI, ELSUĈI, ELĈERPI).

sufragano Z (K). Episkopo dependanta de ĉefepiskopo.

sugesti B = sugestii.

Sugestil (tr). 1 Estigi iun ideon, senton, deziron, agmanieron en la cerbo de hipnotigita persono. 2 (f) Subinspiri, subkonsili, subproponi, subinstigi, pensigi: *tian infanaĵon neniam komilato povus fari se ĝi ne estus ~ata de personoj, kiuj havas ian kaŝitan celon* (Kp SUFLORI). RIM. Por tiu dua metafora senco estas konsilinde uzi la formon **sugesti**.

* **Suko.** 1 Organika nutra fluaĵo: *~o de viando, de citrono, de floroj*. 2 (f) Kerna esenco, plejgravaĵo: *tiu libreto enhavas la ~on de la doktrino*. Kp MEDOLO. *~a*. 1 El *~o*. 2 *~oplena*: *~e verda folio Z*. **Sen** *~a*. Tute senforta: *sen ~a* (senhuma) lero *Z*; *sen ~igis la vinbero Z* (Kp VELKI, SEKIĈI). *~riĉa*. Plena je abunda *~o*: *ĉie li trovis ~plenan verdaĵon B*.

* **Sukceno.** Malmola flava diafana fosilia rezino, el kiu oni faras diversajn objektojn, precipe enbuŝaĵojn de pipoj.

* **Sukcesi** (ntr). 1 (io) Havi feliĉan rezulton. 2 (iu) Atingi feliĉan deziratan

rezultaton en entrepreno : *se malriĉulo ~as, li ĉiujn forgesas Z ; kiun la sorto karesos, tiu ~os Z ; ~i en, pri io ; fine li ~is altiri la atenton.* Kp PROSPERI, BONSTATI, FLORI. **o.** Feliĉa atingita rezultato : *tiaj verkoj havis, akiris, ricevis, guis, atingis entuziasman ~on.* **Mal~i.** Ne ~i (Kp BANKROTI, FIASKI, RUINIĜI).

*** Sukero.** Kristaleca blanka dolĉa substanco, konsistanta el karbono, hidrogeno k oksigeno, k ekstraktata el diversaj veg-oj, precipe el ~kano k el beto. ~i (tr). Dolĉigi per ~o. **~aĵo.** ~ita frandaĵo. **~aĵejo.** Butiko, kie oni vendas ~aĵojn.

sulfo ☿. Mallongigita nomo de la sulfuro, kiun oni uzas en la nomoj de femiaj kombinoj : ~ato ; ~ata, ~ita anhidrido.

*** Sulfuro** S. Flava solida senodora, facile fandebla k brulema metaloido, kiun oni trovas en la vulkanaj elsputaĵoj aŭ ekstraktas el metalaj kombinaĵoj.

*** Sulko.** 1 Lonforma rekta fosajo farita per plugilo en la tero : *la plugilo tranĉas ~ojn Z.* 2 (f) Longforma rekta kavajo aŭ kavajeto : *la vento plugas sur la rivero grandajn ~ojn B ; la tempo ĉizis ~ojn sur lia frunto ; tempia ~aro.* Kp FALDO, FALTO. **~(ig)i.** Fari ~ojn : *li ~is la frunton Z ; ~igi la brovojn ; venteto ~etigis la akvon (Kp PLUGI).* **~iĝi.** Pleniĝi per ~oj : *viaj vangoj iam ~iĝos ; tiaj brovoj mal~iĝis B.* **Voj~o.** ~o farita en vojo per radoj de veturiloj ; voj-kavo : (f) *la plejmulto treniĝas en la voj~oj de malnovaj kutimoj ; (f) la voj~o de la rutino.* **Sov~o.** Entranĉo farita laŭlonge en ligno aŭ metalo por enŝovi ion en ĝi (Kp FOLDO).

Sultano. 1 Mahometana aŭtokrata regnestro. 2 Turka imperiestro.

*** Sumo.** 1 Rezultato el adicio de pluraj kvantoj : *5 estas la ~o de 3 k 2 ; jen la ~o de miaj penoj.* 2 Difinita kvanto da mono : *devontigi sin al la pagado de grandaj ~oj Z.* **~e.** 1 Ĉion adiciante. 2 Ĉion konsiderante. Kp ENTUTE. **~igi.** Adicii. **Re~o.** Mallongigo de io pli longe dirita (Kp SKEMO, SKIZO). **Re~i** (tr). Mallongige esprimi per malmultaj vortoj la esencon k la precipon de tio, kio estis dirita pli longe (Kp REDUKTI). **Re~e.** Mallonge, malmultvorte.

*** Suno.** 1 Centra lumiga k varmiga astro de nia planedaro : *mi estas la plej*

feliĉa homo sub la ~o Z ; post vetero malbela lumas ~o plej hela Z. 2 Centra astro de io alia planedaro. 3 ~aj radioj trafantaj la suprajn de nia terglobo : *ni guis agrablan ~on.* 4 Bildo figuranta aŭ simila la ~on. **~floro.** Helianto.

*** Supo.** Manĝaĵo konsistanta el akvo, en kiu oni kuiris legomojn k ankaŭ kelkfoje viandon k en kiu oni trempas pecojn de pano : *inter la mano ĝis la buŝo ofte disversigas la ~o Z* (la esperitaĵo neefektiviĝas. Vd INTERSPACO, TRO FRUE).

*** Super.** 1^e Prep. montranta : 1 Pozicion de objekto rilate al alia, kiu estas lokita pli malalte k ne tuŝas ĝin : **a)** (sen translokiĝo) : *la suno estas ankoraŭ ~ la horizonto ; ~ la tero sin trovas aero Z ; mi donis pluvon ~ iu urbo k ne alia Z ; unu fenestreto, malfermiĝanta ~ la tegmento, donis ne sufiĉan lumon Z ; tenante la manojn ~ la okuloj li rigardadis Z ; saliko staras ~ la rivero Z ; la termometro montras du gradojn ~ la nulo ; niaj kapoj en la daŭro de tutaj horoj estis klinitaj ~ la laboro Z ; Josef kisis siajn fratojn k ploris ~ ili Z ; li sidas en ŝuldoj ĝis ~ la ŝultroj Z.* **b)** (kun translokiĝo) : *levu standardon ~ la popoloj Z ; flugilojn viajn ~ mi elendu Z ; lia okulo vagadis ~ la bela ĉirkaŭaĵo Z ; la vespera ombro etendiĝas ~ la kamparo ; ~ tiu fidela reprodukto de la statepa societo, la pentristo melis sian propran imagitan ĉielon ; ŝi levis la kapon de ~ (de sur) la kuseno, sur kiu ŝi apogis sin antaŭ momento Z.* **Rim.** : Kun **super** en tiu senco oni ordinare ne uzas akuzativon, kiu tamen restas korekta se temas pri ia translokiĝo : *la fiŝoj elsaltis ~ la akvon Z ; elendu vian manon ~ la riverojn k la lagojn Z ; la suno leviĝis ~ la teron Z ; la akvo ŝprucas alte super nin Z ; la aersipo flugas ~ la landon Z ; la polenca metala sono trakuris la kortojn, resaltis de la dikaj muroj de l' templo k forflugis ~ la trilitajn kampojn B ; la krespusko sin mallevas ~ nin.* 2 Pozicion de io aŭ iu, kies forto, grado aŭ rango estas pli alta ol tiu de alia : *tio estas ~ ĉiuj homaj fortoj, ~ mia povo ; mi konas nenion ~ tio Z ; tiuj kvalitoj metas esp-on ~ la aliaj internaciaj lingvoj ; ni devas meti nian komunan celon ~ ĉiuj forgesindaj disputoj ; vi devas suprenlevi vin ~ (malŝati) tiuj*

malprofundaj babiloj; kiam insistis ~ li liaj servantoj, li obeis ilian voĉon Z; ne konvenas al sklavoj regi ~ princoj Z; vi havas ~ mi senliman potencon Z; havi monopolon ~ la merkato; vi volas havi Davidon kiel reĝon ~ vi Z; ~ la trezoroj de la reĝo estis Azmaŭet Z; la ĝeneralo estas ~ la kolonelo B; kampulo volas leviĝi ~ sian staton Z. 3 Staton de iu, kies atento direktiĝas al ia laboro: la trompantoj laboradis ~ la malplenaj teksiloj Z; li ŝultas ankoraŭ ~ la alfabeto Z; ŝi sidis ~ peco da tolo, kiun ŝi kudris diligente Z; kiam ajn oni venas, li ĉiam sidas ~ laboro Z; li laboris energie ~ la projekto de lingvo internacia; laboru ankaŭ iom ~ la muziko Z; laborante ~ mi mem mi kompletigus miajn sciojn Z; mediti ~ io Z. Kp PRI, ĈE, POR.

IIe Vortero, esprimanta pli altan forton, gradon aŭ rangon: ~a. Estanta super io, pro sia kvalito aŭ funkcio: tiu ĉi ŝtofo estas ~a ol, al tiu; la Germanoj estis ~aj pri la nombro je la Francoj; ~a oficio, merito, inteligento, matematiko; mal~a situacio; la ~aj, mal~aj klasoj de la socio; la saĝeco havas ~econ antaŭ (al, ~) la malsaĝeco Z. ~i (x). Esti supera je io aŭ iu: li ~is antaŭ, ~ ĉiuj siaj kamaradoj; malbona virino diablona ~as Z; tiu arbo ~as ĉiujn aliajn per sia alteco; la laciĝo ~is la eksciton B; li ~as ĉiujn per sia kuraĝo B; per volo vi povas ~i ĉiujn malfacilaĵojn; ~i la aĝon de 80 jaroj; la sukceso ~is ŝian atendon; vi ~as la famon, kiun mi aŭdis Z (Kp VENKI, ESTRI, SUPERPASI, TRANSPASI, REGI). ~emo. Deziro aŭ tendenco pri supereco (Kp KONKUREMO). ~ulo. Homo, kiu havas aŭtoritaton super alia.

IIIe Prefikso esprimanta: 1 Fizikan plialtecon: ~elstari, ~pendi, ~signo; la urbon ~staras monteto. RIM.: En la vorto **supervesto** Z, la pref. signifas nur, ke tia vesto kovras la ceterajn vestojn k ne signifas ke ĝi ne tuŝas ilin. 2 Metaforan spiritan superecon: ~forti, ~homo; ~brili (~i per sia brilo); ~krii (krii pli laŭte ol); ~saĝi (venki per sia inteligento); ~intendantito; ~bela (belega, sublima); ~natura; la sukceso ~pasis la esperojn; ~regi, ~ruzi. 3 Troecon, ekceson, ekstrecon: ~abundita, ~flua (superanta la bezonon. Vd MARCIPANO), ~paŝi; ~gajno (eksterkutima, pretera

gajno); ~nombro (ekstranombro); ~takso (plia takso); ~nutrado (nutrado ~anta la normalan kvanton); ~resto Z; ~saturi, ~ŝarĝo, ~tago; la glaso ~plenigis (f. oni ne povas elteni plie).

* **Superlativo** (G). Adjektiva aŭ adverba formo esprimanta tre altan gradon (~o absoluta) aŭ kompare la plej altan gradon (rilata ~o).

* **Superstiĉo**. Malsaĝa kredo je mistera kvazaŭsorĉa influo de diversaj objektoj, agoj aŭ paroloj sur la okazontaĵoj.

suplemento N. Kompletiga aldono.

* **Supozi** (tr). Akcepti ion kiel veran aŭ eblan, ne posedante pruvojn tute certajn: mi ~as, ke li baldaŭ alvenos; tio konfirmas miajn ~ojn; en la plej malbona ~o ni nenion perdos; tio ~igas, ke la sukceso estos granda. Kp KONJEKTI, HIPOTEZI, DIVENI.

* **Supre**. Adv. signifanta «en alta loko» aŭ «en la plej alta loko»: mi staris ~e sur la monto k rigardis mal~en Z; el ĉio ~e dirita vi povas konkludi, ke; la vojo iras ~en Z; pilonoj kun muroj mallargiĝantaj ~en B; ombra aleo kondukis de mal~e al la pordego B; ĵeti iun mal~en de la ŝtuparo; la movoj de la grupoj ~en k mal~en B.

~a. Estanta supre: ~a parto de ŝtuparo B; mal~a parto de parko B. ~o. 1 ~a parto, plej alta ekstremo de io: dormi sur la ~o de masto Z; suriri la ~on de monteto B; la suno kliniĝis k la montaj ~oj flame brulis B (Kp PINTO, VERTO, KULMINO). 2 (f) Plej alta grado: tiam la entuziasmo atingis la ~on B (Kp EGECO, APOGEO, KULMINO). ~ajo. 1 Ekstera flanko de iu korpo; surfaco: la ~ajo de la lago estis kovrita per naĝantaj folioj Z; la interna varmigo de la tero ne havas influon sur ĝian ~aĵon B. 2 Figuro havanta nur du dimensiojn, larĝon & longon; surfaco: la kubo havas ses ebenajn ~aĵojn B. Kp VOLUMENO. 3 Dimensio de la ekstera flanko de iu korpo; ~ajamplekso, surfacamplekso. ~aja. 1 Koncernanta nur la eksteran flankon de io materia. 2 (f) Malprofunde k malprecize pensata aŭ pensata: ~aja lernado; ~aja spirito; ~aje rigardi, legi; ĵuĝi pri ĉio ~aje sen ia logika pripensado Z.

* **Sur**. I^e Prep. montranta: 1 Pozicion de objekto aŭ estulo rilate al alia, kiu estas pli malalta k tuŝas ĝin: a) (sen trans-

lokiĝo) : ~ la tero kuŝas ŝtono Z ; sidi ~ seĝo, ~ allajo Z ; ripozu ~ kuŝejo Z ; teni la piedojn ~ benkelo Z ; ~ ĉevalo de najbaro la ŝarĝo ne pezas Z ; bastoneto ~ kiu oni tenas plumon por skribado estas plumingo Z ; havi ~ si ĉifonaĵojn Z ; eĉ unu polveron vi ne trovos ~ lia vesto Z ; la porde turniĝas ~ sia hoko Z ; ~ la sojlo ; vi estas la plej feliĉa homo ~ la tero ; pakaĵo mia estas ~ la ŝipo Z ; la pastro brutlugu tion ~ la altaro Z ; spikoj rostitaj ~ fajro Z ; ~ kruta ŝtuparo li levis sin al la legmento Z ; kio estis ~ la fundo de tiu koro ? B ; (f) mizero ~ (aldone al) mizero Z. b) (kun translokiĝo) : senuiva li falis ~ la teron Z ; mi metos ~ min zibelan pelton Z ; meti sin ~ la genuojn Z ; meti la belelojn prete ~ la tablo Z ; verŝi akvon ~ florojn ; la nubo levigadis de ~ la tabernaklo Z. 2 Pozicion de objekto, kiu, tute aŭ parte, kovras alian ne pli malaltan ol ĝi mem : ~ la ĉielo staras la bela suno Z ; la suno hele lumis ~ la serena ĉielo Z ; ~ lia vizaĝo mi vidis ĝojan rideton Z ; ankoraŭ ĉiam nuboj ~ la frunto Z ; pentraĵo pendas ~ muro B ; ~ salikoj ni pendigis niajn harpojn Z ; skribi ~ papero ; floroj brodiĝas ~ glata fono. 3 Pozicion de estulo aŭ objekto, kiu estas lokita en loko libera, senkonstrua aŭ senkovra : promenante ~ la strato mi falis Z ; pasi ~ la placo Z ; ~ la bordo de la maro staris amaso da homoj Z ; ~ la korto staras koko Z ; ~ tiuj herboriĉuaj kampoj paŝtas sin brutaroj Z ; ili loĝas, vojaĝas ~ la kamparo ; mi ĉesigos en la urboj de Judujo k ~ la stratoj de Jeruzalem la sonojn de ĝojo Z ; mi loĝas ~ (en) la strato X ; mi irigos vin ~ rekta vojstreko Z ; ne ekpaŝu ~ la vojo de malbonuloj Z ; malsupreniri ~ la korton Z ; tra la fenestro la vaporo iras ~ la korton Z ; mi iradas de strato ~ straton Z. 4 Generale la pozicion ; = ĉe : ~ la dekstra flanko ; ~ la flanko de sunleviĝo Z ; ~ la horizonto ; li tie falis k mortis ~ la sama loko Z ; se mi estus ~ ŝia loko, mi ne farus tion Z ; li havas la kapon ~ ĝusta loko Z ; ~ ĉiu loko estas la okuloj de Dio Z ; ~ ĉiu paŝo ni renkontis barojn Z ; la vorto estis preta ~ miaj lipoj Z ; bonkora instruo estas ~ ŝia lango Z. 5 Generale la direkton ; = al : ili sin felis kvinope ~ min Z ; jeli sin ~ la kolon de iu Z ; rigardi ~ la maron k ~ la multajn ŝipojn Z ; li rigardas mal-

supren ~ la kampon Z ; li rigardis ~ mian vizaĝon Z ; direkti sian rigardon ~ iun Z ; la forĝisto blovas fajron ~ karbojn Z ; la malamiko etendis siajn manojn ~ ĉiujn siajn grandvaloraĵojn Z ; lia rigardo estis fiksita ~ unu punkto Z. 6 (f) Ricevon de iu efiko, influo aŭ eco, akcepton de iu tasko aŭ respondec ks, t.e. metaforan uzadon de la propra signifo (surestado, kovrado, premado, ŝarĝado) : beno estas ~ lia kapo Z ; Mia spirito estas ~ vi Z ; li portis ~ si la pekon de multaj Z ; puni ~ la idoj la malbonagon de patroj Z ; ~ vin falas la malbeno Z ; tiuj provoj estis fonditaj ~ naiva espero Z ; mi prenos ~ min la respondecon Z ; ŝi prenis ~ sin la formon de malriĉa virino Z ; havi influon ~ iun, ~ ion (Vd INFLU) ; ~ la danan tronon mi havas rajton Z ; la reĝo ne metis atenton ~ la raporton de la komisio Z.

IIe Pref. samsignifa : ~flugi ~ tegmenton Z ; ~iri monton Z ; ~meti veston : ~verŝi oleon ~ altaron Z.

suro ♥. Muskola elstaro, kiu formas la malantaŭan parton de la kruro.

* **Surda**. 1 Tute ne havanta la kapablon aŭdi : plej nekuraceble ~a estas tiu, kiu ne volas aŭdi. 2 Malbone aŭdanta : la maljuneco iom ~igis min. 3 (f. iu) Ne volanta aŭdi pro senkompato, kolero, ktp ; obstine senceda : resti ~a al ia peto Z, por ia peto ; prediki al ~uloj Z (vane peni por persvadi). 4 (f. io) Mallaŭta, malsonora k malpreciza : ~a voĉo Z ; al miaj ĝemoj nur per ~aj tonoj respondas la ondegoj Z ; ~a malamo B ; sufiĉe, interrompis ~e la princo B (Kp OBTRA).

surfaco B = supraĵo 1 k 2.

surogato Z. Produkto, kiun oni povas uzi anstataŭ iu alia, ĉar ĝi posedas proksimume samajn ecojn sed estas pli mal-kara.

surpliso Z (K). Lina ĥorvesto por ekleziulo.

* **Surprizi** (tr). 1 (iu) Subite k neatendite alveni : la taĉmento ~is (~e atakis) la malamikon apud la arbaro B. 2 (io) Mirigi per sia neatenditeco : la novaĵo ~is ĉiujn B.

* **Surtuto**. Longa vira vesto kun longa basko tute ĉirkaŭanta la korpon : la ruĝaj ~oj de la doganistoj Z. Kp REDING-

OTO, SUPERVESTO, JAKO, MANTELO. **Nokto** ~o. Negliĝa hejma vira robo : vasta blusilka nokto ~o Z.

* **Suspekti** (tr). 1 Kredi, sen certa pruvo pri kulpeco aŭ malbonintenco de iu : ~i iun pri ŝtelo Z ; li ~is, ke oni volis lin trompi B ; kie ĵuron vi aŭdas, malbonon ~u Z ; ~o pruvon ne egalas Z ; tio povos enkonduki nian aferon en ~on ĉe la registaroj Z. Kp MALKONFIDI. 2 Supozi, kredi ion sen certa pruvo : mi ~is, ke vi estis venonta Z ; ili eĉ ne ~as, ke mi povas ...i Z ; sen tiuj pomarboj oni neniam povus ~i, ke tio estas ĝardeno Z ; la rozoj ne ~is, ke ili estas belegaj Z ; ĝis la lasta momento ni ne havis eĉ la plej malgrandan ~on, ke li havas ian kaŝitan intencon Z. ~a Z. ~inda. ~ema. Facile ~anta. ~ebla Z. ~inda. Meritanta ~on, ne fidinda.

susuri Z. 1 (ntr) Murmuri 1, flustri 2 : *facila ventelo ~as inter la olivarboj ; la fontano ~adis kun plaĉa murmureto ; la ~ado de la radoj, helicoj*. 2 (ntr) Aŭdigi sonon malfortan k iom sekan de ĉifita papero, silkajo, teksajo, arbofolio ks : *la silkaj vestoj ~is Z*.

Sutano. Longa ĝispieda aŭ ĝisgenua vesto de ekleziuloj butonumata sur antaŭa flanko. Kp ROBO, TOGO, TALARO.

suvereno Z. Regnestro konsiderata kiel plej altranga, plej potenca k supera al ĉiuj. Kp MONARKO. ~a. Plejpotenca, sendependa k senkontrola : ~a decido.

Svarmi (ntr). 1 Grandamase interpuŝe movetiĝi k skuetiĝi ĉiufanken : *la popolo ~is sur la placo B ; multege da infanoj ~as en la stratoj ; sur la maro ~is ŝipeloj B ; rajdantaro ~is en polva nebulo B ; ~amaso da abeloj Z*. 2 Esti movetita k skuetiita ĉiufanken de grandamaso da interpuŝantaj estuloj : *la rivero ek~os per ranjoj Z*. 3 (f) Esti tre multenombra : ~as gazetoj ĉiuspecaj Z ; la malfregulaĵoj ~as en la naciaj lingvoj Z ; en la ĉielo ~is la steloj B ; la rememoroj ~as Z. ~o. 1 Moviganta k interpuŝiganta, konstante renoviganta k ŝanĝiganta amaso : ~o da abeloj Z, da formikoj Z ; li kondukis ŝin tra la homa svarmo Z ; la gaja ~o da multaj diverskoloraj flagitaj ŝipoj Z ; ~o da pensoj, da rememoroj ; ~oj da glitveturiloj flugis en diversaj direktoj Z ;

ĉirkaŭ lia buŝo ludis ~o da ridetoj jen platiŝvolaj, jen petolaj, jen ŝercemaj Z. 2 Tre multnombra amaso : ne kompetenta pri tiu ~o da ĉiutagaj detalaĵoj Z. ~ado. Ago ~i.

* **Svati** (tr). 1 Sin proponi al iu kiel edzon aŭ edzinon, peti por si mem la manon de iu : li intencas ~i la filinon de la kolonelo ; ~koketi junulinon. 2 Proponi iun al alia persono kiel edzon aŭ edzinon, peti kiel peranto de iu alia la manon de iu. ~ulo. Homo, kiu ~is virinon. ~isto. Homo, kies profesio aŭ okupo estas proponi aliulojn por edziĝo. **Sin** ~i, ~iĝi = ~i 1 : ~iĝi pri iu fraŭlino Z ; venis nova ~iganto je ŝi Z ; li fine eldiris al ŝi sian ~igon Z ; centoj da reĝidinoj akceptus lian ~igon kun ĝojo Z. RIM. : La uzado de ~i 2, ~iĝi, ~iĝo, ~isto estas evitinda, ĉar ĝi rilatas al tute aparta malmoderna pramoro, laŭ kiu la proponoj por edziĝo estas devige farataj de kvazaŭ-profesia peranto.

svelta. Ĉarme k elegante maldika : ~aj knabinoj ; la ~a turo de la katedralo ; ~aj formoj.

* **Sveni** (ntr). 1 Perdi dum kelkaj momentoj la konscion k sinmovon : *rigardante la preparojn al la operacio, li ~is B ; ĵali ~e Z ; duone ~igita per la bato, li falis B ; homoj k bestoj ~igadis de la varmego B*. Kp SINKOPO. 2 (f) Malaperi, foriĝi, disperiĝi : *laodoro ~is ; la tago ~as ; la ĉarmo de la originalo ne ~as en la traduko ; la for~o de la lasta vibrado de la sonoriloj ; la vortoj duon~e forsonis preter liaj oreloj Z*.

* **Svingi** (tr). 1 Moveti ion rapide k ripete, ĉiudirekten rapide skuadi : ~i vipon, bastonon, la pugnon, sian ĉapelon, la remilojn ; ~i la flugilojn, la voston B ; ~i la ĉapelon, la manon por saluti ; ~i per la naktuko Z (por adiaŭi) ; ~ante la penikojn de sia velura vesto B ; ek~eti la fingron Z ; la infanoj rigardas la gaje ~igantajn ruĝajn fiŝojn ; la ~o de ŝia mano estis tro forta k la birdoj forflugis B ; ribela deziro el~i el la jugo sian nukon. Kp KIRLI, BALANCI. 2 Forte streĉi la muskolojn k subite ĵeti ion antaŭen : ~i pilkon, martelon ; forte ~inte la argentan pelvon, li ĵetis ĝin en Rejnjon Z ; li ~is la piedojn k eksallis sur la sofo B ; ~i alte sian piedon Z ; kiu tro forte la

manon ~as, nenion atingas Z; ili dancis ~ante sin tien k reen Z; junuloj k knabinoj ~igas en danco Z; la glitkurantoj ~igadis sur la lagoj Z; per oblikva ~igo la insekto saltis rekte sur la bruston al la reĝidino Z; ~pordo. 3 Vibrigi: ~i k tremigi kordon Z; tio estas nur ~iĝoj k moviĝoj de la nervoj Z.

Ŝ

Ŝablono Z. 1 Modelo el maldika materialo (ligno, metalo, kartono, teksaĵo, papero), laŭ kiu oni formtrancas objekton. 2 Modelo konsistanta el metala aŭ kartona maldika plato, en kiu estas eltrancitaj literoj, signoj aŭ figuroj, tiamaniere ke, submetinte paperon aŭ platan glatan objekton k surŝovante kolorplenan penikon, oni povas rapide k multope reprodukti eltrancitajn desegnaĵojn. 3 (f) Banalaĵo, senoriginalaĵo: li forĵetis la romantismajn ~ojn; laŭ ~e edukitaj homoj; esp-ismo ne celas ~igon (samtipigon) de la homaro; lerta poeto evitas trouzitajn ~iĝintajn vortojn (Kp TRIVIALA, STEREOTIPA, GURDITA).

* **Ŝafo.** 1 Duhufa hejma remaĉulo, kiu produktas lanon. 2 (f) Homo tro bona: se vi faros vin ~o, la lupoj vin manĝos Z. 3 (f) Homo blinde imitema: ~e sekvi la antaŭirantojn.

Ŝafto Z ☉. Longa horizontala akso, kiu portas helicon aŭ alian ĉefan parton de maŝino k kiu transmisias la movon.

Ŝagrino. Grajncece malglata ledo; grajnoledo.

Ŝaho. Persa monarĥo.

* **Ŝajni** (ntr). 1 Ekstere aspekti simile al io alia, tiamaniere, ke povas okazi aŭ efektive okazas interkonfuzo k eraro: li ~as homo prudenta k honesta B; mi devas ~i indiferenta Z; ofte vojo ~as gusta k kondukas al morto Z; tiaj ideoj ~as al la samtempuloj senenhava fantazio Z; ~is, ke tio ne estas tero, sed ora nubo B; subite ~is al li, ke iu mano tuŝetis de poste lian kapon B; la arbaro ~as ploranta pri la printempo Z; vi ~is pretigita ĉion aŭdi Z; jen, ~as, ili Z; ~as al mi, ke mi la patron vidas Z; en

4 (f) Ekmovi, ekimpulsi, instigi: lango nenion atingas, se ĝin saĝo ne ~as Z; puno pekon ~as, favorokoreco ĝin estingas Z. **Kur~iĝi.** Sin antaŭenjeti por salti. ~ilo. 1 Frapilo pendanta en sonorilo. 2 Pendolo de horloĝo. 3 Batilo de draŝilo.

la daŭro de tre longa tempo nia ideo en ĉi tiu lando ~is tute mortinta Z; la esp-istoj tute ne estas tiaj fantaziistoj, kiaj ili ~as al multaj tiel nomataj ~ praktikaj ~ homoj Z. Kp APERI. 2 Esti opiniata, kredata, supozata, kvankam ne certa: tio ~as al mi tute certa, tro kara; tio ~as al mi danĝera afero B; nia ĝojo k entuziasmo eble ~os al ili naŭva k infana Z; tiuj vortoj eble ~is al vi tro ŝablaj Z; terure gajaj ~is al ili iliaj propraj ŝercoj Z; la nunaj cirkonstancoj ~as favoraj; la morto de la patro ek~is eksterorda Z; ~as al mi, ke estis inter ili la kronprince B; la kreado de laŭga k vivipova lingvo ne estas tiel facila afero, kiel al multaj ~as Z; en la unua momento ~as, ke respondi tiun ĉi demandon ekzistas nenio eblo Z; ~as al mi, ke vi estas malprava; la maljunulino, ~as, ĝisvivis jam la sepan dekon. ~o. Ekstera aspekto, kiu povas erarigi: ~o trompas Z; fari ion por la ~o; kontraŭ ĉia ~o, tio estis virino. Kp EKSTERO, VESTO, MASKO, KAPUĈO, ASPEKTO, VIZAĜO, FIZIONOMIO. ~a. Erariga pro sia ekstera aspekto, kiu ne estas konforma al la interna kerna esenco; prezentanta nur eksteran supran similecon kun io alia: ~a potenco, kontraŭeco, malŝato; klinigado antaŭ ~aj aŭtoritatoj Z; la ~a valoro de miaj tradukoj tiam multe pligrandigis Z. Kp SUPRAJA, VORTA. ~e. 1 Nur en ~a maniero, sed ne laŭ la realo: ~e sana; malmultaj el vi konas la historion de la unuaj dek jaroj, kiuj konsistis el senfina, ~e tute sensukcesa semado Z. 2 Verŝajne, kredeble, videble: ~e li bone konis la domon; ni analizu nur la ~e plej bonan proponon Z; la sperto ~e (evidente) montris, ke li estas senkapabla; la eraro estas

bedaŭrinda, sed ~e neniu leganto ĝin rimarkis; tiuj fratoj disigis ~e por ĉiam en malamikajn grupojn Z. RIM.: Por eviti konfuzon inter ambaŭ sencoj de ŝajne oni uzu prefere **versajne** por la senco 2. ~igi. Alpreni mensogan aspekton, kiu erarigas pri la efektiva esenco: li ~igas sin rida, havante nenion Z; li ~igis sin freneza; ~igi koleron B, indignon B; li ~igis, kvazaŭ li estus kolera; ŝi ~igas, ke ŝi ploras Z; ŝi ~igis, ke ŝi ne aŭdas; li ordonis al ili ~igi forkurintojn B (Kp AFEKTI, HIPOKRITI, TROMPI). **Ver~a** = probabla, kredebla.

* **Ŝako**. Ludo, kiu devenas el Persujo k konsistas el 32 diversspecaj figuretoj, kiujn oni ŝovas sur tabulo prezentanta 64 egalajn kvadratojn.

* **Ŝakalo**. Speco de sovaĝa hundo vivanta en varmaj landoj (*canis aureus*).

ŝakto Z. Vertikala puto, kiun oni boras en la tero por ekspluati minaĵon, karbon, petrolon, salon ktp. Kp GALERIO.

* **Ŝalo**. Vasta lana aŭ silka tuko, kiun virinoj portas sur la ŝultroj. Kp SKARPO, PLEJDO.

* **Ŝalmo**. 1 Herbeca tuba trunketo de grenherbo. Kp KANO, STANGO, STIPO, TIGO, ŜTIPETO, VERGO, STOPLO. 2 Antikva paŝtista fluto. 3 Metala tubo, per kiu oni blovas aeron en flamon por pliaridigi ĝin; lutotubeto (Kp BLOVILO).

Ŝalupo. Granda boato, boatego.

* **Ŝamo**. 1 Delikata ledo de ĉamo preparita por servi kiel frotpurigilo. 2 Ŝafledo preparita por anstataŭi tian ĉamledon.

Ŝanco. Ebleco de sukceso: havi plej multe da ~oj por esti elektita Z; profiti la ~on; diversaj lingvoj havas por tio ĉi plimalpli egalajn ~ojn Z; niaj ~oj altigis; ne havi ~ojn al venko; bon~o; malbon~o. Kp FELIĈO, SORTO, HAZARDO, TABULO.

* **Ŝanceli** (tr). 1 Forte puŝi starantan objekton tien k reen tiamaniere, ke ĝi povas renversiĝi aŭ fali, aŭ ke ĝi almenaŭ ne plu firme staras: *Ŝimŝon ekprem*is forte k ~is la du kolonojn; tertremo ~is la domojn dum ses minutoj. Kp SKUI, TREMIGI, BALANCI, SVINGI. 2 (f) Malfortikiĝi, malfirmigi, endanĝerigi ion: la kresko de nia samideanaro iom post iom

~os tiun baron; tiuj okazoj ek~is la aŭtoritaton de la faraono B, la imperion.

3 (f) Hezitiĝi iun: tiu akcidento ~is la kuraĝojn. ~igi. 1 Esti forte skuata k fariĝi facile falonta: ti ~igis k falis; liaj piedoj ~igis; ~igas la tero kiel ebrulo k balanciĝas kiel hamako Z; ŝi ne iras rekte laŭ la vojo, ŝiaj paŝoj ~igas Z; ne ~igu dekstren nek maldekstren Z; la ŝipo glitiis facile k sen forta ~igado sur la glata maro Z. 2 (f) Esti malfortigita, malfirmigita, endanĝerigita: lia sano ek~igis Z; la enspezoj de la ŝtato ek~igas B. 3 (f) Heziti: vi nun komencas dubeme ~igi Z; mi ~igas, kiun elekti.

Ŝanelo ♀. La plej profunda parto de rivero aŭ de mara pasejo.

* **Ŝanĝi** (tr). 1 Aliĝi la stacion de io: tiu ĉapelo tute ~as vian aspekton; ni protestas nur kontraŭ tio, se apartaj personoj volas ~i esp-on laŭ sia bonrovo Z; vidi rimarkindajn ~ojn de la koloro de la lando B; oni ne ~as la esencon de io ~ante nur ĝian nomon. Kp TUŝI, KOREKTI, KARIKATURI, DISTORDI, VARIIGI, RENVERSI, DETRUI, FORBALAI. Vd VENTO, NEKONSTANTA. 2 Anstataŭigi ion per io alia: ~i la lokon, la stacion, sian veston B, la loĝejon B, monon ĉe banko; ĉu mi bezonas ~i la vagonaron? la vento ~is sian direkton; ne ~u vian viumanieron, sintendon; ~i sian opinion Z, la lemon B, la decidon; ~i ion en ion, al io, je io; tiu ejo estas ~ata al preĝejo; mi atendus, ĝis venos mia for~o Z (Kp ALIIGI, ALIFORMIGI, TRANSFORMI, METAMORFOZI). ~a. ~iĝanta: ~aj travivaĵoj; la ~aj sencoj de la bataloj (Kp KAPRICA, VARIA. Vd LUDO). ~ema. Facile k ofte ~iĝanta. ~igi. Pasi de unu stato al alia: la cirkonstancoj ~igis al pli malbono Z; la ~iĝoj Z, la ~iĝeco de la sorto Z. Kp VARI. Inter~i (tr). Doni ion por ricevi ion alian: inter~i varojn, pentraĵojn, saluton, vortojn Z, ideojn; inter ~i ion por Z, kontraŭ Z, anstataŭ io. Sen~a. Ne ~iĝanta: kun sen~e afabla rideto Z; la fundamento devas resti absolute sen~a Z (Kp FIRMA, SENMOVA, RIGIDA, ŜTONIGITA).

Ŝankro. Speco de ulcero.

Ŝarado. Enigmo, en kiu oni devas diveni vorton dank' al difino de ĉiu el ĝiaj silaboj konsiderataj kiel memstaraj vortoj.

* **Ŝargi** (tr). 1 Enmeti eksplodaĵon k pafajon en ian ajn pafilon. 2 Provizi aparaton per la forto aŭ per io necesa por ĝia funkciado : *~i akumulatoron, fotokameron*.

* **Ŝargi** (tr). 1 Meti pezan portotajon sur iun : *~i iun per sako da terpomoj*. 2 Meti pezan objekton sur ion : *~i tablon per manĝaĵoj, bretaron per libroj*; (f) *tiuj elspezoj peze ~is la budĝeton*; *bonvolu ~i mian konton per viaj elspezoj*; *~ita* (enhavanta monon aŭ valorajon) *letero*. 3 (f) Trudi al iu ion penigan : *pardonu, ke mi denove ~as vin per peto Z*; *gravaj devoj ~as viajn ŝultrojn*; *la popolo estis ~ita de malfacila laboro Z*; *ili estis nur homoj k ~itaj* (Kp *SUFERI*) *per homaj difektoj*; *rolo tre flata sed tre ~a Z* (peza); *super~ita per laboro, per ŝuldoj, per impostoj*; *tro~i la memoron de infano*; *vi labor~is min per viaj pekoj Z*. 4 (f) Trudi al iu prirespondataĵon : *du krimoj ~as lin*; *lia konscienco estas ~ita* (devas respondi pri, estas kulpa pri) *de mortigo Z*. 5 (Ev.) **Ŝargi**. ~o. 1 Pezaĵo portata de iu : *~obesto* (besto ordinare utiligata por porti pezaĵojn). 2 Pezaĵo portata de io. 3 Varoj transportataj per ia veturilo, vagono aŭ ŝipo. 4 (f) Peno aŭ prirespondeco trudata al iu : *ĉiu havas sian ~on Z* (Vd *HONORIGA*). 5 (Ev.) **Ŝargo**.

* **Ŝarko**. Granda, tre mangavida k danĝera marfiŝo atinganta ĝis 7 metroj da longo (*carcharias*).

* **Ŝati** (tr). 1 Alte taksi la valoron aŭ gravecon de io, la kapablojn de iu; rigardi kiel atentindan, valoran, gravan aŭ multkapablan : *ŝteletiston oni batas, ŝtelegiston oni ~as Z*; *oni ~as la talenton, estimas la honestecon*; *~i la ordon, la scion Z*, *la kuraĝon Z*; *ĉiuj ~is Espontial, ke ĝi alproksimigas la korojn de la homoj Z*; *ĉion novan oni ~as Z*; *bono posedata ne estas ~ata Z*; *la legantoj tre ~as liajn artikolojn*; *multaj ~as pli la ĉasadon ol la ĉasaĵon*; *la Skitloj ne tro ~as paroladon Z*; *la gazetoj tute ne ~as la kunlaboradon de komencantoj Z* Kp *ESTIMI, TAKSI*. 2 Volonte uzi ion, fari ion : *~i kaĵon, sukeron*; *~i la legadon*; *ĉu vi ~as danci ?* (ĉu vi volonte dancas ?); *mi tre ~us demandi* (mi tre volonte demandus) *ilin*, *ĉu ili konsentas pagi*. Kp *FRANDI, AMI*. ~o. 1 Opinio

de tiu, kiu ~as. 2 ~ateco. ~ateco. Stato de tiu, kiu estas ~ata. **Mal~i** (tr). Rigardi kiel tute neatentindan, nekalkulindan, preterlasindan, sensignifan, senvaloran, malgravan : *ne mal~u la instruon de via patro Z*; *ne mal~u vian patrinon, kiam ŝi mal~junigos Z*; *lia peto ne povis esti mal~ata Z*; *sata animo mal~as dolĉan sukon Z*; *mal~i sian ĵurpromeson Z*; *malestima mal~o Z*; *mal~e rigardi la aferon Z*, *iun de alte Z*; *mal~e montri sian dorson al iu* (Vd *KRAĈI*). Kp *MALZORGI, MALATENTI, MALKONSIDERI*. Vd *PLANDO, SUPER*. **Mal~indaĵo**. Senvalorajo (Kp *FORĴETINDAĴO, KOTO, MARĈO, ŜAŬMO*).

* **Ŝaŭmo**. 1 Svarmo da veziketoj formiĝantaj el boligita aŭ forte kirlita fluajo : *blanka ~o naĝas sur la akvo*; *post tia kurego mia ĉevalo estis kovrita de ~o*; *~a vino, omleto*; *~kirlita kremon, oublankojn*. 2 (f) Plej malbona, plej malestiminda parto : *~o de la socio* (Kp *FEĈO, BALAAĴO, SKORIO, RUBO*). ~i (ntr). Formi ~on el si : *la cidro, la ĉampano, la biero ~as en la glasoj*; *la ondoj ~as kontraŭ la rokoj*; (f) : *ĉie la vivo ~as B* (Kp *SVARM*); *~i pro furiozo B*; *niaj klopodoj vane dis~iĝis* (neniĝis).

* **Ŝelo**. 1 Ekstera krusto de arba trunko. Kp *BASTO*. 2 Ekstera krusteto aŭ membrano teganta la frukton. Kp *PERIKARPO, GUŜO, HAŬTO*. 3 Ekstera kalkeca krusteto entenanta la ovon : *li fus elrampis el la ova ~o Z* (estas juna k sensperta. Vd *LAKTO*). 4 Ekstera korneca aŭ kalkeca kiras de testudo, kankro, omaro ks : (f) *lepro kovris mian tutan korpon per abomeninda ~o Z*. Kp *KARAPACO, KRUSTO, KIRASO*. **Long~o Z** = *guŝo*. **El~igi**. 1 Eltiri el la ~o : *el~igi pizojn, kaŝtanojn*. 2 (f) Eltrovi k klare aperigi : *el la riciproke kontraŭdiraj raportoj estas malfacile el~igi la veron*. **Sen~igi**. *El~igi I*.

ŝelako Z <. Gumo de arbo, kreskanta en Hindio, produktata per pikvundoj de insektoj, renkontata en la komerco kiel flavaj aŭ brunaj folioj k uzata multe en elektro por ŝmiri ekz. bobenan volvaron.

* **Ŝelko**. Rimeno, ordinare elasta, kiun oni metas sur ĉiu ŝultro por porti pantalonon.

ŝenoprazo Z. Speco de ajlo (*alium schoenoprasum*).

* **Serci** (ntr). 1 Diri aŭ fari ion celante amuzi k ridigi. 2 Neserioze paroli : *~e dirite, cele pensite* Z.

* **Ŝi** (G). Ununombra virina pron. de tria persono.

ŝika B. Laŭmode bongusta.

ŝilo Z. Blanketa likvaĵo, kiu formiĝas en la intestoj dum la digestado.

* **Ŝildo**. 1 Diversforma malmola kovrilo, kiun la antikvaj militantoj portis per maldekstra brako por sin ŝirmi kontraŭ batoj k jetoj : (f) *li estas mia helpo k ~o* Z. Kp **ŝirmilo**. 2 Tabuleto pendigita super butiko aŭ gastejo kun signoj aŭ skriboj anoncantaj la specon de komerco : *por vino bona ~o ne bezona*. **Blazon**~o. Tabuleto en formo de milit~o, sur kiu estas pentritaj insignoj de iu nobelo, regno, urbo, korporacio, kc.

Ŝilingo. Angla monero.

* **Ŝimi** (ntr). 1 Kovriĝi per tre malgrandaj k maldikaj funetoj, kiuj, pro malsekeco aŭ putriĝo, naskiĝas sur la supraĵo de organikaj substancoj : *la nevenditaj libroj ~as sur la bretoj*. Kp **PUTRI**, **MUCIDA**. 2 (f) Resti longe forlasita k senutila : *li ~is en senaktiveco k enuo*.

* **Ŝindo**. Ligna tegolo.

* **Ŝinko**. Salita aŭ fumajita femuro de porko.

ŝintoismo. Nacia religio de Japanoj.

* **Ŝipo**. Ĉiaspeca veturilo por veturi sur akvo : *vel~o, komerc~o, milit~o, kiras~o; ~on rompitan ĉiuj ventoj atakas* Z. Kp **JAŬTO**. Vd **PRUO**, **POŬPO**, **KILO**. *~i Z* (ntr). 1 Iri, veturi per ~o. 2 (tr) Transporti per ~o : *~adi brullignon* Z. **~ano**. Homo, kies metio estas servi sur ~oj : *la ~anoj devas obei la ~estron* Z. **~aro**. 1 Aro da ~oj kolektigitaj por kune veturi. 2 Organizita grupo da diversspecaj milit~oj, estrita de admiralo. 3 Tuto de la komerc~o aŭ milit~oj apartenantaj al iu regno. **~eto**. Malgranda kunferdeka ~o (Kp **BARKO**, **BOATO**, **ŜALUPO**). **El~ejo**. Loko aranĝita por faciligi la surterigon de la ~veturantoj ; kajo.

* **Ŝiri** (tr). 1 Rompi ion, forte tirante : *~i fulnenon* B, *paperon* B ; *~u rozojn en*

somero, ĉar en vintro ili ne estos Z ; *~u vin en du partojn, la mondo trian postulos* Z ; *de~i por si la florojn de la plezuro* Z ; *spesmito superflua poŝon ne ~as* Z ; *la akvoj ~as la bordojn* B ; (f) *neatendita morto ~is (rabis) lin el nia rondo* ; (f) *ni ~is (rompis) ĉiujn rilatojn kun ili* ; *muslino ~igas facile*. 2 Malfacile tiri : *sin ~i el la manoj de iu* B ; *de~i felon de bovo* Z ; *el mia bus' la panon ili ~as* ; *li el~is el ŝia mano la argentan pelvon* Z ; *el~i al iu la okulojn* ; *el~i ion el la manoj de iu* B ; *el~i (elradikigi) la herbaĉojn el ĝardeno* ; *mi el~os ilin el ilia lando* Z ; (f) : *subita bruego el~is lin el liaj mediloj* B ; *el~i iun el la dormo* Z ; *mi ne povis de~i min, de~i miajn okulojn de tiu grandioza spektaklo* ; *oni for~is homojn de ilia laboro* B ; *la Romanoj for~is de la Kartaganoj la komercon de la Mediteraneo* ; *li el~igis el ŝiaj brakoj* ; *terura krio el~igas el mil brustoj* B. 3 (f) Kaŭzi akran doloron : *~anta, kor~anta krio*.

* **Ŝirmi** (tr). 1 Kovri iun aŭ ion por evitiĝi materian difekton : *la ombrelo ~is nin de la pluvo* B, *kontraŭ la pluvo* ; *la remparo ~as la soldatojn de la kugloj* B ; *ni estis ~ataj kontraŭ la vento per la maso de la preĝejo* ; *ĉe tri flankoj la urbo estas ~ata de l' maro k marĉoj kontraŭ la atakoj*. 2 Defendi iun aŭ ion por evitiĝi materian difekton : *la polico sukcesis ~i la fremdulojn* B ; *la faraono ~is la Fenicianojn kontraŭ la Asirianoj* B ; *ne traktatoj sed armeoj povas ~i la limojn* B. 3 Forigi de iu aŭ ion danĝeron aŭ abstraktan malhonon : *eduki la infanojn tiel, ke ili estu ~ataj kontraŭ la superstiĉoj* ; *ŝi vojaĝis nokte por ~i sin de la sciavolo k respektemaj salutoj de la loĝantoj* B ; *tiu longa pripensado ne ĉiam ~is min de (kontraŭ) eraro* Z. Kp **GARDI**, **PROTEKTI**. **~ilo**. Ilo por ~i : *lampo~ilo, lum~ilo, fajro~ilo, kot~ilo, okul~ilo, man~ilo* ; *esp. estas la plej bona ~ilo por gardi la naciajn lingvojn de konstanta difektigado*. Kp **ŜILDO**, **BASTIONO**, **REMPARO**, **EKRANO**.

ŝlako C = skorio.

* **Ŝlimo**. 1 Akvemoligita kota tero kuŝanta sur fundo de marĉo, lago, rivero ks. 2 (f) Malgloro, malnobla stato. Kp **KOTO**, **MARĈO**, **FEĈO**.

* **Ŝlosi** (tr). 1 Fermi per seruro : *~u vian pordon post vi Z* ; la pordo estis nur fermita sen^{~e} Z ; la pastro en^{~u} la infektiton por sep tagoj Z. Kp RIGLI. 2 (f) Malhelpi eliron de iu aŭ elmontriĝon de io : *allu ordono ~as mian buŝon Z* ; pensoj *~ilaj en la brusto Z* ; ili perdis la *~ilajn* kiel la dezerto ilin *~is Z*. **Ŝilo**. 1 Metala peco, laŭcele tranĉita, servanta por fermi k malfirmi seruron. 2 (f) Tio, kio ebligas komprenon pri problemoj ; enkondukilo al ia studo : trovi la *~ilon* de enigmo ; tiu vortareto prezentas oportunan plenan *~ilon* por la leteroj Z.

* **Ŝmaci** (ntr). Kisi aŭ mangi kun bruo : li time *kraĉotusis k ~is per la lipoj K* ; la *~ado* de 5 buŝoj, kiuj mangis kun granda apetito B ; (f) la koto *~is* (klakis kiel ~o) sub la piedoj.

Ŝminki Z. Ŝmiri la vizaĝon per farbo. ~o Z. Farbo Z.

* **Ŝmiri** (tr). 1 Froti sur ion maldikan tavolon da grasa aŭ algluiganta substanco : *~i iun per oleo Z*, bulkon per butero, muron per mortero Z ; mi *~os* per veneno mian glavon Z ; la falsa *~o kovros la makulon Z* ; dolĉe *~i al iu la lipojn Z* (f : multe promesi al iu. Vd MIELO, ORA). 2 Faciligi glitadon de ilo, funkciadon de maŝino, surmetante grasan substancon : *kiu bone ~as* (la radojn. Vortludo, Vd *~i 3*), *bone veturas Z*. 3 (f) Subaĉeti iun por faciligi sukceson de afero : *~i iun Z*.

* **Ŝnuro**. 1 Kuntorditaj fadenoj uzataj por ligi : *en dom' de pendigilo pri ~o ne parolu Z* ; (f) tordi *~ojn el sablo Z* (vane peni. Kp VANE) ; *trostreĉi la ~on* (f : tro ofte uzi unu saman rimedon). 2 Δ Rektita linio, kiu kunligas la du ekstremojn de arka parlo de rondo.

Ŝoforo. Profesia kondukisto de aŭtomobilo ; motoristo, aŭtisto.

Ŝoki (tr). Ĉagreni iun malplaĉante al li k kontraŭante lian komprenmanieron pri deĉeco k konveneco : *tio ~as niajn kulimojn*. Kp OFENDI, KONSTERNI, SKANDALI.

Ŝoseo. Larga vojo aparte konstruita por veturiloj, iom altigita, ambaŭflanke borderita per foŝaĵo k kovrita per pavimo aŭ surpavita gruzo.

* **Ŝovi** (tr). 1 Puŝi ion glitigante ĝin sur supraĵo, sur kiu ĝi kuŝas, por antaŭenmeti, proksimigi, montri ĝin : *~i pakajaĵon sur la planko B* ; *~i la fenestron, la pordon* ; (f) la naturo, kiu longan tempon batalis kontraŭ ni, batalas nun por ni k *~as nin antaŭen Z* (akcelas, favoras, progresigas) ; katastrofo *ter~iĝo* ; *~iĝado* (Kp RAMPI de limako Z ; *al~i seĝon al iu* ; sur^{~i} kapuĉon sur la kapon Z ; sur^{~i} la ĉapelon sur la vizaĝon ; la pordokurtenoj *dis~iĝis* ; liaj mallarĝaj brovoj *kun~iĝis Z* ; sin ien prem^{~i}. 2 Milde, zorge, singarde aŭ kaŝe meti : *~i sian manon en polon Z*, en la poŝon B ; ne *~u la nazon en fremdan vazon Z* ; kie diablo ne povas, tien virinon ti *~as Z* ; provu *~i al li* en la manon kelkan sumon da mono K. **El~i**. 1 ~ante eligi ion el io : *el~i la langon Z* ; birdelo *el~as la kapeton el la nesto Z*. 2 (f) Subite prezenti ion : *el~i* (meti) demandon ; kaŝu kiom vi povos, mensogo sin *el~os Z* (montros) ; miljaroj ne povis, minuto *el~is Z* ; tiaj personoj diras malveron k post unu reŝutita malĝustaĵo baldaŭ *el~us dek aliajn Z*.

En~i. 1 Enigi ~ante : *en~i paperujon en sian poŝon* ; li deŝiris unu rozon k *en~is ĝin sur la ĉapelon Z*. 2 Delikate aŭ kaŝe meti : *en~i la kapon en kusenon B* ; estas necese *en~i* (enkonduki) en nian propagandon praktikan spiriton ; ŝi reen^{~iĝis} (reglitis, reenprofundiĝis) en sian melankolion ; li *en~iĝis* (enŝteligis) en la ĉamburon. **For~i**. Forigi ~ante : ne for^{~u} la antikvajn limojn, kiujn faris viaj patroj Z ; kiu okazon for^{~as} (f : rifuzas, ne profitas, preterlasas), ĝin jam ne retrovas Z ; la kurteno for^{~eligis} Z. **Preter~iĝi**, **Tra~iĝi**. Delikate pasi preter, tra io : ili ne atentis la virinon, kies ĵunebra vesto preter^{~iĝis} antaŭ ili Z ; ĉi tiuj bildoj preter^{~iĝis} antaŭ ŝia animo Z ; malnovaj historioj tra^{~iĝis} al ŝi tra la menso kiel rapidemaj bildoj de magia lanterno Z. RIM. Ŝovi montras ĝenerale agon mildan, moderan, delikatan, zorgan, singardan aŭ kaŝan, dum puŝi montras prefere agon malmoderan, maldelikatan, perfortan : ni *en~iĝis* iom post iom en la amason k atingis nerimarkite ĝis la unuaj vicoj. Kp : ni trapuŝis nin tra la amaso k rapide forkuris.

* **Ŝoveli** (tr). Forpreni k transŝuti ian materion per ~ilo aŭ per plata instrum-

ento aŭ objekto analoga al *~ilo* : *~estis ~ila malgranda irvoĵeto Z*; *kun~i per la piedo velkintajn foliojn Z*; *~kvaranto da tero Z*; (f) *~i per la piedo Z* (tergrati Z). *~ilo*. 1 Speciala ilo konsistanta el larĝa, iom konkava, ordinare metala, plato kun longa tenilo. 2 Samspeca ilo kun mallonga tenilo por hejmaĵ uzoj.

Ŝovinismo. Fanatika troa patriotismo konfuzanta amon al patrolando kun malamam k atakemo al aliaj landoj.

Ŝovinisto. Fanatikulo konceptanta ŝovinisme la patriotismon.

* **Ŝpari** (tr). 1 Kolekti provizon de io, precipe de mono, dank' al modera elspezo aŭ uzo : *~u groŝon, vi havos plenan poŝon Z*; *~u kiam bone, vi havos kiam bezone Z*; *vivi de ~ita kaso Z*; *~i provizojn dum sieĝo, soldatojn en milito*; (f) *~u vian bonan vorton por amato de la Dioj Z*. Kp REZERV. Vd KANDELO. 2 Modere k singarde uzi: *vortojn ~u, agojn faru Z*; *~i nek penon nek admonton Z*; *~i siajn fortojn*; *kiu ~as sian vergon, tiu malamas sian filon Z*; *tiuj ~as por ni la pensadon*; *oni ne ~is al li la aplaŭdojn*. Kp DOMAĜI. *~(ig)l*. (f) Evitigi ion malbonan al iu : *ni volis ~i al li tiun dolorigan baton*; *la ~maŝinoj ~as al ni penadon k pensadon*; *~igi al iu larmojn*. **Mal~l** (tr). Elspezi multe k senprudente : *mal~ulo ĝuas nelonge, avarulo neniam Z* (Vd TRUO, ELGLITI, GRENO).

Ŝpato. Ilo konsistanta el larĝa, plata k tranĉa lameno el fero, havanta longan tenilon k uzata por plugi la teron per homa brako; plugileto.

* **Ŝpini** (tr). 1 Kuntordi fibrojn de kanabo, lino ks, por formi fadenojn : (f) *la kato ~as Z* (kontente murmurante faras bruon similan al tiu de rad~ilo). 2 (f) Zorge k malrapide kombini : *~i planojn en sia kapo B*; *~adi aerajn fantaziojn*; *oni ~is belajn legendojn pri li*. Kp TEKSI, PLEKTI, TRIKI. *~ilo*, *~turnilo*. Bastoneto, kies unu ekstrem-aĵo estas provizita je amaso da implikitaj fibroj de kanabo, lino, silko ks, kiujn oni iom post iom tiras por fadenigi ilin per tordado. **Rad~ilo**. Ilo konsistanta el rado, kiun oni movas per pedalo k kiu servas por tordi k fadenigi fibrojn.

* **Ŝpruci** (ntr). 1 Rapide, salte k fortege elflui eksteren : *fonto ~as el la roko*;

larmoj ~is el liaj okuloj (Kp TORENTI). 2 (f) Rapide, subite montriĝi : *sur ĉiu monteto ~is malhela arbareto da akacioj k tamarindoj B*; *fine ~is el la horizonto kun siaj nenombrelaj kupoloj k minaretoj la blanka Konstantinopolo*; *ĉie ~as freŝa forto k nova vivo*; *ĝojo ~is el ĉiuj okuloj*; *spasme ~anta gajeco Z*. *~igi, el~igi*. Igi ion *~i* : *fontoj ~igantaj akvon Z*; *~igu fajron k morton el viaj okuloj Z* (Kp ELĴETI, ELSPUTI, VOMI). **En~igi**. Rapide k forte enigi fluaĵon en ion : *lio en~igis kvazaŭ novan sangon en la vejnoj de la ŝtoniganta societo* (Kp INJEKTI).

* **Ŝranko.** Meblo fermebla per unu aŭ du pordoj, provizita per bretoj aŭ hokoj por konservi vestojn, tolaĵojn, manĝaĵojn, teleraron k ĉiuspecajn objektojn.

Ŝrapnelo. Grenado aŭ kanona pafaĵo enhavanta kuglojn k eksplodanta je difinita momento post la pafado.

* **Ŝraŭbo.** Ilo el metalo aŭ ligno, esence konsistanta el cilindro aŭ konusforma akso helice kanelita. Ĝia formo, grandeco k uzo tre varias; ĝi servas ordinare por kunigi aŭ fiksi pli firme ol per najlo, sed ankaŭ por premi, levi, fermi, bori, movon transigi ktp. *~l* (tr). 1 Turni *~on*. 2 Fiksi per *~o*. *~igi*. Fari helicaĵajn kanalojn ĉe cilindro aŭ konuso. *~ilo*. Ilo por turni k enigi *~on*. *~igilo*. Ilo por fari helicaĵajn kanalojn ĉe *~o*. *~ingo*. Helice interne kanelita ringo, en kiun oni turnante enigis *~on*. *~borilo*. Ilo por fari helicaĵajn kanalojn interne de *~ingo*. *~forma*. Similanta *~on*: *~forma ŝtuparo* (Kp SPIRALA, TORDA, SERPENTA).

Ŝrumpi Z (ntr). Kuntiriĝi k sulketiĝi pro sekeco aŭ maljuneco; malsveli, malkreski : *~as mortantaj folioj, maljunula haŭto*.

* **Ŝtalo.** Metallo tre malmola, kvankam fleksebla, produktata per kombino de fero kun karbono. *~a*. 1 El *~o*. 2 *~kolora*. 3 Malmola kiel *~o*. 4 (f) Morale fortika, necedema : *~a energio*.

* **Ŝtato.** Regno konsiderata kiel registara k administracia organizo en ĝiaj rilatoj kun la regataj regnantoj : *Frederiko la II-a multe pligrandigis ne nur la teritorion k la potencon de la prusa regno kontraŭ la aliaj regnoj, sed ankaŭ la*

povon de la prusa ~o kontraŭ la prusaj regnantoj. ~a. Apartenanta al la ~o, administrata de la ~o, rilata al la ~o : ~a perfortaĵo (neleĝa uzo de la ~a potenco por perforte ŝanĝi la konstitucion); de~igo de la Eklezio. ~ismo. Emo multigi la administrajn k ekonomiajn taskojn plenumatajn de la ~a organismo (Vd INDIVIDUISMO).

* **Ŝtell** (tr). Kaŝe forkapti k proprigi al si posedaĵojn de aliulo : groŝon ~is, ho ~isto, milojn ~is, financisto Z; unu al alia ~is la buĉonojn de la vestoj Z; li ~as de najbaro por doni al altaro Z; vi ~is al mi mian filon el la brakoj Z; (f) vi ~is de mi karan horon Z. Kp PRENI, RABI. ~e. 1 Per ~o : ~e proprigi ion al si; 2 Kaŝe k sekrete, kvazaŭ ~isto : ŝi ~e forkondukis lin el la domo Z; ~e enŝoviĝi k embuski; ~move eliri Z. ~ajo. Io ~ita : ~ajokaŝisto estas mem ~isto Z. ~isto. Homo, kiu serĉas vivrimedojn en ~ado : ~etiston oni batas, ~egiston oni ŝatas Z. ~iri, ~uml (ntr). Iri kaŝe k sekrete, kvazaŭ ~isto : la atakantoj ~iris al la remparo B. Rim. : La uzo de la esprimo *sin ~i* en la senco de ~iri estas evitinda, ĉar dubasenca. **El~iĝi**. Nerimarkite eliri : senbrue li el~iĝis el la salono. **En~iĝi**. Nerimarkite enŝoviĝi : perfidulo en~iĝis en niajn vicojn; (f) en la ekzemplon de kalkulado en~iĝis malĝusta nombro Z; kun printempo en~iĝas nova espero en la korojn. **Pri~i** (ntr). Senigi iun aŭ ion de io per ~o : oni pri~as ne riĉulon, sed sengardulon Z; stralaj buboj pri~is la budon.

* **Ŝtipo**. Mallonga dika peco da ligno : ~o (kolbo, kapo) de pafilo; malsaĝa kiel ~o Z. Kp TRABO, TRUNKO, VERGO, STIPO, KANO. ~aro. Amaso da ~oj.

* **Ŝtofo**. 1 Teksajo : 4 metroj de tiu ĉi ~o kostas 9 frankojn Z. 2 Konsistiga materia substanco havanta proprajn ecojn. 3 Daŭra kunmetaĵo da difinitaj anatomiaj elementoj kompareblaj al teksajo; histo.

* **Ŝtono**. Malmola pli malpli granda minerala maso : ruli ~on Z; peza estas ~o Z; mi faros Jeruzalem amaso da ~oj Z; altigi ~on al ĵetilo Z; saĝo estas pli bona ol multekostaj ~oj Z; ĉiuj alportas sian ~on (f : kunlaboras) por la kon-

struo Z; trafi du celojn per unu ~o (rimedo); per unu ~o oni du ĵetojn ne faras Z (por sukcesi oni ne devas samtempe celi plurajn atingotaĵojn. Vd LEPORO); ne mi ĵelis la unuan ~on (f : ne mi unue atakis, iniciatis la malamikajn agojn); ĵeli ~ojn sur la vojon de iu (f : intence aranĝi malfacilaĵojn al iu); ~o de falpuŝiĝo Z (falilo; f : kaŭzo de skandalo); sen~igi vinberĝardenon Z. ~a. 1 El ~o. 2 (f) Fortika, nevenkebla : ili dormis ~an dormon B (Kp FERA, ŜTALA). 3 (f) Ne mildigebla, senkompata, senindulga, senama : koro ~a Z (Kp MARMORA). ~ego. Granda nemovebla ~o (Kp ROKO). ~eto. Tre malgranda ~o : lia buŝo estas plena de ~etoj Z (f : li malklare prononcas). Kp GRUZO, SILIKO, SABLO. ~ejo, ~rompejo, ~minejo. Loko kie oni ekspluatas ~ojn. ~iĝi. 1 Iĝi ~a, simila al ~o. 2 (f) Rigidigi, senmoviĝi, iĝi neprogrespova : ~iĝi pro mirego; ŝia vizaĝo aspektis kiel ~iĝinta Z; vivanta lingvo ne ~iĝas; homo kun ~iĝintaj ideoj. ~hakisto, ~ministro. Homo, kies metio estas tiri ~ojn el ~ejo. ~tranĉisto. Metiisto, kiu formtranĉas ~ojn por konstruo. ~umi (tr). Priĵeti iun per ~o, ~mortigi. **Juvel~o**. Multekosta ~o uzata por fari juvelojn (Kp GEMO).

* **Ŝtopi** (tr). 1 Fermi truon, plenigante ĝin per ia substanco : ~i fendon en barelo B; ~i al si la nazon; ~i sian oreton kontraŭ kriadado Z; ~i la manlokajn; en tiu tempo mi re~os la breĉojn de la tabernaklo Z; ĉu vi havas korktirilon por mal~i la botelon Z? ~a (senutila) epileto. 2 (f) Tute obstrukci : la neĝo ~is la elirejon; la vojoj estis ~itaj per konfuzajo da veturiloj; tiu deziro ~is la voĉon en ŝia brusto Z; la akcidento kaŭzis teruran ~iĝon de la trafiko. 3 (f) Tute plenigi : plene ~i al si la poŝojn Z; ~i sian stomakon; dika volumo plen~ita per faktoj k dokumentoj.

Ŝtormo R. Fortega ventego : amo estas ~a maro senhavana k senborda; (f) tiu decido elvokis ~on de indigno. Kp TEMPESTO.

* **Ŝtrumpo**. Sakforma trikita alĝustigita ĝisgenua piedvesto. ~eto, duon~o. Mallonga ~o kovranta nur la piedon k la malsupron de la kruro. ~olligilo, ~oŝelko.

Elasta rubando servanta por streĉe teni la ~ojn.

* **Ŝtupo.** 1 Ĉiu el la sinsekvaj lignaj aŭ ŝtonaj tabuloj aŭ bastonoj servantaj por supreniri aŭ malsupreniri : *la unua ~o estas transpaŝita* (f : la unuaj malfacilaĵoj estas venkitaj). 2 (f) Grado 1 : *~o post ~o* (iom post iom) *li atingis la rangon de unua ministro* K; *transira ~o* Z; *atingi plej altan ~on de civilizo*; *la afiksoj prezentas kvazaŭ inter~o inter gramatiko k vortaro*. ~aro. Konstruo konsistanta el vico da plataj lignaj aŭ ŝtonaj samdistancaj tabuloj, sur kiuj oni metas la piedon por supren aŭ malsupren iri : *kruita ~aro* Z; *spirala ~aro*; *veni laŭ la ~aro* Z. ~etaro. Ilo konsistanta el du longaj stangoj kunigitaj per transversaj samdistancaj bastonoj, sur kiuj oni metas la piedon por supren aŭ malsupren iri.

* **Ŝuo.** Piedvesto, ordinare ledak alĝustigita, kovranta la piedon nur ĝis maleoloj : *ligna ~o*; *ĉe ~isto la ~o estas ĉiam kun truo* Z; *esti sub la ~o de* (f : humile k sklave obei al) *sia edzino* Z; (f) *trovi ĝustmezuran ~on* (ion aŭ iun konforman al siaj deziroj). Kp BOTETO, BOTO, PANTOFLO, SANDALO, GALOŝO. Gliti~o. Ilo konsistanta el fortika, ordinare metala, plandumo, sub kiu estas laŭlonge k vertikale fiksita fera lameno, k kiun oni alligas al ~o por rapide gliti sur la glacio. **Rad~o.** Ilo konsistanta el plandumo provizita per kvar radetoj, kiun oni alligas al ~o k kiu ebligas rapide gliti sur glataĵo.

* **Ŝuldi** (tr). 1 Devi laŭleĝe pagi iun sumon : *vi ~as al mi mil frankojn*; *riĉa estas tiu, kiu ~as al neniu* Z. 2 Havi moralan devon esti danka al iu pro ia servo; danki 4 : *mi ~as al vi grandan dankon*; *mi ~as al liu artikolo mian konvertion* B; *al lia senlaca laborado ni ~as la tutan kongreson k la ĝojojn, kiujn ĝi alportis al ni* Z; *la lando ~as sian prosperon al la terkulturo*. 3 Devi fari ion pro morala devo : *ni ~as al la anoj klarigojn pri nia sinteno*. ~o. Tio, kion oni ~as : 1 *droni en la ~oj* B; *sidi en ~oj ĝis super la ŝultroj* Z. 2 *Tio estas por mi sankta dank~o*. 3 *Al vi obei estas mia ~o* Z (devo); *la filo, laŭ la ~o de infano, ĵunebris devas kelkan tempon* Z; *amo k ~o ordonas ĝin al ni* Z; *miaj ~oj de mastrino min vokas* K. ~anto. Tiu, kiu ~as iun

sumon al aliulo : *pago de ~anto estas bona en ĉiu kvanto* Z (Vd TUFO). ~ato. Tiu, al kiu aliulo ~as iun sumon; kreditoro. ~igi. Fari al iu servon, kiu morale devigas lin al dankemo : *tion farante, vi min ~igos senfine* D. ~igi. Sin devigi; akcepti aŭ ricevi ian devon : *tiele vi plenumos la ~igon de via juro* Z. Sen~igi, mal~igi. Liberigi iun je tio, kion li ~as : *mal~igi al iu lian ~on* Z. ~ateco Z. Slati de tiu, al kiu aliulo ~as dankemon, konsiderata rilate al la ~anto.

* **Ŝultro.** Parto de la korpo kuniganta kun kolo la supron de brakoj de homo aŭ de antaŭaj kruroj de besto : *levi moke aŭ malŝate la ~ojn*; *lia ŝarĝo estu deprenita de sur liaj ~oj* Z; *li prenis sur siajn ~ojn* (f. sur sin) *nian tutan aferon* Z; *agi ~on ĉe ~o* (f : tute akorde kunlabori). Vd ŜULDO. ~ozono. Rimeno oblikve metita de sur ~o al subbrako.

* **Ŝuti** (tr). 1 Versi substancon nefluidan, konsistantan el multaj apartaj, facile interglitantaj eroj : *la enhavo de la sakoj estas ~ata en korbojn*; *la vento ~is blankajn florojn sur niaj kapoj* B; *kun~i ŝtonojn senorde* B; *sur~i la aleojn per sablo* B; *sur~i la plankon per floroj* B; *kolekti per balailo la dis~itajn cindrojn*; *dis~i per ~ilo* Z (ŝovelilo); ~plenigi truan; ~igema (neligita) *hararo* Z; (f) *~igema* (malpreciza) *konturo*. 2 (f) Grandnombre porti, doni : *la petoj pri sciigoj tuj al~igis*; *la amaso dis~igis k kuris en diversajn flankojn* Z; *multaj anoj dis~itaj* (dissemitaj) *sur la tuta terglobo*. Super~i (tr). 1 Tre abunde kovri per ~ado : *super~i ĉerkon per lero* Z. 2 (f) Tre abunde doni : *super~i iun per donacoj, favoroj*; *la kajo estis super~ita de atendantoj*; *mi estas super~ita de laboro, per korespondadoj*; *la polico estas super~ita per plendoj* B (Vd DRONI, FLUI).

Ŝvebi (ntr). 1 Resti kvazaŭ pendanta aŭ gliti en aero kun etenditaj, ne moviĝantaj flugiloj aŭ kun haltinta motoro; flugpendi : *la nizo, la aeroplano longe ~is*. 2 Resti pendanta aŭ gliti en aero : *jumo, grizaj nuboj ~is en la aero*; *mantelo el nigra veluro ~as super la ĉevalo* Z; *en la ĝardeno preter~is* (malpeze kvazaŭglite preterpasis) *juna knabino* Z; *la ĉielo, tiu ~anta senbrua oceano* Z; *la peza ŝtono far~igis ~anta, dancanta, aere malpeza junul-*

ino Z; (f.) *ruiniĝo* ~as (minacas, pendas) *super ili*. 3 Daŭre restadi en imago aŭ memoro: *lia bildo ĉiam ~as antaŭ miaj okuloj*; *lia vizaĝo ankoraŭ ~as en mia rememoro antaŭ mia animo Z*; *la sonĝoj denove en~is Z*. 4 Disetendiĝi, disvastiĝi: ~as en la aero la ebrigaodoro de siringo; *kantoj ~is tra la arbara silento*; *tiu ideo ~as en la aero* (multaj pli malpli konscie estas penetritaj de iu ideo); *ĝenerala amika sento ~as en la aero* (regas); *revoj de l' pasintaj tempoj min ĉirkaŭ~as*. 5 (f) Resti nefiksa, necerta, sendecida, nedecidita: ~i *inter vivo k morto*; *la vorto ~as sur mia langa*; *ni vivas en la streĉo de l' necerto*, *super ni ~as la hazardo*; *strangaj famoj ~as en la internacia atmosfero*; ~as *diversaj proponoj, sed nenio estas definitiva*. Kp FLOSI, FLIRTI, ŜANCELIĜI, BALANCIĜI, FLUKTUI.

* **Ŝveli** (ntr). 1 Plivolumeniĝi, plidikiĝi, plivastiĝi: *lia vango ~as pro absceso*; ~inta *kiel balono, kiel bufo*; ~inta *rivero Z*; *la vento ~igas la velon*;

~mola (mola k elasta) *tapiŝo*; *brusto~i* (brustostreĉi). 2 Trodikiĝi, trovastiĝi: *li ~is de fiero B*; ~parola (bombasta). Kp PUFIĜI, STREĈIĜI. 3 Pligrandiĝi laŭ iu ajn rilato, plialtiĝi, plimultiĝi, plifortiĝi: *la kantoj grade ~adis*; *la fusilbruo ~as*; *ni ne tro ~igu nian vortaron*. 4 Tromultiĝi, trokreski: *la novaj merkatoj estas nekapablaj engluti la ĉiam pli ~intan produktadon de l' industrio*; ~igilaj *prezoj*. ~aĵo. Io ~inta (Kp TUBERO, PUFO, TUMORO).

* **Ŝviti** (ntr). 1 Eligi pro varmego akvecan senkoloran fluaĵon tra la poroj de la haŭto: *en la ~o de via vizaĝo vi mangados panon Z*. 2 Eligi malrapide k gutete fluaĵon el si: *dum degelveturo la muroj ~as*; ~i *per sango*, ~i *sange*; *la vundita arbo ~as per rezino*. Kp TRASORBIĜI. 3 (f) Labori kun granda peno: *li ankoraŭ ~as super la alfabeto Z*; ~e *farita verko*. ~iĝi (pp fluaĵo). Tre malrapide k gutete elfluei tra ia materio; elsorbiĝi, trasorbiĝadi.

T

* **Tabako**. 1 Herbeca veg. el fam. solanacoj, kun longaj larĝaj folioj el kiuj oni fabrikas la ~on 2 (*nicotiana*). 2 Sekigitaj, diversmaniere preparitaj folioj de tiu veg., uzataj por fumado, maĉado aŭ ennazigo: *fum~o*; *flar~o*, *naz~o*; *maĉ~o*. Kp PIPO, CIGARO.

* **Tabano**. Granda dika muŝo, kiu suĉpikas prefere la brutojn (*tabanus*).

* **Tabelo**. 1 Metoda arango k ordigo de nomoj, nombroj aŭ signoj sur paperfolio tiamaniere, ke oni povas ĉirkaŭpreni la tuton per unu rigardo. Kp ETATO, SKEMO. 2 Metoda listo da nomoj, nombroj aŭ vortoj aranĝita tiamaniere, ke oni povas facile trovi ĉiun el ili: ~o *de manĝaĵoj* (menuo); ~o *de multobligado, de logaritmoj, de la enhavo*. Kp INDEKSO, REGISTRO.

tabernaklo Z. 1 Ĉe antikvaj Hebreoj, lendo sub kiu estis konservata la kesto de atesto. 2 (K) Ŝranketo, en kiu estas konservata Eŭkaristio.

* **Tablo**. Meblo konsistanta el plato subportata de unu aŭ pluraj piedoj: *vivi inter forno hejtila k ~o kovrita Z* (vivi sate k glate).

tabuo. Ĉe primitivuloj, religieca institucio, kiu igas netuŝeblaj iujn personojn aŭ objektojn aŭ nefareblaj iujn agojn. ~a. Netuŝebla aŭ malpermesata pro ~o. Kp SANKTA. ~eco. Teruriga karaktero de personoj aŭ objektoj, kiujn oni ne povas tuŝi sen risko je puno aŭ infekto. Kp TOTEMO.

* **Tabulo**. 1 Laŭlonge segita, ne tre dika, plata peco el ligno: *kabano el ~oj*; *transiri la rivereton per supersovita ~o*; *la instruisto skribis frazon sur la nigran ~on*; *ŝak~o*, *dam~o*; *kapli la lastan ~on* (ŝancon) *de savo Z*. Kp PLANKO, TRABO. Vd CELI. 2 Samforma peco el alia materio. ~aĵo. Io farita el ~oj: *mura sur~aĵo*. ~eto. 1 Maldika malgranda ~o. 2 Maldika malgranda ~o kovrita per vakso, sur kiu la antikvuloj skribis,

uzante skrapstrekilon; skrib~eto : skribu miajn moralordonojn sur la ~eto de via koro Z.

Tabureto. Seĝeto sen dorsapogilo.

* **Taĉmento.** 1 Parto de regimento marŝanta aŭ operacianta izole : *tuta ~o da lamburistoj Z.* 2 Aro da homoj farantaj apartan laboron, aŭ periode laborantaj dum alia aro ripozas ktp alterne. 3 Aro da ludantoj en konkurso; partio. Kp ROTO, KOHORTO.

* **Tafto.** Tre maldika brila silka ŝtofo.

* **Tago.** 1 Spaco da tempo dum kiu la suno, de sia leviĝo ĝis sia subiro, lumigas difinitan parton de la tero : *en la ~o ni vidas la helan sunon Z*; *~o ~on sekvas, sed ne similas Z*; *mi veturis du ~ojn k unu nokton Z*; *iri ĉerpi akvon du fojojn en ĉiu ~o Z*; *en vespero de ~o Z*; *~manĝi (manĝi ĉirkaŭ la mezo de la ~o).* 2 Daŭro de 12 horoj. 3 Suna lumo : *~igas.* 4 Spaco da tempo de sunleviĝo ĝis la sekventa sunleviĝo, egalvaloranta 24 horojn, t. e. la tempon dum kiu la tero plenumas turniĝon ĉirkaŭ sia akso; ~nokto, terturno : *la semajno havas sep ~ojn*; *antaŭ tri ~oj mi vizitis vian kuzon Z*; *plimultiĝos viaj ~oj Z*; *tiu ĉi grava ~o restos por mi ĉiam memorinda Z*; *en ~o de mizero Z*; *reveni en la ~o difinita*; *preparata por la ~o de milito Z*; *estis pluva ~o.* ~a. Okazanta aŭ farata dum la ~lumo. ~e. Dum la ~lumo. Ĉiu~a. 1 Okazanta aŭ aperanta ĉiun ~on : *ĉiu~a gazeto (Vd JURNALO).* 2 Ordinara, banala : *la griza ĉiu~eco de la vivo (Kp PROZA).* Unu~a. Kiu daŭras nur unu ~on 2 aŭ 4.

tajdo Z ⚓. Alterna k perioda movo de la mara akvo : *la ~o flugas k malflugas*; (f.) *ili ne povos reteni la ~on de homa progreso.*

tajli (tr) ✂. Doni formon al io, disigante pecetojn aŭ erojn el ĝi; eltranĉi : *~i ŝtonon, drapon, arbon, diamanton, fajfilon.*

* **Tajloro.** Homo, kies metio estas fari vestojn : *ĉiu ~o havas sian tranĉmanieron Z.*

takelo ⚙. Aparato por movi pezajn ŝarĝojn k konsistanta el du pulioj : unu fiksa k unu libera k kiuj estas kunigitaj per ŝnuroj aŭ ĉenoj.

* **Taksi (tr).** 1 Difini la valoron de io aŭ io : *kiel oni vin ~as, tiel oni vin regalas Z*; *~i iun ne laŭ lia sukceso, sed laŭ lia merito Z*; *ne ~u vian kontraŭulon tro malforta Z*; *li ~is, kiel grandajn servojn la pastro povas fari al li B*; *belecon ~as ne okulo, sed koro Z*; *malplaĉas nenio, se ~as spasio Z*; *mi estas certa, ke vi alle ~os la gravecon de tiu fakto Z*; *oni ~as je (ĝis) cent la nombron de la pereintoj*; *mi ~as tiujn kondiĉojn neakcepteblaj*; *ni ~as la tempon ne taŭga por tiu propono*; *li faris ne~eblajn servojn*; *ne~ebla kolekto da belajoj*; *oni devas nek sub~i (tro malalte ~i) nek tro~i la rolon de l' sentoj.* Kp MEZURI. 2 Alte ŝati : *~i la sanon ni lernas en malsano Z.* Kp ESTIMI, KONSIDERI, RIGARDI, JUĜI, KONJEKTI.

Taksuso. Arbeto el klaso koniferoj, kun ĉiamverdaj pinglofolietoj k brilruĝaj beroj, havanta formon de longa pinta konuso (*taxus*).

Takto. 1 Unu el egaldauraj dividoj de melodio : *la muziko jariĝis pli energia k la dancoj iris en pli viva ~o Z*; *observi la ~on*; *bati la ~on*; *laŭ la ~o de tamburo.* Kp RITMO. 2 Regula intermita bruo : *mia pulso en ~o batas Z*; *oni aŭdis la eternan ~on de la tekmasinoj*; *la laŭ~a bato de la remiloj.* 3 (f) Kapablo sagace juĝi k konvene paroli aŭ agi konforme al la cirkonstancoj, montrante ĉiam ĝentilecon k delikatecon : *en tiu malfacila okazo li montris grandan ~on, li estis ~optena*; *dum en ĉiuj internaciaj kongresoj la neŭtraleco estas simpla afero de ~o, ĉe ni ĝi estas la ĉefa principo Z.*

Taktiko. 1 Arto aranĝi k utiligi la armeojn sur la batalkampo. Kp STRATEGIO. 2 (f) Lertaj rimedoj celantaj sukceson.

talaro Z. Speco de longa vira robo oficiale portata de juĝistoj, profesoroj, advokatoj ks.

* **Talento.** 1 Antikva pezmuzuro. 2 Antikva grandvalora monunujo. 3 Eminenta aparta spirita kapablo, ĉu donacita de naturo, ĉu akirita per laboro. Kp GENIO, VIRTUOZO.

Talero. Arĝenta germana monero.

* **Talio.** 1 Ĉirkaŭo de la homa korpo ĉe nivelo de koksoj. 2 Parto de la homa korpo ekde kolo ĝis koksoj : *ŝi rektigis*

sian elastan ~on; bel~a. Kp BRUSTO, TORSO, BUSTO. ~vesto. Vesto malsupreniranta nur ĝis la ~o; Brustvesto (Kp KAMIZOLO, VEŝTO, JAKO).

Talismano. Objekto, kiun oni kredas kapabla magie alporti feliĉon, ŝirmi kontraŭ malfeliĉo aŭ produkti mirindajn efikojn; amuleto. Kp FETIĈO, SUPERSTIĈO.

Talko. Blanka brila pulvorea mineralo, grasa ĉe palpado, uzata en medicino por ŝmirado de la haŭto.

Talmudo. Kolekto da hebreaĵoj, leĝoj, kutimoj, tradicioj k opinioj kompilita de la rabenoj dum la dua k tria jarcentoj.

* **Talpo.** Subtere vivanta, insekto-manĝanta mambesteto kun velureca felo (*talpa*): blinda kiel ~o.

tamarindo Z 𐌸. Arbo el fam. de legum-enacoj, kreskanta en varmegaj landoj (*tamarindus*).

tamariko. Arbeto kun malgrandaj folietoj k floretoj, kreskanta en la mediteraneaj regionoj (*tamarix*).

* **Tamburo.** Muzika instrumento konsistanta el malplena cilindro, kies ambaŭ bazaj flankoj estas fermitaj per du maldikaj streĉitaj lamenoj el ledo, kiujn oni frapas per bastonoj. Vd TONDRI. ~i. 1 (ntr) Aŭdigi sonon similan al tiu de ~o: ~i per la fingroj sur la tablo; la bruego de la maŝinoj ~as sur la orel~o (*timp-ano*); en ŝia koro ~as la senpacienco; ~pafado. 2 (tr) Anonci ~ante: ~i alarmon.

Tamburino. 1 Speco de malgranda tamburo. 2 Malgranda tamburo garnita per tintiloj k havanta nur unu ledan lamenon, kiun oni frapas per la mano.

* **Tamen.** Konjunkcio esprimanta ian kontraŭecon, kontraŭstaron, spiton; = malgraŭ tio: *li estas tre kolerema, ~ li ne portas longe la koleron Z; kvankam li estas riĉa, ~ li ne estas feliĉa; ni estas diversgentanoj k ~ ni sentas nin kiel samgentanoj Z; eble vi atendas de mi ion oficialan, tian parolon mi ~ ne povas doni al vi Z; vi tion scias k ~ vi penas senkreditigi nin en la okuloj de la mondo Z; la sorto donis al mi rolon, kvankam tre flalan, ~ samtempe ankaŭ tre ŝarĝan Z; ni povus citi ankoraŭ multe da aliaj ekzemploj, ~ ni ne parolos pli pri tio ĉi, sed ni diros sole*

tion, ke Z; mi venos, se ~ mia febro foriĝos. RIM. 1: **Tamen** servas ofte por pli akcentigi **sed**: *mi ne scias la hispanan lingvon, sed per helpo de vortaro mi ~ komprenis vian leteron Z.* RIM. 2: **Sed** montras kontraŭecon aŭ limigan kondiĉon pli fortan ol **tamen**. **Kontraŭ** montras kontraŭecon en loko aŭ en situacio de personoj, aferoj aŭ ideoj. **Dum** ankaŭ povas montri kontraŭecon, sed nur ĉe samtempeco.

Tamtamo. Ĥina muzikinstrumento konsistanta el granda metala disko vertikale pendanta, kiun oni frapas. ~i (ntr). 1 Sonigi ~on. 2 (tr) Brue reklami (Kp DISTRUMPETI).

* **Tani** (tr). Transformi per taŭgaj procedoj la bestan felon en ledon: (f) ~i la haŭton al iu Z (severe riproĉi iun. Kp KAPO, PREDIKO, LAVO, SAPUMI). ~ilo. Fluaĵo enhavanta ŝelon de kverko aŭ de alia, tiucele taŭga arbo, en kiu oni banas tanotajn felojn.

Tandemo. 1 Malpeza kaleŝo kun du ĉevaloj jungitaj unu malantaŭ la alia. 2 Biciklo por du personoj sidantaj unu malantaŭ la alia.

tangi (ntr). 1 𐌛 (pri la ŝipo) Oscile movigi laŭlonge t. e. de antaŭe k de malantaŭe. 2 𐌛 Danci ~on. Kp RULI. ~o. 1 𐌛 Ago ~i. 2 𐌛 Populara danco, origina el Hispanujo k sudamerikaj landoj.

Tangento. Rekta linio, kiu tuŝas iun kurbon per unu sola komuna punkto tiele, ke ĝi estas perpendikulara al radio trafaanta tiun saman punkton. ~i (tr). Unupunkte kontakti. ~a. ~anta.

Tanino. Organika substanco troviganta en multaj veg-oj k vinoj, ĉefa aganto ĉe tanado.

tanko 𐌵. Speco de kirasita aŭtomobilo sin movanta per turnigantaj larĝaj ĉenoj anstataŭ radoj: *la unuaj ~oj aperis dum la mondmilito en la jaro 1916.*

tantalo Z 𐌵. Ta. Hemia elemento, malofta metalo, kies atomeco estas 181,5.

tantiemo Z 𐌵. Procenta partopreno en la profito de entrepreno flanke de la direktoroj, membroj de kontrolo konsilantaro ktp: *la troaj ~oj de direktoroj k kontrolo konsilantaro en la akciaj societoj elvokas ofte publikajn kritikojn.*

* **Tapeto.** Papero, teksaĵo, ledo aŭ io simila, per kiu oni tegas la murojn de ĉambro. ~1 (tr). Tegi per ~o : *per blua ŝalo ~ita korbo* B; (f) *la fasado estis ~ita per vinberujo*.

Taploko. Nutra grio ekstraktita el radikoj de iu amerika veg. el la fam. de eŭforbiacoj. Kp *saguo*.

* **Tapiŝo.** Dika diversspeca teksaĵo destinita por kovri plankon aŭ meblon : ~o *kovris la tablon*; (f) *la ektagiĝo metas ~on el perloj sur la herbejon*. ~1 (tr). 1 Kovri per ~o. 2 (f) Kovri kvazaŭ per ~o : *la tero estis ~ita de floroj*.

taro Z &. Pezo de ĉiuspeca envolvo kiel kesto, papero, sako, kiu enhavas la varon. **Kun~a** (pri pezo de varo). Kalkulita kun la taro. **Sen~a** (pri pezo de varo). Kalkulita sen la taro.

Tarantelo. Vigla itala danco.

Tarantulo. Dika araneo, ofta en Italujo (*tarantula*).

Tarifo. Difinita prezaro pri komercaĵoj, laboroj, servoj. ~1 (tr). Difini ~on pri io.

Taroko. Speco de kartludo.

tarso Z ♥. La meza malantaŭa parto de la piedo, konsistanta el ok ostoj k al kiu estas artikitaj la fingraj ostoj.

* **Taso.** 1 Malalta, ordinare duonsfera, trinkvazo kun larĝa faŭko. 2 Enhavo de tia vazo.

Tasko. 1 Ordonita laboro, servo, kiu devas esti farata dum difinita tempo : *mi ĵus finis mian ~on*; *la lernantoj faras siajn ~ojn*. 2 Difinita laboro aŭ servo : *preni sur sin la malfacilan ~on aranĝi la kongreson* Z; *mi starigis (proponis, metis) al mi la ~on... fari*; *jen la bela ~o, kiu leviĝas antaŭ ni*. Kp *rolo, ofico, deĵoro, okupo, profesio, metio*. ~1 (tr). Difini, trudi al iu kiel ~on : *ili ne povis diveni la aferojn, kiujn ŝi ~is al ili* Z.

Tatul (tr). Enpiki sub la haŭto de iu neforigeblajn desegnaĵojn.

* **Taŭĝl** (ntr). 1 Esti laŭcela, uzebla por io : *ne ĉiuj fruktoj ~as por manĝado* B; *la rozoj ~as nur por rigardi k ĵtari ilin* Z; *kio ~as por somero, ne ~as por vintro* Z; *tiu artikolo ne ~as por nia gazeto*; *unu vido ~as pli ol dek aŭdoj* Z; *neniom ~i Z* (esti senvalora); *la zono tute putriĝis k jam por nenio ~as Z*; *la sperto pruvis,*

ke esp. tute ~as praktike; de ŝafo senlana eĉ lanero ~as Z. 2 Esti kapabla por io : *li ~as nek por sludo nek por ludo* Z; *li ~ne ~as por negoco*. Kp *valori, servi, utili*. **RIM.** : **Taŭgeco** estas ideo pli vasta ol **konveneco**. **Konveni** insistas pri ĝusta adaptiĝo de io al ĝia speciala uzo, **taŭgi** rilatas al ĉiuj ĝiaj uzoj : tetaso konvenas nur por trinki leon, sed ĝi taŭgas ankaŭ kiel ĉerpilo, mezurilo. **Servi** k **utili** montras prefere la bezonon, kiun oni havas pri io aŭ la profiton, kiun io donas. Io, kio **servas** por ia celo, plej ofte **taŭgas** por ĝi, sed ne ĉiam : glacipeco povas servi kiel lenso al ludanta infano, sed ne taŭgas por tia uzo : *kio servas por ĉio, ~as por nenio* Z. ~a. ~anta : *esp. montriĝis kiel lingvo ~a en ĉiuj rilatoj* Z; *mi opinias la tempon ne ~a por tio*; *semo~a tero* Z. ~e. Laŭ maniero ebliganta atingi la celon; ĝuste, kontentige. **Sen~ulo.** Homo, kiu ~as por nenio.

taŭro. Bovoviro.

taŭtologio §. Ŝajna rezono, konsistanta en la nura ripeto de la sama ideo sub alia formo.

taŭzi Z (tr). 1 Tirskuante malkonfuzi harojn : ~i *tanon, cavalharojn, matracon*. Kp *pinĉi, ŝiri, ĉarpiĝi*. 2 Tirskuante aŭ ĉifante malordigi : *la uragano ~as la salikarojn k igas la rigidajn piceojn riverenci*; *la vento ~as la flagon flirtilantan sur la citadelo*; *ordigu viajn dis~itajn harojn*; *la (dis)~ita pajlaĵo de la tegmento*; *li forkuris kun mieno ~ita de teruro*; *li ekridis amare k liaj trajtoj ~igis*. (f) *la rimo ne devas ~i la sencon*. 3 (f) Tirskuante malmilde trakti iun : *la patro ~is la tro petoleman filon*; *la policanoj ~is la ŝteliston*; *la plora infana voĉo ~is lian koron*; *li vivis ~itan vivon*.

* **Tavolo.** 1 Maldika etenditaĵo da iu substanco sur io alia : *dika ~o da fojno, da neĝo, da nuboj*; *maldika ~o da akvo, da butero*; (f) *glacia ~o da antaŭjuĝoj kontraŭstaris al ni* Z. Kp **STERNAJO**, **SEDIMENTO**, **TAPIŝO**, **TEGO**. 2 Parto de la socio konsiderata kompare kun pli superaj k pli malsuperaj partoj : *la diversaj ~oj de la socio*; *la registaro subpremas la laborulajn ~ojn*. Kp **KLASO**. ~ĝl. Dividi laŭ ~oj.

* **Teo.** 1 Sekigitaj folioj de ~arbo. 2 Trinkajo preparata el ili, ~infuzaĵo.

~arbo. Azia arbeto produktanta la ~on (*Itea chinensis*).

teamo(Sp). Aro da ludantoj por sporta konkurso.

***Teatro**. 1 Konstruo, en kiu oni prezentas spektaklon pere de aktoroj aŭ marionetoj. 2 (f) Rigardantaro : la mal-aŭdo de kompetenta homo devas esti por vi pli grava ol la aplaŭdo de tuta ~o da aliaj personoj Z. 3 Aktora profesio. 4 Arto verki ~aĵojn prezentotajn de aktoroj (Kp DRAMO, TRAGEDIO, KOMEDIO, OPERO). **Film~o**. Konstruo, en kiu oni prezentas al la rigardantaro projekciatajn bildojn.

***Tedi** (tr). Kaŭzi lacecon k mal-agrablecon pro tradaŭro, troripetigo aŭ troabundo : la senĉesaj pluvoj ~is la vojaĝantojn B ; vi ~us lin Z ; jam ~as al mi aŭdadi pri li Z ; esti ~ila de io Z ; mia animo ~iĝis de ŝi Z ; kontraŭ ĉiu ~o ekzistas rimedo Z ; ~a kiel kulo. Kp NAŬZI, LACIGI, ENUGI, SUPERSATIGI, ĈAGRENI, TURMENTI.

***Tegi** (tr). 1 Daŭre kovri ion per io tiamaniere, ke la kovraĵo formas tuton kun la kovritaĵo k estas parto de ĝi : li ~is la murojn interne per oro Z, la pordojn per kupro Z ; flavaĵ tero~itaj dometoj de l' egiptaj kamparanoj B ; argenta ~o de statuo Z ; palisandra kanapeto ~ita per multekosta damasko Z ; skribtablo ~ita per verda drapo Z (« kovrita per verda drapo » signifus, ke oni sternis sur la tablon verdan tukon, kiun oni laŭvole povas formeti aŭ surmeti) ; la domon li tabulkovris per ligno cipresa k ~is ĝin per pura oro Z. 2 Kovri ĉiuflanke per tuko speciale destinata k alĝustigita por tio : ~i kusenojn B ; kanapeto ~ita per disŝirita katuno Z ; malnovmodaj mebloj ~itaj per blankaj koveriloj B. ~o, ~ilo. Tio, kio ~as 1 aŭ 2 : seĝo kun katuna ~o ; kapkuseno kun tola ~ilo ; (f) la oficiala ~o (trompa mieno. Kp MASKO), per kiu sin koveradis la mastrino, ne defalis de ŝi tute Z.

***Tegmento**. Supera tegajo de domo, konsistanta ordinare el tegoloj aŭ ard-ezoj : pinta, plata ~o ; paŝla, kana ~o ; ~a (kuŝanta senpere sub la ~o) ĉambro Z. ~i Z (tr). Kovri per ~o : (f) ~ita (super-signita) litero. **Sub~o**. Loko aŭ ĉambro kuŝanta senpere sub la ~o (Kp MANSARDO).

Tegolo. Diversforma maldika plato el kuirita argilo, per aro da kiuj oni faras tegmenton, fiksante ilin tiel, ke ili sin parte interkovras. Kp ŜINDO.

Teismo. Doktrina kredo je ekzisto de iu Dio, kreinto de la universo. Kp DEISMO.

Teisto. Adepto de teismo.

teko ☼. Ujo portata ĉemane aŭ subbrake k uzata por teni en ĝi paperaĵojn, aktojn, librojn k aliajn diversajn objektojn : oni fabrikas nun ĝenerale ledo~ojn (=paperujo).

Tekniko. Tuto de la procedoj de arto aŭ metio. ~a. Rilata al ~o.

***Teksi** (tr). 1 Dense interkrucigi fadenojn por fari ŝtofon : ~i kanabon, linon, lanon, silkon ; ~i drapon, katunon, tolon. 2 (f) Zorge kombini : ~i mensogojn k ruzojn Z ; la poeto lerte en~is tiun legendon en sia rakonto ; la historio de la hungara nacio estas tra~ita (plenigita, kunmetita, miksitaj) de multaj katastrofoj. Kp ŜPINI, PLEKTI, TRIKI. ~a. ~ebila, uzata por ~ado. ~ajo. 1 Io ~ila 1 ; ŝtofo : silka ~ajo (Kp RETO). 2 Daŭra kunaĵo da difinitaj anatomiaj elementoj, el sam-specaj ĉeloj k komparebla al ~ajo ; histo. 3 (f) Sinsekvo da interligitaj aferoj : la historio de tiu lando estas longa ~ajo da herooj luktoj por la libereco ; tiu artikolo estas nur ia ~ajo el malveroj. ~bazo Z. Aro da paralelaj fadenoj konsistiganta la fundamentaĵon de ~ajo ; vefto.

Teksto. 1 Propraj vortoj de la aŭtoro konsistigantaj libron, broŝuron, dokumenton, akton, skribaĵon, aparte de la aldonitaj komentoj, tradukoj, ilustraĵoj ktp : tio estas la originala ~o ; telegramo kun konvena ~o Z. 2 Citata mallonga frazo aŭ frazeto el Sanktaj Libroj, uzata kiel temo de prediko. Kp moto. ~i (ntr). Esti formulita per iuj difinitaj vortoj : la frazo ~as jene (Kp VORTIĜI). **Kun~o, ĉirkaŭ~o**. Tuto de frazo aŭ de frazaro konsiderata el vidpunkto de sinsekvo k interakordo de ideoj : ĉiam la vortoj havas sian plenan k precizan signifon nur en kontakto kun la kun~o ; la senco estas facile komprenebla el la kun~o Z.

teleaŭtoGRAFI (tr) ☼. Distance transsendi skribon per elektraĵ kurentoj aŭ elektromagnetaj ondoj.

Telefono. Elektra aparato por transsendi voĉon k sonojn ĝis granda distanco. ~i (tr). Transsendi per ~o, paroli per ~o : ~i novaĵon B.

telefotografi (tr) ☼. Fotografi malproksimajn objektojn. Vd FOTOTELEGRAFI.

***Telegrafo.** Aparato optika aŭ elektra por transsendi per videblaj aŭ skribitaj signoj sciigojn ĝis granda distanco. ~i (tr). Sciigi per ~o.

Telegramo. Sciigo sendita per telegrafo. Kp DEPEŜO.

telepatio ☼. Metapsikia fenomeno, konsistanta en senpera komunikigo de du mensoj, je pli malpli granda distanco, per aliaj rimedoj ol la ordinaraĵ sensaĵoj.

***Telero.** 1 Iom kava, plata, malprofunda vazo, el kiu oni manĝas. 2 Io simila ~on : *pesil~o* (pesiltaso). Kp PLADO, KALIKO, TASO.

Teleskopo. Optika instrumento por observi tre malproksimajn objektojn, precipe astrojn. Kp LORNO.

***Temo.** Tio, pri kio oni parolas, skribas, verkas : *komuna, ĝenerala ~o*; *liveri ~on al*; *ekster~a diskuto*. Kp SUBJEKTO, PUNKTO, KAMPO, REGIONO. ~i (ntr). 1 Havi kiel ~on : *la diskuto ~is pri ŝanĝo en la regularo*. 2 (Sensubjekte) La ~o, la demando estas pri, la afero koncernas : *ne ~as nun diskuti pri tio*; *~as en tiu ĉapitro pri tute alia afero*; *~as ĉu ni venkos aŭ ne*.

tembro. 1 Individua sonkoloro de voĉo. 2 (Fon) Eco propra k distingiga de ĉiu vokalo, kaŭzata de kombino de baza noto kun ĝiaj harmonoj.

***Tempo.** 1 Senlima daŭro konsiderata kiel universala interrilato laŭ kiu ordiĝas la sinsekvaj fenomenoj : *~o estas mono Z*; *konsolon ~o donas al la koro Z*; *~o toleras, sed vero aperas Z*. 2 Mita diaĵo, personigo de la senlima daŭro sub formo de maljunulo kun longa barbo tenanta kiel atributojn falĉilon k sablhorloĝon. 3 Ia aparta, pli malpli longa, parto de la daŭro : *alia ~o, aliaj moroj Z*; *en la bona malnova ~o Z*; *la ~o pasinta nentam revenos Z*; *li mortis antaŭ nelonga ~o Z*; *en ~o de malvarmo Z*; *ne konvenas pluvo ~o de rikolto Z*; *oni povas en la unua ~o tute ne uzi la artikolon Z*; *en ĉiu ~o*

amiko amas Z; *sam~e kun Z*, kiel; *li estas batalisto de~e de* (de post) *siaj plej junaj jaroj Z*; *de~e de la fondado de la tero Z*; *de ~o al ~o* (iam k iam, intermite, plurfoje laŭ inter~oj) *la flamo ekflamis Z*; *sia~e* (Vd SIA) (Kp EPOKO, PERIODO, SEZONO, SEMAJNO, TAGO, HORO, MINUTO, MOMENTO). 4 Difinita, konvena, taŭga ~o por io : *bona estas vorto en la ĝusta ~o Z*; *jam estas ~o iri domen Z*; *estas ~o por plori k ~o por ridi Z*; *ne estas nun ~o por amuĝi*; *la ~o de la venĝo Z*; *ĝusta~e kiel pluvo en aŭgusto, kiel fromaĝo sur makaronioj* (Vd VOKI). 5 Libere disponebla ~o : *tio ne okupas* (forprenos) *mulle da ~o Z*; *mi ne havas ~on*; *ne perdu vian ~on* (Vd DIVIDI). 6 (G) Speciala fleksio de verbo montranta, ke la priparolata ago estas nuna (prezenco), pasinta (preterito) aŭ estonta (futuro). (Kp MODO.) 7 h Unuo de divido de takto : *tri~a takto*. **Antaŭ~a.** Okazanta antaŭ la taŭga ~o; trofrua : *antaŭ~a morto, akuŝo B*. **Liber~o.** ~o dum kiu oni ne estas devigata labori (precipe pp lernantoj aŭ oficistoj). (Kp FERIO.) **For~iĝi.** Perdiĝi, senvaloriĝi pro troa prokrasto (Kp KADUKIĜI, SENVALIDIĜI).

Temperamento. Tuta psikologia k fiziologia ecaro de individua organismo.

Temperaturo. Grado de varmo.

tempesto G = ŝtormo.

Tempio. Flanka parto de la kapo inter okulangulo k supro de orelo.

***Templo.** 1 Konstruo dediĉita al religia kulto. 2 Protestanta preĝejo. 3 Ejo, kie okazas kunvenoj de framasonoj. 4 (f) Restadejo de ia sankta aŭ nobla afero : *via korpo estu ~o de l' animo*; *~o de l' arto*.

***Teni** (tr). 1 Havi en la mano(j) aŭ en la brakoj k ne ellasi; senmovigi per la mano : *~i bastonon*; *~i infanon per la mano, sur la genuoj*; *~i bovon je la kornoj B*; *siaj fingroj ~as la ŝpinturnilon Z*; (f) *~i iun per jera mano* (severe regi, senindulge obeigi). 2 Restigi senŝanĝe en iu loko, malhelpante la foriron aŭ forprenon : *~i iun en malliberejo B*; *~i cigarojn en ĉambro Z*, en skatoleteto Z; *lia promeso ~us* (ligas, devigas) *lin*; *mi estas ~ata de miaj okupoj*; *la ŝnuroj*

de lia peko lin ~os Z; la febro ~as lin; (t) nuntempe tiu ebleco estas ~ata en malvastaj limoj. **3** Restigi korp-parton sensange k firme en ia pozicio: ~i rekte la kapon Z; alle ~i siajn okulojn k levi siajn palpebrojn Z; ~i la-manojn laŭlonge de la kruroj Z; ~i la piedojn sur benketo Z; ~i fermite la buŝon Z; li ne povis plu ~i la okulojn nefermilaj Z; malvirtulo ~as sian vizafon arogante Z. **4** Restigi sensange en ia stato (iun): ~i la amason en spirita sklaveco; ~i la landon en malĝojo Z; amu edzinon plej kore, sed ~u ŝin bonmore Z. **5** Konservi sensange k bonstate, ne lasi perdiĝi (ion abstraktan): ~i ion en la kapo K; ~i sekreton (Vd SEKRETO); obstine ~i sian opinion; la memoro ne bone ~adis la vortojn Z; ~i memoron pri io; ~i fidelecon al iu; ~i (plenumi) sian promeson Z, la vorton Z; ~u forte la instruon k ne forlasu ĝin, konservu ĝin Z; konservu prudenton k via buŝo ~u scion Z; dube estas, ĉu tiuj neologismoj ~os la vivon Z; li scias konstante ~i la atenton de la leganto; la sorto k la volo eterne inter si batalon ~as Z. **6** Havi k daŭre konservi en sia povo, je sia dispo, sub sia direktado (iun aŭ sian konkretan): ~i butikon, negocon, oficon; ~i serviston; komence ŝi ~is por sia filino gubernantinon Z; ili povus eĉ ~i paron da ĉevaloj Z; la lernejoj estas ~ataj je la kalkulo (kosto) de la komunumo K (Kp SUBTENI 3). **7** Rigardi kiel (Ev. kvankam Z-a). **Sin** ~1. **1** Resti firme en ia pozicio malgraŭ ĉia ebla kontraŭforto: sin ~i kviete; sin ~i sur la piedoj; frukto sin komence ~as (restas firme alligita al la arbo), sed falas, kiam maturiĝo venas Z; varzo rompita longe sin ~as Z; ~i sin per ambaŭ manoj je la tablo; ne povi plu sin ~i (firmo kontraŭstari, malcedi) antaŭ siaj malamikoj Z; kiu sin ~os kontraŭ envio Z? sen simila organo nia afero ~i sin (firmo k bonstate stari) ne povas Z; la iluzioj ne povis ~iĝi (daŭri, konserviĝi) longe. **2** (t) Daŭre konservi saman spiritostaton: sin ~i (ne ŝanĝi) je sia opinio Z; sin ~i (konstante sekvi) je iu principo Z; lia logika spirito nelonge povis sin ~i je altruditaj religiaj formoj. **3** (t) Iel kondukti aŭ opinii: sin ~i prudente Z, trankvile; ili legas, kiel sin ~is kontraŭ tiu ideo la samtemp-

uloj Z. ~o (Fon). Tempo dum kiu la voĉorganoj restas senmovaj ĉe prononcado de konsonanto. **Al~o** (Fon). Ferma aŭ malvastiga movo, kiu konsistigas la unuan parton el kompleta konsonanto. **For~o** (Fon). Malferma aŭ vastiga movo kiu konsistigas la trian parton el kompleta konsonanto k preparas la gliton al sekvanta sono. ~ejo. Loko, ĉambro, kie oni konservas ion: cigar~ejo; ~ejo de krudmaterialoj; tie ĉi ni havas ~ejon de niaj verkoj Z. ~iĝo, sin~ado. Maniero laŭ kiu oni sin ~as aŭ oni kondukas: ŝi havis ~iĝon memfidan Z; dignoplena ~iĝo Z (Kp POZO, POZICIO, MIENO, KONDUITO, AGMANIERO). ~ilo. Parto de objekto destinita por ~i ĝin oportune: ~ilo de kaserolo, de polo, de korb, de pordo. **Al~iĝi**. Firme ~iĝi al io (Kp ADHERI). **Antaŭ~i** (tr). Prezenti: ĉiu antaŭ~is al li plej ĉarman sukeraĵon Z; la soldatoj antaŭ~is la pafilojn antaŭ la pordo Z; li antaŭ~is al li sian manon Z. **De~i, for~i** (tr). Restigi, haltigi malproksimen de io: de~u vian piedon de la domo de via proksimulo Z; tio for~as de esp. multajn personojn Z; for~i la minacantan finon; ŝia longe de~ata amo senbare ekfluis kvazaŭ torrento. **2** Malhelpi, ke iu faru ion: ni ne povis nin de~i de admiro Z, de rid, de krio, de aplaŭdo; de~u vian voĉon de plorado k viajn okulojn de larmoj Z; sin de~i de voĉdono; mi ne povas min de~i k ne skribi al vi pri tio; li ne povis sin de~i por ne cedi al ŝi Z. **De~iĝo, sinde~(em)o**. Singardo, moderateco en agoj aŭ paroloj. **El~i** (tr). Resti firme k sencede kontraŭ, ne cedi al: la arbo ne povis el~i la balon de la ventego Z; el~i provon Z, la malfeliĉon, la suferon; la nacioj ne povas el~i la indignon de la Eternulo Z; esp. jam el~is la elprovon de l' uzado; ne povi el~i la komparon kun B; el~ebla mizero Z; neel~ebla doloro; marel~a ŝipo Z (Kp TOLERI, SUFERI, PORTI). **En~i** (tr). **1** Enhavi en si, malhelpante la materian ellason: multaj malfeliĉuloj estas en~ataj en tiuj mallumaj karceroj. **2** Propriposede, laŭnature, normale, neaparteigeble, nepre, devige enhavi: la muzeo en~as grandvalorajn verkojn; per « ora regulo » la Usonanoj komprenas la principojn en~atajn en la evangelia. « Prediko sur la monto »; tiuj vortoj ŝajnas en~i minacon; nur mensogojn en~as tiuj

paroloj ; tiu vorto en~as aĉigan nuancon ; la disvolvigo de la armilindustrio en~as germon de milito ; scii en~as la ideon antaŭvidi ; tiu esprimo en~as danĝeron por la unueco ; saĝo ĉiam en~as ian abnegacion k rezignacion ; neniu partio povas venki, se ĝi ne en~as aĵojn, kiuj ĉiam estas pretaj oferi sian personan profiton por la ĝenerala intereso ; en tiu prezo estas en~ata la tagmanĝo ; ĉi en~ate troviĝas la programo (Kp INKLUZIVA, IMPLIKI). 3 Kapabli enhavi iun kvanton da : la akvujo en~as mil litrojn ; mia kofro povas nur en~i malmultajn vestojn ; la teatro en~as 800 personojn ; la salono ne estis sufiĉe vasta por en~i ĉiujn kongresanojn ; tiuj tri klasoj en~as ĉiujn specojn. 4 Enhavi : peni por esprimi ĉiujn ideojn nur per la helpo de la radikoj en~ataj en la U. V. ; ĉiu leciono en~as demandaron ; la libro en~as ankaŭ klarigojn pri la idiotismoj. RIM. : Tre ofte oni povas uzi indiferente **enteni** aŭ **enhavi** : ĉiuj memoris nur pri la interna ideo en~ata en la esimismo Z (Kp : lingvo internacia enhavas en si sanktan, grandan k gravan ideon Z). Tamen **enteni** prezentas pli malvastan sencan k montras prefere materian aŭ moralan enfermitecon, ligitecon, dependecon, kiu malhelpas la ellason, la disigon, la apartigon de la entenataĵo k de la entenantaĵo. Kontraŭe **enhavi** montras simple la enestadon. **Re~i** (tr). 1 ~i for de iu, kaŝo aŭ kontraŭrajte konservi : kiu re~as grenon, tiun malbenas la popolo Z ; la kapitalistoj re~is tro grandan parton de la gajno. 2 Haltigi, malhelpi : la elspezo re~as min de korespondado ; re~i sian spiradon Z ; ŝiaj okuloj apenaŭ re~is larmojn ; kiu re~as siajn lipojn, estas saĝa Z ; saĝulo re~as sian koleron Z ; por re~i la malsekecon K. **Sub~i** (tr). 1 Firme ~i de sube, apogi de sube, portante la ŝargon aŭ kontraŭstarante la puŝon por malhelpi la falon : sub~i tegmenton, muron per traboj ; muro sub~anta terason ; sub~i maljunulon sub la brakoj ; (f) sub~i sian tronon per favorkoreco Z. 2 (f) Helpi : ĝoju k festenu, sed malriĉulojn sub~u Z ; la asocio decidis sub~i la esp-istan movadon ; sub~i ies klopodojn ; nur tiu penso sub~as nin en nia sendanka laboro ; sub~i (paroli favore al) la propono de iu. 3 (f) Daŭrigi : donacetoj sub~as amikecon Z ; sub~i la komunikadon B ;

ili sub~as inter ni regulan korespondadon Z ; tiu ĉi verko havas la celon sub~adi unuformecon de stilo inter ĉiuj esp-istoj Z ; tiel ni sub~as ilin en ilia erara opinio Z (Kp KONSERVI, NUTRI). **Libro~isto**. Komerca kontisto (Vd LIBRO). **Vlv~(ad)o**. Konservado de sia vivo : gajni sian viv~on per la ŝultro de sia frunto.

tenaĵlo ☼. Speco de fera tenilo konsistanta el du krucigitaj pecoj, moveblaj k ligitaj per ŝraŭbo aŭ bolto k uzata por ion teni aŭ eltiri.

* **Tendo**. Kunarango el dika tolo aŭ felo, starigita sur stangoj por sirmi kontraŭ vento, pluvo, suno k servanta kiel portebla subĉiela loĝejo por nomadoj, militistoj, turistoj, sportistoj ks : starigi la ~ojn B ; kunmeti la ~ojn por foriri B. ~aro. 1 Grupo da ~oj servanta kiel provizora loĝejo : starigi sian ~aron B ; halti ~are Z Kp KAMPADEJO. 2 (f) Partio : ni apartenas al du malsamaj ~aroj.

* **Tendeno**. Nekuntirigebla dubeblanca organika teksaĵo alliganta al osto muskolon aŭ alian korpoparton. Kp KARTILAGO.

Tendenco. 1 Daŭra inklinado al io difinita : en la cerbo de l' homo la mistika ~o batalas kontraŭ la racia. 2 Daŭra emo disvastigi iun ideon rekomendante ĝin pli aŭ malpli malkaŝe en literatura verko : rakonto kun morala ~o ; gazeto kun reakcia ~o ; ~a dramo ; ~a (partieca) raporto.

tendro Z (Fv). Speciala vagono, ligita senpere al la lokomotivo k sur kiu troviĝas rezervoj de karbo k akvo, necesaj por la lokomotivo.

Tenlo. Longa rubandoforma vermo vivanta en intesto de homo aŭ besto.

teniso (Sp). Ludo, dum kiu oni pilkludas per raketoj, jetante la pilkojn super la reton.

tenono ☼. Elstaro de ligna aŭ metala peco, enigata en mortezon. Vd MORTEZO.

Tenoro. 1 Plej alta vira voĉo. 2 ~ulo.

tensio <. Forto kun kiu elektro elfluas el elektrodoj : ~o estas sinonimo de potenciala diferenco. **Kontinua** ~o. Elektra ~o, konstanta laŭ grandeco k direkto.

* **Tenti** (tr). Provi instigi iun al malpermesata, danĝera, aŭ malbona ago : malfermita kelo ~as al ŝtelo Z ; vane vi ~as, mi ne konsentos Z ; tiu juvelo ŝin

forte ~is; tion vidante, oni estas ~ata malestimi la homaron; ne cedi al la ~o.

Teokratio. Politika reĝimo, en kiu la pastroj regas kiel reprezentantoj de Dio.

Teologo = teologiisto.

Teologio. Metoda studo pri Dio k diaj aferoj. ~isto. Specialisto pri ~o.

Teoremo. Scienca aserto evidentigata per rezona pruvado.

***Teorio.** Spekulativa rezonado aŭ klarigo kontraste kun praktika aplikado: ofte tio, kio ŝajnas bona en ~o, ne laŭgas en praktiko; ~o de la sunhorloĝo Z; ĉiu por klarigi la fenomenon elpensis sian ~on Z. ~a. Bazita nur sur ~o: ~a diskutado kondukas al nenio Z; tio estis nur ~aj skizoj, palaj senkorpaj fantomoj en la regiono de revoj Z; ~e ĝusta sed praktike nerealegebla. Kp KABINETA, PRINCIPA, SPEKULATIVA.

teozofio ☿. Sinkretisma doktrino, celanta per neraciaj intuaj procedoj havigi konadon pri Dio k vivsignifo k elvolviĝon de metapsikaj kapabloj; ĝi ankaŭ predikas, same kiel la Zamenhofa homaranismo, la universalan homaran fratecon sen distingo pri religio, kredo, sekso aŭ raso. Kp SPIRITISMO, MISTIKO.

***Tero.** 1 Planedo, sur kiu ni loĝas; ~globo. 2 Ekstera firma tavolo de tiu planedo: kuŝi sur la ~o; la ~o k la maro; super la ~o sin trovas aero Z; josi la ~on; la rajdanto desaltis ~en; fali ~en; ili jetiĝis vizaĝal~e Z. 3 Substanco el kiu konsistas tiu tavolo: polo el ~o; argila, sabla, seka, kulturebla ~o (Kp GRUNDO). ~a. 1 Apartenanta al ~o 1: la ~a supraĵo; la ~a diametro. 2 Konsistanta el ~o 3: ~a polo. Al~igi. Alveni al la ~o 2. En~igi. 1 Meti en la ~on: en~igi trezoron, markolon. 2 Entombigi: en~igi mortintan. 3 (f) Forgesigi, vanigi, neniigi: liu projekto estas jam tute senkreditigita k en~igita Z; eble nia afero ŝajnas al la mondo eĉ mortinta k jam en~igita Z. El~igi. Eltiri el la ~o. Sub~aĵo. Galerio fosita sub la ~o (Kp TUNELO). Sur~a. Okazanta aŭ vivanta sur la ~o. ~etago. Etago samnivela kiel la ĉirkaŭanta grundo. ~kapo. Parto de ~o antaŭeniganta en maro. ~pomo. 1 Manĝebla tubero estiganta ĉe la radikoj de iu veg. el fam. solanacoj,

devena de Ameriko. 2 Tiu ĉi veg. (solanum tuberosum).

terapeŭtika Z. Terapia.

Terapio. Arto kuraci.

***Teraso.** 1 Alta ebena teramaso subtenita per masonaĵo k aranĝita en ĝardeno por ĝui belvidon aŭ faciligi promenadon: antaŭ la kastelo elendiĝas vasta ~o (Kp ALTANO, BELVEDERO, BALKONO). 2 Ebena tegmento kun balustrado. ~e. Formante ~ojn: la urbo sin levas ~e (ŝtupare). (Kp AMFITEATRO.)

teratologio ☿. Parto de la biontologio, studanta la nenormalaĵojn k monstrojn.

Terceto. Muzikaĵo por 3 voĉoj aŭ instrumentoj.

tercio Z ♪. Intervalo de iu noto al la tria.

terclara ✱ (pri epoko). Apartenanta al la tria epoko. Vd KVATERNARA, PRIMARA, SEKUNDARA.

***Terebinto.** Rezineca diafana duonfluaĵo, kiu elfluas ŝvite el kelkaj pinglarboj (koniferoj). ~arbo. Malgranda arbo, el kiu oni ekstraktas la veran ~on (pistacia ter bentha). ~oleo. Hidrokarbonido ricevita per distilado de la ~o k servanta precipe por solvi la grasajlojn.

tereno. 1 Difinita terspaco; tera supraĵo rigardata laŭ sia amplekso: la foira, la ekspozicia ~o; sur la ~o de la antaŭa stacio elkreskis nova urboparto; la ~o antaŭ la tombo estas dekliva. Kp AREO. 2 (f) Agokampo: Eŭropo devas serĉi en malproksimaj landoj ~on por sia komercio; Palestino ŝajnas esti plej favora ~o al esp-o; la diskuto ne restis longe sur tiu ~o; la ~oj de tiuj industribrantĵoj estas malvaste limigitaj; esp. konkeris ~on paŝo post paŝo; ni devos klopodi por regajni la perditan ~on (Kp ARENO).

Teritorio. Difinita lando konsiderata kiel submetata al iu aŭtoritato: la ~o de la urbo; la Turkoj invadis aŭstran ~on; sur la tuta ~o de la palaco malaperis la ordo B; privilegio pri ekster~eco (koncesiita al ambasadorejoj). Kp TERENO, REGIONO, DISTRIKTO, PROVINCO.

termo Z Δ. Elemento de esprimo aŭ de formulo.

***Termino** (G). Vorto aŭ esprimo speciala al iu scienco, arto, metio, fako.

Termito. Nevroptera insekto el tropikaj landoj, vivanta socie kiel la formikoj k konstruanta sian loĝejon per grandaj amasoj da tero (*termes*).

termoelektra $\angle$. Rilatanta al la transformiĝo de varmiga energio en elektran energion.

Termometro. Instrumento por mezuri la gradon de varmo.

* **Terni** (ntr). Spasme k brue elspiri aeron per nazo k buŝo pro subita ekscito de la nazaj nervoj : *ne ekzistas ~o sen nazo Z* (Vd FUMO).

teroro Z. Politika reĝimo uzanta kruel-econ k teruron kiel regadrimedon.

* **Teruro.** Timego : *tra vitro de ~o pli-grandiĝas la mezuro Z*; *atakis ~o, ek-tremis la kruro Z.* ~1 (tr). Timegigi : *nura ombro ~is lin*; *sonĝo ~is lin Z*; *ili kuras ~ile Z.* ~a. 1 Timegiga : *~a akcidento*; *~a estas la stato de la aferoj Z*; *tiuj kalumnioj donis ~ajn fruktojn Z.* 2 (f) Tre forta : *ŝi havis ~an malamon kontraŭ li Z.* ~e. 1 Timegige : *li ~e punis la kulpulojn.* 2 (f) Tre forte, ekstreme, eksterordinare : *~e gajaj saĝnis al ili iliaj propraj ŝercoj Z*; *vi trovos ĉion ~e malorda*; *estas ~e, kiel mi volas manĝi Z*; *~e malbela virino Z*; *~e granda Z, sendanka Z, sola Z*; *~e malbona vetero Z*; *tiu forto de inercio ~e malhelpis ĉiun nian paŝon Z*; *~e suferi.* ~igl. Igi ~anta : *la kolero ~igis lin.* ~ajo. ~a afero. ~eco. Timegindeco : *nun mi plene sentas la tutan ~econ de l' danĝero Z.* ~ismo = teroro.

testo. Enketa noto por pedagogiaj eksperimentoj k psikologiaj mezuroj plenumota de la lernantoj mem; inteligentprovo.

* **Testamento.** 1 Skribaĵo per kiu iu persono deklaras siajn lastajn volojn k ordonas pri asigno de la postlasota heredaĵo. 2 Nomo de ĉiu el la du partoj de Sanktaj Kristanaj Libroj : *Malnova ~o.* ~1 (tr). 1 Asigni aŭ ordoni ion al iu per ~o : *li ~is al sia filo, ke li konstruu domon por.* 2 (f) Postlasi, transdoni; tradicie ordoni : *de unu generacio al la alia estis ~ata la respektigo al tiu nomo.*

* **Testiko.** Ĉiu el la du glandoj sekreciantaj la spermon ĉe virhomoj k mambestoj.

* **Testudo.** Rampulo 2, kies tuta korpo estas entenata en korneca kiraso, el kiu povas elĝi la kapo, la kvar piedoj k la vosto : *la maraj ~oj atingas pli ol unu metron da longo*; *paŝi kiel ~o.* ~ajo. Substanco konsistiganta kirason de maraj ~oj. ~e. Kiel ~o, tre malrapide : *sin treni ~e Z* (Vd LIMAKO).

* **Tetano.** Infekta, plej ofte mortiga, malsano karakterizata per fortegaj konvulsioj.

* **Tetro.** Sovaĝa birdo el fam. de kokoj (*tetrao letrix*).

* **Tetrao.** G. de sovaĝaj birdoj el fam. de kokoj (*tetrao*). (Kp UROGALO.)

* **Tezo.** 1 Aserto elmetata k defendata de iu persono : *tiu ĉi konstato estas tre valora por mia ~o*; *lia senpruva ~o estas nur hipotezo.* 2 Scienca aserto prezentata k defendata de kandidato en iuj universitataj ekzamenoj.

* **Tia.** 1 Montra adj. esprimanta la kvaliton k signifanta « de tiu kvalito, grado, naturo, speco » : *la stato de l' afero estas ~ Z*; *mia plano estas ~ Z*; *por ke lingvo estu universala, ne sufiĉas nomi ĝin ~ Z*; *kion vi farus en ~ okazo ? mi ne amas ~jn parolojn Z*; *ĝuste ~n vidon li havis, kiam li en kotero sian pezan glavon en la glacian batis Z*; *ili estas fieraj, ni ne estas ~j*; *la tuta familio sentis sin feliĉa, k ~ ĝi efektive estis Z*; *al la sufikso estas donita la signifo de memstaraj vortoj k kiel ~j ili estas lokitaj en la vortaro Z*; *en ~ aŭ alia formo*; *kio kaŭzis ~n grandan ribelon Z ? ne skribu al mi ~jn (tiel) longajn leterojn Z*; *ĉu ne estus al vi agrable havi ~n saman kapablon Z ? mia teruro estis ~, ke mi ne povis elparoli ĉe unu vorton.* 2 Ekkria samsenca adj. : *~ homo mortis Z* ! 3 Korelativa samsenca adj. uzata kiel antaŭaĵo al *kia* aŭ *kiel* (Vd *KIA* 3, *KIEL* 4) k montranta komparon pri kvalito : *ĉiu esp-isto povas havi ~jn konvinkojn aŭ fari ~jn agojn, kiajn li volas Z*; *mi prenos la robon ~n, kia ĝi estas*; *kia patro, ~ filo Z*; *kia ago, ~ pago Z*; *kia naskiĝis, ~ grandiĝis Z*; *kun kiu vi kuniĝas, ~ vi fariĝas Z*; *~j, kiel mi, ne atakas are unu homon B*; *la uzado de la artikolo estas ~ sama kiel en la aliaj lingvoj Z*; *li ne estas ~ persono, kiu*

permesus al sition; spegulon ~n, kie vi ekvidos Z. ~ajo. Io ~.

* **Tial.** Adv. signifanta « pro tiu kaŭzo, motivo » : *hodiaŭ estas bela frosta vetero, ~ mi prenos miajn glitilojn Z; la homoj ne komprenas unu la alian k ~ ili tenas sin fremde unu kontraŭ la alia Z; ĉar ni decidis kunvenadi ĉiujare, ~ ni devas klarigi al ni, por kio ni kunvenas Z; ĉar vi forĵetis ĉiujn miajn konsilojn, ~ mi ridos ĉe via malfetiĉo Z; ĉar simila konstruo de lingvo estas tute fremda por la Eŭropaj popoloj, ~ mi tute alkonformigis tiun ĉi dismembrigon de la lingvo al la spirito de la lingvoj eŭropaj Z. ~ ke, ~ ĉar. Pro tio, ke : mi ne povis veni ~, ke mi estis malsana; ĉiuj ŝatis esp-on nur ~ ke ĝi alproksimigas reciproke la korojn de homoj Z; mi petas tion ĉi ~, ĉar mi scias la inklinton de la plimulto da homoj Z; mi devas peti la leganton ne preni tro facile (neserioze) miajn rimedojn de solvo sole nur ~, ĉar ili aperos al li eble kiel tro simplaj Z. ~o = kialo. ~lgi = kialigi.*

* **Tiam.** Adv. signifanta : 1 En tiu tempo, en tiu momento : ~ mi estis ankoraŭ juna; ~ mi loĝis en Vieno; morgaŭ mi finos mian laboron k ~ mi estos libera; de ~ li estas malsana. 2 Ĉe tiu okazo, ĉe tiuj kondiĉoj : rompu la murojn inter la popoloj, nur ~ povos mal-aperi tiaj bestaĵoj k krimoj Z; la artikolo estas uzata ~, kiam ni parolas pri personoj aŭ objektoj konataj Z; ni ne uzas la akuz-on ~, kiam la klareco de la senco tion ĉi malpermesas Z; se ni konscios bone la esencon k celon de tiaj kongresoj, ~ ni venados al ili kun ĉiam freŝa entuziasmo Z; se la senco ne montras al ni, kian prep-on uzi, ~ ni povas uzi la komunan prep-on JE Z; se ni memoros pri la postuloj de la verda standardo, ~ ni ne timos plu paroli k agi, ~ ni irados al nia celo konscie k kuraĝe Z. ~a. Ekzistanta en tiu tempo : la ~aj gazetoj nenion raportas pri tio.

Tiaro. Ceremonia kapvesto de la papo, ornamita per tri kronoj. Kp MITRO, CIDARO.

* **Tiblo.** Longa dika osto inter genuo k maleolo.

* **Tie.** Adv. signifanta : en tiu loko : *kion vi faras ~ Z ? mi restas ~ ĉi Z; for de ~ ĉi Z ! ~n metu laŭjon Z; sendu ~n por rigardi Z; li maltrankvile paŝas tra la ĉambro ~n k reen Z; la vorto « ĝardenon » staras ~ ĉi en akuz. Z; se ni iam post prepozicio uzas la akuz-on, la akuz. ~ dependas ne de la prepozicio, sed de aliaj kaŭzoj Z; ofte kunvenas personoj de malsamaj nacioj, sed ~ komprenas sin reciproke nur tre malgranda parto da kunvenintoj Z; oni suferas ~, kie oni estas vundita; kie estas mielo, ~ muŝoj ne mankas Z; kie regas la forto, ~ rajto silentas Z; kie dento doloras, ~n iras la langvo Z; ~a produkto; ĉu vi estas ĉi-~ulo ?*

* **Tiel.** 1 Adv. signifanta « En tia maniero, en tia grado » : ~ vi kontentigos ĉiujn; se estas ~ Z; estu ~ afabla k sciigu min; ŝia patrino insultis ŝin, kial ŝi revenis ~ malfrue Z. 2 Samsencan korelativecon : li estas ~ forta, kiel vi Z; mi zorgas pri ŝi ~, kiel mi zorgas pri mi mem Z; ni ne estas ~ naivaj, kiel pensas pri ni kelkaj personoj Z; elparolu ~, kiel mi montris al vi Z; vi ogu ~, kiel vi decidis Z; la kreado de vivipova lingvo ne estas ~ facila afero, kiel al multaj ŝajnas Z; timi, ke lingvo internacia detruos la lingvojn naciajn, estas ~ same ridinde, kiel timi, ke la poŝto minacas nenigi la buŝajn interparoladojn Z; ~ same kiel mi en la nuna momento ne estas ia naciano, ~ same mi ankaŭ sentas ke mi estas nur homo Z; kiel oni sternas, ~ oni dormas Z; kiel oni vin taksas, ~ oni vin regalas Z; kiel la antikvaj Hebreoj tri fojojn ĉiujare kunvenadis en Jeruzalem, ~ ni ĉiujare kunvenas Z; kiel estas sendube, ke post la nokto venas mateno, ~ sendube estas, ke esp. estos enkondukita en komunan uzon Z; tiuj ĉi provoj estis farataj kiel de privataj personoj, ~ ankaŭ de tutaj societoj Z; Kalifornio estas tre riĉa lando kiel per mineraloj, ~ ankaŭ per produktaĵoj de la regno kreskaj; mi konas lin ~ longan tempon, kian povas ampleksi mia memoro Z; la suno estis ~ ĉerure arda, kvazaŭ la tero tro proksimiĝis al ĝi. 3 Konsekvencan : la nokto estis ~ malluma, ke ni nenion povis vidi Z; mi aranĝis plenan dismembrigon de la ideoj en memstarajn vortojn, ~, ke la tuta lingvo konsistas sole nur el senŝanĝaj vortoj Z; la provoj de la unua kategorio

estis ~ komplikitaj k ~ nepraktikaj, ke ĉiu el ili mortis tuj post la naskigo Z; se vi ne akiros la amon de la princo, ~ ke li pro vi forgesu patron k patrino... Z; nur se homo vin ~ ekamus, ke vi estus por li pli ol patro k patrino... Z. Kp KIEL 4, TIOM. ~e. ~, en formo pli akcentita. ~a. Tia, en formo pli akcentita.

* **Ties.** Nevariebla pronomo montranta posedon, apartenon k signifanta « de tiu, de tio, de tiuj »: kies panon oni manĝas, ~ vorton oni parolas Z; mi neniam sekvis ~ konsilon; ~ opinio ne multe valoras; la kuracisto kliniĝis antaŭ la fremdulo k laŭ ~ deziro ekzamenis la malsanan virinon; oni tre ŝatas lin pro ~ lerteco; tio estas la volo ~, kiu nin sendis; kies monon mi prunteprenas, ~ ŝuldanto mi estas; la regiono de la urbo k de ~ ĉirkaŭaĵo estas tre varia; unu nacio taksas k prijuĝas la alian laŭ ~ literaturo; mi vidis la fondinton de la esp-a framasona loĝio k ~ prezidanton kviete parolanta kun katolika pastro; la reĝo kunvokis ĉiujn stajn vasalojn kun ~ subuloj; oni preparis loĝejojn por la delegitoj k ~ parencoj; li pendigis niajn fratojn en ~ propra urbo. Kp KIES 3.

Tifo. Infekta febra intesta malsano.

tigo ☙. Parto de la herbecaj plantoj, kiu kunligas la foliojn kun la radikoj. Kp STIPO, TRUNKETO.

* **Tigro.** Granda rabobesto el fam. de katoj, kun laŭlarĝe nigre striata felo (*felis tigris*).

tiko 1 ☙. Nerva kuntiro de muskoloj, plej ofte tiuj de la vizaĝo. 2 Z Speco de tolo el duobligitaj fadenoj.

* **Tikil** (tr). Kaŭzi per delikataj k ripetaj ektaŭsoj de iuj partoj de la korpo sentumaĵon, kiu estigas konvulsian ridon: (f) tiu muziko agrable ~as la orelojn. ~a. 1 ~anta. 2 (f) ~iĝema, facile vundebla: tio estas lia ~a (vunda) punkto Z. 3 (f) Malfacile solvebla: ~a afero Z. ~iĝema. Tuŝotima, ~osentema, facile impresebla per ~ado.

tiktako B. Alternanta regula sono, kiel tiu de horloĝo. ~i (ntr). Aŭdigi ~on.

tildo (Ti). Signotipo simila al kuŝanta litero S: ~.

* **Tilio.** Arbo, kies florojn oni uzas por fari kvietigajn infuzojn (*tilia*).

* **Timi** (tr). 1 Senti malagrablan senton, kaŭzatan de efektiva aŭ imaga minacanta danĝero aŭ malbono, kiun oni deziras eviti: ~i la doloron, la morton, la maron, la mokojn Z; ~i la patron, la ŝtelistojn; ~u Dion Z; korniko vundita propran voston ~as Z; mi ~is konfesi tion; li ~is diri ~, entrepreni vojaĝon Z; ne ~u servi al ili Z; mi ~as, ke mi povas fari ion maljustaĵon al iu Z; mi ~as, ke oni vin aŭskultas Z; la esp-istoj ne ~is, ke la mondo kulpigos ilin pri la deziro helpi al la unuigo de la homaro Z. 2 Konsideri kiel baldaŭ okazontan ion malbonan k bedaŭrindan; antaŭtimi: ~i ribelon; ~i pri sia vivo, havaĵo; vane vi ~as, ke mi volas enkonduki novan ortografion Z; mi ~as, ke pluvos morgaŭ, ke li ne venos; ĉu ni devas ~i, ke nia luta laborado fariĝos vana Z? mi ~as, ĉu tio ne estas sonĝo; mi ~as, ĉu post tiel belaj promesoj vi ne kaŝas malpli sukcesajn rezultatojn B; mi ~as, ke via indigno diklus al vi tro akrajn vortojn Z; ne ekzistas eĉ la plej malgranda kaŭzo por ~i, ke aperus ia nova lingvo, kiu elpuŝus esp-on Z. ~o. Sento de tiu, kiu ~as: paliĝi de ~o; ~o al, antaŭ tiu, pro io; ~o al, antaŭ la misero; la komenco de la saĝo estas ~o antaŭ Dio Z; la virtuloj estas sen~aj Z. Kp TERURO. ~a, ~ema. Inklina al ~o: antaŭ ~a okulo potenciĝas eĉ kulo Z; ~ulo ~as eĉ sian propran ombron Z; ~ema kiel kuniklo, leporo. **Mal~i** (tr). Riski fari ion malgraŭ ebla danĝero: li mal~is nin insulti. **Mal~a.** Malinklina al ~o (Kp KURAĜA, RISKEMA, AŬDACA, ENTREPRENEMA, AROGANTA, BRAVA). ~osento = timo.

* **Timiano.** Tre aroma veg. el fam. labiacoj, uzata kiel spicaĵo (*thymus*).

* **Timono.** Longa ligna stango fiksita horizontale ĉe la antaŭo de veturilo k al kiu oni jungas la ĉevalojn.

timpano Z. 1 ♥ I.a orela kavaĵo sur kiu estas etendita la rezona membrano. 2 ♪ Muzikinstrumento kaldronsimila kun sur-etendita felo. 3 ♣ Spaco enkadrigata per la kornicoj de frontono.

tino Z. 1 Granda nekovrita kuvo el ligno: ~o kun akvo Z; lesiv~o, vin~o; la premejo estas plenaj k la ~oj tropleniĝis Z. 2 ♣ Granda marfiŝo kun bon-

gusta karno iom simila la bovidan viandon (*thynnus*).

Tindro. Spongeca, tre brulema substanco, devenanta de iuj fungoj.

* **Tineo.** Malgranda papilio, kies larvoj mangas lanon, ŝtofojn, peltojn (*tinea*).

Tinko. Bongusta riverfiŝo samfamilia kiel la karpio (*linca*).

Tinkuro. 1 Fluaĵa substanco por kolorigi teksaĵojn aŭ fadenojn per ensorbado. 2 ☞ ☞ Solvaĵo de iu substanco en alkoholo. ~isto. Homo, kies metio estas kolorigi aŭ senmakuligi teksaĵojn. ~i (tr). Kolorigi per ~o.

* **Tinti** (ntr). 1 Interfrapiĝante eligi sekan sonon: la amboso ~ante resonigis per la pezaj marteloj de la forĝistoj; la glavo k armaĵoj krak~is Z; ~igi glasojn, monerojn; tia malbeno, ke ĉe ĉiu, kiu tion aŭdis, ek~os en ambaŭ liaj oreloj Z; ĉirkaŭita de granda sekvantaro, kun bruo k ~o la faraono eniris en la salonon B; aŭdigis ~ado de armiloj, huŝo~ado de ĉevalo. 2 (f) Mallerte ludu muzikilon: ŝi povas iom ~i sur fortepiano Z; ili ~as sur psalteroj, pensante, ke ili estas muzikistoj egalaj al David Z. ~ilo. Malplena metala sfereto entenanta metalan buleton, kiu per skuigo estigas sonon.

* **Tio.** Montra pronomo signifanta « io, kion mi nun vidas antaŭ mi aŭ pri kio mi nun parolas; tiu afero, tiu aĵo, tiu objekto, tiu ideo »: ~ estas tre facila; de kio ~ venas Z? kion ~ signifas? ekzistas personoj, kiuj ~n ne komprenas Z; ~ ĉi estas la ĉefa celo de niaj kongresoj Z; li ne similas al ~, kio li antaŭe estis Z; ~, kion vi diras, estas tre grava; ŝi rakontis ~n, kio okazis al ŝi Z; ~ ĉi estis feino Z; ĉu ~ estas vi, Ivan Z? ~ estas tute mia opinio; ~ estas hundoj, kiuj bojas; ~ estas ili, kiuj parolis al faraono Z; ~ estas tiuj fremduloj, kiujn ni atendis; ~ estis la vortoj, per kiuj li finis; (~ĉi) estis la unua fojo Z; kion vi promesis, ~n plenumu Z; mi volis atentigi vin pri ~, ke en nia afero ĉio povas esti atingita nur per harmonio k konstanteco Z; la esp-ismo celas nur al ~, ke ia tago k vivipova komprenilo inter la popoloj ekzistu Z; la danĝero de ilia atako konsistis en ~, ke ĝi estis kaŝite preparita Z; la dua kulpiĝo, kiun ni ofte devas aŭdi,

estas ~, ke ni estas malbonaj patriotoj Z; ni memoru pri ~, ke niaj kongresoj estas antaŭparolo por la historio de la estonta interfratigita homaro Z; ĉio dependas de ~, kiel oni konsideras la aferon; konforme al ~, kiel mi ordonis al vi Z. Kp KIO 3, ĉi. Vd ESTI 3.

* **Tiom.** Montra adv. rilata al nedefinita, sed plej ofte, en praktiko, al granda kvanto, k: 1 signifanta « tia kvanto, tia nombro »: ili prenis sur sin malfacilan taskon ĵuste, kiam ekzistis ~ da malhelpoj Z; mi ne pensis, ke ~ da homoj pereis; la lipoj, kiujn mi kisadis ~ ofte Z; ~ pli bone Z; ~ multe da laboroj k suferoj Z; ~ (~ multaj) estis la jaroj de la vivo de Sara Z; ~ malfeliĉoj Z. 2 montranta korelativon: verŝu al mi ~ da akvo, kiom da vino; la patro donis al ni ~ da piroj, kiom da pomoj; mi havas ~ da libroj, kiom (aŭ: kiel) vi; Konfuceismo estas ne ~ religio, kiom filozofio; li havas ~ da kapablo, kiel mi Z; helpu al li ~, kiom vi povos; lasu lin demandi ~, kiom li deziras Z; mi povas diri almenaŭ ~, kiom mi ĝin aŭdis Z; mi prenas kiel alestantojn vin ĉiujn ~, kiom vi estas Z; kiom da kapoj, ~ da opinioj Z; ĝi plaĉas al mi ~ same, kiel se miaj versoj estus elkriataj de publika anoncista Z. 3 montranta sekvon de kvanto: estis ~ da homoj en la salono, ke ni apenaŭ povis moviĝi; li drinkis ~, ke li ebriiĝis; tio estas ~ pli grava, ĉar li estas konata de ĉiuj; ~ (des) pli bone por ni Z. Kp KIOM, TIEL. ~aj, ~ multaj. Tiel multaj.

Tip. 1 Ideala modelo prezentanta altgrade en si la karakterizajn ecojn de iu speco da personoj aŭ objektoj: li estas vera ~o de honestulo; li havas la japanan ~on; la plej perfekta ~o de plena k riĉa lingvo Z. 2 Modela peco laŭ kiu oni fabrikas similajn pecojn: la diversaj liter~oj de presarto. Kp ŜABLONO, NORMO. ~a. Konforma al la ~o: la ~aj ecoj de la Angloj; vizaĝo ~e hebrea.

Tipografio. Presarto.

tipometro (Ti). Linilo kun skalo por mezuri la tipografiajn punktojn, uzata ĉe la kompostado.

* **Tiri** (tr). 1 Movi ion aŭ iun al si kun pli malpli granda peno, ne ŝangante sian lokon: ~i ŝnuron; ~i inĵanon per la mano; fiŝo ne iras, sed hoko ĝin ~as Z;

ek*~i* la manikon de iu Z; *~i* la harojn al iu; li *~is* la pomon el la mano de la infano; ne *~u* la aferon ĉiu al sia flanko Z; la loto estas *~ita* Z (efektivigita); ĝi tranĉas la orelon tiel terure, kiel se iu *~us* karbon sur vitro Z. Kp ŜIRI, PINĈI, TAŬZI. 2 Movi ion kun si aŭ post si kun pli malpli granda peno, irante antaŭen: du bovoj *~is* la plugilon; urson al mielo oni ne *~as* per orelo Z; via kompato for*~iĝis* de mi Z; *~ĉevalo*, *~rimeno*; falsloto *~is* post si longan luman strion Z; (f) kun si la reĝo *~as* for la sorton de ĉiuj Z. Kp TRENI. 3 (f) Longigi: *~ata voĉo* Z, muĝado Z, paŝo; *~ale boji*, *~boji*; *~aŭlarĝe* de la herbejo *~iĝis* rivereto Z; longe *~iĝas* (etendiĝas) la muroj; blua fumo de pulvo *~iĝis* kiel nuboj tra inter la malumaj arboj Z. 4 (f) Logi 2: ĉi tien nin *~as* nia koro Z; l' admir' min *~as* al vi, granda homo! ili vane provis en*~i* nin en polemikon Z. 5 (f. iu) Havigi al si ian rezulton aŭ konsekvencon el io: *~i el* io profiton Z, utilon Z, instruon, konkludon (Kp ĈERPI). 6 (f. io) Sekvigti, estiĝi, ricevi rezulton: tiu vorto *~as* grandan signifon el la kunteksto; tiu konflikto povas *~i* post si gravajn sekvojn. Sin *~i*. 1 Pene antaŭeniri: sin *~i* sur kruta vojo; mia krimo al la ĉielo sin *~as* per vaporo malodora Z (Kp GRIMPI, RAMPPI). 2 (f) Direkti sian deziron al; sopiri al: malklare sin *~i* al iu revo Z; al via edzo vi vin *~os* Z. *~o*. Ago de tiu, kiu *~as* aŭ rezultato de tiu ago: eltrinki per unu *~o* Z (gluto); *~o* (streko) de krajono; nia entrepreno dum longa tempo estis elmetata al senĉesaj ventoj, al senĉesa *~ado* k puŝado Z. *~ilo*. Ilo por *~i*: kork*~ilo*, buton*~ilo*, bot*~ilo*. Al*~i* (tr). 1 *~i* al si: la al*~a* forto de la suno. 2 (f) Allogi: al*~i* la atenton, ĝeneralan intereson; per pacienco oni al*~as* al si potenculojn Z; tia komunehoma celo al*~is* nin al esp. Z (Kp KAPTI). El*~i* (tr). Pene eligi ion el io: el*~i* karbon, oron el la tero (Kp EKSTRAKTI, PRODUKTI); el*~i* larmojn el la okuloj de ĉiuj; (f) el*~i* sekreton, konfeson de iu; eĉ tiu ĉi ne povis el*~i* lin el lia flegma trankvileco; sukcese sin el*~i* el ekzameno. Kun*~i* (tr). Kunstreĉi: kun*~i* la muskolojn; terura grimaco kun*~is* liajn trajtojn; en pozo kun*~ita* k sufero kunpremita Z; kun*~iĝi* pro malvarmo, sekiĝo, timo. Kp ŜRUMPI.

Re*~i* (tr). Revenigi returne: la luno estis re*~inta* sin malantaŭ nigrajn nubojn; re*~i* la etenditan manon; kiam vorto eliris, vi ĝin jam ne re*~os* Z; la malamika armeo, la superakvo re*~iĝis*; ŝi rigardis lin silente, re*~eme*.

Tirano. 1 En antikva Grekujo, homo, kiu uzurpis la absolutan regpovon en iu civito, sed kies aŭtoritato posedis nenian religian karakteron. 2 (f) Maljusta k kruela regnestro. Kp DESPOTO. 3 (f). Senindulge k kruelo ordonema homo. *~a*. Senindulga k kruelo trudordona: *~a povo*; *~e regi*; *~aj ordonoj*; (f) *~aj* (al kiuj oni ne kuraĝas malobei) kutimoj; lia *~eco* transiris la limojn; (f): *~eco de la modo*; *~i iun per tedaj vizitoj* Z. Kp DESPOTECO, SKLAVECO, SUPREMITECO, JUGO, UNGEGO.

Titano. En greka mitologio, gigantoj, kiuj provis invadi la Olimpon. *~a* (f). Kolosa: *~a laboro*.

* Titolo. 1 Honora nomo montranta rangon, postenon, oficon: havi la *~on ministro*, doktoro, prezidanto; li ricevis la *~on princo* Z; vi donadis al mi la *~on de majstro* Z; *~o sen mono*, sen signifika sono Z. 2 Surskribi metita sur libro, gazeto, artikolo, ĉapitro por distingiĝi ĝin aŭ anonci ĝian enhavon: *ripetata parolo pri la sama ~o* Z (Kp RUBRIKO). 3 Tio, kio provas ies meriton aŭ rajton: la kandidatoj devas konigi al la prezidanto siajn *~ojn*. *~i* (tr). 1 Nomi iun per *~o* 1: ne forgesu dum la aŭdienco ĉiam *~i* la ĉefon generalo B. 2 Surskribi ion per *~o* 2: kiel vi *~os* vian novan verkon B?

* Tiu. 1 Montra pronomo: *~ estas mia amiko*; ĉi *~ legas*, *~ skribas* k la aliaj dormas; plej bone ridas *~*, kiu ridas la lasta Z; kiu vivos, *~ vidos* Z; kiu rompis, *~ pagu* Z; doktrino apogita sur *~ de Platono*. Vd ĉiu RIM. 2 Montra adj.: mi ne konas *~n homon*; *~j ĉi du amikoj promenas ĉiam duope* Z; ne timu *~n hundeton*; *~ monto ne estas tre alta*; *~ ĉi libro havas 60 paĝojn*; prenu *~n glason*, kiu estas sur la tablo. Kp KIU, IU.

tizano ☞. Infuzo aŭ dekokto de kuracaj herboj, kiu servas kiel trinko por malsanuloj.

tofo Z. Stoneca tavolo ne penetrebila de la vegetajaj radikoj, kiu etendiĝas en kelkaj grandoj sub la tavolo da humo: *~a grifelo* Z.

Togo. Ceremonia vira vesto de la antikvaj Romanoj, konsistanta el vasta lana tuko, kiun oni drapire volvis ĉirkaŭ la korpo, lasante libera la dekstran brakon.

* **Tolo.** Teksaĵo farita el lino aŭ kanabo. **~aĵo.** Tuko el ~o : ĉemizojn, kolumojn, manumojn k ceterajn similajn objektojn ni nomas **~aĵo**, kvankam ili ne ĉiam estas faritaj el ~o Z. **Lak~o, vaks~o.** ~o ŝmirita sur unu flanko per lako, por ke ĝi estu nepenetrebla de akvo Kp LINOLEUMO, VAKSTAPIŜO.

* **Toleri** (tr). Ne kontraŭstari al io, kion oni ne aprobas aŭ kio malplaĉas, ĝenas aŭ suferigas, kvankam oni kapablas malhelpi ĝin : ~u, ke mi parolu Z ; mi ne povas ~i, ke vi diras tiajn malsagaĵojn ; ~i la kapricojn de infano B ; ~i en la regno ĉiujn religiojn B ; kun tia homo oni ne ~us kunvivi eĉ nur unu semajnon ; (f) tiu regulo ne ~as esceptojn. Kp LASI, SUFERI, ELPORTI, PERMESI, AKCEPTI. **~ebla.** Povanta esti ~ata : ~ebla eraro ; kutimo ~ebla, kvankam ne laŭdinda ; ne~ebla jugo. **~ema.** Inklini ~i : li estas ~ema al la diversaj opinioj.

Tomato. Veg. el fam. solanacoj kun manĝeblaj brile ruĝaj fruktoj (*solanum lycopersicum*).

* **Tombo.** Fosaĵo en tero aŭ ŝtona monumento, kien oni metas mortinton : (f) la frunto kovriĝis per ~a paleco Z. **~ejo.** Loko destinita por enhavi plurajn aŭ multajn ~ojn. **En~igl.** Meti en ~on.

* **Tombako.** Kunfandaĵo el kupro k zinko.

tomismo §. 1 Doktrinaro de Tomaso el Akvino, esence konsistanta en adapto de la filozofio de Aristotelo al la kristanismaĵ dogmoj. 2 Doktrinaro apogita sur tiu de Tomaso. Kp SKOLASTIKO.

* **Tono.** 1 Muzika sono : li aŭdis la ~ojn de orgeno Z ; sonu plue, vi ~oj de la ĉaskorno Z ; harmoniaj ~oj ; mis~o. 2 Interspaco inter du notoj. Kp HEMOLO, DIESO. 3 Grado de la muzika skalo, sur kiu estas fundamentita muzika verko : doni la ~on Z (f : havi la ĉefan voĉon ; esti sufiĉe influa por esti obee imitata de ĉiuj. Vd KONDUKI §). 4 Nuanco de la voĉo, per kiu oni esprimas siajn sentojn : aĉabla, amika, kolera, kortuŝa ~o ; paroli

kun aŭtoritata ~o Z ; ŝi diris per ~o, kiu volis soni kiom eble plej aristokrate Z ; de viaj lipoj neniam sonu ~o de sufero Z ; la ĉefa ~o de la libro estas iom melankolia. Kp KOLORO. 5 Nuanco de koloro : tapiŝo kun blua ~o. **Bon~o** Z. Ĝentilaj manieroj de bonedukita homo : en tio konsistas la bon~eco Z. **Unu~a.** 1 Aŭdiganta ĉiam la saman ~on 1 : la unu~a murmurado de la vento. 2 Vidiganta ĉiam la saman ~on 5. 3 (f) Ĉiam sama, ne sufiĉe varia, teda : unu~a rakonto, stilo, vivo (Kp MONOTONA, GRIZA, HEKANTAĴO, BANALA).

* **Tondi** (tr). Fortranĉi el io per ~ilo : ~i la harojn, la barbon al iu ; ~i ŝafon, arbon ; mallonge ĝisnude ~ita hundo Z. Kp RAZI, FALĈI, TONSURO. **~ilo.** Speciala instrumento konsistanta el du interkruciĝantaj almoveblaj klingoj, kies interna rando estas tranĉa.

* **Tondro.** 1 Krakbruego aŭ rulbruego akompananta fulmon : ~o eksonis B, ekbruis ; ankaŭ diablo ~on (= fulmon) suferos Z. 2 (f) Bruego : ~o da aplaŭdoj (Kp URAGANO) ~a voĉo. **~i** (ntr). 1 Fulmante bruegi. 2 (f) Bruegi : ne ĉio batas, kio ~as Z ; ek~is la voĉo de la kolonelo B ; tiuj vortoj ek~is el lia buŝo Z ; ek~is la tamburoj B, la kanonoj ; la radoj de la vagonaro ~is sur la ponto ; ~as aplaŭdoj ; tiaj diskutoj ~as hodiaŭ tra la tuta mondo ; la popolo ek~is per granda aklamado.

tonelo. Internacia mezurunuo de volumeno por ŝipoj, valoranta 1 m³ 83.

tonsilo ♥. Migdalforma glando, troviganta malantaŭ la buŝo.

Tonsuro. Razita rondajo sur la kapverto de katolikaj pastroj. **~i** (tr). Fari ~on al iu.

topo ⚓. Elstara plato ĉe la supro de la unua parto de la masto. **~masto.** Masto, kiu estas super la ~o. **~velo.** Velo de ~masto.

* **Topazo.** Flava diafana juvelŝtono.

Topografio. Detala priskribo de iu regiono.

toporo ☼. Hakilo kun tre larĝa k plata klingo k tre mallonga tenilo. Kp ADZO, HAKILO.

toro. 1 🌀 Ronda elstarajo ĉirkaŭ kolono. 2 △ Volumenajo naskita de

cirklo turniganta ĉirkaŭ rekto lokita en ĝia ebena sed ne trairanta ĝian centron.

torako ♥. La brusta parto de la korpo.

* **Torĉo**. Malnova kruda lumigilo konsistanta el tordita ŝnuro aŭ ligna bastono ŝmirita per rezino, vakso aŭ peĉo : ~a *procesio* Z ; (f) *lia batalilo estas la ~o de l' vero, kiu kune la tempo nepre vekos la homaron dormantan ; tiuj fervoruloj tenas la ~on (daŭrigas la propagandon) de niaj ideoj ; preni en la manon la ~on (gvidi la propagandon) de la liberiga ideo*.

* **Tordi** (tr). 1 Turni teksaĵon aŭ fleksiblan objekton per ĝiaj ekstretoj laŭ reciproke kontraŭa direkto : ~i *malsekan tukon* ; ~i *lanon, fadenon ; pinte supren-~itaj lipharoj* ; ~igi *kiel serpento ; la vento ~as (turnas, kirlas) la ondojn* B, *la akvon en akvoturnojn* B ; *el-~igema k kurbiganta serpento* Z. Kp VOLVI, ŜPINI. 2 Misformi aŭ difekti ~ante : ~i *la buŝon* (Kp GRIMACI, KARIKATURI) ; *li ~is al si la piedon ; arbo ~ita de vento ; lia vizaĝo rigidigis en terura ~iĝo* Z ; *mal-sato ~as la ventrojn ; ne unu hundo lin mordis, ne unu vento lin ~is* Z (li estas multe spertinta) ; *for-~i Z, ~orompi la kapon al birdo* Z. ~a. Spiralforma, formanta plurajn kurbojn : ~a *strato* ; ~i (it)a (embarasite k implike malklara) *frazo ; prezenti la faktojn false k dis-~e* (Kp SERPENTA, ZIGZAGA, ONDOLINIA, TURN-IĜA).

Toreadoro. Homo batalanta kontraŭ la bovoj en la hispanaj bovaj kurludoj.

Torento. 1 Rapidega daŭra akvofluo estigata de granda dekliveco de grundo. 2 Rapidega nedaŭra akvofluo estigata de pluvego aŭ neĝfandiĝo. 3 (f) Io, kio estas abunda k rapidega : *la ~o de liaj deziroj povos pli libere fluegi* Z ; *la lucernoj dis-verŝas ~ojn da lumo ; ~oj da larmoj, da harmonio ; ~o da vortoj* Z, *da insultoj*. Kp LAVANGO, VENTEGO, URAGANO. ~a. Simila al ~o : ~a *rivereto, pluvo ; ~aj larmoj ; pluvus ~e*. ~1 (ntr). 1 Flui ~e : *la pluvo ~is* Z. (Kp ŜPRUCI, FLUEGI). 2 (f) Sin fortege ĵeti : *ili ~is sur lin*.

* **Torfo**. Spongeca bruligebla substanco, samnatura kiel karbo, k kiu estiĝas en marĉoj per malkomponiĝo de vegetaĵoj. ~ejo. Loko, kie troviĝas ~amasoj.

* **Torni** (tr). 1 Rondforme prilabori per tranĉa ilo pecon el ligno, eburo, metalo fiksitan sur speciala turniganta aparato : ~i *globon el ligno* B ; (f) : ~i *belsonan frazon*. 2 Rondforme prilabori argilon fiksitan sur speciala turniganta plato por fari poton, vazon, kruĉon ks.

* **Tornistro**. Dorsosako kun rimenoj uzata de militistoj, ekskursantoj, lernantoj ks.

Torpedo. Eksplosa subakva aparato uzata por detrui aŭ difekti la malamikajn ŝipojn.

Torso. 1 Supera parto de la homa korpo sen la kapo k sen la brakoj, konsiderata aparte de la cetera korpo ; trunko. 2 Skulptaĵo prezentanta nur tiun parton. Kp BUSTO.

* **Torto**. Plata, ordinare rondforma kuko sur kiu estas etendita tavolo da flano aŭ da sukeritaj kuiritaj fruktoj. Kp FLANO, PASTEĈO.

torturo Z. 1 Kruela turmentego, al kiu oni iam submetis kondamniton por lin puni aŭ akuziton por devigi lin al konfeso. 2 Fizika aŭ morala turmentego. ~1 (tr). Kruele turmenti.

Tosto. Dumfestena propono pri trinko por honoro aŭ sukceso de iu aŭ io. ~1 (ntr). Eldiri ~on.

totemo. Viva aŭ malviva estaĵo, ĝenerale besto aŭ veg. konsiderata de iu grupo (klano) da primitivuloj kiel praulo k protektanto de la grupo, al kiu ĝi servas kiel insigno k kolektiva nomo. ~ismo. Soci-religia sistemo bazita sur parenteco k ligo inter iu ~o k iu homa grupo. Kp TABUO.

* **Tra**. 1^a Prep. signifanta : 1 Ke movo komenciĝas ĉe unu ekstremo k atingas la alian : *du ekbriloj de fulmo ~kuris ~ la malluma ĉielo* Z ; *malrapide ambaŭ iris ~ la longa malplena strato* Z ; *vojaĝi ŝipe ~ la Rejno de Majenco ĝis Kolonjo* ; *li vagas ~ senvojaj sablaj dezertoj* Z ; ~ la *vento la voĉo ne aŭdiĝas* Z. 2 Ke movo komenciĝinte antaŭ iu loko, pasas en tiun lokon k daŭras pluen : *pelu mizeron ~ l' pordo, ĝi revenos ~ l' fenestro* Z ; ~ unu *orelo ĝi eniras, ~ la dua ĝi eliras* Z ; *mal-larĝa voĵeto kondukas ~ tiu ĉi kampo al nia domo* Z ; ~ la *fenestro la vaporo iras sur la korton* Z ; *se ni eĉ supozos, ke fina*

lingvo de la estontaj generacioj estos ne esp-o, en ĉia okazo la vojo al tiu ellaborota lingvo nepre devas konduki ~ esp-o Z; la suno britis sur lin ~ inter la branĉoj Z. Rm. : Kiam la kunteksto ne montras sufiĉe klare, ke la movo daŭras pli malproksimen ol la koncernata objekto, oni povas uzi la akuzativon : la luno lumis ~ la mantelon Z; ŝi fletis rigardon ~ la fenestran vitron Z. Sed tia uzo, laŭ la opinio de Z mem, ne estas konsilinda ekster la okazo de nepra bezono. 3 Ke la ago daŭras la tutan tempon ekde la komenco (= dum) : la koko krias ~ la tuta nokto Z; vin mi pelas, volu resti ~ kelka tempo en palaco mia Z; la alta urbo, kiu ~ dek jaroj la tutan grekan forton kontraŭstaris Z.

IIe Vortero kun senco de la prep. ~e. De unu flanko ĝis alia : tranĉi homon ~e per unu frapo de glavo. ~igi. Fari, ke io iru ~e de io : ~igi iun per glavo; (f) bonhumoro ~iĝas la tutan kurson.

IIIe Prefikso signifanta : 1 De komenco ĝis fina loko : ~haki, ~iri, ~kuri, ~lasi, ~pasi, ~tranĉi, ~veturi; ~flugis anĝelo preter la orelo Z; ~legi libron Z (legi de la unua ĝis la lasta paĝo kun pli malpli da atento); atenlan ~legon de tiu libro mi rekomendas al ĉiuj Z; distribe, pedante ~rigardi muzeon. 2 De komenco ĝis fina momento : ili ~dormis tie la nokton Z; ~babili la lecionhoron; ~danci la nokton; ~nokti en iu loko; ~labori la tagon; ĉiu tago estis vane ~sonĝita Z (pasigita songante); ~vintri Z; vivon ~vivi estas art' malfacila Z; ~surporti mizeron ksuferojn Z. 3 De komenco ĝis fina grado de plenumo; komplete, tutplene : ~bruli (tutbruli); li ~dandis (fordandis) en la vojo la monon Z; ~diboĉi (fordiboĉi) ĉion ĝis la lasta ĉemizo Z; mi estas ~frostila (tutfrostita); tiun libron oni devas ~lerni Z (finlerni); jen ili ĉiuj elfrotiĝos kiel vesto, tinoj ilin ~manĝos Z (formanĝos). Kp EL II, 2. Rm. : Ĉar laŭ tiu lasta signifo la pref. tra estas ofte dubasenca, oni uzu prefere la pli taŭgajn vorterojn fin, for, tut.

* **Trabo.** Longa, dika kvadratigita lignopeco servanta ordinare por subteni partojn de konstruo : meti ~ojn sur la vojon Z (f : estigi malhelpaĵojn. Vd BASTONO); en fremda okulo ni vidas ligneron, en nia ni ~on ne vidas Z (ni estas pli indulgaj por niaj difektoj ol por

tiuj de la aliaj homoj). ~ajo, ~aro. Kunajo da ~oj, ĉarpentajo.

trabanto = satelito.

Tradicio. 1 Buŝa transdonado de unu generacio al alia pri opinioj, ideoj, kutimoj, ritoj, rakontoj, okazaĵoj ktp. 2 Tio kio estas tiamaniere transdonita. ~a. Bazita sur ~o : ~a festo; ~a, kvazaŭ enkanonigita respondo; ~e konservata kutimo. Kp RUTINO, KONVENCIO, KONSERVATIVA.

* **Traduki** (tr). Transigi iun tekston aŭ konversacion de iu lingvo en alian, anstataŭigante vortojn k esprimojn de la unua lingvo per samsencaj vortoj aŭ esprimoj de la alia : ~i el la angla lingvo en la italan; ~i francan novelon esp-e B (aŭ esp-en). Kp INTERPRETI. ~(ad)o. Ago, laboro de tiu, kiu ~as : la ~o daŭris tri monatojn B. ~(aj)o. Verko rezultanta el tiu laboro : la ~o aperis samtempe kun la originalo B.

* **Trafi** (tr). 1 (iu, io konkreta) Atingi per ĵetita objekto aŭ per sia propra moviĝanta korpo ion celitan : ~i iun per kuglo; la kuglo ~is lin; vidas okulo, sed mano ne ~as Z; ~i du celojn per unu ŝtono Z; (f) ~i per la parolo rekte en la vizaĝon Z. Kp TUŜI. 2 (f. io abstrakta) Atingi : la mateno ~is ilin en Hebron Z; la morto ~is lin subite; mi ne hontis konfesi la trompiĝojn, kiuj min ~is Z; malfeliĉo ~is lin Z; multe da suferoj k mizero ~is tiam la hebreaĵojn Z; stranga okazo min ~is Z; neniu scias, kio morgaŭ lin ~os Z; terura estis la vidaĵo ~anta liajn okulojn. Kp FRAPI. 3 Renkonti ian konkretan baron; fali 2 : ~is faldiĝo sur ŝtonon Z, al ŝtono Z; ~i per la vizaĝo en koton Z; li ~is tripedon k uundis brovon Z; la veturilo ~is en kavon; ~i el sub pluvo en riveron Z, el la fajro sub flamon; (f) : ~i en embarason; kelkaj ~is en la manojn de la polico; en mia vagado mi ~is tre originalan homon; celi pavon, ~i kavon Z (mal~i tro alte celante). 4 (f. iu, io) Sperti renkonti ion abstraktan : ~i malfeliĉon, sukceson, malsukceson; ~i bonan akcepton Z; ~i rezulton, la ĝustan vojon, la ĝustan sencan. ~a. ~anta, ĝuste atinganta la celon : ~a respondo, argumento, rezultato, rimedo. ~e. En tute taŭga k alcela maniero : ~e juĝi aferon; ~e kopii ian manieron de parolado k

irado Z. ~e mal~e Z, ~prove. Laŭhazardo, laŭŝance, blinde je l' ~o. **Mal~i** (tr). Kontraŭvole ne atingi la celitaĵon : kiu rigardas ĉielon, mal~as sian celon Z (Kp MALSUKCESI, FIASKI, DISREVIĜI. Vd LEPORO, ŜTONO, NAZO, LIPHARO). ~povo. Distanco ĝis kiu povas atingi ĵetilo aŭ ia ajn pafilo.

Trafiko. 1 Komerca survoja aŭ surakva interkomunikado k interŝanĝo : la ĉiam kreskanta mar~o ; havena ~o ; var~o ; fervoja person~o ; transira ~o (transito) ; pro glacio la havenaj ŝipetoj ne povis ~i ; la plej oportuna ~ilo por tia vojaĝo estus aeroplano. 2 Cirkulado sur vojoj : sur la stratoj regas vigla ~o ; turista ~o ; la urbestro ordonis la dekstraf flankan ~on por ĉiuj veturiloj (Kp VOJO, ARTERIO).

* **Tragedio.** 1 Teatra klasika verko malĝoje finiĝanta k prezentanta altrangajn homojn, kies malfeliĉoj vekas en ni kompaton : la ~oj de Sofoklo. Kp DRAMO, KOMEDIO, TRAGIKOMEDIO. 2 (f) Terure malfeliĉa okazaĵo : familia ~o ; la terura ~o de la mondmilito. ~a. 1 ♂ Rilata al ~o : ~a aŭtoro. 2 (f. io) Terure malfeliĉa : ~a morto ; vere ~aj estis la lastaj momentoj de Z.

Tragika = tragedia 2.

Tragikomedio ♂. Tragedio, kies finiĝo estas feliĉa.

* **Traŭeo.** Spirtubo kondukanta la aeron en la pulmojn de homo aŭ besto k dividita ĉe la malsupra parto en du branĉojn nomatajn bronkoj.

trajektorio Z. Linio sekvata de la pezocentro de moviĝanta korpo.

trajno. 1 ♂. Vagonaro movata de lokomotivo aŭ alia motora forto. 2 Z ♀ Veturilaro sekvanta armeon.

* **Trajto.** 1 Linio de la vizaĝo : belaj, severaj ~oj B. 2 Karakteriza eco : forgeso pri si mem estas la ĉefa ~o de lia karaktero B ; la ĉefa ~o de la egipta klimato estas la varmego B ; mi rakontos al vi en ĝeneralaj ~oj la historion de la naskiĝo de la lingvo Z ; subite la ~aro de l' afero aliĝis. 3 Z Ago rimarkinda kiel ekzemplo : admirinda ~o de kuraĝo.

trakeo = traŭeo.

* **Trakti** (tr). 1 Diskuti pri la kondiĉoj de iu afero por finveni al interkonsento :

~i kun la venkinto pri la paco B ; pri~i pacon ; ~i negocon, pri negoco ; (inter)~i vendon, pri vendo. 2 Agi, konduti iamaniere kontraŭ iu aŭ io : ~i aŭfable la gaston ; ~i iun severe, nedece, laŭmerite, perfide ; ~i iun kiel krimulon ; ~i (plenumi k konsideri) serioze sian taskon Z ; ~i (konsideri) la esp-isman kiel ideon Z ; homo, kiel ~as vi tiel la arton ? 3 (iu) Metode esplori, klarigi, disvolvi k pridiskuti iun temon : la aŭtoro en tiu libro ~as tre gravan problemon ; ofte Z ~as en pluraj respondoj unu aferon. 4 (io) Enhavi metodon esploron, klarigon, disvolvon, k diskuton pri iu temo : la verko ~as precipe pri pedagogio (Kp TRAKTATO 1).

Traktato. 1 Verko, en kiu oni orde k metode traktas iun temon : ~o pri geometrio. 2 Kontrakto interregna : ~o pri paco ; komerca ~o inter Germanujo k Rusujo B.

traktoro. Motoro por kampokulturo.

Tramo. 1 Kava relo por omnibuso ; ~relo. 2 Omnibuso destinita por iri sur tiaj reloj ; ~veturilo. ~vojo. Fervojprovizita per kavaj reloj, sur kiuj iras omnibusoj.

tranco ♂. Stato de mediumo, kiu, laŭ la spiritisma kredo, cedas sian korpon al senkorpigita animo.

* **Tranĉi** (tr). 1 Dividi solidan korpon per akrranda ilo : ~anta kiel razilo ; ~i drapon ; ~i rekte en la karnon Z (f : uzi efikan, sed malmildan rimedon) ; ambaŭ~a glavo Z ; la ĥirurgiistoj faris ~ojn en la karno por trovi la plumbon B ; ĉiu tajloro havas sian ~manieron Z. 2 (f) Traigi : krioi ~is aeron, la noktanta silenton ; la popolo, kies landon tra~as rivero Z ; la herbejon dis~is rivereto B. 3 (f) Akre k dolore frapi la sentumojn : tia muziko ~as la orelojn Z ; la lumo ~is al ni la okulojn Z ; vi dis~as mian koron Z ; ~a malvarmo Z, fajfo ; ni sentis la akran ~adon de l' frosto ; ~anta koloro B. ~ilo. Diversforma ilo por ~i. ~ileto, poŝ~ilo Malgranda ~ilo kun faldebla klingo.

Al~i (tr). Doni ĝustan formon per ~ado : al~i drapon por vesto ; al~i veston. **De~i, for~i** (tr). 1 Apartigi, forigi ~ante : dek fojojn mezuru, unu fojon de~u Z ; en formo de de~ila (senpinta) piramido B. 2 (f) Apartigi, forigi : la

armeo estas for~ita de la ĉefurbo B; pro manko de komunikiloj tiu vasta regiono estas for~ita for de la monduivo. Kp TONDI, FALĈI, ROMPI, HAKI, SEKCI. El~i (tr). Doni formon al io, for~ante de ĝi pecetojn : en la balkono estis el~ita karikaturo vizago Z. Kp TAJLI.

tranĉeo ㄹ. Foso por kuri, por kaŝi aŭ por protekti sin sur batalejo.

* **Trankvila.** 1 Agitata de neniaj zorgoj; plene libera de ĉiu ajn spirita eksciteco; havanta firman certecon pri si mem k netimon antaŭ la estonto : vi estas ~a pri via morgaŭa tago Z; estu ~a, mia tuta ŝuldo estos baldaŭ pagita al vi Z; ~a konscienco estas bona dormilo Z; lasu min ~a Z; ŝia voĉo havis sonon certecan k ~an Z; almenaŭ morton havos mi ~an Z; kiu vivas ~e, vivas facile Z; li respondis ~e k sentime; ne sciante, ĉu la lingvo ne subite altiĝos, ni ne povus ~e labori Z; ĉu mi ~e tion ĉi toleru Z? paco ligu plej ~e ambaŭ la popolojn Z. Kp PACA, MILDA, SERENA, PIA. 2 (Ev.) Senmova k ebliganta facilan ripozon; ne ekscitanta la sentumojn; pac(ig)a; kvieta 1 : ~a domo B; akvo ~a estas akvo danĝera Z (Kp : kvieta akvo ŝiras la bordojn B); en ~a vetero ĉiŝi remas sen danĝero Z; la ~a stela nokto k ~a sentima maro Z; en niaj kongresoj okazas ne ĉiam ~aj debatoj. ~(ec)o. Stato de iu aŭ io ~a : 1 Lia koro neniam ĝuos ~on B; se per ia bona faro al vi ~on povas mi alporti, parolu Z; la infanoj donas al la homoj momenton de forgeso k ~o B; trovi ~on en la penso, ke...; ŝi diris kun devigita ~eco; vi mem ne farus kun anima ~eco tielan maljustaĵon Z. 2 Sur la kamparo regis ~o. ~igl. Igi iun aŭ ion ~a 1 : ~igu la malpaciencajn B; ~igu por momento vian miron Z; ~igi la ĉagrenon de iu; mi rapidas nun ~igi la amikojn, kiuj atendas sopirante Z; donu al li ~igajn konsilojn; mi ~igis k kvietligis mian animon Z. ~igl. Igi ~a 1 : la princo ~igis subite B; animo mia grade ~igos Z; ankaŭ inter tiuj popoloj vi ne ~igos k ne estos ripozo por via piedo Z; sufiĉe, ~igu de l' batado, ho mia koro Z. Mal~a. Sentanta moralan malkvieton k konsternan antaŭtimon : la du pastroj ĵaris mal~an movon B; mal~e demandi; ho mia kor', ne batu

mal~e Z; mal~o regis ĉe la loĝantaro. Mal~igl. Igi mal~a : malbona antaŭsento virinon eble mal~igus Z; ne timu k ne mal~igu Z; vere tio min mal~igas Z. Rm. : **Trankvila** diferencas de **kvieta** per tio, ke ĝi koncernas esence la moralan k kvieta la fizikan staton. Sed, ĉar la animstato ofte modifiĝas la' eksteran aspekton de la homo, **kvieta** povas ankaŭ havi iel moralan sencon k taŭgi por malforta aŭ detenata emocio aŭ sentumo, kiu ne aperas sur la vizago. Inverse, ĉar oni ĉiam rajtas animigi la senanimajn, oni povas metafore uzi **trankvila** pp objektoj. Tamen oni rimarkos, ke la derivitaj vortoj estas preskaŭ ĉiam uzataj laŭ la propra senco.

* **Trans.** 1^e Prep. montranta lokon kuŝantan pli malproksime ol la objekto, kiu estas komplemento de tiu prepozicio : 1 (sen lokŝanĝo) la popoloj loĝantaj ~ la maro; antaŭ la malleviĝo de la suno ni devas esti ~ la limo Z; aŭskulti ~ muro Z (Kp SUBAŬSKULTI); tio estas belaj rakontoj el ~ la montoj Z; se ~ la tombo estas ja ankoraŭ vivo. Rm. : En la versoj de Hamleto : tiu stelo tre luma, en sia kurado trans arkaŝo la ĉiela, **trans** ŝajnas eraro anstataŭ **tra**. 2 (kun lokŝanĝo) pensoj iras ~ limo sen pago k timo Z; Hanibalo iris ~ la Alpoj; ĵetu la pilkon ~ la muron B; la hirundo flugis ~ la riveron Z; veturi ~ la maron Z; ~ la lipoj de la serioza matrono nur ~kuris rapida rideto Z. Rm. : **Trans** k **preter** signifas ambaŭ, ke oni iras pli malproksimen ol la preparolata objekto; sed **preter** signifas, ke oni antaŭe laŭiris tiun objekton, k **trans**, ke oni pasis super ĝi : ŝi rapidis ~kuri la straton, kiam du kaldeŝoj kun furioza rapideco pretergalopis Z.

IIe Vortero kun sama signifo : ~a. Estanta ~ io : la ~a troluaro, bordo Z; mi ja ne kredas tiun ~an mondon. ~e. En ~a loko : la reĝoj de Amoridoj, kiuj loĝas ~e de Jordan Z; tonoj sonis ~e de la densa kurteno Z. ~o. ~a loko : li regis super la tuta ~o de la Rivero Z. ~igl. 1 Porti ~en, meti ~en, ~doni. 2 Relŝanĝi. ~iglo. Relŝanĝilo. ~igl. Iri ~en : la du viroj mal-supreniris de la monto, k ~igis la Jordan, k venis al Josuo Z; baldaŭ ni ~igos en alian loĝejon. ~ulo. Tiu, kiu loĝas ~e.

III* Prefikso signifanta : 1 Iradon ~en : ~iri ; ~jeti ; ~kapiĝi ; ~pasi ; ~salti ; ~porti la seĝon de tie ĉi sur alian lokon Z ; li donis sian leĝon al la maro, por ke la akvoj ne ~paŝu siajn bordojn Z ; (f) ~atendi (atendi ĝis la fino de) la malbonan veteron Z ; ~vivi grandan doloron ; ~limaj amikecoj. 2 Ŝanĝon de loko aŭ stato : ~planti, ~verŝi, ~loki, ~skribi (kopii) ; oni ~diris al li la vortojn de la loĝantoj Z ; mi ~donis ilin en viajn manojn Z ; ~formi (doni alian formon al) dezerton en kulturejon ; la akcidento ~formiĝis en katastrofo (Kp ŜANĜI, ALIIGI, ALIFORMIGI, METAMORFOZI) ; ~kurinto (Kp PERFIDINTO) ; mi ~prenas la devon respondi. 3 Pozicion ~e de io : ĉio ~mara estas ĉarma k kara Z ; la ~riveranoj Z.

transakcio **Z**. Tuto de konvencioj, kiu okazas inter komercantoj pri iu negoco.

transcenda **Z** 1 **ŝ**. Karakterizas, rilate al iu estulo aŭ estularo, ĉion, kio estas klarigebla nur per la efiko de ekstera, supera agado, sekve ĉion, kio estas trans ĉia ebla sperto aŭ kono ; malimanta. 2 (f) Morale aŭ intelekto eminentega. ~1 (tr). Leviĝi super iu regiono de la konado aŭ pensado k penetri en superan regionon.

transepto. Parto de la krucoformaj preĝejoj, kiu rektangle kruciĝas kun la navo k formas la brakojn de la kruco.

transformatoro **◁**. Aparato por transformi la proprecojn de elektra kurento.

Transito. Traveturo de varoj tra lando, al kiu ili ne estas destinitaj k kiun ili nur trapasas nepagante limimposton.

Transitiva (G). Kvalifikas verbon, kiu esprimas agon rekte pasantan de subjekto al objekto k kies komplemento estas en esp. senpere k senprepozicie signita per akuz. ; transira. Ekz. : *movi, frapi, turni, lavi, komenci, ĉesigi, enuigi, daŭrigi*. **Ne~a** (G). Kvalifikas verbon, kiu esprimas agon farigantan en la subjekto mem k ne pasantan de ĝi al la objekto : kompl. de tia verbo estas antaŭta de prepozicio ; netransira. Ekz. : *ĝoji, penti, indigni, iri, fali, promeni, veni, ĉesi, daŭri, okazi, mort*.

transversa **Z** (pp linio). Trafranĉanta perpendikulare aŭ oblikve tra la ĉefa

direkto de ia linio aŭ objekto : ~a trabo de fervojo B ; la ~aj strioj de la tigra felo ; laŭ la ~o B ; ~e de io B. Kp LAŬLARĜA, DIAGONALA.

Trapezo. 1 Kvarangulo, kies du lateroj estas paralelaj sed ne egale longaj. 2 Gimnastika aparato konsistanta el stangeto pendigita per du ŝnuroj fiksitaĵe ĉe ĝiaj ekstremoj.

trato **Z** **L**. Speco deambio, per kiu iu persono, nomata ~anto, devigas alian personon, nomatan ~ato, pagi je difinita tempo, ian monsumon laŭ ordono de tria persono, nomata prenanto. ~1. Fari ~on. ~anto. Tiu, kiu ~as la kambion. ~ato. Tiu, je kies nomo laambio estas ~ata. Kp KAMBIO, RIMESO.

travestil **Z** (tr). Aliigi seriozan verkon en burleskan : ~i *Eneidon*. Kp PARODIO.

* **Tre**. Adv. montranta la superlativon k signifanta : en alta grado, forte : ~granda, aĝa, malsana ; ~rapide iri ; ~laŭte paroli ; estus ~bele se ; ~multe da akvo ; mi ~estimas lin ; ~ami Z ; ~timi B ; lia heroeco ~platiĝis al mi Z ; ~povas esti Z ; mia oficejo ~multe suferus de tio Z. ~ege. En ekstrema grado. Kp MULTE, EGE, PAROKSISMO, APOGEO, KULMINO.

* **Trefo**. Unu el la kvar koloroj de ludkartoj, signita per nigraj trifolioj.

* **Tremi** (ntr). Esti movata tien k reen per malgrandaj sinsekvaj skuetoj : la ponto ~as kiam oni veturas sur ĝi B ; ~i pro frosto, pro timo ; lia voĉo, liaj lipoj ~is B ; ~i kiel aŭtuna folio Z ; ek~is k ekskuiĝis la tero Z ; pluvaj gutoj ~is sur la folioj k fajrerante defaladis Z ; la arboj jeladis ~antajn ombrojn sur la herbon Z ; ~ado trakis ŝian korpon ; ~igantaj impresoj B ; ter~o detruis preskaŭ ĉiujn domojn de la urbeto. ~brili (ntr). Intermite jeti lumbrilojn : la steloj ~brilis en la silenta nokto.

tremao. Dupunkto metita sur vokalo por montri, ke oni devas prononci ĝin aparte de la sekvanta vokalo.

* **Tremolo**. Arbo el fam. salikacoj (populus tremula).

* **Trempl** (tr). Meti ion en akvon aŭ alian fluajon : ~i plumon en inkon ; ~i tukon en tinkturon ; ~i panon en vinon ;

alentu, via maniko ~igas en la saŭco.
Kp BANI.

* **Treni** (tr). Pene tiri post si : *azeno ~is la veturilon ; ne volas kokin' al festeno, sed oni ĝin ~as perforte Z ; la limako malpgrade sin ~is sur la tero ; ruĝa ŝalo longe ~igas post ŝi Z ; ~i la kruron (malfacile paŝi pro laceco, vundo, malsano) ; ~iganta (Kp TESTUDE) paŝo ; (f) : ~i sian vivon de mizero al mizero Z ; ~i sian malluman, pezan k senesperan ekzistadon Z ; la dimanĉon ni ~as enuon anstataŭ plugilon ; tagoj post tagoj ~e paŝis ; ~igi en la vojsulkoj de la rutino ; la horoj ~igas maldiligente B.* Kp HAMPI.
~**aĵo**. 1 Io ~ita aŭ ~iganta : *nebulaj ~aĵoj*. 2 Longa pendanta parto de vesto etendiganta sur grundo aŭ planko : *havi longan ~aĵon ĉe la vesto Z.* Kp VOSTO.
Kun~i (tr). 1 ~i kun si : *kun~i en vojaĝo multajn pakafojn ; kun ~i la balaston de pasintaj epokoj*. 2 (f) Nepre sekvigigi : *malfeliĉo malfeliĉon kun~as Z ; tiu decido kun~os multajn malfacilaĵojn.* ~**ŝipo**. Motorsipo, kiu tiras alian ŝipon.

treti z (tr). Premi per piedoj : *~i vinberojn ; ~i en vinpremejoj Z ; li sur~is la piedojn de la virino Z ; tenu vin proksime de mi, por ke neniu ~u sur vin Z ; liaj ŝuoj estis ~platigitaj Z.*

* **Trezoro**. 1 Amaso da kaŝitaj moneroj aŭ multvaloraj objektoj : *trovi ~on en ruinoj B.* 2 (f) Io tre ŝatinda : *tiu libro estas vera ~o de scienco ; arkitektura, lingva ~o ; la verko de Z estas ~o por la homaro.* 3 (f) Karesa nomo pp iu tre kara : *mia anĝelo, mia ~o B* (Vd ESPERO 3, ĈOJO 2, GLORO 2). ~**ejo**. Loko, kie oni gardas ~on aŭ multvaloran monon.

* **Tri**. Du k unu. ~**unuo** (Rk). Kunigo de tri apartaj personoj, Patro, Filo k Sankta Spirito, konsistigantaj, laŭ la kristana mistero, unu solan Dio.

trio b. Muzikverko aŭ kanto konsistanta el tri partoj.

triaso ☆. Geologia formacio de la sekundara epoko. Vd DEVONO, DIASO, JURASO, KRETACEO, LIASO, SILURO.

tribo z. 1 Grupo da fratrioj aŭ kurioj kunigitaj per religia ligilo, havanta propran protektantan dion k propran komunan sanktejon. Kp GENTO, KLANO. 2 Idaro de ĉiu el la 12 hebreaj patriarkoj.

tribordo ⚓. Dekstra flanko de ŝipo rigardante al la pruo : *la ~o estas signita per verda fajro.* Kp BABORDO.

* **Tribuno**. Podio por oratoro.

Tribunalo. 1 Juĝistaro. 2 Juĝejo.

Tributo. Tio, kion devas periode pagi aŭ liveri iu regno al alia kiel signo de dependeco : (f) ~o de admiro, de respekto. ~**i** (tr). ~e liveri : (f) ~u al Dio gloron k potencon Z. Kp IMPOSTO, KONTRIBUCIO.

tricklo z. Trirada velocipedo.

Trigonometrio. Parto de la geometrio pritraktanta ĉiujn elementojn de trianguloj.

trifino 𐤔𐤓𐤕. G. de parazitaj vermoj, kiu vivas en la muskoloj de porkoj k kiu kaŭzas tre gravan malsanon ĉe homoj, kiuj ĝin mangas.

* **Triki** (tr). Fari maŝeksajon plektante fadenojn per vergetoj aŭ per speciala maŝino. ~**ilo**. Rekta vergeto uzata por ~i. **Kroĉ~i** (tr). ~i per vergeto kroĉilforme entranciĉa ĉe la ekstremajo.

* **Trikoto**. Trikita teksaĵo aŭ vesto.

* **Trilo**. Rapida ripetado de du sonoj, kiujn disigas nur tono aŭ duontono. ~i (ntr). Aŭdigi ~ojn : *la alaŭdo ~adis Z.*

* **Trinki** (tr). Gluti fluajon : *~i kiel spongo (avide k multe) ; ~i akvon el la puto Z, el glaso ; doni ~i al iu Z ; ~u el la vino, kiun mi enverŝis Z ; ~i pro ies sano Z ; aroma, ebriiga ~aĵo Z ; vi min manĝigos, mi vin ~igos Z ; el~i per unu tiro Z.* Kp DRINKI, SORBI. Vd TIRO. ~**mono**. Donaco de kelkaj moneroj al kelnero aŭ servisto (Kp GRATIFIKO).

triodo ⚡. Trielektroda lampo.

trioleto (V). Fiksforma okversa poemo kun ripeto de la unua verso post la tria k de la du unuaj post la sesa.

* **Tripo**. Manĝebla intesto de bestoj.

triptiko. Fermebla pentraĵo sur tabulo, konsistanta el 3 kunfaldeblaj partoj.

* **Tritikio**. Greno, el kies grajnoj oni faras plej bonan farunon (*triticum*).

Triumfo. 1 Ĉe la antikvaj Romanoj, pompa k solena eniro de militestro post granda venko. 2 Granda venko, granda sukceso montriganta per eksteraj signoj:

la lasta kongreso estis vera ~o; ~aj kantoj sonos Z. ~i (ntr). 1 Plene venki, brile sukcesi: ~i super iu Z, super ĉiuj malhelpoj. 2 Fieri pro venko, pro sukceso (Vd TRO FRUE).

* **Triviala.** 1 Maldelikata, vulgaraĉa: homo ~a k malsobra; ~a spritaĵo B; ili neniam sin altigis super la ~aĵoj de maldelikata k kruda vivado; ~aj diskut-aĉoj pri mono; la simpla, tera, ~a, sed tamen tragedia, minaca, trudiĝema, ŝiranta krio: panon Z (Kp PROZA, SEN-POEZIA). 2 (Ev.) Banala: ~a pasero; maloriginala k ~a temo; ~aj ideoj; ~aj k ĉie renkontataj esprimoj; kvankam ŝajne ~a, tio estas tre profundeza observo.

* **Tro.** 1° Adv. signifanta «pli ol sufiĉe, ol necese, ol konvene, ol ĝustmezure»: ~ longa; ~ rapide; ~ ami ludon; ~ da pano; ~ grandaj kalkuloj kondukas al nuloj Z (kiu ~ alte svingas, nenion atingas Z); se sako ~ pleniĝas, ĝi baldaŭ disŝiriĝas Z; ~ da kniristoj kaĉon difektas Z (tro multaj kunlaborantoj, malbona rezulto); ilia nombro estas ~ granda por ke ni povu ilin ĉiujn citi Z; la aero tie estas ~ peza, ke prudenta ekzistaĵo tie povu vivi Z; tiu sistemo postulas ~ grandan pripensadon por povi esti enkondukita en la ordinaran interkomunikiĝon Z; li rigardis la tutan mondon kiel farson ~ sensencan, por ke prudenta homo povu serioze pensi pri ĝi Z; la ideo estas ~ altiranta por ke la homoj tute rifuziĝus je ĝi Z; liaj instrukcioj estis ~ klaraj, ol ke mi erarus; la laboranta popolo estas ~ okupata per sia laboro, ol ke ĝi povus interesiĝi je tiuj demandoj.

II° Samsenca vortero: ~a. Estanta en pli ol sufiĉa kvanto aŭ grado; superanta la ĝustan mezuron: ~a laboro; ~a festeno estas veneno Z (Kp EKSCESA). ~e. Estante en ~a kvanto, superanta la ĝustan mezuron: mi trovis du librojn ~e en la kesto. ~aĵo. 1o superanta la ĝustan mezuron: ~aĵoj de tirano (Kp EKSCESO; Vd ELEFANTO).

III° Samsenca prefikso: trograndigi la aferon; tropezo (Kp SUPERPEZO); sen trograndigo oni povas diri, ke esp. estas almenaŭ 50 fojojn pli facila, ol ĉia lingvo natura Z. Kp SUPER, PRETER, TRANS, PASI, LIMO, MEZURO. Vd SVINGI, DEZIRI, KAPTI, VENTRO, LEPORO, BONO, VESPERO.

trobadoro ♀. Sudfranca poeto de la mezepoko.

Trofeo. Armiloj, standardoj aŭ iaspecaj militakiraĵoj elmontrataj kiel signo de venko.

* **Trogo.** Granda longforma ujo, en kiu oni donas manĝaĵojn aŭ trinkaĵojn al bestoj.

trogldito. Prahomo loĝanta en kavernoj; kavernulo.

trokeo Z (V). Versero konsistanta el unu longa aŭ akcentita k unu mallonga aŭ neakcentita silabo. Ekz: maro.

* **Trombo.** Kolonforma turniĝanta akvomasa levita el la maro fare de turnvento k rapide antaŭeniranta kun terura detrua forto. Kp CIKLONO, URAGANO, KIRLO-VENTEGO.

Trombono. Granda kupra trumpeto kun du tuboj ŝovglitantaj unu en la alia por modifi la tonon.

* **Trompi** (tr). 1 (iu) Ruze k malice erarigi iun: ~i la aĉetanton B; ni ne lasu nin ~i per tiaj belaj promesoj; ~e (por ~i) kaŝi sian malamon Z; ~ita edzo (Kp KOKO, KOKRI). Kp PERFIDI, MISTIFIKI, FRIPONO. Vd POLVO. 2 (io) Kaŭzi eraron: ŝajno ~as Z. 3 Kaŭzi elreviĝon: ~i la esperojn B; esti ~ita en siaj esperoj Z. 4 Sukcese eviti: li ~is la atenton de Laban k rapide forkuris Z. ~a. ~anta: ĉarmeco estas ~a Z; ~a ŝajno, kvieto; ĝi estas ~a pano Z (ŝajna, ne efektiva bono). ~iĝi. 1 Esti ~ita. 2 (Ev.) Erari 2: baldaŭ ni vidis, ke ni ~iĝis Z. ~iĝo. Elreviĝo, seniluziĝo.

* **Trono.** 1 Ceremonia alta seĝo de reĝo aŭ alia suvereno. 2 (f) La reĝa aŭ suverena povo (Kp KRONO). ~i (ntr). 1 Sidi sur ~o. 2 Esti reĝo aŭ suvereno. 3 (f. iu) Afekti imponan mienon de grava aŭtoritata persono: la markizo ĉiam k ĉie volis ~i B. 4 (f. io) Majeste alte starigi; impone montriĝi: kastelo fiere ~as sur la alta roko; la vulkano ~as en malantaŭaĵo; sur lia frunto ~as fiero.

Tropo ♀. Metaforo, stila figuro.

* **Tropiko.** Ĉiu el la du paraleloj, kiuj estas je la distanco de 23° 27' 27" de la ekvatoro. ~a. Rilata al la inter~a regiono: ~a varmego, klimato, vegetaĵo.

* **Troti** (ntr) (pp kvarpieduloj). Aparta maniero kuri kun rapideco meza inter paŝado k galopo. Kp AMBLO.

* **Trotuaro**. 1 Irejo, ordinare tegita per ŝtonplatoj aŭ bitumo, rezervata por piedirantoj ambaŭflanke de strato aŭ ŝoseo. 2 Fervoja alirejo, kajo.

* **Trovi** (tr). 1 Per serĉado (aŭ per okazo) renkonti ion, iun : *mi ne povas ~i mian ŝlosilon*; *vi ~os la libron sur la tablo*; *eĉ unu polveron vi ne ~os sur tia vesto Z*; *~i riĝejon ĉe amiko*; *~i fonton, trezoron, novan procedon, solvon de problemo*; *feliĉa estas la homo, kiu ~is saĝon k akiris prudenton Z*; *mi ne povis ~i momenton por respondi vian leteron*; *unu el la plej belaj knabinoj, kiujn oni povis ~i Z*; *~i amikon ĉe klubo*; *~inte nenium, kiu volus ŝin akcepti, ŝi baldaŭ mortis en la arbaro Z*; *mi ~is lin dormanta(n)*; *mi ~is la domon forlasita*; *tiu sistemo ~is (akiris) multe da adeptoj Z*. Kp TRAFI, ELTROVI. 2 Sperti ian okazon, travivi ian senton, impreson; trafi 3 : *~i la morton en akcidento*; *~i plezuron en la malodoro Z*; *~i enuon en io*; *~i dankon Z*, *favoron k bonan opinion ĉe iu Z*; *~i bonan akcepton, atenton, aprobon, simpatian, helpon, kontraŭstaron*. Kp RICEVI, SUFERI 5. 3 Opiniu ion aŭ iun tia : *~i la frukton bongusta B*; *mi ~as la ideon gusta Z*; *li ~is ŝin bela*; *mi ~as superflue tie ĉi paroli detale pri tio Z*; *mi ~is necesa doni la sekvantajn klarigojn Z*; *oni ~as ebla kion oni deziras Z*. ~iĝi, sin ~i. 1 Esti ~ata, renkontiĝi, ekzisti en iu loko : *la libro ~iĝas (aŭ sin ~as) sur la tablo*; *tiu floro ~iĝas nur en Atloj*; *trans la rivero sin ~is aliaj hirundoj Z*; *en la kaldrono sin ~as bolanta akvo Z*; *la fenestro sin ~is apud la pordo Z*; *en tiu lando sin ne ~as montoj Z* (Kp ESTI, KUŜI, SIDI, STARI). 2 Igi en iu stato : *sin ~i tute sola*; *ĉe l' veno de malvarmo cikado ~iĝis senproviŝa*; *lia espero ~iĝis trompita*. ~o. Ago ~i : *tiu elekto ne estis simpla ne~o de la bona, sed intenca ŝaro Z*. ~(it)aĵo. Io ~ita. El~i (tr). ~i ion nekonatan aŭ novan : *el~i novan planedon, novan melodion*; *la lastaj el~oj de la scienco*; *li el~is nur la jam el~itan Amerikan Z* (ion jam de ĉiuj konatan). (Kp MALKOVRI, ELPENSI, INV-ENTI.) Re~i (tr). ~i ion perditan, ne

plu havatan : *re~i perditan braceleton*; *re~i la sanon B*, *la trankvilon, la spiron*; *la perditan tempon oni ne povas re~i*. Bon~o Z. Laŭplaĉa gusto aŭ decido, arbitra opinio : *agu laŭ via bon~o*.

* **Truo**. 1 Malplenaĵo, kavo en io : *naz~o*; *bulon~o*; *~o en la tero, en muro, en vesto*; *bori ~on en tabulo*; *~o de kudrilo*; *rigardi tra la serur~o*; *plenigi ~on B*; *ŝtopi, fliki ~on*; *la flikaĵo estas pli malbela ol la ~o*; (f) *havi ~on en la manplato Z* (esti tute malŝparema). Kp APERTURO, MALFERMAĴO, KAVO, KAVERNO, PORO, BREĈO, FENDO, LUKO. 2 (f) Manko en io : *nur en unu punkto ilia informiteco havas ~on*; *~on de l' honoro flikos neniu tajloro Z*. ~a, ~hava Z. ~ita, ~plena : *envolvita en ~a tuko*. Kp ĈIFONO, AJURA, TRABORITA, PUNTA, KRADA. ~i (tr). Fari ~on aŭ ~ojn : *brako ~ita de kuglo*; *vesto ~ita de lineoj*.

trubaduro Z = trobadoro.

* **Trudi** (tr). Devigi iun kontraŭ lia volo al io malplaĉa, devige akceptigi ion al iu : *~i al iu ledan taskon B*, *sian opinion B*; *al~i sian volon Z*, *siajn dezirojn al iu Z*; *~i severajn kondiĉojn al la venkito*; *mi ne penas al~i al vi tiun projekton Z*; *al~i sian superregadon al iu lando*; *tiu ofico al~as al li gravajn devojn*; *al~ita feliĉo estas ofte malfeliĉo*. Kp DEVIGI, METI SUR, DIKTI, LIGI, PERFORTI, TIRANI, NECESA, NEPRA. (Al) ~iĝi, sin (al) ~i (io). Esti nepre necese konsiderota aŭ allasota : *ankaŭ aliaj pensoj ~iĝis al li Z*; *tiuj ideoj pli k pli sin ~as al la priatento de ĉiuj popoloj*; *la demando ~as sin al ni, ĉu...; la ekzisto de tia gazeto al~iĝas*. ~(iĝ)ema. 1 (iu) Inkлина ~i aŭ sin ~i : *~ema gasto B*; *la mastrino rigardis ŝin videble kiel klientinon pli ~iĝeman k kompromitantan ol promesantan ian profiton Z*. 2 (io) Nepre ne forpelebla, urĝega : *ŝi viŝis per la mano siajn okulojn kvazaŭ ŝi volus forpeli de si ian ~iĝeman penson Z*; *ŝi forpuŝadis tiujn dubojn k timojn de si, kiel ion tro al~iĝeman, tro pezan, tro turmentan por sia koro Z*. En~iĝi. ~e sin enmiksi en fremdan aferon : *la lingvo internacia, ne en ~iĝante en la doman vivon de la popoloj, povas almenaŭ esti lingvo regna k societa Z*.

En~ulo. Tiu, kiu, tedante k ĝenante, sin enmiksas en fremdan aferon.

* **Trufo.** Subtera tuberforma fungo, tre ŝatata pro ĝia delikata aromo (*tuber*). ~1 (tr). Garni per ~oj.

* **Trulo.** Triangula aŭ trapezforma ladoplate kun tenilo, servanta al masonistoj por elmeti k ebenigi morteron, cementon, gipson ks.

* **Trumpeto.** Metala senklava blovmuzikilo. Kp KORNO, KLARJONO, TROMBONO. ~1 (ntr). Ludi ~on. **Dis~1** (tr). Brue disanonci, disfamigi: *niaj kontraŭuloj dis~ados al la mondo, ke la delegacio konsistis el maskitaj esp-istoj, kiuj aranĝis komedion Z* (Kp TAMTAMI, BLUFI).

* **Trunko.** 1 Plej dika parto de arbo kiu vertikale elstaras el la tero k el kiu elkreskas la branĉoj. 2 Parto de la homa korpo konsiderata aparte de kapo k de membroj (Kp torso, busto). 3 Malsupra parto de solida geometria korpo, kies supron oni detranĉis: ~o de piramido, de konuso. 4 Cilindroforma meza parto de kolono. ~eto. Maldika fleksebla ~o de veg.: ~elo de dianto, de greno. Kp STIPO 2, TIGO.

Trupo. 1 Aro da artistoj ludantaj en sama teatro aŭ cirko: *opera ~o B.* 2 Iu ajn aro da soldatoj; armeoparto.

Trusto. Grupiĝo da potencaj komercistoj aŭ fabrikantoj kuniĝintaj por akapari iujn varojn aŭ monopoligi iujn produktojn k tiele povi laŭplaĉe altigi la prezojn.

* **Truto.** Tre delikatgusta riverfiŝo el fam. salmoj (*trutta fario*).

* **Tualetto.** 1 Tuto de la objektoj, per kiuj oni sin vestas: *simpla, eleganta, ceremonia ~o.* Vd GALANTERIO. 2 Tuto de la aĵoj k aranĝoj necesaj por sinvestado k sinpurigado: *fari sian ~on.* **ejo.** Cambio por sinpurigado k sinvestado.

* **Tubo.** Longa kava cilindroforma diversmateria ilo servanta por plej diversaj uzoj: *plumba, kaŭĉuka, vitra ~o; ~o de pipo, de trumpeto, de pafilo, de kanono; akvo~o; gas~o; kamen~o; ~elo, en kiun oni metas cigaron kiam oni ĝin fumas, estas cigaringo Z.*

* **Tubero.** 1 Ĉiuspeca bulforma elstarajo aŭ ŝvelajo sur aŭ en iu objekto, korpo

aŭ organo: ~plena saliko Z; la plej supre elstaranta roka ~o Z; ~oplenta dorso de krokodilo B; bati al si ~on sur la frunto Z; (f) estas ~o en la afero Z (la afero ne iras glate). Kp ŜVELAJO, VEZIKO, ĈIBO, VERUKO. 2 Dika ŝvelajo el fekuleca substanco troviĝanta ĉe iuj veg-oj apud la kolo de radiko aŭ sur la subteraj radikoj: *terpomo estas ~o.* **Har~o.** Tordajo da haroj diversmaniere kunvolvitaj super la nuko. **Ligo~o.** Streĉa kunliganta interplektaĵo de fadenoj aŭ ŝnuroj; nodo 1. Kp MAŜO, BANTO.

Tuberkulo. Malsaneca tubereto kaŭzita de la bacilo de tuberkulozo k kreskanta precipe en pulmoj, intestoj, ostoj, ĉe homo k besto.

Tuberkulozo. Bacila malsano karakterizata de formiĝo de tuberkuloj en iaj organoj ĉe homo k besto: *pulma, osta ~o.* Kp FTIZO.

tuĉi = lavumi.

* **Tufo.** Densa aro da maldikaj kun-kreskantaj aĵoj: ~o da haroj, herboj, floroj, plumoj; de malbona ŝafo estas bona eĉ ~o Z. (Vd ŜULDO) Kp BUKEDO, FASKO, GARBO, GRAPOLLO, PENIKO, SPIKO, KVASTO.

* **Tuj.** 1 Tempa adv. signifanta « senprokraste post tiu momento »: *mi ~ foriras; pli valoras ~ ovo ol poste bovo Z; atendu, la mastro ~ venos; iru ~ Z; li ~ faris, kion mi deziris Z; mi estis ~ finonta la leteron, kiam vi alvenis; se li tion sciis, li ~ venus Z; li ~ kredas la plej nekredoblajn aferojn Z; ~ kiam li min vidis, li kuris al mi renkonte; ~ en (de) la komenco de l' jaro; li foriris ~ post mia alveno; ~ege.* 2 Loka adv. signifanta « tute proksime de io, tute apude »: *~ post la pordo estas ŝranko; ~ sur la unua ŝtupo; la cikonioj flugis unu ~ post la alia Z; la urbo sin trovas ~ sur la bordo de la maro Z; ~ sub li la flanko de l' monto estis krutege B.* ~a. ~ okazonta, ~ farigonta, senprokrasta: *mi dankis lin por la ~a plenumado de mia deziro Z.*

tujo G. de koniferoj, ĉiam verda, tre ofta en ĝardenoj k kies ligno estas valora (*thuya*).

* **Tuko.** Peco da teksaĵo uzata por iu celo: *buŝ~o; naz~o; lil~o; viŝ~o; morto~o.* **Antaŭ~o.** ~o, kiun oni portas antaŭ si por ŝirmi la vestojn kontraŭ malpurigo.

* **Tulo.** Maldika k malpeza, reto-simila, travidebla teksaĵo : *larma nebulo pendas kvazaŭ ~o antaŭ lia rigardo B.*

* **Tulipo.** Ornama bulba veg. el fam. liliacoj kun belaj diverskoloraj floroj (*tulipa*).

tumoro B. 𐌖. Malsaneca ĉelaro kreskanta en la organismo. Kp VERUKO, KANCERO, ŜANKRO.

* **Tumulto.** Konfuza malorda k brua malkvietiĝo de homamaso : *infera ~o B; bolis terura ~o B; petolema ~o de maskoj; ~a kunveno; ~emaj infanoj.* Kp EKSCITO, AGITIĜO. ~i (ntr). Brue k malorde malkvietiĝi : *kial ~as popoloj k gentoj pripensas vanafon Z ? la popoloj ~as en supozoj pri l' morto de Polonio Z; tiam ~iĝis la tuta komunumo k ekmurmuris kontraŭ Moseo Z.*

tuno. 1 Mezurunuco de pezo valoranta 1000 kilogramojn (metra ~o) aŭ 1016 kilogramojn (angla ~o). 2 (Ev.) Tino 2.

tundro (Ge). Senarba marĉa Siberia stepo, kie kreskas nur muskoj k likenoj.

Tunelo. Subtera vojlalerio.

tungsteno 𐌖 W. Hemia elemento, metalo malmola, griza, uzata por hardi ŝtalon k por fabriki filamentojn al inkandeskaj k elektronaj lampoj.

Tuniko. Ĉe la antikvuloj suba vesto, speco de ĉemizoj, kun mallongaj manikoj, atinganta ĝis genuoj k uzata de virinoj same kiel de viroj.

* **Turo.** Tre alta, ne tre vasta konstruo, plej ofte ronda aŭ kvadrata : *~o de preĝejo; la Pariza Eiffel~o (Vd LUMO).*

Turbo. Ludilo konsistanta el konusforma peco kun centra pinto, kiun oni diversmaniere rapide turnsvingas sur la grundo.

* **Turbano.** Vira kapvesto ĉe Orientaj popoloj, konsistanta el tuko plurfoje volvita ĉirkaŭ la kapo.

Turbino. Maŝino por produkti movon, konsistanta el rado provizita per platoj aŭ kestetoj, kiu rapide turniĝas sub premo de falanta akvo, de vaporo aŭ de gaso.

* **Turdo.** Birdo el ordo de paseroj, najbara al merlo, kun punkte makulita plumaro (*turdus*).

Turismo. Vojaĝado aŭ ekskursado por plezuro aŭ sporto.

Turisto. Homo vojaĝanta por plezuro aŭ sporto.

* **Turkiso.** Mالدiafana verdeblua juvelŝtono.

* **Turmenti** (tr). 1 Suferigi iun per kruelaj korpaj suferoj : *malbonaj infanoj amas ~i bestojn Z; se malsato ~as, lupo limon ne sentas Z; ŝin terure ~is la frosto Z; kiel gravedulino ~iĝas k krias en siaj doloroj Z.* Kp TORTURI, MARTIRO, KRUCO. 2 (f) Suferigi iun per moralaj suferoj : *maltrankvilo ~is lin B; kiun malĝojo ne ~is, tiun ĝojo ne sentas Z; ~ila per konstantaj duboj Z; ĉiuj estis ~ataj de la timo, ke, tro da bono ne ~as Z; ~i iun per postuloj Z; forpuŝi ion tro pezan, tro ~an por sia koro Z; ~oplenaj formalajoj.* Kp DOLORIGI, ĈAGRENI, ĈIKANI, MALTRANKVILIGI.

* **Turni** (tr). 1 Movi ion ĉirkaŭ ĝia akso : *~i radon; ~i ŝlosilon en la seruro; ~i la kapon dekstren; (trans)~i la paĝojn de libro B; (f) li estis belulo k ~is la kapojn (malsaĝigis) al la virinoj B; ~i k re~i (f. ĉiuflanke konsideri) ideon; la vento ~opelis la foliojn Z.* Kp KIRLI. 2 (f) Direkti en iun direkton : *~i posten la ĉevalon B; malestime ~i la dorson al iu; re~u vin de viaj malbonaj vojoj Z; ~i la okulojn al la pordo; ~i sian rigardon, atenton al io; ~i ĉiujn siajn fortojn, klopodojn al iu celo; la randoj de la ĉinaj tegmentoj estas ~itaj supren.* Kp CELL, ADRESI, APLIKI. 3 (f) Meti en novan staton, ŝanĝi : *la edziĝo de la princo devis alporti al ŝi la morton k ~i ŝin en ŝaŭmon sur la maro Z.* Kp TRANSFORMI, METAMORFOZI. ~iĝi, sin ~i. 1 Moviĝi ĉirkaŭ sia akso : *la rado ~iĝis rapide; la pordo ~iĝas sur sia hoko Z; la tero ~iĝas ĉirkaŭ sia akso k rondiras ĉirkaŭ la suno B; junaj fraŭlinoj ~iĝadis en gaja danco Z; ~iĝadi kiel serpento Z (rapide ĉiufanken tordi sian korpon); la neĝo ~iĝadis Z; la reĝo sin ~is k ~adis antaŭ la spegulo Z; li sin ~is sur la kalkano Z; maldiligentulo ~iĝas sur sia tilo Z.* Kp TORDI. 2 Ŝanĝi sian direkton : *tie la karavano sin ~is al la sudo; sin ~i kontraŭ la malamikon; la fortune povas forlasi nin, eĉ sin ~i kontraŭ ni B; (f) kien ajn li sin ~os, li sukcesos Z; sin ~i al iu kun peto por helpo; por ĉiuj informoj ~u vin al S-ro A; ne ~u vin al idoloj Z;*

mia voĉo sin ~as al la homoj Z; lia atento baldaŭ sin ~is al ni; kontraŭ min mem sin ~is mia ruzo. Kp DEKLINIĜI. **3** Iĝi en novan staton: *lia amo ~iĝis en malamon; li mortis k ~iĝis en polvon Z.* **De~i, for~i** (tr). Ŝanĝi la kutiman aŭ normalan direkton de: *de~i la fluon de rivero; for~i la kapon; de~i iun de la vojo; timu Dion k de~u vin de malbono Z* (Kp DEKLINI, DEVOJIGI, DELOGI, DEADMONI, ELRELIGI). **El~iĝi**. Eliri el malfacila situacio per sia lerto. **El~aĵo**. El~iĝa rimedo. **Re~e**. **1** Laŭ kontraŭa direkto; malantaŭen irante; revenante al la deira punkto: *k Josuo iris re~e hejmen Z; mi iros re~e al mia mizero Z; li prenis la galoŝojn re~e Z; ricevi re~e la homan formon Z; rigardi re~en; flamo movata de vento tien k re~en B; meli ion re~e en ĝian lokon.* **2** (f) Kompense: *doni ~e.* **Re~ite**. Laŭ inversa maniero. **Kap~(iĝ)o**. Erariga impresio, per kiu ŝajnas al iu, ke li vidas ĉion ~iĝi ĉirkaŭ li k ke li perdas la ekvilibrion: *ĝis kap~a alto.* **Parol~o**. Dirmaniero.

* **Turniro**. **1** Ĉe la mezepoko, lukto de kavaliroj en publika festa vetbatalo. **2** (f) Granda publika konkurso: *la trubaduraj ~oj Z; ŝak~o.*

* **Turto**. Speco de malgranda kolombo (*columbus turtur*). Vd KVERI.

* **Tusi** (ntr). **1** Spasme k brue elpuŝi aeron el la pulmoj pro ekscito de la muka membrano de la spira tubo: *~i pro malvarmumo.* **2** Intence aŭdigis similan bruon por atentigi iun.

tusilago G. de komponitoj (*tussilago*).

* **Tuŝi** (tr). **1** (iu) Senpere alproksimigi la fingrojn aŭ ian parton de la korpo al io aŭ iu: *infano, ne ~u la spegulon Z; liaj lipoj apenaŭ ~is la glason; (f) ĝi eĉ ne ~as lian oreilon Z* (= li estas indiferenta). **2** (io) Atingi ion, kontaktigi kun io: *longa kurteno ~anta la plankon* (Kp TRAFI). **3** Fari malbonajn ŝanĝojn en io: *elendu Vian manon k ek~u ĉion, kion li havas Z; ne ~u miajn sanktuletojn, k al miaj profetoj ne faru malbonon Z; energie batali la ek~on de tiu principo Z; la fundamento de nia lingvo devas resti por ĉiam ne~ebla Z.*

4 Mallonge k akcesore pritrakti temon: *dum la kunveno oni ~is tiun demandon; mi volas hodiaŭ ~i la aferon nur per malmultaj vortoj.* **5** Forte impresi ies koron, spiriton, animon: *ĝi ~as lin kiel akvo anseron Z* (neniel); *tiu respondado malagrabla ~is lin B; ~ita de sciivolemo, admiro, timo; ŝi estis ~ila ĝis larmoj Z; ~anta sceno B, rakonto; senkulpa k ~anta voĉo Z; ~anta (= elvokanta) pentraĵo de bruna, ŝaŭma biera kruĉo Z; paroli kun ~ileco de l' koro Z.* **6** Koncerni, rilati al: *min ne ~as la afero mi staras ekstere Z; per kio tio ~as min Z?* *leĝo pasintajon ne ~as Z* (valoras nur por poste, sed ne por antaŭe); *decidoj ~antaj la dubajn demandojn de la lingvo.* **~egi** (tr). Maldelikate k abrupte interfropigi kun io: *ek~egi meblon en mallumo; tiu reformo ~egigus kontraŭ nevenkebla kontraŭstaro* (Kp KOLIZI). **~eti Z, flug~i, duon~i**. (tr) Delikate apenaŭ ~i (Kp KISI, KARESI, LEKI, FROTETI, PRETERFLUGI). **Re~i** (tr). **1** Korekti desegnon, gravuron, pentraĵon aŭ fotografan klisajon. **2** Korekti, plibonigi ion ajn. **Kor~i** (tr). Emocii, kompatigi.

* **Tuta**. Kvalifikas ion, kion oni prezentas al si kompleta k suferanta nenian escepton aŭ mankon: *esp. celas esti la lingvo de la ~a mondo; mi pagis mian ~an ŝuldon; la ~a supraĵo de la lago estis kovrita per naĝantaj folioj Z; ni laboris dum la ~a tago; mi jam legis la ~an libron; li ne volis krei laŭ sia persona plaĉo la ~an lingvon de l' kapo ĝis la piedoj Z.* Kp PLENA, KOMPLETA, ELĈERPA. **~e**. Plene, komplete, senescepte: *li estas ~e nuda Z; mi estas ~e trankvila B; ~e ne zorgi pri io; ~e nekomprenebla; viaj grenejoj ~e plenigis Z; ~e neadenti Z; mi ne ~e finis; mi ~e ne volas.* RIM. La radiko **tut** estas ankaŭ prefikse uzata, kun la senco de l' adjektivo aŭ de l' adverbo: *~monda; ~aĉeli, ~legi.* **~(aĵ)o**. Io, al kio mankas neniun parton k kio konsistigas apartan unuecan kunaĵon: *la ~aĵon de la ŝipoj de iu lando oni nomas ŝiparo B; por ke la tendo estu unu ~aĵo Z; tiu teritorio estas geografia ~o; disrompi vazon, ke ĝi ne povas esti ~aĵigita Z.* **~(ec)o**. Eco de tio, kio estas kompleta: *konsideri demandon en ĝia ~eco B.* **En~e**. **1** Ĝenerale; konsiderante la aferon en ĝia ~eco, laŭ ĝenerala vidpunkto k

forlasante la apartajn detalojn : *al* multaj ordinare ŝajnas, *ke, se* ili ne aprobas tiun aŭ alian formon de ia ideo, ili nepre devas ataki la ideon *mem en~e Z*; multaj faris kontraŭparolojn kontraŭ la ideo de lingvo internacia *en~e, k de lingvo arta speciale Z*; lia morto estis granda bato por nia afero *en~e k speciale por ĝia disvastiĝado en Germanujo Z*; *en~e mi konsilas pli uzadi formojn simplajn anstataŭ kunmetitaj Z*; li ne dubas pri la utileco de lingvo internacia *en~e Z*; la

falo de Volapük alportis grandan malutilon al nia ideo *en~e Z*; paroli pri ŝanĝoj *en~e B*. 2 Konklude; resume; ĉion konsiderante k interkompensante : povas esti demando pri la tempo, sed neniu dubas, ke tiu ĉi fakto *en~e iam venos Z*; tiu ĉi ideo *en~e en la publiko ne estas hejme, kiel ĝi devas esti Z*. 3 (Ev.) Sume; ĉiom; ĉion kalkulante : mi havas *en~e nur 25 rublojn Z*; *en~e la nombro de la delegitoj estis 33*; *en~e la vivo estas nemultekosta en tiu lando*.

U

* **Uj.** 1° Sufikso signifanta : 1 Objekton, kiu entenas tute en si pli malpli grandan kvanton da aliaj objektoj de difinita speco montritaj per la radikoj : *suker~o* (vazo en kiu oni metas sukerpecojn); *cigar~o* (skatoletoj, en kiu oni tenas cigarojn); *pipr~o, sal~o, sup~o, ten~o Z, trink~o Z, lav~o Z, pist~o Z, konserv~o Z, paper~o, mon~o, abel~o*; la patro donacis al mi kolekt~on, k li mem felis en ĝin la unuan moneron Z. Kp INGO, EJO. 2 Vegetaĵon, kiu donas la fruktojn montritajn per la radikoj : *pir~o, pom~o*; ne ĉia frukt~o estas arbo Z. Rim. : Kiel oni vidas per tiu lasta ekzemplo, povas okazi konfuzo inter la sencoj 1 k 2 de tiu sufikso, kiun oni anstataŭigas en tia okazo per sinonimoj : *kafkruĉo, karfarbo*; *tekruc~o, teskatolo, tearbeto*; *fruktokonservujo, fruktarbo*. 3 Landon, loĝatan de la popolo montrita per la radikoj : *Franc~o, Angl~o, German~o, Esperant~o Z*; ne ĉiu Rus~ano estas Ruso Z. Rim. 1 : Oni devas severe eviti la uzon de tiu sufikso post nomoj finiĝantaj per *lando*. Rim. 2 : La sufikso **uj** estas uzata nur por la landoj de Eŭropo (krom : Irlando, Islando, Finnlando, Holando, Nederlando) k Azio. Tamen apud *Egipto B* (lando de Egiptanoj) oni trovas ankaŭ la formon *Egipt~o Z* (lando de Egiptoj).

II° Vortero, kun signifo 1 de la sufikso. ~o. Vazo aŭ kesto aŭ io simila, kiu entenas tuta(j)n objekto(j)n. **En~igl.** Meti en ~on.

Ukazo. Dekreto de rusa caro.

* **Ul.** 1° Sufikso signifanta vivantan estaĵon karakterizatan per tio, kion esprimas la radikoj : *ĝib~o, unuokul~o, virg~ino*; *mam~o, vertebr~o*; *tim~o, riĉ~o, proksim~o, prav~o Z*; *mez~o B* (homo de meza klaso k inteligento); *tiam~o*; *ĉitie~o Z*; mi estas sciencisto, sed mi ne pretendas esti scienc~o; *multinfan~ino Z*; la vivo k kompetent~a uzado fiksas formon Z; la mult~a pacdeziro; *pardoninda jun~a petolaĵo*; *kompari siajn ŝarĝojn kun la aliaj*; la eklezio sankt~igis lin Z.

II° Samsignifa memstara vortero : *dikmalalta ~o Z*; *~aĉo*; *fi~o*.

Ulano. Germana aŭ pola lancisto.

* **Ulcero.** Vundo de histo, kiu ne povas cikatriĝi : *~o de la stomako*.

ulekso G. de legumenacoj, arbusto kun flavaj floroj, kreskanta en seka tero (= dorna genisto) (*ulex*).

* **Ulmo.** Fam. de arboj, kies fibreca, elasta ligno estas uzata por fari objektojn, kies strukturo aŭ uzado postulas fortikecon (*ulmus*).

* **Ulnio.** 1 Malnova mezurunuo de longeco : (f) *tiajn homojn oni ne povas mezuri per la ordinara ~o B*; *mezuri ĉion per ~o de racio*. 2 Kubutosto.

Ultimato. Definitivaj kondiĉoj de interkonsento, kiujn regno prezentas al alia kun averto, ke ilia malakcepto kaŭzus militon.

ultramaro Z. Lazurblua farbo.

ululi (ntr). Bleki : 1 Kiel strigo aŭ noktuoj. 2 Kiel sovaĝa hundo aŭ lupo.

* **Um**. Sufikso sen difinita senco, uzata por derivi vortojn, kies rilato al la radikoj estas malpreciza k ne esprimebla per alia sufikso : *aer~i*, *amind~i*, *brak~i*, *foli~i*, *gust~i*, *kolomb~i*, *komun~o*, *lakt~o*, *linole~o*, *palpebr~i*, *proviz~i*, *sap~i*, *spik~i*, *ŝtel~i*, *malvarm~i*, *vent~i*. Krom tiu nedifinebla senco, **um** estas uzata laŭ iom pli precizaj sencoj por signifi : 1 Metaforigon aŭ specialigon de la radikverbo : *brul~i*, *cerb~i*, *fald~i*, *kamp~o*, *kort~o*, *lok~i*, *mastr~i*, *mond~o*, *ombr~i*, *ond~i*, *plen~i*, *proksim~a*, *propr~o*, *respond~i*, *sent~o* (Kp PRI I, 3); 2 Vestoparton aŭ korpogarnaĵon : *buŝ~o*, *kol~o*, *man~o*, *naz~o*; *pland~o*; *kalkan~o*. 3 Turmenton : *dek~i*, *kruc~i*, *kvaron~i*, *palis~i*, *pend~i*, *rad~i*, *ŝlon~i*. **Rim.** : Por kelkaj vortoj, tiu sufikso montriĝis neutila, k iom post iom malaperas : *akv(~)i*, *buton(~)i*, *lot(~)i*, *okul(~)i*, *or(~)i*; aŭ estas anstataŭata de alia afikso : *akvigis*, *pritolis*, *okuladis*, *orizi*. Zorge evitinda estas troa uzo de la nedifinita sufikso **um**, ĉar ĉiuj vortoj derivitaj per ĝi devas esti lernataj kvazaŭ novaj radikoj. Oni aparte gardu sin uzi ĝin superflue por tiri verbon el substantivo, kiam la senco estas sufiĉe klara sen almeto de iu ajn sufikso. Ekz : *marteli*, *kroni*, *herezi*.

umbelo ☞. Infloresko, ĉe kiu la floroj troviĝas sur pedunkloj, elkreskantaj el la sama punkto ĉiudirekten, simile al vergo de ombrello.

umbelacoj ☞. Fam. de plantoj, kies floroj kreskas sur umbeloj.

* **Umbiliko**. 1 Ronda kaveto meze de ventro de mamuloj, produktita de cikatro de la ~a ŝnuro. 2 ☞ Hilumo. ~a ŝnuro. Membrana tubo, kuniganta feton kun placentoj.

* **Unco**. Malgranda mezurunuo de pezo.

* **Ungo**. Korneca elkreskaĵo ĉe la ekstremo de homaj aŭ bestaj fingroj : *tranĉi al si la ~ojn*; *la kato ~ogratiss*, *~ovundis min*. ~ego. Grandaj akraj ungoj de rabobestoj : ~egoj de leono, aglo; (f) tiri, liberigi iun el la ~egoj (arbitra superpotenco) de la premantoj, ekspluatantoj.

ungvento ☞. Medikamenta ŝmirajo, etendita sur tuko k kiun oni metas sur vundon.

unlo. Unuigo.

* **Uniformo**. Kostumo, kies formo aŭ koloro estas samaj por ĉiuj anoj el la sama grupo.

Unika. 1 Sola en sia speco; ununura : ~a filo, vojo. 2 Senkompara, sensimila : *grandioza ~a spektaklo*, *pejzaĝo*; tio estigis ~an ĉapitron en la historio de la koloniigado.

Unisono. Akordo formita de du voĉoj aŭ instrumentoj aŭdigantaj samtempe saman noton : (f) al la fremdaj vortoj ~e devas soni ankaŭ ĉiuj aliaj vortoj de la vortaro Z.

* **Universo**. La tuto de ĉio, kio ekzistas; mondo. ~a. Rilata al ~o : la ~a ĥemio, fiziko (studentaj la fenomenoj je la skalo de l' ~o, k ne de la tero).

* **Universala**. Koncernanta la tutaĵon de la objektoj : ~a (tutera) diluvo; ~a (de ĉiuj ŝtatanoj) voĉdonado; ~a (pri ĉiuj popoloj) historio; ~a (taŭga por ĉio) genio; ~a lingvo Z, rimedo, kuracilo, ŝraŭbilo. Kp ĜENERALA, UNIVERSA.

* **Universitato**. Centro de supera instruado, dividita laŭ fakoj (fakultatoj), kies ĉiu disdonas titolojn (abiturienteco, licencio, doktoreco).

* **Unu**. 1 Numeralo esprimanta la elementan nombron : ~ k ~ estas du; ~ hako kverkon ne faligas Z; dolĉa sed ne daŭraodoro, ĝuo de momento ~ Z; du homoj povas pli multe fari ol ~ Z; ~ soldato militon ne faras Z; la komitato elektis nur ia ~ malgranda landeto Z. 2 Senflekcia adjektivo, signifanta, ke la koncernata objekto estas sola en sia speco (= unika) : *celon ni ĉiuj havas ~ k klaran Z*; ~ leĝo k ~ rajto estu por vi k por la fremdulo Z; danke la ~ gramatikon k la ~ formon de la plej granda parto de la vortoj, la lingvo havas ~ formon ĉe ĉiuj uzantaj ĝin Z; nur en la ~ domo, kiu staris kontraŭ la loĝejo de la scienculo, estis tre silente Z; objektoj kiuj ne estas esence ligitaj inter si k ne prezentas kune ian ~ ideon Z; koncerne la du kolonojn, la ~ maron k la bazaĵojn Z; ~cela klopodo. 3 Nedefina pronomo (= iu Z); la pli juna estis ~ el la plej belaj knabinoj Z;

el ŝiaj multaj infanoj, ~j estas bonaj k aliaj malbonaj Z; la regado de ~j gentoj super aliaj estas restaĵo el antikva tempo Z; ~j objektoj venis en ~jn manojn, aliaj en aliajn manojn Z; ili kuris la ~j post la aliaj. 4 (Ev.) Nedifina adj. (iu 2): ~ viduĝo havis du filinojn Z; en ~ tago, kiam ŝi estis apud tiu fonto Z. ~a. Estanta antaŭ ceteraj samspecaj objektoj. 1 Laŭ la spaco: la ~a vico en la teatro B; la ~a ĉapitro de libro; loĝi sur la ~a etaĝo. 2 Laŭ la tempo: la ~aj kristanoj; la sennubaj idilioj de la ~a juneco Z; li la ~a potence skuis la mondon por nia ideo Z. 3 Laŭ la rango: li estas la ~a en sia klaso; tiel la lastaj estos ~aj k la ~aj estos lastaj. ~aajo Z, ~aajo Z. ~aj produktot de tero aŭ bestoj: kiel ~aajon el via pasto alportu oferdone kukon Z. ~aeco Z. ~a rango: li ne povis doni la ~aecon al la filo de la amato Z. ~ataga Z. Okazanta en la ~a tago. ~aŭlo. Homo el la ~a rango: ve al la eminentuloj de la ~aŭloj inter la nacioj Z! ~avenaĵo. ~(a)ajo: faru oferon al Dio el la ~avenaĵo de ĉiuj viaj rikoltoj Z. ~e. En la ~a loko: li cedos, ĉar ~e vi estas multaj, k due vi estas pravaĵ. ~o. 1 Abstrakta kvanto, konsiderata kiel la elementa nombro, kiu servas por formi la ceterajn: la deko konsistas el dek ~oj B; skribi ciferon en la kolono de la ~oj; ne estimante apartajn ~ojn, ni neniam venos al grandaj nombroj Z (Vd guto, ono). 2 Difinita kvanto elektita por taksi per komparo samspecajn kvantojn, kalkulante, kiom da fojoj ili enhavas tiun kvanton aŭ frakcion da ĝi: la metro estas la universala ~o de la longeco; temp~o. ~eco. 1 Eco de tio, kio estas nur ~o: la dogmo pri la ~eco de Dio. 2 Karaktero de tio, kies ĉiuj partoj kunligiĝas por konsistiĝi nur ~o tuton: la ~eco estas la plej grava principo de internacia lingvo; ~eco donas fortecon Z; romano, kiu havas ~econ (Vd komponi); rompi la ŝtatan, nacion ~econ. ~igi. 1 Kunigi plurajn objektojn en unu tuton: la animo estas ~igita kun la korpo; ~igi la fortojn B; ŝi ~igis en si la ĉarmon k la saĝon. 2 Kunigi per politika, religia, komerca ks ligo: la ~igita reĝlando de Granda Britujo k Irlando; la ~igitaj ŝtatoj de Norda Ameriko (Usono); ni juris labori por re~igi l' homaron Z.

Kp KUNFANDI, KUNMIKSI. ~igi. 1 Kunigi en unu tuton: la oksigeno ~igas kun hidrogeno por naski akvon. 2 Kunigi per politika ks ligo: proponi al ĉiuj amikoj de interpopola justeco ~igi en apartan grupon Z; la Poŝta ~iĝo; tio alkondukos eble al la ~iĝo de la homaro Z. Kp ASOCIO, LIGO, SOCIETO. ~forma. Prezanta ĉie la saman aspekton. Kp MONOTONA, UNUTONA. ~peca. Konsistanta el nur unu peco. Kp MASO, SOLIDA. ~taga Z. Daŭranta nur unu tagon. Kp EFEMERA. ~voĉa Z. Konsentita de ĉiuj voĉdonantoj. Kp UNUANIMA, ĈIUKONSENTA.

* Uro. Sovaga eŭropa bovo (bos urus).

Uragano. 1 Fortega detruema ventego: la timo atakos vin kiel ~o Z. 2 (f) Io fortega, konfuza aŭ bruega kiel ~o: la ~o de via pasio Z; ni staras en ~o de malcerto k malakordo; la romano vekis ~on da protestoj; eklondris ~o de rido, da krioj, da aplaŭdoj. ~a. Simila al ~o: ~a karaktero B, juneco B (Kp TORENTA). ~l (ntr). Furiozo kiel ~o: oni nur imagu, kiel ~is la ridego de l' publiko.

uranio ☿ U. Ĥemia elemento, metalo, kies atompezo estas 238,2.

* Urbo. Iom granda aro da domoj, aranĝitaj laŭ pluraj stratoj k kelkfoje limita per ĉirkaŭmuroj aŭ barieroj: ĝi plu ne estos ~o, sed amaso da ruinaĵoj Z; fortik(igit) a~o Z; ~estro (administranto de ~o); ~odomo (administrejo de ~o). Kp CIVITO. Antaŭ~o. Parto de ~o ekster la ĉirkaŭmuro aŭ ĉirkaŭbulvaroj; ekstera parto de ~o. Ĉef~o. Ĉefa ~o de provinco aŭ regno.

uretero ♥. Ĉiu el la du kanaletoj, kiuj kondukas la urinon de la reno en la vezikon. Vd URETRO.

uretro ♥. Kanalo, per kiu la urino elfluas eksteren el la veziko. Vd URETRO.

Urĝi. 1 (tr) (iu, io) Vigle plirapidigi; vive akceli; postuli tujan agon: ne ĉesu ilin ~i k bone komprenigu al ili, ke estas tre grave, ke ili venu Z; la Egiptoj ~is la popolon por pli rapide elirigi ilin el la lando Z; la neceso, la cirkonstancoj ~as nin; ~i sin, ~igi (rapidi); kial vi ~as vin forkuri? tiu decido malkontentigos niajn ~emulojn. 2 (ntr) (io) Esti ne prokrastebla: ĉar mi la miajn vidas ~anta en danĝero Z (la teksto ~ante estas

preseraro); la afero, la tempo ne *~as* (Kp BRULI); *~as al mi revidi vin.* *~a.* Ne plu prokrastebla: la demando pri komuna lingvo por la scienco sin prezentas kiel *~a problemo*; unue zorgi la plej *~an*; li havas *~an bezonon* da mono; *~a letero*; *~e bezoni ion*; esti pelata, premata de *eco.* *~igl* = *~i 1.*

* **Urini** (ntr). Eligi *~on.* *~o.* Flava ekskrementa likvaĵo, tirita el la sango per la renoj k eligata de la veziko.

* **Urno.** 1 Granda vazo, kiun antikvuloj uzis por ĉerpi akvon, konservi mortocindrojn aŭ kolekti voĉdonilojn. 2 Ujo por kolekti voĉdonilojn.

* **Urogalo.** Speco de tetrao; tetraego (*tetras urogallus*).

* **Urso.** Speco de granda raba kvinfingra plandmarŝanta mamulo (*ursus*): *murmuregas la ~o sed danci ĝi devas Z*; *fari al iu ~an* (mallertan) *kareson Z*; antaŭ mortigo de *~o ne vendu ĝian felon Z* (atendu la venkon antaŭ ol fanfaroni: Vd TRO FRUE, TRIUMFI); *fari al iu ~an helpon* (dangere pro mallerto, kiel la *~o*, kiu por elpi muŝon de sia dormanta amiko, frakasis per ŝtono lian kapon kune kun la muŝo).

* **Urtiko.** Speco de senpetalaj dukotiledonoj, kies folioj k trunketo pikas sentigante brulumon (*urtica*): *~on frosto ne difektas Z* (malbonuloj ĉiam estas plej fortikaj).

* **Utero.** Organo de mamulinoj, en kiu la feto evoluas dum la gravedtempo: *ĉio, kio malfermas unue la ~on, apartenas al Mi Z*; *kial mi ne estis mortigita en la ~o, ke mia patrino estu mia lombo Z*?

* **Utila.** Profite uzebla; produktanta efektive bonan rezulton: *~a instrumento, libro, institucio, leĝo*; *~a al iu, por iu aŭ io*; *per kio mi povas esti al vi ~a?* kiel granda estas la *eco* de internacia lingvo l *ĉion por ornamo, nenion por eco.* Kp OPORTUNA, TAŬGA. *~o.* Io *~a*: tiu kondiĉo donas *~on al la ludanto*; *mi faras tion por via ~o*; li ŝatas la belon k malŝatas la *~on.* *~i* (ntr). Esti *~a*; liveri *~on*: *ĉu tio ~us por vi, al vi?* senĉesaj admonoj tute ne *~as B*; ne *ĉio ~as, kio brilas Z* (Kp FRUKTO). *~igl.* Uzi ion, tiel ke ĝi estu *~a*: *ne~igebla rompitaĵo.* *~ismo* §. Doktrino, kiu rig-

ardas la *~on* k profiton kiel nuran principon de konduto. **Mal~a.** Malprofite uzebla; produktanta domaĝon aŭ difekton: *mal~a birdo, vermo, konsilo.* **Mal~o.** Io mal~a: li fariĝas tiel potenca nur por nia mal~o; riĉeco konservata nur por la mal~o de ĝia propra mastro Z (Kp MALPROFITO, DIFEKTO, AVERIO, VUNDIO). **Mal~i** (ntr). Esti mal~a: kiu malŝatas bonan konsilon, *mal~as al si mem Z*; ĝi neniom mal~as. **Ne~a, sen~a.** Produktanta nenian *~on*: *sen~a zorgo* (Kp SENFRUKTA, VANA, SUPERFLUA, BALASTO. Vd DRAŜI, MELKI, KRI-BRILU, TORDI).

Utopio. Neefektivegebla idealo, teorio: *ĉu efektive ni laboras por ia ~o Z?* *~a projekto*; la esp-istojn oni longe taksis *~istoj.*

Uverturo. Orkestra peco, ludata antaŭ opero.

uvulo. Karna apendico, pendanta ĉe la mezo de la malsupera rando de la velo: (fon) *~a ro* (= ro produktata de la vibrado de la *~o*).

* **Uzi** (tr). Preni ion kiel rimedon por atingi celon; agi per io por kontentigi bezonon: *~i fingrojn anstataŭ forketo*; *~i multe da salo B, poŝan tranĉilon Z, pafilegon Z, la artikolon Z, finaĵon Z, prepozicion Z, akuzativon*; *~i sian prudenton, rajton, artifikon*; *~i monon k admonon k flaton k balon Z* (ĉiujn rimedojn); *~u tempon estantan Z*; ni *~u bone la vivon Z* (Kp ĜUI). *~(ad)o.* Ago *~i*: la *~ado* de la artikolo estas sama kiel en la aliaj lingvoj Z; *fari ~on el prepozicio, el ĉiu momento Z, de siaj armiloj*; komuna ĝisnuna *~ado* devas ludi en lingvo pli gravan rolon ol seke teoria logikeco Z. *~aĵo.* Ĉio, kion oni povas *~i* (Kp ILO, INSTRUMENTO, APARATO). **El~i, ~difekti** (tr). Difekti per longa *~ado*: la infano el~as multajn ŝuojn; el~ita pantalone; malnova el~itaĵo Z; (f): okuloj el~itaj pro senĉesa legado; el~i siajn fortojn per vanaj penoj. **For~i, ~konsumi** (tr). Konsumi per uzado: oni for~is la tulan provizon da ligno dum la lasta vintro. **Mis~i** (tr). *~i* en maniero, kiu ne estas ĝusta: *mis~i sian aŭtoritaton por defendi malvirtulojn.* **Tro~i** (tr). *~i* super la ĝusta, ordinara mezuro: *tro~i la kun-*

metitajn tempojn B, *ies paciencon* B (Vd UNGEGO, SENHAŬTIGI). **Frukt** ~o. Rajto ~i ion, kies proprumecon havas alia, k kolekti ĝiajn fruktojn aŭ produktojn, sed ne ĝin vendi aŭ detrui.

uzukapi ㄗㄨㄎㄢˊ. Akiri, laŭ leĝa rajto, proprajon per ne interrompita posedo :

ŝtelaĵoj ne estas ~eblaj. ~o. La leĝa rajto akiri la proprajon per neinterrompita posedo. Vd **PRESKRIPTO**.

Uzuro. Procentego. Vd **UNGEGO**.

* **Uzurpi** (tr). Senrajte proprigi al si bienon, povon aŭ titolon : ~i la tronon, la rajtojn, la agokampon de iu.

V

Vadi (ntr). Paŝi en akvo aŭ en mola substanco, koto, neĝo, sablo ktp : *mal-facile ~i eniĝante ĝis la maleoloj en la sablo* B ; ~i ĝis la kolo en la ondoj ; liaj piedoj ~as tra mirtarbeloj k malaltaj filikoj ; (f) ~i en la koto de la volupto. Kp **BARAKTI**, **PLAŬDI**, (**Tra**) ~ejo. Loko en kiu oni povas trairi riveron ~ante. **Tra** ~i (tr). Trairi ~ante.

* **Vaflo**. Plata kuko bakita inter du feraj ladoj.

* **Vagi** (ntr). Sencele iri de loko al loko : *kiel leonoj, kiuj ~as sen celo, k kiujn tiu ~ado baldaŭ lacigas k enuigas* Z ; ~i en la dezerto Z, en nekonita arbaro ; la ~antoj kun paŝantaro Z (nomadoj) ; ĉirkaŭ sanktuloj diabloj ~as Z ; ~adi dum la kurso-tempo Z ; kelkaj nuboj ~as sur la ĉielo ; ~alakistoj Z (nomadaj rabistoj) ; li mal-rapide ek~is ĝis la mezo de la vojo ; mi ne plu el~igos la piedon de Izrael el la tero, kiun mi donis al iliaj patroj Z ; korvidoj ~flugas ne havante kion manĝi Z ; for~i el la rekta vojo ; erar~antaj ŝafoj Z ; la granda celo de lia ~a vivo B ; (f) : lia terurita rigardo ~is sur la muro B ; la rigardo plezure ~as sur tiu pejzaĝo ; nur ĉe la buŝo ~is ia malĝojo B ; amaso da malnovaj rememoroj ĉirkaŭ~is lin ; for~as flanken ĉiam liaj pensoj al la gepatra domo Z.

vagino Z ♡. Kanalo inter la utero k la vulvo.

* **Vagono**. Surrela veturilo por pasaĝeroj aŭ varoj. ~aro. Serio da ~oj, ligitaj inter si k trenataj de lokomotivo aŭ alia motorveturilo. Kp **TRAJNO**.

Vaki (ntr). Esti ne okupata, pp loko, ofico ktp : li kondukis ŝin al ~anta spaco antaŭ la statuo ; ~anta seĝo ; ne estas

~(ant)a loko en nia oficejo ; la prezidanteco ~as ; ~antece de loĝejo, de posteno. Kp **LIBERA**, **DISPONEBLA**.

vakcini (tr) ㄅㄞˋ. Injekti serumon kontraŭ malsano.

* **Vakcinio**. Sovaga arbeto kun manĝeblaj nigraj (*vaccinium myrtillus*. Kp **MIRTELO**) aŭ ruĝaj (*vacc. vitis idæa*) beroj.

* **Vakso**. 1 Flava knedebila substanco, el kiu abeloj konstruas siajn ĉelojn : *karaktero mola kiel ~o* Z ; ~a (pallflava) *vizaĝo* B. 2 Analogaj substancoj tirataj el iaj vegetaĵoj aŭ ĥemie fabrikataj : ~tapiŝo (linoleumo). ~i (tr). Ŝmiri per ~o : ~i meblon, plankon. **Sigel** ~o. Speco de ~o uzata por sigeli.

vakuo □. Malplena spaco, okupita de neniu materio. ~igi. Eligi ĉian materion el ia ujo.

* **Valo**. 1 Intermonta malalta vastaĵo : *se neĝas sur la monto, estas malvarme en la ~o* Z. 2 Baseno de rivero.

Vallida. Prezianta la laŭleĝajn kondiĉojn postulatajn por regule efiki : ~a bileto, testamento ; la kontrakto definitive ~igis. ~i (ntr). Valori laŭ certaj kondiĉoj pri leĝeco, templimo ktp. : la vizo de la pasporto ~os por 60-laga restado.

* **Valizo**. Manportebila kofreto.

Valori (x) 1 Esti juĝata kiel havanta ian kvaliton aŭ meriton : ĉu tiu lernanto ~as ? via hieraŭa parolado ne multe ~is ; la elpensitaj historioj neniom ~as Z ; ~as ne la vesto, ~as la enesto Z. 2 Esti juĝata kompare kun iu aŭ io : *Vergilio ne ~as Homeron ; unu pasero alian ~as Z ; la sukceso ne ĉiam (egal) ~as la laboron ;*

pli ~as oro ol *argento*, kontenteco ol *profito*; pli ~as io ol *nenio* Z. 3 Esti *jugata* kiel inda, *merita* je io: ne ~as *paroli* pri tio; *gi* estis *ŝerco*, kiun ne ~as *aŭskulti* Z; *vi konsolis* min, *kvankam* mi ne ~as *esti* egala al iu el *viaj sklavin*-oj Z; la *profito* ne ~as la *penojn*; *via mono* ne ~as la *maltrankvilon*, kiun *gi* *kaŭzas* al mi B; la *ludo* ne ~as la *kand*-*zlon* Z; la *felo lanadon* ne ~as Z; la *diablo aspektas* malbele, ne *pen*~as lin *vidi* Z. 4 Esti *taksata* je ia *prezo*: *tiu ŝtofo* ne ~as *pli ol dek frankojn po metro*, *kvankam* *gi* *kostas duoble*; *kio multe* *kostas*, *multe* ~as Z. 5 Esti *konsiderata* kiel *egala* je ia *kvanto*: *unu metro* ~as *100 centimetroy*; *unu germana marko* ~as *proksimume 6 francajn frankojn*. ~o. 1 *Grado de ŝatebleco*; *grado*, je kiu iu aŭ io estas *ŝatata* pro *siaj kvalitoj* aŭ *meritoj*: *kia estas via laboro*, *tia estas via* ~o Z; *se iu trovis virtan edzinon*, *ŝia* ~o estas *pli granda ol perloj* Z; *scienculo de alta* ~o; *esploradi la komparan* ~on de *ĉiuj religioj* Z; *ambaŭ floroj de samaj* ~oj Z; *tiu argumento nenion perdis el sia* ~o; *koni la* ~on de la *vorloj*; *neniu verko esp*-a eĉ el la *plej frua tempo iam perdis sian* ~on k *kompreneblecon* Z. 2 *Grado de takebleco*; *sumo*, je kiu io estas *mone taksata*: la *oro havas nenion* ~on en la *dezerto* B; la ~o de *tiu varo malaltigis en la lastaj monatoj*; la *prezo de tiu maŝino estas de 2000 markoj*, sed *ĝia vera* ~o ne *superas 500*. 3 Io iel ~anta: en *malfacila horo eĉ groŝ* estas ~o Z; *ni devas klopodi*, ke la *veraj* ~oj de *ĉiu nacio estu konigitaj al la mondo*; ~*papero*. 4 Numera aŭ *algebra esprimo de kvanto*: *determini la* ~on de *nekonataĵo*. ~a. 1 *Havanta ian konsiderindan meriton*, *kvaliton* aŭ *prezon*: *tiu libro estas multe* ~a; *por skribi fantaziojojn la tempo estas tro mallonga k tro* ~a; *mez*~a *lernanto*; la *ideo de evoluo estas* ~a *ankaŭ en la astronomio*. 2 *Mult*~a: la *korespondado forrabas* ~an *tempon*. ~aĵo. ~o 3: la ~aĵoj de la *Borso*. Alt~a, grand~a, mult~a. Havanta *grandan* ~on: *grand*~a *havo* Z; *multe*~a *ilo* Z; *mult*~a *kunlaborado* Z (Kp KARA, PERLO, TREZORO). Sam~a. Havanta *saman* ~on kiel: *sam*~aj *esprimoj*. Sen~a. Havanta *nenion* ~on: *sen*~aj *artikoloj*; *ne al ĉiu sen*~ulo oni *povas doni sian protektaĵon* Z; *sen*~igi

argumenton per lerta kritiko (Kp VANTA); *sen*~aĵo (Kp SKORIO, REKREMENTO, FEĈO, FORBALAAĴO, VENTUMAĴO, BAGATELO, FORJETINDAĴO, BANALAĴO, SENSIGNIFAĴO). Pli ~o £. 1 *Diferenco inter la fakta vendvaloro k la valoro rezultanta el la fiksado sur merkato*. 2 *Atingita prezidiferenco en vendado inter reala valoro k vendoprezo*. Plus~o (Mh). *Laboro*, kiun la *kapitalistoj alproprigas* al si *senpage*, *egala al la diferenco inter la sumigita laboro de produktantaj salajruloj k la salajro prezentanta nur la kostoj de reprodukto de la varo «laborforto»*. Uz~o. *Utilo de iu objekto*. (Interŝang)~o (Mh). *Interŝanĝrilato de laŭdezure reprodukteblaj varoj*, *difinita laŭ la kvanto da socie necesa labortempo*, en ili *entenata*: (*interŝang*)~o *ekzistas nur en varojn produktanta socio*.

*Valso. 1 *Turndanco*. 2 *Muzikajo por tia danco*. ~i (ntr). *Danci* ~on.

valuto Z £. *Rilata valoro de papermono al la ora aŭ arĝenta metalunuo*. Kp MON(NORM)O, VALORO.

valvo Z. 1 ⚙ Speco de (*precipe klapa*) *ventolilo*: *disko*~o, *dren*~o, *kaŭĉukoklapa* ~o, *prem*~o, *ringa* ~o, *tuba* ~o. Kp KLAPo. 2 ⚡ *Elektrona lampo*. 3 ⚙ Ĉiu parto de *konko*. 4 ⚙ Ĉiu aparta parto de *perikarpo*.

Vampiro. 1 *Sudamerika vesperto (vampirus)*. 2 *Fabela fantomo eliranta nokte el tombo por suĉi sangon de dormantoj*. 3 (f) Iu riĉiganta je *malprofito de aliaj*; *eksploatanto*.

*Vana. 1 Ne *produktanta efikan rezultaton*; *senutila*: *servo al Dio* ~a (*senrekompenco*) ne *restas* Z; *kontraŭ forta mano la lego estas* ~a Z (*senpova*); ~a *teoria laboro k senutila batado de vento* Z; *nia voko ne restos* ~a Z; *al vi klopodojn k al mi suferojn vi kaŭzas*, *tamen ambaŭ estas* ~aj Z (*senfruktaj*); *ĉu vi fine konfesos la* ~econ de *viaj penoj*? 2 *Havanta nur ŝajnon sen realeco*; *neefektiva*: ~a *espero* (Vd KANO); *tiuj profetaĵoj estis* ~aj Z (*ne plenumigis*); ~a *ombro*, *fantomo*, *sonĝo*; *mia timo estis* ~a. ~e. *Sen rezultato*; *senutile*: *ĉu ĉiuj niaj laboroj pereos* ~e Z? *pri tia intrigo mi jam dufoje vin* ~e *avertis* Z; ~e *vi tentas*, *mi ne konsentos* Z; *el malplena telerio* ~e *ĉerpas*

kulero Z; *~e labori* (Vd SCIURO, KRIBRILo, VENTO, MELKI, MUŝo, HIRUDO, ŜNURO, ERPI, VERŝI, DRAŜI, TORDI, PLENIGI).

vando. 1 Interna maldika mureto dividanta ejon : *~o de tendo, vitra ~o*; grandampleksaj salonoj estis transformitaj per *~oj* en komfortajn luksajn ĉambrojn. 2 Interna maldika apartigajo dividanta meblon, vazon, objekton : *~o de ŝranko, kesto, forno, tubo*. 3 Interna maldika apartigajo dividanta kavan organon ĉe vegetaĵo aŭ besto : *~o de frukto, nazo, koro*.

vandalo Z. Barbaro, detruanta la monumentojn de civilizo. Vd ISM.

Vanelo. Longkrura birdo (*vanellus*).

* **Vango**. Flanka parto de la vizaĝo : *sulkplenaj ~oj*; *propran ~on neniu batas Z*; *plen~a B, puf~a Z infano*; *~haroj. ~obato, ~ofrapo, sur~o*. Bato per la mano sur la *~on*. **Post~o, sid~o**. Ĉiu duonparto de la postaĵo. Kp GLUTEO.

* **Vanilo**. Speco el orkideacoj, kies grajnujoni oni uzas kiel parfumigan spicaĵon (*vanilla planifolia*).

* **Vanta**. 1 (io) Ne valoranta atenton aŭ prizorgon, pro sia malgraveco aŭ ne-daŭreco : *la ~aj plezuroj de la mondo*; *ĉio estas ~a kompare kun la eterneco B*; *~a bablado*; *kio estas bona por la homo dum la tagoj de lia ~a vivo, kiun li pasigas kiel ombro Z ? de ~aj elspezoj malgrandiĝas riĉeco Z*; *kial do vi volas konsoli min per ~aĵo Z ? viaj patroj sekvis ~aĵon k mem ~iĝis Z*; *~aĵo de ~aĵo, ĉio estas ~aĵo Z*. Kp FRIVOLA, BAGATELA. 2 (iu) Amanta posedi k montradi bagatelojn : *~anima, malmodesta, sinmontr-ema : ~a virino*; *ni estas tiel ~aj, ke ni kredas nin ĉiam interesaj*; *fieraj ~aj infanoj Z. ~amo, ~emo*. Karaktero de iu *~a. ~eco*. Eco de io *~a*.

* **Vaporo**. Gasa nubo supreniĝanta el varmiga fluidaĵo : *~o de akvo, elero*; *malaperi kiel ~o Z*; *kuiriston ~o saligas Z*; (f) *havi iom da ~o en la kapo Z* (esti ebrieta); *densa nebulo lacigis la rigardon per siaj molaj ~aĵoj B*; *la ŝipo foriris kun plen~o (plej rapide)*. *~a*. Havanta formon aŭ aspekton de *~o* : *~a nebulo, tulo. ~i* (ntr). Eligi *~on* : *sur la tablo plej bonguste ~is rostita ansero Z. ~igi*. Fari ion *~o* : *~igi akvon en kal-*

drono; *~igilo por parfumoj. ~igi*. Fariĝi *~o* : *la akvo ~iĝas je la ordinara temperaturo. El~igi, for~igi*. Malaperi *~igante : la akvo el la kaserolo el~iĝis*; (f) *ĉu via kuraĝo jam for~iĝis ?* (Kp FORIĜI, ESTINGIĜI, ELĈERPIĜI, SVENI). *~ŝipo*. Ŝipo movata per akva *~o*.

Varo. Komercaĵo.

varango ⚓. Malsupra parto de la ŝipaj ripoj, kunigitaj kun la kilo.

* **Varbi** (tr). 1 Fari per siaj instigoj, ke iu soldatiĝu : *la aventuristojn ili ~is en la armeon B*. 2 Fari per siaj instigoj, ke iu aniĝu al grupo, partio, doktrino : *estas pli facile ~i iun al esp-o ol fari, ke la ~ilo igu vera praktikanto de la lingvo*; *~i samsideanojn B*. Kp KONVERTI.

varfo ⚓. Speco de havena ponto, kiu elstaras la kajon.

Varil (ntr). 1 Prezenti sinsekvajn diversajn ŝanĝigojn : *la temperaturo senĉese ~as hodiaŭ B*; *la moroj ~as laŭ tempoj k landoj*; *la salajro ~as inter 4 k 12 dolaroj*; *dum horoj k horoj la pejzaĝo ne ~as*; *la hameleono ~igas sian koloron laŭ la lokoj, kiujn ĝi trairas*; *~kolora kolibro B*. 2 Prezenti diversajn ŝanĝigojn de volumeno, laŭ la grado de malsekeco de la aero aŭ de varmo, pp ligno aŭ metalo. *~(em)a*. Ŝanĝiganta laŭ la cirkonstancoj : *~a velero, vorto*; *la ne~a irado de la astroj*. Kp ŜANĜEMA. Vd KONSTANTA, SENFLEKSIA.

variacio Z ♪. Aldona ornamo al ario, tiel farita, ke konserviĝas la elementoj de la ĉefa temo.

Variantio. Iomete diferenca leciono de teksto, liverita de alia manuskripto aŭ eldono : *kolekti la ~ojn de poemo en kritikan aparaton*. Kp REDAKCIO.

varieteo Z. Spektaklo konsistanta el diversaj prezentadoj, kantoj ktp. *~a teatro*. Muzikkafejo, koncertkafejo.

variko ⚓. Inflamo de la vejnaj parioj.

* **Variole**. Infekta malsano, karakterizata de febro k pustuloj sur la haŭto, lasantaj cikatretojn. Kp VAKCINO.

* **Varma**. 1 Produktanta sur la palporganoj la karakterizan sentumajon, kiun produktas fajro : *~a forno, plado, supo, suno, klimato, ĉambro, vetero*; *la animaloj kun ~a sango*; *ĉu hodiaŭ estas*

~e aŭ mal~e Z ? ~igi akvon ; la fajro brulis tiel bele k ~igis tiel agrable Z !

2 Perceptita de konscio kiel sidejo de la interna natura brulado pp korpo aŭ korpopartoj : havi ~an haŭton, ~ajn manojn ; senti sian kapon ~a (pro febro) ; ~igi al si la piedojn frapante la teron ; ekfroli alumenton k ~igi al si sur ĝi la fingrojn Z.

3 Konservanta la efikojn de la interna brulado k ŝirmanta kontraŭ ekstera vetero : ~a lano, vesto, kovrilo ; teni al si ~e la stomakon Z ; tiu mantelo re~igos vin.

4 (f) Metanta fervoron, pasion en siaj agoj : ~a amiko Z, admiranto, partiano ; ~a akcepto, amo, gratulo, danko, diskuto, batalo ; homo kun mola k ~a koro Z. Kp ARDA, FLAMA, KORA, VIGLA.

~o. **1** Fizika fenomeno, kaŭzanta en korpoj ŝanĝojn de volumeno (dilatiĝo) aŭ de stato (fluidiĝo k vaporigi) : la ~o estas ondforma, laŭlonga vibrado de la molekuloj de korpo B.

2 Konscia sento, kiun kaŭzas tiu fenomeno : la ~o de la somero, de fajro, de bolanta akvo ; la animala ~o (produktata en vivantaj korpoj per interna brulado).

3 Fervoro, flameco : montri ~on en disputo. ~ega.

1 Multe pli ~a ol nia korpo : la fera bastono, kiu kuŝis en la forno, nun estas brule ~ega Z.

2 Tre pasia, fervora : ~ega amo ; tiu ĉi patrino ~ege amis sian pli maljunan filinon Z ; ve al tiuj, kiuj sidas malfrue nokte por ~egigi sin per vino Z.

~eta. Apenaŭ pli ~a ol nia korpo : lavi vundon per ~eta akvo B.

Mal~a. 1 Produktanta sur la palporganoj la karakterizan sentumaĵon, kiun kaŭzas glacio : mal~a marmoro, ĉambrego, lando ; en la mal~a matena horo Z ; estis terure mal~e Z ; mal~igi trinkaĵon per peceto da glacio.

2 Perceptita de konscio kiel sidejo de nesufiĉa interna brulado : havi mal~ajn fingrojn ; mal~igi pro tro longa atendo en la strato.

3 Senemocia, senpasia, senpartia : kiel mal~a tiu vorto, kiam ĝi rilatas al tia beleco ! mal~a rezonado, diskutado Z, prudento, stilo ; mal~a oratoro ; mal~e k trafe juĝi aferon.

4 Ne montranta fervoron, favoron al iu aŭ io : mal~a protektanto, akcepto ; ili provas mal~igi por nia afero multajn ne sufiĉe spertajn amikojn Z ; la falo de Volapük mal~igis la mondon por ĉia arta lingvo Z ; tio mal~igis lian fidon B ; lia amo mal~igis (Kp INDIFERENTA,

NEAFABLA, MALARDA). **Mal~o. 1** Fizika fenomeno, inversa de la ~o : la mal~o fendas la ŝtonojn.

2 Konscia sento, kiun kaŭzas tiu fenomeno : senti mal~on ; terurite li ektremis k mal~o trakuris lian dorson ; siberia mal~ego.

3 Malfervoro, senardeco : montri al iu mal~on.

Mal~umi (ntr). Ricevi malsana pro mal~o ; ricevi kataron.

varpo ☉. Paralelaj fadenoj, inter kiujn teksisto intermetas la vefton por fari teksaĵon. ~i (tr). Aranĝi paralele la ~ojn sur la teksmaŝino antaŭ la veftado.

~ero. Unuopa fadeno de ~o. ~ringo. Speciala ringo, ĉirkaŭanta la ~erojn k kiu helpas al interpaso de vefto.

* **Varti** (tr). Gardi k zorgi estulon, kiu bezonas helpon pro sia juneco : ~i infanon, hundeton ; la infano priverŝadis sian floron k ~adis ĝin Z ; per tro multa ~o (doritado) malboniĝas la farto Z. Kp FLEGI.

~istino. Virino, kiu metie ~as infanojn.

* **Vasalo**. Tiu, kiu dependas de superulo aŭ regnestro pro feŭdo ; feŭdulo.

* **Vasta. 1** Havanta grandajn dimensiojn ; grandspaca : ~aj k herboriĉaj kampoj Z ; ~a ĉambro, vesto B ; laŭvole laŭ la ŝuojn pli ~e aŭ pli mal~e.

2 (f) Havanta grandan amplekson : ~a programo, ~aj konoj ; ~e paroli pri io Z.

3 (Fon). Artikigita kun buŝa malfermo pli granda k resonujo pli ~a ol alia sono, kun kiu oni komparas : vokaloj estas sonoj pli ~aj ol konsonantoj ; en fermitaj silaboj la esp-ajn vokalojn oni ordinare prononcas ~aj (Kp FORTA, VOĈA, FERMITA).

~igl. (arkaisme) Propagandi.

Dis~igl. 1 Igi dise ~a : la cigno dis~igis la flugilojn Z ; dis~igi varmon, lumon (Kp DISETENDI, ELRADII, ELSENDI).

2 Ĉien diskonigi : la plej multe dis~igita lingvo en Hinuĵo estas la mandarena ; tre dis~igita opinio ; dis~igi malpacon Z, famon B, ideon ; la plej grava celo de nia gazeto estas ĉiam zorgi pri la dis~igado de nia lingvo Z ; dis~igis lia influo. Kp SEMI, ETENDI, DISTRUMPETI, DISFAMIGI, PROPAGANDI.

Mal~a. 1 Havanta malgrandajn dimensiojn ; malgrandspaca : mal~a kesto, pantalone ; (f) butonumi iun mal~e Z (severe trakti) ; mal~eloĝata familio. Kp STRIKTA.

2 Havanta malgrandan amplekson : mal~a spirito B ; ili vivis en mal~a kom-

uneco Z; *liom neniŭ estas mal~igata en ŝiaj rajtoj* Z. **Pli~iĝi.** Iĝi pli ampleksa, pli etendiĝi (Kp ŜVELI, PUFIĜI).

* **Vato.** Kotono kombita k premita laŭ molaj tavoloj. ~1 (tr). Garni per ~o : ~i veston, bandaĝon; (f) la nebulo iom ~as (malprecizigas) la konturojn.

vato ⚡. Potenco produktata de unu ampero sub tensio de unu volto. ~**hor.** Laboro de unu ~o dum unu horo.

* **Vazo.** Ujo el diversaj materioj, de diversa formo k granda, destinita por enteni ĉiajn fluecajn aŭ solidajn substancojn : ĉerpi akvon per ~o; meli florojn en ~on. Kp POTO, PELVO, KRUĈO.

Vazolino. Minerala graso, ekstraktita el kruda petrolo k uzata kiel haŭtsmirajo.

* **Ve.** Ekkria vorteto esprimanta : 1 Plendon pro malfeliĉo : *ve al ni, ni estas ruinigitaj* Z! 2 Minacon pri malfeliĉo : *ve al la popolo peka, al la idaro krima* Z! *ve al la venkitoj*! ~o. Plenda ekkrio : *lamentoj, ĝemoj k ~oj* Z. Vd HEJMO. ~i (ntr). Ekkrii ~ojn : (f) *la vento ~adas.*

vefto ⚡. Fadenoj, kiujn oni pasas inter la varperojn; = teksbazo Z. ~ero. Ĉiu unuopa fadeno, kiu interpasante la varpon formas la ~on.

* **Vegeti** (ntr). 1 Plenumi la funkciojn, el kiuj konsistas la vivo de ~ajo : *ĉio, kio ~as en la naturo; la normala ~ado de la arboj.* 2 (f. pp homo) Vivi senemocian, inertan vivon, kiel ~ajo : *en Parizo oni vivas, en provinco oni ~as.* ~a. Rilata al ~ajoj : *la ~a regno;* (f) *eĉ la pereco en la batalo estas pli agrabla ol tiu velka, dormema k ~a vivo en peza enfermita aero.* ~ajo Z. Organizita estaĵo, havanta la funkciojn de sinnutrado k reproduktado, sed ne, kiel la animalo, la kapablon sin transporti : *kiel verda ~ajo ili forvelkas* Z. Kp KRESKAJO 2, PLANTO.

vegetalo = vegetaĵo.

vegetallino. Graso eltirita el veg~oj.

Vegetara. Konforma al la doktrino de senvianda nutrado.

* **Vejno.** 1 Tubeto rekondukanta la sangon al la koro. 2 Longa mallarĝa tavolo el sama substanco en grundo : *mineja ~o el karbo.* 3 Ondlinia streko, simila al ~oj viditaj sub la haŭto : *la*

~oj de marmoro, ligno; la rivero estis ~ita per longa poststreko da sango. ~i (tr). Marki ~ojn sur ion.

* **Veki** (tr). 1 Ĉesigi ies dormon : ~i iun el profunda dormo B. 2 (f) Ĉesigi la kvieton de io; vigligi, stimuli : *ne ~u malfeliĉon, kiam ĝi dormas* Z; por kio ~i senbezono la danĝeron B? la kantoj ~as la eĥojn de la montoj B; ~i la atenton de la aŭskultantoj B, la kuraĝon de la soldatoj; ~i k venki la apation; ~u, ho ~u, ~u konstante, ne timu ridon, insulton Z! ~i dormantajn energiojn. 3 Naski, estiĝi : ~i deziron al io, apeton Z, enluziasmon, esperon, iluzion, dubon, suspekton, publikan intereson por, simpatian eĥon ĉe la legantoj, daŭran impreson, meditojn, aplaudon, ridon, tumulton Z, ribelon; raportoj liaj ~is en Hamleto enŝanĝi tiel grandan Z; estas facile ~i malamon, sed malfacile ĝin estingi; la glavo de la malamiko ~as teruron ĉirkaŭe Z; ravan senton ĉiam ~is en mi ŝiaj grandaj lumaj okuloj; liu demando ~is multe da disputoj k malpaco Z; teruro~antaj legendoj Z. Kp INICIATI, KOMENCI, AGIGI. ~o. Ago ~i : *trumpetadi por la ~o; malfeliĉo k peko levigas sen ~o Z.* ~iĝi. 1 Rekonsciigi el dormo. 2 Plivigliĝi : ~igas la vento Z; en lia koro ~iĝis sovaĝaj instinktoj, sopiroj k bedaŭro; ~iĝis en li la voĉo de la konscienco B. 3 Naskiĝi, estiĝi : sur la fundo de lia timo ~iĝis fajrero de naŭva espero B; la esp~a movado ĵus ~iĝis en la lando (Kp ĜERMI, BURĜONI). ~**horloĝo.** Horloĝo kun sonorilo por ~i (Vd KNARI).

* **Vekto.** 1 Stangeto en pesilo, kiu balanciĝas ĉirkaŭ sia akso k portas la telerojn. 2 Kurba surŝultra lignaĵo por porti du pendantajn sitelojn. 3 Balanciĝa trabostango en maŝino.

* **Velo.** 1 Granda forta tuko, fiksita ĉe la mastoj k streĉita por kapti la venton : *ferli, malferli, brajli, hisi la ~ojn; kvadrata, latina ~o.* 2 (Fon) Muskolmembrana vandeto, apartiganta la faringon de la buŝo, k kiu levigante forfermas la nazan kavaĵon aŭ mallevigante ĝin malfermas; postpalato aŭ mola palato (Kp PALATO, UVULO). ~**ŝipo.** Ŝipo movata de vento, per la ~oj.

velaro (Fon). Konsonanto aŭ kvazaŭvokalo, kies bruero naskas la fermo aŭ

la malvastigo de la buŝkanalo per la alproksimigo de la longa dorso al la velo (k, g, r, ĥ). Kp LABIALO, DENTALO, PALATALO.

veldi (tr) ☞. Kunigi ekstremojn de du metalaj pecoj per specialaj aparatoj en inkandeska fajro. Kp LUTI, NITI.

* **Veleno**. 1 Por skribo preparita bovida felo, pli delikata ol pergameno. 2 Glata, ~simila papero.

* **Velki** (ntr). 1 Perdi la vivfreŝecon; sensukiĝi : ~inta rozo, pomo, vizaĝo, lipo Z, koloro Z; la varmaga suno ~igas florojn Z; flamo ~sekiĝos liajn branĉojn Z. Kp ŝRUMPI. 2 (f) Senfortiĝi, kadukiĝi, konsumiĝi : li ~as en karceroj ; ~as la flamoj, steloj, gloro ; senfortiĝas k ~as la lando Z ; kun subiĝo aŭ malapero de ĝia lingvo ~as la propraj kutimoj, moroj de nacio Z ; miaj oreloj ~as de viaj vortoj B ; ĉiuj iam ekzistantaj ebloj jam ek~is (fariĝis malpli efektivegblaj) ; ek~inta fervoro. ~a. Senfreŝa, senvigla : ne pensu, ke mi kreita estas el tia ~a ŝtofo, ke mi lasos... Z ; ~a animo ; ŝiaj manoj pendis ~e Z (senforte, peze). (Kp PUTRI.) **For~i** (ntr). Neniĝi ~ante : kun vero severa komercaĵo for~os Z ; (f) pli bone estas tio, ol for~i kiel edzin' honesta en la budo de ŝuŝto malpura.

Velocipedo. Malgranda veturilo, kiun oni movas, premante la piedojn sur pedaloj. Kp BICIKLO, TANDEMO.

* **Veluro**. Silka, kotona aŭ lana ŝtofo, prezentanta unuflanke densan teksaĵon, k aliflanke molan supraĵon konsistantan el multaj mallongaj, rekte starantaj haroj : sur la ventro ~o, en la ventro murmuro Z (malsato) ; (f) la ~aj verdaj herbejoj.

* **Veni** (ntr). 1 Moviĝi tien, kie estas la persono, kiu parolas, aŭ al kiu oni parolas : mi vokas la knabon k li ~as Z ; mi kredeble ne povos ~i al vi hodiaŭ Z ; malamiko ~is en nian landon Z ; li ~u k mi pardonos al li Z ; ~u, ni atendas vin Z ; ĉu mi ~is tien ĉi por doni al vi trinki Z ? la unue ~inta (ĉiu ajn renkontinto : Kp TRAŬI) ; ~igi kuraciston, fiakron, librojn el Parizo Z (Kp MENDI, INVITI) ; malfeliĉon Mi ~igas de Nordo Z ; maldiligentulo ŝovas sian manon en la poton k ne volas ~igi ĝin al sia buŝo Z ; estu bon~inta ;

mi salutas k bon~igas la novan verkon ; (f) : saĝo ~as al via koro Z ; ~os en vian koron diversaj deziroj Z. 2 Moviĝi de la loko, kie oni estis, ĝis alia loko : mi ~as de la avo, k iras nun al la onklo Z ; li ~as de Usono ; greno, kiu ~as de Siberio ; la vento ~as de Nordo ; (f) el Dia buŝo ~as saĝo Z ; la helpo ~as de Dio Z ; la redakcio decidis akcepti lingvajn artikolojn ~antajn nur de mi Z. 3 Atingi difinitan lokon, kien oni intencis iri : kiam tiu ĉi knabino ~is domen, ŝia patrino... Z ; apenaŭ ŝi ~is al la fonto, ŝi vidis... Z ; tiu famo ~is ĝis miaj oreloj ; kiam oni bone scipovas lingvon, la vortoj ~as flue k glate sur la longo ; (f) beno ~as sur la kapon de tiu, kiu disdonas grenon Z. 4 Trafi celon, atingi rezulton : ~i al celo Z ; jam longe mi ~is al la konvinko, ke... Z ; la konkludo al kiu mi ~is... Z ; ~i al interkonsento, al erara opinio ; fine ~i al la demando, al la diskutotajo ; se al sento k prudento ankoraŭ iom estas ĝi ~ebla Z (se prudento povas ankoraŭ ~i al ĝi). 5 Esti la rezulto de : tio ~as de apartaj cirkonstancoj Z ; de tio ~as la malbono ; nur de malhumileco ~as malpaco Z ; ofte leroj perdiĝas en la vojo. k de tio ~as neatenditaj malagrablaĵoj Z ; tio ne povas ~igi ĝeneralan senarmiĝon. 6 Okazi siatempe, pp momento aŭ fakto : fine ~is la horo, la tempo ; bona ideo ~as post la pereoj Z ; venko ~as per multe da konsiliĝo Z ; al ĉiu ebleco estas limo, k nun la limo ~is Z ; kiam ~os la printempo ; la tempun ~ontan ankoraŭ neniu konas Z ; la ~ontan semajnon (Kp PROKSIMA). 7 (Bb) Sekskuniĝi kun : k li ~is al Hagar, k ŝi gravediĝis Z. **Al~i** (ntr). = ~i 3 : oni ne povas al~i al li ; mi ĵus al~is hieraŭ vespere ; (f) fine al~as la atendita tago ; ni vidos, ke nia komuna celo estas al~ita Z (ni al~is al nia celo) ; la fondo de tiu gazeto al~as (okazas) en tre oportuna horo : li al~is al tiu ĉi vorto de nia lingvo kun kutimoj latinaj Z ; ĉu vi konas la horon de lia al~o ? **De~i** (ntr). 1 Esti ido de : la Italoj de~as de la Romanoj ; la franca lingvo de~as de la latina ; ilia regardo de~os el ilia propra mezo Z ; de~igita (derivita) vorto ; la de~on vian antaŭ mi ni ĉiam kaŝas, reĝon ofendante Z ; homo de alta de~o Z (Kp ORIGINO). 2 ~i 5 : la patologia graseco de~as de abunda

manĝo k de manko de movado B (Vd FONTO, ORIGINO, MOTIVO). **En**~1 (ntr). 1 ~i en ion : la virino, kiu en~as en vian domon estu simila al Rahel k Lea Z ! li en~igis la keston en la tabernaklon Z. 2 ~i 7 : ŝi donis al li sian sklavinton k Jakob en~is al ŝi. k ŝi gravediĝis Z. **Inter**~1 (ntr). 1 (iu) Elpaŝi kiel peranto aŭ partoprenanto, en ian aferon; sin intermeti, sin enmiksi : li inter~is kiel paciganto. 2 (io) Aperi, okazi inter aliaj okazoj : perforto inter~is por solvi la konflikton; inter~o de la vorto po en la frazo Z; la soleno plenumiĝis sen malagrablaj inter~aĵoj (Kp INTEROKAZI). **Kun**~1 (ntr). ~i ien por esti aŭ agi kune : la partoprenantoj de la ekskurso kun~os en la stacidomo B; la Akademio kun~is por elekti sian estraron; la kun~o de la instruistoj okazos en la urbdomo. Kp KOLEKTIĜI, KUNSIDI. **Re**~1 (ntr). Denove ~i tien, de kie oni jam foriris : kiel hundo re~as al sia vomitaĵo, tiel malsaĝulo ripetas sian malsaĝaĵon Z; re~i hejmen al la difinita tago Z; (t) ni re~u al la demando; mi ĉiam re~adis al mia revo Z; re~i al sia unua ideo B; kiam la fratinon vi re~igos en la grekan landon Z; trankvile nun atendu la re~on de la sendito Z; ni estis senre~e (Vd TRANSIRI) perditaj Z; al ĝia fonto riveron neniu povas re~igi Z.

* **Vendi** (tr). Cedi ion kiel proprumajon kontraŭ difinita prezo : ~i libron por 50 markoj; ili ~is lin por 20 moneroj Z; Jozefo estis ~ita kiel sklavo Z; ~elmeti ion por ~ado; ~e proponi ion Z; se ~isto ne mensogas, li aĉetanton ne allogas Z; en la nunaj tempoj ĉio estas ~ebla, eĉ la konsciencoj. Kp AĈETI, ŜAKRI. **For**~1 (tr). 1 Sin malembarasi je io per ~o : for~i siajn malnovajn meblojn. 2 ~i por estonta detruo : mi estis jam kun mia haŭto for~ita al la anatomio Z (ekzekutota). **Re**~1 (tr). ~i ion, kion oni aĉetis.

* **Vendredo**. Sesa tago de la semajno, komencante de dimanĉo.

* **Veneno**. Malutila substanco, tute aŭ parte detruanta la funkciojn de la vivo : fosforo estas mortiga ~o Z; la ~o de vipuro, araneo. ~a. 1 Enhavanta ~on : ~a besto, vegetaĵo. 2 (f) Danĝera kiel ~o : li estas tre ~a kontraŭ mi Z; ~aj paroloj Z; ~a influo. ~1 (tr). 1 Mortigi per ~o : ~i rabian hundon. 2 Miksi ~on en

ion : mi ~us la oceanon, por ke ili trinku morton el ĉiuj fontoj Z; la vino ~ita Z; spir~i (pp gasoj). 3 (f) Malagrabligi, malfeliĉigi : donacon reprenu k mian vivon ne ~u Z; tiu penso ~as al mi la vivon Z; vi ~as mian maljunecon B; ~i la plezuron Z, ĝuadon; polvo ~as la spiradon B; ~itaj ĝojoj Z; la interregnaj rilatoj estas ~ataj de la problemoj de la naciecoj. Kp DEFEKTI, FUŬI.

venera Z 𐌿 (pri malsano). Komunik-ebla per seksa kunigo.

* **Vengi**. 1 (tr. iun) Havigi al iu kompenson por suferita malbono, kies farinton oni punas per egalvalora puno : ~i amikon; mi havas sufiĉe da kuraĝo por ~i min mem por la ofendoj, kiujn oni faras al mi Z; mi trovas rimedojn por ~i min kontraŭ vi Z; mi konsoliĝas per tio, ke mi tuj estos ~ita Z. 2 (tr. ion) Kompensi suferitan malbonon, punante la farinton per egalvalora puno : ~i sian ofendon al iu; mi ~os al li la morton de mia patro; la ĉielo donu, ke mia morto estu ~ita tiel, kiel mi deziras Z ! 3 (ntr) Fari malbonon por kompensi suferitaĵon : li volas plej kruele ~i; li juris, ke li terure ~os Z; oni ĉirkaŭbatas vin, k vi eĉ ne povas ~i Z; mi ne sciis ~i al humilaj B; mi venigas sur vin ~an glavon, kiu ~os pro la interligo Z; ~u pro mia patro Z ! ~u por mortigo lia Z ! ne aŭskultu ilin, ~anto en la ĉielo Z ! Kp PAGI 2, 3. ~o. Puno pro ofendo, por kontentigi sian koleron : fari ~on al Z, kontraŭ Z iu. ~emo. Inklino al ~o (Kp FAJRO).

* **Venki** (x). 1 Superi malamikon en batalo, milito : mi ~is ĉiujn kvin atakantojn Z; nia lando ~os Z; ~obati armeon Z; ~opreni urbon Z. 2 Superi konkuranton : la laŭreato facile ~is ĉiujn poetojn en la konkurso B. 3 (f) Transpasi malhelpaĵon, baron : sukcesa ~anto de porĵo malfermitaj Z; li neniam ~is la alfabeton Z; ~i ĉiujn barojn Z, malfacilaĵojn Z, sian timon, konsternon, multajn antaŭjuĝojn; la scivolemo ~is la singardon; la partiaj pasioj ~is super la prudento; lia insistado ~is mian ŝanĉon¹ igon; la vero ĉiam ~as Z; la ~iloj de la vivo; se min ne malhelpos ne~eblaj cirkonstancoj, mi penos veni Z; ni povos super~i la krizon. Kp TRIUMFI, FRAKASI, ROMPI, SUPERPONTICI, SUPERREGI.

~o. Sukceso en batalo aŭ konkurso : atingi, gajni la ~on ; suferi mal~on.

* **Vento.** 1 Pli malpli rapida movado de la aero en la atmosfero : sur la valo neĝa ~o blivas ĉiam pli K ; vibras vok' en vaga ~o ; li portigis sur la flugiloj de la ~o Z ; disflugigi kiel polvo en ~o Z ; estis plena sen~o B ; iri kun la ~o B (esti ŝanĝema) ; li ŝanĝigas kiel la ~o ; flugema kiel ~o Z ; batadi la ~on Z (vane peni) ; li serĉas la ~on sur la kampo Z (sama signifo) ; minacas dento al la ~o Z (vane). 2 (f) Ĝenerala disvastiganta tendenco : blavis strika ~o (Kp ATMOSFERO, FLUO). ~a. Senbaza, senvalora, malfirma, aera : ~a entrepreno Z ; ĉio estas vantaĵo k ~aĵo Z (Kp FUMO). ~l (ntr). Blovi pp ~o : forte ~as Z. ~ego. 1 Fortega ~o, ordinare akompanata de pluvo aŭ neĝo : kiel pasanta ~ego la malpiulo malaperas Z ; kvietigi la ~egon Z. 2 (f) Rapide trapasanta amaso : la mevoj flirtis ĉirkaŭ li kvazaŭ ~ego da blankaj flugiloj ; li devis elporti ~egon da riproĉoj. Kp LAVANGO, TEMPESTO, TORENTO, URAGANO. ~umi (tr). 1 Refreŝigi movante la aeron : li ~umas al si per sia ĉapelo ; ~umilo el eburo. 2 Ventoli 2 : Boaz ~umas hordeon en la draŝejo Z ; gren~umaĵo Z (netaŭga ~umita parto de la greno) ; la multo de viaj malamikoj estos kiel disfluganta gren~umaĵo Z ; reĝo dis~umas (dispelas) per siaj okuloj ĉion malbonan Z. ~anima Z, ~kapa Z. Senpripensema, malsaĝa, sencerba. Dis~igi. Disperdiĝi.

* **Ventoli** (tr). 1 Refreŝigi la aeron, produktante aerondon : ~i tunelon, varman ĉambRon. Kp AERUMI. 2 Purigi grenon, skuante ĝin en aerondo, kiu forblovas la netaŭgan parton. ~ilo. 1 Aparato, kun turnigantaj aletoj, por ~i ejon. 2 Speco de plata korbo por ~i grenon.

* **Ventro.** 1 Parto de la korpo, enhavanta la stomakon k intestojn, inter brusto k pelvo : kuŝi sur la ~o ; lia ~o dikiĝas (Kp ARDOMENO. Vd BARELIĜI). 2 Tiu parto, konsiderata kiel sentiganta la malsaton k akceptanta la nutraĵojn : ~o malsata orelon ne havas Z ; sur la ~o veluro, en la ~o murmuro Z ; liaj okuloj estas pli grandaj ol la ~o Z (li pli avidas ol li povas manĝi) ; tiuj, kiuj zorgas nur pri la ~o Z (materaj, korpaj ĝuoj). 3 Tiu

parto konsiderata ĉe la ino kiel loĝejo de naskigonto : ho filo de mia ~o Z ; senfrukta ~o Z. Kp UTERO.

ventriklo ♥. Nomo donata al kavaĵoj de kelkaj organoj : la koro havas du ventriblojn k du ~ojn.

vepro. Arbustaro, arbustotufo dornejo.

* **Vera.** 1 Konforma al la realo : ~a rakonto ; mal~a kiel epitaĵo ; mal~a atesto Z. 2 Konforma al la realo, ne nur ŝajne sed funde ; ne trompanta : ~a opinio montriĝas en ebrio Z ; mi transiras al la ~a temo de nia hodiaŭa parolado Z ; adori la ~an Dion ; ~a diamanto, pentraĵo ; ~a amiko Z, bravulo ; mal~a pesilo Z. ~e. 1 Laŭ ~a maniero : ~e paroli, respondi ; mi kredas, ke li estas ~e malsana. 2 Por diri la ~on : ~e vi estas bela ; li promesis sendi al mi karton, k ~e mi ricevis ĝin ; (por cedi pri io) ~e la vojon baras variaj malhelpaĵoj, sed... ; esp-o ~e (= mi tion konfesas) aperas kiel sola kandidato por lingvo internacia, tamen Z... (Kp JA). ~(aj)o. Ideo de io, kio estas konforma al la realo : la ~o ĉiam venkas Z ; la tempo ĉiam malkaŝas la ~on Z ; kiu diras la ~on, havas suferon Z ; amiko estas kara, sed ~o pli kara Z ; estas ~o, ke li tiel parolis ; lia ~diremo ne estas duba ; la filozofiaj, sciencaj ~aĵoj. ~eco. Eco de tio, kio estas ~a, konita kiel ~a : pruvi la ~econ de propono ; kontesti la ~econ de aserto ; vi ne havas la rajton dubi pri la ~eco de miaj vortoj B. ~ema, ~ama. Inklina ĉiam diri la ~on (Kp SINCERA). ~simila, ~ŝajna. Prezenta la aspekton de la ~o : la ~o povas foje ne esti ~simila.

Verando. Kovrita k vitrita teraso aŭ balkono.

veratro Z. G. de liliacoj, kies radikoj estas emetika, laksiga, sed en tro granda dozo mortiga (veratrum).

* **Verbo** (G). Vorto esprimanta agon aŭ staton, k ludanta ĉefan rolon en propozicio, ekz. esti, agu, frapas.

Verbena. Ornamenta bonodora veg. (verbena).

* **Verda.** Samkolora kiel foliaro, herbo ktp : la ~a standardo ; eĉ ŝtono ~iĝas (pro musko) ; se ĝi longe ne moviĝas Z ; la ~aĵo de la kampoj ; suke ~a foliaro Z.

~i (ntr). Esti ~a : sur kampoj ~is la lino k tritiko B.

* **Verdigro.** 1 Kupra oksido. 2 Dubaza kupra acetato.

Verdikto. 1 Decido de juĝantaro pri akuzito : diri Z, skribi Z, konfirmi B ~on. 2 Decido de juĝantaro pri konkurantoj. ~i (ntr). Diri ~on.

* **Vergo.** 1 Longa, rekta fleksebla branĉeto : garbejoj plektitaj el ~oj B; fera ~o B. 2 Branĉeto, per kiu oni frapas por puni : ricevi ~ojn Z (esti batata per ~oj); ~o doloras, sed saĝon ellaboras Z; la Eternulo rompis la bastonon de la maljustuloj k la ~on de la regantoj Z. ~i (tr). Puni frapante per ~o : iam oni ~is la infanojn en la lernejoj; en tiuj ĉi du semajnoj estas el~ita la edzino de suboficiro Z.

* **Verkl** (tr). Produkti per spirita laboro artaĵojn aŭ sciencaĵojn : ~i libron, operon B, raporton, astronomian observon; (f) la tempo detruas, kion la tempo ne ~is. Kp KREI, KOMPONI. ~o. 1 Arta aŭ scienca produkto de la spirito : legi ĉiujn ~ojn de Moliero; la glora ~o de Pasteur; plena ~aro de Z; la ĉef~oj de la gotika arkitekturo; majstro~o (Kp JUVELO, PERLO, TREZORO). 2 Rezulto de agado : tiu malordo estas la ~o de fremduloj B; la popolo forgesis, ke ĉiuj ~oj de Herhor estis nur plenumo de la intencoj de la juna faraono B; ili ŝajnis, ke la atako kontraŭ la temploj estas la ~o de Fenicianoj B. ~isto Z. Homo profesie ~anta; aŭtoro.

* **Vermo.** Klaso de ringformaj, senpiedaj bestoj, kiel lumbriko, askarido ktp : sub vi sternigos ~oj, k ~oj estos via kourilo Z; ~okonsumita ŝtofo; (f) : ĉiu havas sian ~on Z (suferon); en lian cerbon enŝteligas la ~o (konstanta ĉagreno) de dubo.

* **Vermiĉelo.** Vermformaj pastaĵoj.

vermifugo Z. Kontraŭverma kuracilo.

Vermuto. 1 Blankvino, en kiu estis infuzitaj amaraj veg-oj. 2 (f) Maldolĉaĵo : la juĝon vi jaras ~o, k la veron vi ŝetas sur teron Z.

* **Verso.** Sekvo da vortoj ritme k harmonie aranĝitaj laŭ la valoro aŭ nombro de silaboj : jambaj, dramaj,

rimaj, senrimaj ~oj; ~isto Z. ~i (x). Verki ~ojn. ~aĵo. Poeziaĵo.

* **Versto.** Rusa mezuro de vojlongo.

* **Versl** (tr). 1 Fluigi fluaĵojn el ujo : ~i vinon el botelo en glason, inkon en inkujon; ~i ies sangon Z; ~i larmojn; ~i akvon al maro Z (vane peni). 2 Abunde meti aŭ ĵeti sur : la suno ~is oran lumon B; la luno ~is bluan lumon sur la arbaron B; de la tuta ĉielo alaŭdoj ~is siajn kantelojn B; (f) : ~i sian koleron egale sur malamikojn k sur amikojn Z; ~i insultojn sur iun Z; ~i ĉiujn favorojn sur iun(n); la 30-jara milito ~is multajn malfeliĉojn k suferojn sur la lando(n). Kp PLUVIGI. 3 Abunde meti aŭ ĵeti en : ŝia boneco rapide ~is en la koron de l' infano kuraĝon k konfidon B; tiu sukceso ~is freŝajn fortojn en la animojn; la Eternulo ~is en ilin spirilon de konfuzo Z. Dis~i (tr). Disigi per ~ado : dis~i inkon sur paperojn B; la large dis~ita Volgo; (f) dis~i koloniojn en tutan mondon (Kp SEMI). El~i (tr). Malplenigi per ~ado : edzino pli el~as per funelo ol edzo en~as per sileto Z; valora rekompenco por via el~ita sango Z; de la manoj ĝis lipoj la sup' el~iĝis Z; (f) el~i sur iun sian koleron Z; libere el~i sian koron Z (sengene diri, kion oni pensas); paroli kun korel~ado Z. En~i (tr). ~i en : trinku el la vino, kiun mi en~is Z; rivero en~iĝis en la sovaĝan maron Z; (f) de la momento, kiam li aliĝis al nia anaro, en nian aferon en~iĝis la nova energio Z. Pri~i, sur~i (tr). Malsekigi ~ante : pri~i florojn Z, vojon B; ĉiun nokton mi pri~as mian lilon Z; sur~i sian panon per larmoj B; (f) la horizonton sur~is ora koloro B. Super~i (tr). Tute kovri per ~ado; inundi : la plej malaltaj kampoj estas super~itaj B; Nilo super~is tutan Egipton B; (f) : la landon super~is ruĝo B; pejzaĝo super~ita per la sunaj radioj (Kp BANI, DRONI, SATURI); blanka maro super~ita de l' pala luno de la luno B; fremdaj elementoj super~is k dronigis en siajn ondojn la antaŭajn logantojn B.

* **Verto.** 1 Supro de kapo : la Sinjoro senharigos la ~on de la filinoj de Cion Z; de la plando de liaj piedoj ĝis lia ~o estis en li nenia mallaaŭdindaĵo Z; frakasi ies ~on Z. Kp PINTO. 2 (f) Supro : la luno ekstaris sur la ~o de la monto (Kp KULMO).

vertago *Z* $\frac{\Delta}{\Delta}$. Speco de hundo kun mallongaj kruroj (= melhundo).

* **Vertebro**. Ĉiu ostoj de la spino. $\sim$ a. 1 De $\sim$ o : $\sim$ a kolono ($\sim$ aro). 2 Havanta $\sim$ ojn : $\sim$ a besto. $\sim$ aro. Spino : (f) la ĉefa el tiuj entreprenoj, la $\sim$ aro de la afero, estis la Bagdad'a fervojo ; tiuj ideoj iĝis la $\sim$ aro de nia movado. $\sim$ ulo. $\sim$ a besto (de fiŝoj ĝis birdoj).

vertico *Z* Δ . Punkto, kie renkontiĝas du duonrektoj.

* **Vertikala**. Perpendikulara al la ebena de la horizonto : $\sim$ a murego *Z*. $\sim$ o. 1 Imaga plilongigita terradio en unu loko. 2 Ŝnuro, ĉe kies ekstremo pendas peza objekto, uzata por vertikali liniojn ; rektosnuro *Z* : mi etendos super Jeruzalem la mezurŝnuron k la $\sim$ on *Z*.

* **Veruko**. Malgranda elkreskaĵo de la haŭto.

Vervo. 1 Fervore vigla k flama inspiro ĉe poezia, literatura aŭ belarta verkado : *sen-a libro* ; *~ege polemiki*. 2 Spirita fervoro, fantazia vigleco, spirita svingiĝa ekflugo ĉe ia ajn parolado aŭ agado : *ŝerci, gesti kun ~o* ; plena je energio *k ~o* li triumfis super ĉiuj malhelpoj ; la vivo alprenis novan k pli $\sim$ an perspektivon ; *~e marŝi*.

* **Vespo**. Insekto el fam. himenopteroj, havanta pikilon, simila al abelo, sed ne produktanta mielon (*vespa*).

* **Vespero**. Lasta parto de la tago : antaŭ $\sim$ o ne estu fiera *Z* ; atingi la $\sim$ on (proksimiĝantan finon) de sia vivo *Z* ; laŭdu tagon nur $\sim$ e *Z* (Kp TRO FRUE) ; *matenas, ~as, k tago malaperas Z*.

* **Vesperto**. Flugilhava mamulo ; fluganta muso (*vespertilio*).

vespro(j) (K). Vespera diservo, konsistanta el psalmoj k himnoj.

* **Vesti** (tr). 1 Kovri per ŝtofoj aŭ peltoj pli malpli alĝustigitaj al la korpo por ŝirmi kontraŭ malvarmo aŭ kaŝi nudecon : simple, sed pure $\sim$ ita ; belaj sklavinoj $\sim$ itaj en (per) silko k oro *Z* ; $\sim$ i tiujn, kiuj estas nudaj. 2 (f) Kovri : la printempo verde $\sim$ is la teron B ; arbaro $\sim$ as la monton ; la kampoj $\sim$ iĝas per greno *Z* ; senombraj insuletoj $\sim$ itaj de bela verdaĵo ; ladoj el bronzo $\sim$ as la murojn ; (f) ili

$\sim$ iĝu per honto k malhonoro *Z* (Kp zoni) ; plej pura stilo, $\sim$ anta viglan k profundan penson. Kp TEGI, MASKI, ŜIRMI. $\sim$ o. Ĉio, per kio oni kovras la korpon : surmeli, demeti $\sim$ on ; valoras ne la $\sim$ o (ekstera ŝajno) valoras la enesto *Z* ; $\sim$ o homon prezentas *Z* (Vd MONAĤO) ; (f) : la arbaro montris sian multkoloran $\sim$ on *Z* ; *Z* rigardis la diversajn religiojn kvozaŭ malsamajn $\sim$ ojn de unu sama vero. Kp KOSTUMO. $\sim$ ejo. Loko, kie oni konservas aŭ lasas la $\sim$ ojn : $\sim$ ejo de teatro. Ali $\sim$ i (tr). $\sim$ i iun per $\sim$ o diferenca je tiu de ties sekso aŭ pozicio. Sen $\sim$ igi, mal $\sim$ i (tr). Demeti ies $\sim$ ojn. Sub $\sim$ o. Nemontrata $\sim$ o, kiun oni portas sub la videblaj : *delikataj sub $\sim$ oj de virino*. Super $\sim$ o, sur $\sim$ o. Larga $\sim$ o, kiun oni portas sur la aliaj, por ilin ŝirmi.

vestalo. 1 Ĉe antikvaj Romanoj, pastrino de Vesta, devigata al virgeco k al konstanta subtenado de la sankta fajro. 2 (f) Tre ĉasta virino.

* **Vestiblo**. Enira parto de domo, konstruo kc, tra kiu oni atingas la ĉambrojn. Kp ANTAŬĈAMBRO.

* **Veŝto**. Senmanika vira brustvesto, portata sub jako.

* **Veti** (x). 1 Interkonsenti pri monsumo aŭ valorajo, ĝenerale ambaŭflanke egala, kiun la malpravanto devos pagi al la pravanto : la reĝo $\sim$ is kun li je ses berberaj ĉevaloj, ke Laerto en dekdu renkontiĝoj ne venkos pli ol tri fojojn *Z* ; $\sim$ i dek frankojn kontraŭ unu B. 2 Riski sumon en ludo por tia aŭ tia ludanto, en konkurado por tia aŭ tia, ĉevalo. $\sim$ o. 1 Ago $\sim$ i : gajni *Z*, perdi *Z* $\sim$ on ; ĉe tiu neegala $\sim$ o mi venkos *Z*. 2 Monsumo aŭ valorajo $\sim$ ita. $\sim$ e. 1 Farante $\sim$ on : $\sim$ e ludi sian tutan riĉaĵon ; $\sim$ batali, $\sim$ kuri (batali, kuri pro $\sim$ o, kiu venkos). 2 Kvazaŭ farante $\sim$ on : la hundoj $\sim$ e provis atingi la kolbason ; tre mullekosta estas la $\sim$ armado.

* **Vetero**. Stato de la atmosfero : aprila $\sim$ o, trompa aero *Z* ; en trunkila $\sim$ o ĉiu remas sen danĝero *Z* ; bela, frosta, kola, malbona $\sim$ o *Z*.

Veterano. 1 Longe servinta soldato. Vd HARDI. 2 Longe servinta ofiisto. Kp SPERTULO, EKZERCITO, EMERITA.

Veterinaro. Bestkuracisto.

* **Veturi** (ntr). 1 Iri ne paŝante, sed transportate per diversaj rimedoj : *morgaŭ mi ~os Parizon Z* ; *~i per kaleŝo B*, per aviadilo, en vagonaro B, sur ŝipo B, je ĉevalo (Kp RAJDI) ; la princo permesis al li *~i kun si k ili ekgalopis B* ; aer~i, mar~i, ŝip~i, vel~i (~i en aero, maro, per ŝipo, velo). (Vd KRURO, PASAĜERO.) 2 Translokiĝi pp ~iloj : *~as vagonaro Z*, ŝipo B, biciklo B, fiakro. ~igi. 1 Transporti per diversaj rimedoj : *jen la lokomotivo, kiu nin ~igos* ; ~igi grenon al bazaro B ; li metis la kadavron sur la azenon k ~igis ĝin returne Z. 2 Direkti ~ilon : *malgranda kaleŝo, ~igata de unu knabo Z* ; ~igisto (Kp AŬTISTO, KOĈERO, MOTORISTO, KONDUKTORO, ŜOFORO). ~ilo. Ilo por transportado, konsistanta esence el iaforma kesto, k plejofte radoj aŭ glitiloj : *en somero ni ~as per diversaj ~iloj, k en vintro per glit~ilo Z* ; *naĝ~ilo Z*. El~i (ntr). Eliri ~ante : *li ĵus el~is hieraŭ*. En~i (ntr). Eniri ~ante : *la kaleŝo en~is en la korton B*. Re~i (ntr). Reveni ~ante. Tra~i (tr). Trairi ~ante : *tra~i la tutan Eŭropon B*. Trans~i (tr). Transiri ~ante : *trans~i maron*.

* **Veziko**. 1 Organika membrana sako : *urin~o, naĝ~o*. 2 Globeto, konsistanta el tre maldika flueca haŭteto, k entenanta aeron aŭ gason : *vapor~o* ; *sap~o* (formiĝanta en sapa akvo k povanta ŝvebi kelktempe en aero) ; *tiu sapa ~o, la amo Z* ; *feliĉo ~e sin levas sed baldaŭ falas k krevas Z* (Kp ŜAŬMO).

* **Veziro**. Turka ministro.

* **Vi**. 1 Pronomo de dua persono en pluralo. 2 Gentila formo, uzata anstataŭ ci por dua persono en singularo. RIM. : La predikato de tiu pron. akordiĝas ne laŭ formo, sed laŭ senco : *sinjoroj, vi estas neĝentilaj Z* ; *sinjoro, vi estas neĝentila Z*.

Viadukto. Alta ponto, ofte el pluraj vicoj da arkadoj, konstruita super rivero, valo ktp.

* **Viando**. Karno, uzata por nutrado : *la ŝafid~o estas tre delikata* ; (f) *ĝi estas nek ~o, nek fiŝo Z* (= dubsenca). (Kp ABSTINI, VEGETARANO.)

viatiko (K). Lasta antaŭmorta komunio.

Vibri (ntr). 1 Esti agitata de interna movo, pro kiu molekuloj de korpo iras k reiras trans fiksa punkto, k kiu komunikigas al la medio : *~as kristala glaso, sonorilo, tamtamo* ; (f) *ĉiuj ~as* (ekscitiĝas) *pro ĝojo*. Kp TINTI, SONORI. 2 Formoviĝi el sia ekvilibra pozicio k tien reveni per alterna regula movo : *~as kordoj, vergeto, molekuloj* ; (f) *~igi la internajn kordojn de la koro* (eksciti iajn sentojn). Kp BALANCIĜI, PENDOLI. 3 Sonori laŭ alternaj laŭtigoj k mallaŭtigoj : *iafoje ek~is en la aero malklaraj sonoj de flutoj B* ; li diris per flama, ~anta voĉo ; *liaj paŝoj ~is tra la silento* ; (f) : *enluziasmo ~as tra la tuta parolado* ; *mil ĝojaj sentoj ~as tra l' koroj*. ~o. Iu el la alternaj movoj de ~anta korpo : *la ~oj de sonorilo, kordo, pendolo*.

* **Viburno**. Veg. el fam. kaprifoliacoj, blankflora k ruĝfrukta (*viburnum*).

* **Vico**. 1 Sinsekvo da personoj aŭ objektoj aranĝitaj laŭ unu linio, unu apud aŭ post alia : *la rivero fluas inter du montaj ~oj B* ; *birdoj fluge sekvis en du longaj ~oj Z* ; *~oj da dometoj en vilaĝo B* ; *~oj da soldatoj ; la regimento staris en ~oj B* ; *la unua ~o de seĝoj en teatro B, de arboj en ĝardeno B* ; *estis la lasta en la ~o* ; *la Filiŝojn starigis siajn ~ojn kontraŭ Izrael Z* ; *vi trovas en la ~oj de niaj societanoj fervorajn amikojn ; dent~aj frontonoj Z* (prezentantaj ~on da dentoj). Kp ĈENO, ARO, SERIO, PROCESIO, SPALIRO. 2 Longa sinsekvo da okazoj aŭ momentoj en la tempo : *dediĉi tutan ~on da jaroj al la ellernado de la latina lingvo Z* ; *pasos kredeble ankoraŭ ~o da jaroj, antaŭ ol la afero estos decidita Z* ; *post longa ~o da batalado k suferoj Z* ; *ŝia konduto prezentis ~on da nekonsekvencaj agoj B* ; ĉio, kio okazis al mi estis ja ~o da mirakloj B. 3 En serio da alternaj movoj aŭ agoj, momento, je kiu ĉiu el ili plenumiĝas : *nun estas via ~o ludi* ; *la parol~o estas por vi* ; *gis nun oni atakadis aliajn urbojn, nun venis la ~o al nia urbo Z* ; *plenumita via ofico, nun pasis via ~o Z*. ~e. Laŭ ~(j) : *cent salonoj troviĝis ~e unu post la aliaj Z*. RIM. La radiko vic estas ankaŭ prefikse uzata por montri personon, kiu helpas k laŭbezone anstataŭas alian : *~prezidanto, ~reĝo* ; *~lui, ~luigi*. Laŭ~e. Ĉiu je sia ~o ;

alterne : laŭ~e kanti ; mi faras bonon k malbonon laŭ~e. ~igl. Arangi laŭ ~oj : ~igi soldatojn por parado. ~igl, en~igl. Metigi en la ~oj : tiu preĝejo ~igas inter la plej grandaj konstruoj en la mondo. Al~igl. Aldonigi al ~o : tiu sukceso al~igis al la antaŭaj. Sur~igl. ~igi sur io : fragojn sur~igitaj sur trunketo de paŝo Z.

vicio G. de legumenacoj, kulturata kiel furago (vicia).

* **Vidi** (tr). 1 Esti kapabla percepti la bildojn de la objektoj : mi ~as per la okuloj Z ; aliajn gidas k mem ne ~as Z ; li ne plu ~as (igis blinda). 2 Percepti la bildojn de la objektoj : blindulo nenion ~as ; mi ~is lin fali ; mi ~is inter ia saĝuloj junulon senprudentan Z ; neniu okulo min ~u Z ; vi ~os la infanojn de viaj infanoj Z ; (f) en sonĝo principon mi ~is Z ; ke li ne ~u la tombon Z (ne (mortu) ; ~i lumon Z (vivi) ; ne ~ama (rigardema) turismo enŝipigis nin Z. Kp RIGARDI, OBSERVI, DISTINGI. 3 Ĉeesti, konstati : kelkaj homoj sentas sin la plej feliĉaj, kiam ili ~as la suferojn de siaj najbaroj Z ; baldaŭ ni ~is, ke ni trompigis Z ; mi ~as plezure, ke vi ne estas malsana B ; oni neniam ~is tian arrogantcon ; k Dio ~is, ke ĝi estas bona Z. 4 Konli, kompreni : Dio ~as la fundon de nia koro B ; el la antaŭaj rimarkoj oni povas ~i mian opinion pri tio ; mi ne povas ~i la signifon de tiuj vortoj ; ĉu vi ~as nun nian eraron ? Jakob ~is laŭ la vizaĝo de Laban, ke li ne estas rilate al li tia, kia li estis hieraŭ Z. ~(ad)o. 1 Kapablo ~i : havi bonan, akran ~adon ; perdi la ~adon. 2 Percepto de la objektoj per la okuloj : fenestroj, kiuj donas ~on sur la straton ; punkto de ~ado (Kp PUNKTO) ; el tiu domo oni ĝuas belan ~on (Kp PANORAMO). 3 (arkaisme) Aspekto : ni rigardu do, kian ~on havas tiu ĉi lingvo Z ; ĝi penis havi esprimon de seriozeco, kiu donis al ĝi ~on tre ridindan Z. ~ajo. 1 Io, kion oni ~as. Kp SPEKTAKLO. 2 Desegno, fotografajo prezentanta ian ~ajon. ~ejo. Loko, de kie oni ~as pejzaĝon. ~igl. 1 Igi iun ~i ; montri. 2 Lasi iun ~i. ~igl. Sin montri, aperi : lia vizaĝo akiris seriozan ~igon. Antaŭ~i (tr). De antaŭe scii : li ~is ĝuste en siaj antaŭ~oj pri la estonto de l' kapital-

ismo (Kp ANTAŬFLARI, ANTAŬSENTI, SUPOZI, KONJEKTI, ATENDI, ESPERI). Ek~i (tr). Subite ~i ion. Inter~igl. Renkontigi k ekparoli kun unu aŭ pluraj personoj. Re~i (tr). 1 Denove ~i ion, kio oni antaŭe ~is : ĝis la re~o. 2 Revizii. 2. Tra~i (tr). Penetri per rigardo ion, kio ne malhelpas la ~on : tra~i glason B, akvon ; (f) riĉulo estas saĝa en siaj okuloj, sed saĝa malriĉulo lin lute tra~as Z ; vitro estas tra~ebla Z ; tra~a teksaĵo (Kp DIAFANA, KRISTALA). ~al~e. En kontraŭa pozicio : ~al~e sur la alia bordo elendiĝas arbareto ; en restoracio, ~al~e al la ĉefa slacidomo ; mi troviĝis ~al~e kun la konkretaĵo (Kp FRONTE AL, KONTRAŬRIGARDE AL).

* **Vidvo**. Viro perdinta sian edzinon k ne reedziĝinta : ~inon k orŝon ne premu Z ; ŝi estas ~ino post homo, kiun mi konis Z.

* **Vigla**. 1 Freŝa, gaja pro jusa vekigo el bona dormo : ~a humoro B, vizaĝo B ; ekde la sunleviĝo, sana k ~a li postulas siajn librojn ; post ĉiu nova silenta tempo aperos nova re~iĝo Z. 2 Rapidaga, rapidmova ; plena je ekscito k vivo : ~a knabo ; danci per ~aj saltoj Z ; la akvo ~e elŝprucadis Z ; la amuziĝado estis en plena ~eco Z ; ĉarmaj vilaĝoj ~igis ambaŭ bordojn de la rivero ; (f) : ~a stilo , li re~igas la animon de lia sinjoro Z. 3 Rapide k aktive progresanta ; diligenta, energia : ~a trafiko, laboro, propagando, grupo ; ~igi ies fervoron ; ~igi la amon al la ideo esp-isma Z ; interesaj paroladoj pli~igis la vivon de la grupo ; mi neniam ~igis lin al tio ĉi, ke li estu tiel fidela Z (Kp ADMONI, INCITI, INSTIGI, FERVORA, VEKI). 4 Atente prigardanta, observema : ~a gardemo B ; la juna princo trompis la ~econ de la pastroj B ; esti ~e singarda ; jen mi ~os (~e pri-zorgos, prigardos) super ili por malbono, ne por bono Z. Mal~a. Senforta, senenergia : bruli iun per mal~a fajro ; lia longa malsano lute mal~igis lin ; pro la ĝenerala mal~iĝo de la legemo dum somero.

* **Vikario**. Vicparohestro.

Viktimo. 1 Viva estaĵo oferita al Dio. 2 (f) Tiu, kiu suferas pro io : la proletaro estis la unua ~o de tiu krizo. Vd POSTULI 2.

* **Vila.** Kovrita per densaj mallongaj haroj : *~a hundo* Z. *~o.* Tufo da haroj ĉe supraĵo de kelkaj membranoj : *la ~oj de la stomako.*

vilao. Somerdomo, kampodomo.

* **Vilaĝo.** Malgranda aro da kampulaj domoj, neregule aranĝitaj : *alveni rekte el sia ~o* (esti krude nesperta).; *~ano* (Kp KAMPARANO).

vimeno ☞. Speco de saliketo, kies flekseblaj trunketoj servas por fari korbojn ks.

* **Vino.** Alkohola trinkaĵo, ekstraktita el fermentintaj vinberoj : *blanka, ruĝa, juna* Z *vino*; *la vino gajigas la koron de la homo* Z. Kp MOSTO. *~bero.* Frukto de *~berujo*, uzata por fari *~on* : *li lutas en sango de ~beroj sian mantelon* Z. *~beraro.* Aro da *~beroj*, pendantaj de sama trunketo (Kp GRAPOLO). *~berarbo, ~berujo.* Arbeto produktanta *~berojn*; *vito. ~bergardeno.* Loko plantita per *~berujoj* : *Noa plantis ~bergardenon* Z.

* **Vinagro.** Acidigita vino uzata kiel spicaĵo : *ĉesis esti vino k ~o ne fariĝis* Z; *pli allogas kulero da mielo ol da ~o barelo* Z; (f) *havi ~on en la mieno* Z; *~a humoro* Z, *tono* (Kp MALMILDA, MALDOLĈA, MALAFABLA, ACIDA, INCITITA).

vinĉo ☞. Horizontala bobeneĝo sur kiu oni volvas, per mana aŭ mekanika turnado, kablono por suprenlevi aŭ tiri ion. Kp KAPSTANO.

vindaso ☞. Horizontala kapstano uzata precipe por la ankra ĉeno. Kp KAPSTANO, VINĈO.

* **Vindi** (tr). 1 Ĉirkaŭvolvi suĉinfanon per tuko. 2 Ĉirkaŭvolvi ian korpoparton per kuraci, senmovigi, senfunkcigi aŭ sendangerigi ĝin : *~i la vunditan brakon*; *~i la okulojn al iu.* 3 (f) Ĉirkaŭvolvi : *kuŝi en ĉerku, ~ita per morta tolaĵo* Z; *ŝia robo ~iĝas ĉirkaŭ ŝiaj kruroj.* *~o.* Tuko per kiu oni *~as* suĉinfanojn : (f) *teni iun en ~oj* B (lasi al li nenion liberon); *li ne eltrampis ankoraŭ el la ~oj* Z (li estas nesperta). *~rubando.* Rubando 2. *El~igi.* Liberigi el la *~aĵoj* : (f) *ĝis nun ni sukcesis el~igi el ĉiuj malfacilaĵoj.* Kp BENDO.

Vinĵeto. Desegnaĵeto por ornamo librojn, metita ĉu komence, ĉu fine de ĉapitro aŭ volumo.

Vinko. Violflora veg. el fam. apocinacoj (*vinca*).

* **Vintro.** Jarsezono, kiu estas la plej malvarma en Eŭropo, inter aŭtuno k printempo (22 dec. -21 marto) : *kio taŭgas por somero, ne taŭgas por ~o* Z; *marmoto ~e dormas. ~i* Z, *tra~i* (ntr). Loĝi dum *~o*; pasigi la *~on*.

* **Violo.** Malalta veg. el fam. violacoj, kun tre bonodoraj floretoj (*viola odorata*). *~ego.* Samfamilia malalta veg. kun belaj tre diverskoloraj, kvinpetalaj, plataj floroj (*viola tricolor*). *~(kolor)a.* Havanta koloron mezan inter bluo k ruĝo. **Trans~a.** Kvalifikas nevideblajn rapidege vibrantajn radiojn devitajn de la prismo trans la *~aĵ.* Kp TRANSRUĜA.

* **Violono.** Kvarkorda arĉa muzik-instrumento : *ne el ĉiu ligno oni faras ~on* Z; *se vi prenis la ~on, prenu ankaŭ la arĉon* Z. *~i* (ntr). Ludi *~on* : (f) *la aŭtuna vento ~as tra la arboj.*

* **Violonĉelo.** Granda violono malsupera je unu kvinto je la aldo.

* **Vipo.** 1 Batilo konsistanta el ŝnuro aŭ rimeno alligita al ligna tenilo : *~o estas por ĉevalo k bastono por malsaĝulo* Z; *li eĉ el sablo ~ojn tordas* Z (estas elturniĝema); *li tordas ~on kontraŭ si mem.* 2 (f) Premanta aŭ punanta superpotenco : *ĝemi sub la ~o.* *~i* (tr). 1 Frapi per *~o* : *~i hundon*; (f) *homo ~ata de la sorto.* Kp SKURĜI. 2 (f) Forte batadi; kirli : *la torento havis blankete grizan koloron, kiel ~ata sapa akvo* Z; *la pluvo, hajlo ~is lian vizaĝon* Z; *herbo ~ata de la ventego* B. 3 (f) Senindulge mallaŭdi, kritiki : *lia sprita moko ~as ĉion, kion li trovas kritikinda*; *~i la indiferentecon de la publiko.*

* **Vipuro.** Malgranda venena serpento (*vipera*).

* **Viro.** 1 Animalo de la sekso organizita por demeti en aliseksan animalon la semon de ido (kontra: *~ino* (seks)ulo. 2 *~besto, ~bovo, ~ŝafo*; *~(seks)ulo.* 2 *~homo* (kontraste kun *HOMO*) : *Dio kreis la homon, en formo de ~o k ~ino* li kreis ilin Z; *Platono dankis la Diojn, pro ke ili faris lin homo k ne besto, ~o k ne ~ino, greko k ne barbaro.* 3 Matur-aĝa *~homo* (kontraste kun *INFANO*) : *li apenaŭ eniris la ~econ*; *knabo jam*

~iganta. ~a. 1 Karakterizanta la ~ulojn : ~a organo, birdo, infano, sekso. 2 Karakterizanta ~homojn kontraste kun hominoj : ~a vizago; parenco per ~a deveno; la ~a potenco super ~inoj; ~a pronomo, sufikso (uzataj por montri ~ojn). 3 Karakterizanta ~homojn kontraste kun hominoj aŭ infanoj; kuraĝa, brava : ~a aĝo, decido, ago; estu kuraĝaj k ~oj, ho Filiŝtoj Z! aspekti ~e mal-tima Z; ~e k nobele kondukti (Kp HEROA). 4 Karakterizanta la rimojn finiĝantajn per akcentita silabo, ekz. kor', — dolor' (Kp INA). ~ino. 1 Homino, kontraste kun ~homo : adulta, aminda, bela, malsaga ~ino Z; kie diablo ne povas, tien ~inon li ŝovas Z; la eterna ~ineco aliras nin supren. 2 Maturaĝa homino, kontraste kun infano : ~iniĝanta knabino. ~ina. Karakterizanta hominon, kontraste kun ~homo : la ~ina frivoleco, babilemo, amemo.

* **Virga.** 1 Ne ankoraŭ spertinta seksan kuniĝon : la sankta ~ulino Z; konservi sian ~econ; mal~igi knabinon. 2 (f) Ne tuŝita, ne esplorita, nekulturita : ~a tero B, arbaro B (Vd PRA). Kp KRUDA. 3 Sendifekta, pura : la ~a blankeco de la muroj B; super Betanio pendis la ~a bluo de l' ĉielo B. 4 Senpeka : ~a koro.

* **Virto.** 1 Konstanta emo fari bonon : pli bona ~o sen oro, ol oro sen honoro Z; la ~o sin mem rekompencas Z; el la neceseco oni devas fari ~on Z (oni devas akiri meriton farante propramove tion, kion oni ne povas eviti). 2 Ĉiu el la apartaj bonaj inklinoj de la animo : li havas ĉiujn ~ojn, krom la malavareco; la civitanaj, teologiaj ~oj; niaj ~oj estas nur plej ofte maskitaj mal~oj. Kp KVALITO 4. ~a. 1 Posedanta ~o(j)n : ~a edzino Z; ~ulo kompatos la vivon de sia bruto Z. 2 Konforma al ~o : ~a agp. Mal~o. 1 Konstanta emo fari malbonon : ne fortikiĝas homo per mal~o Z. 2 Ĉiu el malbonaj inklinoj de la animo : malriĉeco ne estas mal~o Z; la kaŭzo, pro kiu ni ne jordonas nin al unu sola mal~o estas ofte, ke ni havas plurajn altajn. Mal~a. Posedanta mal~o(j)n (Kp PERVERSA).

virtuala. Ebla sed ankoraŭ ne efektiviĝinta (Kp KONTINGENCA, LATENTA).

* **Virtuozo.** 1 Persono de escepta talento, de grandaj kapabloj : ~o de sporto, pri versfarado. 2 Artisto, havanta brilan talenton por ludi muzikaĵojn.

Visko. Parazita veg. el kiu oni ekstraktas gluon (*viscum album*).

Viskio. Angla grenbrando.

Visto. Anglodevena kartludo por kvar personoj.

* **Viŝi** (tr). 1 Purigi objekton, frotante ĝin per io, kio forigas polvon aŭ malsekecon : ~i fenestron por pli klare vidi; ~i al si la okulojn Z; man~ilo. 2 Forigi malpuraron de objekto per frotado : ~i polvon de la tablo B. El~i (tr). 1 Komplete ~i : mi el~os Jeruzalemon, kiel oni el~as pladon Z. 2 For~i : (f) : la jaroj el~is tiujn rememorojn el la kapo de la homoj Z; el~i pekon Z; lia honto ne el~iĝas Z; tiu tempo jam de longe el~iĝis el la memoro de la homaro. For~i (tr). Komplete forigi per ~o : for~i la larmojn Z; la plej malforta vento for~as la vortojn skribitajn sur sablo; (f) : tiu memoraĵo estas preskaŭ for~ita de la flugilo de l' tempo; ĉion mi for~os de la tabulo de mia memoro Z; for~i ŝuldon, la honton, la malbonagadon Z; la diferencoj rapide for~iĝis.

vito Arbeta produktanta la vinberojn (*vitis ampelos*).

vitala Koncernanta aŭ konsistiganta la vivon : ~a impelo (esprimo uzita de Bergson por aludi la elvolviĝon de la vivo, konsiderata kiel ĉiam progresanta k disdiviĝanta fluo). ~ismo. Doktrino, laŭ kiu la vivaj fenomenoj estas radikale diferencaj de la materiaj, k rezultas de ~a forto nereduktebla al la fizikaj fortoj.

* **Vitro.** 1 Malmola, travidebla, rompebla substanco, produktata per fandado de silika sablo kun potaso aŭ sodo : ~o k feliĉo ne estas fortikaj Z. 2 Objekto el ~o : fenestra ~o; okul~o; ĉion mezuri tra sia persona ~o Z (juĝi arbitre, laŭ propra vidpunkto. Vd MEZURI, ULNO). ~a. 1 El ~o : ~a glaso. 2 ~ita : oni ne ĵetu ŝtonojn, sidante en ~a domo. ~i (tr). Garni per ~oj : ~ita pordo, galerio. ~eca. Havanta aspekton de ~o : ~eca okulo, rigardo Z. ~ego. Fenestra koloraĵo (Kp VITRALO). ~igl. Transformi en ~on, en ~aspektan substancon : (f) la

larmoj ~igis la pupilojn. Kp NEBULIGI, VUALI. **Dom~o.** Glata, sed ne polurita ~o; glaco.

vitralo. Kunaĵo el diverskoloraj pecoj de vitro, kunigitaj per plumbostrioj por formi desegnojn.

vitriño ☼. Elmontra vitroŝranko.

* **Vitriolo.** Koncentrita sulfurada acido.

* **Vivi** (ntr). 1 Posedi la kapablojn sin nutri k reprodukti (pp veg~aĵoj), k ankaŭ sin movi (pp bestoj); *mineraloj ne ~as: oni devas manĝi por ~i.* Kp VEGETI 1. 2 Uzi tiujn kapablojn dum la tempo inter naskiĝo k morto : *~i longe, longajn jarojn; ~u li!* (krio por deziresprimi al iu longan ~on); *~u, progresu, sed lerni ne ĉesu Z; li ne ~os pli ol unu tagon Z; kiu ~os, tiu vidos Z* (tion oni scios nur kun la tempo). 3 Uzi tiujn kapablojn laŭ iaj kondiĉoj, ia maniero : *~i sola, kun neleĝa edzino, kun iu en granda amikeco Z, en urbo, en kamparo, sub reĝo, pensie, emerite, pie; ili estis tiel malagrablaj, ke oni ne povis ~i (loĝi, restadi) kun ili Z; ~i en ĝojo k plezuro Z, en ĝuo k bruo Z; gaj~anto Z, bon~anto Z (Kp KONDUTI).* 4 Havigi al si la rimedojn por sin nutri : *la bestoj, kiuj ~as de rabaĵo; ~i de sia laboro; ~i laŭtage Z, per sistemo de el mano al buŝo Z; pasiro ~as de preĝoj, advokato de leĝoj Z; fastas sufiĉe, kiu ~as malriĉe (fasto ne taŭgas por tiuj, kiuj ofte malsatas); (f) la lando ~as precipe el la terkulturo.* 5 (f) Daŭre resti en homa memoro : *lia gloro eterne ~os; tiu okazaĵo ankoraŭ freŝe ~as en mia memoro.* 6. 1 Spontanea aktiveco propra al organizitaj estaĵoj : *vegeta, animala ~o; perdi la ~on; esti inter ~o k morto; (f) saĝo estas fonto de ~o por sia posedanto; la intelekta, morala ~o; dramo plena je ~o k movo; ~plena strato B.* 2 Sinsekvo de la agoj, per kiuj evidentiĝas tiu aktiveco : *uzu bone la ~on, ĉar la ~o ne estas longa Z; ~o glate ne fluas, ĉiam batas k skuas Z; homo lernas la lutan ~on Z; la estanta, estonta ~o.* 3 Uzado de tiu aktiveco laŭ iaj kondiĉoj, ia maniero : *serioza, aktiva, diboa ~o; ~i puran ~on; ~o de artisto.* 4. a. 1 ~anta : *mi englutos ilin ~aj Z; miloj da homoj estis bruligitaj ~aj de Inkvizicio; pentri, desegni laŭ ~a modelo.* 2 (f) Karakterizata per rapida k arda

~o : *la dancoj iris jam en pli ~a takto Z; plej ~a simpatio Z; ~a knabo, disputo B; ŝi lin ~e interrompis B; ŝi prezentis al si tute ~e lian vizaĝon Z.* Kp VIGLA 2. ~eco Z. Rapidageco, rapidmoveco, ~ardeco. ~ema. 1 ~a 2 : *juna k ~ema virino Z.* 2 Konservanta daŭran k fortan ~on : *~ema vegetaĵo; (f) ~ema malamo, antaŭjuĝo.* 3 Vigla. ~igl. Doni ~on aŭ ~econ al : *multaj foiranoj ~igis la ordinaran senhoman landvojon Z; ~iga printempa blovo B; (f) lia vizaĝo ~igis.* ~ipova. Sufiĉe forta ĉe la naskiĝo por ~i plue : *~ipova infano; (f) la ~ipoveco de nia lingvo Z (Kp ENRADIKIGINTA).* ~opano. Rimedo, nutraĵo por ~i : *gajni sian ~opanon.* ~teni Z (tr). Ebligi la daŭradon de ies ~o : *oni povas ~teni sin per trinkado de nura lakto; la ~tenaj kostoj plialtiĝis.* ~uo Z, ~ukrio. Krio por deziresprimi al iu longan ~on : *diri ~uon pri iu; ~ui faman oratoron.* ~ulo. ~a estaĵo. Ĉis~i (tr). ~i ĝis iu momento; atingi per sia ~o : *la patrino ne ĝis~is la edziĝon de sia filo B; ni ne ĝis~os tiun momenton Z; ĝis~i la feliĉon, la amon B.* Kun~anto. 1 Tiu, kiu ~as en la sama tempo ol alia. Kp SAMTEMPULO. 2 Tiu, kiu ~as kutime k daŭre kun alia. Kp KUNULO, KAMARADO, KOLEGO. Mal~a. Ne posedanta la ~on : *mal~a substanco; mal~e naskita infano; la aĵero montriĝis mal~e naskita Z.* Por~(a)~o. Rimedoj por sin nutri : *ili ekstermadis la produktojn de la tero k ne restigadis por~aĵon ĉe la Izraelidoj Z.* Post~i, super~i, trans~i (tr). 1 ~i ankoraŭ post ies morto : *post~i sian filon; trans~u min Z!* (f) post~i sin mem (ankoraŭ ~i perdis sian intelektajn fortojn). 2 ~i ankoraŭ post ia grava okazaĵo : *li ne super~os tiun funebran sciigon; patrino lia amas lin varmege k certe ne trans~us lian punon Z.* 3 (pp io) Ekzisti ankoraŭ post ies morto : *inter tiuj, kies verko trans~is ilian morton, necesas citi Engels; oni povas esperi, ke la memoro de granda homo per duonjaro super~os lian morton Z; (f) trans~i sin mem (~i post sia morto en la memoro de la homoj).* Re~igl. Fari, ke iu jam mortinta ~u denove : *re~igi droninton; Jezuo re~igis Lazaron; kredi je la re~iĝo de la mortintoj; (f) ĉi tiu sceno re~iĝis en*

lia memoro. Sen-a. Perdinta la ~on : sen-a korpo ; sen-aĵo Z ; estas feliĉo, ke la maljuna avino jam ne ~is, alie li sen-igus ŝin Z ; en tiu tago sen-igis la koro de la reĝo Z (Kp MORTI). **Tra-i** (tr). 1 Pasigi ~ante : ~on tra-i estas art' malfacila Z ; tra-i teruran minuton, grandan epokon, la junecon en mal-liberejo B ; la tra-ita tempo reaperis antaŭ liaj okuloj. 2 Ekkoni, senti, sperti dum sia ~o : tra-i gravan okazon, malfeliĉojn, sukceson, belajn festojn ; mi estis juna k ne multon tra-is B ; dum tiuj tra-aĵoj.

vivisekco Z. Operacio, praktikata sur vivanta animalo por studi la fiziologiajn fenomenojn.

Vizo Z. Oficiala subskribo sur pasporto aŭ alia dokumento por atesti ĝian aŭtentikon k validon. ~IZ (tr). Fari ~on.

*** Vizaĝo.** Antaŭa parto de l' homa kapo : nur pano kun fromaĝo, sed afabla ~o Z ; bela ~o estas duono da doto Z ; ridanta, larma, senhonta ~o Z ; la heroo rigardas al la morto en la ~on (Kp VIDALVIDE) ; diru tion al mi rekte en la ~o ; mokadi iun ĝuste en la ~on Z ; (f) : la ~a flanko de la domo estis turnita orienten Z ; la ~o (supraĵo) de la tero Z ; malgranda drinkejo montris sian afablan ~on al la vojaĝanto Z (Kp FRUNTO).

vizio Z. Imagata objekto, kiun vidigas iluzio de la vidsento aŭ dia revelacio : ~o de Jesaja, kiun li vidis pri Judujo Z ; profetaĵo, kiun ~is Jesaja Z. ~ulo. Homo, kiu fidis al siaj ~oj : en politiko la ~uloj estas eĉ pli danĝeraj ol la friponoj.

*** Viziero.** 1 Movebla vizagŝirmilo de kasko. 2 Leda antaŭrando de kapvesto (Kp BEKO, KASKEDO).

*** Viziti** (tr). 1 Iri por vidi iun hejme : antaŭ tri tagoj mi ~is vian kuzon Z ; veni ~e Z ; la kuracisto ~as siajn klientojn. 2 Iri por vidi ion : ~i urbon, muzeon ; la konferenco estis bone ~ita ; teatramanto ofte ~as la teatron Z. 3 Iri regule ien : ~i kurson, klinikon B, lernejon B ; ~adi gimnazion Z. ~o. Ago ~i : mia ~o faris al li grandan plezuron Z ; mizero faras ~on, ne atendante inviton Z ; peti de kuracisto la konton de liaj ~oj ; kondolenco ~o Z.

*** Voĉo.** 1 Sono, kiun produktas aero elblovita el la pulmoj k vibrigita de la laringo : paroli per malforla, sonora, raŭka, dolĉa, mallaŭta, trema ~o ; aŭdigi, doni Z sian ~on ; voku per plena ~o Z ! Kp PAROLO 1. 2 Artikigita sono, servanta al homo por esprimi penson : elokventa ~o ; mi ne aŭskultis la ~on de miaj instruantoj Z ; obei ies ~on Z ; laŭtigi sian ~on favore al iu ; direkti sian ~on al iu Z ; ne kredu al li, kiam li ĉarmigas sian ~on Z ; (f) la ~o de la prudento, konscienco ; la ~o de la sango de via frato krias al mi de la tero Z ; se ni, obeante la ~on de indiferenta egoismo Z. Kp PAROLO 4, VORTO. 3 Sono modulita laŭ la muzika skalo k alkonformigita al la kanto : harmonia, malĝusta, malagorda, akuta, basa, tenora ~o ; muzikaĵo por du ~oj ; (f) per la malakra ~o de l' violonĉelo ŝi diris al li, kion ŝi ne kuraĝus esprimi per vortoj ; la violona ~o (parto propra al tiu instrumento) de simfonio B ; kvar-a kanto. 4 Esprimo de la opinio de ĉiu pri demando, decido aŭ elekto : mi petas, ke ĉiu volu bone k libere pripensi sian ~on Z ; doni sian ~on al iu ; esti elektita per 90 ~oj kontraŭ 10 ; la projekto estis akceptita per granda plimulto de la ~oj B ; havi la ĉefan ~on Z (Vd TONO) ; infanoj k fiŝoj ~on ne havas Z (f. pp iu, kiu ne rajtas diskuti) ; propono akceptita ĉies~e, unu~e (per ĉiuj ~oj). 5 (G) Konjugacia formo montranta, ĉu la ago esprimita de la verbo estas farata aŭ ricevata de la subjekto : aktiva, pasiva ~o. ~a (Fon). Karakterizas konsonant-ojn, kies prononco estas akompanata per vibrado de l' ~kordoj (b g d v z ĝ, kontraste kun la sen-aj : p k t f ŝ ĉ c). Kp FORTA, VASTA. ~e. Uzante sian ~on : proklami ion ~e k skribi Z ; legi ~e (prononcante la silabojn samtempe, kiam oni ilin legas). Kp BUŜE, LAŬTE. ~(doni)l (ntr). Esprimi sian opinion pri decido aŭ elekto : ~doni por la unua propono Z ; ~i tiel, kiel oni trovas la plej utile por nia afero Z ; jen la rezulto de la ~donado ; ~donrajta ano. Kp BALOTI. ~kordo. Ĉiu el ambaŭ membranaj tendenoj de la gloto, per kies vibrado k streĉado produktigas la ~o.

vodevilo Z. Komedieto kun strofkantoj.

*** Vojo.** 1 Spaco trajrota por sin movi de unu loko al alia : la rektlinio estas la

plej mallonga ~o de punkto al alia; la ~o de Parizo al Londono; iri per la ~o de la aero (Vd FLUGI, AEROPLANO); montri al iu la ~on al; trabori sian ~on en densa arbaro; trovi la bonan ~on; plena konscio pri la irota vojo Z; (f) ili jam de longe iris la ~o de ĉio lera (mortis); interplektiĝas la ~oj de mineralogio k geofiziko. Kp LINIO 3. 2 Parto de tiu spaco, speciale preparita por veturiloj aŭ piedirantoj: tiu ~o kondukas al la vilaĝo; iri la, sian ~on Z; diru al mi, kian ~on li iris Z; publika, pavimila, multe trapasala ~o; rel~o, fer~o; mastro en ~o, servantoj en ĝojo Z; kiu ĉe l' ~o konstruas, tiun ĉiu instruas Z; meti laborojn sur la ~o Z (f: malhelpi); malfermi ~on (f: prezenti novan eblecon). Kp IREJO, ŜOSEO. 3 Spaco traŭrata de moviĝanta korpo: ~o de rivero, ŝipo, planedo, obuso, piŝto, hormontrilo, moviĝanta nubo. 4 (f) Agmaniero, kondukregulo, per kiu oni povas atingi celon: iri sian ĝustan ~on Z; eniri ~on (komenci); ne iru du ~ojn per unu fojo; iri laŭ la ~o de la justo Z; reveni sur la ~on de la prudento B; li ne ektimis ekiri la ~on al la pacifismo; tratabi al si la ~on Z; li trovis la ~on al nia koro. Kp KONDUOTO, IMITI, RELO, DESTINO. 5 (f) Rimedo: jen la plej bona ~o por riĉiĝi B; kie estas volo, tie estas ~o Z (kiu volas, tiu povas); la ideo de lingvo internacia povas esti realigata per alia ~o Z; la celo povas esti atingita per du ~oj Z. ~aro, ~reto. Tuto de la vojoj en iu lando. ~(ir)l (ntr). Iri laŭ iu ~o: hundo bojas, homo ~as Z; amuzi sin rigardante la ~irantojn; ek~iri Z. ~kruciĝo. Loko, en kiu du aŭ pluraj ~oj renkontiĝas transverse. De~iĝi, el~iri (ntr). Dekliniĝi de la ĝusta ~o: (f) lia senprudenteco lin de~igos Z. Dis~iĝo, ~forko. Loko, en kiu unu ~o dividiĝas en du aliajn: Ojdiĉo haltis ĉe la dis~iĝo Z. En~igi. 1 Ekdirigi sur la ĝusta ~o. 2 (f) Ekdirigi sur la ~o al sukceso (Kp KOMENCI, PREPARI, INICI-ATI).

* **Vojaĝi** (ntr). Iri, veturi por atingi alian urbon aŭ landon: mi ~as en Hispanujo Z, en Hispanujon Z; ~i eksterlanden; neniam tra~ila lando Z; plezura, esplora, turisma ~o. Kp MIGRI, EKS-KURSI.

* **Voki** (tr). 1 Laŭtigi la voĉon por komprenigi al iu, ke li devas veni: ~i helpanton kontraŭ rabisto B; al vi, ho viroj, mi ~as Z; ne ~u diablon, ĉar li povas aperi Z; oni ~as la bovojn ne festeni, sed treni Z; ~i por helpo, helpon, al batalo; k en tiu tago la Eternulo ~is, ke oni ploru k krii Z; ~i sian hundon ĵaŭfante; li ne aŭdis vian ~on; (f) sonoriloj ~as al preĝejo k mem neniam eniras Z. 2 Sciigi al iu, ke li devas veni; inviti: ~i iun per gesto, letero; vi alvenas kvazaŭ ~ita k petita Z (ĝustatempe); oni ~is min al la kortego; sendi ~i la kuraciston; mia sorto min ~as Z; la tasko ~as min; multaj ~itoj, sed ne multaj elektitoj Z. 3 El~i 2. Al~i 1 (tr). 1 ~i al si: al~u la laboristojn, k donu al ili salajron; al~i iun kiel atestanton B. 2 Peti ion ~ante: al~i venĝon B, helpon; mi al~as la ateston de ĉiuj, kiuj partoprenis en la kongreso Z; al~i ĉiujn kolektiĝojn sub la standardon de la partio (Kp INVITI, INSTIGI, ADMONI). Al~iĝo Z. Inklino por ia profesio (Kp DESTINO). El~i 1 (tr). 1 ~i por elirigi: ne el~u lupon el la arbaro Z; el~i iun al duelo; el~i mortintojn Z (per sorĉo). 2 (f) Okazigi, estiĝi, kaŭzi: tiu ĉi demando per sia naŭveco el~os ridon Z; tiu neologismo el~as konfuzojn kun aliaj vortoj Z; tiu propono celas nur el~i skandalon Z; tiu artikolo el~is malpacon Z, multon da intereso; konflikto, kiu povas el~i militon; feliĉo k riĉo envion el~as Z; la propono el~is ĉe ili la timon, ke... Z (Kp VEKI). 3 (f) Prezenti al la spirito vivan vidbildo: la propraj nomoj el~as en ni bildojn pli konkretajn ol la komunaj substantivoj; en poezio oni devas precipe atenti la el~ipovon de: kun~i la membrojn, kunvenon Z. Re~i 1 (tr). ~i, por ke iu revenu: re~i forsenditan serviston B; (f) mi uzas la okazon por re~i en vian memoron la nomon de... Z.

* **Vokalo**. 1 Iu el la literoj: a e i o u. 2 (Fon) Iu el la sonantoj karakterizataj per daŭreco, muzika alteco k intenseco, kiuj estas kompare la plej vastaj el la sonantoj k produktataj kun plej malgranda bruero (aeiou). Kvazaŭ~o, duon~o. Iu el la sonantoj, kiuj povas okaze ludi rolon de konsonanto k konsistas el la ~oj i k u (skribitaj j k ŭ, kiam ili estas konsonantoj), la nazaloj k la likvidoj.

Vokativo (G). En kelkaj lingvoj, kazo montranta la alparolatan personon.

vokto Z. Kontrolisto, intendanto.

* **Voll** (tr). 1 Pli malpli energie uzi la spiritaĵojn, per kiuj efektiviĝas la agoj : *~i aŭ ne~i neniu malpermesas Z* ; mi havas ĉiam la kapablon *~i*, sed ne ĉiam la forton realigi ; kiu *~as*, tiu povas B ; viro, kiu ne scias *~i* ; *~u*, kion vi *~as* ; maldiligentulo ŝovas sian manon en la poton, k ne *~as* venigi ĝin al sia buŝo Z ; *~anta* kruro ne laciĝas de kuro Z. 2 Koncentrigi sian atenton al la ideo de ia ago, por ke ĝi efektiviĝu : *kion oni ~as, tion oni povas Z* ; dio *~u*, ke... ; li ne *~is* eĉ respondi al mi ; ĉu vi volas, ke mi venigu lin ? ĝi ne akceptas, se vi *~as* eĉ multe donaci Z ; kial vi *~as* serĉi al vi plezuron ĉe fremda virino Z ? mi *~as* diri al vi la veron Z ; kiam mi *~as* esprimi direkton, mi... Z ; mi *~as*, ke vi tien iru Z ; trovinde neniun, kiu *~us* (bon-*~us*) *~in* akcepti Z (Kp INTENCI, DECIDI, ORDONI, DEZIRI, CELI). 3 *~i* iri : mi *~as* en militon Z ; *~i* *~is* en kateĉon Z ; ne *~as* kokin' al festeno, sed oni ĝin trenas perforte Z ; la hundeto levigas k *~as* ankaŭ sur la balancilon Z. 4 *~i* akcepti, havi : *~us* kato fiŝojn, sed la akvon ĝi timas Z. 5. 1 Kapablo *~i* : ĉu la homo posedas liberan *~on* ? kie estas *~o*, tie estas vojo ; de la *~o* la ordono pli efikas ol bastono Z ; *~o* k deziro leĝojn ne konas Z ; energia, malforta *~o* ; mi demandis min, kia streĉo de la *~o* levis lin B. 2 Tio, kion oni precize volas : kiam da koroj, tiom da *~oj* Z ; konformiĝi al ies *~o* ; tia estas mia *~o* ; la *~o* de la ĉielo plenumiĝu ! *~a*. Rilata al *~o* : *~a* ago, movo (Kp KONSŬIA). *~e* ne *~e*. Devigite ; ĉu oni *~as* aŭ ne : *~e* ne *~e*, li devas cedi B. **Bon~i** (ntr). 1 Esti tiel bona, ke oni *~as* ; afable konsenti : *bon~u* pasigi al mi la salon. 2 *~i* fari bonon al iu : lia *bon~o* donis al mi pardonon ; malbon~a kritikisto, recenzisto. **Kontraŭ~a**, **mal~a**, **ne~a**, **preter~a** Z. Okazonta malgraŭ ies *~o* ; trudita : edziĝo kontraŭ~a ; la larmoj preter~e fluis Z ; se iu pentristo ĝin vidis, li preter~e (senkonscie) kaptis la penikon por ĝin pentri Z. **Laŭ~e**. Laŭ sia *~o* aŭ gusto. **Liber~a**, **mem~a**, **propra~a**. Okazanta laŭ ies *~o* ; spontanea, volonta : *liber~a*

decido ; *mem~a* ekzilo ; *mem~e* sin enskribi en la armeon B ; mi *mem~e* pasigis parlon de mia vivo en grandaj suferoj k oferoj Z ; ni *propra~e* donis al la mondo tiun rajton Z ; jugo *propra~a* ne estas malmola Z. **Mal~i** (ntr). Rifuzi, ne *~i* : ne *mal~u* puni knabon Z. **Sen~a**. Ne kapabla *~i* (Vd ŜARO).

volbo. Arkforma plafono konsistanta el ŝtonoj, kiuj apogas sin unuj sur la aliaj : (f) la blua ĉielo *~iĝis* super ni.

voltivo (G). Gramatika modo, per kiu kelkaj lingvoj esprimas ĝeneralan ideon de volo, ne distingante celecon, deziron, volon, ordonon aŭ peton (u-modo) : la *esp~a ~o* respondas jen al la imperativo, jen al la subjunktivo de la eŭropaj lingvoj, laŭ tio, se ĝi estas en ĉefa aŭ dependa propozicio.

* **Volonte**. Konsente k kontente, laŭ volo k plaĉo : mi *~e* plenumis vian deziron Z ; mi akceptas *~e* vian inviton ; mal~e (kontraŭvole) obei. *~(e)c*o. Volo agi kompleze laŭ ies deziro : ĉiu *ellernadus* tiun internacian lingvon kun la plej granda *~eco* k fervoreco Z. *~i* (x). Bonvoli, esti favore humoranta por io. *~igl*. Inklinigi, taŭge humorigi iun por io. *~ulo*. Iu, kiu faras ion propravole, sendevige ; memvolulo.

volto <. Elektromova forto de kurento, kiu produktas unu amperon je rezisto de unu omo.

* **Volumo**. Aro da kelkaj manskribitaj aŭ presitaj kajeroj, kune binditaj aŭ broŝuritaj : *libro en du ~oj*.

Volumeno Z. Parto de la spaco okupata de iu korpo : el ĉiuj korpoj havantaj egalajn surfacojn la sfero havas la plej grandan *~on* B.

* **Volupto**. Plezuro de la sentumoj, kaŭzanta tre vivan ĝuon : *ĝui ~on* Z ; li serĉigis lin ĉe ĉiuj *~vendistinoj* ; *~ama* temperamento.

* **Volvi** (tr). 1 Plurfoje rondmeti ion flekseblan ĉirkaŭ io alia : *~i ŝnuron ĉirkaŭ bastono, kolskarpon sur sian kolon Z*, bandagon ĉirkaŭ brako ; vinber-branĉoj *~is* sin ĉirkaŭ la kolonoj Z ; hederaj *~iĝis* ĉirkaŭ la arboj B ; *~aĵo* da jaden, de lupolo Z ; granda pergamena *~aĵo* Z. 2 Rondirigi objekton ĉirkaŭ ĝi mem : *~i paperfolion* ; *~ila* rubando,

petalo de rozo ; kun manikoj supren~itaj ĝis la kubuloj B. **Ĉirkaŭ**~i (tr). Ĉirkaŭigi objekton per io, kio ~igas ĉirkaŭe : ĉirkaŭ~i la kolon per rubando B ; (f) la ŝtato ĉirkaŭ~as la modernan individuon per tro multaj ligiloj (Kp VINDI). **Dis**~i (tr). 1 Etendi ion ~itan ĉirkaŭ si mem : dis~i tolrulajon, standardon ; plene dis~ita floro. 2 (f) Plivastigi, pliampleksigi ; realigi ĉion, kio estas farebla : dis~i ĉiujn siajn kapablojn, viglan propagandon, sian programon, la popolan instruadon ; la uzado de esp-o dis~as ĉe la infanoj la intereson al fremdaj popoloj k guston al geografio ; la turka registaro entreprenis dis~i sian militŝiparon ; la industrio pli k pli dis~igas ; la programo glate dis~iĝis (Kp EFEKTIVIĜI, EVOLUI, PLENUMI, PLIGRANDIGI, PLIFORTIGI, AKCELI, KRESKIGI, PROGRESIGI). **El**~i (tr). 1 Dis~i, disfaldi : la burĝono el~igas ; tiu literaturo rapide el~iĝis. 2 Klare k detale prezenti temon por ĝin konigi k komprenigi : el~i argumenton, planon. **En**~i, ~ekovri (tr). 1 Tute kovri objekton per io, kio ~igas ĉirkaŭ ĝi : en~i en tuko la vunditan fingron, beston en reto, sin mem en varma mantelo, pakajon en paperon B ; esti en~ita en, per mantelo. 2 (f) Tute kovri : la nokto en~is la teron per nigra vualo ; la neĝo kovras la straton en~itan per la krepusko ; la valo estis en~ita en blanka nebulo B ; la nebulo ~ekovranta nin ; ni estis en~itaj en labirintaj komplikaĵoj ; la internacia vivo en~as nun la tutan terglobon (Kp ENHAVI, ENTENI, AMPLEKSI). **Kun**~i (tr). Kune ~i. **Mal**~i (tr). 1 Demeti ion ~itan : mal~i tukon de la kapo B. 2 El~i 2.

* **Vomi**. 1 (x) Konvulsie eljeti tra la buŝo enhavon de la stomako : ili erarigis Egiptujon, kiel ebrulo ŝanceliĝas ~ante Z ; kiel hundo revenas al sia ~itaĵo, tiel malsaĝulo ripetas sian malsaĝaĵon Z ; ~deziro (Kp NAŬZO). 2 (tr) (f) Eljeti el si ion malbonan : la vulkano ~is lafojn ; la kameno ~is fumon ; el~i plej aĉajn insultojn. Kp SPUTI.

* **Vorto**. 1 Areto da artikigitaj sonoj havanta difinitan signifon k difinitan gramatikan uzigon : fleksia, simpla, kunmetita, dubŝenca ~o ; uzi la ĝustan, konvenan ~on ; la bildoj eksugestitaj, elvokitaj de la ~oj ; laŭ~a (precize

tradukanta ĉiun ~on) traduko ; ~farado ; ~ordo. Kp PAROLO 6, TERMINO. 2 La ~o, kontraste kun la esprimata ideo : oni ne devas diskuti pri ~oj, sed peni ilin kompreni ; faroj estas fruktoj, sed ~oj estas nur folioj ; kion vi legas mia princo ? ~ojn, ~ojn, ~ojn Z ! 3 Sinsekvo da ~oj, formantaj unu aŭ plurajn mallongajn frazojn : pli bone estas ~o aŭfabla ol kuko agrabla Z ; de ~o ĝentila ne doloras la lango Z ; atentu miajn ~ojn, k aŭskullu miajn parolojn Z ; ~on malveran virtulon malamas Z ; kiu ŝparas siajn ~ojn, tiu estas prudenta Z ; per unu ~o Z, per multaj ~oj Z (resumo) ; diri la lim~on Z (ne cedi en disputo) ; lasi al iu la lastan ~on Z (la finan decidon) ; ne venis ankoraŭ la tempo diri la lastan ~on pri tiuj dubaj formoj Z ; saĝa kapo duon~on (duone esprimitan penson) komprenas Z ; pas~o (signaladilo) (Kp PAROLO 4, DIRO). 4 Buŝa promeso ; parolo 5 : teni, plenumi sian ~on Z ; ~o donita estas kiel lego Z ; estu la sinjoro de via ~o Z ; je mia ~o Z (mi certigas pri tio). 5 (Rk) Eterna vorto de Dio, enkarneiginta en Jezuo : en la komenco estis la ~o, k la ~o estis kun Dio, k la ~o estis Dio ; la ~o fariĝis karno. ~a. 1 Konsistanta el ~oj ; ~a ludo (spritaĵo). 2 Konsistanta nur el ~oj ; neefektiva : senvaloraj ~aj promesoj Z (Kp ŜAJNA, PAPERĀ). ~aro. Libro prezentanta ĉiujn ~ojn de lingvo, kun ĉies difino aŭ traduko (Kp LEKSIKONO, INDEKSO, TERMINARO, KONKORDANCO). ~aristo. Lingvisto studanta sencon k difinon de la ~oj. ~igi. Esprimi per ~oj : ~igu vian peton ; ne~igita kondiĉo.

vortico. Akvoturnigo aŭ ventoturnigo. Kp KIRLAĴO, CIKLONO.

* **Vosto**. 1 Libere pendanta ekstremo de la spino, ĉe kelkaj vertebruloj : ĉiu vulpo sian ~on laŭdas Z ; subpremi, subtiri la ~on (pp frapita hundo ; f. pp trompito. Vd NAZO). 2 Posta parto de la korpo de birdoj aŭ serpentoj : korniko vundita propran ~on timas Z. 3 (Rk) Fino ; lasta parto : la ~o de vagonaro ; la ~o (trenajo) de virina robo ; ~o (baskoj) de frako ; tiu senutila deklaro faras impreson de alkudrita ~o. 4 (f) Longa vico da atendantoj. **Sen~uloj**. Nomo de amfibia familio, nomata ankaŭ batrakoj, kies precipaj genroj estas rano k bufo.

voto. 1 Promeso farita al Dio plenumi meritan agon, se li konsentas ian peton; sanktpromeso. 2 Religia promeso de pastro aŭ monaĥo sin dediĉi al la dia servo. ~1 (tr). Promesi per ~o.

* **Vualo.** 1 Peco de ŝtofo, tuko, uzata por kaŝi, kovri ion, precipe la vizaĝon de virinoj: *la ~o de monaĥinoj*; *sen~igi sin.* 2 (f) Ĉio, kio kaŝas la veron aŭ la realon: *~o falis de liaj okuloj*; *espereble tiu katastrofo forŝiros la ~ojn de la homa kredemeco* (forigos la iluziojn k montrons la realaĵojn. Vd OKULO); *la tempo fine ŝetos ~on* (forgesigos) *sur tiujn malĝojigajn rememorojn*; *mi sen~e* (tute malkaŝe) *diros al vi, ke.* ~1 (tr). 1 Kovri per ~o. 2 Kaŝi ion al la rigardoj: *densaj nuboj ~is la lunon*; *la valo estis ~ita de nebulo B*; *kiam nokto ~as, ĉiuj koloroj egalas Z* (Kp KAŜI, ENVOLVI). 3 (f) Kovri, konfuzante aŭ malhelpante la rigardon: *la larmoj ~is liajn okulojn B*, *lian rigardon*; *okuloj ~itaj per malĝojo*; *neg-pluvo ~is la vitrojn*; *la particeco ~as vian prudenton B*; *frunto ~ita* (maltrankviligita) *per medito B.*

Vulgara. 1 Ĝenerale, ordinare uzata: *~a antaŭjuĝo, eraro*; *~a lingvo* (buŝa, kontraste kun la skriba); *~e akceptita traduko*; *~igi novan eltrovon.* Kp BANALA. 2 Triviala, maldelikata: *fremduloj malgraciaj, odorantaj sebon k ~e ridantaj B.*

* **Vulkano.** Monto, el kiu eliĝas lafo k cindro.

vulkanizi (tr) ☞. Kombini kaŭcukon per sulfuro, por ke ĝi fariĝu pli firma, pli

elasta k indiferenta je varmo aŭ malvarmo.

* **Vulpo.** Hundosimila flavruĝa rabobesto (*cantis vulpes*): *vizaĝo sen kulpo, sed koro de ~o Z*; *ne ekzistas naŭva ~o Z*; *se ~o pentofaras, gardu la kokidojn Z*; *ruza kiel ~o.*

* **Vulturo.** Taga rabobirdo (*vultur*): *putraĵo allogas ~ojn* (f: pp avidaj heredantoj).

vulvo ♥. La eksteraĵo de la seksaj organoj ĉe la virino k ĉe aliaj superaj animalinoj.

* **Vundi** (tr). 1 Difekti vivan korpon per tranĉo, piko aŭ kontuzo: *lia kontraŭulo ~is lin je la brako*; *kriu batas edzinon, tiu ~as sin mem Z*; *levi la ~itojn de la batalkampoj*; *tiu najlo ~is min*; (f) *la malprofilo, trafante iun popolon sambale ~as ĉiujn aliajn.* 2 (f) Suferigi ies animon per dolora frapo: *ofte ne pripensita parolo ~as kiel glavo Z*; *la lakeoj en libro ~is lian demokratian senton B*; *tio ~is ŝian guston k inklinton al eleganteo B*; *la amo profunde ~is ŝin* (Kp OFENDI, KONTUZI). ~o. 1 Ekstera aŭ interna difekto de organismo, kaŭzita de frapo: *sinjoroj sin batas, servantoj ~ojn ricevas Z*; *unu ~o alian kuracas Z* (Vd KOJNO); *ŝaga hundo post la ~o Z* (Vd SPERTO, BROGI); (f) *Eŭropo ankoraŭ suferas pro ~oj de la milito.* 2 Anima sufero, kaŭzita de ofendo: *langa ~o plej profunda Z*; *~o sekreta doloras plej multe Z*; *tiu nomo ekpikis la ~on de ŝia koro kvazaŭ per la pinto de ponardo Z*; *tio estas lia ~a loko Z* (rimedo por lin sukcese ataki. Kp FLANKO).

Z

* **Zebro.** Afrika ĉevalo, kun flava felo strekita per malhele brunaj strioj (*equus zebra*).

zebuo ☞. Speco de bovo, vivanta en Afriko k Azio, kun unu aŭ du ĝiboj (*bos indicus*)

Zefiro Z. Agrabla milda vento.

zeloto Z. Fervora k obstina adepto de ia religio aŭ doktrino. Kp FANATIKA.

* **Zenito.** 1 Punkto en kiu la vertikalo de iu loko renkontas la ĉielan imagan

sferon: *la tagmeza suno fajre brulis de l' ~o.* 2 (f) Plej alta grado: *lia famo estas ĉe la ~o*; *la entuziasmo atingis la ~on B.* Kp KULMINO, APOĜEO, EGECO.

* **Zibelo.** Rabobesteto el fam. musteloj, kun bela pelt (mustela zibellina).

Zigzag. Rompata linio, formanta alterne elstarajn k mallestarajn angulojn: *~a vojo*; *la fajraj fulmoj ~e sin ŝetadis en la ŝaŭman maron Z.* ~i (ntr). ~e iri.

* **Zingibro.** Unukotiledona hinda veg., uzata kiel spicaĵo (*zingiber*).

* **Zinko** Zn. Bluegriza metalo, uzata por kovri tegmentojn, formi baterielementojn ktp.

* **Zizelo**. Speco de marmoto (*spermophilus cicillus*).

Zodiako. Ĉiela zono, kies mezon okupas la ekliptiko, k kiu enhavas ĉiujn poziciojn de la planedoj, k krome la 12 stelarojn (signoj de ~o), kiujn ŝajnas traŭri la suno dum sia jara rondiro.

* **Zono**. 1 Strio el ŝtofo, ledo ktp por ĉirkaŭigi la talion : *ledan ~on li havas ĉirkaŭ siaj lumboj Z*; *ĝi ne dormos, ne delibertiĝas la ~o de ĝia lumbo Z*; *de~igi sin*. Kp VINDO, RURANDO. 2 Parto de la korpo, ĉirkaŭita de tiu vesto : *eniri en akvon ĝis la ~o* (Kp TALIO). 3 Ĉio, kio ĉirkaŭas kiel ~o : *~o da krutaj ŝtonegoj malhelpas la vidon de la maro*. 4 Parto de surfaco de sfero inter du paralelaj rondoj. 5 (Ge) Iu el la teraj regionoj, limitaj per imagaj rondoj paralelaj al ekvatoro : *la glaciaj, mezvarmaj, varmegaj ~oj*. ~i (tr). 1 Ĉirkaŭigi ies talion per ~o : *~i siajn lumbojn Z*; *~u vin per sakoj Z*; (t) *Dio ~is min per gojo* (Kp VESTI). 2 Ĉirkaŭi ies talion, kiel ~o : *jam nenio vin ~as Z* (vi estas nuda); *la knabo estis ~ita per lia efodo Z*; (t) *neĝaj suproj ~antaj la horizonton B*. 3 Meti ĉirkaŭ ies talio : *~i rimenen ĉirkaŭ si*; *~i glavon* (t. e. la portepon); *li ~is la glavon sub sia vesto al sia femuro Z*; *~i la sabron al sia flanko Z*; *sub lia vesto estis ~ita glavo Z*.

zoofito Ĉiu malsupera animalo, kies formoj k vivmaniero similas planton.

Zoologo = zoologiisto.

Zoologio. Scienco pri bestoj : *~a bestarejo*.

* **Zorgi** (x). 1 Serioze direkti sian atenton k aktivecon al ies bono : *mi ~as pri ŝi tiel kiel mi ~as pri mi mem, sed ŝi mem tute ne ~as pri si, k tute sin ne gardas Z*; *pli ~as unu patrino pri dek infanoj ol dek infanoj pri unu patrino*; *~u pri vi, k nention pli Z* (Vd NAZO); *~adi* (konstante ~i). Kp PRIGARDI, KLOPODI, FLEGI, VARTI. 2 Apliki sian atenton al io, por certigi ties bonan staton au funkciadon : *antaŭ ĉio ~u oficon, plezuro atendas sian vicon Z*; *~u vian melion, k ne miksu vin en alian Z*; *~u vivon vian k lasu vivi alian Z*; *faru vian aferon, Dio*

~os celeron Z; *la celo de nia gazeto estas ~i pri la vastigado de la lingvo Z*; *~u, ke la reĝo ricevu la leterojn Z*; *~i, ke la elektitoj estu homoj prudentaj Z*; *estis malavare ~ita pri ĉiu societa bezono Z*. Kp OKUPIĜI. 3 Maltrankviliĝi pro necerteco aŭ dubeco de io, kion oni konsideras grava : *la malsato, pri kiu vi ~as, persekutos vin Z*; *riĉa ~as pri ĉampano, malriĉa pri pano Z*; *lingvo natura tute ne bezonas ~i pri facileco Z*. ~o. 1 Atenta penado certigi ies bonon aŭ feliĉon : *nenio povas anstataŭi la patrinajn ~ojn B*; *akcepti infanon sub sian ~on B*. 2 Mal-kontraŭaĵoj : *de ~oj, ne de jaroj blankiĝas la haroj Z*; *rusto manĝas la feron k ~o la homon Z*; *ĉiu morgaŭ havas sian ~on Z*; *la pezaj ~oj premas mian bruston Z*; *malpli da havo, malpli da ~oj Z*; *manĝu vian panon kun tremo, trinku vian akvon kun ĉagreno k ~oj Z*; *se oni ne havas ~ojn pro pano, oni tiam faras al si ~ojn de amo*. Kp KLOPODO 2. ~(em)a. Daŭre ~anta : *sub la ~a okulo de pastroj B*; *~a esploro B*; *tim~ema instinkto*; *~e korekti la preserarojn*. ~ato. Persono pri kiu oni ~as, precipe neplenaĝa infano : *la ~ataro de paroĥestro*. Antaŭ~i (tr). ~i por antaŭe eviti, malhelpi iun malbonon : *vi devas esti antaŭ~a k askuri vin* (Vd PUTO). Mal~i (tr). Malatenti ion aŭ iun, kiun oni devas ~i : *mal~i sian sanon, profesion, devon, siajn aferojn, amikojn*; *mi ne mal~os atente ekzameni tiun proponon* (Kp NEGLEKTI, PRETERLASI). Pri~i (tr). Flegi : *pri~i malsanulon, ĝardenon*. Sen~a. Ne maltrankvila pro ~oj : *sen~a vivo, ofico* (Kp LUMA, SERENA, SENNUBA).

Zuavo. Infanteriano de la franca afrika armeo.

* **Zumi** (ntr). Aŭdigi kontinuan, malakutan k obtuzan bruon : 1 pp insektoj, kies flugado faras zo-sonon : *~as abelo, vespo, grilo*; (t) : *muŝo ~as al li en la kapo* (li havas plej strangajn ideojn); *dancario ~is en lia cerbo*; *en konfuza miksamuso ~as la pensoj en mia kapo*; *surdiga ~ado de la kugloj*. 2 pp persono murmuranta aŭ kantanta kun preskaŭ ferma buŝo : *~i kanton*. 3 pp konfuza bruo de parolantaj personoj : *senĉesa ~ado de la langoj*; *la mallaŭta ~ado de la konversacioj*.

SUPLEMENTO

KOMPILITA DE

Profesoro G. WARINGHIEN

ANTAUPAROLO

Ĉar la malboniĝo de la tempoj ne permesas al la prudentaj eldonistoj de SAT efektiviĝi jam nun la longe karesatan revon de Plena Ilustrita Vortaro, ili almenaŭ volis intertempe prezenti al la publiko eldonon plibonigitan kaj kompletigitan de tiu ĉi Plena Vortaro, de kiu elĉerpiĝis jam tri eldonoj (la tria, fakte, estis nur fota reprodukto de la dua). Kaj ili petis min elekti, el la abunda kaj altvalora materialo amasigita por la estonta P.I.V., la plej utilajn kaj plej bezonatajn artikolojn, kion mi provis fari en jena Suplemento.

I. Metodo kaj Dokumentado

Malfacila estis la tasko, ĉar mi devis teni min inter certaj limoj kaj ne povis enpresi ĉion enpresindan: tio estus el Suplemento fari duan Vortaron. Por redukti la arbitrecon neeviteblan en ĉia elekto, mi uzis du rimedojn: mi unue provis difini la ĉefajn terenojn, ĉe kiuj estis sentebla ia nesufiĉeco de la ĝisnuna P.V., ia malhavo de precizaj aŭ oportunaj terminoj. Kvar tiajn terenojn mi konsideris: 1° la ĉiutaga vivo, ne nur de viroj sed ankaŭ de virinoj kaj infanoj; 2° la tekniko kaj scienco, kiuj pli transformiĝis kaj progresis en la lastaj kvindek jaroj, ol en la antaŭaj dudek jarcentoj, dum nia oficiala Esperanto ŝajne datiĝas de la antaŭmaŝina epoko; 3° la neeŭropaj civilizoj, kiuj pli kaj pli laŭtigas sian voĉon en la monda koncerto, kaj kies ĉefaj apartaĵoj meritas konsideratecon en internacia vortaro; 4° la beletro, kiu de K. Kalocsay ĝis W. Auld, de « Odusseias » ĝis « Peer Gynt », de « Cezaro » ĝis « Sep Fratoj »¹ konis tiel fruktoriĉan malvolvigon, ke domaĝi al ĝi la lokon estus ia leksikologa mallojaleco.

Due, por la elekto de la vortoj el tiuj kvar terenoj, mi helpis min kaj per la jam ekzistanta literaturo, kiun mi preskaŭ tutan tralegis kaj prinotis (apartan atenton mi kompreneble donis al la Zamenhofaj vortoj ankoraŭ ne registritaj en P.V.), kaj per la vortaroj, kiuj aperis post la dua eldono de la nia² (inter ili mi plej zorge esploris la « Novan Vortaron Japanan-

¹ Ĉu bezone nomi la tradukintojn — W. J. A. Manders, E. A. Haugen, I. Rotkvič, V. Setälä ?

² Mi devas ĉi tie korekti preterlasos en la Antaŭparolo de tiu Dua Eldono: pri la romkatolikaj aferoj informojn donis Pastro G. Ramboux, pri la arkitekturo kaj la medicino estis danke utiligataj respektive la « Universala Terminologio de la Arkitekturo » de F. Azorin, kaj la « Esperanta Teknika Medicina Vortaro » de D-ro Briquet.

Esperantan » de Akademiano J. Okamoto, kaj pro la fakto, ke ĝi prezentas la vidpunkton de orientano, kaj pro ĝia ege konscienca kaj valorplena ellaborado; sed mi ne forgesis la aliajn, nome: « Esp.-Portugala » de J. Joels, 1941; « Esp.-Ĉeĥa » kaj « Ĉeĥa-Esp-a » de J. kaj K. Filip, 1947-49; « Ĉeĥa-Esp-a » de R. Hromada, 1949; « Esp.-Norvega » de R. Rian, 1949; « Esp.-Germana » de M. Butin kaj J. Sommer, 1953), kaj per la listoj de enkondukindaj vortoj, kiujn diversaj personoj bonvolis disponigi al mi (mi menciu interalie nian karmemoran Lanti, Akademianojn M. C. Butler kaj St. La Colla, s-rojn B. Long, T. Pendlebury, St. Engholm, L. Beau, Petro Levi kaj Dazun, Ch. Chomette, Hans Wingen, R. Rossetti kaj s-inon E. Linz).

La difinojn de la vortoj apartenantaj al la sekvantaj fakoj liveris aŭ kontrolis la respondecaj kunlaborantoj de la P.I.V., nome:

pri *Botaniko*: D-ro P. Neergaard, Sekciestro ĉe la Ŝtata Plantpatologia Servo, Kopenhago, Akademiano, (Dan.)

pri *Filozofio*: D-ro St. Kamaryt, emerita Prof. en Bratislava, Akademiano, (Ĉeĥ.)

pri *Fiziko*: D-ro F. J. Belinfante, Prof. ĉe la Universitato de Purdue (Uson.)

pri *Geologio*: S-ro H. Rosendahl, Kuratoro ĉe la Geologia Muzeo en Oslo (Norveg.)

pri *Juro*: D-ro I. Lapenna, eks-Prof. ĉe la Universitato de Zagreb, Akademiano, (Kroat.)

pri *Kemio*: D-ro W. J. Nijveld, Ingeniero en Amsterdam (Nederland.)

pri *Matematiko*: S-roj C. Rogister (Belg.), T. K. Slade (Angl.), Prof. P. H. Mooij (Nederland.)

pri *Medicino*: D-ro G. Canuto, Dekano de la Medicina Fakultato en Parma, Akademiano, (Ital.)

pri *Statistiko*: D-ro O. Reiersøl, Prof. ĉe la Universitato en Oslo (Norveg.)

pri *Zoologio* kaj *Paleontologio*: S-ro C. Støp-Bowitz, Kuratoro de la Zoologia Muzeo en Oslo, Akademiano (Norveg.).

Por la aliaj fakoj, mi ricevis grandan helpon el la « Teknikaj Terminaroj » publikigitaj de UEA (*Aeronaŭtika* de E. D. Durrant, 1941 — *Armea* de la sama, 1940 — *Fervoja* de E. M. Rosher, 1952 — *Infanluda* de S.B.E.T. 1942 — *Kudra kaj Trika* de M. kaj V. Verda, 1947 — *Marista* de Kto P. Clissold, 1950 — *Muzika* de M. C. Butler kaj F. Merrick, 1944 — *Radiofonia* de A. Venture, 1943), de la *Vortregistroj de Lernolibro pri Elektrotekniko* de Ing. J. R. G. Isbrücker, Prezidanto de la Akademio, 1951-2, kaj de la *Scienca Revuo* sub la redaktado de D-ro W. P. Roelofs.

II. Ofialeco kaj Fontindikoj

La listo de la fundamentaj kaj de la oficialaj vortoj en P.V. ne ĉie koincidas kun listoj de aliaj vortaroj; tial mi kun pedanta zorgo kontrolis ĝin tutan laŭ la originalaj dokumentoj: *Fundamento de Esperanto*, la ses *Oficialaj Aldonoj* kaj la *Cirkuleroj* de la Lingva Komitato. Sed mi devas averti, ke en la Fundamento mi ne konsideris la Antaŭparolon, nek en la Unua Oficiala Aldono la piednoton.

Ĉar la kriterio uzita de Grosjean-Maupin en sia «Klasika Libro de Esperanto» (kiu principe servis kiel referencilo por la P.V.) estis pli vasta ol la mia, kaj ĉar eniĝis krome kelkaj preseraroj aŭ konfuzoj, mi opinias utila doni detalan liston de la farendaj ŝanĝoj (la vortojn, kiuj estas montritaj kiel fundamentaj, respektive oficialaj, sole nur de la «Klasika Libro», eldono 1927, mi signas ĉi-sube per asterisko):

- 1) estas nek fundamenta, nek oficiala — kaj devas perdi sian kapsteleton kaj majusklan komencliteron: ARĤAISMO*;
- 2) ne estas fundamentaj — kaj devas perdi sian kapsteleton (sed estas ja oficialaj kaj konservas la komencan majusklon): DOGMO*, KRESTOMATIO, PARADOKSO*, SUPERLATIVO*;
- 3) ne estas oficialaj — kaj devas perdi sian komencan majusklon: ABOL(ICI)I, AGRONOMO*, ANALOGIO, ANTROPOLOGO*, ARISTOKRATIO*, AROGI*, DEMOKRATIO*, IMPERIALISTO*, JEZUO*, KALVARIO, KAMPANJO, KANALIZI, KATEĤISMO* (KATEKISMO*), MONARĤIO* (MONARKIO*), MONOTEISTO*, NUMERALO*, PLUTOKRATO*, POLITEISTO*, PROTESTANTO, ROJALISMO*, SPIRITISMO*, ZOOLOGO*;
- 4) ne estas zamenhofaj — kaj devas perdi la signon Z: LITINO, ŜABLONO, ŜILO, TRUBADURO, VARIETEO;
- 5) Apud la formo TEKNIKO estas ankaŭ oficiala la formo TEĤNIKO;
- 6) Estas fundamentaj — kaj devas alpreni la kapsteleton (la vortoj inter krampoj jam havas ĝin en P.V.): AKTIVA, ALFABETO, BALO, CENTIMO, (ĈIAL, ĈIES, ĈIOM), DIPLOMATO, DIPLOMATIO, DOKTORO, ENERGIO, ESPERANTO, FI, FIZIKO, FOTOGRAFO, GEOGRAFO, JURISTO, KILOMETRO, (KOPEKO, METRO, MILIONO, NAIVA, NENIAL, NENIOM, PFENIGO, PREFIKSO, PROJEKTO), REZULTATO, SCENO, (SISTEMO, SOFISMO, SPECIALA, SUFIKSO, TEATRO, TELEGRAFO, TEORIO, TIES), ZOOLOGIO — ĉiuj vortoj entenataj en la *Fundamenta Ekzercaro* ¹.

¹ Konforme al la plano de la P. V., mi preterlasis la literonomojn, la proprajn nomojn de la *Fundamenta Ekzercaro* kaj la gramatikajn finaĵojn de la *Universala Vortaro*. Sed, laŭ la § 42 de la Ekzercaro, oni devas rigardi la um-vortojn kiel memstarajn radikojn; jen do la listo de la fundamentaj: AERUMI, AMINDUMI, BRULUMO, BUŜUMO, BUTONUMI, GUSTUMI, KALKANUMO, KOLUMO, KOMUNUMO, KRUCUMI, LAKTUMO, LOTUMI, MANUMO, MASTRUMI, NAZUMO, PALPEBRUMI, PLENUMI, MALVARMUMI, VENTUMI.

7) Depost la publikigo de la Dua Eldono de la P.V., estis oficialigitaj — kaj devas alpreni la komencan majusklon: ANGORO, APERTURO, APLOMBO, ARBUSTO, AŬGURI, AŬREOLO, AVIADO, BALETO, BANKIERO, BREMSO, BULTENO, FONO, GRAMOFONO, GREGO, HONORARIO, INGREDIENCO, KABINETO, KONCESIO, KONDUKTORO, MONOTONA, PILO, PLAGIATO, SLIPO, STREBI, SUSURI, ŜRUMPI, VINKTO, VIVISEKCIO, VIZIO, kaj la sufikso -END.

Tiujn vortojn, kun la difinoj, oni trovos je ilia alfabeto vico en la P.V., krom BALETO, kiu estas (de nun, erare) montrita kiel derivaĵo de BALO; KONDUKTORO, kies oficiala (kaj kontraŭetimologia) difino diferencas de tiu, kiun ni antaŭe donis, kaj VINKTO, kiun ni preterlasis, ĉar ĝi estis senutila duoblaĵo de «krampo» kaj «nito» (la oficiala difino cetere ne kongruas kun la tradukoj en angla kaj germana lingvo): tiujn du lastajn vortojn oni serĉu do en la Suplemento.

8) Estas zamenhofaj — kaj devas alpreni la signon ^z: KOKERIKO, LITIO, NUMERALO, PARALOGISMO, POTENCIALO, SANDRO, TELEPATIO, TRANĈEO, VICIO.

III. Statistikaj Informoj

Oni jam plurfoje levis la demandon pri la konsisto de nia vorttrezoro, t.e. la nombro de la oficialaj radikoj kaj eĉ de la neoficialaj. La interesatoj trovas ĉi-sube la precizajn informojn.

Por egaligi la komparojn, mi konsideris nek la gramatikajn finaĵojn, nek la proprajn nomojn. Temas do, en la sekvantaj ciferoj, nur pri la nudaj vortradikoj (inkluzive de la afiksoj).

En la Unua Libro (1887) enestis radikoj 904.

En la Universala Vortaro (1894) enestis radikoj 2.599.

En la Fundamento de Esperanto (1905) enestis radikoj 2.666: tio estas do la nombro de la Fundamentaj radikoj.

En la Unua Oficiala Aldono (1909) enestis radikoj 833 (ne enkalkulante la 30, kiuj estis jam en la Fundamenta Ekzercaro).

En la Dua Oficiala Aldono (1919) enestis radikoj 589 (ne enkalkulante la 2, kiuj estis jam en la Fundamenta Ekzercaro, kaj la 1, kiu estis jam en la Unua Aldono).

En la Tria Oficiala Aldono (1921) enestis radikoj 189 (ne enkalkulante la radikojn **jur**, kiu estas simple malkombino de la **jurist** de la Ekzercaro).

En la Kvara Oficiala Aldono (1929) enestis radikoj 118 (rigardante **amor** kiel komunuzan radikojn).

En la Kvina Oficiala Aldono (1934) enestis radikoj 8.

En la Sesa Oficiala Aldono (1935) enestis radikoj 21.

Krome, en 1953 estis oficialigita la sufikso **end**: 1.

La nombro de la Oficialaj radikoj estas do, en tiu ĉi tempo: 1.759. La Fundamentaj kaj la Oficialaj sumiĝas je: 4.425.

La dua eldono de la Plena Vortaro (1934) entenis radikojn 6.900. La nuna Suplemento (1953) aldonas 966 aliajn : sume 7.866.

Ni fine notu, ke Zamenhof uzis 1.294 radikojn neoficialajn.

IV. Tipografia aranĝo

Tiu ĉi Suplemento enhavas : a) plibonigojn aŭ kompletigojn al la artikoloj de la P.V. ; b) novajn vortojn, kun iliaj difinoj. Oni facile distingos la du kategoriojn, ĉar la vortoj jam pritraktitaj en la P.V. estas ĉiam sekvataj de la signoj

ANST. (t.e. : anstataŭigu la antaŭan difinon, aŭ difinoparton per...) aŭ

ALD. (t.e. : aldonu jenon).

Cetere estas uzataj la samaj signoj, mallongigoj kaj tipografiaj konvencioj, kiel en la P.V. Oni tamen aldonu, ĉe la simbolo ✱ Geologion al Mineralogio, kaj ĉe la simbolo ~~⌘~~^A Paleontologion al Zoologio ; al la faksignoj, oni aldonu :

(Avi) Aviado

(St) Statistiko.

Aliflanke, mi uzis la simbolon ⌘ ne nur por la teknikaj terminoj de Literaturo, sed ankaŭ por montri la vortojn uzatajn precipe aŭ nur en la beletraj verkoj.

Choisy-le-Roi, Oktobro 1953.

SUPLEMENTO

A

* **A.** La unua litero de la Esp. alfabeto, uzata interalie kiel angla-germana nomo de la sesa tono de la natura majora skalo, responda al la sonoro de 435 periodoj en sekundo (= franca-itala « la »).

adasismo ♪. Ripeto de la sama (ordinare banala) sufikso je la fino de du versoj, ekz. « amadas » k « floradas » : *la ~oj estas akcepteblaj, nur se samas unu aŭ du antaŭaj konsonantoj, kiel ĉe « hortema — pentema ».*

adiabata □. 1 Sen aldono aŭ depreno de varmo. 2 Ne kaŭzanta transiron de unu kvantumstato al alia.

adobo 🍖. Ne bakita, sunsekigita briko.

adrenolino ☼. Hormono el la surrenraj glandoj, uzata en medicino pro la angio-mallargiga efiko — $C_6H_3(OH)_2CHOHCH_2NHCH_3$.

* **Aero** ALD ~**flo**to (Avi). 1 Kelke da eskadroj sub la komando de ~**admiralo**. 2 La tuta aviadilaro de unu lando. ~**tubo**. Kaŭĉuka tuba ringo, provizita per valvo k alĝustigita ĉirkaŭ rado, kiun ŝveligite ĝi ŝirmas kontraŭ la skuoj. Kp BENDO, RADRINGO, PNEŬMATIKO.

aerobatiko. Aviadilaj akrobataĵoj.

aerodromo. (Avi) Difinita k limita areo, kun la koncernaj instalaĵoj, destinita ebligi la alvenon, foriron k servadon de aviadiloj, sur tero aŭ sur akvo.

afrodizio ☼. Eksciteco de la seksorganoj. ~**igaĵo**. Substanco, kiu estigas tian stacion. **Mal~o**. Pli-malpli kompleta manko de seksa ekscitiĝo.

agresi (tr). Ataki la unua, ne estante

mem minacata. ~**ema**. Ĉiam preta ataki, eĉ ne provokite.

agresiva z. Agresema.

* **Akceli** ALD ~**ilo**. 1 Pedalo en aŭtomobilo, reguliganta la rapidon de la motoro per la kvanto de la allasata benzino. 2 □ Maŝino, per kiu elektronoj aŭ jonoj estas ~ataj. **Linia** ~**ilo**. Duasenca ~ilo, en kiu la korpuskloj moviĝantaj tra serion da tuboj rektlinie aranĝataj estas ~ataj per elektraj kampoj intertubaj, oscilantaj samfaze kun la pasado de la korpuskloj de unu tubo al la sekvanta.

akrostiko z. 1 Poemo, en kiu la unua litero — aŭ pli malofte la unua k lasta literoj — de ĉiu verso formas vorton, nomon ktp. 2 (Bb) Poemo, en kiu ĉiu verso aŭ duonverso komenciĝas per la sinsekvaj literoj de la alfabeto.

* **Akso** ANST 1 Cilindroforma stango, iafaje provizita per pivotoj, ĉirkaŭ kiu turniĝas peco de maŝino : ~o de rado; *kuplila, libera* ~o. 2 Δ Rekta linio, ĉirkaŭ kiu figuro revoluas, aŭ kiu trapasas ties fokuso(j)n : ~o de fortoparo, de simetrio; (f) ~o de vojo. 3 Δ Ĉiu el la du linioj, laŭ kiuj estas difinita pozicio de punkto sur ebena : ~o de iksoj, de ipsonoj (Kp ABCISOJ, ORDINATOJ). 4 *☼ Imaga rekta linio, ĉirkaŭ kiu rotacias astro. 5 *☼☼ Imaga rekta linio, kiu trairas la centron de objekto k rilate al kiu ties partoj estas simetrie aranĝitaj. 6 (Opt) Rekta linio, kiu pasas tra la okulo k falas perpendikle al surfaco, aŭ tra lensocentro. 7 (f) Centra, plej grava organo en organizo : *tiu komitato estis la ĉefa ~o de la societo.*

8 (f) Politika alianco: la ~o Berlino-Romo-Tokio. ~ingo. Nabo. Kp pivoto, LAGRO. ~umi (ntr). Rotacii ĉirkaŭ ~o.

Aktiva ALD ~igl. 1 Stimuli, akceli. 2 (G) Doni al verbo ~an sencon aŭ formon. ~ismo. 1 Politika doktrino, celanta trudi la sukceson de partio per ĉiaj plej energiaj rimedoj. 2 § Pragmatisma doktrinaro, rigardanta la veron afero de la vivo k agado, multe pli ol de intelekto. **Retro**~az. Valida por la tempo antaŭa al la apero de la koncerna decido: *leĝo ne havas retro~an efikon*.

akupunkturo 𐤀. Kuracado, kiu konsistas en la pikado de difinitaj korpunktoj per tre delikataj pingloj.

alero (Avi). Diversmaniere movebla klapo metita ĉe aŭ apud la alopinto k uzata por doni ruliĝan movon al aviadilo.

alfa. Nomo de la unua litero de la greka alfabeto (= a). Ofte prefikse uzata en vicmontra signifo kun la senco de *unua* (Kp BETA, GAMA, OMEGA). ~radioj □. Unua speco de radioj emanantaj el radiumo k konsistantaj el pozitive ŝargitaj helium-atomoj kernoj. ~korpuskloj □. Heliumkernoj kun atomezo 4.

* **Amaso** ALD RIM. La radiko estas ofte uzata prefikse, por montri, ke la koncerna ago trafas sendistinge tre grandan nombron da objektoj: ~produktado, ~propagando, ~movado, ~buĉado.

* **Amplekso** ALD 2 (St) La intervalo inter la plej granda k la plej malgranda valoro en aro da nombroj.

amplifiki (tr) 𐤀. Plifortigi elektraĵojn oscilojn. ~ilo. Amplifikatoro.

anaflaksio 𐤀. Fenomeno konsistanta en la apero de fiziologia ŝoko ĉe la absorbo de la specifa proteino aŭ toksaĵo pro impresiĝemo kaŭzita de antaŭa injekto de la sama substanco.

analgezio 𐤀. Kompleta aŭ parta perdo de la kapablo senti doloron.

aneŭrismo 𐤀. Dilatiĝo de arterio: rompo de ~o.

anstromo □. Unuo de longo, uzata en spektroskopio, k egala je 10^{-7} milimetroj (Å).

antibiotiko 𐤀. Nomo de medikamentoj, eliritaj precipe el mikroskopaj fungoj, k medicino uzataj en la infektoj por malhelpi la plimultiĝon de bakterioj. Kp PENICILINO, STREPTOMICINO.

antitoksino 𐤀. Substanco, memproduktata en la korpo de animalo k detruanta aŭ vaniganta la toksinojn.

arja (G). Rilata al antikvaj triboj k lingvoj de popoloj, kiuj fariĝis la Persoj k la Hindoj. ~anismo 𐤀. Pseŭdoscienco teorio, bazita sur la tri postulatoj, ke ekzistis unu pura ~a raso, ke ĝi estis supera al la ceteraj, k ke ĝiaj nunaj reprezentantoj estas la Germanoj.

* **Arko** ANST 1 Δ Parto de cirklo aŭ de alia kurba linio. 2 Objekto havanta tian formon: ~o de volbo, de fenestro; apoga, deŝarĝa, ronda, duoncirkla, triloba ~o; ~o pinta, rompita (= ogivo); mian ~on (ĉiel~on) mi metas en la nubon. 3 𐤀. Luma ~o formiĝanta inter du apartigitaj karbaj polusoj: ~lampo, ~lumo. 4 𐤀. Paf~o...

armisticio 𐤀. Militpaŭzo, difinita per detala skriba konvencio, k pli grava ol la simpla batalhalto.

aroki (tr). En ŝakludo, movi samtempe unu el la turoj, metante ĝin ĉe unu flanko de la reĝo, k la reĝon mem, metante ĝin ĉe la alia flanko de tiu turo.

ascendi (tr) 𐤀. Supreniri.

assembleo 𐤀. Interkonsiliĝa aŭ leĝofaranta organismo, kontraste al la plenuma responda instanco: la ~o de Unesko.

asimptoto Δ. Linio, kiun tanĝas certa kurbo en la infinito.

aspirino 𐤀. Medikamento, konsistanta el salicil-acetata acido k uzata kontraŭ febro k doloro — $C_6H_4(OCOCH_3)$.

astragalo ANST 3 ♥ Osto de la piedo, formanta artikon kun la tibio.

Atomo ALD Dis~igi □. Per speciala procedo, liberigi la ~an energion, rompante la ekvilibron, kiu tenis la elektronojn ĉirkaŭ la kerno. ~bombo. Dis~iĝanta bombo. ~kerno. Ontra parto de la ~o, ĉirkaŭ rondiras la elektronoj. Kp DEŬTERONO, NUKLEONO, TRITONO.

aŭrignacio (H). Plej malnova periodo de la supera paleolitiko, ĵus antaŭa al la solutreo k karakterizita interalie per granda perfektigo de la prilaboro de ostoj.

aŭto ALD ~**ejo**. Garaĝo por ~oj. ~**ĉaro**. Luebla granda multseĝa aŭtomobilo por ekskursoj aŭ turismo. Kp **AŬTOBUSO**.

aŭtarcio 𐌸𐌹. Stato de regno, kiu volas limigi sin kiel eble plej al la konsumado de la produktoj de sia lando k ambicias fariĝi ekonomike sendependa.

aŭtogiŝo (Avi). Flugaparato, kiu

aerportiĝas dank' al roto libere turniĝanta sur sia akso k movas sin pere de ordinara vertikala helico. Kp **HELIOPTERO**.

avanci (ntr). Promociiĝi, rangaltiĝi: ~**ado pro merito**, **pro servodaŭro**.

avataro 1 (R). Malsupreniĝo de diulo sur la teron, en enkarniĝinta formo. 2 (f) Transformiĝo, nova ŝanĝita aspekto de iu aŭ io.

azimuto 𐌸𐌹. Angulo inter la meridiano astronomia aŭ magneta k la vertikala ebena aŭ la vertikalo, kiu trapasas tra difinita astro aŭ tra difinita terpunkto.

B

* **B**. La dua litero de la Esp. alfabeto, uzata interalie kiel angla-germana nomo de la sepa tono de la natura majora skalo, responda al la sonora de 489 periodoj en sekundo (= franca-itala « si »).

ba 𐌸! Ekkrio esprimanta senzorgecon, indiferecon.

* **Baki** ALD ~**ujo**. 1 Profunda, mallarĝa volba masonaĵo, en kiu oni ~as panon, potojn ktp. 2 Malfermebla kesto en kuirforno, en kiu oni ~as viandon, kukojn ktp.

bakteriofago 𐌸𐌹. Mikrobo, kiu glutas k solvas bakteriojn.

bakteriologio 𐌸𐌹. Scienco pri la bakterioj.

Balono ANST 1 Malsolida, malpeza ludilo, farita el kaŭĉuko, diverskolora, kolbas- aŭ globforma, kiun oni plenigas per aero aŭ per gaso k tenas per longa maldika ŝnureto. Vd **PILKEGO** 2...

basa. Malalta: ~a voĉo, reliefo, latitudo, tajdo, kurzo. ~**igisto**. Spekula-ciisto, kiu esperas la ~iĝon de la akcioj aŭ valutoj por eltiri de ĝi profiton.

baskulo. 1 𐌸 Aparato, konsistanta esence el trabo, stango ks, kies unu ekstremaĵo leviĝas, kiam oni surpezas sur la alia. 2 (Sp) Longa tabulo metita sur ŝtupo, tiel ke unu persono ĉe ĉiu

ekstremo povas leviĝi k malleviĝi alterne.

~1 (ntr). Moviĝi tiamaniere. ~**ludo**. 1 (Sp) Infana ludo per ~o. 2 (f) Politika manovro, kiu konsistas en la alterna favorado de du aliaj, inter si malamikaj partioj, landoj ktp. ~**ponto**. Ponto, kies planko povas leviĝi k malleviĝi dank'al ~a aparato. ~**ŝaltilo**. Ŝaltilo, kiu funkcias per ~a movo.

baŭmi (ntr). Stariĝi sur la postaj piedoj, p.p. ĉevalo.

Bazo ALD 4 𐌸. Fortike defendita pozicio, servanta kiel apogpunkto, pro-vizejo, arsenalo ktp.: ~o de operacioj; aer~, mar~.

bazuko 𐌸. Tubo, kiu pafas kontraŭ-tankajn fuzaĵojn.

bebo 𐌸. Infaneto.

begino (Rk). Speco de monaĥino, kiu ne estas ligita per voto, k vivas en ~ejo, kie ŝi mastrumas mem. ~**ejo**. Aro da simplaj domoj, destinitaj al ~oj, k ofte formata apartan kvartalon en la flandraj urboj.

* **Bela** ANST Plaĉanta al la vidado, aŭdado aŭ al la spirito pro ĝusta proporcio de siaj elementoj, k naskanta admiron... ~**igl**. 1 Igi (pli) ~a: ŝi kolorigis siajn okulojn k ~igis sian kapon 𐌸; tiel longe daŭris la tempo de ilia ~igado: ses monatoj per mirha oleo k ses monatoj

per aromaĵoj **z.** 2 Provi senkulpigi sin, prezentante agon sub pli ~a aspekto: ~igi *jurrompon* **z.**, *perforton* **z.**, *trompon* **z.** ~**igaĵo**. Ĉiu el la produktoj uzataj de la virinoj por ~aspektigi sin (haŭt-kremaĵo, pudro, lipruĝo ktp). ~**igist(in)** **o**. Specialisto pri la arto ~igi virinajn vizaĝojn k korpajn. ~**igejo**. Establo, en kiu oni praktikas la vizaĝ- k korp-masaĝojn, la faltoglatigon, la kosmetikon ktp. ~**arto**. Ĉiu el la artoj, kiuj celas la ~on (arkitekturo, beletro, muziko, skulpto, pentro, kinematografio). ~**etaĝo** **z.** La unua etaĝo. ~**grajno**. Nigra aŭ bruna makuleto, kiu denaske markas la vangojn aŭ lipojn, k donas al virina vizaĝo ian pikantecon. ~**skribado**. Arto desegni ~ajn literojn: *li donas lecionojn de ~skribado* **z.**

belfrido **ma**. Gvata k alarma turo en flandraj urboj. Kp MINARETO, SONORIL-TURO.

bendo ANST 1 Mallarĝa k longa peco el ia maldika materio (= strio): ~o *el papero, tolo, lado, kaŭĉuko*; ~o *de filmo*; ~etoj *de mumio*. 2 **ma** Glata horizontala parto super arkado, pordo ktp. 3 **ma** Dika ringo, el kaŭĉuko k tolo, ĉirkaŭnata radon por mildigi la akraĵojn de la vojo: *pneŭmatika, kompakta* ~o. ~1 (tr). Ĉirkaŭvolvi, ĉirkaŭligi per ~o: ~i *al iu la okulojn, la harojn*. ~**segilo**. Segilo konsistanta el fer~o, kies du ekstremaĵoj estas kunnititaj.

Benzino ANST **ma**. Nepura substanco, miksaĵo el pluraj nedifinitaj likvaj hidrokarbidoj, ekstraktata preskaŭ nur el petrolo post distilado k uzata kiel solvigilo aŭ kiel brulaĵo en motoroj: *rafinita* ~o (~o vendata en komerco por forigado de grasaj makuloj); ~**stacio** (kie aŭtistoj povas provizi sin per ~o); ~**ujo** (parto de la aŭto, aviadilo ktp., kie estas tenata la uzota ~o); ~**kruĉo** (metallada kruĉo por la transporto de la ~o).

beta. Nomo de la dua litero en la greka alfabeto (= b). Ofte uzata prefikse en vicmontra signifo kun la senco de *dua*. ~**radioj** **ma**. Dua speco de radioj emanantaj el radiumo k konsistantaj el negatonoj; aŭ, pli ĝenerale, iuj (negativaj aŭ pozitivaj) elektronoj emanantaj el radioaktiva substanco.

betatrono **ma**. Maŝino, en kiu elektronoj, kirlataj en konstanta magneta kampo, estas akcelataj per la kirla elektra kampo elektromagnete induktita de aldona magneta kampo variigata interne de la cirkla orbito de la elektronoj. Kp CIKLOTRONO.

bibliofilo. Amatoro de luksaj aŭ raraj libroj.

bibliofilio. Arto aŭ emo de la bibliofilo.

bicepso **ma**. Dukapa muskolo: *braka, femura* ~o.

bido (Sp). Ĉiu el la glob- aŭ olivoformaj pecoj, el ligno, vitro aŭ alia materio, traboritaj per malgranda truoj, tiel ke la infanoj povas ilin surfadenigi por ludo aŭ ornamo.

bideo. Malgranda pelvo, ordinare kun kvar piedoj, sur kiu oni rajde sidigas por lavi la mezan parton de la korpo.

biksŭo (R). Budaisma monaĥo.

biliono ANST Vorto kun internacia formo sed sen internacia signifo: 1 (angla-germana sistemo) Miliono da milionoj (= duiliono). 2 (amerika-franca-itala sistemo) Miliardo. Kp GIGA-, -ILIONO.

biskoto. Tre malpeza k facile digestebla rebakita pantranko.

boaco **ma**. Rangifero.

bodisatvo (R). Homo destinita fariĝi budao, sed ankoraŭ ne atinginta la nirvanon.

boko **ma**. Virseksulo de remaĉuloj, precipe de kaproj aŭ cervoj.

* **Bovo** ALD ~**okulo**. Ronda fenestro, precipe en la vandoj de ŝipo.

bovlo. Larĝa, duonsfera taso el fajenco aŭ ligno.

bradipo **z** **ma**. Sud-Amerika mamulo el la ordo de ksenartroj, kun tre longaj membroj trifingraj k fortaj ungegoj, kiu vivas pendante k malrapide grim-pante sub arbobranĉoj (*Bradypus*).

brigo. 52-karta ludo, ĉe kiu duopo batalas kontraŭ duopo k, post la eldiro de la anoncoj, unu el la kvar ludantoj ĉesas ludi k estas nomata fantomo.

bromoformo **ma**. Senkolora likvaĵo, anestezilo — CHBr₃.

budao (R). 1 Nomo de homo, kiu atingis la plejsupran gradon de sciado k klarvidado k eniris en la nirvanon. 2 Alnomo de Sidarto Gaŭtama, fondinto de la ~ismo. Kp KRISTO.

buddo z = budao.

bukceno. 1 (H) Antikva trumpeto ĉe la Romanoj. 2 ⁴⁶² Molusko kun unuvalva, spirala konko, el la klaso de gastropodoj (*Buccinum*).

buldozo. Fortika k peza raŭpveturilo

destinita por senradikigi k niveli grundon.

bunta ☼. Diverskolora, varikolora : ~a pigo, floro, ĉevalo.

buti (tr) ☼. Kovri per tero la mal-suprajn partojn de planto : oni ~as la terpomojn.

butano ☼. Gasa hidrokarbido, ofte uzata en kamparo por anstataŭigi la ordinaran gason k transportata en boteletoj — C₄H₁₀.

C

* **C**. La tria litero de la Esp. alfabeto, uzata interalie kiel angla-germana nomo de la unua tono de la natura majora skalo, responda al la sonoro de 261 periodoj en sekundo (= franca-itala «do»).

celofano ☼. Travida celuloza pak-materialo.

celulito ☼. Inflamo de kuniga histo, povanta okazigi ŝvelon : *subhaŭta, pelva* ~o.

centralo. 1 Fabriko produktanta elektran, termikan ks forton. 2 Centra funkcio de telefono aŭ telegrafo. 3 Centra oficejo : *sindikata* ~o.

cibernetiko ☼. Scienco pri la regado k interkomunikado ĉe la aŭtomataj organismoj, memregantaj mekanismoj k relajsdirektiloj unuflanke, ĉe la estuloj k homkomunumoj aliflanke.

cico ♥. Homa mampinto. ~umo. Kaŭĉuka ~oforma truetita ŝtopilo, per kiu infaneto povas elsuĉi lakton el botelo.

ciklotimio ☼. Psikozo karakterizita per pli-malpli rapida alterno de deprimiĝo k ekscitiĝo, de mova k senta inerteco k de mova k intelekta aktivegeco.

ciklotrono □. Maŝino, en kiu jonoj kirlataj en konstanta magneta kampo estas akcelataj per elektra kampo inter du duoncirklaĵ D-formaj partoj oscilanta samfaze kun la kirlataj korpuskloj.

Kp BETATRONO, SINKROCIKLOTRONO, SINKROTRONO, AKCELILO, GENERATORO.

Cilindro ALD (jenajn ekz-ojn ĉe 2) : (vitra) ~o de lampo ; (ĉe 3) : *du~a, kvar~a motoro ; ~a kapacito de motoro* (ordinare kalkulata en kubaj centimetroj). ~obloko. Tuto de la cilindroj de motoro, kune kun la malvarmiga mantelo.

* **Cindro** ALD ~ujo. 1 Vazeto por kolekti la tabak~on. 2 Kesto en forno, kien kolektiĝas la ~o. ~ulino z. Malpura servistino. ~omerkredo (K). La 46a tago antaŭ Pasko, ĉe kiu la Romkatolikoj ricevas de sia pastro ~on sur la frunto. ~ourno. Granda vazo por kolekti k konservi la ~on de mortinto.

cionismo. Politika movado, kiu celis la starigon de aŭtonoma juda ŝtato en Palestino, efektivigintan en 1948 kun la nomo Israelo.

cipselo ☼. Nigra birdo, el la ordo de paseroformaj birdoj, simila al hirundo sed havanta malpli longajn kruojn k pli longajn flugilojn (*Cypselus*).

cirozo ☼. Kronika inflamo de la interlobeta histo de organo : *hepata, atrofia, vejna, disvastiĝanta* ~o.

cisto ☼. Scienca nomo de la naturaj vezikoj en la korpo (urina, gala ktp) : *gonokoka* ~ito.

* **Citi** ALD ~iloj. Skribaj k tipografiaj signoj uzataj por limsigni ~ajon : *malfermi, fermi la ~ilojn. Mis~i* (tr). Fari eraran, malĝustan ~ajon.

Ĉ

Ĉaro ALD ~eto. 1 Durada malgranda ~o, kiun oni puŝas aŭ tiras per du timonetoj. 2 ☞ Movebla parto de skribmaŝino, konsistanta ĉefe el kaŭĉuka cilindro, ĉirkaŭ kiu volviĝas la papero, k el la ĝin portanta ĉasio. ~umo. Malgranda ~eto, kiun oni puŝas aŭ tiras per du timonetoj, k kiu ruliĝas sur unu sola rado, posta aŭ meza. **Krom**~o. Gondolforma ~eto al kroĉita ĉe la flanko de motorciklo.

ĉilo ♥. Blanka likvaĵo rezultanta de la digestado de la ĉimo en la intestoj k sorbata tra la kanaloj ~portaj.

ĉimo ♥. Kaĉaspekta miksaĵo, rezultanta el la digestado en la stomako de la manĝitaj nutraĵoj, k troviĝanta en la duodeno.

ĉimpanzo 𐄂. Mamulo el la subordo de simioj, homsimila, sed kun tre grandaj oreloj k malgrandaj dikfingroj, vivanta en Afriko (*Pan troglodytes*).

D

* **D**. La kvina litero de la Esp. alfabeto, uzata interalie kiel angla-germana nomo de la dua tono de la natura majora skalo, responda al la sonoro de 294 periodoj en sekundo (= franca-itala "re").

daimio. Japana feŭda nobelo.

dalai-lamao (R). Ĉefpastro de la Tibeta budaisma eklezio.

* **Damo** ANST 1 Honora nomo, per kiu la mezepokaj eŭropaj kavaliroj k poetoj montris al sia korestrino: *batali por sia ~o*; *prikanti sian ~on*. 2 Atuta duobligita disko ĉe la ~ludo: *atingi, ricevi ~on*; *ludi ~ojn* (= ~ludon). 3 Reĝino en kart- aŭ ŝakludo. ~igi. 1 Ŝanĝi diskon en ~on. 2 (analoge) Ŝanĝi ŝakpecon en ~on aŭ en alian figuron. ~cervo. Damao. ~ludo. Ludo por du personoj, konsistanta el tabulo dividita en 100 (franca ludo) aŭ 64 (angla) fakoj alterne nigraj k blankaj, k el du serioj da diskoj, unu blanka k la alia nigra. ~peco. Elementa unuo en ~ludo, konsistanta en disko.

dampi (tr) 𐄂. Mane aŭ ile malpliigi la vibradon de kordo, aŭ ŝanĝi sufoko aŭ obtuzige ties sonkvaliton: ~ila sono de harpo; ~ilo de piano.

darkemono z (Bd). Ormonero de la antikvaj Persoj, surhavana la vizaĝon de Dario.

darmo (R). 1 La instruo de la Budao. 2 La tuta doktrino de la budaismo. Kp EVANGELIO, SAMGO.

dekalogo z (Bb). La dek ordonoj religiaj, kiujn la Biblio prezentas kiel diktitaĵn de Javeo al Moseo.

demarkacio 𐄂. Oficiala fiksado de politika landlimo aŭ regionlimo.

demenco 𐄂. Simptomaro, karakterizita per la kompleta k definitiva ruiniĝo de la psikaj kapabloj. **Frua** ~o. Generale organika psiko-neŭrozo. **Senila** ~o. Mensomalsano karakterizita per lezoj de la noblaj elementoj de la cerbo kun relativa saneco de la angioj, k produktanta ruiniĝon de la socia memo. ~ulo. Homo suferanta je ~o.

demoralizi z (tr). Senkuraĝigi, senenergiigi.

* **Denaro** ALD 2. Internacia unuo de mezurado por la diametro de la nilon-fadenoj.

depozicio 𐄂. Deklaracio, farita de persono vokita doni ateston antaŭ juĝa aŭ polica instanco. ~i (x). Fari ~on.

depresio. Ekonomika kriza stato, kiu estigas mallaborecon k neaĉetadon.

derviŝo. Vaganta muzulmana monaĥo.

descendi (tr) 𐄂. Malsupreniri.

desfil (tr) 𐤀. Aranĝi (pozicion, trupon) tiel, ke ĝi estas ŝirmata kontraŭ malamika pafado. Kp ENFILI.

deŭterio □ D. Peza hidrogeno, kun atompezo 2.

deŭterono □. Atomkerno de peza hidrogeno kun atompezo 2. Kp TRITONO.

devaluti (tr). 1 Malpliigi la oran enhavon de unu monunuo. 2 Malplivalorigi monon.

Diafrago ALD 2 𐤀 Membrano, kiu dividas kavaĵon en du fakojn. 3 𐤀 Speciala metala plateto, kun aperturo — ofte alĝustigebla — en la centro, kiun oni intermetas en la vojon de lumgarbo, por limigi ĝin. 4 □ (En telefona aŭskultilo, gramofono ktp) Metala plateto, kiun elektra sistemo vibrigas k kiu servas por reprodukti la sonojn.

difterio 𐤀. Infekta k epidemia malsano, kaŭzata de la bacilo de Klebs-Löffler, kiu atakas la mukozojn k tie estigas falsajn membranojn: ~a angino; ~a laringito (= krupo); ~a vulvito.

Difterito ANST Malnova nomo de difterio.

diktafono. Aparato, kiu registras la parolojn, ordinare sur magneta drato, k kapablas poste reprodukti ilin laŭbezono, tiel obligante ilian transskribon sen la ĉeesto de la parolinto.

diktaturo. Diktatoreco.

dino □. Unuo de forto en la sistemo CGS, difinita per la forto donanta al unugrama maso la akcelon de po unu centimetro en sekundo.

direktalo (Avi). Tiu stabiliga planeo formanta parton de la empeno, kiu tenas aviadilon en rektlinia direkto.

direkterono (Avi). Movebla vertikala surfaco, formanta parton de la empeno, uzata por reguligi la movojn de aviadilo al dekstre aŭ al maldekstre.

direktivo. Ĝenerala indiko de la atingenda celo k de la ĉefaj uzendaj rimedoj, donita de iu ordonanto al la plenumantaj subuloj: *sekvu la ~on de la stabestro*.

diskrediti 𐤀 (tr). Subfosi la aŭtoritaton, ruinigi la influon, prestiĝon de persono aŭ organizo.

dispensario. Senpaga kuracista konsultejo aŭ apoteko.

dispozicio. 1 Tio, kio estas difinita, starigita kiel esprimo de ies volo; plano, preparoj: *testamentaj ~oj; la diversaj ~oj de tiu leĝo ne estas aplikeblaj; li faris siajn ~ojn por la batalo*. 2 Temperamento; korpa aŭ spirita stato, en kiu oni troviĝas: *esti en bona ~o por labori*. 3 Natura emo al io (malsano, arto ktp); natura stato, kiu kapabligas fari ion: *psikaj ~oj; oni ne heredas la kvalitojn mem, sed ja la ~ojn por ili*.

diurno 𐤀. Daŭro de 24 horoj; tagnokto.

divergenco □. La ~o de vektoro estas la sumo de la derivaĵoj de ĉiu el ĝiaj komponantoj laŭ la samdirekta koordinato. Kp GRADIENTO, KIRLO.

* **Dividi** ALD ~o Δ. Operacio, kies celo estas scii, kiomoble unu kvanto — nomata ~ato — entenas alian — nomatan ~anto; la rezulto nomiĝas kvociento; la ordona signo estas " : " ekz-e: $a : b = \frac{a}{b}$ (prononcu: *a ~ite per b*)

egalas a super b); $10 : 2 = 5$ (*dek ~ite per du faras kvin*). ~streko. Skriba k tipografia signo, uzata por ~i la elementojn de aparte longa aŭ nekutima kunmetita vorto, por transporti parton de vorto sur la sekvantan linion k por kelkaj aliaj celoj.

divizoro Δ. Entjero, ono de unu alia entjero: *la regulo pri la serĉo de la plej granda komuna ~o k de la plej malgranda komuna oblo*.

dizelo 𐤀. Motoro kun interna brulado, en kiu la brulaĵo injektita en forte densigitan aeron spontane ekbrulas.

dolmeno (H). Stontabulo starigita sur apogiloj el ne tajlitaj ŝtonoj, k prezentanta probable prahistorian tombejon.

domini (tr). Superregi, superi.

dominio 𐤀. Titolo de kelkaj, pli-malpli sendependaj partoj de la Brita Regno.

donjuano 𐤀. Literatura tipo de nobela, eleganta, fierka malpia virindeligisto: ~a lerteco; ~ismo.

donkiĥoto ☿. Literatura tipo de viziulo, por kiu materiaj aĵoj estas senvaloraj, k kiu celas belajn sed neatingeblajn idealojn: ~a batalo kontraŭ mueliloj; ~ismo.

dosiero. 1 Kolekto de aktoj, dokumentoj, notoj ks, rilataj al unu afero aŭ unu persono, k ordinare entenataj en unu kovertego. Kp LIGAJO. 2 Ĉe la polico, aparta registro de ies antaŭaj agoj, kondamnoj ktp.

* **Du** ALD ~ilo (St). Nombro, kiu dividas en du egalnombrajn partojn aron da nombroj ordigitaj en serion laŭ la granda. ~ono... RIM. Duon- estas uzata prefikse kun la signifoj: 1 de preciza

aŭ proksimuma ~ono: ~onlitro, ~onhoro, ~onplena, ~ontole bindita ktp. 2 de nepleneco, nekompleteco: ~onnuda, ~onkuirita, ~ontumo, ~ondio, ~onvoĉe, ~onsurda ktp. 3 de parenceco inter la infanoj el unua edziĝo de unu el la geedzoj k la infanoj de tiu dua edziĝo k reciproke: ~onfrato, ~fratino; la ~onfratoj havas komuna unu el la gepatroj. Kp vo-, vic-.

dukto ♥. Organa konduktubo: ovo~o; spermo~o; sen~aj glandoj (kiuj eligas specialan sekreciaĵon interne de la organismo, kiel pankreaso aŭ tiroideo). Kp ENDOKRINA.

dura ☿. Malmola, malmilda.

E

* **E**. La sesa litero de la Esp. alfabeto, uzata interalie kiel angla-germana nomo de la tria tono de la natura majora skalo, respondanta al la sonoro de 326 periodoj en sekundo (= franca-itala «mi»).

ed ☿. Sufikso, per kiu oni formas la nomon de familio almetante ĝin al la nomo de ties tipa genro; ekz-e al la familio de Cerv~oj apartenas la genroj cervo, alko, rangifero, kapreolo, damao ks (-idae).

efodo z (Bb). Hebrea pastra vesto.

Ekipi ALD (Avi). Sub~aĵo. La tuto de la radoj, glitiloj aŭ flosiloj, kun ties subteniloj aŭ muntaĵo, sub la korpo de aŭtadilo: *trirada, entirebla sub~aĵo*.

ekonomiko ANST = Ekonomio 2 k 3.

eksplicita ☿. Esprimita per precizaj detalaj vortoj, lasantaj nenion subkomprenata; malimplicita: *tiu kazo estas ~e antaŭvidita en la lego; la ĉarto ~e permesas la ekziston de regionaj kontraktoj*.

eksposti ALD 3 Ekspozicii: *la bazarulo ~deklamis laŭdante siajn artiklojn; pro la homamaso personoj plendis, ke ili ne povis vidi la ~on; ~istoj estas pagataj salajre k kurtaĝe de sia firmo*.

ekstradiĉi (tr) ☿. Transdoni fuĝintan krimintan al la kompetentaj juraj

instancoj de alia lando: *kelkaj landoj rifuzas la ~on en ĉiaj okazoj*.

ekstrapoli (tr) △. Kalkuli la valoron, kiun havas unu funkcio, kiam la varianto, de kiu ĝi dependas, troviĝas ekster la intervalo de du jam konataj valoroj de tiu funkcio.

ektoplasmo (R). En la spiritisma kredo, videbla emanajo de psika origino, eliranta el la korpo de mediumo.

ekzekucio ☿. Juĝa aŭ administra ago, per kiu oni devigas ŝuldanton aŭ kondamniton plenumi la decidon entenatan en la juĝo, verdikto aŭ administracia akto jure plenvvalidaj. ~i (tr). Plenumi tian agon: *~i verdikton per aŭkcia vendo de domo, per konfisko de parto de la salajro, per forprenado de la ŝuldata objekto*. ~isto. Juĝa aŭ administra oficisto, komisiita plenumi ~on.

ekzekvi = ekzekucii.

ekzekvatur ☿. 1 Decido de kompetenta enlanda tribunalo, per kiu ĝi permesas la ekzekucion en sia lando de eksterlanda juĝo aŭ verdikto. 2 Akto, per kiu unu ŝtato aprobas, ke alilanda konsulo plenumu siajn funkciojn sur ĝia teritorio.

* **Ekzisti** ALD ~adismo. Ekzistencialismo.

ekzistencialismo §. Doktrino, laŭ kiu la homo, kies ekzisto estas komence preskaŭ nur metafizika, kreas sin mem per la elekto inter la diversaj eblaj agoj k per la plenumado de tiuj agoj: *por tiu skolo, ekzisto antaŭas esencan*.

elektrono ANST □. 1 (Ĝenerale) Plej malpeza elementa korpusklo kun fundamenta unuo de elektro negativa aŭ pozitiva. 2 (Ofte) Negatono.

Emblemo ALD 2 Ĉiu el la kvar specoj de ludkartoj, signifataj de aparta ~o (trefo, piko, kero k karoo). Kp **KOLORO**.

emiro Z. 1 Titolo de la idaranoj de Mahometo. 2 Titolo de guberniestroj aŭ princoj en islamaj landoj.

emisli (tr) £. Krei k cirkuligi: ~i monon, biletojn; ~a banko.

empeno (Avi). La tuto de la stabiligaj k reguligaj surfacaĵoj ĉe la malantaŭo de aviadilo (= vosto).

emperono. 1 ⚡ Tiu movebla surfacaĵo, ĉe la malantaŭo de submara ŝipo, kiu reguligas la vertikalajn movojn al sube aŭ al supre. 2 (Avi) Tiu movebla surfacaĵo, ĉe la malantaŭo de aviadilo, kiu reguligas la ascendon aŭ descendon de la flugmaŝino.

endokrino ¶. Sendukta (p.p. glando): ~a malordo.

endosmozo □. Osmozo en la direkto de la interna ujo.

ensemble. 1 Trupo da muzikistoj aŭ aktoroj kune ludantaj. 2 Tuto de la dekoracio, de la mebloj k de la ornamaĵoj de unu ĉambro, harmonie elektitaj k aranĝitaj. 3 Tuto de la diversaj pecoj de kostumo, harmonie alfaritaj. ~isto. Artisto, kiu inventas ~on.

entrôplo □. 1 Termodinamika granda, kiu dum inversigebla izoterma proceso kreskas per la kvociento de la varmo aldonita al la korpo, dividita per la absoluta temperaturo; kiu restas konstanta en procesoj izentropaj; k kiu dependas nur de la stato de la sistemo k ne de ĝia historio. 2 Statistikmekanika granda proporcia kun la logaritmo de la termodinamika probableco.

envulti (tr) (R). Trapiki la vaksan figuraĵon de iu persono, kun la intenco estigi ties morton per magia efiko.

epitomo Z. Resumo de libro; mallongigita rakonto. Kp **KOMPENDIO**. ~igi. Resumi, mallongigi verkon: ~igi la grekan historion por la lernantoj.

erektil (tr) ♥. Disetendi k rigidigi, p.p. kelkaj organoj, kiuj tiamaniere respondas al ekscito: ~anta muskolo; ~iĝa histo, organo.

erodi (tr). 1 Eluzi, elfroti, forakrigi: la longa cirkulado ~as la monerojn. 2 Eluzi per frotado kontraŭ alia substanco, kun intermeto de malmola pulvoro. 3 Eluzi per reciproka frotado du objektojn, kiuj devas adaptiĝi unu al la alia: ~i motoron; ~ata aŭtomobilo.

* **Escepti** ALD ~e. 1 En ~a okazo, maniero: mi kuracas la okulmalsanojn nur ~e. 2 (arkaismo) Ekskluzive: mi min okupas ~e de malsano de okuloj Z; tiuj sovaĝuloj nutras sin ~e per kreskaĵoj Z. ~okaze. Akcentita formo, uzebla anstataŭ ~o 1, por eviti eventualan miskomprenon.

eseo ♀. Mallonga literatura verko, en kiu la aŭtoro ne intencas funde pritrakti sian temon: ~isto.

esk ♀. Neoficiala sufikso, signifanta «laŭ la maniero, la similo de»: vir~a virino; japan~a pentraĵo; dant~a vizio (laŭ la stilo de Dante).

* **Eskadro** ANST. Aro da ŝipoj aŭ da aviadiloj, sub la komando de unu supera oficiro.

eskalo §. 1 Ŝtupetaro: simpla, duobla, glitfolda ~o; ŝnur~o. 2 Ŝiraĵo kun formo de ~o, en maŝtofo: ŝi malsekigis sian fingron, por haltigi la ~on sur sia kruro. ~adi (tr) ♣. Grimpi per ~oj ĝis la supro de la muroj de malamika urbo. ~imuna. Ne povanta ŝiriĝi ~forme: ~imunaj nilonŝtrumpoj.

eskudo. 1 Malnova franca monero, el arĝento. 2 Nuna portugala monunuo.

espanjoletto ¶. Aparato, konsistanta el mantenilo k rigiloj, k servanta por fermi fenestron k ĝin fiksi.

etmoldo ANST ♥. Osto de la bazo de la kranio, kiu formas la skeleton de la interna parto de la nazkanaloj.

etoso ♀. Spirita atmosfero de iu medio, pejzaĝo ktp.

F

* **F.** La sepa litero de la Esp. alfabeto, uzata interalie kiel angla-germana nomo de la kvara tono de la natura majora skalo, responda al la sonoro de 348 periodoj en sekundo (= franca-itala « fa »).

fajna. 1 Ekstrakvalita, pursubstanca: ~a oro, ŝtono; ~igi metalon. 2 Prezenta aŭ distinganta akre subtilajn diferencojn: ~a tolo, manĝaĵo, orelo; ~e kanelita disko de gramofono; (f) ~a gusto.

* **Fako** ALD 3 Ĉiu el la kvadratoj de dama aŭ ŝaka tabulo.

fanto. En la kartludoj, la figuro mal-supera al la damo.

fascini (tr). 1 Senigi je ĉia povo de forkuro aŭ kontraŭstaro per intense fiksita rigardado (p.p. serpentoj). 2 (f) Nerezisteble allogi, ravi: ~anta belulino.

febla ♀. Malforta.

felso ♂. Genro de rabobestoj, al kiuj apartenas la jaguaro, kato, leono, leopardo, tigro ks.

femalo ♀. Insekse estaĵo.

* **Fermit** ALD ~oplati 2. Movebla plato, kiun oni metas aŭ mallevas sur la aperturo de vazo, kesto ks, por ĝin ~i.

Flasko ALD 2. Itala botelo kun longa kolo k larĝa korpo, ĉirkaŭtegita de pajo k de specialaj sekaj folioj, kun proksimuma kapacito de 2 litroj: ~o da vino, da oleo.

finto ♂. Ŝajniga atako (frapo, bato, piko al sturmo), por deturni la atenton k trompi la kontraŭulon. ~1 (ntr). Fari ~on.

flako. Malgranda kvanto da akvo aŭ alia likvaĵo, restanta en kavaĵo: ~oj sur vojo post pluvo.

flaŭro ♀. La vegetaĵaro de unu regiono, de unu terspaco aŭ de unu epoko. Kp FAŬNO.

flibustro. Pirato de la hispan-amerikaj maroj, en la 17a k 18a jarcentoj.

floto ⚓. 1 Kelke da eskadroj sub la komando de admiralo. 2 La tuta ŝiparo de unu lando: la komerca norvega ~o. Kp AERO.

fonduso £. Kapitalo destinita por aparta, difinita celo: li testamentis ~on por subtenado de la Esp-a movado.

forcl (tr) ♂. Kultivi subvitre plantojn, donante al ili la plej bonajn kondiĉojn, por ke ili plej rapide kresku. ~ejo. Vitra domo, kie oni ~as plantojn.

fortreso ♂. Fortikigita urbo aŭ pozicio, kun granda garnizono k la necesaj municio k provianto, por povi elteni longan sieĝadon.

foti ALD ~o. 1 Fotografajo. 2 Fotografado: angulo de ~ado. Ek~o. Momenta fotografajo. Kp KODAKI. **Kontraŭ**~o. Filmaĵo per kamero orientita rekte en la kontraŭa direkto al tiu de la antaŭa bildokaptado. **Vetur**~o. Filmaĵo per kamero metita sur veturilo k proksimiĝanta al la objekto aŭ malproksimiĝanta de ĝi.

fotono □. Kvantumo de elektromagneta radiado, kun energio egala al la konstanto de Planck multiplikita per la frekvenco de la radiado.

fotostato ♂. Speco de multobligilo, por reprodukti grandnombre tekstojn aŭ desegnojn per fota procedo. Kp HEKTOGRAFO, MIMEOGRAFO.

fraŭdi (tr). Tromposteli iun, ne pagante al li tion, kio estas lege ŝuldata, aŭ ne donante tion, al kio li lege havas rajton: ~i la ŝtalon pri siaj impostoj, la doganon; la notario ~is lin je parto el liaj rentoj. **De**~1, **pri**~1 (tr). Ruze, ŝtelume forpreni ion, kion oni ne rajtas preni: de~i leteron, konfiditan monsumon; de la heredaĵo la konkubino de~is la juvelojn.

frekvenco ALD 2 (St). Ofteco de statistika karakterizo aŭ de valoro de statistika varianto. ~a distribuo. Tabelo montranta la ~ojn en la diversaj klasintervaloj.

freŭda ♂. Konforma al la psikiatria teorio de Freud. ~ismo. Doktrino,

inicita de Freud, pri la erotika origino de ĉiaj homaj instinktoj k sentoj. Kp **LIBIDO**.

frida ☿. Malvarma : *~a ŝtono, akcepto, spuro, nilado, kamero; seksa ~eco; ~igita viando, fiŝo; ~maŝino. ~ujo*. Ŝranko, provizita per ~maŝino, por hejme konservi la manĝaĵojn dum pluraj tagoj.

frikasi (tr) (Ku). Kuiru en saŭco viandon tranĉitan en pecojn. *~aĵo*. Tia manĝaĵo : *~aĵo de kokido, de kuniklo*.

* **Frizi** ANST ~isto. Artisto, kiu zorgas pri la virinaj hararangoj. **Konstanta** ~o. Tutkapa ~aĵo, farita per speciala maŝino k daŭranta plurajn semajnojn.

frondo ☿. Branĉo kun folioj.

frontispico. 1 Ĉefa fasado de monumento; dekoraciita enirejo. 2 Titolpaĝo ornamita de vinjetoj aŭ aliaj dekoracioj. 3 Gravuro metita vid-al-vide de la titolpaĝo k simbolanta la temon de la libro.

fruntalo ♥. Fruntosto, formanta la antaŭan parton de la kranio.

ftizologo ☿. Medicinisto, specialiginta en la kuracado de la ftizo.

ftizologio ☿. Parto de la medicino rilata al la ftizo-kuracado.

* **G**. La oka litero de la Esp. alfabeto, uzata interalie kiel angla-germana nomo de la kvina tono de la natura majora skalo, responde al la sonoro de 391 periodoj en sekundo (= franca-itala «sol»).

gabardino. Lanteksajo, kun fajnaj oblikvaj ripoj : *pluvmantelo el nepermeabligita ~o*.

gablo ☿. 1 Supra triangula parto de muro, sur kiu sin apogas la firsta trabo, k kies flankoj sekvas la deklivon de la tegmento. 2 (Gotika arkitekturo) Malpeza ornama, ofte ajura, triangula muro, kiu enkadrigas k kronas la arkon de fenestro, pordego ks.

gago. Zorge preparita komika efekto, per paroloj aŭ gestoj, enkondukita en

fuorto ☿. Fortikigita konstruaĵo, ekipita per fortaj defendiloj k destinita por malhelpi aliron aŭ bari pasejon : *unu fortreso estis generale ŝirmita per zono da ~oj*.

futuro ALD 2 ☿. La estontajo. ~ismo. Artmovado, kiu predikis abruptan rompadon de la tradicio k samtempan prezentadon de la estintaj, estantaj k estontaj sensacioj.

fuzi ALD ~aĵo. 1 Substanco, kiu ~as, kiam oni ĵetas ĝin sur brulantajn karbojn aŭ kiam oni ekbruligas ĝin. 2 Aparato, kies movoforto estas, kiel en sketoj, produktata per elaso de gasoj devenantaj el brulado de ~aĵo 1 : *la V² estis ~aĵoj*. ~aviadilo. Unu speco de la reaktiviaviadiloj, movata per tiaj aparatoj.

fuzeo ☿. Organo, per kiu oni provizas obuson, bombon ks., por eksplodigi ĝin, kiam ĝi trafas malmolan surfacaĵon (= *perkula ~o*) aŭ antaŭ tiu momento (= *ĵuza ~o*), aŭ post ĝi (= *prokrasta ~o*).

fuzelaĝo (Avi). Ĉefa struktura korpo de aviadilo, al kiu adaptiĝas la aloj, empenoj k subekipaĵo. Kp **HULO**.

G

revuo-skeĉon, filmscenon ks, sen ŝtrikta rilato kun la ĉirkaŭteksto. Kp **skeĉo**.

gaino. Virina vesto, kiu strikte alĝustigas al la korpo, sen faldo aŭ flanko malfermaĵo, k kiun oni surmetas ŝovante ĝin laŭlonge de la korpo : *~o el silko kun punktoj; ~a subrobo* (kiun la virinoj surhavas sub diafana robo); *~jupo; ~korseto* (elasta, senbarta korseto metata rekte sur la haŭto).

galaksio ☿. 1 La amaso de ĉirkaŭ 100 miliardoj da steloj, interne de kiu troviĝas nia suno, k kiu havas formon de ovala plata kuko, kun diametro de ĉirkaŭ 100.000 lumjaroj k diko de ĉirkaŭ 10.000 je la centro. 2 Ĉiu el la analogaj astroamasoj, kiuj konsistigas la kosmajn unuojn.

galjono. 1 Angla mezurunuo (4,5460 litroj). 2 Usona mezurunuo (3,7853 litroj).

gama. Nomo de la tria litero de la greka alfabeto (= g). Ofte prefikse uzata en vicmontra signifo kun la senco de tria. ~radioj □. Tria speco de radioj emanantaj el radiumo k konsistantaj el fotonoj de «alta» (granda) energio. ~kvantumo. □. Fotono emaninta de radioaktiva substanco.

Ganglio ANST ♥. Pli-malpli ronda amasiĝo da nervoĉeloj k nervofibro, regule arangitaj (*ganglion*).

gangstero. Ano de bando de krudaj, perfortemaj krimuloj, precipe en la grandaj usonaj urboj.

garaĝo. 1 Konstruaĵo, kie oni deponas, ŝirmas aŭ riparas la senĉevalajn veturilojn: ~o de bicikloj, de aŭtoj. 2 Loko, kie oni flankmetas vagonojn aŭ bargojn, por lasi la vojon libera.

***Gas**o ALD 2 ㄱ. Toksa ~o uzata por milita celo: *ridiga, larmiga, terniga, vezikiga* ~o; ~*atako, ~ondo; ~ĉambro.* ~*pedalo.* Akcelilo (de aŭto).

gaŭĉo. Ano de miksiita, eŭropan-indiana raso de Sud-Ameriko, kies metio estas ordinare rajde gardi la brutojn. Kp **VAKERO**.

gaŭĝo ㄱ. Nomo de diversaj gradigitaj iloj, servantaj por mezuri dikojn (de metalplatoj), kapacitojn (de bareloj), diametrojn (de kugloj, dratoj) ktp. ~1 (tr). Mezuri per ~o.

gazono ㄱ. Zorge kultivata herbejo.

gejŝo. Japana kantistino k dancistino.

gelato ANST. = ĝelo.

***Gelaten**o ANST ~aĵo 2. = ĵeleo.

geno ㄱ. Hereda faktoro, entenata en la kromosomoj, k certiganta la reproduktion de unu aparta karaktero en la rezultanta individuo.

generi ALD Re~1 (tr). 1 Reprodukti detruitan parton de korpo per nove-formitaj histoj: *marŝletoj re~as siajn tranĉitajn brakojn.* 2 (f) Provizi per nova forto, per pli alta vivimpulso, per pli nobla animo: *re~i rutinigintan institucion, pekinan virinon.*

genero ㄱ = gento.

generatoro □. Maŝino por produkti elektran povon. **Van de Graaf** ~o. Maŝino, kiu akcelas elektronojn aŭ jonojn per la elektra kampo kreita, inter metala kava sfero k la tero, fare de ŝargo influkita sur la sfero pere de movata senfina rubando elektrostatiĝe ŝargata antaŭ enirado en la sferkavon.

genetiko ㄱ. Scienco pri la heredeco, ĝia kemia fundamento k ĝia efiko sur la disvolvigon de la individuo k la evoluon de la specio.

gerilo. Partizanmilito, origine en Hispanujo: ~ano.

getao. Japana lignoŝuo.

giga Δ. Pref. uzata antaŭ unuoj por signifi 10⁹ (miliardo). Simbolo: G. ~**elektronvolto**. □. Energio de elektrono post trafo de potencialdiferenco de miliardo da voltaj.

gineo ㄱ. Brita fklcia monunuo, egalvalora al 21 ŝilingoj.

gigli (ntr) (Avi). Malsuprenflugi sen utiligo de motora forto. Kp **ŝvebi**. ~**ilo**. Senmotora aviadilo, kies flugado dependas de la aerfortoj k aerfluoj.

***Globo** ALD ~eto. Ludobjekto, el diversaj materialoj, kiujn la infanoj ruljetas laŭ diversaj reguloj, por atingi ian linion aŭ kuntuŝi ~eton de kunludanto. ~**krajono**. Krajono entenanta specon de inko, kiun ~eto ruliganta en ĝia pinto demetas sur la paperon. ~**lagro**. Lagro, kie la rotacio de la akso estas faciligata per intermeto de vico da libere turniĝantaj ŝtalaj ~etoj.

gracila ANST Ne sufiĉe kreskinta; maldika pro patologiaj kaŭzoj.

gradiento □. La ~o de skalara kampo estas la vektoro, kies komponantoj egalas la derivaĵojn de la skalara laŭ la koordinatoj.

graduso Δ. Centono de kvadranto (400-ono de cirklo).

grapfrukto ㄱ. Speco de granda orango kun maldika, flava ŝelo k acide dolĉa, iom amara karno, frukto de ~arbo. ~**arbo**. Krucaĵo (laŭ supozo) inter pam-

pelmusarbo (*Citrus decumana*) k oranĝ-arbo (*Citrus aurantium*).

greso ☿. Iu ajn el la herboj el fam. gramenacoj, uzataj kiel furago por brutoj k aliaj « ~antaj » bestoj, aŭ en ĝardenoj kiel herbotapiŝoj (= herbo 2.).

groco £. Dekduo da dekduoj.

grujero. Svisa k franca, kuirita, truohava fromaĝo el bovina lakto.

gujavo ♀. Pirforma, bonodora k sukera frukto de ~arbo. ~arbo. Arbo, originanta el Centra Ameriko k kultivata en la Mediteraneaj landoj, el fam. mirtacoj (*Psidium*).

gulaŝo (Ku). Hungarmaniera raguo el bovajo, distranĉita en neregulajn grandajn pecojn, rostita k poste supigita kun legomoj k paprika saŭco.

gvatl (tr). 1 Kaŝe, ŝtelume observi, atendi: *trans la kurleno de la kabarelo li ~is la eliradon de la kudristinoj*. 2 Dejore observi. ~isto. Soldato, kiu kaŝite en taŭga loko (turo, arbobranĉoj, termonteto) observas la movojn de la malamiko por alarmi en okazo de atako. ~nesto. Observistejo ĉe mastosupro. ~turo. Turo, en urbo aŭ en kastelo, kie en Mezepoko deĵoris ~isto.

Ĝ

ĝelo ☿. Scienca nomo por solidiĝinta koloida solvaĵo (= gelato): ~o de agaragar, de silika hidrato.

ĝenro ♣. Speco de pentraĵo, kiu prezentas scenojn el la ĉiutaga vivo k estas nek portreto, nek pejzaĝo, nek historiaĵo.

ĝiri ALD 3 ⚓. Turni ŝipon, por ke ĝi ricevu la venton de la alia flanko. 4 ⚓ Turni aŭtomobilon, tiel ke ĝia nova

direkto faras ortan aŭ obtuzan angulon kun la antaŭa. ~ado. Ago ~i 1, 2, 3, 4: *la U-formaj ~adoj estas malpermesitaj en kelkaj urboj*. ~ejo. Loko, kie la vojo pli-malpli forte kurbiĝas: *tro rapide preni ~ejon; danĝera, blinda ~ejo* (kie la post~eja parto de la vojo ne estas videbla); *harpingla ~ejo* (kiu, en montaro, kunigas du sinsekvajn paralelajn pecojn de la sama vojo).

H

haĝo (R). La pilgrimo al Mekko k Medino, la kvina « kolono » de Islamo. ~ulo. Titolo de islamano, kiu faris tiun pilgrimon.

hajko ♢. Japana fiksforma poemeto el tri versoj de 5, 7 k 5 silaboj.

* **Halti** ALD ~ostreko. Longa streko, uzata en tipografio por signi dialogon, por apartigi frazpartojn pli forte ol per komo, aŭ por esprimi subtrahon (en tiu lasta uzado, ĝi respondas al la vorto minus).

handikapo (Sp). Konkurso, en kiu la ŝancoj de ĉiakvalitaj konkurantoj estas egaligitaj per iaj malavantaĝoj truditaj al la pli sortfavorataj (ekz-e ĉe ĉevalvet-

kuro, prokrasto je la starto, pli granda portenda pezo ks.). ~1 (tr). Egaligi la ŝancojn de konkurantoj per ~o. ~(a) o. La malavantaĝo, kiu estas trudita al konkuranto: (f) *diplomata malsukceso kaŭzita de la lingva ~o*.

hangaro (Avi). Granda konstruaĵo, taŭga por ŝirmi k enteni direkteblajn balonojn, aviadilojn ks.

harakiri (ntr). Sin mem mortigi per laŭrita entranĉo en la ventron, obeante la japanan feŭdan tradicion.

hasti (ntr). Rapidigi siajn movojn, por pli baldaŭ plenumi ion; agi kun nekutima, nenormala rapideco: *je la siblo de la kugloj, li ~is al la tranĉejo*;

ne ~u fari vian taskon, vi disponas la tulan necesan tempon. ~o. Deziro, ke io estu tuj farata; senpacienca penado atingi celon: *letero skribita kun ~o*; *ŝi sentis ~on edziniĝi k liberigi el la familia atmosfero*. ~a. Tre aŭ tro rapida; farita sen matura pripenso aŭ preparo: *~a mango, adiaŭo, konkludo*; *ju pli ~e, des malpli rapide*. ~ema. Rapidea; neniam volanta perdi iom ajn da tempo.

haŝiŝo. Preparaĵo, kun ebrigaj k narkotaj ecoj, farita el la supraj folioj k molaj partoj de specio de kanabo (*Cannabis indica*), sekigitaj por fumado aŭ maĉado, en Arabujo aŭ orientaj landoj: *~ano* (= ~toksiginto).

haŝil (tr). 1 Peni tirante: *~i ŝnuregon, kablon*. 2 Tiri al si per ŝnurego (boaton, barĝon sur rivero, kanalo ks): *~anta traktoro*; *~ada vojo*; *la ~istoj ĉe Volgo*.

heĝiro. 1 Fugo de Mahometo el Mekko al Medino (15an de Julio 622 post J.-K.). 2 Muzulmana erao, kalkulita ekde tiu dato: *en la 834a jaro de la ~o*. RIM. Por trovi proksimume la jaron y de la kristana erao respondan al la jaro x de la heĝira, oni apliku la formulon: $y = x + 621,54 - \frac{3x}{100}$

hektografo z. Speco de multobligilo, por reprodukti tekston aŭ desegnon skribitan sur papero per speciala inko, pere de paŭsado sur tavolon el gelateno aŭ mastiko servanta kiel kliŝaĵo. ~1 (tr). Multobligi per tiu procedo. Kp FOTOSTATO, MIMEOGRAFO.

helikoptero (Avi). Flugaparato, kiu ŝvebas k movas sin en la aero pere de rotoro. Kp AŬTOGIRO.

heloto (H). Unu el la ŝtatsklavoj en la antikva Sparto: *la ebria ~o* (ebriigita por averta ekzemplo al la spartaj junuloj).

hemikranio z. Ĥ. Grava doloro, ordinare atakanta nur unu flankon de la kapo, ofte akompanata de vomemo ktp.

hemistiko ĉ. Ĉiu el la du partoj de verso ĉiuflanke de la cezuro.

hidroplano (Avi). Aeroplano provizita per rimedoj (speciala hulo, flosiloj ktp), por normale ekflugi de sur la akvo k suriĝi sur ĝin.

hidropso z. Ĥ. Akvoplena, ne inflama ŝvelaĵo en histoj, aŭ neinflama eksudaĵo en korpaj kavaĵoj, precipe en abdomeno: *~iga nefrito*; *~ulo*.

hinduo. Ano de ~ismo. ~ismo. 1 Sinkretisma bramanismo, en kiun eniĝis multaj ne-araj elementoj, k kiu estas nun la ĉefa religio en la Hinda duoninsulo. 2 Socia organizo, responda al tiu religio, k ĉefe karakterizita per la kasto-sistemo.

hipermetropa Ĥ. Nenormala eco de okulo, kiu akre vidas nur je granda distanco, dum, je malgranda distanco, la bildo formiĝas malantaŭ la retino k restas neklara.

hoj! Interjekcio de maristoj, por alvoki de malproksime: *~! de la kanoto!*

holoturlo Ĥ. Genro de eĥinodermoj, kies unu specio estas mangata sur la insuloj de la suda Pacifiko k en Ĉinuĵo k rigardata afrodizigaĵo; markolbaso (*Holothuria*).

hordeolo Ĥ. Furunketo, kiu estiĝas ĉe la rando de la palpebro.

hormono. 1 Ĥ Sekreciaĵo de senduktaj glandoj, kiu pasas en la sangon k havas gravan efikon sur la funkciado de certaj organoj. 2 Ĥ Analoga substanco, havanta kreskigan efikon sur plantojn, ekz-e biotino.

hororo Ĝ. Sento de teruro miksit kun abomeno k signata de tremego aŭ elstarigo de la haŭtharoj: *paralizita de ~o*; *la ~oj de la atombombado*. ~a. Kaŭzanta ~on. ~1 (ntr). Eksenti ~on

hortikulturo Ĥ. Metio pri kultivado de plantoj k arboj, precipe ĝardenaj, plenaere aŭ subvitre.

hot! **hoto!** z Interjekcio, uzata por antaŭenpeli ĉevalon, forpeli bovon ktp.

hulo (Avi). La ĉefa strukturo k floskorpo de boato aŭ de hidroplano.

humida □. Enhavanta ian kvanton da likvo aŭ da vaporo: *~a aero, herbo*; *grado de ~eco*.

hupo. 1 Ĥ Delikata, elstara tufo el haroj, plumoj ks. 2 Ĥ = korno 6.

hurio 1 (R) Nigrokula feino, destinita al la plezuro de la savitoj, en la Islama paradizo. 2 (f) Volupte bela virino.

Ĥ

Ĥano ^z. 1 Titolo de princo aŭ reganto en Centra Azio. 2 (Mezepoko) Suvereno

de la Turkaj, Tataraj k Mongolaj triboj, k imperiestro de Ĉinujo: *Ĝengis* ~o.

I

***I**. La dekdua litero de la Esp. alfabeto, uzata interalie kiel a) signo de formo (majuskle): *li estas rekta kiel I*; *I-fero*, *I-relo*; b) romana cifero: I, i (= unu); c) simbolo de imaginara nombro aŭ kvanto (minuskle). ~ **greka**. Ipsilono.

1. Internacia sulikso uzata: **1** por formi landnomon el samnoma ĉefurbo aŭ rivero: *Meksik*~o^z (el urbo Meksiko), *Tuniz*~o^z, *Alĝer*~o^z, *Luksemburg*~o; *Niger*~o (el rivero Niger); **2** por formi landnomojn el la nomo de la loĝanto (= **uj** 3): *German*~o (el popolnomo: *Germano*). **RIM**. Kvankam por multaj landoj tiu suf. liveras nomojn pli internaciajn ol **uj**, la Lingva Komitato dufoje rifuzis oficialigi ĝin k eĉ protestis kontraŭ ĝia uzado, kiu tamen disvastiĝis. Cetere, estas eraro uzi ĝin ĉe la landnomoj, kiuj ne respondas al difinita gento, kiel Kanado, Maroko, Venezuelo ktp.

Ikso. Nomo de la 21a litero de la Latina alfabeto (skribita x, X), k uzata interalie kiel simbolo de nekonata aĵo, kvanto ks. ~**radioj** □. Elektromagneta radiado transviola, elsendita dum subita ŝanĝo de rapido de elektraj korpuskloj de katodaj radioj frapantaj solidan trafejon en vakua tubo, aŭ elsendita kaŭze de la ŝanĝoj rezultintaj en la trafejaj atomoj pro tiaj kolizioj (= X-radioj aŭ Roentgenaj radioj). Ankaŭ la elektromagneta radiado (fotonoj tre altenergaj) elsendata de betatrono, sinkrotrono aŭ simila maŝino, estas nomata X-radiado.

Ilion △. Suf. proponita de pluraj fakuloj, por eviti la dusencecon de la internaciaj vortoj «biliono, triliono» ktp; ĝi signifus tiun potencon de miliono, kiun montras la radiko (se n estas la nombro-radiko, la valoro de la derivaĵo estas 10⁶ⁿ): *du*~o (= mil miliardoj, 10¹²);

tri~o (10¹⁸); *kvar*~o (10²⁴); *tri dekdu*~oj (3 × 10⁷²); *tridek du*~oj (30 × 10¹²).

***Ilumini** ALD **2** (R). Doni eksterordinaran spiritan aŭ intelektan lumon, klarvidecon, intuicion ks.: *tiu naturleĝo inspiris Zoroastron, Solonon* ~is; *la ~iloj* (nomo de diversaj sektoj de viziuloj); ~ismo (ilia doktrino). ~**igi** (R). En Budaismo, atingi la klaran komprenon pri la origino de la doloro k pri la vojo al la nirvano: *la ~iginto* (= Budao); *la arbo de la ~igado*.

imaginara △. Kvalifikas nombron, en kiu aperas la radiko el -1 (ankaŭ skribita «i»). Pure ~a nombro ne enhavas realan parton; komplekse ~a nombro enhavas realan k ~an partojn. ~o. ~a nombro.

imamo. 1 Religia k politika suvereno de muzulmanoj, titolo de la kalifoj. 2 Teologo k kultoficanto de moskeo.

impresionismo. 1 ♪ ♪ Armetodo, kiu celas esprimi la objektojn kiel purajn sensajn perceptojn, evitante intelektan analizadon. 2 ♣ Tekniko, kiu konsistas en tio, ke la pentristo kaptas k redonas la aspekton, kiun havas la objektoj vidataj sub ia difinita lumo k je ia difinita horo. 3 Skolo de la praktikantoj de tiuj teknikoj.

Impresionisto. Ano de la impresionismo.

incesto (R) ⚭. Seksrilatoj inter proksimaj samfamilianoj (= sangadulto): *la malpermeso de la ~o estas unu el la plej malnovaj tabuoj en la homa genro*.

Indekso ALD **Vivkosta** ~o. Prez~o, kiu montras la mezajn ŝanĝojn en la vivkostoj de mezranga familio. ~**nombro**. (St) Unu el la serio da nombroj, kiuj esprimas la mezajn ŝanĝojn en aro da statistikaj variantoj (ekz-e prezoj de diversaj varoj) de tempo al tempo aŭ

de loko al loko; ordinare unu difinita jaro (aŭ loko) estas elektita kiel bazo, k la ~nombro por la baza jaro (aŭ loko) estas metita egala al 100.

Induko □. Kreado de ~denso aŭ de ŝovodeno. ~**denso** (**elektro**). La produkto de la elektra kampa intenco per konstanto, kiu en la elektrostatika sistemo de unuoj simple estas la dielektrika konstanto. ~**denso** (**magneta**). Kampo kun nula diverĝenco k kun kirlo proporcia kun la sumo de la kreskorapido de la elektra kampintenco k de ĉiuj elektraj kurentoj videblaj k enmolekulaj; alidirite, valoro de la magneta kampintenco mikroskopa meznombrita en malgranda regiono enhavanta multajn molekulojn. Simbolo: B.

Inercio z. 1 □ Eco de la materio, pro kiu ĝi emas, kiam senmova, resti sensange tia, k, kiam moviganta, daŭrigi sensange sian movon: la ~o de korpo mezuras ties mason; ~**rado**, ~**momento**. 2 (f) Emo de la spirito ripetadi sensange la samajn opiniojn k rezisti al ĉiaj modifoj de siaj kutimoj: la rutina k spirita ~o z; tiu forto de ~o terure malhelpis ĉiun nian paŝon z. ~**rado**. ☉ Peza rado de maŝino, kies ~o ebligas kontraŭstari momentajn rezistojn k reguligas la rotacion.

Inerta ANST ~**eco**. 1 Manko de reagokapablo: malsana ~eco de muskoloj. Kp PARALIZO. 2 (f) Manko de iniciato, neagemeco: al la admonoj, la knabo respondis per nevenkebla ~eco. Kp APATIO, MARASMO, SENENERGIO, SPLENO. ~**forto**. Inercio.

Influksi (tr) □. Elektre polarigi kondukanton per elektrostatika kampo. Kp INDUKO, INDUKTI 2.

Inĝenia. 1 Spiritlerta, sagace k fekunde eltrovema. 2 Karakterizita per tia eco: ~a solvo de arkitektura problemo.

Insulino ☞. Proteino, kiu reguligas la karbonhidratan metabolon: ~o estas rimedo kontraŭ la diabeto.

Introvertito ☞. Homo, kies libido ĉefe direktiĝas internen.

Inverti (tr). 1 ☞ (p.p. sukeroj) Malkombini, tiel ke la optika rotacio inverŝiĝas. 2 ☞ (p.p. intervaloj k akordoj) Meti la malsupran noton supren, tiel ke alia noto fariĝas la malsupra. ~**igi**. Igi ~ata: en acida solvaĵo sukero ~iĝas. ~**ito** ☞. Homo, kies seksa impulso direktiĝas al samseksaj individuoj. ~**sukero** ☞. ~ita sukero, miksaĵo de glukozo k fruktozo.

Iperito ☞ ☞. Tre danĝera, sufoka, larmiga k vezikiga batalgaso, nomata ankaŭ mustarda gaso — $(CH_2 Cl CH_2)_2S$. ~**I** (tr). Ataki per ~o.

Ipsilono. Nomo de la dudeka litero de la greka alfabeto, nun prononcata kiel i, k uzata interalie kiel simbolo algebra por la dua nekonata kvanto (Y, y): la akso de la ~oj.

Irizl (tr). Nuanci per ĉielarkaj koloroj. ~**a**. Prezanta tiajn kolorojn, kiuj ŝanĝiĝas laŭ la pozicio de la observanto. Kp MUARI.

Inzotropa □. 1 Inversigebla k adiabata: ~a proceso. 2 Atingebla per ~a proceso, havanta saman entropion: ~a stato. ~o. Kolekto de la statoj ~aj.

Izobaro (Me). Linio de punktoj sur la tero, kie la atmosfera premo estas la sama je donita momento.

Izocela △ (p.p. triangulo). Havanta du laterojn egalajn.

Izomero ☞. Kombinaĵo kunmetita laŭ sama pezproporcio el la samaj elementoj, kiel alia aŭ aliaj kombinaĵoj, sed malsama en unu aŭ pluraj ecoj nur pro diferenco de molekulstrukturo.

J

Jeĵuno ☞. La meza parto de la mal-dika intesto, inter la duodeno k la ileo (jejunum).

Ĵeto (Avi). Aviadilo movata per reaktoro.

Jido. Germana dialekto, miksitaj per hebreaj k slavaj vortoj, k uzata de la orient-eŭropaj judoj.

Jogo. Hindua sistemo de filozofia meditacio k asketismo, destinita efektiviĝi

la unuigon de la animo de la disĉiplo kun la universa spirito: *~o estas malfacila por la hom' sen memregado. ~ano.* Adepto de tiu doktrino: *la ~an' pli alte staras ol askel' aŭ erudito aŭ faranto de bonagoj (Bagavad-Gita).*

Joro. 1 Abrupta flankenŝoviĝo de aŭtomobilo, kaŭzita ekz-e de pluvglitiga vojo. 2 Momenta neantaŭvidita vojsanĝo de ŝipo, ordinare kaŭzita de vento aŭ de fluo. 3 Angula moviĝo de aviadilo ĉirkaŭ ĝia normala akso. ~1 (ntr). Fari ~on.

Jota. Nomo de la naŭa litero de la greka alfabeto, responda al la latina i, k uzata kiel simbolo de tre malgranda kvanto: *nek unu ~o nek unu streketo forpasos de la leĝo (Bb).*

Jubilil (ntr). Ĝojkrii; elmontri bruan gojon (precipe en religia atmosfero).

Jukao 🍁. Genro de amerikaj liliacoj,

kun longaj, glavoformaj folioj pikantaj, floranta ĉiun duan jaron (*Yucca*).

Juro ALD ~**medicino.** Medicina fako, kiu studas la solvon de la medicinaj problemoj estigitaj de la apliko de la leĝo.

jurisdikelo 🏛️. 1 Rajto juĝi. 2 Teritorio, sur kiu sin etendas la rajto de iu jura instanco: *la ~o de la kasacia kortumo sin etendas sur la tuta teritorio de la ŝtato.*

jurisprudenco 🏛️. 1 Juroscienco, filozofio pri juro. 2 Interpretado de la juro fare de la tribunaloj. 3 Tuto de tribunalaĵaj decidoj pri unu jurpunkto: *~o pri aŭtora proprieto.*

justico 🏛️. Ŝtata organismo, kiu zorgas pri elekto de juĝistoj, kontrolo de ilia agado, plenumo de difinitaj punoj ktp.: *~ministro, ~oficisto; minis-trejo pri ~o.*

J

jaluzio 🪟. Ajura, fiksa aŭ movebla ligna fermilo, kiun oni almetas al fenestro aŭ al alia aperturo, por ebligi al la interne estantaj personoj rigardi eksteren k ne esti mem vidataj: *~o de araba aŭ hispana domo, de loĝio en teatro ktp.* Kp PERSIENO.

ĵartelo. Elasta rubando, surkudrita je la malsupro de korseto aŭ korsetgajno, k ŝervanta por streĉi la ŝtrumpojn. ~**zono.** Mallarga zono, kiun la virinoj almetas, kiam ili surhavas ŝtrumpojn sed ne gajnkorseton.

ĵazo. Pli bona formo anstataŭ ĝazbando.

ĵeleo ANST. (Ku). Suko elpremita el fruktoj, kiu, sukerita k malvarmiginta, fariĝas duonsolida k tremetanta maso: *~o el pomoj, riboj ks.*

ĵerzo. 1 Lana trikita korsajo aŭ jaketo, strikte vestanta la torson. 2 Ŝtofo el maŝintrikita lano.

ĵigo. Ludo, konsistanta el bildo gluita

sur kartona aŭ ligna tabuleto, kiu estis poste diversforme k neregule dissegita: oni devas kunmeti la pecojn por refari la bildon.

ĵinrikŝo. Pli bona formo, ol rikiŝo.

ĵipo. Malgranda milita aŭtomobilo, destinita por veturi sur plej malebenaj grundoj.

ĵonko. Platfunda ŝipo, uzata en ĉinaj maroj, provizita per veloj el pajla mato.

ĵosl (tr) 🍁. Provizore kovri per tero la radikojn de plantota planto, por konservi ĝin viva.

ĵudo. Japana luktoarto, starigita sur moralaj bazoj.

ĵurio 🏛️. Aro da simplaj civitanoj elektitaj por verdikti en tribunalo pri la kulpeco de akuzito, apogante sin nur sur la decido de sia konscienco: *la ~o verdiktas nur pri la fakto, la juĝistoj decidas pri la leĝa puno.*

K

kadio. Muzulmana ŝtatoŝtato, komisiita precipe juĝadi laŭ la Korano k Sunao, aŭ laŭ la konsultoj de muftio.

kaido. En Algerio k Tunizio, ŝtato-funkciulo (ordinare ankaŭ tribestro), komisiita pri la justico, la impost-kolektado ktp.

kajako. Malpeza barko el fokeloj, movata per pagajo, k uzata de la Eskimoj.

kajmano 𪔐. Genro, en Meza k Suda Ameriko, de krokodiluloj (*Caiman*). Kp ALIGATORO, GAVIALO, KROKODILO.

kajoli (tr). Inŭi personon per karesaj agoj aŭ paroloj, por atingi ion de ĝi: *la infano ~is la patron, ĝis li konsentis; trompi junulinon per ~aj vortoj.*

kakemono. Rulpendaĵo, ornamita per pentritaj bildoj, kiun Japanoj uzas por dekoracii ĉambron.

kakia. Havanta malhelŝan, polvo-brunan koloron, taŭgan por ĉas- k militvestoj.

kalcitri (ntr). 1 Frapi per la postaj piedoj, levante sin sur la antaŭaj (p.p. kvarpieduloj). 2 (f) Ribele rezisti per ĉiuj siaj fortoj kontraŭ ia trudo.

* **Kalsono** ALD ~eto. Strikta, tre malvasta ~o kun triangula formo.

* **Kamero** ALD 4 Fotoaparato kapabla registri certan nombron da bildoj laŭ regula ritmo. ~isto. Kinematografa specialisto pri fotado per ~o.

kamiono. Fortika, platplanka, kvar- aŭ sesrada aŭtomobilo por pezaj ŝarĝoj; ŝarĝaŭto.

kamufli (tr). 1 Maski militobjekton, donante al ĝi la aspekton, koloron aŭ formon de la ĉirkaŭaĵoj: *la aviadisto ne povis distingi la ~ilajn kanonojn.* 2 (f) Kaŝmaski (p. p. sento ks). ~ado. Ago ~i. ~aĵo. Io ~ita. ~ilo. Tio, kio servas por ~i (retoj, branĉoj ktp).

kancero ANST 1 𪔐 Malbonproгноza, solida tumor, kiu emas ĉiam pli divastiĝi k renaskiĝi post fortranĉo:

epitelia, mama, prostata ~o; ~o de la jumartoj. 2 𪔐 Plantmalsano, kaŭzata de fungo aŭ bakterio k karakterizita per vundoj, kiuj, pro la batalo inter la parazito k la mastro, ofte fariĝas plimalpli tuberformaj: *fruktarba ~o.*

kanelo ALD 2 𪔐 Spirala sulketo, strekita interne de paftubo k destinita rotaciigi la pafajon k sekve stabiligi ties trajektorion. 3 𪔐 Spirala sulketo, strekita sur laŭ de gramofondisko k destinita gvidi k vibrigi la nadlon aŭ safiron adaptitan al la diafragma.

* **Kankro** ALD 2 𪔐 Konstelacio. 3 Signo de la kvara domo de la zodiako, en kiu la suno trapasas de la 22a de Junio ĝis la 23a de Julio: *tropiko de la ~o.* Kp KAPRIKORNO.

Kanono ALD 3 𪔐 Muzikaĵo, en kiu temo anoncita de unu voĉo estas imitata strikte de alia: *senfina, inversa, ronda ~o; ĉenkanto estas senakompana ~o je la unisono.*

kanuo. 1 Indiana pintŝn, mallarĝa kanoto el arboŝelo, pelata per pagajo. 2 Simila kanoto el ligno aŭ kaŭĉuko, uzata de sportuloj.

kapei 𪔐. En malbela vetero, navigi kun kiom eble malpele multe da veloj: *~igi ŝipon; ~a velo.*

* **Kapoto** ALD 2 Metala malfermebla kovrilo de aŭtomobila motoro.

karburi 𪔐. 1 Miksi (metalon) kun karbonhava substanco, por produkti kombinaĵon. 2 Enigi hidrokarbidon en gason, por produkti bruleman aŭ eksplodeman miksaĵon: *en la ~ilo de eksplodmotoro la aero estas ~ata kun benzina vaporo.*

* **Kardo** ALD: *tiam anstataŭ tritiko kresku por mi ~o!* 2 Kp DIPSAKO. ~1 (tr). 1 Pretigi por ŝpinado tekseblan materialon (lanon, kotonon ks.) paraleligante la fibrojn per ~o, kvazaŭ per kombilo. 2 Fari la saman pretigon per specialaj metalaj ~iloj en ~omaŝino. 3 Per simila manipulo, purigi k elastigi

la lanon de matraco. ~**lanoj**. Lanoj, kies fibroj estas pli mallongaj ol 15 cm, k destinataj al fabrikado de fulitaj ŝtofoj. Kp **KOMBI**.

kareo (Ku). 1 Hinda spicaĵo, konsistanta el pulvorigita pimento k kurkumo. 2 Hinda mangaĵo, konsistanta el kokido k rizo spicitaĵ per ~o 1.

karesmo (Rk). Periodo inter la Cindromerkredo k Pasko, dum kiu pluraj kristanaj eklezioj ordonas faston aŭ abstinon. Kp **RAMADANO**.

kario ☞. Putra difektiĝo de ostoj (precipe dento). ~**igl**. Kaŭzi ~on: la pomvino ofte ~igas la dentojn. ~**igl**. Suferi ~on.

karmo (R). En Budaismo k Hinduismo, leĝo pri la senfina interĉeno de la kaŭzoj k efikoj, rigardata kiel klarigo de la homa kondiĉo: ĝia perfekta sciado estas necesa, por neniigi la iluzion de la memo.

karmelano (Rk). Romkatolika monaĥo el la ordeno de la Monto Karmel. ~**ino**. Monaĥino el tiu sama ordeno, reformita, kun aparte severaj reguloj, de Tereza de Avila.

karotido ♥. Ĉiu el la du dikaj arterioj, kiuj kondukas la sangon en la kolon k en la kapon.

kartezia. 1 ☞ Rilata al la filozofio de Kartezio (Descartes). 2 △ Difinita laŭ ortangula aksaro: ~aj **koordinatoj**.

kartuziano (Rk). Romkatolika monaĥo el ordeno fondita de Bruno en 1086, k loĝanta en aro da ermitejoj nomata Kartuzio, laŭ la nomo de la franca vilaĝo, kie ili komence loĝis. ~a **likvoro**. Fama likvoro, fabrikata de la ~oj de la Granda Kartuzio, en la francaj Alpoj.

kasono. 1 ☞ Granda, akvimuna kestego el ferladoj, kiun oni subakvigas ĝis la grundo, sur kiu oni volas masoni fundamenton. 2 ☞ Fakto de plafono, inter la reliefo aperantaj traboj, ordinare ornamita per skulptaĵoj aŭ pentraĵoj.

katapulto. 1 Malnova militmaŝino, funkcia per streĉado k subita malstreĉo de ŝnuroj, k utiligata por antaŭpafi ŝtonojn, ĵetarmilojn ktp. 2 Knaba ludilo, konsistanta el ligna aŭ fera forketo kun

kaŭĉuka rubando, por pafi ŝtonetojn ktp. 3 Mekanika aparato, por antaŭenĵeti aviadilon for de la ferdeko de ŝipo, aŭ velglisilon for de la grundo. ~1 (tr). Antaŭenpeli per ~o.

katastro Z. Mezura planaro de la bienoj, starigita por difini la terimposton.

kaŭtero ☞. Kaŭterizilo: ~**punktoj** (punktoformaj ekbruloj de la haŭto por kuraca celo).

kerkedulo ☞. Palmopieda birdo, el la fam. de anasedoj, vivanta en marĉoj (*Anas querquedula*).

keroseno ☞. Petrola frakcio, akirita per distilado de la kruda petrolo inter 151° k 273° C.; utiligata por lumigado (petrol-lampo), sed nun precipe kiel la ĉefa brulaĵo de la reakciaj motoroj.

kilo □. Pref. uzata antaŭ unuoj k signifanta: milo. Simbolo: K.

kilsono. Laŭlonga membro, formanta la suban parton de la ĉefa framo de ŝipa aŭ aviadila hulo, k iranta de la antaŭo al la post, paralele al la kilo, sed supre de ĝi k interne de la kareneno.

kimono. 1 Longa malstrikta japana robo, kun larĝaj mallongaj manikoj. 2 Eŭropa negligo laŭ tiu modelo, sen kudraĵo ĉe la braktruo: **mantelo kun ~aj manikoj**. Kp **RAGLANO**.

kineta □. Rilata la movon. ~a **energio** □. Duona produkto de la maso per la kvadrato de la rapido de moviĝanta korpo.

kirko. 1 Kristana preĝejo. Kp **MOSKEO**, **SINAGOGO**, **TEMPLO**, **KAPELO**. 2 ☞ Karnomanganta birdo, el fam. falkedoj (*Circus*), ankaŭ nomata: cirkuo.

Kirli ALD ~**ilo**. Aparato por rapide ~i ovojn, ŝaŭmigi lakton ktp: **elektra ~ilo**. Kp **BATMIKSI**.

kirlo □. La ~o de vektorkampo **A** estas vektoro **B**, kies fluksio tra fermitan kurbon egalas la lini-integralon de la vektoro **A** ĉirkaŭe laŭ la fermita kurbo.

kisto ☞. Tumoro konsistanta el membrana veziko k entenanta likvaĵon aŭ grasajon: **sebuma**, **sinovia** ~o. ~**igo**. Formiĝo de ~o.

* **Klipo ANST 1** Ĉiu peco artikigita je unu flanko k libere svingiganta je la alia: *~o de tablo* (levebla por grandigi la surfacojn de la tablo), *de ĉapo* (malevebla por kovri la orelojn), *de maniko ktp.* 2 = *~valvo*: (f) *mankas ~o en lia kapo* ² (li estas iom freneza). *~difekto* ☞. Malordigo en la funkciado de la kor~oj. *~fenestro*. Tegmenta klinkita fenestro, artikigita je la supra flanko. *~lito*. Lito, kies framo povas faldiĝi, por okupi malpli da spaco. *~pordo*. Horizontala pordo en planko. *~seĝo*. Levfaldebla seĝo en teatro, kinejo ktp. *~valvo*. Valvo en formo de *~o*. **Krom** *~o*. Ĉarnirfiksita malantaŭa parto de alo aŭ vosto de aviadilo, uzata por reguligi la flugadon.

* **Klara ALD ~obskuro** ♣. Pentra efekto, kiu imitas la kontraston de la lumigitaj k senlumaj objektoj.

* **Klaso ALD ~intervalo** (St). Unu el la intervaloj, en kiujn estas dividita la amplekso de statistika varianto.

klimatizi (tr). Per tiucelaj aparatoj, konservi la atmosferon de ĉambro aŭ domo en kondiĉoj higienaj k en egala modera temperaturo: *~ita kinejo*.

klozoneo ♣. Speco de emajlo, en kiu la diversaj farboj estas entenataj en ĉeletoj, konsistantaj el maldikaj laminetoj vertikale lutitaj sur la fono.

kluč (tr). Kunigi per iu mekanismo la motoron de maŝino k la organojn, kiujn ĝi devas movi. *~ilo*. Mekanismo servanta por *~i*: *la ~iloj de la aŭtoj estas aŭ konusaj aŭ unudiskaj aŭ plurdiskaj*; en aliaj maŝinoj ili povas esti mufaj aŭ deniaj. *~ado*. Ago *~i*. *~opedalo*. Pedalo, servanta por *~i* la motoron de aŭto kun la radoaro. *~risorto*. Risorto, kiu fiksotenas la *~on* aŭ mal*~on*. *~stango*. Stango, per kiu oni estigas *~on* aŭ mal*~on*.

kodako. Portebila fotoaparato, ŝargata per kartoĉfilmo. *~l* (tr). Rapide foti per *~o*.

kolto ☞. Sekskunigo, dum kiu viro elfluigas sian spermon sen konsidero pri reprodukto: *natura*, *kontraĵnatura*, *interrompita* *~o*. Kp **KOPULACIO**. *~l* (x). Fari *~on*.

* **Koko ALD 2** = mikrokoko.

koktelo. Speco de drinkaĵo el alkoholaĵoj miksitaj kun aliaj ingrediencoj, preparita ĵus antaŭ la konsumo.

kolero. Kolringo, kolĉeno.

* **Koloro ALD 5** Ĉiu el la du grupoj de kart-emblemoj, la ruĝa (karoo k kero) k la nigra (piko k trefo): *en multaj soliteroj oni devas alternigi la ~ojn, ne la emblemojn*.

kolumno ². 1 Kolono 5: *ĉiufoje, kiam Jehudi tralegis tri aŭ kvar ~ojn, la reĝo detranĉis ilin* ². 2 Vico de objektoj aŭ personoj aranĝitaj unu post aŭ sub la alia: *la ataka kolono konsistis en kvin ~oj k dek linioj*; *vi forĝesis adicii la ciferojn de la tria maldekstra ~o*; *la peonoj de la reĝ~o*.

komato ☞. Nenormala peza dormo, kun malesto de sentokapablo k de memvola movkapablo: *diabeta, duondelira ~o*; *~a stato*.

komplekso ² ALD 4 ☞. Tiu grupo de memoraĵoj aŭ imagaĵoj posedantaj emocian povon, kiu pro repuŝado akiris internan koheron k relative grandan aŭtonomecon, k daŭre influas la estiĝon de revoj, neŭrozoj ktp: *la ~o de Edipo* (seksimpulso de la infaneto al la patrino, miksitaj kun malamo al la patro); *la ~oj estas la organoj de nia psika anatomio*; *~o de malsupereco*.

kompliko ٩٦. Kunpartoprenanto en malpermesita ago; krimhelpanto: *denunci siajn ~ojn*.

* **Kompreni ALD 4**. Havi la necesan scion, por taŭge fari ion: *leria ĵurnalistoj ~as prepari artikolon plenan je intereso por la legantoj* ²; *mi ~as interrilati kun homoj malaltaj k kun altaj* ² *simpla meliisto, kiu ~is vivi kun malgrandaj elspezoj* ²; *simioj ne ~as konservi fajron per surmelado de ligno*.

Koncentra ANST = samcentra.

koncentri (tr) 1 ☞. Pliigi la kvanton de solvita substanco en solvaĵo, aŭ per aldono de tiu substanco aŭ per forigo de parto el la likvaĵo: *~ita azotacido*. 2 Kunigi dense ĉirkaŭ komuna centro: *~i trupojn, ŝipojn*; *~ado de kapitalo*;

(f) *~i sian atenton, sian malamon sur iun; ni ~u niajn penadojn sur la junularon; ~i sin* (streĉi siajn intelektajn fortojn). *~igl.* Igi *~ita: la vivo iom post iom ~igos en la regionoj subekvatoraj 2; oftejo, en kiu ~igas la laboroj de la du komitatoj 2; sekcio, kie ~igados el la tuta mondo diversaj projektoj 2; ĉiuj rigardoj ~igis al li; (f) komence liaj pensoj ~igis sur la mono B. ~iteco.* Grado, laŭ kiu *~igis* solvaĵo. *~ejo.* Barakaro, en kiu homoj estas *~itaj*, aŭ por faciligi ilian proviantadon, aŭ por amaspuŝadi ilin. **Mal~1** (tr). 1 *~.* Dilui. 2 Fordisigi.

kondomo *☞*. Kaŭĉuka protektilo de la penis, uzata por preventi infektiĝon de la viro aŭ gravediĝon de la virino.

Konduktoro ANST Oficisto, kiu akompanas publikan veturilon (tramveturilon, trajnon ks.), ne kondukante ĝin, sed plenumante difinitajn devojn, kiuj koncernas ĝian funkciadon aŭ ĝiajn pasaĝerojn. Kp STEVARDO.

konfronti (tr) *☞*. Enkete kontraŭmeti du aŭ plurajn atestantojn aŭ akuzitojn, por el iliaj kontraŭdiroj malkovri verojn.

konfuceanismo (R). Socia k religia doktrino, atribuita al la granda ĉina filozofo Kong-Fu-ce (Kong la Majstro), kies nomo estis latinigita en Konfucius.

kontaĝi (tr) *☞*. Komuniki malsanon per senpera aŭ pera kontakto inter du personoj: *la ratoj ~as peston. ~o.* Tia komunikado. **Mensa ~o.** Komunikado de neraciaj konvinkoj, deliraj imagaĵoj ks. elde unu individuo al liaj kunvivantoj: *la tiel nomata « publika opinio », la modo, la furoro estas fenomenoj de mensa ~o. ~a.* 1 Rilata al ~o: *~a infektado de lernantaro.* 2 Komunikiganta per ~o: *~a malsano.*

kontempli (tr). Longe k medite rigardi, per la korpaj aŭ la spiritaĵoj okuloj: *la ~a vivo de la budaanaj monaĥoj; ~ema ordeno* (kies anoj dediĉas sin precipe al meditama, ne al socie aktiva vivo).

konvojo *☞*. Kelke da komercaj ŝipoj eskortataj de militŝipoj k komandataj de supera oficiro. *~1* (tr). (p.p. militŝipo) Eskorti komercajn aŭ pasaĝerajn ŝipojn, por ilin protekti.

koopera ALD 2. Karakterizas asocion de konsumantoj, kiuj unuigas la potencon konsistantan en ilia aĉetpovo k komisiis iujn el ili aĉeti pogrande la bezonatajn varojn: *~a societo pri konsumado.*

kopro *☞*. Sekigitaj kernoj de kokosnuksoj, el kiuj oni elpremas oleon.

kopulacio *☞* *☞*. Seksa kuniĝo de masklo kun ino, per kio ebligas la reproduktado de la specio: *la emo al ~o estas kvazaŭ la malsato de la specio. ~1* (x). Fari *~on.*

***Korno** ALD 6 Sonavertilo: *~o de aŭtomobilo; nebul~o* (sur ŝipo). *~1* (ntr). Sonigi *~on. ~igl* (p.p. haŭto). Malmoliĝi k fariĝi *~o. ~obati* (tr). Frapi per siaj ~oj (p.p. taŭro ks).

korodi (tr). 1 *☞* Kemie difekti la surfaco de io: *fero ~ila de rusto; ~a acido, sublimato.* 2 (f) Iom post iom detrui, elmordi: *la jaluzo ~is lian forton; ~a ironio.*

koroido *♥*. Membrano de la okulglobo, situanta inter la sklero k la retino.

kosmo ALD *~aj radioj* *☐*. Nomo de radioj ondaj k korpusklaj, penetrantaj la teran atmosferon de el la *~a* interspaco, k de aliaj tiaj radioj kaŭzitaj de ili.

krabli (ntr). Sin movi laŭ la aparta irmaniero de multpiedaj bestoj k insektoj.

kraŝi (ntr) (Avi). Falfrakasigi. *~o.* Akcidento de aviadilo, kaŭzita de abrupta k forta kontakto kun dura surfaco.

***Kremo** ALD *~aĵo.* 1 (Ku) Manĝaĵo el lakto, sukero k ovoĵ, kies konsisto analogas tiun de densa *~o: ĉokolad~aĵo.* 2 Oleeca ŝmiraĵo uzata de la virinoj por beligi la haŭton: *tualet~aĵo.*

kremacio *☞*. Unu el la tradiciaj formoj de sepulto, en kiu oni forbruligas la kadavron k konservas ĝian cindron: *~a fornego; ~ejo. ~1* (tr). Forbruligi ies kadavron en tia maniero.

kriĉi (ntr). Krii kiel akcipitro.

kripta. Sekrete konvencia, p.p. skribo aŭ parolo: *la slango de la krimuloj estas ~a lingvo. ~aĵo.* Cifrita teksto, kies ŝlosilon oni ne posedas. **El~igl** (tr). Deĉifri *~aĵon.*

kriptono ☞. Elemento, malofta gaso, kun atomnumero 36 k atomepo 83,7.

* **Krispo** ALD ~igi 2. Estigi multajn neregulajn faldetojn en ŝtofrando, tredinte tra ĝi fadenon, kiun oni poste streĉas: *velura ~igita falbalo malsupre de jupo*. Kp PLISI.

kroĉeti (tr). Elfari ~aĵon per ~ilo. ~aĵo. Trikot simila ŝtofo, konsistanta baze el ĉenaj kudreroj. ~ilo. Maldika, malgranda stango kun hoketo ĉe unu ekstremaĵo.

krokizi (tr). Rapide skizi per krajono, plumo aŭ peniko, indikante nur la karakterizajn trajtojn de la modelo, ordinare sen intenco tion poste kompletigi. ~o. Rapida desegno aŭ pentraĵo, en kiu oni celas kapti nur la esencan similecon. Kp SKIZO, KARIKATURO.

kromosomo ☞. Malgranda, longforma, kurba aŭ ronda organo en la nukleo, konsistanta interalie el serio da genoj, k aperanta en konstanta nombro por la koncerna specio.

* **Kropo** ALD 2. Kp STRUMO.

* **Kruco** ALD ~oplaki (tr). Sandviĉe premglui foliojn el, ofte multekosta, ligno ĉiufanke de kernaĵo el ordinara ligno, tiel ke la fibroj de la folioj estas perpendiklaj al tiuj de la kernaĵo: *la ~oplakado malhelpas la misformigon de la ligno ~oplakaĵo*. Tabulo konsistanta el ~plakitaj lignaĵoj.

* **Kruro** ALD ~zono. Rubando, ordinare elasta, kiu alpremas la ŝtrumpojn aŭ duonŝtrumpojn al la femuro aŭ al la kruro: *ordeno de la ~zono* (brita).

ku. Nomo de la 16a litero de la Latina alfabeto, uzata interalie kiel simbolo de kilogramcento (Q, q). RIM. La latin-alfabeta kunaĵo de q kun la duonvokalo u estas transskribita en Esp. per «kv» k nomata «kvo».

kulako. 1 Riĉa rusa kamparano. 2 Riĉa kamparano, en la komunistaj landoj.

kulaso. 1 ☞ Ekstrema parto de paf-tubo, kiu ricevas la pafotan kartoĉon aŭ obuson, k kie okazas la pulveksplodo: *movebla ~o*; ~sarga pafilo; ~bloko (kui fermas la ~aperturon); ~riglilo

(kui tenas ĝin fermita dum la paf). 2 ☞ Supera parto de eksplodmotoro, kie okazas la eksplodo de la karburajo; kapo de cilindro.

kulmo 1 ☞. Tigo de greso. 2. ☞ Kulmino.

kuloto. Ĝisgenua vira pantaloneto, iama vetajaĵo de la eŭropaj nobeloj.

kultivi z (tr). Kulturi la teron aŭ prizorgi plantojn.

kupli ALD 3 Parigi por la reprodukto.

4 = kluci. **Retro** ~o. En cibernetiko, reaktiva cirkvito, kiu, nutrate de parto el la efiko derivata de la ĉefa cirkvito, resendas informojn pri la estiganta efiko, por ke la sekvanta efiko iĝu pli k pli ĝusta: *en la kontraŭaviadila artilerio, la retro ~o emas aŭtomate nuligi la distancon inter la pafaĵo k la celata aviadilo*. ~ostango. Fera stango, destinita por transmisii pelon de unu peco al alia: *la ĉefrado de lokomotivo estas kunigitaj per ~ostangoj*.

* **Kuriero** ALD 2. Ŝakpeco, kiu povas moviĝi diagonale en la tuta grandeco de la tabulo.

kurta. Mallonga: ~a pafilo (maltrans la celo); *radiofonaj ~aj ondoj* (inter 300 k 10 m.), ~egaj (inter 10 k 1,50 m.), *ultra ~aj* (malpli longaj, ol 1,50 m.).

kusinet ☞. Ringforma peco, kiu estas fiksita en lagro, k en kiu rotacias akso aŭ ŝafto.

kvadrigo z. Antikva ĉaro kun kvar ventumile jungitaj ĉevaloj.

kvantumo ☐. 1. Elementa unuo de fizika grandeco: ~o de energio, de mov-*kvanta momento, de elektro*. 2 Elementa korpuskulo kun nula aŭ entjera spino (= BOZONO): *lum ~o* (= fotono). ~mekaniko. Nova mekaniko, en kiu fizikaj grandoj estas reprezentataj per matricoj aŭ operatoroj (= ondomekaniko). ~nombro. (q-nombro) Operatoro aŭ matrico uzata por reprezenti fizikan grandon aŭ operacion. ~teorio. Teorio pri ~oj 1.

kvartiro ☞. Loĝejo por tramarsantaj soldatoj. ~i (tr). Trapase loĝi en urbaj aŭ vilaĝaj domoj, p.p. manovrantaj soldatoj.

L

Labirinto ALD 2 𐀀. Parto de la interna orelo, kie estas la organoj por la orientado: ~a vestiblo. Kp TIMPANO.

labrako 𐀀𐀁. Genro de maraj fiŝoj, el fam. de perkedoj (*Labrax*).

* **Lado** ANST Relative maldika plato el metalo, precipe el fero; metalfolio: *galvanizita, kruda, onda, slanita* ~o. ~**ajoj**. Kuiraj aŭ hejmaj iloj el stanita fer~o. ~**ajlsto**. Vendisto de ~ajoj. ~**lsto**. Fabrikisto aŭ riparisto de ~aj objektoj. ~**bendo**. Bendo el fer~o, uzata por fermi k fortikigi lignajn kestojn. ~**botelo**. Soldata aŭ sportista botelo el fera aŭ alumina ~o. ~**bovajo**, ~**lakto**, ~**mango**. Konservita bovajo ktp., enfermita en ~skatolo. ~**tondilo**. Fortika tondilo por tranĉi ~on. En~**igl**. Enmeti preparitajn manĝaĵojn en ~skatolon poste lutotan, por ke ili sendifekte konservigu.

laminati (tr) 𐀀. Transformi, per ~iloj, metalblokon en pli-malpli maldikan ladon aŭ stangon. ~**ilo**. Aparato por ~i, konsistanta ĉefe el du fortikaj ŝtalaj cilindroj rotaciantaj en inversa senco, inter kiuj oni pasigas la metalblokon. ~**ilaro**. Aro de du aŭ pluraj ~iloj, serie funkciantaj.

lanĉi (tr). 1. Forlasi senŝirme al la ago de fizikaj fortoj ŝipon, balonon, ponton ktp., provante ties fortecon k funkciivon. 2 Forlasi al la ĝenerala uzado novaĵon (vorton, verkon, dancon, modon ktp), provante ties sukcesivon.

lanta 𐀀. Malrapida: ~a paŝo, ritmo, parolmaniero; ~e! ~mova flmo. ~1 (ntr). Pasigi multe da tempo farante ion negravan; tro malrapide aĝi.

latino 𐀀. Lingvo parolata de la antikvaj Romanoj, k hodiaŭ ankoraŭ uzata de la Romkatolika eklezio: *venis fino al mia* ~o 𐀀 (= elĉerpigis mia tuta scio); ~ismo; ~igi tekston.

latiso 𐀀. Regula kunmetaĵo el metalaj fadenoj aŭ stangoj, kiu similas reton k estas uzata, por plenigi k fortikigi aperturon, truan ktp: *ĝardenbarilo el*

~o; ~**masto** (por subteni la grand-distancajn elektraĵojn kondukilojn); ~**ponto** (metala ponto el ~oj); ~**pordo** (kies kadro entenas ~on); ~**trabo** (tre fortika metala trabo, konsistanta el kruce kunmetitaj ~oj).

latrino 𐀀. Publika necesejo.

lazo. Fortika ŝnuro aŭ ledrimeno kun fina maŝo, por kapti la brutojn aŭ sovaĝajn bestojn. ~1 (tr). Kapti per ~o.

lazareto 𐀀. 1 Konstruaĵo aŭ ŝipo, uzata por loĝigi la pasaĝerojn de ŝipo devigita al kvaranteno. 2 Soldathospitalo.

leĝera 𐀀. 1 Malpeza: ~a aŭto, artilerio; ~aj trupoj (facile translokiĝantaj). 2 Malserioza; senprofunda: ~aj poeziaĵoj; ~a virino.

lemo 𐀀. Propozicio, kiun oni antaŭe starigas, por prepari la demonstradon de alia pli grava.

leŭkoreo 𐀀. Eliĝo de blanka muko el la vulvo.

lio 𐀀. Ĉina mezurunuo, egala je 536,33 metroj.

lei (ntr) 𐀀. Esti permesate de la leĝo: *ĉu ~as jumi en tiu ĉi kupeo? ne~a profilo, veto, opio-komerco.*

licenco. 1 𐀀 Escepta malobeo al gramatika aŭ poetika regulo. 2 𐀀 Permeso donita de registaro al ŝtatano plenumi difinitan socian agadon (presi, instrui, prediki, vendi tian aŭ tian varon ktp): ~ila, sen~a prostituado; ~o pri tabakvendado, alkoholvendado, pri eksportado de armiloj. Kp PATENTO, *KONCESIO.

likl (ntr). 1 Tralasi likvaĵon, p.p. ujo, kies vando fendetiĝis pro akcidento, eluzado ktp: ~as kaldrono, tubo, vazo. 2 𐀀 Enlasi akvon, p.p. ŝipo, kies kareno estis ial difektita. 3 𐀀 Ellasi la elektran kurenton al la tero, pro difektiĝo de la kondukiloj. ~o. Difektita loko, je kiu ~as la responda objekto. ~ado. Stato de io ~anta. ~lmuna. Ne penetrebla de la akvo, p.p. ŝipvando ks. Tra~**igl**. Trairi tra ~o: (t) la sekreto iel tra~**igis**.

llako 𐀀. Siringo.

lineo. 1 Mezuro de longo (1/12 de colo aŭ 2,256 mm). 2 . Maldika ŝnuro tre zorge elfarita : *~o por sondado*.

linimento . Likva aŭ nedensa kuracilo por ŝmiri aŭ froti : *amoniakkamfora ~o*.

lispli (ntr). Misprononci la siblajn aŭ gingivajn konsonantojn (ekz-e *th* anstataŭ *s*, *z* anst. *j*, *ŝ* anst. *ŝ*).

* **Lito** ALD *~kovrilo* ^z. Lana aŭ kotona teksaĵo, kiun oni metas sur *~on* por konservi la varmon : *la ~kovrilo estas tro mallarĝa por sin enkovri* ^z; *feloj servis kiel matracoj k ~kovriloj* ^z (Kp **PIED-KUSENO**). *~tuko* ^z. Ĉiu el la du tolaĵoj aŭ kotonaj tukoj, inter kiuj dormas ordinare la okcident-eŭropanoj : *ne trovante la vestojn, ili de timo envolvis sin en la ~olukojn* ^z. *~urinado* . Nevola ellaso de urino dum la dormo. *~vagono*. Vagono provizita per *~oj*, aŭ per benkoj transformeblaj en *~ojn*.

literato ^z. Beletra verkisto.

Lobo ALD **Tri** *~uloj*. Klaso de formortintaj artikuloj el la paleozoika erao, kies korpo estas laŭlonge k laŭlarĝe tri *~a* (*Trilobita*).

loeso. Ŝlimo el fajna, flavogriza kalka

tero, en Rejna k aliaj rivervaloj, k en norda Ĉinujo.

logistiko . Tiu branĉo de la militarto, kiu koncernas la koncentradon k proviantadon de la armeoj.

loksodromio . 1 Linio desegnita sur sfero, tiel ke ĝi trapasas ĉiujn meridianojn egalangule. 2 Linio sur marmapo, laŭ kiu iradas ŝipo, kiu ne ŝanĝas sian direkton.

lopo (Avi). Kompleta turnigo de aviadilo en vertikala ebena ĉirkaŭ ĝia transversa akso, dum kiu ĝi tenas la supran surfacon de la aloj interne de la tiel farita trajektorio. *~l* (ntr). Fari *~on*.

Lozango ANST Nomo de kelkaj romboformaj objektoj, interalie : 1 heraldika figuro, simbolo de lancopinto. 2 Malgranda peco el medikamenta sukeraĵo, kiun oni lasas fandiĝi en la buŝo : *kontraŭtusa ~o*. 3 Faceto de tajlita gemo. *~e*. Laŭ la arango de la bildoj sur okkara ludkarto : *~e plantita arboparko*.

luĝo (Sp). Malgranda sledo uzata en vintroj sportoj. *~l* (ntr). Glitveturi per *~o*.

M

maato ^z . Ŝipano staranta inter la rango de ŝipsoldato k tiu de ŝipoficiro.

magazino. Perioda vulgara revuo, ordinare ilustrita k enhavanta artikolojn pri tre diversaj temoj.

magdalenio. La plej nova el la periodoj de la supera paleolitiko, karakterizita per seka malvarma klimato, multigo de la rangiferoj en la tuta Eŭropo k florado de la skulpta k pentra artoj.

magmo . Rokaĵo en fluida formo en la interno de la tero. *~a*. Konsistanta aŭ estiĝinta el *~o* : *~a rokspeco* (el solidiĝinta *~o*, ekz-e diorito).

magnetizl ^z (tr). Hipnotigi : *ili aliĝis al ĝi, ~itaj de la volo de l'aŭtoro* ^z.

magnolio . Genro (*Magnolia* el magnoliacoj) de arboj k arbedoj, kun

elipsoformaj, ebenrandaj, ofte ledecaj grandaj folioj k eksterordinare grandaj, unuopaj, blankaj, rozkoloraj aŭ purpuraj floroj, kies burĝonoj estas kovritaj per unu aŭ du vilaj skvamoj — la estintaj stipuloj de la laste falinta folio : gravaj ornamplantoj, ĝardene kultivataj. Kp **TULIPARBO**.

magra . 1 Malgrasa : *~a longa maljunulo* ; *~iĝi* ; *malsana ~egeco* ; *~a karbo* (entenanta de 88 ĝis 90% da karbono k donanta mallongan flamon). 2 (p.p. viando) Konsistanta ĉefe el muskola histo, ne el graso : *~a porkripo*. 3 Tro simpla, malriĉa, malabunda : *~a rikollo, pensio* ; *~aj jaroj* (en kiuj la vivteno estas malfacila).

maĥinacio ^z. Sekreta intrigo, ruza komploto : *malamiko plena je danĝeraj k misteraj ~oj* ^z.

majorano 🌿. Legoma arbusto (*Majorana hortensis* Moench — sinonimo: *Origanum majorana* L. el labiacoj), kun ruĝaj floroj en panikloj havantaj okulfrapajn ruĝviolkolorajn brakteojn; la sekigita planto estas uzata farmacie kiel kolbasfabrikado.

majusklo. Ĉeflitero, precipe je la komenco de vorto: *estas demando*, ĉu oni *devas* ~igi la nomojn de la semajnotagoj.

makiso. 1 🐾 Sovaga parto de monto, kovrita de veproj kiel arbedoj. 2 Soleca loko, kie rifuĝas kiel organizigas ribelantoj, partizanoj, rezistantoj ktp.

makulatur z. Paperfolio, malbone aŭ makule presita, kiel jetota al rubejo aŭ uzata kiel pakpapiro.

maleo. 1 🐾 Ligna dukapa martelo, kun pli-malpli longa tenilo, uzata de lignajistoj, de kroketludantoj ktp. 2 🐾 Genro de ~oformaj ostroidoj (*Malleus*). ~opilko. Poloo.

* **Mamo** ALD (post 1): *se vi estus al mi kiel frato, kiu suĉis la ~ojn de mia patrino* z! eĉ ŝakaloj donas siajn ~ojn kiel *trinas siajn idojn* z. 2 Tiu sama parto de la virina korpo, rigardata kiel amlogaĵo: *tie palpigis iliaj virgaj ~oj* z. 3 La responda brustoparto ĉe vir~uloj. ~frato. Laktofrato. ~zono. Speco de zono kun du duonsferaj pecoj, por subteni la ~ojn kiel doni al ili plaĉan formon. Kp *cico*.

* **Mano** ALD ~kateno. Kateno kun du ŝloseblaj ringoj, per kiuj oni ligas la ~artikojn de arestito. ~saketo. Diversforma ujo, kiun la virinoj portas ordinare sub la brako, kiel servas al ili kiel poŝo. ~tuko. Speco de tualettuko, uzata por viŝi la ~ojn.

manekeno. 1 Artikigita, homsimila pupo, kiun pentristoj aŭ skulptistoj uzas por anstataŭigi poziston. 2 Simila pupo, aŭ nur supra parto de ĝi, kiun tajloroj kiel tajlorinoj uzas por alĝustigi vestojn aŭ por elmontri ilin al la publiko. 3 Svelta junulino, kies metio estas surmeti kiel prezenti al la publiko la novajn kreaĵojn de la kudroarto.

mango 🍌. Karnoriĉa, persiksimita, terebtigusta frukto de arbo, kiun

oni mangas maturan, aŭ verdan kvazaŭ kukumetojn. ~arbo. Hinda arbo, genro de anakardiacoj (*Mangifera*).

manglo 🌿. Frukto de ~arbo. ~arbo. Aroma kiel rezindona arbo, kreskanta ĉe la lagunoj de la tropika Ameriko (*Rhizophora mangle*).

manikuro. Persono, kiu profesie flegas fingrojn kiel ungojn. ~i (tr). Manflegi.

marketri (tr). Inkrusti lignon per mozaiko el multekosta ligno, perlamoto ktp: *ebona tablo kun ~aĵo el testudaĵo*.

markezo ALD Tol~o. Analoga ŝirmilo, konsistanta el tolkurteno, kiun speciala aparato oblikve etendas por ŝirmi montrofenestron kiel kontraŭ la suno.

marmito. Kuirvazo el metalo (stanita kupro, fero, aluminio), en kiu oni faras buljonon, supon, raguon kiel (= bolpoto, viandopoto): *prem~o* (en kiu la kondenso de la vaporo kuiras pli rapide la mangaj-ojn).

maskerado z. 1 Amuzkunveno, kies partoprenantoj estas maskitaj; maskofesto, maskobalo. 2 Ridinda misformado de io: *la naturo estis kvazaŭ ĉirkaŭtrancita, alligita kiel envicigita — estis plena ~o* z.

masklo 🐾 🍌. Virseksulo.

masofismo 🍌. Perversa psikostato, en kiu iaj individuoj tiras volupton el fizikaj aŭ spiritalaj kruelaĵoj trudataj al ili de la amata persono. Kp *sadismo*.

masofisto. Masofismano.

Mastro ~umi ANST (x) 1. Zorgi pri ĉio, kio koncernas la administron de hejmo: *kun la intenco aŭdi pri la ~umado de tiu ĉi modesta kiel bela hejmo* z; ili ~umadis sian malgrandan vilaĝan posedaĵon z; ŝi bone scias la ~umadon z; en Palestino iam devos ~umi nur la Hebreoj z. 2 Purigi kiel ordigi ĉion en hejmo: *ha! kia bruo kiel ~umado estas tie en la malnova monteto de elfoj!* z la ~umaj laboroj; ~umistino (pohore pagata servistino); (f) li estas en sia elemento kiel ~umas diable, kvazaŭ ĉiu fibro en li estus furio z. ~umo. Ekonomio 1: ~uma progreso de la kapitalismo nenion donas al la laboristaro; vilaĝ~uma kolektivo. ~ostriko. Lokaŭto. Sub~o. Laboristo

elektita de mastro por direkta aliajn laboristojn.

masturbli (tr) 𐀓. Eksciti la seksorganojn per la mano. Kp ONANISMO.

* **Maŝino** ALD ~ **paŝilo**. Paŝilo, kun pli-malpli stabila afusto, aŭtomate ŝargita k paŝanta, dank' al elprenado de gaso je iu punkto de la tubo, k kapabla kontinue k tre rapide paŝadi (= mitralo).

mato. (Sp) Situacio de la reĝo, kiu estas en ŝako k ne povas trovi alian sekuran fakon. ~i (ntr). Esti en ~o. ~igl. Meti en ~on.

matineo. Literatura aŭ teatra prezentado en la posttagmezo.

matutino (Rk). Unua parto de la Diservo, farita principe post noktomezo.

mazuto. Bruligebla rekremento de la distilado de la kruda petrolo; bolanta inter 280° k 320° C.; utiligata por hejtado, en dizeloj aŭ en la kaldronejoj de lokomotivoj, vaporŝipoj ktp (= peza oleo).

meandro. Unu el la serio da kurbigoj de rivero, voĵeto, de ornamaj linioj. ~i (ntr). Serpentumi, hazarde vagadi, p.p. vojo ks.

medo. Alkohola trinkaĵo, farita el fermentita mielo.

medialo (G). En kelkaj lingvoj, verba voĉo, kiu prezentas la agon kvazaŭ koncernantan nur la agantan subjekton ekskluzive de alia objekto, aŭ rigardatan de la interno de la subjekto: *la formoj «sidiĝi, okupiĝi» estas veraj ~oj*.

meg (a). Δ. Pref. uzata antaŭ unuoj k signifanta: miliono (10⁶). Simbolo: M.

megalomanio 𐀓. Frenezo pri memekzalto k ĉiograndido: ~ulo.

megomo □. Miliono da omoj; simbolo: MΩ.

meki (ntr). Kaprobleki.

melduo 𐀓. Surplanta, ordinare blanka ŝimkovraĵo, k la kun ĝi rilata plantmalsano (*mildew*).

mendelismo 𐀓. Teorio pri heredo, kiu celas redukti al nombraj leĝoj la reaparon de la heredaj ecoj. Kp GENETIKO.

mentolo 𐀓. Substanco el menta oleo, uzata en farmacio — C₁₀H₁₉OH.

merkurokromo 𐀓. Antiseptiko uzata anstataŭ joda tinkturo: 2% solvo de dibrom-oksimerkuri-fluoresceino — C₂₀H₇O₅Br₂HgOHNa₂.

meropo 𐀓. Genro el la ordo de koracioformaj birdoj, manganta insektojn k havanta tre brilkoloran plumaron (*Merops*).

mesaĝo. 1 Parola aŭ skriba informo, sendita de unu persono al alia. 2 Sciigo, kiun inspirito estas komisiita transdoni al homoj. ~isto. Kuriero.

metabolo 𐀓. La sumo de procesoj, kiuj konstruas aŭ malkonstruas protoplasmon.

metilo 𐀓. La radikalo CH₃: ~alkoholo (CH₃OH); ~klorido (CH₃Cl); ~violo (forta viola koloraĵo).

metileno 𐀓. La radikalo CH₂: ~bluo (forta blua koloraĵo, ankaŭ uzata kiel antiseptiko).

metonimio (G). Vortfiguro, konsistanta en la intersanĝo de du vortoj, kies nocioj estas kunligitaj per konstanta ideorilato, ekz-e de kaŭzo al efiko (*«versi al iu la morton»* — t.e. mortigantan venenon), aŭ de entenanto al entenato (*«la tuta tablo eksplodigis per rido»* — t.e. tablanaro), de signanto al signato (*«li rezignis la kronon»* — t.e. la reĝecon) ktp.

* **Metro** ALD RIM. **metro** estas uzata kiel sufikso, kun signifo de mezurilo, por formi diversajn aparatnomojn: *galvano~o, lakto~, tajdo~, aero~, gaso~o* ktp.

* **Mezo** ANST ~ **nombro** Δ. En aro da nombroj, tiu nombro, kiu estas inter la plej granda k la plej malgranda en la aro, k kiu en iu senco estas tipa por tiu aro. **Aritmetika ~nombro**. En aro da nombroj aŭ kvantoj, la kvociento de ilia sumo per ilia nombro. **Geometria ~nombro**. En aro da pozitivaj nombroj, tiu nombro, kies logaritmo egalas al la aritmetika ~nombro de la logaritmoj de la individuaj nombroj en la aro. **Harmonia ~nombro**. Pri du nombroj aŭ kvantoj, la kvociento de ilia produkto per ilia duona

sumo. Kp DUULO, MODO. ~**proporcio** Δ . Havanta valoron inter du aliaj k formanta kun ili proporcion, kiel « a : x = x : b » — tie $\hat{x}$ estas la ~proporcio termo.

mezono $\square$. Iu el la diversaj elementaj korpuskloj trovigantaj en kosma radiaro aŭ artefaritaj, kun maso inter la elektrona maso k la protona maso. Kp MUONO, PIONO.

* **Mezuri** ALD ~o 5 β . Ĉiu el la egalaj daŭroj, en kiuj estas dividita muzikpeco, k kiu iras de unu ĉeftempo aŭ de unu taktostreko ĝis la proksima: *dutempa, trilempa* ~o. ~**bendo**, ~**rubando**. Longa mallarĝa peco de fleksebla materialo (tolo, metalfolio ktp), gradigita laŭ centimetroj aŭ koloroj, k uzata por mezuri longojn: ~**rubando** de kudristino, de inĝeniero.

mikro. Δ . Pref. uzata antaŭ unuoj kun signifo de milionono (10^{-6}); simbolo μ : ~**ampero**, ~**farado**. RIM. Por eviti konfuzon kun la nomo de instrumento « mikrometro », la milionono de metro estas nomata « mikrono ».

mikrofilmo mm . Serio da tre etaj fotoj sur kinofilmo, kiujn oni poste legas per pligrandiga projekciilo; tiu procedo estas uzata por malkare k rapide reprodukti ĉiajn dokumentojn. ~1 (tr). Registri sur ~on.

mikrokanelo β . Treege fajna kanelo en iaj gramofondiskoj, ebliganta registradon de longa verko sur unu sola flanko: *la aŭdado de unu ~a disko povas daŭri ĝis dudek-tri minutojn*.

mikrokoko F . Bakterio en formo de globeto, *oni distingas, laŭ la maniero de kunigado, tri diversajn specojn de ~oj*: la diptokokoj, la staflokokoj k la streptokokoj.

mikrono Δ . Mezurunuo: milionono de metro.

* **Miksi** ALD ~**batalo**. Batalo, en kiu soldatoj aŭ rugbeanoj intermiksas sin konfuze. ~**edziĝo**. Edziĝo inter malsamreligiaj aŭ malsamgentanoj. **Bat**~1 (tr). ~i, forte skuante per forketo aŭ analoga ilo: *oni bat~as ovojn por fari omlelon, dum, por fari ŝaumovaĵon, oni kirlas ilin*. **Dis**~1 (tr). ~i kun likvaĵo, evitante kazeiĝon: *por fari krespojn, oni dis~as farunon kun lakto...*

milli. Δ . Pref. uzata antaŭ unuoj k signifanta: milono (10^{-3}). Simbolo: m.

mimo. Aktoro ludanta senparolan rolon k esprimanta sin nur per gestoj. ~1 (tr). Esprimi sentojn aŭ pensojn nur per gestoj.

mimeografo G . Speco de multobligilo, servanta por reprodukti tekston skribitan per speciala plumo aŭ per senrubanda tajpado sur stencilon, k povanta liveri grandnombrajn kopiojn. Kp FOTOSTATO, HEKTOGRAFO.

minusklo. Malĉefa litero.

mirmekofago Z . Genro de Sud-Amerikaj mamuloj, el la ordo de ksenartroj, kun longaj haroj, fortaj ungegoj, trifingraj piedoj, longa, tub-forma kapo, vermoforma longo k granda vosto, manganta termitojn k formikojn (= formikurso) (*Myrmecophaga*).

misalo (Rk). Libro entenanta la mespreĝojn por ĉiuj tagoj de la jaro; meslibro.

mitingo. Granda publika kunveno, kun politika celo.

mitomanio F . Psika malekvilibro, karakterizita per emo al falsado de la vero, al mensogo, fabelado k simulado: ~ulo.

mitralo M . Maŝinpaŝilo. ~eto. Mal-granda, senaŭsta, portebla ~o.

* **Modo** ALD (St). Ĉe frekvenca distribuo, la plej ofta grandeco.

modalo Z , 1 F . Ĉiu el la manieroj variaj, kiel povas esti la finita substanco: *por Spinoza, la ideo pri justeco, rememoro pri amaventuro k pecelo de granito estas diversaj ~oj de la sama substanco*. 2 (Logiko) Speciala kondiĉo, al kiu estas subordigita la aserto de opinio: *la ~oj de ebleco, de eventualeco*. 3 (G). Konjugacia formo, kiun la verbo alprenas laŭ tio, ĉu ĝi rolas kiel pura verbo (= finitivo), aŭ kiel kvazaŭ-substantivo (= infinitivo), aŭ kiel kvazaŭadjektivo (= participio). ~a. Rilata al la ~oj. ~eco. 1 F . Maniero, kiel io estas, aŭ estas pensata.

mohajro. Fajna ŝtofo, teksita el haroj de Angoraj kaproj.

mokao. 1 Ekstrakvalita kafe el Moka. 2 Infuzajo de tia kafe.

mokaseno. Piedvesto, el cerva aŭ simila felo, uzata de Ruĝaŭtuloj, Nord-Amerikaj ĉasistoj ktp.

molaro ♥. Granda maĉdento mal-antaŭe en la makzelo ĉe mamuloj: *la homo havas 12 ~ojn*. **Antaŭ** ~o. Dento inter kanino k ~oj ĉe mamuloj: *la homo havas 8 antaŭ~ojn*. Kp INCIZIVO, KANINO.

molesti (tr) ☿. Malamike aŭ insulte trakti; daŭre ĝeni, malkomfortigi.

molibdeno ^z ☿ Mo. Elemento, griza substanco, kun ecoj jen bazaj, jen acidaj; atomnumero 42, atomepozo 96,1. ~ato. Salo de ~ata acido H₂MoO₄; konata reagilo estas amonia fosfo~ato.

momanto □. 1 Vektora produkto de io per levilbrako: ~o de forto (= torda ~o); ~o de movokvanto. 2 Produkto de polusa intenso per distanco aŭ per produktoj de distancoj inter la polusoj: *magneta ~o*; *dupolusa ~o*; *kuarpolusa ~o*. 3 Produkto de io per funkcio de distanco: *inerci~o* (produkto de maso per la kvadrato de ĝia distanco for de akso).

moratorio ⚙. Lega permeso al ŝuldant-oj prokrasti siajn repagojn ĝis difinita tempo: *dum milito, la registaroj ordinare dekretas ~on por la mobiliziloj*.

moreno ✱. Sedimento, kaŭzita de glacio, kun tre diversgrandaj grajnoj.

morfemo (G). Ĉiu el la lingvaj elementoj esprimantaj sintaksan rilaton inter la samantemoj (ekz-e, en Esp., -n, -j, -as ktp).

mormono (R). Ano de religia sekto, fondita en 1830 de Jozefo Smith en Nov-Jorko, k karakterizita, en la komencaj tempoj, interalie per poligamio: ~ismo.

morna ☿. 1 Malĝoje premata. 2 Preme malĝojiga, malhela.

moroza ☿. Malgajhumora, ne inklina al distriĝaj amuzoj.

morsa <. Adj. kiu difinas alfabeton, en kiu la literoj estas reprezentataj per variaj kombinoj de nur du signoj, ekz-e de punkto k streko, de longa k kurta ekbrilo ktp. ~i (tr). Signali en ~a alfabeto per lumilo, sonilo, flagoj, tele-grafo aŭ radio.

Motivo ALD 2 ♢. Eta pasajo, figuro, temero, el kiu konstruiĝas temo pli granda, aŭ kiu havas apartan signifon en si (ekz-e karakterizilo de heroo, en opero ktp).

Motoro ALD ~izi (tr). Provizi per ~veturiloj: ~izi armeon; ~izita kultivado. ~boato. Boato movata de fiksa aŭ helpa ~o. ~ciklo. Speco de biciklo movata de ~o: *dutakta ~ciklo kun postseĝo, kun kromĉaro*; ~ciklo kun cilindra kapacito de 80 cm³. ~kultivado. Kultivado per ~provizitaj maŝinoj, plugiloj, falĉiloj ktp.

movimento ♢. Tiu divido de longa verko, kiu prezentas parton kompletan en si mem.

mu. Nomo de la dekdua litero de la greka alfabeto (= m); uzata kiel simbolo por mikro-, sed ankaŭ por mikrono (skribita μ). ~o. Mallongiga nomo por mikrono.

muezino (R). Islama religia krioisto, kiu anoncas la preĝhorojn de supre de minareto.

mufio. Muzulmana doktoro, aŭtoritata tita de la famo aŭ de la ŝtato, por donadi doktrinajn, principajn respondojn pri religiaj k juraj demandoj.

mula. En Hinda k Turka landoj, piulo, kiu dediĉis sin al la studado de Islamo.

mulĉo ☿. Humo devenanta el putrinta miksaĵo de organika forĵetaĵo. ~i (tr). Sterki per ~o.

* **Multa** ALD RIM. Ĉiel oni vidas el la ĉi-supraj ekzemploj, kiam **mult-** estas prefikse uzata, ĝia ligvokalo estas ne -a-, ĉar antaŭ nombrebaj vortoj estus ĝene ne esprimi la pluralon, sed ja -e-, pro la kvazaŭsubstantiva valoro de tiu adverbo (Vd ~e 2): ~epacienca Dio^z; ~ehara kranio^z; ~epinta monto^z; ~evaloraj fruktoj^z; ~ehoma urbo^z.

mungo ⚙. Malgranda mamulo el la subordo de rabobestoj, en Afriko k Hindujo, parenca al cibeto, konata kiel serpentmortiganto (*Mungo*).

Munti ALD 3. Elekti, enordigi k kunigi en unu definitivan strion la scenojn diversloke k diverstemple filmit-

ajn : la ~ado estas la okazo, kie aperas la stilo propra al enscenigisto.

muono □. Mezono kun maso inter 200-oble k 220-oble pli granda ol tiu de elektrono (=μ-mezono).

mutacio ☼. Subita ŝanĝigo en geno, kaŭzanta ĉe la koncerna individuo, ke la eco produktata de tiu geno pli-malpli forte modifiĝas.

mutuala ۞. (p.p. societo) Karakterizita per tio, ke la anoj reciproke garantias sin

per siaj kotizoj kontraŭ certaj danĝeroj, perdoj ktp : ekzistas ~aj societoj pri helpe al malsanuloj, pri entombigo ktp. ~ismo ^z. Sistemo de ~a solidareco : la ~ismo estas pli k pli anstataŭigata de la ŝtat-asekuroj.

muzelo ☼. Elstara parto de la kapo de tiuj bestoj, ĉe kiuj la nazo k buŝo elpintigas el la vizaĝo : ~o de hundo, de kato, de ezoko. ~ingo. Buŝumo.

muzulmano. Islamano, mahometano.

N

nababo. 1 Mahometana guberniestro sub la Mongola imperio. 2 Lukse vivanta riĉegulo.

nacelo (Avi). Negranda korpo en aerveturilo, konstruita ekster la fuzelaĝo k entenanta personaron aŭ motoroj(n).

napalmo ۞. Bruliga substanco, konsistanta el benzino k alumina palmitato, sub formo de glua ĝelo.

nardo ^z ☼. Bonodora substanco, kiun la antikvuloj eltiris el kelkaj radikoj, apartenantaj al fam. valerianacoj.

nargileo. Orienta tabakpipo, konsistanta en ujo plena je parfumita akvo, kiun la fumo trapasas antaŭ ol alveni al la buŝo per longa fleksebla tubo.

nazio ۞. Membro de la Hitlera naci-socialisma partio. ~ismo. Doktrino k agmaniero de tiu partio. Kp ARJANISMO, RASISMO, ANTISEMITISMO, FAŝISMO, KONCENTREJO, KREMACIEJO.

***Ne** ANST ~1 (tr). 1 Diri, respondi per ne. 2 Aserti, ke io ne estas efektiva aŭ vera, malkonfesi ion : ... (forigi la antaŭlastan ekz-on)... RIM. Ĉar ~ebla estas laŭregule la negacio de ebla, oni devas, por signifi, ke io povas esti ~ata, konservi en la derivaĵo la esprimon de la verbeco per la verba suf. ~ad- (prefere al nelogika -lg-) : tiu eraro ne estas ~adebla.

nebulozo ANST 1 ☼. Giganta nubo el gaso k mikroskopaj polvoj, kiuj okupas difinitan lokon en nia galaksio : fluoreska, reflektata, obskura ~o. 2 Brilega makulo el difuza lumo, kiun grandaj

teleskopoj diserigas en gigantan amason da steloj : spirala, ekstergalaksia ~o.

negatono □. Negative ŝargita elektrono, kontraste kun la pozitono.

nekromancio (R). Arto antaŭdiri la estontecon per evokado k pridemando de mortintoj. Kp SPIRITISMO.

neolitiko. Pli bona formo, ol **neolito**, kiun formon oni forigu.

neŭtrino □. Elementa korpusklo kun maso multe pli malgranda ol tiu de elektrono, se ne tute nula, k sen elektra ŝargo.

neŭtrono □. Elementa korpusklo, iom pli peza ol protono, k sen ia elektra ŝargo : libera ~o ne estas stabila, sed post pluraj minutoj spontanee diserigas je protono, negatono k neŭtrino.

***Nigra** ALD 5. Neleĝa, praktikata nur kaŝe : ~a laboro (ekster la leĝaj horoj, aŭ la sindikataj kondiĉoj) ; ~a merkato ; ~a listo (= bojkota tabelo). ~umi (tr). Kaŝi la domajn, stratajn ks lumojn, kiel defenda rimedo kontraŭ la noktaj flugatakoj : ~umi urbon, konvojon ; ~umilo.

nikso ^z. Akva feo en la ĝermana mitologio.

nilono ☼. Nitrogenhava sinteza kombinaĵo, analoga al la plastoj, el kiu oni faras interalie specon de artefarita silko : ~aj ŝtrumpoj ; neĉifebla ~a korsajo ; ~hara broso. Kp RAJONO, ViskoZO.

nimfomanio ☼. Malsaneca, ne subpremebla seksa deziro ĉe virino. Kp SATIRIAZO.

nirvano (R). En la Budaismo, transcenda stato de perfekta sereneco, atingebla per la kompleta neniigo de ĉia vivdeziro k per la klarvidado pri la iluzieco de ĉia memo; ĝi metas finon al la ĉeno de la renaskiĝoj: *la ~o estas stato de absoluta liberigo el vivo k morto.*

nito ANST ☼. Cilindra metala peco, kies ekstremajoj estas pilargigataj per frapoj, por solide kunfiksi la du surfacaĵojn, tra kiuj ĝi pasas. ~1 (tr). Kunigi du metalavolojn per ~o k fiksi ilin kune frapante sur ĝian ekstremon, por ĝin pilargigi. ~maŝino. Ordinare pneŭmatika maŝino por ~i.

nitro ALD ~ato. Salo de ~ata acido HNO_3 . ~ito. Salo de ~ita acido HNO_2 . ~ido. Kombinaĵo de metalo kun nitroĝeno, ekz-e Me_3N . ~oza acido. Termino uzata ĉe la plumboĉambra procedo por la nitroendioksidohava sulfata acido. ~a grupo. La grupo NO_2 . ~1 (tr). Enkonduki la grupon NO_2 en organikajn kombinaĵojn. RIM **nitro-** estas uzata prefikse en substancnomoj, por indiki la ĉeeston de ~a grupo: ~obenzeno ($\text{C}_6\text{H}_5\text{NO}_2$).

noĉo. V-forma enranĉo en eĝo aŭ konvekso surfacaĵo: ~o de sago, de fervojaj ŝpaloj; seg~o; cel~o (sur la celilo). ~1 (tr). Eltranci ion, farante ~on. ~bastono. Bastono, ordinare plata, sur kiu la komercistoj ktp faris ~ojn, por kalkuli la liveritajn varojn. ~ostango. Stango, unuslanke provizita per serio da ~oj, por ebligi pendiĝon aŭ adaptiĝon de iu peco je diversaj altoj: en la malnovaj fajrujoj, la botpoto pendis de ~ostango.

Nodo ANST 5 ⚓. Rapideco de po unu marmejlo en horo (tiel nomata, pro ~o

en la logŝnuro, per kiu oni mezuris la rapidecon). 6 □. Punkto en staranta ondo, kie ne estas movo. Kp VENTRO. ~1 (tr). Meti ~on en ŝnuron, aŭ kunligi ŝnurojn per ~o. El~igo ☼. Finigo de teatraĵo, ĉe kiu la intrigo solviĝas.

nokturno z ♪. Reve melankolia muzikpeco.

norio ☼. Arabdevena maŝino por suprenlevi akvon, konsistanta el trogoj fiksitaj sur senfina ĉeno, kiuj enakvigaŭs renversite k resuprenigaŭs plenaj.

noŭmeno ☼. Objekto de pura pensado aŭ de racia intuo, senigita je ĉiuj sensaj elementoj: Kant asertis, ke, kvankam la ~o malhavas ĉian econ de fenomeno, ĝi estas la plej praktika realo en la konscio pri deo.

novalo ♪. Nekultivata, ripozanta plugtero.

nukleo. 1 ⚙️ ♪. La centra parto de protoplasmo, la ĉefkerno, kiu entenas la kromosomojn (*nucleus*). Kp CITOPLASMO, ĈELO, PROTOPLASMO. 2 □ Atomkerno. ~a. Koncernanta la ~on: ~a fiziko (kiu esploras la konsiston de la atomkerno). ~oproteido ☼. Proteina derivaĵo troviganta en la ĉelkernoj.

nukleono □. Korpusklo, kun aŭ sen elektra ŝarĝo, kun pezo inter 1836-oble k 1840-oble pli granda, ol tiu de elektrono: protono aŭ neŭtrono: atomkernoj versajne grandparte konsistas el ~oj kuntenataj de iuj pezaj kvantumoj (mezonoj de entjera aŭ nula spino).

nupto ☼. Ceremonioj k festo de edziĝo: ~a bankedo; unue la ~o, poste la volupto!

O

obio. Larĝa japana zono, uzata ĉefe kiel virina ornamaĵo.

obskura. ☼ 1 Malluma, ne ebliganta klaran vidon: ~a ĉambro; (f) ~a intrigo. 2 Nekonata, senfama: ~a sciencisto, akademiano.

obskurantismo. Politika-religia sistemo, kontraŭa al la klerigado de la popolo.

obstetrikio. Akušoscienco.

obturi (tr). Hermetike fermi (aperturon de la korpo, tubon de pafilo ktp): ~iteco de la cekumo; ~a truo ĉe la kokosto; ~i dentan karion; ~i kulason, neuzatan kamentubon; momenta, prokrasta ~ilo de fotoaparato.

oceanografio. Studo pri ĉiuj maraj fenomenoj.

odalisko. Orienta sklavino aŭ konkubino, speciale en la haremo de la turka sultano.

oficinaĵo $\mathbb{Z}$ $\mathbb{F}$. Uzata en farmacio aŭ regule preparata en la apotekoj, p.p. herbo aŭ drogo.

ofseto $\mathbb{S}$. Procedo de presado, pere de rulfolio el kaŭĉuko, kiu ricevas la inkon reprodukon de la kompostajo k transdonas ĝin al la papero.

ogro. Infanmanganta legenda giganto : la *Fingruleto* k la *ino*.

oj $\mathbb{I}$ $\mathbb{Z}$ Ekkrio esprimanta la bedaŭron.

okcipitalo $\mathbb{F}$. Okcipitosto, formanta la malantaŭan parton de la kranio.

olda $\mathbb{S}$. Maljuna.

oleastro $\mathbb{Z}$ $\mathbb{F}$. Arbedo aŭ malgranda arbo (specio de eleagno, *Elaeagnus angustifolia* L. el eleagnacoj), kun longaj dornoj, argente blankaj junaj ŝosoj, k lancetformaj, grizverdaj, surface argente blankaj folioj, bonodoraj flavaj floroj k flavaj, sukplenaĵoj fruktoj ; ornama arbedo ĝardeno kultivata. Kp OLIVARBO.

olimpikoj. 1 Helenaj sportkonkursoj en Olimpio. 2 Modernaj sportkonkursoj, okazantaj ĉiun kvaran jaron, inter ĉampionoj el ĉiuj landoj (= olimpiaĵoj ludoj).

omega. Nomo de la lasta litero de la greka alfabeto (= o longa) ; uzata interalie por signifi *lasta* : *mi estas la Alfa* k la *omega*, la *unua* k la *lasta*, la *komenco* k la *fino* (Bb).

onanismo $\mathbb{F}$. Deflankigo de la seksimpulso, kiu direktigas al memkontentigo per masturbado.

onisko $\mathbb{F}$. Malgranda, multpieda krustulo, vivanta en lokoj mallumaj k malsekaj (*Oniscus*).

ontogenio (Bi). 1 Origino k disvolvigo de la individua estaĵo. 2 La koncerna scienco.

ordinato Δ . La vertikale kalkulata distanco inter unu punkto k la (horizontala) akso de la iksoj, aŭ la nombro mezuranta tiun distancon, en la koordinat-sistemo, kiu servas por difini la situon de punkto sur ebena ; oni ordinare simbologas ĝin per *ipsilono* (y). Kp *ABSCISO*.

orgasmo $\mathbb{Z}$ $\mathbb{F}$. 1 Ekscitigo de korporgano, kun kongesto k ekŝveligo. 2 Tia ekscitigo de la seks-organoj, fina stadio de la koito.

orgojlo $\mathbb{S}$. Malhumila flero.

orkestriono $\mathbb{P}$. Mekanika instrumento, speco de komplika gordo, kiu celas doni impreson de orkestro.

orkito $\mathbb{F}$. Testik-inflamo.

ostologio $\mathbb{H}$. La parto de la anatomio, kiu studas la ostojn.

otido $\mathbb{F}$. Genro el la ordo de haradrioformaj birdoj, relative grandaj birdoj, vivantaj sur stepoj en Afriko, Azio k Eŭropo, karakterizitaj per iom dika kolo, granda kapo k granda, forta beko (*Otis*).

otito $\mathbb{F}$. Inflamo aŭ malsano de la orelo.

otorinolaringologio $\mathbb{F}$. Medicina fako, por la studo k kuracado de la malsanoj de la orelo, de la nazo k de la gorgo.

oz $\mathbb{F}$. Internacia, substantiva suf., signifanta malsanon kaŭzatan aŭ karakterizatan de la ideo esprimita en la radiko : *tuberkul-oz*, *akn-oz*, *pedik-oz*, *argente-oz*, *bakteri-oz* ktp.

ozeno $\mathbb{F}$. Nazmalsano, karakterizita per malbonodoro eliganta el la nazkavajoj.

P

pH $\mathbb{F}$. Negativa logaritmo de la hidrogenjona koncentriteco : *la omega estas mezuro por la acideco de solvaĵo : 7 por neŭtrala, malpli ol 7 por acida, pli ol 7 por alkala*. RIM. La simbolo devenas de « potenco hidrogena » k estas elparolata « poho ».

pado $\mathbb{S}$. Vojeto en kamparo, arbaro ktp : (*f*) *esti sur la omega de la militiro* (kiel la Indianoj dum la estigo de Usono).

padeli ANST **padelo**. 1 Ĉiu el la tabuletoj de ~rado, kiu agas aŭ reagas kontraŭ la akvopuŝo. Kp *TRIGO*. 2 Ĉiu el la platetoj, kiuj estas kline fiksataj sur la

rando de la movrado de turbino, k sur kiu agas la fluido. 3 La plata parto de remilo, per kiu la remisto agas sur la akvon. 4 Ĉiu ekstrema membro de helico. ~1 (ntr). 1 Movigi kun bruo k ŝpruco en akvo, p.p. ~o. 2 (f) Malkvietigi akvon per piedoj aŭ manoj: *buboj ~is en la stratkanalon*. 3 (Ev.) Pagaji. ~rado. Rado provizita per ~oj k uzata aŭ por transdoni al maŝino la movon liveritan de akvofalo (kiel en akvomuelilo), aŭ por movi aparaton, farante puŝon kontraŭ akvomaso (kiel en radŝipo).

paduso 𐀧. Arbeti el sama fam. kiel la merizarbo, kun ovalaj sed pintaj folioj, k longaj panikloj da blankaj, forte odorantaj floroj; la fruktoj, nigraj, pizograndaj, estas ne tute bongustaj, sed manĝeblaj (= grapolcerizujo). (*Prunus padus*).

pagajo ALD: la ~o povas esti simpla (kun unu padelo) aŭ duobla (kun du padeloj). ~1 (ntr). Remi per ~o.

pakto 𐀧. Aparte grava internacia kontrakto: la ~o de la Ligo de Nacioj.

paleolitiko. Prahistoria epoko, koincidanta proksimume kun la kvaternara, k karakterizita per la fabriko de ilaro el nepoluritaj ŝtonoj, kiujn la homoj displitigis aŭ per fajro, aŭ per frapo, aŭ per premo. Kp AŬRIGNACIO, MAGDALENIO, SOLUTEO.

palptacio 𐀧. Malsana, tro rapida aŭ tro forta korbato: *senti ~ojn*.

pampelmuso 𐀧. Speco de dikŝela orango, frukto de ~arbo; la fruktoŝelo estas uzata konfita. ~arbo. Arbo el Malajlando aŭ Hindujo (*Citrus decumana*).

paneo ANST 1 𐀧 Provizora haltigo de ŝipo per velmanovro. 2 𐀧 Akcidenta nefunkciado de aparato: ~o de motoro, de radiofono. 3 Akcidenta halto de motorveturilo. ~1 (ntr). 𐀧. Arangi la velojn, ne brailante ilin, por ke la ŝipo haltu iom da tempo. 2 𐀧 Haldi pro ~o.

Panelo ALD 2 Longa plato, troviĝanta antaŭ la kondukisto de aŭtomobilo, sub la ventŝirmilo, k entenananta la diversajn cifereplatojn, la ŝaltilojn ktp. 3 Analoga plato, ofte el ebonito, sur kiu troviĝas la diversaj reguliloj de radiofono, aŭ de similaj aparatoj. 4 Longa, iom larĝa

peco de tolo, enkadrigita per lignaj stangetoj, sur kiu estas pentritaj reklamoj, sloganoj aŭ bildoj, k kiun oni fiksas antaŭ la publiko (sur fasado, aŭtomobilo ktp).

pankraco. Atletika konkurso, kombinanta la lukton k la bokson.

pansi (tr) 𐀧. Meti sur vundon iajn substancojn, por purigi, kuraci k ŝirmi ĝin kontraŭ eksteraj infektaĵoj. ~ajo. Ĉio, kion oni uzas por ~i. Kp BANDAĜO.

paralakso 𐀧. Angulo, sub kiu oni vidus de astro la radiuson de la Tero; la angulo inter observanto, astro k la Tercentro.

paranojo 𐀧. Psikozo, karakterizita per sistemigita deliro, sufiĉe kohera, kiu tamen povas koncerni nur limigitan temon, lasante normala la menskapablon por la ordinaraj vivbezonoj: la ~uloj misinterpretas ĉiutagajn okazaĵojn en la senco de sia deliro, ĉu pri persekutigo, pri megalomanio, pri mistikeco aŭ pri hipokondrio.

parapeto ANST (forigu la sencon 1.).

parazitologio 𐀧. Scienco pri la parazitaj de la homo.

pareo. Peco el katuno, kun grandaj blankaj desegnoj, kiun la indiĝenoj de Tahiti k de la najbaraj insuloj drapiras ĉirkaŭ la lumbo aŭ la korpo. Kp SARIO.

parenkimo 𐀧. Planta histo, el maldikvandaj, rondcaj vivaj ĉeloj, el kiu konsistas grandparte la karno de molaj fruktoj, la medolo de tigoj ks.

parietalo 𐀧. Pli bona formo, ol parietosto.

paronomazio (G). Sonfiguro, konsistanta en la proksimigo de du sonsimilaj vortoj, ekz-e en « ordo bezonas ordonon » aŭ « post festo venas fasto ».

partikulara. Adj. karakterizanta homon, sekton, partion, popolon, kiu kulturis, flegas k emfazas ĉion, kio apartigas ĝin disde la najbara, prefere al tio, kio estas komuna al ambaŭ. ~ismo 𐀧. Strebo de partio aŭ minoritato al plej granda kultura aŭ politika sendependeco, interne de ŝtato aŭ imperio. Kp AŬTONOMIO, IRENTISMO.

partizano **Z.** 1 Forta aprobanto de iu partio, afero ktp, ofte sen kritika rezono: *la ~oj de Volapuko Z.*; *~a spirito*. 2 Ano de grupo de armitaj civiluloj, militantaj sub la komando de privata ĉefo, ĉu en kontakto kun regula armeo, ĉu memstare, por ĝeni la malamikojn per embuskoj k surprizatakoj, precipe ĉe iliaj malantaŭaĵoj. Kp GERILO.

* **Pasi** ALD ~uml (ntr). Nenifare, sencele, malrapide promeni.

paseo **Q.** Pasintaĵo. ~ismo. Emo laŭdi la ~on, por malsati la nunon.

pasiono (Rk). 1 La suferoj de Jesuo, ekde lia arestiĝo ĝis lia morto sur kruco. 2 Muzika verko pri tiu temo.

pasteŭrizi (tr). Trakti per varmo bieron, vinon, lakton ktp, laŭ la Pasteŭra procedo de parta steriligado.

* **Pato** ALD 2. Pozicio de ŝakludanto, kiu, havanta nur sian reĝon ludeblan, ne povas ludi, ĉar ĉiu ties movo metus ĝin en ŝakon. ~1 (ntr). Esti en tia pozicio.

paŭsi (tr). 1 Reprodukti desegnon, bildon, skribon ktp sur diafana materialo, sekvante ekzakte ĉiujn liniojn de ĝia konturo aŭ detaloj per pinto, plumo aŭ krajono. 2 (f) Sklave reprodukti.

paŭti (ntr). Montri malbonhumoron, malkontentigon ks, antaŭenigante la lipojn en grimaceto.

pederastio **Q.** 1 Deflankiĝo de la vira seksimpulso, kiu nenormale direktiĝas al junaj knaboj. 2 Pli ĝenerale, nenormalaj seksrilatoj kun viro aŭ virino. Kp SODOMIO.

pediatro **Q.** Infankuracisto.

pediatrio **Q.** Studo de la infanmalsanoj.

pedunklo **Q.** Speciala portilo de la floroj.

pekario **Q.** 1 Genro de amerikaj mamuloj el la subordo de parhufuloj, apartenanta al la sama fam. kiel la porkoj, kun forte odoranta glando sur la dorso (*Pecari*): *gantoj el ~ledo*. 2 Specio de proksime parenca genro (*Tayassu pecari*).

penatoj. 1 (H) Dioj de la fajrujo k hejmo ĉe la Romanoj. 2 (f) Hejmo: *reveni al siaj ~oj*.

penicilo **Q.** Genro de fungoj, kiu produktas verdajn ŝimojn sur la putranta pano, fromaĝo ktp (= peniksimo).

penicilino **Q.** Antibiotiko, ekstraktita el la penicilo, k malhelpanta la disvolvigon de la streptokokoj, stafilokokoj k pneŭmokokoj.

peptono **Z.** **Q.** Klaso de albuminoidaj substancoj, en kiujn transformiĝas proteinoj interalie sub la ago de acida solvaĵo de pepsino.

perkuti (tr). 1 Frapi (p.p. malmola objekto kontraŭ alia). 2 Diagnoze frapeti (korpon de paciento). ~ilo. 1 Tiu parto de pafilo, kiu ~as la prajmon por eksplodigi la pulvoŝargon. 2 Medicina instrumento por ~i. ~instrumento **p.** Ĉiu el la instrumentoj, kiun oni sonorigas per frapo.

permanganato **Q.** Salo de permangan(at)a acido: *la ~o de kalio* (*K Mn O₄*) estas forta antiseptiĝo.

permeabla **Q.** **Q.** Tralasiva.

pernio **Q.** Frostabsceso, frostoŝvelo.

persieno **Q.** Fenestrokovrilo, konsistanta el ligna kadro kun vico da oblikve aranĝitaj horizontalaj latoj, por ŝirmi ĉambron kontraŭ suno aŭ varmo: *duklapa, markezforma, levebla ~o*.

pesaro **Q.** Aparato, por subteni la uteron ĉe defaloj aŭ ĉe nenormalaj pozicioj de tiu organo.

* **Peti** ALD ~veturi (ntr). Veturi en aŭto aŭ kamiono, kies kondukanton oni gesthaltigis sur la vojo k ~is pri senpaga transportado.

peticio. Petskribo. ~1 (tr). Peti ion per ~o.

* **Petrolo** ALD: *kruda ~o* (Kp NAFTO); *lampa ~o* (distiliga inter 160° k 280° C., ankaŭ nomata KEROSENO); *~a etero* (distiliga ĉirkaŭ 50° C.). Kp BENZINO, MAZUTO.

piĉo. 1 **p** Absoluta sonalto de tono, skalo, instrumento aŭ voĉo: *alt~a piano; levi la ~on*.

pieroto **Q.** Rolulo en la Itala Komedio k franca pantomimo, rekonebla per lia

farunkovrita vizaĝo k longmanika, malstrikta blanka kitelo. Kp ARLEKENO.

pigmento **z.** 1 Substanco, kiu enestas sub tre fajna formo en haŭto aŭ histo, k donas al ĝi apartan koloron. 2 Kolora substanco en grajna formo, uzata por fari farbojn, k ne solvebla en la ligilo: *feroksida ruĝo, okro ktp estas ~oj*. RIM. La vorto **koloraĵo** estas ĝenerale uzata por organikaj koloraj substancoj, kiuj iafaje povas esti solveblaj.

pigra **z** Mallaborema, malpenema, malvigla.

piĝino. 1 Jargono el anglaj vortoj kun ĉina pensarango, uzata inter Ĉinoj k okcidentanoj. 2 Krude simpligita lingvaĵo, kiun oni uzas parolante al alilingvanoj.

pikniko. Kotizmango en kamparo, dum ekskurso.

pikupo = sonprenilo.

pilafo **z.** 1 Orienta mango el rizo kun ruĝa pipro k rostita viando. 2 Franca mango el densa rizo kun viando aŭ konkaj mulskoj.

pilĉardo Specio de klupeo kun sulketaj operkuloj, kiun oni metas en oleon k konservas en ladaĵ skatoloj sub la nomo sardino (vera sardino) (Clupes pilchardus). Vd ANĈOVO, SARDELO, SARDINO.

piliero Kolonforma masonaĵo, betono aŭ ŝtalo, servanta por subporti plurspanan ponton.

pimpa Gaje loga, dezirekscite eleganta (p.p. vesto aŭ virino).

pinaklo Malgranda ornamaĵo, finiĝanta per piramideto aŭ konuso, uzata kiel kronaĵo de apogarko, tegmento ktp.

pindo. 1 Malnova mezurunuo por likvaĵoj, valoranta proksimume duonlitron. 2 Okono de la brita galjono.

piono Mezonon kun maso inter 260-oble k 280-oble pli granda, ol tiu de elektrono. **Nul~o.** Neŭtra ~o. **Plus~o, Minus~o.** ~oj kun fundamenta unuo de ŝargo respektive pozitiva aŭ negativa.

pipeto Vitra tubo, ofte kun ampolo en la mezo, servanta por depreni certan kvanton da likvo el ujo.

pirueto Kompleta turniĝo, kiun dancisto faras rapide sur unu piedpinto. ~1 (ntr). Fari ~on.

plisi (ntr). Urini.

plitono Genro de grandaj, senvenenaj aziaj serpentoj, kun rudimentaj membroj; ili sufokas siajn viktimojn, k estas ofte tenataj kiel ratokaptantoj en la ĉinaj domoj aŭ ŝipoj (*Python*).

plako ANST **plaki** (tr). Almeti maldikan folion aŭ lamenon el multekosta materialo sur pli dikan k pli ordinaran subportilon: ~i oron sur kupron, mahagonon sur poplan tabulon ktp. ~o, ~aĵo. Plato, tabulo, pario ktp, sur kiun oni ~is ion: *la brilega krono estis nur ~aĵo; fotografa ~o* (vitra plato, ~ita per impresebla substanco); *kruc~aĵo*.

* **Piano** ALD 4 Ĉiu parto de filmo, kiu estis fotita sen lokŝanĝo de la kamero, k kiu povas daŭri de unu sekundo ĝis pluraj minutoj: *la ~o estas en filmo tio, kio estas la frazo en romano; fora* (ĝenerala perspektivo), *meza* (la personoj senzorge de la dekoracio), *proksima* (la personoj ĝistalie), *unua* (la vizaĝo), *ekstra* (nur unu detalo) ~o.

planeo (Avi). Tiu aloforma parto de aviadilo, kies funkcio estas produkti levadon aŭ ŝvebadon.

planktono Tuto de la ĉiaspecaj organismoj, vivantaj en la maroj movate de la akvofluoj, sed ne aktive naĝante: *la ~o kaŭzas la verdan koloron de la marakvo*.

plasto Ĉiu substanco el la moderna grupo de la labormaterialoj, ordinare kun plastikaj ecoj, k prezentantaj, kontraŭ la naturaj analogaj materialoj, superecon de travebleco, pluvimuneco, fortikeco ktp: *oni faras el ~o telerojn, mantelojn, korpojn de aŭto ktp*.

plateno Specio de pleŭronekto, pli granda ol flego, kun ruĝaj makuloj; ĝia karno estas bongusta (*Pleuroctes platessa*). Kp LIMANDO, ROMBO, SOLEO.

plebiscito Decido de loĝantaro per voĉdono pri la demando de ĝia aŭtonomio aŭ de ĝia aparteno al tiu aŭ alia ŝtato.

plejado. 1 Aro de sep steloj en la konstelacio de la Taŭro. 2 (f) Brilfama

grupo de (ordinare sep) personoj, poetoj ktp.

plektro β . Elasta skrapilo, kiun oni tenas en la fingroj, por vibrigi la kordojn de luj instrumentoj (gitaro ks). Kp **PLUKI**.

pletoro 1 ♂ Malsana stato, karakterizita per troo da ruĝaj globetoj en la sango. 2 (f) Nesana troabundo.

plinto 1 ⚙ Kvadrata plataĵo, subportanta kolonon, pilastron, piedestalon ktp. 2 ⚙ Elstara parto de muro, luj super la grundo aŭ la planko, k konsistanta el ŝtono aŭ briko, eksterdome, aŭ el lignaj tabuloj, endome.

plisi (tr). Fari multajn paralelajn faldojn, fiksitaĵojn per kudro aŭ per glado. Kp **FALDI**, **KRISPIGI**. $\sim$ (aj)o. Parto de ŝtofo, jupo, robo ktp, tiel $\sim$ ita.

plonĝi (ntr). 1 (Sp) Lerte sin ĵeti en akvon por naĝi. 2 (Avi) Abrupte k krute malsupreniĝi, direktante malsupren la nazon de la aviadilo: $\sim$ bombi.

pluki ⚙ . Kapti inter la fingroj, k aparte: 1 Rikolti floron, ŝirante ĝin tiamaniere de la branĉo. 2 Depreni, delevi malgrandan objekton: li $\sim$ is *fadeneton de sia maniko*; $\sim$ i *falintan moneron*. 3 β Vibrigi kordojn de instrumento per fingroj, ungoj aŭ plektro.

plumpa ⚙ . Malgracia, maleleganta, pro troa dikeco aŭ krudeco.

Pluralo **ALD** $\sim$ **ismo**. 1 ♂ Doktrino, kiu supozas la universon konsistanta el multaj individuaj estaĵoj, reciproke sendependaj, substance siaspecaj. 2 ♂ Doktrino kontraŭa al totalismo, k celanta konservi la individuecon de la diversaj ŝtat-elementoj, malplimultoj ktp.

Pneŭmatiko **ANST** 1 Parto de la fiziko, koncernanta la gasojn. Kp **HIROSTATIKO**. 2 Mallongigo por $\sim$ a bendo, t.e. bendo kun interna aertubo. $\sim$ a 1. Funkciaĵo per aero: $\sim$ a *bremso*, *depeŝo*, *kuseno*. 2 Elpumpanta la aeron aŭ alian gason el fermita vazo, ĝis pli-malpli kompleta vakuo: $\sim$ a *maŝino*, *pumpilo*.

pneŭmokoko ♂ . Specio de mikrokoko, kiu kaŭzas la pneŭmonion.

pneŭmonio ♂ . Inflamo de unu pulmo (*simpla* $\sim$ o) aŭ de la du pulmoj (*duobla* $\sim$ o).

poŝi (tr). Kuiri (ovon) ĵetante ĝin sen ŝelo en bolantan akvon, al kiu oni aldonis salon k citronsukon: *artiŝokkoroj kun* $\sim$ itaj ovoj.

pogromo. Registare instigita aŭ aprobita amasbuĉo k elrabado de judoj, aŭ, pli ĝenerale, de rasaj aŭ naciaj malplimultoj.

pojno ♂ . Manradiko.

pokero. Usondevena hazarda monludo per kartoj aŭ per kubetoj: $\sim$ vizaĝo (esprimanta neniajn sentojn, kiel konvenas al $\sim$ ludanto).

polara $\square$. Havanta du flankojn kun kontraŭaj ecoj: $\sim$ aj *molekuloj*. **RIM**. La kontraŭaj flankoj estas ofte nomataj « polusoĵoj ». $\sim$ igl. 1 Doni difinitan direkton al la amplitudo de vibrado: $\sim$ igita *tumo*. 2 Elektre igi substancon $\sim$ a; polarizi.

polarimetrio $\square$. Aparato, por mezuri optikan rotacion de la polariga ebena de lumo.

pollandrio. Pluredzeco: *la* $\sim$ o *estas tradicia en Tibeto*.

polifonio β . Arto ludigi samtempe diversajn instrumentojn aŭ kantigi samtempe voĉojn, kiuj faras sian parton ne unisone: $\sim$ a *orkestro*.

polikliniko z ♂ . Medicina k kirurgia kliniko, en kiu oni kuracas diversajn malsanojn.

polikromio. Arto kolori aŭ presi per diversaj farboj: $\sim$ aj *skulptaĵoj*, *potoj*, *mapoj*, *filmoj*.

polimero z . Molekulo konsistanta el la samaj atomoj en la sama proporcio, kiel alia donita molekulo, sed multobla je ĝi laŭ molekula pezo: *paraldehido estas* $\sim$ o *de acetaldehido*; $\sim$ igi; *la* $\sim$ iga *grado*.

polinomo Δ . Ĝenerale, ĉiu aritmetika aŭ algebra esprimo, kiu konsistas el pluraj termoj. Kp **BINOMO**, **TRINOMO**.

pollomjelito ♂ . Epidemia malsano, inflamo de la griza materio de la spino (= infana paralizoj).

polltekniko z . Plej supera teknika lernejo.

polmo Manplato. $\sim$ oludo (Sp). Speco de pilkludo, en kiu oni ĵetas k rejetas la pilkon per nuda $\sim$ o.

poltrona ☿. Malkuraĝa, hontinde timema.

polueto z ♀. Nevola elfluo de spermo sen koito, precipe dum dormo.

* **Poluso** ANST 1 * ☿. Ĉiu el la du punktoj de la ĉielo, ĉirkaŭ kiuj la steloj ŝajne rondiras: la ~a stelo (stelo en la konstelacio de la Malgranda Urso, nun ĉ. 1 gradon distanca de la ĉiela norda ~o). 2 △. Ĉiu el la du punktoj, je kiuj la akso de sfero trafas la sfersurfacon: norda ~o de la tero; ~a distanco (inter du ~oj sur unu sfero); ~aj koordinatoj (distanco ĝis la origino k du orientitaj kosinusoj). 3 □. Ĉiu el la du ekstremaj punktoj de magneto, pilo, baterio ktp, ĉe kiuj aperas kontraŭaj fortoj: *pozitiva, negativa* ~o; *inter* ~a tensio. Kp POLARA.

* **Polvo** ALD ~osuĉilo. Elektra aparato, kiu forigas la ~on, ensuĉante ĝin en sakon.

pomologio ♄. Tiu fako de hortikulturo, kiu speciale rilatas al fruktoj k kultivo de fruktarboj.

ponĝeo. Japanorigina, tre supla ŝtofo el lano k floksilko.

* **Porcio** ANST 1 Dividita aŭ disdonata parto de tuto: *mi devis enŝuti al mi bonan* ~on *da tabako* z; *mi donu al vi bonan* ~on *da batoj* z; *li perdis la malgrandan* ~on *da prudento*, kiun li posedis k. 2 Dividita aŭ disdonata kvanto da manĝaĵo: *li ricevis pli, ol sian* ~on; ~o *da pano*, *da glaciaĵo* k, *da viando* z; *la ~o de Benjamin estis kvinoble pli granda, ol la ~oj de ĉiuj* z; ~olimigo en milittempo; ~okuponoj. ~umil (tr). Limigi la kvanton de tiu aŭ alia nutraĵo, kiun ĉiu rajtos ricevi: *la registaro denove ~umis la kafon*.

pornografio. Priskribo de la moroj de prostituitinoj, k, ĝenerale, literatura pritrakto de malĉastaj temoj.

postilĵono. 1 Rajdanta poŝtveturigisto. 2 Kondukisto de ĉevalveturilo, kiu rajdas unu el la antaŭaj ĉevaloj, en kvar- aŭ sesĉevala jungitaro.

postpozicelo (G). Vorteto, kiu, en iaj lingvoj, ludas la saman rolon, kiel prepozicio, sed estas normale lokita post la koncerna substantivo.

potenciala z. Entenata en la koncerna afero, sed ne evidentiganta en la priparolata momento: ~a signifo de vorto, aktualigita de la kunteksto. Kp EVEN-TUALA.

Pozi ALD ~ejo. En la filmarto, speco de teatro, destinita por ricevi la dekoraciojn, aktorojn ktp, k ebliganta la filmadon de internaj scenoj: *la grandaj ~ejoj havas la dimensiojn de 80 × 40 × 15 metroj, la malgrandaj de 40 × 30 × 12 m.*

povra ☿. 1 Malriĉa. 2 Kompatinda.

pozitono □. Pozitiva elektrono.

predo ☿. Ĉio, kion oni kaptakiras perforte, en ĉaso, milito ktp.

Predikato ANST (G). Frazelemento, esprimanta la agon aŭ staton, kiun estigas la subjekto. En « la muson manĝis la kato », « manĝis » estas la ~o; en « ŝi ŝajnas juna », la ~o estas « ŝajnas juna »; en « for la bataliloj ! » la ~o estas « for ».

predikativo (G). (meti ĉi tien la difinon, antaŭe atribuitan al **Predikato**).

predikta (G). Kvalifikas tempon kunmetitan el esti k la ont- aŭ ot-participio, k esprimantan, ke la ago (aŭ stato) montrata de la participo estas komencota, kiam jam finiĝis la stato montrata de la helpverbo: ~a prezenco (« mi estas manĝonta »), *preterito* (« mi estis manĝonta »), *fuluro* (« mi estos manĝonta ») ktp. Kp PERFEKTA, IMPERFEKTA.

presblopa ♄. Hipermetropa pro maljunigo: *oni komencas fariĝi ~a inter la 50a k la 55a jaroj*.

preventi (tr) ♄. Antaŭmalhelpi (malbonon, malsanon ktp): *tiu drogo ~as la marmalsanon*; ~a medicino (celanta malhelpi la aperon de malsano). ~ejo. Kuracloko, kie oni penas plibonigi la ĝeneralan farton de paciento per ripozo, ekzerco, nutromaniero, medikamentado ktp. ~ilo. Ĉio uzata por ~i malsanon, aŭ gravedigon. Kp KONDOMO.

primaso (Rk). Honora titolo de kelkaj ĉefepiskopoj.

primato ♄. Mamulo havanta nur ok incizivojn k antaŭenrigardantajn okulojn: *prasimioj, simioj k homoj estas ~oj*.

primico (R). Tiu produkto de iu faro plenumita por la unua fojo, kiun la primitivuloj rigardas tabua k oferas al siaj diaĵoj aŭ ŝamanoj: *ĉe la Hebreoj, la ~oj de la grenkampo, de la brutaro, eĉ foje de la homparo lege apartenis al Javeo.*

primuso ☼. Malgranda kuirforno, bruliganta vaporigitan petrolon, ĝenerale uzata en nordaj landoj.

prodiĝi ^G (tr). Malavare disdoni: *la ~inta filo* (Luko XV, 11); *~emulo.*

profilaktiko Z. ☿ Tiu fako de la medicino, kiu esploras la manierojn preventi malsanojn: *persona ~o; ~a procedo, rimedo.*

progresiva. Iom post iom regule pli grandiganta: *~a imposto super la rentoj; allprocenta ~eco de limdepago.*

prohibicelo ⚡. Leĝa aŭ dekreta malpermeso importi aŭ eksporti tiujn aŭ aliajn varojn, fari tiun aŭ alian komercon aŭ industrion (speciale tiujn de la alkoholaĵoj).

propagi (tr) □. Disvastigi laŭ rektaj linioj: *~i la lumon, vibrojn ktp. ~iĝi. Iĝi ~ata: sono ~iĝas kun rapideco de po 340 m. en sekundo.*

propedeŭtiko Z. Prepara, inica instruado.

Propozicelo ALD 2 (Logiko). Juĝo esprimita per vortoj. 3 ☿ △ Formala prezentado de demonstrata teoremo, de pritraktota argumento ktp.

proprietio ⚡. Rajto plene uzadi, disponi k eĉ detrui aĵon, en la limoj de la ekzistantaj leĝoj: *ne ĉiu posedanto havas la ~on de sia posedaĵo; individua, kolektiva, komerca, literatura ~o. ~aĵo.* Objekto de ~o. ~i (tr). Ĝui la ~on de io. ~ulo. Tiu, kiu havas ~on super io. **Eks~iĝi.** Senigi iun je lia ~aĵo, laŭ leĝa proceduro k kun kompenso: *eks~igo pro publika utileco.*

proteino ☿. Granda grupo de nitrogenhavaj substancoj, komplikaj kombinaĵoj de aminoacidoj, kiuj estas, krom sukeroj k grasoj, la ĉefkonsistaĵo de la vivantaj korpoj: *ovoblankaĵo estas ~o.*

protezo ☿. Arto anstataŭigi naturan

organon aŭ korpoparton per artefarita peco: *~a aparato, kruro, dentaro.*

protono □. Pozitiva nukleono, atomkerno de malpeza hidrogeno.

protuberanco Z. 1 ♥ Elstarajo videbla sur la kranio. 2 ☼ Luma elstarajo, videbla sur la rando de la sundisko.

provincialismo Z. Lingva apartaĵo propra al provinco: *tiuj «novaj» vortoj prezentos nenion alian ol ~ojn de la unu lingvo internacia Z.*

prurigo ☿. Vario de jukanta haŭtmalsano.

psiko ALD ~ozo ☿. Mensa malsano ne kaŭzata, kiel la neŭrozo, de organa lezo aŭ difektiĝo: *mania-deprimiĝa ~ozo.* Kp PARANOJO, MITOMANIO, SKIZOFRENIO, MANIO, MELANKOLIO. ~astenio. ~ozo karakterizita per tim-obsedoj aŭ impulsobsedoj, k povanta iĝi delira. ~oneŭrozo. Mensa malsano, meza inter ~ozo k neŭrozo (ekz-e la histerio, la frua demenco ktp).

ptomaino ☿ ☿. Speco de — ofte tre toksaj — alkaloidoj aŭ organikaj bazoj, formiĝantaj en animalaj histoj dum putrado, aŭ eĉ dum vivo sub influo de iuj mikroboj.

***Pudro** ALD ~ujo. Malgranda skatolo, kun, ordinare, interna speguleto k ~ilo, kiun la virinoj kunportas en la mansako.

pugo ☿. La du gluteoj ĉe homo: *la bel~a Afrodita* (fama helena statuo); ~mezuro (por alĝustigo de jupo aŭ de pantalono).

pulovero. Trikitita torsovesto, kiun oni surmetas pasigante la kapon k la brakojn tra la tiucelaj aperturoj: *ferzea ~o kun rondigitaj ripoj.*

pum I Z Onomatopeo, esprimanta subitan k bruan falon.

pumo ☿. Arbogrumpa amerika rabobesto el la genro feliso, kun unukolora, flava felo, en Ameriko ofte nomata «leono» (*Felis concolor*).

pundo. Brita monunuo de kalkulo, valoranta 20 ŝilingojn (= sterlinga ~o).

punkoil (tr) ☿. Trabori per nadlo la parion de akcidenta aŭ natura kavaĵo de

la korpo, por elĉerpi la entenatan likvaĵon: $\sim i$ *pieŭron*. $\sim o$. Tia kuraca procedo: *lumba*, *toraka* $\sim o$; $\sim nadlo$.

* **Puŝi** **ALD** **Re~ado** ☞ ☞ . Freŭda esprimo, por difini la agon de la nekonscia

forto (= cenzuro), kiu re~as en la subkonscion la ideojn, dezirojn, memoraj-ojn kontraŭajn al la moraleco de la paciento.

putino ☞ . Prostituitino.

R

racionala Z . 1 ☞ Racia. 2 Δ . (p.p. nombro aŭ kvanto) Ekzakte esprimebla sen uzo de radikalo.

radaro $\square$. Aparato por malkovri malproksimajn objektojn k ekzoni iliajn ĝustajn direkton k distancon per reflektigo de elektromagnetaj ondoj de kelkcentimetra ondolongo.

radiano Δ . Angulo, kies arko estas egala al la radiuso.

radiatoro ☞ . Tubaro destinita por radiigi la varmon de centra fajrujo, aŭ por malvarmigi, per tia radiado, la temperaturon de motoro.

radiestezo. Arto, per kiu iaj personoj pretendas malkovri kaŝitajn objektojn, nekonatajn subterajn akvojn ktp dank'al la detekto de misteraj radioj per pendolo aŭ vergeto.

radikalo **ALD** 3 Δ . Signo ($\sqrt{\quad}$), per kiu oni montras, ke de la nombro aŭ kvanto skribita sub ĝi, oni konsideras la radikon, kies indico troviĝas inter la $\sqrt[3]{\quad}$ branĉoj de la V-parto; ekz-e $\sqrt[3]{7} =$ tria radiko de 7.

radioaktiva $\square$. Elsendanta tiajn radiojn, kiajn elsendas radiumo: $\sim eco$. Kp **ALFA**, **BETA**, **GAMA**.

radiofono ☞ . Radiofonia ricevilo.

radiuso **ALD** 2 Δ . Duondiametro. 3 Distanco al punkto rigardata kiel centro: *flug~o de aviadilo* (= duono de la povdaŭro).

radono ☞ . Rn. Radioaktiva inerta gaso, kun atomnumero 86, atomepozo 222 (= nitono).

raglano. Surtuto sen ŝultraj kunkudroj, en kiu la manikoj deiras tuj de la kolumo; la aperturo de la poŝoj estas vertikala, kun larĝa refaldo.

rajono ☞ . Internacie adoptita nomo por artefarita silko. Kp **NILONO**, viskoso.

rajpi (ntr). 1 (p.p. maŝino aŭ motoro) Difektigi pro nesufiĉa lubrikado. Kp **ERODI**. 2 (p.p. metalpecoj) Alfiksiĝi, kvazaŭ lutigante, pro manko de lubrikajo.

ramadano (R). La naŭa monato de la Islama jaro, dum kies ĉiuj taghoroj la muzulmanoj strikte fastas. Kp **KARESMO**.

rangifero ☞ . Genro de arktaj remaĉantaj mamuloj el la subordo de parhufuloj, fam. de cervedoj, kies ambaŭ seksoj portas kornojn (= boaco, norda cervo) (*Rangifer*).

rapsodo Z ☞ . En la komenco de la helena civilizo, migra recitisto de eposoj.

rapsodio Z . 1 ☞ . Ĉe la antikvaj Grekoj, eposa poemo, aŭ parto de ĝi, taŭga por esti recitata per unu fojo. 2 ☞ Komponaĵo prilaboranta popolaĵn ariojn.

Raso **ALD** $\sim ismo$. Politika aŭ religia sistemo, kiu baziĝas sur la kredo, ke unu $\sim o$ aŭ gento havas historian aŭ mistikan mision, k kiu, por certigi ĝian plenumadon, celas konservi tiun $\sim on$ aŭ genton pura per malpermeso de miksedziĝoj ktp.

ravino (Ge). Profunda kruta valetto en montaro. $\sim igl$. Estigi ~ojn en monto (p.p. pluvago).

Reakcio **ALD** 3 $\square$. Reago, kontraŭago, per kiu ĉiu materia punkto kompensas agon aplikatan al ĝi: *la ago k la ~o estas egalaj k malaj*. 4 ☞ Antaŭenmovo estigita sen mekanika perilo (kiel rimenoj, radoj ktp), sed per ellaso de ia kvanto de movo al la malantaŭo. $\sim aviadilo$. Aviadilo, kies movoforton produktas la ellaso al la malantaŭo aŭ de gasigita substanco (fuz-aviadiloj) aŭ de aero suĉata ĉe la antaŭo, kunpremita de

turbino k repelata ĉe la malantaŭo je pli granda rapido (jet-aviadiloj) : *~aviadilo kun delloforma alo*.

reaktoro ☼. Aparato produktanta la antaŭenmovon de aviadilo, sen helpo de helico, per senpera reakcio, utiligante la ĉirkaŭan aeron kiel karburajon (kio distingas ĝin disde la fuzaĵoj).

Reala ALD **Super** ~ismo ☼. ♣. 1 Psika aŭtomatismo, per kiu oni celas esprimi parole, skribe, aŭ aliamaniere, la ~an funkciadon de la profunda penso, ekster ĉia cenzuro aŭ kontrolo de la racio, ekster ĉia estetika aŭ morala prizorgo. 2 Arta skolo, kiu penas apliki tiun programon.

recitalo. Koncerto de unu artisto, aŭ de solisto kun akompananto.

refektorio ☼. Granda manĝoĉambro en monaĥejo, kastelo ktp.

reflekso (Bi). Movo, sendependa de la volo, estigita kiel nevola respondo al nervostimulo : *kontraŭflanka ~o* (estiganta ĉe la flanko kontraŭa al tiu de la ekscito). **Kondiĉita** ~o. ~o, kiu, primitive estigita de unu ekscito, estis asociita pro kutimo al alia malsama ekscito, kiu finfine akiras la kapablon estiĝi la unuan ~on : *la kondiĉita ~o estis malkovrita de I. Pavlov en 1904*.

refleksivo (G). Speciala formo, per kiu, en iaj lingvoj, oni anstataŭigas la personpronomojn (aŭ la posedajn adjektivojn), por eviti konfuzon, dank' al ties ekskluziva funkcio reprezenti la subjekton (respektive, esprimi la posedantecon de la subjekto) jen de la frazo, jen de la propozicio, jen de la laste esprimita ag-vorto : *en Esp. la ~o estas uzata nur ĉe la 3a persono*. Kp si, sia.

reflekti ALD ~o ☐. Geometria operacio, per kiu unu figuro estas ŝanĝita en sian ~itan bildon, per inversigo de unu direkto. **Centra** ~o. Geometria operacio, en kiu ĉiuj radiusvektoroj de centro al ĉiuj punktoj de la figuro estas inversigitaj.

reflektoro 2. Aparato destinita por reflekti lumon ; aparte, tia aparato uzata por pliiintensigi la lampojn de aŭto, motorciklo ks, k tiel lumigi la vojon antaŭ ĝi.

reformatoro 2. Reformisto : *la eksperimentajn ~ojn mi ĉiam tenis por danĝeraj 2*.

refreno ☼. Verso aŭ versgrupo regule ripetata post ĉiu strofo de kanzono, balado ks.

* **Regl** ALD **Mem** ~anta. En cibernetiko, adj. difinanta ĉiujn mekanismojn, kiuj, same kiel la nervaj aŭ cerbaj mekanismoj, korektas mem siajn aktualajn efikojn laŭ la informoj liveritaj de la antaŭaj efikoj per retrokuplado.

regeneracio 2. Regenerado.

reglamentl 2 (tr). Submeti al regularo : *la plimulto da homoj bezonas por sia vivo ian eksteran ~adon 2*.

* **Regulo** ALD ~1 (tr) ☐. Per moveblaj instrumentoj direkti la intenson, la rapidon de maŝino aŭ la agmanieron de aparato ktp. ~ilo. Instrumento, per kiu oni regulas.

* **Reĝo** ALD 2 (f). Plej potenca industriestro en sia fako : *la ~o de la alumetoj, de ŝtalo, de petrolo*. 3 Ŝaka ĉefa peco, kiu devas esti ŝirmata kontraŭ mato : *~a kavaliro, kuriero, turo* (metitaj sur la ~a flanko je la ludkomenco). 4 Karto surhavanta bildon de ~o, k ordinare ranganta ĵus post la aso k antaŭ la ~ino.

reklamacii (ntr). Turni sin al oficisto ktp, postulante, ke la ŝuldata servo estu plenumita ; plende depostuli ion, kion oni rajtas ricevi : *ne ricevontoj bonvolu ~i*.

rekviemo ALD 2 ♪. Komponaĵo por meso kun ~o.

relaĵo ANST = relaĵso.

relaĵso ☐. Aparato, kiu ricevas malfortan efikon k kiu siavice resendas la saman aŭ similan efikon fortigitan, aŭ kiu resendas diferencon efikon deziritan. La efikoj ricevataj k elsendataj povas esti mekanikaj movoj, elektraj kurentoj, pulso de lumo ktp : *~obremso, ~odirektiloj*; *~omotoro* (= servomotoro). Kp KUPLADO, CIBERNETIKO, MEMREGANTA.

* **Rento** ALD ~umo. Interezo.

repliko. 1 Respondo al tio, kion alia respondis : *sen~a argumento*. 2 (Tea) Lastaj vortoj de la rolpeco de unu aktoro, servantaj kiel signalo al alia aktoro, ke

tiu enscenigu aŭ ekparolu: *doni, maltrafi la ~on*. 3 ♣. Duplikato, kiun la artisto mem faras pri unu sia verko. ~1 (x). Fari ~on.

reportero 2. Jurnalisto, kiu kolektas informojn, fotojn, intervjuojn por la gazetaro aŭ por filmgazeto.

represzallo ۞. Ago, en si mem jure malpermesita, per kiu unu ŝtato respondas al kontraŭjura ago de alia ŝtato: ~e forbruligi vilaĝon.

repudii (tr) ۞. Jura rompo de geedziĝo, atingebla per unufanka decido de la edzo, sen interveno de jura instanco: *la ~o estis la sola formo de eksedziĝo ĉe la Hebreoj*.

responsi (ntr). Prirespondi, respondi.

retrati (tr). Repreni la disponon de sumoj, kiujn oni deponis: *la banko ne povis sufiĉi al la ~oj, k bankrotis*.

retreto ۞. Ceda returniro de armeo, kiu forlasas pozicion sub la premo de la malamiko.

reversi (tr). Rekudri eluzitan veston, tiel ke la interna flanko de la ŝtofo fariĝas la ekstera: ~ebla ŝtofo (utiligebla sur ambaŭ flankoj).

riceli (tr) ۞. Konscie helpi ŝteliston aŭ rabiston, ricevante la ŝtelitaĵon por ĝin konservi, kaŝi aŭ memprofiite vendi.

rigi (tr) ۞. Provizi ŝipon aŭ maston per ĉiuj necesaj ŝnuroj, pulioj k veloj, k ilin almeti en difinita aranĝo: *mova, senmova ~ilaro*. ~o. La aranĝo de mastoj, veloj k ŝnuraro en ŝipo, boato aŭ barko.

* **Ripo** ALD 2 ۞. Elstaranta linio aŭ listelo de iaj organoj, precipe de folio (plej facile videbla dorsflanke de la limbo), k de iaj fruktoj. 3 En ŝtofo aŭ trikaĵo, streko konsistanta en serio da maŝoj, faritaj en la sama loko en ĉiu linio.

ristorno £. 1 Valoraĵo (kredito, mono, ĉeko ks), kiun banko, asekurkompanio ks prenis aŭ ricevis provizore kiel garantiaĵon por kovri ian riskon, k kiun ĝi redonas tute aŭ parte al la kliento, kiam la risko malaperis. 2 Tiu parto de la profitoj, kiu en kooperativo, en mutuala asekursocieto aŭ en iu analoga entrepreno estas repagata al la societanoj je la fino de

ĉiu aktivperiodo. 3 Ĉia sumo repagita al kliento el ia ajn kaŭzo (eraro de kalkulo, rabato ktp). ~1 (tr). Transspezi ~on.

riveli ALD 2. Revelacii.

Robo ALD Sub~o. Virina nupeca subvesto, kiu kovras la korpon de la brusto ĝis super la genuoj: *sub~o el ĉina krepo, el nilono*.

roboto. 1 Homaspekta aŭtomato, kapabla obei certajn ordonojn k fari komplikajn taskojn. 2 (f) Maŝinsimila, senpersonigita laboristo.

romanika ۞. Prezentanta la konstrustilon, kiu disvastiĝis en la okcidenta Eŭropo ĉirkaŭ la 10a jarcento, inter la malapero de la klasika romana stilo k la apero de la gotika, k kiu estas karakterizita per duonsferaj volboj, rondarkaj fenestroj k apogpilastroj: ~a preĝejo, arlo.

rotario. Tutmonda multifaka societo, kiu celas internacie helpi al la homaro, k kies kluboj povas enteni nur po unu reprezentanto de unu difinita profesio.

rotoro ۞. 1 Rotacianta parto de dinamomaŝino. 2 (Avi) Granda helico, kun 2, 3 aŭ 4 padejoj k vertikala akso.

rubekolo ۞. Malgranda specio el la ordo de paseroformaj birdoj, el fam. de turdedoj, facile rekoneblaj pro ruŝtruga brusto (= ruĝgorĝulo) (*Eriothacus rubecula*).

rudro ۞. Vertikala plato aŭ tabulo, ordinare ĉirkaŭŝikita al la posta steveno, k ebliganta la stiradon de la ŝipo.

rufa ۞. Flavruĝa, arde flava (precipe p.p. haroj).

rugbeo. Speco de futbalo, ludata de du trupoj el po dekkvin ludantoj per ovalforma pilkego, kiun oni portas k ĵetas mane.

* **Ruli** ALD ~igi. 1 (forigu la unuan ekzemplon!)... 2 Antaŭenigi dank'al la turnigado de la subportantaj radoj: *veturiloj ~igadis brue tra la stratoj* B; *la kaleŝo ek~igis for* 2. 3 ۞. Transverse balanciĝadi, alterne suprenigante babordon k tribordon: *la ~igado estas pli ĝena ol la tangado*. 4 (Avi) Angule moviĝi ĉirkaŭ la longakso: *fari plen~igon*.

Kp LOPO. ~bloko. 1 (Ev.) Pulio. 2 Mallonga cilindro el ŝtalo, kiu estas uzata por faciligi per sia ~igado la glitadon de du pecoj unu sur la alia. ~lagro. Lagro, konsistanta el ~bloketoj. ~kurteno. Speco de kurteno, kiu levigas ~igante en la supra parto ĉirkaŭ ligna aŭ metala stango: ~kurteno de fenestro, de montrobutilo. ~ringo. Granda malpeza ringo el ligno aŭ fero, kiun infanoj ~as kurante flanke de ĝi k frapante ĝin per bastoneto. ~tranĉilo. Ruleto 2.

ruleto z. 1 Hazardludo, en kiu la gajnanto estas montrata per la halto de globeto sur unu el la fakoj de turniganta plataĵo. 2 ♀ Ilo, kiu konsistas el muntaĵo k libere turniganta radeto kun tranĉaŝando, k kiu oni uzas por tranĉi, rulante ĝin sur la supraĵo de la tranĉota peco.

rupio. Argenta monunuo en Hindujo.

*Rusto ALD 2 ♀. Kategorio de plantmalsanoj.

S

saboti (tr). (p.p. laboristoj) Intence difekti maŝinon, ilaron, fuŝi taskon ktp, por malgrandigi la profitojn aŭ potencon de la mastro aŭ de la reganta klaso aŭ ŝtato: *la elreliĝo de la trajno estis atribuita al ~ado*.

sadismo ♀. Perversa psika stato, en kiu la seksa instinkto estas fortege ekscitata de la vidado de doloro, k trovas kontentigon nur en miksado de krueleco kun erotikeco: ~a temperamento; ~ulo.

sadisto. Sadismulo.

sadukeo z (R). Ano de hebrea konservatista partio, kiu akceptis nur la skriban Leĝon, k rifuzis la piemajn popolkutimojn k la tro modernajn kredojn, kiel la transmorta vivo, la senmorteco de la animo, la ekzisto de anĝeloj ktp. Kp FARISEO.

safismo ♀. Deflankigo de la virina seksimpulso, kiu direktigas nenormale al alia virino: ~ulino (sinonimo: *les-banino*). Kp SODOMIO.

*Sako ALD (post 2 la ekz-ojn): *dorso~o* (Kp TORNISTRO), *krom~o* (kun rimeno transŝultre metita), *kuŝo~o*; *man~o de virino*; *parfum~eto*.

sakarino ♀. Blanka substanco, uzata kiel doliĝilo anstataŭ sukero, kiam tiu estas malsaniga aŭ rara — $C_6H_4(SO_2)$ (CONH).

sakarozo ♀. La ordinara sukero, tia kian oni ekstraktas el sukerkanoj aŭ sukerbetoj — $C_{12}H_{22}O_{11}$.

sakeo. Japano rizalkohola drinkaĵo.

saksifrago ♀. Multpetala dukotiledona rokplanto (*Saxifraga*).

salamo. Speco de kolbaso, dika, malmole farĉita el malgrasa porkviando, tre longe konservebla.

salicilato ♀. Salo de salicilata acido — $C_6H_4(OH)COOH$.

salikoko ♀. Komuna nomo por pandaloj k parencaj malgrandaj krustuloj.

salpingo ♀. Ĉiu el la du duktoj inter la ovario k la utero. ~ito. Infamo de ~o.

samgo (R). La komunumo de la Budaanoj; la eklezio de Budao.

samumo. Varmega, seka, sabloportanta dezertvento en Afriko k Araba lando.

samuraĵo. Ano de la feŭda militista kasto, vasalo de daimio, en la malnova Nipono.

sandviĉo. Mankaĵo konsistanta el ia nutraĵo metita inter du pantrankoj: *ŝinka, ova, kaviara, kukuma ~o*. ~homo. Homo, promenanta en la stratoj kun du aŝtubuloj pendantaj de liaj ŝultroj, unu antaŭe k la alia poste.

sangvina ANST Riĉtemperamenta, gajhumora, optimista.

sanskrito z. La antikva, sankta lingvo de Norda Hindujo, la plej malnova konata membro de la hind-eŭropa lingvo-familio.

sario. Longa strio el katuno aŭ silko, kiun Hindinoj volvas k drapiras ĉirkaŭ la korpo. Kp PAREO.

satiriazio 𐀓. Nenormale intensa seksimpulso ĉe viro. Kp NIMFOMANIO.

savano 𐀔. Senarba, granda, herbricha ebenajo, aparte en Tropika k Suda Ameriko. Kp STEPO.

Sceno ALD 𐀔aro. Detala redaktaĵo de la diversaj 𐀔oj de teatraĵo, filmo ks : 𐀔aristo.

sedativo 𐀓. Medikamento por moderigi tro aktivan funkcion de organo aŭ kvietigi doloron.

sekanto ANST 𐀔. 1 Sekanto. 2 La inverso de kosinuso.

* **Sekci** ALD 2 𐀔. (p.p- linio aŭ ebena) Tranĉi (angulon, edron, geometrian aŭ planimetrian figuron ktp) : 𐀔anto (𐀔anta linio); *du𐀔anto* (linio, dividanta unu angulon en du egalajn angulojn); *tri𐀔i* (dividi en tri egalajn partojn). 3 𐀔 Reprerenti la internon de objekto, desegnante ĝin tia, kia ĝi aperas, se oni tranĉus ĝin laŭ ia ebena : 𐀔o de la katedralo perpendikla al la transepto; transversa, laŭlonga 𐀔o de fervoja trako. 𐀔aĵo 𐀓. Maldika tranĉaĵo preparita el esplorota organo k studota sub la mikroskopo.

selekti (tr). 1 (Bi) Elekti kun la celo plibonigi specion, rason ktp. 2 𐀔. Ricevi difinitan ondolongon, eliminante la najbarajn k ne ĝenate de ili. 𐀔ado. 1 Ago 𐀔i. 2 (Bi). Tiu fenomeno, ke la plej taŭgaj individuoj k specioj pludivivas, dum la malpli taŭgaj formortas pro la vivbatalo : la natura 𐀔ado. 𐀔iva 𐀔. Kapabla 𐀔i ondon.

seleno 𐀓. Se. Elemento, metaloido, kun ecoj similaj al tiuj de sulfuro, uzata interalie pro la lumsentivaj ecoj; atomnumero 34, atomepozo 79,2. 𐀔elo. Lum-sentiva ĉelo, kun « bartavolo » el 𐀔o.

semantemo (G). Ĉiu el la lingvaj elementoj, esprimantaj ideon pri io konkreta aŭ abstrakta (ekz-e : dom, kur, flav, just ktp). Kp MORFEMO.

semestro. Duonjaro : 𐀔a revuo.

* **Senco** ALD 3 𐀔. Ĉiu el la du manieroj, en kiuj io povas moviĝi laŭlonge de unu linio : *du fortoj povas havi unu saman direkton k du malsamajn 𐀔ojn*.

* **Sendi** ALD Dis 𐀔 (tr). Disaŭdigi parolon, muzikon ks per radiofonio. Dis 𐀔ilo 𐀔. Aparato por dis 𐀔i radiofoniaĵojn. Trans 𐀔i (tr). Dis 𐀔i ion, kion oni ricevas de alia 𐀔ostacio. 𐀔ostacio. La loko, el kiu oni dis 𐀔as radiofoniaĵojn.

sepulti (tr). Prizorgi kadavron laŭ iu el la tradiciaj procedoj. 𐀔(ad)o. Ĉia maniero, kiel oni prizorgas la korpon de mortinto, ĉu per forlasado, entombigo, kremacio, mumigo, senkarnigo aŭ kani-balismo. 𐀔ejo. Loko, kie estas konservataj la restaĵoj de mortinto.

sero ALD (foriginte : Vd SERUMO) : arlefaria 𐀔o (solvaĵo de natria klorido po 7 el mil). 𐀔umo 𐀓. 𐀔o de aktive imunigitaj bestoj, uzata por kuracado.

serĝo. Malpeza, diagonale teksita lana ŝtofo.

serpilo 𐀓. Ia sovaĝa timiano (*Thymus serpyllum*).

serumo ANST Vidu SERO.

sesio 𐀓. Kunsida periodo de parlamento, asembleo aŭ juĝa instanco : ordinara, eksterordinara 𐀔o.

sezamo ALD 2. Magia aŭ mistera rimedo, por atingi ion ordinare neatingeblan (aludo al fabelo de la Mil k Unu Noktoj : *Ali Baba*).

sfenoido 𐀓. Osto de la bazo de la kranio.

sidera 𐀓. Rilata al la steloj : 𐀔a lago (tempo inter du sinsekvaj pasoj de unu stelo sur la elektita meridiano; ĉirkaŭ 4 minutojn pli mallonga, ol la suna tago); 𐀔a horo, jaro, horloĝo.

sleno 𐀓. Ruĝebruna pigmento uzata en farboj (ankaŭ nomata : 𐀔a tero).

siklo 𐀔. Antikva mezurunuo pri pezo k mono, ĉe la Egiptoj k Hebreoj (= ĉirkaŭ 6 gramoj).

silepso (G). Frazfiguro, per kiu oni akordigas vortojn inter si ne laŭ la formo, sed laŭ la ideo, aŭ male. Ekz-e : « via idaro (= idoj) estos fremduloj en lando, kiu ne apartenas al ili » 𐀔; « la popolo malpaci kontraŭ Moseo, k ili diris... » 𐀔; « ŝi forlasis sian koleron k ĉaron ».

silio 2. Elementa feo de aero.

simuli (tr) 𐀀. Ŝajnigi (malsanon, frenezon ktp): *tiu histeria virino estas nur ~antino.*

sinekuro. Ofico, el kiu oni tiras profiton k honoron, k kiu postulas nenian aŭ tre malgravan laboron aŭ zorgon.

sinki (ntr). Malrapide malsupreniri; fali, retenate de resto de ŝancelita ekvilibro, aŭ de la denseco de la medio: *la torpedita ŝipo ~is sub la okuloj de la konvojistoj; ŝi ~is en tiajn brakojn.*

Sinkopo ANST 1 𐀀. Subita forta sveno. 2 b Intenca mislokigo de la regula akcento.

sinkrociklotrono □. Ciklotronsimila maŝino kun variigata oscilfrekvenco de la elektra kampo. La jonoj, akcelataj de ~o, trairas la spacon inter la D-formaj partoj, dum la elektra kampo ankoraŭ ne atingis sian maksimuman valoron; la relativeca maso de la korpuskloj kreskas proksimume proporcie kun la osciltempo.

sinkrona 𐀀 □ 𐀀. Okazanta samtempe: *la ~eco de tiuj du religiaj movadoj estas signifoplena.* ~igl. 1 Okaziĝi en la sama tempo. 2 Fari, ke horloĝoj montru la saman, unuforman tempon.

sinkrotrono □. Maŝino iom simila al ciklotrono, sed kun sekciigita kava ringo, anstataŭ du D-formaj partoj, k kun variigata magneta kampo. La elektronoj aŭ jonoj, akcelataj de ~o trairas la spacon inter la sekcioj de la ringo, dum la elektra kampo ankoraŭ ne atingis sian maksimuman valoron; la relativeca maso de la korpuskloj kreskas proksimume proporcie kun la magneta maso.

sinovio z 𐀀. Viskoza likvaĵo, kiu lubrikas la membranojn de la artikoj: *elfluo de ~o.*

sionismo z = cionismo.

Sireno ALD 3 Fortsona avertilo, uzata sur ŝipo, en fabriko, en kontraŭaviadilaj alarmstacioj ktp.

sistematiko (Bi). Scienco pri la grupigo de animaloj k plantoj laŭ ilia reciproka parenceco.

skafaldo 𐀀. Provizora konstruo el traboj aŭ stangoj k tabuloj, kiun oni

starigas ĉirkaŭ konstruata aŭ riparata domo, por ebligi al masonistoj, murŝmiristoj ktp fari sian laboron. ~1 (ntr). Starigi ~on.

skafandro 𐀀. Hermetika vesto, garnita per vitra k metala kapujo, k regule provizita per freŝa aero, per kiu oni povas iri k labori subakve: ~isto.

skalaro □. Grando, kiu ne havas direkton: *la potencio estas ~a granda.* (La malo estas vektoro).

skeĉo (Tea). En filmo, revuo, ktp, mallonga, ordinare komika sceno, formanta kompletajn. Kp GAGO.

skizofrenio 𐀀. Psikoneŭrozo, karakterizita per mensa senkohereco, atinganta iajfoje ĝis disduiĝo de la personeco.

skizoida 𐀀. Adj. karakterizanta temperamenton de homo, inklina al la interna mensvivo, volonte enfermiĝanta en si mem k rifuzanta agordiĝi kun sia medio.

skotero 𐀀. Speco de motorciklo kun malgrandaj radoj k malfermita kadro iom karenforma, en kiu la kondukanto sidas ne rajde, sed en seĝo simila al tiu de aŭtomobilo.

skroto 𐀀. Haŭta envolaĵo de la testikoj: ~a hernio, inflamo.

skvalo 𐀀. Genro de malgrandaj ŝarkoj kun egalaj dentoj k kun dornoj antaŭ la dorsaj naĝiloj (*Squalus*).

slogano. Konciza frapanta formulo aŭ frazo, utiligata por reklamo aŭ propagando. Kp DEVIZO, MOTO.

smokingo. Eŭropa ceremonio vesto por viroj, malpli ceremonio ol frako.

sodomio 𐀀. Deflankiĝo de la vira seksimpulso, nenormale direktiganta al viroj (= viradulto z). ~1 (x). Trakti viron kvazaŭ inon. (Kp Genezo XIX, 5).

sojo 𐀀. Legomo, genro de papiliacoj, devenanta el Suda Azio, k liveranta grajnoj riĉajn je nitrogenaĵoj k grasoj: ~fabo, ~lakto, ~a saŭco. (Soya).

* **Sola** ALD RIM. sol- estas escepte uzata kiel prefikso, kun la senco de ununura, en la vortoj: ~infano z, ~flio, ~flino.

solitero *z.* 1 Juvelo garnita de unu sola diamanto. 2 Nomo de diversaj ludoj (per stangetoj, kartoj ktp), kiujn oni ludas sola.

solutreo (H). Periodo de la supera paleolitiko, ĵus antaŭa al la magdalenio, k karakterizita per plej perfekta prilaboro de la ŝtonoj, precipe silikoj, k per eltrovo de la kudriloj kun trueto.

somiero. Tiu parto de la garnajo de lito, metita sur la litkadro k sub la matraco, k konsistanta el ligna aŭ metala fram, interne de kiu troviĝas risortoj elastigantaj la supran surfacaĵon.

* **Soni** **ALD** ~efektoj. Artefaritaj bruoj, kiujn oni produktas en radio- aŭ filmoludejo, por imiti la naturajn k pliversajjnigi la prezentadon. ~**ekipaĵo**. Tuto de la elektroakustika ilaro, ebliganta la kaptadon k reproduktadon de sonoj en filmo. ~**filmo**. Filmo akompanata de muziko registrita sur la sama strio, kiel la bildoj. ~**izoli** (tr). Izoli kameron, ĉambron ktp tiamaniere, ke la eksteraj sonoj ne povas tien penetri. ~**prenilo**. Aparato, per kiu oni transformas en elektrajn kurentojn la mekanikajn vibrojn de gramofona nadlo iranta sur disko. ~**serpento**. Krotalo. ~**streko**. Tiu mallarga streko, sur filmostrio, kie enskribiĝas, sub formo de zigzaga linio, la lumvarioj respondaj al la paroloj aŭ sonefektoj. ~**tabulo**. Tiu supera parto de la korpo de violono, en kiu estas ~truoj k supre de kiu estas streĉitaj la kordoj. **Super** ~**a**. Transiranta la rapidecon de la ~o (po 340 m en sekundo en normala aero).

sori (ntr) (Avi). Suprenĝlisi en leviganta termika fluo.

sordino *b*. Dampilo por violono ks.

spano. 1 Δ Malnova mezurunuo de longo, proksimume egala al la distanco inter la ekstremoj de la dika k de la eta fingro de disetendita mano. 2 Δ Distanco inter la apogpunktoj de du pilieroj de ponto.

sparko **ALD** ~ilo. Tiu organo de eksplodmotoro kun elektra eksplodigilo, kiu produktas interne de la cilindro la ~on eksplodigantan la gasmiksajon.

specio. 1 Δ ∇ . Unuo de la botanika-zoologia sistematiko, subdivido de genro

aŭ de subgenro, konsistiganta specon de plantoj aŭ bestoj kun distingeblaj komunaj ecoj, grupon da individuoj, kies membroj povas interkruĝigi k heredigi siajn karakterizaĵojn (= speco 2.) (*species*). 2 $\star$. Klare difinita tipo de mineralo: *biotilo k muskovito estas ~oj de glimo*. **Sub**~o. Grupo de individuoj apartenantaj al unu sama ~o, sed diferencantaj de alia grupo en la sama ~o per malpli gravaj heredaj ecoj; geografia raso (*subspecies*). Kp **RASO**. **GENTO**. **VARIO**.

spekti (tr). Rigardi k aŭskulti tion, kion oni prezentas en teatro, kinejo, cirko ktp.

spektatoro. Spektanto.

spektroskopo $\square$. Aparato, por observi k studi la lumospektrojn.

spektroskopo $\square$. Tiu parto de la fiziko, kiu pritraktas la lumspektrojn.

spermaceto *z* $\heartsuit$. Oleosimila maso troviĝanta en la kapo de la makrocefalo.

spermatozoo $\heartsuit$. Vira seksa ĉelo.

spino $\square$. 1 Nombro entjera aŭ entjerplus-duona, indikanta la transformadan karakteron de ondokampo. 2 = ~momanto. ~**momanto**. 1 Momanto de movokvanto interna de elementa korpusklo. 2 Magneta momanto de elementa korpusklo, proporcia al la ~a momanto de movokvanto.

spirilo ∇ . Bakterio en formo de korkotirilo.

spiroketo Δ . Genro de mikroskopaj protozooj, el la klaso de flageluloj, el kiuj unu specio kaŭzas sifilison (*Spirochaeta*). ~**ozo** ∇ . Malsano kaŭzita de ~oj.

spisli (tr). 1 Kunligi du ekstremojn de ŝnuroj, kunplektante iliajn ŝnurerojn: *maŝa, retroa* ~o. 2 Kunligi du elektrajn dratojn. ~**aĵo**. La loko, kie la ŝnurfadenoj aŭ la dratoj kunplektiĝas. ~**ilo** ∇ . Speciala ilo por ~i.

sproso Δ . Ŝoso.

sproto *z* Δ . Specio de klupeo kun dorneta ventro, el kiu oni faras anĉovojn aŭ sardinojn (*Clupea sprattus*).

spuro. 1 Signo postlasita de besto aŭ homo tie, kie ĝi pasis (= piedsigno): *sekvi cervon, lupon per ~o; varma*

(= antaŭ nelonge farita) ~o; *esti sur la ~o de iu, sendi iun sur ies ~oj* (p.f.)

2 *Materia, konkreta signo, per kiu estas eble certigi pri fakto, eĉ sen atesto de iu ĉeestanto: la detektivo trovis nelan ~on pri la vizito de du virinoj en la ĉambroj; odor~o; ~hundo, ~sento.* Kp INDICO. **3** (Ev.) *Ŝpuro.* ~1 (tr). Sekvi ~ojn. ~aro. Serio de la ~oj de unu besto.

stafilokoko ☞. Mikrokoko, kiu ordinare prezentigas en malgrandaj, kompaktaj grupoj.

stako ANST **1** Altamaso da grenpajlo, kunrastita fojno, garboj, dehakitaj ŝtipoj ktp. **2** Amaso da samformaj objektoj, metitaj unuj sur la aliaj: ~o da libroj, da teleroj. Kp KOLONO.

staplo z ANST Konstruaĵo, kie oni konservas varojn, atendante ilian vendon aŭ reekspedon; vartenejo. ~1 (tr). Amasigi varojn, orde k dense, en ~o. ~ejo, ~ourbo. Ĉefa vendloko de difinita varo: la ~ejoj de la orientlando; ~eja pago.

starti ALD **2**. Ekfunkcii, p.p. motoro. ~igilo. Elektra aparato por ekfunkciigi motoron.

statisto z (Tea). Figuranto.

staŭdo ☞. Plurjara, herbeca aŭ duonherbeca planto, kiu travintras eksterdome k tial estas aparte hardita.

staŭli (ntr) (Avi). Fariĝi nestabila pro perdo de rapideco, ĉar la aviadilo estas ĉe aŭ super la ~a angulo. ~a angulo. Tiu flugpozicio koincida kun la maksimuma levkoefficiento.

staleo. Koloneto aŭ ŝtonplato, ordinare ornamita per surskriboj aŭ skulptaĵoj, starigita kiel religia aŭ sepulta memorajo.

stencilo. Membrano, kiun oni laboras per skribilo aŭ tajpilo, k kiu servas poste por reprodukti per inko-transŝvito la originalan tekston.

sterila. **1** Senfrukta, nekapabla naski aŭ produkti: ~a lando, bovino, planto, jaro, peno, diskuto. **2** ☞ Libera je ĉia viva ĝermo, speciale je mikroboj, baciloj aŭ bakterioj: ~a pansaĵo; ~igi lakton; ~igilo, ~igaparato.

stetoskopo ☞. Ilo por faciligi la esploraŭskultadon. ~1 (tr). Aŭskultesplori per ~o.

stevardo. Kelnero sur la ŝipoj aŭ aviadiloj: ~ino.

stevano z ☞. Dika trabo aŭ metalpeco, kiu estas kunigita al la kilo k formas ĝian vertikalan kontinuaĵon je la antaŭo de ŝipo. Kp PRUO. **Posta** ~o. Analoga parto je la malantaŭo de ŝipo.

stigma ALD **2** ☞. Malfermaĵo en la haŭto, precipe la enirejo al la traheo, ĉe la traheulajo.

stigmato. **1** Neviŝebla marko sur la haŭto, lasita de vundo, brulo ktp. **2** (Rk) Tiaj markoj, respondaj al la kvin vundoj de Jesuo, aperintaj sur Francisko de Asizi k aliaj post li, k atribuitaj al Di-favore: ~igita sanktulino.

stikli (tr) ☞. Planti junan branĉon, tigon aŭ folion detranĉitan disde la reproduktota planto.

stirl (tr) ☞. Direkti veturilon (boaton, biciklon, aŭton, aviadilon ktp). ~ejo. ☞ Loko, de kie oni ~as ŝipon. ~ilo **1**. Stango fiksita al la rudro k manipolata de la ~isto. **2** Stango, per kiu oni ~as biciklon ktp. ~isto. Tiu, kiu estas komisiita ~adi ŝipon, aviadilon ktp. ~kolono **1**. (Avi) Speco de kolono, portanta manradon aŭ ĝian ekvivalenton, per kiu la emperonaj k aleronaj reguliloj estas funkciigeblaj. **2** ☞ Speco de kolono, portanta manradon, k kolektanta la ĉefajn konduk- k alarm-organojn de aŭtomobilo. ~rado. **1** ☞ Granda vertikala rado kun preniloj, servanta por movi la rudron pere de kabloj. **2** Manrado de aŭtomobilo, servanta por ĝin ~i. ~stango (Avi). Stango, per kiu la direkterono estas piede funkciigebla. ~ŝnuroj. Ŝnuroj, per kiuj oni movas mane la rudron de boato, kanoto ks.

stovo. Hejtoforno, el fandfero, fajenco ktp: *fiksa, movebla, konstante brula* ~o. ~ejo. Ĉambro konstante hejtata per ~o, k restoloko de la familio.

straso. Senvalora imitaĵo de oro, perloj, diamantoj ktp: falsbrilaĵo. Kp PLAKI.

stratosfero ☐. La dua el la du atmosferaj tegajoj de la tero, kiu komenciĝas ĉirkaŭ 10-12 kilometrojn super la tero, k en kiu la temperaturo estas preskaŭ konstanta. Kp TROPOSFERO.

stratuso (Me). Kontinua horizontala tavolo da nuboj.

streptokoko 𐀓. Mikrokoko, kiu prezentigas ordinare sub formo de ĉeno da pluraj individuoj.

streptomicino 𐀓 𐀓. Kontraŭtuberkuloza antibiotiko, nature produktata de la fungo *Actinomyces griseus*, k industrie sistezata.

stringi (tr) 𐀓. Forte ĉirkaŭpremi, ĉirkaŭstreci: *la boao sufoke ~is sian kaptajon*; *la kadauro ~is ankoraŭ la paŝlon*.

strum 𐀓. Scienca nomo de kropo 2.

sturni 𐀓 (tr). Kurante aŭ alsaltante ataki: *~i tranĉeon, fuerton, ŝipon*; *la ~anloj* (frontaj ludantoj en futbalo ktp); *~otrupoj*.

sublima ANST 1. Tiel distingiga per sia alteco, nobleco aŭ alia impresa eco, ke ĝi inspiras ian kvazaŭreligian respekton, admiron aŭ timon: *~a monlejo, tempesto, heroismo, memofero, amo, beleco, gento, poeto*; *la ~eco de la unua ĉapitro de Genezo*. ~Igl. 1 Igi ~a. 2 𐀓 Derivi la seksan impulson aŭ ties perversajn formojn en morala, intelekta, estetika aŭ religia direkto.

subreto 𐀓. Servistino, ĉambristino en komedio.

sufleo. Speco de tre malpeza manĝaĵo, farita ĉefe el ŝaŭme kirlitaj ovoj, el lakto k el malmulte da faruno.

sunao (R). Tuto de la solvoj donitaj de Mahometo al la aferoj submetitaj al lia juĝado; tiujn solvojn transdonis

parkere liaj kunuloj, k kolektis liaj posteuloj en korpon de doktrino, por kompletigi la Koranon. ~ismo. Nomo de la ortodoksa formo de Islamo, reganta precipe en Afriko. Kp ŜAJAISMO. ~isto. Ano de ~ismo, akceptanta la ~on k agnoskanta kiel legitimajn la kvar unuajn kalifojn.

* **Super** ALD ~tuto. Unupeca tutkorpa vesto, uzata precipe de laboristoj.

supla. Malrigida, facile deformebla: *~a ŝtofo, ĉemizo, kolumo, ledo, ganto*; *~igi ŝuon, linfadenojn, ŝnuojn*; *suno k marakvo malpliigas la ~econ de la haroj*.

supozitorio 𐀓. Konuseto aŭ cilindreto el kuraca substanco, enmetota en rektumon, vaginon aŭ uteron, k tie lasota por dissolviĝo.

surao (R). Ĉiu el la mesaĝoj, kiujn Mahometo profetis, k kiuj, vicigitaj laŭ sia longo, estis kolektitaj en la Koranon.

surfo. Ŝaŭmo k tumulto de marondoj, kiuj rompiĝas sur borda sablaĵo aŭ rifo k fortege retroiras. ~otabulo (Sp). Tabulo, sur kiu sportisto penas staradi, lasante sin porti de ~o.

suspiri (ntr). Sopirĝemi, vespiri.

sutro (R). Budaisma sankta skribo.

svastiko (R). Egalbranca kruco, kies ĉiuj branĉoj kontinuiĝas rektangule — ĉiuj al dekstre, aŭ ĉiuj al maldekstre —, uzata kiel simbolo en hinduismo k en naziismo:

* **Svati** ANST (forigu la 1-an sencon k la RIM.)

Ŝ

* **Ŝako** ALD: ~ludo, ~peco, ~tabulo, ~tapiŝo. 2 Situacio de la reĝo aŭ de la damo, kiam tiuj pecoj troviĝas sur unu fako trafata de unu kontraŭula peco: *~on!* (deviga averto, kiam la reĝo troviĝas en tiu pozicio). ~1 (ntr). Esti en ~o 2. ~Igl. Meti la reĝon aŭ damon de la kontraŭulo en ~on 2.

ŝakri (tr). Komercaĉi laŭ hazarda aŭ neleĝa maniero. Kp NIGRA, BROKANTI.

ŝalti (tr) 𐀓. Fermi elektran cirkviton, tiel ke la kurento povas trapasi: *~i la lumon, la ekbrulon* (de motoro). ~ilo. Aparato, provizita per prem- aŭ baskulbutono, k servanta jen por ~i, jen por el~i elektran kurenton: *duvoja ~ilo, ~ilo de la startilo*. El~i, Mal~i (tr). Malfermi elektran cirkviton, tiel ke la kurento ne povas trapasi: *el~i la lumon, la ekbrulon de motoro, la radio-*

ĵonion; ne el~u, ni tuj *dissendos la daŭrigon de la programo!* **Mem~ilo.** Aŭtomata ~ilo, funkcia per si mem je certaj kondiĉoj.

ŝamano (R). Tiu viro, ordinare karakterizita per nervaj perturboj k emoj al natura aŭ estigita ekstazo, kiu, en la primitivaj triboj, ludas samtempe la rolon de sorĉisto, de pastro k de kuracisto. ~ismo. 1 Religio de siberiaj triboj, bazita sur la kredo al diaĵoj k al la povo de la ~oj por influ ilin. 2 Ĉia analoga primitiva religio.

ŝampuo. Ŝaŭmiga likvaĵo aŭ pulvoro, uzata por lavi la harojn. ~1 (tr). Sapumi, lavi k masaĝi ies kapon per ~o.

ŝarifo. 1 Muzulmano, devenanta de Mahometo k Fatima, k rajtanta surhavi verdan turbanon. 2 Ĉefoficisto en Mekko.

ŝerko. 1 Araba estro de tribo, vilaĝo ktp. 2 Honora titolo : *la ~o de la Montoj* (= la estro de la Asasinoj.)

* **ŝelko** ALD ~eto. Rubando, kiu pasante surŝultre servas por subporti virinan subveston : *sen~ela mamzono por balrobo.*

ŝeolo ^z (R). Subtera loko, kie, laŭ la hebrea kredo, ŝimis la fantomoj de la mortintoj. Kp INFERO 1.

ŝereo. Hispana, tre ŝatata vino blanka, rikoltata en Andaluzio.

ŝerifo. 1 Ĉefa regna administranto en angla distrikto. Kp PREFEKTO. 2 Ĉefa policoficisto en usona distrikto.

ŝijaismo (R). La dua, neortodoksa formo de Islamo, reganta ĉefe en Aziaj landoj. Kp SUNAISMO.

ŝijaisto. Ano de la ŝijaismo, kiu forpuŝas la Sunaon k agnoskas kiel legitiman posteulon de Mahometo nur la duan kalifon Ali. Kp SUNAISTO.

ŝilo ANST = ĉilo.

ŝkoto ^z. Ŝnuro, fiksita je unu fino al la malsupra angulo de velo k je la alia fino, ordinare pere de takelo, al la ŝipflanko kontraŭa al la vento.

* **Ŝnuro** ALD ~1 (tr). Ligi per ~o. ~eto. Malforta ~o kun malpli ol tri ~eroj. Kp LINEO 2. ~armi ^z. Rigi. ~dancisto ^z. Ĉirka artisto, kiu kapablas

ekvilibre paŝi k fari dancmovojn sur ~o streĉita en la aero. ~kondukilo ^z. Fleksebla kupra kondukilo, envolvita de kaŭĉuko k teksfadenoj, k prezentanta ekstere aspekton de ~o aŭ kordono. ~salti (ntr). Salti kadence, dum ~o, tenata en propraj manoj, aŭ en tiuj de du helpantoj, runde ŝvingiĝas ĉirkaŭ la korpo, pasante super la kapo k sub la piedoj de la saltanto.

ŝorbeto. Duonglacia trinkaĵo el frukta suko kun sukero k aroma likvoro.

ŝoso ^z. Verda branĉoĝermo, el-kreskanta k evoluanta dum la unua jaro.

* **Ŝovi** ALD ~odenso ^z. Vektoro de la elektra kampo, kies diverĝenco estas proporcia kun la (meznombrita) denso de la ŝargoj de jonoj k apartaj elektronoj ; simbolo : D. RIM. Ĝi kontrastas kun la elektra kampintenso (simbolo : E), kies diverĝenco estas proporcia al la meznombrita kvanto de ĉiu ŝargo en volumena unuo, inkluzive de kromaj kvantoj de enmolekulaj ŝargoj kaŭzitaj de polarizo. **Trans~o.** ^z. Nekonscia procedo de la imago, en la revoj aŭ songoj, per kiu la afekcia sento parte aŭ tute forlasas la originan objekton, kiu ĝin kaŭzis, k trans~iĝas sur unu alian, substituitan, havantan kun la unua rilatojn de asociigo per apudeco, simileco aŭ kontrasteco.

ŝpalo ^z. Transversa trabo el ligno aŭ alia materialo, sur kiu kuŝas la du reloj de fervojo k al kiuj ili estas fiksitaj : ~borilo, ~noĉo.

ŝpuro ^z. Traklarĝo : distanco inter la relkapoj mezurita ofte al ili ĉe punktoj, kiuj estas 15 mm malsupre de la relsupro : *normala* (1,435 m), *larĝa*, *mallarĝa* ~o ; *el~a irako*.

* **Ŝraŭbo** ALD ~kanelo. Elstara kanelo, kiu helice ĉirkaŭas la kernon de ~o. ~paŝo. Distanco inter du homologaj punktoj de la kanelo de ~o, mezurata paralele al la akso. ~ŝlosilo. Speco de ~ilo, kiu servas por ~i la ~ojn, ~ingojn aŭ boltojn kun poligona kapo : *angla* ~ŝlosilo (kies beko estas larĝigebla). ~turnilo. Speco de ~ilo, kiu servas por ~i la ~ojn kun enkapa fendeto.

*Ŝtofo ANST 1 Ĉia teksaĵo por ia ajn uzo: *lana, silka, kolona* ~o; *or* ~o (= brokato); *blankaj, ruĝaj k bluj* ~oj *pendis sur marmoraj kolonoj* z; (f) *la* ~o, *el kiu estas farataj la sonĝoj*. 2 (Arkaismo) Materialo. 3 (Arkaismo) Histo. Sub~o. Ia ~o, ordinare malpeza, supla k glata, kiun oni kudras sur la interna flanko de vesto. Sub~1 (tr). Provizi per sub~o: *sub~i kimonon*.

*Ŝtopi ALD 4. Plenigi truon en ŝtofo (precipe trikoto), interkrucigante faden-

ojn aŭ farante densajn randkudrerojn ĉirkaŭ la truo ĝis plenigo: ~i *ŝtrumpojn*. Kp FLIKI, TEKSI.

Ŝunto <. Paralela konekto de rezistilo, uzata por mezuri kurentojn. ~1 (tr). Derivi kurenton per flanka kondukilo.

Ŝutro 𐀀. Kunaĵo el tabuloj aŭ platoj, adaptita al fenestro k povanta ĝin kovri, ekstere aŭ interne, per alkroĉigo, malfaldiĝo aŭ turniĝo sur ĉarniroj, por ĝin ŝirmi kontraŭ ŝtelistoj, taglumo ktp.

T

*Tabelo ALD 3 (H). Ŝtona, argila aŭ vakstegita ligna tabuleto, uzata de antikvuloj, por skribi sur ĝi per grifelo: *li skribis sur la ~oj la vortojn de la interligo* z; *enskribu la vizion k desegnu bone sur la ~oj, por ke la leganto povu facile tralegi* z; (f) *skribu ilin sur la ~o de via koro* z.

tablojdo 𐀀. Farmacia plata pastelo: *aspirina* ~o. Kp LOZANĜO.

tajfuno (Me). Fortega uragano, kiu okazas en la ĉinaj maroj precipe inter Majo k Novembro.

*Tajloro ALD ~kostumo. Virina vesto, konsistanta el jaketo k jupo, laŭ vireca fasono, sen faldoj k plisoj.

tajpi (tr). Skribi tekston per maŝino: ~i *sian korespondadon*; *via ~ado estas tro hakata*; ~istino, *steno* ~istino.

taksilo. Luebla, per taksimetro provizita aŭtomobilo, sub dispono de la publiko.

taksimetro 𐀀. Aŭtomata aparato, kunligita al taksio aŭ ŝtako, k montranta la ŝuldatan veturpagon je ĉiu momento.

Takto ANST 1 Ĥ Nombro k valoro de la tempoj en mezuro; ritmo de la mezuro: *observi, bati la* ~on; ~o *de valso, de menueto; promenadi laŭ la* ~o *de tamburo* z; *ĉu vi ne havas ideon pri* ~o, *ke vi kantas kiel sovaĝuloj* z? 2 Ĥ Mezur-
o 5: *ŝi eraris, forlasadis tutajn ~ojn* z. 3 Regula intermita... (ktp kiel en la primitiva artikolo). ~a. Karakterizita per ~o: ~a *marŝado; laŭ via mon'*

mezuru vian veston, sed ĉio estu ~a *k konvena* z; *sen~aj personaj atakoj* z. ~ero. Ĥ Tempo 7. ~obastono. Bastono, kiun uzas kondukanto de orkestro, por bati la ~on. ~omezurilo. Metronomo. ~osigno Ĥ. Frakcio, indikanta la ~on k montranta per la supra cifero la nombron de la tempoj, per la suba ilian daŭron. ~ostreko Ĥ. Vertikala streko, apartiganta la mezurojn.

talanto (Bb). Talento 1 k 2.

taluso. 1 Deklivo donita al fosajo, tranĉeo aŭ terplenigaĵo. 2 Artefarita altaĵo el tero aŭ rokaĵoj, sur kiu pasas vojo aŭ fervojo tra valo aŭ tra malalta loko. ~1 (ntr). Konstrui ~on.

Tamtamo ANST 1 Ĥ Indigena tamburego en Afriko, Hindujo k Ĉinujo, ordinare frapata per la manoj. 2 = Gongo. ~1 (ntr). 1 Sonigi ~on. 2 (f) Brue reklami (Kp DISTRUMPETI).

Tangentio ANST 𐀀. 1 En trigonometria cirklo (t.e. cirklo, kies radiuso estas rigardata kiel unuo), parto de la tanganto, ekde la origino de arko ĝis la renkontiĝo kun la sekanto de tiu arko. 2 En orta triangulo, kvociento de la apuda latero de unu el la akutaj anguloj per la kontraŭa latero; proporcio inter la sinuso k la kosinuso de angulo.

tangi (tr). 1 𐀀 (p.p. linio k ebena) Tuŝi kurbon aŭ kurban surfacon en ununura punkto. 2 Tuŝeti, apenaŭ tuŝi, esti tute proksima al io: ~i *la morton*. ~anto 𐀀. Rekta linio, kiu ~as cirklon

tiel, ke ĝi estas perpendikla al la radiuso trafanta tiun saman punkton.

taolismo. Ĉina religia doktrino, atribuita al la du filozofoj Ĉuang-ce k Lao-ce, k celanta mistikan unuigon kun la Tao, t.e. kun la nedifinebla, nepersona principo imanenta en la universo.

tapiro 罽. Genro de mamuloj el la subordo de neparhufuloj, kun mallonga, movebla rostro, vivanta en Suda Azio k Sud-Ameriko (*Tapirus*).

tarda 𠂔. Malfrua.

tartro 𠂔. Miksaĵo el gipso k ~atoj, kiu formas feĉon en vino. ~ato. Salo de ~ata acido, devenanta de ~o. COOHCHOHCHOHCOOH. **Vomiga** ~ato. Kalia-antimonoksida kombinaĵo de ~ata acido, emetiko.

tatamo. Japana mato kun matraco, servanta kiel lito.

taŭro ANST 1 𠂔. Specio de bovo, ordinare tenata kiel dombesto (= bovo 2) (*Bos taurus*). 2 Virbovo: ~batalo (la konata hispandevena ludo); ~ofero (bapto en mitraismo). ~isto. Toreadoro.

tegumento. 1 ♥ Tio, kioegas, kovras, ŝirmas la korpon de animalo (ekz-e haŭto, skvamoj ktp). 2 𠂔 Membrano, kiu ĉe grajnoegas la embrion.

teko ANST 1 𠂔 Veziketo, en kiu formiĝas la sporoj de iaj fungoj (*theca*). 2 𠂔 Ĉambreto sekreciata de diversaj primitivaj animaloj (ekz-e kelkaj hidroidoj), en kiun ili povas retiriĝi ĉe danĝero (*theca*). 3 Kolekto k kolektujo de dokumentoj: *libro* ~o (= biblioteko), *karto* ~o, *filmo* ~o, *mapo* ~o, *gazeto* ~o. 4 Paperujo. Kp KLASILO, DOSIERO.

* **Teksl** ALD ~ostopi (tr). Ŝtopi truon en ŝtofo, refarante la varpon k la veston per fadenoj eltiritaj el alia peco de tiu ŝtofo, tiel ke la ŝtopaĵo estas neri-markebla.

tele. 𠂔. Internacia teknika prefikso, signifanta, ke la koncerna ago estas longdistance plenumata k sen helpo de transmissiilo (t.e. precipe per elektromagnetaj ondoj): ~konduki aviadilon; ~komunikoj; ~vidado, ~objektivo, ~presilo, ~tajpilo, ~mekaniko, ~foto.

telemetro. Optika instrumento, por mezuri la distancon, je kiu staras neatingebla objekto. 𠂔 (tr). Mezuri tiun distancon per ~o.

teleologio 𠂔. Doktrino pri la celaj kaŭzoj, bazita sur la kredo, ke ekzistas ia intencata celo en la universo, aŭ almenaŭ en kelkaj ĝiaj partoj.

teluro 𠂔 Te. Elemento, kun atomnumero 52 k atomezo 127,5, metaloido, aperanta en la serio de sulfuro k seleno, k akordiganta kun ili en ecoj.

tempero 𠂔. Protrotekniko, laŭ kiu oni pentras per farboj miksitaj kun varmeta ovoŝlavo, gluakvo, figlakto aŭ vakso, anstataŭ kun oleo: *freskoj pentritaj* ~e. 𠂔 (x) 1 𠂔. Pentri ~e. 2 𠂔. Intence misagordi iomete la tonojn de instrumento, por igi ĝiajn intervalojn praktike uzeblaj en la harmonio: *la piano estas agordita laŭ egala ~ado*.

temporalo ♥. Ĉiu el la du ostoj formantaj la flankajn k malsuprajn partojn de la kranio, k entenantaj la internan orelon.

tenaca 𠂔. Elaste atengigema, malfacile etendebla, kiel, ekz-e, peĉo.

tenera 𠂔. Karesema, milde amema, kormola: ~aj paroloj, rido, manpremo.

tenso 𠂔. Grando kun *n*^a komponantoj, transformigantaj ĉe koordinato-transformado kiel la produktoj de la komponanto de *s* vektoroj en *n*-dimensia spaco (*s* = la rango de la tenso).

tentaklo 𠂔. Longa palpadeno ĉe la kapo aŭ ĉirkaŭ la buŝo de diversaj primitivaj animaloj, ekz-e hidroidoj, anelidoj. ~uloj. Subbranĉo de celomuloj, al kiu apartenas briozoj k brakpieduloj (= Moluskoidoj) (*Tentaculata*).

teodolito 𠂔. Topografia instrumento, por mezuri angulojn inter vertikalaj ebenoj k zenitaj distancoj.

tepida 𠂔. Duonvarma.

* **Tero** ALD ~konekto 𠂔. Tiu konekto per drato inter radiofono k la ~o, kiun oni faras por utiligi la ~surfacon kiel unu platon de granda kondensatoro, kies alia plato estas la anteno. ~kontakto 𠂔. Okaza kontakto de elektra kondukilo kun la ~o, kien elfluas k perdisas parto de la kurento de la cirkvito. (Kp LUKI).

~**krusto** ✱. Solidiginta supera parto de la ~globo, ĉirkaŭanta la centran varmegan kernon. ~**kulturo** ^z. Agrikulturo. ~**laboristo** ^z. Salajrulo, kiu prilaboras la ~on. ~**lango** ^z (Ge). Longa, mallarĝa strio de ~o, kiu etendiĝas en maro aŭ lago. ~**mezuri** ^z. Δ Mezuri la surfacon de agro, arbaro, herbejo ktp. Kp KATASTRO. ~**nukso** ✱. Specio de arakido, kies frukto estas manĝebla, k liveras oleon k specon de butero. ~**parto** ^z. Kontinento. ~**peco** ^z. Pli-malpli granda peco de ~o : *ĉi tie* (en Grekujo) *ĉiu* ~*peco* estas historia ^z; *sur la sama* ~*peco* oni konstruis belan domon ^z. ~**poto**. Poto el bakita argilo. ~**skuo** ✱. Ĉiu el la pli-malpli fortaj sismaj movoj en ~tremo. ~**tremo** ^z. ✱ Grava movo de la ~krusto, ordinare okaziganta domfalojn ktp. ~**zono** (Ge). Ĉiu el la kvin grandaj dividoj de la ~globo, inter la tropikoj k la polusoj : *varmega*, *mezvarma*, *glacia* ~*zono*.

terakoto. 1 ✱. Ferhava argilo, kiun oni modlas aŭ muldas k poste bakas sen glazuro. 2 ♣. Ornamento aŭ statueto el tiu materialo.

termika □. 1 Rilata al la varmo. 2 funkcia per varmo : ~a *motoro*.

termodinamiko □. Tiu parto de fiziko (k de fizika kemio), kiu studas la rilatojn inter fenomenoj termikaj k aliecaj (speciale ankaŭ mekanikaj).

termoso. Varmizola botelo, kun duoblaj vandoj, inter kiuj oni faris vakuon.

termostato ☼. Aŭtomato, kiu tenas la temperaturon konstanta en difinita sistemo : ~o de *centra hejlado*, de *elektra bakujo*.

timbalo. 1 ♪ Speco de tamburo, kun latuna duonsfera resonujo. 2 (Ku) Pasta krusto de analoga formo, entenanta kuiritajn.

timida ☹. Modeste senaplomba k kaŝiĝema; nememfida en societo; mal-aŭdaca antaŭ publiko.

* **Timono** ALD ~eto. Ĉiu el la analogaj stangoj, per kiuj oni movas puŝaron, ĉarumon, jinrikŝon ktp. ~**paro**. Paro da tiaj stangoj, inter kiuj estas jungita unuope tirbesto.

tinuso ♥. Sendukta glando, situanta

ĉe la bazo de la kolo, malantaŭ la sternum : *ĉe la homo*, la ~o *malaperas ĉe la seksmaturiĝo*; *bovida* ~o *kun pizoj*.

tino ANST 1 Portebla, senkovrila kuvo el ligno, en formo de duonbarelo... 2 (Ev.) Tinuso.

tinuso ☼. Grandega fiŝo el la ordo de akantopterikoj, fam. de skombredoj, tri-kvar metrojn longa (*Orcynus thynnus*).

tiraljoro ^z ♣. Izola palisto en armeo : ~e *malvolvi* (aranĝi trupon tiel, ke ĉiuj soldatoj estas malproksimaj unu de la aliaj).

tiroido ♥. Sendukta glando, situanta ĉe k antaŭ la laringo, k efikanta sur la bazan metabolon k la kreskadon; ĝia tumor produktas la strumon.

titro. 1 ✱. Proporcio de la kvanto de multekosta metalo al la tuta pezo de la alojo. 2 ☼ Nombro indikanta la koncentritecon de likvo. ~1 (tr) Determini la ~on : *oni* ~*as acidon per tesivo*; ~*ila solvaĵo* (kies kombino estas precize konata).

* **Tiu** ALD RIM. Konsilinde estas uzi la montran pronomon anstataŭ la persona, kiam la reprezentanto ne estas la subjekto de la antaŭa propozicio : *Jakob alproksimiĝis al Isaak*, k ~ (= Isaak) *lin palpis* ^z; *li rakontis al sia edzino pri la maljuna viro k pri la stana soldato*, kiun li sendis al ~ ^z (= la viro).

tobogano. 1 Longa mallarĝa sledo, uzata por malsuprenĝliti, precipe sur nego aŭ glacio. 2 Ludo, konsistanta el longa deglito el ligno, rekta aŭ spirala, laŭ kiu oni lasas sin rapide ĝliti. 3 Analoga aparato por la manipulo de pakajoj, varoj ktp.

tokso ☼. Scienca nomo de ĉiaj venenaj substancoj. ~a 1 Apartenanta al la ~oj : ~a *sekreco*. 2 Rilata al ~ado : ~a *efiko de albuminoido*. ~1 (tr). Sorbigi ~on al histoj : *homo* ~*ila de fungoj*, de *alkoholo*. ~**ado**. Ago ~i : *akuta*, *kronika* ~**ado**. ~**eco**. Grado de ~opovo de substanco. ~1. Sorbi ~on (p.p. histoj) : *la plumba ~iĝo estas unu el la plej gravaj metiaj riskoj*; *mem-~iĝo pro nefunkciado de la renoj*. ~**ĝemulo**. Malsanulo, kiu daŭre ~as sin per nervekscitaj ~oj, morfino, opio ks.

toksino ☿. Aparta tokso, sekreciita de mikrobo k kapabla kaŭzi gravajn malsanojn.

toksologo. Sciencisto pri toksoj.

toksologio. Tiu parto de la medicino, kiu pritraktas la toksojn k kontraŭvenenojn.

tolueno ☿. Senkolora likvo, homologa de benzeno, multe uzata solvilo — $C_6H_5CH_3$.

tomahaŭko. Militakileto de la Nord-Amerikaj Indianoj, kun kapo el korno, ŝtono aŭ ŝtalo: *enterigi la ~on* (= fari pacon). Kp PADO.

tombolo z. Speco de societa loterio, en kiu ĉiu gajninto ricevas galanterian aŭ bagatelan artiklon.

tonalo b. Skalo, akordoj k tonrilatoj, grupigitaj ĉirkaŭ toniko kiel bazo de muzikaĵo.

tonelo ALD ~aro ⚙. Volumeno de la ŝipinterno: *kruda ~aro* (la tuta volumeno de la interno); *neta ~aro* (la volumeno nur de la mongajnaj spacoj).

toniko b. La ĉefa noto de la skalo, la gamnoto.

torio z ☿. Th. Elemento kun atomnumero 90 k atomepozo 232,1; neabunda metalo, havanta radioaktivajn izotopojn.

totala. Ĉion ampleksanta, ĉioma: *la ~a nombro de la ĉeestantoj; ili pereigis la ~on de la popolo*. ~ismo ☿. Politika sistemo, en kiu la rajtoj de la civitanoj estas kvazaŭ ensorbitaj de la ŝtato, k en kiu povas ekzisti nur unu partio, tiu de la ŝtatistoj: *~isma reĝimo*.

trado (Ge). Ĉiu el la ventoj, kiuj regule blovas dum la tuta jaro inter la tropikoj k estas deturnataj okcidenten pro la terrotacio. **Kontraŭ~o.** Vento, kiu same blovas, sed en mala direkto k en la stratosfero. Kp MUSONO.

trako. 1 (Avi) Projekcio de la vojo de la gravita centro sur la teran surfacon. 2 En fervojoj, la du reloj, kun siaj ŝpaloj k akcesorajoj, de unu relojo: *unu~, du~a fervojlinio; kruaĵo de du ~oj*. ~angulo. (Avi) La angulo, je ajna momento, inter la ~o k meridiano. ~bazo. La finita supraĵo de la teraĵoj.

sur kiun oni sternas la balaston k la ~on. ~forko. La tuta komutilaro necesa por ŝanĝi flanken la indirekton de trajno: *simpla, trivoja, bondifforma ~forko*. ~largo. Spuro. ~sterni (ntr). Sterni la ~on sur la balaston.

trampo. 1 ♂ Ĉifona, malzorgita vagulo. 2 ⚙. Ŝipo, kiu ne sekvas regulan linion, sed vojaĝadas de loko al loko laŭ la postulo de kargo.

translacio Δ. Senrotacia movo en unu direkto. ~l (tr). Fari, ke iu korpo moviĝu, tiel ke ĉiuj ĝiaj partoj iras en la sama direkto laŭ paralelaj linioj.

transmisil (tr) ☿. Komuniki (energion, forton aŭ movon) de unu maŝino al alia. ~ilo. Mekanismo aŭ organaro, kiu ~as.

transmutacio ☿. Transiĝo de unu kemia elemento en alian.

transponi z b. Transskribi, transludi muzikon en alian tonalon (= aligamigi): *ĉi tiu ~is la kanton por tamburo z*.

traŭbo ⚙. Grapolo.

traŭmo ☿. Malutiliga perforta efiko de ekstera mekanika aganto sur ies korpon: *~a hemoragio, telano*. **Psika ~o.** Analoga efiko de ŝokanta spektaklo, parolo ktp sur ies psikon: *psika ~o estas la origino de multaj neŭrozoj*.

tredi (tr). Enmeti (fadenon, ŝnureton ktp) tra truo(j), orlo, ringoj ktp: *oni ~as fadenon en kudrilruon, tra perloj, silkan rubandon tra truico ĉirkaŭ bluzkolumo, laĉon tra laĉringetoj de ŝuo* ktp. ~ilo. Ilo, per kiu oni tiras fadenon tra truo, tra la tubo de orlo ktp.

trejni (tr). Prepari por sporto, batalado ktp, per ekzercado k hardado: *~i ĉevalon por velkurado, soldaton por skermado; intensa ~ado*.

trepano. 1 ☿ Kirurgia cilindra segilo, uzata por depreni parton de la kranio k tiel povi kuraci la cerbon. 2 ☿ Aparato por bori minputon en rokaĵo ktp. Kp DRILO. ~l (tr). Trabori (kranion) per ~o aŭ alia simila ilo: *multaj kranioj de la magdalenio estas ~litaj*.

triforio ☿. Galerio, konstruita sur la flankaj navoj de preĝejo, k malfermiganta sur la centra navo per arkadoj.

trikromio. Fotografa aŭ presa procedo, por ricevi multkolorajn bildojn per la kunmeto de tri fundamentaj koloroj (bluo, flavo, ruĝo).

trikrako. Ludo por du personoj, kiun oni ludas per ĵetkuboj k diskaj, sur tabulo markita per longaj triangulaj fakoj, alterne nigraj k ruĝaj.

triliono 2. Vorto kun internacia formo sed sen internacia signifo: 1 (angla-germana sistemo) Miliono da angla-germanaj bilionoj: 10^{18} (= triliono). 2 (amerika-franca-itala sistemo) Mil miliardoj: 10^{12} (= duiliono). Kp ILIONO.

trilogio ♀. 1 Ĉe la Helenoj, trio da tragedioj sinsekve prezentotaj. 2 Trio da literaturaj verkoj, el kiuj ĉiu estas kompleta en si mem, sed kiuj havas komunan temon: ~o da romanoj.

trimestro. Periodo de tri sinsekvaj monatoj: duon~a revuo.

trinomo △. Aritmetika aŭ algebra esprimo, konsistanta el tri termoj. Kp BINOMO, POLINOMO.

tripanosomo ♀. Genro de parazitaj protozooj el la klaso de flageluloj, vivanta en la sango de vertebruloj, k kaŭzanta ĉe homoj la afrikan dormomalsanon (*Trypanosoma*).

triremo ⚓. Antikva militŝipo, kun tri vicoj da remistoj.

trista ♀. Malgaja.

trito ♀. Genro de amfibioj el la ordo de urodeloj, fam. de salamandroj, kun po 5 piedfingroj sur ĉiu piedo k kun laŭflanke kunpremita vosto, ofte vivantaj en akvo (*Triton*).

tritono. 1 ☉ Unu el tiuj malsuperaj mardioj, prezentitaj kiel homoj kun flŭvosto, iafaje ankaŭ kun ĉevalaj antaŭaj piedoj, k trumpetantaj en konkego. 2 ☐ Atomkerno de hidrogeno kun atomepo 3. Kp DEŬTERONO.

trivi ♀. Eluzi per frotado, uzkonsumi.

***Trogo** ALD 2. Speco de pelveto, uzata en diversaj akvomaŝinoj: la ~oj de ~eno, de akvorado, de dragŝipo. 3 Ligna ujo, en kiu oni pretigas la gipsmorteron. ~eno. Akvoleva aŭ akvo-

ĉerpa maŝino, uzata en la Mediteraneaĵ landoj. Kp ARKIMEDA ŜRAŬBO, NORIO.

trolo 1 ⚓. Larga, poŝforma fiŝreto kun aperturo tenata malferme, kiun ŝipo trenas post si sur la sablaĵ grundoj: ~barko. 2 En la skandinava mitologio, supernatura estaĵo (giganto, koboldo, ogro ktp), vivanta en montoj k sub la tero.

troleo ⚙. Stango finiganta per forketo kun pulio aŭ per granda horizontala arko, k servanta por transmisii la kurenton de kablo al la motoro de veturilo: ~a tramveturilo, aŭtobuso; ~ĉaro.

tropeolo ♀. Ornamenta planto, el fam. geraniacoj, kun kapuĉhavaj floroj, kies koloroj varias inter helŝavo k malhelruĝo (*Tropeolum*).

tropismo (Bi). Kreskado aŭ translokigo de iu organismo en difinita direkto, sub la influo de ekstera ekscitado (lumo, varmo ktp).

troposfero ☐. La unua el la du atmosferaj tegajoj, kiu etendiĝas ĝis 10-12 km super la tersurfaco, k en kiu la temperaturo rapide malkreskas kun la alto. Kp STRATOSFERO.

***Troti** ALD 2 (p.p. homoj). Rapide paŝeti: la aliaj (infanoj) ~is antaŭen 2. ~ilo. Infana ludilo, konsistanta el horizontala tabulo portata de du radetoj, unu je la antaŭo k unu je la malantaŭo, k de vertikala stango servanta kiel direktilo: la infano staras per unu piedo sur la tabulo k ~as per la dua. ~robo. Senceremonia, oportunforma robo por trabutiki ktp.

truco. Artifiko uzata en filmado, por doni la aspekton de realeco al dekoracio ktp. ~i (tr). Arangi pecojn de kineja dekoracio, filmi ion per artifa procedo ktp, por doni al la projekciotaj scenoj ŝajnon de realaĵo. ~maŝino. Maŝino, kiu ebligas reprodukti bildojn aŭ bildaron de filmo, enmetante en ilin ĉiajn modifojn: pligrandigon, surimpresojn ktp.

trumo ♀. 1 Murspaco inter du fenestroj aŭ aperturoj. 2 Alta mallarga panelo, ornamita per pentraĵo aŭ spegulo, okupanta tiun spacon. 3 Centra kolono aŭ pilastro, ordinare ornamita per skulptaĵoj, kiu dividas la malfermaĵojn de pordego.

truso ☼. Kunmetaĵo el pecoj, kiel traboj, angulaĵoj, stangoj aŭ rondferoj, tiel kombinitaj, ke ili formas framon, kiu ne povas esti misformata per apliko de ekstera forto. ~trabo. Trabo kunmetita el platoj k angulferoj ks, k formanta sistemon de triangulaĵoj inter la supra k la malsupra membroj.

* **Tualetto** **ALD** ~**tablo**. Meblo, kun spegulo k tableto, ĉe kiu la virinoj finpretigas sian hararangon, pudradon ktp.

tubjo ♢. Iu ajn basa latuninstrumento, alia ol trombono.

* **Tulipo** **ALD** ~**arbo** ☼. Genro de grandaj arboj, kun larĝaj ~formaj floroj, el fam. magnoliacoj (*Liriodendron tulipifera*). Kp **MAGNOLIO**.

tuno **ALD** ~**aro**. 1 La nombro da kargo~oj, kiun ŝipo povas porti. 2 La tuta pezo de ŝipo : akvodismeto

turpa ☼. Malbela.

U

* **UJ** **ALD** (post: I° Sufikso) montranta aferon, kiu laŭ sia destino ĉiam denove replenigas per tio, kion esprimas la radiko (Nylén), k pli precize signifanta: 1 Objekton... (post 1 aldoni) RIM. Oni ankaŭ trovas tiun suf. uzatan post verba radiko, por montri la vazon, kuvon aŭ keston, en kiu oni laŭdestine plenumas difinitan agon : *fand~o* ^z (= krisolo), *kned~o*, *pist~o* ^z; *kolekt~o* ^z, *rezerv~o*; *la kuŝ~oj de la maro* ^z; *kupra lav~o* ^z; *trink~o por kameloj* ^z.

* **UI** **ALD** (post I°) 2. ☼ Suf., per kiu oni formas nomon de animala grupo de nedifinita sistematika rango, almetante ĝin al la nomo de la tipa genro aŭ al la radiko de tipa eco aŭ karakterizaĵo de la koncernaj animaloj : *ameb~oj*, *arane~oj*, *lamenbrank~oj*, *ramp~oj*, *skvam~oj*, *mam~oj*.

ulambano. Japano soleno por honori la memoron de mortintoj.

ulemo. Teologo-juristo, sen oficiala aŭ pastreca karaktero, kies rolo estas interpreti la Koranon k la Sunaon k postuli de la kalifoj aŭ civilaj registaroj la plenumadon de la religiaj aŭ juraj ordonoj entenataj en tiuj libroj.

* **Ulna** **ANST** 2 ♥. Longa maldika osto de la antaŭbrako, kiu troviĝas ĉe la flanko de la malgranda fingro, k kies kapo, dum brakflekso, formas la kubuton (*ulna*). Kp **RADIUSO**.

ultra ☼. Vortero, en sciencaj vortoj, signifanta « ekstrema, eksternormala » : ~*centrifugilo* (aparato por centrifugi ed

koloidojn); ~*mikroskopo* (funkciaĵo per nerekte traŭranta lumo; pli efika, ol la ordinara); ~*ruĝo* (= transruĝo); ~*sono* (vibro kun pli alta frekvenco, ol aŭdebla sono); ~*viololo* (= transviololo).

umeo ☼. Japano pruno (*prunus Mume*).

* **Unu** **ALD** ~**aaĵo** = primico.

upupo ^z ☼. Genro el la ordo de koracioformaj birdoj, kun longa, maldika beko k bela plumkrono sur la verto (*Upupa*).

ureo ☼. Blanka kristaliĝinta substanco, aperanta en urino kiel malkonbinaĵa produkto de proteinoj — $\text{CO}(\text{NH}_2)_2$: ĉe *sanulo la rilatumo de ~o estas proporcie la sama en la sango k en la urino*. ~**ido**. Derivaĵo de ~o, en kiu H estas anstataŭata de acidresto.

uremio ☼. Toksiĝo de la sango per ureo, ne sufiĉe eliminata de la renoj.

urotropino ☼. Heksametilentetramino, blanke kristaliĝanta substanco, uzata por diversaj teknikaj kemiaj procedoj k en medicino, por la malsanoj de urinaj organoj.

urtikario ☼. Vario de haŭtmalsano, karakterizita per erupcio iom simila al tiu produktata de urtikato : *hemoragia*, *persistema*, *vezikela* ~o.

utao ☼. Japano poemeto de 31 silaboj en 5 versoj (de 5, 7, 5, 7, 7 silaboj).

uzino. Metalurgia granda fabriko.

uzurpatoro ^z. Uzurpinto.

V

vaĉo ⚓. Garda deĵoro sur ŝipo: *ordinara* ~o *daŭras 4 horojn*; ~anaro. ~i (ntr). Deĵori dum ~o.

vagabondo. Senhejmlulo, vagulo.

vakero. Rajdanta gardisto de brutoj en Norda Ameriko. Kp GAŬĈO.

valento ⚗. Kombiniveco de atomoj, rilatigitaj al hidrogeno kiel normo; ligounuo: *karbono havas kvar ~ojn*. **Unu~a, du~a** ktp. Adj. karakterizanta elementon, kies unu atomo kombiniĝas respektive kun 1, 2 ktp atomoj de hidrogeno aŭ anstataŭas ilin.

valeriano 🌿. Genro (*Valeriana* el valerianacoj) de plurjaraj herboj, el kiuj kelkaj specioj estas ĝardene kultivataj, unu farmacie uzata (ĝia sekigita rizomo kun radikoj estas valora drogo: ~a radiko).

valuto ₧ ANST 1 Mono aŭ monsigno cirkulanta en unu lando: *la ~oj ampleksas la devizojn, la bankbiletojn, la metalajn monerojn k la aktiajn kuponojn*. 2 Plenvalora fremda devizo. 3 Rilata valoro de papermono al la ora aŭ arĝenta metalunuo.

valvo ANST 1 🌀 Ĉia movebla peco destinita por enlasi likvon aŭ vaporon en tubon, ujon ks., aŭ por malhelpi ĝian ellasiĝon, aŭ inverse: *disko~o, klap~o, jungo~o, ŝoldo~o, nadlo~o; reduktita ~o* (sur gascilindro, por redukti la premon, tiel ke la gaso elfluas malrapide); *sekuriga ~o* (kiu ellasas la vaporon de kaldrono, kiam ties premo superas ian limon); *sen~a motoro*. 2 🔧 Aparato, ofte havanta la formon de vitra tubo kun du aŭ pluraj metalaj elektrodoj, kiu posedas la econ, permesi la trafluon de kurento en ununura senco: *brila, trielektroda, inversa, dura, mola ~o; ~oportilo*. 3 🚗 Ĉiu el la du partoj de konko de lamenbrankuloj.

vanado ⚗. V. Elemento, kun atomnumero 23 k atomepozo 50,95, kun amfotera karaktero, nuntempe uzata en metalurgio.

Varil ALD ~o. 1 △ Amplekso de ~ado: *estas granda ~o inter la ekstremaj*

valoroj. 2 🌿 Unuo de la botanika-zoologia sistematiko, subdivido de specio aŭ de subspecio, ampleksanta grupon de plantoj aŭ bestoj herede samdevenaj, sed distingitaj disde similaj grupoj per heredaj karakterizaĵoj, rigardataj ne sufiĉe esencaj, por ke oni rekonu ĝin kiel specion aŭ subspecion. ~igl. *Pari*, ke io aŭ iu ~u.

Varianto ALD 2 △. En algebra esprimo, elemento, kiu varias: *sen~a, unu~a, du~a sistemo*.

* **Varma** ALD ~botelo. Termoso. ~izola. Malebliganta la elperdiĝon de la varmo: *asbesto estas ~izola materialo*. ~izoligl. Provizi (ujojn, kondukilojn ktp) per ~izolaj envolvaĵoj.

vektoro □. Segmento de rekta linio, simbolanta grandon k determinanta ĝin per longo, direkto k senco. Kp SKALARO.

vermiljono ♣. Koloraĵo eltirita el cinabro. Kp KARMEZINO, SKARLATO.

verniso ⚗. Solvaĵo de rezino k oleo, lasanta post sekigo maldikan, senkoloran, solidan tavolon sur la ŝmirita objekto: *alkohola ~o*; (analoge) ~o *por la ungoj*. ~i (tr). Provizi per tavolo de ~o: ~i *pentraĵon, meblon*.

veronalo ⚗. Dietilbarbiturata acido, uzata kiel dormigilo — $C_4H_2N_2O_3$ (C_2H_5)₂.

vertiĝo. Kapturriĝo pro sento pri senekvilibrigo: ~on *povas kaŭzi la vido de proksima profundaĵo, stomakmalsano ktp*. ~odona. Tiel alta, ke ĝi kaŭzas ~on.

* **Vestiblo** ALD 2 ♥. Nomo donata al kavajaĵoj eniraj al aliaj partoj de kelkaj organoj: *labirinta ~o; koraj ~oj*.

vetoo 🚫. Konstitucia rajto de ŝtatestro, de supera kortumo, de regno-ligano ktp, forjeti provizore aŭ definitive decidon de parlamento, asembleo aŭ alia organismo: *absoluta, prokrasta ~o*. ~i (tr). Uzi tiun rajton, nuligante aŭ prokrastante ion: ~i *leĝon*.

* **Vico** ALD (al la RIM.) 2 Ĝi estas ankaŭ prefikse uzata por signifi nominalan parencecon inter la gefiloj el unua edziĝo

de unu membro de edzoparo k la alia membro, aŭ inter tiuj gefiloj k la gefiloj el unua edziĝo de tiu alia membro: ~patro, ~filo, ~frato; la ~parencoj *havas inter si nenian sangrilaton*. Kp BO, DUON.

vikuno ^z La malplej granda specio de lamo, kun tre valora, maldika k fajna lano, k interne malfermaj incizivoj; logas en la plej altaj partoj de la Andoj (*Lama vicugna*).

Vinkto ^z 1 Metala peco, uzata por ripari porcelanaĵojn ktp. 2 = nito. ~1 (tr). Alfiksi porcelanajn pecojn per ~.

viruso Speco de mikroboj, tro malgrandaj por esti videblaj en la ordinaraj mikroskopoj, videblaj nur per elektronmikroskopo; kelkaj el ili kaŭzas la gripon k la encefaliton. Kp BAKTERIO, PROTOZOO.

viscero Ĉiu organo lokita en la krano, brusto aŭ ventro; internajo.

viskoza Malfacile fluanta, siropeca, altenigema, kiel la fruktosuko de visko. ~eco. (p.p. fluidaĵoj, gasoj) Povo de rezisto al ŝanĝo en la aranĝo de la molekuloj; ~a grado. ~ometro. Aparato, por mezuri la ~econ.

viskozo Koloida solvaĵo de celuloza ksantato, kondukita ĝis viskoza stato, en kiu ĝi povas esti fadenigita, por fabriki artefaritan silkon. Kp RAJONO.

vitamino Unu el grupo de helpaj

nutrofaktoroj, de malbone konata kemia konsisto, entenataj en multaj natur-produktoj, sed ne sinteze produktotaj fare de la animalaj organismoj, k tial necesegaj al la vivo; la manko de ili — kvankam ili estas bezonataj nur en infinitezimaj kvantoj — estigas gravajn malordojn; ili estas nomataj per literoj, iafaje kun indicoj: ~o A, B, B₁, B₂ ktp.

vizono Nord-Amerika specio de mamuloj el la subordo de rabobestoj, genro de mustelo, ofte tenata en farmoj pro la valora felo (*Mustela vison*): ~pelta mantelo.

volano (Sp). Plumprovizita pilko, kiun oni jetas k rejetas per rakedoj.

volatila Adj. kvalifikanta likvaĵon, kiu spontane aŭ varmigite transformiĝas al vaporo (benzino, etero ktp). ~igl. Transformi likvaĵon en vaporon per varmigo. Kp SUBLIMI.

volframo ^z W. Elemento (ankaŭ nomata tungsteno), kun atomnumero 74 k atomezo 184,0; altatemperaturo fandiĝanta metalo, uzata i.a. en ardo-lampoj.

volovano (Ku). Franda pasteĉo, el folipasta eksteraĵo, entenanta delikatajn viandajn aŭ fiŝajn pecojn kun saŭco.

voluto Spiralforma ornamajo: la *ioniaj kapitejoj finiĝas per du ~oj*.

vomero Osto de la malantaŭa parto de la nazvando.

Z

zepelino Rigida direktebla balono.

zigomo Ĉiu el la du ostoj de la vizaĝo inter la vangoj k la orbitoj.

zinio Specio de kompozitaj, divers-koloraj floroj (*Zinnia*).

zipo. Fermilo, konsistanta el du rubandoj provizitaj per vico da metalaj dentoj k implikiĝantaj aŭ malimplikiĝantaj unu en la alian per la interŝovo de movpeco (= fulmofermilo).

zirkono ^z Zirkonia silikato, fonto

de zirkonio; kelkaj specoj estas tajlataj kiel gemoj. — Zr Si O₄.

zirkonio ^z Zr. Elemento, kun atomnumero 40, atomezo 91,2; helgriza substanco kun amfotera karaktero.

zomi (ntr) (Avi). Utiligi la kinetan energion, provizitan per pliigita rapido, por akiri altecon.

zostero ^z Specio de algoj, kiujn oni uzas sekigitajn por remburi matracojn.

KOMPOSTITA K PRESITA ĆE GRANCHAMP, ANNEMASSE
FOTE REPRODUKTITA ĆE KENKYUSHA, TOKIO, 1980